АТАНАСИЈА ПЕТРОВ СИН ГЕРЕСКИ
велики добротвор српског народа.

Stražilovo

Теодор Кушевић
правник.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ

ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ЗА ГОДИНУ 1885.

УРЕЂИВАЛИ

ЈОВАН ГРЧИЋ и МИЛАН САВИЋ.

ИЗДАЊЕ ДРУЖИНЕ ОКО „СТРАЖИЛОВА“.

У НОВОМ САДУ

СРПСКА ШТАМПАРИЈА Д-ра СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА

1885.

САДРЖАЈ.

ПЕСМЕ.

ПРИПОВЕТКЕ И ГЛУМЕ.

КЊИЖЕВНИ ЧЛАНЦИ.

ПОУЧНИ ЧЛАНЦИ.

РАЗНИ ЧЛАНЦИ.

ПУТОПИСИ.

КЊИЖЕВНОСТ И УМЕТНОСТ.

ЛИСТАК.

ЛИСТИЋИ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И УМЕТНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 1. У НОВОМ САДУ 3. ЈАНУАРИЈА 1885. ГОД. I.

„СТРАЖИЛОВУ“.

ј ка гори,
Фрушкој гори,
што је вишњи ваљда створи,
да се у њој само поји
ил' у славу вишњем богу
догод допрет' песмом могу
смерне слуге светог храма,
тихом песмом, молитвама;
ил' да тице људ'ма поје,
да им чари горе своје
дижу,
да им песме на гроб стижу,
нек одјекне свака рака,
да је свецем земља лака; —
ка тој гори
дух ми скори.
По дрвећу лишћа није,
а бич хладног ветра бије
свеле гране
па разноси на све стране
кроз видело, кроз тамнину
дрктавицу ону њину,
из које се чисто дижу
тихе речи, да опишу,
шта све крије земља ова
сада пустог Стражилова?

Ветар хуји
и у бесној у олуји
из хладнога
гроба тога,
што с' у црној тмипи купа,
к'о да бела сенка ступа.
Сенка света
с' оног света,
што јој браћа од милости
донесоше свете кости
из туђине на то место,
ту нека им буде престо.
Сенка бледа,
хладна сенка груда леда,
па нечујним кроком стаје,
а к'о да је
из ње сунце сјати стало,
е тако се засијало
и дрвеће и та гора,
што до скора
густа, црна тмина скрива.
И к'о да је сенка жива,
као да су ту пред њоме:
млади момци, младе моме,
жене, деца, старци седи,
а сепка их гледи, гледи,
па им поче да беседи...
Чудан глас јој, чудни збори!
Тако слатко не говори
ништа, што с' на земљи створи;
тако слатко, тако мило,
да све, што се искупило, —
као да је једна душа,
једна глава — тако слуша.
Сваку речцу, груду злата,
умом хвата,
у груди је своје пише,
а од њих се песма ниже
од бисера бисернија,
а од злата трепернија...

Санак мину,
у души ми јава сину:
то је песник Бранко био,
што је песмом прославио
и у звезде што је сков'о
Стражилово.

* * *

И та хвала није пуста,
јер света су она уста,

што разнела српском роду
ту дивоту;
њу записа
и наниза

15. дец. 1884. Београд.

у сред срца предубоко.
Али *оно* што ј' за *око*,
то за *душу* нек је *ово*
„Стражилово“!

М. Живковић.

ТРИВА СВИРАЦ.

СЛИКА ИЗ ПОТИСЈА.

1. У колу.

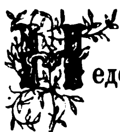

Недеља је а прешло подне.

Накитиле се сељанке, што је која лепше умела, па хитају у бирцуз — од сутра је часни пост, па нема кола до Ускрса.

Момчадија се већ пре поискупила, па диванише и пијуцка.

Трива свирац удесио гајде па засвира коло онако, како већ само он зна.

Што беше девојака на окупу, ухватише се те играју саме. Момцима се још не игра, него тек избаци по гдекоји какву подскочицу и пецне коју девојку.

Око оног највећег стола искупили се сами газдачки синови па пију, разуме се: пиво, јер вина може сваки и код куће пити, а лако га је добити на олбу ма у којој крчми.

„Море Триво, доста!“ викнуће Војин Тацков, момак на оку. „Свирај „туш“!“

Девојке се пустише, а Трива приђе газдачком столу и стане ситнити „туш“.

Момци се куцнуше па испише, а Трива зареди код другог, трећег, четвртог стола, па кад изређа, почне свирати „гласа“.*)

Многи би момак уз тако лепу свирку запевао; али то још не иде — није се још нико поднапио.

Дотле се већ стекоше све девојке и младе. Толико их је, да се не може играти у бирцузу. Изађоше у авлију. Беше леп дан. Баш се праштала зима од пролећа, па сија сунце.

Толиког кола није било скоро.

Што више свира, све се више мили Триви свирати. Рекао би, тај се не може уморити. Тек мало застане пред сваким играчем, удари ситније, па онда пође даље унаоколо. Гдегод застане и гдегод промиче, ту се коло већма таласа, јер она свирка изблиза некако чудновато дражи играче и играчице. Понајдуже застане Трива код Арсе Мргодановог. Ко добро мотри, пре би рекао, да Трива свира Јели Сивачкој, него Арси, што до ње игра.

Него Јела и јесте девојка. У многе је цуре лепше рухо, скупљи накит, ал није оно лице, оно око, оне обрве, што су у Јеле. Једина јој је мана — како веле сељани — што је сирота.

Уморише се. Пусти се коло и опет се вратише у бирцуз.

„Туш ми свирај, Триво, мој туш!“ повиче Војин Тацков, чим га угледа.

И он изашао да игра, ал баш се хтеде ухватити до Јеле, а Арса га претече и ухвати се он. Војин не хтеде играти, већ се врати и пио је, догод се играло, скоро чашу за чашом.

Трива свира, а Војин држи олбу, па је нагне, ал само мало сркне, па је тргне. У тај пар гајде дрекну — и Трива стане. Кадгод он нагне, Трива свира, а чим он чашу тргне, Трива престане. То тако траје, док траје пива у олби. И то се зове Војинов туш.

„Свирај, Триво, јер данас сам ти весео, што никад — свирај!“

Но кад га добро погледаш и видиш, како љутито погледа тамо у онај буџак, где Јела нешто шапуће са Арсом, одмах би погодио, да га нешто гризе, па би хтео, да то пићем и свирком растера.

Јела и Арса разговарају, па се час смеју, а час су озбиљни. Погледају почешће у Војина.

Најпосле оде Јела другарицама, што се поређале око пећке па диванишу.

Арса седе за сто преко пута од Војина па поносито стане гледати право у њега.

„Туш, Триво!“ заповеди Војин.

„Валда сам и ја на реду — овамо, Триво!“ упадне Арса.

„Туш, Триво!“ осече се Војин и пружа му петицу.

„Овамо, Триво!“ дражи Арса, а пружа десетицу.

Трива приђе Арси и шапне му нешто на уво, па оде Војину и засвира.

„Десет олби, бирташу!“ виче Војин.

*) „Свирати гласа“ значи: свирати мелодију, што се тада у селу пева.

„Двадесет!“ виче Арса.

„Пите, браћо!“ нуди Војин своје друштво и плаћа.

Арса издиже сто. Просу се пиво, полупа се двадесет чаша.

„Да платим!“ и Арса вади буђелар.

Плаћа, а погледа око себе, као да би хтео рећи: Пошто је свет?

Девојке ударише у смех, а највише Јела. Допаде им се, како Арса доскочи Војину.

Војин баш наже да пије. На смех окрете главу. Спази, како се Јела слатко смеје. Рука му задркта, а пиво суне из чаше право у лице Јели.

Девојка врисне, па излети напоље. Док си тренуо, у бирцузу ни једне девојке.

У исти мах пролети Војину баш поред слепа ока чаша и разбије се о дувар.

Он полети.

Али га Трива дочепа снажном руком за гушу.

„Кога ти пивом поливаш, хуљо?“ виче Трива а сав позеленио од беса.

Љутит био Војин и добио три снаге

Како га одгурнуо, Трива седе, али му у руци остаде Војинова марама и огрлица. Војин навали на њега.

„Охо море! Зар на старијег и слабијег човека?“ умеша се Арса па скочи и дохвати Војина преко среде.

Но Војин се истргне па се ухвати с њиме у коштац. Не носише се дуго. Затресоше се и прозори, како га Војин лако удари о земљу. Стане га ногама газити.

Ко зна, шта би још било, да не прискочише момци и не раставише их.

Њих тројица спопадоше Војина и одвукоше га кући, а други једва задржаше Триву и Арсу, да не полете за својим крвником.

„Скупо ћеш то платити!“ довикује Трива Војину.

Кад се Трива мало смирио, весеље се опет настави, као да ништа није било. Често је било и крви у колу, па тек ако се најплашљивије девојке разиђу.

До мрака је знало цело село за ту свађу. Јела ј прва девојка, а Војин и Арса први момци у селу, па некако ђаволи девојке нагађају: Војину криво, што Јела воли Арсу те отуд свађа.

---

2. Поливена девојка.

Јела је онако поливена одјурила кући.

Мајка јој седела са женама на сокаку.

Чим спази своје јединче, скочи па пред њу. Виде сву срамоту ћерчину па с њоме кући.

„Ко ти то уради, убио га бог?“ пита је, кад уђоше у собу.

Јела није могла говорити. Сузе је загушиле. Сад се могла сита наплакати.

И мајци јој сузе ударише.

Стаде се у прса грувати — није шала, поливена јој кћи у колу.

Од тога нема веће несреће по удавачу. На њу сви прстом пружају Запроси л' је момак из другог села, чим чује: поливена је у колу, мане је. Таква девојка ил полази за момка, што је полио, ил врло ретко за другога. Полије ли момак девојку коју из обести, све мушке главе из девојчине родбине дижу се, да ту срамоту свете, па често дође и до крви — ђаво је кавга! А то све зато, што се мисли, да момак, кад полије девојку, хоће тиме да каже: ти си моја, ти ниси више девојка.

Зато је Јела онако вриснула, зато је сузе гушиле, зато јој се мајка у прси грува.

„Што си занемила, несретна ћери, што не говориш? Који је тај злотвор — земља му кости изметала — што тебе, што нас осрамоти? Кажи га, па да му прокунем девето колено“.

„Куни га, мајко, куни! Али стани — немој! Не знам сама, да ли да га кривим ил не кривим“.

„Шта, Јело? Шта велиш?“ и мајка јој се чисто сама боји својих речи. „Да није он то учинио, што зна, да сме? Да ниси ти свој образ под ноге бацила? Говори, говори, или ће ме страх убити!“

„Зар тако мало познајеш своју Јелу? О мајко, мајко! Место да ме тешиш, ти ме већма жалостиш, јер сад тек сасвим видим, каква ме срамота снађе! Боли ме, што ће свет рећи: овака је, онака је. Па опет бих то могла отрпети, јер знам, да је то све лаж. Али страшно ми је и помислити, кад видим, да ме ни ти не познајеш, кад хоћеш да сумњаш! О боже, боже! Имај бар ти милости! Та ова се патња не може сносити — прими ме, да се не патим!“ па покрије лице рукама и стане јецати.

„Јело храно, верујем ти, верујем. Нека нико не верује, је л' ти доста, што ја верујем? Немој ми плакати, чедо моје, претурићемо и то преко главе! Да, да, сад знам! Он те је полио, што немаш у родбини мушке главе, да те освети, што смо сиромашни, и живимо од онога, што својим рукама зарадимо. О свете, гадни свете! Ти се увек блатом бацаш на сиро-

тињу. Ти је за срце ујадаш, јер знаш, да нема чиме бранити се... Ал да је мој покојни жив!" Ту убриса сузе. „Ма ти ми још не каза, дете, чија те рука — осушила се! — поли?"

„Не куни, мајко! И ја сам крива. Смејала сам му се, а он је био напит".

„Та ко, ко?"

„Војин."

„Овај пред кућом?"

„Да."

„О да бог да га — "

„Не куни га, мајко!"

„Како да не кунем, кад ће сутра пуцати по селу твоја и моја срамота? Како да га не кунем, кад ти срећу уби?"

„Како да ти кажем? Не умем. Тек нешто ме тешко заболи, као да ме ко ножем у срце удари, кад га кунеш".

„Који ти је бес? Овамо знаш, шта ти учини, овамо га браниш".

„Не знам, да ли бих тако говорила, да ме је ко други полио. Кад је он, онда је друго".

„Јело, чедо моје, ти нешто од мене кријеш. Ти си још дете, луда ће те глава на зло навести. Кажи мајци све".

„Шта да ти кажем? Ја сам ти већ све казала".

„Ама ниси! Има још. Или ти ваљда то ни сама не знаш? Да ти помогнем. Кад би нешто морало бити, да Војин умре — "

„Мајко!"

Мати јој се трже, како јој се ћерка препаде.

„Но, но! То баш није одиста, већ к'о бајаги. Дакле, кад би морало бити да Војин или умре или да узме прву миразушу из села — које би ти волела?"

„Шта ме опет то питаш!"

„Тако — хоћу да знам. Реци по души!"

„Право да кажем, не бих волела ни једно, ни друго!"

„Ал кад би само то двоје морало бити?"

„Онда — онда бих волела, да умре."

То је рекла здраво жалостиво.

„Дакле га волиш?"

„Ја? Али —"

„Бадава ти све. Видим шта је."

„Па, ваљда га волим. То бар није ништа зло. А не умем ти казати, како га волим! Само то кријем и не смедох ни себи казати. Шта ћу, кад не могу бити његова! Он је газда, а ја сирота. Па још ме он и мрзи! Како би ме и могао онако љуто пред светом осрамотити. И тек после тога видим, како га здраво волим. После те срамоте другог бих мрзила, презирала, можда и клела — ал њега не могу, мајко, не могу!"

Врата се нагло отворише, а у собу уђе — Војин.

„И немој, Јело, животе мој! Већ му опрости!"

„Војин!" викнуше мати и ћерка у један мах.

„Он главом. Љуто сам вам скривио! Да и не спомињем, што ме отац и мати покараше, ал и само ми моје срце рече: немаш право! Био сам слеп, луд; у лудилу учинио сам покор, јер, јер — сад смем да ти кажем — јер те волим. Више те волим, него себе!... Хтедох се до тебе у коло ухватити — ти пропусти оног Арсу".

„Бог с тобом! Он промаче испред тебе", правда се Јела, а међутим јој мати упали свећу, јер се већ смркло.

„Та оно јесте! Али мени се учини, ти си хтела њега... Е после си говорила с њиме. Па онда је он тако гледао у мене, тако гледао, да сам мислио, пуче ми срце. А после си се ти смејала, кад ме је он заједао — то ме је на сву меру ражљутило. Нисам ништа видео. Шта сам хтео с чашом, како сам измахнуо — не знам. Био сам изван себе. Чуо сам, да си ти цикнула. У тај исти пар projури ми чаша поред главе — бацио је Трива."

„Зар он?" пљесну се Јелина мати.

„Он, стрина-Стано! И ја се и сад не могу да начудим, шта њему би. Али тек он! То ме још већма разјари. Да ме не задржа Арса, ко зна, шта би било."

„Трива је добра душа. — Видео, Јела нема свога, па ти не да, да је срамотиш", брани га Стана.

„Биће ту што друго".

„Ти ћеш се већ с њиме измирити", рече Јела, а чисто заволи Триву, што је бранио.

„Тешко! Ја баш не бих марио, ал тешко ће хтети он. Кад ме кући поведоше, претио ми. Ја га се истина не бојим, старији је, слабији. Ал слабији се свете из потаје. Из потаје страда и најбољи јунак".

„По њему те неће глава заболети. Тај не би учинио никоме зла".

„А откуд га ти тако знаш, стрина-Стано?"

„Па — боже мој" — заплеће Стана — „пролазио човек више пута, кад и кад и сврнуо, разговарали смо се па га знам. А баш јели ико у селу чуо што рђаво за њега? Зацело нико!"

„Та тако је! Него манимо њега! Чујте даље! Кад дођох кући, одмах сам се покајао. Пођем, да вам кажем: крив сам, опростите! Чуо сам вам разговор па станем. Све сам чуо, све!“

„Све?“ пита Јела а поруменила.

„Све! Јели да ми прашташ? Праштај и ти, стрина!“

„Па, оно нека ти је просто! Али свет, свет! Изаће ми кућа на глас“.

„Неће, стрина! Отац ми је добар, мати још боља, учиниће ми по вољи. Сутра, већ сутра ћу ти ћер испросити, после ускрса сватови, а ко се усуди, да што за моју заручницу рекне, тај ће самном имати посла!“

„Видиш, мајко, видиш!“ и Јела није могла више речи рећи.

„Е кад је тако, синко, ја немам ништа против. Него сад иди — доцкан је!“

„Лаку ноћ!“ и он је пољуби у руку а она њега у чело.

Јела га испрати до авлијских врати.

„Па слатко ми спавај, Јело, и још слађе сањај!“ прашта се Војин.

„О теби, Војине мој!“ прошапута Јела па стаде на вратих и гледа за њим. Небо се осуло звездама, и њојзи се чини, да сад звезде друкчије, лепше сијају. Да те звезде могу чути, да знају говорити, она би с њима дуго, дуго говорила о својој срећи, о својој љубави...

„Зар тако доцкан на сокаку?“ Јела се trже и спази Триву.

„Иди врагу! Претрнух!“ срди се она.

„Младе девојке ваља да се чувају ноћу од урока“, опомиње је Трива.

„Мене данас на дану урекоше“, шали се Јела.

„Искијаће он за то — ја ти кажем! Запамтиће, кад је тебе полио — тебе не сме нико дирнути!“

„Знам ја, да ти мени држиш страну — женска сам глава! Ал немај бриге! Сутра ће бити друкчије. Лаку ноћ!“ па отрчи у собу а још је чула, како Трива гунђајући пође према Војиновој кући. (Наставиће се.)

АЛЕМОВИ.

СРЕТНА ЦУРА.

I.

Сунце клоне ниже, ниже,
а зраци му љубе цвеће
и девојче оно мало,
што по башти цвећем шеће.

Већ и нојца црна стиже,
а цура се јоште шеће,
чудит' јој се дрвље стало,
чуди јој се шарно цвеће.

II.

И росица веће роси
а и месец провирује,
девојчица уздахнула,
Мисли: цвеће само чује!

Уздисај јој ветрић носи,
крај стада га драги чује,
заплака му горко фрула,
жуд из песме провирује.

III.

У баштици цура мала,
а око ње шарно цвеће,
кида лиске једног цвета
па шапуће: доће — неће!

И већ све је покидала,
у грлу јој заста: неће!
Задрхта јој бела рука,
суза кану на то цвеће.

IV.

Вече дивно, ветрић пири,
са звездом се звезда љуби,
у облаци у ти бледи
лагано се месец губи.

А баштица тако мири!
Не што цвеће мирис губи,
већ уз драгу драги седи —
мало, мало, па је љуби.

(Наставиће се.)

РАЗНИ ПУТЕВИ.

ПРИПОВЕТКА МИЛАНА САВИЋА.

I.

У одличној кући трговца Влајковића могао се за време доручка приметити приличан немир. Старија кћи Даринка држала је у руци новине, па је са узбуђеним гласом читала оцену на последњу позоришну представу. Оцена је била оштра али, као што је писац уверавао, и праведна. У њој се осуђивала не само глума, него уједно и игра главнога јунака. Пребацивало му се, да није умео у главним појавама да буде прави тумач песникове замисли, да је љубавне изјаве говорио као какву школску лекцију, да је страсне тренутке виком и бацакањем понизио до сокачког комедијашења, и још много друго. Али критичар није остао ни песнику дужан. Замерао му је пре свега, што је тај предмет израдио млитаво и млако, што је заплет лабав а решење тако рећи никакво, једном речи. боље би било, да се држао свога посла, него што се латио да реши задаћу, којој није дорастао. Даринка је читала то све, али јој је глас дрхтао све то већма, а кад је била при крају, бацила је срдито новине на сто.

— Је ли то право, је ли то поштено, пискарати такве ствари! викне затим. Та и ми ваљда имамо своје мњење, ми, који смо били на представи, а то мњење сасвим је друкчије него мњење ове надрикњиге, који се није смео ни потписати.

— И ја мислим као ти, рече на то млађа јој сестра. Драгиња. ти критичари мисле, да је њихово мњење свето писмо, и да само оно има смисла и вредности, што они напишу. Да само умем владати пером, одговорила бих ја том — како се само зове! — па ма се и потписала. Ако ништа друго, показала бих му тиме, да сам бољи јунак од њега, јер не тајим свога имена.

— То већ не иде, кћери моја, примети на то Влајковић. Теби не приличи и не доликује, да се упушташ у новинарске свађе, тим мање, што би то свет сасвим друкчије тумачио. него што си ти сама и замислила. Остави то онима, који немају друга посла. У осталом, не разумем, зашто сте дошле тако у ватру. Писац тог позоришног комада непозната је личност. Ко је тај „Гојко?“ Ја га не знам а тешко да га знате и ви.

Даринка је на те очине речи оборила главу и лака румен прелије јој свеже образе. Није приметила ништа, само је ћутке узела филџан с кафом и нагло је стала сркати каву.

— Збиља, ко је тај „Гојко?“ прихвати сад госпођа Влајковићка. Нисам никад чула о њему ништа, ма да смо претплаћени сваки пут, кадгод је позоришна дружина овде.

— Не знам ни ја, ко је, рече Даринка у малој неприлици, али ми је неправо, што му тај покушај тако нечовечно оцењују. На тај се начин не одгаја песнички нараштај. а ваљда је већ крајње време, да имамо и својих драма, и да нас позоришна управа не љука једнако францускпм и немачким драмама.

— А зашто не, примети Влајковић, ако су те драме добре на француском или на немачком језику, онда ће по свој прилици бити добре и на српскоме.

— Не мислим баш тако у опште, рече Даринка, али држим, да би и Срби у стању били написати ваљану драму, кад су то у стању Немци и Французи. Ни њихови први покушаји нису били бог зна какви, па кад су могли они до нечег дотерати, за што не бисмо могли и ми?

— Е, ту опет имаш ти право, насмеши се Влајковић.

— Али за глумца је ваљда свеједно, приказивао немачку, француску или српску драму, рече Драгиња живо. На његову игру не упливише народност дотичног песника. већ само дух драме. Па ако је и господин критичар у овој оцени и омаловажио драму ономадашњу, није то морао чинити и са игром господина Дражића, која је била добра и потпуна.

— И ја се чудим, што је то чинио, рече Влајковић, и да знам, ко је, баш бих му у очи казао, да му је критика и страсна и пристрасна Али сад идем у дућан. Збогом.

Влајковић устане, опрости се са женом и децом и лагано изађе из собе. Није ни Влајковићка остала дуго иза њега, она је отишла у кујну. да са куварицом уговори данашњи ручак.

Обе се сестре још неко време разговарале о позоришту, и обе су дошле до тог закључка, до ког су дошле још пре, да је критика несавесна, и да би критичар заслужио, да буде строго кажњен. Биле су још у живом разговору, кад се врата нагло отворише, и међ њих ступи девојче, коју обе сестре са веселим поздравом дочекаше.

— Дошла сам данас зато тако рано, да вам донесем најновији број Записника“ у ком је нека критика. коју никако не могу да одобрим, рече и скиде шешир и горњу хаљину.

— Имамо га и ми, рече Даринка и покаже новине. Шта велиш, Љубице, на то?

— Шта да велим? Не велим ништа, него се само дивим тако једностраном схватању, рече Љубица јетко. То би требало већ једаред да престане. Одговорићу му ја, ако нико неће.

— То смо мислиле и ми, примети Драгиња, само се нисмо могле ослонити на своје перо.

— Само да ми је знати, ко је то писао, рече Даринка замишљено. Не знаш ли ти, Љубице?

— Ја? одговори ова мало несигурним гласом. А откуд ја да то знам!

— Но, но, рече Даринка, само те питам. А како бисмо могле дознати?

— Напослетку споредна је ствар, ко је писао критику, рече Љубица, не зна се, ни ко је писао драму.

— Тако је, дода Даринка.

— У том случају страдао је само господин Дражић, примети Драгиња живо, а он је најмање заслужио то.

— Е, рече па то Даринка, можда је и он узрок, што драма није дошла до потпуног уважења. Та од глумца зависи много ако и не све.

— А зашто да је баш он крив? рече Драгиња живо. Та његова игра задовољила је увек и публику и критику. Па зашто да баш овом приликом није био на свом месту? Ми знамо врло добро, да има и таквих драма, где не помаже ни најживља, ни најбоља игра глумчева, и то просто зато, што драма не ваља. Па кад је тако, зар није могао слаб дух и у овој драми упливисати на глумца тако, да није био у стању истаћи своју уметност. Шта хасни вешта игра, кад глума не ваља.

— Ти ваљда не мислиш „Мученике“? запита Даринка мало оштро.

— Ја нисам ништа казала, извињавала се Драгиња, рекла сам само онако у опште.

Љубица је за време ове мале zaђевице ћутала и смешкала се само.

— А шта сте узели ствар тако озбиљно, рече, шта се вас тиче „Гојко“ а шта Дражић?

— Тако је, примети Даринка мало јетко.

— Та да, тако је, рече и Драгиња.

— Ви видите, да се не слажем ни ја с критиком тога „полумесеца,“ настави Љубица посматрајући оштро и једну и другу, па опет не долазим тако у ватру као ви. Да није ту какав други узрок?

— А какав, иди, молим те! рече Даринка у малој неприлици.

— Ја не знам какав, одговори Љубица, али ми се тако чини.

— Теби се све нешто чини, рече Даринка и устане. У осталом, та ће се драма давати и данас. Седићемо опет заједно као и ономад, па ћемо видити, да ли стоје оне замерке или не. Баш ћу пазити на све.

— Пазићемо све три, примети Драгиња.

— Тако и треба, дода Љубица. Довече дакле у позоришту.

После тих речи обуче се Љубица опрости се са својим другарицама и оде. Док је одлазила, није могла да затаји неко смешкање. Сестре нису на то ни пазиле, свака је била заузета својим мислима, а кад се Љубица удалила, приступи свака свом обичном кућевном послу. Драгиња је отишла у кујну да спреми ручак, јер је на њу био ред ове недеље а Даринка је спремала сто и удешавала собе. Такав је био ред у кући Влајковићевој; чим су му кћери дорасле, имала је свака свој опредељен посао. Он, ако је и био имућан, ипак је строго пазио на кућевни ред и с целом душом ишао је за тим, да своје кћери васпита и за кућу и за друштво. Док су биле још млађе, долазили су им разни учитељи, да их изобразе а у кућевне послове увела их је мати, те су тако обе у један мах присвојиле себи и оно, што је потребно, и оно, што је од користи. Кад су биле већ велике девојке, кад су већ ишле у веће друштво, на игранке, села, забаве, у позориште, концерте, појавили се поред многих удварача и такви људи, који су имали и озбиљне намере, људи, који су у свету важили за ваљане, за богате, за изображене; али се досад ни један није могао похвалити, да је од једне или друге чуо речи, које би излазиле из оквира обичног разговарања, и ако се и јавио који просилац, није добио ни од оца ни од матере реч, која би га могла охрабрити, да покуша и код кћери. У том је Влајковић имао своја начела. Својим кћерима није хтео никако да наметне немила друга; ако се деца заиста љубе, нека се узму, ако не, престаје разговор.

Даринка је међутим спремила собу, обукла се укусније, а притом је све узимала новине у руке, па их опет срдито бацала на сто̑. Бадава, није се могла опријатељити са критиком, и чисто је замерала Љубици, што је исту некако узимала у заштиту. Док се још собом тако разговарала, уђе у собу неки млад господин, ког је Даринка са пола пријатним, пола тужним осмехом дочекала. После првих поздрава, поче она:

— Цела ми је радост покварена, рече живо, да ми је само знати које написао ту критику.

— Немојте се ни најмање сневеселити госпођице, рече новодошли, критика је мњење једног човека а изрека његова не мора бити увек основана и истинита, а тим јој мање треба веровати, и њојзи тим мање важности дати, ако је изречена на основу лажних претпоставака, а особито онда, кад се сам

писац крије, кад не сме име своје да потпише под свој рад.

— Али нисте се ни ви именовали, господине Машићу, нико и не зна, да сте ви баш писац те драме, рече Даринка.

— То је шта друго, одговори Машић ја сам написао оно, што сам у себи осећао, и ни једном речи нисам дирнуо никог.

— Ипак нек вас теши та околност, што критичар не зна, кога је оцењивао и напао.

— Пред светом већ тако стоји ствар, рече Машић, али преда мном не. Ја осећам заједљивост критике, ма да јој не приписујем бог зна какву важност. Ви, госпођице, знате понајбоље, с каквом сам чистом намером писао своје дело, вама сам читао поједине призоре и ви сте били сведок, како сам се одушевљавао при послу, како је моја тежња била идеална — и ја сам опет скроз уверен, да ми је дело добро испало за руком.

— Моје мњење о вашем делу познато вам је давно, одговори Даринка, а после представе, кад сам му увидила и животну снагу, још је добило бољег темеља. Не морам вам ваљда рећи још и то, да ја ником на свету нисам казала, да ми је познат писац драме „Мученика.“

— Ја сам о том уверен, рече Машић. У осталом, што се тиче критике, дознаћу већ писца њеног. Са уредником „Записника“ познат сам прилично, и гледаћу да којекако измамим из њега право име оног „полумесеца“, који је напао не само на мене непознатог, већ и на вредног и ваљаног глумца нашег, Дражића.

Даринка му је одобрила, што је намеран чинити, и молила га је, да јој саопшти сваки, и најмањи успех у том подузећу, и топло му је стиснула руку, кад се Машић с њоме опраштао.

— То је моја вила, говорио је Машић у себи, кад је брзим корацима ишао кроз улицу. Да ње нема, можда бих напустио сваки књижевни рад а можда и не бих с песништвом ступио у ближе пријатељство. Ево већ година дана, како јој читам од времена до времена своје умне производе, и, право да кажем, она утиче добротворно на сваки піснички рад мој. Нисам се ни надао, да ће поклонити толико саучешћа мени, који тек ступам у живот, у велики свет. Ах! да се смем надати . . .

(Наставиће се.)

НАЈСТАРИЈЕ СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ
УПОРЕЂЕНЕ СА БУГАРСКИМ.

„Индоевропски народи, којима је Словенин најмлађи брат, изјављују сваки на свој начин оно, што у себи скрива и што га одушевљава. Индијанац зградама великих храмова, Персијанац светим књигама, Мисирац пирамидама, обелисцима и големим тајносним лавиринтима, Грк у прекрасним статуама, Римљани (Романи) у бајном живопису (сликарству), Немци у пријетној музици, а Словени излише душу своју у приповеткама, песмама и спевима, што ти срце дира“ — овако рече Љ. Штур у књизи својој о народним песмама и словенским приповеткама.

Срби се могу дичити међу словенским народима својим умотворима, особито својом народном песмом. Њу је Србин стварао, јер је њом изрекао оно, што му је лежало на срцу; њом је отворио сваком своје срце, и у њем радост и тугу, која га је сналазила у животу му народном кроз све векове што их проживе — у цвету и радости, у чами и жалости.

Што је Србин учинио песмом, то учинише и друга словенска племена, за то се и каже, да су Словени у песми излили душу своју, а песничку природу словенску признаше и писци несловенског народа хвалећи лепоту народних песама словенских.

Грк Константин Порфирогенита сведочи, да су се слушале словенске народне песме у грчким играма, и да су их Грци употребљавали.

Славни Немац Грим вели, да су сва словенска племена сама по себи склона на песму и игру. Па тако и јесте. Заиђеш ли код нас по кући, по дворишту, по пољу, по ливадама и шумама, по баштама и виноградима — свугде ћеш чути песму. За то и вели Шафарик, да нема у Јевропи народа, који би се толико могао својом песмом поносити, као што су Словени. — С тога мислимо, да смо и ми Срби дужни, да поштујемо тог великог песника народног, а то су саме песме народне; треба да чешће завиримо у ту богату ризницу народну, да је претресемо, да се боље упознамо с оним благом, што у њој лежи. С поносом можемо рећи, да су се синови нашега народа до сада лепо одзивали свому задатку и дугу, који дугују народној песми. Ма да се подоста писало о нашој народној песми, ипак мислимо, да неће згорег бити, ако наше поштоване читаоце упо-

знамо са тумачењем неких народних песама српских, особито оних, које садржајем својим крију у себи древности претхришћанске, а где нам се прилика пода, упоредићемо их са бугарским народним песмама истога садржаја.

* * *

Као што Срби тако и Бугари стекоше у свом народу скупљаче народних им песама, међу тима се одликују особито браћа Миладиновци, који покупише до близу 700 народних песама бугарских и издаше их у једној књизи у којој су још игре, обичаји, веровања простонародна, предања, народна имена, пословице и загонетке. — Књига та угледала је света год. 1861, у Загребу. Спомињемо још Чолакова бугарски народни зборник у ком су такође купљене буг. народне песме. Пред нама је збирка бугарских народних песама, што их скупише браћа Миладиновци, и ми ћемо из њих изабрати нужне за нас песме. Пре него почнемо, рећи ћемо коју о браћи Миладиновцима, јер од како се поново д.же бугарска народност и књижевност, имена браће Миладиноваца знаменита су у бугарској историји. Обојица се родише у Маћедонији, у Струги код Охриде. Старији брат Димитрије беше велики прегалац за народност бугарску у Маћедонији, ма да је за народни бугарски покрет због грчке народности теже било онде, него у подунавској Бугарској. С почетка је старији брат учитељевао у Прилипу, а доцније у Солуну. Његовим заузимањем зачула се у Солуну у божијем храму и словенска литургија. Млађи брат Константин учаше се у то доба на свеучилиштним школама у Москви. Међутим је Димитрије живо делао за народност бугарску, за то га је јако омрзнуо епископ пољански Мелетије. Мржња није престала, него је све жешћа бивала, док на послетку не изађе на зло за Димитрија, јер грчке владике га оцрнише и у Цариграду тамнице допаде. Млађи брат је дотле свршио своје науке у Петрограду и по том донесе у Загреб за штампу спремљене песме, које угледаше света помоћу епископа Штросмајера. Из Загреба се пожури млађи брат у Цариград у помоћ старијем брату, не б. ли га спасао. Ма да га сви одвраћаху да неиде брату у тамницу, уђе ипак унутра, из које се више никад није повратио. И руско посланство и владика Штросмајер заузеше се за Миладиновце код Порте, и ова заповеди, да се пусте на слободу. Али већ беше доцкан, јер непријатељи им се грозно осветише. Обојицу већ дотле у затвору отроваше 1861 г.

Толико само о животу Миладиноваца.

* * *

Отпочнимо одмах оно, што смо наумили.

Укупне српске народне песме, што их је Вук Караџић скупио, подељене су по старини на четворо:

1. На најстарије песме, у којима су трагови митологији; у којима су причања из нашег старог живота.
2. На песме о Немањићима и у опште о свему оном, што се збило у старој српској држави.
3. На песме о Краљевићу Марку и српским хајдуцима, и
4. На песме, у којима су опевани најновији догађаји за ратовања српског за слободу.

По садржају су подељене на двоје: на женске и јуначке, или: на лирске и епске песме.

Ми ћемо се задржати код најстаријих српских песама, да им разгледамо садржај, да их протумачимо, и да се тим боље с њима упознамо, а где где ћемо их упоредити са бугарским народним песмама, где то може бити. —

Бугарске народне песме, што скупише браћа Миладиновци, раздељене су у главном на троје:

1. На „самовилске“ (самодивске) — вилинске.
2. На црквене песме и легенде, и
3. На јуначке народне песме.

(Наставиће се.)

ПУТОПИСНЕ ЦРТЕ.

УСПОМЕНЕ ИЗ ИТАЛИЈЕ.

ИЗ НАПОЉА У КАЗАМИЋОЛУ.

Напољ је далеко чувен са своје лепоте и дражи, чиме га је обилато обдарила природа. Мало има места у свету, која се могу достојно упоредити у томе погледу са том највећом вароши апенинског полуострва, а некадашњом престоницом сицилијанске краљевине. „Un pezzo di cielo

caduto in terra“ — комад земље, што је пао на земљу — и „Napoli vedere e poi morire“ — Напољ видити па умрети — ти и тима слични усклици нису цигло одушевљени изрази лепотама занесене, очаране песничке душе. Те мисли обузимају свакога, ко је имао само прилике да види Напољ, ако иоле има осећања за красоте мајке природе. Али ма да је и по себи леп Напољ, и ма да има диван положај — прави значај и лепота његова јесте у околини му, у напољскоме заливу, коме ће у целом свету зацело мало бити равних

За прва своја два бављења у Напољу походио сам његов југоисточни део: места Портичи, Резину, Торе дел Греко, Торе дел Анунциату, развалине несретне Помпеје, Кастеламаре, Соренто и острво Капри. Када бејах и трећи пут у Напољу, год. 1881, наумих да походим и западну страну његова залива, наиме острво Искију, које је највеће у напољском заливу. Те године 4 марта беснио је жесток земљетрес на Искији, од кога је највећма страдала убава варошица Казамићола (Casamicciola). То је место на гласу са својих лековитих топлих купатила те се и с пуним правом зове „краљица бања“ — „La regina dei bagni.“

Саобраћај са красном околином напољском је врло лак и удобан; возе железни путеви, главне и локалне пруге, и пароброди, на којима се јефтино путује. Преко лета, док траје купање, возе пароброди између Напоља и Казамићоле сваки дан један пут а кашто и двапут, тако да онај, коме је време одмерено, може у један и исти дан из Напоља прећи на Искију, острво разгледати, па се још и натраг вратити.

Беше лепо ведро јутро месеца августа, кад сам се кренуо из напољске луке пут Искије. Брод је пресецао вале средњом брзином и пут је трајао од прилике два сахата и четврт. Лађа плови из почетка дуж обале, са које се поносито диже у вис Напољ са лавиринтом својих палата, већих и мањих кућа, у којима живи преко по милиона душа. Пароброд, јездећи крај красне обале Киаје — Chiaja — оставља за собом познату гроту посилипску — Grotta di Posilippo — затим Вергилијево предгорје, на коме је подигнут надгробни споменик великом песнику „Енеиде“, па се онда све већма удаљава од обале; али се ипак види у даљини место, на коме је стајала у старо доба варош Баје (Вајае).

Да чудних промена, што се збивају на овом нашем земаљскоме шару! Баје су сада тек једва познате по имену, знају за то место још само учени људи, који се баве с прошлошћу народа римскога — а некада су Баје биле тако чувене, да им се глас проносио по васцелом тада познатоме свету. Тамо су била знаменита купатила на измак римске републике и за времена царева. Беху то купатила за раскош, камо су се многобројно стицали римски богаташи, не да траже лека телесним својим боловима и бољетицама, већ да се обесно размећу својим богатством, трађећи своје благо и упропашћујући се и физично и морално. „Nullus in orbe sinus Bajis praelucet amoenis!“ — „Красном заливу бајском нигде у свету нема равна!“ — тако кличе један римски богаташ, кад хтеде да сагради себи летниковац у Бајама. И доиста, Баје беху један од најлепших крајева у староме свету. Не само да је природа раскошно била разасула над њима све своје дражи, већ је томе у помоћ притекла и човечија вештина, те је још већма подигла природне им лепоте. Грађевине, што су красиле некад бајске обале, изазивали су по казивању старих опште дивљење и чуђење. Летњиковци римских богаташа изгледали су по својој просторији као праве вароши. Беспримеран, скоро невероватан беше раскош, што се у старо доба терао у Бајама. Тако је богати Лукуло, кога је Помпеј умесно назвао „римски Ксеркс“, или „Ксеркс у тоги“ — „Xerxes togatus“, — грдним трошком дао прокопати читаве брегове, како би море свео у вештачка језера, а с друге стране дао је читаве морске заливе испунити насипима, да би подигао на њима мраморне зграде. Па где су се некада тако поносито у вис дизале величанствене грађевине, сада се овде онде виде још саме развалине као тужни споменици минуле величине и славе некадашњих Баја. Ратови, што су тамо беснили у првим вековима средњега доба, а још већма маларија, та опака бољетица, која влада у великом делу Кампаније, опустошила је те пређе тако чаробне обале, на којима се сада још само виде мајушне куће и трошне колибе убогих рибара.

Након пловидбе од сахата и по приспесмо на острво Прочиду. Ту се диже тврђавица на високој стени, а одатле доплови лађа за по сахата под варошицу Искију, која је главно место на острву истога имена. И над том варошицом диже се тврђавица на високој стени, са које је леп изглед на цели напољски залив. С тога и радо посећује стран свет ту тврђавицу. У Искији се искрца већи део путника, а са осталима настави пароброд свој пут у Казамићолу. Приближавајући се томе месту видесмо, како су многе куће оштећене од земљетреса. Ма да беше прошло пет месеци, од када је та несрећа задесила Казамићолу, те се много могло оправити за то време, то је ипак још доста зграда било без кровова, особито пак у горњем крају варошице.

На обали је било доста света, наиме из простога реда, који је чекао на нове путнике. Док се лађа примицала обали, премишљао сам у себи, како бих се могао најбоље отрести оних, који би ми можда одвећ ревно нудили своје услуге. Од таквих услуга сам у опште јако презао у Италији. Особито имам непријатне успомене у томе погледу из Напоља. Али како ме је пријатно изненадило, кад сам искрцав се из брода приметио, да се Искијани у томе сасвим разликују од Напољаца, који се баш као цигани намећу странцима. Кад је свет излазио из лађе, нисам приметио ни један једити случај, да се икоји од урођеника ма и најмање досадно намећао путницима. Био сам већ подалеко одмакао од обале, упутив се у варошицу, кад ми приђе један млад човек, који познавши јамачно да сам странац учтиво ми се понуди, да ме проведе кроз варошицу. Радо примим његову понуду. Но ма да ми је његов тихи, смерни глас и цела му појава уливала поверење спрам њега и довољно ми јемчила, да имам посла са поштеним човеком, то ипак држећи се оног златног правила: „Clara pacta boni amici", или као што кажу Талијани: „Chiari patti buoni amici" — „Јасни уговори добри пријатељи" — који пропис има своју важност нарочито у Италији — запитам га, пошто ће ме водити. На то он рече: „Se volete darmi qualche cosa, à di Lei piacere. — „Ако хоћете да ми што дате, то по вашој вољи" — додав, да ће бити задовољан и са најмањим дарком. Ја сам се и доиста уверио, да сам имао посла са поштеним човеком. Дао сам му две лире за његов труд. и он ми се топло захвалио на томе. Напољски вођа, с којим се у напред и у свему тачно погодимо, кад му платимо по тој погодби за његов труд, ретко да ће се задовољити, већ ће обично захтевати, да му још што дамо.

(Свршиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Пријатељ српске књиге мора се од срца зарадовати, што је „Стражилово" устало, да колико могбуде послужи књижевности нашој. Ко је пратио књижевне појаве у последње доба, морао се уверити, да се и ту тек таворимо, јер нема сумње, да немиле прилике немило утичу и на развој књижевности, као што је и оно истина, да „inter arma silet musae". Производи средње руке, па чак и лошији. прештампавања тако рећи средњевековних романа и приповедака, издавања скупљених дела, песама, писама без реда и плана поплављују нашу књижарску пијацу. Кад мачак спава, тад мишеви коло воде: свесне и разборите, здраве и праведне критике кад није, тад се олош у књижевности хоће у маси да појављује. Сретна је оно мисао, што је код трезвенијег света и у одлуку сазрела, да својски треба пригрлити поље материјалног и културног рада и развитка. Па и на овом месту редовно ће се прегледати савремена књижевност. и добро стражарећи опазићемо, шта је добро и народу га топло препоручивати. а што нађемо да је лоше, да му нема места у нашој књижевности, ми ћемо га осудити и народу пријатељски саветовати, да га не купује, да га не чита. Отворено и савесно оцењујући или барем приказујући новйпе у књижевности нашој, надамо се, да ћемо две услуге роду учинити: и упутићемо народ наш, шта да чита и припомоћемо прођи српске књиге, јер неуређене наше књижарске прилике, дакле слаби пролазак српске књиге, заиста су позамашан узрок производњи лошега, ал' практичнога.

Књижара Браће М. Поповића издала је у последње време више књига а још више календара. Овом приликом позабавићемо се са ове две књиге: *„Приповетке из старог и новог завета, са тридесет слика, по преводу Вука и Даничића* саставио Ђ. Магарашевић, гимн. професор. Цена 50 новч." и *„Путовање трију Руса и трију Енглеза по јужној Африци. Прича Жила Верна.* Превео Бранко Мушицки". Обе су нам те књиге добро дошле: прва да поучи и забави, а друга да забави и поучи. Прва је школи намењена и тако удешена, да је смемо топло препоручити српској школи и српском ђачету, а и одраснији, који није био толико сретан да свето писмо у школи проучи, сме слободно ову књигу у руке узети. Разговетно, лаким слогом написана ова библија забавиће га и поучиће: задовољиће у пуној мери његово захтевање Добро долазе књизи и оних 30 слика, које знатно олакшавају проучавање исте. Цена је сасвим умерена. — Друга нам пружа у првој руци забаву, али испреплетану можда и сувише тригонометријском, дакле сувопарном поуком. Жил Верн је тако гласовит приповедач, да нам је добра његова ма и лошија приповетка. Што имамо забавити књизи, то је. што није с оригинала преведена и нема цене на корицама, а похвалити морамо лепи језик, којим је писана. Мушицки је од оних зналаца језика нам, што

су ради да и опет унесу у говор и речи и облике, који су у њему, а изишле из обичаја, те да се повећа и богатство и благогласност милог нам матерњег језика. Осим слике на корицама имаде их још 6, које сладе читаоцу ону забаву, коју је из књиге црпио.

Књижара Браће Јовановића богати нам такођер књижевност својим издањима. Задржаћемо се данас код две школске књиге, које сваку хвалу заслужују: *„Граматика немачког језика по Маку,* превео и прерадио Стево Чутурило, II. део“ и *„Српска читанка за ниже гимназије, књига друга, саставио Јован Живановић“.* Кад већ не учимо руски, нужно нам је да знамо немачки, не само практичног живота ради, него и због тога, што је у Немаца књижевност велика, светска, па може човек у њој наћи и читати све, што зажели. Ову граматику добро је израдио г. Чутурило и добро ће се њоме моћи послужити и ђак у школи и онај, који мимо школе немачки учи. Добро је и то, што је ова друга свеска источним говором писана, чиме више одговара нашим потребама. Цена јој је 45 новч., доста умерена, ал' на корицама је нема. Књига се препоручује и за школу и за оне, који тај језик ван школе уче. Млого морамо бити захвални књижари браће Јовановића, што нам и ову другу школску књигу издаде. Читанка Живановићева је врло добра школска књига, коју не можемо довољно да препоручимо не само нижим гимназијама овде у нас, него и *онима у краљевини Србији,* па и нашим вишим девојачким школама. Одабрано градиво па распоређено како ваља, с понеком утканом песмицом и песмом, говори за ваљаност књиге. Цена јој је 1 фор., ал' није штампана на корицама.

— Српску је децу ове године полазио *„Полаженик, божићни дар српској деци од браца Јове.* Година I. Цена 30 новч. или 70 пара динарских. То је књижица, каква се само може желити српској деци за уздарје. Насловна слика доноси нам чика Јову, нашег Змај-песника, а наше деце и нашег народа врло великог пријатеља; она је и дала повода „Радовану“, да онако лепо прикаже Српчади чика Јову:

„Соко — око, ор'о — душа,
Над вама му лёта,
Раскрилио змајска крила
Врх србињског света;

*

Па вам крепи срца млада,
Мелем души лева“ и т. д.

Уз ту лепу песмицу пристала је и остала садржина, приповеткама веје лепа тенденција: прегори себе за љубав другом; штета само, што браца Јова није испричао нове приповетке, него нам је дао већ штампане у „Невену“. Књизи на крају лепа је песмица „Два вертепара“. „Полаженик“ нам је ове године мио гост, а биће мио и сваке, само нека се у будуће мало већма пожури и нека нам више новога донесе.

— Вредни наш Пајевић наставио је и издавање изврсних негда „Постилиона“ *„Доброгласником или честитком за нову годину“.* Садржина је онаква као и у „Постилиона“. Врло је лепа „Ода снегу“, а и остало је кадро, да нам разведри лице и да нам разбија бригу, ако нам се на врат попела. —

— Издањем књижаре Ђермекова и Матића у Земуну изашле су „Песме Мите Поповића, 1874—1884.“ — Није ово првина, да се издаје збирка песама омиљеног песника Мите Поповића. Браћа Јовановићи у Панчеву издали су 1874 год. „Одабране песме Мите Поповића“, а браћа Поповићи у Новом Саду год. 1877. збирку: „Пред васкрс, бојне песме Мите Поповића“. По наслову збирке, коју су сад издали Ђермеков и Матић, мора свако помислити, да је то наставак збирке браће Јовановића, да су ту дакле само песме, које је песник спевао за ово десет последњих година. Међутим су — не знамо томе разлога — примљене у збирку и песме најмлађе перијоде песникове, тако међу осталима „Oj!“ с којом је песник у „Даници“ за г. 1862. првипут изашао пред српску публику, па онда још и „Златна коса“, „Раздрагано“ „Тужна мома“, и „Циганска кућа“, све четири извађене из старог „Јавора“ за год. 1862. У опште се мора рећи, колико је лепа и фина спољашња израда тога издања, толико је небрежљива редакција. Ту су песме поређане некако случајним редом, није ту служило за мерило ни време постанка им а ни поједине песничке врсте, у коју једна или друга спада, преводи су измешани с оригиналима (на Арањевој „Романци о чели“ и не стоји, да је превод), једном речи, и сувише је све поразбацано, а збирци би баш дужност била, да прикупи и у леп ред стави, што је донде било растурено. Требало је ма и најмањим предговором дати објашњења, а не просто ћутке метнути у збирку песме, које строго узевши у њу не спадају, а изоставити из ње оно, што према намери самог издања треба да уђе; ово се последње десило мал те не свима бојним песмама песниковим из перијоде српско-турског рата. Ту замерку нисмо могли прећутати, па ма нам се пребацило и ситничарење и цепидлачење; држимо, да у сваком послу треба да има реда и система. Па бар да је регистар састављен по азбучном реду, него овако мора човек прстом прећи цео регистар или дуго превртати, ако је рад баш ову или ону песму да нађе.

Песме из ове збирке покупљене су мал те не све из новог „Јавора“; осим горе споменутих оних пет, за које рекосмо, да су једна из „Данице“ а друге четир из старог „Јавора“, угледала је још „Посета“ први пут света у „Летопису“ 124 књ. „Цвеће“ у „Летопису“ 135 књ. превод Вајдине песме „a hajón“ у „Илустрованим новинама“ 1882. а „Свети Сава“ у дечијем листу „Голубу“ 1880.

Изворних песама има у тој збирци легенда, алегорија, балада, идила, пригодних песама а највише чисто субјективних лирских, са којих је песник свему српском свету најбоље познат. Што се пак тиче венчића оног песмицâ, што их је песник од пелена оплео, морамо се сложити с мњењем Стевана В. Поповића, који оцењујући у 126. књизи „Летописа“ у чланку „Наша новија лирика. IV. Панчевачко издање Поповићевих песама вели, да није оправдано, што се песник у једној тамо својој елегији срди на „овај крвави и ропски свет“, и да је тај његов *„јадомор“* (Weltschmerz) насилан. Нама се то исто учинило, кад смо проучили „Пелен-венац.“

Од превода иде највише на Мађаре, а ту је опет најјаче заступљен Арањ. „Мати“, „Снаша Јања“ (Ágnes asszony), „Клара Зач“, „1879“, „Породични круг“, „Зими“, „Ропске душе“, „Пуста кућа“, „Славуј“, „Романца о чели“, „Песникова соба“, све су то лепа чеда Арањеве музе а Поповић их је са доста среће пресадио у нашу књижевност. У „породичном кругу“ додуше не осећамо оне свежине, која провејава ремек-идилу Арањеву, слике нису тако живе и пластичне као у оригиналу, најивна стидљивост девојанина, што „pirulva kérdi . . . testvérbátyját претерано је потенцована тиме, што је преводилац њој у уста метнуо оно:

Három éve múlik, hogy utána kérdez,
Még egy esztendőt vár, nem megy addig férjhez

па да пита:

„Кад ће да се б р а т а ц мој рођени (sic!) врати ?“

даље је оно: „mikor nem hallják és mikor nem látják“ тривијално означено са „за врати“ — и тако још на два три места, али се ипак зато лепо даје читати Поповићев превод. — Од Мађара је ту још и Петефија са песмом „Дола и брег“, Верешмартија с „Прогласом“ („Szózat“; морамо рећи, да се не слажемо с тим, да песник за најунутарњије своје осећаје — а таква је љубав к завичају и роду — тражи мисли у туђина; Szózat јесте јединствен у својој врсти, па баш зато, што је јединствен, и јесте специјална својина мађарског народа, ради чије се среће и опстанка бориле „a hős Árpádnak hadai“ и „törtek össze rabigát Hunyadnak karjai“. Држимо, да би сваки Србин замерио туђину, кад би му оно, што му је за срце прирасло, хтео тако отети. Ту примећујемо, да је по нашем мњењу исто тако незгодно о светом Сави писати „по туђој мисли“); даље је од Мађара заступљен још и Јован Вајда са песмом „На броду“, која је у „Илустрованим новинама“ 1882. изашла двема другама на мејдан, и песмама: „Крај је свему“ и „Пустиник;“ и најпосле још и Павле Ђулајија с „Баладом“ и „Правдом и кривдом“ (Az igazság és hamisság; у овом је преводу песник сметнуо с ума, да су речи, а према томе и персонификације „правда“ и „кривда“ женског рода, те да не могу бити једно другом браћа, него сестре.) — Од француских је песника ту Alfred de Musset („Песникова жудња“), Lamartine („Ласта“), Victor Hugo („Рака и ружа“ и „Атлант и брда“) и Arnault („Лист“); од Енглеза Byron (*Ζώη μοῦ, σὰς αγαπῶ*; у примедби погрешно стоји, да се *Ζώη* чита зо*е*; то је новогрчки, дакле је зо*и*), од Руса Пушкин („Летња ноћ“); осим тога и шведских, старошкотских и староенглеских балада и романца, које је песник зацело радио по мађарским преводима; „Едвард“ бар сасвим подсећа на Карла Саса; и најпосле превод „Три гаврана“, за који песник не каже, одакле је.

Кад би нам простор листа допустио, још бисмо се дуже позабавили с том занимљивом збирком, јер искрено ценимо лепи дар песника Поповића, па бисмо исто тако радо истакли неколико лепих страна његове лире, као што не бисмо прећутали с друге стране још неке, дабогме ситније, мане и недостатке. Свакако се надамо, да би тиме већу услугу учинили и самом песнику и озбиљном развитку српске књиге, него кад бисмо, као оно наш друг, загребачки „Српски забавник“, од ока тек рекли, да нам се „овом књигом пружа прилика, да у ц е л и н и (е тако!) проучимо песме нашега песника Мите Поповића“ и да у тој збирци „наш народни живот одјекује особито у идилским песмама, које се одликују својом свежином и лакоћом, и у којима се верно сликају примитивни карактери наших сељана“, а овамо, ако право рачунамо, има у целој збирци само једна једина идила, и та једна није ни изворна; оне друге две три, што их оцењивач држи за идиле, пре су баладе и романце. Ни самом песнику не може, држимо, годити такво, додуше снажно, но ипак опет површно, уздизање.

У препоруку књизи тој излишно би било речи трошити, јер се лирика Мите Поповића тако већ домакла народу срца, да није спала на препоруку.

— Књижара Браће Јовановића издала је малу причу за децу, којој је наслов *„Трка зеца са јежом“*. Уз причу је ту додано шест великих колорисаних слика и у опште је спољашњи облик књижице леп, те ју препоручује као благдански дар за малише.

— У Сарајеву је изашла нова књига: *„Албанија,* црте о земљи и народу од Ђорђа Ђурковића“. То је управо превод књиге истога писца, која је још год. 1881. изашла на немачком језику у Бечу као 12 свеска Хелдерове географске библиотеке за омладину и народ. Немачки је наслов књизи: „Albanien. Schilderungen von Land und Leuten, von Georg von Gyurkovics“. Превод је излазио прошле године у подлиску „Сарајевског листа“, а сад је прештампан на лепој артији. Ђурковићево је дело скроз занимљиво. Писац је, као што се из увода види, у два маха пропутовао Албанију те покупио важних података о животу и обичајима Албанаса, па их у делу своме саопштава у облику врло занимљивих црта. За превод се мора рећи, да је чистим и течним језиком написан. Примећујемо само, да оно „zur allgemeinen Orientirung“ није у овој прилици згодно замењено са „Увод“-ом. Иначе се свуда брижљиво пазило, промењено је и допуњено штошта, што је било нужно, а изостављено, што у српском преводу нема места; тако је н. пр. одмах у почетку другог одсека, где је реч о Бару, сасвим згодно изостало упућивање на дело истога писца: „Bosnien und die Nebenländer“, које је изашло у Бечу као седма свеска споменуте Хелдерове библиотеке, али још није преведено на наш језик. — Издање „Албаније“ одиста је угледно, штампа лепа, само је штета, што превод није украшен оним трима сликама, што их има у оригиналу; нарочито је штета за илустрацију мушке и женске ношње у Албанаса, тим више, што је преводилац пропустио на стр. 110. превести одело Пренка Биб Доде, него се задовољава тиме што каже: „у чисто народној ношњи богато ишараној, са оружјем исто богато опточеним сребром и златом“ а оригинал лепо описије то народно одело и оружје, казујући му потанко сваки део. — Књигу ову препоручујемо читалачкој публици.

ЛИСТИЋИ.

ГЛАСНИК.

(Дванаеста светосавска гимназијска беседа) држаће се и ове године у дворани код „Јелисавете“. Програм је тој беседи углављен овако:

1. „Велико достојно“, удесио Т. Остојић, пева мешовити лик гимназијски. — 2. „Славуј“, арабеска од Листа, свира на гласовиру гђца Олга Јефремовићева. — 3. „У градини славујак“ — од З. Ј. Ј за сопран, алт и тенор (соли и збор) сложио Р. Толингер, уз гласовирску пратњу певају гимназисте Сава Милутиновић, Ђорђе Павковић, Богољуб Ракић и збор — 4. „О погледај“ — из „Ђулића“ од З. Ј. Ј. солопесма од А. Милчинског, уз гласовирску пратњу пева гимназиста Ђура Видицки. — 5 „Еј да је мени“ — удесио Т. Остојић, пева мушки збор гимназијски — 6. „Јетрвица адамско колено“ народна песма, пева уз гусле гимназиста Ђ. Павковић. — 7. „Молитва“ од Бранка Радичевића, сложио Милчински, пева мешовити лик гимн. — 8 „Нобл момче“ од З. Ј. Ј. декламује гимназиста Петар Костић. - 9. „В сладких сањах“ - солоквартет од Хајдриха, певају гимназисте Милоје Миладиновић, Никола Манојловић, Ђура Видицки и Стеван Живковић. — 10. „Вилинско коло“ рапсодија од Јаела, свира на гласовиру гимназиста Стеван Адамовић. — 11. „Кад пролеће“ — од З. Ј. Ј. сложио Хорејшек, пева мешовити лик гимназијски. — Гимназијске су беседе овдашњој и околној публици толико већ омилиле, да их скоро није нужно ни препоручивати више. Знаде публика добро, да се гимназисте сваки пут потруде, да спремни изађу пред публику у захвалу за то, што публика својски одзивом својим притече у помоћ сиромашним њиховим саученицима

(Изучавање славенских језика у Паризу.) На заводу „École normale des langues orientales vivantes“ изучавају се под управом познатога слависте Луја Лежера славенски језици. Проф. Леже предаје четир часа на недељу; у два часа учи ученике облицима руског и црквено словенског језика, то је први разред; у другом се разреду по један час недељно читају текстови и рукописи а један се час учи из темеља српски језик, па се доцније читају и разлажу српске народне песме о Краљевићу Марку. Осим тога корепетитор Владимиров скупља ученике трипут на недељу па вежба с њима руску конверзацију и учи их руској стенографији. Прошле је школске године проф. Леже имао 40 слушалаца, међу њима које таквих, што су већ свршили филолошке науке па се интересују за славенске језике, које пак таквих, што су ради те језике да изуче за практичне цељи. Има ту и женскиња, које се том изучавању одале само зато, што се интересују за руску лепу књижевност; међу њима је madame de Flavigny; та је већ на француски превела дело једно Мелниковљево. — Осим тих ученика и ученица учио је проф. Леже још 20 учених француских официра руском језику; ти опет зато уче руски, да би могли читати руска дела војничко-знанственог садржаја Српски пак језик изучавају понајвише они, који су ради, да их у Србији наместе у жељезничку службу.

(Јубилеум Фрање Пулског) 30. децембра прошле године славио је Фрања Пулски педесетгодишњицу свог књижевништва. Друштво археолога у Будимпешти државало је тог дана свечану седницу. Слављеника је у име Кишфалудијевог друштва поздравио Карло Сас, у име Петефијевог друштва Мавро Јокаија, у име друштва за образничке вештине Никола Барабаш итд. На светковини је учествовало и свеучилиште, јер му је слављеник почасни доктор.

(Чувени историчар Леополд Ранке) прославио је шездесетгодишњицу свог књижевног рада, а 89. годину раде-

ног свог живота. Том је приликом слављеник добио од српског краља Милана велики крст реда св. Саве, а српско учено друштво у Београду поздравило га је телеграфски. — Ранке је пре две три недеље дао у штампу пети део свога великога дела „Weltgeschichte“.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(**Српска народна позоришна дружина**) бавила се до нове године у Вршцу а одатле ће прећи у Панчево. Последња је представа била у Вршцу лицем на нову годину а приказана је изворна новина, шаљива игра Мите Поповића под насловом „Наши сељани.“ Ту је шаљиву игру поднео писац „Матици Српској“ на награду и комад се тај још налази на оцени у Јована Ђорђевића и Милорада П. Шапчанина у Београду. Песме из „Наших сељана“ саопштио је песник лане у „Јавору.“ — У позоришном особљу има у женским снагама неке промене, у дружину је наиме наново ступила Софија Вујићка, пређе Максимовићка, те достојно заступа струку трагичне љубавнице; осим тога је ангажована нова глумица Бркићева. Јављају нам даље, да младе глумице: Тинка Лукићка и Ленка Петровићева с дана у дан све боље напредују у глумачкој вештини, те је изглед, да ће се дићи до одличних чланова народне позоришне дружине.

(**Ладислав Мијержвински**), родом Пољак из Варшаве, очарава дивним својим и нечувеним тенором публику мал те не свију великих градова. Певач је син угледне породице, те се из детињства у музици изобразио. Сад му је отприлике 35 година. Први пут је ступио на позорницу у Паризу на великој опери као Арнолд Мелхтал у Росинијевом „Виљему Телу.“ После је отишао у Италију; у Милану је у театру della scala певао опет Арнолда. У Лондону је очарао Енглезе, који су иначе у свакој прилици доста ладни; из Лондона је отишао у Америку а одатле у Петроград. Кад се у Петрограду опраштао, дала му је руска царица диван прстен. Прошле је године априла месеца гостовао на бечкој дворској опери и очарао Бечлије. — Мијержвински је једини тенор међу данас живима, који је кадар из груди узети високо ез. Осим Арнолда певао је у Бечу још Вердијевог „Трубадура“ и Раула у мајербберовим „Хугенотама.“ Од 15. децембра 1884 до 1. априла 1885. обвезао се импресарију једном, да ће по великим градовима Немачке, Белгије, Холандске певати у Мајерберовом „Пророку“ и „Африканци“, у Вердијевој „Аиди“, у Халевијевој „Чивуткињи“ и у Гунодовој „Маргити,“ а импресарио ће му за то време платити ни више ни мање него 150.000 франака. — Осим певања уме Мијержвински још и свирати у виолину и гласовир, уме да сложи по који леп комадић а вешт је још некој музикалној вештини, које нема ни у каквој књизи — уме звиждати. Уз гласовирску пратњу уме да одзвижди најтеже комаде за флауту.

(**Хамлет први пут на српској позорници.**) У краљевском српском позоришту у Београду давао се у суботу 29. децембра Шекспиров „Хамлет, краљевић дански“ у преводу Мите Живковића а у корист честитом глумцу Милошу Цветићу. Хамлет има још у српском преводу Лазе Костића и Константина Станишића.

(**Нова хрватска народна опера.**) Као што „Vienac“ јавља, саставља Иван пл. Зајц нову народну оперу хрватску, за коју ће понајвише употребити народне попевке, те их што лепше и савршеније изгладити и уметнички обрадити.

(**Педесетгодишњица песме „Kde domov můj?“**) 22. децембра прошле године прославила се у ческом народном позоришту у Прагу педесетгодишњица народне химне „Kde domov můj?“ Позориште је било свечано осветљено. Светковина је започела Дворжаковом увертиром у познати Самберков народни комад „J. K. Tyl.“ Затим је гђа Битнерова изговорила згодан пролог од Врхлицког а после се указала жива слика, коју је удесио главни редитељ Колар. Слика та приказује, како се аустријски Славени клањају ческој круни. До шест се пута морала дићи завеса а публика је била одушевљена. Напослетку се приказала Струпежницкова историјска драма „Velký sen“. Кућа је била распродана.

(**Нов комад Мавра Јокајије**) Прошлог је месеца приказана била на будимпештанском мађарском народном позоришту нова драма, коју је по свом роману „Az aranyember“ удесио Мавро Јокајија. Драма та има 5 чинова и предигру у 7 слика. Публици се здраво допао Јокајијин комад а глумци, који играју у тој драми, дали су писцу у знак поштовања диван албум од црвене свиле. У име својих другова поздравио је Јокајију глумац Ујхазија. На албуму стоји у два реда: писцу „златног човека“ — приказивачи „златног човека.“ Јокајија је у узбуђењу могао само кратко одговорити на поздрав и позвао је све приказиваче на пријатељску част. — „Arany ember“ је већ преведен и на немачки и даваће се скоро на Виданском позоришту у Бечу.

(**Велик вокалан концерат.**) У Барцелони, у Шпанији, спрема се велик вокалан концерат, на коме ће суделовати преко 50 дружина а више него 5000 певача. У свој Барцелони нема просторије, у коју би могли стати певачи и слушаоци, те ће се тако концерат држати у цирку, где се држе борбе с биковима.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Концем прошле године престао је излазити Дубровачки „Словинац“, као што каже „на неко време, док се не удеси са претплатници своји“.

— У Задру се покренуо нов белетристичан лист „Вук“. Име му је то у славу препородиоцу српске књиге, Вуку Стефановићу Караџићу. Изашао је већ први број с овим садржајем: Pristup од уредништва — Јован Стерија Поповић, као лирски песник, од Лазе Томановића. — М . . . . . I pesma od Josipa Berse. — Kukavica majka, od Toma Krstova Popovića — U majčinom krilu, pesma Marka Cara. — Nove knjige. — Kulturne vjesti. — У „Pristupu“ јавља уредништво, да ће се „ради практичнијех обзира служити засада латиницом а разуме се, да ће појединијем сурадницима бити просто употребљавати и једна и друга писмена.“

— Изашло је друго издање „Poezija“ словеначког песника Симона Грегорчића. Песник је посветио књигу ту владици Штросмајеру и владика му је у захвалу написао врло љубазно писмо.

— Од Ивана Снегирева изашла је у Казану опширна студија о животу и раду слависте Јосифа Добровскога.

— Изашла је ових дана књига Сватоплука Чеха „Upominky z vychodu“, у којој писац описује путовање своје по Кавказу.

— Даровити пољски комед Казимир Залевски написао је нову комедију у пет чинова под насловом: Przednia straž. Предмет је узет из друштвеног живота пољског а дело ће се приказати на Краковској позорници.

— Од Вл. Окоњског изашла је нова драма у 5 чинова под насловом „Аспасија“.

— О Мицкијевићевом „Pan Tadeusz“-у написао је пољски научењак др. Бигелајзен естетично-литерарну студију.

— Боденштетове „Песме Мирза Шафије“ сретно су преведене и на флемски (фламландски) и на шведски.

— Ернесто Роси, славни талијански трагични јунак, издаће у Фиjоренцији своје „студије о Шекспиру", које је давно већ огласио.

— Дело нашег престолонаследника Рудолфа о путу његовом на исток („Die Orientreise") изашло је у Лондону у енглеском преводу. Енглеске новине спомињу ту књигу с признањем.

ЧИТУЉА.

Лазар Стефановић, белоцрквански прота, од благовештенског сабора 1861. амо посланик на народно-црквеном сабору, бивши члан саборског одбора и митрополитско-црквеног савета, умр'о је у Белој Цркви у 76. години века свог.

Никола Димитријевић, штампар, издавач „Срп. Кола", умр'о је у Новом Саду 10. децембра прошле године. Поживио је 33 године. У издању покојниковом изашла је „Слободарка", трагедија Манојла Ђорђевића-Призренца, коју је наградила „Матица Српска", и дра Ђорђа Дере превод Сен-Пијеровог „Павла и Виргиније", који је доживио у нас два издања.

Кристофор Шифман, народни добротвор, преминуо је 12. децембра прошле године у Банатском Комлошу у 70. години својој. Још за живота је покојник основао закладу од 10.000 фор. и руковање истом поверио „Матици Српској". Та је заклада намењена на две стипендије ученицима, који полазе живописне академије или слушају више педагошке науке. По жељи се оснивачевој осим тога издаје сваке године српском нар. позоришту по 200 фор. у име припомоћи.

Емил Чакра, књижевник и члан књижевног одељења „Матице Српске", умр'о је у Новом Саду у 48. години свог века. Уређивао је 1860. год. лист „Словенку", а написао расправу о деспоту Ђурђу Бранковићу у „Даници" год. 1867. Чедомиљ Мијатовић вели, да је „Чакрина карактеристика Ђурђа и Јерине тако пуна духа и тако пуна истините светлости, да се у интересу српске књижевности само жалити може, што његово перо није написало целу историју Ђурђеву". Осим тога је Чакра многим знатнијим Србима и у опште Словенима књижевницима по смрти им посветио неколико топлих речи, као Курелцу, Љубиши, Ђури Јакшићу, Милици Стојадиновићевој, Медаковићу и т. д.

СМЕСИЦЕ.

(**Знатнија лица, која су помрла у току године 1884.**) Месеца јануара прошле године умрла је мати султана Абдул-Азиса и познати руски милитарни писац генерал Фађејев. — Фебруара: чувена немачка глумица Јозефина Галмајер и проф. Chenery, главни уредник Times-а. — Марта: стари глумац са бечког дворског позоришта Карло Ларош, даље: славни француски историчар Francis Mignet и Карло Токо, кнез од Монтемилета, последњи изданак лозе Стјуартоваца. — Априла: славни немачки песник Емануило Гајбел и црногорски митрополит Иларијон. — Маја: слављени талијански песник и сенатор Ђовани Прoти; даље: Мидат паша и руски прота у Бечу Рајевски. — Јулија: познати руски генерал гроф Тотлебен и славни лекар очију Јегер. — Августа: немачки песник и драматург Хенрик Лаубе. — Октобра: сликар Ханс Макарт. — Новембра: директор париске опере Вокорбеј и некадањи угарски министар-председник гроф Мелхијор Лоњаија; затим: славни природњак Алфред Брем и славна некад играчица Фаника Елслерова, којој није било равне у мимичној вештини.

(**Несреће по позориштих године 1884.**) Прошле је године било много пожара по позориштих. 20. јануара изгорело је до темеља глумиште Lusbye'ево у Лондону; 16. априла позориште у Тараску у јужној Француској; 21. априла циркус Сидолијев у Букурешту; 16. маја Stadttheater у Бечу; 15. је маја букнула ватра у Варшавском позоришту; 20. јуна изгорео у Лондону акваријум; 29. јуна краљ. позориште у Единбургу; 6. августа летње позориште у Томску у Сибирији; 19. октобра немачко позориште у Москви; 25. октобра ноћу позориште у Смирни; 20. новембра Variété у Southampton-у у Енглеској; 23. новембра позориште Thalia у Штетину.

ОДГОВОРИ УРЕДНИШТВА.

Б. К. у Г. Примили смо. Хвала. С рукописом ће бити по Вашој жељи.

Вл. Стеф. у Ст. Футогу. Песма, за коју питате, изашла је у књизи: „Лазарице, или догађаји за времена кнеза Лазара, из Српства Јоксима Новића Оточанина."

Г. К. у М. Ч. Послане песме не можемо штампати, а за приповетке ћемо Вам скоро јавити.

ОД АДМИНИСТРАЦИЈЕ.

Први број „Стражилова" шаљемо на углед многим нашим познаницима и познаницама а и другим пријатељима српске књиге и молимо их лепо, да се претплате на лист овај и да га препоруче својим пријатељима и знанцима. — Ко се рад не буде претплатити, нека учини љубав и врати нам лист чист за времена.

„СТРАЖИЛОВО" излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара на годину. Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова" у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТ. МИЛЕТИЋА У НОВОМ САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И УМЕТНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 2. У НОВОМ САДУ 10. ЈАНУАРИЈА 1885. ГОД. I.

ТРИВА СВИРАЦ.

СЛИКА ИЗ ПОТИСЈА.

(Наставак.)

3. „Ватра! Ватра!“

Легла Стана, легла и ћерка јој; ал се још у мраку разговарају: како из несреће срећа изађе.

Већ се уморилe, ћуте. Очи им се склопиле, таман да заспе, кад зачуше на сокаку:

„Ватра! Ватра!“

Кроз прозоре спазе светлост, као да им гори кућа над главом.

Скочише и обукоше се.

Припуцаше понеке пушке.

Њих две истрче у авлију. Имају шта и видети — Тацкова кућа сва у пламену.

Завришташе обадве.

Комшије отворише и њихову капију.

„Имате ли бунар?“ питају.

„Имамо.“

„Дајте судове!“

Изнесоше им а кукају.

Дођоше и комшинице.

„За бога изнесите напоље, што имате. Сачувај боже несреће, ал може се и ваша кућа запалити па да вам изгори све.“

И комшинице припомогоше те изнеше све насред сокака, а нису баш имале бог зна шта износити.

Јела уплакана чува хаљине, а Стана још тражи по кући, није ли што заборавила.

Насред шора читав вашар. Женске главе из оближњих кућа поизносиле све ствари на сокак па с децом кукају и запевају. Мушке главе попели се које на кров својих кућа те га покривају дебелом поњавом, које додају воду онима на крову, да поливају, како им се не би куће запалиле, јер варнице одлећу на све стране

Око запаљене куће силесија сељана. Једни се нарећали око оне две штрцаљке, што их брзо довукли из варошке куће, па вуку шмрк. Други носе воду које у бурадима с Тисе, које у ћупама и котловима из оближњих бунара, па је сипају у штрцаљке или где је најопаснија ватра. А једни опет поизнадизали мотке и чакље те чепркају по запаљеној трсци на крову, како би вода свуда продрла. Ту се виче: „Воде! — Овамо! — Поливај!“

Понајвише сељака искупило се у гомиле па гледе, како други гасе а мудрују: ко је упалио? Њихова је кућа подалеко, нека гасе Тацкове комшије.

И власт је ту. Кнез, бележник — он нарећује око једне штрцаљке — благајник, ешкути, разуме се и сви кишбирови. Терају људе, да гасе и пазе бајаги на некакав ред . . .

Око Јеле искупиле се комшинице.

„Ко ли је, боже, ватру подметнуо?“ пита Мара Швољина.

„А ко ће то знати!“ одговара Перса Шаренгаћина.

„Тацкови су баш добри људи, никоме нису ни оволико натрунили. Да кажем, свете им се — ко?“ чуди се Сока Лапалова.

„Хм! Можда има кога!“ умеша се опет Перса.

„Шта, шта“? питају све у глас.

„К'о велим, Војин се данас поцавељао у колу. Једног оборио другог изгазио. Ко зна — ђаво не спава!“ и Перса подиже главу, као да хтеде рећи: „ви се тога не би никад сетиле“.

„Иди бога ти! Ено се Арса први успео на кров па стоји сред жеравице са гвозденим вилама и чепрка. Што би палио, кад ето како гаси!“ брани га Мара

„Е ал онај други! Трива му је, веле, претио, кад га одвукоше“, објављује Перса.

„Трива — Трива!“ поче Јела као за себе.

„Мало час — нема сат — прошао је туда. Самном се разговарао. Рекао ми: запамтиће, кад те је полио! Па онда оде тамо“.

„Трива?“ питају све компинице.

„Па он!“ одговара Јела, а чуди им се.

„Не рекох ли ја?“ подвикну Перса.

„А шта?“ пита Јела, јер она је само при крају чула, где споменуше Тривино име — занела се са својим мислима.

„Та знаш, она свађа, па онда је претио и у колу и пред тобом, па туда је прошао —“ вели Перса, ал не довршује, већ слеже раменима и погледа у пожар.

„Зар ви мислите —“ Јела не смеде изрећи страшну сумњу.

„Не велим: јесте, али ко зна! На послетку, што да није? Киван је!“ доказује даље Перса.

„Тако вам бога, не говорите, шта сте од мене чуле — што да страда човек можда ни крив ни дужан!“ Већ јој жао, што се изрече.

„Можда, можда! — Ал не бој се — неhемо!“

Па ипак су замало знали сви око ватре, да је Трива кућу запалио.

Кнез разашље кишбирове на све стране, да траже Триву. Ишли му кући дваред, триред — нема га. Ишли по свима крчмама, ишли у велику па у малу кавану — нема га. Као да је у земљу пропао.

Тешко њему, да га нађоше. Народ је страшан судија — у ватру би га бацио.

Једва га пред зору нађоше и одведоше у затвор.

Дотле је ватра угашена и осташе тек два три човека на згаришту, чувајући, да ватра где опет не букне.

Штета беше велика. Кров је изгорео, а таван пропао. Истина спасоше ствари, али на тавану пропаде четрдесет мерова жита, што Војинов отац не хтеде продати јесенас, већ чекао, да на пролеће житу цена скочи, а нешто му је требало и за семе.

4. После суда.

Читав се дан говорило само о ватри и о Триви.

Љубопитни сељани једва дочекали зору, да виде суд.

Искупило се света пуна судница, а још их много било у авлији, задоцнили се, па не добише места.

Испиташе сведоке, што видеше свађу у колу, што чуше Тривину претњу.

И Јела мораде казати, што је знала. Зазорно јој било, али не имаде куд.

Истераше судије народ напоље, да се посаветују.

Саставише пресуду и прочиташе је. Триву пустише, јер нема доказа, да је паликућа.

Човеку без осећаја то је доста, да каже: нисам крив. Ал у кога је меко срце, тај другчије разуме оно: пушташ се, јер нема доказа против тебе.

Светина дочекала Триву, кад је излазио из суднице. Било ту народа, све се гурају.

Трива је блед, посрће.

Уклонише му се с пута. Боје се, да се о кога и не очеше.

Никога није видео, а није их баш ни гледао. Ишао је напред, куд било.

Сретали га људи, сретале жене. Нико му не рече речи. А пре! Но свеједно. Он их и тако не би чуо.

Деца, чим га видела, беже.

У њему је врило.

Ишао је напред а мисли. Јадно му мишљење! И не домисли једну мисао, а искрсне му нова.

У бунилу је. Све му се чини, то је сан, пробудиће се. Не може бити, да он невин страда . . .

„Изгледа, да то није ништа“, говори у себи. „Закон ме пушта — јадно пуштање! А не рече ли суд оним „нема доказа“ да сумња? Па тек свет! Свет не сумња, свет зацело мисли: ја сам. Ај, ај, свете, пакосни свете! Ти си рђав па hеш пре рећи: и сваки је човек рђав, него што hеш му држати страну. Знам те, свете, знам! Ти hеш ме се клонити, јер сам сад бела врана — та за бога, ја сам паликућа, био сам у аришту. Мене жигосаше! Свачија врата биће ми затворена, јер сам био робијаш. Деца hе на ме прстом показивати: паликућа! Мајке hе одојчад плашити, кад прођем сокаком: паликућа! О, боже! Шта ти тако скривих?... Ал ниси ти! Људи, људи су! Кажу: закон. Шта је закон? Ледена санта, као зими санте у Тиси. У закона нема срца, нема душе. Он не зна, шта је срце, шта је душа. Немилостиво забоде човеку у срце нож, па га пусти: иди. нема доказа! А што ми је отровао живот, узео душу, то је ништа. Ко hе мени то вратити? Зар оно ваше: нема доказа?... Кажу, паметни људи пишу законе. Паметни можда, али зацело људи без срца, јер су им закони тако немилостиви. Дајте ви мени законе од крви и меса, као што смо и ми, па

ће они друкчије судити. Такви ће закони мислити, као и сви, што су од крви и меса. Они ће разумети срце, јер имају срца, и по срцу ће судити... Пустили ме — смешно! Па могли сте ме лепо убити, па онда рећи: иди, ниси крив! А што нисте добро очи отворили, па да ме не водите као зликовца у ариште, док ми се кривица не докаже? Кад ми образ укаљасте, кад ми то највеће благо узесте, а ви ми се још подсмевате оним милостивим: нема доказа! О, да сам нешто силан —! Али куд сам пристао сам овако сићушан, слабачак! Јачи си ти, свете! Не могу те ја својим раменом исправити — ја одох! Нисам само ја, што на правди страдам. Било их је и пре мене, а биће их и после. Ја одох. Кад у теби не нађох мира, има где ћу га наћи... Је ли, Тисо, ти ниси човек, ти ниси закон? Ниси, дабогме да ниси! Ти ћеш друкчије примити обичног свирца, што и онако није ништа код људи, а тек како га попреко гледе, кад веле, да је паликућа, да је робијаш! И твоје је срце ладно, ал је леденије у људи, јер ћеш ме ти милостивије примити."

У мислима је дошао до Тисе па је стане гледати. Страшан је то поглед, очајан. Тако гледа човек, коме је свију нада нестало, тако гледа несретник, који се прашта са светом.

„И она, и она чак сумња! Она долази на суд и вели: синоћ је туда пролазио! О, а ја луда! Ја држао, она је анђео! Ја бејах кадар дати главу за њу — а она сведочи, да сам злочинац! Још бих којекако поднео, што ме свет криви — није ми напослетку стало, шта свет о мени мисли. Али ти ме за срце уједе, баш ти! Некако си ми ти друкчије била од свег света, тебе сам друкчије гледао. Десило се коме што, не десило, мени скоро свеједно. Али тешко ми било, кад тебе глава заболи. Нисам хтео о томе мислити, зашто је то тако. Крио сам то од себе самог. — Стид ме је, што полудих овако стар. Али шта ћу! Ту ми памет није господар. Где срце говори, памет ћути. Да, да, ти си једино створење, што волим. Па зато ми је тешко, зато ме тако боли, што и ти на ме устаде... Нека ти је просто! Ја те сувише волим па ти не могу зла пожелети. Остај ми збогом — ја одох!"

Па стаде обали на крајичак и саже се, да скочи.

„Триво!"

То беше врисак из уплашених груди, да ти мозак потресе.

Он се окрете — Јела!

Бацила суде и као без душе не иде, већ лети.

Трива се застиди.

Јела допаде.

„Ти да се давиш, ти! Јеси ли полудео?" пита га а једва дише.

„И сам се чудим, како већ нисам, а нисам, јер знам шта радим", одговара он а срди се, што баш она сад искрсну.

„Како знаш, кад хоћеш да скочиш у Тису?"

„А како да не скочим? Ја нисам много имао, ал и што сам имао, и то ми узеше зли људи — моје поштење! Па —"

„Нису, нису!" пресече га она. „Та ти још и не знаш. Него хајде кући! Страшно ми те погледати тако близу Тисе. Успут ћу ти причати све!" па га повуче за руку а сва дрхће.

„Зар ћеш смети кроз село самном, с робијашем, с паликућом?" прекорно је пита он а пође с њоме као послушно дете.

„Имаш право, што ми пребациваш. Али мани то! Чуј! Мало пре сам чула, да се изрекао Арса. Пио ноћас у малој кавани, и опио се, а ту било још друштва па га боцкали, што га изгази Војин. А он је онда пред свима казао: „он мене изгази а ја њега огреја; идите, кажите суду, да сам га ја запалио, само се онда добро узмите на ум!" И то већ зна цело село."

„А хоће ли ко пред судом то рећи? Знам, да неће. Арса је газда. На оваквог сиротана, па још свирца, зинула и хала и врана. На њега не сме нико зуба да помоли. Има тај новаца. Ма да сам прав-здрав, мене ће се свет клонити, јер сам био на суду, био затворен. Он ће и као кривац бити, што је био, јер није био на суду, није осуђен.

„Све којешта! Свет је лаковеран. Учини му се: овако је било, па то и верује. Кад види, да се преварио, не верује."

„Само све то не опра с мене љагу. Има свакојаких људи. Лупиће ми когод у очи, кад год му је воља: робијашу! Не морам ја бити крив, што робовах, ал робовах, па ме гризе, што ме ма ко тим осрамотити може. То ми сад нико више не опра."

„Како не опра? Та свет сад зна, ко је паликућа".

„А суд?"

„Та знаш, они, што су с њиме сву ноћ пили, неће сведочити. Арса је кадар свашта учинити па се људи клоне беде".

„Да, да! Ја не дирнух још ни мушицу и на

мене дођоше толики пред суд па чак и ти, Јело!“ Ту је жалостиво погледа.

Она обори очи.

„Знаш, сама не знам, шта ми би, те ми се омаче, да си прошао баш пред саму ватру поред наше куће. Комшинице то једва дочекале па раструбиле на све стране. Ја се покајала, али протрч' зече! Кад пред њима рекох, морадох и пред судом рећи.“

„Баш само зато мораде?“ пита је он а оштро у њу погледа.

„Та да ти право кажем, није. Нисам научила лагати, казаћу ти. Поведох се за срцем. Ваљда ћеш знати, да мрзимо онога, што учини које зло ономе, кога волимо. Је ли, да ти то знаш?“

„Ја? О, знам, те још како знам! Али куд ћеш с тиме?“

„Па видиш, ти си му упалио кућу — тако сам мислила, јер тако су сви говорили. Ја опет њега волим — Али шта ти је? Што си посрнуо?“

„Ја? Запео сам ногом.“

Јела му је причала: како воли Војина, како и он њу воли, па и то је наведе, да сведочи. Причала му, како се измирила с Војином, како ће је он узети.

Трива ништа није чуо. У ушима му тутњава, као да ковач Мија у њима највећим чекићем лупа. Пред очима му се мрак хватао. На срце му се свалио страшан, несносан терет, да га угуши! Кајао се, што је послуша те не скочи у Тису. Па онда све то наједаред престаде. Нити је што видео, нити чуо. Био је као мртав...

Кад се из тог мртвила пробудио, лежао је на постељи у својој соби. Осећао је, да је болан, преболан.

„Хвала богу!“ рече старица, што је седела на банку — далека му рођака па га болесна дворила. „Од јуче лежиш ни жив ни мртав“.

(Свршиће се.)

АЛЕМОВИ.

СРЕТНА ЦУРА.

(Свршетак.)

V.

зора се из сна буди —
отиш'о је давно драги,
а цурици на уснама
осмејак се игра благи;

таласаво њене груди
надимљу се, боже благи!
она снива: није сама,
већ је и сад крајње драги.

VI.

Сунце сину па се краде
до сенице оне мале,
а тичице гледе марне,
гледе па су задрхтале.

Сјајно сунце на њу паде —
њене усне задрхтале,
прогледале очи чарне
пробуђене цуре мале.

VII.

Већ одавна зора руди,
а на башти цура мала
притворила крадом врата
па их тихо закључала.

Ох, ала јој дршћу груди!
У њима је закључала
сваку речцу свога злата
заљубљена цура мала.

VIII.

У башту се цура скрила,
у руци јој књига мала,
дршћу груди, к'о да слуте,
шта би књига касти знала.

Дршћућ' књигу отворила,
разабрат' је само знала:
сутра зором искаћу те,
невестице моја мала!

IX.

По небу се звезде гасе,
и њима се хоће спати,
ђувегија-месец спава
и сјајни му сани свати.

Цура мала подигла се,
не хте јој се више спати —
највећа јој свиће слава:
одвешће је драгом свати!

Ж

РАЗНИ ПУТЕВИ.*)

ПРИПОВЕТКА МИЛАНА САВИЋА.

(Наставак.)

ашић није изрекао своју наду, само је дубоко уздануо и наставио свој ход. Није ни приметио, како се за њим журио један господин, и тек онда је спазио, кад га је овај стигао и по имену га позвао.

— А, господине Дражићу, откуд ви? запита Машић тог господина.

— Идем са пробе, одговори Дражић, и данас ћемо приказати „Мученике“, па баш сам радознао, где су та места, где нисам задовољио естетично осећање „полумесеца.“

— Па јесте ли наишли на та места? настави Машић своје питање.

— Нисам, одговори глумац, ма да сам се трудио. да их нађем. Али, настави и погледи Машића оштро, не познајете л' ви тог критичара?

— И ја бих волио, да га знам, рече Машић намргођено, јер му не одобравам ни речи ни начин писања.

— К'о бајаги, викне Дражић, као да га не знате!

— Не знам збиља, рече Машић зачуђено.

— Баш не знате? запита Дражић сумњивим нагласком.

— Не знам.

— А оно ћу вам га ја рећи.

— Баш сам радознао.

— То је неки господин Светозар Машић, гимназијски професор, рече Дражић и погледи Машића срдито.

— Ја? Јесте л' при себи! рече Машић и ступи корак натраг.

— Тако је, одговори Дражић живо. моја ме слутња не вара.

— Варате се, господине мој. И ма да нисам дужан да вам се правдам, опет вам дајем своју реч, да ја нисам написао ону фамозну критику, и да немам ни појма, ко ју је писао.

На Дражићевом лицу показала се нека мала неприлика, почео се Машићу извињавати, али овај није даље ни пазио на његове речи, већ настави:

— Окајмо се сада личности, ствар је главна. Ја збиља не одобравам критику, особито што се вашег приказивања тиче. У осталом, нек вас теши, да моје мњење дели скоро цела публика. А да је тако, то нек вас увери околност, да су већ досад распродана сва места за данашњу представу.

— То ми је мило чути, господине, рече Дражић, то ми је неко задовољење. Али не само мени већ и песнику. Збиља, не знате ли, ко је написао ту драму?

— Не знам, не знам, одговори Машић мало несигурним гласом, немам ни појма.

— Мене је нападај критичарев озлојеђио, рече Дражић, и ма да не знам, чије смо дело ономад приказивали први пут, опет ме једи, што се истина тако безобразно шамари.

— И ја сам тога убеђења, рече Машић живо, не познајем ни ја писца као ни ви, па ме опет једи, што је изашла таква критика. О вама нећу ни да говорим; то је чиста ствар: та је критика обичан и пакостан — памфлет.

Док се обојица тако разговарали, приступи им господин један, који их је већ издалека са неким смешењем посматрао. И Дражић и Машић дочекали су га са прилично хладним поздравом.

— Ви се као нешто срдите на мене, рече овај и окрене се Дражићу, и то по свој прилици због последње критике. Не одобравам је ни ја, али шта ћете, стубови мога листа морају бити свакому на расположењу.

— Баш свакому? запита Дражић хладно.

— Но, но, ја не мислим баш свакому, одговори уредник. Ви ме ваљда разумете.

— Морам признати, господин Милићу, да вас не разумем, рече Дражић.

— Хоћу тим да кажем, настави Милић, да поштујем мњење свакога човека. И као што сам примио критику, готов сам примити и одговор на њу.

— Ви бркате појам „критике“ са појмом „памфлета“, рече Дражић оштро. На такво што не одговара се речима већ батином.

— Охо! рече Милић, ваљда нисмо тако далеко дошли!

— Боме јесмо, настави Дражић. У осталом, то ваљда увиђате, да мени не доликује одговарати, и као што рекох, не речима. Ја знам да је моја игра била као што треба, ево, питајте господина Машића.

Милић се окрене Машићу са радозналим лицем, али овај се не хтеде упустити у разговор, већ је само главом дао знака, као да одобрава глумчеве речи. Милић се само насмеши, па онда рече:

— Већ видим, да сам навукао на себе немилост вашу, али будите уверени, да мњење критичарево није уједно и моје.

— Па што сте га онда пустили у лист, и то без икакве примедбе с ваше стране, рече Дражић

*) У прошлом је броју на два места у овој приповетци погрешно штампано „Записник“ место „Заточник“. У.

оштро. То није у реду, и на сваки начин крњи углед вашем листу. Па онда још анонимно! Идите, молим вас, нисте ни ви бољи.

Милић је на те речи само слегао раменима, у знак, да појми до душе рђаву вољу Дражићеву, али да засад не може помоћи ништа. Затим се окрене Машићу и рекне:

— А оно напишите ви одговор, дајем вам своју реч, да ћу га штампати од речи до речи.

— Можда бих и написао, одговори овај, али не знам, коме да одговорим а са људима, који нападају иза бусије па још и под чувидом, немам никако воље да се упустим у озбиљну борбу.

— Немојте се потписати ни ви, примети Милић.

— Кад се тиче личне ствари, нећу да тајим своје име, одговори Машић, немојте даље говорити.

— Па не зна се ни писац драме, примети Милић опет.

— То је друга ствар, рече Машић, писац није напао никог, услед тога је требало имати обзира, особито кад се зна, да драма није баш тако за одмет. У осталом, шта се и упуштам у разговор, кад имам важнијег посла. Клањам се господо!

— Идем и ја, рече Дражић и оде са Машићем.

— Мало сам забраздио, говорио је Милић у себи гледећи замишљено за оном двојицом, али то је било све из најбоље намере. Да зна Машић, како сам дознао, да је он писац те драме, и да сам ја главом написао критику, не би ми никад опростио. Драма по себи није рђава, али ја сам уверен, да Машић неће на том пољу дотерати далеко. Ја хоћу да га натерам, да се ода на политично поље, ту нам требају борци. Времена су врло озбиљна, и кад се и такво перо, као што је Машићево, ода безуспешном љубавном гукању, онда ме свагда прође јетка мука. Не, не он мора напустити то поље, и ја га морам задобити за себе. Па да му драма има бар неке политичне тенденције, онда још бог да прости, али овако! А Дражић! Сиромах, он се нашао у небраном грожђу! Мораћу га похвалити. Машић је заљубљен у Влајковићеву Даринку, због тога се и бацио на сентименталност; али наша борба захтева озбиљне војнике, а не бледе месечаре. Идем Љубици, да чујем, шта је она свршила код Влајковића. То је девојка! Та би за народну мисао и у ватру и у воду.

Милић се већ упутио лагано Љубичином стану. Љубичин је отац био трговац, и био је и душом и телом заузет за народну ствар. Зато је и допуштао, да му Милић долази у кућу. Шта више, поносио се тиме, што му је уредник „Заточника“ скоро свакидашњи гост, и кад би Милић запросио у њега руку јединице његове, не би му је одрекао никако, ма да је знао, да Милић осим листа свог нема иначе никаквих материјалних средстава. Стари Живковић имао је ту своје назоре. Имућан као што је био, од вајкада је ишао за тим, да оствари своју вољу и своја начела. Суграђани су га и уважавали. Он је био председник читаонице, певачког друштва, био је главни тутор црквене општине, и народна је странка свагда могла на помоћ његову рачунати, било сад речима, делом или материјалним жртвама. Жену је сахранио давно, и сву наклоност пренео је на јединицу своју. Али Љубица је знала и оправдати очево поверење. Кућу је водила сама, и то без икакве натеге или мргођења, па ма било колико му драго гостију, јер џовијални старац држао је отворену кућу. Уз то је била Љубица и лепа и оштроумна — није чудо, што се поред ње многи загрејао. Милић је њу познавао као малу, био је некад њен прецептор и између њих се развило осећање као између брата и сестре.

Милић је затекао Љубицу у кујни, где је са куварицом удешавала ручак. Чим је дошао, изађе она из кујне и уђе с њиме у собу.

— Баш су озлојеђене, рече и насмеши се. Али, и то вам морам рећи, пронашла сам још неку ствар.

— А коју? запита Милић.

— Мала Драгиња заљубљена је у глумца Дражића, рече и погледи Милића.

— Није могуће, одговори овај.

— Маните се тога, настави Љубица, ту наше очи боље виде него ваше. Бранила га је, и заузела се за њега свом снагом, да ми је чисто жао било, што сте га тако испрескакали

— И мени је жао, рече Милић, нисам требао радити, али, даје се то исправити. А како Даринка?

— Огорчена је, одговори Љубица. Она ће зацело Машића тешити и храбрити, те тако нећете постићи шта сте хтели. И опет вам кажем, ваша је критика била сувише оштра...

— Рана, што је задаје оштар нож, најбоље се лечи, примети Милић.

— То је све лепо, одговори Љубица, али није доста задати само рану, треба у један мах постарати се и за лек.

— Ту имате право ви, рече Милић. Но, и то се даје исправити. Читаћу вам критику, коју ћу написати на данашњу представу. Баш сам радознао, шта ћете приметити.

— Видићу, шта ћете написати, рече Љубица и насмеши се.

— А ко је написао ону врашку критику? зачу се сад крупан глас, глас старог Живковића. Море, господине, тај критичар хоће да пробије прозор па је срушио целу кућу. То не ваља.

— Сад је већ написана и по целом је свету растурена, одговори Милић и рукује се са Живковићем, сад се не да поправити.

— А ко је био тај мајстор? настави старац своју реч.

— То је тајна уредништва, одговори Милић.

— Али мени можете рећи, мени насамо, ево у уво, или гласно. Иди ти, Љубице, у кујну.

Љубица изађе смешећи се а Милић настави:

— Не може бити.

— Срдићу се.

— То ви нећете. Познајем ја вас врло добро.

— Е, кад је тако, нека га носи враг, рече Живковић и одмане руком. Али останите ми данас на ручак.

— Ту нек се противи ко може, насмеја се Милић, остаћу, па, знате шта!

— Шта?

— Да критизирамо ручак, да видимо, шта ће рећи госпођица Љубица на то.

— Хе, хе, баш сте ђаво, рече Живковић. Али немојте строго, јер знам да уме скувати ручак као нико.

— Нећу бити строг, али треба и ви да ми помогнете.

— Хм! Хајд, видићемо.

— Нема ту, видићемо, већ треба баш зацело.

— Па добро; али ако је збиља добар?

— Тим ћемо се пре измирити, рече Милић.

— Е па хајдеде!

У то ступи Љубица у собу и позове оца и госта на ручак. Кад је дошло печење, почео се Милић збиља да мргоди. Старац му је секундирао, али кад је видио, да је Љубица речи њихове к срцу примила, престаде одмах даље говорити, дозове ћерку к себи и пољуби је у чело.

— Овај телбиз је свему крив, рече и покаже на Милића, он ме је наговорио да то радимо.

— Зар тако! рече Љубица и погледи Милића.

— Опростите, одговори овај, нећу више никад замерати ономе, што је заиста добро.

— Запамтите, што сте казали, рече Љубица.

Милић је погледи и затим се насмеши у знак, да је схватио смисао њених речи.

У најбољем расположењу довршили су ручак.

(Наставиће се.)

НЕМИЛОСТИВОЈ ДРАГОЈ.

(ПОСТОЈНИЦА.)

Још један пут ме жеље ломе,
Да те видим на растанку томе,
Пре нег' одем путу далекоме,
Да ти кажем, шта си срцу моме.

Да ти кажем речма жалостивим,
Колико те због лепоте кривим,
Да ти кажем, кол'ко ти се дивим,
Да ти кажем, да за тебе живим.

Да ти кажем, макар и за наго...
А ти мисли, како теби драго;
Само знај, да једно срце благо
Сломио је твој одговор — наг'о!

Будимпешта 1885. **В. Бранчић.**

НАЈСТАРИЈЕ СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ

УПОРЕЂЕНЕ СА БУГАРСКИМ.

(Наставак.)

Разгледавши овако поделу српских и бугарских народних песама, р е ц и м о к о ј у о п р е т х р и ш ћ а н с к и м с р п с к и м н а р о д н и м п е с м а м а.

I. Песме од коледе и божићне.

Покојни Вук Караџић, описујући живот и обичаје народа српскога, овако пише за коледа: „Од прије су ишла момчад **у очи Божића** од куће до куће те пјевала пјесме **о д к о л е д е**, у којима се уза сваку врсту припијева: **к о л е д о**... Момчад она, што играју и пјевају, зову се **к о л е ђ а н и**. Овај се обичај међу људима нашега закона готово са свијем изгубио, али у кршћана још траје. — **Ч и т а в а к о л е д а**, рече се и сад, кад иде много људи заједно.“ Колеђани дакле иду по кућама у очи Божића и певају своје песме, којима желе добра, изо-

бића и благослова домаћину или оному, коме певају, а то могу бити: домаћица, девојка, снаха — па се не застане код њих, већ иду по кући и певају своје коледске песме и животињама: волу, петлу итд. Кад те песме отпевају, очекују колеђани од домаћина или домаћице, да их дарују. Ево потврде за то у неким коледским песмама.

Кад колеђани долазе пред кућу.

Отворите врата,
Врата су ви златна
Шиком шикосана,
Перјем искићена,
Перјем и ковиљем,
Смиљем и босиљем.

Кад колеђани улазе у кућу.

Добар вече коледо! Домаћине коледо!
Затекосмо, где вечера,
На трпези вино пије,
Твој говедар код говеда.
Краве ти се истелиле,
Кобиле се иждребиле,
Све коњице путоноге;
Овце ти се изјагњиле,
Све овчице свилоруне и т. д.

Домаћину.

Домаћине господине, коледо!
Пловка шета по палати,
Није пловка, мила снаја
Свекра буди: „Дигни ми се,
Мили свекре, ето теби
Добри гости, *чим ћемо их*
Даривати?“ Ал говори
Мили свекар: „Ето, снајо,
Ето чоја нерезана,
Ето блага небројена,
Ето коња нејахана,
Даруј ти њи. чим ти драго.“

А сад прочитајмо ову коледску песму:

Домаћине, коледо, господине коледо!
Застасмо те за вечером,
Где вечеру ти вечераш,
Белим грлом вино пијеш,
И очима бисер бројиш,
И рукама гајтан плетеш;
Додај нама крај гајтана,
На чем' ћемо Бога молит'
За старога за Бадњака,
За младога за Божића;
Божић баје по свем свету,
По свем свету, по овоме.
Слава и част домаћину!
Тебе на част, господине!

Код ове ћемо се песме задржати, да сазнамо, шта значе оне речи у песми, где веле колеђани, да ће Бога молити: З а с т а р о г а Б а д њ а к а, з а м л а д о г а Б о ж и ћ а; Б о ж и ћ б а ј е п о с в е м с в е т у.

Вук нам казује у својим песмама овом приликом само ово: „О в д ј е с е б а д њ а к спомиње као некакав ч о в ј е к или Б о г (као и Божић)!“

Вук нам дакле рече, да се б а д њ а к у тој песми спомиње као ч о в е к или као Б о г.

Како је то? Ево како се доказује!

Стари народи, па и Словени су особито поштовали природне елементе. За то су им в а т р а, в о д а, в а з д у х и з е м љ а били као неке божанствене ствари, јер су то знаци натприродних божанствених бића, — као неких богова. Поштујући дакле та виша бића, поштовали су и њихова знамења, славећи их, принесећи им жртве и служећи им обреде. Много од тих старих обреда и обичаја није се могло изгубити преласком Словена из своје старе поганске вере у хришћанску, јер се такови обреди одржаше и данас, кад смо Хришћани. — Ево ћемо то наћи у нашим коледама. — В а т р у сматраху Словени као д е о в е л и к е с у н ч а н е в а т р е, а тој ватри посветише три велика благдана у години: 1.) Благдан н о в о р о ђ е н а с у н ц а или сунчанога бога, — а то су наша коледа. 2.) М а ј с к е с в е т к о в и н е и 3.) Л е т н и с у н ц о к р е т, што пада у лето, кад нам се сунце указује у свом величанству. Као што данас прослављамо благе дане песмама, тако се то и у старо време чинило приликом споменутих великих светковина. Између таковых песама су ево и к о л е д с к е. Словени дакле имадоше бога сунца. Тај бог називао се код појединих словенских племена П е р у н. Не представља ли наш можда б а д њ а к старога, претхришћанскога бога: с у н ц а?

Ево шта се мисли о том.

Раст и ораси беху света дрва бога громовника Перуна. Тако замишљаху стари Словени. Код Словена па и нас Срба је обичај, да се бадњак посипа ораси и прелива вином. Посипање и преливање подсећа нас на небеску воду, која пада из црних облака и коју пије индијски бог Индра. У индијским митима се мисли, да су црни облаци краве, пак из тих крава — облака — пусти воду бог Индра својим муње-

витим чекићем (муњом), те тако сиса своје краве — црне облаке, од којих воду прима. Зову га и пастиром крава. По германским митима музе опет Тунар своје небесне краве — облаке, јер се потрепљује њиховим млеком — кишом и росом.

Небесну ватру даје громовник, и од те ватре надамо се богатству, срећи и благослову, за то њој и управо богу громовнику — Перуну жртве приносисмо и данас приносимо, а кому? бадњаку, који се такођер сија и светли; који је такођер ватра — јер ће се скоро засјати бадњак — та небесна ватра — тај стари бог ватре, громовник Перун. Сад ето мало боље разумемо Вукове речи: „Овдје се бадњак спомиње као некакав човјек или бог." Тај обичај је и у Литванаца и Лета. То је обичај, кога донесосмо собом из заједнице свих народа, и унесосмо из старе вере у нову веру.

(Наставиће се.)

ПРОСТ МОТИВ.

ОД ЈАНА НЕРУДЕ.

„Чуј — чуј!" у вису ко то кликће,
К'о птич'ји клик се ори то;
Обазирем се: црна врата
И мало гробље сеоско.

И опет слушам: „Ходи — жури!
Та свет је маска, лажан сјај:
Прелетео си земљу целу,
Па срећних душа нађе л' крај?"

Наслушкујем и тоне глава
И срце лупа на сав мах,
И сузне очи немо гледе
Тај крст и под њим гробни прах.

Јест тако. На што пловит морем
Уз стрмен гора што се пет'?
Та ето унке тако мале
И под њом сасвим „нови свет"!

С чешкога. Н

ПУТОПИСНЕ ЦРТЕ.

УСПОМЕНЕ ИЗ ИТАЛИЈЕ.

ИЗ НАПОЉА У КАЗАМИЋОЛУ.

(Свршетак.)

Казамићола се диже с обале узбрдице и изгледа врло лепо с мора. Доле, на обали, су сграђене веће и угледније куће и те су тек незнатно страдале од земљетреса. Које куће и бише нешто оштећене, те су биле већ у велико оправљене. Што сам пак ишао даље у горњи крај варошице, пустош је све то већа и очевиднија. И на оним зградама, које најбоље прођоше од земљетреса, били су зидови мање више попуцани, а које нису могле да одоле тешким ударцима, тима се на земљу сурвали кровови, претрнавши под собом кукавне становнике и њихов иметак. Срушило се близу 500 кућа и пропало је преко 100 људи; још више их је озлеђено. Срећа је још, што се земљетрес догодио дању, у сахат по подне, кад се многи људи, наиме из простијег реда, налазише у пољу, а да се земљетрес догодио ноћу, као и год. 1883., зацело би стао био далеко више жртава.

Пролазећи кроз улице, приповедао ми је вођа, колико је у којој кући том приликом пропало света. Уђемо у цркву. Ова је истина стајала, али је била јако оштећена. На црквеној је кули стајао сахат, показујући тачно време, кад се збио земљетрес, а то је било у сахат и пет минута по подне. Кроз зидове црквеног здања запиле су велике пукотине. У цркви крајњи неред. Клупе, иконе и свете утвари разбачене на све стране. Заиста тужан призор!

Кроз поједине улице, које су јаче страдале, није се могло ни пролазити. Рушевине од кућа беху сасвим претрпале путеве. Једне се куће оправљале а на другима биле прилепљене цедуље, да су на продају. Те се куће након земљетреса јамачно могле купити по врло умерену цену, далеко јефтиније, него кад се куће продају на јавној дражби.

Људи, који се спасли из порушених кућа, становаху под шатрама и у баракама. Кад сам пролазио туд, истрчи преда ме гомилица дечице, која се ту играла. Деца мора да нису осећала тешку несрећу, што задеси њихово родно место и родитеље им, кад се, невина, безазлена, тако ревно

одавала веселој својој забави. Дадох свакоме од њих по неколико новчића и они. пријатно изненађени тим даром, престану одмах од своје игре и весело отрче у шаторе к својима.

Дођем и на крај варошице. Беше ту недалеко студенац. Упутим се тамо с вођом, да мало отпочинем. Крај студенца затечем неког старца, сетна, суморна. Лице стиснуо у обе руке и оборио земљи. Није нас приметио, кад му се приближисмо. Мора да је и тај старац јако страдао од земљетреса, кад је тако тужан. помислим у себи, и желећи знати, ко је и шта је. назовем му бога и запитам га, шта је тако сетан невесео. На то старац, подигав своје очи и приметив, да сам странац и да показујем саучешће спрам њега. приповеди ми тужним гласом, а очи му пуне суза биле, да је у земљетресу изгубио највеће своје благо, што га имаде на овоме свету. добру своју и непрежаљену старицу. Показа ми и скромни кућерак. у коме су они, истина у убоштву. али у миру и задовољству пробавили већи део свога живота, а који је сада лежао у развалинама.

У срце ме дирну несрећа доброга старца, где слабачак, изнемогао, остаде самохран на овоме свету. Како ли сретнији беше од њега онај Филемон из старог митолошког доба, који је након дуга сретна и блажена живота, дочекав лепу старост са својом старицом, добром и побожном Баукидом, с њоме и преминуо у један исти час! Дадох старцу мален дарак и он ме обасу благословима, као што уме само да благосиља старац, кад сâм без помоћи остане на овоме свету.

Диван изглед беше са тога места на све стране, да га се човек не може доста да наужива. Природа се ту краси свима својим красотама. Одасвуд те окружава разноврсно растиње, једно лепше од другог, и јужна дрвета: лимуни, неранџе, гранате, смокве и винова лоза. Грожђе било већ зрело и гроздови, као смиљ жути, висили су са чардаклија и кућних зидова. Па баш у том крају, над којим је мајка природа тако издашно разасула све своје красоте и дражи, беснио је најљући земљетрес, разоривши скоро све куће. Највећма је страдао прост свет, који живи у горњем крају варошице и у пољу. Али прост свет уме трпељиво да сноси тај тешки ударац. Држећи, да му је суђено, да тако страда, не ропта против свога удеса. Искијани ће у сваког странца задобити љубави и симпатије. А Искијани заслужују то у пуној мери. Они су благе, тихе нарави, чедни. учтиви и поштени. На ту њихову питому нарав утиче много и искијанско поднебље, које је ванредно меко и благо. Ретки, врло ретки су злочини, па и омањи изгреди на Искији. Па кад се и догоде, кривци су обично људи из туђине. Особито су на гласу са своје благости и питомости жене Искијанке. Оне су у томе праве слике и прилике некадашњих жена из невиног оног старокласичког доба, као што их нам с одушевљењем сликају стари писци Сврх тога су Искијанке лепа лица и поносита стаса, а ту њихову природну лепоту диже још већма и живописно им народно одело.

Враћајући се натраг, рекнем своме вођи, да ме одведе у какву гостионицу да ручам. Он ме одведе у „хотел чентрале“ („Hotel centrale“). Та је гостионица усред вароши и како је са ње диван изглед на сву околину, то је радо и похађа стран свет. С преда лежи напољски залив, у коме се огледа бајно, угасито плаво небо талијанско, с друге се пак стране осмејкују зелене планине искијанске, изнад којих се високо уздиже брдо Епомео. Дивно беше погледати и на једну и на другу страну! Али је ипак неодољиво и као са неком мађијском силом обраћало на се моје погледе море. божанско море, што се тихо, величанствено пружа на подножју убаве Казамићоле.

Чинило ми се, е ми долазе с мора неки надземаљски, тајанствени гласи, који ванредно годе и срцу и души! Дуго сам стајао на гостионичкој тераси. уживајући дивни тај, неисказано лепи призор, и дишући свежи поморски ваздух. У хотелу је било тек мало света. Земљетрес беше јако застрашио госте, којих су иначе биле пуне, препуне све гостионице. Стран свет клонио се сада Казамићоле и тражио је друга места на Искији, наиме Лако и Формио.

Међутим се приближило време, кад се пароброд натраг враћа у Напољ. Тешко ми паде растати се од красна погледа са „хотела чентрале“. који ми и сада живо лебди пред душом и који никада нећу заборавити. Страшни земљетрес. што је две године затим, 28. јулија 1883, наново беснио на Искији, упропастио је скоро сасвим лепу Казамићолу. „Хотел чентрале“, с кога сам уживао некад тако диван поглед на плаво море и зелене горе, распао се у развалине. испод којих су толики људи нашли преку, грозну смрт!

Некад. како стари причају, отимаху се виша, надчовечанска суштаства. Титани и Гиганти, о светску власт са небесницима. Небесници их победише након дуге. жестоке борбе, стрмоглавише их у бездане поноре па још наваљаше на њих големе стене и високе брегове. Такав један џин, по имену Тифеј, претрпан је дубоко под брдом Епомеом на Искији, и он. напрежући се, да се ослободи те тешке своје тамнице, проузрокује често земљетресе на острву. Тифеј се јамачно неће опростити страшних

окова, у које га немилосрдно сапута силни громовник Зевс. Али ма да је слаб и немоћан спрам небесника, то задаје ипак безбројне јаде самртним људима, па и последњи страшни земљетрес, који је скоро коначно уништио убаву Казамићолу и јако оштетио цело острво, доказује јасно, како је слабачак човек и ништава дела његових руку, кад се помаме против њега црни подземни дуси!

Др. Ђ. Дера.

КЊИЖЕВНОСТ.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

АРИЈА И МЕСАЛИНА. Жалосна игра у пет чинова. Написао Вилбрант. Превео Јован Грчић. — Панчево. Наклада књижаре браће Јовановића 1885. Стр. 163 Цена 60 новч.

На развалинама негда непобедиве римске империје, која је сама себе направила господарем целог тада познатог света од истока до запада, да се то с већом хуком и трепетом сјурва у понору зала и неваљалства, — блуде и дан дани многе сенке, то да покажу млађим народима, који се над њима уздигоше, како ваља живети и мрети за општи спас. то да их одврате примером својим с пута, који води пропасти. Историја сваког народа красна је школа народу, шта му носи зло, шта добро. Али ниједна није тако до крајности изведена, као баш историја старих класичних народа: римског и јелинског. Што су цртице из живота према роману, то су историје осталих народа према историји та два народа. Тамо фрагментарност, овде потпуна целина, живот од колевке до гроба са свима могућим фазама у животу.

Из те велике историје оног дивног римског народа узет је предмет овој трагедији.

Римски народ је у то доба већ на ивици своје пропасти.

Поносни Рим, глава свега света, све већма тоне у калу порока и неваљалства, што се гомилама грће из свију крајева света, кога је Рим освојио, па му се свети не оружјем, већ својим богатством и својим заношљивим раскошем. Пао је морал, пала стара римска virtus, а из темеља се тресе форум, на коме су стари Римљани потоњим вецима палили лучи слободе и љубави према својој отаџбини. Стуб за стубом се одрања, још мало па ће сва зграда да се сјурва у млево.

У таквом Риму господари немоћни цар Клавдије. А њим влада Месалина, Месалином све, што је у целом свету најгнусније, најгрозније. Порок и неваљалштина дрмају Римом. Месалина је играчка порока и неваљалства. Клавдије и Рим је играчка месалинина. Нема тога порока, нема тог неваљалства, што Месалина није кадра учинити. Трује, убија, пали, жари, женама отима мужеве, матерама синове, све, све само за свој ћеф, за своју страст. Нерона знате. А Месалина, ако га није претекла, достигла га је. Држава, друштво, породица — све је њена својина, нико ништа својим не сме назвати. Она осуђује и дели милост без суда, без повода — по милој својој вољи. Клавдије је сен.

„Та Клавдију сам ја господар још,
Отићи ћу му, рећи улогу;
А он ће слушат', плакат', смејат' се,
И љубит', мрзит' и убијати!
И све ће радит', како кажем ја! — - “

Тако вели сама Месалина. (Стр. 79.)

Одмах у I. чину у петој појави (стр. 30.) овако карактерише Месалина Клавдија и себе:

„— — — — — — — Ја сам ћесарка
Ал ко ми ћесар? већ се смејеш ти,
А имена му нисам рекла још.
Та лопта само, што је
(Показује на Нарциса)
ето тај
И други тамо-амо бацају!
Бојажљив деран, старо мутало,
Што главом дрма. — Је ли весео,
На крило мене узме слабачко,
Па опије се коцкар матори,
Побаца коцке, ником поникне,
Под трапезу се пружи у сву дуж,
Божанство моје хрче до воље —
Ох гада, гада! Чисто ми је зло! —
Врлине немам; ја сам свирепа,
И врела, бујна и промењљива,
И богове и људе исмевам —
К'о ти — *(Устане)* Ал љубави сам жељна ја!
И љубави и среће истине.
Да усрећена будем — иначе
Под завист своју сав ћу скопат' свет!

Немоћни Клавдије нема своје воље. А уз њу су доглавници и љубимци цареви. Њиховом помоћу тера она трговину са најсветијим правом римског грађанства, упропашћује силне коленовиће из првих римских породица. А све то још ништа није према пороцима, у којима се ваља Месалина као жена. Ту тек не зна граница њена дивља, необуздана, ненаситна страст. Како историчари о њој причају, нећемо претерати, ако обележимо број њених милосника легионом.

Е ту Месалину узео је Вилбрант за предмет својој трагедији.

Да како, да особа таква, каква је Месалина, сама за себе не може бити главни карактер драми. Противност од ње је Арија.

Арија и Месалина — најузвишенији пример верне љубе и матере, која све жртвује за част имена свог дома, и најнижи карактер жене, којој ништа није свето, да задовољи незадовољиву страст.

Две жене — две крајности!

Арија је жена Цецине Пета, негда консула. Пет је оптужен, да је био десна рука Скрибонијану, који је устао био против Клавдија. Довели га у Рим, да му суде. Доглавници Месалинини драже је против њега тиме, што јој напомињу, да је он муж Аријин.

Арија и Месалина знале се још као деца. И Месалина је још као дете омразила. Ево како се сама исповеда:

> — Ја мрзим Арију.
> — — — — — — — — —
> Још дете бејах, а та мржња већ
> У мени с' роди. — Клета Арија
> У наш је често долазила дом,
> Па отац мој и мајка милена
> Од мене већма њу су волели.
> Пре времена је врела моја крв
> О сласти, миљу, злату снивала,
> О царевима — греху — мушкима —
> А она — она, као лабуд хол
> Са снежни крили главу дизала,
> Поносила се, мирно ходила
> По плавом чисто лебдећ' етиру,
> А рака оног на дну не виде,
> Ту црну завист, отров проклети,
> Што сам се рани, сам се тамани.

Таман да Месалина пресуду мужу Аријину изрече, јави јој робиња, да је чека момак, кога је пре тога наручила. Месалина заборави мржњу. Дивља је страст превлада, све растера, па пушта преда се тог момка. Она га је дан пре само видила и занела се за њим. И он је њу само видио, и занео се за њом. Он је странац у Риму, па не познају иначе једно друго. Тек на том заказаном састанку виде он, да је она — злогласна Месалина, а она дозна, да је он син Цецине Пета и — Арије. Он се гнуша ње, ал на њено питање: „А љубиш ли ме?“ не може да угуши осећаја свог, па одговара:

> „Да могу себе тако преврети,
> К'о тебе силно ја што милујем!“

Нагне се ван себе на њену руку; она му пољуби косу. Месалина му закаже ноћни састанак и обећа, да ће помиловати оца му и матер. Он — слаб, занесен младић дође јој и на тај састанак, да спасе зар оца свог. Кад се Месалина врати, да пресуду изрекне Пету, она му — прашта.

Све се пренерази. Не зна нико, шта кошта то помиловање. Ал Нарцис јави Арији, где ће јој син бити те ноћи. Ова полети тамо, и увери се. Врати се кући и чека свог сина Марка у његовој одаји, а с каквим осећајима, види се из ових њених речи:

> „Мог Марка нема, умр'о ми је син!
> Јест, умр'о, трипут умр'о! — — —“

Пред зору долази Марко кући.

Овде је сад заиста врхунац целе трагедије, и према ономе, што напред рекосмо о Месалини, најбоље ће да карактерише Арију. С тога ево у целости целе четврте појаве треће радње, па нека уједно послужи и као пример, какав је српски превод.

Марко, Арија.

Марко. Да спавам? Ја? — Та крв у мени ври,
О ребра лупа — то се не спава.
Па шта ће бити самном? — Самном? — Ох!
Та ником тако није било још
Ко мени сад. Блаженство осећам
А пропао сам, мислим: свиснућу.
За навек оде покој, сан и мир,
За навек радост, одмор душевни,
Тај мелем благи чувства невиних!
Све оде, оде! Тисућ' руку сад
Да пружим за тим миром жељеним,
Од мене би се опет украо,
К'о вода, воће јадном Танталу.
Од миља дрхћем — — страха, миља ли? —
(ужасне се.)
Ту неког има! — Где? — Ох, богови!
У мени тужном следила се крв.
Шта, ако мајка — — Бежи! Поглед њен
Распараће ми срце болано.
Ја не смем њојзи сада на очи!
Претвараћу се, к'о да спавам ја,
А санка немам —

(Оде у дно, повуче завесу. Арија седи на његовој постељи, не миче се а њега гледа страшним погледом. Марко се стресао, посрнуо натраг а не говори ни речи; задржи се о столицу, падне на њу.)

Арија *(устане).* Ала си ми слаб!
Издржат' не знаш мајке своје глед
А треба сада свет да превиреш
У загрљају лепе царице.
Но! Месалинин холи ћесару,
Де устај!

Марко *(дигне се)* Мајко —!

Арија. Мани име то!
Са зрелих твојих зноши усана
Обесвећено, кужно, проклето.
Па како да те сада поздравим?
Отроваће ти свога Клавдија,
Па тебе створит' својим ћесарем
И господарем света овога.
Та тако ти је обећала, је л'?
Ил' бићеш ваљда други Силије,
За годиницу дана ћесар њен,
Да скут јој носиш, да те грли та?

Ти —, Петов Марко, чедо дужности
И чедо части —

Марко. Мајко, престани!

Арија. Да ниси мене ти додирнуо!
Од Месалине идеш овај час.
Најгору, худу, ниску грешницу
На срце нежно да си притисн'о
И манито, без стида, дов'о њу,
К'о нева твоја да нам пређе праг —
Срамота, завор не би било то,
Ка' ово сад! Та тебе, сина мог,
Та тлачилица, руши-ћесарка,
На целој земљи прва блудница,
Проклетиња свег света највећа,
До престола те диже бешчасна.
Та ти си цигло ћуди њеној роб! —
Па шта ће бити? Да л' ћеш њојзи ти
У грешну крв поштења улити,
Ил' она твојој дати отрова?
Док освета, убиство, варка, лаж,
И отровничка клета издаја
И неваљалство врсти свакоје
Из тебе створи новог Силија? —
Та не гледај ме; ето једнако
Из очију ти сија ова ноћ! —
Зар свету свему ја да кажем тад:
Тог Марка, што га проклињете сви
И презирете, ја сам родила:
То није Петов син, већ копиле,
Без части, грешно зачео се он;
Пак зато поста то, што јесте сад!

Марко *(једва говори)*. Да л' мајка сину своме збори то?

Арија. Ти с', Марко, некад био мени син.
Ја немам сина Проклињем и час,
У болу кад ти с' обрадовах ја,
Кад родих тебе с чистом молитвом,
К'о радост моја чистом. Грешниче
И Месалинин милосниче ти!
Ти одљуде, што оца каљаш свог —
Убицо мајчин — ја те проклињем! —
Милосничина мужа уби, де!
Нек кличу теби као ћесару,
Са љубом својом кад се узвозаш
По пијаноме стану војничком!
Па уби сваког, ко те проклиње —
И мене, мајку — па се клетви смеј!
Ти господару света, робе њен —
Та смеј се, Марко, мојим клетвама
И презири ме и прокуни ме,
К'о ја што тебе — Марка — сина мог —
Јединца сина, што ми остаде —

(глас је издаде; спусти се на столицу, јеца)

Ох, тешко мени — мајка сина свог!

Марко *(мало после)*. Јест, ја сам проклет; то сам био већ,
Пре но што мајка рече мени то. —
Дотаћи те се нећу, не бој се
Спасења мени нема, проп'о сам.
Обешчашћен и презрен, Петов син,
Кад уз њу будем, проклеће ме свет,
А не хтеднем ли, њена освета
Зацело ће ме стићи — баба мог
Умориће ми, ако побегнем —
Одасвуд пропаст!

Арија. Хајде, јуначе,
Свом бабу јадном дођи главе ти!
Та страсти њеној част си продао,
Па жртвуј баба њеној мржњи сад!
К'о плашљив роб што бона госу свог,
Од мечке бежећ', њојзи напушта,
Е тако и ти подај баба свог,
Нек освета га њена убије;
Срамота твоја тежа му је смрт!

Марко. Не, не! Да бабо умре — с мене, он —
Помозите ми, добри богови!
Ни помислити не смем. Мајко, чуј,
Помози мени, не терај ме, не,
Срамотом, бегством да га убијем,
Најбољег оца, мужа, човека —
Па ја! Та он је био понос мој!
Јест, он, и ти, и част, да, троје вас,
Ви бисте мени живот, срећа, свет;
Ти ниси већма баба љубила
Ни бабо тебе, нег вас двоје ја.
Од богова сам био дичнији —
Па како рече —

(узме је за хаљину)

„чедо дужности
И чедо части“ — — Ја зар, Марко твој,
Да тебе скрушим, оца убијем!

Арија. О Марко! Марко!

Марко *(држи се за њену хаљину)*. Не терај ме, не!
Та једну реч ми реци, једну реч.
Ја не знам, како дотле дође то.
Са неба муња прожеже ми крв,
А ја полетих тад на њену груд,
Је л' тако било? Не знам, мајко, ја.
Помози ми. Ох, сутра дође ли,
Та заклела се — догнаће је бес —

Арија *(устукне)*. Зар амо? — Устај!

Марко. Да ме уз а-се
На својих колих свету покаже —
Кроз улице —

Арија. Ох, чујте, богови!

Марко. Окан' се богова — де, једну реч
Изреци сину своме. Нећу ја
Ни роб јој бити а ни ћесар њен,
Ни убит' вас, ни каљати вам част.
Научи мене, шта да радим сад,
Срамота ова да ми угине,
Пре него што се обелодани
И баба мога јадна сатари!
Да бабова ме клетва не стигне,
Са уста твојих да се стопи мраз,
О мајко —

Арија *(јако узбуђена)*. Марко!

Марко *(дигао се, узео ју за руку)*. Тако т' љубави —
Та љубила си мене некад ти —
И тако теби срца матерњег,
Под којим си ме негда носила:
Шта сад да радим, реци, мајко, шта?

Арија *(згрози се)*. Ох, не питај ме!

Марко. Још док не сване,
И Месалина — док се дану још
Срамота не открије — — реци ми!
Кад спаса нема више сину твом —
Кад љубав њена највећи је срам,

А мржња мени пропаст, вама смрт —
Кад бегство моје баба убија — —
Шта онда, мајко?

Арија *(одане од душевне борбе; не сме у њ да гледа).*
А ти умри!

Марко *(ужасне се. За тим потмуло).* Ох!
Да умрем, је л'? — И мајка вели то. —
Умрети!

Арија *(лагано се обрће њему).* Марко!
(у очајању покрије лице рукама а сва се згрози).

Марко *(показује се миран).* Имаш право, јест!
Са ума сметох, ко сам био ја.
Сад опет знадем: Петов Марко сам.
За част да живим или никако:
То мислио сам, откад себе знам —
И живио сам тако — зато сад
Умрети морам. Тешко мени, ој!
Та како дође изненада то! — —
Ох, не плачи ми, мајко, молим те;
У мени онда порађа се страх,
Од смрти страх, што двапред убија.
Опрости, мајко! Мој је био сан
И заклетва, да тебе усрећим,
Да срце твоје понос испуни,
Да син ти буде дика, те да тад
Најсретн'ја римска мајка будеш ти —
Е то су били снови моји, јест,
Животом ти се својим заклињем —
И као што умрет' морам!

Арија. Марко, ти!
Не, не! Ти не смеш —

Марко. Јоште данас, сад.

Арија. Не, не!

Марко. Што велиш сад: „Не, не!“ а знаш
Да мора бити? — Твој сам, мајко, син.
Из Шпаније кад оно пође ти
У Далматију, када бабу мом
О глави ишли кивни душмани,
(показује прстен на Аријиној руци)
У прстен тада усу отрова;
Па „дође л'“ рече, „кад страховит час,
Да бират' ваља ругло или смрт,
К'о Ханибал ћу тада згинути.“
То жена рече! — Ја сам њезин син.
Умрећу сад к'о јунак!

Арија. Сине мој!

Марко. Да ниси мене ти додирнула!
Од Месалине дођох овај час
У мртву сину част кад васкрсне,
Тек онда, мајко, смеш ме дирнути.
Ох не гледај ме, па ми не плачи
Ја мирну тебе већма милујем;
Поноснија ћу тада умрети.
Па судићемо тако, ти и ја,
И убићемо тога Марка ми! — —
Обреци мени, дај ми свету реч:
Мом бабу никад нећеш рећи то.
Срамота нека самном погине.
Нек мисли свет: угушила ме крв —
Ил' пукла жила — што му драго још.
Одрећи ће се тада царица —
Да што би силом? Ал' ће штедит' вас
У покој души милоснику свом.
Свом бабу живот ја ћу спасти тад.
То ј' мелем, мајко! То је златан мост
На онај свет! Мој бабо живиће,
И ја ћу живит' вама у срцу!

Арија. На онај свет! Зар ти? Ох, сине мој!

Марко. Савладао те бол. Де реци још
Једаред само: „А ти умри!“

Арија. Не!
Да умреш ти! Мој сине једини!
Животу моме слатка утехо!
И надо снова мојих! Та зар ти,
Што души мојој дика —
(гледа га у очајању)
Ипак, да,
К'о гробан што је овог часа бол —
Ти живит' не смеш! Мораш умрети.
Кад тебе нема, ја ћу за тобом!

Марко. Ја умрет' морам, ал' ти замном не.
Ти живи за мог драгог бабајка.
Па реци њему —
(С лева, где је застор на вратих мало одвучен, опази, да свањива; тргне се)
Зевсе! Гле, већ дан
Провирује са бледим погледом.
Ох, то је зора мени последња — —
Дај, мајко, отров; дај, да брзо мрем!

Арија *(устукне).* Не, не!

Марко. Тај отров неће издати,
На који начин мени дође смрт;
А мач би изд'о. Лепо име, глас,
Преживит' мора мене — дај ми, дај!

Арија. Не могу, не!

Марко. Зар ниси Арија?
О мајко, зар да жена будем ја? —
Тај отров брже свлада; смилуј се
Па дај га сину!

Арија. Сине! Марко мој!
Да пијеш отров, мајчин јединче!

Марко. Кад умрет' морам, морам тражит' смрт.
(хвата је за руку)
Дај руку! Отров —

Арија *(пада на колена).* Живи! — Бежи! Ох!

Марко. Да баба свога убијем и част?
Та буди, мајко, стара Арија
Па реци мени: „А ти умри!“

Арија *(у очајању)* Ти!
Ох немој! Живи!

Марко. Шта још оклевам?
Та дај! *(отме јој прстен)*

Арија *(крикне).* О сине!

Марко *(отвори прстен попије отров)*
Збогом остај ми!
Мом бабу кажи: нагло дође смрт.
Па поздрави га ал' му немој ти
Срамоте моје издат' — — прости ми —
(пада)
И благослови, мајко, сина свог!

Арија. Издануће ми!

Марко. Дај ми благослов —

Арија. Ох Марко!

Марко *(клоне).* Дај! О дај!

Арија. Убицу свог
Благосиљам —
(глас је издаде; падне на Марка)

Марко. Па сад на самрта
Ја опет син сам Петов, Ар'јин син. —
О збогом, мајко! Баба поздрави!
(издане)
Арија *(дигне се у пола)*
Мог Марка нема! Нема сина мог!
(Завеса пада.)

Затим се радња приближује катастрофи исто тако природно, као што се попела до врхунца. Месалинина љубав њена је пропаст, сама се уплела у клопку. И баш љубав према Марку, аријином сину, упропастиће је. Нарцис је још у дванајстом часу опомиње, да се мане Марка. Вели јој:

— — — Од свију њих,
Што римска мајка лепе родила,
Ниједног теби нећу бранити.
Ал овог не дам, не дам нипошто! —
Одреци с' њега! Нек са својима,
Куд теби драго оде данас још (Стр 76.)

Заман! Грешница таква мора пропасти, баш са своје кривице.

Помиловала је Пета. А народ виче по улицама широког Рима Пета за цара. Буна се диже. Доле с Клавдијем! А то значи и: Доле с Месалином! Све то не чује Месалина.

(Свршиће се.)

ЛИСТИЋИ.

ГЛАСНИК.

(Матица Српска.) У јесењашњој седници књижевног одељења прошле године закључило се, да се књижевно одељење свака три месеца састаје, а то све зарад бољег унапређивања и неговања наше књижевности. Први такав састанак био је 8 (20.) децембра пр. г., на коме је књижевни одбор поднео одељењу извештај о свом раду од главне скупштине амо. Али најважније, што се на том састанку збило, била је реч, како да се изведе закључак скупштински у погледу задужбине Пожежана Пере Коњевића. Свих пет чланова одбора, који је изаслан, да пронађе и предложи начин, како да се издају књиге за народ, слажу се у главном у својим предлозима и одбору од четворице је остављено, да из свих тих предлога начини један и да га поднесе одељењу, које ће се 12. (24.) јануара ове године тога ради састати. У срцу се зарадовати мора човек, кад види, да се већ једном озбиљно прегло, да се великој нашој народној нужди помогне. Досада се то више пута већ покушавало, али овај мах зајемачно неће проћи на лихо. Поред свог уверења, да ће „Матица Српска“ извести овај спасоносни и по род корисни смер, прикрада нам се нека зебња. Наш народ слабо чита, за књигу да изда тврд је, па српски свештеник, српски учитељ у првом је реду позван, да свом снагом својски настане, да народу књига омили, да народ више хата за своје добро, за просвету. Шта све не чине Немци, Французи и други сретни народи да просвету у свом народу рашире, ту су вечерња предавања, ту су путници-предавачи, ту су ратарске читаонице, свештеник са амвона, учитељ у свакој прилици, кад с народом у додир дође, треба да народу говоре, да му сладе и доказују његово право добро. Они треба да се на руци нађу „Матици“ нашој, да прихвате њевине књиге, па да их у народ унесу и овај да их чита. Пође ли се овом приликом на боље, у народу ће се опазити брво благодет-последице, родољуб неће тад очајавати о будућности српског народа, а дух Пере Коњевића, добротвора народног, радоваће се тамо у висини.

(Светосавска беседа у Бечу.) Српско академијско друштво „Зора“ у Бечу приређује на св. Саву о. г. беседу у великој дворани Hôtel Zillinger-a (Wieden, Hauptstrasse Nr. 25.) с овим програмом: 1. Поздрав од председника „Зоре“ г Пав. Јевтића. 2. „Светосавска песма“, пева друштвени збор. 3. a) Gounod: „Marche romaine“; b) J. A. Pacher: „Allegro scherzoso“, у четири руке свирају гђице: Софија Стајића и Јозефина Замперини. 4. М. Топаловић: „Јеверце“, пева друштвени збор. 5. a) L. Arditi: „L'estasi“, Concer-Walzer; b) Marchesi: „La Folletta“, са пратњом на гласовиру, пева соло гђица Берта Принц, чланица позоришта: Theater an der Wien 6. „Мученица“ од Ђуре Јакшића, декламује члан Зорин г. Милорад Шимић. 7. Dancla: „Rêverie“, Op 66, свира соло на виолини г. Фрањо Хубер, прати га на гласовиру г. Карл Гиршик. 8. Д. Јенко: „Богови силни“, пева друштвени збор.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

Неговање вештине у Панчеву. Црквено-певачко друштво панчевачко, као наше најстарије, стекло је велике заслуге за српску музику. Оно је пустило многе песме у народ, оно је и награде за њих давало, ту су поникле и прве српске оперете: „Зидање Раванице“, „Женидба Душанова“ и т. д. С тога држимо, да ће свакога Србина, који љуби вештину, интересовати, кад му јавимо, да је и данас ово друштво не само снажно, но и одушевљено за свој позив, те да и данас, где толиких певачких друштава има, стоји на пређашњој својој висини. Прошло је 20 година, како наше певачко друштво редовно службу Рандхартингерову (за сопран, тенор, баритон и бас) пева, а ванредно је певало за то доба и народну службу од Корнела и вештачку од Хорејшека Но данас имамо да забележимо ту лепу појаву, да је наше друштво певачко овдашње грађанство о Божићу изненадило са новом литургијом од Давидова и Бортњанскога за сопран, алт, тенор и бас. Како је учење исте литургије врло касно отпочело, то се држало, да ћемо је моћи тек о Ускрсу чути, и с тога је општа радост била двоструко већа. Ова је литургија од особитог, величанственог утиска, а наиме верују, свјат, тебе појем и други зборови. Може се слободно рећи, да су сва парчад у служби овој концертна Појање је било врло прецизно; а како има силних упадања од појединих гласова, то се на истима најбоље видела велика сигурност певача. Начин појања (Vortrag) показао је добро школовање. Ова служба захтева огроман кор, и наше певачко друштво ставило је 70 певача и певачица, што

најбоље говори о смислу наше публике, што га за музику има. Први дан Божића певало је певачко друштво у доњој, а други дан у горњој цркви. Публика је васколика била необично одушевљена, и ми смо само тумачи општег осећаја, кад јавно искажемо певачком друштву благодарност српског грађанства у Панчеву. Стране публике беше оба дана много, јер је збиља имала духовни концерат, који се у доњим местима нигде уживати не може.

Но да би уживање потпуно било, побринула се црквена општина, да и кор више девојачке школе, који такођер под управом коровође певачког друштва г. Мите Топаловића стоји, у исто доба ступити може. С тога је умољен стари пензионовани учитељ г. П. Михаиловић, да он овај кор управља, те је исти народну службу у 2 гласа од Топаловића појао први дан у горњој, а други дан у доњој цркви. Тешко да ће бити још ког српског места, где се корално појање толико развило, да се у један мах у двема црквама слушати може. За све то заслужује г. Мита Топаловић на истрајности, коју је овом приликом најбоље посведочио, опште признање, а ми се с правом надамо, да ће код те снаге, којом панчевачко певачко друштво располаже, г. Топаловић уз нови одбор, који ће услед договора свију чланова му бити изабран, истрајност ту употребити на стално корачање у напред а с делима вештачким од еминентне вредности, која ће свакоме засведочити, да је излишно за нас Србе свако ново образовање „филхармонског“ и другог ког друштва, која ма како да лепо по имену звуче, у ствари само то смерају, да српску и словенску музику угуше, а наша српска средства за туђе цељи употребе. Зато скупљајмо се око свога друштва, дижимо му сталним радом угледа и у страном свету, јер је углед друштва, углед наш. Да Бог да, да оперу „Лејла“, коју нисмо имали срећу чути прошлог лета, чујемо у новој 1885. години, и да сваке године по једно тако вештачко дело на овдашњој српској позорници приказано видимо, што све може лакоћом да буде, ако ова истрајност, која је ове зиме у друштву владала, постане стална. У то име слава српском црквено-певачком друштву у Панчеву!

— о.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Лорд Тенисн, славни енглески песник, који се са своје наклоности према српском народу врло одликује, и чијег је „Енох Ардена“ препевао Змај-Ј. Јовановић на српски, написао је сад и драму, „Тома Бекет“. Критика вели, да се Тениснова „мека лирика на тврдом мрамору драмског песништва растопила у неизвесност“.

— „Magazin für die Litteratur des In- und Auslandes“ доноси у првом овогодишњем броју свом занимљив и поучан чланак „Публика и критика“ од Ернста Екштајна. У том чланку не полаже писац велику вредност на тако звану стручну критику, особито ако је субјективност диктира у перо. Он вели, да је публика у том погледу меродавнија, јер инстинктивно нагиње добрим списима, ма и противно „стручној“ критици. Шта више, он полаже већу вредност на усмену критику него на писану. Примера ради наводи песника Мовентала, ког је критика нападала сваком приликом, а опет није могла да стане на пут, да Мовентал не дође до сјајне популарности. То исто вели и за шаљиве игре Павла Линдауа и за романе Феликса Дана (Dahn).

— Др. Краус, који се бави нашом књижевношћу, издао је досад већ две књиге о гаткама југословенским, а трећа је у штампи. Исти је написао „Обичаје јужних Словена“. Све то на немачком језику. Цена је књизи „Обичаји“ ф. 7·80.

— Тургењевљеви „Ловчеви записници“ преведени су и на словеначки. Изашли су неки дан у накладн „Матице Словенске“ а у преводу Фр. Ремца. У нас је лане изашла прва књига тих „Ловчевих записника“ у преводу Бранка В. Константиновића а накладом књижаре Бека и Косанића у Панчеву. Исти нам је млади преводилац уступио за наш лист једну причу из друге књиге „Ловчевих записника“ и та ће почети излазити у једном од идућих бројева.

— „Морал у драми, епу и роману“ зове се нова француска књига од Лисијена Ареата. Зацело знаменита новина на пољу естетике

— Кад је књижевност огромна, шта све неће произвести. Неки Ернест Енгел препевао је Омирову Одисију у строфе Нибелуншке.

И З Ј А В А.

У првом броју „Стражилова“, које је у Новом Саду под уредништвом госп. Јована Грчића почело да излази на страни 24-ој, тамо, где се моје „песме“, што их је књижара Ђермекова и Матића издала, приказују, наводи се, да о Арањевој песми „Романца о чели“ није речено, да је превод.

Како би се сваки неспоразум избегао, овим изјављујем, да је то онакова погрешка, коју сам и сам тек онда приметио, кад сам тај приказ читао. Иначе кад је та песма у „Јавору“ за год. 1877. на страни 1301 (бр. 41.) први пут штампана, — и кад је 1882. год. 15. дек. на Арањевом концерту у Сомбору декламована, онда је именован био извор, из којег сам је црпео, па с тога држим, да ми се та груба погрешка не може замерити.

У Сомбору 4 ог јан. 1885. **Мита Поповић.**

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године За Србију и Црну Гору 14 динара на годину. Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТ. МИЛЕТИЋА У НОВОМ САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И УМЕТНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 3. У НОВОМ САДУ 17. ЈАНУАРИЈА 1885. ГОД. I.

ТРИВА СВИРАЦ.

СЛИКА ИЗ ПОТИСЈА.

(Свршетак.)

5. Брат и сестра.

Пуче глас по селу: Трива је тешко оболео; узео срцу, што га невина окривили!

Долазиле му прве комшије, да виде, како му је.

Питали га то ово, то оно.

Никоме ништа не одговара.

Старица им причала: ономадне довела га Ј ла; био је блед као крпа; како онда леже, не устаде; нити што једе, нити пије — биће нагазио на што.

Сутра дан дође му и Јела. Чула и она, да Трива лежи.

Кад је виде болесник — а баш је био будан — загледа се у њу дуго, дуго. Рука му пређе преко чела, као да се нечег сећа.

„Седи, Јело, седи!“ била му прва реч од прекјуче.

Старица се од радости прекрсти.

„Ја сам, Јело, болестан, тешко болестан“, настави он. „Све ме боли. Видим, нећу дуго.“

„Иди, не говори тако!“ храбри га Јела. „Ниси ти престарио. Претурићеш и то преко главе, па ћеш нам још дуго свирати“.

„Свирати? Никад, Јело! Лежим тако па ми дође у главу, да удесим гајде, да засвирам. Мислим, лакше би ми било. Али ми се чини, не бих умео једне веселе засвирати. Све би морало бити тако тужно, тако жалостиво, да би сви плакали... О, ја сам волео своје гајде! Жао ми, што сад тако саморано висе тамо о дувару. Чини ми се, све ми шапућу: хајде, засвирај — та ниси одавна! И ја бих да устанем, па да свирам, свирам, како ваљда још никад свирао нисам! Али не могу, Јело, не могу да устанем!“

Јела би му рекла што, а не зна, шта ће.

„Па онда ми је највише жао, што нећу свирати у твојим сватовима.“

„У мојим сватовима?“ она се променила у лицу. „У мојим и нећеш свирати, већ у другим.“

То је жалостиво рекла, а глас јој је дрктао.

Трива се издиже на лакат, па је зачуђено пита:

„А што не у твојима?“

„Што се — што се нећу — удавати.“

„Нећеш се удавати? Јесам ли ја сневао, или ми ти збиља рече, да волиш Војина, да ће те он узети?“ па је стане гледати, а као жали је и мало се радује.

„Та рекла сам, и још га волим. Али —“

„Ту нема али, ти мораш за њега поћи! Или можда он другу —“

„О, и мене Војин воли, тако воли, као што ја њега волим.“

„Е, онда је свршена ствар!“

То је тако рекао, као да не може бити друкчије.

„Па опет се не можемо узети!“ а пуне јој очи суза. „Видиш, Триво, ја сам те тек прекјуче сасвим познала. Волим те, Триво, као брата, што си тако добра срца“.

„Као — брата? Да, да, као брата! Нека је тако. О, то ми тако добро чини — та ја не имадох сестре!“ Трива тешко уздахне.

„Па као брату све ћу ти казати... Војинови изгореше. Изгори им на тавану и толико жито. Ваља подићи кућу. Морају се задужити. Они јесу газде, ал не прихвати ли година, задужиће се још више, а дуг је зао друг, је ли, Триво?“

„Та тако је! Само шта ћеш с тим?“

„Па долазила ми јуче Војинова мати. На-

шла ме саму. Рекла ми: Војин им казао, хоће да ме проси, тамо доцније, кад их пређе мало несрећа. Она говорила с мужем. Мислили су и овако и онако. Њима треба газдачка девојка — упропасти их ватра. Пре ватре не би они речи рекли, а сад је друго. Па ми онда скоро кроз плач каже: ти си добра девојка, паметна девојка; да имаш толико, колико да пола штете покрпимо, па би добро било; овако ваљда нећеш, да ми под своју старост сиромашимо и пропадамо; ти ћеш казати Војину: не волиш га, или шта већ знаш, само да те заборави — то ћеш нама учинити! И ја сам пристала, Триво, пристала, а срце хоће да ми пукне! Боље је, да ја сама страдам, него они сви." Догод је причала, сузе су јој текле, као да није никад плакала.

„Теби је жао, што си пристала?"

„Није ми жао. Та ја га не бих ни мало волела, кад би му несрећу желила! Али ми је жао, што то тако мора бити, жао ми, што сам сирота."

„Знам и ја, како је то тешко, кад нешто хоћу, па не може да буде. О, знам ја то, Јело, добро! Него не бој се! Само ми кажи, да ли ме заиста волиш као брата?"

„Па како бих ти причала, што ником нисам?"

„Добро! Ти знаш, ја имам овај кућерак, имам два ланчића земље — то сам поштено стекао. Узми то па буди сретна!"

„Како? Зар ти мислиш, да ћу ја милостињу примити?"

„Брат сестри не даје милостиње."

„Али свет!"

„Шта се света тиче моја тековина? Ја је немам коме оставити. Зашто да ја не смем својим имањем усрећити девојку, што је волим, то јест, као сестру? Веруј, свет ће рећи: стекао је души у рају насеља!"

„А зар мислиш, да би на то Војин пристао? Шта би ми он казао? О, нећу никада!"

„Онда ниси истину рекла, кад си рекла: волим те као брата! Сестра се не обазире ни на што. Она зна, да јој брат срећу жели. А после, ја ћу у тестаменту рећи: за то ти остављам, што си ме задржала, да не дођем себи главе, те да душу не огрешим."

„Али, за бога, шта ћеш ти?"

„Ја? Ја сам ти тешко болестан. Да бог да, да сутрашњи дан доживим — па шта ће ми кућа, шта ће земља?"

„Ја нећу, да ти умреш!"

Трива се насмешио.

„Јело, Јело! Има много шта на овоме свету, што ми нећемо. Нађе се нека силнија рука па она све уради, како је њој воља, хтели ми, не хтели. И ја сам нешто хтео, али ми та рука не даде. Луд сам био, што сам на то и помишљао. Али сви смо ми себи најпречи. Требао сам помислити: није то за мене прилика; у мене је двапут толико година . . . Да, тако сам требао, али срце је срце . . . Па томе није она крива — тако је ваљда морало бити . . . Кад не могу ја, нека она буде сретна. Она мора бити сретна! Млада је, лепа. Страшно би било, кад не би била сретна . . . Ако јој ко срећи на пут стане, ја ћу се дићи из гроба, повампирићу се, па тешко њему, тешко! . . . Видим је — венац јој на глави — води је девер — подвикују, певају сватови. Она се смеши, лице јој ведро — сретна је . . . Само нема Триве, да удеси гајде — не свирају више његове гајде сватовца. О, како би га он засвирао! Па тек коло! Исто онако, као што ти је свирао, кад си до Војина играла, исто онако, као онда, кад није знао, да ти . . . Мани њега, не помишљај на њега! Он је сретан, јер си ти сретна!"

Трива се занео, па не зна за себе.

Јела је најпре зачуђено слушала ове испрекидане му мисли, па је све дубље загледала у ову душу, у ово срце. Она је разумела ту љубав без наде, без успеха.

И она паде на колена крај њега и наслони главу на постељу му и, гушећи се сузама, прошапуће:

„О добра, о племенита душо!"

— — — — — — — — —

Тај дан после подне дозвао Трива бележника и два суседа — написао је тестаменат. Све је своје оставио Јели.

У вече је издануо, мирно, лако.

Леп му беше погреб. Није се женио, па су му и круну носили, ма да је имао близу четрдесет година.

На сандуку му биле гајде у црноме — наредио је, да с њиме саране и његове гајде.

Испратило га по села. Мало кога није он који пут пратио, или му свирао о крсном имену, у сватових или на другом весељу.

Много је око засузило.

Највише је плакала Јела. Чудили се, шта јој је? Само је она знала, зашто плаче.

— — — — — — — — —

На две недеље после Ускрса венчали се Јела и Војин. Свекар је у добош дао разгла-

сити: ко има вољу, нека дође у сватове. А већ родбину и прве људе позвао је коњаник. Жена му добила баш пред свадбу неки тал — умрьо јој некакав брат, а она најближи род, па њој припадоше педесет ланаца земље. Лако су сад могли правити тако велико весеље.

Млада је истина сва сретна; али ипак, кад се ухвате у коло а засвира свирац Нова — после Тривине смрти дошао он у село — она се тек мало сневесели.

— — — — — — — — —

Кадгод је Јела изашла на гробље, увек би отишла и Триви на гроб, да му за спокој душе очита „оченаш“.

Београд 1884.

Мита Живковић.

НЕСРЕТНА ДЕВА.

Кроз прозор се промолила,
Замишљено гледа доле:
Тешка ли је туга свйла,
Тешко ли је живот боле!

Шта те тако тешко свлада.
Селе моја, момо сетна?
Тако дивна, тако млада,
Зар ти ниси, ниси сретна?

Кажи јаде, што те ломе. —
Сваком болу има лека:
У животу шареноме
После јада срећа чека . . .

*

Залуд, момче, речи твоје.
Не лечи се ова рана:
Што је било, умрло је —
Ја сам дева саморана.

β.

РАЗНИ ПУТЕВИ.

ПРИПОВЕТКА МИЛАНА САВИЋА.

(Наставак.)

II.

У позоришној гардероби, у одељку, где се глумци пресвлаче, костимишу и маскирају, било је доста живо. Водила се реч о представи, о драми, о критици. Није било глумца, који није био на страни садругу своме, увређеноме Дражићу, и који није разним, не баш питомим речима осуђивао неумесно замерање критичара у „Заточнику“. Гдекоји су предлагали, да му се импровизацијом освете; други су били опет за то, да се на позорници владају којекако, бајаги, није вредно добро глумовати, кад им се не одаје признање; трећи су опет предлагали, да се баш зато ваља узети на ум, и добро играти, да докажу критичару, да му примедбе и не зарезују, и да су узвишени над тим дневним замерањем, и да као уметници своје чине. Дражић је одобравао ово последње већ само драми за љубав, а на примедбе, да се и не зна, ко је писац, одговорио је, да њих као уметнике везује идеја а не ситно сплеткарење и личност. И он је са својим назорима одржао превагу.

Међутим се дворана све већма пунила светом, и далеко пре почетка била су заузета сва места. У другој клупи седео је Влајковић са женом и са кћерима, до њега Живковић са својом ћерком, а до Љубице седео је Милић. Машић је био неколико клупа даље, у друштву са својим колегама. По свој дворани разлегао се жагор, као свагда у оним тренутцима, кад публика нестрпљиво очекује, да се дигне завеса и да се отпочне представа. Свирка је већ удесила коју арију, али се жагор разлегао све даље, док редитељ није дао знака, да се завеса дигне. У један мах завладала је тишина у дворани, и сваки је упрьо своје очи на позорницу, да са бољом пажњом прати радњу на њојзи, те тако да у себи промери, да ли је имао критичар право или не.

Глума се отпочела, и одмах после првих призора могло се у публици приметити неко демонстративно кретање против критичара а у хатар непознатоме писцу. Машићу је то годило, и радост његова ако се и није могла познати на лицу му, одсјајивала се бар у великим, сањалачким очима његовим. Кад се свршио први чин, и кад је завеса пала, нашло се неколико њих, који су писца изазивали, ма да није, осим Даринке, Љубице и Милића нико знао, ко је писао ту драму. При свршетку другог а особито трећег чина, где је глума на својој висини била, подиже се бурно пљескање у славу пишчеву, тако, да се редитељ морао показати, да се захвали у његово име. Али то гдекојима није било довољно, они су захтевали, да се

покаже сам писац, јер су хтели, да га познају. Али Машић је седео мирно на свом месту, и само је по кад кад погледао тамо, где седи Даринка, да јој бар очима захвали што није клонула духом, те је тако и у њега улила поверења.

Кад је публика видела, да се писац баш неће да покаже, она је изазвала глумца Дражића, да тако посведочи своје добро мњење и о глуми и о глумцима, и да ода негодовање према критици. Милић се на то само смешкао, и можда је у себи био уверен, да публика има право, опет зато није руке ни макао, кад се име „Гојко“ чуло, већ само је онда аплаудовао, кад се Дражић показао. Драгиња је мирно, с обореном главом седила на свом месту, и неки блажен осмех преливао се преко лица њеног, што је била сведок Дражићевом тријумфу. Није смела ником погледати у очи, а најмање глумцу, који се са скромним смешењем захваљивао публици на изазивању.

У истом расположењу дочекала је публика пети чин „Мученика“, и кад је и овом био крај, понови се аплауз. Али ни овом приликом није се писац показао, и публика се разишла а није задовољила своју радозналост.

— Јесам ли вам казала, говорила је Љубица Милићу, кад су ишли кући, да ће се публика противити вашој престрогој критици. У место, да сте постигли што сте хтели, постигли сте баш противно. Нико неће сад Машићу избити из главе, да није песник. А, право да вам кажем, ја бих га сама у том храбрила, јер искрено вам признајем, да ми се драма баш допала. Сад је ред на Даринци, да ликује.

— Нека ликује, одговори Милић, ја опет остајем при свом уверењу. Па ма ми не дали ни ви право, ја ћу своје терати и̂ надаље.

— Али немате право, рече Љубица, та драма показује баш одлучан беснички дар.

— Не кажем, да не показује, правдао се Милић, али је оно поље много важније, на које га хоћу ја да изведем.

— А зар је писање ваљане драме баш таква дангуба? запитаће Љубица.

— Политично је поље важније. бранио се Милић.

— Немојте говорити баш тако, примети Љубица. Та и данас се спомињу песници из најстаријег доба, а ваш данашњи уводни чланак отиснуће већ сутрашњи у заборав.

— Не лежи политична борба само у уводном чланку, рече Милић живо, он је само оружје, тек стрела, која ипак може ранити Он је уједно и мелем за оне, у чије име говори, тек само кап, али ипак вида. Поезија је, госпођице, за мирно доба; али за овакво, где нам је небо натуштено громовима, који се сви устремили на нас, најизлишнија је ствар. Ми требамо војнике а не трубадуре. Та знам ја, госпођице, да ми не замерате озбиљно.

Љубица није одговорила ништа на те Милићеве речи, као да је осећала, да има нешто право, и кад су дошли до њеног стана. топло му је при растанку стисла руку. Милић је разумео тај опроштај, и подигнутом главом упутио се у гостионицу, да нешто вечера. На путу се састао са Машићем, који је такође с неким поноситим одушевљењем корачао. јер му је неколико тренутака пре тога Даринка такође топло стисла руку, у знак, да се радује с њиме заједно, што је одржао мегдан у тој борби. Машић је тек овлаш поздравио Милића. и наставио је свој пут. Овај пак насмешио се само на тај поздрав и одмануо је руком, као видеће, чија ће бити крајња победа.

У гостионици затекао је Милић велико друштво; један део публике из позоришта дошао је амо, да се прихвати а уједно и да настави разговор о представи. Разговор, који се водио живо, престао је на који тренутак, кад је Милић ступио у дворану, и наставио се тек само по мало, из почетка лагано и тихо, а доцније тако исто шумно као и пре. Милић је сео за омањи сто, за којим је седео само један гост, и наручио је вечеру и вина. Чим је сео и чим се поздравио са својим суседом, почео је овај одмах разговор с њим. Говор се врзао око представе, и Милић је морао приличну порцију замерака прогутати. Он се правдао, како је могао, говорећи, да је критику добио од особе, коју није могао одбити, и за тим настави:

— Немој ми даље замерати, доста ми је већ. Дођи ми сутра у редакцију па ћу ти саопштити гдекоје појединости, а сад ме остави на миру, и тако ме гледе сви, као да би ме појели. Ти си ми стари пријатељ а уједно си и лечник, па кад ти кажем болесно стање неке ствари, одобрићеш моју медицину.

Лечник Лукић климну главом у знак, да се сглашава с речима свога друга. Међу тим је разговор за великим столом бивао све живљи и живљи, и кад се у неко доба појавио Дражић, буде бурним „живио!“ дочекан. Дражић се хладно и одмерено јави Милићу и Лукићу, и седне за тим за велики сто, где су се столице већ помицале, да му направе места. Наскоро иза Дражића дођоше још неки глумци и глумице. госпођица Мара Путникова, прва љубавница, у друштву са глумцем Станићем и његовом женом, и пошто не беше нигде места, осим за Милићевим столом. седоше за тај, поздрављајући све госте редом.

За великим столом водио је Дражић велику реч.

Тврдио је, и наглашавао је своју тврдњу и живим речма и живом мимиком, да није ни вечерас ни у длаку друкче а камо ли боље приказивао главнога јунака, него што га је приказао последњи пут. Он је баш на то пазио, а што га је публика изазвала, то је знак, да му игру одобрава и да се не слаже са неумесним и заједљивим примедбама у „Заточнику." Милић је само ћутао на те речи, и мирно је наставио своју вечеру, ма да је знао зацело, да се то све односи на њега, и тек само је по коју приметио својој комшиници, глумици Мари.

— Вас критичаре мора човек или задобити или застрашити, говораше Мара.

— А како то? запита Милић и насмеши се.

— Нама глумицама не стоје средства сурове силе на расположењу . . . поче Мара наново.

— А језик? запитаће доктор Лукић.

— То је вештина, коју нема свака, и од које се критичари могу извући тако, што не долазе у додир с дотичном вештакињом, настави Мара.

— А ко вам каже, госпођице, да сам ја писао данашњу оцену? запита опет Милић.

— Та изашла је у вашем листу, а то је доста, и кад се писац не именује, носи уредник одговорност на себи, приметиће Станић.

— Па добро, узе реч Лукић, нек је тако, мој пријатељ узима на се одговорност. Али, настави и окрене се глумици Мари, још нам не рекосте, каква средства стоје вама на расположењу, да отклоните нападаје од стране критичара?

Глумица се на те речи насмешила.

— Управо, не би требало, да вам их одам, рече и погледи кокетно Милића и Лукића, јер нам онда у часу потребе неће бити од користи.

— А! примети Милић, реците нам их слободно, ми вас нећемо одати.

— Ни на који начин, дода Лукић.

— Наше је средство сасвим обично, природно, рече Мара, а зове се: кокетерија.

Лукић нагне главу мало на страну и подигне обрве, као да је хтео тиме рећи: има нешто у ствари. Милић се пак само насмешио и одмануо руком, као да му не верује никако.

— Ето, ја сам рекла, да нам средство губи своју моћ, чим се сазна, рече Мара. Господин доктор као да му верује, а ни ви не бисте, господине уредниче, смејали се тако поуздано, да вам га нисам одала.

— Госпођица има нешто право, примети Лукић, и ја признајем, да је то средство моћно, особито ако га употреби примамљива појава. Бадава, ми људи зависимо свагда од лепе појаве, од умиљатог погледа и од чаробног смешења. Признај, Милићу, да је тако!

— У главном признајем, да госпођица има право, рече Милић, али се то не односи на свакoг.

— Боме на свакoг, рече сад Станићева жена, и знате ли, ко нам је најпоузданији савезник?

— Волео бих га знати, рече Милић.

— Ваша сујета, одговори Станићка.

— Хм, примети Лукић, има нешто у ствари. Ми смо до зла бога сујетни, па што је најчудноватије, и не знамо, да је тако. Ми само опажамо учинак, а за прави се узрок и не распитујемо. А тај лежи баш у нашој нарави.

— На мене не утичу милокрвни погледи, рече сад Милић, пре бих се још поклонио разлогу.

— Хм, као да природа није најбољи разлог, примети Лукић.

За другим се столом међу тим развило весеље. Дражић је отпевао неколико песама уз бурно одобравање осталих, који су у њега гледали као у неко више створење, а Дражић је све то примао као данак, који му припада, и само је по кад кад, онако испод ока, погледао на Милића, као да му је хтео рећи: зар не видиш!

Милић није ни пазио на оно, што се за другим столом збива, он се упустио у разговор са својим друштвом, док није дошло време, да се иде кући. С њиме заједно пошао је и Лукић и цело друштво, што је за тим столом седело. При поласку приметио је Милић, да га прати неко мумлање и да се Дражић није ни осврнуо на њега. На улици саопшти то Лукићу и осталима, али више у шали.

— Ето, господине, рече на то Мара, то су средства, којима се глумци свете. Да смо остали дуже тамо, док су се главе мало загрејале, могли бисте чути можда и коју крупну реч.

— Према себи имам уза се своју добру савест, одговори Милић, а према њима своју батину.

— Њих је много, примети Станићка.

— Не страшим се ја ни мало веће силе, рече Милић поново, а то показујем у своме листу. Нек је влада, нек су поједини занешењаци против мене, уза ме је моја чиста савест, моје уверење и народ, за који се излажем свакој опасности, и који ме за то својим поверењем одликује. Остало ме се не тиче ништа.

— И бог вас живио, рече Станић топло. Но ни Дражић није ваш начелни противник, па ни они за столом. Он је само лично увређен, дирнули сте му у најтугаљивију рану, у глумачку сујету. Именујте писца оне критике, и видићете, да ће он први потражити ваше пријатељство.

— То не могу, одговори Милић одсудно, и пре

ћу сносити његову срдњу, него што бих се о дискрецију огрешио. Али ево нас пред вашим станом. Лаку ноћ.

— Лаку ноћ, рекоше му и остали, и он се са Лукићем упути даље.

— Сутра те чекам, рече му још при растанку.

— Доћићу, одговори Лукић, и пријатељи се разиђу

Док су ови у гостионици проводили, дотле је Драгиња Влајковићева пробдила у свом кревету. Ћутке и замишљено, каква је била и у позоришту, дође кући, и не хтеде се упустити са сестром својом ни у какав већи разговор. Али је и Даринка била обузета својим мислима. Њој је јако годио Машићев тријумф, и једнако је мислила на вечерашњу представу, те тако није ни приметила промену у понашању сестре своје. Она је већ себи нацртала, како ће сад Машић и пред цео свет са именом својим моћи изаћи и како му може рећи, да је он писац те драме. Како ће онда уживати, и како ће се поносити њиме. Онда, и Даринка је поцрвенила и нехотице, онда ће јој ваљда смети рећи, што до сад није смео, а то је . . . . А Машић њу љуби на сваки начин, то нема сумње. А она? Ох, како га љуби и она!

Занешена тим слатким мислима, није Даринка ни осетила, како је заспала, заспала са блаженим осмехом на лицу. Али у другом кревету била јој је сестра још будна. Њу није могло занети осећање, какво је заносило Даринку. Она је само осећала толико, да јој срце живље куца и да јој глава гори, кад се сети — Дражића, који ју је вечерас одсудно задобио, ма да није ни слутио о том. Сироте девојче гледало је у ненадну љубав пред собом, а опет је тако било у неком милом страху, да своју наклоност себи није смела ни да призна.

Како је љубав саможива! Њојзи није доста само љубити, она хоће и да буде љубљена. А у том смислу има и право, јер само у међусобној љубави лежи јој прави задатак њен, права њена цел.

Доцкан, кад су петли већ наговестили зорин сјај, заспала је Драгиња. Али јој сан беше немиран а она се често трзала иза њега. И сутра дан, док је Даринка била свежа и весела, била је она уморна и као попијена.

(Наставиће се.)

ГДЕ СТЕ...

Где сте, дани златоткани,
Где сте, часи слатки, мили,
Куда сте ми тако рано
И прерано одлетили?

Где си, душо мила моја.
Где срдашце твоје мило?
Што је негда — све до скора —
Само моје, моје било.

Где погледи ока твога,
Где су речи слаткогласне?
Код другог су — тако чујем
Речи тужне а ужасне.

А зар љубит' другог можеш,
К'о што негда љубља мене?
Не мож' љубит', док у срцу т'
Име моје, лик не свене.

Башахид 1885.

Ив. Мартиновић.

НАЈСТАРИЈЕ СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ
УПОРЕЂЕНЕ СА БУГАРСКИМ.

(Наставак.)

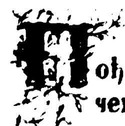

Пођимо даље, и растумачимо речи: „На чем ћемо Бога молит' за старога бадњака, за младога божића, божић баје по свем свету.“

Чули смо већ, да се у бадњаку замишља стари бог светила: Перун. То потврђују и речи из чешке песме: „коледа, коледа, дједку деј оришку к сњедку. Рекосмо већ, да су ораси Перуну посвећени, дакле ево и овде се ораси дају дједку, бадњаку, старому богу светлости.

А сад се моли за младога божића. Шта се може разумети у „младом божићу“? Опет сигурно лице. То нам казују и сами обичаји божитњи, који нас упућују да мислимо на младога бога. Па и сама реч: божић није ништа друго, до ли мали бог, као што се каже за мали нож — ножић, рог — рожић тако и бог — божић. Па и кољедани певају домаћину, кад иду у очи Божића од куће до куће, да му желе: да кра-

ве буду млечне, да намузе домаћин пун кабао млека:

Да окупам, коледо!
Малог Бога, коледо
И Божића, коледо.

То су дакле прастара лица обучена у хришћанско руво. Шта ћемо још да помислимо, кад рекнемо „Божић.“ Прочитајмо прво божитњи обичај у Босни и Херцеговини, што је Вук забележио: „На некијем мјестима (као по Босни и Херцеговини) сјачу на Божић, т. ј. домаћин рано у јутру виче: „Боже и Божићу нашему или нашој (по имену свијем кућанима! редом)“. Приповиједају, да је отишао некакав Србин свом бегу у Скочић (ниже Зворника), да иште шенице за чесницу, а бег му казао: „Даћу ти шенице, али ако ћеш једанпут и мени сјакнути“. Србин казао, да хоће, па узео шеницу и сјакнуо му на Божић: Сјај Боже и Божићу и нашему бегу на Скочићу.“

Кад ово прочитамо, увериђемо се, да се наш народ нада добру од светлости божије (малога бога — божића.) Није ли реч бог додано у хришћанска времена, него помисли ли се, да је то још од старе вере наше остало, лако можемо веровати, да и овде гледамо оног истога бога Перуна — бога светила, којега нађосмо и видесмо у бадњаку. Та и индијски бог Индра растерује таму и отвара нам осветљене светове, буди јутарњу, зорину румен и води у висину сунце, то небесно светило, ту небесну светлу звезду, што растерује ноћну таму, сунчану светлост даје и на небу утврђује ту велику сјајну звезду. У том ћемо се још боље уверити, ако додамо стих из народне песме, што је Милојевић скупио:

Мој Божићу мој,
Сварожићу мој,

а под „сварожићем“ или Даждибогом (у руским летописима) мисли се сунчани Бог. Увериђемо се, кад споменемо још једном онај стих из Вукове збирке:

„*Божић баје* по свем свету,
По свем свету по овоме“!

У овом стиху доказаше већ научењаци за реч „баје“, да не значи оно, што ми данас обично мислимо, него да значи још и: сијати се, светлити се, дакле Божић сија, светли по свем свету. По словенским гаткама приносе се код Славена божанствима светлости златни дарови, као што је злато по себи већ у тесној свези са светлошћу, то потврђује и ова божићна песма:

„Божић, Божић бата
„На обоја врата,
„*Носи киту злата*
„*Да позлати врата*
„И обоја побоја.“

У прилог тому нам је још један обичај код Словена. Каогод при свечаности са бадњаком, тако и при другим кућевним обичајима, свака се свечаност врши на домаћем огњишту, где се као жртва приноси земаљска ватра небесному божанству светлости. Као што беше домаће огњиште први жртвеник, тако је и домаћин глава целе породице, први свештеник, који обавља све важније послове при овакој свечаности. Зато се и данас још назива: огнишчанин — огништанин т. ј. човек, који набавља и чува ватру.

А шта значи реч: коледо?

Учени људи не мисле о том сви једнако. Неки мисле, да је то мушко божаство, које воле части и весеља; неки су опет упоређивали „коледо“ са индијском богињом, која се зове именом: Каланда. Осим тога мисле неки још и другојачије.

Највише се пак мисли, да је реч коледо исто, што и латинско: calendae. (И Даничић у својим „Основама“ спомиње, да је то туђа реч.) Ту пак латинску реч „календе“ наћи ћемо у словенских народа да се различито изговара. Чућемо ју као: коленде, коленда, коледо, кољадо и т. д. А кад се рекне: calendae, онда се разуме цело оно време, кад се у средњем веку светковаху свечаности: calendae, festa calendarum. Код Римљана се светковаху Saturnalia. Светковина festum calendarum трајала је од 24. децембра до 6. јануара п. рим. календару. Па и наши колеђани певају своје коледске песме баш у то доба — у тих 12 дана. У Немачкој су и сада у обичају: zwölf Nächte, Anklopfersnächte, Rauchnächte, а то је оно доба, кад се живи раскошно, кад се благује. У то доба се даривају људи, а то је обдаривање слично са нашим коледама, када домаћи даривају колеђане. А шта су онда наше покладе? Није ли зар време после коледа: по-коледе?

Овим, што до сада написасмо, мислимо, да смо довољно показали, да је стари бадњак-стари бог, а млади божић-млади бог. За ове пак чусмо, да су то стари словенски богови светлости, богови сунца, и данас ми

у очи Божића славимо старо сунце, а молимо се за ново, а то је светковина једна од оне три велике, које се светковаху сунцу, као што у почетку напоменусмо, сама пак та светковина пада у оно доба, када ће скорим младо сунце препородити и подмладити природу, а ми светкујемо у то доба и молимо се Богу, да нам буде сретна нова година, да нам буде благословена и берићетна.

(Наставиће се.)

ПРИЗРАК.

(С ПОЉСКОГА.)

тадох на Карпате — ближе небу плавом,
Облачке сам беле додирив'о главом;
По небесих пали одсјаји крвави.
А около широм од мора до мора
Црни покров скрива земљу одозгора,
Где туђински јарам Словенина дави.

Одоздо се витла јаук за јауком,
Измешан са тупим од верига звуком —
Ал' ја не знам, шта се под покровом спра'ља.
Тек кад поноћ била — месечина пала,
Кроз копрену силну крвцу обасјала;
Час пô слуктим звеку сабаља, копаља.

А та јека расте — к небу се таласа
У акорду једном, к'о из једног гласа
У складу се горе јауци узнели,
Па к'о један само до неба ромони,
У томе очајно пиште милиони:
„Боже, својој деци победу удели."

У то зора сину — видех чудо ино,
Покров се расплин'о, јаук је замин'о
А око Карпата стала четир дива,
Крст големи носе леваке им руке,
На којему Словен крсне трпље муке —
У десној се крвца са палоша слива.

„Нек словенски народ срећне дане траје!
Нек му љубав рађа младе нараштаје!
Нека гине сила и насиље свако!"
У глас кличу људи васцелога света —
А с небеса глас им громовит долета:
„То је моја воља — нека буде тако!"

„Dźwięki mei duszy." Н.

ПОУКЕ ИЗ МЕДИЦИНЕ.

САОПШТАВА ДР. КОДА.

I. О ЗАРАЗИ.

Ко није имао досада већ више пута прилике опазити, да се чешће у истом месту од једне исте болести многи, један за другим, напрасно разболе? Кажемо таквом приликом, да је у том месту избила и да влада нека редња, па закључујемо, да је на све редњом оболеле упливисала једна и иста шкодљивост с поља. Та спољна шкодљивост мора да се врло јако и врло брзо множи, кад за кратко време толике спопадне, отрује, а то може бити само тако, ако је та шкодљивост какво органско биће, јер се такво биће само може умножавати независно од нашег утицаја.

Код многих болести, које се у редњама појављују, и које називамо заражљивим, прелазним, преносним, прилепчивим, народним болестима (заразама, поморима, кугама), нашла се у болесном телу или у производима његовим доиста врло малена органска бића у небројеној множини и држе се за узрок тим болестима; јер кад се та бића прекаламе са каквог болесног тела на друго здраво, произведу у томе телу исту болест, каква је у ономе телу, са кога смо калам узели. И ако науци до данас још није пошло за руком, да изна е свакој заражљивој болести својствена бића, ипак држимо по данашњем становишту њеном, да све заражљиве болести у опште постају увек само удирањем врло малених (за сваку од њих) особених бића — заразних клица — у тело.

Та заразна бића су најмања од свију досада познатих. Спадају у царство биљака у класу гљива и позната су под општим именом бактерија. Цело им је тело једна једина ћелијица, коју тек 1000-стру-

ким увеличањем видимо, и која је или округла или дугуљаста. Округле бактерије зовемо микрококцима (micrococcus) а дугуљасте микробацилима (microbacillus). Умножавају се дељењем т. ј. ћелијица се на среди све више и више сужава, док се не подели на две половине, од којих свака засебан даљи живот води. За 20—25 тренутака се број тих ћелијица при топлоти човечијег тела удвостручи. Врло су дурашне па могу и најнепоспешнијим упливима одолети. Тако им не шкоди ни јака топлота ни хладноћа, и при свем том, што им влага јако годи могу и у највећој суши да се одрже, само што тада обамру, животна им снага за то време престане; но чим добију влаге — и после врло дугог мировања — поново оживе. Услед те своје дурашности налазе свугде опстанка и мирују, ако нису згодне прилике, а са највећом се брзином стану множити и ширити, кад ове наступе. Противно осталим биљкама, ране се ти најмањи створови само преуготовљеним органским супстанцијама, а те налазе само у другом каквом телу, од природе су дакле упућене на мукташење. Те органске супстанције, што им као рана служе, особито им годе, кад су већ мало покварене, или у трулеж прешле те се у њима могу и одгајивати.

Многи лечници-научењаци посветили су цео свој век испитивању тих заражљивих гљивица путем намерних одгајивања и доказали су врло дуготрајним, мучним и опасним експериментима, да свакој заражљивој болести одговара особена таква гљивица, која мора да удре у тело, па да се ово окужи.

А којим путем? Видели смо, да су те заразне гљивице врло мале једноставне ћелијице, које тек 1000-струким увеличањем можемо видети, морају дакле бити и врло лаке. По томе је и најмањи ветрић довољан, да их са места постанка им разнесе свугде по ваздуху, а ми их са ваздухом неприметно удишемо. Из ваздуха могу да падну на разне ствари — неизмерна дурашност њихова одржава их на свакам телу — па и на јелу и пићу. Јелом и пићем можемо их дакле такођер прогутати. А могу на том лету по ваздуху пасти и на какву рану нашу и непосредно крв нам окужити. Прво се најлакше може догодити, треће се врло често догађа, а друго оно т. ј. да заразне клице јелом и пићем уваћамо у крв, многи научењаци не признају.

Кад је прилика за удирање тих ситних биљчица у наше тело тако свестрана и лака, како то да нема увек редња, и да много више људи не пате од болести, што се у редњама појављују? Као што жито и зоб или ма какова друга биљка не роди на свакој земљи једнако, тако ни ове мале гљивице не доспевају у сваком телу једнако. Није доста да уђу у тело, морају у истом наћи поспешне околности за свој развитак, тело то мора имати расположења — — disposition — за одгајање њихово. Но и поред расположења не оборе човека, чим удру у њ. Морају уђи у извесној множини или се у телу намножити до извесног броја, па тек кад је тај број постигнут, тек онда стровале човека у болест. У човечијем телу налазе те заразне клице — као и свако друго страно тело — на врло јак отпор, који по што по то хоће да их истисне, па тек кад је тај отпор савладан, онда је човек њихов; жестока је то борба између тих заражљивих ћелијица и ћелијица човечијега тела, и тек победом заражљивих пада човек у болест. Време борбе те, што међутим прође и за које се човек обично не осећа хрђаво, зовемо временом нападаја — incubation — које за сваку заражљиву болест траје известан, но разно дуг број дана, по отровности — virulenz — заражљивих клица и по отпору, на који наиђу у нападнутом телу — по расположењу.

На ком основу говоримо о јачој или слабијој отровности — вируленцији — заражљивих клица? Гдекоје редње једне исте заражљиве болести врло олако прођу, мало њих оболе, и већина оболелих оздрави — доброћудна редња — а другом се приликом врло многи разболе и оболели умиру као мушице — злоћудна редња. Тумачимо ту појаву тако, да заражљиве клице при извесним, нама за сада још већим делом непознатим, приликама прилагодом добију јачу бујну снагу, па да услед те јаче бујности мање њих могу одолети им; а експерименти горе напоменутих научењака посведочавају у пуној мери то тумачење, и доказали су, да у већини случајева треће колено тих сићушних створова постигне врхунац своје бујности — отровности.

Човек, који препати какву заразу, обично је по други пут не добије, изгуби расположење за ту заразу — кажемо да је проражен — durchseucht. То се држи и за оне особе, које су у непрестаном домашају разних заражљивих клица (лекари, нудиље, болничарски послужитељи) а не разболе се — неприметно се проразе. И урођеници предела, где увек имаде неких заражљивих болести, мање оболевају од истих, него пришелци; прилагодом изгубе расположење за њих.

На искуству, да заразе обично не дирају оне, који су их већ једном прекужили, у свези са мало час споменутим својством заразних клица — јача и слабија бујност — оснива се каламљење заразних болести на здраве, у намери, да се проразе, те да редњу, која би наступила, лакше поднесу или сасвим избегну — заштитно каламлење. Засада каламимо само богиње у том смислу, а у најновије доба по-

чео је славни Пастер (Pasteur), тај најнеуморљивији испитивач сићушних бактерија, и беснило да калами и то засада, покушаја ради. само код животиња, али са врло повољним успехом, особито код паса, чија пљувачка носи у себи, кад су болесни, растворену заразну клицу беснила. На који начин производи заштитно каламљење то тако звано проражење т. ј. на који начин чува од новога нападаја, не знамо, али држимо, да тело, кроз које је прошла какова заразна материја, изгуби — бар за неко време — оне супстанције, које су нужне за одгајивање дотичних, за ту прекужену болест особених заражљивих клица, и за то време је од те заразе сигурно. Код богиња оно траје од прилике 10 година, зато се после тога времена каламљење понавља.

По развитку клица заражљивих болести и по начину ширења њиховога делимо их на три групе.

У прву групу спадају мијазматичне заражљиве болести Одликују се тиме, што им се клице развијају и множе ван оболелога тела, на извесном земљишту и то само под извесним спољним околностима, као што је влага, топлота, трулеж а кад се пренесу на друго земљиште, угину. Морају те клице у извесном броју удрети у тело, да га окуже и да произведу у њему болест, у истоме се не умножавају даље. С тога тако болесно тело није ни у стању, да окужи друго, здраво. Те болести дакле не прелазе са особе на особу, не шире се саобраћајем, него имају одабрана места, где су код куће — endemisch — и само их добије онај, ко се на таковим местима задржава, промене ли ваздух — што но реч — изгуби и болест. Представник тих болести је наступна грозница — malaria —. Наћићемо, да влада ендемично свугде, где има устојаних баруштина, а највећег маха обузима, кад навале јаке врућине, па се стану баруштине сушити и водене биљке у њима трунути. Осим наступне грознице бројимо у ову групу још и гушу (Kropf) са или без кретенства (нека врста слабоумља и кржљавости тела, која је у планинама ендемична).

Другу групу заражљивих болести сачињавају контагијозне болести. Клице истих развијају се и множе баш у оболелом телу, не зависе од спољних утицаја, ни времених ни месних. Те клице се налазе у испарењима болеснога тела, у соковима, одлукама или излукама његовим. Тим га путем остављају и распростру се по ваздуху непосредног домашаја болесниковога, падну на све предмете, који се око њега налазе, па чекају, као иза бусије какве, на згодну т. ј. расположену — disponirt — особу, да је нападну. Прелазе дакле непосредно или посредством другог каквог живога или мртвога тела на здрава, те производе у тима — при сходном расположењу т. ј. ако се при свом отпору нападнутога тела намноже до онога броја, који је нуждан, да човека у болест обали — исту болест, каква је у ономе телу, из кога су изашле.

Богиње имају такву клицу. Дворитељ богињавога може понајпре добити богиње, јер је у непосредном додиру са заражљивим материјама, које из тела повереного му болесника излазе и богиње проузрокују. Али може да их добије и когод, ко није никад био у додиру са богињавим и то или од треће особе какве, која се мешала са богињавим, и на чијем се телу и хаљинама клица богиња задржала, или употребом ствари какве, која се налазила у домашају богињавога. Но могу — и то је најглавнија црта контагијозних зараза — и да се прекаламе са болеснога на здраве. Калам су разни сокови и одлуке и излуке болесникове и садржавају у себи дотичне особене гљивице — бациле.

Контагијозне су заразе, које су саобраћајем разнесене по целоме свету и које се по целом свету од времена на време врло жестоким редњама свете, јер за њихово ширење нису нужне ни времене ни месне околности. Њих има свагде и свугде: зими и лети, кад је влажно и кад је суша, на равници и на брегу, у највеличанственијој палати и у најпростијој колеби. Траг њихов није увек ласно пратити, с тога и не верују многи у заражљиву снагу њихову, па скрштеним рукама гледе, како гдекоја од тих зараза мори покаткад немилице најлепши подмладак, тешећи се по мухамедски — такова му је судба!

Осим богиња имамо као контагијозне болести још да наспоменемо: скрлет (Scharlach), мрасе (Masern), врућицу са оспама (Flecktyphus), повратну грозницу (Rückfallfieber), дифтеритис, суву болест (Tuberculose), веверичне болести, грозницу код породиља (Kindbettfieber) и од рана (Wundkrankheiten), пламеник (Rothlauf), рикавац (Keuchhusten), беснило (Wuthkrankheit, Lyssa), простреo (црни пришт, Milzbrand), мисирску окобољу (aegyptische Augenentzündung.)

У трећу групу бројимо мијазматично-контагијозне заразе. Оне спајају — као што им само име каже — својства прве и друге групе. Њихове клице потребују по томе за свој развитак и ширење две чињенице Једна мора бити сходна — диспонирана — особа, у њој се преуготовљавају; друга мора бити сходно земљиште, под угодним временим приликама, на њему дозревају и постају отровне. Такав појав имамо у природи. Из лептира не постане одмах лептир, већ се из јајаца лептирових излегу прво гусенице, оне се учауре, па тек из чауре излети лептир.

И мијазматично-контагијозне клице остављају тело са испарењем, са одлукама и излукама његовим, али у том стању још не трују, додир са истима у том стању није опасан. Тек кад доспу на влажно земљиште, на ком при извесној топлоти труну органска бића, прођу такове промене, које им дају отровну снагу. И за ту појаву имамо примера у природи и баш опет код лептира. Лептир је за оплођавање биљака врло корисна животињица, многе биљке не би у опште рађале плодом, да један од тих шарених полетараца не пренесе на свом брку цветни прах са једне биљке на другу. А гусенице нам обрсте сво зеленило, ако их не метнемо на гломачу.

У пределима и местима, која горе наведена својства немају, не шире се редњом, него се појављују у појединим, унесеним — importirt — случајевима — sporadisch; а имаде и такових места, где за дозревање заразних клица те врсте нема прилике, та су места од зараза, које том врстом клица постају, слободна — immun. Тај начин распростирања и ширења примећујемо и у самом једном месту. Такве заразе иду извесним улицама и владају у извесним четвртима једне вароши и сваки пут у истим, а сваки зна, да су то обично најпрљавије улице и четврти те вароши.

И мијазматично-контагијозне болести се дакле разносе саобраћајем, али се шире само на погодном земљишту.

Колера и врућица су болести те врсте. Изливи колера- и тифус-болесника садржавају у себи отров, но тај још није у стању да окужи, мора помоћу влаге, топлоте и трулежи да дозре, па кад ту промену прође, онда имаде тек кужне снаге. Колерин и тифус-бацил у столицама истих болесника јесте тако рећи само искра, која, кад доспе до барута — у нашем случају на влажном, топлом месту у трулеж прешле супстанције — произведе тек експлозију — епидемију, редњу.

Осим тифуса и колере спада у ову групу заражљивих болести још жута грозница (Gelbfieber), срдобоља (Dysenterie) и куга (Pest).

То је у главном све, што до данас знамо о заразама у опште. Заразе су у новије доба при свем том, што су средства за саобраћај многобројнија и раширенија, много изгубиле од своје некадање жестине. Зашто то и како, други пут.

КЊИЖЕВНОСТ.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

АРИЈА И МЕСАЛИНА. Жалосна игра у пет чинова, написао Вилбрант. Превео Јован Грчић. — Панчево. Наклада књижаре браће Јовановића 1885. Стр. 163. Цена 60 новч.

(Свршетак)

Да ли је Пет збиља учествовао у Скрибонијановом устанку или није, по саму драмску радњу је сасвим споредна ствар. Али лукави Нарцис не може да слуша вику и грају по Риму, већ иде у Остију к цару, да тамо ископа гроб Месалини, а помиловање Петово биће му добро оруђе.

Месалина ни за то ништа не хаје. Већ сутра дан зором, после оне ноћи с Марком, ето ти је са свом свитом у Марков стан, да га поведе собом и представи светини као свог цара. Нађе Марка мртва.

Отвара се диван и ужасан призор. Ево нека га карактерише овај извод:

Месалина *(себи).* Једаред још да њега пољубим,
Па идем онда, идем одавде
Та мој је био — мој — па мртав сад!
(полугласно)
Ти лажеш. Жив си. Вараш мене тек,
Да с' канем тебе.
(открије му опет лице.)
Гледни овамо!
Ти не смеш мртав бити! Не дам ја!
Ја, Месалина, твоја царица.
Пробуди се, ох, послушај ме, чуј!
Помамићу се, Марко; чувај се
И бој се мене — чујеш, чујеш ли?
Не пробуди л' те очајни ми глас,
Пробудиће те овај пољубљај!

Арија *(задржи ју).* Не! — Никад, никад!
Месалина. Даље од мене!
Арија. А ти од Марка даље!
Месалина *(силом се савлађује).* Не даш вар,
Да опроштајни пољуб сиву твом —
Арија. Умрећу пре, нег' то допустити,
Да твоја уста њега додирну;
У смрти ћеш му још нанети срам!
Месалина *(крикне).* Ох, авај мени!
Пет *(сав пренеражен).* Шта то збориш ти?
Соран *(тихо).* Та шта је теби —
Калпурнијан. С ума сиђе та!
Арија *(у највећем узбуђењу).*
Не, не! Ја не дам. То је сувише.
Месалина *(глас јој дрхће).*
Ти збориш к'о без главе. Рекох ти:

Не брани мени то, што хоћу ја;
Од тога Марка даље!

Арија. Тај је мој.
За репове ме вежи коњима,
Нек растргну ме, пре но што ти дам,
Да по други пут грешни пољуб твој
Срамотом сина мога убије.
Бре не дирај га! Ја га браним сад,
Јер ја му ноћас рекох умрети!

(Месалина устукне. Немир).

Пет *(чисто ван себе од чуда).* О моме сину збори л' она то?

Арија. Што овде лежи, није Марко већ;
У отрову се отров стопио,
Што грив'о њега, парао му груд.
Не буди ми га, нека тако спи.
Та боље му је. Милији ми син
У части мртав, него с тобом жив.
На самрти се мени верио,
Па мајка само за њим плакат' сме!

(Падне на Марка).

Пет *(гледа укочено).* Мој син! Мој Марко!

Месалина *(звера око себе)* Где је мени ум?
Ој Вет'је, држ' ме —

Валента *(тихо).* С руку спашћеш ми —

Месалина Не; ево стојим. Ова колена
Још чине оно, што им кажем ја.

(с натегом)

Ја велим теби, хола мајко ти:
Тај лепи, мрки, ладни младић ту
Још није теби удар последњи,
Од мене што ти дође. — На част ти!

(издаде је снага. Брзо се свлада, опет се исправи)

На срце своје притисни га, де!
Одљуби с уста моје пољубе,
Са лица њему својим сузама
Ту љагу спери, да је био мој! —
Ал' брзо само! Веруј, Арија —
Ој веруј мени — скоро ћеш ми ти
Још други такав оплакиват' бол
И љубити!

(Оде. Валента за њоме).

Калпурнијан *(себи.)* Сад, Пете, лаку ноћ!

(оде за царицом).

Месалина *(за сценом).* О тешко мени!

Валента *(за сценом)* Помоћ царици!
Де носиљку!

Пет. Зар тако умре он?
О Марко, то је, то ти била смрт!

(падне о тле крај мртваца. Соран, Калија, Сир притрче му, држе га.)

Арија *(клекне крај Пета; узме га за руке).*
Опрости ми, ја тако морадох.
Са свога срца терет скинувши
На твоје сам га срце свалила. —
Ал' за то ј' Марко опет мој — и твој —
И срце лако — Марко ј' сада наш.

(Завеса пада).

Као разјарена лавица снује после тога план Месалина, како да се освети Арији. Добро јој дође с тога вест, да је стари Пет сасвим клонуо, чувши за повод смрти свог јединца. Пресуди му, да се сам убије, а он не може, издала га снага. Месалина се наслађава, јер мисли, да је Арија постиђена тим, а беше вазда поносна са свог врлог мужа. Ал се преварила Месалина.

Арија *(полугласно)* Де послушај ме, Пете, молим те.
На белом свету равна немаш ти,
Мој дични војно! У животу свом
Нераставни смо били свагда ми,
К'о голубови ми смо живили;
Па дочекасмо Гају, Марку смрт,
А сада на смрт зове судба нас.
Ох не гледај ме, к'о да с' чудиш том!
Ти да ми умреш, ја да живим још? —
Не, не! Ко тако живио к'о ми,
У слови тако, срећно, блажено,
Са другом својим зај'дно умрет' сме.

Пет. Ти Арј'а? — Ти! — Не, не!

Арија. Умири се!
Пријуби ми се тако уз-а-ме —
Тек ти смеш чути, што ћу т' рећи сад.
Је л' тешко с правна света отићи?
А мени ј' празан, одеш ли ми ти,
И теби, мислим, оде л' Арија.

(тише, срамежљиво)

Па за то чуј ме — ти мој идоле,
Мој јуначе и господару мој!
Оживиће ти срце клонуло,
Пробудиће се мишци учмали
И велики ти васкрснути дух,
Кад видиш мене, како радо ја
Са осмејком на уснах умирем.
О ћути! Немој, да нас издаш ти.
Та неправо би њима било то,
Па не би дали ту нам утеху.
Мој Пете драги! Верна љубавца
Од свег сам срца теби била ја,
Па свакој сам се жртви учила
Од тебе, Пете; јач'о си ме ти;
Ни ово није жртва најтежа.
Ја одох сад и зовем за собом
Свог Пета драгог!

(зграби мач па га сјури себи у прса)

Пет *(скочи).* Шта то уради —

Арија *(извуче мач из ране, нешто свлада бол; смешећи се даде му мач).*
Не боли Пете!

Пет. Моја Арија!

(Падне крај ње на колена, обгрли је оберучке; она му падне на груди).

Силије. Зар умире?

Месалина *(пренеражена дође ближе).* Зар она? Умире? —
Та ко још смеде то урадити?

Арија. Ја, Месалино, жена Петова. —
И сад сам јоште сретнија нег' ти. —
Ох војно мој — —. Не боли, Пете!

Пет *(сав узбуђен)* Не:
Са тобом мрет' не боли. Чекај још; —
Та чврста ми је рука,

(прободе се).

Тако — да —
О како си ме ти застидила!
Ал' 'вако дај да пољуб последњи —
До Марка доле!

Арија. Доле — с тобом!
(издане)
Соран *(потресен, гледа на њих двоје)* Ох!
Да чудне смрти!
Пет. Збогом, Соране!
К'о Римљан мрем! *(издане)*.

Но и Месалини куцну последњи час. Нарцис обрлатио слабог и плашљивог цара Клавдија, те га овај послао с војском у Рим, да суди Месалини због велеиздаје. Наравно да се Нарцис жури, да то изврши, пре него што се можда Месалина састане с Клавдијем. И баш у тај пар јурну у двор, где Месалина суђаше суд Пету.

Месалина моли и преклиње, да је пусте пред цара, да га умилостиви. Заман!.. Моли и преклиње, да је когод убије. Заман!... Узме Петов мач, метне га себи на груди; опет га баци. Не може да се убије... Праведна је казна снађе. Последње су јој речи: „Ој Марко! — Арија! — —“

Две крајности се саставише. Састави их смрт. А да л' их је изједначила? Не. Тек смрт их је страшно разједначила.

Кроз целу трагедију провлаче се и истичу те две неизједначиве противности, да се најпосле и смрћу још већма обележе.

Кроз целу трагедију радња је необично жива, појаве пуне ефекта, али не театралног, да потреса живце у слушалаца или гледалаца, не усиљеног ефекта, да постане досадан, него који буди саучешће у развоју саме радње како према једној тако и према другој противности, како према којој треба и мора осећати сваки. Врлина и поквареност боре се ту на живот и на смрт, не личности. И, дакако, врлина и смрћу побеђује смрт.

„Ти, Ар'ја, ниси данас умрла,
Јер смрт ће твоја вечно живити!“

Да. Јер смрт њена није смрт онога, за што се она борила, него најсветлија победа над оним, против чега се борила.

Исус Христос је и смрћу својом оправдао своје начело: Љуби ближњег свог као самог себе.

Корнелија, мајка народних бранилаца браће Граха, учила је своје синове, да више љубе своју отаџбину него саме себе.

Јевросима, узор-мати, узор-Српкиња, вели своме сину Краљевићу Марку:

„Боље ти је изгубити главу
Него своје огрешити душе.“

А Арија своме јединцу: „Умри за част!“ Па и сама умире за част.

И за данашње дане, где, као што Хамерлинг вели у свом „Ahasver in Rom“ за нероново доба у Риму:

Die Worte mehr verbergen als enthüllen,
Die Kleider mehr enthüllen als verbergen,

или као што вели Шекспир у Хамлету:

— in der Fettheit so engbrüst'ger Zeit
Muss Tugend selbst Verzeihnung fleh'n vom Laster,
Ja kriechen um die Gunst ihr wohlzuthun,

дакле и за наше дане добро је дошла Арија за углед. Зар данас нема Месалина? Зар нема подлаца, као што су Нарцис, или Калпурнијан, и како се онда сви зваху?

Вилбрант, писац ове трагедије, добро је схватио своје доба, а он је један од најбољих немачких драматичара новијег доба.

Код толико рефлексија, које се одбијају на садашњост из прошлости, данашње доба наше у многоме се чему види и у овој трагедији. Mutatis mutandis! —

Да ли је за нас Србе ова трагедија?

Позориште је школа, — сви веле. Али горко искуство имају подузимачи позоришта у страном великом свету. То искуство свели су немачки рецензенти у ово неколико речи: Die Moral ist die Mutter des Deficits. Дакле публика позоришна тамо неће да се учи у позоришту, него хоће, — е, ето шта хоће, може се извести из те пословице позоришних бицета.

Но наша позоришна публика није таква. Наша публика иде у позориште, или да збиља види нешто лепо, па да се поучи, или нешто смешно, па да се насмеје, или из родољубља, па да потпомогне „то народно мезимче“ и да гледа своје историјске јунаке у злату и кадиви.

Кад је тако, а како је наше позориште нашем свету збиља просветна установа, онда смемо очекивати, да ћемо и на нашој позорници видити Вилбрантову „Арију и Месалину“. Управа београдског позоришта чујемо, да је већ дала била превести трагедију ту баш за свој репертоар.

А свакако је добит за нашу књижевност, да је имамо и штампану.

Позабависмо се ето око те новине у нашој књижевности и подуже, него што је то у нас обичај, ма да је тек само превод. Ама не могосмо друкче, јер хоћемо да својски пропратимо, шта нам се са стране уноси у народ. — *θ.*

ОРАО, велики илустровани календар за годину 1885., која је проста, има 365 дана. Уз сарадњу српских књижевника уређује Стеван В. Поповић. Година једанаеста. Цена је 50 новчића или 1 динар. У Новом Саду. Издање штампарије А. Пајевића 1884.

Једанаеста је ово година, како „Орао“ излеће у

српски свет, да му буде преко целе године мио гост, да му каже, кад је благ дан, да весело ужива, што му је у раду проведени тежатник донео, да му каже, кад је весели Ђурђев-дан, кад се одбија вита грана од јоргована, да му каже, кад је Видов-дан, да га подсети на негдању величину српску, на аманет кнеза Лазара и Југа Богдана, на аманет врлих наших предака, који витешки за образ и рад погибоше. Што је оро тица у своме друштву, то је „Орао“ међу календарима: одабрана, бујна, обилна садржина давно му је већ извојевала прво место и име праве књиге народне, што свакако и уреднику и издавачу му на част служи. И овогодишњи „Орао“ није за браћом својом заостао а лањски као да је и надмашио. Отвори коју хоћеш страну овогодишњег „Орла“ па ћеш наћи што ти треба, нађеш што желиш да знаш. Свуда ти се пружа поука у лаком, скоро да речемо забавном слогу написана, ту ти је Натошевић, ту Живановић, ту чика Стева. Овом последњем, ако нам неће замерити, ми би замерили, приметили, да би још врло радо читали његову „Црвоточану“, којој неби суђено, да и она накити у овај мах „Орла“. „Орао“ је пун и врло добро израђених слика, које му млого дижу вредност а врло је лепа и слика насловна, која преставља вредног и врсног књижевника српског Љубомира П. Ненадовића (ја сам је из мог „Орла“ већ исекао и ено је где виси у оквиру). Из горе реченог излази, да је „Орао“ права народна књига, кадра, да у пуном смислу подмири потребе, које народ календаром хоће да подмирује, да, његова је вредност још трајнија, историја, поука, што је у њему, гони нас, да „Орлове“ остављамо, јер и оне из пређашњих година хоћемо кадикад да потражимо, зато ми с мирном савешћу овај календар народу и овде топло препоручујемо.

— ЦАРИЋ, мали календар са сликама за 1885., која је проста и има 365 дана. Нови Сад. Издање и штампа А. Пајевића 1884. Цена 20 новч. или 40 пара динарских.

Већ више је година, како уз „Орла“ полеће и „Царић“, у кога истина није све нова садржина, ал' се одликује једрином садржаја, који је у овогодишњем повађен то из „Привреде“ то из „Стармалог“ и „Невена“. Свему на челу је песма Чика Јовина „Божић“, пуна топлоте а свршетком својим гони нас, да род свој љубимо, па да за њ — ако узмора бити — и муке трпимо. Насловна је слика др. Јован Суботић, штета само, што „Царић“ није и рекао коју, ма и најкраћу, о нашем летошњем јубилару-књижевнику. Остало је обична календарска садржина. Цена је сасвим умерена; ми „Царића“ нашем свету препоручујемо.

— ГОДИШЊАК, велики српски народни илустровани календар за просту годину. Власник и уредник Александар Сандић. Издање српске књижаре Браће М. Поповића у Новом Саду. Српска штампарија дра Светозара Милетића 1884. Цена је 50 новчића.

Као и досад, тако је и овогодишњи „Годишњак“ оправдао потпуно наше очекивање. Обилна и одабрана садржина чини га великим народним календаром. Ту је календарски део поред савесне своје израде начичкан све самим корисним и занимљивим примедбама, ту је читав наш народни схематизам. Други део доноси нам лепе забаве и корисне поуке. Слике су лепо израђене и тако избране, да свака од њих мора заинтересовати Србина читача; врло добро долази и јасан опис њихов. Да би ова народна књига забавила читача што дуже, додата јој је иза „вашара“ „библиотека за народ ради забаве.“ Поред остале баш забавне садржине морамо овде напоменути изворну приповетку Панте Поповића: „Бријачица и маказе“, која се као и све поп Пантине приповетке одликује здравим хумором и здравим посматрањем света тако, да човек, кад је прочита, мора да зажали, што госп. Поповић чешће своме роду не приповеда. Топло препоручујемо ову народну књигу са одабране јој садржине а умерене цене.

+

ЛИСТИЋИ.

ГЛАСНИК.

(Светосавска прослава у Новом Саду.) Дан првог српског просветитеља, светога Саве, прослављен је, и ове као сваке године, у нашој вароши што може бити свечаније. После службе у саборној цркви, на којој је чинодејствовао високопреосвештени епископ Василијан, била је у гимназијској дворани најпре освећена водица, па је онда изговорио беседу управитељ гимназијски Васа Пушибрк, у којој је изнео важних података о постанку српске гимназије, о животу јој за 75 година и о садањем јој стању; пре њега је говорио осмошколац Милоје Миладиновић о животу и раду просветитељевом, прочитана су затим имена фундатора гимназијских и приложника а најпосле су гимназисте отпојали „Воскликнем —“. После подне је била свечана седница књижевног одељења „Матице Српске“ у дворани матичној. Ту је говорио потпредседник књижевног одељења професор Све-

товар Савковић, посмртну беседу у славу бившем члану књижевног одељења, дру Милану Ђорђевићу, који је месеца септембра прошле године преминуо у Руми. Беседу ћемо ту у целини донети у нашем листу. У вече је у дворани код „Јелисавете“ била гимназијска беседа, о којој ћемо у идућем броју донети посебан извештај.

(Светосавска беседа у Сарајеву.) У корист фонда сиромашних ученика српске православне школе Сарајевске дала је српска православна основна школа у Сарајеву на св. Саву беседу са дилетантским приказом и игранком у дворани тамошње позоришне зграде. На беседи је тој суделовао честити наш вештак певач Стеван Дескашев са загребачке опере. Програм беседе овако је био састављен: 1. „Ускликнимо с љубављу“ од К. Станковића, певаће мешовити лик. 2. „Поздравни говор“ учитеља г. Стевана Калуђерчића. 3. „Carneval von Rom“, од Хибера, свира на гласовиру гђца Јованка бароница Николићева од Рудне. 4. „Cavatina“ из Фауста, пева г. Стеван Дескашев, оперни певач. 5. „Богови силни“ од Д. Јенка, пева мешовити лик. 6. „Уз гусле“ пева П. Ђедовић народну песму. 7. „Ко је лола?“ по немачком од З. Ј. Ј. декламује учитељ г. Божидар Никашиновић. 8. „Тијо ноћу“ од Зајца, пева г. Стеван Дескашев, оперни певач. 9. „Оштре су наше сабље“ од Д. Јенка, пева мушки лик. 10. „Гусле моје“, пева г. Стеван Дескашев, оперни певач уз пратњу гусала. 11. „Коло“ Бранково, од Др. Ј. Пачу, пева мушки лик. 12. „Честитам“ шаљива игра у 1 чину од К. Трифковића, представљају дилетанти. У другом делу, међу играма биле су и четир народне српске игре, наиме: Коло, „Левка“, игра: „Ја сам млада Српкиња“ и „Игра коло на двадесет и два“.

(Беседа у Загребу.) Српско певачко друштво у Загребу приређује 6 фебруара н. р. беседу, од које је приход намењен подизању споменика Ђури Даничићу.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште). Дружина српског народног позоришта почела је представе своје у Панчеву. Прва је представа била лицем на Богојављење а даван је био „Стеван, последњи краљ босански“ од Мите Поповића. Чујемо, да су Панчевци раширеним рукама дочекали народно позориште и својски се одазвали претплатом.

(Народно позориште у Загребу.) 17. о. м. п. р. приказана је на загребачкој позорници први пут комична опера Чеха В. Хрималија „Зачарани принц“. Хримали спада међу боље чешке композиторе, слободно може пристати уз Сметану, Бендела и Дворжака. Либрето је тој комичној опери узет из старе неке немачке шаљиве игре: Der verwunschene Prinz. Музику хвале загребачки листови, само јој одричу — хумор, није наиме лагана и живахна. Зајц је ваљано изучио и солисте и зборове и оркестар те се све отпевало добро. Од познаника се наших одликовали у томе приказу Стеван Дескашев и Сајевић, осим њих још гђца Прикрилова и гђа Лесићка.

(„Хамлет“ на српској позорници) „Хамлет“ је лепо успео у краљ. народном позоришту у Београду. Цветић је, кажу оцениоци, огромна труда уложио у изучавање насловне улоге. У више је маха био бурним аплаузима изазван на отвореној позорници и добио је два велика ловорова венца са свиленим тракама. Осим њега се одликовали још: Милка Гргурова као Офелија, гђца Грбићева као краљица, Ђура Рајковић као краљ и Гавриловић као Лаерт. — Овом приликом морамо у погледу превода изјавити, да смо у првом броју нашег листа погрешно јавили, да је „Хамлета“ превео Мита Живковић. Дознали смо касније, да овако стоји ствар. Позоришна је управа Мити Живковићу још пре две године поверила, да ово дело преведе у прози и он је томе наскоро и одговорио, само је хтео, да текст буде публици што разумнији па је многе песничке фигуре Шекспирове заменио изразима из обичног говора те тиме развукао оригинални текст. Позоришни је одбор хтео, да превод буде што збијенији те је с тога Милорад П. Шапчанин у споразуму с Митом Живковићем превод према захтеву одборском збио и са преводиоцем удесио за представу. И тако допуњујемо прву ону белешку тиме, да су „Хамлета“ превели и удесили за позорницу М. П. Шапчанин и М. Живковић.

(Из чешког народног позоришта у Прагу.) Изврсна изворна грађанска драма „Služebnik svého pana“ од Јержабека, приказана је била на чешкој позорници 19. о м п. р. а није дотле била на репертоару пуне четир године. Комад је публика примила као сензацијоналну какву новину с правим одушевљењем. Глумци су играли чисто с неким пијететом. Duховити писац Јержабек увео је тим делом у чешку књижевност социјалну драму. Две његове историјске драме: „Syn člověka“ и „Závist“ стално су на репертоару чешког народног позоришта.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

J. Сундечић понавља позив на претплату на тужну своју књигу: „Одисаји родитељског срца“ пјесме Ј. Сундечића, и „Срце и љубав“, песме пок. Пера Јовова Сундечића Још је о Петрову дне прошле године одбор један грађана которских издао и разаслао оглас на ту књигу и у том огласу нагласио, да је „Сундечић свакои позпат као сталан и непомичан поборник слоге и узајамности братске између свију Славена а особито између Срба и Хрвата“, напоменуо је даље, да „савколики чисти приход од ове књиге намењује тужни отац на ту свету цељ, да подигне скроман споменик над гробом својих драгих синова, па је ипак „несрећом братска распра, која букти између Срба и Хрвата, натрунила трњем немилости своје и овај подхват песникова преуцвељена срца“. У новом се свом огласу Сундечић јада овако: Бедни Сундечићу! такова ли одзива код твоје присне браће налазе данас твоји поштени осећаји, твоје непотиштене мисли и твоја челична устрајност? Пустијех ли тридесет и шест година твог неуморног рада на књижевном и политичном пољу, ох, што ли данас дочекаше!?“ — Рок је претплати у први мах био одређен до нове године 1885. а сад се продужује дотле, док се барем толико новаца не прикупи, да се књига може дати у штампу, која ће изнети најмање 800 фор. Књизи ће цена бити 1 фор. а новци се шаљу г. Нику Стефановићу у Котор.

— У накладн Виљема Фридриха у Лајпцигу и Берлину излази историја свију књижевности. Новогрчку пишу А. Р. Ралгаде и Сандерс, (1 ф. 80 кр), француску Енгел (4 ф. 50), талијанску Сауер (5 фр. 40), енглеску Енгел (6 фр.), пољску Низман (4 фр. 50), немачку Хирш (није још довршена), северно-америчку Енгел (90 кр.), руску Рајнхолд (6 ф.; није још довршена).

ЧИТУЉА.

Јован Радуловић, негда трговац а од 20 година амо званичник у магистрату новосадском, умр'о је на Крстов дан у 70 години свог века. У завештају је свом оставио

„Матици Српској" 100 фор., срп. вел гимназији новосадској 100 фор., православној општини новосадској 200 фор., српском народном позоришту 100 фор. и занатлијској задрузи 100 ф. Тело му је на Богојављење опојано у св. успенској цркви, а проф. Сандић изговорио је неколико топлих речи у хвалу покојнику.

СМЕСИЦЕ.

(Полемика о Шекспировим драмама и песмама.) У новије доба покренута је сумња, да је Шекспир сам написао своје драме и песме. Вели се, да он није био тако образован, да их је могао написати, већ да их је Ватон написао а Шекспир као глумац за поворницу удесио. Да богме да је та сумња наишла на жесток протест, и од године 1848. кад је Јосиф Харт у Њујорку сумњу изрекао, изашло је досад 255 књига, чланака и књижица о том занимљивом предмету, и то 117 за Шекспира, 73 против њега а 65 остају неутрални. По народности има их 161 Американац, 69 Енглеза, 10 Аустралијанаца, 4 Шотландеза, 6 Канађана, 2 Француза, 2 Немца. Провборићемо о том занимљивом предмету мало више у једном од бројева, што долазе.

(Забрањене новине.) Велике немачке илустроване новине „Über Land und Meer" не смеју више улазити у Цариград. Криво је то, што је у једном броју тих новина насликан био Мухамед, свети пророк Ислама, с мршавим ногама и т. д.

(Земљетрес.) Сигурно ће многи наши читаоци и читалице знати с друге стране, да је јужна Шпанија последњих недеља у великој неприлици: потреси, и јачи и слабији, руше куће, пустоше поља, смећу брегове, убијају људе и т. д. Хиљадама је људи закопано у развалинама, штета се рачуна на многе милијоне. На овоме месту нећемо се упуштати у грозне појединости о томе потресу, него ћемо саопштити само ово, шта су учени људи докучили. Још од краја новембра опажан је у читавој Шпанији јак притисак ваздушни, који је местимице био и 770 милиметара; време је било уопште суво и постојано. 20. децембра додирнуо је грдан и јак бурни талас земљеуз калејски између Француске и Енглеске и тај је талас био 22. децембра већ у средиземном мору. Барометар јако пао, чак до 720 милиметара, а то је тако ниско, да је код нас у нашим ширинама нечувено. 22. децембра у 3 сата после подне осетио се у Лисабону доста јак потрес, а 25. отпоче несретан низ потреса у Андалузији. У исти мах, кад се осетили први потреси у Шпанији, беснила је тамо грдна бура и непогода, на висинама пао је дебео снег. Ужасни потреси у Шпанији као да су у свези са оним необично грдним бурним таласем, који је пошао са Па-де-Кале, дошао у средиземно море и ту на пиренејском полуострову произвео онако велику разлику у ваздушном притиску. Потрес, који је 1. новембра 1755 порушио варош Лисабон, био је у таквим истим приликама. После шестнедељне суше потресе земља сасвим изненада као муња из ведра неба, јер није било никаквих пре знакова. Па и тада после потреса левала је киша као из кабла. На острву Искији при последњем потресу догодило се тако исто; после потреса падала је киша, да се мислило, е ће бити потоп У свима тим приликама дакле потрес се збио баш у онај мах, када се околности у ваздуху изненадно јако и на један мах изменуше.

(Глумица у коштац с управом). У Прагу је био пре неколико недеља чудан конфликт уческом позоришту. Наивна љубавница гђица Поспишлова издала је у неколико прашких дневних листова изјаву једну и дала разносити. Колпортажу су до душе одмах обуставили али је изјава ипак допрла у публику. Апел тај на публику гласи овако: „П. н. славна публико народнога позоришта! Систематско оштећивање мога дара и здравља — а то је директор народног позоришта г. Шуберт увео себи за задатак, дотле ме је дотерало, да сам одмах одказала службу. Поближе о тим сплеткама за кулисама, којима сам ја жртва, јавићу милој публици тек касније, кад мало ладније будем судила. Бог зна, да се нерадо растајем с публиком која се према мени свагда пријатељски показивала. На част своју уверавам, да бих до издисаја служила том народном заводу, кад би на челу био човек, који нада све цени освештану цељ народног позоришта

БИБЛИОГРАФИЈА.*)

Весели двори Иве Загорице. Роман Милована Видаковића. Издање српске књижаре браће М. Поповића у Новом Саду. Штампарија А. Фукса у Новом Саду. Стр. 232. Цена 80 новч.

Џелатов конопац. Роман од Александра Петефија. Превео —ћ. Београд. Издање књижаре В. Валожића Стр 150 Цена 50 новч.

Циганија или Цигани и њихове досетке у народним приповеткама Издање српске књижаре браће М. Поповића У Новом Саду 1884. Цена 30 новч. Стр. 64.

Краљевић Марко Српска народна певанија у 7 песама са истумаченим речма турским и гдикојим необичним српским. За штампу уредио А. Сандић. Издање српске књижаре браће М. Поповића у Н. Саду. 1884. Стр. 52. Цена 15 новч

Краљевић Марко у сликама. Српска народна певанија у 25 песама. За штампу уредио и слике удесио Александар Сандић. Друго издање, украшено са 10 слика. Издање српске књижаре браће М. Поповића у Н. Саду 1884. Стр. 148. Цена 50 новч.

Читанка за први и други разред нижих занатлијских школа. Мађарски написали др. Геза Емерици, Мавро Гелери и Јосиф Петерфи Јагочки. За употребу српских ученика занатлијских школа приредио Стеван В. Поповић. У Новом Саду. Издање и штампа А. Пајевића. 1885 Стр. 306 Цена 90 новч.

*) Умољавамо поштоване писце и издаваче српских књига, да нам прате по један примерак свог издања, не би-л' ова библиографија што потпунија била.

„СТРАЖИЛОВО" излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године За Србију и Црну Гору 14 динара на годину. Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова" у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТ. МИЛЕТИЋА У НОВОМ САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И УМЕТНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 4. | У НОВОМ САДУ 24. ЈАНУАРИЈА 1885. | ГОД. I.

ДВЕ ПЕСМЕ † ЈОВАНА ГРЧИЋА-МИЛЕНКА.

(ЈОШ ДОСАД НЕШТАМПАНЕ.*)

ИЗ „ПРОЛЕЋА“.

ДВЕ ГРАНЧИЦЕ.

Прелетеле преко мора
До две тичице
И пренеле преко мора
До две гранчице.

Једној тици преко мора
Грана увела;
Друга грану преко мора
Сретно пренела.

Обе тице баш на моје
Село падоше,
Баш над мојом кућом 'вако
Зборит' стадоше:

„На дом овај спустићемо
Грану увелу,
А суседу однећемо
Грану зелену.“

Ја зачуђен с прага слушам
Обе тичице,
Па размишљам, шта ће бити
Од те гранчице.

Кад ујутру — авај туго! —
Данак освану,
А мом брату мала ћерка
Болом издану!

Ну суседу зелен-грана
Боље годила:
Преконоћ се њему мала
Ћерка родила!

*

Ој, ви тужне и жалосне
Моје тичице,
Не носите дому моме
Свеле гранчице!

Та у њему туге има
Доста и тако! —
Кад на туге све помислим,
Бих се заплак'о!

ИЗ „ПЛАМЕНОВА“.

ЗВОНО.

I.

Кад на кули звоно дрхти
И поздравља празник свети,
Сваки звук му тица мила,
Што у моје срце лети —
Тице разумем!

Па кад звоно и умукне.
Не умукну тице моје,
Већ и даље у срдашцу
Славу вишњем богу поје —
Славу разумем!

---

*) Доносимо ову посмрчад Миленкову, које као да има вазда још у убавом Черевићу и околини. На „Пламенове“ је много држао сам песник — види се то из завршне речи к издању његових песама, што је угледало света 1869. у Бечу — а ево је и ова песма, у „Пролећу“ још нештампана, лепа и сасвим пристала уз штампане друге своје. Поштовани грађанин Черевићки, г. Ђ. Николић, пријатељ Миленков од младости, био је толико добар, те нам је уступио горње песме, које су спеване на госп. Ђокином „Павлишу“, где се Миленко најрадије бавио, кад је бивао у Черевићу. „Павлиш“ је виноградом засађено брдо у Черевићком атару, подножје му пере Дунав а глава му производи вино у изобиљу. Врло леп положај, чаровна околина учинила је те је бујни младић изабрао „Павлиш“ за свој песмостан. Захвални г. Николићу умољавамо и све остале пријатеље Миленкове лире, да сачувају и на јавност издаду све, што им се од Миленка нашло: та то иште од нас пијетет према покојнику, то захтева од нас дужност према књижевности нашој

Ур.

II.

Кад на кули звоно куца
Оглашује пожар ноћни,
Чини ми се, к'о да јеца
С погорелци беспомоћни —
Плач му разумем!

А кад дом се сав засија…
Чудно букти… страшно пуши ..
К'о да с куле звоно виче:
Беж'те, дом ће да се сруши —
Страх му разумем!

III.

Кад над мртвим звоно плаче,
С њим бих плак'о и ја таде;
Ја осећам исто оно,
Ја осећам звона јаде —
Јер га разумем!

Па све докле тако плаче —
Мене терет неки гони,
А чим стане, неправо ми,
Што и даље још не звони —
Кад га разумем!

ВРАЧАРА.

ПРИПОВЕТКА М. Ј. ИЛИЈЋА.

У малој једној опалој каваници старинскога кроја са чађавим дуваровима, која беше по сахата а можда и више удаљена од вароши Н., састајали смо се обично нас неколико другова. За нас су ти састанци били у толико пријатнији, што је поменута каваница била удаљена од варошке вреве и метежа: ту би се лепо наразговарали, веселили, пили и одатле у веселој граји и — растајали, да се сутра опет састанемо.

Ноћ беше у велико раширила владу своју. У шаљивој препирци и разговору нисмо заборављали ни на келнера, који се дремљиво дизао са свога места иза некаквог „аветастог“ келнераја те нам пунио румеником испражњену стаклад. Наједанпут — усред највеће граје — зачу се с поља нека зврка од кола, затим нека ларма, одмах се после тога каванска врата отворе и — нисам могао својим рођеним очима веровати — у кавану уђе високи државник — име не чини ништа — човек, који је имао један од највиших положаја у земљи и груди пуне — ордена! Човек, који је располагао судбином толико људи, од кога се плашили толики људи… па тај у овој последњој каваници! Наше изненађење пређе и на келнера, кога за часак прође дремеж.

„Ви сте кафеџија овде?“ — упита високо лице окрећући се збуњеном келнеру.

„Не, слуга“ — одговори уплашено наш келнер.

„Каква несрећа!“ — уздану државник — „точак ми се на колима сломио… Ваљало би га оправити, јер пешке нећу моћи: ноћ је, а доста смо далеко од вароши… Би ли сте могли наћи човека, који би ми оправио кола… кола су ту напољу, а ја ћу за часак овде причекати“…

„Одмах, одмах“… ушепртљи келнер и излети у помрчину.

„Каква несрећа! Каква несрећа!“ — уздану поново висока особа, трљајући дланове.

„Заиста!“ — повикасмо и нехотице ми.

„А! па овде канда има некога“ — рече посматрајући нас — мило ми је, веома ми је мило, господо… Бар ћу имати с ким да проведем време… У осталом“ — рече седајући на столицу — „ово ме подсећа на моју прошлост, на мој ђачки живот. Ах, време, време“, — уздану, завали главу, зажмури на оба ока, те је изгледало као да сања.

Сви смо ћутали: изненађење, које нас је у први мах снашло, још нас не беше пустило.

„Све има, господо моја, свој почетак, средину и свршетак“ — почеће државник, тргнув се из мисли — „све има доба свога растења, величине и опадања: најславнији људи као и најславније државе. Све је пролазне вредности; једно је стално, а то је: поштење и част. Је л' тако, господо? Но“ — прекинуће се у један мах — „можда сам вас узнемирио, можда држите какав скуп овде?“ — и „с висине“ неке погледа на оне чађаве зидове, на онај масни келнерај и на нас, који седасмо ћутећи около њега, па и не чекајући одговора, продужи: „И ја сам био млад — ал' то је прешло већ у историју, јер, знате, има разних живота (на ову реч удари гласом високи државник); неки почињу, свршавају се и одлазе мирно у прошлост, то је другим речима: у заборав, а неки — у историју. Бити вредан домаћин, имати жену, коју поштујеш, децу, коју

волеш; љубити прву, изводити на пут другу и затим — погрбљен од старости и година — раставити се са овим рајем, што се зове живот, са убеђењем, да су у њему остала твоја деца — то је прошлост обичног човека. Друкчија је историја државника. То је узвишен живот, пун сјајних али и страховитих противности: борбе и победе, проклетства и благослова, и то све за срећу других. Горка је то чаша, али, опростите, господо, ја сам нешто сувише узбуђен“ — рече и поново се завали у своју столицу, а некакав злобан осмеј затрепти му на лицу.

„Ти си несретан, сине!“ — закрешта из буџака нечији глас. Сви се тргосмо изненађени. Пред нама је стајала висока, погрбљена, стара жена. Све је одело на њој било подерано и састављено од некаквих чудних и разноликих закрпа, на глави није имала веса, седе власи пале јој по лицу и плећима а босе ноге дрктале су јој од зиме и старости. Нико није смотрио, кад се ушуњала у кавану...

„Јесте!“ — рече — „То ти читам на лицу... Баба није учила школе, баба не разуме књиге, али има нешто, што уме да чита, то је: лице и длан. Са лица чита прошлост, а са длана будућност. Пружи длан, сине“...

„Ха, ха, ха!“ — насмеја се државник. — „Каква сретна мисао! — Доцнија поколења имаће забаве и муке, док науче напамет, како је мени, чувеном државнику, врачала непозната једна врачара у кавани тој и тој, а историци ће се гложити: јесам ли веровао у њене врачбине или не. Ха, ха, ха! То је забавно“ — насмеја се и пружи длан.

Сви ућутасмо: и заиста, ако је баба та умела прочитати што на длану човекову, шта ли је онда могла прочитати на оваквом длану? Међутим је цела ова група изгледала веома фантастично. Државник, окићен сјајним орденима, који се блистају, пружио длан, баба, погрбљена од старости, коштуњавом и леденом својом руком ухватила за његову облу и меку, около њих неколико младих људи, зинули од чуда, а сву ту занимљиву групу осветљава слабо светлуцање једног јединог жишка, помешано са месечевом светлошћу, што је сијала с поља кроз прозоре...

„Ха, ха, ха!“ — смејала се баба гледајући у длан. — „Смеј се и ти, синко. Кад ја могу, што не би ти, теби је лако. Ево длан ми каже, да си ти неки велики господин, највећи од свију, први до цара! Јесте, јесте! Тебе сви поштују, клањају ти се и — боје те се. Али шта је ово“ — рече замишљено гледајући у длан — „ова крвава пруга!...“

Сви и нехотице погледасмо и заиста, на белом државниковом длану црвенила се као крв једна пруга....

„Пуштај!“ — узвикну државник и хтеде истргнути своју руку, али баба је чврсто држала, а страховити њен поглед, управљен за часак на његово устрашено лице, имао је неку чудновату силу: рука његова остаде у њеној.

„Јесте“ — рече баба — „ево, стаза је ово крвава, путови су ово страховити: ова крв, што се са твога длана пуши, то је људска крв... Не трзај страшљиво руку: ево слике жртава твојих...“

И заиста се као под неком непојамном мађионичком силом, гдегод је показала прстом, виђале на овом длану чудновате прилике: људи, којима је из отворених рана на грудима текла румена крв, неки су били ослепљени, неки рукама удављени а неки су опет у руци држали своју рођену главу, из које је потоком лила крв... Државник побледио од страха и ужаса, па са укоченим очима гледа те страховите прилике...

„У... у... у!“ тресла се баба од зиме и страха... „То је велика добит за великог човека, као што си ти: што више жртава, више славе... у... у... у!“

Државник склопи очи од ужаса. Ми ћутасмо укочени од чуда.

„Хеј, хеј!“ — кречала је баба, гледајући и даље у длан — „ово нисам видела, ово је најлепше: отвори очи и ти, синко, па се насмеј: ово је круна твојих дела —“

Погледасмо и ми на тај страховити длан: учини нам се, као да видимо тамо слику младића једног; његов сањалачки поглед као да је и сад, после смрти, имао у себи неке необичне ватре...

„Ха, ха, ха!“ — церекала се страховито баба — „длан ми твој прича, сине, да су некада живила два брата, један старији, други млађи; један зао, други добар; један је љубио лаж, други истину; један је носио у своме срцу пакао, а други рај; један је налазио у људима непријатеље, а други браћу. Ево“ — рече, показујући на длан, — „два пута: овим кривим и страховитим пође старији, а овим чистим и светлим путем, пуним части, пође млађи...“

Баба за часак ућута и погледа у лице државниково: лице је то било испуњено неким

чудноватим ужасом: укочене је своје очи државник упр'о на бабу, па у један мах дрекну:

„Моја мати!“

„Лажеш, несретниче!“ — викну страховитим гласом баба и баци из своје руке његову. — „Ти немаш мајке ни оца, пријатеља ни друга, од данас ће те се цео свет одрећи — братоубицо! Сина мога, а брата свога убио си, да би се допао онима, код којих си се надао користи од тога: његов чист и светао карактер обојима је био на путу: он је проповедао љубав, а ти мржњу: он је састављао људе као браћу, а ви сте их растављали као душмане; он их је уваћао у рај, а ви у пако и — твоја га рука уби. Мој син је погинуо од твоје руке, гадни братоубицо! На твојем је челу жиг Кајинов — проклет да си!“ — и подиже своју суву коштуњаву руку у вис, као да је хтела са неба да прихвати страховиту освету и да је сруши са својом клетвом на главу несретникову.

Државник се стропошта на своју столицу, а у исти мах уђе у кавану слуга, јављајући, да су кола готова. Погледасмо: бабе не беше нигде, нестало је на необичан начин, као што се и појавила. Посрћући подиже се државник са своје столице, пружи руке према нама, изгледало је као да је тражио опроштаја, али се ми сви устрашено тргосмо даље од њега: нико се од нас не смеде прихватити оног страховитог длана. Мало затим кола се кренуше и ишчезоше са њим у помрчину.

* * *

После три дана читао је свет у новинама, да се тај славни и чувени државник напрасно разболео и да је умрьо. Хвалиле су га новине, да је био колико великог положаја, толико великог и карактера; говориле су, како ће се његова појава забележити у историји као једна од најсветлијих, јер је био даровит државник, вредан чиновник, правичан старешина, а завршиле су овако: „Благо теби, народе, у чијем се крилу овакви синови рађају. Вечна слава и хвала покојнику!“

Нисам могао а да не уздахнем, кад сам то прочитао.

Историјо, историјо! знаш ли ти, да ће свет једнога дана свратити погледе своје са увенчаних главâ твојих јунака и на њихове к р в а в е д л а н о в е?...

* * *

О оној чудној врачари нити што чух, нити је видех више, али сам много размишљао: ко је то био? мати државникова или —

?

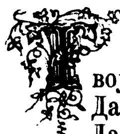

Твоја љубав, чедо моје!
Да верујем у њу збиља?
Да те црне очи твоје
Мене хоће као своје;
И да груди, пуне миља,
У страсноме таласању,
У жељноме уздисању
Сваки часак нагло broje:
Самном да се сљубе, споје!?

У погледе жарке, нежне,
У те усне, у те рујне,
У те руке пуне, снежне,
У мирисне груди брежне,
И пољупце твоје бујне,
Да верујем и да ћутим!?
И блаженство тек да слутим,
Што спасава, узвишава,
Што загрљај обећава!?

Стрепим и од замишљаја,
Стрепим, душо, горем, бледим.
У вртлогу осећаја,
На догледу тога раја
Тебе не смем ни да гледим.
Јер ти око ћутке збори,
А што збори, то ме мори,
Тим се сладим, тим се трујем,
— — Ја у љубав сад верујем!

ђ.

РАЗНИ ПУТЕВИ.

ПРИПОВЕТКА МИЛАНА САВИЋА.

(Наставак.)

III.

Сутра дан око десет сата седео је Милић у редакцији „Заточника“, повећој соби при земљи, и прегледао је писма и новине, које су последњом поштом на уредништво стигле. Где која важнија места у немачким и мађарским новинама означио је оловком, и кад је прегледао који лист, преда га свом сараденику, једном младом човеку, који је стајао за оближњим високим столом, са примедбом, да означено саопшти под овом или оном

рубриком. Костић, сараденик „Заточника“, примао је свагда новине, и положио их је по реду, како ће коју белешку да напише, те тако да се по истом реду и штампа. Милић је наставио своје прегледање, и сад је прешао на писма, и читао их је редом. При читању једног писма трже се мало, и поче нагло да га довршује.

— Господин Костићу, рече и окрене се овом, шта мислите, шта стоји у овом писму? И он покаже том приликом Костићу оно писмо.

— Немам појма, господине, одговори Костић.

— Градачка омладина у споразуму са бечком шаље ево позив на целокупну српску омладину ради јавнога састанка у Новом Саду, рече Милић Шта мислите о том?

— Ја мислим, да је то ствар од крајње потребе, одговори Костић, и да је та мисао као што треба. Ено, потискују нас са свију позиција, наша је борба очајна, али не треба да напустимо наду у бољу будућност, а омладина је наша будућност.

— То мислим и ја, рече Милић озбиљно. Имате потпуно право. Ако слагачки шегрт дође по рукопис а ја не бих био овде, подајте му овај проглас и реците му, да се мете на чело листа. Бољег уводног чланка не бисмо могли имати У идућем броју написаћу већ свој коментар, а за сад је доста, кад изјавимо у листу, да се у начелу слажемо са прогласом, и да га препоручујемо сваком сународнику. Хоћете примити на себе, да напишете ту белешку?

— Здраге воље, одговори Костић.

— Ја имам друга преча посла, а нећу да га одлажем, настави Милић. Ови дописи могу ући у сутрашњи број, ако има места, ако не, могу и доцније. Збиља, од прилике по ступца резервирајте за позоришни реферат, који ће после подне стићи у редакцију.

У тај се мах отворе врата, и у собу уђе доктор Лукић и поздрави се и с Милићем и с Костићем.

— Дошао сам, да кажеш оно, што си ми синоћ обећао, рече и седе на кожно канабе.

— Овде то не иде, одговори Милић, може нам когод сметати. Боље ће бити, да идемо у шетњу. По каналском насипу нема никог, хајдмо тамо; и време је пријатно, пролеће је већ отело маха.

— Не марим, рече Лукић и устане.

Оба се пријатеља опросте са Костићем и оду. Кад су били на улици, упуте се у променаду, за тим прођу мимо паробродске станице и ступе на дунавски насип, који је у своме наставку био и каналски. Док су тако корачали, нису проговорили ни речи, и тек кад су прошли станицу, поче Милић:

— Обећао сам ти синоћ, да ћу ти признати, зашто сам у прошли број уврстио ону рецензију. Пре свега морам ти рећи, да сам је написао сам, друго, да је ту драму написао Светозар Машић...

— Шта! Машић? рече Лукић.

— Да, Машић, одговори Милић, а ту сам тајну дознао од Љубице Живковићеве, која је опет докучила то из понашања Даринке Влајковићеве. Ти знаш, да Машић одлази у ту кућу, и, као што ми се чини, у некаквом песничко-љубавном одношају стоји с том девојком Сад како му драго. Али сад долазе моји аргументи. Драма је пуна лепих и песничких мисли, то нема сумње, и Машић је песник, који ће временом одлично место заузети на српском Парнасу; али то није доста. У садашње доба песници су нам врло излишна роба, ми потребујемо озбиљне борце, а ја сам уверен, да би Машић био у првим редовима њиховим, кад би напустио излишно поетизирање и кад би се посветио народној ствари. Он влада пером као мало ко, интелигентан је као мало ко, те сам с тога својом преоштром критиком хтео да га одвратим од ружичасте беспослице, и да га натерам, да се баци на политично поље. На послетку нека пише песме и новеле, али нек има у њима дубље тенденције, а не само љубавне језгре. Но, као што видим, мој је метак прешао мету, и јучерашњи успех његов потврдиће га у његовом раду, и одвратиће га, ако и не од ствари, а оно бар од листа. То нисам хтео, и сад ми је жао, што сам написао такву критику. Требао сам бити блажији.

– Па шта мислиш сад радити? запита га Лукић.

— Мислим написати рецензију под другом шифром, бајаги, пише је друга личност, и у тој рецензији хоћу на пријатељски начин да му кажем, да је политична борба његов прави позив, и, ма да је драма иначе лепа, опет не треба изгубити из вида важнију пошту, а та је политика. Замераћу даље писцу пређашње критике а у примедби написаћу нотицу од стране редакције, у којој ова изјављује, да се са овом критиком слаже. То је све до душе глађење и дотеривање, али шта знам радити, кад сам забасао. Том ћу приликом рећи и коју похвалну о глумцу Дражићу, те тако и њега измирити.

Доктор Лукић није дуго рекао ништа на те речи, само је одобравајући климао главом.

— То ће бити најпаметније, рече напослетку, учини, као што си намислио. И ја сам твога мњења, да треба Машића задобити, али бих му ипак оставио и песничко поље; јер, брате, ни дивљаку не може тамница бити тако ужасна, као правом песнику сапутани полет. Песма је одушка његовог осећања, а политична дискусија нека буде одушка његовог уверења, разума и начела. Хо, како си ме

изненадио тим, што си ми рекао, да је Машић написао „Мученике“. Ко би се томе надао!

— И ја сам се изненадио, ма да сам га знао, рече Милић, и ма да сам знао, да пише песме и приповетке. Та још као ђак био је све нешто у заносу, избегавао је наше теревенке и био је сваки час заљубљен.

— Учини дакле, као што си рекао, рече Лукић, и ја се надам, да ће све изаћи на добро. Али сад хајдмо натраг. Имам да посетим још два болесника, а на ручку ћемо се наћи и тако.

Пријатељи се упуте опет у варош, и кад су дошли до редакције, уђе Милић у њу а Лукић настави свој пут. Чим је Милић ушао, сео је за сто и почео је писати реферат о позоришту. У неколико кратких потеза опровргнуо је пређашњу критику, истакао је лепоту драме и исказао је своју жељу и наду, да ће песника, ма да га не зна, наћи и на озбиљнијем пољу. Дражића је похвалио и замерао је пређашњем критичару. Кад је написао тај реферат и своју примедбу као уредник додао, однесе рукопис сам у штампарију и предаде га штампару с молбом, да га даде поузданом слагачу, који неће издати тајну ту.

— Једим се, говорио је Милић у себи, кад је излазио из штампарије, што сам ту ствар тако извео. Немило ми је то шеврдање и то лавирање, и да се не надам зацело, да ћу Машића задобити за нас, не бих био ни почео а камо ли да сад гладим и дотерујем, што сам учинио. Одсудан правац и чиста истина најбоље је на свету. Али сад је погрешка већ ту а гледаћу, да други пут не упаднем ни у какву. Зашто да црвеним пред собом! Као и до сад, тако ћу и од сад безобзирно таманити оно, што не ваља, али дволичну улогу не примам више на се, ма и у оваквој прилици. Мислио сам искрено, па опет. . . . Не, не, уверење моје нек ми буде кажипут, начело нек ми буде путевођа а поштење и искреност средства.

Милић је био међу тим већ на улици. Кад је прошао мимо Влајковићевог дућана, спази у њему Машића, који се с Влајковићем таман растављао. Јави се учтиво у дућан и Влајковић га поздрави свесрдно; Машић га није ни спазио, јер бијаше леђима окренут улици.

— Свагда ми је мило, кад год видим господина Стојана Милића, рече Влајковић с неком топлотом. Много полажем у њега. Да нам га бог поживи и да нам га одржи тако здравог и разборитог.

— А како дођосте на њега? запита Машић.

— Баш је прошао овуд, одговори Влајковић.

— Та да, он је на свом месту, рече Машић и стисне мало усне, и ја не знам, ко би га заменио, да му се што деси.

— Хм, примети Влајковић и погледи Машића, ваљда би се когод нашао!

— Боме, тешко.

— Ја опет велим, да би се когод нашао, насмеши се Влајковић.

— А ко то? запита зачуђено Машић.

— Па . . . ви, рече Влајковић.

— Ја? Е да? Нисам ја за тај посао, одрицаше се Машић.

— Та ја као велим. У осталом он је жив и здрав. Дакле, ја вас очекујем.

Машић се поклони, стисне руку Влајковићу и опрости се. Кад је био на улици, није могао, а да не погледи на први спрат, где је на прозору стојала Даринка, и махањем главе њега љубазно поздравила. И Драгиња је била на прозору, али израз на њеном лицу није био тако весео као у Даринке; била је још под притиском рђаво преспаване ноћи.

Машић је брзим корацима ишао улицом; осим синоћње сатисфакције у позоришту, имао је мало пре још пријатнију од Даринке, која му је и речима и погледима на знање дала, како је сретна, што је његов геније одржао мегдан над сплеткама и зависти, и да није било Драгиње у соби, можда би овај случај њих двоје и већма зближио, али Драгиња им је сметала, ма да се није упуштала с њима у разговор, већ је замишљено лутала за својим осећајима и мислима. (Наставиће се.)

КУД СИ САДА?...

(ПЕТЕФИ.)

Куд си сада, моје слатко благо,
Лепших дана угашена зоро?
Свуд те тражим, тражим ли занаго,
Ил' ћемо се можда видет' скоро?

Док у немој вечерашњој ноћи
Месец проспе своје бледе зраке:
У гробље ћу полагано доћи,
Па ћу стати чело твоје раке.

. . . Хоћеш ли се из сна пробудити
И дићи се са постеље ледне?
Хоћеш чути, што ћу т' беседити . . .
О љубави — разговоре медне?

Хоћеш ли се из сна пробудити
И дићи се са постеље ледне?
Да убришеш с очију упити'
Што за тобом лијем сузе бедне?

Хоћеш ли се онда пробудити
И дићи се са постеље хладне?

Хоћеш устат', хоћеш осетити
Кад ти на гроб мој пољубац падне?

Ил' гробови мртвих не враћају —
Па ћемо се тек на небу наћи?
Ил' ни ноћу ни можда у рају . . .
Никад више нећеш ли изаћи! . . .

Б. Бранчић

НАЈСТАРИЈЕ СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ

УПОРЕЂЕНЕ СА БУГАРСКИМ.

(Наставак.)

2. Додолске песме.

Уверени смо, да многи наши поштовани читаоци знају, шта је додола и какови је обичај, кад додоле иду по којем месту. Додолске песме многи знају, и кад их на први мах прочитамо, помислићемо: „Е, па то је све јасно, што се у њима пева.“ Но можда неће баш сасвим тако бити; можда ћемо наћи у додолским песмама што-шта, да нећемо разумети, шта нам та песма каже. Не знамо, шта значи реч: до́да, додола; не знамо, кога мисли ту наш народ, као и цео обичај, који нам је тајанствен својим значењем, јер крије у себи велику старину, која се протеже можда још из старе наше поганске вере, док још не бесмо хришћани.

Но пођимо одмах на посао и растумачимо додолске песме.

Добро ће бити, ако напишемо оно, што Вук Караџић пише о додолама или како се још називају: прпорушама и чаројицама.

Ево шта пише у књизи: „Живот и обичаји народа српског“:

„Неколико дјевојака, кад је суша, иду по селу од куће до куће, те пјевају и слуте да удари киша. Једна се дјевојка свуче до кошуље са свијем, па се онако гола увеже и обложи различном травом и цвијећем тако, да јој се кожа нигде не види нимало, и то се зове додола, па онда зађу од куће до куће. Кад дођу пред кућу, онда додола игра сама, а оне друге дјевојке стану у ред и пјевају различне пјесме; по том домаћица или друго какво чељаде узме пун котао или кабао воде, те излије на додолу, а она једнако игра и окреће се. У додолскијем се пјесмама припијева на крају уза сваку врсту: ој додо! ој додо ле! н. пр: Наша дода Бога моли; ој додо! ој додо ле! Да удари росна киша, ој додо! ој додо ле!...“

Ево одмах две три додолске, у којима после сваког стиха треба додати: ој додо, ој додо ле!

1. Пред кућом кад игра додола.

Молимо се вишњем Богу.
Ој додо, ој додо ле!
Да удари росна киша,
Да пороси наша поља,
И шеницу озимицу
И два пера кукуруза.

2. Опет кад игра додола.

Наша *дода* Бога моли,
Да удари росна киша,
Да покисну сви орачи,
Сви орачи и копачи
И по кући пословачи.

3. Опет кад игра додола.

Удри, удри, ситна киша,
Ој додо ле!
Мој божо ле!
Те пороси жито, вино,
И три пера кукуруза,
И ланове за дарове
И кудељу танковију.

4 Кад иду преко села.

Ми идемо преко села,
А облаци преко неба,
А ми брже, облак брже,
Облаци нас претекоше,
Жито, вино поросише.

5. Опет кад иду преко села.

Ми идемо преко села,
Ој додо ле!
Мој божо ле!
А облаци преко неба.
Из облака прстен паде,
Ујагми га коловођа.

Даље о том овако пише Вук:

„Као што у Србији иду додоле, тако у Далмацији (у Котарима) иду **прпоруше**, само што оне нијесу дјевојке, него момци нежењени и иду са зеленијем гранама и с цвијећем од куће до куће те играју и пјевају. Њихов се старјешина или коловођа зове **прпац**, и он је увијен павитином и драчом. У пјевању и игрању жене их пољевају водом гледајући, да би највећма полиле прпца; а пошто сврше пјесму и играње, домаћица ваља да их дарује вуном, сољу, сиром, скорупом, маслом, јајима и т. д., па овако што скупе, онијем се у вече часте, а што им претече, оно подијеле. Прпоруше пјевају пред кућама:

Прпоруше ходиле,
Терем Бога молиле,
Да нам даде кишицу,
Да нам роди година
И шеница бјелица
И винова лозица,
И невјеста ђетића
До првога божића.
Даруј нама, стрико наша*),
Оку брашна, стрико наша,
Бублу масла, стрико наша,
Рунце вуне, стрико наша,
Један сирчић, стрико наша,
Шаку соли, стрико наша,
Два, три јајца, стрико наша,
Остај с Богом, стрико наша,
Која си нас даровала.

Колико сам ја сад у новија времена видио у Биограду и Лозници, највише сад Циганке иду у коледу, и оне обично ишту, да им се што дарује (јер тога ради и чине тај посао; али док су Српкиње ишле у коледу, ја мислим, да су оне слабо мариле за даривање као и краљице; али прпоруше, као што показује ова њихова пјесма, чине овај посао само добитка ради. Као што су у Србији додоле и у Далмацији прпоруше, тако су у турској крајини **чаројице**, о којима досад ништа више нијесам могао дознати."

Тако Вук пише о додолама, прпорушама и чаројицама.

Такав је обичај данас и у Бугара, јер и они имају песме додолске, само што не певају при крају сваког стиха: ој додо, ој додо ле! него: ој љуле! И код њих додолу зову као и у Далмацији, само бугарски: **преперуга**.

*) Ако је домаћица врло стара, говоре јој **мајко** мјесто **стрико**, а врло младој може бити да би казали **снашо** и **нево**.

Ево песме додолске, коју забележише браћа Миладиновци у напоменутом издању:

Ој — љуле.

От Струга.

Отлетала *преперуга,* ој љуле ој!
От орача на орача, ој љуле ој!
От копача на копача, ој љуле ој!
От режача на режача, ој љуле ој!
Да зароси ситна роса, ој љуле ој!
Ситна роса берикетна, ој љуле ој!
И по поле и по шоре, ој љуле ој!
Да сје родит со берикет, ој љуле ој!
Со берикет вино — жито, ој љуле ој!
Чеинци-те до греди-те, ој љуле ој!
Јачмени-те до стреи-те, ој љуле ој!
Љенои-те до појаси, ој љуле ој!
Урои-те до колена, ој љуле ој!
Да сје рањет сиромаси, ој љуле ој!
Дрвете не со осито, ој љуле ој!
Да је ситна година, ој љуле ој!
Дрвете не со ошница, ој љуле ој!
Да је полна кошница, ој љуле ој!
Дрвете не с јашаче, ој љуле ој!
Да је тучна година, ој љуле ој!

Описујући на другом месту у истој књизи неке обичаје народне, спомињу опет обичај: Ој љуле: о ком пишу исто онако, као и код нас што је обичај. И код Бугара обуку девојку у траву и иду од куће до куће певајући при крају сваког стиха додолске песме: **ој љуле ој!** Идући тако од куће до куће полију своју додолу кроз прозор водом. За тим уђу у кућу и котрљају сито, те по падању сита проричу, каква ће бити година за ту кућу. У неким кућама или дају домаћи брашна или што друго, и праве част, где играју и певају. Наше прпоруше, бугарска перперуга и новогрчко: *πορπηροῦνα* су уско међу собом спојене, јер их један те исти обичај везује.

За тај обичај знају још само Немци и Власи.

Све ово, што досада у песми чусмо, јасно нам казује, да наш народ моли Бога, да пусти из облака кишу, која ће оросити земљу, да буде плодна; **да нам земља кишом наквашена роди храну.** А ко је тај, што моли Бога? То је до́да — до̑до-ле! **То је неко више биће, јер оно само може измолити и изазвати кишу из облака.** Та за њу кажу у песми: **Ој додо ле! — мој божо ле!**

Мисли се, да је наша **до́да** у свези са рус-

ким дида, дидо, дитко, а у тима речима је корен санскритски dhi, или удвостручено: dhidhi, а то значи светлост и лепоту па и љубав. Стари наши Словени имађаху богињу: Весну или Ладу, а у речи Весна је корен vas, што опет означује: светлост. Дакле наша: до́да, руско дида и старо-слов. весна или лада било би по свом значењу једно те исто, само имају на себи разне облике. Све значе светлост, по том богињу светлости. А како је светлост највише заступљена у сунцу, то су Весна или Лада богиње сунца, исто онако, као што је и Перун бог сунца. Па као што је бадњак оличен бог светлости или сунца, тако је и у до́ди — додо-ли оличена богиња светлости или сунца. Вода, светлост и топлота а нуз то и ваздух су животни елементи, без којих се не може живети, и све троје је једно с другим чврсто спојено. Па како је Весна или Лада богиња сунца тесно спојена с водом, могли се по том и појмови сунца и воде једно с другим тако помешати, те би се богиња Лада сматрала и богињом сунца и богињом воде. Помеша ли се пак сунчева топлота са водом и овлажи ли ова земљу, ево плода, који тако наквашена земља рађа. А ко је узроком, или ко даје од себе снагу живота, да земља рода доноси, које је то биће, што оживљава? Свакако богиња Весна или Лада, — још боље да ре кнемо: до́да — за коју показасмо, да је исто што и Весна или Лада. По том је дода неко више биће, што оживљава и што се расплођава.

Ми би пак мислили, да би другим путем пре дошли до згодног значења, што је у корену речи: дода. Не мислимо, да би згодно било потраживати корена тој речи у санскритском: dhi, јер првобитни вокал i, никако не иде у исти ред, у ком је *о* — од корена *до*-да, пошто самоглас *о* иде у ред *а* самогласа. Дакле можда би могао пре бити корен: dha, који значи: дојити. Корену dha додан је део корена дѣ, који значи радњу, делање. Додавши дакле d корену dha+d, и к тому *а* као обележје женскога рода, долазимо тако до речи: *дада — дадиља.* Са дојењем пак спојена је влага — као и са кишом. То млеко — ту влагу даје земљи богиња дода, која према том мора значити биће, које влагу, кишу земљи шаље, па одојивши земљу, оживљује ју, и она се расплођава, јер рађа храну. Да је наша дода збиља неко више биће, потврђује нам и сама народна песма, кад нам пева:

Удри, удри, ситна киша,
Ој, додо ле!
Мој божо ле!

Исту богињу наћићемо и код старих Грка и Римљана. Код Грка зваху је Афродитом. Она беше богиња лепоте и љубави. Поштоване ове богиње дође из Азије у Грчку. Афродита беше исто, што и сирска богиња Астарта, у којој је оличена моћ природе, која се расплођава и рађа, која влагом ствара сваки живот на земљи, ал је код Грка примила на се сасвим нешто друго, јер постаде народним божанством. Али првобитно своје азијско — домаће значење није ни у Грчкој изгубила, јер је поштоваху највише на обалама морским и острвима, која су свуда наоколо опточена морем, па како мишљаху стари Грци, да је она постала из морске влаге, увек је зато и спојена с морем, с водом. Осим тога посветише јој стари Грци као богињи љубави: мирту, ружу и јабуку, за тим мак, голуба, врапца и зеца као знакове плодовитости, и као богињи мора: делфина. Римљани називаху Афродиту именом: Венус. Испочетка нису Римљани о Венери мислили оно, што доцније мишљаху. У први мах беше им Венера богиња вртова, богиња пролећа и свега онога, што ниче, бујаи цвета.

Из овога само, што рекосмо о азијској Астарти, грчкој Афродити и римској Венери, јасно је, да је Астарта, Афродита и Венера исто, што и наша Весна или Лада, а још боље да рекнемо, да су исто, што и наша дода; јер као што нам оне знаменују плодовитост у природи, тако нам и дода својом молитвом, својом речи, која је тако̀ снажна, да нам воду с неба на земљу пусти, тим ствара напослетку плодовитост и рађање земље.

Не значе ли нам дакле овако додолске песме много више, него кад их у први мах прочитамо?

(Наставиће се.)

КАКО ЈЕ УНУТРА У ЗЕМЉИ.

ОД М. ПЕТРОВИЋА

Знање наше о земљи развијено је данас у врло високом степену. Ко погледа новије мапе, па их сравни са оним из почетка столећа, које су биле пуне белих неозначених места, видеће одмах велики напредак, што га је у наше време учинио земљопис. Ипак не можемо још да се поносимо, да познајемо целу нашу земљу. Поред свеколиких жртава у животу и новцу остали су нам још једнако непознати велики простори земље на њеним стожерима или половима. Није нас страх, да ће тако увек остати С истрајношћу, која је достојна дивљења, продиру сваком годином све више на север Американци и Енглези, Руси и Немци. Уздајмо се, да ће њиховој племенитој утакмици поћи најпосле за руком, да уклоне и последња бела места са наших мапа.

И кад то буде, хоћемо ли онда моћи рећи, да познајемо сасвим нашу земљу? Зна ли онај, шта је наранџа, ко је видео само њену површину? И знаш ли, шта је у књизи, од које си видео само корице? Што људи знају о земљи, то је њена површина, њене корице, дакле само њен спољашњи део. И зар ће се на том познавању завршити наш интерес за земљу? Ко тако мисли, не зна, да знање нема граница, на којима би се могло застати. Знање је круг без обима, као што је без обима и тежња за знањем, која је човеку урођена. За то су људи од вајкада ишли за тим, да рашире своје знање не само о површини земље, него да сазнају што и о њеној унутрашњости. Од векова занирала је мисао човечанска у њезине дубине и стварала себи слике о утроби земљиној. Рударске приче у свију народа сместиле су тамо силно благо и брадате човечуљке, да га чувају. Ти баснословни духови живе и благују дубоко у земљи у дивним пештерама, које у место сунца осветљава сјај злата и сребра. Колико сретне деце, колико људи, који се заносе маштом, нису већ пожелели, да виде тај подземан и ипак тако раскошан свет?

Тако је некад машта старијих векова смештала чудновате слике и на површини земље. Данас су све нестале, јер немамо више нужде, да се горе на земљи ослањамо на машту. Неће ли тако нестати пред бољим сазнањем и подземне палате и њини срчани чувари?

Како су људи по нали површину земље?

Путовали су по њој. А може ли се путовати и унутра у земљу? Донекле се може; и силажење у рударска окна није ништа друго него путовање унутра у земљу. Ни горе на земљи не путује се увек лако. Високе планине, бесне реке, непролазне шуме, отровне животиње и љуте стреле урођеника зауствављају путника на сваком кораку. С тога је и требало тако дуго времена, да се пропутују сви крајеви на земљи. Кад се путује у земљу, онда долазе друге, али много силније препреке. Мора се градити цеста у тврд камен, т. ј. морају се копати ходници у земљу, што је већ по себи тешко, а куд камо је теже чувати их, да се не зароне под грдним притиском горњих маса, који бива све већи, што се дубље силази. Те и још друге неприлике отештавају јако продирање у земљу. Највећа дубина, до које се до сада дошло, износи једва 1300 метара, а како је то мало, кад се помисли, да 5000 пута толики пут треба начинити, да се дође до средине земљине. Са напредовањем технике продреће се на сваки начин још дубље, али је слаба нада, да ће то бити знатно даље, јер у већим дубинама је не само јако топло, него је врло тешко и обнављање ваздуха, без којег не могу људи да живе.

Кад човек дође у неку страну државу, онда може обично да суди већ по ономе, што види при улазу у исту, шта има даље да очекује. И овај сразмерно мали пут унутра у земљу можда нас је ипак чему научио? Без сумње, и ево, шта се до сада сазнало из тих путовања.

Топлота од сунца не продире далеко у земљу, она греје само њену површину. Што се дубље силази у земљу, у толико се мање примећава утицај спољашње топлоте. Најпосле се дође до једног слоја, у ком је зими-лети једнако топло. Тај слој непромењиве топлоте или температуре налази се под сваким местом на земљи, само не лежи за свако место једнако дубоко. Средња дубљина тога слоја износи око 20 метара.

Кад се сада од слоја непромењиве температуре силази дубље, онда бива опет све топлије. То показује, да је земља по себи топла. Она је ту топлоту себи очувала из пређашњих времена свога развитка. Како се земља још непрестано хлади и и тим хлађењем своју топлоту непрекидно губи, то можемо закључивати, да је она била пре много топлија и да и слој непромењиве температуре није лежао увек једнако дубоко у њој, него да је пре био ближи површини.

Не може се поставити постојана мера, у којој топлота са дубљином расте. Она није на сваком месту иста. У Немачкој расте топлота у средњу руку на сваких 50 метара дубљине за 1 степен.

Кад се дакле од слоја непромењиве температуре сиђе за 50 метара дубље, онда порасте температура за 1 степен, за даљих 50 метара дубљине опет за 1 степен и т. д., тако да је све топлије, штогод се дубље силази. Али приметити ваља, да се мора мало дубље од 50 метара сићи, да се повиси температура за други степен, за трећи степен мора тај пут бити још дужи и т. д. То ће рећи, да топлота све спорије расте, што се дубље у земљу улази или да све већа растојања одговарају повишењу температуре за један степен. Ипак расте топлота постојано према средини земље и с тога се мора узети, да она унутра у земљи — и ако у много већој дубљини него што се пре мислило — достиже изванредно високе температуре, које далеко превазилазе тачке топљења свега камења, које нам је познато. Кад с тим у вези помислимо још на усијано-течне лаве, што их вулкани из себе избацују, онда нам се тако рећи сама собом намеће претпоставка, да земља наша није унутра чврсто тело, него да се њена унутрашњост мора налазити у течном, истопљеном стању.

Тако су мислили скоро искључиво и старији геолози. Узимало се, да наша земља има саразмерно танку чврсту кору око 89—120 километара (10 —15 миља) дебљине, а даље унутра да је у усијано-течноме стању. Међутим је та представа о земљи данас од скоро свих геолога на гласу напуштена. Није, да је поборника исте са свим нестало, од времена на време подиже се још по који важан глас за њу, али до старога угледа не долази она више. Са много духа и знања бранио је у новије доба ту стару теорију и *др. Ђуро Пилар,* садањи ректор загребачког свеучилишта.*)

Али важни астрономски и физикални разлози говоре баш напротив за то, да је земља наша скроз и скроз чврсто тело. Како се то може довести у склад са растењем топлоте према средини земљиној? Истина да топлота унутра у земљи достиже ужасну висину, али колика је управо она, то не знамо, а исто се тако не може позитивно да каже, какав је њен учинак унутра у земљи, јер температура, при којој се тела топе, не зависи само од топлоте, којој су изложена та тела, него и од притиска, који утиче на њих. Ту постоје у главноме исти закони, који су нам познати за кључање, где такођер прелазе тела из једнога стања у друго, и то из течног стања у ваздушасто стање. Кажемо н. пр. да вода кључа на температури од 100 степена, али то вреди само за обични ваздушни притисак, који влада на површини земље. На високим бреговима је тај притисак мањи и с тога кључа тамо вода много пре. На Монблану не може н. пр. да се скува месо у води у отвореном лонцу. Кад се у какво стакоце улије мало воде и после се из њега исцрпе ваздух, па се одмах затопи (затвори), да не може нов ваздух да уђе унутра, онда вода у том стакоцету кључа одмах, чим се стакоце само у руку узме. Овде не утиче на воду никакав притисак или врло мали, и с тога је већ природна топлота руке довољна, да произведе прелаз из течнога стања у ваздушасто Таква стакоца продају се сад и по дућанима као омиљене сиграчке за старију децу. Отуд видимо и то, да кључала вода не мора да буде увек и врела.

Обратно може вода да се загреје и преко 100 степена, а да не кључа, само ако се притисак на њу повећа. То је случај у затвореним лонцима, где пара, која се у почетку развије, притискује на воду и тим кључање задржава. Кад се поклопац подигне, почне вода нагло да се испарава великом силом. Под именом Папинови лонци могу се купити метални су юви са поклопцем, који добро заптива. У тим лонцима може вода тако јако да се загреје, да се у њој кости раскувају у кашу.

Као што зависи од притиска прелажење из течнога у ваздушасто стање, тако исто има притисак утицај и на прелаз из чврстога стања у течно т. ј. на топљење. За сребро се н. пр. каже, да се топи на температури од 1000 степен›. Али и овде ваља додати: при обичном притиску ваздушном. Ако је притисак на сребро већи, онда мора оно јаче да се загреје, да дође до топљења. Помислимо сад на грдан притисак, ком су изложена тела унутра у земљи и онда ћемо себи лако разјаснити, да сребро у земљи може бити топло 3—4000 степена, па да се ипак не истопи, него да остане у чврстоме стању.

Видели смо дакле, да растење температуре унутра у земљи не условљава уједно и топлење, јер са топлотом расте и притисак. Међусобан однoшај њиховога растења није нам познат, али је вероватно, да притисак већма расте него топлота. С тога можемо истина рећи, да је земља што дубље све топлија, да. можемо и то тврдити, да је у њеној средини ужасно топла, али тврдња, да је унутра уједно и истопљена или, као што се вели, усијано-течна, та тврдња није на претходноме основана. Видећемо доцније, како се ипак могу да разјасне течни избацаји вулкана.

(Свршиће се.)

*) *У свом делу:* „Grundzüge der Abyssodynamik, zugleich ein Beitrag zu der durch das Agramer Erdbeben vom 9 November 1880 neu angeregten Erdbebenfrage, von Dr. G. Pilar o. ö. Professor der Mineralogie und Geologie an der kroat. Franz Josef-Universität zu Agram. Mit 31 Zinkographien. Agram, Commissions-Verlag der Universitätsbuchhandlung (Albrecht et Fiedler) 1881.“ Вел. 8° с. 220.

ПОДЛИСТАК.

КУЛТУРНА ПИСМА „СТРАЖИЛОВУ“.

1.

Реформе у Текелијином заводу. — Божићна слава. — Жеља Текелијина.

Познато је нашем свету, да је руковање Текелијиним стипендијским фондом одузето од „*Матице Српске*“ и да је прешло привремено у руке државне власти, која је управу и надзор „Текелијиног завода поверила „*Српској православној општини у Пешти*“. Општина управља заводом тим преко нарочитог „*Надзорништва*“, које се састоји по „Уставу“ из 12 особа — и састаје се редовно сваког месеца, те води бригу о томе заводу. Надзорништву томе био је од год. 1880. па до јесени 1884. председник саборски посланик г. *Милош Димитријевић*. У време његове управе падају важне реформе, заведене у корист Текелијиног завода. Ради што већег образовања Текелијиних питомаца уче се питомци ево већ трећу годину *француском језику* о трошку завода. О здрављу питомаца старано је тиме, што је Текелијин завод снабдевен *водоводом* и отуд свежом филтрованом дунавском водом; што су све просторије завода зановљене *новим мазом и патосом;* што ће се данас сутра украсити *новим згодним намештајем;* што је *заводско двориште паркирано* те је лети здраво и зелено бавилиште за питомце Текелијиног завода и другове њихове и напокон што су питомци дужни по три вечера у недељи дана да се вежбају у овдашњем „Народном гимнастичком друштву“ у *систематском гимнастиковању.*

Питомци Текелијиног завода, њих 18 на броју, учили се досада на овдашњем свеучилишту правничкој, медичкој и професорској струци — за време Димитријевићеве управе израдило је надзорништво дозволу у државне власти, да се у Текелијин завод могу примати и *техничари*, који се уче на Јосифовој политехници у Пешти. Сава Текелија је за живота свога подарио стипендију своју двојици слушалаца „геометријског одељења“ свеучилишта; то је чинила и „Матица Српска“, док је то одељење постојало на свеучилишту — али кад је за тим техника пренесена у Будим, није се Текелијина стипендија више давала техничарима. Но данас је техника опет у Пешти, уређена као техничко свеучилиште и *од лане*, након 40 година, уживају опет *техничари* Текелијину стипендију.

За управе Димитријевићеве заведена је у Текелијином заводу још једна установа, која много доприноси образовању Текелијиних питомаца, а то је: „*Читаоница Текелијиног завода.*“ — Она је постала братском заједницом и удруженом снагом Текелијиних питомаца и њихових другова, — а потпором завода. У заводу је у то име уређена нарочита питомачка дворана и у њој је изложено за читање неких 15 забавних и поучних листова, које држи заводска библиотека — а уз то 10 разних политичних листова, које претплаћују месечним прилогом од 1 фор. питомци и другови им слушаоци универзитетских наука. У тој дворани држе се сваке друге суботе вечером *књижевни састанци* Текелијиних питомаца, на којима се читају разни састави и држе јавна предавања и води дискусија о њима. Састанке ове походе и други српски ђаци.

Текелија је смерао да васпита заводом својим даровите и сиромашне синове свога народа, не само да буду честити и учени људи, врсни синови отаџбине, него да буду уједно *и добри православни Срби*. У то име наредио је Текелија, да питомци његови походе марљиво богослужење у *српској православној цркви*, да, колико им је могуће, доприносе *лепоме појању* у тој цркви.

Искуство је посведочило, да Србе, који су далеко од језгре свога народа међу туђим светом — *црква сама* није кадра да одржи у српском православном духу — ако јој у томе послу не помаже и *кућа*, *породица*, у којој српски нараштај одрашћује. У овом крају имамо на жалост многих примера, да је туђа школа, туђ језик, туђ јавни и друштвени живот претопио многе српске синове у себе, те су они само још *по имену* Срби. То је све отуда, што се наше српске куће, српске породице нису бринуле, да у своме крилу негују и очувају српски језик, лепе обичаје српске — што нису једном речи предисале скроз и скроз *српским православним духом.*

Подешен је дакле смер неумрлог народног добротвора Саве Текелије, када је за управе г. Милоша Димитријевића заведено, *да се у Текелијином заводу слави Божић по српском православном обичају.* Божићна је слава највећи, најлепши и најтоплији празник у српској кући и српској породици. Миље и радост, која се о бадњем вечеру и о великом божићњем дану распе по српској кући, кадра је да

загреје српску кућу дуго, а кад се оно из год у год расипа по кући, кадро је да ту кућу прекали и очеличи те подржи у српском православном духу. Да се није бадњак, слама, божићна свећа, здравље, богатица, чесница и све оно друго, што иде уз божићну славу и обичај, *изгубило* по српским кућама овде у туђини — много би што шта било *боље и српскије*.

Лепа божићна слава у Текелијином заводу, основана под управом Милоша Димитријевића, одржана је и ове године када је надзорништву завода начелник *Светозар Милутиновић*, председник наше црквене општине и судија у врховном земаљском суду. —

Лањска божићна слава у Текелијином заводу била је само скромни покушај, првином својом разгревала је срца свиколиких домаћих у заводу. Овогодишњу божићну славу прославише у Текелијином заводу не само сви Текелијини питомци, но с њима и сви другови њихови, који се у то доба овде затекоше — свега њих 24 на броју.

Да се овогодишња божићна слава могла достојно прославити, то су много допринели пријатељи овога завода, који се својим богатим и разноврсним даровима и прилозима сетише *божићне трпезе* Текелијиног завода.

Приложници су ти госпође: Нана Натошевићка и Софија Максимовићка из Н. Сада; Милева Коњовићка и Јулка Вујићка из Сомбора; господа: Светозар Милутиновић из Пеште, Јефта Арадски из Суботице, др. Илија Вучетић, Миша Димитријевић и Арса Пајевић из Н. Сада; Ђорђе и Павле Стефановић-Раље из Сентомаша и Стеван Тодоровић из Сентандреје.

Имамо да приметимо овде још једну велику *олакшицу*, која је ово дана постигнута за питомце Текелијиног завода заузимањем надзорништва. У последње време ретко се догађало, да је колегија свеучилишних професора опраштала питомцима Текелијиног завода саразмерно велику *школарину и испитне пристојбе*. Одсада ће питомци завода лакше сносити те издатке, јер је министарство просвете одобрило, да им се издаје у то име саразмерна новчана припомоћ. На ту припомоћ одређена је свота од 500 фор. из Текелијиног фонда и та припомоћ издаваће се већ ове године свима, којима школарина није опроштена.

Остаје напокон да објавимо српскоме свету једнодушни и одушевљени закључак *Надзорништва Текелијиног завода*, којим је оно у својој седници од 3. (15.) јануара о. г. прегло, *да помоћу Текелијиних питомаца и других родољубивих Срба и Српкиња оствари једну од најлепших жеља народног добротвора Саве Текелије — подизање „Пантеона“ у Текелијином заводу*.

Дана 21. августа 1838. основао је *Сава Текелија* свој завод *„Основателним писмом“* (потписаним истога дана у Пешти пред *Тошом Павловићем*, српским новинарем. Текелија наводи у томе значајном писму своме, како је *„из једне једине љубави милом ми роду“* набавио за завод свој *„дом као народње основателство за вечноје обиталиште убогих ученикова.“* Текелија распоређује у томе писму, како да се сместе његови питомци у дому томе, наређује за тим једну собу за књижницу а *„другу за Пантеон, гди Матица заседанија своја држати може.“*

Соба та, у којој је сам Текелија желио, да се подигне *„Пантеон“* — јесте данашња надзорничка дворана Текелијинога завода, у којој је Матица држала толико година своје састанке, у којој се данас састају и скупштине српске црквене општине пештанске, држе седнице одбора јој и надзорништва завода.

Шта је хтео Текелија са *„Пантеоном“*, шта је разумевао он у тој речи?

Зна се по предању, које је силазило са старијих, који су с Текелијом друговали, па на млађе, који му се диве и поштују спомен његов — *да је Текелија желио, да се у заводу његовом подигне галерија ликова славних људи, који су заслужни по просвету српскога народа.*

У надзорничкој дворани Текелијиног завода има данас: 2 лика Саве Текелије, један из млађега а други из старијег доба живота његовога, малена слика, која приказује Текелију на самртној постељи дана 21 септ. 1842.. лик стрица му Петра, мала икона св. Саве и нацрт грба Текелијинога.

Колико се ја опомињем, сам Текелија набавио је био неколико ликова за *„Пантеон“* — али биће да након смрти његове није било довољно пијетета за ову жељу његову. Год. 1861 нашао је писац ових редака на тавану Текелијиног завода више портрета, али су били већ отрули од прашине. Од ових портрета спасао је само *лик Текелијин као младића и лик матере Текелијине* — који се данас чувају у галерији „Матице Српске“ у Новом Саду.

Да се год. 1848. помишљало на ову галерију ликова, сведочи кредом нарисан лик *Симе Милутиновића*, који од то доба виси у заводској дворани а исписао га је *J. Вулетић*. II. год. академик.

Дана 21. авг. 1888 навршиће се равно 50 година Текелијином заводу. До данас је изишло из завода овога преко 200 сиромашних и даровитих синова српских, који су уживали милост Текелијину и постали њоме људи. — Нема сумње, да су и да-

нас многи Текелијини питомци у животу и да су сачували у грудима својима захвалан спомен на свога добротвора — на кућу, у којој су провели најлепше године свога живота.

Надзорништво Текелијиног завода рачуна прво и прво на Текелијине питомце, да ће они најживље порадити око тога, да се *бар до педесетогодишњице Текелијиног завода испуни жеља Текелијина, да се дотле подигне „Пантеон“ у заводу његовом* — а рачуна се и на све *родољубиве Србе и Српкиње*, којима је света жеља овога највећег добротвора српскога народа, да ће и они прилозима својима притећи у помоћ, да се што скорије оствари ова жеља Текелијина.

У то име издало је надзорништво Текелијинога завода *позив, којим позива родољубе да прилажу добровољне прилоге на подизање „Пантеона у Текелијином заводу“* — на ову исту цел *издало је и лик Саве Текелије* снимљен са каменореза, који се налази у архиви Текелијинога завода а по нацрту чувенога уметника Крихубера у Бечу.

Данас се српске куће ресе ликовима славних Срба — себи на понос а деци својој ради угледа. Ретка је српска кућа, у којој ћеш наћи лик највећега просветнога добротвора српскога рода, Саве Текелије — а лик овога великога родољуба треба да има не само свака српска кућа, него и свака српска школа, сваки просветни завод. За малену своту од 1 фор. моћиће га набавити свако — а набавком том допринеће и своју лепту, да се што скорије оствари жеља Текелијина, коју смо изложили.

Ако овај позив надзорништва Текелијиног завода нађе одзива у српскоме свету — надзорништво је наумило, да умоли „Српску Матицу“ и да она одреди, *који ликови да се испишу за „Пантеон Текелијинога завода“* — па чим се прибере довољна свота, *да израду ових ликова повери српским сликарима и уметницима.*

Све да апстрахујемо, да је подизање „Пантеона“ жеља Текелијина — коју са мало пијетета и добре воље можемо лако испунити — галерија ликова славних Срба. заслужних за просвету српскога рода, кадра је да уздиже душу младих Срба овде у туђини, да се и они у животу и раду угледају на ове српске бесмртнике.

У данашњем кобном времену треба да нам је прва и стална брига како ћемо своју народност обезбедити — да не подлегне јакој навали туђе културе.

С. В. П

ГЛАСНИК.

(„Матица Српска“). Књижевно одељење држало је 12. (24.) јануара о. г. ванредну седницу, на којој се решавало о издавању књига за народ а трошком из прихода фонда Пере Коњевића. Ово је врло важно за цео народ наш и пре него што изађе позив и проглас свима књижевницима и народу од „Матице Српске“, јављамо укратко, шта се и како се мисли издавати. Цељ је, да се народу помаже и морално и материјално и здравствено. Ово ће се радити у чланцима и расправама а може се радити и у поучним приповеткама Дела се траже оригинална, но могу бити и прераде и преводи. Код превода и прерада мора се навести извор. Језик треба да је чист, разумљив а слог кратак. У текст ће моћи улазити и слике, где устреба. Књижице ће носити име: К њ и г е з а н а р о д и на свакој ће стајати, да је издана трошком фонда Пере Коњевића и у свакој ће на првом листу бити лик задужбинара Петра Коњевића у ловореву венцу. Свака два месеца изаћиће по једна књига у 4000 примерака; неће бити већа од четир штампана табака а не мања од два. У прву књигу ућиће на прво место животопис Пере Коњевића. Уређивање се поверава одбору од пет чланова. Састајаће се одбор свака два месеца и о свом делању извештаваће књижевно одељење Чланови одбора обављаће засада то звање из почасти. За превод и прераду плаћаће се по штампаном табаку највише до 10 фор, а за оригинал до 20 фор. Чим која књига буде готова, разаслаће се на све стране а растуривање поверава се Арси Пајевићу у Н. Саду. Где ће се пак штампати, о том ће се постарати управни одбор „Матице Српске“. Прва књига изаћиће, ако је могуће, о Ускрсу. Међутим ће у току године ипак шест књига света угледати. Цена ће свакој књизи бити 10 новчића. У редакцијони одбор изабрани су: Натошевић, Дера, Рајковић, Хаџић и Савковић. — У суботу 19. о м. п. н. држао је књижевни одбор седницу под председништвом проф. Свет. Савковића. На тој су седници осим мањих предмета решени редом ови предмети: 1. Примљена је за Летопис и са 12 фор. награђена критика Мите Петровића на француско дело J. М. Жујовића: Les roches des Cordillères, које је лане изашло у Паризу. 2. Две књижице песама, које је послао за Летопис Иван Мартиновић из Башахида, дате су на оцену члану Милану Савићу. 3. На препоруку уредникову примљен је за Летопис и са 45 фор награђен поднесак Мите Поповића, у коме је кратак животопис Богобоја Атанацковића или управо занимљиви податци о његовом животу. 4. Издана је на оцену Ђорђу Рајковићу збирка приповедака, које је по Горњој Крајини скупио Владимир Красић и поднео за Летопис. 5. Роман неименованог писца под насловом: „Патница“, који је поднесен, да се награди и мимо расписане награде према овлашћењу од стране главне скупштине, издан је на оцену Милану Андрићу у Новом Саду и Павлу Марковићу у Карловцих. 6. Спев Јов. Поповића-Липовца са Цетиња под насловом: „И-

дајица“ издан је члану Јовану Грчићу на оцену. 7. По оцени Аркадије Варађанина одбијено је Кончарево дело: „Хенрик Песталоци“, јер не одговара ни потреби, ни цељи, којој је намењено, а има много и формалних и стварних погрешака. За читање и оцену одређено је Аркадији Варађанину 10 фор. 8. По оцени члана Јована Грчића одбијене су позоришне игре Васе Димитријевића: „Бачки нотарош“ и „Светолик и Зораида“. 9. Исто је тако одбијена и „Вештица“, приповетка неименованог писца, према оцени члана Милана Савића. 10. На ову је седницу још Стеван В Поповић поднео предлог, да се изради плян, како да се систематски покупе по народу самосвојни називи оруђа ратарских и др. у интересу што потпуније лексикографије, даље да се сачува, што се знаде још о појединим местима, породицама и т. д. јер се то почиње губити, како туђинштина све већма отима маха. О томе се није могло донети никакво решење, јер се према средствима, којима се располаже, не би могло латити тога посла с изгледом на икакав успех.

(XII. гимназијска беседа у Новом Саду.) Као са свима досад тако и са овом, дванаестом по реду беседом и игранком била је публика задовољна. Програм је био разноврстан: певало се, свирало се у клавир, певало се соло, а певало се и уз гусле и декламовало се. Ученици се трудили, да званице своје задовоље сваком пијесом редом. Да су ово и учинили, знак је то, што су после сваке песме редом били изазивани, дају понове. Ученици нису понављали старе, него су нове песме певали. У гласовир је свирала гђца Олга Јефремовића и ученик VII. разреда Стеван Адамовић. Слушаоце су потпуно задовољили. Гђци Олги Јефремовића захвални су ученици, што се драговољно примила, да суделује на њиховој забави. Живела! Соло се особито допало; тако и гусле па и декламација. Гимназијске беседе јасан су доказ, да се у гимназији новосадској негује лепа вештина: песма и музика Морална је добит дакле у томе. Али има још једне велике моралне добити. Приход од беседа намењен је као припомоћ сиротим а добрим ученицима гимназије новосадске. Досад су већ многи и многи ученици добијали припомоћ и тако лакше науке на гимназији свршили, а добијаће и одсад. Сви, који долазе на ове забаве, уживају у лепој песми, свирци, декламацији али и чине и добро и племенито дело; сви, који прилажу на ове беседе, потпомажу добре ученике гимназијске Са малим даром за беседу са свију страна, а највише из Новог Сада, чини се велико и племенито дело. И ова беседа, као и све друге досадање, донеће леп чист приход. Нека је дакле хвала свима посетиоцима, нека је хвала свима приложницима на дару њихову! Забаве са племенитом цељу посећивати треба, на такве забаве треба прилагати! Сваком прилагачу рећи ће се лепа хвала. Сваки ће прилагач у души уживати, да је и он помогао, те се ваљан и добар ученик издржао учећи гимназију. С. М.

(Гимназијска беседа у Карловцих.) У корист сиромашним ученицима српске гимназије карловачке приређује се на дан св. Три јерарха беседа с игранком, на којој ће уз гимназијске ученике суделовати још и гђа Десанка Барићка, гђца Милана Костићева и српско црквено певачко друштво. Гимназисте ће у мешовитом лику певати сами две песме и то: „Воскресеније твоје“ — како га је удесно Л. Штирски, и „Боже живи“ од Товачовског. Заједнички ће збор срп. пев. друштва с мешовитим ликом гимназијских ученика певати такођер две песме и то: „Јунаков сан“ од Сладека и „Заврши збор из „мајске ноћи“ од Л Штирског. Гђца Костићева свираће на гласовиру фантазију једну из Вердијевог „Трубадура“ а гђа Барићка фантазију из Гуновог „Фауста“. (У програму не стоји ни код једне од тих двеју пијеса, чије су управо фантазије, ко их је удесно, а то се мора замерити. Исто је тако требало рећи, какву ће солопесму певати гимназиста Сава Поповић, јер је овако програм некако крњ, непотпун) Још ће на беседи декламовати гимназиста Јован Милић народну песму: „Ропство Јанковића Стојана“. — С обзиром на одиста племениту цељ желимо са своје стране беседи тој најповољнији успех.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште у Панчеву.) Из Панчева нам пишу: „Наше мило нам народно позориште дошло је у очи Богојављења, и ми му се из свег срца зарадовасмо, јер смо уверени, да ће нам за време бављења свога пружити заиста лепе прилике племенитој забави и уживању. На дан Богојављења отпочела је позоришна дружина низ својих представа ево овим редом: Прва представа беше: „Стеван, последњи босански крањ“ од М. Поповића; II. 7 ог јануара „Краљевић Марко и Арапин“ написао А. Николић; III. 9-ог јануара „Фуршамболови“, с француског превео Бранко Мушицки; IV. 10-ог јануара „Библиотекар“ с немачког превео Б. Галац; V. 12-ог јануара „Адријена Лекуврерова“ (први пут), с француског превео К. Н. Х. VI. 13-ог јанура „Милош Обилић или бој на Косову“ од др. Јована Суботића; VII. 14-ог јануара на дан св. Саве ванредна представа за свуколику школску младеж: Први чин из дела „Вампир и чизмар“, и први чин из „Зидања Раванице“, с декламацијом и сликама српских краљева. Представа ова била је многобројно посећена како од стране родитеља, тако од стране деце. Немогуће је описати радост и уживање, које се разливало на лицу дечијем, а које је достигло врхунац свој, када сви скупа једнодушно отпевасмо „Ускликнимо љубављу“. Призор је то био, који је сузе из очију мамио, величанствен као и светитељ Сава, чију успомену српски народ тако лепо слави и прославља. VIII. 16-ог јануара „Проводаџије“ од М. Савића и IX. 18-ог јан. „Лудвиг XI“ (први пут), превео Ј. Ђорђевић. Месни позоришни одбор, а и чланови позоришне дружине, чине од своје стране све и сва, да публику и грађанство наше задовоље. А публика и грађанство? С поносом смемо рећи, да је одзив такав, какав се само пожелити може. Љубав, поштовање и родољубље према просветним институцијама народа нашег, старе су и делом засведочене врлине Панчеваца. Ових осам представа донеле су 1123 ф. 10 н. што просечно чини на сваку представу 140 ф. 38 н. О члановима позор. дружине и о њиховом труду — други пут. — о —

(Нова хрватска опера) Зајц је довршио своју нову оперу те ће се први пут певати у народном позоришту у Загребу већ концем фебруара о. г. Зове се „Златка“ а либрето је саставио млади хрватски песник Харамбашић.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Изашла су: „Dila dramatická, napsal František Ruth“. У тој су збирци три комада: шаљива игра „Olymp“, драма „Kníže Razumovskij“ и шаљива игра „Démantový prsten“. Критика каже, да су сва три комада врло добра, дикција је у њима сасвим коректна а и на позорници ће имати вацело успеха. Писац је нова снага, али је у та три комада показао одлучна дара а и техничне окретности и сигурности.

— Од Јана Неруде изашле су неки дан у другом издању: „Povidký Malostranské“. То је збирка лепих приповедака.

— Од нове године излази у Минхену реалистичан недељни часопис „Die Gesellschaft“ за књижевност, уметност и јаван живот, под уредништвом М. К. Конрада. Тај лист има врло ваљан правац. Немилостиво тамани све, што је велико а шупље. Конрад је по себи већ познат рецензент, ком није никад импоновала звучна фраза. Међу сарадницима видимо Враума, Грајфа, Золу, Линга, Мајснера и друге.

— Едуард Енгел, који је написао историју француске књижевности, написао је сад и психологију француске књижевности. Критика хвали то дело.

— Између Немачке и Белгије, Немачке и Италије склопљен је уговор ради очувања књижевних радова. Тај уговор ступио је новембра 1884. у живот.

— Библијски роман! Др. С. Манделкерн, знаменити зналац јеврејске филологије, написао је роман „Тамара“. Дело је ваљано. Референт тога романа вели, да ћемо скоро добити роман: „Нека буде светлост! Божанствен роман из хаоса“. Било би и вредно

ЧИТУЉА.

Овик је дана умр'о француски писац Edmond About, који је свог века написао врло много романа, новела, коверија и цртица. Издавао је и уређивао и политични лист: „Le XIX. siècle“ (деветнаести век) и ту је топло заступао интересе славенске. У нас је с пишчевом допволом превела Милка Гргурова две његове приповетке, којима је наслов „Маркизина мати“ и „Ујак и нећак“, и издала их у књизи: „Париски бракови“. Та је књига изашла у Београду 1883. Абу се родио 1818. у Dieuze'у у Лотарингији а умр'о је у Паризу 17. јануара 1885.

Умр'о је овик дана **Г. Каркано**, талијански песник, који је превео Шекспирове драме на талијански те именован био потпредседником енглеског Шекспирског друштва.

А. Е. Одињец (Odyniec), пољски књижевник, умр'о је овик дана у 81. години свог живота. Писао је лепе баладе, драме а и преводио са енглеског и немачког.

СМЕСИЦЕ.*)

(**Жена не може лако мужу угодити**). Шта и шта не иште муж од жене своје па врло често и оно, што се ни најмање не слаже и — опет жена мора за све бити. Тако је човеку по вољи, кад му жена разуме све, што је узвишено, кад је жена поетична, али — и кад разуме добро спремати, и кад зна лепо кувати. Воли муж, кад се његовој жени чуде, како је разумна, али — према њему мора бити покорна и учтива. Лепо је, кад је жена нежна и ватрена, али — и снисходителна. Наивна и беззазлена треба да је жена, али — и јуначна. Кућу да удешава све најлепше и најзгодније, али — опет да не троши много. Мило је мужу, кад му је жена изображена, начитана, али — и кад је проста, чедна и умиљата, природна. Радује се муж, кад му се жена сваком допада, али — сачувај боже, да јој то когод пред мужем каже. Не воли муж, кад му се жена меша у његове послове, али — опет мора за тим ићи, да му помогне у свему. За мужа се има жена излагати и неприликама и — опет не сме се нимало заплести у чему год. Особито пада у очи, како жена мора гледати погрешке мужевљеве па трпити, да је и неверан и — опет држати, да је он идеал од човека и љубити га неописано.

*) У прошлом се броју у „Смесицама“ поткрала погрешка. Где се говори о Шекспировим делима, каже се тамо, да има мњења, е је **Ватон** написао та дела, а треба да стоји **Бакон** (Bacon.)

БИБЛИОГРАФИЈА.

Басне Доситејеве, прерађене и приређене. Издање срп. књижаре браће М. Поповића, у Н Саду 1884. Стр. 99. Цена 35 новч.

Вардар. Календар за просту годину 1885, која имат 365 дни. Година четврта. Во Беч. Цена један грош. Стр. 48.

ОДГОВОР УРЕДНИШТВА.

Р. М. И. у К. „Снегу“ је отприлике исту такву поруку дао немачки песник Вилхелм Милер. Наш је Змај ту поруку препевао. Ако вас не мрзи, нађите 3 број „Јавора“ од год. 1874. па ћете се уверити.

ИЗЈАВА.

У првом броју овогодишњег „Стармалог“ изашла је белешка, која као да хоће да худи „Стражилову“. Белешка је доста нејасна и магловита па ипак из ње провирује злурадост. Чисте побуде, са којих смо покренули „Стражилово“, гоне нас, да се једаред за свагда најозбиљније оградимо против сваког подваљивања а бројеви и течајеви „Стражилова“ потврдиће све оно, што смо народу обећали, кад смо лист покренули.

Дружина око „Стражилова“.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара на годину. Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТ. МИЛЕТИЋА У НОВОМ САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И УМЕТНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 5. У НОВОМ САДУ 31. ЈАНУАРИЈА 1885. ГОД. I.

УСПОМЕНА ЕМИЛУ ЧАКРИ.

Емил Чакра био је врлинама обдарен Србин.

У првој младости запатио је у срцу свом љубав према роду свом, ког је жарко љубио. Срце му се ставило над науком. Учио је, што је по вољи својој сам себи изабрао. Школски запт није му дух ограничио. Све, што је учио, било је по избору племенито, а најплеменитије је род свој љубити. Геније продире и преко науке. Тражио је бисер у народном благу, и наишао је на гдекоје зрно у разбаченим шкољкама у мору столетних народних невоља. Је ли требало у нужди радити за јуначке но сиромашне синове ломне Црне Горе, а још и за друге столетне патнике стародавне Душанове обитељи: ту је он био; одушевљење његово друге је побуђивало на милосрдну дарежљивост. Путнику из далека показао је стазу к браћи својој, да кроз гостољубље пропутује и свуда част рода свога прослави. Тек тако се може род љубити, као што га је он љубио; од њега бољма није нико могао род свој љубити. Песимизму, злослути, код њега није било места; он се уздао, из пуног уверења душе и срца свога, да род српски мора ускрснути и процветати у старој слави својој, те је суморне храбрио и у родољубљу поткрепљавао. Од Балкана, па преко кршних гора, валовитих река, преко Корушке па чак до Молдаве и Висле, и тамо даље, све су то њему браћа била, његови близанци. Словенске је ствари познавао као мало ко, а што је о њима знао, било му је у срце ужљебљено. Према другима био је справедљив, није мрзио ни један народ, врлину је у сваком признао. Искрен родољуб, ал' човеку човек, ма којим језиком он говорио, ма како се крстио; само свој му је био најмилији. Да се догодило, што је у идеалу свом стварао, Срби би дошли до златна доба пре — Сатурнових времена, — и ако би стварање стало хекатомба, у које би народи као у понор попадали. Зато му је идеал изгледао непрактичан, ма племенит. Душа му је скривена била у љуски Диогена, спољње сујете у њега никакве, што је ретκост; ако су га тесногруди људи због тог и осмејно гледали, јер га нису упознали, душа му је била чиста, ње се није дотакла ни завист ни злоба. Уверење своје бранио је јогунасто и против свог најбољег пријатеља, и овај, ако је био увређен, није му замерао, јер знађаше, да то извире из добра срца. Душа му се опростила окова и сад борави у Душановој обитељи међу великим духовима, које је он свога века на овом свету у духу на славу и будућност рода свога ускршавао. Нек санак борави умирен. На њега гледи српски геније са Велебита и показује га прстом нараштају младом, као достојан пример, цвет неувелог родољубља.

Путниче! Пропратио си пут гроба храбре, искрене синове рода твога, и мени си обрекао, да ћеш ме благодарним словом тамо пропратити, где нема злобе и зависти; у инђијелама друкчије би писано: ово ти је пропратница тамо у вечите српске духове од оног, који те је са родољубивих врлина братски љубио. Твоје име остаће спомен окаљеног родољубља на углед нараштајима, а обитељи ти на понос!

Јаков Игњатовић.

КНЕЗ У КУПАТИЛУ.

ПРИПОВЕТКА ЈАШЕ ИГЊАТОВИЋА.*)

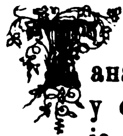

анасије Шамшалов најбогатији је ратар у селу Х. у Славонији равној. Остало му је доста иметка, које од оца, које после стрица, који није имао деце. Кад му уђеш у кућу, ту је све пуно. Чардаци, амбари пуни, сваке феле стоке, живади, коња, да им у селу пара нема. Ретко је који ратар тако сретан.

Танасије Шамшалов сад је педесет година стар, нит мање нит више. Баш се родио трећи дан после Петрових верига у очи поноћи око једанаест сати. Календар не лаже, ту је на првом листу, на првом му образу уписано, да се онда родио. Леп, сретан век за ратара, још кад је имућан и здрав.

Танасије је био јак, повиши човек, као што су обично Славонци, али необично пун, дебео, трбушаст, што је онде реткост. Није ни чудо. Док други све посте прекуже покрај киселице, нешто мало граха — камо срећа да им је више! — па покрај саме воде, Танасије и у пост добро живи; граха у изобиљу, зејтин никад не фали а и риба ретко; бољи пост, него код другог мрс. А мрс код њега, то је тек права благодет. Ако је ко у селу говорио за овог ил' оног, да добро живи, то би рекао: „живи као Танасије Шамшалов“, и то је доста.

Красна кућа, пред кућом два дуда, и још багрене.

Човек кад му у кућу ступи, има шта и видити. Покрај капије вратанца, па преко два басамака идеш управо у красан трем, ту дугачак сто, две клупе, таман за дванаест људи. Кад уђеш у кујну, ту ти све на углед чисто, канда је сваки дан кречено; какве ту дивне тепсије висе, па „форме“, „модле“, „калупи“ за „калуптатлице“, — па какво огњиште, па те лепе жуте полице, пуне нарeђаних судова. А кад у собу ступиш, све мири од реда и чистоте, не знаш, куд пре да погледиш. На великом столу леп ћилим, два кревета, од силних јастука набубрили, поврх њих бели чаршав, шлингован, а под чаршавом од горе до доле наслагани ћилимови и веленци, да газдарица пред гостом не буде постидна, кад буде лежао на белим шлингованим јастуцима и под таквим покривалом спавао. На пенџеру лепо цвеће: жути шебој, рузмарин, ледено цвеће и резанци са жутим цвећем. Онде код чела стола виси сребрно кандило, у прочељу над њим на дувару св. Танасије и унаоколо светитељи. Има и столица, дрвених и сламњих. А каква им башта? Један комад детелине на једној страни, на другој кукуруз, а у среди и унаоколо с прва види се лепо цвеће: босиљак, калопер, божје дрвце, перуника, драгољуб, лала, лепи човек, лепа ката, чубар, турски каранфил, руже, царска круна, божур, бела лала, јоргован, и шта ти ту још нема; па у своје доба: кукурека, млађе, вретенце, пресличице, сасе, та толико их ваљда нигде нема. Свако каже, да такве баште нема у три села. Па каква авлија, могу се петора кола онде с места окретати, па ти пространи вајати, па брежњара-пећ, где се лети лебац пече, па црепње за погаче. Кућа је црепом покривена.

А у кући све гмиже, сви раде, види се, да је пуна кућа

Танасијина газдарица, Пела, здрава, велика, пуна женска, тако око четрдесет година, образа округлих, све на њој трепће од здравља. Млађи, чељад, у сваког светло, румено лице, види се, да се све добро рани; женске, људи урањени, марва урањена, да, и сами скотови, гарови пуни, дебели, длака се светла на њима блиста. Бадава, лепо је, кад је ко јак газда.

Но свако за своје беде најбоље зна. Покрај толике среће, ни Танасије Шамшалов није сасвим задовољан, држи се, да је болестан, да има „шуљеве“.

Газдарица Пела друга је жена Танасији, она нема деце, ал има их Танасије од прве, два ожењена сина, једног још нежењеног и две кћери; једна је већ удата, друга код куће, најлепша у селу девојка, бар тако момци кажу. Већ и само име јој лепо — Босиљка.

Лепо пролетње послеподне, баш Спасовдан, на клупама седе женске, младе, старе; девојке великим кораком хитају, да што пре у коло дођу; гајде се чују, сеоска биртија препуна, напољу се игра, земља под играчима тутњи, цикот, врева; благо оном, ко је млад; а старије по клупама осмејно завидљивим оком

*) Пре више година (у „Даници“ 1868.) почео је поштовани књижевник овај да пише приповетку по имену „Чудан свет“. — То је требало да буде после читав низ приповедака из народног живота, у одломцима, а сваки одломак целина за себе. Радујемо се, што ево сад тај наш признати међу најбољима приповедач наставља поменути свој смер те ево у листу нашем тај наставак износимо на читање читаоцима „Стражилова“. Ур.

гледају на младеж, гдекоја бака ће тек рећи: „Чекај, док остаре, како ће онда нос покуњити!“ Старе успомене на завидљиву пакост средње подстичу; те нису ни старе, нису ни младе, нису нигде пристале.

Пела и Босиљка лепо су обучене. На Пели три сукње, распирила се као ветрењача, глава јој свиленом цегом фино увијена; у Пеле су лепе обрве, али су ипак гаром малко продужене, испуњене, па и фарба на лицу баш тако јако се не познаје. Босиљка је сва у шлингерају, коса лепо очешљана, курјук у чаробну пунђу увијен, глава јој украшена свим цвећем, што га само у башти има, јест, и Босиљка мири као каква башта

Танасије Шамшалов седи у трему, пред њим бокал и чаша, пије, пуши, дуго му је време, чека, да ко од свог дође, неће у меану; и шта ће он, толики газда, онде међ дерладма и распикућама, покрај своје красне куће, где је све у изобиљу, где свега има, што му само срце зажсли.

Већ је пред вече.

Ето долази му кум, Зарија Лендован; сад ће бити дивана.

Зарија ступи у трем.

— Добар дан, Танасије, сретно провео Спасовдан!

— Бог добро дао! Седи.

Зарија није ни дочекао задњу реч, а већ седа.

Танасије дигне чашу с два прста, од којих је један у чаши, па сипа за Лендована, ал' више вина у бокалу нема; лупа бокалом о сто.

— Пело, донеси вина!

Пела се напољу на клупи мало заговорила, и она би рада видити какву допадљиву сеоску лолу, и она је била у првој младости на гласу, а играчица, да јој пара није било. Уђе, узме бокал и оде у вајат по вино. На петојки натегача од тикве, буре је пуно, тек су га данас начели. Пела извуче вина; нехотице је нешто јаче повукла, да се морала загрцнути; носи бокал, а још се од вина облизује.

Сад мора и Пела ту остати. Донела је ладне јагњетине; она већ зна, шта Танасије мисли; он је гостољубив, а Лендован му је кум, крстио му децу, управо жена Заријина, но то ништа не чини, зато су опет кумови.

Диван се започне.

— Чуо сам, куме, неку ротквү, не знам је-л истина, чисто не бих ни спомињао.

— Знам, шта мислиш, чуо си, да сам изгубио процес.

— Јест, говори, шта је у ствари?

— Та знаш, да је мој синовац Живко против мене процес подигао.

— Знам, па шта је суд донео?

— Е, донео је сектенцију, да морам доњу кућу и четврт сесије њему уступити.

— Е, брате, ако узмеш на ум, и право је, јер је то дедовина; твој отац је био и његовог оца отац.

— Јест, тако је. Ја сам хтео да се лепо изравнамо, а моја Перка, знаш каква је, она неће да попушта, а и Живкова млада је враг, па је оцило наишло на кремен. Хајд, кад је тако, нек буде, имам фала богу још толико, а дуга немам, ама баш ником нисам дужан, само богу и цару. Само ми је жао, што је толико трошка то стало, вишкал млого иште; да сам знао, одмах бих попустио био.

— И боље би било; боље своме и попустити него вишкалма џепове пунити; од мене вишкал још није видио крајцаре, а мислим и да неће.

Тек што је Танасија то изговорио, а ето му сина Милоша. Јак здрав младић у двадесетој години. Носи се више као Бачванин; на глави место клопава шешира мали „ирошки“. Дошао је, да се оцу јави; све је код куће у реду, рад би мало пред меану, а Босиљка га већ на пољу пред врати чека.

— Бабо, ја сам готов, рад бих мало тамо у коло.

— Но трошка ти на то не треба, јел?

Отац се смеши, а вади из џепа новце.

— Ево ти на — форинтача. — Пружи му.

— Ако не буде доста а ја ћу опет бабу за џеп.

Милош прими форинтачу и оде. Маћеха му Пела нуспут поправља мараму на врату; после га пљесне по леђи.

— Иди, момче, протреси мало те девојчуре; поскочице да су лепе!

Милош смешећи се изађе па са Босиљком управо меани

Кад је излазио, сви су га мерили.

— Да здрава момка! рече Зарија.

— Ко га таквог и однегова нег ја? Сто пути рођена мати не би му таква била! хвали се Пела.

— Јест. Ал и јесте момак! сад би га требало женити, вели Зарија

— Само да ми га не одведу у катане, бојим се за њега, дода Пела.

— То је и моја брига; једног сам већ мо-

рао дати у катане, па сад опет другог! тужи се Танасија, а лице му се набара.

— Ћути, чоче, натарош и доктор све ће то израдити; мало јунац, мало бравац, мало новац па ће све бити у реду. — Пела то рече, накриви усне па на старца намигне, а у чашу сипа вино за Зарију.

— Јесте, тако је, Пело, ал си још на неког заборавила, а то је наш попа, отац Сава, он је с господом познат, а наш је човек, упадне Зарија.

— Та њему бравац ил јуне неће фалити; и заслужује, јер свуд уз народ пристаје, а и код господе је угледан, рече Танасије.

— Право кажеш, ил је зима ил је жега, и по киши ће свуда ићи, само да ти помогне; моли за људе, да им се због пореза у бесцену добро не прода; где се свађају, он мири; таквом је попу вредно дати од оног, што ти бог подаровао.

— И јест прави духовник наш попа, и данас какву беседу народу у цркви дао, да ми се још и сад мути по глави, да се слажемо, да један другог потпомажемо, да се не прогањамо, да се угледамо у дела спаса нашег, ког данас славимо, који је за људство на правди страдао. — Танасије испије чашу, а другу напије Зарији.

— Пимо, куме, у здравље попино, бог га живио!

Зарија прихвати чашу и испије.

— Бог га живио! Кад умре, нећемо више таквог имати.

— Ви људи пијете, а мене ни не нудите; хајд и ја да рекнем, „живио попа“! Кад је био млађи и он је био велики враг; кад ме је исповедао, хтеде сазнати све до ижице. Каткад ме је питањима тако збунио, да нисам знала ни шта говорим. — Рече Пела и испије, а лице јој се зарумени.

— Чекај, Пело, кад смо већ код попова, да прозборимо и коју паметну. Знаш, да смо кумови. Што сам крстио, треба и да венчам, хајде да Милоша женимо, вели Зарија.

Пела стоји до стола а подбочила се.

— Добро, баћа Зарија, а коју ћемо девојку?

— Одмах ћу ти казати. Милу Лепиркову; фајн девојка, отац добар газда, а ја с њим опријатељен; та би била за Милоша.

— Па Милу Лепиркову, ту слабачку девојку; бледа, исушена као биљка; но још таква треба Милошу!

— А да какву ћеш бољу?

— Која буде моја сна, мора другчије изгледати. Мора бити висока а крупна као ја, пуних образа, канда је наливена, и сва да је тагва па и листови да су као у мене, кад буде у цркви покрај мене, да не будем с њом постидна.

— Па добро, Пело, Мила је још млада, још ће и растити, а за гојење има још времена.

— Не говор' ми куме о Мили Лепирковој, та има већ јектику; какви њу већ доктори нису лечили! Лечио је из Осека и доктор Шлосбергер, па је покварио; гора је постала, нег што је била. Лечио је најпре наш врач Влајко. Како јој руку метнуо на стомак, одмах вели нема помоћи, то је јектика; та није за Милоша, хоћу ја са снајом да се дичим; а Милошу још крава није стала на ногу, да се сад мора женити, рече оштро Пела.

— Додуше право каже, имамо времена, док најпре Босиљку удамо. — Танасије маше главом, одобрава Пелине речи.

— Е кад је тако, нек буде сваком на вољи, заврши Зарија па онда се прихвати вечере.

И Танасије уз то пристаде. Пела им још донесе вина, па ће их саме оставити.

— Људи божији, докле ћу ја с вама овде? Идем напоље, да видим, шта свет ради.

Пела их остави, оде напоље и приближи се са још једном другом, да види, како момчад игра.

(Наставиће се.)

АЛЕМОВИ.

ЈАДНА МИЛА.

I

Журно мома с воде хита:
момче приђе, иште воде.
Напило се, оком прати,
куд стидљива мома оде.

Плашљиво је момче пита:
куда журиш, куд већ оде?
Ал ја ћу те дочекати,
када сутра пођеш с воде!

II.

И чим вече које дође,
веселије пева Мила,
руменија ј', чисто није,
која 'но је досад била.

Ал к'о љубав чиста ко ће?
На води је скоро била,
драги дома допрати је,
па је сретна, сретна Мила.

III.

Свако вече, к'о да не сме,
у башту се краде цвећу
и тицама својим Мила
па им прича своју срећу.

А тичице крену песме
па казују њену срећу
и певају: да је Мила
најдивнији цвет у цвећу.

IV.

Што је тако тужна Мила,
што у башту данас неће?
Тичице је изгледају,
Изгледа је шарно цвеће.

На води је данас била,
на груд'ма јој мирис-цвеће —
свену цвеће, груди знају:
он је болан, устат' неће!

V.

Данак бега, сунце пада,
а зраци му љубе сузе,
што низ лице лепој Мили
у криоце спуштају се.

Са сунцем јој седа нада,
у гроб снови спуштају се —
ког су данас сахранили,
тог не дижу више сузе.

VI.

Зашто тако тужно све је
у баштици Миле мале,
па и тице зашто нису
још вечерас запојале?

Кад су јуче чекале је
па весело запојале —
у гроб хладни носили су
мртво тело цуре мале.

Ж.

РАЗНИ ПУТЕВИ.

ПРИПОВЕТКА МИЛАНА САВИЋА.

(Наставак.)

Међу тим је Милић ишао својим путем у гостионицу, где је обично ручавао, кад баш није био код Живковића. Ту је већ затекао доктора Лукића у живом разговору са неким калуђером. Милић се поздрави с њима и седне до њих. Лукић га упозна с калуђером, једним још младим јеромонахом, који се звао Теофан Божић. Дошао је из оближњег манастира, да у вароши пазари неке ствари. Са Лукићем се познавао још из детињства., били су из једног места, али их је живот у комешају свом раставио, и тек сад се нађоше опет. Обрадовали су се, али се опет уздржавао један од другог, јер ни један није био сигуран, на какво ће мњење наићи у другог, особито што се тиче народно-јавних ствари. Тек кад је Теофан видео, да је поред Лукића сео уредник „Заточника“, изведри му се лице и он поче слободније да говори.

Милић је потегао најзамашнију новост тога дана: омладинску скупштину. Обојица су били изненађени, и Лукић и Теофан, али су се и обрадовали, што је омладина српска једном проговорила.

— Вама је, господо, лако. Ви се можете и јавно радовати, рече Теофан, али ја морам своју радост у себи да скријем, а највећма морам да пазим на то, да ме не провиди братија моја. И тако има зуб на мене, па кад ме денунцира и, наравно, још нешто и свога масла дода, онда су ми мирни дани избројани. Баш вам завидим.

— Па што не скинеш ту дерну мантију и што не дођеш опет међ свет, рече Лукић и стаде га очима чисто храбрити.

— Да сам научио што год паметно, радио бих то, уздане Теофан, али овако не иде.

— Ево, ступите у редакцију нашег листа, примети Милић, и тако ми је потребан још један сараденик. Правац „Заточника“ познат вам је, цео га народ одобрава; претплатници се купе; за кратко време мислим да лист издам сваки дан, и онда ће ми требати не само још један, већ још два сараденика.

— Лепо вам благодарим на понуди, одговори Теофан, али не иде. Остаћу већ ту, где сам, шат био и на том месту народу свом од користи.

— То имаш право, рече Лукић, нама су на свакој позицији борци од потребе, а највећма на тако запуштеном месту, као што је калуђерство. Остани, где си, па се по кад кад јави и нама.

— Нико ми не брани, да сам Србин, рече опет Теофан, до душе, тек у другом реду; јер први ред остављен је ли за калуђерство, и то за лицемерно. Али окајмо се тог дивана, доста ми је, што у манастиру морам једнако о њему да мислим, и кад хоћу и кад нећу. Добро здравље!

— Добро здравље! прихватише и Милић и Лукић и куцнуше се с калуђером.

Кад су довршили ручак, растадоше се. Теофан оде преко Дунава у Варадин, где су му била кола, и одвезе се у манастир. Милић и Лукић одоше у читаоницу, где су обично после ручка пили црну каву.

У читаоници затекли су своје обично друштво већ скупљено. Милић поче причати о омладинској скупштини, и на лицу свакога могло се видети искрено радовање. Где који до душе махао је главом, говорећи, да ће се скупштини од стране владе чинити сваке препоне, јер су времена озбиљна.

— Не плашим се ја тога, рече адвокат Пајић, власт ће скупштину или допустити или неће. Ако је допусти, неће јој правити сметње. ако не, е, онда престаје ствар. Бар се тим позивом па онда и забраном усколебала мирна и заспала површина народњег осећања; сваки ће сад осећати, да је Србин, а то је већ добитак по себи. Него ја се бојим другог нечег.

— А чега? запиташе га са више страна.

— Ја се бојим социјалистичке струје, која је овладала у већем делу наше омладине, настави Пајић, те држим. да ће већина збора решавати и онаква питања, која са досадашњим начелима наше странке не стоје ни у каквој свези, те ће је одвести од праве мете своје.

— Ја не делим ваше уверење, рече на то учитељ Јовић. Не делим га већ с тога, што сам уверен, да су социјалистичке идеје за наш народ само спасоносне . . .

— Ето, ви'ш, прекиде га Пајић, већ се истичу поједини апостоли социјализма.

— Та да, социјализам осуђује сваки, који га не зна, примети Јовић и окрене главу на страну.

— Социјализам је природан тренутак у развитку човечанства, рече Милић, он је конзеквенција, он је просто учинак разних узрока, и кад се уклоне ти узроци, престаће и социјализам.

— Та и ти си неки радикалац, примети опет Пајић.

— Ја и јесам, одговори Милић, само што се не слажем у начину лечења са социјалистама. Иначе, руку на срце, они имају право.

— Јел'те да имају, рече Јовић, али, дабоме, кад ко само мисли на деобу и на петролеј, а неће да се упусти у дубље сазнавање природне појаве социјализма, тај и не може друкче о њему говорити, него што говори господин адвокат Пајић.

— Социјализам на сваки је начин природна појава, рече Лукић, и као таква, већ је оправдана. Само држим, да ми Срби нисмо дошли до тог степена, да социјализам може стање наше да вида. У нас Срба нема тих узрока, да им социјализам буде учинак. Он је само накаламљен на нас, и то у облику жестоке младежи, којој се свака нова идеја допада. Да сам Француз или Енглез, био бих социјалиста већ давно; као Србин не могу, јер не увиђам потребу његову. Промене треба, то стоји; али пут, пут . . .

— Тај пут нуди социјализам, рече Јовић. Наш народ још није проничен западном културом, услед тога је свеж. необрађен. Где има онда бољег земљишта за социјализам, него у нас, кад не би наишао на сметње, на које наилази у осталим већ изопаченим народима; кад не би наишао на елементе, који развитку социјализма стају на пут. А да је та наука спасоносна, то стоји; за што онда оклевати да се народ усрећи?

— Ја држим, да наш народ може доћи и на други начин до среће, примети професор Стојковић, а то је, да пре свега остане Србин, и да буде — један народ. Уважањем социјализма произвела би се голема збрка, која би народ на странпутицу навела, или можда још и на што горе.

— Тако је, синко, рече сад стари Живковић, који је за време целог разговора с чибуком у руци у близини стајао, тако је. Пре свега треба бити Србин. па онда — ништа више.

— А зар ми нисмо Срби, који бранимо замисао социјализма? запита Јовић оштро. Или мислите. да само онај има права, Србином се назвати, који је — богат?

— Ено га ви'ш, куд овај шиба, рече Пајић вртећи цигарету међ прстима. Богатство му најпре запиње за нос. . . . .

— Мој господине правобранитељу, у социјализму има више — — конзеквенције него у адвокацији, рече Јовић и устане. Но. таква се питања не могу решити при црној кави. Видићете само, шта ће бити на скупштини, али видићете и то, да у нашим грудима бије поштено срце, које љуби свој народ њега ради и ничег другог ради.

После тих речи уклони се Јовић од стола и приступи билијару, где је неко време гледао у лопте. И остали се по мало разиђоше. Милић се опрости са Живковићем и оде у редакцију.

Ту је међутим већ био сложен његов рукопис; он пређе коректуру, подере рукопис, и почне читати коректуру позива на омладинску скупштину. Костић је међутим писао мање рубрике. Вече још није било овладало а лист је био већ готов. И Милић и Костић одоше из редакције. При поласку сврне Милић у штампарију и узме поправљен отисак свог реферата о позоришту, да га однесе Љубици. као што је обрекао.

IV.

Неколико дана после свег тог била је велика вечерња забава код поседника Радића. Радићева кућа била је позната са свог гостољубља, са искреног дочека и са оног пријатељског начина забављања, који и новодошлог госта тако пријатно дирне, да се осећао као да је у својој кући. Радићеве назоре о гостопримству делила је и млада жена његова, госпођа Наталија. Зато је њима долазио сваки радо, јер је знао, да ће бити свесрдно примљен.

Било је већ девет сата. Широки простори Радићевог стана били су напуњени гостима. У великом предсобљу, за дугачким столом, седела су нека господа поред чаше вина и живо су се разговарала о разним дневним догађајима. Ту је седео Влајковић, Живковић, Милић, Дражић, Лукић, Станић, Стојковић, Радић и Башић, Радићев таст. Кад год би пала значајнија реч, која је јаче расветлила политичан положај, свагда је наишла на одобравање, особито од стране Живковића, који је уживао у таквом разговору. Пајић и Лукић учествовали су такође у том разговору; али сваки је гледао, да са неколико досетака разбије озбиљност, која се почела гомилати на друштву. На послетку је весела здравица адвоката Пајића целом друштву други правац дала.

У другој соби, за округлим столом, седеле су госпе. Ту је била Влајковићка, Станићка, Пајићка, Стојковићка и Башићка.

По осталим собама расуо се млађи свет. За клавиром седела је домаћица и свирала је својим гостима. Одмах до клавира, на малој, округлој столици, седела је Даринка и пажљиво је слушала на речи Машићеве. Често је прелетао осмех преко њених уста; и Машић је био задовољан. Обоје су нашли задовољства које у бурном аплаузу у позоришту, које у белешци у „Заточнику“. Драгиња и Љубица шетале су се по соби горе доле; у њиховом друштву био је и Костић, који је Љубицу гледао као неко више створење. Знао је он, да Милић одлази у кућу; али то га није ни најмање задржавало, да Љубици одаје своје најдубље поштовање. Њима на сусрет ишли су глумица Мара и учитељица Јулка, Костићева сестра. Мара је често кроз отворена врата погледала на сто, за којим су седела господа, и то свагда баш на самог Милића. Она није заборавила разговор с њиме у гостионици, и хтела је, ма да му је одала тајну кокетерије, ипак да га привуче к себи. Колико је гледала Мара на Милића, толико је опет Драгиња на Дражића, и не пазећи, да Љубица све то види. Али Љубици није било до сплетке, она се напротив радовала томе, држећи, да је прва љубав свагда светиња, коју ничим, па ни злим мислима, не треба кужити и тровати.

— Збиља, рече Љубица, кад се опет састадоше са Маром и Јулком, то баш није лепо од наше господе. Ено, седе тамо при чаши вина, бистре политички положај, а нас остављају, да се проведемо како знамо. Једини је господин Костић још тако учтив, те нас забавља.

Костић је на те речи порумено и смерно се поклони Љубици, да јој се захвали на том признању. Али су те речи чули и они за столом, и за тили часак устадоше оданде и Милић и Дражић, и приближе се девојкама.

— Прикажите ме госпођицама, рече Дражић Милићу у ухо, ако их и познајем из виђења, опет нисам познат с њима.

Милић је на то само климнуо главом, и кад су ушли у собу, прикаже га Љубици и Драгињи. Љубица га прими пријатно, а Драгиња је у исти мах и побледила и поцрвенила.

Неколико тренутака за тим било је друштво друкче удешено. Са Љубицом је ишао Костић, са Маром и Јулком Милић а са Драгињом Дражић.

(Наставиће се.)

КАДА ВАЈ...

Када вај ми срце стегне,
кад ми душу јади ломе,
тад' бих често сузне очи
упро небу звезданоме!

Често би ми душа млада
на крилима маште силне
полетела у даљине
оне плаве и умилне!

Па би пала у заносу
на срдашце мајке моје,
лијућ' горке, горке сузе,
јадајући јаде своје!

Ср. Карловци.

Ах, да тога јоште нема,
да слободе мисли није,
млого срце престало би
да у трошним груд'ма бије!

Милутин Трбић.

НАЈСТАРИЈЕ СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ
УПОРЕЂЕНЕ СА БУГАРСКИМ.

(Наставак.)

3. Вилинске песме.

Ни једно митолошко биће у Словена није се истакло у толикој пластици, као што се истакоше виле. Тога ћемо наћи највише у нашем народу, у ком нема краја, а да се не зна за виле, и да се о њима много што шта не приповеда. Зато мислимо, да је вредно написати коју и о том бићу, које је више нешто него човек; вредно би било да потражимо и да дознамо, од куда такова бића у нашем народу, и шта су она морала негда бити.

Вук Караџић у свом речнику код речи „вила“ овако за њих пише: „Виле живе по великим планинама и по камењацима око вода. Вила је свака млада, лијепа, у бијелу танку хаљину обучена, и дугачке, низ леђа и прси распуштене косе. Виле ником неће зла учинити докле их ко не увриједи (нагазивши на њихово коло, или на вечеру, или друкчије како), а кад их ко увриједи, онда га различно наказе: устријеле га у ногу или у руку, у обје ноге или у обје руке, или у срце, те одмах умре.“

Толико само пише Вук о вилама, но потражимо виле у нашим народним песмама и приповеткама и разгледајмо, где и како се јављају.

1. Вила зида град.

Из Црне Горе.

Град градила б'јела вила,
Ни на небу ни на земљи,
Но на грану од облака;
На град гради троје врата:
Једна врата сва од злата,
Друга врата од бисера,
Трећа врата од шкерлета.
Што су врата од суха злата,
На њих вила сина жени:
Што су врата од бисера,
На њих вила кћер удава;
Што су врата од шкерлета,
На њих вила сама сједи,
Сама сједи, погледује,
Ђе се *муња с громом игра,*
Мила сестра су два брата,
А невјеста с два ђевера;
Муња грома надиграла
Мила сестра оба брата,
А невјеста два ђевера.

У другој опет песми о Марку Краљевићу пева се, како је жедан гором путовао и хтео да се напије воде. У том путу викнула му вила из облака:

Хајде гором у напр'једа,
У гори је зелено језеро,
Ондје ћеш се хладне воде напит'
Ал се чувај замутит језеро,
На њем спава бродарица вила.

Марко се оглушио вилине речи, па опет оде к зеленому језеру, и на њем напоји себе и шарину. Баш у тај мах, кад је воде пио, пробудила се бродарица вила и заметну бој с Марком, који би зло испао по Марка, јер би га вила надвладала, да му се и опет не указа облакиња вила. У који мах се ова јавила, у тај мах као да се небеса отворише, тако је синуло по ведром небу. Бродарица вила загледа се у облаке, а Марко у тај мах потрже ножа од појаса и прободе бродарицу вилу, као што му знака даде вила облакиња.

У једној црногорској песми опет пева се, како је из неба излетела лакокрила вила па се одмарала на Гарачкој планини, па одовуда говорила свому побратиму Лазаровићу Рами, да буде на опрезу, јер ће на њег ударити Арбанаси.

Јасан пример нам о том пружа и песма: „Марко Краљевић и Муса Кесеџија“, кад се обојица рваше, па напослетку оману Муса Кесеџија, и удари Марка о зелену траву:

Пак му сједе на прси јуначке.
Ал процвиље Краљевићу Марко:
„Ђе си данас, посестримо вило?

Ђе си данас? нијђе те не било!
Еда си се криво заклињала,
Ђе год мене до невоље буде,
Да ћеш мене бити у невољи?"
Јави му се *из облака* вила:
„За што брате, Краљевићу Марко!
„Јесам ли ти, болан, говорила,
„Да не чиниш у нећељу кавге?
„Срамота је двоме на једнога;
„Ђе су тебе гује из потаје?"
Гледну Муса брду и облаку,
Откуд оно вила проговара;
Маче Марко ноже из потаје,
Те распори Мусу Кесеџију,
— — — — — — —

У некој Загорској песми светује облакиња вила и млада недеља неку Марију, да не иде у гору зелену са својим синчићем, јер су тамо незнани људи, који ће јој синчића отети. Марија не хаје зато, него пође у гору, па изгуби сина.

Осим тога приповеда се у неким крајевима нашега народа, да на сваки стари петак долети вила с неба, да учи женске, како треба лечити и људима хаснити. Ове жене морају расплетене косе поћи у зелени луг, онде се две од њих успну на које год старо дрво, па слушајући вилу, морају предиво јести, да боље запамте, чему их учи вила; кад се науче, постану виленице. Ове две женске на дрвету спаја од предива нит, коју држе у руци на другом крају женске испод дрвета, па док вила говори морају заједно прести. (Ове испод дрвета не једу предиво. Која од њих тога не чини, та не чује вилу, шта говори, па ништа и не научи.

По овом, што до сада написасмо, дознајемо, да ове виле, што живе у ваздуху и сабирају облаке и муње и њима се играју гледајући одунда на свет — да те виле слећу на земљу и проричу људма, бранећи и чувајући их од зла, које им прети. Оне уче људе разним вештинама и чувају их од злих вила.

Наш народ зна и за виле, које живе на **земљи**. По народном веровању и приповедању ове су час добре, а час зле, и разликује их народ у горске и пољске.

Горске виле рађа зелена гора, у којој оне лов лове по планинама, па су за то наоружане стрелама. Оне се баве певањем, свирањем, играњем кола, гатањем, проридањем и лечењем. Кад су добре воље, разговарају се с људима и зверовима. Каткад бију међу собом бој, на што цела гора од крике и вике грми, и земља се тресе. Кад су зле воље, онда су жељне људске невоље. О том пева песма:

Зидање Скадра.

Град градила три брата рођена,
До три брата три Мрњавчевића:
Једно бјеше Вукашине краље,
Друго бјеше Угљеша војвода,
Треће бјеше Мрњавчевић Гојко;
Град градили Скадар на Бојани,
Град градили три године дана,
Три године са триста мајстора,
Не могоше темељ подигнути,
А камо ли саградити града:
Што мајстори за дан га сагради,
То све вила за ноћ обаљује.
Кад настала година четврта,
Тада виче са планине вила:
„Не мучи се, Вукашине краље,
Не мучи се и не харчи блага;
Не мо'ш, краље, темељ подигнути,
А камо ли саградити града,
Док не нађеш два слична имена,
Док не нађеш Стоју и Стојана,
А обоје брата и сестрицу,
Да зазиђеш кули у темеља,
Тако ће се темељ одржати,
И тако ћеш саградити града."
— — — — — — — —

Може ли бити већега зла, него што је ово, које је зла вила пожелела.

Но такове су виле и пријатељи људима, особито јунацима, јер сваки бољи јунак има и своју вилу посестриму. Тога ћемо доста наћи у нашим народним песмама. Тако је великому јунаку Новаку долетела из горе вила, кад га је под старост неки Грчић Манојло надвладао на мејдану, па за то вилу у помоћ позвао, а она му световаше:

„Врћ' се натраг, Богом побратиме!
Чинит ћу се лијепа ђевојка,
Савит' ћу се Грку око врата,
Ти погуби слијепа јунака".

Па не само људи него и зверад имају своје виле посестриме. Тако се пева у нашем народу, како је неки јелен по Загорју пасао траву и јадиковао, а вила га упита, за што тужи и јадикује? Јелен јој, као својој сестри, одговара, да тужи за својом коштутицом, коју је изгубио. У другим опет песмама спомињу се птице, особито орлови, и т. д., како се разговарају с вилама.

Пољске виле су као и горске, само што живе по пољу и равницама. Тако се код нас приповеда о тим вилама, како су оне ишле у старо време по пашњацима и ливадама, по гумнима и раскршћима, па и данас се много у народу верује, да у поноћи долазе виле на раскршћа и онде се играју и вијају. Виле имају и своја места, где седе и чешљају своје златне косе. Могу се, мисли наш народ, видети на месечини крај гробова, и онде коло играју, а у рукама им се светле буктиње Пољске виле понајвише су добре. Дични старина Иван Кукуљевић Сакцински пише, како су му старци о овим вилама овако приповедали: „Верујте, господине, стара је реч, да су онда још златна времена била. Чедни су били онда људи; поља су рађала самом пшеницом и другом храном без људског труда и зноја; срце је свију онда једно било, воља једна, један закон, један обичај. Виле су онда људма, јер бијаху добри, помагале поља жети, траву косити, стрни плевити, марву хранити, куће градити, штибру плаћати; па су свуди брале чемер (тугу).“ — За тим се тужи, како је нестало вила „одкада су пастири забацили свирале, тамбуре и песме, те на место њих попримали биче у руке и стали по паши пуцкетати, хушкати и клети; одкад још к тому почеше пушке пуцати и народи се прогањати . . . Само где који човек, који је вилама особито омилио, види их кадкада, како по пољу играју, или на пустој клисури и голој стени самотно (усамљене) седе, те плачу или у жалосним песмама наричу.“

Овим дакле, што до сада написасмо о горским и пољским вилама, дознајемо, да су оне добре и зле роду људскому.

(Наставиће се.)

КАКО ЈЕ УНУТРА У ЗЕМЉИ.

ОД М. ПЕТРОВИЋА

(Наставак.)

О склопу наше земље можемо нешто да дознамо и из њене *посебне тежине.* Да видимо најпре, шта значи тај израз. Узмимо једнако комађе различитих тела, н пр. један комад гвожђа, један комад сребра и један комад злата; као што рекосмо, треба то комађе да је једнако, т. ј. да има исту величину или запремину. Кад та три комада на вази измеримо, видићемо, да нису једнако тешки, него је комад гвожђа најлакши, злато најтеже а сребро би стојало у средини. Једнаке запремине тела нису дакле једнако тешке. Ми то себи тим разјашњујемо, што кажемо, да различита тела имају различите посебне и специфичне тежине. Посебну тежину тела знамо, кад означимо, колико је пута оно теже од чисте воде исте запремине. Тако је посебна тежина гвожђа 7·6, сребра 10·5. злата 19·3 т. ј. та су тела толико пута тежа од воде исте запремине. Пошто се упоређује са водом, то је посебна тежина воде = 1. Кад је неки комад гвожђа тежак 7·6 грама, онда је комад сребра исте величине тежак 10·5 грама, а злата 19·3 грама. За тела, која имају велику посебну тежину, кажемо, да су тешка, а тела мале посебне тежине зовемо лака. Посебна тежина зове се још и *густина.*

Сви делови тела, које је састављено из једне исте материје, имају исту посебну тежину. Кад изнађемо посебну тежину таквог тела, онда је то уједно посебна тежина сваког његовог дела. Али кад је неко тело — а то је баш случај код наше земље — састављено из различитих материја, онда посебна тежина таквог тела није уједно посебна тежина његових појединих делова, него се налази у средини између њих. Због тога је и зовемо *средња посебна тежина.*

Кад знамо посебне тежине свих појединих делова неког састављеног тела, онда можемо отуд да израчунамо и његову средњу посебну тежину. А ако је за такво састављено тело позната његова средња посебна тежина и посебне тежине неких његових делова, онда се може отуд рачуном да изнађе посебна тежина и оних делова, који још фале. Због тога је важно, да знамо средњу посебну тежину наше земље, јер посебне тежине делова на њеној површини познајемо, и тада би смо могли да закључујемо, каква је њена унутрашњост, која нам је непозната.

Средњу посебну тежину (густину) земље одређивали су више научењака. Из њихових радова излази, да је средња густина наше земље 5 5, свакако да је већа него 5. Горњи делови земље немају толику посебну тежину. Камење у тим деловима познајемо, знамо њихову посебну тежину и по њима износи средња густина горњих делова земље највише 2·5. Али кад помислимо, да је највећи део земљине површине покривен водом, којој је посебна тежина само 1, онда морамо тај број још даље да снизимо и средња густина горњих земљиних делова не може више износити него од при-

лике 1·5. Отуд можемо да закључујемо, да земља унутра има много већу густину него горе на површини и непосредно под њом.

Можемо дакле као извесно узети, да густина земље расте према њеној средини или према њеном центру. Како и у којој мери расте, то дакако не знамо, али различити научењаци покушали су, да изнађу закон за то растење. По њиховим рачунима излази, да — кад се узме 2·5 за посебну тежину на површини — густина земљине масе у половини између средине и површине износи 8·5, а у самој средини 10 до 11 дакле да има у средини од прилике исту густину као и сребро.

До тог истог закључка дошли су и астрономи својим посматрањима. Важни разлози, које они износе, говоре за то, да се тежиште земље налази у њеној средини (центру) и да њена густина према средини непрекидно расте. Око средишта наше земље правилно су поређани слојеви, који према површини имају све мању посебну тежину. Али такав правилан поредак слојева по посебној тежини предпоставља, да су ти слојеви били некад покретљиви, а то је само тако могло бити, ако се земља налазила неко време у течноме стању. На тај закључак одводи иначе и облик земљин, који не представља потпуну куглу, него је иста на стожерима спљоснута.

Тако се све појаве, које се односе на топлоту, густину и облик земље, слажу у свему са претпоставком, да је земља планета, која је из газовитог и течног стања поступним хлађењем и згушњавањем са свим или од чести очврснула.

Отац те претпоставке или — као што се данас опште зове — теорије славни је немачки философ *Кант*. Не знајући за њега поставио је исту теорију 40 година касније француски природњак *Лаплас*. С тога се обично зове та теорија Кант-Лапласова.

По тој теорији отцепиле се материје, које данас сачињавају земљу, од сунчане масе. У то време кад је земља отпала од сунца, била је она грдно велика усијана ваздушаста лопта Та лопта кружила је у простору у главноме по истим законима, који и данас за њу постоје и губила је непрекидно од своје топлоте т. ј хладила се. Са хлађењем се земља уједно скупљала и бивала је све мања. Кад се земља већ толико охладила, да сва тела у њој нису могла више да опстану у ваздушастом или газовитом стању, онда су почела нека од њих да се згушњавају у течности. Пошто се површина највише хладила, то се ту почело прво згушњавање. Згуснуте, течне масе спуштале су се отуд према средини и начиниле су око ње течну језгру, која је у течају даљег хлађења бивала све већа и већа. Прелаз из газовитог у течно стање напредовао је дакле изнутра на поље. У последњој стадији тога процеса била је земља усијано-течна кугла, коју је обвијао газовити омотач.

На исти начин бивало је после и очвршћивање. Док се земља налазила у течноме стању, беху још у њој све материје равномерно измешане, тако да је цела кугла имала на сваком месту једнаку густину, која је лежала у средини између густина свих саставака. Тек са очвршћивањем почела су тела једно од другог да се одељују из те смесе или *магме,* који се израз обично употребљује у геологији.

Јасно је, да се нису могла сва тела у исто време излучити из усијане магме, јер као што различита тела требају за топљење различити степен топлоте, тако и чврсну при различитим температурама. Платина се н. пр. топи на температури од 2000 степена. Чим је топлота на површини земље дошла испод те мере, није могла више платина да остане у течном стању у магми, него се из ње оделила као чврсто тело. То је исто морало бити и са другим телима, чим се земља охладила испод температуре, коју дотична тела требају за топљење. На земљи нашој очврснула су дакле најпре она тела, која се топе на највишим температурама.

Од саставака наше земље спадају у ред таквих тела *тешки метали* и *силикати*. Тешки метали познати су сваком; ту имамо платину, бакар, гвожђе, злато, сребро; сви ти метали требају за топљење преко 1000 степена топлоте. Други тешки метали, као цинак, олово и калај, топе се већ на много нижој топлоти. Али и силикате познаје сваки ако не по имену, а оно бар у ствари. То је камење, које је најмногобројније заступљено у горњим деловима земље. Ту спадају фелзити, гранати, азбест. Силикати се налазе у граниту, у порфиру, у серпентину и т. д. Распадањем фелзита постаје земља иловача и тако можемо једва који корак да начинимо, а да се не сукобимо са силикатима. Најважнији саставак тога камења је силицијум, откуд је и добило оно своје име. И силицијум се топи истом на топлоти од две хиљаде степена.

(Свршиће се.)

ПОДЛИСТАК.

БЕСЕДА У СПОМЕН Д-ру МИЛАНУ ЂОРЂЕВИЋУ

У СВЕЧАНОЈ СЕДНИЦИ КЊИЖЕВНОГ ОДЕЉЕЊА „МАТИЦЕ СРПСКЕ“

О СВЕТОМ САВИ 1885. ГОДИНЕ

говорио потпредседник књижевног одељења

ПРОФЕСОР СВЕТОЗАР САВКОВИЋ.

Српски народ је увек знао достојну пошту и признање одавати својим врлим синовима, који су ма на ком пољу јавнога рада себи заслуге стекли, који су роду своме животом и делима својим услуге чинили.

„*Матица Српска*“, у просветном погледу представница нашег народа с ове стране Дунава и Саве, пре свега је позвана, да венац признања и славе оплете сваком оном сународнику нашем, који то у истини заслужи.

То она треба да чини без обзира на дневну — верозаконску, политичну или друштвену — струју, која у народу влада, без обзира на то, да ли је онај сународник, коме рад и заслуге признати треба, припадао овој или оној политичној странци, да ли је — може бити — био консервативнијег или слободоумнијег мишљења и уверења.

Један велики говорник нашег доба, говорећи о томе, како треба поштовати изврсне говорнике, ма они којој странци припадали, између осталог и ово вели: „Сви моји једномишљеници поштују наше велике говорнике, а од свију нико их ваљада толико не поштује, као ја; ја желим, да овде не буде ни победилаца ни побеђених, јер мислим, да врлине свију странака отаџбини припадају; нећу, да нам се каже, да с тога, што има у нама нешто арапске крви, туђој слави завидимо, и да ова земља, ова лепа отаџбина наша, ногама гази своје велике духове, као што Офелија Шекспирова гњечи цвеће из круне, коју је на глави носила“!

Ове златне речи великога говорника, ако и коме, требале би вазда на уму да буду нама Србима, којима ваљда с мајчиним млеком у срце и у душу уђе завидљивост и међусобна несношљивост.

У дворанама „Матице Српске“ — ако игде — треба да веје дух оваке помирљивости, оваке узвишене трпљивости!

„Матица Српска“ треба да је нама Србима — у просветном обзиру — оно, што је старим Јелинима — у опште-народном погледу — била Олимпија, у којој се Грци, који су иначе — баш као и ми Срби — били несложни и разривени, састајали, па се ту — без икакве мржње или кавге — надметали у врлинама мушким и јуначким, и венац од маслине, венац славе и признања плели око главе ономе борцу, који се као најзаслужнији показао, ма иначе био аристократске или демократске странке.

Појимајући своју свету дужност према заслужним синовима нашег народа „Матица Српска“ је данас година дана — у овој дворани, у овакој истој свечаној седници — прославила успомену човека, који је њојзи учинио врло знаменит материјалан прилог, те јој тиме пружио средстава, да може новим полетом порадити око вршења свога узвишеног задатка, око унапређења српске књижевности.

Но као што нам је родољубива дужност пошту чинити оним сународницима нашим, који на олтар просвете српске материјалне жртве принашају — исто толико и још више смо обвезани, хвалу и признање одавати и оним врлим синовима нашег народа, који у корист овога утроше своју душевну снагу, своју умну готовину. То смо у толико више обвезани чинити, у колико веће вредности имају душевни капитали, у колико више *ум* надмаша *материју*.

Мени је у део пало, да у данашњој свечаној седници књижевног одељења „Матице Српске“ пошту учиним покојнику, који је цео свој живот провео у служби роду своме, који је све своје умне силе напрезао, да народ свој усрећи и унапреди онако, како је најбоље знао и умео.

Тај врли покојник, који је био и један од најврснијих чланова књижевног одељења „Матице Српске“, јесте — *др. Милан Ђорђевић!*

* * *

Да видимо, ко је био др. *Милан Ђорђевић* и шта је урадио за народ српски!

Др. Милан Ђорђевић родио се у *Руми* 28. септембра г. 1845. Основне школе свршио је у месту свога рођења; прву и другу реалну школу изучио је у Митровици; трећи и четврти гимназијски разред у Новом Саду; сва четир разреда горње гимназије у Сегедину, где је јула месеца г. 1865. положио испит зрелости с добрим успехом.

Како је показивао особиту вољу за науку, то га родитељи пошљу на изучавање виших, свеучилишних наука.

За младића, који се мисли посветити вишим наукама, те који се реши, да пређе из гимназије на свеучилиште, врло је важна и одлучна ствар изабрати научну струку, којој ће да се ода.

Већина наших младића бира обично таке струке, које ће их оспособити, да у животу што лакше буду смештени, те да тако што боље осигурају опстанак и живот свој.

Прилике нашег народа нису ни близу такове, да би се материјалној користи могао надати онај младић, који се философској струци посвети.

Таки младић мора шта више у напред у срцу зепсти, да ли ће се за њега, када науке сврши, на којем од наших малобројних учевних завода наћи наставничко место — или ће, може бити, поред свију својих свеучилишних студија гладовати морати. А ако би снагу своју окушао на пољу књижевности, ни ту га не би боља судба задесила, јер књижевне прилике — изузимајући у неколико само политичну књижевност — нису у нас много утекле од времена Милована Видаковића, који је — као што је познато — у крајњој сиротињи, на асури своју племениту душу испустио!

Који се дакле младић — поред свију тих суморних изгледа — у нас ипак посвети философској струци, тај је већ тиме дао довољна доказа, да није од обичног кова, но да му „Титан створи боље од земљице груд“, и да у тим грудима гори племенити огањ љубави према чистијој, узвишенијој науци.

Један од таких младића био је и *Милан Ђорђевић*, када се г. 1865. на пештанском свеучилишту уписао за слушаоца философског факултета, који је изучио у Пешти, Бечу и Златноме Прагу.

Што је пак више изучавао предмете философског факултета, то се у њему морала све већма разгоревати љубав према науци, нарочито према философији, тој науци над наукама, те је у њему сазрела мисао, да своје философске студије крунише круном, најлепшом за научењака, а то је: докторатом философије.

А да је *Ђорђевић* био достојан оне дипломе философског доктората, којом га је — 9. декембра 1869. — прашко свеучилиште почаствовало, најбоље је доказао целим животом својим, дакле сведочанством, које више вреди од свију и најсјајније положених школских испита.

Он је целим својим животом доказао, да није био обичан научењак, који иде само за свакидашњим хлебом, да није — као што Шилер каже — био „ein Brodgelehrter“, но да је, као што исти писац вели, био „философска глава“, којој знање и наука није средство, којим ће лакше до заслуге доћи, но јој је узвишена мета, коју се целог свога века достигнути труди.

Даља судбина *дра Ђорђевића* потврђује оно, што мало час рекосмо о слушаоцима философског факултета и о суморним приликама, које их ишчекују по свршеним философским студијама.

Ма да је Ђорђевић имао у руку од прашког свеучилишта диплому доктора философије, опет дуже времена није добио никаквог места ни занимања.

Прво је добио место професора на новосадској малој реалци, а за тим на новосадској гимназији, али се одавде — због политичних неприлика — за неко време морао уклонити у Београд.

По повратку своме у Нови Сад увери се *Ђорђевић* више но икада, да за њега у овостраном Српству нема места ни положаја, у коме би своје философско знање употребити могао.

Је ли дакле чудо, што је почео попуштати у своме идеалном заносу и тежњи за чистом, философском науком, а навикавати се на мисао, да се ода реалнијој, правије рећи практичнијој струци, која се у животу може боље употребити, него ли чисто-научни предмети философског факултета?

Тако у њему сазре мисао, да се ода на изучавање права, те ова започне изучавати у Загребу — год. 1875. и 1876. — а доврши у Бечу — год. 1880. и 1881. —

* * *

Да видимо сада, каква је била јавна радња дра *Милана Ђорђевића!* Да видимо, у ком је правцу, и на ком је пољу он највише радио, те на томе себи и највише заслуга стекао!

Др. Милан Ђорђевић је окушао своју снагу на више поља јавнога рада.

Он је обављао звање професора на два средња учевна завода; био је биран за заступника на српски народни и на сабор тројне краљевине, и у сваком том положају вршио је он посао и дужност своју онако, како се само може захтевати од научно образованог и савесног човека и од родољубивог Србина.

Али највише је радио и највише заслуга себи стекао на пољу наше књижевности, особито дневне политичне.

Ми ћемо и у овом говору своме највећу пажњу обратити књижевној радњи *дра Ђорђевића.*

Већ као гимназиста окушао се он на пољу песништва.

Тако је у *„Даници“*, листу за забаву и књижев-

ност — г. 1864. и 1865. — од њега изашло више песама љубавног и родољубивог садржаја.

Песме ове истина немају необичне вредности, али ипак дају јасна доказа, да им писац уме дубље мислити и да замисао своју уме задахнути топлим осећањем и правим српским родољубљем.

Тако у песми *„О Ђурђеву-дне“* привиђају се млађаном песнику у гори — кроз зелено грање и славујево прижељкивање — мученици српски — хајдуци — како у ђурђевској зори приклињу Српство, да прегне, те да поврати „сјајну светлост прошлих дана“. Обраћајући се за тим вилама, овако им млађани песник говори:

„У Ђурђевској плавој ноћи
Беле виле окупане,
Сакупите свеже гране,
Оплетите венце вите,
Уорите, племените,
А на чела тужна бледа,
Мученичких горских чеда
Примте њину клетву свету:
Не кукати већ умрети,
У ранама, у освети,
За слободу — дичну свету!
Па изл'те ту заклетву
Ђурђевога светог дана
Из хајдучког дивостана
У далеке просторије —
По срцима Србадије!“

У поменутоме листу изишле су од њега и две новеле под насловима: „У осами“ и „Мила успомена“.

Како за време гимназијских и свеучилишних философских студија, тако и по свршетку истих видимо га, где живо суделује у покретима и радњи тадашње омладине, учествујући у *„Слози“*, *„Преходници“* и осталим дружинама њеним и у омладинским скупштинама, у којима се заузимао за то, да се у напредном правцу реше претресана питања. Радио је и на омладинском листу *„Младој Србадији“*.

Но још пре овог омладинског покрета, који је имао чисто просветан значај, започео је у нашем народу с ове стране Дунава и Саве други, исто тако силан покрет, који је имао чисто политичне тежње и смерове.

Још од год. 1860. када је у земљама аустријске монархије — после дугогодишње апсолутистичне таме — синула зора слободе и слободнијих установа, прегао је и српски народ, да уставним, законитим путем извојује себи она права, која му припадају и по уговорима, склопљеним са владаоцима ове монархије, и по законима, уставним, законодавним путем донесеним, и по природном праву, које је узвишеније и светије од сваког људског и позитивног права.

Жеље и тежње српског народа добијале су свога израза у саборима српским, најпозванијим представништвима српског народа, и у гласилима јавног мишљења.

Тадања гласила јавног мишљења, тадањи повремени политички листови толико су народ заталасали и на живу политичку радњу покренули, да је у нас мало и велико запливало струјом политике и политичке борбе, одајући се све већма тој мисли и том уверењу, да ћемо само најодлучнијом борбом на политичном пољу своја права извојевати и себи у овој држави осигурати опстанак и напредовање.

Повесница нашег народа у овој држави имаће још да изрекне своју коначну пресуду о томе, шта је по наш малобројни, просветно и материјално назадни народ боље и пробитачније било: или уводити га у онаку љуту политичку борбу — или прво свом снагом порадити на подизању просвете и материјалног благостања, па тек онда, кад буде стајао на овој тврдој основици, у згодно доба изаћи на позорницу политичне борбе, и ову тада истрајније водити и с поузданијим успехом доконати, него ли сада, када је — после љутих напора и после беспримерног одушевљења — овладала скоро свугде малаксалост и мал' не рећи равнодушност према јавним политичким пословима.

Политичка струја нашег народа, коју мало час обележисмо, утицала је силно и одлучно и на јавну радњу *дра Милана Ђорђевића*.

И он — ма да се спремао за научну струку, која ни у каквој свези не стоји са политиком и дневном политичком књижевношћу — брод живота свога повезе струјом јавног политичког рада, одајући се обрађивању наше повремене политичне књижевности.

Почео је писањем дописа и чланака за *„Заставу“*. У ову је написао један чланак, ради којега буде оптужен пред поротним судом у Пешти, али је имао вештог браниоца, а и сам је у своју обрану држао ваљану беседу, те га порота ослободи од сваке казни.

Осим у „Заставу“ писао је у ово доба и у „Правду“, лист, који је у Београду излазио.

Када се г. 1873. — због политичких неприлика, које је имао са бароном Владиславом Мајтењијем — бавио у Београду, покрене тамо у друштву са познатим песником српским, Стеваном Каћанским, *„Браник“*, лист за политику и народне интересе, у коме је већином сам писао чланке политичког садржаја, заступајући живо и вешто начела српске слободоумне странке. Али — као што уредништво у 23. броју истога листа изјави — мораде овај тим бројем престати излазити због „тешкоћа, које се не могоше савладати“.

По повратку своме из Београда писао је и даље у овостране политичке листове наше.

Од августа год. 1875. постане сталан сарадник „Заставе“, а 23. јунија г. 1876. прими се уређивања истога листа, и у том послу је истрајао све до 19. декембра год. 1880.

„Српски Глас“, лист за политику и књижевност, који је по пресељењу свом у Руму 3. октобра год. 1882. издавати и уређивати почео, излазио је све до 25. марта год. 1884.

Тако је дакле *Ђорђевић* пуних шест година дана био уредником које „Заставе“, које „Српског Гласа“.

Шта код нас Срба овостраних значи бити уредник политичког листа, то је ваљада свима од нас познато, те није потребно овде потање разлагати.

Ипак нам се не може на ино, а да не напоменемо, да је у нас таки уредник — тако је бар већином било за Ђорђевићевог уређивања листова — скоро све и сва при листу. Он не само да мора лист уређивати, но мора за сваки број чланак писати, мора се бринути за градиво, којим ће број да напуни, мора читати све остале листове, да види, шта је за прештампавање, шта ли за превађање, мора често још и друге, па и најнезнатније послове да обавља. Једва ако има по једног спомоћника за превађање са страног језика. При уређивању „Српског Гласа“ није Ђорђевић ни спомоћника имао, но је све и сва сам радио.

Код већих и напреднијих народа, код којих одавно већ у свима пословима — па и у новинарству — влада подела рада, има код једног листа за сваку новинарску струку по више раденика. Тако ни уводне чланке не пише увек један и исти писац. Јер кад би их увек један писао, он би — ма био највећег дара и најтемељније спреме - морао најпосле или малаксати, те за писање неспособан постати — или би се, што но се каже, морао исписати и у натраг ударити било у полету и свежини мисли, било у једрини садржаја, било у јачини израза и начина писања.

Из свега овога излази, да се наши српски листови ни у чему не могу мерити и упоређење издржати са политичким листовима страних, напреднијих народа.

Па ипак се *др. Ђорђевић* није никада имао да стиди нити чланака, које је писао, нити начина уређивања листова, којима је уредником био, јер је он онако и онолико радио, колико се само од једног човека може захтевати.

(Наставиће се.)

Листићи.

ГЛАСНИК.

(Прослава св. Саве и св. Атанасије у Черевићу.) Из Черевића нам пишу: Свети Сава се свугде слави као школски патрон, а у Черевићу и као црквени. Ма да се овога пута услед прошле лоше бербе хтело одустати од ове славе и ма да су изгледи по њу врло тражави били, ипак је ове године нешто и од лањске умакло. После службе и слова у цркви осветила се водица у школи, где су два ученика говорила, један о животу, а други о значају светога Саве. По том се одржао ручак у школи, на коме су били сви представници цркве, школе, општине и свију привредних струка, што их има у Черевићу. — И свети Атанасије слави се у Черевићу сваке године, откако је добротвор Атанасије Герески даровао дом за девојачку основну школу. Тај се дан најпре одслужила служба божија, па се из цркве отишло у девојачку школу на освећење водице. Ту су изговориле две ученице неколико речи у хвалу Атанасији Гереском и уједно се послала брзојавна честитка Гереском у Нови Сад. У вече је била забава с вечером. Девојчице су ту одекламовале и отпевале више песама на особито задовољство старијег света.

(Српска читаоница у Новом Саду) У недељу 27. о. м. била је редовна главна скупштина новосадске српске читаонице. Председавао је досадашњи председник читаонички **Миша Димитријевић**. На скупштину се стекао леп број чланова. Председник је известио скупштину о стању читаонице и о раду управног одбора за прошлу годину. Утврђен је затим прорачун за годину 1885. Скупштина је после тога за часнике за идућу годину акламацијом изабрала ове: за председника дра **Лаву Станојевића**, за потпредседника **Јована Грчића**, за тајника проф. **Ђорђа Магарашевића**, за благајника **Петра Дамјановића** и за књижничара проф. **Стевана Милованова**. У управни су одбор изабрани: **Др. Александар Кода, Петар Матић, др. Павле Јанковић, др. Јован Велимировић, Антоније Шрајбер, Стеван Гавриловић, Јован Ђорђевић**, проф. **Милан А. Јовановић, Милан Андрић, Илија Миличић**. Још се на овој скупштини на предлог дра Лаве Станојевића решило, да српска читаоница приложи 100 фор. српском народном позоришту и 100 фор. Матици Српској.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Словеначко певачко друштво.) Штајерски Словенци основаше „Слов. певачко друштво“ у Птују. Задатак овом друштву није само да негује певање, него да по свима словеначким крајевима оснива певачке дружине, па најзад да се све те дружине скупе у једну општу словеначку певачку дружину“. Сваком члану тих дружина разаслаће се разне песме, да их науче; а затим ће се сви певачи из једнога краја скупити у један кор, да пробају певање. Корвођи биће дужност, да путује по свима крајевима, где

има дружина, да види, е да ли добро певају и какав је напредак. Дружина та, што се у Птују образовала, има досада 109 чланова. Певачи плаћају годишње једну форинту, а чланови-потпомагачи два форинта.

(Две слике Матејкове.) Ових је дана Матејко изложио у Прагу слику своју „Hold pruski", која вреди до 60.000 ф. Осим тога је Матејко свршио и мању једну слику: „Златна врата."

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Штампарија Косанића и Поповића у Панчеву позива на претплату на књигу: „Русија" од Енглеза D. Mackenzie Wallace M. A. У позиву се томе каже, да је писац провео више година у Русији, живећи по варошима и селима, да је пропутовао Русију од једнога краја до другог и да је стојао у најтешњим личним свезама са првим људма у Русији; а и преводилац је провео неко кратко време у Русији, те ће дакле српска публика у овој књизи наћи само оно, што се на истини и искуству оснива. Дело ће изнети до четрдесет осам штампаних табака а излазиће у полумесечним свескама од три табака. Поједине ће свеске стајати 30 нов. Рок је претплати до конца јануарија о. г. а прва ће свеска изаћи 15. фебруарија.

— У Марибору је почео Лавослав Кордеш, штампар, издавати збирку: „Ljudska knjižnica", која излази сваки месец дана у свескама од два до четир табака. Изашле су досад две свеске. У првој је приповетка: „Mladi Ladis", коју је по Ландштајнеровој приповетци: „Der Grossbauer" пословенио J. C. Гомбаров, а у другој Чоке'ова приповетка „Das Goldmacherdorf" у преводу Ф. Малавашића Тај је превод као посебан прилог уз „Новице" изашао још године 1847. „Ljudska knjižnica" намењена је простом народу, а нарочито одраслијој омладини с тога ће се пазити на то, да језик у њој буде прост, гладак и правилан у сваком обзиру.

— Тенисновог „Еноха Ардена" превео је В. Шалиновић у Задру.

— У Загребу је млади Далматинац Казимир Остојић издао прве своје песме у књизи: „Полетарке". У првенчади је својој показао Остојић лепа дара а доста и изворних мисли.

— Кажу, да ће скоро изаћи Мајеров „Conversationslexicon" у четвртом, новообрађеном издању.

— Изашла је четрнаеста свеска: „Poetičkih besed", и донаша песму: „Přeludu" од Карла Легера. Легер је даровит песник, пун хумора и сатире, што је особито показао у „Pohádko z naši vesnice" и у: „Všednim životem". — У овој најновијој својој песми шиба песник нездрави идеализам, под којим се често скрива празна сањарија. Основ песми је овај: Неки млад сликар тежи за славом, али када дозна из свога а и туђег искуства, какве препреке имају младе снаге да победе, напусти идеализам и постане обичан сретан човек — учитељ. То је главна замисао те песме, која имаде поред доста лепоте, доста невероватних и неоснованих подробности — Петнаеста свеска: „Poetickich besed" доноси хумористичну приповетку у стихових: „Třešne", написао ју је Ладислав Квис, чије се баладе сматрају као најбоље у чешкој књижевности. Овом песмом показао је Ладислав Квис, да је у њему велика песничка моћ, која је баш сад у најлепшем развитку. **Љубљански „Звон."**

ЧИТУЉА.

Прошле године 30. децембра преминуо је у Москви гроф **Алексије Сергијевић Уваров.** Био је врло вредан археолог, управо душа руске археологије и председник" императорскаго археологическаго общества." Уваров се родио 1824. године. Вишим наукама учио се у Петрограду, Берлину и на другим универзитетима. Био је прво државни званичник и археолог а доцније само археолог и као археолог дошао је до врло велике славе. Пратио је ревносно, како се археологија у Европи развијала и бавио се њоме На учено поприште ступио је 1848 године: тада га је археографично и нумизматично друштво послало у јужну Русију, да ју испитује. Највише се бавио на обалама црног мора Године 1851. отишао је у владимирску и јарославску губернију и испитивао је предео близу града Суздаља на обалама реке Сити, а 1853 и 1854 бавио се у тавријској губернији Истраживао је и испитивао скоро сва исторично-знаменита места у Русији. Најсветлији рад његов почиње тек онда, кад се основало московско археолошко друштво и траје до смрти му, отуд и каже Е. В. Барсов, да је са дружином својом пронео „историко-археологическій интересъ отъ Москвы до Кіева, отъ Балтійскаго моря до Черняго." Уваров је много свога новца трошио и прибирао око себе људе, које је археологија занимала. — Писао је о древностима јужне Русије на обалама црног мора, затим о народу Мери у јарославској и владимирској губернији Год. 1881. издао је дело „Археологија Русије" у две свеске. За ово дело вели руски историчар старац Костомаров: „Потпунијег и бољег дела једва има која му драго европска књижевност." Покренуо је и лист „Древности." — Уваров је имао врло велику библиотеку а уз њу и музеум. Петроградској академији давао је за спомен оцу свом 3000 рубаља за научне награде.

СМЕСИЦЕ.

— Пољаци имају до 230 различитих листова. У самој Галицији имају до 100 (у Лавову 58, у Кракову 23), у Аустријској Шлезији 4, у Бечу 1, у краљевини Пољској 81 (у самој Варшави 71) у Пруској 35. (у Познању 18.) а у другим различитим местима 8. — Од ових листова 23 излазе сваки дан, 78 сваке недеље, 13 више пута у недељи, 60 двапут или трипут месечно, 33 сваког месеца, 5 четир или пет пута годишње, а 18 у неодређеном времену.

„СТРАЖИЛОВО" излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара на годину. Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова" у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТ. МИЛЕТИЋА У НОВОМ САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И УМЕТНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 6. У НОВОМ САДУ 7. ФЕБРУАРИЈА 1885. ГОД. I.

ПУСТА ТВРДИЊА.*)

(ЈУЛИЈЕ ВАРШАЊИ.)

ене, вене, гине мирисаво цвеће —
Јесењи облачак с тугом на њ' га слеће,
Док удари киша, удари студ љути
Те зелено лишће у дан два пожути.

И за мало, лишће све је пало доле,
Не опија више мирис руже голе;
Свет ће ускрснути, биће опет лета,
Али лањска ружа више не процвета.

Тако згине свака ружа мирисава,
Прогута је тешка тама заборава;
Је-л' и била кадгод, не зна нико живи,
Само гдекад можда у причи оживи.

Гледај онај градић врх брега зелена!
И ту беше ружа, сад заборављена:
Пуст град ми је прич'о једно летње вече,
Ох, да слатке приче, што ми градић рече!

Што сам онде чуо, ил' ми с' само снило,
У грудима мојим у песму се слило...
К'о да и сад слушам, где прича камење
За жарко волење — несретно волење.

*

Пуст обраст'о травом, остављен одавна,
У Ноград у, покрај сеоца неславна
Диже с' „пусти градић" — опште име то је —
Нико о њем не зна осим приче моје.

Хеј, како је негда та тврђава сјала,
Док је верност још у женским грудма цвала,
И док мушки беху телом, душом прави,
Не ко сада што их сваки ветрић страви.

Све на граду беше од злата, алема,
Сад таког зидања већ више и нема, —
Гдегод камен који од злата је био,
Путник, кад би прош'о, свак се заносио.

Да, с поља је била светлост превелика...
Но је-л' и у граду била иста слика?
Собе... све је сјајно, само нешто није:
Срце лепе ћерке Андре Римоције.

Њено ј' срце мрачно. Ал' нико не гледи,
Како вреле сузе квасе образ бледи...
Што је другим радост, њој је кобна рана
— Ових дана треба да буде венчана.

По сјајној дворани хода, нешто снује...
Црна свила такој тузи доликује;
До пода јој висе распуштене власи,
Узбуђене груди дижу с' к'о таласи.

... Боже, па да туга бар убити знаде...
Чим си процветао, врте моје наде!
Боније је моје срце, него пупа,
Кад је оштри ветар са гране очупа.

Сад подупре главу руком, п' онда приста...
Мисли су јој црне као поноћ иста.
Све залуд — отац је срца каменога
А она не може... не воли *овога.*

Само оног једног знаде њена душа —
Ал' отац је отац, треба да се слуша.
Преко чела јој се навукоше боре,
И уздаси сад тек сташе да је море.

Јоште седам дана, па сватови ето...
Око ње је бели њен голуб облет'о;
Она га ухвати, љубити га стаде,
Исприча голубу своје горке јаде.

Разум'о је голуб оне вреле сузе
Те прозор, те врата облетати узе,
Док се Анка сети, те написа, шта ће...
И голуб се вину, а већ зна, куда ће.

---

*) Овај је спев добио награду од 100 дуката, коју је расписала „угарска академија наука".
Ур.

На прозору Анка седи, чека млада,
Данас, сутра натраг голубу се нада;
Сузним оком гледа у широко поље:
Где си, пошто, где си, жур' се, жури боље!

Трећи пут је сунце сишло да почива,
Лепа Анка чека, бледа, жалостива...
Ноћни ветрић пири, шушти суво грање,
У тишини с' чује — Анкино јецање.

* * *

Прелет'о је голуб горе и долине,
Нигде не стајући да мало почине;
Узалуд га мами шума густим грањем,
Залуд поток зове тихим шапутањем.

А мог'о је чути, кад је шума звала:
Сиђи, одмори се, луда тицо мала!
И мог'о је чути и поточић мио,
Кад је вик'о: Зар још ниси ожеднио?!

Залуд вика... Преко долина и гора
Летео је голуб увек без одмора,
И... ал' нуто јада... ловац, ох, зле коби!
Смртоносна стрела верно тиче доби.

Паде из висина... Бујна крв се просу
На цвеће, на траву, на јутарњу росу.
Врисну тужна шума,, а поток је прати,
— А девојка чека, неће дочекати.

*

Лепа Анка седи, давно ј' уранила,
Црна свила још је већма поцрнила,
И опет је јутро, већ четврто, боже!
Лепа Анка једва већ плакати може.

Пред прозори хода, уздахе стежући,
Ал' је спази Дели, паж у њиној кући,
Па је жали... њему не би било много
Живот дати, кад би њу разведрит' мог'о.

Љубавнога жара пуне су му груди,
Ал' њој то изрећи... не сме да с' усуди.
Сад ће, мисли, рећи, п' онда опет не сме, —
Најпосле се сети, прихвати се песме.

Па запева слатко из дубине душе,
К'о што пева славуј, к'о што зефир душе;
У песми је каз'о, колико га боли,
У песми је каз'о, кол'ко Анку воли.

Кад зачула Анка, грли верног Дели:
„Моме Имри, дакле. хоћеш ићи, је-ли...
Мом Имри да кажеш, шта му млада страдам,
Мом Имри да кажеш — да му с' одмах надам."

Верни Дели ћути, у себи се бори,
Воли, што му збори, ал' не шта му збори;
Но се опет свлада, — узја коња лака
И појезди као муња из облака.

На прозору Анка седи, чека млада,
Данас, сутра натраг Дели-у се нада,
Сузним оком гледа у широко поље:
Где си, Дели, где си, жур' се, жури боље!

Опет сунце трипут сиђе да почива —
Лепа Анка чека, бледа, жалостива;
На горњем чардаку седи у самоћи,
Сутра дан јојваља на венчање поћи.

У мрачноме врту шушкање се чује
И Анки у срцу чудно одјекује, —
Ноћни ветрић пири, шушти суво грање,
У тишини с' чује — Анкино јецање.

* * *

Јурио је Дели, куда му је мета,
Брда, доле, воде, 'нако тек прелета, —
Од једном, у шуми, сред густога хлада,
Препречи му пута вила... цура млада.

Па гледа у момче, лепоту му куне,
А бисерних суза очи су јој пуне,
И уснице рујне дркћу јој од страсти,
— Млади Дели стаде... већ је хтео пасти.

„Ох, сиђи се, сиђи, прелепи витеже,
Буран осећај ме ево, за те веже;
Сиђи, да те грлим рукама пребелим,
Сиђи, да те љубим мојим устма врелим."

Млади Дели већ... већ... хтео је да падне;
Ал' се брзо сети оне Анке јадне;
Те мамузом удри свога хата љута,
А вилинску цуру остави крај пута.

Тако ј' опет иш'о, но гле нова јада:
Оружан га витез заустави сада:
„Госпођино писмо таки дадер мени,
И к'о олуј одмах де натраг окрени!"

— ‚Недам писмо! Натраг окренут не могу!'
— „А ти трзај копље и помол' се богу!"
Један... два... коњ клече, копље маха доби...
Оштро гвожђе пажу верне груди проби.

Ал' гле! Витез паде! — Сад се паж дохвати,
Мамузама поче хата ударати.
У грудма му виси гвожђе закрвано,
Ал' он мети жури, сад је гвожђе ма'но.

Блед-блеђан је био, кад стиже до града;
Но да видиш црна јада изненада:
Сав град стоји повит црно-жалостиво
И црн барјак горе тугу је казив'о.

— „Еј, Имра Хосаки, где си, ходи мало!...“
На то га је све сад тужно погледало:
‚Имра не мож' доћи, момче непознати,
Имра спава, не ће више ни устати.

Код Варне је био у крвавом боју,
Био се за краља, за народност своју,
Био се јуначки, првима на челу,
Код Варне је прос'о своју крвцу врелу.‘

На ове је речи паж тешко уздан'о —
Па трже из груди гвожђе закрвано...
Још једном уздахну, ништа не изусти,
Па се онда мртав доле с коња спусти.

* * *

Анка седи, чека, плаче целе ноћи,
Још се нада, да ће Дели натраг доћи, —
Већ и поноћ пређе, већ се развиђава,
Ал' Анки не свити, њој се сад смркава.

На ведром се небу лак облачак диже,
Ветар све је тиши, што је данак ближе,
На једанпут читав исток порумени.
Помаља се сунчев зрачак позлаћени.

Ал' Анка румена више неће бити.
На њу је сад пао мрак вековечити;
Сунце није топло, нит' те снаге има,
Да измами осмех на њеним устима.

Будимпешта.

...Већ се купе свати. Младожења с' криви,
Пуне су му груди осећаја живи', —
А невеста бледа, као самрт права,
К'о да јој је погреб, не да се венчава.

Још једанпут... још сто пута се окрете,
Уморни погледи у даљину лете...
„И баш не ће доћи... просто му не било!
Сад све једно, ма се небо разрушило.“

Венчаше се... Поче жалосно весеље —
На Анку не гледе, на јаде јој веље;
Момчадија лака на игру се диже
И свак тражи, да је своме злату ближе.

Попевке се чују а кикот се ори,
О старом јунаштву теку разговори;
Разлеже се песма, хуји свирка лепа...
Не гледе, што Анки бол срце расцепа.

*

Свод небески руди. Сунце лице мије...
Зрак пада на прозор Андре Римоције,
Бели Анкин кревет до прозора ту је,
Кревет лепу Анку — мртву показује.

*

То је било давно. Данас града нема,
Остала је само развала голема,
На развалинама тихи ветар дува,
Тихи ветар бајку од прошлости чува.

Једно летње вече спрам месеца бледа
Све ми ово онде ветрић приповеда;
Помњиво сам слуш'о хујање му мило,
Хујање с' у мени песмом претопило.

Б. Брапчић.

КНЕЗ У КУПАТИЛУ.

ПРИПОВЕТКА ЈАШЕ ИГЊАТОВИЋА.

(Наставак.)

Пред меаном све се праши, играју „велико коло“. Честити лоле, бекрије, „ироши“, ирошке и стидљиве, све је то у једном заносу игре; поскочица лепша лепшу стиже.

Пела са другом пролази онуд, после стане мало даље од кола, да је какве пијане лоле у коло не увуку, јер као „кнегиња“ не да се ма од којеког натресати. Она баца око на Босиљку и Милоша, како играју и с киме. Милош се дохватио паса лепе једне девојчице, па игра као бесан. Кад се Пели то досади, врати се натраг, па опет на клупу, да продужи разговор, где је конац прекинут.

Донде се Танасије забавља у трему са Заријом.

— Благо теби, Танасије, ти си баш сретан, најбољи газда у селу, вели Зарија.

— Та све би, буди богу фала, добро било, само да сам здрав.

— Иди, Танасије, ти болестан? Видиш ли се, како си црвен као муљало, па каква ти је трбушина?

— Баш то не ваља, зато ме и гуши нешто, и боде, сад у прсима сад опет у боковиһ; и док ми крв не пусте у ово доба, није ми добро.

— То су шуљеви. —

— Знам, да су шуљеви, ал да ми их је гдегод ухватити, сад су овде, сад онде.

— Знаш, шта каже Влајко врач, да шуљеви по целом телу трче, не видиш их, ал их осећаш

— Та то и јесте ђаво, зато ћу опет морати крв пустити.

— Зашто се не даш трти од Влајка?

— Та трео ме је већ, слабо то помаже, после два три дана опет се враћа, морам крв пустити.

— Чујеш, Танасије, да ти паметну кажем. И ја нешто знам, и ја нисам био бадава и кишбиров и пандур и кмет и одборник. Кад сам био пандур, наш је судац био болестан, нешто му фалило, као сад теби, па ме повео собом у Будим у купатило. Ту сам добро проживио. Одсели смо у кући баш где је купатило, доктор је судцу казао, да се млого купа, а да мало једе и пије. Зато су му опет из биртије доносили јела сијасет, какве ту телетине, па ил није смео ил није могао да једе, ја сам све место њега смирио. Бавили смо се ту кроз цело лето, па сам ту научио и нешто немачки, знам помало и говорити, ал разумем све. Па гдекоје ми речи и сад не иду из главе. Тако кад судац разговара у соби са неким познатим, који је долазио к њему сваки дан, а то је био по свој прилици доктор, па би тај нуз сваку трећу рекао „цу бајшпил“, па ми се та реч тако утубила у главу, да ми више из ње није ни излазила, па зато и ја сад тако мешовито говорим, нуз чисту српску реч морам да мешам „цу-бајшпил“, и тако ми после и наденули име „цубајшпил“, но ја за то не хајем; да су они били онде, где ја, и они би тако говорили. Но сад да ти кажем крај. Кад смо се кући вратили, а мој ти судац сасвим здрав, изгубио трбушину, у боковић никаква бола, као новорођен. Тамо да идеш, Танасије.

— То ми говорио и наш попа, да се онде многи од тог излечише, ал како бих ја ишао онамо? Прво скуп је онде живот, па не могу толику кућу оставити.

— Окај се тог! Ти немаш новаца? А ко ће онда имати? Па имаш доста чељади, ја на твом месту ишао бих онамо.

— Па не знам, куд се иде?

— А на шта су дамшпћи и ајзлибани, можеш куд хоћеш, па управо онамо.

— Па кажи ми, како?

— Ја бих ишао најпре дамшпћем; доћићеш до дравског ушћа; извадиш билету, уђеш у лађу па те право тамо однесе.

— Па кад тамо стигнем, шта ћу онда?

— Лађа стаје најпре на лево у Будиму, па онда се окреће Пешти. Како из лађе изиђеш, а ти ћеш завити на лево покрај Дунава, па тако иди управо; кад изб ројиш три оченаша, а ти ћеш видити покрај Дунава једну велику дугачку кућу, за леђи јој велико камено брдо, до ње једна кућа а цигани онде увек у то доба свирају. Ућићеш у ту кућу, видићеш онде народ, где улази и излази из купатила, па се само туд шетај, наићићеш на каква Србина ил Шокца, који српски говоре; чућеш, па их ослови, питај, где се може за те стан добити. Је си л' ме разумео?

— Јесам; но како ћу онде с народом говорити, кад друга језика не знам?

— Кажем, наићићеш онде, који знају говорити; сви ти сокаци онде зову се рацка варош, зато, што су онде негда живили сами Срби и Шокци, а Шокци су таки као ови наши у Шлавонији, само овде што се зову Шлавонци, а онде Раци. Добри људи, као свуд наши, па ту има још и нешто српске господе и Грка, а ту је близу и красна српска црква, можеш ићи тамо недељом и свецем. Па баш пред црквом рибња пијаца, да се рибом по вољи наситиш. Кад си једаред онде, све лако иде.

Танасије размишља.

— Лепо говориш, Зарија; док се промислим, може бити, да ћу још ићи, а ти би ме још већма убавестио, пре нег што би онамо пошао.

Разговор им пресече Пела; она се на клупи већ исприповедала, а и друге се дигле да иду кући; време је вечери.

Пела хувне у трем.

— Шта, вас двоје још се разговарате?

— Ето тако мало диванишемо; а како си ти тамо на твом дивану провела? запита Зарија.

— Како сам провела? Најпре сам гледала коло, видила сам, како игра Милош и Босиљка, и друге у колу. Бадава, нема таквих играчица и играча, каквих их негда било, па ни такве девојке, као што сам ја била, јел, баћа Зарија?

— Јест, и била си девојка, лепа, угодна, да ти у по села није било пара.

— Шта, у по села, ни у по Шлавоније, кад сам ја с мојим покојним Светозаром на каквој светковини поиграла.

— И то је цела истина, ал је то и био човек, најјачи, најлепши, и најпаметнији четник у целој Шлавонији, примети Зарија.

— Ал га и уморила игра и вино сиромака, рече Пела па уздане. Жао јој за Светозаром, ма да је био сирома.

— Окај се, Пело, тог разговора, што је било било, сада треба гледати, шта ће одсада бити. Знаш, шта ми мало час рече Зарија? —

— Не знам, шта?

— Каже, да идем у купатило, тамо горе, чак у Будим, да ћу онде изгубити шуљеве; шта мислиш?

Пела се подбочи па се мисли.

— Па шта не би ишао, оно ће те до душе новаца стати, но хвала богу имаш доста, шта би од себе штедио?

— Право кажеш, промислићу се.

Тако су у разговору до поноћи провели, а Зарија се и засићен и напојен опрости од њих, штап у руку, па хајд лагано кући, месечина лепа, лако ће се до куће довући.

И Танасији доста, и њега Пела свуче, па задовољан, што је Спасов-дан тако лепо провео, легне и одмах заспи.

Пела као добра газдарица још ће кућу да обиђе, да види, шта чељад ради, да л' су сви полегали. Босиљка већ одавна лежи у једном вајату са снајом својом, која је за братом катаном удата, па јој човек није код куће, а млâда је без питања отишла прва са сестром својом у коло, и ту је Босиљку дочекала, па се заједно и кући вратиле.

Млâда та и Босиљка маћеху баш не воле; волеле би, да се отац по други пут није ни женио, па та сна баш и не да себи од Пеле заповедати, нити тражи у ње дозволе, кад куд иде.

Пела је била девојком извикана и спевана, па и док је удовица била. Млâда и Босиљка све су то чуле, па млâда никад јој није нарицала: мати. И нуто чуда, удовицом просили су је многи удовци, и то ваљане газде, а заврнула је мозак и Танасији, па је за њ и пошла, и зато се баш ни најмање не каје.

Пре нег што ће кућу обићи, свућиће Пела горњу хаљину и с главе све доле, па ће тако да надзире, је-л' ноћу у кући ред. Иде у шталу, ту слуга већ хрче, но све је у реду. Један велики гаров залаје, а за њим други, но глас им је радостан, мал да то није њиховранитељ Милош. И доиста долази Милош, око њега се скупе гарови, облизују га, а он накривио шешир, образи му и спрам месеца црвени, види се, да је добро провео.

Милош греди управо вајату свом, запалиће лулу, још неће спавати, још је од кола узрујан.

Пела је баш у повратку, види, како Милош у вајат улази, чини јој се, канда се мало и клати. Дође до прага вајатског, Милош не може да запали свећу, нестало жегица или их је изгубио.

— Шта је, лоло, дошао си кући?

— Дошао сам, ал сам жедан, сад да ми је од нашег, па ма бокалчић био, све ми грло пали то чивутско вино, а уста сува, канда сам стипсе јео; дај, мати, мало вина.

— Но чекај ти, лоло, даћу ја теби, кад тако доцне долазиш; али данас ћу ти опростити.

Пела оде, донесе бокалић вина и ладне печенке.

Пела је знала, да је снаја мрзи, а и Босиљка; но она за то и не хаје, а најволије у кући Милоша, јер је послушан, њему све чини, угађа му. Да му је мати жива, не би му тако добро било.

Уђе у вајат, мете све на сто, и запаљену свећу; донесе му и жегице.

— Дед сад једи, рече Пела, а потапше га по плећих.

Милош седне на клупу за сто, прекрсти се па почне јести.

Пела седне до Милоша, опет га потапка.

— Јеткај, Милоше, да знаш, да ти ни код рођене матере не би било боље.

Милош једе а ништа не говори. Бог зна, куд му блуде мисли.

Пела само говори којешта и забавља га, но још му не ставља питања, како је у колу провео, даје му времена, да се засити, „млад, здрав момак — мисли Пела — искакао се, огладнио је.“

Кад се Милош заситио и вином залио, напуни лулу па запали.

Сад ће га Пела на испит.

— Давле, момче, како си провео?

— Добро. — Милош се смеши.

— Па приповедај штогод, јеси ли највише играо са том малом Љубицом Свирчевом?

— Јесам.

— Видила сам те; одмах сам познала, да се волете; кад играш, кад узвикнеш у поскочицу, а ти главом се сагнеш, па јуриш к њој као коњиц, а она опет упаљеница на сваку поскочицу твоју најпре погледа теби у очи, па после као бајаги нице у земљу. Знам ја, како то иде, није ми бадава био први човек четник Светозар; ал му пара није било као ни мени. И ти ћеш бити на његову форму, само још за коју годину. Еј, Милоше мој, ја сам сад твоја

мати, а ти мој син. И ти си леп дечко, ал да си мене видио, кад сам још девојка била. Е па како се сад игра, па каква сам ја била не само девојка већ и млâда. Као млâда ишла сам у мало коло у вуненим ил цицовим хаљинама, на глави црвена свилена марама у шепут везана, а опет у велико коло — свилене хаљине, на глави златна капа. Имао ко шта на мени и видити. Кад сам играла, господа су у ме гледала као у какав урнек од женске. Ту су шамије, џеге све летале на мене. И отац се твој у мене загледао, и мислим, да није самном постидан. Но да те нешто питам, је-л, ти волеш ту Љубицу Свирчеву, није ружна девојка, само је за те мала; ипак је волеш, де, би ли је за жену узео, кажи ми право; је ли да је волеш, је ли да се милујете? Кажи ми право.

Кад то Пела изрече, наже се лактом на Милоша.

— Та волем је, ал не за право, с њом сам се још као дете играо, ма да сам о годину старији.

Милош удари песницом о сто.

— Та опет је волеш, видим, ал право ми кажи, би ли ти њу узео, да је само од твоје воље?

Милош опет песницом удари о сто, и насмеје се.

— Ха-ха! Ала си ти смешна, мати, а ко не би лепу женску волео? И ја је волем, но не могу је узети.

— А зашто?

— Зато, јер морам бити катана као мој бата, Иван. Кад у колу играм, сви ми пркосе и у поскочицама сви ми кажу, како ћу и ја бити катана као мој бата.

— Немој да си луд. Та ти си леп, здрав момак, да ти пара нема, исти ћеш бити као мој Светозар, зато те тако и волем.

Пела то изрече и опет га пљесне по плећих.

— Па онда отац не би ми ни дао узети је, сирота је, отац свирац — гајдаш, тражи он мени из најбоље задруге девојку, па што ћу сад?

Милошу говор иде већ потеже, очи успаљене, од вина збуњен, већ не зна да прослови даље.

Уздане па ћути.

Пела гледи у младоросног пасторка задивљена. Лепо, свеже лице, прса му на широко испупчена, па њему фина ћерћели свилена кошуља, коју је Пела за њ дала ткати, — Пела погледом не може да се насити здравља у лепог младића.

Ма да је младост прешла, уздане и неотице баци поглед на дувар, где висе две контрафе, и то немачке, обе представљају млад и стар полупар, под једном контрафом потпис: „Wenn die Jugend wüsste, — под другом: „Wenn das Alter könnte“.

Те је контрафе Танасије купио јефтино на мунти, од заоставштине пређашњег натароша.

Пела не зна немачки, ал чини јој се, канда би то знала протумачити. Опет уздане.

Но већ је поноћ далеко за леђи. Милош јако поспан, Пела такођер дремовно узе свећу и оде управо свом старцу, који по прилици снева, како ће у купатило.

Сутрадан је Пела приповедала једној други, како је леп санак снила: играла је у колу са Светозаром и Милошем.

(Наставиће се)

ДВА АНЂЕЛА

ОД КОРНЕЛА УЈЕЈСКОГ.

Анђео мелодије.

С јеврејском харфом на облаци рујни'
У свету мира лелујам се сам,
Од суза мојих врелих, суза бујни'
Труну јој струне — кому да је дам?

Еј, где су они часи цар-песника,
Где дивни људи анђеоске ћуди,
Кам оне песме, онога поклика,
И сане звезде миљем да разбуди?

Ох, ја сам знав'о певца млађанога:
У ропском праху пузит' није ум'о
И пев'о ране тужног рода свога,
И клео кривце — тај ме је разум'о.

И кад му харфу ја дадох у руке,
Тако му вешто прсти заиграли,
И тако тужне измамљив'о звуке,
О! мртви су у гробу заплакали.

С јеврејском харфом на облаци рујни'
У свету мира лелујам се сам,
Од мојих суза врелих, суза бујни'
Труну јој струне — кому да је дам?

Мој анђео.

Под својим крилом земско згревам дете,
Не стрми славом ни песмом високо,
Ал ти је душе чисте, душе свете,
Срце му ј' нежно, на плач брзо око.

Подај му харфу, мелод'је анђеле,
Он твоје туге верним биће ехом,
У његовом се крају не веселе,
У роду му је сваки осмех грехом.

Са плачним гласом нек се струне здруже,
Свог срца боле да у песме дева,
О! он је тужан, јер сви тамо туже —

Анђео мелодије.

Ево му харфе жаловне — нек пева!

С пољскога. **Н.**

РАЗНИ ПУТЕВИ.

ПРИПОВЕТКА МИЛАНА САВИЋА.

(Наставак.)

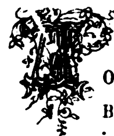

Док се Милић са Маром и Јулком весело разговарао и својим досеткама девојке често на смејање навео, док је Костић са неким сентименталним погледима Љубици говорио о позиву и тешком положају новинара, дотле је Дражић са глумачком лакоћом и вештином уплео Драгињу у жив разговор. Он да богме није ни слутио, да се разговара са девојком, којој је он узвишени идеал свију мушких врлина. Он је говорио њојзи о вечерњој забави, са лаким хумором цртао јој је искупљене типове, прелазио је вешто са тог разговора на обично варошко животарење, на филистарско појимање гдекојих грађана о свачем, што је са политиком, литературом и уметности у свези. И сад, кад је дошао на уметност, задржао се дуже време код ње, јер се и Драгиња живље интересовала за њу, него за остали разговор.

— Ви глумци живите управо два света, рече Драгиња, обичан и ванредан. Реците ми искрено, господине, у ком се свету боље осећате?

— Да вам искрено кажем, госпођице! одговори Дражић замишљено. Кад сам на позорници и кад се душом и телом уживим у своју улогу, онда и не мислим на овај обични свет; шта више, кад ступим у позориште, па у гардеробу, већ ме напушта интересовање за овај свет. Кад сам пак у друштву, а особито у овако пријатном — ту се Дражић поклони Драгињи, која нагло порумени — онда опет и не мислим на позорницу, нити ми падају на памет они силни типови и карактери, у које се имам да претопим. Једино разговор о позоришту и о мојим бољим улогама хоће кад кад да ме изведе из оквира овог живота. Али ми се слично дешава кад и кад и у позоришту, у доба између два чина, кад ме који колега подсети на овај обичан свет; онда, госпођице, онда сам за тај тренутак престао бити глумац и постао сам човек, као што су и други људи.

— То је све лепо, господине, рече опет Драгиња, али ми нисте одговорили на питање, а то је, у ком се свету боље осећате, у овом нашем, или у оном вашем?

— Да се не осећам на позорници добро, и, у тренутку кад сам на њојзи боље него у обичном свету, не бих отишао био никад међу глумце, рече Дражић после мале почивке, а не бих за цело ни остао глумац. Ја најбоље знам, да је овај наш глумачки живот скопчан са разуверењем, да је производ уображеног бољитка, и да се ни на једном пољу тако сурово не додирују лаж и гола истина, као на глумачком пољу. Али ми то не осећамо, јер нећемо да осећамо. Један неће или не може с тога, што је идеална тежња његова јача од обичних потреба; други пак с тога, што му се чини да је лакши посао бити комедијаш него ратар, занатлија или трговац. Онај приноси жртве свом идеалу, овај комодитету, лењости.

— Зар има и таквих? запита Драгиња чисто зачуђено.

— Такви су у већини, госпођице. Да од куд би било толико лоших глумаца, или, у најбољем случају, толико глумаца-занатлија! Обазрите се само по нашој дружини, па ћете видети, да је већина млака, индиферентна не само према усменим примедбама старијих и претпостављених, као управитеља и редитеља, него и према критици, према штампаним примедбама и замеркама. А који се глумац не осврће на то — било сад оправдано или не — од тог неће никад бити ништа.

Драгиња није одговорила одмах на Дражићеве речи. Њојзи је пала на ум последња критика у „Заточнику" па онда она поправка у истом листу; али се није усудила, да и једном речи поведе разговор о њојзи, шта више, било би јој и неугодно, да је Дражић почео да говори о тој критици. Али ћутао је и он о том, и тако пређоше обоје постепено на други разговор. Драгиња је тек сад почела да схва-

та Дражића и као човека. Била је у себи уверена. да је скроз племените душе, да срећу налази у изабраном позиву свом, и — да њу не љуби. То последње сневеселило ју је јако, и она би се можда или речима или бар погледима одала, да није у тај мах приступио к њима Лукић. и тако не само разговору него и мислима њеним други правац дао. Он је замолио Дражића у име целог друштва, да декламује нешто, било ма шта, али тек да декламује.

— Госпођица Путникова обрекла ми је већ, да ће отпевати коју песму, настави Лукић, тако исто и госпођица Јулка, а ви ћете нам, госпођице — и ту се Лукић окрене Драгињи — нешто одсвирати на клавиру. Госпођица је уметница, рече Лукић с неким нагласком Дражићу.

— Доктор прецењује моје свирање, рече Драгиња; али, не марим, свираћу, кад је већ друштво тако расположено.

— Та знао сам ја, да ми нећете одрећи, рече Лукић, него да ћете прихватити жељу нашу.

Међутим се већ прочуло, да ће у обичном току такве вечерње забаве бити и нешто промене, да ће бити и певања, и декламовања. Услед тога се почело и друштво друкче да групира и напослетку су били сви за великим столом.

Дражић је приступио домаћину, и запитао га је, да ли има песме Лазе Костића.

— А ко њих нема! одговори овај. Но, то би било лепо! Сад ћу вам их донети. — И неколико минута за тим имао је Дражић Лазине песме, и почео је по њима да тражи ону, коју мисли да декламује.

Док је Дражић тако по књизи тражио, дотле је Мара Путникова отпевала једну арију из „Сеоског лоле". Већини гостију била је та глума непозната, али се ипак обрадовали више чилом и свежем гласу певачице него можда извеџбаности њеној у певању и самој арији. Јенковој се композицији не може одрећи вештина; али некако они отегнути гласови нису доликовали загонетном карактеру, који је Мара приказала. Тако је било бар мњење већине гостију. Но ипак је госпођица Мара добила заслужени аплауз, тај тако нужни зачин у животу глумаца и глумица. Мара се и лепо захвалила, и баш се видело, да је задовољна. А Милић опет није могао на ино, већ је китњастим речима наздравио њојзи, као најбољој певачици у позоришној дружини. Мара му се захвалила таквим погледом, какав од ње још није добио, и да је Милић био мање озбиљан човек, можда би се дао и занети од тог тако примамљивог погледа.

Сад је ступио Дражић на среду. У руци је држао књигу, намести се мало, и онда поче да декламује „Минадира". Са неописаном нежношћу, са неодољивим жаром, са неисказаном трагичношћу у гласу и нагласку изнео је пред госте ту красну песму. Тишина је владала у соби, нико није скидао очију с њега а кад је довршио, дрхтала је чиста суза у оку Драгињином. Она му се није захвалила као остали гости: бурним речима. она га је само погледала, тако одано, тако пуно осећаја, да се Дражић и нехотице тргао, кад се окренуо и њојзи, да јој се захвали. Осетио је, како је нека врела струја из ока њеног пројурила срце његово. За тим се олако поклони свима и одступи корак натраг. Нико није приметио ту наглу промену у Дражићевом понашању, нико осим једине Љубице, али она се само насмешила. јер се сад баш уверила, што је још пре неки дан тек само слутила. Да, она се само насмешила, што је тако извесно сазнала тајну своје другарице; али њен осмех био је благ, и да је Драгиња са тог осмеха могла прочитати истину, не би се за цело уплашила, јер тај осмех није показивао ништа друго, до пријатељског саучешћа. Обоје, и Драгиња и Дражић, беху тако обузети својим мислима, да на певање госпођице Јулке нису ни пазили, шта више, Драгиња је била чисто изненађена, кад јој је приступио Лукић и понудио се, да је одведе до клавира, јер сад је ред на њу. Она устаде драговољно. седе за клавир и брзим прстима пређе неколико пута преко клавијатире. Друштво је већином остало за великим столом, само је млађи свет ушао за Драгињом. Дражић је себи изабрао место у кутићу неком на страни, од куда је свирачицу могао видети, а да га ова не види. Драгиња је свирала на памет. Свирала је ванредно, и можда у свом веку није у своје свирање улила толико осећања и толико уметности, као овом приликом. И сама се занела при свирању. На Дражића је та појава утицала на ванредан начин. Нешто га је привлачило к лепој свирачици, али свагда. кад год би хтео да следује свом осећању, задржало га остало друштво од тог, и он је остао миран у кутићу свом, и није се макао ни онда оданде, кад је Драгиња довршила, и кад су се остали гости гурали. да јој се што пре захвале на том уживању. Тек онда, кад се разишли сви из собе, и кад су се опет нашли за великим столом, показао се и он. Лагано, чисто несигурним корацима, приближио се Драгињи.

— Дозволите ми, госпођице, рече тихо и одмерено, да вам се захвалим и ја на ово неколико сретних тренутака, који ће се продужити далеко, далеко у будућност живота мог.

Драгиња му није одговорила одмах; али онај зрачак, који је севнуо из очију њених, говорио је

за њу много, можда и сувише. Дражић је схватио тај зрачак, те му изгледаше као сјајна зора на уранку лепшег дана. Ватрена, глумачка нарав његова стварала је себи већ у напред читав низ најсретнијих тренутака. Он је осећао, да Драгињу љуби, и чисто се стресао под неодољивом навалом те љубавне бујице; али је у исти мах и осетио, да и Драгиња њега љуби, и нека милокрвна језа пређе му кроз све осећање... он би најрадије сад клекао пред њом и казао би јој све, што тако силно осећа; казао би јој речима, које му шапуће рођено срце — та никад у свом веку није могао бити тако искрен, као што би био у том јединственом тренутку! Но у том тако опасном часку пробуди га Љубичин глас, која је дошла, да их позове у другу собу, да и старци честитају Драгињи на красном свирању њеном. Дражић се трже и нагло ступи корак натраг, а Драгиња је, рука у руку са Љубицом, отишла тамо, камо су је звали. При одласку свом није погледала на Дражића; али њему поглед не би казао ништа новог, ван опет оно, што је знао извесно. Кад је подигао главу, био је у соби сам. Шта га се даље тицало друштво! Лагано, крадом, тражио је свој шешир и горњу хаљину, и тако се исто лагано извукао из друштва. Није био у стању даље да седи тамо. Самоћа, и то ова нема ноћна самоћа била му је од потребе. Лагано, и не мотрећи куда иде, корачао је кроз улице, час кроз једну, час кроз другу, док се напослетку није нашао пред Драгињином кућом. И сад, ту, задрхта нешто у њему. Прозори у првом спрату беху осветљени, а из једног је гледала женска глава — Драгиња. Дражић се повуче у сенку и стаде гледати у тај прозор, у чијем се оквиру показало умиљато девојче то. Он у тај мах није мислио ништа, јер све, што је у њему живело и бдило, беше спојено са оним лицем, са оним очима тамо, што су тако сањалачки гледале по усамљеним улицама или по загаситом, звезданом небу....

(Наставиће се.)

НАЈСТАРИЈЕ СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ

УПОРЕЂЕНЕ СА БУГАРСКИМ.

(Наставак)

Споменимо још водене виле. Ове виле назива наш народ двојако: морске девице или диклице, које су па пола девојке и увек су у води, особито у мору, и: поводкиње виле, јер живе у рекама и језерима и бунарима. Из њих радо изилазе као са свим беле и лепе девојке. Ове су виле мал не увек злобне и зле. Оне маме младе и лепе момке на воду, не да им што добро учине, него да их увуку у понор, откуда се нико више не враћа. На јасној месечини изилазе из воде, која се одмах сва узбуни и запенуши, а виле онда скачу и играју се по бреговима. Више пута како којег човека спазе с оне стране воде, толико нарасту, да могу једним кораком и највећу воду прекорачити. Више пута купају своје чедо, или баце што год у воду, и тим ју отрују, па ко би после пио те воде, морао би одма умрети.

О том се пева у народној песми:

Преља на вилину бунару.

Свилу прело злато материно,
Свилу прело, 'бришим препредало;
Кад је злату жеђца додијала,
Баци прељу под зелену јелу,
А вретено у зелену траву,
Па отиде, да водице пије;
Ал повика нешто из бунара:
„*Не пиј, злато, одовуд водице;*
„*Овдје вила чедо окупала,*
„Да је мушко, не бих ни жалио,
„Већ је женско, не било јој живо.“

Секула и вила
(у Рисну пјевају момци играјући у колу.)

Шатор пење Угрин Јанко
Украј Саве воде ладне
На вилино игралиште,
На јуначко разбојиште
И на вучје вијалиште;
Док ето ти б'јела вила,
Угрин Јанку говорила:
„Ход отоле, Угрин Јанко!
„Не пењи ми шатор тудар;
„Ако запех стр'јеле моје,
„Устр'јелићу тебе, Јанко.“

— — — — — — —

Или зар може бити љуће пакости и злобе, срдитости и љутине, него што је, како већ споменусмо, осетио Марко Краљевић од бродарице виле, кад је замутио језеро, а рекла му вила из облака:

„Ал се чувај замутит' језеро,
На њем спава *бродарица вила,*

Острвац јој по језеру плови,
Зло јунаку, који је пробуди,
И који јој замути језерце,
Јер узима тешку бродарину,
Од јунака оба ока црна,
А од коња све четири ноге.“

Али Марко ништа не хаје за то, па шта би? Кад се вила пробудила и загледала воду узмућену, одмах улови четири напрснице змије, и седмака јелена (од седам година), заузда га змијом, начини од две змије ремење за узду, а четврту змију узе место шибе, седне на јелена, па терај за Марком. Чим га стиже, бој замете, и већ Марко клечи пред вилом, а ова се почела смејати његову јунаштву, кад ал се покаже посестрима му вила облакиња, помогне му и тако убије водену вилу, како је већ пре описано.

Таковых приповедака доста има у нашем народу о другим јунацима. У Далмацији приповедају, да се могу видети све три по три водене виле на морској обали, како играју коло и грозне клетве изричу. Оне могу подигнути буру, вихар, тучу и кишу. Кад би се на пучини морској брод поломио, онда би их човек могао видети, како скачу од једног вала до другога, и газе запенушену воду.

Не могу ли на послетку водене виле саме зла учинити, јер не знају за што би, онда само вребају људе, да их међу собом посвађају, па да опет буде зло. Тако се пева у народној песми: „Мујо и Алија“, како су та два брата дивно живовали, а виле то нерадо гледале, док их нису тако завадиле, да је Мујо повадио ханџара и Алију на срце ударио. Кад је у повратку угледао гаврана без деснога крила, упита га:

„А како ти, црна тице вране!
Но му тица писком одговара:
„Мене јесте без крила мојега,
„Као брату, који брата нема,
„Ка' и тебе без Алије, Мујо!“

врати се натраг брату, који лежаше код језера, но у том је већ душу испустио:

Кад то виђе Мујо Туре младо,
Од појаса ханџар повадио,
Њиме своје срце прекосио.

Такове су ето водене виле. (Ко жели више о вилама читати, може наћи и у „Аркиву за повјесницу југословенску“ I. стр. 86—104. што је писао Иван Кукуљевић)

У поменутој књизи браће Миладиноваца каже се, да и Бугари, као и многи Словени, знају за виле. Па као што ми знамо за добре и зле виле, тако знају и Бугари, називајући их самовилама, које живе по планини и воле много да играју оро (коло). Оне су посестриме великим јунацима, и у нужди им помажу и спасавају их од смрти.

Осим ових имају Бугари и зле виле, а име им је: Јуди, Стији. То су жене са дугом косом, које живе у рекама и језерима. Када виде кога, бацају у воду косу и у њој тога уплету и удаве. Каткад излазе на брег и чешљају косу своју. Живе у дубоким местима и изворима. Тако пишу браћа Миладиновци о вилама у бугарском народу. Но осим вила планинкиња и поводкиња имају Бугари и вила облакиња или оних, што живе ни на небу ни на земљи, него као у ваздуху. То нам потврђују саме бугарске песме, н. пр. у 3. песми споменуте збирке Миладиноваца:

Самовилско дзидање (зидање).

Град градила Самовила
Ни на небо ни на земи
Туку (него) така *под облака.*

По овоме се дакле види, да је то вила облакиња. Осим те још је једна песма по реду 10. и у њој је градила Самовила „вито кале“ ни на небу ни на земљи, само што у обе песме нису оне добре за људе, јер увек у том жртве људске траже, па да саграде оно, што желе.

Виле горске или планинкиње зле су као и у нашим народним песмама, јер се у бугарској народној песми по реду 8. пева:

Прошета се Дона,
Размета се она,
По поље широко,
По друми широки,
Крај дрво јаворо;
Под дрво то седе
Седе лудо младо.
От далеко вика
Вика се провика (провиче):
„Врни ми се, Доно,
Врни ми се, мила,
Немој ми си иди
Овде под дрво-то;
Оти (јер) *ће загиниш*
Млада и зелена,
Ту ми си има
Седуги Самовили
Љулка си врзуват (љуљају се)
Тебе ми те чекат.“

Чим то чула Дона, оде матери и каже јој, шта јој је речено, те матери наручује, какав гроб да јој прави и како да ју сарани. (Ова песма, како изгледа, није довршена.) У другој опет песми: Неда и Самовила, ишла је Неда на воду у планину, да опере руво, и да у чисто обуче своју браћу. Набаса на жуто цвеће самовилско (самогорско), напије се ладне воде и погази цвеће, а виле од ње за то искале црне очи. Водене виле, како рекосмо, зле су и опасне и код Бугара. Тому нам је доказом бугарска песма: „Ангелина и морска Самовила“, која је љубила Ангелининог брата. Зато она оде вили у гору и лепо јој рече, да јој пусти брата, а вила се толико naљутила, да јој је брата измрвила.

(Наставиће се.)

КАКО ЈЕ УНУТРА У ЗЕМЉИ.

ОД М. ПЕТРОВИЋА

(Свршетак.)

Колико се слажу тешки метали и силикати у мери топлоте, коју требају да се истопе, тако се исто јако разликују међу собом по њиховој посебној тежини или густини. Док тешки метали имају знатну посебну тежину, која код неких од њих долази до 20 и преко 20, не износи она за силикате више од 2 или нешто мало преко тог броја. Важно је, да се има на уму тај одношај између тешких метала и силиката, јер само тако разумеће се поредак, који заузимају та тела у грађи наше земље.

Чим су нека тела у магми очврснула и из ње се оделила, бивала је густина заостале магме све мања и мања. Како су тела, која су најпре и прилично у исто доба чврснула, били тешки метали и силикати, то је густина свагдање магме заостајала у опште иза густине тешких метала, који су се из ње оделили, али је остајала увек знатно већа од густине силиката, који су из ње изашли. Последица тога одношаја била је, да су тешки метали, чим су очврснули, као тела тежа од магме, тонули у истој. Истина да су они са спуштањем долазили у све топлије слојеве магме, али за то се они ипак нису по ново истопили, јер што дубље бивао је и притисак већи и тако су тешки метали, кад су једном на површини очврснули, без застајања тонули у магми и зауставили су се истом у њеној средини, где су на тај начин начинили прву чврсту језгру наше земље.

Друкчији је био удес силиката. Пошто су они били лакши од магме, остајали су као чврста тела на њеној површини и начинили су мало по мало прву чврсту кору наше земље.

Тако је земља чврснула изнутра и споља. Унутра су се купили тешки метали, споља силикати. Процес је тај све даље напредовао. И језгра и кора непрестано су јачале. Најпосле је морао преостати сразмерно танак слој магме између чврсте језгре и чврсте коре.

Магма у том слоју имала је већ много мању густину, него првобитна магма. Саставци њени морали су бити како још заостали тешки метали, тако и неки елементи силиката, који још нису ушли у чврсту спољашњу кору и то уједињењима, којих се густина налази у средини између густина једних и других. Кад посмотримо минерале на земљи, онда ћемо наћи, да од свега познатог нам камења *оливини* најбоље одговарају том увету. Не само да густина оливина лежи између најмање густине тешких метала и густине силиката, него се као доказ, да се то камење налази у знатнијој дубини у земљи, може сматрати и то, што га нигде нема у горњим наслагама наше земље. Ако узмемо, као што геолози опште мисле, да се земљина кора састоји поглавито из гранита, онда је оливинима место још испод тог гранитног слоја. Тако се оливин редовно налази у базалту, камену, који је свакако испод гранитног слоја избио на површину земље. На сваки начин је оливин јако распрострањен камен унутра у земљи и по свему, што о њему знамо, можемо закључивати, да се из оливина састоји онај слој унутра у земљи, који дели металну језгру од силикатне коре наше земље.

Остаје нам још, да кажемо, у каквом се стању налази данас тај средњи слој у нашој земљи. Ако је земља већ скроз и скроз очврснула, а за то говоре јаки астрономски разлози, онда мора и слој оливина бити у чврстом стању. Неки опет мисле, да се он налази још у стању, које је прелаз из течнога у чврсто, да је т. ј. као тесто. Било овако или онако, свакако је тај слој наше земље последњи очврснуо. С тога се он налази најближе температури топљења, најлакше је топљив од свих других слојева. Сразмерно мали прирастак топлоте довео би га опет у течно стање. Али то исто могло би да се догоди и попуштањем притиска или кад неки део тога слоја дође покретањем до вишега места, на ком је мањи притисак.

А бивају ли таква покретања у нашој земљи? Бивају непрестано, јер се земља непрестано хлади и због тога и скупља. У том скупљању морају делови унутра у земљи једно друго да стискују и лако је замислити случај, да се тим стискивањем са страна који део чврсте коре нешто у вис подигне. Али у том часу престао је дојакошњи грдан притисак на масу под тим местом; с тога прелази та маса одједаред и насилно у течно стање и у том се уједно и растегне. Тако може опет да се појави повремено магма у чврстој земљи. Она покуља одмах у пукотине између разметнутих стена, градећи рудне жице и ходнике, или ако је много, избија и на саму површину земље, што се у редовним приликама збива на вулкане у виду усијано-течне лаве.

Слична појава посматра се и на гајзирима, што се у тако великом броју налазе на Исланду, Њу-Селанду и у Калифорнији. Пара, коју избацују гајзири, налазила се у извесној дубини у земљи као течна вода, која је била топлија од 100 степена, али због притиска стуба воде над њом није могла да прелази у пару. Чим се сад та вода мало у вис помакне, постане одмах притисак слабији, вода почне одједаред нагло да кључа и гајзир да експлодује. Ништа се не противи немогућности те појаве и на граници између чврстог и течног стања. Збиља су и вулкански избацаји исто тако ритмички као и експлозије гајзира.

Дакле ни куљање лаве на вулкане, ни растење топлоте унутра у земљу не доказују још, да се наша земља састоји унутра из течне масе. Све те појаве могуће су и кад узмемо, да је наша земља скроз чврста, за што говоре важни физикални и астрономски разлози и што је сасвим у складу и са Кант-Лапласовом теоријом, с којом су везане све наше представе о постанку и развитку наше земље.

Мњење, да је земља сасвим очврснуто тело, не противи се — и тим да завршим — ни сликама маште, која је од вајкада тражила у утроби земље нечувена блага. Јесте, оно је тамо, у средини земље и око ње скриле се непрегледне масе злата и сребра, као ослонац и носилац за тле, по ком ходимо. Али људима није на жалост дано, да то неизмерно благо потражe у његовом богатом мајдану, само духовним оком можемо да га гледамо у светлости науке тамо далеко доле у недогледним дубинама.

КЊИЖЕВНОСТ.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

МЕЂУДНЕВИЦА. Писма, приче и слике из живота у Србији. Написао М. Ђ. Милићевић. У Београду, у краљевско-српској државној штампарији 1885. Коло мале 8⁰. Страна 325 (са двоструком 288. стр. 327) — Цена је књизи 2 динара или нашег новца 1 фор. а. вр.

Ето, тако се зове та најновија књига нашег највреднијег *књижевника народног*, **М. Ђ. Милићевића**, која, као што на зачељу књизи пише — сад баш на свет изађе тамо у краљевству Србији.

Шта је то *Међудневица?*

Биће, да многи не знају тој речи значења; нек не буде дакле на одмет, да вам најпре ту реч протумачим.

Међудневица (у нас у Банату веле у множини: *међудневице*) јесу оне три недеље дана између Госпође велике и мале, т. ј. од 15-ог августа до 8-ог септембра, сваке године.*) И како су то од год до год дневи за одмарање није само ђацима и учитељима, него однекле и чиновницима, а чиновник је и писац књиге ове: то ће онда бити и најновија работа ова књижевна вреднога М. Ђ. Милићевића рад му за днева одмора, као што доиста трага тому има у књизи овој

Што се упустисмо ето с почетка приказу овом свом у тумачење имена књизи, хтедосмо тим наговестити, како вредни књижевник овај и свој одмор вољно приноси, да привреди књизи српској и књижевном напредовању у нас.

Еда би се бог-да и други на-њ угледали!

Књига „*Међудневица*“ М. Ђ. Милићевића — свак ће и сам видети, ко је у руке узме и прочита — јесте књижевно зрно бисера једно више у дугом, предугом низу сличних, дивних работа књижевних истога писца; она је опет огледало, у ком се огледа и из којег избија на видик и на знање чисти, прави живот народа нам тамо у оних крајевих по краљевству Србији, куд још, по доброј срећи, није преким путем, напречац доспела вајна просвета са запада. Књизи овој још посебице цену диже, што нам у њој прибра писац мал-не цигле слике и прилике из новосвојених крајева старе некад царевине српске а дојучерашње раје султан-кану од Стамбо-

*) Види Вуков Речник стр. 351. Него могли бисмо подметнути и ово значење тој речи међудневици: по немачки die Mussestunden, што би у нас рекли онако српски-варошански: Часови одмора.

ла. Са тих разноликих слика и прилика свак ће спазити, како сила и варварија турска не могаде ни за толика века потрти у души српској особине српске и врлине!

А да не дуљимо на широко разглагоља свог — дај да места овде начинимо часком њему, писцу самом, да се из његових рођених речи види, шта је књизи овој смер и шта у њој има за прочитање и сазнање: „Ево ме опет међу вас — наговести писац у огласу ове књиге своје — драги познаници, *да се поразговарамо, да се пошалимо, да се насмејемо, и да се — поразмислимо!... у Међудневицу* уносимо разне појаве из народног живота; уносимо шалу и пошалицу; а ако се у којој шали нађе повећи део истине, од тога никога глава неће заболети. *Међудневица се не пружа преко граница лепих српских земаља; она не излази из оквира народног живота:* она описује појаве, слика слике, које су или накит, или руг, или просто обележје народному животу. Она се радује у радости нашој, весели се у весељу нашем, тугује у тузи нашој; чак и ране наше испира или благом сузом учешћа, или љутим млазом шале и подсмеха: које кад брже лечи! Може се нека прича, или нека белешка, учинити неком и опора; али зато не могу бити крив ја, који причам, или бележим, него живот, који тка таку тканицу.“

И то своје обећање испунио је писац у књизи тој ево у овим чланцима, које краћим које дужим — и ми их ето поименце бележимо ради лакшег прегледа:

1. Стара писма из нових крајева. Писмо I. од Београда до Параћина. Писмо II. од Делиграда до Горице. Писмо III. о Нишу и о Нишевљанима. Писмо IV. о Турцима. — 2. Дрâга дражâ од вере. — 3. Пустињик у Космају. — 4. Први штап. — 5. Несрећа од самоће. — 6. Низ сећања: Са сабора — Из суда — Из двора. — 7. Неколике новине у Србији. — 8. Хајка. — 9. Кврга. — 10. Под орасима.

У то *десет* одломака, ил управо у петнаест на броју — уведе нас вредни књижевник тај: у оним писмима својим најпре у лепе крајеве данашњега краљевства Србије, од Београда до Ниша, казујући нам у кратко, што је најпрече да сазнамо онуд по науци географији и етнографији. То исто учини он и у одломку у броју 7. у „Неколике новйне“, које је, узгред рећи, и зарад допуне местимице великом делу његову: „Кнежевини Србији“ и т. д. У оним другим, право вели, *сликама* — изнесе нам писац чист овејани живот народа нашег, онакав какав је, казујући то све разговетно и лепореко, како мало ко у нас уме у књизи да беседи, додајући, где је год затребало, своја красна размишљања; исто тако цртајући лепоте места и крајева, да их, мислиш, очима гледаш на доистанској слици каквој уметника којег сликара на гласу. Ово двоје и једно и друго прави је зачин прекрасном, свеколиком причању и казивању слика и прилика у књизи тој.

Кажу: вештина је згођена и погођена природа божја; уметник је, вештак је, било које врсте *лепе уметности*, ком је богодано, ту моћ духа и дара божанског да у својој власти има и на свет изнесе и прикаже другима. Вештина се огледа у малоти исто тако као и у великоћи.

Применимо-ли мисли ове и речи на казивање и причање М. Ђ. Милићевића — без зазора рећи смемо, да је он прави уметник у овом свом послу књижевном. Суд овај суд је и многих других у нас судија и припознавача приповедачког рада М. Ђ. Милићевићу.

У слици. број 6. онде, поименце: *Из двора* (страна 234—248.) приказан је ено бесамртни кнез-мученик Михаило онако дивно и изнета нам блага слика његова — мислиш, кад читаш, очима својим гледиш тога светлог, никад непрежаљеног владаоца земље Србије. У приповетци: *Дрâга дражâ од вере* (на страни 127 и т. д.) сасма истински нам нацрта писац речма три архијереја српска и суд им „брату свом по Христу“ владици *Гарви* (без метатезе, преметнутог слова: *Гаврилу*.) Ко је, ма и једанпут само прилике имао те људе да види и с њима коју да проговори — рећи ће: Е ништа друго, већ само казати их по имену, па да их свак позна по тој слици и прилици. Не можемо на ино, да не наведемо овом приликом две три о тумачењу речи *брат по Христу*, како то писац казује на страни 123. ево од речи до речи:

„Три архијереја, три по Христу брата, седе и суде четвртом архијереју, своме брату по Христу.

У људским језицима има доста речи, које гласе једно а значе друго; али ће их бити мало, у којих би то двоје било толико супротно, као што су супротни глас и значење у речи **брат** *међу калуђерима!*

Калуђери се зову **браћа**, *а нису ни од једног оца ни од једне мајке; зову се браћа, а чим метну на главу црну капу, одмах пресеку везе са својим претцима, отуривши чак и презимена оцева својих; зову се браћа, а живе не само као да нису браћа, него као какви злотвори!*

Само се у манастиру може десити, да болестан брат сву драгу ноћ скапава од жеђи зато, што му је „брат“ (не било га!) у вече навалице превърнуо крчаг с водом; само у манастиру може да се види, како болесни брат издише, а здрава браћа извлаче испод њега постељу, и пипају му под мишкама, да

не буде сакрио коју цркавицу, те да му је братски зграбе! Само се у манастиру може наћи „брат“ настојатељ, који ће одсећи с нове куће нови красни балкон, само зато, да, заједно с балконом, уништи и зачелна слова од имена своме умрлом „брату“ игуману, који је и кућу и балкон градио; само у манастиру „брат“ ишчупава из чесме записну плочу, да утре име „брату“, који је у манастиру довео воду, и напојио жедну лењу „браћу“!

Какви су, док су монаси, такви су махом, и кад су јерарси: зову се „браћа по Христу“, а махом живе као злотвори „Христа ради“!

Ено погледајте! У оном сабору седе така три брата, и суде четвртоме брату!“ ...

Тако казује М. Ђ. Милићевић за калуђере тамо, што-но реч: „у Трему — јесу-л тако и у Срему“ да бог-ме. није овде пута ни места, да се то надовезује. Него, душа ваља, знамо ми и признајемо, било је, па биће и данас међу калуђери и људи честитих и ваљаних.

Али, дај да се вратимо к приказу и изређамо још где-што летимице рад прегледа и огледа.

У броју 4. *Први штап* (стр. 181—187.) — износи нам писац радост ђака, кад положи испит зрелости, па час пре похита, да купи штап, да се њим поштапа без потребе; па и злурадост опаку, како ђаци после испита тога не умеју да се захвале учитељима својим боље, него кад учитељ мимо њих прође: да му *ни капе не скину*! Па додаје на то и лепу поуку очинску.

У броју 8. *Хајка* (на стр. 276—278) изведе писац пред читаоце чудног старца пчелара у пчелињаку, који ни сам не зна година века свог, а од младости живи сред горе и планине, и још чуднијег ортака му, *смука,* змијурину једну дебелу а хват и по дугачку, за коју старац вели, да јој је до седамдесет година, те му чува пчеле и кошнице. У броју 1. у писму IV. приказује нам М. Ђ. Милићевић Турке, који се не иселише из крајева српских — „Турке, вели, који су некад претили Бечу, који су заповедали Будиму, и који су Београду наденули име: „*Кућа од рата*!“ ...

Па, де прочитајте, како ти Турци мисле о свом садашњем стању:

„Ова је земља била ваша — говоре Турци тамошњим Србима — ви сте у њој царовали пре нас. Ваши стари нису умели чувати својега царства: погрешили су, и Алах је узео царство од њих, и дао га нама, Турцима. Докле су Турци радили како Алах заповеда, царство је било њихово. Али и Турци заборавише закон Алахов, погрешише; и, ето царство се узима од нас, и враћа се вама!“ ...

Писмо ово своје завршује писац дивном и прекрасном приповетком љубавном о лёпој Туркињи *Зулејци и Костаки*-ефендији — приповетком, која достиже лепорекошћу и низањем мисли и осећаја, рећи ћемо без зазора: на приповедачке висине Ђуре Јакшића!*)

Нека је ово и оволико довољно за приказ „*Међудневице*“ М. Ђ. Милићевића — за *приказ*, велимо; критичару пак просто било, рећи коју и више, и поље му у том широко.

Наговестисмо, како је писац ове дивне работе књижевне уметник у послу том, да му је ретко пара и такмаца било дојако у Срба-приповедача. Ко је досад, било шта с пажњом прочитао од ове руке књижевног рада М. Ђ. Милићевића, припознаће и сам, да је тако. Али је у књижевним делима вредног писца овог још једна замашнија врлина над врлинама — *красни, разговетни, српски језик народни,* што-но рекао некад Даничић за Бранка: језик српски народни *чист као суза*. Сасма ретке оне неподобе језичке мимо свеколике красне лепорекости народне, по свој прилици биће да су, што но реч: lapsus calami, омашке из пера; на пример: *са свим васпитног утицаја.* Стамена беше *слободна* (т. ј. удова); *опасност*; особите је *важности... њих ћу* (т. ј. Турке) *узети за предмет једног оделитог писма* и т. д.

Књига је ова, као и преходнице јој, добро дошла сваком и мимо забаве, са наговештене језичке врлине над врлинама.

У нас, на зло књизи нашој и развоју језичком, ето све већма маха отима, да речемо: српски језик *варошански, помодарски,* — туђег кроја и строја; чак и у књижевним делима писаца, која токорсе одликују пред светом наша учена друштва „наградама!“

У Међудневици М. Ђ. Милићевића наћи ћеш, није само лепореку богаштину у реченицама и изрекама, него и обиље у речма појединце, којима многи и многи писац у нас ни помена до јако не знаде, него крпи и тавори се којекаквим надричењем и нововковањем речничким, а без потребе и. т. д.

Нека би дакле читачи у сласт читали, ако не другдаш а оно бар у међудневицама својим, кад доспеју, *Међудневицу* М. Ђ. Милићевића!

Међудневица се сама собом препоручује најбоље — те ту није од потребе ничије друге препоруке.

*) Приповедач назва причу ову р а п а в о м, те тим сам себи учини кривду највећу!

У Новом Саду, о Сретенију 1885.

Александар Сандић

—<>—

ПИСМО УРЕДНИКУ.

Господине уредниче!

Допустите ми, да о једној по нас важној ствари проговорим коју. Ових дана је „Матица Српска“ по мишљењу нарочитог одбора решила, да издаје књиге за народ о трошку закладе Петра Коњевића. Тамо се каже, да ће се радови за ту библиотеку оригинални награђивати до 20 ф. по табаку, а преводи до 10 ф. Кад се зна, како је у нас лоше награђен књижеван рад у опште, то мора сваки књижевник да се зачуди једноме књижевноме друштву, што за тако тежак рад, за популарисање науке плаћа 20 ф., а овамо јој је на расположењу леп капитал за то. Како могу бити са сваке стране добри радови, који су по табаку награђени са 20 ф.? који озбиљнији књижевник сме да се лати тога посла, кад је тако мала награда? Зар се не би боље одговорило истакнутој цељи, да је награда 50 па и до 100 ф. јер би онда било више радова на избору а и озбиљније би се радили?

Ваш поштовалац **Ж.**

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште у Панчеву.) Прошлим извештајем нашим забиљежили смо у кратко низ представа наше позоришне дружине, обећавши, да ћемо се скорим опет јавити, што ево сматрајући за пријатну дужност и чинимо. X-та представа (ван претпл.) 20-ог јан. „Д о б р и л а и М и л е н к о.“ Жалосна игра у 5 чинова, с певањем, написао М. Бан. Комад је ово, који давно већ гледамо на позорници нашој, а који ће се како са ваљаности своје, тако и са изврсности приказивача још дуго на репертоару позоришном одржати. Са приказом позоришног особља потпуно смо задовољни били. Посета врло добра. — XI-та представа (у претп. 6.) 22-ог јан. „У л т и м о“. Шаљива игра у 5 чинова, од Г. Мозера, превео А. М. Комад је овај добар, мио са своје лепе шале. Приказ глумаца беше врло добар. Ружић (Рихтер), Добриновић (Шенеман), Милосављевић (Шлегл) одржали су се на висини свог уметничког позива. Исто је тако хвале вредно приказивање Ружићке, Добриновићке и осталих. Посета врло добра. — XII-та представа (у прет. 7.) 24-ог јан. „Ц р н и Д о к т о р“. Драма у 6 чинова, написао Анис Буржоа Диманоар, с француског. Драма је ова доста интересантна, пуна лепих драмских момената; још вишу јој цену и вредност подиже и даје приказ глумаца. Ружић (Фабијан) беше екселентан у својој заиста тешкој улови. Добриновић (Барбантан), Лукић (Андрија), Димитријевић (Сен-Лис) врло добри, одиграше на опште задовољство. Ружићка (Маркиза Рејнеријева) С. Вујићка (Павлина Рејнеријева), Л. Хаџићева (Аврелија Кераденова) потпуно су своје улоге схватиле, и врло добро извеле. Посета врло добра. — XIII-та представа (у прет. 8.) 26-ог јан. „Д о к т о р К л а у с“ (први пут), шаљива игра у 5 чинова, написао Адолф Ларонж, превео Сава Петровић. Ми би ову шаљиву игру пре позоришном игром назвати могли. И ако није у њој праве целине, и ако јој много што шта недостаје, то су је ипак приказивачи вештим приказом у многоме допунили. Ружић (Клаус) беше врло добар, исто тако Димитријевић (Макс Боден) и Лукић (Гричингер) а Добриновић (Љубовски кочијаш) и J. Добриновићка беху изврсни. Радујемо се, што Добриновић — као што он то кад и кад хоће — није у шаљивом приказивању претерао. И Ђурђевић (Герстл) беше овога пута врло добар. Нека је само добре воље, труда и студије, па ћемо га скорим моћи као вредна и вешта глумца поздравити. И остали сви нас задовољише. Посета врло добра. – о –

(Чешко народно позориште у Прагу.) Пре некога времена давала се на чешком позоришту у Прагу први пут Вагнерова опера: Lohengrin и то с лепим успехом. „Лохенгрина“ је певао талијански певач Раперта, певао га је чешки, доста разговетно према томе, што је тек од скора научио чешки певати. Опрема је била необично сјајна, костими у стилу Мајнингенаца.

(Нов историјски комад од Колара.) Омиљени чешки драматичар J. Г. Колар довршио је нов историјски комад, коме је наслов: „Kvas krále Václava“. Наше народно позориште има од истог писца на репертоару трагедију „Магелона“ у преводу Августа Шеное.

(Ладислав Мијержвински.) Као што смо јавили у првом броју овог листа, гостује Мијержвински сад по Немачкој. Славни је тај певач досад певао у Берлину, Липском, Дражђаних, Вратислави и Познању и свуда је пожњео најлепше овације. Тако се већ прославио, да су увек распродана позоришта, кадгод он пева, ма да се цене повисе двоструко, гдегде чак и троструко. Месеца Марта певаће Мијержвински по доњој Немачкој а Априла ће десет пута изаћи на позорницу бечке дворске опере. Ту ће осим улога, које је и лане певао, осим Манрика у „Трубадуру“, Арнолда у „Телу“ и Раула у „Хугенотама“, певати још и Едгарда у „Лучији“ а по свој прилици и Јована Лајденског у „Пророку“, Васка де Гама у „Африканци“ и Елеазара у „Чивуткињи“.

(Аделина Пати.) Априла месеца биће у Чикегу музичка светковина. Суделоваће и славна певачица Аделина Пати и певаће Елзу у Вагнеровом „Лохенгрину“.

(„Мајнингенци“ у Италији и Русији.) Интендант дворског позоришта војводе Мајнингенског Кронек уговара у Берлину са Рупертом Мохорчићем, агентом више талијанских позорница, да Мајнингенци од Децембра 1885. до Фебруара, евентуално до Марта 1886. пропутују Италију и да гостују у Млецима, Милану, Фијоренцији, Напуљу, Риму и Турину. У повратку би онда играли и у Трсту. Ове ће године Мајнингенци ићи у Русију и играти у Петрограду, у Москви а свrнуће и у Варшаву. За Петроград је ангажован и славни глумац Барнаји.

(Нов комад Јосифа Сигетије.) Јосиф Сигетија поднео је управи народног позоришта (népszinház) у Будимпешти нову шаљиву игру у три радње с песмама. Тај ће комад изаћи на позорницу крајем овог месеца а главну ће улогу играти Илка Палмајева. — Сигетија је нашој публици познат; од њега је: „Стари бака и његов син хусар“ и „Вампир и чизмар“.

(Две сестре уметнице на виолини.) У Турину су прошле недеље први пут јавно се показале две млађане уметнице, Клотилда и Аделајида Миланоло и врло су лепо успеле. Старијој је 15 а млађој тек 12 година. Тетке њихове, сестре оца им, Тереза и Марија Миланоло, славиле се пре једно четрдесет година такођер као изврсне виолинискиње.

(Две сестре уметнице на харфи.) У току овог месеца приредиће две младе Напуљкиње, сестре Вирџинија и Ђанина

Ђарлоне, у Бечу неколико концерата. Обе су уметнице на харфи, инструменту, који је све то ређи у концертној дворани.

(Верешчагин у Бечу.) Славни руски сликар Василије Верешчагин отпутовао је пре две недеље из Петрограда у Париз, па се на путу задржао мало у Бечу. Ту је обећао, да ће концем ове године, свакако месеца новембра, у тамошњем „Künstlerhaus"-у изложити нове своје слике.

(Нова слика Мункачијева.) Михајило Мункачија наумио је, да као идућу слику наслика „Моцарта, како у кругу својих пријатеља крај гласовира пада". То би био пандан „Милтону" Мункачијевом.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Никола Беговић, прота у Горњем Карловцу, позива на претплату на књигу: „Српске народне пјесме (из Лике и Баније)", које је он сакупио и за штампу приредио. Песме ће бити подељене у групе, да се лакше могу читати а и да омладина тако брже може схватити саму нарав народнијех умотворина. Ово су групе: I. Песме Ивањске; II Песме побожне и наравоучне; III. Песме девојачке; IV. Песме герговске; V. Песме сватовске; VI. Српска задруга; VII. Српска школа; VIII. Српска црква; IX. Песме детиње; X. Песме материне; XI Причалице; XII. Јадиковка; XIII. Крсно име; XIV. Песме различне. — Скупљач обећаје, да ће затим издати и веће или јуначке народне песме а после и народне приповетке, пословице и загонетке, па српске народне обичаје. — У првој ће свесци бити преко двеста песама а свеска ће та бити готова до Ђурђева-дне о. год. Цена јој је 1 фор. а. вр. — Подузећу се томе од свег срца мора зажелити најобилнији одзив.

— Фердо Бецић (Федор Брестов) након је издати све своје новелистичке радове у посебном издању и то сваке године по једну књигу овим редом: 1 Роман: „Клетва не вере", 2. Приповетке: „Случај или судбина", „Монтеки и Капулети", и „Перса". 3. Приповетке: „Хајдукова драга", „Лајтманушка депутација", „Капетан Катинић" и „Сан спаситељ. 4. Приповетку: „Завет" и још две нове приповетке. 5. Приповетку: „Вукићев мост" и још две нове приповетке. Прва ће књига бити готова месеца фебруарија, опсегнуће 26 до 28 штампаних табака средње осмине а стајаће 1 ф. 20 н.

АФОРИСМИ.*

(Старо-грчки.)

Прави пријатељи су нам они, који звани деле с нама срећу, а незвани несрећу. *Димитрије из Фалира.*

Јеси-л силан, буди благ; свет ће те се мање бојати, али ће те већма поштовати. *Хилон.*

Не тражи, да се догађаји управљају по твојим жељама, већ прилагођавај своје жеље догађајима, па ћеш бити срећан. *Епиктит.*

Пре но што почнеш заповедати, учи се слушати. *Солон.*

Власт ваља да се повери оном, који се о њу најмање јагми. *Платон.*

Кад се погледаш у огледалу па видиш, да си леп, не каљај те лепоте ругобом својих дела; видиш ли пак, да си ружан, то поправи ругобу свога лица лепотом своје душе. *Димитрије из Фалира.*

Јеси л богат, пружи руку сиромаху и даруј му његов део блага, које ти је бог поклонио. *Фокилид.*

О кад би сваком човеку могао отворити груди, па му дубоко погледати у срце а за тим, затворив му груди, рећи, да ли ми је прави и искрен пријатељ! *Непознат.*

*) Под горњим натписом, што значи кратке, од своје целине одвојене реченице, доносиће наш лист мисли, начела, изреке и пословице знаменитијих народа старих и нових времена, извађене махом из дела најбољих њихових писаца. Те реченице показују у језгровитој краткоћи, како су мислили и како мисле сада просвећенији умови о човеку и свету, уопште о свему ономе, што нас већма занима и ближе нас се тиче, и по том није ни нужно потање доказивати, како су важне и врло поучне те изреке за сваког Почињемо овде са мудрим изрекама старих Грка. Ур.

ЧИТУЉА.

У Букурешту је између 26 и 27 јануарија умрьо народни добротвор мајор Миша Анастасијевић у 88 години свога живота.

БИБЛИЈОГРАФИЈА.

Дан. А. Живаљевић. Један оригинал на нашој позорници. (Листић из драмске књижевности). Београд. Штампарија напредне странке 1885. Стр. 48. Цена?

Пустињак цетињски. Скупљене пјесме Петра Петровића Његоша. Свеска 97. и 99. Народне библиотеке браће Јовановића у Панчеву. Цена 32. новч.

Општи земљопис за најстарије разреде народних школа. Са особитим обзиром на Аустро-угарску монархију. Саставио Јован Благојевић, учитељ српске више девојачке школе сомборске. Друго поправљено и знатно проширено издање. У Сомбору. Издање књижаре Миливоја Каракашевића 1885. Стр. 130 Цена 36 нов. или 80 пара дин.

Барон Герц. Трагедија у пет радња. Написао Емануел Бозђех. Превео с чешког Срета А. Поповић. Свеска 98. народне библиотеке браће Јовановића У Панчеву. Стр. 60. Цена 16 нов. или 35 дин. пара.

ДА ШТО МИ ТИ ДА!

(с латинског.)

Ћерка, па пошла за матер, а мати јој била мушкарац,
Оцч не имала та — хајд, ако погодиш: ко?
(Одгонетка у идућем броју.)

ОДГОВОР УРЕДНИШТВА

Милији Србовићу у Б. Ако вам је „Стражилово" одиста „омиљено" а ви, молимо вас, немојте урадити, што претите: „А нешто ћу друго у броју даљем" — задовољни смо ми и са поздравом само. Доста нам је.

„СТРАЖИЛОВО" излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године За Србију и Црну Гору 14 динара на годину. Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова" у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТ. МИЛЕТИЋА У НОВОМ САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И УМЕТНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 7. У НОВОМ САДУ 14. ФЕБРУАРИЈА 1885. ГОД. I.

ПОСЛЕДЊА ПРЕДСТАВА.

УСПОМЕНА НА † ЛАЗУ ТЕЛЕЧКОГ.

азвони звонце, застор се диже...
На том верном огледалу људском,
свет што шареном обвијен љуском
а у тој љусци трулеж нам даје —
на глумцу милом поглед нам стаје.
Очи тавнина, лице бледило,
бледило самртно лице прекрило,
у младом телу нестало снаге,
речи му тавне како су благе,
ноге му дркћу а корак стаје —
скривају прси бол, уздисаје.
Ал шта је сада? Око му сева,
лице му ведро па се осмева,
глас му је јачи, кретање живље,
сваки му поглед нов над нам шиље —
та он ће живет', ми добро знамо,
слабост је сенка варљива само!...

Зазвони звонце, застор се спусти...
А вештак доле изнурен пада,
боља га тешка, претешка свлада,
са чела капље од зноја цуре,
к'о киша после страхотне буре,
дах му је заст'о, око му свело,
укочено му болано тело,
к'о мртав лежи на поду ор'о —
та он је вес'о, што ј' бити мор'о!

Груди му скрише, те панцир-груди,
болове испред очију људи.
Лице му ведро, веселе речи —
срце му лупа а лупа јечи,
око је сјајно, кораци лаки —
а боља тело опрема раки —
та он је вес'о, што ј' мор'о бити,
а горку чашу што ј' мор'о пити!...

Стао је умор, полако с' диже,
дах му се враћа, ал тешко дише;
на штапић тело наслања своје,
очи га гледе, к'о да се боје,
да ће се сломит' за тренут који
па ће остати на даска ови...

Сва звоне звона — застор је пао,
очима вечит покој је дао,
а кад се свале земљине груде,
то ће му застор телу да буде.
То цинско тело, што краље, царе,
слабачке слуге, моћне владаре,
мудраце луде, паметне људе
знадија вешто приказат' свуде —
у тако уску гробницу леже,
а земља с' хладна на њега слеже!

И звоне, звоне — ал овај неће
Застор са свога места да с' креће.

Ж.

КНЕЗ У КУПАТИЛУ.

ПРИПОВЕТКА ЈАШЕ ИГЊАТОВИЋА.

(Наставак.)

анасије Шампалов већ се промислио; решио се, да иде у купатило. Пела га наговарала, да иде, и да јој донесе оданде што лепо. Док се Танасије о томе мислио, Зарија га сваки дан похађао и поучавао га, како ће све у купатилу наћи, што му треба, и да не може забасати.

Тако је опет Зарија код Танасије па се о том разговарају.

Ту је и Пела.

— Дакле, Танасије, јеси ли се већ домислио, хоћеш ли у купатило?

— Хоћу, сасвим сам на чисто.

— Та иди, чоче, тамо, па се лечи; овако да те крв загуши, капља удари, шта бих ја радила? Мислиш, да би ме деца поштовала? Како би Иван кући дошао, потфркавала би га снаја Мила, па би ту чудеса било; један Милош што би ми добар био, па и сад ми је десна рука, и кад одеш, буди без бриге, и дању и ноћу ћемо на твоје добро пазити. Но мораш и мени и Милошу за то, што чувамо, донети што лепо.

— Сад нека је доста, Пело, преправи данас све, па сутра у име божије идем на пут. — Је ли, Зарија, ти ћеш ме до дампшића допратити и цедуљу ми извадити. Ти то боље знаш.

— Па да да ћу те допратити; е па морамо се кренути сутра на дравско ушће, наравно на колих, па ћемо онде дампшић дочекати. Треба одавде да се кренемо одмах после ручка. Дакле приправи се, ја ћу бити код куће, па сврни с коли к мени.

После тога оде Зарија кући.

Сад се Пела пожури, да припреми све за пут.

Танасије је отишао Чивуту у дућан, и купио себи повећу торбу, „струњу“, за пртљаг, јер тако велике у кући нема, а сандук он никад на пут не носи.

Пела умеси питу, гужвару, погачу, и скува шунку. После преправи три пара кошуља, то ће Танасији бити доста.

Тако прође онај дан, па сутра Пела све уређује, да Танасије може на пут. Метне у струњу кошуље, погачу, гужвару, шунку и нешто мекана леба, па је све у реду.

После ручка се обуче Танасије у свечане хаљине, јер друге неће ни понети; на што су му? Неће ићи у опанкама, као код куће. Навуче плаветне чакшире од чоје, Пела скине са клина чизме и дода му, кад њих навуче, у пола је готов. Сад долази још напршњак и нова сурдума; ту је већ и широки шешир. Танасије је већ пре тога приправио „шлајбок“, где су крупнији новци, ал не сме у џепу да их понесе, већ извади оданде повеће банке и наложи Пели, да их у чакшире јако ушије; Пела то у „овењачу“ чакшира сашије јаким концем. Има ту и неколико стотињарки. Једну мању гужву новаца завије и сашије у крпицу, и још ће му остати у „шлајбоку“ неколико петица и форинтача.

И Пела се спреми, и она ће га до ушћа пратити.

Милош је већ с колима пред капијом, Танасије се опрости од млађих, па одмах на кола. Пела седне до Милоша, јер ће Зарија сести до Танасије у коли. Ту је и чутура.

Довезу се до дравског ушћа.

Сиђу с кола. Зарија запита, кад долази одоле дампшић; кажу му, да мора још три сата чекати.

Да Милош и Пела не дангубе, каже им Танасије, да се после малог одмора кући врате, док се коњи издувају и напоје. Код куће је увек доста посла.

Танасија са Заријом и Пелом уђе у меану код „Ушћа“, а Милош ће код коња остати. И ствари се унесу.

Није ни то дуго трајало, Милош је опет готов да се враћа.

Танасије опомене Пелу, да се врати кући. Обоје устану, Пела загрли Танасију, љуби га љуби, боже мој, да му је већ и сувише, и жели му: сретан пут.

Пела седне на кола и одвезе се са Милошем.

Сад је Зарија сам са Танасијом.

— Дакле све знаш, како треба? запита Зарија.

— Све знам тако, канда сам већ онде.

Танасије пружи чутуру Зарији.

Зарија прими чутуру, ал не натеже, већ је метне на сто.

— Видиш, Танасије, да још не знаш све; ти би самном још сад пио из чутуре; шта ће ти онда остати на пут?

— Е па ваљда има на дампшићу вина, па ћу напунити, хвала Богу нисам празних шака.

— Добићеш, ал каква вина, скупо а хрђаво. Чувај ту чутуру за се.

— Право кажеш, овде можемо пити и birташког.

— Па знаш, Танасије, да ти још нешто фали. Где ти је ракија?

— Право кажеш, Пела је на ракију заборавила.

— А знаш, да на лађи пијеш скуп отров мешто ракије, прави шпиритус, као год код нашега Чивутина Јакова. Еј, куме, види се, да ниси пропутован; ја сам знао, да ће то тако бити.

Сад Зарија отвара своју торбу и нешто вади. Зарија без торбе ни у виноград не иде.

Извади из торбе тиквицу и пружи је Танасији.

— Ево ти тиквице, то је моја препечена комовица, да не пијеш тамо отров.

Танасије прими тиквицу и нагне, да execute.

— Баш права препечена, баш ти хвала, рече Танасије и макне главом, одобрава, па зове меанџију, да му донесе вина.

Тако су после у разговору провели, док нису чули, да броди неки дамшиђ. То је мали дравски брод, који вози од Осека до ушћа путнике, а опет прима, који ће у Осек.

Зарија позна из меане, да то није онај прави, то јест: „бела лађа“, што броди уз воду горе но ипак ће ословити Танасију, да је време, билету да извади.

— Танасије, ту је већ осечки, дај да ти извадим цедуљу.

— Колико треба?

— Дај десетицу, па ћу ти кусур вратити.

Танасије извади и да му две петице из „шлајбока“.

— Ево ти.

Зарија прими петице, оде и донесе му билету.

— Ево ти цедуље, добро пази; како уђеш, ово мање зарезано парче ће ти откинути онај, који прима цедуље, а оно веће задржи, па забоди за шешир, да не изгубиш, јер ћеш још једаред платити; како уђеш, онда си без бриге; ал не сад, већ кад уђеш.

Танасије метне билету у шлајбок, па ће се после владати по Заријином упутству.

Наскоро се чује издалека брујање другог пароброда.

— Танасије, то је бела лађа, хајдмо.

Танасије баци на се своју торбу, узме чутуру левом руком, тури тиквицу у џеп а из шлајбока извади билету и носи је у десној руци.

Ту се укрштају пароброди, осечки и бела лађа. Осечки паробpод завије управо белој лађи, како ће се путници у ову укрцати. Бела лађа се зове паробpод, који путнике на Дунаву вози горе-доле.

Крену се. Зарија узме Танасији чутуру из руке, да му је лакше, па га допрати.

Ту се сад опросте, ижљубе, па Танасије уђе у лађу.

Зарија себи одмах извади билету за Осек, тамо му је син војник, па ће осечким паробродом онамо.

Танасије, како је ступио у паробpод, забаса на салон прве класе. Била је тишма, није то одмах нико ни приметио, а Зарија му купио билету за друго место. Танасије, како уђе, обазире се, види велика огледала, не зна, куда ће, у уходу много их, места нема, ступи у дворану, „салон“, обазире се, и ту места нема, поче се неспретно окретати, даме и господа га гледе, сажаљиво се смеше, на торбу, на чутуру, а то примети један момак, послужитељ, „келнер“, па га гурне по рамену, и осорно га опомене, да то није друга класа. Танасије се и сад окреће, не зна, куда ће, а келнер га ухвати за раме, па га собом одвуче до врата и прстом му покаже где је друга класа. Тако још у почетку наилазе неприлике на кнеза Танасија.

Треба знати, да Танасије у селу свом није био више кнез, ал пре тога био је кроз шест година, па већ му се досадило, није се хтео надаље примити. Танасије ма како питом изгледа, ипак је за време кнежевине своје био строг, но праведан. Он од никог није примао мита, па се од њега и бојале сеоске лоле, особито потричари. Он није гледао кроз прсте бољим газдама, да њихова марва и овце пландују у потрице на земљишту сиромашних, да праве штету, а ови накнаде не добивају. Он је на то строго пазио, па и на одборнике, да се штета поштено процењује, а после потричар и казни. Него су му за то ти потричари и пркосили. Једаред су му један леп виноград, који је оне године јако родио, баш кад је био у цвету, поорали ноћу баш у млево. Напослетку су му претили, да ће га убити из потаје. Одборници су пак већипом повлађивали потричарима тим, јер ком су били род, ком кумови, ком пријатељи. Зато се то Танасији досадило. Но за њим и сад жале, кажу: нема правде, кад није Танасије кнез. Њега опет нуде, да буде кнез, но неће нипошто, каже, да и сам котарски судац а још више мањи, који су нуз њега, лолама гледе кроз прсте. Танасији, ма да није сада кнез, опет је тај наслов остао још с неким додатком, сад га зову: „стари кнез“, ал тек опет: „кнез“. И сад носи собом дренов штап, који је још као кнез у служби носио.

Танасије наиђе на „другу класу“, и ту разгледа, нађе на клупи празно место, седне и чутуру смести под клупу. Стиди се, могла је Пела мању какву у струњу сместити, овако гледе час на чутуру, час на њега.

Ту сад кнез задене за шешир билету, па као из дуга времена рад би се ту с ким упознати, ал не зна како. Баца око на све стране, још се види дравско ушће, вода расте, свуд се разлила, изгледа као мало језеро. Танасије не скида очију са ушћа, мила му Подравина, док му ова испред очију као пресечена не

ишчезне. Танасије мало уздане, очи му изгубише постојбину, путује у туђ свет.

Дигне се са клупе, свуд посматра оком, мало издаље чини му се познат један човек Танасије пређе том човеку, стане пред њега и гледи му у очи. И онај у њега гледи.

— Паштл, јеси-л' ти?

— Јест, ја сам, Паштл Гајзингер, и ја вас познајем, ви сте кнез из Шлавоније, одговори Паштл.

— Та како ме не би познао, мој виноград се сучељава са виноградом котарског судца, а ти си био онде годинама винцилир, примети кнез.

Одсад ћемо Танасија „кнезом“ називати, јер је то већ одавна заслужио.

— О, како сте се угојили од оно доба! Јесу ли вам сви здрави, газдарица и деца?

— Здрави су. А шта ради твоја Кредла?

— Здрава је; има млого деце.

— Добро је то, ти си вредан човек; а имаш ли кућу?

— Имам. Кредли је стриц оставио једну кућу, па се тако с децом мучимо.

— Паштл је био родом из Апатина, и сад је свој газда.

Кнез позове Паштла, да седне с њим на клупу. Паштл је готов. Сад кнез подигне испод клупе чутуру, — струња је још на њему, скине је и извлачи шунку. Почне кусати, и понуди Паштла. Овај се прихвати шунке.

— Дед јеткај мало, Паштл, ево ти на чутуре па се напиј, па ћемо се мало продиванисати.

Тако они јеткају и пијуцкају.

(Наставиће се.)

ФАТА МОРГАНА.

и си чула за појаве
По широким пољанама,
Које место чисте јаве
Варљив санак дају нама!

Што примамним изгледима
Свеже слике приказују;
Водом, кућом и дрвима
Машту нама обмањују!

Је л' то зрачна каква сенка?
Ил' нас дуси тако плаше?
Ил' је само успоменка
На детињске бајке наше?

Ил' је одсјај неба плава?
Ил' из земље чудни гости?
Ил' је можда слика права
Неизвесне будућности?...

—ћ.

РАЗНИ ПУТЕВИ.

ПРИПОВЕТКА МИЛАНА САВИЋА.

(Наставак.)

V.

редакцији „Заточника“ седео је сарадник Костић и са незадовољним лицем гледао је у повелику гомилу новина и писама, што је послужитељ положио на сто. Није могао да се реши, да отвори бар један лист, — писма и тако није отварао, то је био Милићев посао. Пером, што је држао у руци, шарао је по празном табаку разне фигуре, геометријске и друге, и не мислећи управо, да у опште нешто ради.

— Докле ћу тако седети и узалуд траћити време, мумлао је у себи, нити сам штогод, нити имам изгледа штогод бити. Бавити се ситницама, преводити чланке и белешке из страних новина и на послетку водити коректуру, за то нисам морао свршити две године универзитетског живота. Да, само кад бих имао средстава, да га наставим. Овако пак морам ту џоњати и пискарати, а будућност ми је магловита и никаквог изгледа, да ми лепше заруди. Па сад, да ми будућност још замршенија буде, морао сам се загледати у Живковићеву ћерку, у ту исту девојку, којој Милић већ толико година курише. Али, можда се они не маре! Да, па ако се баш и не маре, зар је онда баш ја морам добити! Ја, сирак, сарадник „Заточника“, правник са четир течаја! Како би то било лепо, да пође за мене! Могао бих свршити студије, положити докторат, цензуру и бити свој господар, а не овако туђ слуга. Видећемо, настави Костић свој разговор, шта ће се збити. За сад ми не остаје друго, него чекати.

После тих речи узме Костић новине и поче по њима читати.

— Знао сам, рече, да ће страни листови омла-

динском састанку подметати којешта. Стари баук, „омладина“, не да им мирно да спавају, а к том је придошла још та околност, да је већи део „омладине“ чак и — „социјалистички“! Та, у ствари нешто има, и то прилично нешто; али опет то није тако грозно, као што изгледа чивутима и филистрима. Та некад је и старима нашим била „омладина“ страшило. Сад је та негдашња „омладина“ остарила, и њојзи је баук и страшило: социјализам. За неколико година биће опет шта друго, нова реч, која опет садашњим социјалистама неће дати да мирно спавају.

У то се отворе врата и Милић уђе у друштву с Машићем у редакцију. Обојица, који су се иначе добро познавали, зближили су се после оне друге рецензије у „Заточнику“. Милић је хтео да загладн своју пренаглу осуду а Машићу је то било довољно, особито, кад му је и Даринка рекла, да му је дата сатисфакција. Тако је од прилике било и са Дражићем.

— Ево видите, господине, рече Милић Машићу, ово је наша редакција, од које имате толико респекта, да до сад још нисте ни били у њој. А није у њојзи баш тако опасно, је л' те, господин Костићу?

Костић се насмешио и вртио је главом у знак, да није опасно.

— Није та околност мене задржала, одговори Машић, него равнодушност према свачем, што је с политиком у свези. Ви и не слутите, како на мене упливишу уводни чланци. А, бога ми, нисам баш ни сам у стању да вам опишем осећање своје. Доста то, да су ми несносни, одвратни и, за мене бар, најизлишнији предмет на свету. Немојте се за то наћи увређени. Не мислим ја вашу струку и ваш позив омаловажити. А, то никако. Тим мање, што су то лични, а никако начелни назори.

— А како стојите са фељтоном? запита Милић опет.

— А, с њиме сам у пријатељској свези, одговори Машић. Та врста литературе нема можда ревноснијег читача од мене.

— А што не бисте покушали и сами? настави Милић питање.

— На то нисам ни помишљао, примети Машић.

— Покушајте, напишите који фељтон за лист; уверен сам, да ће добро испасти.

— Хм, насмеја се Машић, много полажете у моје перо. Но, ја до сад нисам покушао да сам радим на белетристици.

— Баш нисте? запита Милић сумњиво и лак осмех прелети му преко лица.

— Нисам, кад вам кажем, одговори Машић не гледајући на Милића.

— А оно покушајте сад; једаред се мора почети.

— Па о чему да пишем?

— То је већ ваша ствар, рече Милић озбиљно. Ја сам у толико постигао своју цел, што сам вас подстакао на рад. Тему вам нити хоћу нити могу дати. Ако сте заиста за тај посао, пашће вам већ згодна тема на памет.

— Е па добро, рече Машић, за који дан ћу вам донети рукопис. Шта имате иначе новог?

— Још не знам, одговори Милић, нисам прегледао ни новине ни писма.

— Чивути грде и сумњиче омладински састанак, примети Костић.

— Они друго и не знају, рече Милић и поче отварати писма и прелетати их очима. Ништа ванредног, настави своју реч, дописи, исправци, жалбе. Можда ће сутрашња пошта донети што боље; барем какву омладинску изјаву. Чисто ми је жао, што вам не могу показати што важније или бар озбиљније.

— Та, мора бити и тог зеља, примети Машић, тих дописа и тако даље. Него, нешто ћу да вам кажем. Мени је увек смешан тај наметљив начин у тим дописима. Као са неког узвишеног положаја, са неког бајаги непартајичног становишта пишу се ти дописи. А све би се то могло казати у неколико речи. Хајде још које како политички дописи; али они локални, у којима се per longum et latum, па још врло озбиљно, разлаже ма каква будалаштина....

— Тако је, тако је, рече Милић и поче се смејати. Па још да читате писма, управљена на личност уредникову, како су та стилизирана! Но, имаћете прилике прочитати и такве ствари, јер ја се надам, да ово није ваша прва и последња посета у нашој редакцији.

— А, то никако, рече Машић, само кад једном уђем у колосек фељтонског стила, кад ми се омили тај посао, долазићу вам чешће.

— И без тога, господине, изволите нам само доћи, кад год вам је воља. За политику, то већ видим, изгубљени сте; бар да вас задобијем иначе за лист.

— Видећемо, рече Машић, воља би ту била.

— Е, онда ми није ни најмање бриге, примети Милић. Ви бисте могли узети на се и литераран па и уметнички извештај. Критика је за наш лист од велике потребе. Ни ја, ни господин Костић немамо времена, да се одамо и на ту струку. Да л' бисте хтели примити то на себе?

— Прецењујете моје способности, рече Машић.

— Ја знам, шта говорим, рече Милић озбиљно. Видите господине, од четврти, што долази, покренућемо лист сваки дан. Књижевном и уметничком,

то јест позоришном референту, који би уједно био и уредник фељтона, нормирана је за сад плата од педесет флорината месечно. Дал' би сте хтели узети то на се?

— На то вам не могу одмах одговорити, рече Машић после неке почивке. Чекајте до сутра, док се промислим и док се разрачунам сам собом, јесам ли у стању одржати своју реч; јер једном кад је дам, онда се и обвезујем.

— Добро, господине, одговори Милић, чекаћу до сутра, ма да бих рад био, да сам већ данас на чисто. Осим вас мислим ангажовати још једног члана за самосталне чланке и још једног за привредну рубрику. Било би нас дакле свега петорица, који бисмо били редакција.

— А јесте ли на чисто и са оном двојицом? запитаће Машић.

— За привредну рубрику мислим задобити свршеног правника Лазића, који се сад још бави у Бечу, и који ће доћи амо на омладинску скупштину. Он је из приватне наклоности изучавао народну економију, статистику па је поред свег тог посећавао и предавања на економској великој школи у Бечу. Ако и није стручњак, надам се, да ће бити умешан. Други, е, то мислим довести Пају Поповића, који је уређивао у П. недељни лист. Ступио сам с њиме већ у преговоре, и за који дан очекујем извесног одговора. Г. Костић радиће и надаље своју рубрику, а нас двојица потпомагаћемо га, јер би за њега једног било сувише. Ако усхте господин, може се и он покушати у чланцима, те бисмо тако лепо поделили дневни рад.

— Гледаћу да учиним, што ми је у снази, примети Костић. Из прва ћете да богме имати са мном стрпљења . . .

— Па нисте ви баш новајлија, рече Милић. Има већ година дана, како сте у редакцији?

— Од прилике толико има, одговори Костић.

— Радујем се већ у напред, како ће то ићи све као наручено, рече Милић задовољно. Једва чекам, да се покрене лист сваки дан.

— Па кад би то било? запитаће Машић.

— Као што сам рекао, од идуће четврти. Сад смо у мају, од првог јулија излазио би лист сваки дан. Још мало, па ћу почети по листу да говорим о потреби, да излази сваки дан и да позовем народ на претплату. Цена би се незнатно подигла. Та сад излази четир пута, па само још два пут више. Гледајте, господине, да ми сутра дате повољан одговор!

— Сутра ћу вам рећи, на чему сам, рече Машић. Но, баш се нисам надао, да ће се наш разговор тако свршити. Састали смо се случајно. . .

— Та ја бих вас нашао већ сутра, да данас нисам, упаде му Милић у реч.

— Али сад с богом, рече Машић и устане. Једанаест је сати, а имам још четврти час у гимназији. С богом!

Машић се рукује и с Милићем и с Костићем и за тим се удали наглим корацима. Кад је био на улици, окрене се Милић свом сараднику и рече му:

— Но, шта велите на ово?

— Изненадио сам се, ма да сам од прилике знао, да смерате покренути лист сваки дан, одговори Костић. Лазић је добра снага, познајем га ја, па и Поповић; али нисам мислио, да је Машић за ту струку . . .

— Али ја знам, да јесте.

— Та од куд знате, кад није досад још ништа писао, примети Костић.

— То је моја тајна, одговори Милић. Дознаћете је за цело, али за сад вам не могу рећи ништа.

— Но, но, нисам баш ни тако радознао, рече Костић мало зловољно.

Милић није ни пазио на ту примедбу, јер је спремао дописе за штампу, и предао их слагачком шегрту, који се већ неколико пута појавио у редакцији, да опомене уредника, да је и он на свету, и да су му у првом реду потребни рукописи. Милић је увидео ту потребу, те се и пожурио, да испуни праведно захтевање нагарављеног шегре.

— Тако, рече, ево, сад имате довољно рукописа; после подне добићеш чланак, па онда, хоћу да ми донесеш распоред. А сад иди.

Шегрт одјури на поље. Милић погледи још који пут око себе, за тим узме шешир, опрости се од Костића и оде.

— Ала је милостив тај наш шеф редакције, мумлао је Костић у себи, кад је био сам, како дели достојанства и позиције. Али, ја се надам, да ће ми се плата повисити. Са пет стотина флорината не може се још већма ринтати него до сад.

(Наставиће се.)

ЖАЛИМ ТЕ ЈА!

(С РУСКОГ.)

Жалим те ја! ти искрено ме љубиш
И ти би, да те љубим ја!
Но, јадниче, тим самог себе губиш,
Не могу те љубит' сада.
Ох, било доба, љубљах и ја сама!
Ускипео у срцу млађан век,
Ал' небо моје црна покри тама,
И сунце моје зађе за навек.

Са горка бола, грозних срцу рана,
Ја нисам она од некад'.
И црна туга, скрб ми постојана
Малаксалој ми живот сломи млад.

Погле: моје чело сетом обливено,
И грозничав у очима ми плам.
А срце јадно, смождено, стрвено,
Расточило се у сузам'.

Без осећаја на све гледам бедна,
Јад јадујем уз плач и уздисај,
За пољупце су моја уста ледна,
И не мили се руци загрљај.
Но да те моје срце пређе знаде,
О, тада бих те љубила.
А сад ти само велим: ман' се наде,
Жалим те ја, жалим те ја!

Н.

НАЈСТАРИЈЕ СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ

УПОРЕЂЕНЕ СА БУГАРСКИМ.

(Наставак.)

Што су у нас виле, то су у Руса русалке, бића, која живе у води, и из ње често излазе, па својом лепотом, које нема на земљи, заносе онога, који се затече код воде. Ко их је видео, несретан је, јер не може више љубити никоју обичну жену.

Код Германа су опет такова бића, Nixen, и женска и мушка. Живе у рекама, потоцима и бунарима. И за њих се мисли, да је зло за људе, кад се затеку близу њих. Кад се придруже људима, обучене су као девојке и врло су лепе, али се познају по мокром окрајку од прегаче или по влажном скуту од хаљине.

Кад пливају, до пола су телом из воде, јер је друга половина као у сирена рибљи реп. Воле песму, свирку и игру и врло су веште у том, само опет за то нису људма пробитачне, јер дивном својом песмом занесу толико младиће, да их у дубину одмаме, и отуд се никад више не враћају.

У Грка и Римљана су Нимфе (*Νύμφαι*, Nymphae). Живе на земљи, на бреговима, у луговима, на изворима и рекама, у долинама и пештерама, по ливадама и пољима, па по тим различитим местима их и различито називаху. То су све полубожанства, а како се може разумети, јасно је, да су девојке. Оне су кћери и унуке Океана и Тетиде, која живљаше у мору. Океан беше код Омира праотац свих богова, који је са својом женом Тетидом имао три хиљаде кћери. Нимфе су у опште све добре.

Као што су други народи имали богове и богиње, тако су и Словени имали, јер већ споменусмо богињу Весну или Ладу, које представљају ведро и весело годишње доба. За тим су имали и: Дјевану, Дјеву, богињу пролећа и плода. Међу злим божанствима спомиње се Морана, у којој се замишља зима и смрт. У самој речи: Морана, корен је: мр, мар — као и у речи смрт, дакле божанство, које уништава, убија.

Осим правих богова и богиња знају и Словени за полубогове, а то су наше виле, руске: русалке, и свако биће, које је својом појавом више нешто од човека. Такова су бића: рожденице код Словенаца и Руса; суђенице код Словенаца и Чеха, код нас и других: вампири и вукодлаци. Као што их међу божанствима беше: добрих и злих, тако и међу полубожанствима ево дознадосмо за добра и зла полубожанства — за добре и зле виле. Све су добре, или понајвише добре, које су из ваздуха и над земљом; а све зле, што су код во̂да̂ и у водама, дакле некако под земљом. Оне су на светлости, ове у тами; вила из облака се појави јунаку, небо се засија, и та је вила сретна; а ноћне виле на раскршћима су зле и опасне. Све ово нас гони, да опет помишљамо на природ-

не појаве: светлост и таму, коју су стари Словени замишљали у слици неког божанства. Па као што је светлост свима милија од таме, тако је и божанство светлости омиљеније од божанства таме, тако су и виле неке омиљене у народу, јер му добра желе, а неке немиле, па их се клони, јер му зла задају.

Споменимо још и ону моћ вила, којом људма живот одузимају, јер се или скамене или дуго и тврдо заспе. То је ретко у нашим приповеткама, ал је чешће у приповеткама несловенских народа.

У народним приповеткама, које је покупио М. Ваљавец, приповеда се у једној, како су све виле биле позване на част, кад се родило неко девојче из боље куће. Свака је вила имала дугу, златну косу, златно одело и сребрне појасеве. Све принашаху новорођенчету лепе дарове. Ал беше међу њима и једна зла вила, па и она му даде леп поклон, лепу кутијицу, ал у њој беше написано, да ће девојче бити врло лепо и сретно, но ће доћи час, кад ће га снаћи велика несрећа. Тако је и било. Девојче је израсло лепо и красно, и баш кад се на венчање спремаше, искрсне однекуд она зла вила, па ју на оном месту окамени, јер ју је ошинула неком чудноватом шибом. Једном је ловио неки цар, који забаса, те није могао изићи на пут, којим би се кући вратио. Дође до дворца, у ком беше она окамењена девојка. Молио је слугу у двору, да му пут каже, ал му није могао рећи, јер је и он био скамењен. Пође даље по двору и наиђе на ону лепу девојку, која се баш на венчање спремала. Врло му мило беше, кад ју угледа и — пољуби ју, а она одмах оживи. За тим удари свакog слугу у двору, и сви редом оживе. По том ожени се цар оном девојком.

Опет то, али мало другачије приповеда се у некој немачкој приповетци, како се девојче од петнаест година уболо вретеном и сто година је спавала, јер јој је вила то прорекла, још кад се родила. Кад се навршило сто година, дошао је краљев син у тај двор, у који нико пре није могао ући, и пољуби девојче, а она се одмах пробуди.

Налик на то се приповеда и у једној францускоj и напуљској приповетци.

Зли дакле демони (виле) узму за неко време живот женском лицу, ово дуго време спава као мртво, а добри људи, цар и царев син — сјајна лица — пољубе га, и оно опет оживи. То је језгра у овим приповеткама.

За оваковe приповетке мисле учењаци, да се у њима свугде појављује зимски сан природе, која је заспала, па се буди опет у пролеће, кад богињу земље овлажи небесном влагом бог неба — Сварог или Перун, а то би ово значило: Род људски је у зачетку свом гледао, шта се све збива на овом свету и у природи. Видео је, како прође неко доба годишње, па је све у природи живо и весело, јер земља рађа, па оно, што је родила, све је живо и весело, а дође опет неко доба у години, кад је све опет мртво и тужно, јер на земљи нема ничега живога, нема ничега веселога. Земља је од јаке зиме смрзнута, она је укочена, она се стврднула, скаменила, па све на њој спава, сва природа спава. Тај сан дуго траје, а неко је морао бити, који је земљи животну снагу узео. Био тај ма ко, није добро учинио човеку, јер му је отео све оно, што ужива за оно доба године, кад је земља и природа — будна. Па као што је човек у свом детињском добу, у прастаро доба увек помишљао, да има добрих и злих богова, који тако удешавају њим и природом, тако је и овде сад помишљао на зле демоне — божанства, која су му зла нанела, и земљи животне снаге одузела. И за земљу су људи некад мислили, да је као неко лице, јер су веровали у богињу земље. Ту је богињу за време сна и спавања природе зао демон бацио у доњи свет и онде је мирно у сну почивала. Али имао је прачовек и добрих богова, који му не дадоше, да зла трпи. Тај добар бог је сунце, које редовно својом сунчевом снагом и топлотом открављује земљу, оживљује природу и изводи богињу земље из доњега света на светлост своју. Богиња земље — земља и природа — оживе, а с њом све, што је на њој, па тим почиње оно доба, што називамо пролеће.

Такове ето природне појаве оденуо је човек у приповетку, и стотинама стотина година протицало је, а народи су приповедали такове приповетке, али све другачије, док се на послетку првобитна приповетка о боговима не обуче у данашње руво: Зао демон је зла вила, о којој доста писасмо; мати земље — женско биће — су лепе девојке, зима је тврди и дуги сан умртвљених и заспалих девојака, које се пробуде тек онда, кад их сјајна лица, цар и царски синови, пољубе, баш као и сунце, које оживи

природу, кад озари земљу својим топлим и животворним сјајним зрацима.

* * *

Овим завршујемо први део свога рада, којега се латисмо, да њим протумачимо неке најстарије српске народне песме, упоредивши их где где са бугарским. И сами признајемо, да би се тај посао могао урадити на шире и на дуже, да би му се још више можда могло што шта додати. Но простор у листу, као што је „Стражилово“ и правац му не допушта нам тога а старасмо се опет, да буде што простије и јасније написано оно, што је најнужније, па да колко толко можемо разумети наше најстарије народне песме.

У другом делу оваково своје радње ради смо написати коју о легендама и баладама у нашем народном песништву, и колко се узможе, упоредити их са бугарским песмама из поменуте збирке браће Миладиноваца.

Ђорђе Магарашевић.

ПУТОПИСНЕ ЦРТЕ.

УСПОМЕНЕ ИЗ ИТАЛИЈЕ.

НА ВЕЗУВ.

На путу из Рима у Напољ упознах се с два Немца. Путовали су такођер у Напољ. Један од њих, већ старији човек, био поштар, а други званичник код варошког магистрата у Берлину и натпоручик у немачкој народној војсци. Позову ме, да им се придружим, и да се заједно прођемо по Напољу и околини и ја примим ту понуду.

Признати морам, да радо путујем с Немцима. Кад путују, није им главно да се прођу и што пријатније забаве, већ више да се чему науче. Али Немце нам препоручује за сапутнике још и друга врлина. Они ће свакад зготовити у напред прорачун за путне своје издатке, и држаће га се тако тачно, да ће га ретко кад прекорачити. Слатко сам се насмејао више пута, гледајући их, где час по ваде из капута своје бележнице, у које тачно записују сваку пару. Па јесу-л само нешто више издали, него што су били у напред рачунали, то ће их одмах проћи добра воља, па ће с необичном жестином и грубошћу — и образовани Немци знају кашто те још како бити груби! — излити читав пљусак погрда на Талијане, особито пак на талијанске вође, који се баш као Цигани намећу и јагме о новац, да их немож' задовољити.

Има једна мана у немачких путника, а то је да су радиј све да виде. Путевођа им је позната књига „Бедекер“, у којој се поред знаменитости, што је вредно видити, спомињу често и такве ствари, које, нарочито за обичне путнике, немају веће вредности. А немачки путници хоће све то да виде, и тако им је путовање, кад им је за то одмерено време, често скопчано с великом муком и напором. Многи немачки путници платили су главом због те претеране своје ревности, те им младим, пре времена, труну кости по разним гробљима талијанским.

Моји сапутници предложе сад мени, да не одседамо у Напољу, већ да након доласка свог још исти дан отпутујемо у Помпеју, а сутра дан да се кренемо на Везув. То није обични пут, којим се иде на то чувено ватрометно брдо, јер је одвећ тежак. Али немачки моји пријани беху израчунали, да пут на Везув стаје јевтиније преко Помпеје, него кад се иде из Напоља преко Портичи-Резине, а то је било довољно, да се усвоји пут на Везув преко Помпеје.

Из Напоља вози јужна талијанска железница за три четврти сахата у Помпеју. Стигосмо тамо тај исти дан у девет сахата у вече. Одседосмо у гостионици „Диомед“, што се налази на главном уласку у ту стару земљетресом разорену и лавом и пепелом засуту римску варош. Још то вече погодимо вођу, да нас сутра дан рано води на Везув. Вођа нам понуди зарад веће удобности за пут коње, магарце или мазге; на то ја, прихватив одмах ту понуду, предложим својим сапутницима, да за пут узмемо коње, доказујући, како је мучно пењати се на брдо, и да ће ретко који путник сав пут од Помпеје до врха од Везува прећи пешице.

Узалуд сам се трудио, да приволим на то своје сапутнике. Они су унапред за тај пут били направили свој прорачун, у који су цигло урачунали трошак за вођу, а да плаћају сада још и за коње, јако би им реметило тај њихов рачун. И за то се они чврсто држали своје одлуке, да на Везув иду пешице, уверавајући ме, да се осећају доста снажни, да сав тај пут пређу пешице, а без икакве веће муке и напрезања. Особито се разметао старији мој сапутник поштар; хвастао се, како је добар пешак и како је у млађим годинама пропешачио велик део Германије. Ма да сам знао, какве нам тешкоће пред-

стоје на путу, морао сам ипак попустити, јер, придружив им се као својим сапутницима, морадох с њима делити и добро и зло.

Сутра дан рано, тек што је почело свитати, дође наш вођа, пробуди нас одмах и позове да се спремимо за пут. Брзо се обучемо и, часа не часећи, кренемо се на Везув. С почетка се ишло равницом, те је пут био лак и тим пријатнији по нас, што смо уживали свежи јутрењи ваздух Пред нама се поносито, величанствено дизао Везув, а над врхом се колутале густе масе од дима. Гледајући, где је Везув тако близу, весело је клицао поштар, и као да је већ и на самом врху, доказивао је, како смо паметно радили, што нисмо узели коње за пут, чим би свако од нас бамбадава умножио свој трошак са неколико лира.

Вођа као да је разумео те поштареве речи; не одговори ништа, али си му с лица читао, као да је хтео да каже: Проћиће већ тебе та добра воља и то поуздање!

Ходећи тако три четврти сахата кроз винограде и воћњаке равницом, коју покрива пепео, стигосмо у сеоце „Боско тре Казе“ — **Bosco tre Case**. Свратимо у механу, да се мало прихватимо. Механџија изнесе пред нас неко црно вино па га стане до неба хвалити, тврдећи да је то вино право „Лакриме Христи“ — **Lacrimae Christi** — („Сузе Христове“). Али није само механџија хвалио то своје вино, већ га је својски у томе потпомагао и наш вођа. Жељни да се окрепимо тим пићем, напунимо своје пехаре. Беше то са свим обично вино, опоро као од вињаге, те му је најмање приличило име, којим га крстио добри наш механџија. „Лакриме Христи“ данас је већ врло ретко пиће. Пређе, у давно минулим вековима за владе римске, родило је скоро на целом Везуву, а сада је то брдо већим делом голо. засуто пепелом и лавом. Праве „Сузе Христове“ роде још само на маленој просторији „**Monte Somma**“, које брдо лежи источно од Везува. „Лакриме Христи“ могу сада да пију само велики богаташи. А како тих има највише међу Чивутима, то је духовито одговорио једном приликом песник *Хајне* на питање: за што се то вино зове Сузе Христове, рекавши: „Христос мора да плаче, што Чивути пију такво вино!“

При поласку из механе добије свако од нас дугачку, подебелу палицу, како бисмо пењући се уз брдо, а још више силазећи доле, сигурније корачали по пепелу и лави. Пут нас још једнако водио кроз воћњаке. Али што смо ишли даље, све је слабија бивала вегетација, док нас напослетку одасвуд окружавао сам пепео, лава и стење, измећ ког се тек овде онде извио по који џбунић од смокве или винове лозе. Нисмо се још били јако уморили, али смо већ тромије корачали и скоро сасвим заћутали. Пут све стрменитији и тежи, ноге су нам све дубље упадале у пепео и лаву, а крај тога жегли су нас одозго топли сунчани зраци, јер је сунце већ доста високо било одскочило на небу. Почели смо да заостајемо за својим вођом, који је, брз и чио као дивокоза, ишао пред нама и, храбрећи нас, као да је хтео да докаже, како добро чинимо, што се не журимо, чешће узвикивао: **Chi va piano, va sano e va lontano** — (Ко иде лагано, иде здраво и иде далеко). Није било нужде, да нас вођа тако опомиње и храбри. И крај најбоље воље нисмо могли брже ходити уз брдо.

Што смо се већма примицали вису, пут је све јаче вијугао; био је тим дужи, али је био и мање стрменит. На више места уз пут стоји наслагано камење, где се путници одмарају. И ми се зауставимо на неколико таквих места те отпочинусмо мало. На једном таквом месту затекосмо неколицину простих Талијана, који као да су нас хтели ту дочекати. Одмах нам се понуде, да нам помогну попети се на врх брега. Они то чине на врло прост начин. Свако од њих има јак кајиш, који метне себи преко груди; путник се ухвати за крајеве од кајиша са обе руке па се тако даје уз брег вући. Како је то мучна работа, доказује најбоље то, што од неког удаљења до врха брега већ ни сами коњи не могу да се пењу, а људи морају да вуку такве терете! Горка заиста зарада, којом хране себе и своје ти патници!

Како сам видио, да ћу се тешко сам моћи попети на врх од Везува, то се погодим с једним од тих људи, да ме горе вуче на кајишу. То сам исто саветовао и сапутнику свом поштару. Беше јадника скоро са свим издала снага! Он рече, да не може ни корака даље, већ да мора остати ту где је; ту да ће нас дочекати и након нашег повратка са Везува.

Одморисмо се мало, па се кренусмо даље: ја и млађи мој сапутник. Осим нашег вође и човека, који ће ми помоћи горе се пењати, придружи нам се још један од поменутих Талијана у нади, е ће најзад и мој сапутник сустати те се и сам дати вући уз брдо. Ма да је пут сада био још далеко тежи, — пењали смо се уз јако стрмениту 460 метара високу каглу од Везува, сам пак Везув диже се 1200 метара изнад морске површине, — то сам ипак сада лакше корачао јер ме човек вукао. Био је то снажан, окретан момак, који је поверени му посао вршио на потпуно моје задовољство. „**È buon cavallo!**“ „добар коњ“ — рече у шали наш вођа, а двоноги мој парип, као да је хтео да оправда те речи, што су му јако ласкале, стаде ме још снажније вући.

(Свршиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА БРАЋЕ ЈОВАНОВИЋА. Свеска 1—99. У Панчеву 1881—1885.

Четири је године прошло, откако се браћа Јовановићи латили огромнога посла, да у јефтину збирку покупе одабрана дела из наше старије књижевности она, која су достојна, да се очувају, а од страних народа она, која је вредно пресадити, јер су кадра само обогатити књижевност. Па како се латили, тако су ето и истрајали у томе послу, који би свуда на свету наишао на најлепши прихват и одзив, само се у нас, хвала буди нашем немару, тако исплатио, да издавачи сад у очи стотините свеске, уместо да са задовољством констатују сјајан успех и са умирењем да гледе у даљи развој и напредак свога подхвата, морају богорадити за препоруком па да у послу свом не морају клонути и пасти — оканути га се. Одиста је то зазор и срамота, да подузеће то крај све своје важности тако јадно пролази. Добро, да човек узме, да све оне замерке томе издању, да су слова не знам: гњидаста, да цена није прикладна, да у редиговању нема довољно реда ни савесности, и т. д. све до једне стоје, ипак се још не даје ни разумети, а камо ли оправдати, толика ладноћа. Та првом и другом томе злу баш би једини лек и био одзив и потпомагање а и треће би зло отклонила пријатељска реч и примедба па би онда било све како ваља а српска би се књига широм ширила по народу. Има каде, дошло би се, ако е нужде, ваљда и до дивотиздања **à la Hallberger**, кад би се скромном почетку гостољубиво отворила врата, али овако — дај боже, да добро буде српској књизи! Чисто нас је страх и помислити, да су оне замерке пусти само изговори, за којима се крије или крајњи немариш за књигу у опште или надувеност спрам српске баш књиге, као да српска књига није тобоже кадра држати корак са књигом у другога света те не уме одговорити „модерном укусу" и задовољити захтеве начитаних читалаца. Боље нам је и не изводити даље консеквенција отуда, јер би нам пред очи излазила све жалоснија за жалоснијом, волијемо с издавачима кривицу бацити *једино* на српску журналистику, која није народу достојно пажњу свратила на „Народну библиотеку", па њој метнути на срце, да се одзове молби издавача те да накнадно рекне пријатељску реч и народ тако загреје за своју књигу, шат се онда издавачи у очи друге стотине боље похвале, него сад, шат им онда ни на ум не падне, да се „повуку са попришта књижевног рада, чекајући на боља времена".

За који ће дан Шекспиров „Млетачки трговац" у преводу † Јована Петровића завршити прву стотину свезака „Народне библиотеке". То је згодна прилика, да се човек обазре на ту збирку, да види, да ли је у њојзи народ добио збиља лепу и корисну књижницу. Збирка је тако удешена, да су у њој добили места и наши старији књижевни великани, и чувени и славни књижевници мал те не свију осталих словенских народа, и у свету припознати писци странога света. Од старијих је грчких класичара ту Омир („*Βατραχομυομαχία*" у преводу Јосифа Горјановића, св. 40.), велики трагичар Софокле („*Οἰδίπους τύραννος*" у преводу Лука Зореа, св. 60. и 64.), Лукијан („Тимон" и „Превоз" у преводу дра Ј. Стејића, св. 96.) и Продром („Галеомиомахија" у преводу Вукашина Радишића, св. 40.); од Талијана: **Nicolo Machiavelli** („**Il principe**", св. 20. и 24); од Енглеза: Шекспир („Краљ Лир", св. 12. и 16, „Укроћена горопад" у преводу М. Костића св. 36.), **Charles Dickens-Boz** („Насљедник од Хардингтона" св. 68.), **E. L. Bulwer** („Браћа", св. 68.) и Американац **Edgar Allan Poe** („Пре времена у гробу", „Црни мачак", приповетке, св. 8.); од Француза: **Prosper Mérimée** („Кармена", св. 48.), **Alphonse Daudet** (6 приповетчица, св. 28.), **Premaray-Jules Regnault** („Доктор Робин", у преводу Јов. Ђорђевића, св. 92.) и **Théodore de Banville** („Гренгоар" у преводу Јована Ђорђевића, св. 56.); од Немаца: Гете („Егмонт" у преводу А. Сандића, св. 76. и 80.), Виланд („Симпатије" у преводу Теодора Павловића, св. 72.), Лесинг („Емилија Галотијева" св. 52.) и Хајзе („Болесници" св. 4. и 8.); од Мађара: Витковић („Песников роман", св. 84. и 88.), и Сиглигетија („Циганин" у преради Јустина Милана Шимића, св. 32.); од Руса: Гогољ („Приповетка, како се свадио Иван Ивановић са Иваном Нићифоровићем", св. 46.), Тургењев („Невољница", св. 46.), Карамзин („Марта посадница" св. 18), Лермонтов („Јунак нашег доба", св. 78. и 82.), Пушкин („Госпођица као сељанка", св. 42.), Богучарев („Фајина", св. 42.), гроф Сологуб („Апотекарка", св. 6.), и В. Крестовски-Надежда Дмитријевна Сајончковска, рођ. Хвостшинска („Ученица", св. 58. и 62.); од Пољака: Гошчински („Страшни стрељац", св. 14.), Лозињски („Две менице", св. 14.), Крашевски („Уљана", св. 50. и 54.), Словацки („Миндове, краљ од Леђана", св. 94.), Јеж („Асан", св.

34. и 38.), Гавријела Пузинина („Јадвига“, св. 22.) и Павлина Вилкоњска („Отров“ св. 86.); од Чеха: Јосиф Колар („Магелона“ у преводу Августа Шеное, св. 10.), Вацлав Влчек („Јан Швегла“, св. 66. и 70.), Емануел Бозђех („Барон Герц“ у преводу Срете А. Поповића, св. 98.). Каролина Свјетла („Крај и почетак“ св. 90.) и Софија Подлипска, сестра Каролине Свјетле („Четири кћери“, св. 26. и 30.); од Словенаца: Ерјавац („Хусари на Полици“, св. 2.) и Крсник („Стара слика“, св. 74.); од наших старијих великана ту је: Рајић („Бој змаја с орлови“, св. 83. и „Историја катихизма“, св. 95.), Магарашевић („Путовање по Србији у 1827. год.“ св. 35.), Стерија („Даворје“, св. 1. и 3. „Тврдица“, св. 15. „Светислав и Милева“, св. 23., „Покондирена тиква“, св. 33., „Смрт Стефана Дечанскога“, св. 45., „Београд некад и сад“, св. 59. „Лахан“, св. 75., „Женидба и удадба“, св. 83.), Доситије (сва дела, св. 9, 11, 13, 19, 21, 29, 31, 37, 39, 41, 43, 55, 57, 67, 69, 71, 79, 81, 87 и 89.), осим њих још и Трлајић (скупљени списи, св. 85.), Лазар Лазаревић („Пријатељи“ св. 91.) и Витковић („Спомен Милице“, св. 47, Скупљени списи, св. 17.); од новијих наших: витешки митроноша песник Његош („Шћепан мали“, св. 5. и 7., „Горски вијенац“, св. 25. и 27. „Слободијада“, св. 49, 51, 53., „Луча микрокозма“, св. 73. „Пустињак Цетињски“, скупљене песме, св. 97 и 99.) и Богобој Атанацковић (Новеле, св. 61, 63 и 65.) По именима се тима већ — бар по огромној већини — може судити, како је то важна и занимљива збирка. Сваки појединии део те збирке — с два три само изузетка — заслужује у сваком погледу пажњу читалачку а дало би се о сваком опширније говорити — штета заиста, што то није за времена учињено! Редакција се мора похвалити али се мора нешто и покудити, према старијим је нашим великанима била доста и несавесна у „модернизирању“, дела неких страних класичара изнела је у преводу застарелом а могла се побринути за нов превод; код превода је неких опет узимала у обзир „удешавање за српску позорницу“ те тиме дела крњила без нужде, јер у „Народној библиотеци“ немају места „позоришна *либрета*“ него глуме као драмска дела без обзира на то, како се према овим или оним околностима приказују на позорници. На већину превода са славенских језика, на којима нема имена преводиочева, треба сагласности ради метнути то име и то тим више, што се тај преводилац баш ни најмање нема стидити свог имена, јер га пријатељи српске књиге већ изодавна познају као темељита и ваљана преводиоца.

Овом приликом јављамо и то, да су браћа Јовановићи за Доситијева дела из „Народне библиотеке“ спремили дивне повезе са испупченом сликом Доситијевом. Повези су тако удешени, да се сва дела Доситијева поделе у две књиге, у првој књизи да буду одељци 1—4, а у другој 5—8. и то овим редом: I. Живот и прикључења. II. Буквице. III. Савети здравога разума. IV. Басне. V. Етика, проповеди и беседе. VI. Краћи саставци (из „Собранија разних нравоучителних вештеј“) и стихови. VII. Преводи. VIII. Писма. Поштовани један наш сарадник, који се бави историјом српске књижевности, обећао нам је, да ће то издање Доситијевих дела проучити и у нашем листу приказати га по заслузи. Видиће тада наши читаоци, да ли је оправдан тај ред, по коме су у овом издању распоређена Доситијева дела и да ли су поправке у језику и слогу умесне, а ми дотле са своје стране желимо издавачима повољна одзива, како би могли продужити издавање и других наших заслужних писаца — али онако, како су ти писци писали. Но о томе ћемо у једном од идућих бројева пустити сарадника-стручњака да каже што опширније.

Доситијевим је делима у фином повезу цена 4 фор. 80 новч. ау. вр. или 10 динара. У Аустро-Угарској и у Босну-Херцеговину шиљу издаваоци књиге с платом у наточ (per Nachnahme), из Србије пак моле новац у напред у наплаћеном писму. У Београду има тих књига на продају књижара Велимира Валожића, а у унутарњости Србије могу се наручити преко сваке добро уређене књижаре. Ко скупи шест купаца, добија један примерак на дар.

ГЛАСНИК.

(Холијева стогодишњица.) 24. Марта о. г. пада сто година, како се родио словачки песник Холи († 1849.), писац иројског епа „Сватоплука“. Словаци се спремају, да тај дан прославе што свечаније.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Срп. нар позориште у Панчеву.) XIV. представа (ван претпл.) 27. јан. „Саћурица и шубара“, изворна шаљива игра у 4 чина, с певањем од Илије Округића-Сремца. Шаљива игра ова црпљена је из живота народног. Пуна је живости. Типови су врло верни. Носиоци главних улога, Лукић (Арса),

Добриновић (Панта), беху заиста на висини приказивачке вештине. Ружић (Пинтер Михаљ) врло добар, Динић (Пурић брица) изврстан. Остали нас потпуно задовољише. Посета врло добра. — XV-та представа (у прет. 9.) 29-ог јан. „Максим Црнојевић“, трагедија у 5 чинова с певањем од дра Лазе Костића, за позорницу удесио А. Хаџић, музика од А. Максимовића. О трагедији овој немамо много што рећи, она је довољно позната са своје драмске изврсности и лепоте језика. Приказивачи су нас потпуно задовољили. Ружић (Максим Црнојевић) беше ексцелентан, занео нас је све. Рекли бисмо, да у овој улози и у Лудвигу XI. као вештак стоји на највишем ступњу своје приказивачке вештине. Публика му бурно пљескаше. Лукић (Иво), Димитријевић (М. Обренбеговић) И. Станојевић (Надан) беху врло добри. Динић (Дужде) нас је обрадовао својим лепим држањем и приказом. Ружићка (Јевросима), Вујићка (Филета) и Хаџићева (Анђелија) беху изврсне. Посета врло добра. — XVI-та представа (ван прет.) (Три јерарха) 30-ог јан. „Зидање Раванице“. Мелодрам у 3 радње с певањем од А. Николића. Ово је истина стар, али омиљен комад. Износећи слике и прилике из историје и лепе прошлости наше имаће увек привлачне снаге за наш свет, који заиста воли таква позоришна дела. Што се самог приказа тиче, и можемо и не можемо бити задовољни. Да не будемо опширни, рећићемо укратко. Ружић (Југ Богдан) и Лукић (цар Лазар) играху с вољом и задовољише нас. Само певање беше складно и лепо. Марковић (Раде неимар) отпевао је врло добро; он има леп, пријатан и доста јак глас Димитријевићка (царица Милица) играла је, изгледа нам, без воље. Вршчани замерише приликом представе овога комада, што друштво отпева песму једну, која не приличи овоме комаду, а ми можемо замерити, што друштво изостави и песму једну, која овоме комаду баш приличи. Зашто то? Што се тиче посете, она беше према покладама — доста добра. — XVII-та представа (у претпл. 10.) 1-ог фебруара (први пут): „Наше жене.“ Шаљива игра у 5 чинова, написали Г. Мозер и Шентан, превела Персида Пинтеровићева. У овом комаду имадосмо прилике видети у већој улози и нову чланицу наше позоришне дружине, С. Бркићеву (Грета). Почетница је и новајлија на даскама, што свет значе, али нам улива наде, да ће временом народно позориште у њојзи — ако се ода озбиљној студији, ако узбуде чврсте воље и труда — стећи ваљану снагу. Овога вечера у улози својој као Грета потпуно нас је задовољила. Посета беше врло добра. — XVIII-та предст. (у претпл. 11.) 5-ог фебруара (први пут): „Дебора“. Позоришна игра у 4 чина, написао Мозентал, превео Н Ђорић. Били би врло опширни, када би се упуштали у опис ове позоришне игре, овог иначе старог, али врло доброг комада, који црта верску разлику између Хришћана с једне и Чивута с друге стране, а отуд неодољиву мржњу, коју подстиче често и верска предрасуда. Дебору, насловну улогу, одиграла је С. Вујићка с пуно осећаја, с таком ватром, таком вештином, да нас је заиста вештачким приказом у разним моментима тако тешке улоге задивила и занела. Публика ју је бурним пљескањем изазвала. И сви остали одговорили су потпуно задаћи својој и задовољили су нас. Дворана је дупком била пуна. — XIX-та предст. (у претпл. 12.) 7-ог фебруара: „Тражи се васпитач“. Шаљива игра у 2 дела, с немачког превео М. Х. С. пре тога: „Шумска ружа“. Шаљива игра у 1 чину од В. Милера. Превео Спиро Димитријевић-Которанин. Оба ова комада врло су добра и лепим хумором зачињена. Са приказом глумаца потпуно смо били задовољни. Ове шаљиве игре завршише прву претплату; месни позоришни одбор купи већ другу претплату на 12 представа. Извештени смо, да је одзив за другу претплату врло добар, а надамо се, да ће и одбор и управа у другој претплати учинити све и сва, да се публика честитим и одабраним комадима задовољи. У своје доба изнећемо потанко стање благајне како за прву, тако и другу претплату. —о—

(**Нова чешка опера.**) Јосиф Кличка предао је управи чешког народног позоришта у Прагу нову оперу под насловом: „Spanilá mlynařka“. Либрето је написао J. З. Весели.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Чешки лиричар Хајдук издао је у 18. броју „Poetické Besedy“ читаво коло балада, којима је садржај понешто и хумор диктовао. Песник тако еминентно народног карактера, као што је Хајдук, аснио се и том цртом чешкога народа. Сентименталан се елегичар ту покушао у веселој врсти и критика каже, да му је то сасвим пошло за руком. — Хајдук је у другој једној библиотеци („Nová bibliotéka Vilímkova“ бр 8.) издао леп стручак нежних песмица лирских; у тој је врсти он први у новијој чешкој књижевности.

— Вредни књижевник чешки Јосиф Вл. Хруби издао је у „Моравској библиотеци“ коло моравских скаски, које су сасвим вешто састављене и брижљиво штиливоване.

— „Violy z Podlesí“ зове се скромна збирка 9 балада, које је написао познати чешки песник Карло Каднер.

— Вредни чешки књижевник Фр. Бачковски написао је опширну историју књижевности чешке новијег доба: „Zevrubné dějiny českého písemnictví doby nové“. Чеси немају велике и прагматички изведене историје књижевности. Јунгманова је историја чешке књижевности по материјалу застарела, ма да је иначе врло важно дело и ма да се с погледом на библиографију може мерити са сваком таквом књигом. Дело Карла Сабине: „Dějepis literatury české“ садржи само стару и средњу перијоду. По времену сад Бачковски наставља дело Сабинино. — И млади писац Јарослав Влчек издао је ово дана први део своје историје књижевности, али изгледа, каже критика, да ће то бити више школска књига, него историја књижевности за ширу публику.

— По примеру нашег престолонаследника Рудолфа мисле и оба сина Уелског краљевића — краљевићи Алберт Виктор и Ђорђе — издати путописно једно дело. Дело ће изаћи у две свеске, свака свеска по 500 страна, а биће много слика и карти. Кад су путовали око света, водили су оба брата дневнике, па те белешке, пописане на лађи, на коњу и у шаторима, биће основ делу. Цело ће дело по свој прилици изаћи месеца Априла.

— Руски Јевреји имају више својих листова, који излазе већином у Петрограду а на руском језику. Сви бране и заступају интересе руских Јевреја као „Восход“ (уредник А. Ландау) „Новости“, „Јеврејскаја библиотека“. Најзнаменитији је први, који је месечни часопис, и који је основао 1860. г. Осип Рабиновић.

— Папафава, талијански јуриста, издао је недавно књигу, у којој јуристански карактер и историјски развитак о праву књижевника и уметника на своја дела развија.

— Херман Мелкенбер у Бону написао је неки предлог о „међународном педагошком савету“, који би се из стручњака и жена састојао и у свакој држави своје огранке имао.

— Едуард Хартман, најзнаменитији филозоф данашњег доба пише дело „филозофска питања садашњости.“

— Од Карла Абела изашла је лексикографија, која се бави сравњивањем велико- и малоруског језика. Накладом Виљема Фридриха у Липском. 3 ф. 60 нов

— У истој наклади изашло је дело „Из мистерија једног нихилисте“ од Григорија Купчанка. Вели се, да је дело ваљано; цена 1 ф. 80 нов.

— На пољу црквене историје изашло је дело „Новогрчка црквена историја“ од Вафидеса. За сада је изашла прва књига У Цариграду, накладом Лоренца и Кајла.

— Ђорђе Гинтер написао је на основу грчких драма књигу о трагичној уметности. Критика је хвали. Цена 3 ф. 60 нов. У Липском, наклада Виљ. Фридриха.

— Емил Еберинг издаје „библиографску објаву за романске језике и књижевности.“ Изашле су 2 књиге до сад У Липском, накладом Твитмајера, књига по 3 ф. 60 нов.

— Фридрих Хелвалд довршио је своје дело: „Die Naturgeschichte des Menschen“ са 55. свеском. Свеска стоји 30 нов. У Стутгарду, накл. В. Спемана.

— Изашао је списак антикварских књига на турском и арапском језику од Аракла у Цариграду. Лоренц и Кајл. Цена 60 новч.

СМЕСИЦЕ.

(Шекспир или Бакон?) У трећем броју листа овог обећали смо, да ћемо опширније мало проговорити о полемици, која се води о томе, да ли је Шекспир збиља написао оних 37 драма, које носе његово име, и она 154 сонета и спевове под насловима: „Венера и Адонид“, „Лукреција“, „Заљубљени хаџија“ и „Туговање љубавничино“. Ево смо ради испунити своје обећање. — Први је, као што већ тамо споменусмо, отворено и темељито изрекао год. 1848. ту сумњу Јосиф Харт. И пре њега су неки изрекли, да сумњају, али је то било или доста необрављожено или бојажљиво Још је год. 1733. енглески један коментатор и темељан познавалац тих драма, неки Теобалд, рекао, да „у њима има делова, који над сваком сумњом доказују, да је на њима радила више него једна рука“. На педесет година после тога покушао је други неки Енглез, Др. Фармер, у спису своме: „The Learning of Schakespeare“ да докаже, да историјски Шекспир по своме слабом изображењу никако није кадар био створити та бесмртна дела. Тај је Фармер дакле био први неверни Тома и Антишекспиријанац. Но најенергичније је изашао на мејдан Харт. „Превара је то“, вели Харт, „што се хоће свету силом да докаже та отета слава Шекспирова“. Харт је први запитао, ко је управо написао те драме, ма да је, вели, за њихову литерарну важност име пишчево без икаквог уплива, јер ће их већина остати бесмртна, догод узбуде енглеске књижевности. Гледало се онда по свим савременицима Шекспировим, по свим писцима и песницима доба Јелисаветина па се нашао само један једини, за кога се могло рећи, да је тим радовима дорастао био, а то је Бакон Веруламски, велики философ, правник, државник и научењак за Јелисавете и Јакова I., писац дела: „Novum Organum“, највећи дух Енглеске у 16. веку. Та такозвана Баконска теорија изазвала је читаву литературу и с дана у дан добија све више присталица. Поборници је њени разлажу овако: О Шекспировој се историји одиста знаде врло мало а и то га мало ни у какву свезу не доводи са оним драмама; писац тих драма морао је имати силесију равноврсног знања и дара а то се могло наћи једино у Бакона; досетке су и појезија у тим драмама такве, какве су само Бакону биле својствене; Виљем Шекспир за живота свога нити се као глумац нити као писац истакао, а не слави се и не хвали ни у перијоди, која долази непосредно после његове смрти; у Шекспирским драмамама има израза, мисли и фраза, које се за чудо слажу са изразима, мислима и фразама у Баконовим делима; а што се Бакон није хтео потписати на те драме, то је прво зато, што се тада није на књижевности радило за новце, кад је коме било воља, те је свет презирао оно мало њих, који су тако радили; друго зато, што је мати његова, коју је Бакон необично поштовао а и са сиромаштва свога од ње и зависио, била строга пуританка те никад не би била опростила своме сину, да је чула, да се бави с таквим безбожним врашким пословима, као што је у њеним очима било позориште; а треће је било то, што је Бакон од младости у пркос свим сметњама тежио, да добије које од највиших места у држави, па се дакле није смео издати, да је у икаквој свези са позориштем и глумцима, на које је била бачена анатема јавнога мњења те их је свет гледао као скитнице и бескућнике. Кад се људи, као што је лорд Palmerston, Charles Dickens, Thomas Carlyle и други, изјавили за Баконску теорију или бар склони били, да у њу верују, то ће бити, да је та теорија у неколико оправдана и основана. Данас се ње држе читаве хиљаде по Енглеској и Америци. — Осим те теорије Баконске има још једна тако звана „Editorial Theory“, која заступа то мишљење, да је Шекспир само издао, прерадио и за позорницу удесио те драме, а други ко да их је написао. Драме су те признати ремеци, показују нам не само бујан и обилан, гибак и скоро неисцрпив песнички геније, него и надмоћну интелигенцију, снажан рек бих пророчки дух, за оно време феноменалну образованост и позитивно знање — једном речи личност, која је у свем свом бићу о читаву главу надвишавала најважније људе тога доба Кад се то сад сравни с оним, што се аутентично знаде о животу историјскога Виљема Шекспира, никако се то двоје не да довести у склад. И крај највеће генијалности тешко да је могао створити таква дела С једне стране дивни, величанствени спевови са најогромнијом концепцијом, пуни најмоћније, најузвишеније мудрости животне, спевови, из којих се јасно види, да им је писац вешт свакој знаности, да познаје људе и живот, да је кадар мајсторском кичицом сликати људске страсти и душевне борбе, да је темељно проучио древни живот и древну културу, да је скроз и скроз научен и душевно независан — а с друге стране вунарски син из мале једне енглеске паланке, који је једва нешто ишао у школу а одрастао доста сиромашки, касапски момак, лола, пијаница и зверокрадица, човек, који је живио од данас на сутра па најпосле побегао, да га не снађе казна за неваљалства му — даје ли се то замислити? Та геније додуше може дати сретних замисли, досетака и сјајних мисли, али не може дати ону универзалност знања, која се може достићи само трудом и студијом; не може дати оно велико познавање света и живота, оне пророчке погледе у будућност, са којима се сусретамо у тим драмама До тога долази само онај, који је много путовао, много општио с образованим светом, живио посред велике какве струје животне. Све кад би човек и то допустио, да и у мање школованог човека, као што је био историјски Виљем Шекспир, може геније из малога начинити много, опет се не да разложити толико универзално знање, тако висока образованост и наученост, каква се огледа у тим драмама. Није тада још било тих средстава, што их данас има, није било јавних књижница, није било енциклопедија ни конверсацијоних речника, да би се и мање образован човек из њих могао био по прилици поучити. Што зрелије човек све то промисли, тим све већма мора посумњати, да је историјски Виљем Шекспир написао оно комађе. Скоро да човек за право даде Моргану, који овако вели: „Не што тако мало, него што тако

много знамо о Виљему Шекспиру, не можемо веровати, да је он створио Шекспирске драме".

(**Натпис из петога века пре Христа**) Пре кратког времена копали су у Атини темељ за нову кућу, јужно од Акропоља, између храма олимпијског Јупитра и нове војничке болнице, па су нашли нешто занимљиво. Ту на тој сада скоро сасвим правној равници била је некад варош Атина, док је није Темистокле даље преместио од Фалира, ближе Пиреју. Па шта су нашли? Нашли су један натпис из петога века пре Христа, у ком се наређује, да се направи заграда око Кодровог храма и да се засади 200 маслинових дрва. Историјски је у томе натпису занимљиво то, што до сад нико није знао, да је некада било у Атини храма посвећеног Кодру. Камен с натписом купило је грчко археолошко друштво; натпис ће бити скоро преписан па ће се онда штампати у гласнику тога друштва.

(**Нов начин тајног разговарања.**) Из Њујорка јављају, да се сад уместо цвећем и лепезама тајно говори кишобранима или сунцобранима, јер се лепезе могу употребљавати само по игранкама — концертима или позориштима а тако се исто не могу зими набавити све нужне врсте цвећа. Тако ће ти кишобрани и сунцобрани при сусретају говорити, па су Американке шта више и читав речник направиле: Кад се брзо отвори а врх горе окрене, значи: интересантна си ми. Кад се брзо затвори а врх горе окрене, значи: Ниси ми се допало. Отворити кишобран или сунцобран, кад је доле врх окренут, значи: Не желим се упознати, а затворити са врхом доле окренутим значи потпун одговор на горње: Ни ја —. Наслонити затворен сунцобран на десно раме каже: Чувај се, пазе на нас. На исти начин а на лево раме значи: Ухватили су нас. Отворити мало напред, држати и полагано окретати значи: пријатна си ми. Брзо окретати значи: Ја те љубим. Затворити и поштапати се вели: Смеш ме пратити. У обе руке узети га, косо га напред држати и уз хаљину притиснути значи: Ходи к мени. Затворити и узети под десно пазухо значи: Да! А под лево: Не! Затворити и на десно клатити значи: Збогом! А тако исто ал на лево: Хајде за мном! Мора се добро пазити, да се не измешају значења; јер таква измена може сиротог љубавника у неприлику довести. У осталом нису нужни Американци, да љубавницима завађају нове и нове начине разговарања. Свакога научи срце.

(**Колико је излазило листова у Италији год. 1884**) У Италији је излазило 1884. године 1298 новина, дакле једне новине на 22,350 становника. Од тих новина излазило је у Пијемонту 186, у Лигурији 47, у Ломбардији 219, у Венецији 91, у пређашњим кнежевинама 105, у Умбрији 14, у Анкони 36, у Тоскани 153, у Лацијуму 176, у Абруцама и Мализи 25, у Бенапелинској 96, у Апулији 32, у Базиликати 5, у Калабрији 29, у Сицилији 76, у Сардинији 15. — Највише излазе у Риму, 161, затим у Фиоренцији 75, у Милану 131, у Турину 95, у Болоњи 83, у Напољу 48. У Риму долазе једне новине на 1866 становника а у Напољу већ на 10,298.

(**Историјске лепезе.**) У Мадриду се неки дан на лицитацији продавала збирка ретких и скупоцених историјских лепеза. Сам илустровани каталог стајао је већ 125 франака. Лепеза једна од слонове кости, на којој је била насликана „Цитерина слава", продата је за 3675 франака. Та је лепеза пре била својина кнегиње Аделајиде Савојске.

(**Испунила му се жеља!**) У малом неком друштву, које се ономадне састало на пријатељској вечери, морао је сваки гост приповедити, како је провео летње и јесење месеце, јер се друштво није видило бар по године. Са мање или више хумора приповедао је један мушкарац за другим о својим путовима, о малим сплеткама, што их је доживио у овим или оним илицама, о лову, о несрећи у игри итд. Најпосле дође ред на барона Р. Тог су сви познавали као мало ексцентричног човека. Обећа ти тај, да ће приповедати нешто мало, што га је занимало више него све остало, што је за последњих шест месеци проживио. Овако је то испричао: Јесенас сам био на свом добру. Ходам тако једаред ујутру по башти, запалио смотку па пушим. Наједаред чујем, где се три моја млађа нешто живо диванишу а спомињу и мене и моју жену. Густо ме је жбуње скрило испред њих, те сам тако стао прислушкивати. Кочијаш вели: „Само да једаред у веку имам толико новаца, колико нам господар потроши на дан, ej, ала би се то лепо проживило." Трчкало вели: мени само да је једаред ручати за његовом трпезом! А Антонија баштован уздане: „мени то није ни крај памети: мени само да је један једини пут пољубити госпођу!" Сад ја изађем иза жбуња, они се престраве а ја им смешећи се овако рекнем: „Случајно сам дознао за жеље вам, па ћу вам их и испунити, ако вам је стало до њих. Јоване, ја сваки дан трошим триста форинти, ево ти три лепе нове стотинарке, потроши их! Гавро, ти се баци у лепо руво, на подне ћеш бити мој гост. А ти, Антоније," — галантни је баштован сав дрхтао а ја сам се пожурио, да га умирим. — „Твоја жеља показује, да имаш укуса и доказује, да си појетичније нарави, него твоји другови Вечерас ће у десет сахата моја жена бити овде на овом месту и туда шетати. Како су вечери већ поладне, то ће се увити у белу мараму, што је обично носи, кад се шета. Ја ти допуштам, да ју онда пољубиш, дакле се спреми, али само нипошто да дозна твоја жена, јер знаш како је љубоморна па ће те скупо стати шала!" Кад се донео ручак, морао сам послати по Гавру и силом га довући у трапезарију, јер нипошто није хтео да дође а није сео пре за трпезу, док му нисам запретио, да ћу га везати за столицу." „А баштован?" повикаше сви. „Баштован је пољубио своју жену; ја сам јој рекао, шта је у ствари, те се она увила у белу мараму. У одмену за пољубац добио је сирома Антоније тако громку ћушку, како само љубоморна жена може пришити мужу.

(**Шта треба за један килограм меда?**) Александар Вилсон из Дублина саопштио је пре кратког времена занимљивих ситница, колико има шећера у нектару разних биљака и о жетви, коју прибирају разни инсекти, који мед носе. Исти је господин прорачунао да у 125 цветова детелининих има до 2 грама шећера, по томе за 1 килограм требало би 125.000, како пак у сваком детелинином цвету има до 60 ситнијих цветића, то би требало нектара из 125.000×60=7,500.000 цветића, па да се добије један килограм меда. Како пак у 100 делова меда има 75 делова шећера, по томе за један килограм меда треба управо у округлом броју 5,600.000 цветића; из тога излази, да пчеле из једне кошнице морају мало по мало толики силан број цветића обићи, па да накупе један килограм меда.

АФОРИСМИ.

(Старо-грчки.)

Ко се диви туђој врлини, доказује, да и сам има врлина.

Темистије.

Боље је ослободити кривца, него осудити човека невина.

Антифон.

Уживај своје благо, као да си близу смрти, а штеди га тако, као да имаш још дуго живити. Мудар је онај, који

владајући се по оба ова правила, у исти мах уме да се умери и у трошењу и у штедњи. *Лукијан.*

Сократ, посматрајући једном мноштво ствари, које беху на продају, рече у себи: Како има много ствари, којих ја не требам! *Диоген из Лаерте.*

Мени још није пошло за руком, да се свакоме допаднем Па треба л' се томе чудити? Ни сам Зевс не може у томе да успе, било да људима даје кишу, било да им даје сухо време. *Теогнис.*

Питали сиромашну девојку, шта носи у мираз своме мужу: „Стид и смерност своје породице", одговори она. *Плутарх.*

Кад полазиш од куће, испитај, шта имаш да радиш, а кад се натраг враћаш, питај се, шта си урадио. *Клеовул.*

Човек, у кога је поштена и похвална намера, ваља у томе да је непоколебљив, као што кип чврсто стоји на постољу. *Сократ*

Ласкање је као гробница, на којој се налази реч: пријатељство, али ништа доли та празна реч. *Исократ.*

Помишљај на туђе јаде и невоље па ћеш лакше сносити своје. *Хилон.*

Мудрост је најбољи наук, што га отац својој деци оставља у наслеђе. *Димокрит.*

ЧИТУЉА.

У Руми је ових дана умрьо **др. Стеван Димитријевић**, адвокат и саборски посланик, у 53. години свога живота.

Сава Стојчевић, архимандрит Кувеждински, умрьо је 5. о. м. у Кувеждину у 74 години свог живота.

Члан српске народне позоришне дружине **Марко Суботић**, умрьо је 8 о. м. у Панчеву. Поживио је 52 године.

Одгонетка загонетке у прошлом броју: **Ева.**
(Решила Даринка Матићева из Моља.)

ОДГОВОР УРЕДНИШТВА

Душану Кушевићу у Пожези О ономе се најбоље можете известити из високог краљ. рескрипта од 1868. Аутентичног издања држимо да више нема, али је рескрипт делимице пре једно две године прештампала штампарија † Николе Димитријевића.

Позив на претплату.

Пред поштованом читалачком публиком већ су седам бројева листа „Стражилова". Из тих бројева могао се свак уверити, којим је путем „Стражилово" пошло а дружини, која је лист покренула, биће увек најсветија задаћа, да одржи „Стражилово" на том путу и у том правцу.

Дела су најбољи доказ. Обећавати не знамо и нећемо, — чинићемо, делаћемо по снази, да народу нашем дамо здраве душевне хране у сваком погледу а све у лепој намери, како би и ми допринели радом својим бар што просвети народној. Радо чинимо то и чинићемо увек.

Охрабрени тиме, што нам се јавио досад леп број сарадника и за забаву и за поуку и за уметност — обраћамо се народу, обраћамо се српској читалачкој публици поново и позивамо сваког, ком књига на срцу, ком здрава забава, поука и уметност и мила и драга, да се претплати на лист „Стражилово" и молимо, да лист препоручи својим знанцима и пријатељима.

Лист излази сваког четвртка на табаку а стаје **5 фор.** за Аустро-Угарску, Босну и Херцеговину; за Србију, Црну Гору и друге земље **14 динара** или **6 фор.**

Имамо још свију бројева од почетка.

Претплата се шаље администрацији „Стражилова" у Нови Сад.

У Новом Саду 10. (22.) фебруарија 1885.

Дружина око „Стражилова".

„СТРАЖИЛОВО" излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године За Србију и Црну Гору 14 динара на годину. Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова" у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТ. МИЛЕТИЋА У НОВОМ САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И УМЕТНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 8. У НОВОМ САДУ 21. ФЕБРУАРИЈА 1885. ГОД. I.

КНЕЗ У КУПАТИЛУ.*)

ПРИПОВЕТКА ЈАШЕ ИГЊАТОВИЋА.

(Наставак.)

Кад се мало заложили, устане кнез, метне торбу и чутуру под клупу, па ће да се шеће.

— Паштл, ти често путујеш на дамшиђу?

— Сваке суботе идем у Осек и носим што да продам.

— Па ти онда знаш, како се и лађа креће; шта то тера?

— Како не бих знао, хајте сад ћу вам показати, фетер-кнез.

— Дед покажи ми.

Паштл води кнеза по палубу брода, и дође с њим до машине. Кнез се оберучке нагне на шерг, и гледи, како се тамо окреће. Метне прст на усне, мисли — диви се.

— Ето видите, фетер-кнез, како се то окреће као точак, па тера лађу.

Кнез маше главом.

— Тако ми долази, као код каквог разбоја, ево ово, што се окреће као чекрк, а с поља, с бока, као вито; Боже мој, каква чуда још неће бити.

— Е то напољу је као ветрењача, па је точак, рече покрај размудрена лица Паштл.

— Па ти точкови с поља кад терају, цео дамшиђ изгледа као пас, кад плива и предњим ногама граби воду. Па колика снага, какав терет собом вуче! рече кнез.

— А да знаш, фетер-кнез, шта то кошта! Један спаилук!

— Верујем, ал зато бих ја опет волео спаилук.

Тако се они забављају, ал показују се црни облаци, наскоро ветар завијори; поче најпре киша прскати, ту је већ и пљусак. Са палуба сви хите унутра у заклон; жури се и кнез, и како се сагне под клупу, да чутуру и струњу дигне, ветар му скине клопави шешир. Шешир се поче по ветру као чекрк окретати, док не пљесне о прса једног морнара и ту се задржи; кнез га брзо натакне на главу, па бега и он кроз пљусак унутра; нашло се ту и места, па с Паштлом опет заседне.

— Седи, Паштл, да пијемо, па да видимо, каква ће бити киша. Не допада ми се, нешто кроз вијор и пљусак започиње. Дед, Паштл, ти знаш ту говорити, заповеди вина; моју чутуру ћу да штедим, — а баш хоћу да видим, какво је овде вино.

Кнез паметан, сетио се савета Зарије Цубајшпила, па ће своје вино за даље да штеди.

Киша тишија.

Паштл заповеди, да донесу вина.

— Је-л', Паштл, киша већ лаганије пада, канда ће добра бити? запита кнез.

Паштл погледи кроз прозорку.

— Лепа киша, фетер-кнез, та млого вреди.

— Видим, права спасовска, не би је дао сад ни за пет стотина форината, рече кнез а лице му се свесели.

— Та киша вреди милијон.

— Шта милијон! И више. Шта мислиш: спасовска киша. Кад сам се на пут кренуо, то ми је била највећа брига, што није било кише, баш сам је ишчекивао, а гле, сад пада.

Кнез то вели а гледи кроз прозорку, како киша пада.

Момак донесе вино.

— Хеј, фетер-кнез, келнер је донео вино.

*) У прошлом се броју у овој приповетци поткрала погрешка. На стр. 195. у претпоследњем реду ива речи: крпицу треба додати: и протури у чизму.

Кнез се сучели седећи са Паштлом, и сипа себи и њему.

— Спаси бог! куцне се кнез и испије.

Кнез глади брк, гледи на вино, па маше главом.

— Бога ти, Паштл, пошто је ово вино? Но, Паштл, од тог ти неће брк нарастити.

— Једна флашица кошта двеест крајцара.

— Па оваквих пет иде у једну холбу, и ту мора да је бирташ Чивутин?

— Није, то је Шваба; ал знаш, фетеркнез, сад смо сви Чивути, кад тргујемо: и Шваба, и Рац, и Мађар; има сад свакојаких Чивута, није ни један опет бољи од другог, сваки вара, сипа воду и шпиритус у вино и ракију.

— Е, Паштл, ти се вараш. Да дођеш у наше село, па код нашег бирташа Исе Варнице за двеест крајцара за овакве три флашице, па какво вино! Ал то не у спаинској, већ у сеоској биртији; јер село има право у својој биртији вино точити кроз шест месеци; ал у спаинској је као и ово овде.

Звонце зазвони, — ту је већ Апатин.

Паштл се са кнезом опрости, захвали му се и оде.

Сад је кнез без друштва.

Напољу пада киша, унутри никог познатог, рођеног свог језика не чује, шта да чини, већ да мисли о кући и о даљем путовању, како ће до купатила стићи.

Мисли о кући: није-л' што заборавио. Није, све је у реду. Оставио је у орману и нешто новаца за Пелу, премда је кућа пуна; на шта има трошити, већ у цркви за тас и ако треба игле ил какав рубац од грка. Но како ће сад тако усамљен на путу до Будима?

Кнез зева, дуго му је време, па кад и кад чутуру натегне, вади из струње, што је за јело, и тиме пробавља време.

Пароброд стигне до прве станице и ту се опет неколицина укрца, међу овима један катански каплар и један прост пешак.

Како уђу, разгледају, каплар баци око на кнеза, па ће се ту сместити са другом.

И кнез гледи у њих, јер у доласку чује од њих српски глас.

— Еј, пријане, ти си Шлавонац, хоћеш ли нам дати места? запита каплар.

— Ето вам по вољи места. Откуд ви, синаци, кад ме знате, да сам Шлавонац?

— Ми смо Барањци, твоји суседи, пријане.

Сместе се.

— Та Барања, то је ту, почиње од Драве, ми с Барањцима живимо као браћа близанци, долазе они к нама у Осек, гдекоји се к нама и доселе, па се и жене из Барање, и у нашем селу има три Барањца и две Барањке, — то ми је баш мило.

— Но, и нама је мило.

Оба војника су из једног села, опријатељени су и били су код куће на допусту, сад иду у Пешту, па онда даље.

— Па далеко ћете? запита кнез.

— Управо у Пешту.

— Но, то ми је мило, ја идем у Будим у купатило, па ћете ми показати, куд треба.

— Хоћемо, баћа, ми смо наши.

— А јесте-л' ви прави Срби?

— Чисти, овејани.

— Ја славим светог Николу, рече каплар.

— Ја опет Аранђела, рече други.

— То ми је мило, и ја светкујем светог Николу.

Кнез их понуди вином, они драговољно приме, но и сами даду вина донети, од куће долазе и са собом носе коју форинту, а каплар је син сеоског кнеза, од добре је куће, па и мати му тутнула коју у џеп, да отац не зна; та како не би, кад је с њим поносна, па неће мукте, да буде постидан, понудиће и он кнеза с оним, што има, а понео је доста у торби, коју онај други за њега и за се носи.

— Па како, баћа, тамо код вас, у тој шумовитој Шлавонији?

— Хвала Богу, година није била хрђава, а ни ова неће ваљда бити лошија, ето нам спасовске кише.

Та киша је била најглавнија.

— Па како се зовеш, баћа?

— Танасије Шамшалов, стари кнез у мом селу. А како се ти зовеш?

— Ја сам Миливој Бркајлов, цесарски и краљевски каплар у хусарској регементи „нумеро сибене“, у другој дивизији, првом ескадрону, а отац ми је кнез у селу, као што си и ти, баћа.

— Но то ми је баш мило. — Кнез поглади бркове и милотно гледи у пернатог каплара.

Каплар на то устане и диже руку кнезу, да је пољуби.

— Пусти, да те пољубим у руку, кад си кнез као мој бабо, и одсад ћу те звати бабом.

Каплар га пољуби у руку, па седне.

Сад устане други, па љуби кнеза у руку.

– Ја сам Митар Сечујац, оца немам, само брата, сестру и сироту мајку.

— Сад на то и да напијемо!

Куцају се.

— И ја имам сина катану, здрав момак као ти, можда је већ и он каплар.

— У каквој регементи служи?

— Не знам ни сам, у каквој, писао ми, само не памтим; знам само, да је и он катана, знаш: онај, што копље носи, како се тај зове?

— Знам, холанер; Шлавонце све тамо вуку а нас овде опет у хусаре.

— Јест, хуланер, тако се зове, ал другчије се носи, не тако по мађарски као ти.

— Познајем их, бабо. А не знаш, где му лежи регемента?

— Не знам, тамо негди више Пеште, као што писмо његово гласи.

— Сазнаћу, само ми кажи име?

— Иван Шампалов, двадесетпет година стар.

— Зато питам, јер ће бити велико вецбање, маневар у Пешти, и ту ће бити две хусарске и две холанерске регементе.

— То би баш волео, кад би и он тамо дошао.

Сад се друштво рашћепури, каплар вади из торбе, што има, а кнез опет своје, па се нуткају, сад овај сад онај додаје, што има.

Сад кнезу брже пролази време, већ се смркло, киша је престала, а пароброд је близу Мохача.

Дође „контролор“, да прегледи билете, и приступи кнезу, пружив руку, да му да билету.

Кнежев шешир на клупи, узе га у руку, преврће га, тражи билету, нема је. Ветар је однео, кад му је оно и шешир. Шта ће сад?

Кнез се извињава, извињава га и каплар; кнез покаже, изишав напоље, прстом и на морнара, ком је билету при уласку предао, и једва се белаја ослободи, добије новију, ал је нешто морао доплатити.

Кад се све смирило, свако гледи да себи нађе места, где ће преноћити. И кнез огледа, где ће лећи, где ће ноге пружити, па још ту струња и чутура.

Каплар погледа на кнеза, види, да се овај већ за легало брине, а он би рад мало да се прође, а нема с ким.

— Знаш, бабо, шта, рано ми је још лећи, а и ти шта ћеш да се ту гуриш, хајд' самном да се прођемо, па ћемо тамо негде на црну каву.

Кнез почеше главу, мисли се.

— Додуше, овде се не спава мирно, као код куће, све нека хука-бука; не браним, да се мало прођем, да видим, је-л' киша земљу добро наквасила; но кад одемо, ко ће нам чувати пртљаг.

— Митар ће ту остати; нек даде донети себи вина, а јести има у торби доста, па ти није бриге, не сме нико дирнути у струњу.

Кнезу није толико стало до струње, а новци су на добром месту, у чизми и чакширама.

— Е добро, синаче, па хајд'мо, човек кад је на путу, нек бар што види.

— Хајд'мо, ти Митре чувај, једи, пиј, а буди на опрезу.

— Не брин'те се, кад сам ја ту.

Каплар Миливој иде напред, а за њим кнез. Красна ноћ, месечина као дан.

— Синовче, како ћемо после натраг, ако нас не пусте унутра и дампшиф оде?

— Не брин' се, бабо, лађа ће ту преноћити, а ми ћемо се у своје време вратити, па билета је код нас.

Сад је кнез умирен, гледи на небо па на земљу, ђонови му се лепе о тло, мало час опет клизе, како где.

— Да лепе спасовске кише, шта би; но куда ћемо сад, синовче, да се не залутамо, ово је канда варош?

— Те каква варош, у Барањи прва.

— Па куда ћемо?

— Сад ћеш видити, куда.

Изблиза се види једна осветљена кућа, чује се циганска музика, и неки цикот.

Већ су пред кућом.

— Хајд'мо унутра, рече каплар, а већ врата отвара, па улази; кнез иде за њим.

Кад уђу, имају шта и видити. Све лепо осветљено, друштва прилично, и мушког и женског света доста. Каплар се протура до једног стола, где међу другим седи опет један хусарски каплар, и тај иде у Пешту на окуп, па на вецбу, а познат је Миливоју од детињства, два села их само раставља.

Ту добију места. Миливој се поздрави са „камаратом“, који је у велико весео; и он носи од куће новаца, па хоће из дуга времена да се мало провесели.

И Миливој је добре воље, код куће је добро провео, па је и на пароброду пио, сад ће се рашћеретати.

Цигани свирају, и коме је до игре, игра.

Девојке Мађарице у кратким хаљинама, у струку затегнуте, бесно играју са момцима. да им се спуштен курјук састраг лево-десно фрцка.

Хусари не могу то дуже гледати, већ скоче на ноге, мамузама поцакћу, коврче бркове, а око им девојку тражи. Не треба ни тражити, тек намигну, а девојке су већ ту. Ухвате се у игру као у неки коштац, све око њих звечи, девојке се окрећу као преслице.

Кнез гледи, допада му се.

Доникле играју, па кад музика престане, седну момци, око њих се купе девојке, стоје код момака, јер места немају, једна лепа нагне се лактом на раме Миливоју, почну девојке певати, момци помажу, а уз то цигани лагано свирају.

Кнез избечи очи, гледи на све стране, не зна о целом шта да мисли. До њега седи Миливој, с девојком се титра, ова с њим из једне чаше пије, канда му је сестра.

Кнез гурне Миливоја у бок, приклони му главу и шушка.

— Шта је то ту, сватови ил' светковина?

Миливој се гротом насмеје.

— Јест, бабо, то су сватови, само су им се ђувегије опиле, па спавају, е па сад их ми окрећемо, или који дође.

Девојка је та чисто српски говорила, па кад чује, шта кнез рече, остави Миливоја, па загрли кнеза, стисне га и окреше му шешир, да одмах на земљу паде.

Девојка му дода шешир.

— Јест, баћа, ово су сватови; хајд' самном, са младом невестом да поиграш.

— Окан' ме се, девојко, нисам ја за игру, већ кажи ми, каква си ти млада невеста, кад немаш венца на глави?

— Од млога играња изгубила сам га, баћа, момци га покидаше у спомен; но хајд', баћа, плати младој невести шољу кафе.

Кнез се насмеје, удари песницом о сто.

— Но, то чудо још нисам видио, да гост младој невести кафе плаћа.

— Јест, бабо, ту је такав адет; но ја ћу јој платити, па ћу одиграти.

Миливој даде донети кафу за младу, за се и за кнеза. У тај мах музика засвира, па сви као помамни скоче, па играју.

Кнез гледи, па све премера, такаво што још није видио.

То је тако доникле трајало; врата се 'твaризгају: гости једни излазе, други улазе, док једаред настане време, да се мора поћи.

Свему је крај. Дигну се и оду на пароброд. Време је већ, брод се у велике ложи.

Митар их дочека. Преседео је целу ноћ, при чаши вина чувао је целу ноћ. Каткад је и чутуру кнежеву натегао, да види, какво је то вино; остаће још и кнезу.

Митар је чувао кнежево место, а Миливој га није ни имао.

Миливој тражи места, све је запремљено; он се ражљути, па једног Чивута ухвати за ноге и у поље окрене на страну.

— Хеј, Авраме, дај и мени места.

Сирома Чивутин се скуњи, не сме да се замера, ћути.

Други каплар седе опет другом на ноге, чини се као невешт а овај, из сна пробуђен, огласи се љутито, ал га утишало цактање мамуза.

Тако, сад имају сви места. Митар, сирома, лактом на сто наслоњен, преседиће тако до после зоре, док сви поустају.

Кнез већ хрче, за њим ће и остали.

(Наставиће се.)

ИЗ „ПЛАМЕНОВА" † ЈОВАНА ГРЧИЋА-МИЛЕНКА.*)

(ЈОШ ДОСАД НЕШТАМПАНО.)

СЕВИЧНО ДЕТЕ.

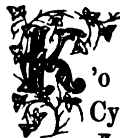
'о дете ја сам хтео,
Сунашце кад изиђе,
Ли мени тек да сија
И у џеп да ми сиђе.

А сад сам задовољан,
Сунашце кад изиђе
Па *целом свету* сија
А мене — тек обиђе.

*) И до ове две песмице покојнога Миленка дошли смо добротом Черевићанина Ђоке Николића, пријатеља покојниковог, који их нам је миловао послати у верном препису са оригиналних листића. Прегледали смо збирку Миленкових песама, што је изашла год. 1869. у Бечу, осим тога листове, у којима је Миленко певао, „Даницу", „Матицу", „Младу Србадију", а и листове, где му је посмрчад штампана, нови „Јавор" и бечку „Србадију" од 1875.—1876. у којој су „Мозаици", прва и друга група, и нигде нисмо нашли на горње песмице. Држимо, да нам се неће замерити, што ћемо овом приликом напоменути, да је Миленкова песма „Бадње вече у туђини", која је у 6. броју „Јавора" о. г. као досад нештампана саопштена, угледала света за живота песникова још 1870. год. у „Младој Србадији", бр. 2. стр. 74.

Ур.

МОЈЕ СРЦЕ.

Срце је моје *слабо*,
Јер моли, док се нада;
Срце је моје *јако*,
Јер ћути, кад пострада.

О, ћути, срце, трпи...
Још има, ко те воли;
А никад ко не страда,
Тај целог века — моли...

РАЗНИ ПУТЕВИ.

ПРИПОВЕТКА МИЛАНА САВИЋА.

(Наставак.)

Међу тим је Машић, задовољан разговором са Милићем, провео четврти час у гимназији, за тим је са неколико колега у најбољем расположењу ручао и једва је чекао згодан час, да оде у посету Даринци, и да јој саопшти данашњи разговор. Он је са своје стране био већ наумио, да се прими понуде Милићеве, само је хтео још да дозна, шта ће му рећи и Даринка. Па онда, ако и она прихвати понуду, онда се решио, да јој изјави своју љубав, чисто и искрено, и да је запроси у оца. Та сад би му плата била много већа! Са шест стотина! Тако би онда могао водити кућу. На мираз Даринчин није ни мислио, ма да је било изгледа, да ће бити приличан. Он је мислио само на своју љубав, на сродну нарав њену са својом, на саучешће, шта га она има према његовом раду, а то је било за њега доста. Сад, само ако и Даринка хоће.

Са мањим поуздањем него до сад ступио је у Даринчину собу. Нашао ју је саму, јер Драгиња је била у другој соби, где је из клавира мамила одјек своје летимичне, тренутне среће и свог великог, тешког бола.

Даринка је пошла Машићу на сусрет и пружила му обе руке, којих се он данас с неком благом збиљом латио. Даринка је одмах приметила промену у понашању му, и са оним урођеним осећањем, које је свакој жени кажипут и замена за разлог, слутила је, да ће скоро наступити ванреднији догађај, који ће досадашњем животу њеном други правац дати. Са собом је била на чисто, и само је чекала, како ће Машић да отпочне своју реч.

Са несигурним гласом, који га је у току говора често изневерио, поче Машић:

— Данас ме је уредник „Заточника", господин Стојан Милић, изненадио својом понудом. Он ми рече, да намерава свој лист да издаје сваки дан, и да с тога мора умножити особе у редакцији. Мени је понудио уредништво фељтона, а уједно и то, да му будем известилац за књижевност и уметност. Плата би ми била шест стотина форината. Шта мислите о том, госпођице?

— Па то је лепо, рече Даринка мало изненађено, то би било поље за ваш рад, и ако се примите, ја бих се за цело радовала.

— Захваљујем вам, рече Машић топло, то сам хтео само да дознам. Том платом биће ми годишњи приход много већи, неких осамнаест стотина, осим што бих иначе могао још зарадити.

Даринка је мало поруменила, јер је сад била на чисто, да се у својој првобитној слутњи није преварила. Нашто би иначе спомињао свој годишњи приход!

— Па сад, госпођице, настави Машић и глас му је бивао све лакши и тамнији, сад долазим к вама... да вас искрено запитам.... е да л' бисте хтели... бити ... моја жена ....

Машић је одануо после тих речи. Даринка је оборила главу, и ма да би радије чула ове последње речи без оних уводних, ипак је осећала, како је сву пређе нека неисказана струја, нека мила забуна. Она није била у стању да одговори одмах, шта више, она је затворила очи и тако, у том положају, пружила је Машићу своју руку. Машић се лати и стисне врео пољубац на њу. За тим устане нагло, узме шешир и пође.

— Идем доле господару Влајковићу, рече а глас му је дрхтао, надам се и уверен сам, да ме неће одбити ... Али, и ту застане на тренутак, ако ипак то учини!

— Неће, неће, шаптала је Даринка. А ја ћу међу тим ићи матери.

Машић изађе из собе и на скоро за тим био је у дућану, где је нашао господара Влајковића, како се шета горе-доле.

— Молио бих на једну реч, поче Машић, кад се Влајковићу био приближио.

— Ево, ево, млади пријатељу, рече Влајковић, али шта је тако хитно?

— Та, на само бих вам нешто казао...

— Аха, рече Влајковић а у себи је помислио: Овом треба за цело новаца, но, хајде де!

Влајковић уведе Машића у собу, која је била

одмах до дућана, понуди га левом руком да седне а десном је почео да вади из џепа кључеве од гвоздене касе. Машић није ни пазио на то, шта старац ради, тако је био заузет својим мислима.

— Дакле! поче старац.

— Дошао сам, господине, поче Машић, да вас нешто замолим; али, ви се нећете срдити, је л' те, да нећете?

— Нећу, нећу, насмеја се Влајковић држећи кључеве у руци.

— Дошао сам, да... запросим руку ваше ћерке Даринке, рече Машић нагло.

Влајковић је упустио кључеве и коракнуо корак натраг: том се баш није надао. Машић је стајао као на иглама, нит је смео да дише, ни да говори, само су му очи лутале немирно тамо-амо. Кад су кључеви пали на земљу, трже се, подиже их и предаде их Влајковићу.

— Дакле, ви хоћете моје дете, рече Влајковић и поче се смејати, дакле, и ту се почео још већма да се смеје, дакле сам ипак погодио, да се оног тамо тиче, и Влајковић погледи значајно на гвоздену касу.

— Да, господине, одговори Машић са најскромнијим нагласком, ја сам тако слободан. Та ја је тако љубим!

— Е... поче старац да отеже.

— Ја могу жену издржавати, плата ми је прилична, а могу много још и зарадити...

— Добро, добро, а шта вели моје дете?

— Она вели, што и ја велим.

— Тако! Дакле иза мојих леђа! рече старац и чисто намигне самом себи. Кад сте већ дошли до тог, онда... нек вам је благословено. Неће ни моја жена имати против тога ништа.

Машић је пребледио при првим речима старчевим; али је тим већма био изненађен, кад је дочуо свршетак његових речи. Са одушевљењем лати се старчеве руке и пољуби је најсрдачније. Влајковићу се показа суза у оку, он узме Машића за главу и пољуби га у чело.

— А сад, кад сте већ говорили о вашим приходима, да речем и ја коју о приходима Даринчиним, наравно у њено име...

— Али, господине... поче Машић.

— Не, не, и тога мора бити, а ја радо свршујем на брзо. Моја кћи добиће сад одмах десет хиљада форината, а после наше смрти половину оног, што оставимо, јер друга је половина Драгињина, и то опет са десет хиљада. Јесте л' задовољни?

— Право да вам кажем, господине, на то нисам ни мислио, рече Машић простодушно.

Влајковић се насмешио само.

— А сад идите и Даринчиној матери, коју је, смем се опкладити, Даринка до сад већ спремила.

Са неисказаном радошћу одлети Машић у први спрат. У предсобљу се већ нађе са госпођом Влајковићком, која му је са благим осмехом на уснама пошла на сусрет. Машић је пољуби у руку, а госпођа Влајковићка узме његову и Даринчину руку, и мете једну у другу. За тим се лагано удали и остави њих двоје у предсобљу на само.

VI.

Љубица Живковићева седела је у својој соби за столом. У руци је држала перо, али њиме није писала, него је замишљено шарала по хартији пред собом. Шарала је разне слике без икаквог облика, изгледало је, као да перо трчкара само по хартији, као да га не управља рука. Али друкче и није могло бити, кад су Љубичине мисли биле на сваком другом месту пре, него на хартији; лутале су по свету, а понајвише се задржавале око најновијег догађаја, око „свршене ствари" између Машића и Даринке, и око оне тајне али снажне клице љубави између Дражића и Драгиње. У колико се првом догађају радовала, у толико се страшила ове друге ствари, јер је држала за извесно, да се тај одношај не може тако свршити као онај други. Њу је нешто заболело, кад је о том мислила а перо у руци њеној играло је по хартији све живље и живље, и шарало је све немогућније и чудноватније слике. У том се отворе врата и у собу уђе Милић. Љубица се трже, кад је чула, да се врата отварају, но кад је познала Милића, насмеши се, поздрави га пријатељским махањем главе и пружи му руку. Милић је ухвати и олако је стисне.

— Већ давно вас нисам видела, рече Љубица чисто прекорно.

— Имате право, што ми замерате, одговори Милић, и ја нећу ни покушати да се правдам, јер искрено да кажем, морао бих нешто измислити, што би ме могло извинити пред вама. Овако — опростите!

— Та ја то и не тражим од вас, рече Љубица сад и насмеши се, имали сте посла, па мирна Бачка.

— До душе посла бих имао, примети Милић, али тај није тако огроман, да бих због њега морао пренебрегавати своје старе пријатеље. А ми смо стари пријатељи, је л' тако?

— На сваки начин, одговори Љубица с комичном озбиљношћу, ја наш одношај нисам никад друкче ни крстила. Но, сад манимо се тога...

— А зашто да га се манемо, упаде јој Милић у реч, кад осећам потребу, да се с пријатељем, с правим пријатељем, поразговарам. Мислите ли, го-

споћице. да се умем и с другим киме тако разговарати као с вама! Не, ни с ким. Једини је Лукић, с којим се још даје разговарати у оном правцу, који је мени тако од потребе; али ни с њиме ми не иде говор тако од срца, као с вама.

Љубица није одмах одговорила на те речи; ћутала је са обореном главом и нагла румен прелије јој лице, од радости зар, што Милић има према њојзи таквог поверења.

— Па добро, рече на послетку, а ми хајде да се разговарамо. Али пре свега, шта велите на то, што је Машић испросио Даринку?

— Не вèлим ништа, одговори Милић равнодушно. Мене Машић занима као мој будући сарадник . . . . да, збиља, знате ли да сам га задобио за лист?

— Ништа.

— Пре неколико дана потписали смо уговор. Уверен сам, да ће бити од велике хасне нашем народном листу.

— Е, па то је лепо, што се тога тиче, ви ћете знати, шта вам ваља радити. Како се то лепо изгладило, знате, она критика.

— Знам, рече Милић чисто зловољно. Човек сам, па сам згрешио; у осталом, све се окренуло на добро.

— Ал шта велите на женидбу?

— А шта да кажем! То су ми пола песнички пола филистарски сватови. Он њојзи чита своје песме, она их хвали, те су љубав и брак на једном листу.

— Али они су сретни, они се љубе.

— Штета, што нисте додали: као голубови.

— Драги мој пријатељу, ви сте данас нешто заједљиви, или бар зловољни.

— Нисам ни једно ни друго, рече Милић мирно, у осталом, такав сам увек, кад морам да говорим о нечем, што не марим.

— Па не морамо говорити о томе, рече Љубица и погледи Милића оштро. Милић је приметио тај поглед, и одмах се нечем досетио.

— Аха, рече, ви као да сумњате у искреност мојих речи?

— Та, мало.

— Немате право. Госпођица Даринка није ме никад занимала. Лепа јесте; али то је све, што сам приметио на њојзи. А она је већ велика девојка, дозрела за удадбу, те се не чудим ни најмање, што се нашао љубавник и муж у особи Машићевој.

— Данас сте чудно расположени. Тако искрено још нисте говорили.

— До сад нисам о таквим стварима ни хтео да говорим с вама; били сте још млади, али сад сте вèлика па још и паметна девојка, за то и могу с вама да се тако разговарам.

— Захваљујем вам на тим ласкавим речима, рече Љубица мало зловољно, али, ви знате, да за мене нису.

— Ја нисам ни хтео да вам ласкам, казао сам вам само, што је истина. (Наставиће се.)

НАДО, НЕ УМРИ!

Ох, не умри, преварена надо,
Не остављај ове слабе груди,
Разбиће их злобљиваца ћуди,
Увенуће тад и срце младо.

Срце би се поиграло радо,
Летело би као лепир свуди,
Оно не зна за страх од злих људи,
Јер од злобе сачуват' га знадо'.

Тврде вере на те се ослања,
Све, што има, теби сад поклања,
Све, што жели, то од тебе чека.

Ти једина још си му остала,
Као звезда вазда си му сјала,
Недомашна за руку човека.

Н. В. Ђорић.

ПЕВАЧИ.

(ИЗ „ЛОВЧЕВИХ ЗАПИСНИКА.“)

ПРИПОВЕТКА И. С. ТУРГЕЊЕВА.

Сеоце Колотовка је добро неког Петроградског Немца. Пре беше то сеоце неке пусте и рђаве властелинке, коју су у целој околини звали надак-бабом (другог јој имена не сачува потомство). Сеоце је то баш на окомку голе стене, коју је од горе до доле раздели јаз, страхота грдан: зинуо као бездан, па се вије, изрешетан и разрован, средом улице

и већи од реве — на реци се бар може саградити мост — разделио јадно сеоце у два дела. По песковитим странама тога јаза спуштају се, чисто плашљиво, танане раките, а на самом дну, сувом и жутом као мед, скупиле се гомилице скамењене груде глине. Заиста га жалост и погледати — то се мора рећи, ал међутим сви становници унаоколо знају добро пут у Колотовку; тим путем ходе радо и често.

Баш наврх јаза, на неколико корака од тачке, где почиње узана пукотина, диже се колебица на четир ћошка, самотно, засебице од других. Покривена је сламом, на њој је димњак; једно окно, баш као оштро око, гледа у пећину, а зимњег вечера, када га осветле изнутра, види се издалека у мрачној мразовитој магли. Зар је то окно једном путнику осветлило пута као звезда путевођа. Над вратима је прикована плавичаста дашчица, то је узва, која казује, да је то — гостионица, а зове се „мили дом“. У тој гостионици се, свакако, не продаје вино јефтиније, него што му је цена. И у другим гостионицама у околини има добра вина, па по исту цену, ал и опет овамо гости некако радије долазе. Све је то за то, што је гостионичар главом Николај Иванић. Николај Иванић, негда ставно, кудраво, румено момче, сада је и сувише дебео, оседео људа, лице му је збијено, очи лукаво-добродушне, чело масно, све зборано, боре се отегле као нити. Већ је двадесет година у Колотовци. Николај Иванић је човек окретан и опрезан, као што их је већина крчмара. Не може се рећи, да је бог зна како разговоран, и да је љубазан, али у њега је дар, да домами госте и да их задржава код себе. Гостима је опет врло мило, што могу седети на његовим клупицама, на догледу домаћину, који их гледа мирно и ласкаво, и бити и ако на домаку оштрог гле́да, али ипак флегматичног домаћина. У њега беше доста здраве памети: он је добро знао живот властелински, мужички и грађански, у тугаљивим стварима знао би добро посаветовати, али је био предосторожан и себичњак, за то је и гледао на све са стране, а своје госте наводио на пут истине онако издалека, речима, које као да је говорио без сваке намере, онако у ветар. Он се човек разумевао у свачем, што је важно по Руса, или бар што ће га занимати: разумевао се у коњима и говедама, у дрвима, у цигљама, судовима, кожној и сукненој роби, песмама и играма. Кад нема гостију изађе пред крчму, спусти се као какав мех на земљу, подавије танане ноге по турски, па когод туда прође, а он ће заподети ласкаво с њиме разговор. Много је доживео свога века, преживео је тај не један десетак омањих племића, који су к њему долазили „на измирење“; зна тај све, што се деси на сто врста унаоколо и нигда да се излане! На њему шта више не можеш ни опазити, да зна чак и оно, што и сам њушкало-полицај и не слути! Он само ћути, насмеши се, па се бајаги забави одмах чашама и боцама. Суседи га цене; цивилни генерал Штерепетенко, први господин у срезу по чину, увек му се понизно клања, кад прође поред његове крчме. Николај Иванић је човек од утицаја: он је натерао неког познатог коњокрадицу, да врати коње, што их је одвео са дворишта неког пријатеља му. Он је обавестио мужике у суседном сеоцету, да приме новог управитеља, кад се дигоше против њега и т. д. У осталом немојте мислити, да је он то чинио из љубави према правици, према ближњима — боже сачувај! Просто је хтео да предупреди све, што је кадро било мир његов уништити. Николај Иванић је ожењен, има и деце. Жена му је хитра, оштра носа и бистроока; у последње време је и она телом отежала, као и муж јој. Он се у свему ослања на њу, и новци су њој под кључем. Пијанице и букачи чудо се боје ње, она их не мари: од њих је мало хасне, ал много вике; њој се више допадали ћуталице, мргоде. Дечица Николаја Иванића још су мала; прва су му помрла, а она, што остадоше, исти родитељи: чисто ти мило погледати на умна лица те здраве деце.

Беше несносан, топао јулски дан, када сам се дизао са псетом, корак по корак, уз Колотовски јаз, до „мила дома“. Сунце стало жарити к'о лудо, непрестанце је пржило и пекло, ваздух био пун загушљиве прашине. Вране и гаврани све се сјаје, разјапили кљунове, па тужно погледају на оне, који мимо њих пролазе, као да траже у њих милости. Само врапцима као да то све није ништа сметало, накострешили перје, па још већма нег пре цвркутали и верали се по плотовима, узлетали гомилице с прашњавога пута, или се као сиви облачићи узносили над зеленим конопљаницима. Стаде ме морити жеђца. Воде не беше близу; у Колотовци, као и у многим другим степним селима, мужици немају изворâ ни студенаца, већ пију неку житку каљугу из баре!... Али ко ће још водом назвати то отров-пиће? Хтедох замолити Николаја Иванића, да ми даде чашу пива или кваса.

Мора се рећи, да Колотовка ни у које доба нема лепа изгледа, ал некако је за чудо одвратна, када јулско сјајано сунце неумолимим зракама обасја и мрке, полу-опале кровове на кућама и тај дубоки јаз и спржени, прашњави пашњак, по коме се очајно витлају дугоноге коке, и сиви од тополе кућерак на четир ћошка без прозора. Грађа је том кућерку остатак пређашњег властелинког дома, који је унаоколо обрастао копривом, бурјаном и пленом. Ту је и бара, покривена гушчијим перјем, црна, као изгорела, и блато, које је упола осушено, и накривљени насап. Поред њега се збиле овце у гомилице на меко утапканој, пепељастој земљи; једва дишу од силне препеке, а збиле се једна уз другу, па тужном стрпљивошћу обориле главе што већма могу, као да ишчекују, када ће престати тај несносни жар. Уморених корацима приближавао сам се крчми Николаја Иванића. Деца, кад ме сагледаше, зачудише се, као што и приличи, па се онда забленуше у мене; пси ме дочекаше с негодовањем, које изразише лајањем и то таким громким и озлојеђеним, да најпосле сусташе, задуваше се и стадоше кашљати. На један мах указа се на прагу крчме висока људа, без капе, у фризовом шињелу, ниско потпасан мрким пасом. Изгледаше ми на први мах да је какво чељаде из куће; густе, седе власи без икаква се реда дизале на сувом и збрчканом му лицу. Звао је неког; махао брзо рукама и размахивао више, него што је и сам желео. Могло се на њему опазити, да је мало више повукао.

— Хеј! Ходи, та ходи! стаде викати, дижући тешко густе обрве: — ходи, Моргачу,*) ходи! Ух, братац, дед мало брже! То није лепо од тебе. Овде те сви чекају, а ти управ милиш. Ходи брже!

— Но, но, ево ме, одазва се промукао глас и иза куће на десно указа се омањи човечуљак, дебео и хром. На њему беше доста чиста, сукнена свита — обукао је на један рукав; високу, оштрљасту капу намакао на чело до обрва, те му округло, подбуло лице изгледало лукаво и смешно. Маленим, жутим очицама све је зверао, са танких усана никад да нестане затегнутог осмејка, а нос оштар и дуг, дигао се унапред, као каква крма. — Ево ме, драго моје, ево ме, стаде говорити, котурајући се према крчми: — што ме зовеш?... Ко ме то чека?

*) Моргач значи човека, који много жмира очима.

— Што те зовем? одговори с прекором човек у фризовом шињелу. — Ала си ти, Жмирало, чудан човек: зову те у крчму, а ти питаш, што те зову? А да знаш ко те чека! Све сами честити људи: Турчин Јашка, Дивљи Госа, па закупник са Жиздре. Опкладио се Јашка са закупником о осмак пива — ко надвлада, ко боље отпева... јеси ли разумео?

— А, Јашка ће певати? Је ли? запита живо човек, кога назва Моргачем. — А да не лажеш, Обалдују?

— А што бих лагао, одговори достојанствено Обалдуј: — дед брже, што се тако вучеш? Дабогме да ће певати, кад се човек опкладио, дед брже, буба-маро, угурсузе један!

— Но, но, ево ме, ти простото!

— Дед ме бар пољуби, душице моја, стаде Обалдуј говорити и рашири наручја.

— Видиш ти нежнога Езопа! одговори презирно Моргач, стаде га лактом гурати и обојица, сагнув се, уђоше у ниска врата.

Са разговора, што га саслушах, постадох радознао. Чуо сам већ не једном о Јашки Турчину, слушао сам, да је то најбољи певач у околини, и сад ми се на један мах даде прилика, да га чујем у надметању са другим јунаком. Пожурим се у крчму.

Заиста, многи од читалаца још није завирио у сеоску крчму. Али куд неће отићи људи моје багре — ловци!

Те су крчме сасвим просто удешене. Обично је мало тамне преградице и беле собе, раздељене претином, за који нико од гостију не сме. У том претину пробијен је над широким, дубовим столом велики отвор. На том се столу продаје вино. Управо према отвору су запечаћене боце, велике и мале, на полицама. У предњој страни собе, намењеној гостима, стоје клупе, два три празна бокала и сто на ћошкове. Сеоске су крчме понајвише тавне, и скоро нигда нећете видети на зидовима од греда шарених слика, којих ћете иначе свуда наћи.

Кад сам ушао у „мили дом", већ беше на окупу лепо друштво.

За тезгом, као што и приличи, стајао је Николај Иванић и заузео цели отвор. На њему беше шарена, цицана кошуља, на образима му се разлеваше лењив осмех. Баш је пуном, белом руком точио две чаше вина гостима, што уђоше, пријатељима: Моргачу и Обалдују. У ћошету за њим, поред прозора, беше му љуба и цињаше очима на све стране. Сред собе је стајао Јашка Турчин, слаб, ставан човек од

двадесет и три године, у дугом нанковом кафтану мрке боје. Изгледаше као какво момче, фабрички раденик; само се нешто није могао похвалити здрављем. Образи му упали, очи велике сиве, немирне, нос прав с тананим покретним ноздрвама, бело, високо чело, светлоруса коса забачена, усне пуне израза, велике, али лепе — све му лице чинило на те утиска, беше пуно страсти. Био је узбуђен: непрестано је жмирао очима, дисао испрекидано, руке му дрхтале, као да је у грозници — да, и беше заиста у грозници, оној немирној, што за час суне и коју знају људи, што говоре или певају пред каквим друштвом. Поред њега је стајао човек од четрдесет лета, широких плећа, јаких костију на лицу, ниска чела, малих татарских очица, кратка, пљосната носа, с подбратком на четир ћошка, црним, сјајним власима, дебелим као чекиња. Израз његова гарава лица с оним бакарним одсјајем, а особито бледих усана, могао би скоро назвати свирепим, да не беше онако замишљено-миран. Скоро се није ни мицао и тек би истиха погледао унаоколо, као оно бик испод јарма. На њему беше неки стари сјуртук с глатким, бакреним дугмадима а цео врат је увио старом, свиленом марамом. То је Дивљи Госа. Баш управ према њему, на клупи под сликама, седео је Јашкин супарник — закупник из Жиздре. Он је био од омањих људи, око тридесет година, дебео, богињав, и кудрав, с тупим, мало савијеним носом, живим, смеђим очима и проређеном брадом. Подавио руке под себе, па погледа брзо унаоколо, непрестано машући и ударајући ногама, на којима беху лепе кицошке, опшивене сапоге. На њему је нов танан армјак од сива сукна с плишовом огрлицом, од које се јако одбијаше крај црвене мараме, чврсто затегнуте на врату. У ћошету према вратима, седео је за столом неки мужик у сивој, изношеној свити, са грдном рупом на плећима. Сунчана је светлост струјала проређеним, жућкастим потоком кроз прашњава стакла два малена окна, и као да не мога победити обичну таму у соби; сви предмети беху једва једвице осветљени, као пегама. За то и беше у њој хладовина, и чим сам крочио преко прага, а с мене спаде, као какво бреме, запара и врућина.

Могао сам одмах опазити, да се мој долазак некако није допао гостима Николаја Иванића, али кад видеше, где ме он предусрете као старог знанца, умирише се и нису више ни пазили на мене. Ја наручим пива и седнем у крај, поред мужика у отрцаној свити.

— Но, дед! кличе на мах Обалдуј и испије на душек чашу вина. Уз тај усклик махао је рукама. Без тог махања као да нигда ни речи не прозбори. — Шта би још чекали? Дед, да се то почне. А, Јаша?

— Да, да, да се почне, прихвати Николај Иванић одобравајући.

— Па добро, да почнемо, одговори закупник хладнокрвно и са осмехом, пуним самопоуздања: — ја сам готов.

— И ја сам готов! кличе узбуђено Јашка.

— Но, па онда почните, момци, пропишта Моргач.

И ако су сви једнодушно били за то, да се почне, још нико не почињаше: закупник се и не диже с клупе — као да су сви нешто ишчекивали.

— Па почињи! викну мрко и сурово Дивљи Госа.

Јаков задрхта. Закупник се диже, намести пас и искашља се.

— А ко да почне? запита нешто пркучијим гласом Дивљег Госу. Дивљи Госа је стајао још не мичући се на сред собе, дебеле ноге раширио а руке сабио у џеп горње одеће скоро до лаката.

— Ти, ти почни, закупниче, стаде заплетати Обалдуј: — ти, братац!

Дивљи Гога погледа га испод очију. Обалдуј слабо писну, узвери се, стаде гледати невуд у гредицу, сажма раменима и заћута.

— Бацајте коцку! рече отежући Дивљи Госа: — само дед амо осмак.

Николај Иванић наже се, дохвати стењући с греде осмак и мете га на сто.

Дивљи Госа погледа на Јакова и рече: но!

Јаков тури руку у џеп, извади грош и обележи га зубом. И закупник тури руку испод крила кафтану, извади нову кожњу кесицу, одреши је лагано, суну на руку читаву хрпу ситниша и изабере нов грош. Обалдуј подмете свој стари шешир са излизаним и искиданим ободом; Јаков баци у њ свој грош, закупник — свој.

— Ти вади! проговори Дивљи Госа, окренув се Моргачу.

Моргач се задовољно насмеши, узме шешир у обе руке и стаде трести њиме.

(Наставиће се.)

ПРИЉУБИ ЛИК...

(ХАЈНЕ)

Приљуби лик уз мој ми лик,
Да стопљене сузе се скруне,
Привини груд уз моју груд,
Да сљубљени пламен нам суне.

И нагне-л' у сион пламен јаз
Суза нам река цела,
И страсно л' ти вити обвијем стас:
Од слатких гинем жеља.

Н.

ПУТОПИСНЕ ЦРТЕ.

УСПОМЕНЕ ИЗ ИТАЛИЈЕ.

НА ВЕЗУВ.

(Свршетак.)

Сапутник мој једва је већ могао да корача. Непрестано је застајао, па је с лица брисао зној, што га је са свим облио. „Ја сам, рече, много пропатио у последњем француском рату; али оваких паклених мука нисам поднео ни у страшним бојевима око Меца.“ Да не би остао на путу, као и земљак му, где је био већ близу жељеном циљу, даде знак Талијану, који нас је пратио, да га вуче на кајишу. И тако се дакле Талијан није преварио у своме рачуну, кад нам се својевољно придружио на даљем нашем путу на Везув.

Били смо већ близу виса. Брег се сав жутио од сумпора, који га покриваше, дим је све гушће суктао горе а у уши нам допирала подземна хука као удаљени пуцањ из топова. Пре но што ћемо се успети на гребен од брда, рече нам вођа, да метнемо мараме на нос, да нас не би како занео силовити задах од сумпорове паре, што се из дубине дизала врх брега. Приповедао нам, како је са непажње главом платио пре више година немачки путник по имену Делије. Кад се сиромах уморан, изнурен попео на врх, занесе га пара од сумпора и, изгубив равнотежу на уском гребену, стрмоглави се у дубоки котао од Везува те падајући доле сав се раздроби о стење!

Ходили смо више од пет сахата и након дугог тог и одвећ трудног путовања стигосмо и на вис брега. Погледасмо у дубину, одакле се дим горе котрљао с великом хуком. Сред дубине је зијао простран отвор, на који је дубоко из утробе земљине дим и течна маса куљала на површину. Вођа нас позове, да се спустимо у тај котао те да видимо из најближе близине, где се доњи свет додирује с горњим. Беше то мучан посао за нас. Иде се около, уским окрајком од виса, те се лагано и врло опрезно мора корачати. Са стране јапи дубока провалија, да је страшно доле погледати. Али и сама помисао, да уђемо у ждрело Везуву, била је за нас тако примамљива, да јој не могосмо одолети. Кад се некада, као што се прича, нису бојали стари, продирати и у саме крајеве доњега света, да сазнаду тајне његове, за што се ми не би усудили спустити се бар до његових капија? Пођемо дакле лагано наоколо, корачајући опрезно све до места, одакле се најлакше силазило у дубину. Водили нас за руку Талијани, а ми смо ишли лагано, корак по корак, и не гледајући у понор. Тешко беше спуштати се у дубину, али су наши људи били тако вешти, да смо мирно доле сишли низ ломно стење, а нисмо нигде ни поклизнули.

Особито неко осећање да се не да исказати, обузме човека, кад се спусти у ту дубину! Ту, у најближој близини страшних подземних стихија, осећа он живо сву своју немоћ и своју ништавост, па као да је неразрешиво прикован за доњи свет, клоне му дух и губи сву своју енергију. Дубина је силно одјекивала од хуке, којом је дим и пламен и растворена маса напоље јурила из утробе земљине. Ја и мој сапутник стајасмо као укочени и не смедосмо ни корака даље. Вођа наш и оба она момка приђу смело к самом отвору сред те дубине, купећи са земље лаву, што је била још врућа и тек што се стврдла. Шта не чини навика! Човек се кашто боји од своје сени, али човек често и највећој грозоти сме да погледи у очи!

Запитам вођу, да ли није опасно задржавати се у том котлу, да неће Везув изненада јаче почети радити те нас засути пепелом и лавом. Вођа ми рече, да се не треба тог бојати, јер се увек у напред покаже спољашњим неким знацима, кад ће Везув стати јаче избацивати течну масу. На то се пази на обсерваторији, што је подигнута доле на Везуву и којој је управитељ чувени Палмијери.

Тешком муком попнемо се горе из тог котла и изађемо на ново на гребен од Везува. Винувши се

горе из страшне те дубине, тог предворја самога пакла, осећали смо се као новорођени. Седнемо на земљу да се одморимо и да се науживамо красна изгледа. Пред нама се ширио призор тако леп и чаробан, да се не да описати. Сав напољски залив, озарен меким сунчаним зрацима, сјајио је у рајској дивоти, а на обали му низала се места: Напољ, Торе дел Греко, Портичи-Резина, Торе-Анунциата, Помпеја, Кастеламаре, Соренто, па су изгледала као једна једита варош, која се у полукругу пружила у недоглед! Западно се види убаво а несретно острво Искија са брдом „Епомео“, а на југу се осмејкује острво Капри, ком су лепоте опевали толики песници. Гледајући са Везува доле на тај земаљски рај, чинило ми се, као да то није на јави него на сну. Тако силно очара ме и занесе тај поглед! Красан је изглед са брда Риги на фирвалдштетско језеро у Швајцарској, и пуним правом хвале га сви путници. Али поглед са Везува на напољски залив јесте и остаје несравњен и јединствен!

Страшно је пустошио Везув у разна времена у свој околини. У старо је доба ређе беснио, али је чинио веће штете. Тако је године 79. после Христа, за владе римског цара *Тита*, земљетресом разорио и пепелом и лавом засуо несретну варош Помпеју, и упропастио сву красну околину. Јако је беснио Везув и год. 1691, кад је големо, више стотина центи тешко камење на хиљаде метара бацао на све стране, и опустошио околна места: Боско тре Казе, Торе дел Анунциату, Торе дел Греко и Портичи-Резину. Пропало је тада преко 3000 људи. Грдне масе камења и пепела избацио је Везув и год. 1779 и 1794, што је тако јако заплашило тамошње становнике, да су мислили, већ је смак свету! Вођа нам показивао, у коме се правцу сливала лава у новије време низ брдо, кад је Везув јаче радио, особито год. 1794, 1815 и 1872.

Дуго смо тако седили, наслађавајући се дивним тим, неисказано лепим призором. Пошто смо се већ прилично одморили, рече нам вођа, да се дигнемо и вратимо натраг, а и сами смо држали, да нам се ваља кренути, да нас не би сувише дуго морао чекати сапутник наш поштар. Ако смо требали толико времена, док се попесмо на вис, и морали се толико мучити, сада, враћајући се, били смо за тили час доле. Не иде се лагано низ брдо, већ се јури у непрекидном трку, док се год не стигне на подножје брега. Ноге су нам истина дубоко упадале у пепео и лаву, али се нисмо бојали, да ћемо пасти и повредити се, јер смо се подупирали о штапове а држали су нас за руке Талијани. Затечемо свог друга на оном истом месту, где смо га били оставили. Био је пун добре воље и шалио се с Талијанима, који су били око њега. А и како се не би веселио, кад се могао одморити до миле воље, а сврх тога донели му људи поленте, свежа грожђа, смокава и вина те се сасвим опоравио од тешког свог умора. Седнемо и ми па се мало одморисмо. За тим пођемо даље и стигнемо у „Боско тре Казе“, где се умијемо и очистимо. Изгледали смо као сељаци у вршају! На обућу и хаљине нам пао дебео прах и пепео, лица нам се запурила од дуга хода и жестоке жеге сунчане. Било већ вече, кад стигосмо натраг у своју гостионицу код Помпеје. Сад сам тек осећао, како сам се јако уморио на путу. Нисам могао скоро ништа окусити, нити сам ока тренуо целе те ноћи.

То је први и последњи пут, што сам се пењао на Везув, рекох сутра дан својим друговима, нити ћу икад заборавити, колико сам се мучио на том путу. Нисам могао тада ни помислити, да ћу изневерити те своје речи. Али не каже бадава *Рабле*: „Qui a bu, boira“ — „ко је пио, пиће опет!“ Кад сам неколицину година за тим био и по трећи пут у Напољу, пењао сам се на ново на Везув. А то је било овако. У Риму сам се упознао са два католичка свештеника. Један од њих био Чех а други Маџар. Дошав с њима у Напољ, нисам им могао одбити молбе, да походим с њима Везув. Ја им предложим, да путујемо железницом — од најновијег времена вози железница из Напоља на Везув до извесне висине брда —; али они не хтедоше никако усвојити мога предлога већ закључише, да на Везув идемо на коњима. Погодимо се за пут на Везув и натраг поједине по 20 лира. Из Напоља ишли смо на колима до Торе Анунциате, а одатле даље на коњима. Јахали смо већ подуже и коњи, који су били и онако слаби, почеше сустајати. На име је застајао свештеник Маџар. Било да му се коњ усићио, било пак да га коњ није могао да носи — свештеник је био дежмекаст и гојазан човек — вођа је имао сила муке, морао је непрестано гањати коња, да брже корача, а то није чинио речима, већ се бацао на њ каменицама. Једва сам се могао уздржати од смеја, гледајући лепу мантију свештеникову, где је сва прашна, прљава од тих грудава. Нашао си куд да путујеш у тој новој мантији, помислих у себи, нећеш је зацело више носити!

Дођемо до места, одакле ни коњи не иду даље. Ту нас дочекају људи с кајишевима, па нас вукли на вис. Да виш' тек сада муке од мог свештеника Маџара! Проклињао је час, кад је закључио, да иде на Везув. Али није могао на ино, већ да не остане на путу, морао се попети до врха, ма да га је то стало паклене муке. Како се баш у тај мах натраг

враћало са Везува неко друштво, што беше дошло на железници, то ти се мој Маџар свештеник одмах придружи том друштву, не задржавајући се ни најмање на вису. Заман сам му говорио, да ће, ако се врати на железници, морати платити још 20 лира. „Ма морао платити двапут толико, нећу се ипак вратити пешице", рече, и тим се растане од нас.

Како сам се зачудио, видев Везув, где се са свим променио. Дубина, у којој сам с грозом боравио пређе, сред које је са страшном хуком куљао дим, пламен и течна маса из утробе земљине, била је сада са свим засута, а дим и лава је избијала сада са самог виса.

Нисмо остали дуго на брегу. Време било непријатно и суморно. По небу се витлале густе облачине и поладан ветар дувао је на висини. Стрчимо низ брег. Доле нас дочекају са коњима, узјашимо на коње и дођемо у Торе Анунциату. Ту седнемо у кола и вратимо се натраг у Напољ. У гостионици затечемо сапутника свог, свештеника Маџара. Може се мислити, да није био најбоље воље. Био на Везуву, мучио се толико на путу а није скоро ништа видио. Бамбадава потрошио четирдесет лира. Али ко хоће што да ужива, није доста да плати само за то уживање, већ се богме често мора и мучити, те још како мучити!

Др. Ђорђе Дера.

КЊИЖЕВНОСТ.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

UGUST ŠENOA. SABRANE PRIPOVIESTI. Izdaje „Matica hrvatska". Svezak prvi. U Zagrebu. 1883. 8-ина, стр. 341. Цена 1 ф. 50 н.

Приповетке, које су у овој свесци, могу се поделити на озбиљне и на шаљиве, или, боље рећи, на такве, које се могу озбиљно узети, и на такве, које се не могу озбиљно узети. Међу прве спадају: „**Primadonna**" и „**Prijan Lovro**; међу друге: „**Turopoljski top**", „**Bliedi mjesec**", „**Do tri puta Bog pomaže**", „**Dusi narodne straže**" и „**Liepa Anka**. „**Vječni Žid u Zagrebu**" заузима положај за себе.

Предмет новеле „*Primadonna*" црпен је из талијанског живота. У тој је новели све талијански: предео, људи, околина, животарење, страсност, прenaгљеност, лукавство — једном речи: све. И одмах у тој новели, коју је Шеноа писао пре двадесет година, излази на видик његово фино разликовање, које према замисли и предмету удешава не само манир у писању, него и карактеристику својих особа и њиховог рада. Нису то његови земљаци са талијанским именима и под талијанским поднебљем, већ су то баш прави синови и кћери цветне Италије.

Слушао сам, да су Хрвати замерили Шенои, што је написао ту новелу, и што није место ње написао такву, у којој би јунаци били Хрвати а позорница Хрватска. Ја мислим, да је то замерање неосновано. Главна је ствар лепа новела; језик, на ком је писана, долази у други ред, а особље, т. ј. народност њихова, па онда стафажа, долази тек у трећи ред. Кад је пак „Примадона" писана на хрватском језику, а иначе је добра, не разумем разлоге, за што та новела с тога, што су особе Талијани, не би била добитак за хрватску књижевност? Па још кад се помисли, да је тај исти Шеноа написао толико приповедака баш из хрватског живота, онда још мање разумем разлоге, којима се тамани „Примадона", те јој се не да заслужено место у хрватској књижевности.

Новелиста је за цело тако исто песник као и онај, који ниже стихове, — да богме, да морају обојица бити ваљани. Кад је тако, онда се песник не може баш свагда освртати на типове свога народа, особито, ако је имао прилике, да дубље погледи и у живот других народа. Таквом приликом захвата онда предмет тамо, где му се свиди, па ако су — као што сам Шеноа у „Пријану Ловри" вели — у његовој околини „околности мале", зашто се не би онда песник обазирао и на ону страну, где су „околности велике", да машти својој слободнији и шири полет даде? Нећу овде много да наводим песнике, који су тако радили; онај, који је иоле познат са светском књижевношћу, разумеће ме већ.

Уз то долази још та околност, што се писањем новела из живота других народа упознава свој народ обичајима и карактерима тих народа, те се тако на лак и угодан начин васпитава и изображава. Нема сваки ни воље ни прилике да изучава етнографска дела; новелу пак читаће сваки, који се иоле интересује за штампану књигу.

„Примадона" је добра новела ако је и мало романтична и на ефект удешена, што се на сваки начин мора приписати пишчевој младости, дакле добу, кад је сваки човек мање више субјективно, лирски расположен. Међу тим, цела романтика лежи у тајанственој појави Ријеговој, или управо у том, што

се све до краја сам читалац са Јулијом заједно обмахњује том интересантном појавом. Да богме, да је онда разуверење живље, дисхармонија жешћа, јер место племенитог шпанског грофа видимо пустолова, подло оруђе у рукама још подлијег управљача.

Али љубав, која кроти и дивљу зверад, преобразила је и тај ништави карактер; он је из те борбе ипак изашао прекаљен, као кроз чистилиште. Он није могао одољети силној навали Јулијине искрене љубави, те је заволео и њу, а кад је видео, да она све зна и да га презире, да га мора презирати, он се спремио са овог света, где више за њега среће нема. Ту је дакле она морална победа доброг начела, која противника не обара само, већ га и к себи диже, к својој моралној висини.

„*Prijan Lovro*“ без икакве је сумње најбоља приповетка у овој свесци; то је управо психолошка студија у облику приповетке. Тако се некако и даје читати, јер има по нешто и катедарског зачина, особито тамо, где се писац упушта у субјективне рефлексије о приликама и околностима, које наваљују на јунака и њему сметају. Што је писац пао у тај манир, даје се протумачити отуд, што је приповетка тенденциозна и што је управљена на особу, којој се хоће да докаже, да се хрватским писцима не може баш тако замерити, што им се производи врзу около обичних и сићушних прилика, кад су баш и саме конкретне прилике обичне и сићушне.

До душе, на то би се могло приметити, да није стафажа оно, што диже вредност приповетци, него психолошки процес у личностима Не лежи битност приповетке у том, ако су особе грофови, дипломате или велики уметници, или, ако је место догађаја Беч или Париз! Та и тамо се двоје нађу, заволе и наилазе на сметње; само што је декорација сјајнија, што је тоалета богатија. Ауербахове и Розегерове приповетке имају исту естетичну вредност као и Фонтанове или Хајзеове, ма да се ове врзу у „високим“ круговима а оне у „ниским“.

И сад долазимо до тугаљиве тачке.

Кад стоји оно, што сам горе казао и примером из немачке књижевности поткрепио, онда не лежи кривица у Хрватској и њеним околностима, него баш у самим хрватским писцима, који нису били у стању ни да маркирају психолошки процес, а камо ли да га сецирају и дестилирају. Да ја имам право, доказ је ова Шеноина приповетка, јер њом је побио тврдњу удовичину и створио је — поред свих малих околности — прекрасну приповетку. Али дакако, то је био главом Шеноа! Да је тај предмет дошао до руку оним тамо писцима, које Шеноа мисли, онда би да како и опет имала удовица право.

Околности, мале околности, могу сметати развитку појединог човека; али новелиста не треба да пише сухопаран животопис, већ уметничко дело, и ако му је предмет такав човек, ком су околности сапутале крила, онда треба да изнесе не само оно, што се видљиво догодило с тим човеком, већ и оно, што је тај и мислио и осећао.

Ево, то је учинио Шеноа; и ако се Ловро није могао уздићи са лоших прилика, уздигао се Шеноа, писац Ловриног живота, у пркос тим лошим приликама. Речима својим у приповетци хтео је Шеноа да извини плиткост тадашњих писаца а приповетком их је тек утукао, јер је доказао, да се може писати ако се има — дара.

Да видимо сад „Пријана Ловра“ у изводу.

Ловро, син сиромашних родитеља у неком словиначком селу, показао је већ у детињству свом ванредну душевну способност. Родитељи науме да га изобразе, и пошто је био свештенички чин врхунац њихових жеља, реше се, да га посвете богу. Они га пошљу у Љубљану свом куму, тамошњем звонару, да доврши науке, које су му потребне, да може ступити у богословију, у семинар. Али пре него што је још ступио у богословију, осети Ловро, да није за тесну ако и племениту сферу свештеничког чина. Ипак, да задовољи своје родитеље, реши се, ма и с тешким срцем, да обуче црну ризу. Како му је том приликом било, знао је он најбоље. Шеноа заиста красно описује борбу Ловрину у том одсудном тренутку.

За време првих ферија био је Ловро у родитељској кући. Да богме, да је усхитио старе родитеље. После повратка, „после тих ведрих дана настаде у Ловриној души ноћ, тамна ноћ, бурна ноћ.“ Покушавао је тада, да забашури тежњу своју за широким светом, да завара самог себе, и доникле му је то и испало за руком, у колико се удубио у изучавање разних, световних наука и страних језика. При студији тих „профаних“ наука затече га једном предстојник семинара и љуто га изобличи. Наравно, да му такво поступање није омилило бављење у семинару.

За време других ферија оде к једном свом пријатељу, такође богослову, и ту се упозна с девојком, коју страсно заволи. У неком заносу призна девојци своју љубав; али ова, чедо од света, опомене на црну хаљину. . . .

Тек сад је наступило мученичко доба за Ловра; да свисне. Из тог очајног положаја избави га неки стари каноник, који је умео да појми душино стање Ловрино, и обрече му своју потпору, ако би и напустио богословију. Ловро је то једва дочекао па и учинио. Али, да га ни у том сретном тренутку

не мимоиђе горка чаша, родитељи су га, кад их је у то доба походио, осорно примили, шта више, отац га се одрече и само мати, тај неисцрпиви извор доброте, озари му те горке часе бескрајном љубављу. Кад се вратио опет у Љубљану, оде свом добротвору, канонику, који му је међу тим нашао место и то за васпитача сину земаљског наместника.

Ту поче за Ловра други живот. Околина, прилике отворише му очи, и ма да је био на прагу к својој жељеној мети, ипак овлада њиме неки песимизам; али, и доцнији живот његов посведочио је то, само спољашње. У души својој остао је он стари, ватрени а кад кад и безазлени Ловро. Тако се може и схватити разговор му с Малвином, коју је тако љубио и коју је сад затекао као удату госпу: ту је говорио Ловрин разум али срце његово не.

У намесниковој кући провео је више година, стекао и неку светску умешност, измирио се с родитељима, и кад је дошло време да иступи из те куће, покушавао је, уз намесникову припомоћ, да се ода на изучавање светских наука: дипломације, професуре. Али га мимоиђоше, јер су му конкуренти имали моћније пријатеље. У одсудном тренутку, кад је Ловро са изгубљене наде и оболео, реши се отац његов, да га школује. И заиста, Ловро оде у Беч а за тим у Праг. Но Ловрин отац преценио је своја средства, и не само да је престао сину да шаље припомоћ, већ га је наговарао, да дође до звања, како би сад њега, оца, избавио из крајње невоље и пропасти. Такве опомене беху за Ловра ужасне, и он се у очајању реши, да се ожени, и само будна свест пријатељева избави га од очевидне стрмоглавице, јер Ловро би с том женидбом тек унесрећио себе. На послетку добије професуру, најпре у Хрватској, за тим у Далмацији. Ту је мислио, да ће му се једном остварити санак: да спасе своје родитеље и да дође ближе свом личном идеалу. Али, Ловру је злогук певао песму над колевком. Оклеветаше га; девојка, коју је заволео, дође му у стан и рече му, како је стриц њен за њега чуо све рђаве ствари и да је неће њему да даде. Ловро, у највећем очајању, пресече бритвом грло своје и то пред девојком.

Шеноа завршује своју причу овако: „То је мој пријан Ловро, милостива госпођо! Човјек, који би у великих, сретних околностих био постао великим човјеком, који је у наших малих околностих постао жртвом, шаком праха и пепела; стабло, које би било носило златна плода, да га небуде оборила немила бура!“

С намером сам изнео ту приповетку мало на шире, па опет нисам могао приказати сваку и крупнију нијансу у борби Ловрине душе. Као што се види, приповетка је та цела ризница психолошких процеса, и све би било добро, само да није тог театралног завршетка, да Ловро пред невестом својом себи бритвом пресече гркљан. Али, и ту се види негдашњи семинариста, који се није могао да реши, да учини момачко дело, које би му невесту осигурало... Под клетвом судбине пропао је и тај ванредни дух.

Милан Савић.

(Свршиће се.)

ГЛАСНИК.

(Стогодишњица Манцонијева) 7. марта о. г навршује се сто година, како се родио славни талијански песник Алесандро Манцони († 1873). Манцонијева се дела по дубљини мисли и савршености облика могу назвати класичнима у сваком погледу и не само да заузимају прво место у новијој талијанској књижевности, него се могу бројати и у најбоља дела светске књижевности. Највећма се Манцони прославио својим мајсторским историјским романом: „I promessi sposi, storia milanese del secolo XVII“; у том је делу писац сретно умео да споји стваралачку фантазију песникову са темељношћу и објективношћу историчаревом. — Талијани се спремили, да прославе Манцонијеву стогодишњицу.

(Споменик Ђордану Бруну). Ових су дана открили у Риму споменик Ђордану Бруну, талијанском философу и заслужном борцу против римске ијерархије, баш на оном месту, где је пре скоро триста година (17. фебруарија 1600 г.) био спаљен на гломачи, јер су га осудили као отпадника и јеретика. Две је године чамио у тавници али га нису могли натерати, да опозове своје сумње у неке црквене догме. На пресуду му је био одговор ово: „Пресудом сте својом само то доказали, да се ви већма бојите мене, него ја ваше пресуде“. Ни макао се није велики мислилац, кад је на гломачи горео — Драмски песник немачки Адолф Вилбрант прославио је Бруна у жалосној игри: „Giordano Bruno“.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште у Панчеву). Ушли смо у другу претплату. Прва представа, која је у другој претплати заказана била, морала се у заказани дан одложити, због смрти Марка Суботића, врсног члана српске народне позоришне дружине, који је по дугом боловању овде у месту свога рођења умрьо. Уз саучешће родбине и својте, српске народне позоришне дружине, изасланика српске народне позоришне дружине београдске, српског црквеног певачког друштва и многобројног грађанства, које се у пркос непогодном времену искупило, предадосмо земне остатке покојникове —

матери земљи, и на отвореном гробу опростисмо се рекав: лака ти земља, покојниче, вечан ти спомен међу нама!! — XX-та представа, ван претплате, беше 10-ог фебруара први пут: „Наши сељани“. Позоришна игра из народног живота с певањем у 3 чина, написао М. Поповић, музика од др. Ј. Пачуа. Морамо искрено рећи, да смо се овога вечера врло пријатно забавили гледећи у игри овој верне слике и прилике, црпљене из богатог врела нашег народног живота, који је писац тако лепо, тако вешто и верно погодио. Што ову игру још већма лепом и пријатном чини, то су оне лепе песме, које је у ноте ставио познати и даровити музичар наш др. Ј Пачу, који је за ову представу из Сомбора амо дошао. Глумци су овога вечера с особитом вољом играли. Ружић (газда Јоца), Лукић (газда Анта), Ружићка (Ката), Добриновићка (Вата), беху изврсни у игри и верном маскирању. Марковић (Раде) играо је врло добро, а својим лепим, пријатним гласом и вештим певањем заслужио је потпуну хвалу и признање. Евала му! Добриновић (Пера звонар) non plus ultra. Милосављевић (Давид жид, крчмар) није нам изнео ни маском, ни говором, ни кретањем спекулативног жидова и дерикожу. Сви остали и остале беху изврсни. Певање је у опште било добро, особито нас корови задовољише. Штета је грдна, што оркестар није, какав би требао да је. Песме се на бурни аплауз публике, више пута понављале, а особито коло. На свршетку изазвала је публика бурним пљескањем др. Пачуа, и када се на позорници указао, захори се громогласно „живео“!! Ма да је тај дан врло неугодно време било, ветар, снег и киша, ипак је зато сала дупком пуна била; тога је вечера пало преко 180 фор. — XXI-ва предст. (у другој претплати 1.) 12-ог фебруара први пут: „Марки Вилмер“. Позоришна игра у 4 чина од Ж. Санда, с француског. Тоша Јовановић редитељ кр. срп. нар. позор. у Београду као гост. Дело је ово доста добро, и може се уврстити у боља драматска дела. У њему нема великих заплета и бог зна какве романтике, али су карактери сасма добро изведени. У целом делу дијалог је врло жив. Приказ глумаца беше врло добар. Тоша Јовановић (Гајетан, херцег од Алерије) извео је своју улогу врло вештачки, задовољио нас је у пуној мери, и публика је то своје задовољство изразила тиме, што га је два пут изазвала. Димитријевић (Ирбен, марки Вилмер) беше такођер добар, рекли бисмо само и сувише озбиљан. Ружићка (Маркиза Вилмерска) врло добра, Л. Хаџићева (Каролина) изврсна. Л. Петровићева (Дијана) нас је овога вечера обрадовала својом лепом игром и добро наученом улогом. Динићка (Леонија) беше такођер добра. Посета врло добра. — У другој претплати имаћемо прилике видети још по којег госта из Београда, чему се из свег срца радујемо. Као што чујемо, доћи ће нам редитељ Милош Цветић и глумица Грбићева са краљевског позоришта београдског. Цветић ће давати „Лудвика XI.“ и „Јага“ у Шекспировом „Отелу“ а Грбићева Џену Ејрову у Бирхпфајферкиној „Ловудској сиротици“.

—о—

(Нова трагедија Павла Хајза). У берлинском се дворском позоришту пре неколико дана први пут приказала жалосна игра: „Аливијад“, коју је написао Павле Хајзе. Критика каже, да је то спев пун чисте лепоте и високог песничког полета.

Иван Константиновић Ајвазовски, славни руски сликар изложио је у Берлину тридесет слика, што их је зготовио последњих година. Сликару је сад 68 година али још једнако ради као човек у најбољој снази.

Најновијој слици Алме Тадеме наслов је: „При читању Хорација“. Слика та приказује групу римске момчади и девојчади, седе у ладу растову па слушају, како им се читају стихови Хорацијеви.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Изишло је из штампе дело Ђ. Малетића: „Грађа за историју срп. нар. позор. у Београду“. Дело броји шездесет и пет ситно штампаних табака у вел. 8-ни. Обухвата цео процес позоришног развијања, од прве појаве дилетантских дружина у Србији — до коначног образовања сталног глумачког друштва. Садржина му је изврсна.

— Славни песник пољски старина Крашевски довршио је двадесет другу приповетку свог кола историјских приповедака под насловом: „Baneta“. У њој се описују времена пољског краља Стевана Баторије. А скицирао је већ и идућу приповетку, којој ће бити наслов: „Rokoszanie“ Осим тога пише Крашевски на темељу сакупљеног градива историјску приповетку под насловом: „Мученица на престолу.“ Та приповетка описује време Марије Лешчинске, кћери краља Станислава Лешчинског а жене Лудвика XV.

— У Хамбургу су ово дана у накладу Ј. Ф. Рихтера изашле две свеске: „Проза“ од Роберта Хамерлинга. У свескама тим има скица, успомена и студија и то све само у прози. Слављени песник овако оправдава у своме предговору „невезани“ свој стил: има поштовача и поштовачица песништва, који мисле, да се песник, који иначе увек у стиховима говори, силази и снижава, кад рекне коју и у прози. Већ је више њих, вели Хамерлинг, зажалило на њега, што се бави ситницама, уместо да сваке године изађе са каквим новим јуначким спевом. И Шилер и Гете су, вели, радили „новинарски“ те су имали много штошта рећи, што се само тако даје рећи, а и он (Хамерлинг) је у прози као и у стиховима свагда и свуда само оно рекао, на што га је изнутра нагон нагонио. Уз то хоће песник још својим пријатељима да даде малу накнаду за повест свога живота и развијања свог, јер се у тим листићима огледа оно, што је унутри и с поља проживио за мал те не три десетине година.

Загонетку у 6. броју нашега листа решила је још и „прва српска раденичка читаоница“ у Вршцу.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године За Србију и Црну Гору 14 динара на годину. Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТ. МИЛЕТИЋА У НОВОМ САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И УМЕТНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 9. У НОВОМ САДУ 28. ФЕБРУАРИЈА 1885. ГОД. I.

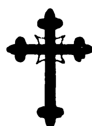

ТРИФУН ВУЈИН

ЦАРСКИ-КРАЉЕВСКИ КАПЕТАН УМИРОВЉЕНИ,

ВЕЛИКИ ДОБРОТВОР СРПСКЕ ВЕЛИКЕ ГИМНАЗИЈЕ НОВОСАДСКЕ,

ПРИЈАТЕЉ НАРОДА СРПСКОГ,

промени овај свет оним, бољим, вечним — дне 22. фебруара ов. год. после дугог и тешког боловања у 66. години старости своје — до гроба и након смрти жарко љубећи народ свој, просвету српску и напредак омладине српске.

Неумитна смрт све руши и у прастихије раствара — али не може поништити доброчинства људи самртних; часно име човека, срца добра руке дарежљиве, светло име народног добротвора побеђује самрт дуговечношћу!

С нараштаја једног на други, с колена на колено преноси се и векује славно име добротвора народа свог, унапредника просвете народне, жарца луча безазленог подмлатка — док је год народа; и након народа, догод књига и просвета вековечи доброчинства и врла дела људска.

Љубити народ за живота свог и паштити се по могућству за напредак народни, јесте велика врлина — јесте већа врлина над врлинама: муком при вређено и заштеђено, након себе оставити народу свом зарад просвете . . .

ма и најмањи то дарак био, где је од срца и с благословом божјим.

То је задужбина над задужбинама!

Скромни покојник Трифун Вујин — скромно је ал часно живот свој провео: верно служећи цара господара свог, оца земаља и народа, ал и целог века свог жарко љубећи драги народ свој, књигу и просвету, школу и омладину на науци.

Од скровитог иметка свог одвојио је дарак и учинио себи задужбину дуговечну — остави тај честити Србин и пријатељ народа свог **пет тисућа форинти** српској православној великој гимназији новосадској, овој јединој вишој просветоноши српској у земљи Угарској.

Да свак хоће, колико може; да свак учини добра народу свом, колико му богодано и у могућству: много би те много више добра било у кукавном ал срчаном и усталачком народу српском!

Србин срцем и душом за живота, честити родољуб Трифун Вујин чинио је тако васцелог века свог — чиниће тако и након смрти своје лепом задужбином овом.

Ево речи његових на самрти, воље му последње:

„Пошто ми је*) просветни напредак мога милог српског народа свагда пред очима лебдио; и пошто држим, да је пре свега нужно, да се наши постојећи просветни заводи сасвим осигурају па тек онда да се ради на стварању нових покретача просвете; то, колико желећи са своје стране овој потреби у неколико одговорити, толико надајући се, да ћу овим својим примером и друге будне родољубе српске на то побудити — остављам на фонд српске велике гимназије новосадске **5000** фор. с том јединим жељом, да ми се сваке године — у колико св. мученик Тривун не би у недељни дан пао — сваке недеље после св. Тривуна по свршеној литургији парастос за душу даје".

И Бог да прости — покојна му душа била, и потоња жеља му се, бог-да, испунила!

За три четврти столећа опстанка ове просветоноше народне, српске православне гимназије новосадске, у реду и низу толиких и толиких јој приложника и добротвора — до оснивача Саве племића Вуковића и потоњег штедрог владике Платона Атанацковића и родољубних приложника Луке Миланковића и сестре му Марије Петровића: до њих најближег места себи ухвати међу добротвори школе ове српске жарки просветољуб Трифун Вујин даром и светлом овом задужбином својом.

Јесте, он је љубио просвету и разбирао за напредак гимназије ове и разбирао за напредак ученика јој од год до год: на измак свакој години школској донео би тај пријатељ омладине на науци дукат-дарак најбољему ученику, те би и поименце наменио којему — толико је разбирао се и познавао добре ученике на школи овој, на науци!

Сушта благост красила га човека-Србина; сушта строгост одликовала га војника-Србина: строго војнички је живео, строго војнички и у очи смрти своје наредио и уредио погреб и васколик трошак погребни, да што више претекне привреде му и заштеде доброчинству — мудро и строго нареди све, као да ће сутра дан не у гроб, на онај свет, већ цигло по дужности, куд на војску!

Слава тому човеку; част таком војнику — дуговечан спомен био у народу српском том честитом за живота Србину и довека врлом покојнику.

Слава добротвору српске православне велике гимназије новосадске — Трифуну Вујину!

Е да бог-да, на-њ се угледао свак и свиколики пријатељи просвете народне, књиге и просвете српске од сад, и до послетка!...

У Новом Саду 23. фебруара 1885.

Александар Сандић.

---

*) То је тачка 7. у тестаменти покојниковој.

КНЕЗ У КУПАТИЛУ.

ПРИПОВЕТКА ЈАШЕ ИГЊАТОВИЋА.

(Наставак.)

Пароброд се већ кренуо, морнари вичу, лупарају, но то неће пробудити наше путнике, ма да нешто и чују. Пролазе покрај станица, код сваке излазе и улазе, и једнако ће то тако трајати. Пришелци траже себи места, ал га нема, морају се на палубу задржавати.

Тако траје неко доба, па се путници са својих легала дигоше, а да се за дан спреме.

Већ је дан. Гдекоји вади из торбе, да се заложи јутарњим. Дигне се и кнез, протре очи, погледа десно-лево, до њега се затежу кајишеви; не зна, шта то значи; кад то примети и Миливој, који се такођер дигао, погледа мрко на комшију, па се продере:

— Иди даље, Авраме, тек се нећеш пред нама зауларити.

И доиста га Чивутин послуша и оде на другу страну; не сме у коштац са бесним катаном.

Сви су на ногама, па који за тиквицу, који за торбу.

Кнез понуђа редом друштво оним, што има. Бадава, кнез је, а остали сви тек млађи, и ту је он старешина.

И Миливој своје растре, па се залажу.

После се дигну, па оду на палуб, на свеж зрак.

Ту се најпре на бунару умију, па се онда шећу горе-доле. Красан пролетан дан. Ветар тек заћаира а са обале доноси мирисав задај, све га гутају.

Кнез стане пред Миливојем.

— Синаче, кажи ми, што си се тако накострешио на тог Аврама?

— Шта се пред нама улари та неверија; то је Чивут.

— Шта се то са кајишеви веже?

— Та моли се богу чивутски, а ја то не трпим, имам и сам покрај коња ми са кајишеви доста посла.

— Та бога ти, Миливоје, зар се тако Чивути богу моле?

— Тако.

— Но то још не видех. Но ја га ипак не бих терао; нек се моли богу по закону свом, као и ми по нашем.

— То ја не трпим мени на очиглед, па крај.

Миливој је у таквим стварма кратко насађен.

Кнез је сад слободнији, има добра пратиоца, тако се већ окреће тамо амо по броду, канда је онде одрастао. Оком тражи, где би запео, а да се разговара.

Види једног угледног Турчина, лице му озбиљно, ход поносит. Овог нећеословити, не зна, како би с њим започео. Погледа даље, види два младића, сам сумња: из Турске су, руво их одаје. На њима руво од бела сукна, у среди опасани; опет од истог сукна узане чакшире, на нози шиљкашке опанке, па местве, на глави фесић омотан худом марамицом, види се, да су сиромаси. Један повећи сувљи, а други мањи, ванредно широк, здепаст; први мрка, други питома лица, плаве боје. Младићи, једва преко двеест година стари, а већ на лицу зарезана жалост, јад, готово човека привлаче, да им се приближи.

Кнез им се приближи, чује српску реч.

— Откуда сте, момци; је-л', из Турске?

— Ми смо из Турске, одговори већи.

— Па куд сте нагли оданде на пут?

— Путујемо у Пешту ил у Беч, да тражимо посла.

— А јесте-л' ви Срби, кад српски говорите?

Старији, већи уздане.

— Ми смо Срби, но смо турска раја, па идемо да заслужимо кору леба, коју пару.

— Па зар онде нема посла?

— Кад има, кад нема, а кад си раја, ма га имао, ма га немао, свакако зло. Турчин Арбанас на душу нам се попео, гњети нас, хоће да нас искорени, а тако нас је већ мало; свет хришћански нас заборавио, па кад су нас људи и презрели, тек бог на нас жалосно погледа, — да би нам већ једаред помогао!

— Па се тако зло живи онде; дед, приповеди ми штогод о вама, кад сте Срби, и ми смо, кажу, оданде, кад је царство српско пропало. Имате ли земље, шуме, пашњака?

— Било би свега, но све је у турским рукама, немаш стопу земље, где мирно можеш главу метнути. Ту је владао цар Душан са својим војводама, онда су Арбанаси цару српском служили, сад смо ми јадна турска, арбанашка раја. Слушали смо, како су наше изневерили, па се силан народ оданде кренуо, а нас су оставили на напуштеној земљи, па туђинци дођоше и све преотеше. Србе онде свако

мрзи, јер су они онде негда владали, а сад је боље бити онде Бугарин и Грк, но Србин, а и ови су му душмани.

— Лакше је мрети, него Србин бити, упадне млађи.

— Па орете ли, сејете ли? запита кнез.

— Сеје се, оре се, ал бог зна, ко ће жњети. Ако је плодна година, дође Туучин па ти отима по ћефу; хрђава је по себи зла, рече већи.

— То је богмс зло, па зато тражите посао на страни. А какав посао знате?

— Ми знамо радити покрај најмаре, па смо и калдрмџије; чујемо, да се горе свуд калдрмише, па кад што заслужимо, а ми ћемо се вратити, да заранимо старе мајке, које о нами дању ноћу мисле, рече већи.

— Оца немате?

— Оца ми убили Арбанаси, вели већи.

— Мој отац у тамници у Призрену, а сестру ми Турци заробише и сад у харему кука.

— Покор божији, то је неко проклетство; шта скриви тај народ! јада се кнез.

— Мора да су наши стари скривили, па на нас паде проклетство, рече мањи.

Кнезу се на то јако ражали.

— Па на путу, кукавци, како живите?

— Јестиво нам је хлеб и вода.

— Почекајте.

Кнез се окрене и иде да донесе струњу.

Кад овамо, у струњи има нешто гужваре, ал од шунке не достаје, једва на кости нешто меса и коже, у чутури тек за који гутљај.

Кнез се почеше.

— Врашки тај Митар, скоро све је појео, а у чутури ни од леца, рече смешљиво кнез.

Тиквица је празна.

Кнез носи собом струњу, остало нешто шунке и хлеба, да српске јаднике заложи.

Сиромаси ти, потомци славних Срба, метанишу пред Турцима, и из камена чак себи хлеба цеде.

Калдрмџије. Руке, шаке им позамашне, работне руке, које истерују зној на чело.

Кнез им рече, да седну, и вади из струње, да их заложи.

— Де, поткрепите се мало, момци.

— Знамо, да има овђе Срба, а ти си један од тих, брат милосрдан, који се свога сећа; бог дао родила ти шеница и виногради, нек ти је сретан плод у обитељи, бог нек ти буде милостив судија на страшном суду! захвали се већи.

— Бог ти дао среће; таква јестива давно не виђесмо! дода други.

Сад се залажу. Кнез је дао и ракије донети.

— Спаси бог!

Први напије па ће другом пружити.

На то дође Миливој и Митар.

Миливој их испитује, као мало час кнез, па му се српско срце ражали.

— Где су Срби, толики хусари и баке, па да ударимо на Турке?

— Камо среће да нам је таковнх! рече мањи.

Миливој љутито пљесне левицом о сабљу, да корице звекетом одјекнуше.

— Знаш ти, бабо, шта, то су браћа наша, дајмо сваки на пут сиромасима по форинтачу.

Миливој вади из прслука новац.

— Ето вам.

Кнез на то ни речце, већ вади „шлајбок“ и извлачи форинтачу.

— Примите, од срца вам дајем. — Пружа једном форинтачу.

— Бог нек вам врати, драга браћо, захвале се обоје.

Неколико корачаји даље лежао је неко, по изгледу канда је Црногорац, очни капци спуштени, канда спава, но се ипак каткад миче, ваљда му је палуб тврд, ил је од задња пута уморан. Можда издалека нешто и начује, шта се ту говори, ко би знао. Он се пре тога већ са младићима разговарао. До главе му тиквица с ракијом.

— Кажите ми, момци, ко је онај тамо, што лежи, и он је ваљда из Турске? запита кнез.

Већи одговара.

— Он се издаје за Црногорца, ал право да вам кажем, он је ускок, прије тог ајдук, родом је из Ђакова, убио је агу, који му брата уби, па се похајдучио. За њ зна не само Ђаково већ и Митровица, и Призрен, и арнаутски вилајет. Какве тај муке није препатио: гривне и томруке, апсане, тамнице мрачне, па тољагом колико је пута био испребијан, и увек умаче. Но и он је не једног Турчина оборио, не једна закукала нёна. Да нас ко из пашег вилајета видио и чуо, да смо с њим били, рекли би, да смо с њим у дослуку, па би повратком допали призренске тамнице.

Ускок канда је начуо, да је о њему реч, поче се миголити, диже се, и мало се протегну, поносито диже главу, промереним кораком се шеће, као какав делија.

Чудновата слика, форма.

Омален, сув човек, руво на њему црногорско, и струка му добро стоји, ал црвена капица на тој глави канда изазива. Стаса је права,

састава је танка, кад се у ходу завија, види му се еластичност. А какво је то мрко црнкасто суво лице! Ситне црне очи као дрењине, погледом тек севну. Онај арнаутски соколов нос, на лицу црте, канда су у њих љутина, пакост и патња изрезане, мрки, велики, наjежени бркови покривају му танке усне, издалека рекао би, да црно јагње у зуби држи, а вилице стиснуте, уписан у њих јогунлук. У појасу никаква пиштоља ни јатагана, ко зна, где су до прве потребе скривени. На прсима орден и колајне.

Кнез и Миливој гледе у њега.

— Неки врашки човек мора то бити, рече кнез.

— Хајдмо к њему ближе, да га боље видимо, прихвати Миливој и напред пође према непознатом.

За Миливојем иде кнез и Митар.

Стану пред непознатим, овај укочено стоји и оштро их погледа.

— Јеси-л' Србин, брате? запита Миливој, па га мери од пете до главе.

— Јесам по богу, а јесте-л' ви?

— Јесмо. А откуд си Србин?

— Од Црне Горе.

— А јеси-л' прави Црногорац?

— Родио сам се у Ђакову, ако си чуо, где је, у старој Србији.

— Па како си дошао до Црне Горе?

— Е, брате, много би било ту за причање. Побегао сам због зулума турског тамо, знаш, у ајдуке, па онда ускок, а сад сам Црногорац.

— Чуо сам, да су то јунаци, добро се туку.

— Е, брате, и ти си добар, види се, ал над Црногорцем јунака на свету нема, какав је јунак Марко Мињанов, па Сочица, па поп-Зимонић, па још каквих ту нема, бољи од бољих, шака људи на ордију удара.

— Па јеси-л' се ти гдегод тукао?

— Јесам: у Кривошијах са Поборима покрај Милоша Зеца, па доцније на „Вучјем долу“.

— Откуд ти на прсима ти ордени и колајне?

— Ето видиш ово, посекао сам силног низамског миралаја, добио сам га на мегдану; овај је опет Данилов, и све сам на мегдану добио, рече непознати а прстом показује на одличја.

Једно од тих је орден „меџидије“, и носи га, а ни од кога за то дозволе не тражи.

— А јеси-л' колико Турака посекао?

— Тма сам их посекао.

Изреком уједно повуче шаком под врат влак, знак, како се сече.

— Па јеси-л' ти добио коју? запита Миливој.

— Јесам бре, имам куршум свуд, секао сам, секли су ме, није ме жао рана поштенијех, већ ми је жао, што су ме по тамницама ломили и мучили, ал, вјере ми, и осветио сам се.

Виде се непознатом засечене руке, и на образу му види се нека зараштена бразготина, да се свуче, можда би видили које насакаћено ребро од млатежа турског.

— Да-л' те Турци у тамници мучили? запита кнез.

— Не да су ме мучили, већ су ми душу из тела истискивали, да сам призивао аранђела ми и све свеце, но кад ми у мукама на памет паде Мали Радојица, како су га мучили, онда ми душа стегне тело, па канда сам наобручан, не попуштам.

Кад то изрече, очи му севну, уздане, а бели му се зуби под силним брком промоле.

Дивна хајдучка слика, тако могао изгледати патнички јунак Мали Радојица, чије муке народ спевао.

Допада се он и Миливоју, и кнезу, и Митру.

Рис у облику човечијем. Сваки мицај, сваки корак му је поносит.

— А како ти је име, јуначе? запита кнез.

— Име ми је било прије Вуле Костреж, сад ме зову Вулом-Ускок-Ђаковчаном.

— Имаш ли жену, деце, чељад?

— Шта ће жена сиромаку, који не зна, хоће-л' главом божић ил ускрс дочекати, пушка и јатаган, ето ми жене и деце.

— Па чим се занимаш, шта радиш?

— Ништа, кољемо се; где је бој, тамо идем.

— Па нећеш да радиш, да сејеш, да ореш?

— Нећу. Кад је томе време било, од зулума избегох; пушка, пиштољ и јатаган, то ми је халат, што ме рани!

— А како си живио пре, нег' што избеже?

— Питај ову рају, ти ће ти све испричати.

Вуле покаже махом главе на калдрмџије.

— Испричали смо, веле ови.

— Па куда сад мислиш? запита Миливој.

— Путујем. Идем најпре у Пешту, тамо има добре браће српске, ти ће ме на Беч напутити, оданде у Трст, па натраг у Црну Гору, можда ће донде стићи какав абер од Скадра, ил ће се дочекати, кад гора листа, па онда како досад тако одсад.

Миливој да миг Митру, да донесе торбу.

Понуди Вула, да седне на клупу.

Митар донесе торбу и понуди Вула:

— Једи, Вуле, и пиј; хоћеш вина ил ракије?

— Мало ракије.

Вуле куса.

Прилично надаље хода горе доле један Турчин.

— Какав је онај онде? запита Миливој.

Вуле погледа на Турчина.

— То је Бошњо, трговац, можда ага.

Позна га Вуле по ношњи.

— Па би-л' се с њим поздравио?

— Јок, Турчина поздрављам само пушком.

Доиста, Турчин је тај био Бошњак.

Ту је и ракија, Вуле пије.

— Спаси бог!

Онај Турчин погледа на друштво, но амо неће прећи, а и рашта би, он се те фукаре призренске уклања, а Вуле му изгледа од пете до главе ајдук, које ага најволије видити на коцу и конопцу. Но и Вуле на њ мрк поглед баца, бог зна, шта би било, да га негде у слободи нађе.

— Дакле, Вуле, ти си сад Црногорац?

— Прави Црногорац. Срб кад је слободан, он је Црногорац.

— Кнез не скида очи са Вула.

Миливој се руком маша за прслучни џеп, нешто извлачи.

— Чујеш, бабо, извади опет форинтачу, и ја ћу, да дамо делији овом нешто на пут.

— Хоћу.

Кнез вади из „шлајбока“ форинтачу.

— Ево, брате, дарак мали за сретна пута.

— Ево и од мене. Миливој пружа, Вуле прима.

— Сретан вам пород био, кад се браће осветника сећате, рече Вуле.

Вуле је то вишим гласом изрекао, да је онај Турчин могао чути, а можда је већ и штошта начуо, па тек чибуком у руци греди у први одел, за који је билету извадио. У ходу нешто мумла, само се чују речи: „пеки“, „безевенк“.

— Е, добро, још ћемо се видити; би-л' хтео понети собом тиквицу ракије на пут? запита га кнез.

— Јок, ја нисам фукара ни чорбаџија, делија ја.

Калдрмџије се насмеше, мисле се: хајдук, ускок, тешко њему, да до турских шака дође.

— Видићемо се, хајдмо, бабо, даље.

Удале се од Вула. (Наставиће се.)

К У М А Ш.

Црни кумаш око бела врата
Од кадифе црне ти се свио,
А на њему срданце од злата
У недра би да се спусти тио.

Друго срце у недри се скрива,
Друго срце таје твоје груди,
Оно куца, ово се одзива,
Чује њега, па за њиме жуди.

Ти и не знаш, откуд јади таки,
Откуд ово срце дође твоме,
Да их оба слатке жеље ломе;

Ти и не знаш, да је уздах лаки
Мог'о моје срце ишчупати,
Само да га с твојим тако збрати.

Н. В. Ђорић

Р А З Н И П У Т Е В И.

ПРИПОВЕТКА МИЛАНА САВИЋА.

(Наставак.)

После тих речи настаде мала почивка. Милић је замишљено гледао преда се а Љубица се окренула прозору и пажљиво је гледала на улицу. Уједаред се окрене нагло и рече Милићу:

— Гледајте на улицу. Ено се глумац Дражић опет шета поред Влајковићеве куће. Знате, да се то Драгиње тиче.

— Па добро, рече Милић равнодушно. Љубица га погледи.

— А шта је то с вама? рече на послетку. Не

тиче вас се Даринка, не тиче вас се Драгиња. Као да вас данас нико не занима.

— Данас ме занима само моја драга личност, одговори Милић мирно.

— А зар та мора занимати и другог? запита Љубица ђаволасто.

— То и не тражим.

— Па шта је онда с вама?

— Осећам неки умор, и душеван и телесан. Да није омладински састанак пред вратима, отишао бих куда на село. Право да вам кажем, ове новинарске ствари почињу губити занимање за мене.

— Но, то би било лепо!

— Ја не кажем, да ће то увек тако бити; али ево већ други дан, како их не марим. Да не морам, и да ми то није лебац, бога ми, напустио бих новинарство.

— А шта је повод вашој новој ћуди?

— Ћуди? То својство ми људи не познајемо.

— Дакле: немару, умору, растројству?

— Хм, рече Милић и поче климати главом. Знате, госпођице, наш српски обзор врло је узан: општинске зађевице, свађа из међу учитеља и попа, личне ствари, тужбе на ексекуторе, на солгабирове, натароше, сићушне ствари, које не мари нико на свету; ето, то је већином садржај дописа, и то све треба читати, поправљати, не само начин писања и стил, него и правопис. Црквене ствари наше леже упарложене, нико се за њих не брине. Калуђерштина сматра народни фонд и манастире као својину или барем као пусто масло, од чега не треба потомству оставити ништа. Њихова суровост, одулареност, та калуђерска обест, тако је отела маха, да се не боји и светске власти, а камо ли своје калуђерске. У општинама и то црквеним свађају се непрестано. И последњи алвација мисли, да је баш оно најпаметније и најбоље, што он каже. Поп вуче на своју страну, учитељ на своју, тутор на своју. Могу вам показати пун орман писама, у којима се тужакају општинари. Ја у првом реду морам веровати учитељу, јер њега сматрам за најинтелигентнијег у сеоској општини, па колико пута будем обмањен. Поједина друштва, певачка, ватрогасна, баштованска, читаонице избише ми очи бескрајним дописима, и то о ситницама, за које штета мастила, што се потроши; али, наравно, њима је то врло важно. Та за њих су те сићушне ствари највећа политика; за њих је избор председника каквог местног друштва већи догађај него бог те пита шта на свету. Ја им на послетку то и не замерам, али замерам им, што све таке ствари одмах телале по целом српском свету, шта више, они би слали „припослано“ и у велике, стране листове, кад би га они хтели примити. Да мало завирите у редакциону тајну, згрозили бисте се од свег тога.

— А шта ви тражите од малих људи? рече Љубица озбиљно. Та то је све њихов свет. Мислите ли, да би им се дозволило плести се у ту вашу вишу политику? Па кад не, за што да не остану у ужем оквиру својих приватних и општинских потреба? Само ако су иначе ваљани Срби. Па онда, зар мислите, да у осталих народа то нема? Сељани су свуд једнаки, било то у близини Париза или у Банату. Оно са калуђерима је наша велика несрећа, која ће нам живаљ утаманити, ако му се за времена не стане на пут. Па зар не киње народ наш и друге власти? Зар су солгабирови и ексекутори баш тако невина чељад? Од те две ствари треба чувати народ наш, од обести калуђерске и званичничке. А ко је у првом реду позван да то чини? Штампа, јавни листови наши, наши новинари. Напустите народ и ви, онда ће се скоро напустити и сам, и суноврат ће летети у своју пропаст, јер осећа, да нема ни с које стране ослонца, па ни на свог сународника. Нек се гложе у друштвима — та без тог не може бити; али ваша је дужност да заузмете узвишени положај, да притечете саветом тамо, где се и не тражи, да дате упутства, примера, да оштро жигошете поједине злоупотребе па ма извирале оне ма од ког достојника, црквеног или светског, да покажете пута, како да се ово ради или да се не ради — једном речи, ваш је то позив, ваша је то дужност, и ако се и ви хоћете да извучете из тог тешког рада, онда је народу нашем куцнуо зао тренутак, и ако пропадне, није крив он, већ ви, који сте га напустили.

Љубица је дошла у ватру, док је тако говорила, образи су јој горели, очи су јој севале — била је у том тренутку заиста дивна. Милић, који је из прва са обореном главом слушао на њене речи, долазио је постепено и сам у ватру, и кад је Љубица довршила, устаде, узме је за руку и захвали јој се топло на тим речима.

— Имате право, госпођице, рече, кад је у вас тако одушевљење и таква одлучност, био би кукавичлук од мене, да клонем. Не, ево вам дајем руку своју, да таква слабост неће више наићи на мене.

— То ми је мило, рече Љубица и одушевљен осмех осу се по красном лицу њеном. Само немојте клонути.

— Не, не, то нећу никад. И кад би ипак наишли слаби тренутци на мене, доћи ћу к вама, да ми улијете нове снаге. Захваљујем вам, госпођице, на вашим речима.

— Али како то, да сте тако малаксали на једаред? запита га Љубица после неког времена.

— Не знам ни сам. У место да добијем нову снагу, јер за коју недељу излазиће наш лист сваки дан, ја сам почео малаксавати. Неки душеван притисак наишао је на мах на мене, о ком заиста нисам у стању да дадем тачна рачуна. Тако се збило — па — али добро што се окренуло. Ако ће у будуће наш народ имати од мене хасне, то има само вама да захвали.

— Али сад доста о том, рече Љубица, ено Дражић се још шета по улици и сваки час гледи на Драгињин прозор.

— Та да, ви ми пре неког времена рекосте, да је Драгиња заљубљена у њега; али он?

— Ви сте људи слепи код очију, и не видите баш ништа. Сећате се оне забаве код Радића? Тамо је зачетак њихове међусобне љубави.

— Е да?!

— Тако је, тако. Док сте ви онда слушали Лазине речи, дотле је она Дражићеве, а клавир је учинио опет своје... доста то, они се љубе.

— А родитељи?

— Они и не слуте о том.

— Па то је занимљиво.

— Мало јесте.

— Ех, рече Милић олако, разићи ће се и то, а кад дружина оде, заборавиће једно на друго.

— Добро би било, кад би се тако десило, уздане Љубица. А докле ће бити дружина још овде?

— Још неких осам, десет дана, одговори Милић.

— Па куда ће онда?

— Не знам. Мислим даље у Бачку, у Сентомаш, Сенту, не знам управо. У осталом, дознаћу већ. Управа ће зацело јавити публици, и то ће стојати у листу.

— Мени је нешто пало на памет, рече Љубица из ненада.

— А шта?

— Како би било, да глумцима и глумицама у почаст дадемо какву забаву. То би се могло десити у каквој башти.

— Замисао није рђава. А како је мислите остварити?

— Казаћу Радићки, па и другим породицама. Видићете, све ће ићи као наручено.

— А ви се о том договорите.

— Само кад ми је пало на памет, то је најглавније.

— А оно идите сад одмах. Ако немате ништа против, отпратићу вас до Радића.

— А шта бих имала против!

После ових речи устане Љубица, оде у другу собу и после кратког времена изађе са шеширом на глави, облачећи рукавице.

Кад су били на улици, уђе Љубица у дућан и рече оцу, да иде мало до Радићке. Отац слегне раменима у знак, да нема против тога ништа. Још се рукује с Милићем и обоје се онда крену. Кад су били код Радићеве куће, опрости се Милић од Љубице. Ова уђе унутра а он настави свој пут. Било је већ пред вече. Милић се лагано упути у шетњу кроз променаду преко Дунава. На ћуприји се састане с Машићем, и честита му, што је заручник. Машић му се захвали, и обојица наставе шетњу око Варадина. У разговору саопшти Машић Милићу, да је он писац „Мученика.“ Милић се чинио, као да је изненађен, и честитао му је на успеху. Машић није могао а да му бар у шали не пребаци ону критику, а Милић се правдао како је могао.

— Е, то ми даје тек правог уверења, да ћете бити позвани фељтониста нашег листа, рече весело. Бадава, слутио сам ја у вама књижевника.

— Видићемо, шта ће бити, одговори Машић. У осталом, сутра ћу вам већ донети нешто рукописа. То би било само као неко вежбање.

— Захваљујем вам у напред, рече Милић. Али то сад на страну, јесте л' се баш збиља срдили на ону критику?

— Јесам, јер сам држао, да је пристрасна. Али моја срдња је била цвеће и ковиље према срдњи Дражићевој. Тај је баш беснио.

— Ватрен глумац, слеже Милић раменима. Али сад је и он миран.

— Задовољан је, па је умирен, рече Машић. Али збиља, ко је то писао?

— Не могу вам рећи, поче Милић, па онда застане. Али за што да вам не кажем, настави, ви сте имали поверења према мени, треба да га имам и ја према вама. Ту сам критику писао ја.

— Машић застане у ходању и погледи зачуђено Милића.

— Да, ја, настави овај. Па још нешто да вам кажем. Ја сам знао, да сте ви писац оне драме.

Машић је био још већма изненађен и чисто је зловољно гледао Милића.

— Али, немојте рђаво тумачити моју намеру, настави Милић, то сам чинио у најбољој намери.

И сад поче Милић да говори узрок. за што је то чинио, и Машић се мало уталожио. Кад су се враћали, били су врло зближени, ма да Милић никако није хтео да изда, како је дознао, да је Машић писац „Мученика.“

— Доцније ћу вам можда рећи, али сад не могу, било је све што је Милић рекао о тој ствари и Машић се морао тиме задовољити. Само га је мо-

лио, да остане међу њима тајна, да је он писао „Мученике.“ Милић му то драговољно обећа и обојица се врате у варош.

Кад су били у вароши, било је вече већ у велико. Милић позове Машића, да вечерају заједно.

— Тамо ће бити и доктор Лукић, рече, па да проведемо заједно, а друго, треба ваљда да напијемо и коју у здравље вашој млади.

Машић се насмеши, и обојица уђу у гостионицу, где су Лукића већ затекли. Милић се изненадио, што је ту затекао и Ђуру Лазића, који је тај дан дошао из Беча, а Костић, који је такођер ту био, преда му брзојав, у којем му јавља Паја Поповић, да долази сутра, да уговоре све за лист. Није потрајало дуго, а ту се нашао и Дражић и адвокат Пајић.

Било је прилично доцкан, кад су се у најбољем расположењу разишли. (Наставиће се.)

ПЕВАЧИ.

(ИЗ „ЛОВЧЕВИХ ЗАПИСНИКА.“)

ПРИПОВЕТКА И. С. ТУРГЕЊЕВА.

(Наставак.)

За час наста мртва тишина: гроши су слабо звекетали, ударајући један о другога. Ја пажљиво погледах унаоколо: сви се претворили у очи; поникао и сам Дивљи Госа, и мој сусед, мужик у отрцаној свити — и он је пажљиво опружио врат. Моргач тури руку у шешир и извади закупников грош: сви одануше. Јаков поцрвени а закупникману руком у косу.

— Ето, јесам ли рекао, да ћеш ти почети! кличе Обалдуј: — ето, јесам ли рекао!

— Но, но, немој зврндарати, прекиде га у речи презорно Дивљи Госа. — Почињи, настави манув главом на закупника.

— Коју ћу песму? запита закупник сав узбуркан.

— Коју хоћеш, одговори Моргач: — певај, која ти падне на ум.

— Па да, какву хоћеш, рече и Николај Иванић и прекрсти руке лагано на груди. — До тебе стоји. Певај, какву год хоћеш; само лепо певај, а ми ћемо онда по души пресудити.

— Дабогме, по души, прихвати Обалдуј и лизне крај празне чаше.

— Само да се мало искашљем, браћо, рече закупник и стаде намештати огрлицу на кафтану.

— Но, но, немој вазда, дед почни једном, рече као последњу Дивљи Госа и заћута.

Закупник се мало замисли, мане главом и коракне унапред. Јаков упиљи очи у њега . . .

Али пре него што почнем описивати саму борбу, морам коју рећи о јунацима моје приповетке Знао сам за живот њих неколицине, које сам затекао у „милом дому“; за друге сам се после тога распитао.

Да почнем с Обалдујем! Право му име беше Евграф Иванов, али, у целој околини га нико није звао друкчије, него Обалдујем*), и он се поносио тим именом; баш и приличило њему. И заиста, име то беше прикладно, да не може боље бити, његовим незначајним, вечно узбурканим цртама. То беше пропало, нежењено дворско чељаде, човек, кога се чак и рођени му господари одрекли већ одавна. Он није имао никаква посла, те и никаква издржања. Витлао се тако које куд и гледао, да се из дана у дан бар прочасти на туђ рачун. Имао је вазда познаника. Они су га појили вином и чајем, а ни сами нису знали, што то чине. За друштво није био ни најмање, чак је свима додијао празним блебетањем, лепио се уз сваког к'о крља, телом је дрхтао као у грозници и непрестано се неприродно кикотао. Није знао ни певати ни играти, а од како зна за себе, не само да није рекао баш ни једне — не духовите, него чак ни паметне речи. Непрестано је „млео“ и лагао — прави Обалдуј. И међу тим не прође ни једна теревенка на четрдесет врста без његове дугачке фигуре Он се увек нашао мед њима — а они свикли на њ' и подносили га, као неко неизбежно зло. Истина, с њим су поступали са свим презриво, ал умирити га је знао само Дивљи Госа.

Моргач ни налик на Обалдуја. Звали су га моргачем и ако није више жмирио од других људи; истина је права: руски је народ баш вешт у издевању имена. Гледао сам, да што подробније сазнам за прошлости тога човека, али у његовом животу остадоше за ме — и, заиста и за многе друге — тавне пеге, места, „покривена дубоким мраком неизвесности“, као што то књижевници кажу.

Само сам толико дознао, да је био кочијаш у старе, без деце властелинке, па побегао

*) лажов.

с тројком коња, скитао се којекуда целу годину дана, па када му додијале непогоде и јади луталачког живота, вратио се сам, али већ хром. Пао је пред ноге госпођи, неколико година владао се лепо и поштено, а када је тиме изгладио онај преступ, умилостиви се госпођа, и од то доба имаћаше пуно вере у њему. Постаде надзорником, а по смрти госпођиној, нико не знаде како, буде ослобођен, упише се у грађане, стаде куповати у суседа земљу за лубенице, обогати се и сада живи попевајући. То је човек искусан, разборан, ни рђав ни добар, али зна да се нађе, то је утрвен колач, који познаје људе и знаде се њима користити. Он је опрезан, и у исти мах продрзљив као лисица; блебетуша, као каква баба и никада се не излане, ал свакога ће другог на исповест навести; у осталом, он се не претвара да је глупан, као што то чине други препредени нитковн тога реда; њему би било и тешко претварати се: ја не видех проницавијих ни умнијих очију од његових малених, лукавих очица. Никада не гледе просто, гледају, да увребају. Моргач каткада читаве недеље смишља, да учини ма какво просто дело, а на мах се реши на врло смело, мислиш, главу ће сломити . . . . погледаш — ишло све као намазано. Он је срећан и верује у свој добар удес, верује и у знамења. У опште је врло сујеверан. Њега скоро нико не воли, и њему је мало до кога стало — ал га уважавају. Сва му је породица синчић, који је баби срце и душа и који ће заиста далеко још дотерати, јер га је образовао такав отац. „Извргао се Моргачић на оца“, говоре још и сада о њему у пола гласа старчићи, седећи на седишту од набоја и ћеретајући у летња вечера. Сви они знају, шта то значи — тим зборима не додају ни речице.

О Јакову Турчину и закупнику немам бог зна шта рећи. Јакова су звали Турчином, што му мати Туркиња робиња била. Он беше вештак у свом смислу те речи, а по занимању — радник у творници за хартију код некога трговца. Што се тиче закупника, морам признати, да ми његова судба оста незнана. Знао се наћи, беше окретан грађанин. Али, о Дивљем Госи морам рећи коју више.

Одмах први утисак, што га је чинио на вас, беше чуство неке сурове, тешке силе, којој се мора човек подати. Био је грађа, људескара, сав је дисао ненарушеним здрављем — и за дивно чудо — на тој медвеђој прилици било је неке особите грације, која је само на њему, а долазила отуд, што је сам о себи био осведочен, да много може. Било је у први мах тешко, камо да га човек уброји; није изгледало, да је какво дворско чељаде, ни грађанин, ни јадан писарчић у оставци, ни пропао племићичић, ни онај, што пази на псе, ни каква кавгација: беше слика и прилика себи самом. Нико живи не знаде, откуд се на мах створи у нашем срезу, говорили су, да је био од ослобођеника и да је пре био негде у служби, али праву истину не знаде нико. А и од кога ћеш дознати? Од њега не, он беше станац камен: ћуталица и набурен. Тако исто није могао нико знати по истини, од чега живи: није се бавио никаквом работом, није ником одлазио, није се ни с ким знао, а новаца је по мало имао; истина није се пресипало, ал је тек текло. Понашање му било, не да речем скромно — у њега не беше ничег скромног, али мирно. Живовао је, као да око њега нигде никог нема и као да му нико и не треба.

Дивљи Госа (тако су га звали, а право му име било Перевљесов), беше човек виђен и угледан у целом округу; њега су слушали од прве речи и радо, и ако не имаде права да заповеда ово или оно; шта више, и сам не хтеде ни најмање слушати људе, с којима би се случајно срео. Он је говорио и — слушали га; сила увек узима своје. Скоро није ни пио вина; за женскиње није марио и уживао је у певању. У том човеку беше много што шта загонетно; изгледаше, као да се неке грдне силе притајале у њему, па као да су и оне знале, да, чим се једном дигну, да чим једном јурну на слободу, да ће уништити и себе и све, чега се такну. Ја се љуто варам, ако се у животу тога човека већ није догодио такав прелом и ако се није научио искуством, те једва спасав себе од пропасти, сад себе сама држи немилостивно у јежовитим лисичинама. Мене је особито поражавала смеса неке урођене, природне свирепости и исто тако урођена благородства. Ту смесу нисам ни у кога другог нашао.

Закупник дакле крочи напред, склопи очи у пола и запева највишим фалсетом. У њега беше глас прилично пријатан и сладак, само мало промукао, он је пребирао звуке, титрао се гласом као пиница.*)

Глас му суне, па се стане разлевати, враћајући се непрестано највишим нотама; с великом бригом отезаше и одржаваше га, заћута, а по том на мах прихваћаше пређашњи напев с

*) пиница = motacilla modularis.

неком поузданом, заносном смелошћу. Прелази му били доста смели, каткад доста занимљиви: зналац би уживао у њима, Немцу не би било по вољи. То беше руски tenore di grazia, ténor léger. Певао је неку веселу подскочицу, а речи, које сам једва уловио кроз онај силан вѐз, додане сугласе и усклике, беху ево ове:

Уораћу млада млађана
Мало земљице,
Посадићу млада млађана
Румен-цветиће.

Певао је; сви га слушали с грдном пажњом. Као да је видео, да има посла с људима, који разуму ствар, и с тога, што но реч: мал' не искочи из коже. И збиља, код нас се разуму људи у певању: село Сергијевскоје, на Орловском друму, слави се по целој Русији са дивна, складна певања. Дуго је певао закупник, ал не постиже, да раздрага слушаоце: не беше прихваћања, не беше кора. Најпосле при једном прелазу, кад се и сам Дивљи Госа насмеја, Обалдуј не мога издржати, већ кличе од радости. Узбуркаше се. Обалдуј с Моргачем стаде у по гласа прихваћати, отезати, клицати: „Брже!... Пребири, лоло!... Пребири, отежи, аспидо! Отежи још! Омани још, вашко једна, ти кујо!... Ирод ти душу погубио!" и тако даље. Николај Иванић ману главом у похвалу, десно и лево. Обалдуј најпосле стаде лупати ногама, ману и слеже раменом, — а у Јакова засијаше очи као угаљ, а он сав дрхће као листак и смеши се сав збуњен. Само Дивљи Госа нит говори, нит ромори. У лицу се баш ни мрвице није изменуо, као и пре, ни да се макне с места, али поглед му, устремљен на закупника, нешто омекшао, и ако му на уснама остаде израз презирања. Сад тек, ободрен знацима општег допадања, стаде закупник да извија. Глас му се вину, он заклепета и стаде ударати језиком, тако затитра грлом, да када се најпосле уморен, блед и обливен врелим знојем пресави и пусти последњи глас, што изумираше — тада му заједнички, уједно сливен жубор одговори бурним ускликом. Обалдуј му паде око врата и стаде га гушити дугим, коштуњавим рукама; на масном челу Николаја Иванића указа се румен, и он као да се подмладио; Јаков као у лудилу викну: „Момче, момче!" — Па и мој сусед, мужик у издераној свити, удари песницом по столу, па покличе: „Аха! То ваља! Враг га не однео — то ваља!" то рече и слободно пљуне на страну.

— Но, брате, то ваља! кличе Обалдуј, не пуштајући изнемогла закупника из наручја: — то ваља; мора се признати! Твоја је опклада, твоја! Честитам — осмак је твој... Није Јашка ни близу теби... А ти мени веруј. (Па изнова притиште закупника на груди).

— Та пусти га, пусти, крљо једна... проговори с досадом Моргач: — пусти га, нек седне на клупу; зар не видиш, како се уморио... Ал си ти нека налепа, братац, права налепа! Гле, како га подсео, к'о лист у купатилу.*)

— Но, но, та нек он само седне, а ја ћу за његово здравље коју да искапим, рече Обалдуј и дође до тезге. — На твој рачун, братац, додаде и окрене се закупнику.

*) У купатилима се тару Руси брезовим лишћем Кад се лист покваси, а он прињања уз тело, као да се залепио. — Прев.

(Свршиће се.)

ПОУКЕ ИЗ МЕДИЦИНЕ.

САОПШТАВА ДР. КОДА.

II. ПРЕДОХРАНА ОД ЗАРАЗЕ.

Од вајкадањих времена зна се за болести, које по кад кад тако рећи махом поморе мноштво људи. Народни помори спомињу се у кинеској повесници, у индијској Веди. тим светим књигама Браминих свештеника, у Мојсијевим књигама, у корану; говоре о таквим моријама Мисирци, Грци Римљани. Имамо описа из 6. 14. 16. и 17. века о томе, како је куга морила свет и како је прозваше „црна смрт".

Узрок тим поморима тумачили су различито. Једни су доводили појављивање таквих редња у свезу са звездама и појавама на небу, други са ратовима, са глађу, са земљетресима. У средњем веку, кад је црква дрмала светом, употребљавали су поборници њени појаву тих зараза као претњу за свет, и представљали су их као „каштигу божију" за неприродно, блудно живљење и прекомерно уживање; а било је и мњења, која су те поморе сматрала за врло целисходна разређивања људскога друштва, јер предупређују, да се свет преко мере намножи.

Данас смо се отресли тих и свих подобних предрасуда, па мислимо са свим друкчије. Данас схваћамо сваку заразу као врло опасну и убитачну појаву за друштво и гледамо укупно и посебице, да

је се по што по то опростимо што пре; а знамо, да код сваке од тих зараза, појављивала се она појединце или у редњама, увек имамо посла са неким врло дурашним створовима, које обичним оком не видимо, и од којих се тешко чувати због њиховога изненаднога нападаја.

Али и то знамо данас, да се можемо чувати од тих мучких нападача, и ако је то доста тешко, и да можемо у многоме на пут стати и њиховом развијању и њиховом ширењу. С тога сам наумио овај пут да опишем мере, које употребљавамо на ту цел: мере за предохрану од заразе, које с једне стране треба да спречавају развијање заразљивих болести т. ј. да не даду, да избије гдегод једна од њих; с друге стране, да на пут стану ширењу таквих заразљивих болести редњом тамо, где су већ избиле.

Видели смо већ, да имаде људи, који од заразљивих болести не оболевају или с тога што у опште немају расположења за њих т. ј. што заразне клице, које с поља доспеју у њихово тело, никада не затеку тело у таквом стању, које би било поспешно за одгајање тих клица, или с тога, што су то расположење на неки начин (преболевањем, прилагодом, каламљењем) изгубили; а дознали смо и то, да имаде места, на којима се бар извесне заразе не шире, тако звана „имуна“, од зараза слободна места. По томе бисмо дакле имали најбоље средство за предохрану од заразе, кад бисмо могли особама одузети диспозицију за заразљиве болести, а места учинити „имунима“. Лична и месна слобода од заразљивих болести, „имунитет“, потпуно би нас чувала од тих болести.

Но то је лакше рећи него постићи.

Расположење нашега тела за заразљиве болести даје се смањити и услед тога личан имунитет тога тела дићи, заштитним каламљењем, и оно је најбоље средство за ту цељ, јер нас поред најмање опасности још понајбоље чува од заразљивих болести. Само што тешкоћа лежи у томе, да се не да свака заразљива болест каламити, а код многих, које би се дале, не смемо то чинити, јер немамо безопасна начина за каламљење, те бисмо каламљењем више квара нанели, него што бисмо се осигурали. А осим тога још и многи научењаци сумњају у заштитну снагу каламљења, па су противни чак и каламљењу богиња, које се за сада још једино врши код људи. Каламљење богиња са крављега вимета (vaccination) уведено је од 1796. године, па од то доба све до данас још једнако има гласова, који су против каламљења и који су за каламљење богиња.

Чудновато је, да поред таквих статистичких података, као што их имамо за богиње и од којих ћу одмах неке навести, у опште има још лечника, који сумњају у заштиту од богиња услед каламљења, у толико више, што сваки лечник, који је над болесничком постељом пробавио једну редњу од богиња, зна, да је ток богиња код каламљених сразмерно много лакши, него код некаламљених. Мимогред буди речено на утеху света, да се противници заштитнога каламљења рекрутују понајвише из логора теоретичарскога, у коме се са оловком у руци, а за радњим столом, не над болесниковом постељом, израђују недостатци и прибављају докази за шкодљивост заштитнога каламљења код богиња.

У Хемницу, том великом фабричком месту у Саксонској, било је 64.255 становника, кад је једном приликом избила редња од богиња. Од целокупнога становништва било је каламљених 53.891 душа, дакле скоро 84 од стотине, некаламљених 5.712, дакле само девет некаламљених на сваку стотину становника, а 4.652 т. ј. 7 од сто таквих, који су богиње другом приликом већ прекужили. Оболело је од богиња 3.596 особа, сваки шести од сваке стотине становништва (у средњем веку богиње су половину становништва помориле, кад су где заредиле), а поделиле су се оболеле особе између каламљених и некаламљених тако, да је од првих оболело 953, ни двоје од стотине каламљених, а од других 2.643, дакле 57 на сваку стотину некаламљених. Разлика је дакле грдна, огромна.

Већина је лечника услед таквих доказа на страни приврженика заштитнога каламљења код богиња; а наша држава то заштитно каламљење у велико потпомаже и ако не обвезује свакога на каламљење, као што је то у многим другим државама (у Баварској од 1807., у Шведској од 1816., у Енглеској од 1867., у Немачкој од 1874.) Услед тога је и начин каламљења богиња тако усавршен, да су опасности, које су скопчане са каламљењем, све мање и мање, а могу се, кад се довољно пази, са свим избећи.

Покушаји, које чини Пастер, Тусен, Шово, Кох и други знаменити бактериолози (научењаци, који се баве изучавањем бактерија) на животињама са кужним соковима других заразних болести у намери, да пронађу безопасан а целисходан начин за каламљење истих, те да тиме смање расположај тела за дотичне заразљиве болести, а прибаве имунитет од истих — дају нам много наде, да ће једном заштитно каламљење бити опште и најбоље средство за личну предохрану од заразљивих болести.

Не треба да доказујем, да ће здравији и челичнији човек сваку бољу, па и прилепчиву лакше преболети него болешљив и разнежен. Све чињенице дакле, које нам челиче тело (телесна веш-

бања, прање и купање у ладној води и т. д.,) уједно нас у неку руку штите и од заразе.

Неке заразе (мијазматичне и мијазматично-контагијозне) владају у извесним пределима ендемично. Тако је н. пр. наступна грозница у нашим пределима ендемична, колера у источној Индији, а у западној жута грозница. Гуша и кретенство је код куће у низбрдицама алпским и швајцарским. Сви ти предели, особито поједина места у њима, имају особена својства. Сви су подводни, влажни, пуни баруштина, од времена се на време суше, па онда труну у њима биљке, што су у води расле и друге органске супстанције. Многе од оних малих гљивица, које смо као узрок заразе упознали, такође се развијају у тој влази, која је пуна трулежи, а кад се вода сасуши, ветар их са песком носи на све стране, и заражује диспониране, кад доспе с њима у додир. Такве пределе морамо опростити влаге и бара, тих легла многим заразним клицама, трулежи органских супстанција, том савезнику заразљивих клица, морамо на пут стати у тим пределима, ако хоћемо, да их учинимо имунима и себе да ослободимо од многих зараза.

Техника је у томе погледу данас далеко дотерала, само кад би и меродавне личности ишле увек у корак с њоме. Регулисање река само по себи већ много утиче на стање бара оних предела, кроз које теку, а засипањем, калмотажом,*) дренажом,**) канализовањем, насађивањем таквих биљака, које брзо расту, а при томе влагу из земље у себе јако увлаче (сунцокрет, мељ, индијски пиринач) могу се подводна поречја и баруштине на њима, дакле читави влажни предели, скоро сасвим исушити.

Насељена места одржаћемо сува, чиста и здрава, ако се постарамо за добру калдрму; калдрма се лако чисти, слабо пропушта влагу и воду, а вода се с ње лакше слива; ако се побринемо, да кишница и сплачине из газдинства и занатлинства сходним олуцима што потпуније отичу у добро грађене канале; ако одмете газдинства и од различитих заната, као и измете људске и животињске што боље уклањамо из близине наших станова; ако пазимо на избор сходнога земљишта за гробља и ако особиту пажњу обратимо на бунаре. Вода у бунарима гдекојих места много пута стоји у свези са барама тих места, особито у пределима, где владају ендемије (епидемије ендемичних болести). Таква је вода заражена и приметићемо, да у таквим местима са ендемијама сви становници, који црпе воду из којег бунара, врло често оболе, а друге, који грабе воду из доброга бунара, поштеди ендемична болест. Мора се дакле при копању и подизању бунара особито пазити на то, да се у њих добије вода само из чистога и сувога земљишта, па ако таквога на том месту нема, да се спроведе водовод, који ће доводити макар из удаљених предела увек само свеже, чисте, здраве воде. Откако је у Бечу направљен нов водовод, који доводи Бечлијама изворну воду из брегова алпских (Schneeberg 2070 m.), нема у Бечу тако рећи врућице, а пређе, кад су из дунавскога канала пили воду (из водовода фердинандовога) није избивала преко целе године и врло је многе жртве односила. Пре водовода доносило се у Рудолфову болницу преко године просеком од прилике 500 болесника од вруђице, а откако је нов водовод, само око 50 преко године. Откако је спроведен нов водовод у Бечу, спао је број болесника од вруђице у њему за 90 процената.

(Наставиће се.)

*) Калмотажом се испуњавају баре талогом од блата и песка из воде, која се преко тих бара спроведе.

**) На тај начин се вода из баруштина помоћу печених земљаних цеви, које се криво у земљу забадају, прикупља у јендеке, а одатле своди у реке илиубле, за тај посао ископане.

КЊИЖЕВНОСТ.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

UGUST ŠENOA. SABRANE PRIPOVIESTI. Izdaje „Matica hrvatska“. Svezak prvi. U Zagrebu. 1883. 8-ина, стр. 341. Цена 1 ф. 50 н.

(Свршетак.)

Приповетке, о којима ћу да говорим сад, немају те књижевне вредности као оне, о којима сам говорио до сад.

Вредност новеле „*Turopoljski top*“ лежи поглавито у том, што је *прва* новела, коју је написао Шеноа, још године 1864.

Младалачко, лирско расположење у свези с младалачким несташлуком произвело је ту новелу. Карактеристична је на сваки начин по Шеноу. Јер док писци у његовом добу упадају обично у неки афектирани песимизам, те себе и своје осећаје подвргавају спољашњем упливисању уображених светских непогода или душевној и срдачној незгоди, дотле се Шеноа самостално диже над тим и таквим навалама и насртајима душевних утицаја, и ако иначе не, а он лаким хумором прелази преко њих.

То је, што се тиче битности и правца у тој новели. Друго је што начин, којим је писана. Субјективно. лирско осећање одводи га често од предмета; он се упушта у рефлексије и фразе, које никако нису на свом месту, јер су *изрично* пишчеве. Да их је метуо у уста којој особи у новели, дало би се још којекако извинити.

У осталом, не мислим се дуже забавити том новелом; она има већ тиме, што је Шеноина *прва* новела, свој имунитет а ја хоћу најмање да се огрешим о тај. Почети се мора, ако се хоће да ради а ми сви врло добро знамо, да су први покушаји најнесигурнији. Међу тим, била би врло јефтина слава. растресати се над првенчадима ког песника. а ту славу радо остављам онима. који у њој уживају.

„Bliedi mjesec“ показује још једнако несигурност. То је хумористична црта из ђачког живота и написана је тако исто лакоумно а понешто и наивно, као што је и сам ђачки живот, и то оних ђака, који улазе у свет, њиме се заносе, лакоумно али свеже га уживају и као праве козмополите држе се узвишени над оним околностима и приликама, које ће им у доцнијем животу тако меродавне бити.

„Do tri puta Bog pomaže“. Та је приповетка поред све маркантне карактеристике особа и тадашњих прилика, и поред свег бујног описивања, као приповетка, у којој мора јединство владати, најслабија од свију у овој свесци. Већ наслов не стоји у свези са приповетком. Где помаже бог три пут? Из приповетке не може се то никако ишчитати. Писац ваљда не мисли Златкине речи на страни 125. „Не вјерујем, да има усуда, мајко. Ја вјерујем тврдо, да има рука божја, . . .“ или нас ваљда није хтео да увери о свези наслова са приповетком, кад при крају на страни 128. Златки ове речи у уста меће: „Нека буде, три пута је Бог помогао, па је, хвала му, и мојему срдцу помогао“.

У целој тој приповетци видим, да је бог само *једаред* помогао, и то на странама 93. и 94. „Најзад дигну се госпођа Бреберићка пјешице на пут к нашој мајки бистричкој; ту се заговори заговором светим, да јој божја помоћ а богородичина припомоћ благослови доселе пусто крило . . . . На скоро оћути госпа подјупаница велику радост у срдцу а нешто другога под срдцем; и не прође од светога завјета ни годину дана, а завјетовница породи на свијет прелијепе близанке, двије ђевојчице ко двије писанице“.

Е, ту, да како да се види „божија“ помоћ; иначе не.

Шеноа, који је знао каустичном иронијом да попрска многе глупе установе и затуцаности, требао је то чинити и овом приликом, и похађању госпође Бреберићке к мајци бистричкој ироничну превлаку дати, тим пре, што му нико паметан не може веровати, да је та госпа тек само услед тог хаџилука дошла у друго стање. Да је госпа Бреберићка отишла ком знаменитом лечнику, који се бави таквим женским манама, имало би барем смисла. Тако се не тамане предрасуде у народу.

У осталом, да и стоји наслов с приповетком у свези, опет зато не би био сретно изабран. У свакој модерној приповетци остаје наслов, који је вађен из ризнице „пословица“, „поречица“, религиозних или профаних „изрека“ ако не друкче. а оно смешан и јадан, — осим већ ако је приповетка за децу или за библијске и религиозне зборнике. Шта има ту бог посла? Ми врло добро знамо, а знају то и Хрвати, да ако нема судбине, нема ни сличног појма и писац, ако није затуцани ултрамонтанац, учиниће најчудноватије дело, ако богу даде улогу у својој причи. Друго је што. ако је у причи особа. која је религиозна и која сву наду полаже у бога или каквог божијег угодника. Та се *мора* у том смислу и описати, јер *заиста* има и таквих људи; али то не смета приповетци, да опет зато буде реалистична, пошто се описује особа, каквих *фактично* има. Али принцип пишчев и тенденција приповетке *не сме* то никако бити а најмање у белетристици, и то — да споменем само један разлог — из тог врло простог разлога, што се чудеса „више“ не дешавају, као што се нису никад ни десила.

Даље, у тој приповетци не стоје I. и II. глава ни у каквој свези са осталим. Особе, које се појављују у првим главама, долазе доцније тек узгред, да на послетку нестану са свим а на њихово место долазе са свим нове особе, и те нове особе добијају главне улоге а досадашње главне оду у закутак. То је битна мана у тој приповетци, из које би се на лак, скоро на механичан начин могле удесити две. Прва би била карактерна слика на прилику Шапчанинове „Људи старог кова“ а друга би била лепа новела. Обе те приче имале би онда — да богме са дотеривањем и изостављањем — своју књижевну вредност, свака за себе; овако су слепљене а не стоје ни у каквој органској свези.

Чудио сам се и сам, што је Шеноа написао такву приповетку, која му је, по хронолошком реду, четврта, а није, као у првима, пазио на битност сваког уметничког дела, на органско јединство.

„Duši narodne straže“ врло се тешко могу озбиљно узети, јер су и сувише претерани у изради. Писац до душе додаје: „полак шале, полак истине“, само што ми истина изгледа врло мршава а шала опет врло дебела. Карикатура има у

животу али таквих не, и ако је у ком делу батина главни покретач, или бар подупирач, онда смо на брзо готови са пресудом таквог дела, јер батина и слична „шала“ остају за свагда тек само сурогат за хумористичну ситуацију. Глуме такве врсте имаће благодарну публику, али на галерији, а ова неће ваљда бити меродавна за правац нашем укусу!

„Liepa Anka“ била би и лепа приповетка, да није драстици и сувише поље отворено. До душе с човеком, који је тако затуцан као Лацковић, не може се паметно ни поступати; али сад долази то питање, да ли има доследности у карактеру Лацковићевом, јер тешко је замислити човека, који тако слепо верује речима Лилијенфелдовим а овамо се истиче као практичан економ, као савестан човек а по нешто и као осорна нарав, која губи веру у закон и правду. И сад тај човек да верује голим речима човека, кога управо и не познаје честито! Лацковићева фигура постаје силом карикатура; тако је исто и са Лилијенфелдом па и са Јунковићем. А то је услед грамжења за ефектом, и ако се когод и насмеје којој ситуацији, то није онда онај смеј, који се даје психолошки протумачити, већ то је смеј, који се појављује услед механичног голицања.

Што Јунковић, да персифлира Лилијенфелда, предлаже Лацковићу, да сади кинески чај, то је хумористично; али што га напитог вара и њему друго што на потпис даје, него што му говори, то је већ претерано. Што је Лацковић дошао к милосрдној браћи и од приора искао, да му овај покаже насад кинеског чаја, то је хумористично; али што је дошао у лудницу и ту претрпио хладне тушеве, то је и сувише драстично а да би се могло озбиљно узети. Што се Лилијенфелд баш у час у сватова својим доласком блáмира, то је хумористично; али што су га слуге пропустили кроз прсте, то је већ дебело. Е тако покрива и затрпава груба драстика свежи хумор, који би, да није драстике, приповетци тој ружичасту боју дао, као мало којој приповетци Шеноиној. Приповетка почиње сентиментално, наставља се живо и весело, а што више нагиње крају, све то већма отимају сурови елементи првенство, док на послетку не овладају и приповетком. То чини, да „Liepa Anka“ може као девојка бити лепа, али као приповетка никако.

„Vječni Žid u Zagrebu“ је фељтон, који управо не би требао да је ушао у ову збирку. Иначе је карактеристичан и светлом иронијом описује стање у Загребу у три маха: пре покрета 1848. године, за Бахове системе и за тим за уставно доба, и не штеди ни оне разне камелеоне, којима је свака ситуација угодна, само да се хасне њоме. Што том приликом сиромах Чивутин обично долази до грозних батина — то већ лежи у милокрвној нарави оних претераних особа, које и тако силом својих песница владају ситуацијом. Као ситуациона и карактерна слика имаће тај фељтон своју трајну вредност.

Као сваки песник има и Шеноа свој начин, који га разликује од осталих песника и књижевника Да како, да се својства и особине ког књижевника тек у доцнијим, знаменитијим делима његовим могу стално обележити, почетна дела могу му тек само наговестити особине, и ја не мислим овде да говорим о карактеристици његових умних производа у опште, него само толико, колико се из ове прве свеске разазнати даје.

Међу особине, које су својствене свим приповеткама у овој свесци, спада обилан, широк и разгранат почетак а лапидаран, нагао и кус свршетак. Да ли се то даје протумачити отуд, што га је постепено напуштало интересовање за предмет, који описује? Или можда отуд, што се није хтео описивањем да понавља, те је доцније износио само онолико, колико му је за саму ствар од потребе било? Било сад ма како, тек се та журба не да оправдати, ако се и даје појмити, јер је на сваки начин штетна по само уметничко дело.

У свези с горњом особином стоји и ова: бујно и обло описивање не само спољашњих и унутрашњих карактерних својстава његових особа, него и свега, што је с њима у свези, као ситуације, предела, домаћег устројства и т. д. Али Шеноа обави то већином у почетку своје приповетке, у оном дакле расположењу, кад га још занима и сам предмет; доцније наводи само факта, у колико су нужна, да приповетка има и свог свршетка. Да је био штедљивији у почетку, имао би материјала и за свршетак.

Дикција Шеноина карактеристична је као и његов стил. Његове се приповетке најлакше дају читати и најбоље разумети. Местимице му је дикција бујна према предмету, који описује, а по нешто и декламаторна, где где и фразеологична. Манир му је субјективан тако, да је најбољу своју приповетку у овој свесци, „Пријана Ловра“, написао у мемоарском жанру.

Али то су све особине, које се, ако се баш хоће, и као мане могу сматрати а све за то су ипак занимљиви моменти у књижевном развитку Шеноином. Који велики таленат нема и својих мана, а особито у развитку свом?

„Wenn sich der Most auch ganz absurd gebärdet,
Er gibt zuletzt doch noch 'nen Wein.“

вели Мефистофелес за Бакалауреа у II. делу „Фауста“.

Завршујем са жељом, да што пре угледају света у збиркама и остале приповетке сувише рано преминулог Августа Шеное.

Милан Савић.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Срп. нар. позориште у Панчеву.) XXII. предст. (у II. претпл. 2-га) 14. фебруара: „Она је луда.“ Драма у две радње по Мелвиљу, с немачког превео Д. Јоксић. (Тоша Јовановић као гост). Комад овај може се с правом уврстити у ред бољих драматских дела. Карактери су с малом изнимком врло добро изведени. Т. Јовановић (лорд Бернхард Харлиј) у својој заиста тешкој улози потпуно нас је задовољио вештачким приказивањем својим. Једино, што би му могли замерити, то је сувишно брзање у говору, услед чега слушалац крај све пажње не може лако да га схвати, а често се завршне му речи и не чују. С осталима овога вечера могли би смо бити задовољнији, а и комад би сасвим друкчије испао, да су приказивачи били чвршћи у знању улога својих; овога се вечера то јако познало, а свакако не служи им на похвалу. Посета беше врло добра. — XXIII. предст. (у II. претпл. 3.) 16. фебр. „Лудвиг XI.“ Трагедија у 5 чинова, написао Казимир Делавињ, с француског превео J. Ђорђевић. Трагедија је ова изврсна. Догађаји нам се износе из француске историје, из времена, када владаше смели, подуветни, али лукави и бестидни тиран, као што нам га историја светска забележила — Лудвиг XI, који под образином јежовитске побожности хришћанске — са чега му је зар папа Павле II. подарио наслов: „Rex christianissimus“ (1461 г.) – најгнуснија и најнечовечнија дела починио и са кога је Француска тако дуго патила и страдала Носилац главне улоге у овој трагедији, М. Цветић (Лудвиг XI.), који је овога вечера гостовао, простудирао је своју улогу добро и извео ју је до краја с пуно осећаја и вештине. Ми смо у овој улози за прве претплате гледали Ружића. Нека нам се не замери, али наше је немеродавно мњење, да је Ружић као Лудвиг XI прави вештак, мајстор, какпог би требало тражити на великим и светским позорницама. За све остале овога вечера можемо рећи, да су нас потпуно задовољили Посета је била врло добра. — XXIV. предст. (ван претплате) 17. фебр.: „Каплар Симон“, карактеристична црта у 5 делова од Карла Жунија и Рајнхарда, с немачког превео Д. Јоксић, музика од Ивана пл. Зајца. (М. Цветић као гост) Стари је ово, али врло добар комад. ког ће свет наш још дуго и радо гледати. Каплара Симона одиграо је М. Цветић добро, а и остали с малом изнимком беху у својим улогама на свом месту. У овој представи суделовало је из љубави према нашем народном позоришту и наше срп. цркв. певачко друштво. Морамо искрени бити и рећи, да су песме могле бити боље отпеване. Дворана беше дупком пуна. — XXV. предст. (у II претпл. 4.) 19 фебр.: „Језуита и његов питомац.“ Шаљива игра у 4 чина, написао А. Шрајбер, превео А. М. (Милка Максимовићева, члан кр. срп. нар. позор. у Београду као гост). Радо гледамо ову игру са занимљиве јој фине и лепе шале. 17-годишњег Шарла приказала нам је М. Максимовићева. Добро схваћена и добро научена улога, слободно и живо кретање, чист и разговетан изговор, једном речи: приказ јој беше изврстан. Публици се веома допала, и више је пути била изазвана. Ружић (Рафаило д' Арбо) беше у улози својој врло добар, исто тако и Лукић (барон Карбоне), а и остали и остале играли су овога вечера с вољом, те им приказ беше хвале вредан. Посета беше врло добра. — Као што смо извештени, за ове друге претплате имаћемо прилике видети још неколико нових комада, уз гостовање чланова кр. срп. нар позор. београдског, чему се напред радујемо. —о—

(Српско народно краљевско позориште у Београду.) У прошли четвртак, 14. о. м., приказана је на београдској позорници први пут шаљива игра Стевана J. Јефтића под насловом: „Четир милијуна рубаља“. Као што смо извештени, комад је лепо успео. Критика додуше има много штошта да замери, али тек ипак признаје писцу одлучан дар. — Тај Јефтићев комад добио је јесенас од „Матице Српске“ награде 200 фор а. вр. У први мах му је био наслов „Најбогатији.“

Тургењевљев комад један, слијета у једном чину под насловом: „Ноћ у Соренту“ приказана је била 30. јануара о. г. први пут на руском дворском позоришту у Петрограду. Комад је написан још 1852. године али се никад досад није давао на позорници.

(Представа у спомен Сметани) У чешком народном позоришту у Прагу даје се сваке године 12 маја свечана представа у спомен дану, када је умрьо велики maestro Сметана. Ове ће се године тога дана давати дело једно Сметанино, које још никад досад није било приказано

ОДГОВОРИ УРЕДНИШТВА

С П. у Р. Ни „Сан“ ни „Маћију“ не можемо штампати, јер је и једно и друго сувише почетничка работа. Рукописи вам по жељи у свако доба стоје на расположењу. Лист ће вам се шиљати у пола цене.

Божидару Н. Вршчанину у Сарајеву. Оба ће ваша прилога ући, кад дође на њих ред. Очекујемо како даље ваше прилоге, тако и народне песме, које сте тамо скупили. Немачка приповетка „Taubstumm“ — ако мислите Улову приповетку, која је угледала света у Фогловим новинама још 1852. год. — преведена је на српски и превод је изашао у „Јавору“ 1876 у бројевима 25, 26, 27 и 28. под насловом: „Немакиња“.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године За Србију и Црну Гору 14 динара на годину. Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТ. МИЛЕТИЋА У НОВОМ САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И УМЕТНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 10. У НОВОМ САДУ 7. МАРТА 1885. ГОД. I.

ИЗ ГЕТЕОВОГ „ФАУСТА“.*)

Ноћ.

У високој, уваној, готској соби седи **Фауст** *немирно за столом.*

Фауст.

зучио сам философију,
И правну струку, медицину к том,
Па, на жалост, и богословију
Ах! скроз и скроз, са жудњом великом!
И где сам, ту сам, ах! будала ја,
Кад стојим мудар као некада;
Зовем се магистар, и доктор чак,
И десет лета, како сваки ђак
На речи моје слуша пажљиво,
Не слутећи, да зборим лажљиво —
Те видим, да је мука узалуд!
А то ме боли, то ми мучи груд.
Паметнији сам нег ма који бар,
Ил' доктор, ћата, поп ил' магистар;
Ни сумњу нигде ја не назирем,
Од пакла, ђавола не зазирем!
Ал' за то ништа и не марим сам,
И не мислим, да што ваљано знам,
Да могу кога бар освестити,
И људе боље обавестити.
Па немам новца, нит' иметка свог,
Ни светске славе, нит' угледа ког.
Ни псето не би издржало то!
За то сам магији се одао,
Да њена уста, њена да ми моћ
Са многе тајне тамну скине ноћ,
Да бар у зноју лица свога ту
Не морам дуљити лакрдију,
Да сазнам, шта ли светски овај крој
У свези држи бар унутрашњој,
Да узрок видим, сваки учинак,
А не да зборим пусте речи пак.

Да гледнеш бар, месече сјајни, сад
Последњи пут на мој големи јад!
Та кол'ке ноћи десило се то,
За столом да сам тебе дочек'о!
По хартији се, књизи дебелој,
Ах! тужни побро, лик указ'о твој!
О, да ми је у гори снивати,
У сјају твоме бар уживати,
Да лебдим с дусима над гудуром,
По ливади у мрачку ходам твом,
Да могу знање све почупати,
У роси твојој здрав се купати!

Авај! у тамници сам јоште тој?
У јарузи проклетој, загушној?
Где мутно самог јарког сунца зрак
Шареног окна тек пролама мрак!
Па књига још је препуњена сва,
Где црви гмижу, где се купи пра',
До свода горњег још надимљеном
Преначичкане стоје залогом!
Ку̑ти̑ја̑ и стакала читав ред,
А разних справа не види се крај,
Још прамдедова скљукан намештај.
Је л' то твој свет? И то се зове свет?

И питаш јоште, зашт' се срцу твом
У недрих теби стеже сваки кут?
И зашт' у болу твом непојмљивом
Живота нагон свој убија пут?
Та место природе да живи рај,
Где ј' богу човек најмилији гост,
Гле, тебе кружи трулеж, дим, задај,
Од звери стрв и човечија кост.

Устај и беж! У бели иди свет!
А књига та тајанствена, што сам

*) Угледа ради доносимо овде одломак један из ремек-спева Гетеова у преводу сарадника нашег, **Милана Савића**, који је рад, да изда цео први део „Фауста“ у засебној књизи. Са своје стране обраћамо пажњу читалаца на „Позив на претплату“ на крају овога броја и препоручујемо им, да се позиву што боље одазову, како би нам се књижевност обогатила лепим преводом дела такве вредности, као што је Гетеов „Фауст“. — Ур.

Написа руком својом Нострадам,
Зар није доста теби за полет?
Упознаћеш и звездâ гатања,
А природа кад поуке ти дâ,
У души моћ оживеће ти тад:
Разабраћеш духова ти шапат.
Бадава, сухопаран поступак
Разјаснит' неће тако свети знак:
Ја осећам духова овде збор!
Јесте л' ме чули, дајте одговор!

(Отвори књигу и спази знак макрокозма.)

Милина каква при погледу том
Не струји ли кроз чула моја сва!
Живота срећа, света, млађана
Кроз живце јури снажним пламеном.
Је л' знаке ове бог исписао,
Помамну што ми блаже мисао,
У срце радост што уливају,
Тајанственим преда мном нагоном
Све снаге природе откривају?
Јесам ли бог? Преда мном бежи мрак!
Кад тако стаља овај чисти знак
Пред душу моју природину моћ.
Сад знадем тек, шта вели учењак:
„Духова свет не крије вечна ноћ,
У срцу твом је, мрачан ти је суд!
Нек купа за то вољно сваки ђак,
У зори сјајној земну своју груд!“

(Погледа знаке.)

Ах! све у једно како утиче,
И једно друго како прониче!
Небеска како придолази моћ,
И једна другој иде у помоћ;
Благословеним махом долази,
И с неба к земљи како пролази,
Те васеленом складно полази!

Какав ли призор! Ал' је призор пак!
Где ли ћу наћи природе бескрај?
Где дојке? Ах! живота извор тај,
За које с' небо, земља држи чак,
И камо тежи увела ми груд —
Он пîта, храни, мени узалуд?

(Зловољно преврне књигу и спази знак земног духа.)

Од друкчег утицаја је овај знак!
Ти, земни душе, ближи си ми ти;
Већ видим, да ми моћ надолази,
Да горем, к'о од младог вина чак.
Смеоно бих у свет завозио,
И тугу, срећу му подносио
Олуј на путу не би смет'о мом,
А дрхт'о не бих, где је бродолом.
Облак се вије нада мном!
А месец крије свој већ сјај!
И жижак се угасио!
Пуши се! — Ах! и сева већ
Над главом мојом! С свода тог
Вихор се диже
Те ме захваћа!
Ја осећам, ти лебдиш, душе мољени!
Покажи се!
Како се кида већ у срцу мом!
И нови осећаји ничу већ
У мени снагом неодољивом!
Ја осећам, да мене имаш свог!
Те мораш, мораш, ма живота стало мог!

(Ухвати књигу и тајанствено изговори знак духа. Црвенкаст пламен севне, дух се покаже у пламену.)

(Наставиће се.)

КНЕЗ У КУПАТИЛУ.

ПРИПОВЕТКА ЈАШЕ ИГЊАТОВИЋА.

(Наставак.)

Сад се опет Миливој и кнез по палубу шећу.

Стоје три Словака у гомили, и нешто се договарају. Један од њих је дротар, на палубу лежи му дрот и халат. Близу њих одмах до гвозденог бунарчића је кујна. Мирисни задај из кујне додирнуо им нос, усне им се влаже; куварица продаје јело у тањирићима, што је заостало, јефтино продаје сиромашнијима, тањирић по дванаест крајцара. И Словаци би ради јести, но скупо је то за њих; један хоће, други га одговара.

Слуша их Миливој и кнез. Миливој говори добро словачки, регимента му лежи међу словачким селима, но и кнез нешто разуме, лако је Србину Словака разумети. Миливој је иначе и нешто учеван човек, као имућног ратара син учио је пет латинских школа, и тако после оде у катане, и ту је добар, већ је каплар, и тек што није стражмештер. Милостива је срца, дарежљив.

Миливој уочи Словаке и заведе разговор.

— Ви сте Словаци, моји крајани, земљаци, откуд ви од доле путујете?

— Нас двоје долазимо из Земену, возили смо сплавове и вратили смо се после пешке до Новог Сада, ту смо купили, што требамо, па се сад враћамо кући. Овај се наш крајан с нама враћа, нашли смо га у Новом Саду.

— Па кад сте сплавове возили, шта су вам платили?

— Е, ми смо на сплаву заслужили сваки десет форинти о својој рани, одговори један.

— Па не више за толики пут?

— Чивутин нам није хтео више дати, а сиромаси смо, шта ћемо, нешто смо добили и јести, — кад и кад за то неколико дана.

— Па хоћете ли што од тог кући донети?

— Свих десет форинти, имамо сем тога још коју форинту, са тих десет морамо платити порез, попа, а треба још и на друго, рече други.

— Па како ћете живити до куће?

— Купили смо, пане, у Новом Саду бела хлеба, такав као колач, код нас није колач такав, нисмо га давно јели, а купили смо себи и флашу вина.

— Па шта сте се мало час инатили?

— Е, мој брат хоће да једе паприкаша, а ја кажем, да не једе, скуп је; а дротар себи купио.

— Па јели бисте паприкаша?

— Јели би ма шта, само да имамо.

— Сад ћете добити.

Миливој сврне у кујну, и заповеди, да им даду две добре порције.

Словаци стану пред кујну, а куварица им на већем тањиру измери, насмеши се, па им још врхом надокнади, а словачки их ослови. Бог зна, није ли и она земљакиња њихова.

Изваде из торбе бели лебац па једу.

Дротар је већ своју малену порцију смирио, па око баца час на оне, час на Миливоја, не би ли се и нањ смиловао. Миливој примети то па и њему даде донети.

Кнез гледи, како Словаци слатко једу, готово би се и он прихватио.

За кратко су све смирили.

Захваљују се.

— Да вам бог да свако добро, рече један, рукавом брише масна уста па натегне флашу.

Сад се продужи говор.

— Па како живите тамо, имате ли масне земље? Запита кнез.

— Ми смо горштаци, чиста шеница код нас не роди, већ раж, но и те је мало, па кромпир, гдекоји има млека и сира, па великом муком купим феђу а Чивути праве од тога скупу паленку „боровичку." Тешко живимо. Бацимо се после на реку Вȃг и Дунав, и ту нешто заслужимо.

Кнез се чуди. Разуме их, били су они више у Земуну, па нешто и српски штрбекају, тако исто и дротар, који сваког лета долази у дољње крајеве.

— Дакле ви немате тако добре земље, као ми у нашим крајевима? пита кнез.

— Е, да ми имамо такве земље, камо срећа! Код нас кад кромпир не роди, гладујемо.

Кнез маше главом.

— Па се код нас свет тужи да је зло, а овамо многи наши не обрађују ни вртове, и ретко који има музару краву.

— Е, да ја имам само такову башту, као што ви имате, имао бих ја и краву и воће; па би млеко и сир и воће продавао, рече други Словак.

— А шта ти, Јано, радиш, јеси ли себи што надротовао? запита Миливој.

— Јесам, сад се враћам, да дам жени новце, па кад се одморим, и све наредим, опет се враћам у свет, рече дротар.

— А имаш ли још ког од рода?

— Имам, тај је сад далеко, ако сте чули, ђе је Америка, писао је, а скоро ће доћи.

— А јели то далеко? запита кнез а погледи у Миливоја.

— Ха-ха, бабо, преко морја, на крај света, рече осмејно Миливој.

— Па шта ће врага тако далеко?

— Заслужи више новаца, нег ја овде, а има и двоје деце код мене, па пошље и новаца, па кад буде много имао, вратиће се, он бил војак, па се не боји.

— И ја сам бил војак, рече један од њих.

— А где си служио?

У регименто Вилхелм 73; сами Словаци.

— Видиш, бабо, како ти људи живе; па кад се још наши туже! Ал то су ти вредни и чуварни људи, па и жене им, ја их добро познајем.

— Но, то ћу приповедати нашима.

— Знаш, бабо, шта, хајд да им сиромасима напунимо тиквице ракије, полу ја, полу ти.

— Не браним.

Миливој им даде напунити тиквице ракије.

Словаци се јако захваљују.

Тако пролази време путницима.

Кнез сад разгледа предео, сад су код Пакша, широк Дунав, све нешто невесело, не допада му се, лепша је, мисли се, његова Шлавонија.

— Хајд, Миливоје, да што зајеткамо.

Миливој је готов, па и Митар је ту, уђу у дамшићку меану, нареде, да им се донесе па се заложе.

— Но шта ће мо сад пити? Вино не ваља, рече кнез.

— Пићемо пива, ма да је скупо.

— Баш сам се зажелио пива, нек донесу.

— Дакле ти ћеш, синаче, после даље.

— Јест, но после неколико дана домашираћемо с регементом до Пеште.

— Ал бога ти, Миливоје, распитај за мог Ивана.

— Хоћу.

Миливој извади из недара књижицу.

— Како име?

— Иван Шамшалов.

— Холанер?

— Јест.

— Која нумера?

— Пета.

— Дакле нумера 5. шијачка регемента, добри људи, и та машира у Пешту.

— Та јели могуће?

— Јест, читао сам, па ћу га потражити и наћи.

Миливој све забележи, па с књижицом у недра.

Дуго су тако седили, па кад им се досади, а они опет хајд на палуб.

Сад су близу Адоња, баш при савитку пароброда код дунавског рукава.

Још мало па се виде красне виноградске планине. Предео се кнезу све већма допада, не скида очи са њега.

Већ су код „Промонторије“, лепа планина, зелене се виногради. Кнез не може да се доста нагледа лепа предела. Па још мајски дан! Како да не!

И Миливој и Митар гледе.

— Чујеш, синаче, ова планина ми се баш допада, као год наше Подунавље, канда сам код Ердута, рече кнез.

— Ја опет канда сам у мојој Барањи, канда гледим на Верешмарту, рече Миливој.

— А гле онај комад онде, гледим га канда је Сечуј, упадне Митар.

Примакли се амо и синци Старе Србије, један Драшко, други Бошко, приступи и Вуле; кад то Словаци виде, и они се намаме.

— Јел код вас тако лепо? запита кнез а покаже прстом на планине.

— Код Призрена имамо још лепших планина, рече Бошко.

— Мојој Ђаковштини нема пара, па какав је тек тамо даље Јавор и Шара, рече Вуле.

— А како је тамо код вас? запита Словаке кнез.

— Еј наша словачка, наша Татра, па „Криван“, „Штурец“, на свету им нема пара, рече Јано́ дротар па уздану. Уздану и она двојица.

Словацима најмилије своје, ма да земљу знојем росе.

Призренцима најславније старо земљиште, које росе сузама.

Вулу најмилији завичај, који је оросио крвљу.

Већ се виде будимске планине.

Ето и славног брега „Герзелеза“.

Паробород прође испод првог дунавског моста.

Кнез гледи на мост, чуди се. Баци око на палате, мисао му се увије у песничку сањарију, чуо је гуслара певати о двориx царице Милице, у таквим палатама морали су живети цареви српски.

— Но синаче, о̀во су баш праве палате. Наша црква с торњом није тако висока. Ко седи у тим палатама? Јели то све царско?

— Није, то све обични људи зидају, одговори Миливој.

— Но, то морају бити богати људи, у нас немају ни спајије такове куће.

Види се гвоздени мост.

Кад кнезу паде у очи мост, опет се задиви.

— Опет други мост?

— Јест, то је лепши, јачи, примети Миливој.

Кнез скине шешир и прекрсти се.

— Не помишљах, да ћу таково што за века мога видити.

— Е, мој стриче, да видиш ћуприју на реки Јантри у Бугарској, ту смо ми ратовали, рек'о бих, да је оно лепше, рече Драшко калдрмџија.

— Е, брате, Босна и Херцеговина има још лепших ћуприја, примети Вуле.

Већ су ту, паробродско звонце даје знак.

— Митре, покупи све и бабино, па донеси амо.

Митар оде по пртљаг и донесе га.

— Бабо, видиш ону велику кућу, ту је најбоље купатило, „Прукпод“; како из лађе изиђеш а ти сави лево па ћеш управо тамо доћи, па распитај, има онде увек кога, ко српски говори, па ће те напутити.

— То ми исто и мој пријатељ Зарија код куће казао, баш хвала ти, што сам тако добро провео, све ћу код куће испричати, а тебе гледим као мог Ивана.

— Видићемо се.

Није до чекања, мора се излазити.

Кнез се на брзу руку опрости са Вулом, Старосрбијанцима и Словацима. Сви му желе сретна пута. Други су остали па ће се на другој обали искрцати.

Из пароброда нико није изишао ван кнеза и Турчин-Бошњака.

Кнез излази, о њему обешена струња, у левој руци чутура, у десној штап. Стане, па гледи како паробород савија, остало друштво још га поздравља, а и он њих, клопавим шеширом маше, док се из вида не изгубише.

Сад кнез по упутству савије лево, и гредећи управо покрај Дунава дође пред означену кућу. То је купатило, лако је било погодити.

Кад кнез погледа, ту је и врт, што му је Зарија спомињао. Чуди се Заријиној памети, то не би знао ни један кнез у целој Славонији, тако он мисли.

Но куда ће сад кнез?

Гледи на кућу, на врт, шета се горе доле, још не чује српске речи. Не зна куд, како да започне.

Мимо њега пролази један старац, сиромашак, руво на њему отрцано, руке остраг прекрштене, на све стране разгледа, канда кога тражи.

То је Фрања Бошњаковић, Шокац, тражи путнике, да им буде путовођ, а тим налако нешто и заслужи.

Фрања је одмах на кнезу познао, да тражи станиште, да је путник дошао у купатило. Стаде пред кнеза. Познаде га по сурки и шеширу, да није Мацар, па ће га српски ословити.

— Кога тражиш, пријатељу?

— Тражим, би ли на ког наишао, ко би ми казао, где бих нашао каква станишта, непознат сам, никад нисам био у оваквој вароши.

— Баш добро си наишао, ја ћу ти наћи, хајд самном.

Кнез послуша и упути се с њим, да тражи стан.

— Хајд самном, пријатељу, није далеко.

Фрања иде напред, пар корака, ту је угаљ од купатилског дома, па онда савије на лево. Прва кућа до те велике.

Кућа узана, са сокака један дућанчић и прозор, вратаоца до дућана, куд се улази.

Ту Фрања уведе кнеза.

Господар од куће, неки сув мален старац, учтиво дочека госта, уведе га у једну од две собе, и то баш у ту, где је дућанац.

Фрања тумачи газди жељу кнежеву, а и домаћин види чистог угледног ратара, лако се погоде, кнез ће плаћати на дан педесет новчића, то није много, још ће га и послужити, а може на кревету после купатила и кад хоће прелећи, и у ма које доба кући долазити.

Кнез пристане, скида струњу, газда му прихваћа, и чутуру празну, обеси све о клин, па седне, да се мало одмори.

Фрања је добро познат са газдом.

— Пријатељу, кад се одмориш, а ти хајд да те мало проведем, да познаш путе, којима ћеш ићи.

Кнез пристане, јер га и сам газда понуђа, да се мало прође, док се кревет зањ уреди, а може доћи, кад оће, само нек лупне на дућанска врата. Газда има још једну собу, из које се гледи на Дунав, но ту је већ заузео неки „господин.“

Кнез са Фрањом оде. Уз пут Фрања уверава кнеза, да се не боји, ако што од веће вредности у струњи има, газда је честит човек, и „пургер“, негда је био кројач, па је купио ту кућу, а дућан није зазидао, да гост може лакше у собу улазити.

Дођу до купатилског дома; у врту свирају, кнез види, где онде пиво пију, зажели га се, жедан је, и рад би унутра. Фрања га одврати, каже му, да је ту претерано скупо све, а ратаре ту и онако преко гледе, но одведе га одмах у особену биртију, где је нижи мешовит свет.

Тек што шест сати прошло, красно предвече.

Заседну, кнез да донети пива. Фрањи удара у нос мирис паприкаша па рече кнезу, да се може ту што и зајести.

— Овде добро кувају, рече Фрања.

— Па нек што донесу, одговори кнез.

Допада се кнезу ред у меани тој, ту види газдинског изгледа људе, мушку, женску чељад, војнике, види се и по који „господин“.

Кнез и Фрања једу и пију.

— Пријане, како је теби име?

— Фрања Бошњаковић.

— Јеси ли овдашњи?

— И прадед ми био овдашњи.

— А колико ти је година?

— Седамдесет прешло, а колико теби?

— Баш педесет.

— То би ми могао син бити.

— Кад се Фрања зовеш, то си Шокац.

— Све је то једно, само кад вирујемо бога Изукрста, и пречисту дивицу Марију; а како твоје име, и откуда си, пријане?

— Танасија Шамшалов, кнез у Шлавонији

— Сад знам, то су Шијаци Кршћани. Откуд ти из Шијачке? Ти мора да си Србљан, кад се зовеш Танасије; тог у нашој вири нема.

— Јест, Србин сам, а не Шијак.

— Био сам једаред у Осику, па сам видио на Драви Шијаке, вове воће, а добри људи, истоветни Кршћани као ја.

— Добри су, сви Шлавонци су добри, ако се баш и нађе какав лопов као куковљ у чистом житу; а ми са Шокцима добро живимо као браћа. Кад је добро, свима нам добро, кад зло, свима зло.

— Ал пријатељу, да те питам. Ти ћеш да се купаш, рашта се лечиш?

— Видиш, дебео сам, мало да спаднем.

Кнез шакама додирне трбу, да покаже болест.

— Ето видиш, то сало.

— Не брини се, излечићеш се, само се купај, видио сам ја дебеле, па кад су дошли кући, они као прст, да га родбина није могла познати.

— А бога ти, Фрањо, хоћеш ли ме водити у купку, да ми све покажеш, и како се то тамо купа.

— Хоћу, брате, водићу те сваки дан, и бићу ти свуд тумач, сваки дан.

— Па шта ћу ти зато платити?

— Мислим, два шестака на дан неће бити млого.

Кнез мало промишља.

— Нек буде тако, и иначе нећу бити постидан.

Кнез пружи руку Фрањи. Рукују се.

— А кад ћеш к мени долазити?

— Сваки дан ујутру, па ћу бити с тобом докле хоћеш, и у вече ћу те ма откуд кући пратити.

— Дођи дакле од сутра сваки дан ујутру.

— Добро, знам, да се нећеш самном потужити, сирома сам човек, ал ме свако за поштена држи, можеш ма ког питати.

Подуже су седили и говором се забављали, док кнез не рече, да је време ноћи, онда се дигну.

Фрања прати кнеза, близу је.

Кад до дућана дођу, Фрања куцне на врата, још мало, а газда жегицом пали свећу и кнеза пропусти.

Сутрадан ујутру доћи ће Фрања, да кнеза у купку води.

Кнеза хоће газда да свлачи, но не да се он, хоће сам да се свлачи.

Кад кнез погледа на други кревет, а оно још један гост на кревету лежи, пртљаг му код кревета, види се по томе, да је ратар.

Кнез легне и заспи, но чакшире са се не скида.

(Наставиће се.)

ПЕВАЧИ.

(ИЗ „ЛОВЧЕВИХ ЗАПИСНИКА.“)

ПРИПОВЕТКА И. С. ТУРГЕЊЕВА.

(Свршетак.)

Закупник климне главом, седне на клупицу, дохвати из капе марамицу и стаде њоме брисати лице. Обалдуј брзо искапи чашу и као оно древне пијанице зајеца и узе на се озбиљно забринути изглед.

— Дивота што певаш, братац, дивота! рече ласкајући Николај Иванић. — А сада је на тебе ред, Јашка; пази шта ћеш, само се не бој! Видећемо, ко ће кога... А, лепо пева закупник, лепо, бога ми.

— Врло лепо, умеша се у разговор Николаја Иванића жена и погледа смешећи се на Јакова.

— Лепо! понови у по гласа и мој сусед.

— А, ево Заворотен Пољеха!*) кличе на један мах Обалдуј, дође до мужика с рупом на плећима, показа на њ прстом, стаде скакутати и удари у громовит смех. — Пољеха! Пољеха! Ха, беда.*) Дед само даље, Заворотене! А што си дошао? викаше Обалдуј смејући се.

Јадан мужик смутио се, и хтеде отићи што пре, ал на мах се зачу бакарни глас Дивљег Госе.

— Ала си ти нека несносна животиња! викну и зашкрипну зубима.

— Та ја... ја ништа... замрмља Обалдуј: — ја ништа... ја само.

— Та добро, ћути већ једном! заповеди Дивљи Госа. — Јакове, дед почни!

Јаков се ухвати за грло.

— А шта, братац, да певам... то... шта... хм... не знам управо, шта да почнем...

*) Пољехе су становници јужног Пољесја, дугог шумовитог краја, који почиње на граници Болховског и Живдринског среза У њиховом животу, обичајима и језику много је разлике од иних Руса. Заворотенима их зову, што су подозриви, цепидлаке и штедише.

*) Скоро уз сваку реч додају „ха“, „беда“. Обалдуј му се ту руга.

— Та, немој вазда! Шта се ту бојиш! Срам да те буде!... Што се цифраш толико?... Певај, што те бог учи.

Дивљи Госа помиче ишчекујући.

Јаков ћуташе још мало, погледа у наоколо и покри лице рукама. Сви упиљили очима у њега, а особито закупник, коме на лицу, кроз обично самоуверење и славу — мину лако узнемирење. Он се наслони на зид и опет мете пода се обе руке, ал није лупкао ногама. Када најпосле Јаков мače руку с лица, беше му бледо, као у мртваца, кроз опуштене трепавице једва му светлуцаху очице. Дубоко уздахну и запева.... Први звук његовога гласа беше слаб и рапав, чинило се, да му не долази из груди, већ из далека од некуд; чинило се, да је случајно улетео у собу. Некако нас је чудно обузео тај дрхтави, звонки глас, ми погледасмо један на другог, а жена Николаја Иванића издиже се на прсте. За тим првим звуком разложе се други, још јачи и отегнутији, али и он као да је дрхтао као струна, када се оно заталаса под јаким притиском прста последњим таласом на умору, а за другим дође трећи и мало по том вину се, ојачав у жару, тужна песма. „Није се пољем дала само једна стазица“ певаше, а нас опхрва слабост и горчина. Морам по истини рећи, да сам ретко кад чуо овакога гласа: био је као некако разбијен и звонио као препукао; из почетка као да је био прожман немим болешљиво сетним; али, у њему беше и сва дубока страст и младост и снага и сласт и нека чамљива, безбрижна, жалобна тугованка. У њему је звучала и дисала ватрена, истинска, руска душа, која вас у срце дирала а хватала управо за његове руске струне. Песма је расла, па се разлегала. Јаков као да беше опијен: више се није бојао, вас се одао срећи својој, глас му више није трепетао — дрхтао је, али оном унутарњом дрхтавицом, која се једва опажа, која удара као стрела о душу слушалаца и непрестано се снажи, јача, разлеже се. Сећам се, да сам једном у вече, за време осеке на равној пешчаној обали мора, које је у даљини тешко и грозно шумило, сагледао грдна, бела галеба: седео је не мичући се, свилене груди обрнуо јарком сјају зорином и тек каткад лагано залепршао дугим крилима на сусреће знанцу мору, на сусреће ниском, јарком сунцу: тог галеба сећах се, слушајући сад Јакова. Певао је, као да је са свим заборавио и на супарника и на све нас; али наше страсно, ћутљиво учешће дизало га, као што вали дижу бодрога пливача. Певао је. и из сваког му гласа провејаше нешто родно, нешто недогледно, као да је вама знана степа пукла пред очима на уходу у бескрај даљину. Осетио сам, где ми се са срца одрониле сузе и дигле се у очи; тада ме порази глухо, уздржано ридање... осврнем се — жена крчмарева плакала, наслонив груди на прозор. Јаков је брзо погледа и запева још звонкије, још слађе Николај Иванић ником поникао; Моргач се окренуо; Обалдуј, сав разнежен, глупо зинуо, плави мужић тихо јецао у ћошету, машући главом уз туробан шапат а по гвозденом лицу Дивљег Госе, испод са свим опуштених обрва, лагано кану тешка суза; закупник диже стиснуту песницу к челу и не маче се... Не знам, докле би трајала та мука свију нас, да Јаков на мах не сврши високим, врло тананим звуком — глас као да му се прекинуо. Нико се не даде у поклич, нико се не маче; сви као да очекиваху, да још што запева. Али он отвори очи, као да га удивило наше ћутање, погледа нас све, као да хтеде нешто да пита и увиде, да је победа његова.

— Јаша, прозбори Дивљи Госа, мете му руку на раме и — заћута.

Ми сви стајали као укопани. Закупник једва устаде и дође до Јакова. — „Ти.... твоја.... ти си добио“, рече мучно најпосле и излети из собе.

Очарао нас. А ти решими, брзи покрети као да уништише тај чар: на мах стадоше сви зборити шумно, радосно. Обалдуј поскочи, стаде нешто говорити, ману рукама, као ветрењача крилима; Моргач рамљући дође к Јакову и стаде се љубити с њиме; Николај Иванић се диже и објави свечано, да ће и он дати осмак пива; Дивљи Госа насмеја се неким добрим осмехом, кога ја никако не очекивах на његовом лицу; плави мужик непрестано је хвалио у ћошету, утирући обема рукама очи, образе, нос и браду: „а, дивота, бога ми дивота, био ја кујин син... то ваља!“ а жена Николаја Иванића сва поцрвенила, брзо устала и отишла. Јаков уживао у победи и радовао јој се као дете: све му се лице преобразило, а највише очи — засјале од среће. Довукоше га до стола; он дозва плавог, уплаканог мужика и посла крчмарева синчића, да потражи закупника. Тај га не нађе; весеље започе.

— „Ти ћеш нам још певати, ти ћеш нам до довече певати“, говораше Обалдуј, дижући руке у вис.

Ја још једном погледам Јакова и изађем.

Не хтедох остати, бојах се, да не нарушим онај лепи утисак.

Запара беше несносна, као и пре. Као да се надавио над земљом тежак, густ слој; на тавно-плавом небу као да се витлале меке светле ватрице кроз танану, скоро црну прашину.

Све беше нéмо; беше нешто безнадно, загушено у том дубоком ћутању изнемогле природе. Дохватих се сењака и легох на мало пре покошену, но већ скоро увелу траву. Дуго нисам могао задремати; дуго ми је звучао у ушима неодољиви глас Јаковљев... најпосле, запара и умор узедоше своје, и ја заспим мртвим сном. Када сам се пробудио, — беше све потавнело; у наоколо разбацана трава силно мирисала и мало овлажила; кроз танане мотке полу-отворена крова слабо светлуцале бледе звездице. Изађем. Вечерња црвен већ давно угаснула; последњи јој останак једва се белио на капи небесној; али на недавно ражареном ваздуху осећала се јоште топлота кроз ноћну свежину, а груд чезнула за хладним дахом. Ветра не беше; не беше ни облака; свуд у наоколо чисто и прозрачно тавно небо светлуцало безбројним једва видним звездама. По селу светлуцале ватрице, из јарко осветљене крчме, која ту близу беше, допирала збркана, хучна вика. Сред ње — учини ми се — познадох Јаковљев глас. Кад и кад допирао оданде дивљи смех. Дођем до прозора и погледам кроз окно. Видео сам невеселу шарену и живу слику: сви беху пијани, сви, почињући од Јакова. Раздрљио груди, сео на клупу, па попева рапавим гласом неку подскочицу, сокачку песму, пребирући лењо струне на гитари и ударајући. Мокре власи висиле му у праменима на страшно побледелом лицу. Сред крчме Обалдуј, са свим „распасан“ и без кафтана играо, подскакујући пред мужиком у мрком армјаку*); мужик опет мучно удараше и скакуташе ослабљеним ногама и смејући се са свим без смисла кроз разбарушену браду, махаше кад и кад једном руком, као да хтеде рећи: „куд пукло да пукло!“ Од његовог лица није ништа смешније било; ма · ако да је јадник дизао обрве, отештале трепавице не хтедоше се дићи, већ се скоро слепиле уз једва видљиве, заруделе, но слађане очице. Беше у оном милом положају са свим наћефлејисана човека, када му сваки, ко мимо њега прође, загледа у лице, па као у нагону кликне: „ала си ми леп, братац!“ Моргач сав поцрвенио као рак, раширио ноздрве па се злобно смеши из ћошета; једини Николај Иванић, као што и треба да чини прави бирташ, остао · хладнокрван као и навек. Скупило се у крчму и нових гостију; али Дивљег Госу не видех у њој.

Окренем се и станем се брзим корацима спуштати са брега, на коме је Колотовка На подножју тог брега пукла широка равнина; огрнута у магловите таман вечерње магле изгледаше још недогледнијом и као да се сливала у потавнело небо. Стадох великим корацима корачати уз јаз, кад на један мах зачу се по равнини звонки, млађан глас.

— Антропка! Антропка-а-а.... викаше момче с упорним, сузним очајем, дуго отежући последњи слог.

По том заћута за неколико тренутака и стаде опет с нова викати. Глас му се звонко разлегао у непомичном, тихом, дремљивом ваздуху. Тридесет пута је бар викнуо име Антропкино, кад на један мах, с другог краја пољане, као с другог света зачу се одговор, да се једва чуо:

— Шта-а-а-а-а?

Глас момчета викну одмах радосно озлојеђен:

— Ходи амо, ђаволе, дивла-а-че-е!

— А што-о-о-о? одговори онај други глас после мало времена.

— А за то, што хоће тата, да те ма-а-а-акља, одговори брзо први глас.

Други глас се не одазва више, а момче стаде опет звати и викати:

— Антропка!

Његови клици све ређи и слабији, долетали ми до ушију још и онда, када тама сасвим паде и када минух крај шуме, што је опасала моје сеоце и била на неке четири врсте од Колотовке...

„Антропка-а-а!„ разлегало се у ваздуху; обвијеном нотњим сенима.

*) горњој одећи.

ПОУКЕ ИЗ МЕДИЦИНЕ.

САОПШТАВА ДР. КОДА.

II. ПРЕДОХРАНА ОД ЗАРАЗЕ.

(Наставак.)

Споменута средства врло су драгоцена за наше здравље, но још много скупоценија за наш џеп. Појединац их може само са врло великим материјалним трошковима прибавити, или баш никако. На то су позване општине и сама држава, оне треба да нам даду та средства или бар да нам иду на руку, да их што лакше можемо прибавити. Професор Новак овако вели на једном месту у уводу своје науке о чувању здравља: „Величина и моћ сваке државе зависи у првом реду од телеснога развитка њених грађана; све, што се ради за поправљање здравственога стања народнога, биће основа величине и сјаја народности“.

Од државне власти дакле морамо очекивати, да нам прибави мало час споменута средства за обрану од заражљивих болести. Но ми бисмо се радо и сами бранили од тих изненадних гостију, врло бисмо радо имали у својој руци каквога оружја против њих.

Таково нам оружје даје опет хемија и физика у средствима за дезинфекцију. Та су средства отрови за заразне клице, њима их можемо уништити; а убијањем њиховим предохрањујемо себе од зараза.

Заразне су клице, као што знамо, врло истрајне, дурашне, но ипак има кемијских производа, којима ни оне не могу да одоле, као ни топлота од преко 100 града, била она у облику паре (преко 100 града угрејана вода) или сува (топлота преко 100 града угрејанога ваздуха), само кад су јој доста дуго изложене.

Данас се највише употребљавају од тих средстава за дезинфекцију: сумпораста и карболна киселина, клорни креч, бром. сирицик, галица и топлота од преко 100 града и то вода, која је преко 100 града угрејана.

Кемички стројеви, које употребљавамо за уништавање заразних клица учине то исто, што и сичан, отров за пацове и други гад кућевни, што и квас против главнице (тај је понајвећим делом састављен из галице) те мукташке биљчице на житу и јечму, о чијем телу живи и кад кад се (кад је влажна година) тако шири, да нам сву жетву уништи.

Дезинфекцијом се чистимо од кужних материја, по томе је она дакле само део опште чистоће, допуна опште чистоће, које треба свагда и свугде да се придржавамо. Најбрижљивије вршење чистоће уједно је и најбоља дезинфекција, а кад бисмо је увек и свугде неговали, врло бисмо мало пута долазили у прилику, да употребимо горе наведена средства за дезинфекцију.

Та се средства различито употребљавају, по томе, шта и где хоћемо да дезинфицирамо (т. ј. да одузмемо различним телима својство да куже, да их обескужимо.)

У затвореним просторијама (собе, где станујемо, болничке собе, школе, тамнице, касарне, кланице, штале и т. д.) дезинфицирамо тиме, што их при отвореним прозорима и вратима излажемо пари од сумпора (сумпорастој киселини) или у најновије доба пари од брома, која и најдурашније заразне клице отрује, а човеку не досађује тако као сумпорна пара, за 6—12 сахата па их за тим дуже времена ветримо. Наравно да то можемо чинити само онда, кад се нико не бави у тим просторијама. Одаје, у којима живимо, тако ћемо дезинфицирати, ако зидове и патос опајемо четком, која је замочена у раствор од карболне киселине, која садржи у литри воде 50 грамова карболне киселине, или раствором од сирицика, који садржи у литри воде грам сирицика; ако све ствари у тим одајама обришемо са крпом или четком, која је такођер замочена у мало час споменути раствор карболни или од сирицика; ваздух тих одаја дезинфицираћемо, кад почешће оставимо отворене прозоре.

На отвореним просторима, као што су авлије, сокаци, „плацеви“, гробља и т. д. морамо ђубре, трулеж прво клорним кречом, галицом или карболом или раствором од сирицика посути, па онда тек уклонити, а просторе те засађивати биљкама, које брзо расту.

Изметима и одметима одузимамо кужну снагу, кад их посипамо или засипамо карболом, галицом или раствором од сирицика. (Грам сирицика на литру воде.)

Судове, у којима смо држали различите кужне материје, морамо прво добро са карболним раствором промућкати, па онда искувати.

Окужено рубље мора се добро карболним раствором попрскати, затим искувати, па онда тек као обично прати.

Хаљине креветне и за ношњу, које су окужене или су биле у домашају каквога заражљивога болника, не смемо трести ни лупати, него их морамо изложити топлоти водене паре од 130 града за нај-

мање три сахата у особитим за тај посао направљеним судовима. Ако то не можемо учинити са хаљинама, онда их морамо добро ишчеткати четком, која је замочена у већ више пута напомењене растворе за дезинфекцију или добро пошкропити карболном маглом из справе за распрштавање течности (Spray), па за неко време неносити, већ добро ветрити изнашањем на ваздух и светлост. Сламу из сламњача и друге ствари од мале вредности најбоље је спалити.

Руке, којима смо се дотицали кужних ствари или тела, најбоље ћемо дезинфицирати, кад их пре него што их оперемо, полијемо добро карболним раствором од 5 проценaта т. ј. са таквим, у коме има на сваку стотину грамова воде 5 грамова карболне киселине.

Сумњива вода се дезинфицира кувањем.

Неопходно је нужна подробна дезинфекција болесника, који пате од какве прилепчиве болести. Из њихових тела излазе заражљиве клице и разилазе се на све стране, из њих извиру заразне клице. С тога се мора соба, у којој се налазе такви болесници, као што смо горе навели, карболним раствором најбрижљивије дезинфицирати, ваздух у соби мора се очистити справама за распрштавање течности (Spray), које смо карболним раствором напунили, од заражљивих клица, које су по њему расуте, и честим ветрењем обнављати, све излуке и одлуке болесникове морају се хватати у судове, у којима се налази доста збијен (5—10%) раствор од карбола или сирицика ($^1/_2$—1%), самога болесника морамо чешће прати раствором од карболне киселине (3—5%) или мазати карболним зејтином (од 5%). Ране на рањенику морамо особито чувати од заразних клица, јер те клице могу, као што смо видели, са ране непосредно да нам пређу у крв и да нас окуже. С тога морамо рањенога увек само са дезинфицираним рукама превијати, а превоје, што на ране мећемо, накваснти супстанцијама које трују заражљиве клице, а рану не. Такве супстанције имамо у карболној води (5%) и зејтину (5%) у раствору од сирицика (1%) и од најновијег доба у јодоформу. Пре него што рану превијемо, морамо је добро испирати карболном водом, све дотле, док не буде сасвим чиста. Превој сме само на чисту рану доћи.

Породиљу морамо сматрати као рањеницу, и код ње мотрити на највећу чистоту и најбрижљивију дезинфекцију, док јој се рана не залечи, а то се збуде за 4—6 недеља. Код рањеног и породиље не би требало да иде, пре него што се дезинфицирао, онај, који је н. пр. пре тога био код каквога прилепчивога болесника (са скрлетом, са богињама, са пламенцем, са грозницом у бабињама) или код каквога мртваца, још мање онај, који је на мртвацу обављао какав посао или га парао.

Још већма морамо пазити, кад смо принуђени, да начинимо рану на каквом болеснику т. ј. да оперирамо кога. При операцији не сме нико имати удела, који није чистих т. ј. дезинфицираних руку. Сви алати, који се таквом приликом требају, морају лежати у карболном раствору од 5% и из тога се додавати; тако исто сунђери и крпе, које се морају још добро искувати пре тога. Оно место што ће се засећи, мора се прво сапуном добро опрати па онда карболном водом. Таква вештачка рана мора се превити, као што смо мало час споменули, и о њој таква брига водити, као и о свакој другој рани.

Што чистије радимо, тим боље успевамо; данас кад је начин оперирања врло усавршен, усуђујемо се н. пр. оперирати на таквим местима тела човековога, којих се још пре 20 година није било слободно ни дотакнути (отварање груднога коша, трбуха и т. д.) и то са врло поспешним резултатом.

Врло строго морамо поступати са лешевима оних људи, који су од заразе умрли. Такве лешине морамо полити збијеним карболним раствором или раствором од сирицика, или увити у чаршаве, који су скроз проквашени збијеним раствором карболним или од сирицика и што пре сахранити, и то са што мање параде или још боље сасвим без икакве параде.

Само на тај начин можемо загушити изворе, из којих куљају заразне материје.

Савесно спроведена дезинфекција неће никада бити без успеха и спречаваће свагда и развијање и ширење заражљивих клица. Па ипак је не врше врло многи, које због неумесне предрасуде, које због лакоумне нехатости и угодности, а тиме се шкоди целоме друштву. С тога би било најбоље по друштво, да је дезинфекција обавезна или бар да се од стране власти врши званично. У многим великим варошима узела је власт у своје руке дезинфекцију, увидевш, и како је благодетна, и обавља је од своје стране за тај посао обученим особама, а трошкови за њу порежу се на становнике.

(Свршиће се.)

О ЕПИСКОПИМА МОХАЧКИМ И СИГЕТСКИМ.

ОД ВЛ. КРАСИЋА.

атријарх српски *Арсеније Чарнојевић III.*, прешавши 1690. из Старе Србије у Угарску, затекао је овде већ више православних епископа; али је то доба историје српске цркве врло слабо расветљено, те су нам ти епископи једва и по имену познати, а не зна се поуздано ни када је који служио. Тек у дипломи цара Леополда од 1695. назначени епископи находе се у свима „Сказанїама"; и од тога је времена прилично утврђен хронолошки ред познијих епископа. Само бих рекао за мохачког и сигетског епископа *Јеврема*, да је погрешно стављен после *Јевтимија Тетовца*, по што је он служио пре сеобе Чарнојевићеве и пре но што се јавила Леополдова диплома од 1695., а то ћу доказати овим, што долази. У поменутој дипломи побројени су ови епископи: „*Isaias Diakovich* Temesvariensis Jenopolitanus & Archimandrita Crusedoliensis, *Stephanus Metoviach*, Carlostadiensis & Zrinopolis, *Jephtimias Drobnjak*, Segediensis, *Jephtimias Popovich*, Budensis & Albae Regalensis, *Jephtimias Tetovac*, Mohacsiensis, Szigethiensis, *Spiridon Stibicza*, Versacziensis & Agriensis."*) По томе пасажу Леополдове дипломе први је мохачки и сигетски владика био Јевтимије Тетовац. Али ваља имати на уму, да се епископи, који су пре ових горе поменутих служили, обично не налазе у „Сказанїама."

У Гласнику VI., стр. 70., каже се, *да је после Јевтимија био епископ мохачки и сигетски* **Јеврем.** *Поред његовог имена нема ни у једном списку епископа презимена, нити је игде означена година, када је он служио.* Ја сам у своме чланку: „Опис манастира Ораховице", који ће се скоро штампати у „Летопису", објавио једну синђелију, што ју је писао исти Јеврем у *Печују* 1691 Та је година на три места забележена. Речена синђелија почиње се овако: „**Іефремь божїєю милостїю єпископь сєгєтски и Клижи и Пєчую.**" Потписао се овако: **Іефремь Іанковић.**" Нема сумње, да је ово исти Јеврем, који се помиње у Гласнику VI. као други на реду владика сигетски и мохачки. На печату његову има урезато: „Jefremus episcopus Mohaciensis." *Кад је дакле Јанковић још 1691. био епископ мохачки и сигетски, није он могао бити у истој дијецези наследник Тетовцу, који је постао владика те дијецезе 1695., него овај њему.* Тако је, мислим, сада јасно, да *Јеврему није место онде, где је стављен у познатим „Сказанїама" и хронологијама, јер је служио пре Теговца у поменутој дијецези већ 1691.*

*) Гледај: Dissertatio Brevis ac Sincera Hungari Auctoris de Gente Serbica perperam Rasciana dicta ejusque Meritis ac fatis in Hungaria. Cum Appendice Privilegiorum eidem Genti elargitorum 1790", стр. 55.

II.

У књизи „Срби у Угарској" од Пикоа (превод дра Ст. Павловића) помиње се, на стр. 461., не знам по коме извору, јамачно први пут, мохачки или печујски владика *Никанор* с презименом **Милићевић** — а у свима познатим „Сказанїама" њему је презиме *Мелентијевић* или *Мелетијевић*. Мимо то није се знало ни за њ поуздано, када је служио; тога ради је у књизи „Срби у Угарској" поред његова имена стављен знак питања. Задатак је ових врста, да документалним једним извором утврде ово двоје: *да је печујском и мохачком епископу Никанору било презиме Мелентијевић, а не Милићевић, и да је служио године 1711.*

Посланица српском народу у Барањи, коју је писао Мелентијевић у манастиру Крушедолу 16. маја 1711. није још нигде обнародована; ја сам је нашао у манастиру Грабовцу, те је, да бих потврдио горње речи своје, овде обелодањујем:

„Никанорь Мелентїевичь, божїєю милостїю владика печуински, Сигету, Шиклеушу, Мухачу, помеждх Драве и Дунава православнїи епископь.

Смѣренїе наше пишеть ү нашемх предѣлх васемь православнимь Хрїстїаномь, кои се тамо находите, мирь и благословенїе буди са вами. А по томь вѣсто ви буди, како приходили калуђери изь Грабовца до нась, именемь Прокопи са братїами; и просише писмо ѡть нашега смѣренїа, да би пошли тамо на свое отачаство иваздвизали монастирь. Того ради пишем вамь, тако были благословени, колико можете и ви ним помозите и милостинию подаите: и где на конак дођу лепо и приватите и с коли послужите, и коа су села близу монастира и с мотикомь на службу монастиру пођите и, кои нимь може, помозите за ваше здравие и за вашу душу, у тои земли таи єдань монастирь да би дао Богь, да се и он подигне, а на вечни вашь помен. Тачїю не ѡбленитє се; без ваше помоћи они сиромаси не могу ништа учинити. Свaки свачимь, кои чим може, помозите и службомь монастирскомь послушаїте, да благословенїе одь Бога примите и мирь Хрїстовь буди са вами аминь.

Мѣсеца маїа 16. 1711. ү монастиру Крушедолу.

Никанор Мелентїевичь,

архїмандрит крушедолски и владика печуински."

ПОДЛИСТАК.

БЕСЕДА У СПОМЕН Д-ру МИЛАНУ ЂОРЂЕВИЋУ

У СВЕЧАНОЈ СЕДНИЦИ КЊИЖЕВНОГ ОДЕЉЕЊА „МАТИЦЕ СРПСКЕ“

О СВЕТОМ САВИ 1885. ГОДИНЕ

ГОВОРИО ПОТПРЕДСЕДНИК КЊИЖЕВНОГ ОДЕЉЕЊА

ПРОФЕСОР СВЕТОЗАР САВКОВИЋ.

(Наставак.)

Па промотримо сада *из ближе,* какви су били политички листови, које је уређивао, и у које је писао *др. Милан Ђорђевић.*

Код сваког политичког листа имају да се разликују поглавито *три* ствари: Прво *начела,* којих се лист у својој јавној борби придржава; друго: *садржина,* под којом се разуму све оне струке и предмети, који се у листу у претрес узимају; и треће: *начин уређивања* листа и *начин писања* или исказивања мисли.

Начела, која су *дра Милана Ђорђевића* руководила у његовој јавној новинарској радњи, јесу начела деветнаестог века, који се с правом назива веком слободе и слободних, демократских установа.

Или зар идеја слободе у овом веку — особито кад га упоредимо са прошлим столећем — није у свима образованим јевропским државама горостасан скок у напред учинила? И зар она неће у друштву људскоме све даље и дубље корена хватати?

А и шта би било, кад би противницима слободе — што за цело никад неће бити — пошло за руком, да је посве угуше, те да јој нестане трага у људском друштву и у природи?

Ево каквим дивним речима један одушевљени апостол слободе описује јадно стање, у које би друштво људско дошло, кад би му се одузела лепа слобода његова:

„Одузмите“ — вели он — „слободу уметништву и уметништво ће бити обична навика, и у њему неће бити ни толико лепоте, као у тичијем певању; одузмите слободу радњи и радња ће постати слепо кретање машине; одузмите слободу нагонима и нагони, ови снажни наравствени покретачи, тако ће унизити људе, да ће наличити на чопор дивљих животиња; одузмите слободу политици, и народ ће пасти у ону јадну немарност, у којој живе источњаци; одузмите слободу наравствености, па не можете ни од кога тражити рачуна за његова дела; одузмите слободу верозакону, па ће из овог небесног законика за живот и смрт постати судска наредба, а бог ће бити стражар, који ће пазити на јавни поредак, бог, који је створио световима привлачни закон, да међу њима буде вековечите хармоније, а душама је даровао светлост слободе, да међу њима буде узвишеније хармоније, да међу њима буде — правде.“

Но да наведемо властите речи *дра Милана Ђорђевића,* из којих се види, каква је он начела исповедао у своме раду на пољу наше дневне политичке књижевности.

Он у „Приступу“ к првом броју свога „Српског Гласа“ међу осталим и ово вели:

„Тешко је нама самртним људима увек пронаћи и погодити истину, као што је било мучно Краљевићу Марку, да, према баби и стричевима, суди једино „по правди бога истинога“. Али је узвишено и човека најдостојније клањати се томе олтару. То узвишено осећање, које се прелива у души човека после сваког доброг дела, после обављене правде и истине, кадро је да превагне сву тежину и препоне, које са слабости људске у тој служби настају. При уверењу најдубљем, да наш народ само тако може поћи лепшој будућности својој, ако је заснује на чврстом темељу истине и вечне правде, ми ћемо се — рече Милан Ђорђевић — посветити том задатку, да овај лист наш буде једино и искључиво орган тих *великих начела*“.

Идеја слободе, истине и правде била је путевођа и српској слободоумној странци, када је за српски народ с оне стране Дунава и Саве захтевала ослобођење и уједињење, а у Угарској — уз одржање државног јединства и целокупности земаљске, и уз првенство племена и језика мађарског — равноправност народности без разлике вере и језика.

Српска слободоумна странка није до сад тако сретна била, да остварене види узвишене идеје, које је она заступала оном искреношћу, оном бујношћу и одушевљењем, које је основна црта српског карактера — али она живи у том тврдом и непоколебљивом уверењу, да ће идеја слободе и демократије кадтад до одлучне победе доћи, те ће једном настати ново, златно доба слободе, једнакости и братства међу свима народима од Карпата до Архипелага, од сињега до црнога мора!

Оваким племенитим мислима, оваким узвишеним

идејама давао је жива израза *др. Милан Ђорђевић* у листовима, које је уређивао. Он је био веран и речит тумач начела српске слободоумне странке.

* * *

Прелазећи на *садржину* листова, које је уређивао *др. Милан Ђорђевић,* имамо пре свега напоменути, да садржина повременог политичког листа, ако ће овај да одговара захтевима, који се стављају на сваки орган општих интереса једног народа, да садржина, велимо, мора бити такова, да су у листу у обзир узете и заступљене све нужде и потребе друштва не само у *политичком,* но и у *културном, материјалном* и *друштвеном* погледу.

Ово имају на уму и у овоме се слажу сви повремени политички часописи образованијих, напреднијих народа.

Они се разликују једино у томе, што једни у обзир узимају више интересе човечанства, а други више интересе свога народа.

Тако *Немци,* који у свему, па и својој дневној политичној књижевности космополитизму нагињу — у својим листовима доносе вести и претресају питања и предмете општег светског значаја, а дабогме и такове, који се ли немачког народа тичу и у коло његових интереса захватају.

Французи, који своју дивну и у свему напредну отаџбину сматрају за свет у маломе, пажњу своју обраћају много више својим стварима, те ове расветљују, и — што више могу — унапређују.

И нама Србима ваљало би пре свега да стоје потребе и интереси нашег у сваком погледу запуштеног и уназађеног народа.

Поред политичких питања ваљало би у нас највећу пажњу обратити просвети, без које ни једном народу нема бољег ни сретнијег живота, и материјалном благостању, које је основица свакој просветној и политичној радњи, јер без развијене привреде, без довољних привредних средстава не може се ни најузвишенија политичка замисао остварити ни најплеменитија просветна тежња постигнути.

Ево како о тој ствари зрело и темељно умује и *др. Ђорђевић:*

„Кад би“ — рече он — „наш народ обратио своју позорност на материјално благостање, могао би за сразмерно кратко време створити на своме земљишту богат и силан врт и тада би и у политичном погледу поред све горке судбине, која га кроз векове прати, стојао друкчије и кадар би био, да самосталније и сигурније свој удес удешава, своју срећу кује. У неједнакој борби са толиким незгодама бар би сковао себи једнако оружје, које би поред праведне му ствари ускорило коначну његову победу. На модерном уставном пољу такођер може само онај народ истрајно и доследно војевати, који стоји на чврстом материјалном темељу. Само тако може с извесним рачуном напред корачати, не падајући ни у очајни бес ни у равнодушну апатију“. Тако Милан Ђорђевић.

Исто тако не може ни један народ ни на којем, па ни на политичном пољу свога јавног рада далеко дотерати, који у *друштвеном и породичном животу* своме не крепи и развија честитост и поштење, савесност и уредност, вредноћу и штедљивост и друге врлине и лепе стране људског карактера. Породице су темељни састојци, из којих је састављен цео народ, ако дакле не ваља темељ, не ваља онда ни цела зграда на трошном темељу подигнута.

Нашој српској дневној књижевности — па и листовима, које је уређивао *др. Милан Ђорђевић* — то се баш с правом замерити може, што скоро искључиву пажњу политичним, а слабију другим питањима поклањају, те им је садржина доста једнострана.

Прилике нашег новинарства морале би се пуно променити, па да у овом обзиру боља времена настану.

Наша читалачка публика морала би се пре свега живље и свесрдније одазивати нашим новинарским солидним подузећима. У нас не би требало још да је престало оно сретно доба, када се из родољубља куповале српске књиге и листови. Али ми се канда и у овом — као и у многом другом — обзиру сувише одајемо грешном и за нас врло опасном космополитизму, те немилице трошимо на стране књижевне производе — а кад би тај силни новац својим српским писцима и новинарима у руке давали, они би могли своја подузећа разгранати и усавршити тиме, што би узимали више писаца, ови би се у својим струкама извежбали, постали би стални раденици, а не привремени, који само чекају, да им се прилика јави, па да новинарству за свагда леђа окрену. Од тако извежбаних писаца добијали би ми онда на нашем лепом српском језику ону поуку и забаву, коју сада већином тражимо у списима туђинских писаца, који непријатељским духом према нама дишу, па нам за наше рођене, драге новце враћају често највећу поругу и презрење.

*

Како се *Ђорђевић* уживео био у писање и уређивање политичких листова, види се најбоље из овога. Када је из Новог Сада преселио се у Руму, он је то учинио с том тврдом одлуком, да се ода адвокатској радњи. Али шта после неког времена видимо? Видимо то, да, као што се орање Краљевића Марка преметло у бојеве са Турцима, тако се и адвокација Ђорђевићева прелила у издавање и уре-

ђивање „Српског Гласа“, који је мушки заступао права и интересе српског народа у опште, а оног у тројној краљевини посебице. У место приватног браниоца постао је дакле Ђорђевић браниоцем политичке странке, која се зове — српски народ!

Но *Ђорђевић* не само да је извежбао се за вештог. за писање вазда спремног новинара — он је кадар био језгровите чланке без поправљања писати у сред разговора и немира других особа, које се обично у уредништву скупљаху — но у њему се није изгубио ни онај пређашњи философски образовани научењак, она „философска глава“, која о свима појавама живота дубље размишља, и сваком удесном приликом својим мислима речита израза даје.

Тако поред силних ваљаних чланака, у којима претреса политична питања, налазимо доста пута и на саставке, у којима чини философска расматрања о животу и о разним појавама у свету.

Ради потврде ових наших речи навешћемо више места из таких његових саставака.

„Кад се човек“ — вели он у једном таком чланку — „обазре по свету, по бескрајној васиони, те кад сравни све страсти, сву борбу и читав немир свој са неизмерном просторијом васионском и вечним непроменљивим законима природе, онда му и нехотице на растужено чело пасти мора суморни облачак очајности, помислити мора: колико је ништавно створење на овом шару земаљском и колико јадна му борба изгледа напрема вечној бесконачности. У том осећају своме само му једна божанствена искрица светлуца и путе озарава, која га изводи из лавиринта, из очаја. Поред све растрзаности и скучености своје осећа и слути у уму своме ону снагу, која га са бесконачношћу и вечношћу везује. Слути царство од другог и друкчијег света, где влада мир и љубав несебична, узвишена, бескрајна. И то му се приказује као мета, којој му свеудиљ тежити ваља, вредна живота једног.“

У другом чланку, у коме говори о „идеалности у овом добу“ између осталог и ово вели:

„У томе ће лежати највећа добит за човечанство, кад једном целим светом буде овладало уверење, да само они материјални пробитци имају за народе трајне и истините вредности, који су поникли из словесне мисли, који су се зачели у оправданој и сретној идеји, а да проста себичност без духовног освећења не рађа добрим плодом, а свакако понижава човека, јер му поглед са небесних висина прикива ропски за земаљске низине. Наравно да ће још много времена протећи реком вечности, док једном то начело у опште овлада, ал’ тако је исто и то сигурно, да то начело већ почиње овлађивати и да ће најзад и до своје потпуне победе доспети. Српски народ, који толико имаде духовног полета у својој нарави, не треба да малакше у овом добу себичности и материјализма“.

У једном ускршњем чланку, између осталог, и ово каже:

„У општем празновању и радовању лежи вера, да ће се људски род непрестанце развијати и усавршавати, ма да пут његова развијања и усавршавања јесте пут беде и невоље људске. На свака два корака, које човечанство напред учини, долази можда по један и пô, којим се у назадак враћа. Па то споро и скоро очајничким напрезањем постигнуто напредовање, колико је крви и суза стало? Но ваља знати, да је свака кап мученички проливене крви била семе, из које је ницало дрво напретка општег, а свака суза патње људске, да је залила и до листа доводила то дрво. Из муке и патње рађа се нов живот, из великих потреса, који се у грозничавом стању производе — у грозничавом с тога, што се поремећава дотадања равнотежа — из таких потреса стварају се нови облици, нови и неслућени идеали задивљеном свету. Та вера у бесконачност људског рода и у непрекидност његова усавршивања и облагорођавања, та се вера преноси са целине на појединце, са човечанства и на народе, те шаровите удове, у које се прелива и прелама човечанство.“

(Свршиће се.)

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Срп. нар. позориште у Панчеву.) XXVI. предст. (у II. претпл. 5.) први пут: 21-ог фебр „Рудар“. Позоришна игра у 4 чина, а 5 слика, написао Жорж Онè, превео М. Ђ Глишић. (М. Цветић редитељ кр. срп. нар. позор у Београду као гост.) Смемо слободно рећи, да нас је ова позоришна игра од свију досадањих најпријатније и забавила и поучила. Жорж Онè постао је чувен, изврстан је познавалац људи и живота. Мајсторском кичицом уме сликати људске страсти, и слабости и душевне борбе. Рекли бисмо, да су у њему сва својства, којима ће моћи дуго владати светским репертоаром. Захвална можемо бити и М. Ђ Глишићу на овако лепом избору и преводу, којим је заиста обогатио позоришни репертоар Заплети су у овој игри врло интересантни, вештачки и мајсторски изведени, карактери верно нацртани, а базирају на моралу Приказ глумаца беше врло добар. Ми-

лош Цветић (Дерблеј) показао се у овој улози правим вештаком. Добро научена улога, вешто кретање у равним моментима и фини манири, красили су овога вечера Цветића и изазвали у публици живо допадање. С. Вујићка (Клара Бомуерова) беше овога вечера на висини свог уметничког приказивања. Лукић (Баше) одиграо је — као обично, кад су улоге оваке врсте у његовим рукама — врло добро. Димитријевић (војв. Блињи) беше врло добар, као и Добриновић (Мулине). Хаџићева (Атена) играла је с лепом вољом и вештином. Остали и остале мање више беху у својим улогама доста добри. Да приметимо овом приликом још нешто. Позоришна игра ова носи наслов: „Рудар“, (ма да га у целом комаду називају „ковач“. Не налазимо овај наслов за згодан. Ову позоришну игру превео је с оригинала Ј. К. Švrljuga и крстио је именом: „Vlastnik ljevnica (?!) (Hüttenbesitzer) но и овај наслов није коректан. По нашем немеродавном мњењу, не бисмо били ни за „Рудара“, ни за „Vlastnik ljevnica“ ни за „Kolibara“, већ према садржини дела и игре, пре би ју назвали и дали јој наслов: „Кузничар“. Ово би, држимо, боље доликовало према ономе, што је „Рудар“ (!?) и у овој игри у истини. Посета беше врло добра. — XXVII. предст. (у II. претпл. 6.) 22-ог. фебр. „Кин“. Позоришна игра у 5 чинова, написао Ал. Дима, с француског превео К. Н. Христић. Изврсна позоришна игра ова одавна је већ на репертоару нашег народног позоришта, а са своје лепоте, вредности и занимљивости одржаће се без сумње још дуго. Овога пута гледасмо је с пуно задовољства. Кина је одиграо Ружић вештачки; игра му се толико допала публици, да га је четири пута изазвала уз бурно: живео! Димитријевић (војвода Галски) беше добар, исто тако Лукић (Саломон) и Добриновић (Пистол). Милосављевићу (гроф Кефелд) као да не иду од руке улоге оваке врсте. Хаџићева (Ана Демблијева) беше на свом месту. Остали нас мање више задовољише. Посета овога вечера беше слаба, узрок томе је по свој прилици ове две представе једно за другим, а морало је тако бити, јер је у суботу даван концерат црвеног крста. — XXVIII. предст. (ван претплате) 24-ог фебруара: „Сеоска лола“. Позоришна игра с певањем у 3 чина, написао Е. Тот, превео и за српску позорницу удесио С. Дескашев, музика од Д. Јенка Позоришна игра ова, зачињена лепом песмом, у колико нам износи у верним типовима слике и прилике, каквих је наћи у обичном животу, и у колико је удешена за нашу позорницу и наш свет, одржаће се још дуго на позорници нашој, и имаће увек привлачне снаге за наш свет. Приказом глумаца бесмо овога вечера потпуно задовољни, а и са самим певањем. Публика је тако на ову представу нагрнула, да каса напослетку није могла ни смела више свет припуштати, давајући уверење, да ће се комад овај још једном представљати. На каси је овога вечера, што ни на једној представи, која до сад ван претплате беше, пало 192 ф. и неколико новчића. — XXIX. предст. (у II. претпл. 7.) 26-ог фебруара: „Великоварошани“. Шаљива игра у 4 чина, написао др. Ј. Б. Швајцер, превео П. Ј. Мостић. Шаљива игра ова — што се иначе баш за неке немачке шаљиве игре не може рећи — може се пуним правом шаљивом назвати Пријатно смо се њоме забавили и слатко од срца насмејали, гледећи сценерије великоварошког живота верно и добро погођене Приказ глумаца беше хвале вредан. Димитријевић (Лябстрај) беше у свима моментима комике изврстан, као и Ружићка (Лиза, жена му). Обоје су приказивали вешто, верно, и добром маском Ружић (Макелдај, књижар) врло добар, па и Динић (Фриц Хаберланд) нас је овога вечера задовољио. С мало воља играху овога вечера Лукић (Вердек) и Ђурђевић (Винген). Хаџићева (Хулда) играла је врло добро Л. Петровићева (Пава Ванден) одиграла је своју улогу сасма добро. Ми се радујемо, што видимо лепа напретка у наше младе глумице Петровићеве, али нека нам се не замери, ако речемо, да би на њој волели видети мало мање „скакутања“, „климања с главом“ и сувишног гледања, да не речемо „кокетовања“ „у публику.“ Петровићеву то дичи, што своју улогу увек добро научи, те „чика шаптало“ и не егзистира за њу. Посета беше добра према одвећ хрђавом времену. —о.—

(Јоца Савић). Читамо у Минхенском „Allgemeine Zeitung“-у ово: „Услед највишег решења одобрава се, да се са главним редитељем дворског и народног позоришта у Манхајму, госп. Јоцом Савићем, потпише уговор, ли за редитеља позоришних игара на овдашњем (Минхенском) дворском позоришту. Г. Савић био је осам година на дворском позоришту у Вајмару редитељ трагедије и позоришних игара и постао је пре кратког времена главни редитељ на Манхајмском позоришту.“ Радујемо се, што можемо ово забележити. У колико се Немци поносе са уметником Савићем, у толико се можемо ми и са земљаком, са Србином. Живио!

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Књижара Косте Т. Наумовића у Смедереву позива на претплату на превод Чернишевсковог романа „Шта да се ради?“ Дело ће изаћи у три свеске, које ће излазити убрзо једна за другом Прва свеска стаје 1 дин. 50 пара или 75 новч. а. вр. а биће готова за који дан. Скупљачи претплатника добијају шесту књигу. — Прва књига тог Чернишевсковог романа изашла је у српском преводу у државној штампарији у Београду још год. 1871.

— Revue internationale зове се журнал, који у Фиоренцији излази, а засновао га је талијански научник Анџело де Губернатис. У њему, осим других одличних сарадника свију европских земаља, видимо као сараднике и два врсна књижевника наша, Ст. Новаковића и Ст. Бошковића. С. Новаковић у једном писму саопштава о нашим књижевним приликама, а С. Бошковић пише у 10-ом броју о. г чланак: „Србија у међународним односима“. Евала обојици, што стран свет упознају с нашим народом!

СМЕСИЦЕ.

(Колико се троши на великој опери у Паризу.) Паризки музички часопис „Le Ménestrel“ саопштава сасвим поуздано, да су певачи и певачице на великој опери у Паризу овако плаћени: певачица Краусова 127.500 франака, баритониста Ласал 125 000 фран., певачица Исакова 80.000 франака, тенориста Саламон 70.000 франака, певачица Richard'ова 60.000 франака. Трошкови једног приказа у опери дођу до 20.000 франака на једно вече. Држава даје 4 000 франака субвенције а оних 16.000 мора пасти на каси, да се само трошкови подмире. Просечни приход од претплате износи за једно вече до 8.500 франака.

АФОРИСМИ.

(Старо-грчки.)

Иди лагано свом пријатељу, кад те зове на част, али похитај му, кад је у злу. *Хилон.*

Ваља да сачувамо своје пријатеље, били они какви драго, да не би мислио свет, е смо имали зле пријатеље, или да смо прекинули с поштеним пријатељима. *Бијон.*

Дође једаред Диоген на олимпијске игре. Виде младића са Рода раскошно одевена, па ће рећи смешећи се: „Сујета!“ Мало за тим срете Лакедемонце у прљавим отрцаним хаљинама, па рече опет: „Друга сујета!“ *Елијан.*

Осиромашићеш не смањујући свој иметак, већ множећи своје жеље. *Платон.*

БИБЛИЈОГРАФИЈА.

Из живота светих угодница божјих. Свеска I. У Новоме Саду. Штампарија А. Пајевића. 1885. Стр. 190. Цена 60 новч.

Пловиград. Прича Жил-Вернова. Превео Бранко Мушицки У Новоме Саду. Издање и штампа А. Пајевића. 1885. Стр. 192. Цена 60 новч.

Српски свет. Удесио Пет. М. Никетић, учитељ. Са шест слика и једном колорисаном картом српских земаља. (Друго поправљено издање). Београд. Штампарија напредне странке. 1885. Стр. 182. Цена 1·50 дин

Млетачки трговац. Позоришна игра у 5 чинова. Превео Јован Петровић. За српску позорницу удесио А. Хаџић. Овај је превод наградио позоришни одбор у Загребу. Панчево. Наклада књижаре браће Јовановића Свеска 100. „Народне библиотеке. Стр. 87. Цена 16. новч

Горски вијенац. Историјски догађај при свршетку XVII. вијека. Сачинио Петар Петровић-Његуш. Издање српске књижаре браће М. Поповића у Новом Саду 1882. Стр. 144. Цена 50 новчића

Пет стотина милиона Бегоминих. Приповетка Жила Верна. Београд. Краљевско-српска државна штампарија. 1885. Стр. 108. Цена 1 динар.

Низ бисера, што га је нанизао српској младежи Мита Нешковић. Са сликама. Панчево. Наклада књижаре браће Јовановића 1885 Стр. 155. Цена 60 новч.

ОДГОВОРИ УРЕДНИШТВА

П. J. Кн. у Ч. Молимо, чим свршите, пошљите оно, што сте отпочели радити; ми ћемо вам са своје стране радо испунити молбу.

Радмилу у Ч. Песме су слабе.

М. J. у Н. Ево по жељи „кратка“ одговора у овој рубрици: не можемо „употребити.“

Алији у О. Нада вас је оманула, јер вам песме збиља „певају у кошу“. Судећи по свему, рекли бисмо и за прову, да ће боље бити да — бар засад — и надаље „спава код куће“.

Исправак. У прошлом је броју у приповетци: „Knez у купатилу“ на страни 265. у трећем реду од горе погрешно штампано „дрењине“, место „трњине“.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године За Србију и Црну Гору 14 динара на годину. Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТ. МИЛЕТИЋА У НОВОМ САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И УМЕТНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 11. У НОВОМ САДУ 14. МАРТА 1885. ГОД. I.

ИЗ ГЕТЕОВОГ „ФАУСТА“.

(Наставак.)

Дух.

Ко ме зове то?

Фауст (гледи на страну).

Ужасна прилико!

Дух.

Привукао си снажно мене ти,
По сфери дуго вук'о си ме ти,
А сада —

Фауст.

Јао! Не могу те издржати!

Дух.

Ти молиш жељно, да ме угледаш,
Да лице видиш, да ми чујеш глас;
Големој молби склонио се ја,
И ту сам! — Али какав јадан стра'
Тебе је дива сада спопао!
Где ј' душе глас? Где груд, што себи створи свет,
И негова? Што радо диже лет,
Те с' нама раван бити допао?
Па где си, Фаусте; глас сам чуо твој,
Што дође ми у жељи препуној?
Јеси л' то ти, ком ево дах тек мој
У срцу врелом заталаса крв,
Бојажљив ти и згрчен црв!

Фауст.

Да̀ теби, пламни створе, узмичем?
Да̀, Фауст сам, теби раван у свачем!

Дух.

Где живот бuји, хуји посао,
Ту лебдим ја,
Ту с' крећем ја!
Рођење је и гроб
Тек море вечито,
Промењљив крет,
Зажарен свет!
На хучном творим разбоју од времена,
Божанству плашт животан стварам ја.

Фауст.

Ти, који широм обилазиш свет,
Превредни душе, теби раван сам!

Дух.

Ти раван духу си, ког схваћаш са̂м,
Ал' мени не! (Нестане).

Фауст (сруши се.)

Ни теби не?
Па коме тад?
Ја, божји облик, зар?
Па баш ни теби не!

(Неко куца.)

О, смрти! Знам већ! то је фамул мој.
Тако се ништи најлепши ми чар!
Кад бујних слика неизмеран рој
Тамани шуњало у такав пар!

(Вагнер у покућној хаљини и спаваћој капи са жишком у руци. Фауст се зловољно окрене.)

Вагнер.

Опростите! ал' беседу вам чу',
Ви грчку читасте трагедију?
И ту вештину хтео бих да знам;
Јер много вреди на данашњи дан.
А начуо сам чешће хвалу ја,
Комедијаш и попа учит' зна.

Фауст.

Та да, ако је поп комедијаш;
Што кад кад хоће да се деси баш.

Вагнер.

Ах, кад је човек скучен у свој стан,
Те једва види свет у свечан дан,
На дурбин једва, 'нако на доглед,
Зар може речма управљати свет?

Фауст.

Не осећате л', узалуд је све,
Из душе ако вам не долази,
И својски ако, доброћудно не
У срца слушаоца пролази.

Посадите се! Леп'те сваку ствар,
Од туђег ручка чорбу сварите,
И кукавички, млаки онај жар
Из вашег пепела поджарите!
То мајмун, дете ће усвојити,
Кад тако нешто допада се вам;
Ал' срца никад не мож' спојити,
Из срца када не излази плам.

Вагнер.

Говорнику је начин срећа, знам;
Заостао сам, то већ осећам.

Фауст.

Добитак поштен ви потражите!
А не будала да сте, звецкало!
Разум и смисао прикажите,
Вештином малом даје се и то;
И ако с' нечим не шалите ви,
Је л' онда нужно речи тражити?
Говори ваши, светлуцања та,
Из њих шаренило извирује,
И немили су к'о маглуштина,
Кроз сухо лишће хладно кад пропирује.

Вагнер.

Ах, боже! Уметност је дуга, знам,
А живот нам је кратак, прекратак.
Мој критички је такав поступак,
Да с' често врло чудно осећам.
До средст'ва оних доћи тешко је,
Која нас изворима доводе!
Стигне л' се једва пола пута, хај!
Умрети мора сиромашак тај.

Фауст.

Зар извор свети да вам је папир,
Из ког за свагда напити се да̂?
Тим нисте набавили свежила,
У рођеној кад души није вир.

Вагнер.

Опростите! Ал' наслада је тек,
Уживети се у негдашњи век,
Шта пре нас хтеде који учењак,
И како ли смо дотерали чак.

Фауст.

Та да, до звезда дотерасмо ми!
Пријашко мој, времена прошлости
За нас су књига запечаћена.
Што духом доба називате ви,
То те господе дух је сопствени;
Времена пак по њему схваћена.
И заиста је често жалост то!
Та бежи сваки чим вас види ко.
Ништавило, сићушна то је ствар.
Ил' тек државно какво дело бар,
С прагматичким начелима при том,
Што доликује лутку трађавом.

Вагнер.

Ал' свет, па човечије срце, дух!
Из тог би сваки хтео науку!

Фауст.

Та да, што науком се зове то!
Зар право име сме изрећи ко?
Та оне, што се тиме бавили,
И лудо осећај откривали,
Те пуку срце, знање јавили,
Распели су их, ил' спаљивали.
Но, пријатељу, сад је доцне већ;
Те мораћемо прекинути ми.

Вагнер.

Хтео бих радо још неспавати,
Да зборим с вама тако мудру реч.
Ал' сутра први ускршњи је дан,
Дозволићете које питање!
Са душом свом сам науци одан;
Ја много знам, ал' бих да знадем све.

(Оде.)

(Свршиће се.)

КНЕЗ У КУПАТИЛУ.

ПРИПОВЕТКА ЈАШЕ ИГЊАТОВИЋА.

(Наставак.)

утрадан, кад се кнез пробуди, газда хоће да му чизме и хаљине чисти, кнез не да. Чакшире су на њему, како би их скидао и другом дао у руке, кад су у овећачи велике банке. Чизме су му лежале на столу чело главе, у једној је завезај с банкама.

Кнез се умије, опраши, а већ ето и Фрање, јавио се на послугу.

Кнез је нешто намрштен, гледа мрко у други кревет, онде се неко migoљи.

— Хајд, Фрањо, да што јеткамо.

Кнез се креће, ладно каже газди збогом, поглади шаком шешир као од мисли, па се са Фрањом удали.

Дођу до меане, где су јучер били.

Започну разговор.

— Како си спавао, пријатељу? пита Фрања.

— Та којекако, у другом кревету је неко лежао, једнако се мигољио, па сам морао бити на опрезу. Но знаш шта, Фрањо, ја нисам рад код газде тог остати, нађи ми друго станиште.

— А зашто?

— Хоћу у соби сам да сам.

— Е добро, ето онде, друга кућа, велика меана „код пропелера“, ту ћеш добити за се собу ал ћеш платити форинту на дан.

— Не браним, хоћу да сам будем.

— Е добро, а оно исплати газду па можеш одмах овамо.

— Добро, а ти иди, па исплати.

Кнез да форинтачу Фрањи.

Фрања оде газди и то јави.

Газда се љути, мора исплатити кнез за осам дана, јер друкчије он не издаје собе, а да кнез није дошао, издао би био другоме, јер после њега одмах је дошао други.

Фрања га моли, поносит газда, неће да пристане.

Фрања се врати и донесе тужну вест.

Кад то чу кнез, ни најмање се не ражљути.

— Волем, Фрањо, и то исплатити, нег онде да останем.

Кнез извади новац и преда Фрањи.

— Ево исплати, па донеси струњу и чутуру.

Фрања оде и брзо се врати.

Још мало, па се дижу да траже други стан.

Двaест-триест корака па су ту.

Даду једну собу отворити, погодба: форинта на дан, као што је Фрања рекао.

Кнез се смести.

Момак, „келнер“, покаже му на дувару дугме, да зовне, кад што устреба. Покаже му, како треба куцнути. Кнез покуша, добро иде, звонце удара. Соба је у горњем кату.

После тога оду у купатило.

Фрања му све исприча, како се ту купа; хоће ли у велику купку, где их има млого, или у малу засебну?

Кнез кад је већ ту, хоће све да види, да има шта код куће причати, но мора с њим тамо и Фрања, да га чува.

Фрања је готов.

Изваде за неколико новчића две цедуље, и упуте се у купку.

Кад уђу, магла и сумпорит задај падају кнезу у очи, у нос.

Кнез се зачуди.

— У каквом ћу се ја леђену прати? рече Фрањи.

— Ћути, пријатељу, све ће добро бити, само замном.

Фрања води кнеза за десну руку, кнез канда је мало обневидио, тек кратко за Фрањом корача, а леву подиже, да се не склизне, јер изгуби ли мах, окупаће се а није се свукао.

Фрања тражи места, тешко је наћи, сваки клин је заузет. Наиђе на неког свог познатог, да му места даде, нађ намигне, а овај не само што му га уступа, већ и моли и суседа свог, да се мало одмакне.

Тако Фрања нађе места, где ће се кнез свући и своје ствари повешати. Фрања ће своје ма где потурати, ако баш што и нестане, није велика штета, ал тог бити неће, јер је он с тим великим леђеном познат као риба с Дунавом, готово сваки клин познаје.

Кнез седне на клупу па се свлачи, Фрања хоће да му помогне, не да се кнез, рекне му само, нек се он свуче, па да му пута покаже. Не да кнез своје чизме и чакшире ником у руке.

Већ су готови да иду у воду.

— Фрањо брате, обоје чувајмо ствари, ти увек гледај на чакшире и шешир, а ја ћу на чизме.

Мудар је исказ тај од кнеза, Фрања да чува чакшире а он чизме. Кнез ће све оком чувати, а у чакширама је највише новаца, па ће их и сам кнез чувати, но кад их и Фрања чува, онда их сигурније двојица чувају, па боље и чизме да нестану нег чакшире.

Сад се спуштају у воду. Фрања опет води кнеза лагано у воду, дођу до степенца, тај је од мермера, клизав.

— Пријатељу, само лагано, ево први басамак, још један, па још један, сад иде лако са других, кад смо у води.

Сретно се спусте.

— Сад седни, пријатељу.

Кнез се посади, врућа, готово врела вода до прсију му дошла. Кнезу је јако топло, није на тако што навикнуо, но претрпиће, ма како му било.

Фрања примети, да кнез није томе навикнут, хоће да му олакша.

— Пријатељу, не мораш тако дубоко седити, можеш и горе више.

Кнез седне навише. Једва се мало од забуне разабра, заборавио је за тренутак и на чакшире, на чизме, на „јанкл.“ Ту је „шлајбок.“

Сад је кнезу све светлије. Гледа на чакшире и чизме, све је у реду, Фрања са њих готово очи не скида.

Кнез гледи на све стране, примети неког дебелог, као што је и он, међу му „купке."

— Гле, Фрањо, оног онде.

Покаже на дебелог.

— Том међу купке, пунокрван је.

— То би и мени требало.

— Можеш, пријатељу, сутра.

— То мора добро бити, и њега крв гуши.

Види кнез, где пиво доносе, и људи пију.

— Шта је то, брате Фрањо, зар овде пиво точе?

— Јест, ко је жедан, и коме може бити.

— Дакле то не шкоди?

— Не.

— Дај донети две холбе.

Фрања виче, да донесу пива.

Тек што реч пусти, ето човека, који чаше носи па нуди, ко хоће

Кнез и Фрања салију на искап све, па ишту још.

— Но, овако слатко што још никад нисам пио, приповедаћу код куће, како има пива и у самом купатилу, где се човек купа.

У великом купатилу том хука-бука, цикот, брчкање деце, свакојаких ту има, младих, старих, све вере и народности су ту, од сваког руфета, што их је на земљи, напослетку и војника. Само се овде не разазнају, јер им је руво о клину.

Па доиста лепо је то призорје у таквом купатилу. Све гмиже од сваке врсте људи.

Па какав је обим тог грдног леђена, можеш у њему пливати. Но што је за уво, слух, умилно, та вода, што извором жубори, какав је то диван, тајанствен одјек, оно роморење, канда стеновит свод тужи за својим несталим господаром. То је купатило било пре триста година својина Соколовић-паше, пашин „амам", где се буле купале. Да устане, да види, како се потомци некадање турске раје сада у њему рахате.

Кнезу је свега доста, диже се, иде да се облачи. Фрања му помаже, да не склизне.

Кнез се облачи, напипава овећачу, добро је, напупчено је, пипа у чизми, и ту је у реду, па лагано обазриво чизму навлачи, да што не испадне.

Већ је обучен.

— Хајд, Фрањо, напоље.

Кад изиђу, напољу свеж зрак, кнез канда се лакше осећа. Огладнио је. Оду опет у меану, где су и пре били и доручају.

— Фрањо брате, ти знаш, где је овде српска црква?

— Како не бих знао, колико сам пута био у њој, чуо сам и липу придику говорити нашки.

Дигну се, Фрања кнеза води српској цркви, близу је.

Кад пред цркву дођу, кнез стане, гледи, па опет с бока даље и промера је, колика је велика, дугачка и широка. Баш у исти мах завоне у сва звона, неко је умро. Кнезу се звона допадају као и црква, волео би, да су у селу његовом така, премда примети, да је и у њих тако велика црква.

Уђу у порту, кнез гледа на мермерне плоче узидане, споменике умрлих.

Кнез разгледује на све стране, види усред порте калдрмисану стазу из средине до стране женске цркве, и то калдрмисану поломљеним мермером од споменутих споменика. Чуди се, како деца и унуци покојника то допуштају, он у својем селу кад је био кнез, тако што не би допустио.

Црквењак види страног, јави му се лепо, понуди га, да му отвори цркву и кнез то прими.

Црквењак донесе кључеве и отвори.

Кнез разгледа, све му се допада, особито слике.

Стане пред икону св. Николе, прекрсти се и пољуби, извади из „шлајбока" сребрну форинтачу и метне у тас.

Кад изиђу, кнез још једаред погледа на цркву, па онда даље. До цркве одмах продају красне рибе, баш тако је, као што му је Зарија казао.

— Да красне рибе, брате, да ми је кући послати, па још те сечене.

— Можеш данас и овде јести, колико хоћеш, петак је.

Оду на ручак.

Разговарају се.

— Како ти се допада, брате, у купатилу?

— Знаш, Фрањо, на просто да ти кажем, и допада ми се, и не допада ми се. Купатило је тако велико, лепо, да такoво што пре тога ни не помишљах, но изгледа ми као вашар, ту мора бити свакојаких.

— Та јест, пријатељу, коме може бити, тај узме мало купатило за се, а тог има доста ту.

— Шта се плаћа?

— За једаред триест-четрест новчића, па још има скупљих.

— Хоћу оно по триест новчића, знаш, тамо ћеш ме водити.

— Е добро, сутра можеш одмах почети.

Обаве ручак, устану и оду се шетати. Фрања

кнеза води на обалу Дунава, показује мале и велике дамшиће, „пропелере“, и све му тумачи.

Тако кнез пробави тај дан.

Фрања после кнеза допрати у стан његов, у „отел Пропелер.“

Тако сад кнез у „отелу“ седи. Сад да га види Пела и Зарија.

Фрања допрати кнеза чак у собу, запали свећу, и све му показује, да зна, како се у „отелу“ живи. Фрања све то зна, послуживао је господу.

Фрања се опрости са кнезом и оде кући својој.

Кнез закључа врата, још и резу повукао, да је сигурнији.

Сад ће да се помоли богу па у кревет.

Кнез гледа на дувар, нема иконе, већ саме неке слике, насликане младе женске, види, да нису светитељке, нема куда лице да управи молитве ради.

Свуче се, чизме метне на једну столицу, хаљине на другу, прекрсти се, угаси свећу и легне.

Кнез одмах заспи, и спава, што-но кажу, „као окупан“, и доиста је окупан.

Снева, канда се кући вратио, и приповеда Пели и Зарији, како се купао.

Кнез ујутру раније урани. Собњи прозори су према Пешти; виде се сунчани зраци, кад свиће.

Устане и обуче се. Гледи кроз прозор, види Дунав и красну Пешту, и дом купатилни. Сад би се већ знао сам у тој околини окретати.

Дуго му је време, пио би ракије, а нема. Падне му на памет, да му је момак казао, како да удара у дугме коштано, ако му ко затреба.

Дође до дугмета, гурка га, не чује одзив. Опет лупне, нико не долази. Ваљда спавају, па не чују.

Кнез донекле чека, ал кад му се већ досади, а он не само да гурка, лупка дугме, већ га и потегне, што бољма може, да чује. Но се унутри нешто покида, а дугме му оста у руци.

Наскоро дотрчи момак — кнез је врата већ отворио — и љутито пита кнеза, шта је радио.

Кнез не зна, да му одговори, јер га ни не разуме, већ момку песницом на устих показује, канда нешто натеже, рад би што пити. Момак га разуме, кнез иште ракије.

Момак оде, донесе му ракије и земичке, метне на сто и оде.

Кнез пије и закуса.

Момак доле пази, да не би кнез побегао. Шта има собом? Струњу и чутуру, па крај.

Кнез хода горе-доле, изглеђује, чека Фрању.

Кад ето и Фрање.

— Фаљен Исус, како си спавао, пријатељу?

— Добро. Би-л' се мало, брате, поткрепио? Зови тог момка, да донесе ракије, то дугме ништа не вреди, не чују, а канда се и прекинуло.

Фрања оде, да зове момка и да донесе ракије, па се врати.

Момак дође с ракијом, но уједно метне и рачун на сто.

Кнез узме рачун, прегледа; немачки не зна, ал зна цифре, стоји, да има платити 5 фор. 15 новчића.

Кнез пита: откуд толико?

Момак протумачи преко Фрање: соба 1 фор., свеће 20 новч., ракија 30 новч, дугме 3 фор. 65 новч. Сума 5 фор. 15 новч.

Кнез се убезекну.

— Давле толико стаје дугме, па свећа!

Кнез се прекрсти.

— Ево, платићу. Шлавонија још није пропала.

Извади новце и исплати.

Момак се удали.

— Но, ово је скупоћа; ал ми није ништа жао, само дугме, рече кнез љутито.

— Знаш, пријатељу, шта бих ти рекао; да дођеш мом једном пријатељу на стан, даће ти собу по десет фораната на месец, и послугу, а добар газда: има кућу и виноград, Стипа Звиршић, па наш човек, нашки говори.

— Е, добро. Хајдмо одавде.

Изиђу без „збогом“ из „отела“.

Фрања води кнеза Стипи Звиршићу, близу купатила, кућа баш уз гребен „Герзелеза“.

Погоде се и кнез се усели. Звиршићу се допада кнез, кнезу Звиршић.

Сутрадан одведе Фрања кнеза у купатило, и узме једно посебно, по тридесет новчића.

Фрања ће га ван код врата чекати.

Кад кнез уђе у купатило, послужитељка му све покаже, чешаљ и огледало, донесе му и чаршав; види, да је дебео, па га понуди, ако је рад, да му кога пошље, да га тре. Кнез откаже, то има и код куће, не треба му онда купатила.

Тај дан сретно заврши, а сутра ће ићи са Фрањом доктору, да му цедуљу да за купице. Хоће крв да пушта.

Тако кнез започе с купатилом, а ваљда ће му то и пријати.

Но шта код куће раде?

(Наставиће се.)

НА СТЕНИ.

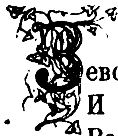
Зевсова пламена стрела на стену удари доле,
И стена на двоје пуче. Брујећи у току своме
Водопад растресе гриву и обе раздвоји поле.
И бурни његов лêт
Са горском студеном струјом у цветне потече равни
У туђ, у далек свет.
У рâно пролеће тамо сурови горштак се вере,
Слушајућ' срдите вâле, што храшће столетно ломе,
И смело над понор нагнут мајкину душицу бере,
И пева суморну песму о тужном растанку своме —
И чудни његов глас
У мени душу стреса, к'о лахор што стреса крилом
Зелени, вити клас...

Београд. **Војислав.**

РАЗНИ ПУТЕВИ.

ПРИПОВЕТКА МИЛАНА САВИЋА.

(Наставак)

VII.

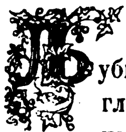
Љубица је имала право, кад је рекла, да је најглавније учињено тиме, што јој је забава у почаст позоришној дружини пала на памет. Све госпође, које су биле у кругу Радићкиног друштва, прихватиле су драговољно ту замисао и одмах су почеле да удешавају све, што је најнужније за ту забаву. Госпође су хтеле, да забава буде лепа и достојанствена, с тога су на чело ставиле Радићку саму. Свака госпођа добила је на писмено, шта има да принесе за ту забаву. а будући да ће забава бити велика, наговори Радићка и друге госпе, које не спадаху у њено ближе друштво, да свака по могућству нешто допринесе. Једне су имале да набаве печење, друге салату, треће торте, четврте хлеба, ове опет вина, оне пива, неке млека, неке каву, неке шећера а мушки су имали да се постарају за подвоз, за свирку и за послугу. Све је било удешено на најбољи начин. Па и дан је био већ опредељен, кад ће се одржати забава, па и место, велика башта на салашу адвоката Градића, који је драговољно пристао на то.

Изаћиће се на салаш одмах у јутру. још зором. Салаш Градићев није далеко, ако има по сата од вароши, а у њему је удешено све за лепо животарење. Најлепше на салашу била је велика и заиста лепа башта, са разноврсним воћем и другим красним дрвима. У ћошковима беху удешене хладовите сенице, у које није ни радознало сунце могло допрети, а камо ли људске очи, и само кад им се човек приближио са свим, и мало научио очи на мрак, могао се по њима разабрати. Кад се улази у башту, лево од стазе, према винограду, стајао је на малом брежуљку округао кућерак, из ког је био красан изглед на Дунав и на Фрушку Гору. Пред великом кућом било је велико место, где се могао сместити приличан број гостију, а одмах мало даље широке и узане леје пуне красног цвећа. Градић је на том салашу проводио често по недељу дана, и често је, особито у своје млађе доба, изводио амо своје пријатеље, те се с њима својски позабавио и прочастио.

Кад је свануо опредељени дан, извезоше се сви на салаш Градићев. Кола за колима зврјаху преко ледине, а свака напуњена гостима. Било их је са глумцима заједно око шездесет. Влајковић, Живковић и Градићев брат доћи ће тек после ручка; они су, као трговци, имали посла у вароши. Али њихове породице изашле су већ у јутру. Тако исто ће доћи тек око подне и професори Машић и Стојковић. Глумци и глумице беху сви на броју. Музика ће доћи тек после подне.

Са веселим поздравом дочекао је Градић са женом својом госте. Они уведоше одмах госпође у другу собу, где су се ове могле удесити; мушкарцима то већ није тако од потребе.

Кад је било све у свом реду, нађоше се гости које на широкој веранди, које на слободном месту пред кућом, где је на два дугачка стола било постављено за доручак. У најбољем расположењу поседаше гости за совру. Домаћица у друштву са Пајићком, Стојковићком и Љубицом послуживала

је госте. Но доручак је био тек само увод у забаву. Одмах после доручка позове Градић госте, да се мало прођу по башти. Девојке су ишле заједно. Љубица, Даринка, Драгиња, Јулка Костићева, глумице: Рајићка. Петровићева, Блажићева, Мара Путникова, Анка, кћи судца Стајића, и Десанка, кћи трговца Градића, ухватиле се, и одоше и без вође, да се прођу по башти. Старије госпе, међ њима и старије глумице ишле су лагано за њима, у ходању су често застајивале, разговарале се и хвалиле леп дан и лепу башту. Но њихова шетња није трајала бог зна колико. Као да су се договориле, окренуле су на скоро натраг, те заузеше место на веранди. Једна госпа извади из котарице карте, мете на сред стола тањирић, и — госпе почеше, онако промене ради, своје фрише фире. Старији господари, а с њима и Милић, запалили цигаре, и у одмереном корачању разговарали су се о политици, времену, магистрату, о млађем добу свом. До жестоке дебате није долазило никад — није их много ни било — све је ишло мирно, јер су сви били једног мњења. Млади људи, под управом доктора Лукића. ишли су такођер у шетњу. Они су до душе пошли одмах за девојкама, али су им ове измакле из вида. На предлог Лукићев науме да их потраже. Најпре ће изаслати као неке уходе, који ће да разгледе, где су се могле девојке склонити. Уходе су били Дражић, Костић и Бошко, Градићев синчић, дечко од својих дванаест година. Костић се упути на њиву и поче тамо да разгледа, Бошко је јурио по башти, али на скоро ухвати га Дражић и наведе га, да га одведе барем до винограда, да тамо прогледи. Бошко му покаже пут а Дражић се упути у виноград. Лагано, као прави шпијун, вукао се по јендеку дуж трновите ограде, и дође тако до винограда. И заиста, ено их тамо, где плету венце од виновог лишћа. Лагано, као што је дошао. тако се Дражић и вратио, и јавио осталом друштву, да је наишао на траг девојака.

— Кад је тако, господо, рече Лукић, а ми да се разредимо, и са свију страна да их опколимо. Кад то удесимо. а ми ћемо се к њима приближити, али тако, да нас не виде — ако је само могуће. Кад будемо близу, ја ћу дати знак, и тако ћемо се сви показати и њих натерати да нам се предаду на милост и немилост. Шта ћемо удесити после, какву игру, то ће се већ видети. Најглавније је, да нас не спазе. А сад хајд, па мир!

Сви се разредише. Једни се упутише управо па ће преко њиве да обиђу виноград, други се спустише доле према неком језеру, да тако обиђу виноград с те стране, а Дражић, Лукић и још два глумца ноћоше по јендеку управо на виноград. Све је ишло лепо. И они с горњег пута, и они с доњег довукоше се до винограда, и ланац био је већ потпун, којим су обухватили цео виноград. Девојке нису ни мислиле, да им прети опасност. Оне су поседале испод великог ораха, плеле венце и певале. Јулка и Мара водиле су песме и милина је била слушати ове свеже девојачке гласове.

— Но, то није лепо од наших младих људи, да нас оставе тако, и да и не покушају да нас забаве, рече Љубица, али ми ћемо им се осветити. Је л' те?

— Да како, рекоше све редом.

— Чинићемо их се цео дан и невеште, настави Љубица, па нек дођу, нек нас моле, и тек онда ћемо једва пристати, да с њима коју проговоримо.

— Не би требало ни да их гледимо, рече Даринка.

— Е да богме. кад није ту професор Машић, насмеја се Анка Стајићева. Да је он ту, не би тако говорила.

— Е... поче Даринка.

У тај се мах зачује тако једно двадесет корачаји у округ урнебесна вика, и са свију страна укажу се весела лица младе момчадије. Девојке цикнуше, скочише у исти мах све и хтедоше да беже; али кад су приметиле, да су опкољене са свију страна, застадоше, почеше се згледати и стадоше се смејати. Заборавиле су на свој завет.

— Позивамо вас, да нам се предате на милост и немилост, рече Лукић и поче махати својим шеширом.

— А, од тог неће бити ништа, одговори Љубица, ми се не дамо тако лако.

— А оно покушајте, да се пробијете кроз наше редове, настави Лукић своје позивање. Ево, пробајте, ако можете.

Љубица погледи око себе и рече лагано осталим девојкама:

— Хајд' да се пробијемо. Ударићемо баш тамо, где се тај доктор размеће, па да видимо, ко ће нам стати на пут.

Девојке пристану на Љубичин предлог и све пођоше одважно баш на самог Лукића. Али момци спазише то кретање и сви се збише око свог вође. Девојке су ишле све брже, што су долазиле ближе доктору; но кад су биле са свим близу, почеше цикати и распршташе се на све стране. Није било друкче, биле су све ухваћене, јер се нису смеле пробити кроз ланац. Настаде мала почивка.

— Позивам вас по ново, да нам се предате! викне Лукић.

Гдекоје слегоше раменима, у знак, да немају ништа против предаје, друге су мало јогунасто опу-

стиле главе, у знак, да се морају предати али против воље.

— То је била превара, рекне Љубица. Али шта нам друго остаје. Ми се предајемо.

— Живиле госпођице! викне цео мушки збор, и за тили часак разиђе се ланац и неколико тренутака за тим било је цело друштво искупљено испод великог ораха, и договарало се, шта да се започне. Свака предложена игра била је примљена, и подне се већ својом жегом јављало, кад их из те пријатне забаве разбуде Машић и Стојковић, који им у једно јавише, да је крајње време, да се иде у башту, где се већ намештају столови.

(Наставиће се.)

ЖАЛИЈЕ.

(ПОТЕКЛЕ НЕКАД, КАД ЈЕ ГРОЗНА БОЛЕСТ — ГУШОБОЉА — ДЕЦУ КОСИЛА.)

ОД ЉУБИНКА.

I. ЗВОНО.

Са црквеног торња сетно с' звоно чује
Те жалосним гласом неког оплакује,
Разлежу се тихо у дрхтали гласи,
Као кад се живот у човеку гаси!

II. ОТАЦ.

„Ко румени цветак, тако ми је цвао,
Док у болест тешку није млађан пао,
И сад, куку, јао, њега више нема,
Хладан спомен грлим рукама обема!“

III. МАТИ.

Гледа, слâже рубље, кошуљице беле,
Златокосе виле, своје мале Јеле,
Па их грли, љуби, сузама полива, —
Е, у њима мртву ћерицу целива!

IV. У ШКОЛИ.

Школско звонце с' чује, деца школи врве,
Стари уча гледа у редове прве: —
Нема Мирка, Јове — где су деца мала?
Ој, та њих је мајка у гроб закопала!

V. КАТАЛОГ.

Прозивљу се ђаци, сетно уча пита:
„Где је Ђока, Сава, где је Милош, Мита?“
А кроз школу с' чује, к'о кад тице поје:
„Њих је бôга узео међ' анђеле своје!...

VI. ТОРБИЦА.

У собици скромној мала торба виси,
А ти, мило чедо, гди си сада, гди си?
Торбице ти ево, ево књиге твоје —
За навека заће сјајно сунце моје!

VII. ЛУТКА.

Гле, луткици малој како ј' пала коса,
А по мрамор-лицу канула је роса,
Где је дâда њена, где је мала Мара?
У гробу се хладну за навек одмара!

VIII. ИГРАЧКЕ

И тамо, и амо, у прашини, кâлу,
Видићеш по коју играчкицу малу,
Али где је она, што у њих ужива?
Њу већ четир дана земљица покрива!

IX. НА ГРОБЉУ.

У редових тужних гроб до гроба пао,
На урвини црној болан отац стао,
По крстових малих мутан поглед блуди,
Ни сузом, ни вајем чедо не пробуди!

X. ВРБИЦА.

Деца мала поје, „врбица“ се носи,
А ти, бледа мајко, што си сетна, што си?
„У нову је руху ово јато цело,
„Ал' мог сина нема за *ново одело!...*“

XI. У НОЋИ.

Ноћ је нема, тиха, поветарац пири,
Са ружица свежих мио мирис шири,
А над бôним братом тужна сеја бдије,
Е, још има наде, још му срце бије!...

XII. КАНДИЛО.

Кандило се гаси, сеја груди стеже,
А врисак се тужан по соби разлеже,
На груди је пала свога малог брáте,
Да га сузе њене у живот поврате!

XIII. СПОМЕН.

Гледам буквар мали, срце ми се леди,
Из њег' Влада срâца: *глаголь, буки, вједи!...*
Ој, ал' су ми тешке успомене бледе,
По буквару сада паук жице преде!

ПОУКЕ ИЗ МЕДИЦИНЕ.

САОПШТАВА ДР. КОДА.

II. ПРЕДОХРАНА ОД ЗАРАЗЕ.

(Свршетак.)

Пре него што завршим овај одломак о дезинфекцији, врло бих сам радо упознао штоване читалице ових редова са хестинкском задругом женскиња за неговање здравља, а нашим женским задругама препоручио тај лепи пример одвећ корисног доброчинства којим задругарице поменутога друштва предњаче осталима, јер сам уверен, да ће се неговање здравља онда тек развити у пуној мери и да ће благодат своју онда тек ширити на све стране, кад га буде извршавала за тај посао створена (нежна) рука женска.

У Хестинксу, једноме од такозваних 5 пристаништа (Cinque Ports) на енглеској обали канала, и св. Леонарду, предграђу тога места за пристајање лађа, постоји задруга женскиња за неговање здравља, којој је главна задаћа, да предупреди ширење прилепчивих болести међу децом. Ту задаћу своју обавља задруга помоћу школа. Сваки школски управитељ пријављује задрузи сву ону децу, која изостану из школе. Ако је, да изостају деца због прилепчивих болести, онда изашље задруга једнога од својих званичника болесном детету, који у име задруге обећа сиромашним родитељима или старатељима болеснога детета, да ће им задруга на свој рачун прибавити нужне лекарије, прописану храну, ако треба и нудиљу и т. д. ако брижљиво спроведу прописану дезинфекцију; богатијима се учини друга услуга или пажљивост, али задруга не мирује све дотле, док се мучна и дангубна дезинфекција не изврши код свакога болесника по пропису. Много пута успе задруга тако, да обећа, да ће новцем наградити оне родитеље или нове хаљине прибавити опорављеној деци оних родитеља, који допринесу тиме, што извршују прописану дезинфекцију, томе, да се болест не пренесе с њиховога детета на друго, него да се ограничи. Од како постоји та задруга у Хестинксу, место је то необично слободно од прилепчивих болести. Уверен сам, да задругарице не може ништа тако наградити за њихово доброчинство као свакидањи благослов матера хестинкских и матера из св. Леонарда за то, што могу без икакве зебње у срцу, са највећим миром у души шиљати своју децу у школу.

Дезинфекцијом још није све учињено, да се редње предупреде. Најважнија уредба. да од једнога заразљивога случаја не постану многи. да не овлада редња, то је: одвајање болесних и здравих, и то само потпуно одвајање — **Isolirung**.

У зараженом човеку легло је редњи. Преносом кужних материја, које му из тела извиру, окужава стварима и особама друге и прави од њих толико истих нових средишта за редњу. Кад бисмо одмах првога зараженога могли потпуно одвојити, не би се редња могла развити. А како бисмо могли то учинити? Морали бисмо га метнути у засебну собу, из које смо најпре све непотребне ствари уклонили; па онда забранити улаз у ту собу свима особама, које немају посла око болесника, а још строжије саобраћај са онима, који су у истој забављени. У соби морамо по горе наведеном начину најсавесније спровести дезинфекцију. Особље око болесника мора се сваки пут најподробније дезинфицирати, кад ступи у саобраћај са светом. (Особље око болесника најбоље ће учинити, ако се окупа, пре него што остави болесничку собу у намери, да пође међу свет, ако обуче друго рубље и друге хаљине, али такве, које нису никако биле у домашају зараженог болесника, који му је поверен био, а са пресвученим рубљем и хаљинама ако поступи, као што смо горе навели.)

Код једнога таквог болника то би још којекако ишло, али шта би смо радили са десеторицом, са стотином? Шта би смо радили, кад је болест заредила, а оболели леже као робље? Бил' бисмо могли и за тај случај спровести одвајање? За цело да бисмо могли, да нема предрасуда и обзира сваке врсте, који у оваком случају немају ни места, ни смисла. Кад би когод на нашем главном сокаку, за време пијаце, стао па из пушке негледуш избацивао метак за метком, не би ли смо се сви дигли против њега. не би ли га затворили, стражара му пред врата метнули, оружје му из руке узели и све дотле га у затвору држали, док се не бисмо осведочили. да нема ни једнога метка више, да није више опасан? Па зар да заражене, од којих се не знамо ни склонити, јер невидљиво и без пуцњаве управљају на нас силесију метака од заразљивих клица, зар да с њима тако не поступимо? Морамо их сматрати, и ако не као кривце, оно бар као људе, који нам свима шкоде, и опште сигурности ради морамо их притворити у куће, за тај посао саграђене, у болнице за заразљиве болеснике, све дотле, док су за друштво опасни.

При подизању таквих болница морамо пазити, да осим општих захтева, који се ишту за куће, у којима се негују болесни, одговоримо још посебним

т. ј. таквим, који ће саобраћај такве болнице за заражене са осталим светом што више скучити или, ако треба, за неко време и спречити.

Болнице за заражене морале би према томе бити изван места и близине станова, морале би одвојене бити великим баштама, које их окружавају; смеле би са извањским светом само у толико општити, у колико је то неопходно нужно и то увек само тако, ако се они, који су у болници намештени, прво добро очисте од кужи своје. Али тешко, врло тешко је свет обавестити, да је таква зграда исто тако нужна као црква, школа или бар као дворана за забаве. Не само да не ће да диже свет такове зграде; тешко га је приволети, да држи у болницама, које већ постоје, по неколико засебних одаја, које ће у свако доба бити приправљене, да приме зараженога болесника, ако се који деси. Само под страхом редње чини се нешто против исте, но то врло наличи на летење муве без главе; престане ли редња, онда је свакком с места непријатан „мирис од карбола“, испарење у болници не може да издржи, авлија му је и онако „чиста“ и т. д. С тога ћемо тек по гдекојим великим и главним варошима наићи на болнице за заражљиве болеснике.

И то одвајање болника, који пате од какве заражљиве болести, која се даје пренети с особе на особу, треба да иде званично као и дезинфекција и упоредо с њоме. Само ће се на тај начин постићи онај ред, који је неопходно нуждан баш за време владања редње какве заражљиве болести.

Са одвајањем упоредо иде још и то, да се пријављује (званично) сваки појединн случај прилепчиве болести надлежној власти. Само кад власт знаде где и колико заражених има, може целисходно поступити. И у нашој вароши магистрат је из своје седнице, коју је држао 24. јуна пр. г. на предлог здравственога одбора писмено (под бр. 6364.) умолио све оне овдашње лечнике, који врше лечење, да пријаве главном варошком лечнику сваки случај преносне болести, који би се десио у пракси свакога појединога од њих, на полутабаку, који је за ту цел штампан и међу овдашње лечнике подељен. Заиста је то врло похвале достојан корак магистрата нашега у погледу здравственом, и сваки ће лечник сматрати молбу његову као и налог и вршиће га драговољно најтачније. Био бих од моје стране са свим задовољан са тим кораком, кад би се са пријавом свакога случаја заражљиве болести неодложно од стране магистрата у оној кући и соби, у којој пријављени болесник лежи, извршила дезинфекција, као што сваки појединн случај заражљиве болести изискује. То би био корак, који допуњује онај први, на који чисто гони онај први корак.

Власти чине врло много, кад треба искључити цело једно заражено место, целу такву област или земљу од саобраћаја.

На ту цел повлачени су пређе кордони и намештане на извесним местима за излаз и за улаз карантене (станице за посматрање оних, који су хтели из каквога зараженога места ући у друго здраво; ти су стављени под контумац), па се само кроз карантенску станицу могло ући или изићи, пошто су човека прво подвргли свакојаким процедурама, које су требале да буду дезинфекција. Ко је пробио кордон или обишао карантену, био је врло строго и гдекоји пут и смрћу кажњен.

Морске лађе морале су издржати поморске карантене, кад су долазиле из подозривих предела.

Кордони и карантене нису ни пређе одговарале својој цели, а данас то чине још много мање, т. ј. не одвајају потпуно заражено место од осталих; могао се ипак когод кроз њих провући, а један је доста, ако је заражен, да осујети цело тако скупо подузеће за одвајање. Да се то догађало, видимо из горње наредбе, по којој је чак и смртна казна била намењена ономе, који је кордон пробио или карантенску станицу обишао. При том су кордони и карантене коштали грдан новац. За скуп новац куповали смо само врло сумњиву сигурност. Тако исто стојимо и са поморским карантенама. Шта вреди, ако поморску лађу, која из каквог подозривог предела доплови, подвргнемо и најпотпунијим и најстрожијим мерама карантенским, кад нам из тога истога предела може сувим свако без икаквога надзора доћи?

Професор Хирш, један од првих стручњака на том пољу, овако се изражава о карантенама: „Карантене имају само релативну вредност, могу хаснити али не безусловно. За то ћемо свагда, кад је питање, да ли да се повуче кордон и подигне карантена, морати себи рачуна дати прво о вероватном успеху, а друго о томе, у каквом ће саразмеру стајати тај могући успех са штетом, коју ћемо спреченим саобраћајем нанети општем благостању.“

А међународна здравствена комисија, која се 1874. године у Бечу састала, изјаснила се за то, да се напусте поморске карантене, а да се у место њих уведе инспекција и ревизија поморских лађа, које долазе из подозривих предела.

Док је прошле године владала колера у Францускої и у Италији, вршила се и код нас само нека врста инспекције и ревизије путника, који су из подозривих места долазили. Сваки такав путник био је или на станици (особито на пограничној), или тек у свом стану прегледан од лечника, па

ако је прегледач-лечник нашао за нужно, наредио је, да се путник и пртљаг му дезинфицира, или да се, ако је на њему опазио трагове заражљиве болести (колере), у болницу пренесе. Сви гостионичари морали су неодложно пријавити власти сваког путника из Француске и Италије, особито из оних места, у којима је колера владала. Увоз робе из горепоменутих земаља био је дозвољен само, ако се роба дезинфицирала; извесна роба (вуна, крпе, траље, старе хаљине и т. д.) није се никако смела увозити.

Има још неких наредаба, које се издају, кад зареди каква болест, а све те наредбе имају ту цел пред очима, да спречавају састајање или нагомилавање много људи на једном месту. Међу те наредбе спада забрана о одржавању вашара и народних светковина, о затварању школа и т. д.

И ове наредбе се данас све више напуштају, као и кордони и карантене, јер је добит од њих сумњива.

С тим наредбама уједно сам и исцрпио у главноме све мере, којима се унапред можемо да сачувамо од заражљивих болести и пошлица. Видели смо, да нас те мере чувају или тиме, што нас чине упорнијим, или имуним наспрам заражљивих клица — каламљење, или што месне околности каквога предела тако промену, да се заражљиве клице у истом не могу развијати — поправљање земљишта; или тиме, што клице, које болести проузрокују, на лицу места уништавају — дезинфекција; или најзад тиме, што не дају, да се заразне материје преносе на друге особе или на друга места — одвајање.

Само ако будемо те мере сви скупа непрекидно испуњавали, моћићемо мирно дочекивати и сигурно одбијати жестоке нападаје болести, које зарeђују по друштву човечијем, иначе ћемо проћи као онај, који је хтео пред божић да угоји прасе. Нигде нисмо тако упућени, да непрекидно радимо сви за једнога и један за све, као при предохрани од заразе.

ПОДЛИСТАК.

БЕСЕДА У СПОМЕН Д-ру МИЛАНУ ЂОРЂЕВИЋУ

У СВЕЧАНОЈ СЕДНИЦИ КЊИЖЕВНОГ ОДЕЉЕЊА „МАТИЦЕ СРПСКЕ“

О СВЕТОМ САВИ 1885. ГОДИНЕ

ГОВОРИО ПОТПРЕДСЕДНИК КЊИЖЕВНОГ ОДЕЉЕЊА

ПРОФЕСОР СВЕТОЗАР САВКОВИЋ.

(Свршетак.)

О *начину уређивања* листова, о смеру и цељи, за којом је *др. Ђорђевић* при томе тежио, има се толико казати, да му цељ није била никоја друга, него ли она, коју је сам обележио речима, што их већ наведосмо у току овога говора свога, кад говорасмо о начелима његовим; а та узвишена мета јесте: *истина и правда!*

Има ли узвишеније, има ли човека и писца достојније мете од ове?

Није ли истина она мађијска, она божанствена снага, која чини, да је новинарство постало непобедљивом силом, која — по речима једног знаменитог човека — више вреди од добро организоване војске?

Немачки писац и новинар, *J. X. Веле,* говорећи о томе, како је сваком правом новинару урођена тежња за истином и како ће и у читалачком свету највећег одзива naћи онај лист, који истини служи, говорећи о томе, између осталог, и ово вели:

„Jede Zeitung, welche leben und bestehen will, muss trachten, sich den Ruf der Verlässlichkeit zu verdienen. Das siegreichste Blatt wird immer dasjenige sein, welches die Wahrheit in allen ihren Beziehungen und Gestaltungen zum Ausdruck bringen wird.“ (Сваке новине, које хоће да живе и да постоје, морају се паштити, те стећи гласа и вере, да су поуздане. Најпобедоноснији биће вазда онај лист, који на видик износи *истину* у свима њеним одношајима и облицима.)

Новинару, као грешном човеку, да богме да није увек могуће, праву, *објективну* истину изнаћи и на видело дана изнети, али најмање, што се од њега искати може, то је, да бар сам верује, да је оно на истини основано, што у свом листу износи и тврди, да бар *субјективној* истини израза даје.

„Kein Blatt und kein Journalist“ — каже исти Веле — „kann auf Andere bestimmend einwirken, sobald das Publicum an den Ernst seiner Aussprüche zweifelt. Die eigene Überzeugung ist die erste Bedingung um andere für seine Meinung zu gewinnen, und je mächtiger die eigene Überzeugung, desto grösser die Wirkung auf

Andere." (Ни један лист и ни један новинар не може на друге имати одлучна утицаја, ако публика нема вере у речи му. Само онај, који је сам уверен о нечему, може за своје мишљење и друге задобити, и што му је уверење силније, тим ће и на друге имати већега утицаја.)

*

Начин изражавања мисли, вештина писања била је Ђорђевићу једна од његових бољих новинарских особина.

Кад узмемо, каквих је у нас Срба некад било новинара, како и данас мало имамо листова, којима се не би у овом обзиру могле замерке чинити, онда — мислимо — да неће бити сувишно, ако рекнемо, да *Ђорђевићеви* чланци ако и нису били увек језгровити као у листовима других, напреднијих народа, али се не може рећи, ни да су били празни, да у њима није било садржине и мисли. У сваком његовом чланку видело се, шта писац му хоће да каже. Сваки је провејавала основна, главна мисао, провлачећи се кроз-а-њ као црвено повесмо. Час пô би — особито у чланцима родољубива садржаја — мисао ова била задахнута топлим и правим српским осећајем. Час пô би се писац — на крилима свога живог уображења и свога бујног одушевљења — вину у више крајеве, у светове идеала, узора српских, па би нам ове у свој њиховој чаробности, у свој њиховој заносној лепоти цртао и пред умне очи износио, предсказујући нам пророчким надахнућем, да ће настанути, да мора настанути време, када ће и с нама бити бог слободе и правде, те ће узори српски из царства санова прећи једном у царство видела, те ће постати живом истином, видљивом чињеницом. Оваки чланци Ђорђевићеви имали су често таког полета, да је у њима — као што се говорило — било више појезије, него ли у песмама погдекојег од наших песника.

Начин писања или стил Ђорђевићев био је лак и неусиљен. Чланци његови, особито политичког садржаја, били су лаки за читање, те су се радо и читали.

Језик му није био слободан од туђинског утицаја, нарочито од германизама. Али колико — с ове стране Дунава и Саве — српских писаца имаде, који у томе не греше, те не заслужују осуду и замерање?

*

Да споменемо сада нешто из последњих дана *Ђорђевићевог* уређивања „Српског Гласа"!

Како га је већ од дужег времена била опхрвала телесна бољетица, те је био све већма малаксавао, то му је тешко било за свој лист чланке писати. При свем том реши се, да се усили, те да до краја издржи прву четврт „Српског Гласа" за г. 1884. Тако издржи до близу краја четврти. Још је ваљало издати само три до четир броја. Но ко ће да пише чланке, кад уредник болан преболан лежи на дивану, не дижући главе са јастука? Да би пак само своју тврду одлуку извршио, усили се он — напрежући последњи остатак своје поломљене, истрошене снаге — устане као „болани Дојчин", лати се свога сићаног пера — оружја, којим је толике љуте бојеве био, толике јуначке мејдане делио — па тешком муком напише и испуни један стубац рукописа, а одмах за тим врне се посрћући и прилегне опет на постељу, не би ли прикупио нове снаге за даље писање. Тако је последње бројеве „Српског Гласа" написао више на постељи лежећи и болујући него ли за писаћим столом седећи Кад је последњи број „Српског Гласа" угледао света, болани уредник му од ото доба није дигао главе са јастука! Но и тако болном још се прохтевало, да напише који чланак за друге наше листове, али му је већ малаксала и за писање неспособна била рука, која је некада неуморно пером кидисала!

*

Мислимо, да слика, коју до сада о животу и раду доктора *Милана Ђорђевића* нацртасмо, не би била са свим верна и потпуна, ако не би споменули, да је он — у последње дане свога јавног политичног рада — пристао уз оне политичаре, који су одступили од захтева слободоумне странке српске, сводећи ове на много мању меру и полазећи другим правцем и са другог становишта.

Ми смо још за живота *дра Ђорђевића* — позване и непозване — слушали, где му замерке чине, осуђујући промену политичког правца његовог. Неки, који — може бити — виде у туђем оку трун, а у своме не виде балван, чинили су му још и друге прекоре, подмећући му таке побуде, на које тешко да је он кад помишљао.

Правац, којим су неки српски политичари — у недавно доба — ударили, може се осуђивати, он се може погрешним назвати, о њему се може рећи, да никако не води цељи, за којом треба да иду сви српски родољуби без разлике мишљења и уверења, све се то може рећи, само се — по нашем мишљењу — не може рећи, да побуде ни једног од оних Срба, који су тим правцем пошли, нису чисте, нису родољубиве. Но ако за икога, за *дра Ђорђевића* се то најмање може рећи, јер он је пре тога одолео толиким искушењима, он је толико времена — па и када се ломила судбина српског народа с оне стране Дунава и Саве — био на крману најважнијег гласила јавног мишљења српског,

па политичком вером својом није преврнуо, ма да би, да је то учинити хтео, товарима жеженога злата за то награђен био!

Што се пак тиче других прекора, који су чињени *дру Ђорђевићу*, ти су могли долазити само од људи, који сами — може бити — ни близу не раде онолико, колико би требали да раде, а од другог захтевају, да је горостас, који ће — умом и срцем — више урадити и привредити од стотине и хиљаде других, мање одарених, мање за рад одушевљених.

Али — таки смо ти ми Срби вавек и довека. Од појединца захтевамо, да је див, који ће на своја плећа узети свеколико бреме несреће народне — у место да свиколици пречнемо, те да сваки по нешто на своја рамена прими, па онда нико не би осетио тежину терета; или ако би на појединца — може бити — и морао доћи већи терет, ако би под њиме и подлегао, он би бар издисао у том блаженом уверењу, да ствар, за коју се борио, неће пропасти, но ће је други прихватити и до краја извршити; он — као што на жалост код већине наших раденика и бораца за јавне народне интересе бива — не би трудне очи своје за навек склапао у том болном убеђењу, да ће му љуба и дечица остати бедне сиротице, које ће или спасти на милост сродника — ако их имаде — или ће се потуцати по свету од камена до камена, од немила до недрага!

* * *

Да споменемо најпосле, шта је *Ђорђевић* — осим наведенога — још урадио на пољу наше књижевности.

Он је год. 1873. издао књижицу под насловом „Идеја народности.“

У *„Српско Коло“*, лист за народно-јавне, привредне, просветне и забавне ствари, писао је неко време уводне чланке о политичним, просветним и црквеним питањима нашег народа.

Чланци ови били су већином тако језгровити, да су побудили пажњу једног од првих државника српских, те је распитивао, ко их пише.

Године 1878. издавао је и уређивао *„Завичај“*, лист за забаву и поуку.

Намеру, која га је при издавању овога листа руководила, казао је сам овим речима: „Доносиће чланке, у којима ће се објашњавати питања знанствена, књижевна и уметничка ради *забавне поуке*, а изворне и преведене приповетке ради *поучне забаве*. Нарочито ћемо бити за тим, да доносимо чланке из историје, науке, која се наравственим проблемом бави; и то таке историјске чланке, који ће сретно утицати на развитак карактера код нашег млађег нараштаја и уздизати духове из низине себичности на висину слободнијег и свестранијег поимања.“

Ово обећање — особито гледе чланака из историје — дословце је испунио јер је кроз свих двадесет и пет бројева „Завичаја“, који су угледали света, сам писао и настављао врло лепе чланке под општим насловом „Крај стуба слободе“, у којима је живим, вештим начином излагао најзанимљивије призоре из прве, велике револуције француске.

Ево како одмах у уводу тим својим чланцима језгровито пише:

„Тамо у Француској, тамо на западу, где се у вечерњој румени губи пламено сунце природино, тамо се родило и јарко сунце слободе људске. Румено је било прозорје тога сунца, румено од румене крви људске. Велика француска револуција завитлала је страсти, ускомешала духове, узбунила људску природу. У том комешају народ француски је најдрагоценију крвцу своју источио. Том крвљу бојадисао је стуб слободе, да тако величанственије изгледа. У разузданом бесу своме замахнуо је мачем љуте освете, не би ли истребио све некадање тлачиоце своје драге слободе. Али се овај бритки мач дубље зарио. И тако је француски народ посекао и корен дрвету своје лепе слободе.“

Да би, колико више може, допринео унапређењу популарне књижевности наше и ширењу знања и науке у све слојеве нашег народа, издавао је Ђорђевић *„Српски Соко“*, велики илустровани календар за народ, и издао га је за ове године: 1878., 1879., 1880. и 1881.

Овај календар, као и ни који други у нас, није дабогме био онакав, какав би — бар по нашој замисли — требао да буде календар те врсте, али је ипак био од наших омиљенијих у народу и ширио се по овоме у хиљадама примерака.

* * *

Ето, такав је био, и то је за свој народ на пољу књижевности му урадио *др. Милан Ђорђевић*, којега успомену данас славимо.

Ми смо, цртајући његов јаван живот и књижевну радњу му и плетући му венац хвале и признања, побрали најмирисније цвеће из градине живота му. Ми смо из ђердана особина му набројали његове најлепше стране и особине. Ми смо — бар тако мислимо — насликали верну слику његовог живота и књижевног рада.

Рад овај — као што видесмо — био је обилат и истрајан. А да га неумитна смрт — умрьо је у својој 39. години 16. (28.) септембра г. 1884. —

ће приредити сам за себе концерт. 3. априла стићиће Мијержвински у Беч а 5. ће отпочети гостовање на тамошњој дворској опери као Арнолд у Росинијевом „Телу“.

(Женскиња композитор). У Салвинијевом позоришту у Фијоренцији давана је ономад први пут опера у 3 чина под насловом „Марија“. Ту је оперу компоновала женскиња Ирина Морпурго, родом из Мисира. Композиторка је при приказу сама управљала оркестром и доживила је ту радост, да се не само морало поновити неколико места, него су њу још на крају изазвали шеснаест пута.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Тениснов „Енох Арден“ преведен је и на словачки Превео га је Само Бодицки.

— У накладе Јосифа Фабрија у Турч. Св. Мартину изаћиће скоро III. и IV. свеска „Besied a Dúm“, у којима ће бити дело: „Na rozhrani“, роман у два дела од Светозара Хурбана Вајанског. Обе ће свеске стајати 2 фор. 40 нов.

— Чешки књижевник Јосиф Штолба наумио је да у збирци изда своје новелистичке радове, који су од више него десет година амо излазили по свим белетристичним листовима. Штолба је додуше већи мајстор на другим пољима књижевности, у драми, специјално у комедији, и у путописима, али му је зато и приповедачка прова на свом месту. Први део његових „Новела“ изашао је у накладе J. J. Вилимека а у њему су две новеле: „Zlaté srdce“ и „Z pražského zátiší“. И једна и друга су, као што критика каже, лепи и брижљиво изведени радови.

— Од ревнога чешког приповедача Фрање Рохачека изашле су „Malé povidky“. У колу су томе највише фељтонистичке скице, којима су карактеристична својства благ хумор, погођен израз и доста оштар дар посматрачки.

— На гласу талијански геолог A. Stoppani покушао је, да у делу своме: „Il dogma e le scienze positive“ реши тешко питање, око ког се толико умова сваке боје позабавило, а наиме да докаже: да разум и вера, догма и знаност не стоје ни у каквој опреци. Дело је научно написано.

— Са гласовитим песником талијанским Угом Фошколом баве се све то више учењаци. У потоње доба изађоше два дивна издања његових песама, пропраћена критичким исправцима. Сад се јавља, да ће за мало G. Chiarini издати збирку фошколових списа. — Фошколов дидактични спев „Gli sepolcri“ (Гробови) има у српском преводу Лазе Томановића. Превод је тај изашао у „Јавору“ 1883. бр. 49

— Француски листови јако хвале нови епос Гренијеров „Francine“. У њему, као и у свим осталим радњама гренијеровим, пуно је живе, и пуне дражи фине појезије.

СМЕСИЦЕ.

(Колико новина излази у Берлину). У Берлину излази сада 410 новина и часописа. Има 45 званичних, 77 политичног карактера, 148 за уметност (нарочито музику) и науку, 60 заступају интересе трговине, заната и пољодељства, 20 имају религијозан садржај, мал те не свих 20 у протестанском правцу, а 60 се старају за забаву и остало.

(Дивот издање Игових дела) 14. (26.) фебруара о. г. било је управо 83 године, како се родио славни француски песник Виктор Иго; од његових дела имамо неколико и ми на српски преведених. Тај дан је свечано проведен; но од свега држимо, да је ово вредно да се и код нас зnаде, како су одлучили да прославе тај дан издавач књига Лемоније и штампар Ришар. Осим што су тај дан приредили свечан банкет, одлучила су та двојица, да у дивот-издању издаду све песникове списе, па су ради тога склопили читаво друштво, које је на ту цељ дало 500.000 франака. Наручено је досада тог издања већ у вредности од 2 милијуна. Како је угављено, изаћиће то дивот-издање само у 3000 примерака, у сваком примерку биће 40 малених свезака у четвртини. Педесет ће се примерака штампати на јапанској артији и коштаће сваки 6000 франака; затим 50 на кинеској артији по 5000 франака, 200 по 4000 франака, а остали ће примерци бити по 3000, 2400 и 1200 франака. Артија за прву врсту набавиће се баш из самих царских фабрика у Јапану и за 50 примерака коштаће 150.000 франака; и кинеска артија донеће се из праве јој домовине и коштаће за онолико примерака 25.000 франака. Штампа ће бити скупља зато, што је та артија тврђа од наше артије. Остало ће се штампати на француској артији, где ће на сваком листу бити уписано „водени слови“ име Виктора Ига. У делу ће бити четир лика Виктора Ига, 250 резова и 2500 вињета. Сваки ће рез цртати други француски вештак; ма да ће се сви ти вештаци задовољити и са скромном наградом, ипак ће цртање и рез коштати 1,500.000 франака. Ићиће се за тим, да све то буде готово до светске изложбе у Паризу године 1889, која ће бити тада у спомен стогодишњици француске револуције па ће се то дивот-издање показати свету у засебном павиљону.

АФОРИСМИ.

(Старо-грчки.)

Љубав има крила, али љубав може и дати крила! *Омир.*

Све можемо затајати осим љубави и пијанства; то ти издаје и око и реч. Што их више кријеш, тим их већма износиш на видик. *Антифон.*

Склапај лагано пријатељство, али га и раскидај лагано. *Непознат.*

Каквоћа вина зависи често од бурета, у коме је, а вредност новца од карактера и обичаја оних, који га имају. *Сократ.*

ОДГОВОРИ УРЕДНИШТВА

7. 7. 7. Од песмица ћемо ваших штампати две три. Приповетка „Са несреће срећа“ сувише је фељтонистички изведена те није за наш лист.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године За Србију и Црну Гору 14 динара на годину. Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТ. МИЛЕТИЋА У НОВОМ САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И УМЕТНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 12. У НОВОМ САДУ 21. МАРТА 1885. ГОД. I.

ИЗ ГЕТЕОВОГ „ФАУСТА“.

(Свршетак.)

Фауст (сам).

е губи наду своју писличар,
За олошем што душом гине свом,
Што благо копа руком грабљивом,
А радује се, нађе л' црва бар!

Зар сме и таквог човека се глас
Да чује, где духова беше збор?
Ал' сад ти хвала, ти ми даде спас,
Од свих створова најјаднији створ.
Из очајања ти ме избави,
Што хтеде разум да ми мути здрав.
Ах, при големој такој појави,
Тек осећ'о сам, да сам ништав мрав.

Ја, облик бож'и, што сам мислио,
Да истини се ближим вечитој,
Што задох се, у слави небесној,
И нарав земну већ напустио;
Ја, више него моћни Херувим,
У заносу што хвастао се свом,
Да ствара, управља већ природом,
И да је бог, ах, како пролазим!
Једина реч порази ме к'о гром.

Ни с тобом равнати се не смем чак!
Привући те кад моћ сам имао,
То̑ држати те нисам могао.
Та онога тренутка блаженог
Да мали бејах, велик бејах ја;
Ти си ме грозно отиснуо с тог
У неизвесну судбу човека.
Шта сада? Чега да се клоним сад?
Хоћу л' да следим нагону оном?
Ах, невоље нам као год и рад,
Развитку сметају нам животном.

Најдивнијем, што присвојава ум,
Увек се страна придружује ствар;
Доспемо ли до нечег, што је добро бар,
Зове се боље превара, безум.
Живот што даје, дивни осећај,
Загуши одмах земни комешај.

Кад машта смели свој наступи лет,
У пуној нади тежи вечитом,
Довољан онда њој је мали свет,
Кад срећа промаши се временом.
У срцу брига пирује свој пир,
И ту нас тајно кињи снагом свом,
Немирно квари нама вољу, мир,
Непрестано под другим именом;
К'о жена сад, к'о дете, кућа, врт,
К'о вода, ватра, отров или мач;
У свачем видиш, што и није, смрт,
А што не губиш, том одајеш плач.

Не личим боговима! То ме боли, ах!
Тек црву личим, који рије прах,
У праху како ту се храни пак,
Стамани и сахрани путников корак

Зар није прах, што тамо онај зид
Из сто полица̑ мени пречи вид,
Тај стареж трули, ништави олош,
Међ мољце ове што ме гони још?
Зар ту да нађем, што не достаје?
Из тисућ књига зар да црпим суд,
Да су се људи намучили свуд,
Да где-где који сретан постаје? —
А шта се кезиш, шупља главо, ту,
Та твој је мозак збуњен, као мој,
Светлости хтео, хтео истину,
Но јадно пут је промашио свој!
Ви справе, ругајте се мени ви,
На вами точак, брдо, обручац.
На врати стајах, кључ сте бити требали;
Ал' чудним пером не дигосте катанац.
Тајанствено по дану светломе,

Не дȁ се природа докучити,
И што ти неће баш да открије.
Ни бурмом не мож' то получити.
Ти стара ствар, што нисам треб'о ја,
За то си ту, јер требаше ми оцу ти.
Ти стара трубо, бићеш чађава,
На столу док ће жижак мутно горети.
Утук'о да сам ово мало, да,
Нег с овим малим да се знојим ја!
Јеси л' од оца коју стек'о ствар,
То набави је, да је имаш бар!
Што хасну не дȁ, сам је терет то;
Што тренут ствара, то је корисно.

Но зашт' на онај често гледам крај?
Чаробна је ли моћ у стаклу том?
Умилно зашт' се ведри преда мном,
К'о ноћу кад месечев сијне сјај?

Па здраво да си, стакло моје ти!
С побожношћу што с' канем скинути;
У теби штујем ум и уметност.
Бенђелука си дивног садржај,
И језгра снази, што нам даје крај,
Покажи мени твоју бар милост!
Док тебе гледим, бол ми нестаје,
Док тебе држим, тежња престаје,
Мог духа нагон већ је утишан,
Упућен сам широком мору том,
Таласи блистају се пода мном.
И новом крају нов ме мами дан.

На лаки крили лебде кола сад
Преда ме! Ја се спреман налазим
Да новим путем етир пролазим,
У новој сфери чист да нађем рад.
Блаженство је, узвишен живот то!
Ја, црв још пре, заслужујем ли га?
Умилном само земном сунцу, да,
Окрени плећа твоја одсудно!
Одважи се, да врата раскидаш,
Пред којима се свако уклања;
Доба је то, да делом доказ даш,
Да с' људска част ни богу не клања;
Од гудуре не зазирати те,
Где машта прети муком вечитом,
И пролазу тек нагињати том,
Чељусти где су пламње, паклене;
И весело на пут тај дићи се,
Па ма у ништа баш разићи се.

И сад, кристална чашо, хајд што пре
Из тих корица старих напоље;
Та нисам те се дуго сетио!
При пуној софри важна беше ти,
Озбиљни гости кад се шалили.
И један другом те посветио.
Тих многих слика вешт и богат сјај,
Песничку здравицом показат' моћ,
И чаши до дна испит' садржај.
Сећа ме, ах! на многу бурну ноћ.
Сад ником нећу тебе пружити,
Ни шалом ником се одужити,
Тај сок опија снагом напрасном.
Већ кипи мрко ту у чаши тој.
Напитак овај бар је избор мој.
Из душе сад, последњом здравицом,
Принашам јутру свечан поздрав свој!

(Метне чашу на уста.)

Звона зазвоне, чује се појање.

Хор анђела.

Христос је васкрсо!
Смртноме на радост,
Јер су га шкодљиве,
Тајне, поводљиве
Невоље гониле.

Фауст.

Шта звони то, какав ли јасан глас
Са уста силом скида чашу ми!
Оглашујете л' мукла звона ви
Ускршње славе први свечан час?
Певате л' радосну већ песму ту,
Што анђели над гробом певаху,
Да нови завет почиње свој спас?

Хор жена.

Мирисом и уљем
Неговасмо га,
Ми, његове верне,
Положисмо га,
Завојем и платном
Обмотасмо га,
Опет за то овде
Не нађосмо га.

Хор анђела.

Христос је васкрсо!
Блажен ко љуби нас,
Он је вековити,
Снажни, лековити
Издрж'о спас.

Фауст.

Шта тражите, небесни звуци, ви
Умилно, силно ме по прашини?
Покажите се међ мекушцима!
Разумем вест, ал' вере немам ја;
Чудеса верина су мезимчад.
Да тежим сфери, била би обест,
Умилна од куд долази ми вест;

Ал' научен на звук, кад бејах млад,
У живот мене доводи и сад.
Иначе сиђе љубав небесна
Озбиљно, мирно на ме празником;
Зазвонише ли звона онда сва,
Искалих осећаје молитвом;
Непојмљива, умилна чежња ме
Кроз шуме гонила и ливаде,
И кад сам горко исплак'о се ја,
Преда ме поста васиона сва.
Младости игре јавља звук ми тај,
Слободну срећу мира пролетњег,
Сећање држи ме и осећај,
Од озбиљнога чина последњег.
Ах, појте даље песме небесне!
Кад сузним оком земљи враћам се!

Хор ученика.

Да ли се сахрањен,
Живи и узвишен,
Славно и вечито
Горе већ уздиг'о;
Да л' се већ ближи ту
Радосном стварању,
Авај! на земљи ми
Ту смо по невољи!
Остави своје он
За њим да чезнемо;
Уч'тељу, срећу ти
Овде ми плачемо.

Хор анђела.

Христос је васкрсо!
Из ове трулежи,
Здерите окове
Радосно с вас.
Радом га хвалите,
Љубав показујте,
Браћу нахраните,
Путем говорите,
Небо обреците,
Онда је свагда Бог
Близу код вас!

Милан Савић.

НАШИ СЕЉАНИ.

ПОЗОРИШНА ИГРА ИЗ НАРОДНОГ ЖИВОТА У ТРИ РАДЊЕ.

НАПИСАО МИТА ПОПОВИЋ.

РАДЊА ПРВА.

ПОЈАВА ПЕТА.

(Улазе **Ката** и **Вата** из својих кућа с метлама, па чисте испред кућа.)

Ката. (себи) Гром је спалио! Баш сад и она! (Чисти оштрије.)

Вата (себи). Виле је однеле! Па баш сад и она! (Чисти још оштрије.)

Ката (себи). Та баш силом праши! (још брже и оштрије).

Вата (још брже и оштрије.) Та баш пркоси!

Ката (на глас) Иш! Не праши!

Вата. А ко ми то заповеда.

Ката. Дигла си прашину, као да је сав сокак твој.

Вата. Није ни твој.

Ката. Тако је, *злато!*

Вата. Тако је, Като! Сад ћу баш и за то! (врло брзо чисти). Ако ти није право, иди унутра. Ја испред своје куће чистим.

Ката. Имаш и *шта!* Ох, не бој се: чула сам!

Вата. Шта си чула!?

Ката. Видиш ти ње! А што се чиниш невешта?! Ох, то ти врло добро знаш! Колко ти је година *сину?*

Вата. Колко му бог дао!

Ката. А *удадби?* Кол'ко ти је удадби? Реци, ако смеш?

Вата. Ма јеси-л' чула?! Немој да ти пређем с овом метлом, јер биће триста чуда.

Ката. Па пређи ако смеш! (подигне метлу). Хајде!

Вата. Та само да није млади петак, бих те одмах за курјук!

Ката. А ја тебе за језик.

Вата. Ти мене за језик!?

Ката. Твој језик двапут дуљи, него мој курјук. Клепећеш по свом селу, да *моја кћи* за *твојим сином* лудује, а то баш није истина.

Вата. А твоја кћи, кад би могла, би се моме сину силом о врат обесила!

Ката. Та не би је дала, знаш, за твога сина, па макар као девојка седу косу плела.

Вата. Не би ни лисица грожђа, јер је кисело.

Ката. Само што је твој син лисица. Увек нам се под прозором луња, ал' моја га *Смиљана* и *не* гледи. Има у селу и друкчијих момака!

Вата. Ал' и девојака!

Ката. Јеси-ли чула, сад је већ доста! (иде јој ближе) јер тако ми данашњега младога петка и ове — — метле, ја ћу те одмах — — —

Вата. Ако ти имаш метле, имам и ја.

Ката. Ти ниси као друге жене... Ти... ти... ти... си... Јаој! Одмах ће ме капља ударити!

Вата. Просто јој било!

Ката. Ти... ти... ти... (хоће да јој иде у косе).

ПОЈАВА ШЕСТА.

(Улази **Јоца**.)

Јоца. За име бога, жене, шта је то? Лакше! Однећете ми са куће кров! Зар вас није стид у по бела дана таку вику дигнути? Па ту на сокаку! (Жени својој.) У кућу, жено, па гледај за послом својим!

Вата. Шта, наопако! Зар ти тако браниш своју рођену жену? Та мал' ме не изеде!

Ката Ал' да си чуо, шта је она мени рекла!

Јоца. Нећу да чујем! (Жени) Унутра, жено!

Вата (тужно). Идем. Ал' и опет ти кажем, (кроз плач) да то неће добро бити, да се то чудо не може више подносити... (плаче). И ти још мене, твоју рођену жену, тераш, да ми се та отровница ту — —

Јоца. Унутра, жено!

Вата (кроз плач.) И — — и — — и — — дем. (Оде.)

Јоца. Комшијнице драга, сад можеш и ти.

Ката. Боме и нећу овде остати. Реци јој, нек хвали бога, што је нисам рашчупала (себи.) И то ми је жена, која се свога мужа боји! (Оде.)

Јоца. Оде плачући. Ништа, плач јој неће шкодити. Чудновата жена. Добра, као хлеб, радена као чела, пријежна и штедљива као мрав. Ал језик јој је оштар, као бријач. Па кад се с том Катом сукоби, иде јој језик као чагрталька.

ПОЈАВА СЕДМА.

(Улази **Анта**)

Анта. А шта се ти то, бога ти, у женске послове мешаш? Шта ти то мојој жени заповедаш?

Јоца. Не рекох јој ништа грубо.

Анта. Тераш је из села!

Јоца. Ниси добро чуо!

Анта. Дигао си нос, као да си кнез, а ти ниси нимало бољи од мене!

Јоца. Човек ти, човек ја: једнаки смо.

Анта. Немаш ни ти више ораће земље, него ја.

Јоца. Имам, колико ми бог дао.

Анта. Ниси ни у длаку бољи газда, него ја! Шест фртаљи земље ти, толико и ја. Осам волова ти, осам и ја. Четири коња и ти, четири и ја.

Јоца. Тако је, комшија.

Анта. Није ни твоја кућа на бољем месту, него моја. Па што си ми се понео?

Јоца. Анто, не ваља ти посао. Ти би силом да кавге замећеш, а ја се клоним сваке напасти. (Оде)

Анта. Не могу да га гледим очима! Сав ми је крвав. Да могу, утопио бих га у кашици воде. Ал биће доба: разрачунаћемо се.

ПОЈАВА ОСМА.

(Улази **Марко**)

А гле мога кума Марка! Откуд тебе, куме?

Марко. Нужда ме гони; нужда и невоља.

Анта. Зло и наопако, куме!

Марко. Изгорило ми ономад сво сиромаштво, да је богу слава и хвала!

Анта. Штета, грдна штета!

Марко. Дошао сам, да те молим, да ми вратиш оно мало, што код тебе на дугу имам. Рок је већ давно истекао, ал ја нисам хтео да иштем, јер богу слава и хвала, није ми требало. Сад ми је свака крајцара нужна, као кора хлеба.

Анта. Жао ме је, и срце ме боли, јер то је много новаца, а ја сад ни толико немам, да порез платим. Причекај мало.

Марко. Не могу, куме. Стојим скрштених руку. Ни крова, ни склоништа; ни вина ни хлеба; ни коња ни волова; само неколико оваца, што ми од пожара остало. Породица велика, а зараде никакве. Гледај, куме, бога ради: помози ми у нужди и невољи.

Анта. Помогао бих ти и срцем и душом, ал. разуми, немам.

Марко. Први си газда у селу. Позајми гдегод, колико ми треба, ти ћеш лакше добити, него ја, сиромах погорелац. Учини ми то пријатељство, па нека ти бог плати!

Анта. Е, куме, то си мудро рекао. Хајдемо у кућу, да попијемо коју чашу вина, а ја ћу се већ постарати, да ти зајам, ако само могбуде, још данас вратим.

Марко. Тако, куме, и да те бог благослови. (Оду.)

ПОЈАВА ДЕВЕТА.

(Улази **Раде**, па пева.)

Раде.

„Отвори ми врата
Од сувога злата
Росом умивена
Перјем искићена
Перјем и ковиљем,
Смиљем и босиљем."

Нема ти моје Смиљане ни у седам села! Блага, као анђео, добра, као хлеб. Лепа и дивна као вила од горе, висока као јела, танка као шибика, а румена као јабука. Смиљана, драго дете моје! кудгод ходила сретна била, кад плакала, бисер ти ишао из очију, а кад говорила, ружа ти из уста излазила! Ал, шта је то? Смиљана ми се не одзива. Ваљда

ме не ће више, ваљда ме заборавила. Ех, то не може бити. Пређе ће се сунце с небом растати, него да ме моја Смиљана изневери. Ваљда ме није чула. (Пева)

Чујеш ли мене, рођена Смиљо,
Санова мојих златна венљо?!
Чујеш ли твога верна драгана,
Јеленче моје, тицо лагана?
Не сади, душо, босиљак рани,
Већ ходи мени, кратки су дани,
Даћу ти на прст златну бурмицу,
На недра твоја рујну ружицу.

Ако ми ни сад не дође, онда ме не воли више.

ПОЈАВА ДЕСЕТА.

(**Смиљана** уђе, стане Ради за леђа, па му стисне очи.)

Раде. Ко је?

Смиљана. Ха-ха-ха! Зар ме не познајеш?

Раде. Ти си?

Смиљана. Ја, твоја Смиљана.

Раде. Још ниси. То је још врло далеко.

Смиљана. Далеко? Зашто далеко? Ти мене волиш, а и ја тебе. То може бити још ове јесени.

Раде. Бог из тебе проговорио! А зар ти не знаш да сетвој и мој отац не возе на једних колих? Зар ти не знаш, да је међу њима највећ: омраза? Они неће никад једно другом пријатељску руку пружити, јер они су крвни непријатељи.

Смиљана. Ми ћемо их дотле молити, док се не измире.

Раде. Твоја би молитва пређе ублажила смрт, него оца ти. Он је врло тврдоглав и јогунаст.

Смиљана. Није ни твој отац друкчији, и ја се ипак сваком добру надам, кад ја станем пред њега па га погледим овако (тужно), па онда склопим руке овако (показује) па онда му прилетим па га загрлим — —

Раде. Како?

Смиљана. Само да нисмо на сокаку... Кад га, велим, загрлим, кад га станем миловати по образих, па кад му кажем: „Слатки и рођени бабо мој!“ онда ће се он најпре мргодити, ево овако (показује) па онда ће гунђати, — ево овако (показује) па после ће рећи: „Нек те ђаво носи!“ Ја ћу онда од радости поскочити, ево овако (показује) па ћу *свога ђавола*.... Сад сам те увредила, — је-л? Срдиш се?

Раде. На тебе да се срдим? На срећу своју?! Ал, Смиљана, ти би ваљда разиграла и камен, ал оца свога нећеш никада!

Смиљана. Кад ми отац не би дао, да за тебе пођем, не знам ни сама, шта бих радила, ал' то не би добро било. (тужно) Да, ал ти то мени ваљда само зато говориш, да ме се отресеш, па да другу узмеш за жену.

Раде. Ја? другу! Да ми даш врана коња с целим такумом, дворе сребром покривене и у њима две златне трпезе, — и опет не бих другу узео, јер ти си мени и срце и душа и бели дан и звезда Даница. Зар ти не знаш ону моју песму? (пева)

Крин се грли с' љиљаном,
Верни Раде Смиљаном,
Нема ништ' над љиљаном,
Ништ' над мојом Смиљаном.

Смиљана (пева)

Крин се грли с' љиљаном,
Верни Раде Смиљаном,
Лепши крин од љиљана:
Умре за њим Смиљана.

Раде (пева)

Нема ништ' над љиљаном,
Ништ' над мојом Смиљаном.

Смиљана.

Лепши крин од љиљана:
Умре за њим Смиљана.

(заједно)

Раде { Нема ништ' над љиљаном,
Ништ' над мојом Смиљаном.
Смиљана { Лепши крин од љиљана
Умре за њим Смиљана!

Смиљана. Па сад немој да ми лудујеш и тугујеш... Збогом, Раде, збогом!.. (Оде.)

Раде (гледећи за њом.) То ти је девојка! Шта су виле горске и морске, шта су анђели небески! Воли ме, љуби ме... Ах, ал' и ја њу! Више ми је, него коло небеско, кад се осмехне на мене; дража ми је него ђурђевска зора, кад ме погледа; а кад беседи, као да ми шаропере шеве певају. Сретна била, куд год ходила! (Оде.)

„СПАСИ БОГ!“

Неготинко, здраво дико! Здраво ој!
Де поскочи, де наточи пехар мој;
Дај ми чашу, дај ми око ашик ој, —
Слађи ми је, ах, од вина поглед твој.

Неготинко, лепа дико, устан' ти,
Руменике пехар гојни мој нали.
Стан' уз мене, слатки нектар самном пи, —
Слађа си ми, ах, од вина, дико, ти!

Неготинко, ашик дико! гледни ме! —
Црне очи, жеравица, ко их сме
Погледати, пољубити ватрене? —
Слађе су ми, ах, од вина очи те.

Неготпнко, здраво дико, точи ој,
Већ је празан, лепа цуро, пехар мој.
Дај ми чашу, дај ми слатка уста ој,
Слађи ми је, ах, од свега пољуб твој!

Н В. Ђорић.

КНЕЗ У КУПАТИЛУ.

ПРИПОВЕТКА ЈАШЕ ИГЊАТОВИЋА.

(Наставак.)

ок се кнез Танасије у купатилу купа, код куће је све у реду, послови се уредно раде. Пела је вредна газдарица, а и сва је чељад ваљана.

Пела не води бригу о кнезу, ништа му неће у купатилу фалити, јер ништа не пише; да је болестан, већ би писао.

Милош је добар момак па маћеху слуша. А зашто да је не слуша, кад му чини све по жељи Ако је светац или недеља, он најчистији момак, на њему најлепша ћере-ћели кошуља, на врату свилена поша на шепут, прслук од атлас-свиле, на глави му леп нов шешир бачвански, а на њему смиље уклупчано, покрај њега се вије жућкасто, кајмак-боје ковиље. У прслуку „шлингована“ марама, а сви врхови извучени, да се виде, у другом џепу која сребрна форинтача. То је од тога, што Пела уштеди, а од себе за Милоша откида.

Мили, снаји, па и Босиљки не допада се то, јер Пела, где само може, њима украћује; но она за то не хаје.

Пела се у свакидан чисто носи, она ништа теже не ради, већ више надгледа, зато се и може чисто носити.

У Шамшалових врт је велик и добро обделан. Сем цвећа има ту и што за кућу треба, разних усева. Врт им се сучељава са вртом удовице Соке Сагарове. Добра и то обитељ.

Сагарова Сока била је девојком Пелина другарица, чувена као и Пела. Кад удовица остаде, мал што се није за кнеза Танасија удала, и кнез би је и узео био, да не би Пеле, јер је ова ону премашила тиме, што није имала деце, а у Соке и сувише. Зато су обе ипак добро живиле, није Пела крива, што је нероткиња, па ни кнез што неће с туђом децом очи да вади.

Једно предвече уђе Пела у врт, да види, како тамо све напредује. На Пели шарена цицана комотна рекла-дроља, на глави цега, хода по врту, разгледа, како грашак и боб цвета, онда опет лукац, краставац, и шта ти ту нема. Код плота су тикве, врежа се уплела у плот, а плод се пребацио у Сокин врт. Пела гледи преко плота, види Соку с другог краја па је зове.

— Хеј, Соко, дођи мало на диван.

Сока, велика крупна женска, као Пела, одзове се, и већ корача напред пут плота, да се с Пелом састане

— Пело, како је код тебе?

— Добро као и код тебе, спасовска киша је све оживила, право каже старац мој, да је спасовска киша најбоља.

— Е ман се старца, тај познаје звезде на небу.

Сока се ухвати за плот обема рукама, да може лакше диванити, Пела се пак тик плота подбочи.

— Ал су ти лепе тикве, Пело, већ би се могле кувати.

Пела погледа на тикве.

— Јест, лепе су, ону ћу једну већу за виноград, кад ми човек или Милош тамо пође, ону мању за кућу.

— Јеси чула, Пело, не буд ти подрок, ти сваки дан дебља.

Пела скупи усне па пљуцне.

— Трн ти у очима, а ти си ми опет слабачка, раширила си се као фуруна, као наша попадија.

— Кад ће ти старац доћи?

— Ко би знао! Не пише, није му дакле хрђаво.

— Па шта ти је брига? Милош је вредан момак, оцу десна рука.

— Јесте да је добар, за то га и волем, још ниједна рођена мати није волела тако дете своје као ја пасторка.

— Верујем, и можеш га волети, какав је ваљан, и ја да имам таква пасторка, волела бих га већма, него сина, који ме не слуша.

Сока то рече, а осмејно развуче усне.

— Јесте, право кажеш, само ми га је жао, што се и он мора оженити.

— Иди бога ти, добро је њему код тебе и теби код њега.

Кад то Сока рече, подиже с плота левицу руку, којом је ружицу држала, па је мирише, и осмејно на Пелу гледи, шта ће она на то рећи.

— Знаш, Соко, добар је дечко, пара му нема, па не бих волела, да узме ма какву, волела бих, да узмем зањ какву као што смо ми биле; најволела бих, да се још не жени, јер знаш, шта је младеж, може му каква одједаред заврнути мозак, знаш, ми женске какве смо, заврнемо људма мозак.

— Не дај, Пело, Милошу још да се жени,

да ми је таква пасторка као што је он, и ја бих га волела.

— Иди, Соко, у першун, знам, шта мислиш.

Пела се и сама смеје на то.

— Иди, Пело, мене ћеш учити памети, кад те кроз провидим.

— Ти си баш враг, Соко, хоћеш, да ме обедиш.

Пела то рече, ал осмеј и очи је издају, да је тако, као што Сова каже.

Сова упре очи у Пелу. Пела се једнако смеши.

— Ти волеш Милоша.

— Иди у трице, Соко, тек ма што булазниш.

— Оди, Пело, ближе, да ти нешто шушнем.

Пела се приклони већма плоту, а Сова јој преко плота главу привуче, па јој недра обоњава.

— Ти, Пело, у недрима имаш босиљка, већ знам, колико је куцнуло.

Пела се откине.

— Иди у трице, Соко.

— Иди ти, Пело, у трице, знаш, ја тебе познајем а ти мене, знаш, биле смо обе штоно бачвани кажу „ирош“, од мене затајити нећеш, ти добро знаш, зашто се у недрима босиљак носи; да драгоме мири; хоћеш, да Милошу мири.

— Иди с богом, Соко, ти си баш беда, кад тако говориш, како бих ја пасторка, сина ми, заволела? Прекрсти се, жено.

Пела се прекрсти.

— Ћути, Пело; даље о том не говори; право имаш, и ми смо волели негда све, што мири. Знаш, ћифте и вармеђаши, и сва та господа све мире, а не као павор, гуњац му удара као на кишу, и сад не бих бранила, да ме какав ћифта воли.

— Ман се тог, Соко, почнимо што друго, — јесили, Соко, начула што о Живку Брајану и Босиљки?

— Та чула сам неву ротkву, да Живко Босиљку јако воле, каже, као што ми син Марко чуо, да мора његова бити, ма га робије стало, а знаш, Марко је беда.

— И ја сам то чула, а шта кажу за Босиљку?

— Е, кажу, да га Босиљка неће, но ко ће и њој веровати, овамо га неће, а све се врзе око њега, кадгод с њиве иде, а Живко за њом, не да јој мира, задиркује је, она тек цикне па бега, та знаш девојачке ђаволарије, и кад каже, да неће, не може јој се веровати.

— Може бити, да би га и хтела, ал она зна, да отац неће; кад се о Живку говори, а он тек рекне „беда, — не бих га волео за зета имати“. Ја не бих бранила баш, да га воли, само да је с врата скинем.

— Дакле то би ти рада, Пело? То можеш, ја ћу ти на руку ићи.

— Па како мислиш?

— Ево вако. Мој Марко добар је друг Живку, па нек се обоје договоре, нек девојка ускочи, или нек је силом отме.

— Босиљка ускочити не сме, оца се боји, па не знаш, шта би Милош на то рекао, било би ту боја.

— Мораш Милоша задобити, да он то кроз прсте гледи, чини му све по вољи, још више него досада.

— Доста ја њему чиним, али опет не знам, како бих то започела?

— Ожени Милоша, па завади снају са Босиљком, готов посао.

— Отоич си рекла, да не женим Милоша, а сад га опет жениш.

— Оно је била шала, ово је истина, момак се оженити мора. Где би Танасија Шамшала син момак остао! Зато жени га, али тако да ти сна иде на руку а не као Мила Иванова.

— Јао да се могу само Миле курталисати, наново бих се родила.

— Тако би је се курталисати могла.

— А какву бих девојку тражила за Милоша?

— Наћи ће он себи сам, само га треба подстакнути, ето му Љубице Свирчеве.

— Иди, бога ти, Соко, Милош да узме? Свирчеву, гајдашеву кћер, шта би на то човек мој рекао?

— Ништа, нек девојка ускочи, па готов посао, шта би могао онда Танасије на то?

— Но не знам, би ли Милош Љубицу узео?

— Ћути, Пело, кад не знаш ништа; цело село зна, да се Милош са Љубицом воле, а ти да не знаш!

— Оно може бити, ал направо да је узме.

— Баш направо је воли, за то зна и мој Марко.

Пела се подбочи.

— Ау виле у Милоша, нешто сам начула, ал веровала нисам, па баш тако?

— Тако је, па шта фали, Љубица је лепа девојчица.

— Слаба је, мала, шпрљава, има нешто

лица, а то јој све, баш кад мора бити, бар да је каква дречна као ја и ти; гледај, какав је Милош.

— Ман се, Пело, виш, како си ти дречна, па деце немаш, а гледај Фркалову, ситна мала као жгеба, а човек јој грдна мељовина, па осморо живе деце, па бадава, остарила си самном заједно, а да те Милош може волети; овако кад узимаш такву снаху, можеш и покрај ње боље живити, него покрај бесовите Миле, јер она ће нову снају заједати, а ти ћеш овој страну држати па си од куће права газдарица.

— Право кажеш, Соко, даде се и тако живити, баш кад се мора.

— Па виш, Пело, таква сна ће се око тебе савијати; из сиромашне куће, није охола, биће свуд на твојој страни.

— Па како би започели? пита подбочена Пела.

— Ослон се, Пело, на ме, све ћу ја то изредити. На Константина и Јелену, — покојни човек мој, знаш, звао се Коста, — па и код мене је свечарство, ма и не тако велико, као код тебе, па ћете сви ви ту бити, па и други. Ту ће бити и Љубица, и мати јој Митра Свирчева. Ја ћу већ донде ствар уредити, као што треба. Милош ће Љубицу за руку уватити и довући к теби — готов посао!

— Хајд да видимо, Соко, можда ће још и до те ђаволије доћи; сад морам за чељад приправити, Милош тек што није ту, а милији ми је, него теби син твој.

— Хајд, Пело, ја ћу све то уредити, но не заборав се на ме.

— Не брини се, биће алвалука.

То већ Пела говори у одласку.

Удале се без „збогомостај“! па и рашта — и онако ће се сутра код плота опет састати.

Диван завршен.

Пела оде, да нареди вечеру за млађе.

После тога Пела размишља о том, што је од Соке чула, даје Соки за право, сад тек види, да је Сока још и од ње мудрија. Како би Милош као момак оматорио. Не би му ни отац то допустио, па између два зла боље је мање да се бира; могао би Танасије из какве јаке куће какову охолу девојку за Милоша добити, па ту још Мила — Пела међу две ватре. Само се чуди Милошу, што јој ништа о том не говори, само кад му Љубицу спомене а он се смеје као луд.

Љубичин отац Влајко је сиромах гајдаш, отац му је био циганин Петко, родио се у черги, а оженио се девојком правом Српкињом, али таквом, коју у селу нико није хтео да узме. Стекао после кућу, у којој се Влајко родио. Влајко је дакле био „мелезан“, полу Србин, полу Циганин. Мала кућа, није ни заграђена, нема ни штале, коњ спава насред авлије до таљига, а кад је киша, онда у оплетеној малој шупи. Кокошке му леже на јаји у соби а прасици више у кујни него на пољу.

Таквог газде кћер воле Милош.

Но Љубица баш није ружна, као што је Пела из зависти рекла. Она је додуше малена, али не мора бити сваќа велика а да буде лепа. Има малих лепих, а великих ружних. Љубица ситна мала, ал вицкаста, и од главе до пете све је у ње складно. Она мала, ал мала и ножица и главица, па лепо црнпурасто лице, обрве мале, канда су од црна ибришима, па какви бисер-зуби, а усне као од кармина, очи севкају као кад кукуруз кокају. Ратар воле позамашну, да може о жетви бољма грабљати и руковедати, но Милош је сам позамашан, а биће у њега и чељади.

Једно вече уђе Пела у вајат, Милош седи па пуши.

— Но Милоше, неку сам роткву чула, сад не можеш више тајити, да ти не волеш Љубицу, све знам, немој ништа тајити.

Пела метне руку Милошу на раме, па га добро уочи.

— Кажи ми право, ти волеш Љубицу Свирчеву, на право?

— Ха-ха-ха.

Милош се засмеја, а шаку о шаку пљесне.

— Немој да се смејеш као луд на брашно, досад сам ти добра мати била, бићу и одсад; ако је волеш, узми је, нећу се срдити, још ћу ти ићи на руку, само ми буди одсад добар као досад.

— Говориш ли ми истину, мати?

— Тако ми сунца, истину говорим.

— Кад је тако, онда ћу се исповедити, — тако ми — тако ми леба, волим Љубицу на право.

— Па зашто ми ниси одмах истину казао?

— Е бојао сам се, од тебе и од ба̂бе, рекли би, како да узмем свирчеву кћер.

— Ако хоћеш, можеш је узети, ја ти допуштам.

— А шта ће на то бабо рећи?

— Не брини се, све ћу ја то уредити, знаш, што ја рекнем, то бабо послуша.

— Но ако будем катана, како онда?

— Ћути, искупићемо те.

— Па кад да буду сватови, у јесен?

— Не тако, ти укради Љубицу, а ми ћемо казати, да је ускочила.

— Хи-хи-хи, ал ће то лепо бити, цело село ће се смејати.

— Ни бриге те, сад ћути, немој ни речце о том говорити, ни Босиљки ни Мили.

— Нећу.

— Све ће бити у реду.

На то дође Босиљка и позове га, да вечера.

Пелиним је речима Милош поверовао, јер кад се она преклиње сама „тако ми сунца“, онда истину говори.

Сутрадан Пела иде у врт и управо греди плоту. Стане пред плот, подбочи се, гледи у Сокину кујну.

— Хеј Соко!

— Хој, — одмах.

Сока изиђе из кујне па управо плоту.

— Шта је, Пело, шта си снивала?

— Иди у трице, теби је све до беснилука.

— Та знам, како ти је, но шта ћеш, и тебе време већ пролази као и мене.

— Све ће у реду бити, онако, као што смо говорили. Синоћ сам се с Милошем о том разговарала, право си казала, Милош воле циганчицу на право; е што му драго!

— Бриге ти је, отисни после тог Босиљку, па ако се после с Милошем не би хтела слагати, нек му Танасије да доњу кућу и четир јутра земље па крај.

— Е па ко би био оцу му помоћник?

— Чуда велика, Пело; узми у кућу јаког момка, слугу, који зна и косити и рало држати.

— Та право кажеш. Рец'де ми, Соко, како ћемо то извршити, Милош пристаје на све.

— Е добро, ја ћу дозвати к мени Митру, Љубичину матер, па ћемо се за даље договорити.

— Па лепо, Соко, сад идем натраг, бојим се, да ко не прислушкује.

— Идем и ја, прекиснуће ми лебац.

Код Сове се лебац пече.

Пела се врати, и врши обичан свој посао.

Сова, како с лебом буде готова, позваће Митру.

Вече наступи, а већ је Митра код Соке.

Ту се сад обе поразговоре, Митра већ зна за целу ствар, и радосна је, а и како не, девојка да јој у Шамшалову кућу уђе!

Сова иде плоту и виче.

— Хеј, Пело.

— Хој, одмах.

Пела оде кроз плот Соки. Треба две даске извући, па се може провући.

— Е'о Митре, Соко, све сам јој испричала.

— Па како си, Митро? запита Пела.

— Види бог, чула сам све од Соке, Милош воле Љубицу моју, а и она њега, само што је сирота, опреме нема.

— Зато ниш а, Митро, лако ћемо с тим.

— Да могу, ја бих је опремила, али кад не могу, имам још петоро ситне деце, и ја сам бил од добре куће, као што знате, отац ми је био седам година кмет у селу, па сам пошла за сиромака Влајка, волела сам га, па сам ускочила, а браћа ми све преотеше.

— Мани се, Пело, п там те, хоћеш ли дати Љубицу за Милоша?

— Како не бих!

— Е добро, она нек се с Милошем договори, па да ускочи.

— Ја бих волела, да је Милош отме.

— Зашто?

— Знаш, да буде мало вике по селу, да мисле — е, отео је.

— Па добро, нек је отме, свеједно — јел, Пело?

— Свеједно! рече Пела.

— А кад би то имало бити? запита Митра.

— О Костантину и Јелени, онда ће сви ту бити, позваћемо и Љубицу, па Милош нек је тобоже кући прати, а овамо нек је довуче, јел тако, Пело?

— Добро је, сад смо свршили, само ти, Митро, ником о том не говори.

— Не бој се, ни црна земља неће о том знати.

Крај дивану.

Разиђу се.

* * *

Константин и Јелена, красан летњи дан; благо оном, ко га светкује.

А светкује га обитељ Пелина.

Настаде дан тај, скупи се лепо друштво. Ту је обитељ Шамшалова, а Милош ће јој бити перјаница.

Ту су и Свирчеви. Влајко с гајдама већ купи коло. Ту је и Митра и Љубица. Влајко није имућан, ал чељад му се чисто носи. На Љубици је свилена хаљина; није нова, прекројена је, Митра је добила јефтино од натарошке. Па ђердан на врату, велики и мали талири од Марије Терезије. Сиротица, први пут је хаљину ту на се узела, намењена је била вен-

чању, кад било да било, а сад је мати навалила, да је обуче.

Коло игра, ту је бесна младеж, халовите младе и девојке. Земља тутњи, јуначки се подвикује. Ту је Милош и Живко Брајан, Љубица и Босиљка Милош игра, до њега Љубица, преко Живко, до њега Босиљка. Боже мој, како је то лепо коло. Лепо игра и Милош, но Љубица још лепше. Кад игра Љубица, ножицама све везе, не видиш, земљу да додирне. И Босиљка добро игра, ал је мало потежа. Но како Живко Брајан игра, то се не да описати. Баш бесно игра. Тако заплеће, да мислиш, не стаје на земљу, па канда ногом пише, шта му на срцу лежи. И Босиљка, ма да га се боји, кад треба и грди га, воле га имати у колу до себе. Бадава „ирош је као бачванин," тако Пела каже, кад га погледи. Па и јесте момак! Танак ал жиловит, на лицу и рукама му мишци као урезани, очи му легло бодрости. Обучен као Милош, за шеширићем смиље и ковиље. У Љубице коса накићена жутим шебојем, у Босиљке црвен шебој и зејтин-цвеће. Живку и у послен дан кад с поља кући иде, увек за шеширом зечија зоб, па како то лепо стоји!

Пела и Сока прекрштеним рукама гледе час на један, час на други пар.

— Гле, Пело, лепа је бештија, та циганчица

— Ман је се, но гледај оног беснога Живка, како и ра. Да сам девојка. волела бих се украсти дати од њега, рече Пела, а очи у Живка упрла.

— Ман се, Пело, није и Милош гори од њега.

— Иди у трице, Соко.

Пела се притворно насмеши а Соку десном по рамени пљесне.

Доникл се игра, док Влај о одједаред не прекине, и рече, да мора пред меану, хоће што да заслужи.

Влајко се са гајдама крене, а за њим друштво млађе.

Влајко свира „одби се грана од јоргована", баш сватовца. Пред меаном опет у коло, и трајаће до мркле ноћи, а после ће се друштво повући у меану, па ће трајати до зоре.

Женска чељад се разилази, Босиљка са Милом, и Љубица с матером иде кући. Момци остадоше.

Неко доба после тога оде Милош Влајковима.

Љубица седи као каква преподобна, сасвим обучена, као што је у колу била. Седи прекрштеним рукама, канда кога чека. Свеће нема, и нашто, месечина је красна.

Неко рупи унутра. То је Милош.

— Љубице, шта радиш? Где је мати?

— Преко код куме.

Милош загрли Љубицу и пољуби, ухвати је за руку.

— Хајде, Љубице, самном.

— Та не дирај се.

Љубици срце јако куца, рука јој се тресе.

— Мораш сам ом.

Милош је снаж ом руком вуче за собом. Љубица се хвата за довратак, кад је Милош до врата привуче, као отима се ал не јако. Тако је вуче, више води напоље.

Напољу је још света, Љубица поче запевати.

— Јао! мати, не дај, помозите људи, јао, што ћу!

Отима се. Нико јој не помаж, смеју се.

Милош је снажан, па је вуче као какво јање, обилази, иде из сокака у сокачиће, док не дође до плота врта њиховог. Ту увати Љубицу за појас, дигне је и спусти је преко плота у врт, па се и он затим одмах пребаци.

Милош одведе Љубицу Пели, и преда је на сахрану.

Још оне ноћи кад се Митра из суседства врати, подиже вику на сокаку, е украли су јој кћер, и поче насред сокака лелекати. Овамо се повукла испред Милоша, да не буде присутна крађи тој. Лелече форме ради, а овамо у срцу је радосна.

Сутрадан пуче по селу глас, — Љубица Влајкова ускочила Милошу Шамшаловом.

(Наставиће се.)

КРАЈ ГРОБА МОЈЕ ЉУБАВИ.

Остало је две три сени
Од тог гроба мом животу,
Па сад чувам голе сени
У свом срцу к'о дивоту.

На њим' ништа, ништа нема —
Шарно рухо ја им дајем;
А да буду праве туге,
Повијам их уздисајем.

Често дођем на тај гробак,
Глуво доба мене прати,
Гледам крстић, гледам земљу,
Пазим, где ћу ногом стати,

Да јој не бих ногом грешном
Гроб над мртвим груд'ма дирн'о,
Повредио свете кости,
Што под земљом труну мирно.

Али нема, нема ништа, —
Заман суза моја пада,
Око мене свуд је немо,
Свуд тишина мртва влада.

Она иста црна земља,
Мала кућа без светлости,
А у њојзи леже мирно
Оне исте мртве кости.

Ипак ми је мила земља
И око ње свуда трава,
Јер ми у њој моја мила,
Моја силна љубав спава.

Сарајево 1885.

Божидар Н Вршчанин.

РАЗНИ ПУТЕВИ.

ПРИПОВЕТКА МИЛАНА САВИЋА.

(Наставак)

За цело време једва је Дражић једаред или двапут био у Драгињиној близини, једва јој је могао рећи тек само обичну реч — та било је и сувише очију, које су гледале на све стране. Једаред само дала му се прилика, да је Драгињу могао ухватити за руку — игра је тако захтевала — али та је рука била хладна и дрхтала је у његовој. Дражић је слутио, шта то дрхтање значи, и био је у тај мах најсретнији на свету. У очи пак није смео да јој погледи, као год што је и Драгиња сваком другом пре гледала у очи него Дражићу. Но поред свег тог срца су се њихова разумела, и ако и није пала реч, онај једини додир руку одао им је жарко осећање њихово. Љубица их је гледала чешће, али није спазила ништа, те баш у оскудици сваког љубавног израза нашла је она свезу, која је оно двоје све већма и све јаче везивала једно за друго.

Кад је Машић изрекао, за што је дошао, разиђе се друштво на мах. Девојке пођоше да помогну спремити и наместити сто, а мушки се поцепају у омање групе, те се лагано упуте за девојкама. Кад су доцније стигли, где ће се ручати, били су столови већ намештени. За једним ће седети старија господа, а омладина ће за другим.

Даде се знак, да сви поседају. За ручком неће служити девојке, као за доручком, већ слуге и служавке. За столом, где је омладина заузела место, био је жагор врло жив. Многа досетка, која у узаној соби не би ни пала на памет, пројури кроз друштво, и весело а и загушљиво смејање било је доказ, да је досетка погодила, што је хтела. Дражић је седео косо преко пута од Драгиње, и погледи њихови састајали су се сад чешће, али свагда тако летимично, тако на тренутак, да нико није могао ни слутити, да у тим тако кратким погледима лежи цео један свет, пун блаженства и среће, пун наде и опет пун тајне зебње. Доста кад су они слутили. На другом месту стола прегао је Костић сву своју љубазност, да забави Љубицу. Ова се упуштала у разговор с њиме, али на цео разговор није полагала велику важност. Милић и Лукић имали су из међу себе глумицу Мару. Но Милић се мало разговарао с њоме, тим више Лукић, који као да је себи предузео, да се Мари удвара на живот и смрт.

— Је л' те, господин докторе, рече му Мара у току разговора, да би ваша критика о мојој игри врло повољна била?

— На сваки начин, одговори Лукић, та већ појава ваша задобија критичара, а камо ли још уметничка игра ваша.

— И ви бисте били у стању написати најбољу критику? настави Мара своје питање и погледи мало сентиментално Лукића.

— У свако доба, одговори овај, заповедајте нада мном само!

— Ето видите, ја и сад глумујем, насмеши се Мара.

— Како то?

— Та моји погледи задобише вас . . .

— То је грозна шала, госпођице, рече Лукић мало изненађено.

— Да видите само, госпођице, рече Костић Љубици, како ће сад наш лист процветати, сад, кад почне излазити сваки дан. Али ја нећу моћи дуго остати код њега. Хоћу да свршим своје студије, па да отпочнем адвокатску праксу.

— То је лепо од вас, одговори му Љубица, али то ће трајати још дуго.

— Та ... до душе ... али опет неће тако дуго, рече Костић нешто малодушно.

— Једва чекам дан, кад ћеш бити моја жена, рече Машић Даринци лагано. И не знаш, како ми се тегле дани.

— Па и кад сам ја с тобом? запита Даринка.

— То су кратки тренутци усред дуготрајних часова, рече Машић. Али месец дана! Та то је ужасно.

Даринка није на то ништа одговорила, али нагла румен, која се осу по лицу њеном, говорила је за њу много и много.

— Поштована господо! зачу се сад глас адвоката Градића. Ја сам данас тако сретан, као што нисам био одавна. Сретан сам, што сте баш мој салаш изабрали да почастите нашу омиљену позоришну дружину, а сретан сам још, што је тако леп збор овде сакупљен. Наши глумци и глумице, којима је у почаст приређена ова забава, седе овде са задовољним лицима, ја се надам, да се на лицима њиховим огледа и унутрашње задовољство. Њима у здравље, у здравље нашим милим гостима, дижем ову чашу; да их бог поживи на многаја лета!

— Живили! заори се са обадва стола, и чаше се нађоше да хармонично звекну једна о другу. Цело друштво отпевало је многаја лета, и весеље тек сад стаде бити опште.

Прва здравица даде одушку другима. Радић је наздравио Градићу и породици му, а сад почеше се остале здравице низати. Друштво је било у најбољем расположењу, кад дојурише кола, и у њима Влајковић и Живковић. Са громким живио! буду поздрављени старци, они се лепо захвале и заузму места међу старијим гостима, међ својим парњацима.

Лукић је наздравио драмском песништву, трагедији и њеној заступници, живој Музи Мелпомени, госпођици Мари Путниковој. Милић је у здравици својој, коју је напио „старим господарима." изрекао у једно и неку политичну исповест, која је са свију страна наишла на живо одобравање. Машић је наздравио свима девојкама и тако се ређале здравице, док се не даде знак, да ваља совру дићи. Но о одласку није било ни разговора, Друштво ће се забављати и даље, јер ено, музиканти већ стоје спремљени, да удесе коју игру, док не дође вечера. Између винограда и баште било је велико угажено место, ту ће се дати и која поиграти. Већина друштва крене се тамо. Стари господари остадоше још мало за софром, да коју рекну и коју гуцну, госпе се латиле карата а омладина је била већ на месту, где ће да приноси жртва Музи Терпсихори.

— Мећер ви жене без ваших карата не бисте биле живе, рече Живковић и погледи ђаволасто на женски сто.

— А ви без вашег вина и ваше цигаре, одговори живо госпођа Радићка.

— То је што друго, прихвати Влајковић, ми се лепо разговарамо, и кратимо време.

— Није ни нама дугачко, рече Стојковићка.

— Маните их, молим вас, примети Стајић, бар овако ћуте.

— Судите ви у судници, а овде немојте, рече Радићка и намигне бајаги на њега.

— Недај боже, да ја вама судим, рече опет Стајић.

— А како стоји ствар код куће? запита опет Стојковићка и погледи на Стајићку. Ова се чинила тог невешта, али Стајић је на неко време ућутао. Живковић намигне на Влајковића и оба се старца насмеше. За тим наставише опет свој разговор, а жене своју игру.

Међу тим је омладина започела своју забаву. Широко место, које су заузели, било је у пола у хладовини, у пола још на сунцу. Стајићева Анка предложила је с тога, да се друштво подели у два табора, женске да стоје у хладовини а мушки у сунцу. Ово последње би усвојено, али после одлучног протеста од стране мушких, а на велики смех девојака. Свирци су се повалили по јендеку, који је био у хладу. Но невоља мушких није трајала дуго, сунце је на брзо заишло за грање. Тек сад је отпочела игранка. Момака је било много више него девојака, за то су они вукли срећке, ко ће играти у колу. Поред других морао је и Дражић да стоји и да гледи, па и Лукић. Овај није могао на ино, него је свеједнако задиркивао играче, како не знају играти, а богме, жаока његових приметаба дирнула је и по коју девојку, док се на послетку није коло расплело. Сад се ухвате они, који су до сад морали стојати а које с ласкањем, које с преваром задобију и девојке, те се поче коло поново да таласа. За колом су дошле друге игре, које нису баш најлепше одигране по храпавом земљишту. Међу тим се по мало спуштало вече, сенке су бивале све дуже и дуже, лак поветарац почео је да баруси лишће по дрвима, и Лукић предложи повећу шетњу, на којој ће их музика да прати. Но Лукић предложи и то, да свака девојка бира, с ким ће се шетати, и то да буде њихово једино право, које — као што је додао — они, мушкарци, јавно девојкама од својих права уступају.

Сад је настао тренутак неприлике. Многа се девојка устезала, да позове ког момка, док се на по-

слетку Љубица реши те позове Милића, да је прати. Даринка изабере одмах Машића, Мара Путникова замоли Лукића, Јулка Костићева узме брата свог испод руке, Рајићка Пајића, Анка Стајићева глумца Добрића, Петрићева Стојковића, Блажићева глумца Бабића, Десанка глумца Дражића а Драгиња, која се није никако хтела решити, приступи напослетку Градићевом Бошку и узме га за руку. Кад је Дражић то видио, очи су му од радости севнуле. Та узела је дете за пратиоца! А то дете био је и брат девојке, коју је пратио он. Та на нежнији начин није могла показати, како не мари никог, и како опет на њега мисли. Шта је он са Десанком говорио, није знао ни сам, и био би на мукама, да га је доцније когод запитао, како је забављао лепу швигарицу. Остали мушки свет ишао је за њима; на лицу где којег могло се видети, да је изненађен и то не најпријатније, што мора да се шета без женског друштва, и што је при девојачком избору тако ћутке пропао.

Парови су обишли башту, били су поново у винограду и уђоше на послетку опет у башту, где су ишли по свима стазама. Кад су дошли до оног места, где је „остарина" седела, окруже је и почеше да певају. Глумци стадоше један до другог и многа лепа песма прне у вис у плаво небо, где се већ видели први трагови вечера. Међу тим, док се певало, спремише слуге и служавке столове за вечеру, и кад и то би удешено, позове домаћин госте, да поседају. Сви поседаше у истом реду, као и при ручку. Весеље је текло, здравице се чуше по ново а музика је свирала све лепше и лепше.

(Наставиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

ДВЕ ОЦЕНЕ Г. ФРИДРИХА С. КРАУСА.

Немачки часопис, „Das Magazin für die Litteratur des In- und Auslandes" донео је у 19. броју од лањске и у 4. броју од ове године две оцене из пера г. Ф. Крауса, које са своје дрскости заслужују неку пажњу и с наше стране. Прва се оцена бави „Балканском царицом" кнеза Николе а друга хрватским песником Августом Харамбашићем.

Као са неке духовно-моралне висине растреса и размеће се г. Краус над песничким производима и над личностима кнеза црногорског и Августа Харамбашића. Са фељтонском површности и са неким бајаги досетљивим скакутањем и боцкањем труби он по том часопису ништавило и шупље фразе у тим делима. Па на основу чега је изрекао своје тако суверене оцене? О „Балканској царици" није имао ни толико појма, колико се захтева за летимичан извештај каквог обичног рипортра; он је на основу неких одломака изрекао своју пресуду, која, кад се узме важност и углед споменутог немачког часописа, и сама добија важност и углед, или боље да кажем, добила би то све, да није писана начином, који није достојан таквог озбиљног часописа. Овако побија начин вредност те оцене и показује јасно, да г. Краус о битности делâ, о којима говори, нема чистог појма, јер би иначе говорио о њима и не би површност своју маскирао јефтиним персифлирањем делâ и личности. Е, али кад човека копка, да се пред страним светом истакне као зналац јужно-словенске књижевности, који — између редова се даје разумети — управо више вреди, него цела та незнатна књижевност!!

Већ почетак оцене је пун безобзирности. Г. Краус вели овако:

Или грми, ил' се земља тресе?
Ил' удара море у брегове?
Нити грми, нит' се земља тресе,
Нит' удара море у брегове,

већ хука бука ради „Балканске царице" кнеза Црне Горе.

Тако, у том правцу карикира г. Краус не само ту драму. већ и начин, како је дошао и до оних одломака из ње. Г. Краус се обратио на, као што вели, „Његову Ексцеленцију министра богочасти и наставе у Црној Гори" и замолио га, да му пошље који примерак „Балканске царице" на оцену. Дуго је чекао на одговор; али на послетку добије — не одговор од личности, на коју се обратио, већ неколико бројева „Црногорке". У једном од тих наиђе на одговоре уредништва, да се „Балканска царица" не може добити, јер је још у рукопису.

То га је чисто збунило. Да, вели, кад је дошао к себи, то је генијална мисао министра, да употреби новине за своје кореспонденције! Он није хтео да призна оно, што је за цело увидео, да му министар *није хтео* да одговори, držeћи га за оно, у што се и ишчаурио, за дрског пустолова, него је целу ствар тумбе окренуо, и за нанесено игнорирање почео се да свети свему, што је с „Балканском царицом" у свези.

То је основа његове „објективне" оцене и ја разумем, да га је та морала прилично жацнути и помутити му јасан поглед и у дело кнеза Николе.

Али г. Краус не „оцењује“ само Балканску царицу, него и песму у „Црногорци“ „Из пјесама једног пропалог пјесника“, држећи је за песму самога кнеза.

И сад долази његово „критично разметање“. Дабогме да не ваља ништа, да је све смешно, шупље; али он то све глосира и парафразира на свој начин, са свог „узвишеног“ гледишта и са оном заједљивом срџбом, која јасно показује, какав је управо делија.

На сличној основи израђена му је и оцена на „Рузмаринке“, песме Августа Харамбашића. То се види из његовог са свим излишног приповедања о лепој тетки Харамбашићевој, у коју је био као дечко заљубљен и од које је добио достојан пасош. Г. Краус до душе не каже то — као год што и тајп повод свога гњева на Црногорце — већ говори, како је изветрила из њега љубав према Харамбашићевој тетки, јер је сам Харамбашић као дечко био врло ограничен и Краус, који му је био прецептор, није могао из њега ништа паметно истесати.

Сад, после толиког времена, дошло је доба, да се свети нећаку, што га је тетка оправила. Па како то чини? На гнусан начин, који се осуђује и сам. Наслов је оцени: „Ein kroatisches Dichtergenie“, али само за то, да га доцније тим већма по блату вуче. Цео чланак смера само то, да Харамбашића карикира, иронише, багателише и њега немачкој публици као глупака и шупљег бајаги-песника прикаже. Али то све чини, бар тако вели сам, из љубави према правди и из огорчења, што су хрватски листови Харамбашића неоправдано ковали у звезде.

Свака песма, и најузвишенија, може се карикирати, кад се непотпуно саопшти, иронично намести и намерно преокрене; али такво приказивање баца чудну сенку на самог приказивача, а тренутни ловор, који му увенчава „оштроумну“ главу, вене на брзо. и то од стида, што се налази на таквој глави.

На част г. Краусу та „слава“, ако је хоће да узабере; али сумњам, да би имао толико одважности, да дође на Цетиње и у Загреб, да је и у тим местима узабере, колико је имао дрскости писати о српским и хрватским књижевним приликама. Ја му бар не бих саветовао, или, ако би ипак ишао, саветовао бих му, да путује „инкогнито“.

Милан Савић.

ГЛАСНИК.

(Матица Српска) 13 о. м. после подне држао је књижевни одбор Матице Српске седницу под председништвом професора Световара Савковића. На тој су седници били ови чланови књижевног одбора: А. Хаџић, Филип Оберкнежевић, др. Илија Огњановић, др. Ђорђе Дера, Стеван Лекић, др. Милан Савић, Андрија Матић, Сава Петровић и Јован Грчић. Пре свега је известио секретар А. Хаџић, да је одбор за издавање „Књига за народ“ из задужбине Петра Коњевића 27. фебруара држао седницу, на којој је решено, да прва свеска те библиотеке изађе мало касније, но што се у први мах било мислило, јер донде није стигло још ни једно дело на издани позив. У прву ће свеску ући животопис Пере Коњевића од дра Илије Вучетића и расправа Стевана В. Поповића о доброчинствима и задужбинама у опште За другу свеску решено је да се дочекају прилови, које су обећала два три приповната књижевника приватно секретару, а међутим да сваки члан одборски изради по коју тему за случај, ако ни откуда ништа не приспе. Секретарев извештај узет је на знање. — Прочитана је оцена члана Милана Савића на песме Ивана Мартиновића из Башахида, које су поднесене биле за „Летопис“ и на награду. Према тој оцени одбијају се Мартиновићеве песме, јер су слабе а и неке од њих већ и штампане. — Примљена је за „Летопис“ оцена Моја Медића из Земуна на инолошку расправу Мите Петровића: „Сремско вино“, која је изашла у 141. свесци „Летописа“ а осим тога је и засебно отштампана — Расправа Јована Живановића: „Два три закона из науке о гласовима српским“, поднесена за „Летопис“, издаје се на оцену члану Стевану Лекићу. — Прочитана је песма Мите Калића „Бранков споменик“, коју је писац поднео за „Летопис“. Песма се та одбија, јер није згодна за „Летопис“. — Јован Станковић, медик у Бечу, поднео је за „Летопис“ у преводу пет беседа Цицеронових и то: pro Rocsio Amerino, pro Archia poeta, pro imperio Cn Pompei, pro Q. Ligario, pro rege Deiotaro Ти се преводи издају на оцену члану Филипу Оберкнежевићу. — Спев Војислава Илијића из Београда под насловом „Елегија“, поднесен за „Летопис“. издаје се на оцену члану Милану Савићу — Дело безименог писца под насловом: „Кнез Бранислав и Милана шћерка, из приповетке удешено за позориште“, поднесено на награду, даје се на оцену члану Јовану Грчићу. — Прочитан је извештај члана Јована Грчића о спеву Јована Поповића Липовца са Цетиња под насловом „Издајица“. Други и највећи део тога спева, „Харем“, штампан је у петом и шестом броју листа „Црногорке“ те се дакле за „Летопис“ не може више употребити — Одбијена је понуда Јована Пецикови ћа из Земуна, по којој нуди „Матици Српској“ право власништва на сва досад штампана а и још нештампана дела покојног Јоксима Новића-Оточанина по откупну цену од 10,000 фор. јер „Матица Српска“ не располаже толиким капиталом на такву цељ. — Дело Милутина Ђурковића из Моноштора „Богаташ или Смрт грешника“, поучна књига за народ, поднесено за библиотеку Коњевићеву, одбија се, јер је по уверавању секретареву слабо и почетничко. Са истог се разлога одбија и дело Николе Коваревића из Београда: „Мита сељак“ или „Спомен прошлости а школа будућности“, позоришна игра у 5 чинова а два раздела. — Дело Стевана

Радосављевића, професора на Скобељевљевој реалци у Видину, „О васпитању", поднесено за Коњевићеву библиотеку, уступа се редакцијоном одбору те библиотеке. Исто се тако томе одбору уступа и икономска расправа Петра Кнежевића из Чалме под насловом: „Ратар у пољу и на дому", и превод француске расправе Р. Радоа „Одело и станови у свом односу с ваздухом", који је поднео Здравко Рајковић из Београда. Осим тога се још томе одбору уступа и расправа Богдана Добросављевића из Крњака „Др. Ј. Марић у Бољевићу или Поуке о домаћем васпитању". — На изрични захтев државног статистичког звања у Будим-Пешти решено је да се пошљу горе податци о библиотеци Матичиној.

(**Катедра за српски језик и књижевност на будимпештанском краљ. свеучилишту.**) Срби слушаоци университетских наука у Будимпешти поднели су кр. угар. министру богочасти и просвете молбу потписану од њих 27-орице, у којој моле, да установи на краљ. свеучилишту у Будимпешти катедру за српски језик и књижевност. У потпору ове молбе позивају се на ове разлоге: 1. На све то живљи додир Угарске са истоком и народима му, у који она долази то са географскога положаја свог, то пак са своје политичке и културне мисије, која постоји већ од векова и прешла је, тако рећи, у пословицу. 2. На тесну везу, која сада постоји међу Угарском, Хрватском и Славонијом у политичком и друштвеном погледу (српски и хрватски књижевни језик је истоветан). 3. На околност, што је многим синовима Угарске, који нису Срби, када се посвете ма којој грани државне службе и настане се у пределима, где живе Срби, од преке потребе, да знају српски. 4. Напокон, што и §. 19. XLIV. зак. чл. од године 1868. јасно наређује: Да се на земаљском свеучилишту, односно свеучилиштима, за све у земљи уобичајене језике и књижевности им имају установити катедре, у колико досад нису установљене". Поводом ове законске наредбе установљене су доиста на свеучилишту будимпештанскоме одавно катедре за немачки, румунски и талијански језик. Молбу ову предали су 9. марта о г. у име потписника ректору университетском дру Десидерију Бити слушаоци университетски: Богдан Гавриловић, Ђура Ракић и Александар Бикар и умолили су га, да молбу ову препоручи академском сенату и министарству. Ректор је молиоце врло лепо примио и изјавио им је, да налази, да је ова молба сасвим умесна, да ће је радо потпомоћи и да се нада, да ће се учинити по жељи молилаца.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(**Српско народно позориште у Панчеву.**) XXXIV. представа (у II. прет. 11.) 7-ог Марта: „Прилепчиво." Шаљива игра у 4 чина, написао Ј Б. Швајцер, превео П. Мостић. Овога вечера изашли смо потпуно задовољни из позоришта, јер смо се пријатно забавили а и насмејали; рекли бисмо, да је овај комад баш „прилепчив" за публику, која воли шаљиво комађе. С приказом глумачким бесмо потпуно задовољени. Ружић (Куно Селденек) беше врло добар и игром и маском. Лукић (Роберт, мајор) беше такође добар, исто тако овога вечера и Рашић (Алфред Селденек). Димитријевић (Герлиц) је био са свим на свом месту. Хаџићева (Мина) одиграла је своју улогу врло добро, а исто се то може рећи и за Петровићеву (Ерна). Динићка (Б. Штурмова) је била добра Но најбоље нас је задовољио Добриновић (Стурвиц, мајор), који и улогом и маском беше прави вештак у својој игри. Посета беше добра. — XXXV. представа (у II. претпл. 12.) 9-ог Марта, први пут „Робијашева ћерка", позоришна игра у 3 чина, написао Вилбрант, превео Ј. Грчић. Позоришна игра овог одличног и плодовитог драматичара, коју овога вечера на нашој позорници гледасмо, изазвала је у публици најживљег и највећег допадања. Позоришну ову игру можемо заиста сматрати као дичан урес нашег позоришног репертоара, а са своје драматске изврсности, са вештине, коју је глумачко особље у њој до највише висине узнело, позоришна игра ова биће увек радо и мило виђена. Ово вече беше у истини право натицање у вештини глумачкој. На свакоме се јасно могло опазити, да је сваки начисто, не само шта му, но и како му приказати ваља. Ружић је одиграо Фабрицијуса тако лепо, тако одмерено, тако вештачки, да нас је у свима моментима своје тешке улоге колико улогом својом потресао, толико вештином задивио и занео. Овога вечера беше на врхунцу свог вештачког приказивања, што му је и публика признала, а што му и ми ево овом приликом с највећим поштовањем признајемо. Нема сумње, кад буде дошло до историје нашег позоришта — Ружићу, том дивном вештаку, биће одлично место посвећено. С. Вујићка (Агата Штерновица) поделила је овога вечера хвалу и признање с Ружићем, јер је дивно и вештачки приказивала. Њена вештина потпуно је одговарала вештини Ружићевој за ово вече. Публика јој је то признала и одала јој хвалу изазвавши је заједно с Ружићем. Ружићка (Ида Рајнхолдовица) у својој улози одмерена, једном речи врло добра. Димитријевић (Ролф, творничар) потпуно нас је задовољио у својој улози, као и Лукић (Ајленштајн, судац). Врло добар беше и Добриновић (Демлер, слуга у Ролфа) као и Добриновићка (Волмутовица), који нас честимице својим појавама разведрише. Споменућемо с похвалом овога вечера и М. Димитријевићеву (Хуго, синчић Агатин), која нас је и ако малом улогицом својом — са живости, миле и невине појаве своје потпуно задовољила, те нам је на свршетку и она изазвана у друштву с Ружићем и Вујићком. И остали у својим мањим улогама беху добри и добре. Посета беше врло добра. Овом позоришном игром закључена је друга претплата. — XXXVI. предст. ван претплате, 10-ог Марта: „Кир Јања." Шаљива игра у 3 радње, написао Ј. С. Поповић, стари и познати, ал зато опет радо виђени комад. Кир Јању је одиграо Добриновић вештачки. Добра беше и Динићка (Јуца). Кир Дима (Станојевић) није био згодан маском својом, која је, рекли би, претерана била. Марковић (Мишић) беше добар, исто тако и остали задовољише нас. Позоришни одбор с управом удесио је за недељне представе спуштене цене, да би се и сиромашнијима прилика дала, ићи у позориште; то је заиста на свом месту. Посета беше врло добра. — XXXVII. представа ван претплате 12-ог Марта: „Отело." Трагедија у 5 чинова, написао В. Шекспир, превели Гига Гершић и А. Хаџић, за српску позорницу удесио А. Хаџић. Тоша Јовановић и Милош Цветић, редитељи краљ срп. нар. позоришта у Београду као гости. Обрадовали смо се, што нам се овога вечера дала прилика гледати овај дивни умотвор бесмртнога Шекспира, који је вештином својом у Отелу мајсторски насликао љубав ако и дивљег али племенитог човека. Били би опширни, кад би се упуштали у опис овог класичног комада, а и простор листа не допушта нам то. Ограничићемо се на сам глумачки приказ. Комад је у главном испао добро. Тоша Јовановић (Отело) играо је с лепом вештином Милош Цветић (Јаго) беше у својој улози изврстан, чврст и поуздан, глумачко приказивање и вештина му јако нас је задовољила. Хаџићева (Дездемона) беше доста добра, а Лукићка (Емилија) одиграла је своју улогу врло добро. Остали и остале мање

више беху добри, само се опажало, да нису били сигурни у знању својих улога. Посета добра. - о.—

(Новина на чешком народном позоришту у Прагу.) За недељу две дана даваће се на чешком народном позоришту у Прагу први пут нова драма Јарослава Врхлицког под насловом: „Улијан Отпадник.“ Ту је драму писац још пре четир године био наговестио а вештачки се кругови у Прагу надају, да је делу то „nonum prematur in annum“ врло добро дошло, те жељно ишчекују први приказ.

Мијержвински ће свега десет пута изаћи на позорницу у Бечу а за тим ће сврнути у Будимпешту и у „népszinház“-у ступити четири пута Певаће Раула у „Хугенотама“, Арнолда у „Телу“, Манрика у „Трубадуру“ и једну ће од тих улога поновити.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Нерудине „Malostranské povidký“ преведене су на немачки. Превео их Фрања Јуренка а превод је изашао код Филипа Реклама млађег у Липском под насловом: Kleinseitner Geschichten. — Неруда је поникао из народа те познаје народ, мисли му и осећаје, као мало који писац. Уме вештачки да скицира откуцаје доброг срца народњег а уз то финном иронијом да шиба слабости у друштву. Према томе ће његове „Malostranské povidký“ и овде стећи пријатеља, где свет не познаје „Малу страну“, то предграђе Златнога Прага.

— Славног руског писца, грофа Лава Толстоја увели су и у данску књижевност. У Копенхагену је при крају прошле године изашао превод „Приповедака и описа Севастопољских.“ Скоро ће изаћи и „Козаци“ и „Рат и мир“ од истог писца. — У нас Срба има два три дела Толстојева у преводу Саве Петровића.

— У немачкој се књижевности све једнако множе романи из рускога друштва. Најновијем је наслов: „Греси отаца“. Писац је Leon Sloët а накладник Hermann Costenoble у Јени.

— У 125. свесци Спемановe колекције изашао је мајсторски превод Аристофанових комедија: „Облаци“ и „Жабе“ из пера професора Jakoba Mähly у Баслу. Заслуге Mähly'а као најбољег и најтемељнијег преводиоца грчких и римских лиричара изрично су нагласили и аукторитети, као што је Johannes Scherr, а и овај ће превод Аристофанових комедија бити најсавршенији, што га има немачка књижевност.

— У француском часопису „Journal des Débats“ почео је Ернест Ренан низ чланака о Виктору Игу, надовезујући на 83. дан рођења великог песника. Славни академичар Ренан обрађује тај предмет познатим својим елегантним а уједно и исцрпивим начином.

— Бајронова песничка дела изаћиће у новом издању код John Murray'а у Лондону. То ће издање спремити Burton Forman. Forman ће подробно сравнити сва досад изашла издања а и рукописе, које има Murray. Бајронове ће се примедбе наравно задржати а друге ће се још додати.

ЧИТУЉА.

13. (25.) марта у вече умрьо је у 64. години живота а 15. (27.) пре подне сарањен је у Карловцима Павле Кречаревић, професор на тамошњој српској православној великој гимназији. Покојник је био најстарији професор у тамошњој колегији професорској, а послужио је скоро пуне 32 године тамошњој гимназији. Силан је број ђака његових расут на све стране Српства, и сваки је од њега понео лепу успомену, кад је Карловце остављао. Укоп је био леп; многи се свет скупио, да укаже последњу почаст покојноме професору и грађанину. У име колегије говорио је на опелу у саборној цркви проф. Павле Марковић. Покојник је родом из Ст. Андрије. Иза себе је оставио јединицу ћерку, удату за народног и патријаршеског секретара Исидора Ћирића.

Мир пепелу његовом и вечан му спомен међу нама!

БИБЛИЈОГРАФИЈА.

Народна библиотека браће Јовановића. Изашла је свеска 101. „Ајдуци“. Позорје у 5 дејства од J С. Поповића. Цена 16 новч. (35 пара). — Добија се у свима српским књижарама. — Претплата на 24 свеске 3 ф. 50 нов. (7 дин.) а поједина 18 нов. (40 пара) и онда шаље књижара о свом трошку сваку свеску уредно. — Излази сваких 14 дана 1 свеска. — Новац се шаље у напред с поштанском упутницом.

Стрелан. (Wildfeuer). Драмски спев у 5 чинова. Написао Фридрих Халм Превео Јован Грчић. XVII. свеска „Зборника позоришних дела.“ У Новом Саду. Трошком књижаре браће М. Поповића 1885. Штампарија А. Фукса. Стр. 154. Цена 50 н.

Метода Тусен-Лангеншајтова. 26. писмо. Настава за учење мађарског језика од Адолфа Родера. Издање књижаре М. Каракашевића у Сомбору. Штампа Ф. Битерман у Сомбору.

Од администрације.

Са **тринаестим** бројем истиче прва четврт „Стражилова“. Учтиво молимо све наше поштоване претплатнике, који су досад платили само за прву четврт, да продуже претплату за времена

Уједно умољавамо и оне, којима посласмо први и други број, а нису се претплатили, да нам их врате о нашем трошку. Учиниће нам велику љубав.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године За Србију и Црну Гору 14 динара на годину. Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТ. МИЛЕТИЋА У НОВОМ САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И УМЕТНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 13. У НОВОМ САДУ 28. МАРТА 1885. ГОД. I.

ХАВЕТ.

У суморни груди и сада се буди
Ко злослутна сенка кроз поноћну тмину,
Кад из гроба тамног подигне се страшна,
Да ми руши снове и ову тишину.
Ноћ је тиха нема, долине и брези
Суморно се свили, да бораве снове,
По грудима њиним повили се снези,
Сан кроз село лећe и уморне зове.
Ал надамном санак криоца не свија.
Гле, ја нисам самац. Ко је покрај мене?
Хаветиња страшна за столом ми села.
Тек кад и кад вео, што тамну покрене.

Јест, она је ово, што у моји груди
Као другар верни вечито почива,
Па је и сад дошла, да ми снове буди,
У сумору моме мало да ужива.
Спокојно ме гледа страховитим гледом,
Да ми каже страшна, шта ме опет чека
Бројећи ми срца откуцаје редом,
И будућност страшну мами из далека!
И док с другом својим будан седим тако,
На прозоре моје хладан ветар тресе.
И све, што сам снев'о, помало откида,
Само хавет ову неће да однесе!

У Дубоци 1885.

Драгутин Ј. Илијћ.

КНЕЗ У КУПАТИЛУ.

ПРИПОВЕТКА ЈАШЕ ИГЊАТОВИЋА.

(Наставак.)

Исто јутро кад Босиљка и Мила чуше, и видише то чудо у кући, подиже се читава граја против Љубице и Милоша, не трпе оне „циганчуру“ у кући, неће с њом сести ни за сто.

Пела се држи Милошеве стране, и не да га само брани, већ све штекћс, подбочи се, и обе језиком надмаши.

Пела иде у врт, па код плота довикне Соки.

Сока је одмах ту.

— Чујем, да је добро извршено, рече Сока.

— Ту је, усвочила је баш пред поноћ, но да чујеш, како се те моје разбацују, неће циганчуру, прете се, како ће се Танасији потужити.

— Бриге ти је, само нек дође, утишаћемо ми њега, само гледај, Пело, да завадиш јако Милоша са Босиљком, па ће тим трагом и њу послати.

— Моја је то брига.

— И ја ћу викати преко тарабе, да је Милош добро тако учинио, биће ваљана млада, да и не чују.

Разиђу се.

Соки је врло повољно, што се тако догодило. Хоће Танасији да се свети, који је због деце не узе, не може то сасвим да заборави, ма да с Пелом добро живи.

У кући се једнако кошкају, дође и до свађе. Једном их Милош нападне, и срећа што обе — Босиљка и Мила — утекоше.

Босиљка кад куд оде, Пели о том и не јавља, не да се од ње управљати, а Мила још мање.

Прве недеље после Костантина и Јелене оде Босиљка у кућу Васе Козарца, ту јој је другарица Евица Козарчева, кћи газдина.

Васа Козарац је јак газда, мал те неће бити још јачи од Танасије. Може се рећи, да му је пуна кућа.

У недељу после ручка, сврне Козарцу Зарија Лендован, и ту се сад скупе двоје троје још од пријатеља, па заседну и диванишу.

Реч се повела и о кнезу Танасији, Зарија се чуди, што још не пише.

Ту се скупе и девојке.

Онуд пролази Влајко с гајдама, завири кроз прозор, види ту друштво, а девојке пред врати кад виде Влајка с гајдама, срце им заигра.

— О, баћа-Влајко, хоћеш ли малко посвирати? рече радосно Евица.

— Најпре да уђем на један помозбог унутра, да видим, хоће ли газда допустити.

Влајко уђе.

— Помоз бог!

— Бог ти добро дао, дед чашу вина

Васа му пружа вина, Влајко испије.

— Цуре би раде поиграти; јели слободно?

Козарац се мисли.

— Та пусти, нек мало поиграју, храбри га Зарија.

— Знаш, није светац, па баш ни у реду у недељу, ал хајд, одсвирај, нек поиграју.

Влајко изиђе, удешава гајде, а девојке су већ за игру. Босиљка на Влајка мрко гледи, отац је љубичин, а она мрзи Љубицу.

Пре него што ће „коло“ засвирати, поче „сватовца“, а девојке и момци из околине на глас скупљају се. Играће баш на месту.

Мало час започе коло, хватају се, само Босиљка никако неће, већ само гледа.

* * *

Врт од куће закупника спајинског Андре Бошњака даје састраг изглед на гувно Козарчево, баш где младеж игра.

Код закупника Андре на ручку је неки млад чиновник. Андра је млад удовац.

После ручка ходају по врту, кад чују свирку и играње. Шта то може бити? рече Андра, данас није Козарац свечар, нити су сватови; откуд гајде и игранка?

Дошетају се до тарабе, нагну се на њу, пуше па гледају у коло.

— Леп низ девојака! прослови Пера контролор.

— Биће ту доцније и лепих млади, особито Маца Барањка; што је та лепа! Познајеш ли је?

— Познајем, штета је, што је за паором.

Обоје се угледаше у коло.

Све играју, само Босиљка не; да је други гајдаш, играла би.

Кад из небуха дојуре нека кола пред отворену капију.

Један момак тера коње, са кола сиђу два момка као два бора. Од тих је један друг Живка Брајана.

Живку одмах у поглед паде Босиљка.

Босиљка кад Живка види, жацне се, срце јој застрашено, јако лупа, стресе се, побледи. Нека страва је обузела, ногама клеца.

Први поглед Живков пао је на Босиљку, па онда на коло, па опет на Босиљку.

Лаганим, мачијим кораком приђе Живко Босиљки. Босиљка га страшљиво укоченим очима погледа.

Живко ухвати Босиљку чврсто за леву руку.

— Босиљка, ајд самном у коло.

— Иди до врага, шта ме вучеш, кад нећу.

Босиљка га ружно погледа, отима се

— Чујеш, Босиљка, ти моја мораш бити, макар ме главе стало, макар до Лепоглаве дошао; кад нећеш лепо а ја ћу овако.

Сад Живко обухвати Босиљку у поле, дигне је да је даље носи, но она се отима, гребе Живка, да мало попусти. Но Живко раздражен још бољма је обухвати, и дигне је вис, да је даље носи.

Босиљка цичи, зове у помоћ; сви су изненађени, но не мичу се. Изиђе сво друштво из Козарчеве куће ван, да види, откуд та вика и дрека, но већ Живко Босиљку носи, као Кентаур Дијаниру. Босиљка с распуштеном косом гледи на људе, очи јој траже помоћ; у Живка не сме да погледи, очи су му од раздражености мутно-крваве; носи девојку, као кад вук у зубих собом јагње вуче, а друге жене склопљеним рукама гледају и као застрашене овце у клупче сабијене стрепе, канда ће и њих удиљ та судба постићи.

Нико ни да писне, људи једно на друго гледе: Зарија у домаћина, домаћин у Зарију.

— Шта ћемо сад с њима, Зарија, беда је, отима девојку; ти прослови, служио си вармеђу.

Зарија се закашље, па прослови:

— Ти бедо, измету села, хоћеш пустити девојку, или идем одмах по жандаре.

Босиљка, речима тим ободрена, поче се силно отимати; а Живко, да мало одане, спусти Босиљку доле, ал је једном руком тако силно држи, да се отети не може, а десном извуче нож из џепа и зубима га отвори и напери.

— Ко сме, нек дође амо!

Сви умукоше.

Живко шчепа још снажније Босиљку, подигне је, па носи у кола.

Један друг седи на колих, да одмах појури, како му другови Босиљку у кола баце.

Девојка вришти. Кад је Живко муком до кола донесе, друг је прихвати, да му помогне метнути је у кола.

Босиљка се упиње, не да се, вришти, да се у човеку крв леди.

— Не дајте ме, људи! Јо што ћу, пре ћу умрети.

Босиљка се силно отима: на кола је бацају, но она се опет отме, скочи на земљу; опет је дижу на кола, подупре се о точак, хвата се за лотре, хаљине са ње покидане, ђердан расут, окрвављена, носови поразбијани, девојка се очајно брани, да нападачи сустану, па је тек као дивљач опкољену држе, а да је с нова нападну. Већ је на колих, али се премеће и виче, да у тренутку опет може с кола спасти, и кад Живко мисли, да је све у реду, опет се с кола преметне, па је опет горе силно дижу.

Сав призор тај Андра закупник и контролор с ужасом и узбуђењем гледе, а ни један се не маче у помоћ, ма да у контролора срце већ за осветом кипти.

— Гледај, Перо, дивне те девојке, како је мрцваре, како се отима, копа; гле, како их замашно отискује, како јој се груди од муке уздижу; штета, помогао бих јој, да могу.

Контролор погледа закупника.

— А шта ти људи тамо стоје као кукавице прекрштеним рукама, пуше па гледе?

— Не сме нико тамо прећи, тај Живко је беда, запалиће газду.

— Андро, донеси ми пушку, ја насиље то очима мојим гледати не могу, показаћу ја њима, све ћу их растерати.

Андра се смеши.

— Боже сачувај, да се тамо помешаш, дошло би још других момака и родбине тамо, па би те претукли и у самој кући твојој, за то и они не смеју, ту би се само родбина девојчина помешати могла, или жандари, други нико; но од родбине нема ту никог; да је ту њен брат Милош, било би гужве, али овако ће је однети.

— Па где су жандари?

— Док жандари дођу, њих неће бити у селу, за то су и дошли на колих.

— Но то је баш страшно, тако отети девојку.

— Није тако страшно, као што ти се чини. Тако је пре неколико дана њен брат Милош отео гајдашеву кћер.

— Она је њему ускочила, хтела је сама.

— Бог зна како и код ове стоји, видио сам је, како са момком тим из поља долази, све се смеши на њ, видио сам је с њим и у колу, мора она да га ипак воле.

— Па зашто се онда тако отима од њих?

— Знаш, то су девојачке мунијетве; да се с њим добро не гледи, не би се он усудио силом отимати је; она је богатог ратара кћи, он сирома, син удовице, која више нема од кућице и три јутра земље, па је раскалашан, убојица, за њ кнез Танасије своју кћер не би дао, па девојка се боји оца, од своје воље не сме к њему, па не зна, шта ће бити, кад јој се отац кући врати.

— Дакле тако је?

— Тако.

— Онда нек је носе. А куд ће је одвести?

— Ко би знао; само они то знају.

— Имаће и жандари с њима посла.

— То лако може бити.

Док су они то говорили, момци су дигли девојку у кола. Двојица је притисну, да се не може дићи, па на колих брзим касом отпире, ко би знао куда, само јамачно ван села.

Још оно вече читава граја по селу, није шала, Босиљку Шамшалову украо Живко Брајан.

Кад то чу Пела, зарадова се: испунила се жеља њена.

Радује се и Сока Сагарова: испало јој све за руком.

Милош је то узео преко срца, и прегорeће је, противила му се; неће Живка заболети глава.

Мила је само жали.

Сад ће Мила пролазити кроз сито и решето — Пелино.

* * *

Кнез се у купатилу добро проводи. Осећа се лакши. Фрања Бошњаковић свуд му је при руци, и већ се навикао. Већ се с некима и упознао, тако са оним дебелим кнезом, ког је први пут видио у купатилу, кад се са Фрањом купао у „великој илици“; то је Марко Кесић, такођер кнез, из Тукуље, на чепељској ади. Велики, крупан, пун у лицу, канда је брат Танасијин. Упознали се после купања при доручку у меани.

— Је ли, пријатељу, ти си Шлавонац, познам те по ношњи.

— Јест, ја сам Шлавонац, Србин, одговори Танасије. А јеси ли ти Србин?

— Србин богме, Марко Кесић, кнез из Тукуље.

— Но то ми је баш мило, бар ћу имати мога друштва.

— Дакле и ти си кнез, па на коме си оставио село?

— Ја сам стари кнез, не служим више, али тако ме зову.

— Па како тамо живите?

— Како кад: кад је добра година, добро, кад је хрђава, хрђаво.

— Тако исто и ми..

— Па зар има овде српских села?

— Има, ал смо јако измешани.

— Имате ли и цркве?

— У сваком селу; но да видиш Ковинску, у царевини јој пара нема, сва је измалана, има три олтара, а торањ за се на страни.

— Но то бих волео видити. Је ли далеко?

— Није, ја ћу те на мојих колих одвести за три сата.

— Мило ће ми бити. Спаси бог!

Куцају се чашама.

Танасије продужи.

— Бога ти, Марко, откуд толики Срби у околини, ко их је довео?

— Тако кажу, а и у књигама пише, да су нас на чепељску аду довели српски великаши, кад је царство српско на Косову пропало, а био је овде господар и деспот Ђурађ Бранковић.

— Чуо сам за њега, тај је издао на Косову, па је овамо добегао, упадне Танасије.

— То је други, то је Вук Бранковић.

— Да, Вук Бранковић; а има ли осим села још какве вароши српске?

— Има. Ту је близу Сентандреј , красна варош, има седам цркви.

— Седам, па још српских, то још никад чуо нисам, нема више ни у Осеку од једне. То бих волео видити.

— Можемо једаред, није далеко, сваки дан дамшић иде онамо.

Фрања је ту, па их слуша.

Тек што кнез Марко задње речи изусти, ал ето два катане: један холанер, други хусар.

— Сретан дан, бабо, ето довео сам ти госта.

То је каплар Миливој Бркајлов и кнежев син Иван, каплар.

Кнез устане, мери Ивана, позна га.

— Тебе, Миливоје, одмах познах, ал овога сам морао промерити, давно га нисам видио, окрупњао је.

— Ето, познаде ме мој бабо.

Иван љуби оца у руку, отац га загрли и пољуби.

— Видим, да си здрав, хајде да седнемо. Обоје седну.

— Јесу ли дома сви здрави? запита Иван.

— Здрави су били, кад сам их оставио, а не пишу ми, нит сам ја њима писао, све се накањујем, баш добро, ти ћеш место мене писати, да сам здрав; за ме је перо тешко.

— А чега ради си дошао амо, бабо?

— Дошао сам у купатило, да се купам.

— Знаш, Иване, бабо се лечи од здравља. Сви се насмеше, па и кнез Марко.

— Па како сте се нашли и познали?

— Лако се ми војници познамо; домаширале су нам регементе, па сам за њ распитао и нашао га.

Сад се о свачем поразговорише, а Миливој кнезу каже, да он и Иван имају дозволу до поноћи, но како куцне дванаест, морају бити код својих ескадрона, па донде би се могли провести.

Кнез Танасије на то пристане, а ослови и кнеза Марка, да и он с њима иде, и овај радо пристане.

Јунаци се мало поткрепе, па се дигну.

— Хајд, бабо; хајд, кнеже.

Кнез Марко се у току разговора и с њима упозна.

Крену се. Како изиђу, ту је већ на Дунаву мали дамшић „пропелер“, на њему ће преко у Пешту.

Кнезови ће ићи за њима по нагону, што су уверени, да они боље знају, шта се може видити лепо. Фрања остаје.

Дамшић се већ пуши, синаци изваде за све њих цедуље, па хајд даље.

Дамшић се креће, кнез Танасије већ је пре тога гледао „пропелер“, како вози.

— Брате Марко, мени се најбоље допада овај дамшић кад плови, лупара као кад пас плива.

— Ал баш си погодио, Танасије, исто истоветно тако.

За један оченаш, па су у Пешти.

Синаци стану, шушкају, куд ће ба̂бе да воде.

Договоре се, да их најпре воде у музеј.

Уђу правим путем у варош, Танасије разгледа, сад му се још веће виде палате нег издалека, диви се.

Дођу до музеја, баш је отворена била галерија слика. Ту гледају разне слике, дођу и до слике Доситеја Обрадовића, Миливој му протумачи, да је то слика Србина, који је најславније књиге српске писао.

— Како ти се тај допада, Марко?

— Добро, честито лице.

Кад им се очи заситише, оставе музеј, и оду некуд ручати.

После ручка одвезу се на „омнибусу“ у зверињак. Ту опет гледају зверове, чуди се Танасије елефанту, лавовима, рисовима, и свим жи-

вотињама, које доселе не виђе, но кад наиђе на курјака и лисицу, насмеши се и рече, да је тога и у Славонији видио.

Тако проведу цело после подне па ће се вратити.

Синаци допрате их до „пропелера“ па ће натраг. Кнез Танасије пре нег што ће у пароброд, вуче на страну Ивана, извади из шлајбока петицу, Иван му каже, да је мало, иште десетицу; и то му даде Танасије, те после два кнеза преброде, а војници, док је време допуштало, провеселе се па онда сваки свом ескадрону, тако да ни минут не фали. Иван ће сутра-дан у име оца кући писати.

Кнез Танасије јако се сину зарадовао.

Кад су Дунав прешли, Танасије и Марко опросте се до виђења, па ће сва и на свој стан.

* * *

У гостиони, где је други дан после доласка свог Танасије одсео, код „пропелера“, одсео је био и неки Турчин, онај исти, који је са Танасијом од доле горе путовао.

Селим-ага Ибрахимовић, тако се звао тај Турчин — Бошњак.

Селим-ага такођер је у купатило дошао, па се чешће виђа са кнезом Танасијом, само се нису још упознали.

Једно јутро после купања седи Турчин у врту спољњем под чардаклијом, па пуши, а Танасије и Марко радознали, седну до Турчина, чули су већ од њега чисту реч српску, па ће гаословити.

Кнезови назову „помоз бог“ па се сместе до Турчина.

Турчин их пријазно погледа и селамише.

Питома, паметна лица Бошњак.

— Нек буде без замерке, питао бих те, јеси ли Турчин? запита кнез Марко.

— Валах, Турчин прави из Босне, Селим-ага Ибрахимовић.

— Како чисто српски говори! рече кнез погледнув на Марка, а главом маше као зачуђен.

— У Босној Турчин и раја један језик говоре рече, накратко Селим.

Дође Фрања, а с њиме и Стипан Звиршић, газда Танасијин.

— Фаљен Исус, диваните; шта, зар се разумете у говору? Та то је Турчин, рече Звиршић, и поносито погледа на Селима.

Кад Звиршић чу, како красно Селим говори, зачуди се, и допадне му се Селим.

Тако се доникле разговарају, но Звиршић се жури на пијацу, треба да накупује што-шта за кућу, сутра је велики светац — Троице.

— Сутра си, кнеже, мој гост, светац је велики, имамо ми кршћани сутра — Троице.

— То ће бити што у Шлавонији Шокци зову Тројство, то је као у Срба што су Духови.

— Јест, могао би и овај Турчин с тобом, ако хоће Хеј по богу брате, бил дошао к мени сутра да будеш гост.

— Ја крметине не једем.

— Знам, чуо сам за то, да Турчин не сме крметине јести, ал дођи, ево Фрања ће те довести, наћи ће се и за тебе нешто. Дакле, хоћеш доћи?

Селим маше главом хоризонталним махањем, изгледа, канда се не прима.

— Па зашто не примаш?

— Примам, одговори Селим.

— Па онда шта машеш главом с лева на десно?

— То је у нас адет.

— Да чудна адета; дакле хоћеш ли доћи? Бићеш виђен гост.

— Доћићу, нек ме ко к теби доведе; ето овај кардаш. — Селим показује мигом на Танасију.

— Могу, а јеси ли позвао мог овог брата, кнеза Марка?

— Та све вас у клупчету позивам као браћу.

— Е онда ћемо доћи.

Звиршић се растане, па на пијацу, а оданде кад се кући врати, похвали се жени својој Манди, како је у госте позвао, два „Влаха“ и једног „Турчина“.

Манда, здрава Шокица, у најбољим годинама, подбочила се па слуша, шта Стипан говори:

— Ој, Стипане, ја те држах за паметнијег. Хајд „Власи“ нека их, и они вирују у бога — Исукрста, и пречисту дивицу Марију, но што си звао Турчина, кад то чује отац поштован, шта ће на то рећи?

Стипан почеше главу, и њему се чини, канда је натрчао.

— Па шта ћу сад, Мандо?

— Иди умах оцу поштовану, и питај га, можеш ли Турчина дочекати?

— Идем умах.

Стипан оде одмах оцу поштовану Ивану, капистрану. Капелан га уведе.

— Шта је, Стипане, каква добра си ми донео? Запита отац поштован.

Стипан учтиво приђе оцу, сагне се, па десницу целива.

— Фаљен Исус.

— И навики, амен.

— Ја сам, оче поштовани, дошао, да нешто запитам. Сутра имамо Троице, звао сам два Влаха на ручак, и једног Турчина; нијел то грих, Турчина позвати?

— Каквог Турчина?

— Турчина из Босне, угледан човек, па тако дивани као ми.

Отац поштовани се насмеши.

— Можеш, Стипане, слободно и Влахе и Турчина, а и сам ћу ти доћи, да видим Турчина тог.

Стипан се захвали, пољуби оцу поштованом руку и оде.

Кад се кући врати, све Манди исприча, како нема замерке против Турчина.

Манда с рамени слеже, чуди се, онда није ни она противна, кад отац поштован допушта, бар ће видити Турчина.

Стипан је за сутрашњи дан јако радостан. Такве госте још нико није имао.

И Манда ће се приправити, што лепше и боље може.

(Наставиће се.)

ПУТНИК.

С успоменом драгом и занесен њоме
Ја се журно враћам завичају своме.

Зрак се дневни гаси… Кроз брснате гране
Лаки шумор лети у далеке стране.

Већ позната стаза пред-а-мном се вије,
Беласка се, краде и у магле крије —

И дом стари ту је. Над њим месец сија,
И ноћ шири крила спокојна и тија.

Куцнух. Никог нема. О, вечери блага!
Где су моји друзи? Где је моја драга?

Ал' кроз окна, стреху и двориште равно
Вињага се густа раширила давно.

Нигде никог нема, да ми тугу сними
И суморног странца у загрљај прими.

Само чудан јаук из одаја стиже,
И јеина црна у поноћ се диже —

И крештећи збори на поласку своме:
Смртни! што ме буниш у станишту моме?

Београд. **Војислав.**

РАЗНИ ПУТЕВИ.

ПРИПОВЕТКА МИЛАНА САВИЋА.

(Наставак.)

Дражић, на кога је за време вечере наишао неки сумор, удали се лагано од друштва, и упути се по мраку по башти. Ишао је лагано, а није ни разбирао, којим путем иде. Мисли његове летале су тамо-амо, и често је дубок уздисај прекинуо тишину око њега. Мислио је на Драгињу, све живље, све жешће. Ох, да му је сад ту, па да јој искаже жељно осећање своје: како је љуби, како не може без ње да живи, и како му је све шупље и немило, кад њу не види. У мислима нађе се у близини мрачне сенице Из далека се чула граја веселих гостију; али та га није привлачила. Самоћу је тражио, и баш добро, што је случајно наишао на ту мрачну сеницу. Ту неће сметати никoм, а неће нико ни њему сметати, ту се може одати својим мислима, може будућност своју најлепше себи замишљати.

Уђе у сеницу и упути се клупи, да се мало одмори. Но није закорачнуо ни два корака у сеницу, кад зачује на мах ситан врисак. Дражић се трже и већ хтеде да дубље уђе, да види, ко је ту, кад у тај мах из сенице пође неко. Дражић стане на излазак и сад, при сутоњу, позна — Драгињу. Срце му силно закуца; у први мах није знао, шта да ради, но опет се на скоро прибере и пође корак натраг, да Драгињи уступи места, да може изаћи. Али Драгиња се тргла. Крв јој застаде на тренутак, да у ндуњем још жешће јурне кроз жиле њене. Није била у стању да се одржи. кад је и она познала Дражића, и са потмулим криком клоне, и пала би била на земљу, да је Дражић није прихватио. Но чим се осетила у његовим рукама, дође к себи и пође корак натраг.

— Немојте се срдити, госпођице, поче Дражић, а глас му дрхташе, случај ме је навео амо — ох! како му благодарим.

Драгиња није одговорила, али силно лупање срца њеног било је јасан знак. у каквом је узбуђењу.

— И опет вас молим, госпођице, да се не срдите на мене, настави Дражић своје речи, оставио сам друштво, јер ме није више занимало, и тражио сам самоћу, да могу са мојим мислима бити сам. Са мојим мислима? Не, само са једном мисли, да могу сањати о — вама, кад ми се већ не да, да на јави с вама заједно бити могу. Опростите ми, госпођице, ове речи, али ја нисам у стању, да стављам строго мерило на њих. Оне излећу како их осећање моје мами, а разум ми сад није тако хладан, да им може одмерити важину . . .

Драгиња је још ћутала, ћутала је, али своју руку, коју је Дражић у страсном заносу ухватио, није извукла из његове руке; само што је та рука њена дрхтала.

— Преклињем вас свачем на свету, госпођице, рече Дражић живо, проговорите само једну реч. Ох, да знате, како ми је, кад слушам само своје речи!

Драгиња је ћутала још једнако, шта више, и очи је затворила, тако је сву прође милокрвна струја са Дражићевих речи. Она у тај мах није мислила ништа, она је само осећала и желила, да Дражић настави своју реч — тако је пријатно дирну његов мек глас. Чудноватост положаја њеног није јој ни пала на памет, она је у том тренутку само толико знала, да је сретна, као што није била никад, и ту срећу хтеде да продужи, докле је год могуће било.

— Госпођице, поче опет Дражић, и ћутање може бити говор. Ох, можда сам и сувише смео, кад га тумачим себи у прилог. Никад нисам слутио, да ће ми добротворна судба поклонити овај блажени тренетак, ову голему срећу. И ако је мисли да прекине сад, нека боље изрече и пресуду над мојим животом, кад би и тако био немио и празан без вашег погледа, та без вас. Шта да говорим о мом неизмерном осећању! Шта да вам нижем обичне, свакидашње речи, кад ево стојим пред вама и кад вас молим само за један значак, који ће ми одати, да се не срдите, да ме не мрзите и да не желите, да се уклоним.

Ове последње речи учинише, да се Драгиња задрхтала и да је Дражићеву руку у својој још чвршће ухватила, као да је хтела тиме рећи, да не иде, да остане, та она се не срди, та она га не мрзи, већ га љуби свом снагом срца свог. Дражић је осетио тај стисак; у њему је срце кликтало од радости, он клече пред Драгињу и поче јој руку обасипати жарким, небројеним пољупцима. Драгиња је дрхтала све већма и већма, и мораде се спустити на клупу, јер се није могла више држати. Дражић је остао на коленима, у рукама је држао руке њене, очи је подигао к њојзи и говорио је речи, које су му излазиле из срца, из најдубље дубине душе . . . . но у тај се мах зачује Љубичин глас, који је друге задржавао, да не иду по башти, него да мирно остану на својим местима. Драгиња се трже и у тај мах узме Дражића за главу и притисне му врео пољубац на уста. Дражића прође нагла струја, он хтеде, да се лати Драгињине руке, маши се за њом, али спази, да је у сеници сам. Драгиња је била отишла, и у великом кругу дошла је опет на место, где су били и остали, и села за сто, као да се међу тим није збило ништа, као да није била мало пре најсретнија на свету. Остали гости нису ни приметили њено одсуство, само је Љубица спазила, да је нема, и за то се и приближила сеници, држећи да су тамо, те да их опомене, да ће се морати приметити, да њих нема.

Дражић је пак остао још у сеници. Није се могао раставити од места, где је још мало пре држао дивно девојче и где је проживио тренутак, који ће му дрхтати у срцу, док и оно буде откуцавало Њему се чинило једнако, да је Драгиња још у близини његовој, да га није напустила, и само шушањ сопствених уздисаја осведочи га, да тог красног чеда нема више поред њега. Шта га се тицало остало друштво! Није био жељан ни да га види. Та после пољупца Драгињиног ништа на свету није му се могло допасти, ништа му није могло бити пријатно. Лагано удари стазом према капији и упути се сам у варош. по тој благој, тихој ноћи. Шта ће му остали свет, та срце његово било је тако препуно среће, да би је човечији глас само рушити могао. Не, природин глас, то тихо, тајансвено шаптање по ноћном ваздуху, то чаробно шуштање листова, то невидно, непротумачено, непојмљиво разговарање између неба и земље — то му је годило, и чисто га је немило дирнуло, кад су га, већ близу вароши, сустизавала кола са веселим друштвом. Он зађе мало на страну, и тек онда се осећао опет боље, кад се уверио, да су кола већ далеко одмакла. Али свога стана није био жељан ни онда, кад је био већ у вароши. Ишао је једнако, и тек, кад се радознао и јасан дан показао, те њега истргао из слатке сањарије, оде кући, да потражи мало мира.

VIII.

„Заточник“ је почео да излази сваки дан. У редакцији било је много посла. На обичном месту свом, за високим столом, стојао је Костић и читао новине, што је тамап донео слуга са поште. Било је још рано у јутру, око осам сати, и Костић је био још сам. Пажљиво је читао новине, али само оне

рубрике, које га могу занимати, да по њима напише политички преглед. Где која важнија места обележио је оловком, а рубрике, које су претресале исти предмет, нумерисао је истим бројем, да би их онда, кад буде писао, имао све у окупу. Тај је посао трајао неко време и Костић се баш спремао да почне писати, кад у редакцију уђе Паја Поповић и с њим се поздрави.

— Шта веле новине, запита за тим Костића и поглади своју дугачку смеђу браду.

— Та баш тако важно не веле, одговори Костић, у Француској влада Гамбета, у Русији се нижу атентати, Немачка ћути, Енглеска тргује, само ми не знамо ни шта хоћемо ни шта нећемо.

— Та знамо и ми шта бисмо хтели, рече Поповић, бар дознаћемо, кад се скупи омладина у Нови Сад.

— Ех, где је то још! прихвати Костић, још најмање три недеље. О чему мислите да пишете чланак?

— Богме, то не знам ни сам. Волео бих да дође Милић, па да се поразговарамо, а и Лазић би могао бити већ ту. Наши столови чекају нас.

— Та није посао зец, да одбегне, насмеши се Костић; али, ево их обојица, баш прођоше поред прозора.

Неколико тренутака за тим отворе се врата и у собу уђу Милић и Лазић. После обичног поздрава, узме Милић писма, што су лежала на столу и поче их отварати.

— Ето, рече, допис из Шајкашке, у ком се туже на изгреде једног свештеника. За чудо! Такви дописи стижу нам сваки час, особито од кад се десила та нагла промена у нашој јерархији. Крајње би време било, да се сазове црквени сабор. Та мисао није згорег. Баш ћу о том да пишем чланак.

— Но, то је сад у реду, примети Поповић, а шта да пишем ја?

— Што год хоћете, одговори Милић.

— Па ја ћу писати о омладинском састанку, рече Поповић.

— Добро, како знате. Збиља, је ли послао Машић листак? Рекао ми је синоћ, да га је већ написао. Добро би било, да је већ ту, јер иначе бих морао започети приповетку ову.

У тај се мах отворе врата, и у редакцију уђе мало ђаче са рукописом у руци. Ћутке се поклони Милићу и преда му за тим рукопис с речима, да га је послао господин Машић; после тих речи оде ђаче опет.

— „Ноћ у манастиру“, читао је Милић из Машићевог рукописа, но то може бити занимљиво. Јел' те, господо, да сам добро чинио, што сам задобио Машића? Стил му је лак, фељтонски. Само да је ту шегрт да носи у штампарију тај рукопис.

После тих речи приступи Милић к стражњим прозорима, отвори један и викне у авлију шегрта. Овај дотрчи одмах, и Милић му преда рукопис за листак.

— Дођи за четврт сата опет, добићеш рукописа и за рубрику „дописе“, рече Милић шегрту, а овај отрчи за тим у штампарију.

Међу тим је Лазић већ заузео своје место, и почео да пише.

— О чему пишете, господине? запита га Милић.

— О српским жељезницама, одговори овај, то ће бити низ чланака Србија иде у суноврат, ако са Бонтуом спрегне. У опште, она ће настрадати том жељезницом, јер она даје свакојаке концесије, а напушта сама себе.

— Добро, господине, рече Милић. Са свим сте добро погодили Извините, што сам вас прекинуо у раду.

— А, не чини то ништа, одговори Лазић и удуби се за тим опет у свој рад, и не пазећи шта се око њега збива. И Поповић је сео на своје место и почео да пише. Милић је пак још једнако читао писма. При читању држао је перо у руци и често је превлачио читаве редове из дописа, местимице је нешто поправљао а где која писма бацио је просто у кошар. Међу тим је дошао шегрт и Милић му преда рукописе.

— Збиља, господин Костићу, окрене се Милић овом, јуче је била магистратска седница. Ви сте били тамо, јесте ли написали извештај о њој?

— Написао сам га још јуче а предао сам рукопис још синоћ у штампарију, одговори Костић. Дао сам осим тога и белешку да се позоришна дружина налази у Земуну и да је претплата добро испала. Осим тога још неке мале белешке.

Милић климну задовољно главом а Костић се опет окрене и настави своје писање.

— Омладина хоће да се састане овде о Преображењу, рече Поповић и подигне главу своју, то је згодно време, само се бојим, да ће социјалистички живаљ и сувише отети маха.

— То је истина, одговори Милић, али ја се њих не бојим. Фраза ће пасти вазда; али сви ти ватрени момци напустиће те ствари чим пређу у практичан живот. Гледајте, па према томе удесите чланак.

— Тако сам и почео, рече Поповић и загњури се опет у свој посао.

— А, овде се баш ради, зачу се у тај мах оштар чисто шиљаст глас, и у редакцију ступи покрупан господин са тамним наочарима.

— Као што видите, господине, рече Милић и климну олако главом.

— А сме ли се знати, шта се има под пером? настави новодошли.

— Претрпите се до сутра, рече Милић, па ћете знати све.

— Е, али ја бих волео већ сад.

— То није никако могуће, рече Милић озбиљно и одсудно.

— А оно, шта има у новинама? запита даље новодошли.

— Идите у читаоницу, па ћете дознати, рече Костић чисто набусито.

— Е, али треба бити члан, рече новодошли.

— Господине, рече Милић нестрпљиво, маните нас сад, ви видите, да смо у послу . . .

— Та то значи да идем, рече овај.

— Од прилике примети Костић.

— Ви ми нећете заповедати, осече се новодошли на Костића.

— Ту нема човек мира, рече Поповић и скочи са стола, ја идем кући да пишем.

— Ви немате овде ником да уступите место, рече Милић, а и не сметате ником.

— Лепо време, поче опет новодошли — али кад је видео, да се нико више не обзире на њега, погледи најпре на улицу, за тим на неке мапе и на послетку оде.

— Тај Писарев је права налепа, рече Поповић.

— Та отрешћу се ја њега, одговори Мишић, врата ће од сад бити закључана.

(Наставиће се.)

ЖАЛИЉЕ.

(ПОТЕКЛЕ НЕКАД, КАД ЈЕ ГРОЗНА БОЛЕСТ — ГУШОБОЉА — ДЕЦУ КОСИЛА.)

ОД ЉУБИНКА.

XIV. ТИЦА.

На зеленој грани пева тица мала,
А где ј' *моја тица,* што ми цвркутала,
Што је 'нако мило, 'нако жељно глед'о?...
Где си, моја рано, где си моје чедо?

XV. ОДЈЕК.

У дубокој ноћи када вихар хуји,
Кад на грани дршћу малени славуји,
Кроз ту ноћцу мрачну — кроз страхоте ове,
Као да ме моје мило чедо зове!...

XVI. ПРВИ ЦВЕТ.

Љубичице ево, ох, да лепа цвећа!...
То је весник први дивног прамалећа...
Она цвати, листа. све више и више,
Да на твоме гробу тужно замирише!...

XVII. ПРВИ МАЈ.

Гле, весели ђаци, тице у пролећу,
Радују се зори, радују се цвећу!...
На „мајалес" иду, да их жеља мине,
Ал' у томе колу нема тебе, сине!...

XVIII. СКРХАН ЦВЕТ.

На улици лежи, тако ми га жао,
А некад је дивно мирис'о и цвао,
Баш као оно душа у сокола мога,
Ој, ишчезла надо срца рањенога!...

XIX. У СНУ.

Тек што легнем спати, ето *њега* мени —
„Што по песку ходаш, мој цвете румени?...
„„Ја по њему, оцô, лепе слике шарам!...
Е, у сну се с мртвим чедом разговарам...

XX. ЗВЕЗДА.

По бескрају дивном небеских висина.
Трепте сјајне звезде препуне милина,
Ал' међ њима нема једне звезде мале...
Њу су наше очи давно оплакале!

XXI. СУЗЕ.

Шта с' на оном гробу у прозорју блиста?
Да л' је дробан бисер, да л' је роса чиста?
Ој, ни бисер дробан, ни росица није,
То су сузе вреле, што их мајка лије!...

XXII. ЛИРА.

Више пута тако, у свечаном миру,
Ја дохватим моју милозвучну лиру,
И тек да одјекне песме чедо дивно...
Она тужно писне... тужно... жалостивно!...

XXIII. ПЕСМЕ.

Не тражите песме о румену сјају,
О љубави топлој, нежном загрљају,
О надама дивним најдивнијих дана...
Та моја је нада давно закопана!

МОРЕ.

ешко да ће бити лепшег и већег природно-естетичног уживања, него што је поглед на море. Поглед тај више нам даје, него ли све чари, до којих долазимо, када се удубимо у расматрање разноврсног шаренила и дивота богатог биљног света; тај је поглед више, него што је фантастична творачка мисао, најдрскији полет фантазије . . . Кад погледамо на море, мисао нам стиче полета а фантазија крила. Шта је неизмерно, лакше ћемо представити и замислити, кад погледамо по недогледној пучини телесног океана, него ли кад погледамо около себе у неизмерну али нетелесну васиону.

Море је за себе дивна, горостасна слика и приказ, од којега ти се груди шире. Почев од најмањег таласића, од красоте преливања разних боја — ватреног рађања сунца и сребрносјајних месечина — па до густе помрчине, када бесни бура по води и по ваздуху: колики ли је ту низ појава, у којима се изјављује живот природин. На тај низ надовезујемо своје мисли, које немају граница у земаљском простору. Ко плива по усамљеном мору, тај има изнад себе, поред себе и под собом свесилу. Ма куда погледао, свуда ти се, у хиљадама потеза појављује космичан дух, те напослетку и сам ћеш осећати, да си само ништав пламен живота. Море не профанише, море уздиже. Свако дивљење свршава се с молитвом, а свака молитва дивљењем. Већ је у пословицу прешла позната побожност морнарска, и та побожност ништа друго није, него ли детињски израз дивљења божијој свесили. У том течном, покретљивом свету, пуном живота крије се јака моћ да покреће нашу унутарњост, тај свет зовемо „океаном“, те се у нама рађа осећај о присутности свесиле, осећај о оданости нашој према богу.

Снажан утисак, који изазива у нама океан, додуше јесте само спољашњи као што се друкчије не може ни мислити. Представа о бесконачности и неизмерности спаја се тада са чулним опажањем те дивне слике. Али океан није само проста слика, јер је довољан да буде згодна основа полету фантазије и разноврсним мислима. За велику гомилу људи море је велика водена пустиња, под чијом се површином крију разне опасности и страхоте, где је непрестана ноћ, где се живот полагано гаси, што се дубље спуштамо у просторије неиспитаних и неиспитивих подморских провалија. Естетичном духу је морска површина огледало, са кога се одбијају узбуркане мисли и заталасани осећаји.

Но у истину сасвим је то друкчије. Ко хоће да схвати горостас океанског света, тај га не сме облетати на лаких крилих фантазије. Океан сам у себи скрива врло богат живот а и сам је израз најјачег живота. Узвишену законитост, која се крије у васионским снагама, и коју не може многи и многи да схвати — многом дакле остаје књига са седам печата — лакше ћемо појмити на мору и у мору, него ли на чврстој земљи. Површина земље, по којој се човек миче и где живи, пуна је појединих појава. Сви природни појави у великом за њега се губе. Појам „везан бити за груду“ сасвим згодно карактерише кратковидост, са којом већина људи проживи свој кратки век. Велики елементарни догађаји извлаче их кадикад из уског круга, али утисак и последице имају само епизодарно значење.

Море пак нема никакве разноврсности, нема у обичном смислу речи пластике, није, као што је тврда земља, сложено из читавог низа предмета. Ту се не можеш упуштати да посматраш појединости, море мораш узети као предмет за себе, зато и није довољно само опажање. Надовежљаји иду вазда у вис, у светле дворе васионог духа, никада пак у дубину, где се такођер појављује тај васиони дух, као год што се приказује и на звезданом небу. Што ће бити од накнаде, јесте знање, знаност. Што је веће и темељитије то знање, тим ће бити дивнија та природна слика, која се шири пред телесним и душевним оком посматрачевим. Посматрач се упознаје прво са законитошћу, која управља животним изјављајима мора, те због тога море постаје извором за разноврсна изучавања пуна уживања. Тада збацује та неизмерна вода са себе своје мртвачко лице и ниже низ појава, који су досада више стали душевног рада, него ли најсложенији појави на чврстој земљи.

На мору, на томе живом и покретљивом елементу физикални закони показују се у опипљивијем облику, него ли што се показују на чврстој земљи. Када пажљивог посматрача по суву кадикад само облеће Њутнов дух, мора се исти да задовољи са душевном посетом великог мислиоца. Посматрач тај није увек вољан да експериментише, и пусти ли кадикад да падне јабука с дрвета или стена са окомитог места у дубину, то никако неће бити довољно мислиоцу — пријатељу природе. На мору је то већ сасвим друкчије. Сешћемо на ивицу какве високе обале, па ћемо далеко моћи догледати. Море је још глатко као огледало, преливено бајном светлошћу, која просипа своје живе боје по мирном лицу водином. За тим ћемо осетити дах поветарца, како летимице пољубивши глатак водени пут, привидну укоченост у живот буди. Али то још није све.

Извијугано море само је дечија играчка покретљивог елемента. Но када ваздушни духови јаче потисну, океан ће већма раширити своје широке груди, успињаће се и грозна борба таласа, коју покривају црни облаци и киша као из кабла — расветлиће ум посматрачев.

Та ломљава, то таласање, та дивља буна: све то ништа друго није, него ли борба закона физикалног, да се одржи у своме праву. Море узнемирено, поплашено, хоће да успостави на ново равнотежу, која је својствена његовој маси. Сваки талас, кад се попне, остави поред себе дољу, коју тежи да испуни. Многи и многи, који гледа пред собом узбуркане таласе, мисли, е се котрљају — али то је обмана. Талас је нешто несталнo у сталном; талас се само диже и спушта и никако се не миче с места. Многи и многи, који о томе сумња, бациће палицу какву или тако штагод, па ће видети, како се са ивицом таласног брега диже а са таласном дољом спушта. Па ипак миче се с места, ваља се по таласној дољи, пење се привидно на идући талас, те је у првом тренутку по том, опет на истој висини, где је и пре била.

Затим ће посматрач устати, те отићи до блиског, стенама опасаног, залива и ту ће стати као укочен гледајући на грдно кипљење — дизање и спуштање — воде, као да су какви торњеви. Каква ли је то сила, како ли се ту дивно исказује природна снага! Као да се читав океан упутио против тога стеновитог оклопа у намери да га смлави, да га из темеља пољуља. Један талас долази, други одлази, нове и нове водене масе ваљају се. ударају са громовском риком о челичне груди. које им пркосе. Па ипак, и опет није тако. Посматрач ће опет бацити какав предмет на воду да плива — па шта ће видети? Цепаница дрвета или палица одскочиће од чврстих дуварева, спустиће се у заосталу таласну дољу са распрштеном пеном, па да опет скаче на високу стену. Дакле је и ту једна иста водена маса, која изазива диван призор, кад удара талас о обалу!

Тежња узбурканог мора за равнотежом, ништа друго није него ли видљива изјава тежине — гравитације. Свака водена честица, јесте учесник у правилном осцилисању (треперењу), сама пак остаје увек на истом месту. Али то још није све. Бура је прошла, таласи се стишали, море се опет поравни. Нема ни труни од какве неравни по недогледној површини. Ваздух стоји мирно, лишће по дрвећу невесело, спустило своју главу. У дубини пак шушти за сада тихо таласање, по том је све јаче и јаче, таласи се дижу у вис и ваљају преко усамљених стена и врлети. Ниске прудове прелива, где је оцек, ту се море пење све више и више, као да га је обузела нека необична чежња, да сву суву земљу повуче за собом у бездану. То је правилна осека и плима морска. Један одисај океанов, па је узбуркао читаву његову површину. Васиони закон атракције — привлачења сунца и месеца — удунуо је читавој тој неизмерној маси живот, подарио кретање, о коме многи и многи нема ни појма. За то дисање има светско море на расположењу скоро читаву куглину површину наше планете. јер је три четвртине њене покривено водом, а тек једна је четвртина сува земља. Осим тога море по својој природи не зна ни за какве границе, као што мора да зна сува земља, него тече свуда около земљине кугле. Али јесу ти одисаји и замашни. Грдан талас осеке и плиме, који пође на пр. јужно од Аустралије у 12 сати у подне, стигне око поноћи већ до предгорја Добре Наде. дакле за дванајст сати пређе отприлике 1600 географских миља. Сутра дан у подне већ је код Нове Фундландије. прелетив међутим и опет пут од неких 1500 географских миља.

Тек сада, када је многи и многи схватио тај горостасан појав, дивиће му се. Сада му се неће тај појав свидити као локална играчка таласа осеке и плиме на обали морској, са које он управ сада море посматра. Сада ће за-њ бити тај појав последња карика у великом животу мора. у начину, како море изјављује свој живот по свој течној површини земљиној. Остале последице сазнаће само онај, који знаде. Ко зарони у велико благо тога знања, наће много што шта, што ће се прилагодити његовој моћи схватања. У први мах имаће тек неодређен појам, о грдној маси светског мора, о његовој пространој раширености. У школи је чуо, да је наша земља саразмерно малена планета у неизбројаној гомили планета, звезда стајаћица и сунаца. Какво може дакле у таквим приликама имати значење просторна раширеност земљиног мора? Добро. Пре свега ваља знати, да је површина суве земље отприлике 6·8 милијуна квадратних миља, а просторно заузима неких 140000 куб. миља Површина светског мора пак трипута је већа и прорачунано је, да га има отприлике 3·1 милијуна куб. миља. Отуд излази да вода према сувој земљи стоји као 22 : 1 т. ј. да би требало двадесет и два пута толико још површине суве земље да има, кад би хтели, да заспемо читав простор, који данас обухвата светско море. Па и онда, кад би хтели за пресипање морског корита употребити не само површину укупне чврсте земље наше планете, него уопште све извишене масе, које се дижу из знатних морских дубљина — требао би још трипута толики волумен, па да се заспе она шупљина.

Обале су без сумње најзгодније место, одакле можемо посматрати велике елементарне појаве, у којима море има велику улогу. На обалама је скоро вечита борба између морских таласа и чврсте земље. Па и најтврђе привидно непорушиве обале подлежу полагано и напослетку падају под бесним ударцима мора и расипају се у ситнеж. Дивни фјордови (узани морски заливи са високим и успоритим обалама) на норвешким обалама јесу видљиви израз победоносног надмоћија мора над чврстом земљом. Још лакше долази море до победе на прудастим обалама. До душе човек се брани од те напасти, те својим слабачким рукама диже насипе — долме, које кадикад хоће море да испроваљује, како би рушевине тим веће биле. Али море ипак и диже обале, јер оставља кадикад за собом неизмерне масе песка на обали, које ваздушне струје — ветрови — витлају те свеју у грдне природне насипе. Такви пешчани насипи примера ради завејали су и саранили на неким морским обалама источне Прусије читаве шуме.

Тако нам се на површини светског мора свуда приказује слика, пуна разних промена, постајања и нестајања. Многи су ти појави више локалне природе, други се пак појављују у великом кретању. Најдивнији такви покрети виде се у поларним крајевима. Тамо пливају — особито у јужном поларном крају — читаве флоте грдних ледених брда и иду према екватору. Горостасни пловни колоси, с којима се бура титра као с чуновима, приказују нам дивну и узвишену слику и нико, ко их је видео, не може бити равнодушан. Али не одлази сав поларан лед са места свога постанка. Остају још грдне масе, те покривају чврсту земљу и острва, држе их у вечитим оковима, а по гдегде — као н. пр. у Гренланду, све скупа јесу један грдан можда 3000 километара дугачак ледењак, који држи у своме леденом загрљају и у вечној тами ту чврсту земљу, где је некада, у давним епохама земљиног развитка бујно расла богата вегетација, у ваздуху важном и запаровитом.

Такав је отприлике далеки хоризонт који се отвара пред оним који погледа по далеком океану и непрестано истражује васионске и земаљске снаге, које су увек у послу. Сваки је појав само по карика једног истог ланца, мислилац посматрач надовезује на њих даље карике, ново прстење и све то у душевном смислу ослобађа од груде, на којој живи и односи његове мисли до крајњих конзеквенција свеколиког органског и анорганског живота и ма да је ток тога светског процеса, који условљава сваки постанак и нестанак, врло разноврстан, ипак ће ту видити законитост горостасне величине, такву исту, какву ће наћи у врло ситним привидно ништавим појавима на површини земљиној. (Из књиге: **Von Ocean zu Ocean von A. v. Schweiger-Lerchenfeld.**)

А. М М.

КЊИЖЕВНОСТ.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

НИЗ БИСЕРА, *што га је нанизао српској младежи Мита Нешковић.* Са сликама. Панчево. Наклада књижаре браће Јовановића 1885. године.

За дечију се забаву и поуку од неколико година амо код нас са више страна баш својски брине. Да и не спомињемо трудбу чика-Јовину и чика-Стевину и рад дечијих пријатеља с оне стране Саве, ево се овде у нас у току једне године дана јавио „*Споменак*“ Бранка Константиновића са доста лепим прилозима млађега прираска, па мио „*Полаженик*“ Јована Максимовића и сад ево накладом књижаре браће Јовановића у Панчеву, „*Низ бисера*“ Мите Нешковића. Скоро да човек сасвим згодно апликује ту оно, што Етвеш вели о дечијој књижевности у роману своме „A nővérek“, рефлектујући по своме обичају више, но што се то даје сложити са суштином романа, и да с њиме заједно за ово наше време рекне, да је „kor, hol csaknem több könyv iratik gyermekek, mint férfiak számára“. Замашно би било питање, да ли се са педагошког гледишта баш сасвим безусловно сме благословити та — по себи одиста лепа и племенита — тежња за поучавањем нараштаја путем дистракције у тако обилној мери и је-ли метода та „разноврсности“ дечије лектире основана и целисходна или би се згодније заменути дала *оном методом, којом је у Немаца* радио Christoph Schmid, Franz Hofmann, Gustav Nieritz, и којом се и данас још под Хофмановим именом продужује школа „der romanhaften Jugendschriften“. То би питање требало свестрано испитати и према томе онда удесити рад на пољу дечије књижевности.

Судећи по већини чланака у „*Низу бисера*“ нагиње Мита Нешковић нешто т. зв. филантропистично-реалистичној школи Баседовљевој а „Одисејево блудење“ доказује, да му се допада и Нибурова, Шва-

бова и Вегнерова метода дидактичне забаве, за коју су узели предмете из древних класичких скаски. Писац се у два три своја поучно-забавна чланка држи педагошког принципа, да се деци сме приповедати само оно, што је истина, што постоји и што се разумом даје схватити. То је лепо и красно, само је штета, што се при таквом излагању често забуни у сувопарну анализу те изгуби из вида педагошки такт и план.

Но дед да погледамо изближе *„Низ бисера“*. Књига та има и своју малу прошлост, своју историјицу.

Пре једно три године поднео је анониман један писац „Матици Српској,“ на оцену и награду „Забавник за одраслију српску омладину“ под насловом: *„Пчелица.“* У забавнику су томе били ови саставци: *„Ваш пријатељ чика Јова“*, *„Колико је сати,“* *„Сад да рачунамо“*, *„Савети из народа“*, и *„Мали српски речник“*, а у прози: *„У Бедеви-чардаку“*, приповетка из српске повеснице, *„Шта још неће људи изумети“*, приповетка à la Jules Verne, *„Нечисти дух уловљен“*, прича, и *Причање мога пријатеља“*. Матичина су два оценитеља одбацила *„Пчелицу“* са разлога, који се могу прочитати у 139. књизи „Летописа“ у изводу из записника књижевног оделења од 1. (13.) Септембра 1882, стр. 140—143. Ко сад узме у руке Нешковићев *„Низ бисера“*, наћиће, да је већина чланака истоветна са већином чланака из *„Пчелице“*. И у *„Низу бисера“* је *„Ваш пријатељ чика Јова“*, па *„Савети из народа“*, па *„Мали српски речник“*, па *„Нечисти дух уловљен“*, па и *„Шта још неће људи изумети“*, под промењеним насловом *„Наш добри мајстор Дренко“*. Анонимни је дакле писац скинуо вео тајности са себе, одабрао из *„Пчелице“*, што му се чинило да је боље, нанизао на то још *„Писма браце Божидара“*, *„Дванаест браће“* и *„Одисејево блудење“*, па то све даровао деци, или, као што он каже, „младежи“ у *„Низу бисера“*.

Прво и прво мора човек и нехотице већ запети о наслов па ако ће бити и најблажи човек овога света, мора рећи бар толико, да тај наслов звони *нескромно* — баш *бисер* да ли је све у овоме низу чист, сјајан бисер, на то се не би човек могао заклети! Но да идемо редом, осврћући се разуме се, само на оне саставке, који се нису из *„Пчелице“* преселили у *„Низ бисера“*. Ту су прво и прво *„Писма браце Божидара“*, седам на броју. Предмет је писмима тим занимљив, само је доста сувопарно обрађен. Првом писму је циљ, да се сетимо оних народа, који су данас делови велике словенске породице; друго писмо говори о ратовању старих Словена, треће о животу Словена на дому, о њиховој заједници и раду, четврто о старом веровању у Словена, пето о разним старим предрасудама, шесто о томе, како су Словени примили хришћанску веру, о апостолима Кирилу и Методију и седмо о романским и германским народима, управо највише о саздању Рима (у новој некој верзији, по којој „заслужна вучица“, дојиља Ромула и Рема, губи важну своју улогу.) Поука у писмима тим није вешто зачињена, много се теорише. Не верујемо, да ће много млађаних читалаца до краја хтети са стрпљењем дочитати нпр. у четвртом писму ово: *Величанственост природних појава, неизмерна светска историја и даљина, њене красоте и промене; — све је то, да како, пробудило и старе Словене да разбирају о почетку и почелу света.* Апстрактно је то сувише за тако млад свет, кад му се разлаже: *„нема те појаве у природи, која не беше задахнута живим духом божијег бића“*. — *„Дванаест браће“* је у тривијалним, рекли бисмо немачки Quittel-стиховима, написан програм рада за свих дванаест месеци у години. Ту је отприлике све оно, што се може у сваком иоле боље редигованом календару за народ наћи уз поједине месеце. У прози би то још лепо и поднело, али овако: у осмерцима са сликом певати о томе, како се носи *„ђубре изгорело“*, како се *„пасуљ потачка“*, како *„гускама чупа перје,“* како се *„вади нужно семе од першуна, гра, салате* и т. д. — држимо да се не може исплатити Мора ту човек хтео не хтео доћи до стихова као што је н. пр.

Ја сам осми брат на реду
А Август ме свуд зоведу (sic).

У опште се примећује на песничким саставцима у „Низу бисера“, да је писац прилично кубуре имао са сликовима. Њима за љубав жртвоваће и здравље погдекоје мисли; треба му н. пр. слик за „вије“ а он ће рећи да

— одроду, несретнику
И врабац се сваки смије (!).

— *„Одисијево блуђење“ (прича из стара* (тако!) *времена)* било би за младе читаоце врло занимљиво и у неколико би им била припрема у позније читање бесамртног Омира, да је само брижљивије израђено. У чика-Јовином „Невену“ за год. 1881. испричана су „Лутања Одисијева“ тако лепим слогом, тако разговетно и забавно, да заиста није било нужде наново то обрађивати. Али већ кад се превидило, да је писано у истој врсти, требало је бар бити — искрено кажемо — савеснији и пажљивији. Да ништа друго не наведемо, онај галиматијас у именима доста је, па да се све осуди. Каква ли је то конзеквенција, овде рећи Полифе*мос*, онде опет Еол*ус*, овде *Ц*ир*ц*е, С*ц*ила, онде

опет Харивда па Алкинос ('Ἀλκίνους), Наусика (Ναυσικάα), Феаки, Цикони? У имену оца Одисијева Лаерта изведена је конзенквентно метатеза, те се ту и не зове друкчије него *Леартес* и т. д.

Колико човек мора бити благодаран књижари браће Јовановића на вредној и пожртвовној накладничкој радњи, толико јој се мора замерити, што пропушта и погдекоју слабу работу онакву каква је, а требало би пре штампања, ако ништа друго а оно бар то урадити, да испита или даде испитати, је ли оно, што ће се штампати, коректно. Очистили би тако српску књигу између осталог и од језичких страшила, као што је н. пр. *„сва та неизмерна дубљина лежала је на постољу* **оживотворавајућег** *песка*, и не би дали да се Бранкови стихови у цитирању кваре.

Спољашња се израда мора похвалити. Артија је фина, слова лепа; уз „Одисејево блудење има 7 слика, од којих је једна стављена уз наслов. Цена је књизи саразмерна.

ЛИСТИЋИ.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште у Панчеву.) XXXVIII. представа ван претплате 14-ог марта: „Разбојници“ Драма у 5 чинова од Ф. Шилера, превели Ж. А. Шокорац и М. В. Вујић. Тоша Јовановић редитељ кр. срп. нар. позор. у Београду као гост. Овога вечера уживасмо у пуној мери које гледећи овај изврсни и класични драмски умотвор Шилеров које вештачко приказивање двају наших српских најбољих вештака. Тоша Јовановић (Карло) је вештачки одиграо своју улогу, а и Ружић (Фрања) је простудирао своју и приказао ју право уметнички. За остале, да их не помињемо све редом, можемо рећи да су с маленом изнимком били врло добри. Посета прилична. — XXXIX. представа, ван претплате 16. марта: Први пут: „Чича Мартин“ или „Племенити отац.“ Драма у 3 чина, написали Е. Кормон и Е. Гранже, превод с француског. „У корист дружине српског народног позоришта.“ Тоша Јовановић редитељ кр. срп. народ. позоришта у Београду као гост. Ако драма ова и нема бог зна какве вредности, радње и вештачких заплета — пре би рекли, да би је лакше могли читати у облику каквог романа онако „средње руке“ — ипак смо се овога вечера доста забавили. Насловну улогу играо је Тоша Јовановић (Мартин.) Улога је била у добрим рукама те је и приказао лепо, само је штета грдна, што Јовановић овога вечера није био с грлом на чисто, те му се то у најглавнијим моментима љуто светило. Димитријевић (Арман Мартин) беше добар, а Добриновићка (Женејева) беше врло добра. Динић (Фелисијан) задовољио нас је потпуно овога вечера. Лукић (Шарансон), Хаџићева (Алимпија) и Л. Петровићева (Амалија) беху добри. Остале улоге беху од врло маленог значаја, те их поименце овде и не спомињемо. Посета беше врло добра, по одбитку трошкова пало је чистих 146 фор. — XL. представа, ван претплате са спуштеним ценама 17-ог марта: „Покондирена тиква.“ Шаљива игра у 3 чина од Ј. С. Поповића. Шаљива игра ова позната је врло добро нашем свету, стари је то комад али се ето држи још на позор. репертоару. Улоге су подељене најбољим рукама; да речемо: Ружићка (Фема), Добриновићка (Сара), Лукић (Митар), Добриновић (Јован), Димитријевић (Световар Ружичић) — ето, по овоме да се суди и по вољи, којом су сви и све играли, смемо рећи, да смо овога вечера потпуно задовољни. Посета беше врло добра. Те је била претпоследња представа. — XLI. и последња је представа, ван претплате, 19-ог марта: „Избирачица.“ Шаљива игра у 3 радње, написао Коста Трифковић. После тога: „Пуковник од 18 година.“ Шаљива игра у 1 чину од Мелвиља, превео Лаза Телечки. Милка Максимовићева члан краљевског народног позоришта у Београду као гост. (Приход од те последње представе одређен је на оснивање пензионог фонда српског народног позоришта)

(Београдско певачко друштво. Година 1853. значајна је по песму српску са ове стране Саве и Дунава. Те године, Јануара месеца, никче у Београду прво српско певачко друштво, под именом: „београдско певачко друштво“. Од каквог је значаја био тај акт, види се по томе, што се на Београд угледаше и друга места и осниваху певачка друштва, те се тиме песма почела ширити у све слојеве народне. Значај песме по све народе, а нарочито по нас Србе, од толике је важности, да ми за све благо историјско и обичајно имамо махом песми да благодаримо. Треба само да се обазремо у прошлост, да погледамо мало дубље у садашњост, па ћемо видети, да је песма пратила и да прати и данас Србина у сваком послу и раду, прати га у весељу и радости, у тузи и жалости. Мислимо, да не претерујемо, ако рекнемо, да се по неговању песме може у неколико измерити свест народна у појединим местима. Установе певачких друштава и нехотице побуђују својим радом народ на веће размишљање о себи, о својој прошлости и будућности. Године 1863. наступила је епоха у раду београдског певачког друштва. Корнелије Станковић руководио је у друштву неговање песме у народном правцу и духу. У то доба почео је друштвени рад џиновским кораком да напредује, јер у редовима чланова „београдског певачког друштва“ видимо и самог бесамртног кнеза српског Михајла. Будућност „београдском певачком друштву“ била је осигурана. Само тако је могло „београдско певачко друштво“ дочекати своју тридесетогодишњицу 1882. год. Само тако се могло одржати у бурним данима педесетих и шездесетих година. Године 1882. „београдско певачко друштво“ добија вредну и даровиту снагу у своме хоровођи Јосифу Маринковићу, који је истински појмио, како и у ком правцу треба српска песма да се негује. Године 1882. видимо, где се раду „београдског певачког друштва“ одаје признање са највишега места, јер високим заштитником друштвеним постаје Његово Височанство краљевић Александар. „Београдско певачко друштво“ нашло је поново моћне потпоре. Тако се даде растумачити онај велики утицај, који „београдско певачко друштво“ учини, и које и данас чини на сва места у Србији, а махом и

ван ње По свима већим местима: у Шапцу, Смедереву, Ужици, Неготину, Пожаревцу, Крушевцу, Параћину, Нишу, Трстенику и т. д. основаше се певачка друштва. У самом Београду поникоше још више певачких друштава тако, да данас у Београду, ван „београдског певачког друштва", постоје још и ова певачка друштва: „Даворје", „Корнелије", „Академијско певачко друштво", „Српско-јеврејско певачко друштво", „Радничко певачко друштво". И данас „београдско певачко друштво" шири српску песму на све начине. Тако, поред равашиљања песама српских на све стране, поред отварања школе за певање, поред кадикадашњег шиљања питомаца на страну ради изучавања музичке вештине, „београдско певачко друштво" шири песму нашу и словенску и самим одлажењем у поједина места српска. Год. 1883. ишло је у Смедерево, Карловце, Нови Сад, год. 1884. у Шабац, а ове године намерно је да иде у Ниш. Последице тога могу бити само добре, јер се у народу буди воља ка певању и песми, а „ко пева, тај зло не мисли", вели наша народна пословица.

Дан. Нед.

(Чешко народно позориште у Прагу.) Управа чешког народног позоришта у Прагу добила је допис из Чикега, у коме се јавља, да ће на посебној лађи доћи најмање њих 200 гостију, да походе чешко народно позориште. Лађа ће се кренути концем маја или почетком јунија из Њујоршког залива. Ексекутивни одбор иште од управе три представе и то једна да буде Сметанина „Продана невеста" а друга два комада може изабрати управа, само се жели, да буде још једна опера и једна народна драма. — Месеца марта о. г. играло се на чешком народном позоришту свега 37 пута. Даване су 22 глуме, од тих су биле 14 домаћих (Халек 3, Дурдик 2, Тyl 6, Јержабек 1 и Коларж 2). Од страних глума пало је на Шекспира 1, на Сардуа 2, на Онета 5, на Блументала 1, на Пајрона 1. Опера се давало свега 15 и то 7 чешких (Ровкошни 3, Сметана 2, Дворжак 2) и 8 страних (Вагнер 4, Обе 1, Росини 1, Флотов 1, Верди 1.)

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Јован М. Поповић, приправник у Карловцу, позива на претплату на изворну приповетку из народног живота под насловом „Невенка". Приповетка је већ у штампи а изнеће 4 штампана табака Цена је 40 новчића или 80 пара динарских Ко скупи 10 претплатника, добиће 1 књигу на дар. Претплата се шаље на самог писца у Карловац.

— У петом броју нашег листа јавили смо, да у Марибору излази „Ljudska knjižnica" сваки месец дана у свескама од два до четир табака. Од оно је доба изишла још 3., 4, 5. и 6 свеска. У трећој је свесци свршетак Малавашићевог превода Чокеове приповетке: „Das Goldmachedorf" („Zlata vas"). У четвртој су „Kratke povesti za kratek čas" од J. C. Гомбарева Има их на броју 15, а прештампане су из „Vrteca" и неких других часописа. Нису изворне али имају, као што вели „Kres", леп словеначки облик. У петој су свесци „Kratkočasne povesti", које је покупио Лавослав Кордеш, издавач „Ljudske knjižnice", а у шестој „13 pobožnih pripovedek in povesty", које је удесио J. C. Гомбаров. То су народне легенде и приповетке а и из других језика преведене повести побожног садржаја.

СМЕСИЦЕ.

(Нашли наново мамута) и он јако занима у овај мах учене главе. Управо тај је мамут виђен још пре двадесет седам година на једном острву реке Лене у Сибирији, али од тога доба па до данас није се ништа радило, да се извади из леда. Можда се зато није на томе ништа радило, што је тамо земља тврда као шећер, ледене санте грдне, а и сами тамошњи становници Јакути ваљда нису дали, јер се боје, празноверни су, ако се мамут ослободи. Сада се са поларне штације „Усти Лена" (72° сев. ширине) кренула експедиција, да вади тога мамута, и вођа њевин, др. Бунге, саградио је већ шупу у околини мамутовој, далеко од штације 37 километара. Исти се нада, да ће ту грдосију од животиње пет и по метара високу читаву, онаку каква је, моћи извадити напоље. На тој животињи све је сачувано осим једне предње ноге и дроба. У овој прилици смемо напоменути, да су досада виђена три таква фосилна слона (мамут је изумрла врста слонова), чији се грдни зуби налазе у немачким, руским, сибирским и угарским разним дилувијалним формацијама и као фосилна слонова кост важан су трговачки артикел. Први мамутов примерак, који је нађен на обалама Лене (64° сев. шир.) био је сасвим иструо. Други је примерак онај, чији је костур сада у петроградској збирци. Што је сачуван има се захвалити природњаку Адамсу, који га је могао тек 1806. добити, ма да га је већ 1799 изнела вода на Ленино ушће. И онда урођеници Тунгузи из сујеверја нису дали, да се мамут дира. И, ма да су свашта о њему држали, ипак се нашло између њих и таквих, који су колосалне његове зубе секли и за различити еспап давали. Лешину су јако биле већ исквариле разне грабљиве животиње. Кад су лешину јеле изгазиле су нешто његове длаке, која је у земљи нађена, па су је сачували, исто су тако нашли и једно око, мозак и коже, па су сачували. Од трећег мамута магистар Шмит могао је врло мало сачувати. Набрзо је била лешина засута. Због тога овај четврти мамут заслужује особиту пажњу, и за то, што се необично добро одржао; добро би било да се неповређеп извади и једном читав дође у руке ученом свету, како би што више могли знати о тој препотопској животињи.

(Женидба — посредно.) У Фрајденталу, у Шлезији, догодило се чудновато венчање. Август Крајтнер, познати путник, који је пратио грофа Сечењија у источно-азијској експедицији, запросио је лане госпођицу Кобер у Фрајденталу. Међутим буде исти Крајтнер наименован за аустроугарског конзула у Јокохами. Пошто је пак од Јокохаме до Фрајдентала бар толико миља колико одавде до Јерусалима, то Крајтнер није могао доћи на венчање, него га је пред олтаром заступао невестин брат од ујака. Невеста је о Божићу отпутовала у нову своју домовину своме ђувегији — мужу.

(Тургењев и један млади песник.) Кад се једном Тургењев неколико недеља бавио у Москви, докотурао се до њега један млад песник, да му прочита неку своју страшну трагедују и да замоли Тургењева, да изрече свој суд о њој. Млади овај човек са највећим одушевљењем читао је своју трагедију. Сав се био запурио од читања, а никад није погледао Тургењева. Кад је дошао до свршетка другога чина, учини му се, да Тургењев брише сузе са очију, па погледи на њега и са највећим изненађењем повиче: „Иване Сергијевићу! Ви сте плакали?" — „О, не", одговори Тургењев, „само сам се ознојио".

(Добар ударац.) Један песник, о коме је свако знао, да своје драме из туђих дела плагизује, дошао једном у добро расположено друштво, које баш њега спомињаше. „Ха, баш добро, што долазите", рече један господин опака је-

зина, „баш смо о томе међу собом разговарали, ко није ваше најближе парче?“

АФОРИСМИ.

(Старо-грчки.)

Скоро сви људи, док им је пријатељ у срећи, жесте се, кад немају дела у свима његовим уживањима; допадне-л пак он какве несреће, то бегају од њега остављајући га сама сред опасности. *Лукијан.*

Пријатније је судити непријатељима него пријатељима. У првом случају задобијамо једног непријатеља, а у другом случају отуђујемо зацело једног пријатеља. *Бијон.*

Једнако је зло, дати мач у руке будали и власт човеку рђаву. *Јамблик.*

Доказивао неки софиста, да нема кретања. На то се диже Диоген и стаде ићи. *Диоген из Лаерте.*

Две ствари свака за себе лепа, кад се саставе могу да буду накараде. *Лукијан*

Телесна врсноћа не зависи ни од лепоте, ни од снаге, ни од брзине, ни од висока стаса, па ни од здравља, као што се обично мисли, али не зависи ни од својстава, што су томе свему противна. Знатна средина међу тим противним својствима може далеко пре да нас научи умерености, јер она прва својства пуне душу обешћу и уображеношћу, а ова друга рађају у њој ниске и ропске осећаје.

Платон.

Савршена срећа јесте биљка, која расте цигло у врту Зевсову. *Софокле.*

Видео Бион једаред богата човека, што беше попијат са цицилука. „Ено, рече, човека, који није господар од свог иметка, него је иметак њему господар!“

Диоген из Лаерте.

Доброчинство најбрже уједно је и најслађе. Ко оклева са доброчинством, престаје бити добротвор, па и не заслужује тог имена. *Лукијан*

Је-л ком учињена каква услуга, ваља увек да је се сећа, али онај, који је учинио, треба одмах да је заборави. Само тако може се први називати благодарним а други племенитим. Телалити доброчинства значи скоро пребацивати их.

Димостен

Више вреди имати данас јаје него сутра кокош.

Народно.

Нема слађе и веће среће, него кад муж и жена, испуњени истим мислима, сложно и сагласно управљају својом кућом. Они су очајање својих завидљиваца а радост својих пријатеља. Они најпре долазе до лепа гласа. *Омир.*

Кад ти ко поклони коња, не гледај му у зубе.

Народно.

Исправак. У прошлом броју, у чланку „Из Гетеовог Фауста“ нашла се штампарска погрешка. У првом ступцу, у 21. реду од доле стоји: „Што вадох се“, а треба: „Што знадох се...“ — Ур.

Од администрације.

Са овим бројем истиче прва четврт „Стражилова“. Учтиво молимо све наше поштоване претплатнике, који су досад платили само за прву четврт, да продуже претплату за времена

Уједно молимо оне, којима посласмо први и други број, а не претплатише се, да нам те бројеве врате о нашем трошку. Учиниће нам велику љубав.

Неки су нам од наших штованих претплатника платили или више или мање но што иде за прву четврт. Молимо их, да се тога сете, кад узашиљу за другу четврт. По четврти стаје наш лист **1 фор. 25 нов.**

Слободни смо навести, ко нам је преплатио или није доплатио за прву четврт:

Пречасни г. Теодор Петровић из Арада платио 2 фор.; г. Ал. Јанковић из Башахида 2 фор.; г. В. Миленковић из Баваништа 2 фор.: гђца З. Николић из Београда 1 фор. 38 н. (а треба 1 фор. 50 н.) пречасн. г. В. Вељков из Грабоваца 2 фор.: г. др. Лаза Томановић из Ерцег-Новог 2 фор.; г. К. Машић из Ирига 1 фор.; штов. свештенство јагодинске цркве 6 дин. (а треба 7 за по године); ђаци манастира Кувеждина 1 фор.; г. П. Бибић из Ст. Пазове 2 фор.: гђа Е. Грујић из Парага 1 фор. 50 н.; г. Душан П. Ђорић из Пожаревца 2 фор. 50 н. (а треба 3 фор.), г. Ана Марцикић из Паланке 2 фор.: пречас. г. П. Н. Јовановић из Сирига 1 фор. 50 н.; гђца Јулка Пантелић из Шапца 1 фор. 25 н. (а треба 1 фор. 50 нов.); сл. читаоница у Шапцу 2 фор. (а треба 3 фор. за по године.)

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТ. МИЛЕТИЋА У НОВОМ САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И УМЕТНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 14. | У НОВОМ САДУ 4. АПРИЛА 1885. | ГОД. I.

ДЕСИМИРКЕ.

1. СРЦЕ ЈОГУНАСТО.

олуб гуче, голубица слеће,
С' ђерма слеће, голубу долеће;
А то дика и слуша и гледи
па не уме ни то да разуме.

2. НЕБО ПЛАВО. . .

Небо плаво, да си огледало,
да се дика у теби огледа,
кад се види, нека се застиди.

3. КЛОНУЛА НАДА.

Киша пљушти како ј' богу воља!
киша пљушти, зелене се поља;
оживиће и трава и цвеће,
само свело моје срце неће.

4. ЧОВЕК НЕК ЈЕ ЧОВЕК.

Нисам жена, да се сваком тужим,
нит' сам злоћа, да девојке ружим,
нит' ћу плакат' ни судбину клети,
већ у јаду да с' учим памети.

5. ВРУЛО МОЈА. . .

Врули моја, разбибриго моја!
колко, врули, на теби је јама,
толко има на мом срцу рана,
свака рана од ње ј' урезана.

6. ИСКОРЕЊЕНА ЉУБАВ.

Моја дикла на мом срцу никла,
била грана, сад је ишчупана.

7. СКУПО ИСКУСТВО.

Имам ружу, што мирисат' знаде,
ал не знадох, да трња имаде;
трње било, па ме изранило.

8. НЕМАРИШ.

Дикин орах у мој орах гледи
дикин оџак у мој оџак гледи,
ветар дува па ораје љуља
те се гране грле с' обе стране,
пећ се грије, дим се с' димом вије,
што се вије, ни бриге јој није.

Мита Калић.

КНЕЗ У КУПАТИЛУ.

ПРИПОВЕТКА ЈАШЕ ИГЊАТОВИЋА.

(Наставак.)

вану дан св. Тројства. Баш и Духови у тај дан падају.

Кнезови, Марко и Танасије, иђи ће у своју цркву, па оданде Звиршићу.

Састану се са Фрањом Бошњаковићем и Селим-агом, па се крену пут Звиршића.

Кад тамо, Манда газдарица лепо их дочека, а Звиршић, пун радости, доноси медљану ракију.

— Добро дошли, гости!

Селим-ага, човек угледан, познаје му се, да је имућан. Изображен Турчин, зна коран на изуст, и мотасао се по свету: и у Меки и у Багдаду, а прошао је веће вароши европске, научио је и разне адете.

Селим-ага већ је доручао, па му није до Звиршићева ручка, већ хоће, да позна свет.

Но чим ће га Звиршић угостити? Вина не пије, масно не једе.

Селим-ага у путовању гдегде и вина пије, али не јавно, јер он „дин“ свој наругло ставити неће.

Јешће овнујског меса печена, но да није масно, и пилав пилећи с маслом, и даде себи донети пива.

И онако су још рано дошли, те ће му се и то приправити, ма и дуже мало трајало.

Ручак је ту за све, прекрсте се Исусовци по своме, па једу и пију све по ћефу.

Домаћици се допада Турчин, леп је као бор.

После иште Селим каве, и започну дуг диван.

Би ту говора после о свачему, и о харему, чула је Манда, да Турци више жена имају, па јој Селим и о томе приповеда.

Тако то траје до пред вече.

Кад, неко долази — то је отац поштован.

Отац Иван Капистран је родом из Босне, дошао је из Босне и учио се у клоштру и у семинарији у Ђакову.

Честит, паметан отац.

Отац Иван улази.

— Фаљен-Исус!

Сви кућевни иду му на сусрет, љубе му руку, он их благосиља.

Отац поштован баци поглед на Селима и поздрави га.

— Здрав ми био, земљаче!

Селим одселамише, мери га, мисли се, таквих фратрова видио је у Босни доста.

И отац поштован позна у Селиму Бошњака.

Одмах оцу даду место у чело.

— Откуд ти овде, земљаче?

— Дошао у илице.

— Ти си ага?

— Селим-ага Ибрахимовић из Босне, од Билаја.

— Ја сам родом из Бихаћа, па сам ту фратар, и то гвардијан.

— Видим, капуштранац си, само што бријеш бркове. Какви сте сад ћосави; познавао сам у ђетињству фра-Марка Јукића, имао бркове, да ни Краљевић Марко није имао веће.

— И ја сам га познавао, био је пријатељ пуку.

— Био зулумћар. Да није молио за њ римпапа светлог падишу, би главу изгубио или у тамници травничкој иструнуо.

— Само кад је био пријатељ пуку. Еј, честити аго, тешко Босној, кад су синци њени тако раздиљени; боље би било, да нема три вире, већ једна, и то изукрстова, права кршћанска.

— Алах-ил-алах, Муамед његов пророк, рече Селим, пусти дим, а оком заврне.

— Жалибоже, све је то негда било кршћанско у Босној, а сад три вире. И твоји су стари, Селиме, били кршћани.

— Јок, нису били Ришћани, ми смо оцаклије још од цара Душана, а кад се ђаури завадише, Мухамед хтеде све метнути под чалму; камо срећа, да су сви Турци, онда не би било раје, већ би халакнули преко Саве па до Беча, да онде забодемо алај-барјак.

— Сиротиња раја кршћанска, та се пати.

— Ко ради, тај се не пати, а може раја и као слуга служити и добро живљети, харач и све дације давати, само више да ради, плодна је земља Босна, могла би трипут толико света заранити.

— Па за то гоњена сиротиња раја долази амо просити, да се кором зарâни.

— Јок, то су бобе и босански цигани, неће да раде; видиш, свака проси, а на хрпту носи дијете; дадеш јој посла каква да ради, неће, каже, да не зна, а док она проси, човек јој се ђегод сунча, лежи као стрвина, и скривен у дебелом ладу чека жену, да поједе, што је напросила, или чека ноћ, да каква трговца мучки нападне. Видио сам доста тих и око Митровице.

— Та у нечем имаш право, Селиме, лењи су, неће да раде. А како ви, браћо по богу? Ви сте Власи?

— Ми смо Срби, одговори кнез Марко, а кнез Танасије главом потврђује.

— Знам, ви сте Србљани, Ришћани, камо сриће, да се углидате на чисту виру, која спасава и води у рај.

— Не бих моју веру оставио ни да ме секу! рече одрешито кнез Марко.

— Ни ја боме! дода Танасије.

— Ја бих се прије из Босне одселио тамо у Арабистан, нег да мењам чисту вјеру; а вјере ми, кад би већ сви под сабљом морали, прије бих постао Ришћанином, па нек тече вода куд је текла, рече озбиљно Селим.

— Сви смо ми, браћо, на овом свиту живљери божији, а бог нас кара, што овце немају једног пастира, зато и видимо на небу приказја и зламења, тако и сад видимо на небу репату звизду, то је зламење, биће рата, па ако бог тако хоће, могу се сви размудрити, и сви Турци и Власи у недро вире доћи, вели Фрања Бошњаковић.

Сад се при чаши вина рашћеретају.

— Сви смо по богу браћа, пијмо!

Домаћин се куца, но Селим не, пије за се пиво.

Кнез Марко је мудар човек, а Шокце до-

бро познаје, јер с њима живи, и то добро живи, као с браћом

— Ал бога ти, Фрањо, видим, да си паметан, па кажи ми, зашто нас ви Шокци зовете Власима?

Фрања се мисли.

— Зато, што се држите влашке вире.

— А како говоримо?

— Влашки.

— Како то, кад ја не знам влашки; па онда, како ти, Фрањо, говориш?

— Нашки.

— Шта је то нашки?

— Рацки.

— Није, Фрањо, рацки, већ хрватски, упадне отац гвардијан.

— Хрвати сасвим друкчије говоре, ја знам из Шлавоније, видио сам Хрвата, умеша се Танасије.

— А како ти говориш, кнеже?

— Код нас кажу шлавонски, ал то је српски; и ви сви српски говорите, рече Танасије.

— А како у Босној говоре, честити аго? запита гвардијан.

— Босански, одговори Селим.

— Па то је хрватски.

— Јок, српски.

— А како вас Шокце зову Мађари, дед Фрањо, запита Марко.

— Рацима.

— И Србе зову Рацима.

— Сви смо ми браћа, рече гвардијан.

— Јесмо на жалост, али сметењачка браћа, која нису на чисто, ни каквим језиком говоре, благо свима, рече мало угрејан Марко.

Селим-ага се насмеши.

— Ето видите, ђаури, вас нико не сједини, па још тражите Босне, зато је и пропало српско царство на Косову. А Турци гдегод дођоше, слошке халакнуше напред, па вам све на сабљи отеше, и овај Будим-град, па вам Турчин градио дворе, пустио топле жиле из Герзелеза, па вам направио илице; и овде је заповедао Бошњо Турчин.

— Де, аго, видим, да си научен, шта мислиш, ко је био тај Бошњо Турчин? запита гвардијан.

— То је био Соколовић-паша, граду господар, а тај хан, ђе сам одсео, тај „пропелер“, ту је био киоск Соколовић-паше, онде рудна илица амами његови и његових була.

— Па кад знаш тако липо приповедати, аго, шта је после било са Соколовић-пашом?

— Душмани су у Стамболу на њ пред падишом клевету бацили, па му оданде зао абер стиже. Знаш оно: џелат-мејдан, ђе су на губилиште водили, одавде кад идеш у планине, пут планине покрај поља тог на лево и сад је дворац маџарског већила Карачаја, ту је био дворац Соколовић-паше. Паша је пред дворцем коња јахао, кад дојезди ефендија од Стамбола са гавази, стане пред Соколовића, с коња сиђе, мигне Соколовићу, да и он сиђе. На том пољу се сад низами ваши џилитају. Ефендија преда писмо паши, и на јастуку од дибе пружи свилен гајтан Паша пољуби гајтан, промумла молитву из корана, а гавази му гајтан око врата стегну и удаве га. То сам слушао од бабе мог, а бабо чуо од ђеде, ђеда од прађеде и шукунделе, који је покрај паше служио.

— То још нисам знао, први пут чујем.

— А Бошњо си, па не знаш.

Сви Селим-агу радо слушају.

— Е сад да ја тебе питам: откуд се овај брег ту зове Герзелес?

— На то ћу и одговорити. Кад су Маџари у ову земљу дошли, били су поганици, незнабошци, па кад их свити крањ Стипан покрстио, још је остао неки део народа у незнабоштву, па доцније, после Стипанове смрти подигоше бупу, да крст униште, а ту је владао црквом бискуп свити Герард, ког су ти лопови ухватили, мучили и с те стене у Дунав бацили; зато се, аго, зове тај брег: брег свитог Герарда.

Селим-ага пусти дим, па се насмеши.

— Мећер ти тако држиш, а није тако, штета, што си Бошњо, ја ћу те научити.

Сад Селим исприча.

— Беше у ордији султана Бујук-Сулејмана делија Герзелез-Алија, Бошњо, коме није било пара у свој ордији. Телал виче: има ли у ордији делије, који би скочио са брега тог у Дунаво? Појави се на брегу Герзелез-Алија на на коњу, те јурне с коњем стрмоглав у Дунаво и пропадне. Ето, зато се тај брег зове Герзелез.

— Немаш право, аго, свети Герард је крв мученичку ту пролио.

Гвардијан то изрече, а суза му из ока кану.

Домаћин окрене на веселије.

— Браћо драга, фала вам буди на доброти, што сте ме походили, сви смо по богу браћа, сви су поштени људи браћа, па сви дуго и сретно поживили, једно друго као људи, као браћа љубили!

Гвардијан устане и подигне чашу.

— Нек не буде замерке, ако се моје речи такну кога, као свећеник имам дужности своје, будите пред лицем божијим сви спашени.

— Фала оче, то и ми желимо, људи смо а браћа смо, но сваком своје, у ничије не дирај. Одгонетне кнез Марко.

И Селим-бег маше главом, хоће да каже, да је тако.

Гвардијан се дигне, опрости се и оде.

— Аферим, кнеже.

Дође Селиму време око Иђиндије, изиђе ван, простре неки шалић, клекне на њ окренут истоку и обави молитву своју.

Изнутра баце поглед ван, виде, како се Турчин богу моли. Диве се.

— Бадава, кад је човек човек, ма како се богу молио, лепо је и угодно.

После тога Селим неко доба још пробави покрај каве и тутуна, па и он се диже, и опростив се оде у свој хан, где ће сневати о Соколовићима, о слави босанској.

Заостало друштво тек сад добије вољу, било је ту расправе о закону, језику, па се напослетку сви у том сложили, да је бог један, поштење свуд једнако, браћа добра свуда се воле. Растадоше се као браћа.

Давно се већ смркло.

Кнеза Марка отпратио је Фрања у стан. Време је већ, треба лећи, пола дванаест је. Кнез Танасије свуче се, прекрсти се и легне.

— Боже, помози ми.

За један оченаш већ хрче.

Бог зна, шта ће снивати.

*
* *

Кнез Танасије по обичају сваки дан се купа. но већ му се досади, као по нагону неком све мисли о кући, нешто је брижан, време је ту и да се и овци стрижу. Па би волео још видити, како виногради стоје, да ли су окопани, да се у цвету не копају.

Кнез држи, да већ није нужно, да се и даље купа, прилично му је трбух опао, пипа се, сам ко примећује, па и по овећачи се познаје, мора чакшире јаче да затеже.

После купања шета се горе доле, оде с Фрањом на доручак, опет прекрсти остраг руке па покрај Дунава шета, зева, нема Ивана да дође, да што с њим о кући својој проговори.

Тако му неколико дана прође, кад ето Ивана. Миливој није с њим дошао, нису се од оно доба ни састали. Иван је добио допуст на цео дан, и још до сутра пред зору у три сата.

Иван нађе оца код Дунава, како гледи на „пропелер“, канда неког чека, без сумње на Ивана.

Иван како оца спази, зарадује се, одмах први искочи из лађе, хити оцу.

Отац се зарадова, смеши се

Но баш добро што дође. Фрањо, данас те не требам, имам са Иваном разговора, сутра ћемо се видити.

— Добро, кнеже.

Кад је Иван ту, није му стало до Фрање, да му буде „Cicerone“, путевођа.

Сад ће се о кућевној бризи да разговарају.

Гост у илицама и војник, где ће разговарати већ у меани?

Одмах ту заседну и разговарају се.

— Већ ми се ту досадило, бринем се, да ли је све код куће у реду, треба овце стрићи, и све надгледати, започне кнез.

— Па на што је онда Милош, и Мила и Босиљка?

Иван Пелу не спомиње, не воле је.

— Јесте, али опет најбољма иде, кад сам ја код куће, нема ту кошкања, све по реду иде.

— Но шта ћеш с Милошем? Доћи ће скорим у попис.

— Шта ћу, морам га искупити.

— Је ли, али мене ниси хтео, но нећеш ни њега, сад већ другчије иде.

— Даће ми доктор сведоџбу, да за посао више нисам, па ће га ослободити, или напослетку ако баш мора бити, оно ћу доњу кућу на његово име преписати, и још четир јутра земље, да је свој газда.

— Дакле Милош је слеме, рече Иван а смеши се.

— Не булазни, Иване, биће сваком после мене доста. Но друго нешто да ти кажем. Ја бих рад кући.

— Па кад мислиш?

— Који дан, но рад бих што купити, да их поновим.

— Добро, па хајдмо преко, онде ћеш све лепше и јефтиније добити.

— Па хајдмо.

Крену се и оду у Пешту.

Иван уведе оца у неки дућан, ту накупују, што је кнез желио, црне, жуте мараме, шаренкасте и црвене материје за хаљине. По напутку Ивановом трговац ће послати купљене ствари по шегрту управо у Будим биртапу, где кнез ручава, а на очину адресу. Не сме фалити, добиће ствари.

После тога рад би кнез купити још и што златно или сребрно за чељад своју.

Одведе Иван оца у златарски дућан и купи красне обоце, за Пелу, Босиљку и Милу. Један пар је велики а друга два мања, сребрне, али позлаћене обоце. Пелине су велике, од три крака, као три рипиде, а на врху неки тороњчић. То кад види Пела и сво село, чудиће се.

Кнез метне скупоцене те ствари у џеп.

После је опет кнез купио Ивану малу стиву лулу, тако исто и за Милоша, па још и дуванкесе.

Иван оцу показује красне богате дућане, па грдне палате. Кнез се свему чуди, а највећма грдним палатама. Каже кнез Ивану, да у Осеку велика биртија „код јелена“ изгледа према овим здањима као чатрља.

Врате се у Будим, и то у стан кнежев.

Кнез ће отпочинути, а Иван ће по сокацих којекуд да пландује, па ће се вратити опет, да води оца куд.

И пред вече ето Ивана.

— Шта је, бабо, хоћемо ли кудгод да те проведем?

— Добро, да ме проведеш, но куда ћу с тобом, кад не знам са светом говорити, а доста сам већ видио.

— Ни бриге те, водићу те, где је наш свет, с ким ћеш моћи говорити, но најпре ћу те водити некуд, да видиш, што у животу свом ниси видио.

— Е добро, па хајде.

— Још нешто, бабо, дај ми новаца, треба ми, а који дан ћеш отићи, ја пак сваки дан не могу овамо долазити. Дај, бабо.

— Тако је, кад ко има катану — сина.

Кнез се смеши, извади „шлајбок“ отвори, прегледа банке, извади десетицу.

— Је ли доста? — Пружа му.

— Није, дај још. Истрошио сам се.

— Ево ти још једна.

— Још једну, трипут бог помаже.

Отац маше главом, и пружи му и трећу.

— Ето ти, ал више ништа.

Иван веселим лицем тура банке у потпршњак.

— Хајд, бабо, сад можемо ићи.

Упуте се.

Иван ће водити кроз кристинску варош у позориште, у арену. Баш играју „Лепу Јелену.“

Иван одведе оца на галерију.

Кнез разгледа, музика му се чини чудна.

Гледи, како играју.

Кад чује, како играју, певају, не зна, шта на то да мисли. Гурне руком Ивана.

— Иване, шта је ово, је ли то комедија?

— То је театар.

— Шта је то театар?

— Позориште.

— Шта је позориште?

— Комедија.

— Сад знам.

Опет гледи, опет гледи. Прекрсти се, па одједаред се поче гротом смејати.

— Но овако чудо још нисам видио, па каква је то ношња, и ти људи, права комедија.

Доникле кнез гледи, ал му се досади, буни га и свирка.

— Доста је већ, хајдмо одавде, топло ми је.

Иван оца послуша и оду даље.

Близу позоришта је једна башта, гостионица, и чује се свирка.

— Сад ћемо, бабо, тамо.

— А шта је тамо?

— Меана, али да видиш каква.

— Та тамо су тамбураши, тако исто свирају, канда су осечки.

Уђу у башту.

— Ето, бабо, Миливоја.

Доиста, Миливој седи за столом у друштву.

Дупком пуно. Недеља је.

Тамбураши свирају. Керчевићева банда из Новог Сада.

Ту има сад свакојака реда људи, господе, господара, мајстора, калфи, војника, бербера, фризера, кројача, и што је најлепше већином српски говоре, веселе се, све се ори.

За столом, где је Миливој, понајвише војници, од српске регименте, дољноземци. Ту су међу њима и бербери, и радују се српској браћи.

— Помоз бог, Миливоје, откуд ти овде?

— Ето видиш, веселимо се. Правите баби места.

Кнез добије места, па и Иван.

Тамбураши свирају и певају.

Миливој пита кнеза:

— Још нећеш скоро ићи кући, бабо, је ли?

— Још за који дан, већ сам лакши и телом и џепом, могу натраг.

— Па носиш ли што својима?

— Накуповао сам ствари вазда̄н, питај Ивана.

— То је лепо, радоваће се.

— Хеј, Иване, знаш шта смо заборавили?

— Шта то? запита радознало Иван.

— Знаш на димшићу она велика труба, има јак глас, купио бих један комад.

— То ће бити телефон, упадне неки бербер.

Сви у смеј.

— Велико је нешто од плеха.

Још већма се смеју.

— А на што ти то, бабо? запита Иван.

— Знаш, ја бих то купио, па бих поклонио селу за кравара; какав би то био краварски рог, цело село би га чуло, па можда још чак и друго село.

Гротом се смеју.

— Па шта мислиш, бабо, пошто би то било? запита Миливој.

— Дао бих за њ пет форинти.

— Ха-ха, ни за триста форинти, упадне танак један накудрављен берберин.

— Онда нећу, волем за то купити пет крава.

Тако доникле проводе, па је већ у велике ноћ.

Кнез се иште кући.

— Е сад, децо моја, ја морам даље.

Задржавају га, он их не слуша.

— Е синаче Миливоје, мило ми је, што сам те познао; ако те пут кадгод наведе у Шлавонију, походи ме.

— И мени је мило, бабо, што сам те познао.

Праштају се, љубе се.

— Иване, ти ћеш ме допратити. Збогом.

Миливој се са кнезом опростио, јер неће скоро допуст добити, тако исто ни Иван.

Иван отпрати оца до стана, ту се опрости, поздрави своје, и врати се друштву.

Кнез легне и, како је био уморан, брзо заспи.

У јутру већ је ту Фрања, пратиће кнеза у купатило.

После купатила под чардаклијом наиђе на кнеза Марка и на Селим-бега.

— Помоз бог, диванишете, поздрави Танасије.

— Помало; где ти беше јучер? запита кнез Марко.

— Био ми син дошао, па сам провео покрај њега цео дан, а била је јучер недеља, па нисам ишао у цркву, залутао сам се, нешто ће ме зло снаћи; ја кад сам здрав, па у недељу не одем у цркву, мора ми се што стати.

— Та ваљда неће, рече Марко.

— Селим-аго, хоћу нешто да те питам. Ти си самном путовао, кад си амо дошао, на дамшићу?

Селим главом маше.

— Видио сам те.

— Код Звиршића, кад бесмо гости, не хтедох ти у реч упадати. Зашто погледа онако мрко Црногорца оног?

— То је хајдук, с таквима не говорим.

— Он се тужи, да су га мучили.

— Хај ука муче, јер он хара и убија.

— Но и Турци сиротињу муче; и наши прадедови су од зулума турског овамо добегли.

— Да сте се потурчили били, не би вам ништа фалило, били бисте аге и спахије, а место раје — балије.

— Али су код вас велике дације.

— Дације су свуда велике, одговори ладнокрвно Селим.

— Но чујем, да је код вас много спахија.

— Има их и код вас, спахилуци су и код вас остали, па зашто се ваши с вама не деле на земљишту?

— Тешко сиротињи свуд! упадне Танасије.

— Па је раја лења; како код вас, има раје Шваба, па раде, земља им злато роди, одгонетне поносито Селим-ага.

— Опет, аго, крв није вода, а људи смо, уделите што боље и раји! рече кнез Марко, а агу попреко погледи.

— Што је на сабљи изгубљено, нек се сабљом поврати.

— Онда ћете се клати, док вас нестане.

Турчин ни речце даље, очи му се замуте.

Сад Марко на друго окрену.

— Танасије брате, сутра је свети Константин и Јелена, доћиће по мене кола, па самном к мени да дођеш, а оданде ћу те после у Ковин одвести, да видиш дивну ту цркву. Нема ле ше веће од ришћанске!

— Не браним, ал после купатила.

— Тако после осам. Кола ће бити зарана ту, коњи добри, стићићемо за времена и у цркву.

— Онда пристајем.

Тако се доникле разговарали, па се онда дигну, а Селим-агу оставе. (Наставиће се.)

МОЈЕ ЧЕДО.

(ИЗ ПЕСАМА „ТУГОВАНКЕ".)

ОД ЉУБИНКА.

На гранчици славуј пева
Весело!
Њега слуша моје јање
Пребело, —

Па је дигло своју руку
Малену:
„Гледај, оче, ону тицу
„Шарену!

„Ох, и ја ћу добит' крила
„Танана,
„Па ћу прнут' као тица
„Лагана!
„Вйнућу се у облаке.
„Плаветне!...
Тако зборе оне усне
Паметне; —
А у мени дршће боно
Срдашце:

„Чедо моје, моје јарко
„Сунашце!
„Ти ћеш златом твоје жеље
„Ковати,
„А свет ће ти млађан живот
„Тровати!
„Ти ћеш небо, цвеће шарно
„Љубити,
„А свет ће ти младо срце
„Убити!

РАЗНИ ПУТЕВИ.

ПРИПОВЕТКА МИЛАНА САВИЋА.

(Наставак.)

После тога малог интермеца настаде опет тишина у редакцији. Сваки се држао свог посла, и само је слагачки шегрт долазио и одлазио, односећи рукописе за слагање. Прођоше тако два сата. Први је био Костић готов, за њим Милић, па Лазић и на послетку Поповић.

— Ја сам дакле написао чланак о сазиву сабора, поче Милић; ми треба да војујемо свом снагом против аномалије у нашој цркви. Живо сам нацртао, како је сабор од најпрече потребе и да би га требало сазвати што пре; овако се не може на даље. Са неких страна спрема се народу и вери његовој пропаст. Ено. по Босни и Херцеговини већ диже главу римска пропаганда. Наша слатка браћа Хрвати чине с православним Србима чуда и покора, фратрови се шепуре по земљи и на разан начин омаловажавају православије пред народом. Народ је утучен у главу. Ја вам кажем, да ћемо имати још велике невоље. Ако је ко позван, да пресуду изрече под овим стањем, то је једини сабор. Ја сам уверен, да ће наш позив наћи у народу живог одобрења.

— Ја сам написао о омладини, поче сад Поповић, нацртао сам идеалне тежње њене. повукао сам паралелу између садашње омладине и оне, кад сам ја био млад, оно пре петнаест година. Омладина мора показати барем да је жива. Ако се тежње њене и не остваре, ипак није узалуд потрошен покрет. јер се у народу самом диже поуздање, кад види. да му нараштај, и ако идеално, али тек опет наговештава лепу будућност. Народ ће видети, да има на кога ће оставити своје тежње у аманет. Рекао сам још, како се треба клонити сањарија, које у пракси не могу да одрже пробу, и то просто с тога, што нису практичне, што се не могу извести. Омладине мора бити, њених ватрених намера, њеног идеалног полета, уверења у своју снагу мора бити, иначе би наступила општа стагнација, и свет би ишао у назад а не у напред. Но, да омладина опет не пређури мету, за то је ту озбиљнији и старији слој у народу, који практичном корективом тежи бар, да полет омладине доведе у прави колосек.

— Ја сам већ у напред казао, како ћу писати, рече Лазић. Ја држим за издајство, ако се таква жељезница зида. Сви су услови против интереса Србије а иду у прилог моћној суседкињи њеној. Поред тога предате су акције познатом лоли, Бонтуу, а то није чист посао. Већ се досад извукло неколико милијуна из Србије, а Србија је земља сиромашна. И тако, у том смислу сам писао свој чланак.

— Ми смо баш вредни, насмеши се Милић, три чланка у једаред. Но, доцније ћемо мало попустити. А ви, господин Костићу?

— Ја сам се бочио са Гамбетом, са Бизмарком, са Гледстоном, са Бугарима, Романима и тако даље. Ваљда ће бити задовољни.

У том се отворе врата и у собу уђе Машић. Поздрави се са свима.

— Но, сад је редакција потпуна. рече Милић, а и лист је готов, барем у рукопису.

— Јесте ли прочитали мој листак? запита Машић Милића.

— Нисам, а и на што, одговори овај, кад знам да нећете написати којешта.

— Хвала вам, рече Машић, за сутра и за даље имам овде неколико рукописа од српских ђака. Овај „К." обриче много. У облику приповетке износи лепе црте из београдског живота. Овај опет описује своје путовање по Босни. Један шаље превод са чешког и то о чешкој књижевности. Па онда још приповетка. Имамо рукописа за месец дана. Збиља, ево две књиге, о којима ћу скоро донети реферат.

— Добро, рече Милић, ви сте господар „из под линије." У пет сати наћи ћемо се опет овде, да

пређемо ревизију. Дотле ће бити готова и коректура. А сад с богом, морам ићи.

— Чекајте још мало, поче Машић. За две недеље су ми сватови. Позивам вас, господо, све, да ми дођете. Али, морате ми обрећи, да ћете доћи.

— О, за што не, рекоше сви и руковаше се с Машићем. На скоро за тим оде Милић.

— Како би било, да одемо на чашу пива, рече Поповић, подне је већ ту, а ожеднио сам баш. Тај Писарев баш ме је наљутио.

— То је налепа, рече Костић, хоће овде да испипа, па онда да приповеда неким пријатељима.

— Та не може се баш похвалити, да смо га лепо испратили, примети Лазић.

— Тако, зачуди се Машић, а он ми рече пре једног сата, како сте га лепо дочекали, с поштовањем и бог те пита како.

Сви прснуше на то у смех и поустајаше са својих столица.

— Но, то је баш налик на њега, рече Костић, можеш га истерати а он ће казати, да си га пољубио у руку.

— Не марим такве људе, рече Поповић, али сад окајмо се њега, имамо важнијег посла. Тошина пивара чисто ме мами.

После тих речи узеше сви своје шешире и изађоше из собе. Костић забрави врата и преда кључ у штампарију. За тим се упуте сви на пиво.

IX.

У Даринчиној соби било је скупљено више девојака. Осим сестара, Даринке и Драгиње, била је ту још и Љубица и Анка Стајићева. Девојке су шиле и разговарале се међу тим; требало је да се пажљивим очима прегледи свака стварка од рубља, што ће понети Даринка у свој домазлук, јер само још неколико дана било је до венчања. У општи разговор се Драгиња мало мешала, већином је гледала преда се, и само је онда проговорила, кад се која девојка обратила баш на њу. Мисли њене летале су далеко одавде далеко, и тај унутрашњи рад душе њене изражавао се често на лицу јој, јер кад кад је подизала главу са посла и сањалачки је погледала кроз прозор на небо, по ком су беличасти облаци јурили тамо-амо. У једаред се отворе врата и у собу уђе Влајковић са врло озбиљним лицем. После обичних речи позове Драгињу у другу собу, да јој нешто каже. Драгиња побледи на мах, али устане и пође за оцем, који је међу тим већ из собе изашао био. У крајњој соби, далеко од оне, где су биле девојке, заустави се Влајковић, и кад се уверио, да је с Драгињом на само, извади из џепа писмо и пружи га Драгињи.

— Ево, читај ово писмо, рече јој озбиљно, па ми онда реци, шта је у ствари, јер ја нисам с њиме на чисто.

Дрхћући узме Драгиња писмо из очине руке — ах, знала је она врло добро, шта је у њему, и само у првој неприлици отвори га и поче му читати садржај. Кад је била готова, обори главу и не рече ни речи.

— Шта велиш на тај безобразлук, рече Влајковић оштро, тај комедијаш, тај Дражић, усуђује се, да од мене иште твоју руку. Но, шта ћутиш?

Драгињине очи напунише се сузама, она није била у стању да проговори и реч, већ је немо стајала пред оцем, и ни пошто се не би била усудила да му погледи у очи.

— То сам писмо добио мало пре, настави Влајковић, и дућан се почео окретати око мене. Од куд се он сме усудити, да те проси у мене? Хоћу да ми кажеш, јер, — ти знаш, да ћу све опростити пре, него кад се шурује иза мојих леђа, и то .... али сад говори!

— Милост, оче! рече Драгиња и склопи своје руке.

— Шта! Ти дакле знаш, да ће доћи до тог! рече Влајковић са раздраженим гласом, а ја држим, да имам најсмерније и најбоље кћери у вароши...

— Милост, оче! поче Драгиња опет.

— Ту престаје све, викне Влајковић. Кад се моје дете иза мојих леђа споразумела са којекаквом скитницом, коме се не зна ни куће ни кућишта; кад она ... али смеш ли ми погледати у очи!?

Драгиња подиже главу и управи сузне очи своје на строгог оца, који је у тај мах осетио неко мекше осећање у себи; али само на тренутак, јер у идућем био је опет строги, неумитни судија над својом кћери и над чашћу свога дома. У гласу његовом лежала је чудна чврстина, кад је Драгињу опет ословио.

— Јеси ли ти промислила шта си радила, кад си се упустила у познанство с тим комедијашем? рече. Али тако нам и треба. Слутио сам ја, да то није друштво за нас, и да ће нанети ма какву несрећу на миран живот мој. Ја ћу само онда моћи заборавити на овај шкандал, ако заборавиш и ти. Одговорити му нећу, јер са лудама не дописујем се никад. Али ако чујем, да си ти наставила своје познанство, онда ти више нема места у овој кући. Ја перем руке; ради, шта знаш.

После тих речи узме Влајковић Дражићево писмо, згњечи га срдито и изађе из собе. Кад је видела Драгиња, да је сама, клоне на столицу и покрије лице рукама; горко је плакала. Тако је седела дуго, а кад је опет подигла главу у вис, од-

сјајивала је нека одлучност из очију јој. Устане, оде у другу собу, приступи к столу, отвори га и извади из њега хартије. За тим седе до прозора и стаде оловком нагло да пише по хартији. Писмо је гласило овако: „Мој драги Младене! Отац је био ван себе, кад је прочитао твоје писмо, и забранио ми је строго, да се и на даље упустим у дописивање с тобом. Претио ми је најгорим. Али он не познаје нашу бескрајну љубав, и не зна, да је она у стању учинити све на свету. Ох, Младене! Твоја писма чувам као светињу, и кад хоће очајање да ме обхрва, она су ми једини мелем; кад њих читам, по ново оживи нада у мени. Је л' да ме љубиш? Та да нисам уверена у твоју љубав, учинила бих ма шта, само да се отресем немилог живота свог; али твоја љубав придржава ме. Кад ово писмо добијеш, немој ми више писати под нашим обичним знаком, немој ми писати ништа, него ако ме хоћеш овакву каква сам, а ти дођи у идућу недељу овамо. У мајуру ме чекај, тамо пред школом, око четир сата доћи ћу и ја и онда можемо заједно у свет. Ја не могу више овако живети. Онај дан су сватови моје сестре, гостију ће бити много, сви ће бити заузети око ручка, и нико неће приметити, кад ћу ја нестати и к теби доћи Ја рачунам на сигурно, да ћеш ме дочекати, јер иначе за мене више повратка нема. Усвојићу дакле твој предлог, да одбегнем, ако ме отац не да за тебе. У недељу дакле, у Мајуру, око четир сата после подне. Мораш спремити и кола, да можемо одмах даље. Љуби те твоја Драгиња".

Кад је Драгиња писмо написала, умота га у куверту, напише адресу Дражићеву на њу и мете писмо опет у џеп. Бациће га у ковчежић, кад пође мало доцније у шетњу. За тим се упути лагано опет у собу, где су биле и остале девојке. Ове се стадоше радознало гледати, али Драгиња је ћутала и ни једним мигом није одала, на какав се корак одважила. Друштво је седело још неко време заједно, за тим се, као сваки дан, спреми, да иде у шетњу. Кад су биле девојке на улици, ишле су две по две. Даринка је са Анком ишла напред а Драгиња с Љубицом остраг. Кад је Драгиња била близу ковчега, добро га узме на око и вешто, да нико није приметио, утури писмо у ону деру, и пође даље, као да се није догодило ништа. Ни црта на лицу њеном није се помакла, кад је учинила то одважно дело. Сад јој буде лакше, и она и сама започе с Љубицом разговор. Љубица да богме да није знала извесно, у чему је ствар, ма да је правила разне комбинације и ма да је близу била да погоди, шта се десило између Драгиње и оца њеног. О писму Драгињином није ни слутила. Она је била девојка јасне, чисте памети, и о романтици није тако рећи ни имала појма. Тако се могао и протумачити одношај, који је био између ње и Милића. Они се познавали, поштовали; али то је било уједно и све.

Кад су се девојке после шетње опет вратиле и свака својој кући отишла, била је Драгиња највеселија и најрасположенија, и само врло искусне очи могле би познати на њој, да је та добра воља прилично усиљена, и да би можда најмање нешто проузроковало, да се Драгиња горко, горко заплаче. При вечери је ћутала и ни пошто не би оцу погледала у очи, а кад је доцније легла, а њу је тресла јака грозница. Хладан је зној пробијао и једва је пред зору склопила очи, да најгрђе снове сања. Са криком се трже иза сна, и једва дође к себи, кад је поред кревета познала Даринку, која је са смешењем ухватила за руку, да је пробуди, јер ено, родитељи већ чекају на доручак. Драгиња ђипи из кревета и поче се облачити; али све је то ишло без праве воље. Глава јој беше врела, било јој куцаше нагло, пренагло, а језа је пролазила сву. Кад је дошла на доручак, запита је мати брижљиво, што јој је, на које Влајковић рече, да је ваљда рђаво спавала, али да је уверен, да ће у будуће тим боље спавати. Драгиња није на то одговорила ништа, спуштеном главом седила је за столом и једва је додирнула доручак.

(Наставиће се.)

ПОСЛЕДЊИ ДАРАК.

Најлепшу је ружу
драга узабрала,
за ме узабрала,
па је мени дала:

— „Кад полазиш спати,
мећи је на груди,
мирис ће те њезин
зорицом да буди!

И кад звезда засја
у тиханој ноћи,
с' ружом ће ти овом
драга у сан доћи!" —

Када пођох спати,
узех је на груди,
ал' мирис ме ружин
не мож' да пробуди.

У сну гледам тужну
слику моје драге, —
заклопљене очи,
оне сјајне, благе.

Прекрштене руке,
руке обадвије,
на уснама бледим
осмејак се вије.

Кад се из сна тргох,
срце ми се стеже, —
... ружица ми моја
увенула беше.

Последњи јој уздах
црну збори тајну:
— анђ'о ноћас драгу
однесе ти бајну. —

Тиха беше нојца, —
месечина пала
на шарено цвеће,
па га обасјала.

Са цветка на цветак
лета славуј мали,
па он тражи ружу,
што му узабрали!

И моја се мис'о
за славујем краде,
па по цвећу тражи
драгану, — без наде!

Кад је поноћ сјајна
раширила крила,
над гробом се њеним
мисао ми вила.

Крстић јој малени
месече целива,
раскомадан пољуб
у сребро с' прелива.

А по сребру круже
божанствене руже,
руменим уснама
да пољуб окруже.

Сјајани се пољуб
дотакао храма,
у ком драга моја
сања вечно сама.

И гроб се отвара,
и диже се бледо,
ватреним пољубом
пробуђено чедо.

Ледени јој осмех
мрзне с' на уснама,
у погледу њеном
вечита је тама.

Суморним погледом,
сухим прстом пружа
на прозоре моје,
где је њена ружа.

Ох, не ишти драга
цвета увелога, —
... последњи ти дарак
сунце ј' жића мога!

Ср. Карловци.

Милутин Трбић

ДОКЛЕ ЋЕ НАС СУНЦЕ ГРИЈАТИ.

1. Сунце је за нас важније него ишто на свету. Да нема сунца, не би било земље, не би било ничега на њој па ни нас.

Човек и земља прирасли су једно за друго. Зато кад кажемо *ми,* разумемо и *себе и земљу* нашу, а кад рекнемо *земља,* узимамо и *земљу и себе* на њој.

У истини у кемијском погледу и нема разлике између човека и земље. Земља јеси и у земљу полазиш — чујемо толико пута.

Земља прима од сунца топлоте и светлости. И једно и друго од асне је и земљи и свему на њој. Без топлоте и светлости сунчеве нема ничега.

Знамо, да нас сунце грије и да нам светли; знамо, да нам је на наше добро све то. Колико и колико путова имаде, да се о том уверимо! И доиста се уверавамо. Али не знамо, шта више, и не разбирамо много, откуд сунцу оног. чега нами даје. Откуд сунцу топлоте и светлости.

Треба нам топлоте и примамо је од сунца. Имамо је. Добро нам је па ћутимо. Ал да којом несрећом не добијамо, како би се умели тужити и јадати.

Нешто нам је сасвим обично, што нас сунце, рецимо, само од своје воље грије и што нам светли. Необично би нам било, кад то не би бивало. И

чисто не можемо ни да помислимо, да тога може бити. Нужде нам није па се и не старамо, нити разбирамо баш, како нас сунце грије и откуд му топлоте.

Сунце ш ље нама много топлоте у години дана, па запитати нам се, хоће-л кад сунце изгубити топлоту па престати грijати нас и светлити нам.

Овако питање је важно а премишљати о њему врло је занимљиво.

О овоме су већ многи научењаци размишљали и писали.

Тумачили су разним путем, откуд сунцу топлоте и како накнади ону, што изда земљи и нами и на све стране у васелену.

Интересантна су та мњења па занимаће и сваког штованог читаоца ових редака. Занимаће га тим више, што назори о томе, докле ће нас сунце грijати, задиру у вишу сферу, дижу се у сферу философирања, а губе се у сфери тајних природних појава.

Размишљамо о томе, премишљамо, довијамо се томе — и тек онда нисмо на чисто.

2. Сунце даје земљи врло много топлоте.

Колико даде земљи у години дана, може се прорачунати. Ал сунце распростире и на све стране око себе и светлост и топлоту. Из оног, колико земљи пошље, може се прорачунати, колико изда и на све стране око себе.

За годину дана пошље сунце земљи толико топлоте, да би се њом отопио лед, који је тридесет метара дебео па свуд у около око наше земље подједнако наслаган.

Сунце пошље земљи толико топлоте али она не прими сву.

Кад би се ова топлота могла какогод у какав магазин затворити, па само онда употребити, кад устреба, заменула би пуне три иљаде година сву топлоту, коју потрошимо, да се грijемо, да топлотом топимо и т. д. Кад би дакле сачували топлоту, коју од сунца добијемо за једну годину, не би морали ложити пуне три иљаде година.

Земља не прими ни на сваком свом месту једнако топлоте. Па ни исто место не добије сваки дан једнако топлоте. Лети куд-и-камо прими место више топлоте него зими; у подне више него ујутру или у вече или ноћу. Колико ће које место добити топлоте, зависи и од тог, где и како оно лежи.

Речју, не можемо рећи, да сунце земљу једнако грије на сваком месту и у свако доба више.

Није дакле ни небесно сунце, као и много на земљи самој, свима једнако наклоњено: неком више неком мање.

Пуље рачуна, да сунце толико изда топлоте за годину дана, да му температура опадне са 2·8° C. По *Ланглеју* опадне скоро двапут толико.

Ако узмемо, да *Пуљетов* рачун стоји, то за десет година опадне у сунца температура са 28° C, за сто година опет са 280° C, за иљаду година са 2800° C. Додајмо сад, да свет себе памти само пет иљада година, за то време опала би сунчева температура са 14000° C.

По *Ланглеју* би могли узети и на 25000° C.

Број 14000° C велик је и земља би доиста морала осетити, да се сунце тако охладило већ. У истини нема још ничега, да би се бар и помислити могло, да земља данас мање топлоте добија од сунца него пре пет иљада година.

Неки су покушавали, да геологијом и климом у старо и у данашње доба докажу, како је пре топлије било, али су увек уверили се, да то никако не стоји.

Геолози рачунају, да сунце постоји већ одавно и одавно, да има и милионима година!

Ако сунце доиста губи онолико топлоте, морамо се чудити, како да се до данас није већ сасвим изхладило или, како је морало оно некад јако топло бити, кад је још и данас тако топло.

3. Кад сунце губи топлоту а по појавима на земљи неда се засад још приметити, да је све хладније, може бити само ово двоје, или

у сунца је тако грдна топлота, да се ништа не осећа, мада ју сунце губи; или

изгубљена топлота сунчева накнади се.

И једно и друго мишљење имало је својих присталица.

Талијански астроном *Секи* бранио је назор, да је у сунца грдна топлота.

Он доказује, да је температура у сунца таки под површином му већ на милијоне гради Целзијевих. Што ближе ка средини, све виша је температура. У средини је много милиона гради.

Кад смо већ у речи, да наведемо, како и други научењаци држе за температуру сунчеву.

Врло многи се трудили, да одреде температуру у сунца и не верујемо, да се игда дошло до тако разних резултата, као овде. Неки узимају тек до четрнаест стотина гради а други се пењу чак до десет милиона.

Викер мисли, да је у сунца температура на 1398° C; *Пуље* узима 1460 до 1760° C; *Сименс* рачуна до три иљаде; *Њутн* је нарачунао скоро два милиона, а *Ватерсон* чак десет милиона Целзијевих гради.

Ако узмемо, да је сунце из ваздушних тела, онда што дубље у сунце, мора бити много виша температура. Ако се узме, да је сунце течно, онда

је истина опет топлије, што се дубље иде, али не много топлије, него што је на површини.

Како је Париска академија држала, да је вредно знати, колико је топло сунце, а видила је, да се рачуни не слажу нимало, то је расписала награду године 1876. за дело, које ће о томе дати најбоље резултате.

Јавило се на то много истраживача, али награда није ни једном досуђена, а није ни доцније поново расписивана.

Тако је академија ћутке признала, да се данас још не да доћи до правих и тачних резултата.

У најновије доба узима се као средња температура у сунца 12000—20000° С.

У сунца је и данас још врло много топлоте. По рачуну *Томзонову* износи данас сунчева топлота на шест квинтилиона калорија. А калорија је топлота, коју потрошимо, док килограм воде не загрејемо за 1° С.

4. Већи део научењака био је назора, да се накнађава издана сунчева топлота. И данас их је много.

Назор тај непрестано се усавршава и допуњује.

Неки спајају оба назора у један, те кажу, да у сунца може бити температура и висока а и ниска и опет му се потрошена топлота накнади.

Навешћемо више назора, којима се хтело тумачити, како се накнади издана топлота сунчева.

Најпростији, али уједно и најслабији назор је, да сунце гори, да је усијано, па пушта из себе јару на све стране, баш као наша загрејана пећ. Још додају, да је на сунцу много вулкана. Они избацују ватру а с њом и топлоту.

Било је мишљења, да тела, из којих је сунце, утичу једно на друго кемијски. Спајају се или луче се. А гдегод се збива какав кемијски процес, развија се већином топлота. Тако и на сунцу.

Ову је теорију променуо у нешто и усавршио *Сименс* пре неку годину.

Ево, како он мисли.

Сименс наводи, како се сунце окреће око своје осовине, зато се са екватора му одљубе ваздушна тела, па пођу у васелену.

Ваздушна тела беже са сунца исто тако, као и камичак из праћке. Док држим оба краја канапа у руци и окрећем, камен стоји у праћки, а чим пустим један крај, он лети у ваздух. Окретањем добио је снаге, која га вуче у ваздух.

Ваздушна тела, што су око сунца, врло су ретка и јесу водена пара, угљена киселина, и т. д.

У васелени продру кроз овака тела активнични сунчани зраци, па својом животворном снагом разлуче их у њихове саставне делове.

Ови делови враћају се сунцу и долазе до њега око полова му.

У ваздушним телима, гасовима и парама, било је утрошено сунчане и топлоте и светлости, па сад се ослободи све то и разлучени делови носе све то сунцу.

Кад допру така проста тела, као водоник, кисеоник, и т. д., до усијане сунчеве атмосфере, наново се спајају у нова тела. Тим кемијским спајањем развија се топлота опет и управо се добије онолико ње, колико су ваздушна тела понела пре са собом у васелену.

Тако се по *Сименсу* накнађава топлота, коју сунце издаје.

Теорију ову прихватили су многи физичари. Астрономи су је опет напали и доказали, да не може стајати.

Око сунца мора бити много ваздушних тела и надалеко се око њега ширити. Била та тела како му драго ретка, опет би на кретање планета око сунца утицало то, што се она час одмичу, а час примичу сунцу. Међутим рачун за кретање небесних тела не прима, да што смета том кретању.

Откако се увела у физику динамична теорија уопште, а особито, откако се почела топлота тумачити кретањем делића у телу, покушали су неки, да протумаче и сунчеву топлоту тим путем.

Свакоме је познато, да се топлота развија, кад се удара тело о тело. Кад чекићем ударам по наковању, могу наковањ тако загрејати, да се на њему упали жигица, кад ју спустим на наковањ.

На ово се ослонио *Мајер* и дошао до ипотезе, да се сунцу накнади топлота тиме, што небројено много метеорита сваки дан падне на сунце.

Као киша падају метеорити на сунце. Ударају га и — топлота се развија.

Метеорити су мала небесна тела. Крећу се по васелени, па кад дођу близу земље, привуче их она, те на њу падају. О томе се скоро сваким даном уверити можемо.

Као што метеорити падају на земљу, падају они и на сунце, вели Мајер, и својим ударом накнаде сунцу топлоту, коју је оно издало.

Ова се теорија није могла одржати.

Кад на сунце падају толики метеорити, мора оно расти. Да сунце расте, морало би друкчије утицати на пут планета и на време, за које обиђу око сунца. Ово се опет не мења. Сунце не расте дакле.

Кад сунце не расте, не падају метеорити на њега и не накнађава се тако издана сунчева топлота.

После ове ипотезе дошла је нова. Поставио ју *Хелмхолц*.

Хелмхолц је прорачунао, колико се развило топлоте у сунца, откако се из оне прве ретке прамагле почело скупљати, па док није дошло до данашње своје величине.

Он је нашао, да се ту толико топлоте развило, са којом је сунце могло двадесет милиона година располагати и на све стране раздавати, а увек да је давало годишње толико топлоте, као што је *Пуље* нашао.

Хелмхолц је ишао и даље те нашао: ако се сунце свуче само за десет-иљадити део свога промера, развиће се у њему толико топлоте, да ће ју моћи две иљаде година издавати и то сваке године толико, као што данае издаје по рачуну *Пуљетову*.

Па *Хелмхолц* је још рачунао. Хтео је прорачунати, докле ће моћи сунце давати топлоте, док се не свуче да буде густо, као данас што је земља густа. По њему би се морало читаво сунце скупити за четвртину своју и тиме би добило топлоте, са којом би се могло разметати на седамнаест милиона година.

Земљи тада не би било живота. Бар не у данашњем облику и са данашњим живим створовима на њој.

По овој теорији накнађава се топлота тиме, што се сунце свлачи и згушњава.

Многи и многи физичари па и астрономи усвајају ову теорију. И ипак не могу да буду на чисто са тим, што геолозима не иде у рачун, а то је, да је сунчаном систему само двадесет милиона година.

По њихову мишљењу има сунцу више година.

Ова *Хелмхолцова* теорија даје земљи века још седамнаест милиона година. По томе би наша земља била данас у својим најлепшим годинама, у најпунијој снази својој. Половицу свог чемерног живота превалила је и приближује се гробу.

Но да мало изближе видимо, како је са приговором геолога.

Рекли смо: да је сунце годишње издавало толико топлоте, као што сад издаје, било би му двадесет милиона година. Но стоји-ли то тако баш?

И данас се не слажу научењаци у том, колико даје сунце топлоте. Рачуни им се не подударају. А ко би могао прорачунати тачно или бар доста тачно, како је издавало сунце топлоте у младо доба своје, у прве дане свог живота?

Човек што млађи пунији је топлоте. У детета је виша температура него у човека.

И сунце је морало топлије бити у почетку ал зато ипак није морало више топлоте издавати из себе. Шта више, биће, да је куд-и-камо мање издавало. По томе би сунцу било данас више него двадесет милиона година.

Међутим, не можемо знати, колико је сунце топлоте издавало, па не можемо тако ни дознати, откад издаје ту топлоту и земљи и свима другима млађима својима.

5. У опште свака ипотеза боља је и потпунија, рецимо. и тачнија, кад се њоме тумачити може што више појава, који у њен круг долазе.

Реч је о сунцу. Зато свака ипотеза о томе, како се накнади сунцу издана топлота, мора моћи протумачити и то, какво је сунце: да-ли чврсто, течно или ваздушно тело.

Први назор о томе, био је *Хершелов* а потпомагао га и *Араго*. Они су држали, да је у сунца тавна кугла као нека језгра а око ње је у около свуд ваздушна атмосфера. У овој атмосфери су два слоја: спољашњи је јако светао и зове се фотосфера, а онај слој испод њега или слабо сам по себи светли или баш и не светли, него је светао отуд, што га осветли фотосфера. По овој ипотези не да се ни мало протумачити, зашто сунце издаје топлоте. Шта више, оно би морало откуд добијати, да може светлити. Своју топлоту са површине мора сунце по физикалним законима давати хладној језгри. Тиме би се споља хладило па и тавнило.

Ова ипотеза није се могла одржати. Тумачиле се њоме истина сунчане пеге али се није слагала, нити се може слагати, са законима физикалним па ни са геологијом.

На њено место дошла је нова, коју је основао *Кирхоф* а *Целнер* ју бранио.

На место тавне и чврсте језгре вели *Кирхоф*, да мора доћи течна усијана маса. И на место оног тавнијег слоја, *Хершелова*, долази иста маса. Око ове усијане масе шири се надалеко атмосфера из самих усијаних ваздушних тела.

Кирхов је избацио чврсту језгру па увео течну. Као што је он урадио са *Хершеловом* језгром тако су други са његовом.

Са течне језгре прешли су други научењаци на ваздушну и доказивали, да ниједно светло небесно тело не може бити у средини својој течно него ваздушно. Та ваздушна тела или су гасови или паре.

Локијер иде и даље, па узима, да су ваздушна тела посред сунца или у опште посред светлих небесних тела, у неком четвртом, још друкчијем стању. Таког „ултра-ваздушног“ стања нема на земљи.

По њему се посред тих тела разишла једна једина праматерија. Нема ту разних кемијских елемената.

Ако усвојимо мњење, да је сунце из ваздушних тела, можемо и смемо узети, да тако сунце може

и данас имати врло високу температуру, да цело издаје топлоту а не само површина му и, да се само ваздушно сунце може свлачити и скупљати.

Све ово слаже се са *Хелмхолцовом* теоријом.

Ова теорија иште, да је сунце ваздушно, и само онда стајати може, ако је сунце доиста ваздушно.

Кад не би светла небесна тела ваздушна била, не би се ни видела. Кад не би цело тело издавало топлоту него местимице, морало би се туда згуснути; како пак са површине највише даје, морало би туда кору добити. Тако би мало по мало губило се светлих небесних тела са неба.

Ма да се баш ваздушно сунце слаже тачно са захтевима *Хелмхолцове* теорије, ипак нам је додати, да се и течним сунцем може овим захтевима одговорити.

Сунце је дакле у ваздушном стању. У ваздушних тела у сунцу висока је температура. Сунце издаје топлоту али се скупља, смањује и тиме ју накнађава.

Познато је, да се добије увек топлоте, кад ваздушно тело пређе у течно или течно у чврсто. Исто је и овде.

Сунце је ваздушно па се све скупља по мало, бива све гушће. Иде дакле све ближе течном стању а тиме му се накнађава топлота, коју издаје на све стране и од које доспе неки део и до нас и до наше земље.

Сунце ће моћи давати топлоте све дотле, догод не пређе у чврсто стање и тек онда ће престати. Док прелази у течно даје топлоте, кад почне прелазити из течног у чврсто стање, даваће опет топлоте, јер и у течном телу је притајена увек нека топлота.

6. По томе сунце мора једном престати грнјати и светлити. Наш сунчани систем морао би умрети. Нестало би га.

Као што ће нестати нашег система нестаће и других. Шта више, сигурно их је већ и пропало.

Тако би пропао цео свет. Крај би му ту био.

Смак целом свету, целој васелени, биће, кад се све звезде, и све што је на њима, стеку у једну једину грдну тврду масу, груду!

Затим ће наступити вечита смрт, вечити мир и покој!

Страшно!

Динамична теорија о топлоти иште тако. И тако ће да буде! И опет се нашао неко, који доказује да тако неће бити.

Ј. Лошмидт о томе овако суди:

Сунце ће давати топлоте, док се не окоре с поља па не разхлади на температуру око себе, на температуру, која је у васелини, а то је — 140° С.

Унутри у сунцу још је температура висока и та ће остати ту.

Као што наша земља прима топлоте од сунца, па се тако држи, тако ће сад окорело сунце добијати топлоте из васелене па ју пропуштати у средину и ту као у каквом магазину чувати. Тако ће се све већма загревати. Кад се загрева, шириће се тела у њему па прећи и у ваздушна те зацело ће морати једаред провалити кору, — распући ће се сунце.

Сад може двоје бити. Ако се мало топлоте нагомила а кора није сувише јака — сунце поново почиње само светлити и гријати. Ако се накупи много топлоте, одлучиће се неке партије од главне масе па искочити ближе-даље. Тако ће постати планете, које ће око главне масе ићи.

Из свега се види, да ће из пропалог сунчаног система постати нов и да се то тако мора понављати у безконачност.

Ниједан сунчани систем неће пропасти. Умреће али смрт његова даће му нова живота. Из развалине дићи ће се нова зграда, да траје опет милионима и милионима година. Из свог рођеног пепела постаће живот.

Из живота прећи ће дакле сунчани систем у смрт, у мир, а из смрти у живот.

Мењаће се то тако и ређаће се у безконачност, у вечност.

Чудно и помислити! Ум нам стаје, кад о том размишљамо!

Тако *Лошмидт*.

Да би свој назор што више одржао и утврдио, позива се *Лошмидт* на угашена већ сунца и на сунца, која су просветлила.

Једно тавно сунце прорачунао је *Бесел* и оно прати сунце Сиријус. То сунце опажено је 1862. године.

Исто тако прорачунали су, да и око сунца Процијон иде тавно једно сунце. Још га нико није опазио; сигурно, што је сувише тавно.

Да је звезда почела наново светлити има више примера. Године 1572. појавила се така звезда у Касиопеји, године 1600 у Лабуду, а 1604. у нози Офиуха.

Све су светлије биле него друге звезде прве величине.

Године 1866. маја 12. појавила се мала звезда десете величине на северу у Круни, али је брзо доспела до звезде друге величине. То је трајало тако дванаест дана.

Шмидт у Атини нашао је нову звезду двадесетчетвртог новембра 1876. године. Та је звезда

петог децембра била 4·5 величине, а десетог марта 1877. пала је на величину од 8·3.

Ове две звезде су спектрално испитивали и дознали, да се са њих расуо усијан водоник.

Целнер је тумачио оваке звезде и тумачење му се слаже са *Лошмидтовом* теоријом о понављању и занављању сунчаних система.

Како данас човек, тај кепец у свету, та нула у грдном низу бројева, својим ограниченим умом може да доказује, неће никад пропасти маса, из које се састоји наш сунчани систем. Она ће се само преображавати. Преображаваће се у времену, које је за нас смртне људе грдно, велико, дугачко!

С. М.

ГЛАСНИК.

(Беседа српске више девојачке школе у Новом Саду.) У корист своје школе приређује овдашња српска виша девојачка школа у суботу 6. априла о. г. у дворани српског народног позоришта беседу с игранком и то са овим програмом: 1. „Љубичица“ од Толингера, уз пратњу гласовира певају ученице. 2. „Carneval espagnol од Delioux’a, свира на гласовиру ученица Марија Адамовићева. 3. „Мајска песма“ од Толингера, уз пратњу гласовира певају ученице 4. „Две сестре“, народна песма, декламује ученица Видослава Вукићевићева. 5. „Први поздрав пролећу“ од Толингера, уз пратњу гласовира певају ученице 6. „Другарице“, позоришна игра за децу у једном чину, приказују ове ученице IV. разреда: Вида Варађанина, Љубица Бугарска, Љубица Чакра, Љубица Стајића, Мара Крестића, Драга Димитријевића, Стана Ђурђевића и Олга Николића. — Цељ је беседи тој племенита и лепа те се с правом може очекивати, да ће се публика и доласком својим а и добровољним прилогом као што треба одазвати.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште.) Дружина српског народног позоришта завршивши у претпрошли Уторник своје представе у Панчеву, отишла је оданде у Митровицу и ту ће се бавити једно шест недеља. „Наше Горе Лист“ уверава, да је позориште из Панчева однело лепу своту сувишка, који би зацело био још и већи, да су пјоле срећнија времена.

(Хрватско народно позориште у Загребу.) 22. пр. м. п. р. давана је на хрватском народном позоришту Загребачком први пут изворна драма Манојла Ђорђевића-Призренца под насловом „Златна гривна.“ Како „Vienac“ каже, нема „Златна гривна“ драматске радње, јер се криминалистичка парница не да обрадити у драми. По „Viencu“ драма та спада међу Schauerromane, техника је пишчева тако незграпна и најивна, да се Vienčev референт често за приказивања чудио, је ли могао то написати зрео човек. Исти референт вели даље дословно овако: „Како се радња у опште развија нелогично и ненаравно, тако није чудо, што имаде сијасет сувишних призора. Неке су ненаравности управо ужасне. Још је гора карактеристика. Невероватни су особито главни карактери судца, Трнке и Лепотићке. То нису живи људи него фигуре на шаху, које се помичу, како је писцу воља. Монструм је најизности — последњи чин, коначна расправа. Писац је створио посебну врсту казненог поступка, која се противи најпримитивнијим назорима о установи суда. Дијалог је воден. Дињем читаве драме провлаче се грдне маглуштине бомбастичних говора. Свој радњи фали животне истине и локална колорита, јер би се драма сасма лепо могла збивати у Страсбургу или где другде“ Тако „Vienac“. Са своје стране морамо изјавити, да је та оцена престрога и сасвим неправедна. Не можемо дабогме утеривати оцењивача у лаж те рећи, да ништа не стоји, што је он замерио — ми комад са позорнице нисмо видили али смо га читали у Београдској „Отаџбини,“ у шестој и седмој књизи (1881.) па и ако признајемо, да има недостатака у техници а где где и у карактерисању, ипак морамо узети у обрану „Златну гривну“ и рећи, да је то пренагљено, управо бездушно, тако се блатом бацити на рад, који према младости драмско наше књижевности није баш тако ни лош. 29. пр. м. п. р. давана је први пут опет нова изворна драма. Писац се није именовао; драми је наслов „Школска мудрост“ а има четири чина. „Vienac“ вели, да та драма нема тенденције, главна је замисао јалова, техника и карактеристика управо грозна, а што је најгоре, има у драми управо огавних призора, које је зарад јавног морала ваљало било забранити. — На истом ће се позоришту иза ускршњих празника приказати нова комедија, коју је написао Стеван Милетић и којој је наслов „Дилетанти“.

(Чешко народно позориште у Прагу.) Врхлицков „Јулијан Отпадник,“ о коме смо јавили у 12. бр. нашег листа, приказан је први пут на чешком народном позоришту у Прагу у петак 29 Марта. Радња те трагедије пада у прелазну једну перијоду светске историје, наиме у време последње борбе између хришћанске цивилизације у зачетку и поганичке цивилизације на умору. Карактер те прелазне перијоде истицао се не само у политичком и религијозном, него и у социјалном животу. Стање и одношаји нове византијске ере нису још били консолидовани а нарочито су у време, у које се збива радња Врхлицкове трагедије, опет почели под реакцијом погаништва и под упливом Јустинијановим на двору маха отимати јелински обичаји, који се особито одржали у Малој Азији.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

Најновије из малоруске књижевности. Откако је умро Тарас Шевченко, отац малоруској књизи, здраво се додуше распространила та књига и има данас две три хиљаде дела, али од то доба није било одушевљених певача и право даровитих писаца у Малоруса. Књижевни рад њихових писаца више је фабрикација него плод унутрашњег нагона а прва му је и прва цељ, да полета даде душевној култури малоруског народа, коме су девет десетина сами сељаци. Књижевност није у њих плод живота, као у других народа, који имају своју народну културу, него у њих књижевност

шта више треба тек да произведе тај живот, да пробуди у народу народносну свест. Уз то раде писци још и на томе, да језик изобразе, па њихов данашњи малоруски језик није више онај исти језик одушевљеног Шевченка, јер су по њему јако отели маха великоруски изрази. Кад човек помњиво посмотри малоруске књижевне производе последњих година, увидиће лако, да њихови творци само једном ногом стоје на домовинском земљишту, а другом се вешају о великоруску културу, од које су управо посисали млеко матерње. Не може дакле бити велико речи о чисто народним делима у Малоруса. Једино се у последње доба истакао летопис „Рада", збирка песама, приповедака и т. д. У њему се као доста даровити лиричари одликују: Устенко, Чојченко и Антоненко, ма да у њих једва човек може познати вољне певчике Малорусе, становнике зелених степа и убавих обала Дњепрових. Уз њих се истиче и Мирни, који у малим сликама описује живот сељака. То раде и други малоруски писци сви без разлике, јер је само сељак прави Малорус. Мирни скроз и скроз познаје сељака, попа и маловарошанина, уме да им прозре у душу, код њега они говоре својим рођеним језиком, а најпосле им, да би био баш сасвим веран, допушта, да гуцну и по који гутљај вутке и да једно друго мало пропусте кроз шаке. Ко познаје Малорусе, мора рећи, да су те слике из живота погођене и верне. У истом том летопису има и једна драма од Старицког, у којој писац описује моралну пропаст малоруске интелигенције, која је још прилично бесвесна.

— Ових је дана почео кнез Владимир Мешчерски издавати у Вратиславви свој роман у три до четир свеске под насловом: „Жене Петроградскога друштва." Прва ће свеска бити за који дан готова а остале ће изаћи брзо за њоме. Мешчерски је написао сензацијонално дело: „Реалисте великога света" па биће да је и у горњем свом новом роману створио исто тако честито дело.

— Johannes Scherr написао је ново дело: „Нихилисте", у коме на историјској основи говори о постанку, растењу и разним фазама у развитку нихилизма.

СМЕСИЦЕ.

(Глумац умро на отвореној сцени). У Шверину је 16. пр. м. п. р. умро на отвореној сцени заслужан један глумац. Давала се баш Шилерова: „Невеста Месинкиња", глумац Келер приказивао је Кајетана па баш кад је стао туговати: „Шта вреде наде, шта ли смерови", одједаред је пустио душу. Капља га је згодила те је оног часа остао мртав. — Тако је пре једно 19 година и мађарски глумац Гавра Егрешија издануо на позорници као Ђурађ Бранковић у Обернњиковом истоименом комаду.

(Изметнуо се!) Приликом смрти старога Белинија, оца композитору „Норме", који је ономадне умро, доноси Albert Delpit у листу „Paris" анегдоту једну, у којој је реч о састанку Белинија père'а и Alexandre Dumas père'а. Дима старији путовао је по Сицилији па се тако задржао неколико дана у Катанији. Баш кад је једаред пошао у шетњу, покажу му малог неког старкељу, пење се баш на кола „То је отац Винченца Белинија", рекоше му. Дима потрчи одмах старкељи загрли га, па га стане цмакати. Сиромаху старцу од чуда застала реч у грлу. „Немојте се ништа чудити", вели Дима, „ја сам пријатељ вашег сина." Старкеља уздане. „Да, да! Сирома мој Винченцо! Сирото дете!" — „Шта? Ви га жалите?" — „Те још како! Помислите само, могао је овде код мене лепо мирно живити. Ја имам два три винограда, кућу, то све сад њему не треба, изметнуо вам се тај, ни налик није на свог деду и прамдеду; пропао је!" Дима није право знао, шта то старац говори, па га запита: „Да није ваљда умро?" — „Е, није", одговори старкеља тужно, „та отишао је јадник у — свирце."

ЧИТУЉА.

— У Горици је 1. марта о. г. преминуо даровити млади песник словеначки **Јосип Пањаруци-Крилан** у 26. години свога века. Покојник је врло рано почео певати. Прва његова песма: „Na junakovem grobu" штампана је у Љубљанском „Zvonu" године 1878. кад је песнику било тек 19 лета. С почетка је певао лирске песме а позније је већином писао баладе. И написао је читав низ лепих балада. Остало је иза њега у рукопису шест свешчића песама Те ће се прегледати, уредити и издати у засебној свесци — покојнику и Словенцима на дику.

— Умро је у Варшави пољски писац **Филип Сулумјерски**, уредник „Вједровца" и великог географског речника. Поживио је 42 године. Дванаест је година радио на монументалном том речнику али га није довршио.

— 8. марта п. р. умро је у прашкој болници заслужни писац чешки **Jakob Malý**. Покојник се родио године 1811. у Прагу. Издавао је „Bibliotéko zábavného čtěni" у којој има много његових изворних приповедака; 1847. и 1848. г. уређивао је белетристичан лист „Květy" а 1848. је преузео уредништво „Poutnika". Осим тога је био главни сарадник Ригеровог „Научног словника" а касније је почео сам издавати: „Stručný všeobecný slovník věcný." Последње му је веће дело: „Naš preporod", у ком описује све политичне и народне догађаје од почетка овог века до најновијег доба.

АФОРИСМИ.

(Старо-грчки.)

Онај не љуби, који се љуби навек. *Еврипид.*

Имам једну отаџбину: као Антонину отаџбина ми је Рим а као човеку: свет. *Марко-Аврелије.*

Ко иде на двор тирану, ма да је још слободан, постао му је већ роб. *Софокле.*

Исправак. У прошлом броју под рубриком „Књижевност" поткрало се неколико погрешака. На стр. 409. у реду 17 од горе изостало је иза речи саставци: у стиховима. На стр. 410. у 12. реду од горе погрешно је штампано историја место просторија, а на истој страни у 18. реду од горе Quittel- место Knittel-.

„СТРАЖИЛОВО" излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова" у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТ. МИЛЕТИЋА У НОВОМ САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И УМЕТНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 15. У НОВОМ САДУ 11. АПРИЛА 1885. ГОД. I.

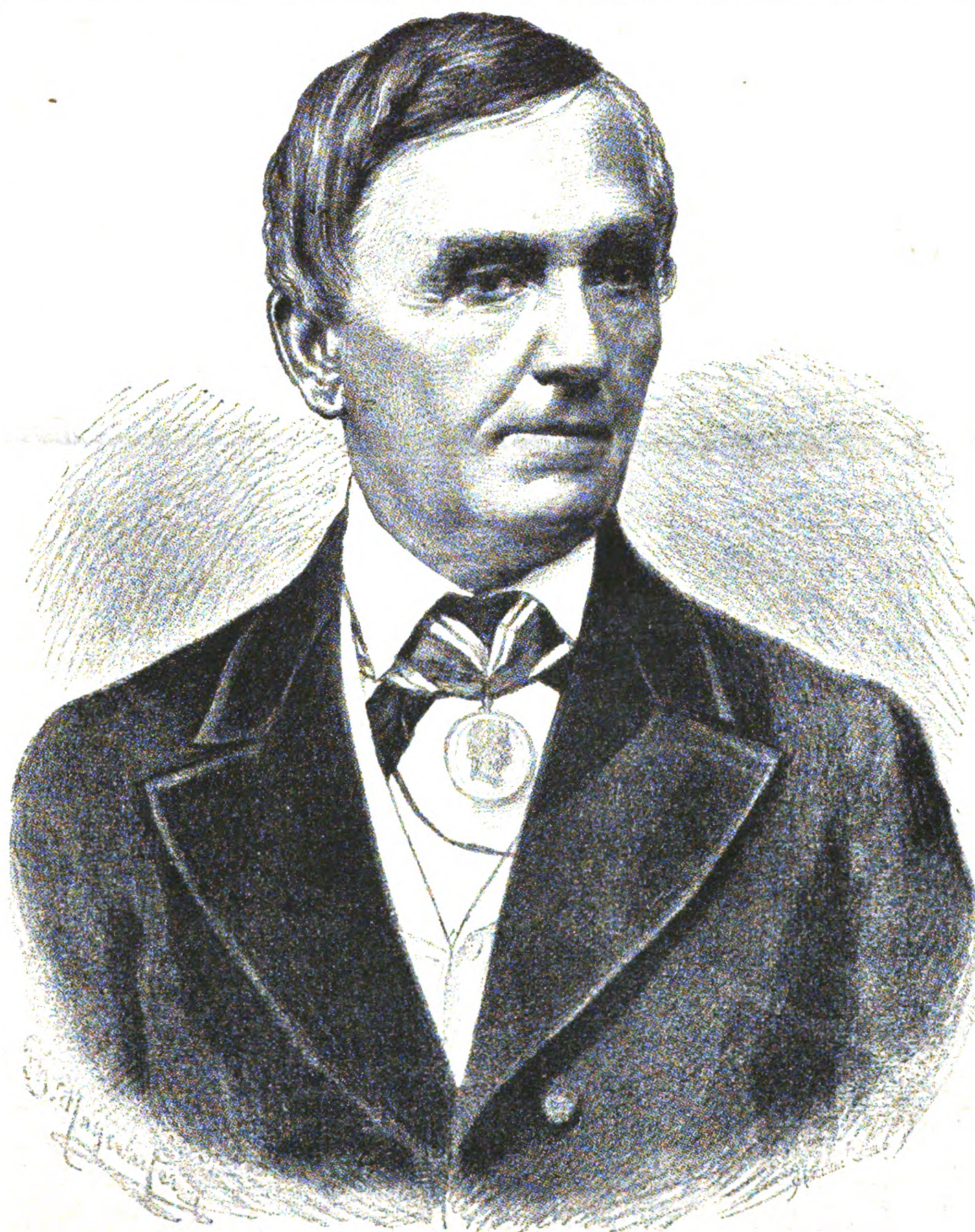

АТАНАСИЈА ПЕТРОВ СИН ГЕРЕСКИ
велики добротвор српског народа.

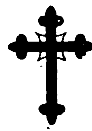

АТАНАСИЈА ПЕТРОВ-СИН ГЕРЕСКИ

РОЂЕН 1810. У ЧЕРЕВИЋУ — УМРЬО 30. МАРТА 1885 У НОВОМ САДУ.

За живота носио је у *срцу* народ свој
По самрти у *срцих* живи народа свог. **Ј. К.**

Ходите да се поклонимо благој сенци старца-добротвора милом народу свом.

Гледните ено светло лице старцу — а дела његова, *добра дела* откриће вам и срце и душу побожног и родољубног старине *Герескoг*.

Умрьо је *Атанасије) — родио се смрћу *бесамртник*.**

Умрьо је остарели *Гереску*, утруђени старац, мање пет, осамдесетлетник; родио се смрћу *добротвор* и *изабраник* народа свог, да живи живот вечни у драгом народу свом српском — који је љубио и срцем и душом целог века свог.

Људски је век кратак, да сѐ човек науживa среће и земаљског блага, красоте и дивоте у свету; али и најкраћи век довољан је, да човек почини добра дела и доброчинства.

Сила и слава људска пролази као и најлепши дан у години; сласти и уживања за живота истају као восак на пламу и жару — али добра дела и доброчинства деснице дарежљиве дуго трају: добра дела, народу свом учињена и намењена, остају вековечна, док је народа па и након народа, док год књига вековечи и велича добре људе ради добрих дела саљудма, народу им и свету.

И шта је лепше и величанственије од добрих дела људских — веће задужбине нема у људи смртних по самрти им!

Умрети се мора — и благо оном, ко за живота свог чини добра дела и праведна.

Кад човека самрт нађе, ништа собом не понесе:
до скрштене беле руке и *праведна дела своја.*

***Праведна дела* своја понео је старац Герески са собом, да му оног света путем стеру миомир светиње и наплате за труде и муке раденог му живота праведног, и отворе двери рајске — њему побожнику, божјем праведнику;**

***добра дела* своја, лѐпе и свѐтле задужбине своје остави добричина Герески у аманет народу свом с нараштаја на нараштај, до века.**

А побожан био је старац Герески, као оно, безазлена срца, тврде вере, — стари наши угодници божји.

Лѐпа вера хришћанска, лѐпо наше православље испунило је душу од малена до старости му; вера у бога и чврсто уздање у милост и правду божју крепило га, храбрило га целог века: за неискусног детинства, за мучне младости, за тешког рада средовечности, за благе му и утешне старости — до суђеног данка, часа умрлог.

С том вером, у том уздању, с мирном душом, с осмејком на устих, не плашећи се старац страшног часа самртнога, тих и спокојан оде богу на истину он.

Није умрьо, рекао биси, него легао па заспао!

Така је смрт праведника, така је смрт добротвора људи и народа свог.

*) Име *Ἀθανασία*: Атанасија, реч грчка значи: *бесамртност.* — Ур.

Љубав и милошта сиротињи паћеници препунила била срце у добричине Гереског: дарежљивом десницом ублажио је старац многом и многом јаде тешке и невоље љуте; убрисао сузе сиромаши многој те многој.

Црква му била предверје рајско – светиње божје, извор утехе и насладе:

Кад у цркву иде — ромори му брада као роморика;
кад из цркве иде – мирише му душа као струк босиљка. . .

Доброчинство му било радост срцу, мелем души у самоћи самохраном.

* * *

Мален и нејак, сиротан без оца и мајке, упусти се Герески у бѣли свет без ичије потпоре и помоћи, да срећу тражи трудом и радом, разборитошћу и вредноћом.

Тешке путе путовао, мучне броде бродио, док је нашао груду земље благословене, и на њој станка и попришта труду свом и вредноћи.

Бог и вера — говораше Герески — и уздање у се пратило га свуд по свету, куд је ходио и бродио.

И бог и моћ узданика поможе му.

Тражио је срећу и нашао је — поштеним радом и праведним напретком богоданим и благословеним.

Из низина, из сиротиње подигао се Герески до угледа и припознања, где је год трајао дневе своје мучне и радне, ал сретне и напредне; подигао се до узор човека међ људма, избраника и великог добротвора сред драгог народа свог, у ком пониче.

Бог му дао среће у животу са сапутницом дуга века свог; бог га био обдарио подмлатком лепим, са три красна мушка чеда, радости и наде, којој се радоваху и срадоваху за лепе среће брачне, за младости своје Герески и мила му супруга Јелена.

Ал су пути божји неиспитани и воља божја окрене на радост човеку и онда, кад кога жалост нађе голема, за први мах ненакнађива.

Три стручка цвета, *три синчића узе бог Гереском* — да их замени старцу у старости позној *посинцима из драгог му народа*, све по избор бољима од бољих, с нараштаја за нараштајем наизменце, да се множе и занављају редом, као оно цвет до цвета и пролист у вотњаку-расаднику с пролећа —

док је год народа српског и у народу лепа смера и намене светлих задужбина добротвора му Гереског.

Оставив своје родно место Черевић — вели добротвор Герески у својој последњој вољи — много сам по свету ходио и доста се напатио, док се нисам у сродној великој Русији а наиме у граду Одеси настанио, где сам леп иметак стекао и са својом блаженопочившом супругом Јеленом Спиридоновом рођ. Михаљици задовољно живио.

Но, живећи у сродној нам Русији, свагда сам се сећао мога драгог рода српског, из кога сам поникао; а сећао сам се и мога родног места Черевића, куда сам више година из далеке Русије долазио и где је на послетку моја верна супруга своје кости оставила.* Неимајући

*) Умрла је године 1880 и сахрањена је у порти српске цркве у Черевићу, у којој до ње сад вечни санак борави и сапутник јој за живота, добротвор Герески.

порода и сећајући се свога народа и родног места: хоћу како своме народу тако и моме месту благодетним чином спомен да оставим, народу у већој, а моме родном месту у мањој мери.

Као оно славни, бесамртни *Сава Текелија* — посини и старац *Гереске* још за живота свог неколико Српчића дарежљивим даром и наменом, угледном задужбином својом — српској великој гимназији новосадској.

„Герески Атанасеум“ зове се задужбина та, коју подиже себи за живота велики добротвор Герески, дне 24. септембра 1878. године: предаде патронату овогимназијском **двадесет и једну хиљаду рубаља** из свог иметка — приходом отуд да се потпомаже, за први мах четир а после осам Срба питомаца, ученика српске велике гимназије, док се на тој уче, добро владају и у науци напредују.

И као оно славни, бесамртни *Сава Текелија* у свом, још за живота *„Текелијануму“* — гледао је и *Герески* својим очима те посинке своје и пазио их кâ и чеда своја, и радости се науживао у лепом напретку њиховом, за пуне три године, до самрти своје.

Има-л веће сласти за човека самртника у старости, нег дочекати рукосада свога да процвета — доброчинства свога да понесе рода и замета од напретка!..

Кућу своју, под бројем 1884 у Новом Саду, у вредности до **осам хиљада форинти**, остави добричина и сагради себи задужбину: „да се из прихода од исте има давати припомоћ сиротињи, која је, не због своје кривице него због разних неприлика пострадала и оскудицу трпи.“

Српској православној црквено-школској општини у Черевићу остави **две хиљаде форинти**, на фонд за српску православну вероисповедну *основну школу женску*, а за живота још купи старац добротвор тамо лепу кућу и у тој се отвори одмах школа та — и већ увелико напредује.

Али, што је алем, бесцен-камен у низу бисера а крст часни у сред бројаница: то су још потоње задужбине две старине Гереског — венац му слави векотрајној, свеколиком доброчинству његову:

задужбина за основ опстанку *„Српске више девојачке школе“* новосадске и задужбина *„Матици Српској.“*

Пошто сам тако по могућству и снази својој — завршује добротвор Герески своју вољу последњу — потпомогао и родбину своју и сиротињу, а уједно допринео на ширење просвете и потпомагање мушке младежи српске: рад сам тако исто по могућству да потпомогнем и просвету женске младежи српске а и књижевност српску, те зато наређујем: да се сав остали било покретни, било непокретни иметак мој,*) који по подмирењу напред наведених расположења преостане, подели на две једнаке части и од тога једна половина да иде на фонд српске православне више девојачке школе у Новом Саду, а друга половина на фонд за награђивање српских књижевних дела или на потпомагање заслужних и сиротних књижевника српских....“

*) Износи до *20.000 рубаља* вредности. — Ур.

Па гледните, гледните светло лице, ведро чело у добротвора старца, и на устих му благ осмејак радости и среће — *добра дела његова,* задужбине сјајне открише вам ето и срце и душу великога, свом народу доброчинца Гереског.

Слава му!

* * *

Частан и сјајан погреб беше од старина у свакојег народа највећа пажња и признање — и јесте први и праведни суд живих мртвима.

И покојна душа човеку, који за живота праведни и добри дели заслужи на том суду припознања и хвале, срдачне захвале и славе!

Погреб часног старине Гереског није био тек погреб, већ онако светињски: права литија народна — од дома старчева до саборне цркве на опело, и с опела дунавском улицом кроз истом пролистало шеталиште па на пароброд на Дунаво и отуд том реком плахом до вечне куће добротвора старца, оног света, до гробнице му украј цркве светосавске у Черевићу!

Noћас, тај дан, блага дажда оросила лисје и травицу и цветиће туд, јутрос огрануло сунце јарко и пролеће осијало — те си помислио, гледајући сјајан погреб добротвора Гереског — да сузе за њим рони и лисје по дрвећу и травица с цвећем...

До тридесет звона са цркава новосадских без разлике пратило је тужним звонопојем дивну песму ускршњу: „Христос воскресе“ за сјајном пратњом погреба тог;

дуг предуг низ ученика и ученица школа основних ученица српске више школе девојачке и висколика омладина српске гимназије велике и силан свет — славопојем ускршњим пратио је и допратио добротвора свог до Дунава, до преноса земљаних му остатака кући вечној — те ће добро тубити и другима казивати: каква је част и почаст дата по самрти добричини старцу Гереском.

* * *

Недеље страсне, помена страдања богочовека — није можда добри старац ни помишљао, да је то и недеља његова пострадања и самрти.

На бденију, у помен последњег дана на земљи великог спаса и највећег добротвора свету, у очи петка великог и на вечерњу сутра дан био старац здрав и побожан у саборној цркви на молитви. Суботе велике у јутру уранио богомољац он и дошао у цркву на тугопој, *плач мајке божје* и помен погреба Христова.

Назебао старац, у болест тешку пао напречац!...

Болан дочекао побожни старина Гереcки благ дан Ускрс — по Ускрсу трећи дан издахнуо:

умрьо је... ускрсао је... да живи живот вечни у народу свом, задужбинама доброчинства свог...

За живота у срцу носио је народ свој, по смрти — у срцима носиће га народ сав...

Слава му!

* * *

У Новом Саду, погребна дне добротвора Гереског, 1885.

Александар Сандић.

ОПРОШТАЈ
С ВЕЛИКИМ НАРОДНИМ ДОБРОТВОРОМ
АТАНАСИЈОМ ГЕРЕСКИМ.

На Томину недељу рано у јутру растужио је овдашњи српски свет изненадни глас, да је општештовани и општељубљени добротвор народни *Атанасија Петров син Гереcки* у очи тог дана пред 10 сата у вече после кратког боловања преминуо. Ко је честитога Гереског још пре десетак дана видио чила и здрава и крепка, није чисто могао веровати, да је смрт тако брзо кадра била сломити и срушити ведрога донде и здравога старину. Окорна је боља на велику суботу у вече свалила доброг старца у постељу, са које су га на недељу дана после тога скинули ладна, укочена, мртва. На глас о смрти великог покојника сазвао је председник црквене општине одбор општински, да се посаветује, којим ће начином достојну пошту одати многозаслужном добротвору народном; у истој је цељи тај дан сазвао и управитељ овдашње српске гимназије професорску колегију на конференцију; и председништво „Матице Српске“ позвало је књижевни одбор ради тога а и управа овдашње више девојачке школе, којој је покојник у последњој својој вољи завештао знатну своту, постарала се, да са своје стране видљиво искаже благодарност своју на лепоме дару. С обзиром на изричне жеље покојникове углављен је био распоред, по коме ће се земни остатци народног добротвора испратити до вечне куће. У уторак у јутру око 10 сата кренуо се свечан спровод од дома покојниковог кроз Златну Греду у саборну цркву. За богатим сандуком ношени су на особеном катафалку лепи венци, свега 7, све један лепши од другога. На тракама првог венца стајало је: „Матица Српска народном добротвору Атанасији Гереском“; на другом венцу: „Српска православна новосадска општина своме и народном добротвору Атанасији Гереском“; на трећем: „Српска црквено-школска општина черевићка свом и народном добротвору Атанасији Гереском“; на четвртом: „Српска новосадска гимназија своме добротвору Атанасији Гереском“; на петом: „Српска новосадска виша девојачка школа свом великом добротвору Атанасији Гереском“; на шестом: „Текелијанум Атанасији Гереском“; на седмом: „Породица Љубе Стефановића своме пријатељу Гереском“. За тим су катафалком ишла четир питомца покојникова, ученици овдашње српске гимназије. у тузи за својим штедрим поочимом. Уз сандук су с обе стране са свећама у руци ишли заступници „Матице Српске“, професорске колегије на српској гимназији, заступници српске више девојачке школе овдашње, изасланици овдашњег трговачког сталежа и два ученика гимназијска. У саборној је цркви уз асистенцију целокупног овдашњег свештенства и протосинђела Дамаскина Бранковића и протођакона Лемајића чинодејствовао на опелу високопреосвештени епископ Василијан. Кад је опојано било тело покојниково, изговорио је у цркви у име српске велике гимназије новосадске професор Јован Грчић ово слово:

Узвишеном уверењу човековом и свести, да у доброј намери и за добре, племените цељи може радом својим што допринети, а и хоће да радом својим допринесе, чврст је и непорушив темељ. На томе се непорушивом темељу уз узвишено то уверење диже љубав према општим стварима, оданост ка човечанству, схваћање општих интереса као својих рођених, а као круна свему томе готовост на жртве општега добра ради. У уверењу се томе појединац осећа као жив и животворан уд целине, тежи да по снази својој помогне општем добру, не тражи користи своје на уштрб целине, него хоће корист своју само тако, ако се слаже са општим, са јавним благостањем. Сву је своју вољу, сав свој труд, сваку своју мисао кадар заложити за јавно добро; у грудих му букти племенита тежња, да се одликује, а та је тежња најпоузданија полуга свима великим и сјајним делима. Па благо си ономе, у кога се та тежња не залука у недомашиве даљине и висине, него се скромно заустави на догледном обзорју, на ужој сфери делања, где успех није додуше тако епохалан, али зато известан, сигуран, благотворан и трајан. Благо ономе, ко снагу своју тако премери, да је заложи толико и онде, колико и где знаде, да ће њоме морати и урадити оно, што је замислио. Срећан је и блажен, јер се може подичити са успехом, миран је и задовољан, јер му је уштеђена обмана; не тишти га бол, да је промашио, да је узалуд снагу своју утрошио. За горостасне се потхвате тражи и горостасна снага, а откако је света, није баш много таквих одабраника било. Ретки су, врло ретки горостаси. У малом пак кругу може и слабији урадити по нешто. Из тога по нешто створи се лагано много, каткад врло много. Најближе своје, род свој, из кога је поникао, може човек усрећити лако, а зато ипак снаж-

но. Није ту нужна дивска снага, треба ту само чисте родољубиве душе, те божанствене искре, која се у човеку разгори у пламен те благотворно загрије околину. Чиста родољубива душа сматра за дужност своју, осврнути се на најнужније потребе околине своје и помоћи, колико може. Па ко се тој дужности одазове, тај је урадио право велико дело, тај је себе подичио, тај је обесмртио име своје, тај је на веке векова задужио род свој.

Да и нисмо познавали честитога овог покојника, дичног старину Атанасију Петрова сина Гереског, да се и нисмо имали прилике сунчати на одсјају светле његове племените душе, то нам већ бесмртна његова дела казују, да се божанствена искра родољубља у њ распламтила тако силно, да је озарила сво Српство, сав народ. Старина Гереским је светао, сјајан пример, узор-слика људске честитости, човекољубља и родољубља. Та чујте га само, шта је у његовим очима живот на овом свету, чујте, шта је смер био његовим тежњама, шта циљ големој трудби његовој; чујте, где је он стигао до мете жићу своме, одакле је са миром и задовољством у души погледао на земаљски пут свој, те светитељски-блажено смео усклинути: Ниње отпуштајеши —: „Ја сам“, рече, „трудио се, радио, живио само за то, да добра чиним, а бог је благословио трудбу моју“. Јесте, неумрлог је старину бог благословио: та учинио је старина тај добра толико, колико му народ његов неће моћи нигда доста наблагодарити. Па и ко би могао достојно признати неуморну вољу радничку, ко би могао речима обележити грдну истрајност пуних педесет година, ко би био кадар онако поштовати племенитост те душе, онако јој се подивити, како је одиста силна и велика! Паштити се, трудбовати, купити зрно по зрно, слагати камен на камен, па саздати овако величанствену зграду заслуга за просвету свог рода, као што је то учинио наш драги покојник, то је мука мученичка, човекољубље, пожртвовање, које се исплаћује само највишом ценом света овога, љубављу народном, безграничним поштовањем дичног имена, неувелим спомен-венцем части и славе. А дичну милу главу старине Гереског красио је венац признања и хвале још за живота, док је још у грудима му куцало оно племенито срце, коме је и последњи откуцај био одјек врелом родољубивом осећају. Велики старина Гереси дочекао је овог света ретку срећу, срећу, коју не може заменути никакав сјај ни блесак светски, доживио је оно, што је „од младости своје желио и бога молио“, имао је здравља и живота, могао је учинити добра свом милом народу и „учинио је, вели, за онај мах, колико је могао“. Да превелике ли среће, да блаженства ли и спокојства небеснога, моћи себи *то* рећи, да слатка ли уживања, из руке у руку дати огроман део горко стеченог блага свог на олтар просвете, да дивна ли прегоревања! Па живити даље тако блажен живот, рођеним очима гледати лепу сврху светој својој намени, и крај све старачке смерности и скромности не моћи избећи живе изразе признања народњег и веће благодарности; мал те не сваки дан видити четири ведра млађана задовољна лица, па моћи се у себи подичити и рећи: Та је лица разведрила *моја* љубав, *ја* сам сасушио извор горким сузама сиротињским, *ја* сам их очински пригрлио и повео стазом науке и познања, па шат из њих буду честити синови свог народа, *ја* сам их народу даровао и очувао — све то осећати и знати, натчовечна је сласт, а какав ли је тек то осећај, задовољно ићи у сусрет неумитној смрти с тим уверењем, да ће вас народ поново, ухиљадостручено кликнути: „Слава великом Гереском“, кад му дође глас, да племенитој души Гересковој није доста и предоста било доброчинства и задужбине, што за живота учини, него се и опет сетио рода свога и великих му потреба и даровао му још једаред толико исто? Брижном се оку честитога старине није измакло, да народу треба ваљаног женског нараштаја, српских матера, неговалица и васпиталица деце српске — па шта је радио? И на томе је пољу просвети народној пут углачао богатим даром својим. Знао је мудри старац, да је књига народу нужна као кора леба, знао је вредни паћеник-раденик, да после умора и рада треба и одмора и отпочинка; знао је, да онај, који народу свом посвети сву своју снагу, забацивши сопствене своје интересе, има права на уточиште, где ће наслонити уморну своју главу; знао је, да се човеку и најтежи и најмучнији рад мили, кад од њега види вајде; знао је, да се раду човек може одати с вољом и ревношћу само тако, ако не мора стрепити од беде и невоље, која би га у старости и немоћи снашла — све је то знао честити наш Гереси, па је леп дарак наменио и књизи српској и књижевницима-трудбеницима. Па није то још све! Починио је старина наш и за живота, а и на самрти још много, много — све саму благодат, све само доброчинство; броја се добру

његовом не зна, та рекосмо: „живио је само зато, да добра чини“.

Да пропратимо сад дичнога народног добротвора кроз вредни му и мудри живот од колевке до костурнице, да га видимо у срећи и невољи, на дому и на раду, па ћемо добити верну и јасну слику човека, какав треба да је, човека разборита, поштена, радена штедљива и чуварна, штедра и дарежљива; јасно ће нам бити, откуд се толико обиље племенитости, откуд толико благе, добре душе, откуд толико животне мудрости стекло у једном јединoм бићу.

Атанасија Петров син Гереcки родио се год. 1810 у Черевићу у Срему. Родитељи су му били Петар и Марта Грчки, обоје родом из Черевића. Од године дана изгубио је Атанасије оца те је остао цигло на нези и бризи материној, он и старији му брат Лаза и сестра Ана, која се после удала за потоњег народног добротвора, Черевићанина Петра Костића. Кад је свршио основне школе и кад му је настала дванаеста година, одведе га брат у Дунафелдвар и даде га у трговину у мануфактурну радњу Пачићеву. Ту је мучно протаворио три године. Морао се ту јако напатити, јер је приповедао, како је у очајању једаред већ хтео скочити у Дунав, али га је одвратила успомена на речи материне, које му је рекла на поласку: „Треба се само богу молити и у њега се уздати.“ Поуздање то у бога и поштовање православне вере и црквених обреда било је кроз сав живот Гересков карактеристична црта његовог бића. Кад је у Дунафелдвару одужио три године, позове га брат у Беч, где је брат тај точио вино и имао после и гостионицу, и даде га у спецерајску трговину браће Шранцхофера. Ту је Гереcки провео две године као практикант и једну као помоћник. Затим је био кописта у немачком језику код бечког банкара Томајера шест месеци; за то га је време брат издржавао раном и оделом. Али му брат са доброте своје пострада, преваре га непоштени људи, те тако се Атанасије не имаде где издржати него оде кући у Черевић, камо га је мати и онако већ звала, да га ожени. Но њега је срце вукло у свет, да види стране земље и да се изучи, те га тако сирота мати, не имајући куд, пусти. Са 25 је форинти шајна пошао тада млади Атанасије у свет. Дошавши у Беч ступио је као помоћник у спецерајску трговину Јосифа Шранцхофера, једнога брата од оне споменуте већ двојице и провео је ту пуних пет година. Заслужи ту себи и неку мангуру па оде онда у Трст. Ту је провео шест месеци без посла; није га могао наћи, јер није знао талијански. Пође дакле даље у свет. Пише брату у Беч и заиште пасош за границу а брат му га пошље с овим речима: Иди у свет, свет је широк, нађи себи леба, како те бог учи! По наговору капетана једног поморског, који му рече, да не иде никуд него у Русију, јер ће тамо постати човек и наћи све што треба, крене се Гереcки октобра 1830. морем у Одесу преко Цариграда и стигне онамо пред божић исте године. Ту се неко време напатио без посла, док се није познао са Новосађанином неким Сaздановићем и овај га препоручи у мануфактурну трговину Севастијана Страца, у којој је Гереcки служио шест година, усавршивши се тако, да је сам водио целу трговину и кореспонденцију, и путовао у послу трговачком у Швајцарску, у Лијон и друге трговачке земље и места. Принципал га је тако замиловао, да му је хтео дати своју синовицу и отворити му трговину. Гереcки већ да пристане на то али у тај пар мораде послом отићи у Беч и ту га брат одврати од намере, говорећи: Ако ћеш узети Немицу, онда ти нисам брат. Тако Гереcки мораде изаћи из те радње. Тада се ожени и узме Грkињу Јелену Михалицину, кћер лекара Михалиције, а одмах се затим уортачи с Видом Милутиновићем из Боке Которске па с њиме и с неким Волком отвори малу житарску радњу, купујући животу на пијаци а продајући великим трговцима, који су је en gros слали у стране земље. У тој задрузи проведе Гереcки једну је ен и заслужи лепа новца. Па сад дође доба самосталнога рада, рада благословнога, који је вредном устаоцу Гереском не само осигурао живљење, него га и дигао у ред првих трговаца у Одеси. Оставићемо га ту у уживању земаљских добара, у задовољном животу на дому са верном својом пратилицом кроз мал те не пуних 40 година, — живот му је тај помутила само смрт т оје нејаке дечице, милог порода покојниковога — о тавићемо га за цело време у љубави и уважењу суграђана, у вршењу разних почасних звања, у стицању заслуга, за које га је и сама држава у четири маха одликовала, давши му сребрну медаљу св. Станислава I. реда, златну медаљу св. Станислава I. реда, златну медаљу св. Ане и златну медаљу св. Владимира — па ћемо га потражити као седа већ, али чила и крепка старца, кад се године 1878. винуо амо у свој завичај, за тај пар само да га мало походи, да га жеља мине. Затећићемо часну ста-

рину блага лика а бодра духа у стану уваженог овдашњег грађанина Љубе Стефановића, како се светује са пријатељи св ји и пријатељи српске просвете о томе, како ће „једну част свога имања понети на олтар народне просвете и духовнога развитка младежи српске.“ Замислио је седи старина дичну замисао, замислио је па је и остварио. На две године после то а предао је 21.000 рубаља (до 30.000 фор. а. вр.) старатељст у српске велике гимназије новосадске на слободно руковање а у цељи, да се уз српску велику гимназију новосадску оснује конвикт, у коме ће се издржавати добри а сиромашни ученици српске народности и православне вере. Од то га доба с малим само изузетцима имадосмо у св јој средини, искрено га поштовасмо и љубљасмо све до смрти му, која га пре два дана отрже од нас, хотевши нам зар одузети даље прилике, да му покажемо, како усрдно ценимо и уважавамо племениту стару главу, како се дичимо и поносимо, што је међу нас дошао, што је баш нас одабрао, што се међу нама осећао срећан и задовољан

Свечани су то и величанствени тренутци били, кад на дан првог српског просветитеља св. Саве у гимназијској дворани ученици наши једнодушно и одушевљено зажеле доброме старцу „многаја љета“ а п штено се лице старчево во преобрази у задовољству и срећи; свечани су то и величанствени тренутци били, кад се у очи новог лета на старчевом скромном стану скупимо ми наставници овогимназијски, да среће пожелимо добротвору ученика наших, а он скромно и мирно одбија заслуге, за које и сам знаде колико су огромне; с ечани су то и величанствени тренутци били, кад благодарни посинци походе свога по чима на ново лето, да му кажу тиме своју синовљу љубав а о их благим очинским речима утврђује у честитости, поштењу и сваком добру и мудрим искусним саветом одвраћа од зла и неваљалства.

Па сећаће се питомци твоји тих тренутака, дични покојниче, радиће по твојим саветима те се вавек показати достојни племените дарежљивости твоје. У име њихово, у име те твоје деце, у име српске велике гимназије новосадске, у којој ће светло лице твоје ученике ободравати на љуба к народу и просвети, у име васцелог рода српског, коме си ти неизмерна добра починио, кажем ти овде из дубине душе: хвала, стократ хвала! Ти си вечност себи осигурао, можеш слободно с Хорацијем рећи: usque ego postera crescam laude recens, можеш, јер име ће твоје свагда новим сјајем засијати, кад просвета наша узбере златне плодове великих дела твојих, па кад се год поведе реч о томе, ко нам је просвету унапредио, ко јој био чврст ослонац и стуб, свагда ће Српство захвалним срцем усклинкнути:

Слава Атанасији Гереском, великом добротв ру нар дном, слава му и вечан спомен!

*

Свечани се спровод крепуо онда даље дунавском улицом и променадом до обале дунавске, где су две сепаратне лађе чекале, да понесу остатке покојникове по жељи његовој у место му рођења, убави Черевић, и да поведу многобројне поштоваче великог покојника, који нису могли пропустити, да не баце три прегршти земље у раку покојникову и да се на отвореном гробу не опросте с тако драгим покојником. Пре но што се сандук унео у лађу, рекао је управитељ више девојачке школе, Аркадије Варађанин, добротвору народном у опроштај ову беседу:

Тужни пратиоци!

Питали се људи свију векова: нашто су рођени? Тражили су да докуче: зашто су ту? Размишљали и мудровали, да докажу: каква је цел животу? Па је сваки на своју страну отишао странпутице; једни су заносом својим утрошили живот у проливању крви, други су мучили и убијали своје тело, е да само саграде себи лепши живот на ономе свету. А наша хришћанска наука свела је сва светска мудровања, одговорила на сва та питања са две речи: „чини добро!“ У томе је најјасније обележена цел човекова, у овим речма је исказана задаћа наша на земљи. Из те две речи саграђена је круна нашег живота, и њима је исказан позив, рад и делање наше, ако хоћемо да стечемо поштовања и љубави у друштву и ако желимо, да заслужимо царства небеског. На та два стуба пење се душа хришћанска у небесне висине у наручја оца небесног, који дочекује такве племените душе с речима св. јеванђеља: „добри и благи и верни слуго, уђи у радост господара свога!“ — Наш врли покојник Атанасије Петров син Герески ишао је овом хришћанском стазом и делао је целога века свога у духу ове наше и опште, човечанске науке Христа Спаситеља; његова је тежња била, да богодани му таленат што више умложи у добрим делима, а није као онај хрђави слуга у себичности закопавао благо. За њега се може с правом рећи, да је радио све за другог, за себе ништа, да

је по речма Исусовим раздао сво имање сиротињи, узео крст и пошао за њим, јер што је год зарадио, то је, с малим одбитком за живот, и заштедио, а што је год заштедио, оставио је роду и народу. Ко се у своме животу патио као покојник, ко је на себи опробао, како је то тешко из десет прстију живети и покрај тога нешто и за своје црне, — а народне боље дане — остављати, тај ће појмати, колико је то труда, колико телесног напрезања стало нашег љубљеног покојника, док је, потуцајући се по непознатим световима, скупио и нагомилао своје скромно имање (од 70—80 хиљада форината), и тек такви људи могу ценити и достојно уважавати срце и душу овог великог покојника, који је тако тешко стечено имање своје с тако лаким самопрегоревањем, пуним искреног родољубља, с малим изузетком, поклонио народу и његовој лепшој будућности. У тој слици огледа се покојникова чиста анђеоска душа, види се права хришћанска свест, одсјајива искрено родољубље, племенито, човекољубиво срце, јер он није дрхтао, кад је пружао свој дар, он је у осмејку душе своје пољубио и благословио сваку своју знојем откупљену крајцару, па ју је онда предао деци, будућности народа свога, да се они његовом муком наслађују, његовим трудом користе. Таквим се радом стиче царство небесно, таквим се делањем зида вечна кућа и овога и онога света!

Наш дични покојник радио је и прикупљао је своје богом благословено имање, као што сте већ мало пре чули, у братској нам земљи Русији и кад је толико накупио, да је видио, е је за њега малена и скромна човека довољно, да своје вечерње дане у миру проведе и да и народу своме помогне, врати се пре 4 године дана у убаву Фрушку, да ту у хладу њеном а у својој колевци одмори од пута и труда изнурене кости, и кад му ту на брзо угину цветак, који га је одушевљавао, кад му уграби и покоси смрт верна друга, који га је пратио у животу, пресели се овамо у наш круг, да у ширем колу поштоватеља и пријатеља нађе утехе ојађеној души својој и ту у додиру с одличним нашим родољубима упозна боље одношаје нашег народа с ове стране, увиди тежње његове и осети терете наше, што његову племениту душу обузеше и тако још за живота свога, пре две године, откине од својих уста половину своrа имања и свотом од преко 30 хиљада форината оснује на овдашњој срп. великој гимназији штипендију за 4 сирота, добра и ваљана ученика, те је тим зажегао на том нашем просветном огњишту вечити плам, који ће у потомству загревати примером његовим задахнуто родољубље и оставити трајне успомене на ову родољубиву душу.

У дужем бављењу међу нама увидела је ова божија душица и друге терете наше, спазила је, да једном новом стаблу нашем, које је једва пустило корена, које је тек настало, да доноси плода, нашој срп. вишој девојачкој школи прети оскудица, од које може угинути то племенито дрво, тај нови расадник наших бољих дана, и овај врли родољуб сети се у својој последњој вољи и овога завода и знатним прилогом од преко 12 хиљада пружи богат извор, који ће ојачати и утврдити стабло ово, од кога ће народ српски брати временом богате плодове; јер је сад већ освештана истина, да народ један може само тако срећан и напредан бити, ако му је женски подмладак свестан и ваљан; јер у женском крилу прогледа народ, у женским рукама расте, на женском срцу крепи душу своју, и ако су оне свесне, биће и народ свестан, ако су оне ваљане, биће и народ честит. Овим знатним даром својим досуо је покојник у ово кандило нашег просветног храма за женско више образовање толико уља, да смо се окрепили надом, е се ни на овом нашем просветном огњишту неће више гасити утеха у нашу лепшу будућност, јер с овим је, тако рећи, осигуран опстанак, обезбеђена будућност ове срп. више девојачке школе, и покојник је тако постао овим прилогом први и највећи њен добротвор, чија ће се успомена вечно славити, коме ће кћери наше вечно благодарне остати.

Осим тога сетио се наш врли покојник и трећег нашег просветног завода, наше Матице Српске, те је тако исто знатним прилогом пружио и књизи нашој, том огледалу народне свести и величине, велике помоћи, па с тим га видимо, да је својим трудом и својом уштедом за кратко време свога бављења овде зажегао три светилника у наша три храма (у срп. велик ј гимназији, у срп. вишој девојачкој школи и у Срп. Матици) те ће светлити довека, и уврстио се тако у највеће добротворе народа српског и овог места и стекао неизгладиме љубави и благодарност наше те заслужио у пуној мери, да му овде чувамо земне остатке и да нашом благодарном сузом преливамо ону црну грудву земље, која ће покривати овако великог покојника; ал његова је жеља од младости била, да му кости у оној колевци и вечни санак бораве,

где су поникле и одрасле и ми смо, и ако на нашу вељу тугу, дужни да испунимо аманет и жељу нашег љубљеног покојника, нашег великог добротвора и да се растанемо с оцем, који се тако лепо и тако достојно збринуо за своју децу а поглавито за своје кћери, које имају сад у пола већ збринут дом, где ће напајати душе своје свежом здравом науком, красити срце чистим хришћанским врлинама, уздизати понос и чистоту женску, одушевљавати се за све, што је лепо, узвишено, красно, племенито и тако овде окрепљене срцем и душом загревати лепим врлинама и племенитим делима народни подмладак наш и остављати с колена на колено благодарну успомену на њиховог до сад највећег добротвора Атанасија Гереског.

А сад се опраштам с покојником позивам, матере и кћери, очеве и синове, да при овом вечном растанку целивамо ову дарежљиву руку, која је нашој деци толика добра учинила и да с благодарном душом кажемо овом великом добротвору: Збогом! лака ти црна земља у твоме завичају била! Слава ти и хвала на дару! вечан спомен међу нама!

*

Онда се обе лађе уз појање гимназијских ученика са тројицом свештеника навезле на Дунав и за два су сата стигле до Черевића. Човека је морало до дна душе тронути, кад је с лађе погледао на черевићку обалу и видио тамо силни онај свет — та сав се Черевић слегао, и старо и младо! — како мирно и достојанствено очекује добротвора мештанина свога, с којим се Черевићани пред целим народом могу подичити. Путем од обале Дунавске до порте православне цркве черевићке, где је породична костурница Герескова, појали су наизменце чланови занатлијске задруге новосадске и гимназијски ученици. На гробу је великом народном добротвору у име „Матице Српске“ збогом рекао члан књижевног одељења Андрија М. Матић овако:

Тужни зборе!

Не чује се више звона глас, не оре се више свете песме. Настала је око нас тишина, али у души нашој није тишина, јер смо сви упрли своје очи на овај мртвачки сандук, на овај гроб. Није нужно да говорим, кога у овом сандуку амо донесмо, кога амо допратисмо. Черевић, убаво и красно место на Дунаву хладном а на подножју бајне Фрушке Горе, може се дичити и поносити, што ће у средини својој чувати кости једног врлог свога сина, који је животом и делима својим показао, да му је васколики српски народ и његов душевни напредак лежао на срцу и да је о томе размишљао.

Заиста, као што вели бесамртни песник Црне Горе, „имао се“ наш врли покојник „рашта и родити“. Животом је показао, шта може човек, шта може стална воља. Живот врлога покојника је читава књига, коју ваља сви пажљиво да читамо и по њој се упућујемо, ако хоћемо, да будемо напредни.

Стотине се, хиљаде се рађају, али им живот пролази скоро без икаквог уплива на ход људске историје. Па како се рађају, како живе, тако и умиру, не остављајући за собом никаквог трага. Тек појединцима међу тим силним хиљадама, што се рађају и живе, суђено је, да остављају за собом трага, да су живили, да остављају трајних белега своме животу.

Такви људи нису обични људи, то су људи необичног духа; зато их славимо, зато им се дивимо. То су ироји људског рода.

Такав је ирој и наш врли покојник **Атанасије Петров син Гереска**.

У овоме убавом месту одњихан је у колевци, ту је провео своје детињство, па ће ево ту да му се одмарају кости вредног живота.

Све тежи к извору своме. Ма да је као дете оставио ово убаво место, ипак му је остало на срцу и у души, јер га није заборавио за толике године бављења свога у туђини, у великом свету.

Није ова прилика за то, да опширно разлажем живот врлог покојника; сви ми то мање више знамо или смо данас чули. Доста је ако споменем, да је наш врли покојник животом и делима својима стекао достојно место међу првима у књизи добротвора српског народа.

„Имао се“ дакле „рашта и родити“, као што рекох мало пре по песнику Црне Горе, неумрлом владици Његушу. Живот му је био сама вредноћа и штедња, и ко тако живи, тај може дизати себи такав спомен, какав подиже себи *Атанасије* Петров син *Гереска*: спомен, трајнији од туча и мрамора, спомен, који ће трајати, док је и једног Србина на свету.

Смрћу је својом почео наново да живи у срцу свију нас. Док је живио, поштовали смо га, али је тек смрћу својом отворио срце свију нас, те да га ту као алем-камен чувамо и хранимо. Смрћу је својом показао, да је живио и радио за све нас, за васколики српски народ.

И заслужује за то, да га славимо, да га преузносимо, да му се дивимо, али и да се на њ угледамо, јер само тако ћемо се показати до-

стојни учесници његових добрих дела, ако узбудемо и ми тако свој род љубили, па тако за њ и радили, као што је љубио и као што је радио наш врли покојник *Атанасије* Петров син *Гере ски*.

Све нас је без разлике љубио. Доброчинствима је својим обасуо и мушку и женску децу — већу и мању, доброчинства његовог биће учесници и људи, који устребају помоћи, пишући народу добре књиге, а на послетку и немоћни старци и старице, који не могу делом руку својих да заслужују себи свакидањи хлеб.

Такви не умиру, као што је наш врли покојник. Такви вечито живе. Радујмо се, што се у средини нашој рађају такви синови, какав је наш врли покојник. Дух његов остаје и лебди над нама и у нама. Његов дух нека нам буде вођа на овом свету, у овоме земном животу.

Из књиге живота врлог нам покојника могао сам вам на овоме месту прочитати тек само који лист, јер овде ваља да одамо још последњу пошту његовом телу — духу ћемо се његовом и после клањати сви: и велико и мало, мушко и женско, старо и младо, здраво и болесно.

Врли покојниче! Ти се спремаш на вечан пут, откуда се још нико вратио није; ти одлазиш телесно од нас, али нам у амапет остављаш твој дух и твоје срце. Амапет тај: мисли читавог твога живота чуваћемо у срцу и у души нашој.

Свршио си овај кратки живот на овом свету, али да отпочнеш живити живот вечан и на небу и на земљи. Што си учинио српском роду, то је тако велико, да се не може лако исказати са неколико речи, нити се можемо теби захвалити на свима твојим великим даровима, којима си обдарио српски народ. Доста је, што се ево на отвореном још гробу твоме сви заверавамо, да ћемо верно чувати амапет твој, и што ћемо делима својим показати, да смо достојни твојих великих доброчинстава.

На подножју дивне Фрушке горе биће ти гроб; у овом убавом месту а уз песму фрушкогорских славуја почиваће твоје мртво и смртно тело. Нека му буде лака та дивна фрушкогорсха земља, а међу нама вечан спомен.

Слава *Атанасију* Петрову сину *Гереском!*

*

После тога је спуштено било тело честитога старине Гереског у костурницу, у којој вечни санак борави и верна сапутница живота покојниковог.

Нека му буде земља лака! Бог му племенитој души дао у рају насеља!

ДЕСИМИРКЕ.

9. КРАТКА СРЕЋА.

Звезда сјала па је с' неба спала,
мало сјала, па је и нестала.
Је ли, дико, да те наша срећа,
наша срећа на ту звезду сећа.

10 ВОДА И СУЗЕ

Текла вода Текелија,
под њом седи млад делија,
млад делија, Севделија.
Севди-момче тамбур бије,
тамбур бије, јасно пева:

Текелија водо пловна,
што ти моју башчу рониш,
башчу рониш, цвеће носиш,
чим се моје драго кити?
О ви њене сузе росне!
Што роните, ромоните,
што јој румен односите
са њенога бајна лица?
Тећ' ће вода, куд је текла,
неће драго сузе лити,
већ ће драго с драгим бити.

Мита Калић.

РАЗНИ ПУТЕВИ.

ПРИПОВЕТКА МИЛАНА САВИЋА.

(Наставак)

X.

Дражић је добио Драгињино писмо за време пробе. Кад га је примио, био се у први мах уплашио, јер по адреси, која беше оловком написана, слутио је, да се догодило нешто ванредније него обично. Али кад га је прочитао, разведри му се лице и он приступи одмах управитељу, рече му, да је добио важну вест и да још данас мора отпутовати. Управитељу да богме да то није било право, али срећом, Дражићева улога тог вечера

није била тако особита, да га не би могао заменити други који. А сутра дан, у недељу, није ни имао никаква посла. И тако добије Дражић отпуст. При изласку из позоришне зграде замоли Дражић од једног колеге пасош а овај му га драговољно преда. Одмах погоди кола и још се тај исти дан крене на пут.

Коњи су му касали сувише лагано за његово нестрпљење, али то му је тек само кад и кад пало у очи, јер за цело време био је заузет својим мислима. Најближу будућност, састанак са Драгињом и прво доба заједничког им живота, прескочио је у мислима врло нагло; та и сама ствар била му је тако близу, тако извесна, да друкче и није могла бити, него са свим обична: састаће се, грлиће се, путоваће заједно и како ће изненадити своје у Земуну — па како ће се тек изненадити Драгињини у Новом Саду! Него она даља будућност вукла га је к себи баш са своје неизвесности. Није мислио о том, да ће можда поћи потера за њим и њему Драгињу отети, то му није ни пало на ум; ал како ће заједно живети, како ће им живот бити песнички, уметнички, како ће је свом снагом да изобрази за глумицу, за уметницу, како ће се поносити њоме... ах! ала су то били лепи снови.

У Бановце је стигао још за рана, али ипак науми да преноћи овде, да се коњи боље одморе, те да сутра оштрије повуку, ако их когод почне гонити. Кад је узео собу, рекао је гостионичару, да је задржава и за сутра, јер се сутра већ враћа. Гостионичару беше право, само му рече, да ће сутра дан бити нека забава и да се онда не срди, ако му музика не дадне спавати. Дражић је на то олако одмахнуо руком и отишао у башту, да се мало поткрепи. Сутра дан се рано кренуо на пут и око подне је стигао у Карловце, и ма да је била јака топлота, подигао је јаку, да га не би ко год познао. Кад је изашао из Карловаца, рече кочијашу, да се не жури баш тако. јер имају времена, та и тако неће прећи у Нови Сад. Нешто му је било тесно около груди, и што год је долазио мети својој ближе, бивало му је све тешње и тешње. Узрујаност расла је у њему, и, сад можда први пут, паде му на ум сва тешкоћа таквог одважног корака. Одговорност, коју је натоварио на себе, бивала је пред очима му све већа и већа; али кад се опет сетио Драгиње а њему се разведри пред очима и у таквом тренутку рече кочијашу живо, да потера коње. Тако је дошао до Мајура. Остави кола на оном великом празном месту пред школом, погледи на сат и уздане, јер тек ако је било три сата.

Шта сад да ради? Има да чека још читав сат — вечност! Од јутрос није јео још ништа, али глади није осетио, није му ни пало на памет да је требао јести; све осећање његово, сва жудња, све мишлење било је спојено у једно: у тренутак првог састанка са Драгињом, кад ће је моћи својом назвати. Није ни приметио, да се међу тим небо наоблачило и да се и киша већ спустила на земљу и тек кад је осетио, да му је лице мокро, дође мало к себи. Насмешио се и нехотице, и сад се тек упути у Варадин, јер до сад је све стајао на истом месту, пред школом. Немирно је корачао напред и застајивао је сваки час; али се у сам град није смео упустити, јер се бојао да се не нађе с којим познатим.

Киша је међутим почела да пада све јаче и јаче, и сад се Дражић тек сети, да нема амрела, а одмах за тим севне му и та мисао кроз главу, е ће можда ово рђаво време задржати Драгињу. Полагано се врати опет к својим колима и кад се поново обазрео те видео, да још нема никог, удари алејом, која води дуж шанчева око града према Дунаву. Лагано је ишао, ма да му је срце све јаче куцало, што год се већма приближавао означени рок. На путу није се нашао ни с ким, јер пљусак, који је сад свом снагом лио, разагнао је и оно мало света, што се данас, у недељу, показао у Мајуру. Али он на кишу није пазио, само је мислио на Драгињу, и та помисао измамила му је блажен осмех на уста. С пуштеном главом ишао је ногу пред ногу и кад је дошао до оне напуштене стражаре, хтеде да се врати. Но у тај мах погледи преда се... и усклик му се отме из груди: — пред њим, тек само неколико корачаја, стајала је Драгиња, бледа, али са чаробним осмехом па лицу. У два скока био је Дражић пред њом и страсно је узме за руку. Тако су стајали неколико тренутака, чисто изгубљени у превеликој срећи својој...

Драгиња је била прва, која је дошла к себи, и одмах је споменула, да им се ваља журити, јер је врло могуће, да су код куће већ до сад приметили, да је нема. Али Дражић није био вољан, да прекине чаролију тог састанка; страсно обгрли Драгињу, привуче је к себи и стаде јој говорити речи пуне миља и среће. И Драгиња као да је заборавила на опасност, већ се из свег срца предала том непознатом уживању, тој срећи, коју је једва и у сну могла слутити. После речи наиђоше пољупци, жарки пољупци, који су их још већма занели, док се Драгиња опет не трже и Дражићу не рече, да је крајње време, да се иде. Сад је и Дражић дошао к себи, узме је под руку и одведе је колима. Ту јој помогне, да се попне на њих, за тим седне и он и рече кочијашу да тера натраг у Карловце, па онда управо у Бановце. Кад су кола већ при-

лично одмакла, примети Дражић, да је Драгиња сва покисла. Таки се ужурбао, узме свој горњи капут и умота је у њега.

— Нисам могла понети ништа, рече Драгиња, и ма да је пролазила језа, смешила се опет на њега. Помисли само, сватови, пуно гостију — та у истој сам хаљини, у којој сам била у сватовима!

Дражић спази тек сад, како је лако обучена, да на ногама има танке ципеле, а на раменима мали огртач. Брзо скине свој доњи капут и хтеде да јој покрије ноге, али Драгиња то није дозволила, и Дражић га је само тако опет обукао, кад га је Драгиња уверила, да је капут мокар, и да јој тако неће бити од хасне. Срећом је имао кочијаш своје ћебе у колима, и Дражић покрије Драгињу њиме. Сад је и њему било лакше.

Међутим су дошли до Карловаца и небо се разведри сасвим, а кад су прошли кроз варош, поче Драгиња са себе скидати ћебе.

Пред ноћ стигну у Бановце. Чим су стали пред гостионицу, рече кочијаш, да их не може чекати до сутра, него да га господин исплати, а он ће одмах у Земун. Бадава га је Дражић задржавао, кочијаш је остао јогунасто при свом, и тако није остало Дражићу ништа друго, него га исплатити и отпустити. Драгиња је до душе била спремна да иду одмах у Земун, али Дражић није пристао нипошто. Хтео је да се Драгиња одмори и што је главније, да се осуши, а ноћни ваздух могао би јој јако шкодити. У том дође и гостионичарев син, и кад види Драгињу и Дражића, поче се мало да смеши. Драгиња није пазила на њега, али Дражић је приметио то смешење и било му је неправо. Заиште собу, коју је задржао, и гостионичар их уведе у њу.

Кад је Драгиња видела, да је у соби сама са Дражићем, спусти се на диван, покрије лице рукама и поче горко плакати. Дражић јој приступи нагло и стаде је тешити. Говорио је такве речи, какве до сад још није говорио, обасипао ју је пољупцима, тепао јој је свакојаким слатким речима, само да Драгиња ућути. Али све беше бадава. Драгиња је плакала, и тек по који пут је својим сузним очима погледала Дражића, као да је нешто од њега хтела да измоли. Погледи њени беху тако тужни, тако пуни неисказане молбе, да се Дражић на послетку повиновао њима и Драгињу у соби оставио саму. Кад се врата за Дражићем затворила, погледи Драгиња горе к небу и дубок уздисај, уздисај тренутне душевне олакшице, извије јој се из груди. Усна се њена кретала, а речи није проговорила: молила је у себи своје родитеље за опроштење, што их је напустила, што им је нанела ту голему бригу, и то на дан, који је за њих тако свечан. Али на скоро за тим напусти је душевно малаксавање; она погледи с поуздањем у будућност и неки благи осмех осу се по њеним уснама, кад је опет погледала на врата, камо је Дражић изашао. Са мањом тугом у лицу устане са дивана, забрави врата, погледи, је ли и прозор добро затворен и поче се за тим свлачити. Брзо је била свучена, јер је поче грозница да тресе и тако леже у кревет. Али дуго није могла заспати. Још дубоко у ноћ слушала је свирање и певање, и тек кад је ово престало, свела је очи, да нешто одспава.

Међу тим се Дражић, кад је изашао из собе, упутио у салу, где се одржавала забава. Мало зловољно али опет са неким задовољством сео је тамо за празан сто и наручио вечеру и вина. Гостионичарев син придружи му се. У даљем разговору призна му, да га познаје и да познаје и госпођицу.

— Она је из Новог Сада, рече, знам је врло добро. То је кћи трговца Влајковића, пазаримо ми код њега. И сад се Тони, тако се звао гостионичарев син, поче опет смешкати, бајаги зна, шта хоће то све да значи. Дражић га стане уверавати да му је то жена, али Тони се једнако лукаво смешио.

— Добро, хајде де, рече напослетку, али како ћете сутра даље?

— То сам хтео и ја да вас запитам, рече Дражић живо.

— Ништ' лакше од тога, водићу вас ја. А куда ћемо?

— Ја мислим у Кленак, јер морам у Србију, одговори Дражић.

— Ослоните се само на мене. Али, знате шта? Поћи ћемо бајаги у Земун, да заметемо траг, а оно друго је већ моја брига.

Тако су се разговарали још дуго. Тони је кадкад устао, да послужи госте, па се онда опет вратио, да не буде Дражић сам. У велико је била зора, кад се гости разишли. Ни Тони ни Дражић нису тренули а Тони је већ спремао кола за пут. У том приступи Дражић прозору и трже се на мах натраг: под прозором су стајала два жандара, послао их је натарош, јер је нешто сумњао. Дражић оде одмах по Драгињу, и већ хтеде да лупа на врата, кад се ова отворе и Драгиња из собе изађе. Била је бледа и дрхтала је, јер је и она видела жандаре. Нису се честито ни поздравили, а жандари уђу у ходник и одмах Дражићу, те заишту пасош. Дражић им преда колегин пасош.

— Овај пасош гласи само за једну особу, рече један од жандара.

— Да богме, јер је стари, одговори Дражић, а ми смо се тек скоро венчали.

— Дозволите ми пасош на неко време, рече исти жандар, сад ћу се вратити.

Кад су жандари отишли, приступи им Тони и рече им, да је све чуо, само нек се не боје, додао је. Ви се дакле зовете Љубомировић?

Дражић климну главом у знак да је тако. У том дођоше опет жандари, предаду Дражићу пасош — српски — и почну се извињавати. Дражић се изрази, да се не срди и жандари се удале. Међу тим је Тони дошао с колима, и сви се понамештају у њих. Но у тај мах се појавише опет жандари и рекоше Дражићу, да се сиђе, јер је сумња да је социјалиста. Дражић се правдао пасошем, говорећи, да то није у реду, што га задржавају, кад су му исправе у реду. Али ништа није помогло, они су морали у сеоску кућу. Ту их дочека натарош и кад је спазио Драгињу, поче нешто тражити по памети, за тим рече:

— Ако се не варам, ви сте кћи господара Влајковића?

Драгиња се трже и пребледи, али Дражић му рече, да је она сад његова жена.

— Па то су онда били ваши сватови јуче у Новом Саду? запита натарош даље.

— Зар нисте то знали, одговори Тони.

— Шта хоћете с нама? поче Дражић. Нек нас терају у Земун у магистрат, ако нам не верујете, али немојте нас задржавати, кад хоћемо да идемо.

У то се приближи један сељак колима и рече лагано:

— Терај, Тони, на десно у Кленак!

Тони слегне раменима, бајаги онај булазни. Натарош је још неко време гледао пасош, за тим га врати Дражићу и рече му, да могу ићи. Тони није дочекао да натарош то још једаред каже, већ ошине коње а ови потегоше оштро. Неколико тренутака за тим били су ван села.

— Знате, господо, да је и мени лакше, рече Тони, кад су јездили по ледини, боме, то је била кубура! Али, господине, настави и окрене се Дражићу, јел' те, да . . . госпођица није још ваша жена?

Дражић погледи Драгињу и обоје се мало насмеше. Сад рече Дражић Тонију да је погодио, али како му је пре могао казати, кад га није познавао?

— Ех, требали сте ми то одмах рећи, примети Тони, па бисмо ми још пре зоре и не бисмо имали толико кубуре. Али сад, шта му драго! Ево, овај пут тамо — видите ли га? — води у Кленак а овај наш у Земун. Хоћу л' на десно.

— На десно, бре! викне Дражић и насмеши се.

Дођоше у неко повеће село, где ће ручати и где ће и Тони да нарани коње. Чим су ушли у гостионицу, спази Драгиња једног познатог трговца, Јеврејина, из Новог Сада, који и њу такође позна је. Одмах се врати на поље а Тони, који је такође ушао у собу, задржи Јеврејина и не даде му изаћи.

— Та то је Влајковићева кћи из Новог Сада, рече Јеврејин.

— Којешта, одговори Тони, то је моја кума, па је возим у — Митровицу.

На срећу није имао Јеврејин каде да се задржава, већ на скоро за тим седе на своја кола и оде. Са лакшим срцем уђу сад Дражић и Драгиња у собу и седоше да се мало прихвате. Тони је међутим отишао да надгледи коње.

Драгиња је седела за столом али јој јело није пријало; ни Дражић се није могао похвалити баш великим апетитом. Али су се за то разговарали, и ма да су у говору често застајали и уздисали, ипак је над њима овладало весело расположење, и кад је дошао Тони да им јави, да је упрегнуто, смејали се обоје у најбољем, љубавном расположењу.

За рана стигоше у Кленак, и Дражић рече Тонију, да удари у главни сокак пред дућан господара Јована Ђурића. Ту се свесрдно опросте с Тонијом, овај швиһне коње и окрене се. Дуго се још осртао и шеширом махао. Тек кад их није више видео, удари својим путем кући.

Ђурић, негда члан позоришне дружине, узверио се, кад је видео Дражића и Драгињу; али чим му ови испричаше, у чему је ствар, поче се смејати и обрече им, да ће их пребацити у Шабац. Тако се и деси, и после малог интермеца са неким опаким финансом, пређоше обоје сретно преко Саве у Шабац. Сад су били умирени. У Шапцу су одсели у гостионици, Драгиња за себе, Дражић за себе а сутра се рано крену и стигоше у ноћ у Београд. Ту одведе Дражић Драгињу своме брату, који је био ожењен. Сутра дан оде Дражић митрополиту, исприча му, у чему је ствар и замоли диспензацију. Митрополит му рече, да ће му је дати, али кад прође Петров пост, јер од прекјуче је наступио. Али му саветује, да иде у Карловце администратору.

Да иде у Карловце, мора у Земун! Напослетку се реши и пређе у Земун. Ту замоли Станића и Станићку, да приме Драгињу, што ови драговољно и учине, а он се одмах крене лађом у Карловце. Кад тамо, али администратора нема код куће. Дражић се опет врати у Земун.

(Наставиће се.)

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Изашла су целокупна дела И. С. Тургењева у десет свезака. Посмртно издање. С портретом и факсимилом пишчевим. Издање Главунова Цена 15 рубаља. У последњој је хронологички, азбучни преглед свих дела Тургењевљевих.

— Изашла су и целокупна дела И. А. Гончарова у осам свезака. С портретом и факсимилом. Издање Главунова. Цена 12 рубаља. Гончаров, један од најдаровитијих и најчувенијих руских писаца уз Тургењева, врло, врло мало је знан Србима. Хрвати су у том срећнији. —

— „Ловчеви записници" Тургењевљеви доживили су за живота пишчева пет издања. После смрти још једно. Осим тога изашло је издање једно у Лајпцигу.

— Врло дивно издање у руској књижевности су „Типови из ловчевих записника" у силуетима Е. Бема. Диван је први лист с орнаментима из сеоског живота, природе, лова. Слика је двадесет. Књига је тако израђена, да критика вели, е се не може ништа више желити.

— Изишли су скупљени списи П. А. Јакушкина. То је скупљач народних песама, један од најбољих последоватеља Киријевсковпх. Живот му је врло знаменит, пун разних незгода, с којима се имао борити.

— Изишао је у Петрограду Шекспиров Хамлет у преводу А. Л. Соколовског. А. Л. Соколовски намерио се да преведе свог Шекспира. Хамлет је седма по реду књига. Уз њега су знатни преводиоци Шекспира у Руса још Кронеберг, Загуљајев, Сумароков, Висковатов и други.

— Изашла су скупљена дела Козме Пруткова Издање А. и В. Жемчужниковпх. Петроград. Цена 2 руб. Као што веле, Пруткова и нема никаквог на свету. То је псевдоним, за којим се крије Алексије Константиновић Толстој, знани песник и романсије у Руса. Књига је из три дела.

— Вредно је споменути мисао, која је лепа, не нова, ал тешка: испричати деци Одисију Омирову. То је учинио у Руса А. Ђарски. Сликао Прелер.

— У Кијеву су изашле „Црте из украјинске литературе XIX. века" Н. И. Петрова. У књизи је писац гледао, да одреши Гордијев чвор између велико- и мало-руске књижевности и да развиди питање: има ли мало-руској литератури живота?

Б. К.

СМЕСИЦЕ.

(Краљица-позоришни рецензент.) Gazzetta di Parma пише: Цех позоришних рецензената зацело ће се обрадовати, кад чује, да му је члан и краљица једна. То је краљица талијанска, која већ од више година амо пише и чува своје оцене и назоре о најновијим комадима, што излазе на позорницу, као о драмама, шаљивим играма, операма, оперетама и т. д. Краљица води две књиге. У једну пише литерарне рецензије а у другу музикалне. Литерарне јој рецензије најпре прегледи и прокритикује Мингети или Бонги а музикалне опет неки прваци са краљевске опере, па их онда краљица сама напише у своје књиге

(„Анималиа" шала). Кад је позната виолинисткиња Терезина Туа ономадне у шлеској једној варошици свирала, тако се занели за њоме, да су јој после концерта испрегли коње из кола, па се сами упрегли и одвукли вештакињу до њеног стана. Сутра дан су одушевљене ентузијасте у хотелу, где ручавају, нашли сваки на свом тањиру — свежњај сена и прегршт зоби. — Није се могло дознати, каквом је то шаљивчини било до тако „анималне" шале.

АФОРИСМИ.
(Старо-грчки.)

Аристип, грђен од неког свог непријатеља, убрза своје кораке. „Зашто бегаш?" рече му овај. — „Јер теби стоји просто, мене грдити, а мени стоји просто, не слушати тих грдња."

Диоген из Лаерте.

Хабрија обичаваше говорити, да је страшнија војска од јелена, којој је лав вођа, него ли војска од лавова, кад је јелен предводи. *Плутарх.*

Агесилај рече једном робу, кад му је безобразно одговарао: „Тако ми богова! с места бих те дао погубити, да нисам у гњеву". *Плутарх.*

Јеси ли у Лакедемону, то се прилагођавај законима тамошњих грађана. Седај тамо за заједнички сто са трезвеним људима, кусај црну чорбу и гутај је, не исмевај људе са велики бркови, задовољавај се оним, што је њима мило и драго и усвоји старинске им обичаје *Антифон.*

Познај сам себе. *Седам мудраца.*

БИБЛИЈОГРАФИЈА.

Русија на истоку. Хисторичка црта од Венијамина Калаја. Превод с мађарског оригинала. У Новом Саду. Штампарија А. Пајевића. 1885. Стр. 114. Цена 70 новч.

Народна библиотека браће Јовановића. Изашла је свеска 102. Мазепа. Историјски роман Тад. В. Булгарина. Превод с руског. I. — 16 новч. (35 пара). Добија се у свима српским књижарама. — Претплата на 24 свеске ф. 3·50 (7 дин.) а појединa 18 н. (40 пара) и онда се шаље о трошку књижаре свака свеска уредно. — Излази сваких 14 дана 1 свеска. — Новац се моли унапред с пошт. упутницом.

Јован Дамаскин, за духовни концерат 1885. трећи дан ускрса 1885. спремио М. Ђ. Милићевић. Београд. Краљ. српска државна штампарија. Стр. 56.

„СТРАЖИЛОВО" излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова" у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТ. МИЛЕТИЋА У НОВОМ САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И УМЕТНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 16. У НОВОМ САДУ 18. АПРИЛА 1885. ГОД. I.

СА СТЕНЕ.

остељо шарна лахора тија,
По којој мирис мирисе вија.
Где бистри поток тихано струји
Зборећи цвећу: „бруји ми, бруји!“
Где се у чаши гиздавих пупа
Небеска суза, росица, купа,
Где славје поје у хладном лугу
И песмом гони лалину тугу,
Ој доло, доло, — створе убави:
Дивотна слико чисте љубави!

Поносна стено, студна и гола,
Подножје тврдо божјег престола!
На рамену ти орлови сури,
Озбиљно чело у вечној бури, —
Громи те бију, муња те пара,
А хучно море, што све обара,
Из темеља би да те потресе...
Ти храбро стојиш, презиреш бесе:
Не бојиш с' тутња, ватре и воде,
Дивотна слико златне слободе!

Мита Поповић.

КНЕЗ У КУПАТИЛУ.

ПРИПОВЕТКА ЈАШЕ ИГЊАТОВИЋА.

(Наставак.)

свану дан Константина и Јелене. У пет сати је већ кнез уранио. Обуче се и помоли се богу па оде у купатило.

Још је рано; ту је већ Фрања; с њим оде у шетњу.

Покрај Дунава се шетају, дођу до великог гвозденог моста. И ту стаје дамшић и вози даље.

— Фрањо, бога ти, куд вози овај дамшић?

— У Кајзербад, ту су најлепше илице у вароши.

— Је ли далеко?

— Кад седнеш, па очиташ три оченаша, онде си; ено видиш онде ону велику кућу?

Фрања покаже прстом на кућу.

— Па хајдмо тамо, до осам са'и смо готови, па ћу се вратити, да се с кнезом извезем тамо у постојбину његову.

— Ајдмо дакле брже да уђемо, ето већ је лађа стала.

Фрања брзо купи цедуље, па води кнеза у пароброд.

Тако, као што је Фрања казао, за три оченаша дошли су тамо. Изиђу.

— Фрањо, таман за три оченаша смо дошли, ја сам их очитао и бројао; како си погодио!

— Е брате, ја такве ствари на оченаше бројим, и кад јаја кувам и то иде на оченаш; једно је скувано за три оченаша, бадава, свуд бог трипут помаже, јербо у тројство сви вирујемо.

Кнез разгледа.

— Ово је лепше него где се ја купам.

Фрања води кнеза каси, да купи цедуљу, но јефтина купатила већ нема, све је заузето, само се скупља могу добити.

Кнез се са Фрањом светује.

— Фрањо, пошто су оне друге?

— Е брате, те ће бити једна по форинту, но то је нешто особито, све је од порцулана.

— Па нек буде форинта, да бар и то видим, пре него што одем.

Шетају се по трему, баш онда изађе неко из таквог купатила, као што је мало час Фрања описао, а купалачки слуга уђе па метлом испира, у ред доводи за каквог госта, који ће

дођи, а ту се нађе и послужитељка, да покупи са стола поклона који шестак, што је гост на чешаљ оставио.

— Ето брате, то је купатило то, гледај, све је од мермера и порцулана, па тај црвен диван, ено четка, чешаљ, огледало, ено видиш, где се купа, имаде две славине, из једне тече врућа, из друге ладна вода, а одмах до тог ено онај шмрк, па видиш ону руду, кад је повучеш, оно воду ладну на те штрца, кад ти је врућина.

Кнез гледи.

— Лепо је, те штркаљице има и онде, где се досад купах; па дед купи ми једну цедуљу.

Фрања купи цедуљу, послужитељка их по нумери дочека и кнеза уведе, покаже му све, донесе му пешкир и чаршав и сапун, па у исти мах пусти на обе славине воду, јер је леђен пре тога испражњен био, треба напунити; донде ће се кнез са Фрањом у трему шетати.

Кад се леђен напунио мешовитом водом, кнез ступи у купатило, а Фрању ће отпустити.

— Иди, Фрањо, у меану, па пи, док се ја не окупам, тако за по сата, онда се врати и причекај.

Фрањи је то повољно, он се и онако не воле брчкати, боље му је у меани седити.

Кнез затвори врата па се лагано свлачи. Не пада му лако, јер је још потежак, а није навикнут на еластичан диван, па кад се свлачи, упада.

Једва се свуче; морао је и на мермер седати, док је готов био.

Чизме је кнез метнуо с бока до дивана успоред, а чакшире и остало на диван.

Кнез улази у леђен, лагано седа, спушта се, да не поклизне, рукама се хвата за славину.

Чуди се кнез, како је порцулан тај тако гладак, мисли се, не би смео по таквом ходати у потkованим чизмама.

Обе славине од жутог туча мирно у води кљун држе, но кад се кнез у леђен порцулански спусти, и у њега угњезди, вода поче преливати, прелази зреник водораван, а кнез мисли, да ће се вода спустити под шмрком, где су на мермеру избушене рупице, куд вода протиче; ни бриге му није.

Доникле се купа, но вода све већма излива, не зна, шта то може бити. Познаје природу воде, био је века свог доста на Драви и на Дунаву, и по ритовима, но ово чудо не зна себи да протумачи.

Ово није добро, мисли се кнез, мора воду натраг утерати, јер се већ простире лагано и на тле купатила. Подупире се, диже се и мили лагано ван. Стане, разгледа, почеше главу, не зна, шта да започне. Вода расте, као што се види приликом какве поплаве, све надаље се простире.

Кнез види метлу на угао наслоњену код врата, узе метлу и поче воду терати под шмрк. Не помаже, једну воду отера, друга опет долази, ту краја нема. Покушава кнез и шакама воду под шмрк бацати, као кад из чамца лопатом избацују, ништа не вреди.

Вода тле сво покрила, ту више помоћи нема.

Кнез се збуни, не зна, шта ће, још једнако метлом воду натраг тера а почиње од врата, јер вода ван издире. У забуни такне метлом чизме, које су већ у води, па се чизме преметну.

У исти мах чује се вика у трему, мушки и женски глас, лупају на врата, кнез да отвори.

Но како ће отворити? На себи ништа нема, а у забуни не види чаршава на столу.

Кнез кад је врата затварао, није резу подвукао.

Кад је послужитељ на врата лупнуо, махом се ухвати за кључаницу, притисне, гурне а врата се отворе.

Послужитељ и послужитељка уђу, а за њим опет надзорник купатила, осоран неки човек.

Кнез у неприлици зграби чизме, па с њима на диван.

Диван нов, од црвеног сафијана.

Надзорник погледа мрко на кнеза, па на послужитељку.

— Фани, јесам ли вам казао, кад воду из славине пуштате, да при изласку заковртите, па нек сам гост себи после по вољи пушта?

Послужитељка је, док се кнез у трему шетао, отворила обе славине, у нади, да ће кнез зарана у купатило ући, и сам славине заврнути. Кнез се задоцнио, па кад је ушао, славине су ушћем својим већ у води биле тако, да се ништа није чуло на површини, да вода још тече, а кнез за то није знао.

Фани притрчи славинама па их заврне.

Сад почну воду под шмрк лопатом избацивати и метлом чистити.

И растрта поњава сва је у води.

Надзорник узме са стола чаршав и баци га на кнеза.

— Видили сте, Фани, да је прост човек; шта сте сад починили?

Кнез Танасије развија чаршав па се у њега увија од главе до дивана, и преко чизама га скупи. Изгледа као бедујин у бурнусу, засут врелим песком од самума.

Слуге једнако чисте, но и за „оченаш“ је дуго тако што, а док све у ред дође, могао би кнез и дванаест оченаша очитати.

Све је додуше на дивану, само што је ушла вода у чизме, а ту су у крпицу увијене банке. Банкама у овењачи ништа неће фалити, јер су остале на суво.

Све је опет у реду, излазе; Фани при изласку мрко погледа на кнеза, крива је, боји се, да ће за то одговарати.

Кнез је сам, сад ће се облачити.

Збаци са себе чаршав, па руку у чизму тура, да види, шта је с новци. Кад оно, а крпа влажна, прокисле банке.

Шта ће сад?

Гледи кнез у шаки завежљај, ако га отвори, па их извади, могу се поцепати. Мисли се и на једно смисли, да завежљај исцеди, у стану ће после банке растрти да се суше. Тако и би.

Сад мора кнез на мокре обојке чизме да навуче. Чизме су алватне, неће шкодити.

Кнез се обуче; но како ће сад напоље?

Излази, — а пред врати чекају га послужитељи и надзорник. Изгледа, као да хоће да га казне.

Кнез је додуше купатило исплатио, ал штете је ту.

Кнез је у том сасвим невин, крива је послужавка, што није славине заврнула. Но ко ће ту њему путнику помоћи? Да је то у селу његовом, била би послужавка окривљена.

Сад кнеза опколе и нападну као асаси, да штету накнади.

Фани све штекће.

Кнез се разгледа, баци надаље поглед, би ли Фрању где спазио.

Доиста, Фрања је на догледу. Кнез шаком маше:

— Хеј, Фрањо, дођи амо!

Фрања га угледа, чуо је за белај, но није смео запиткивати, побојао се, не ради л' се ту о кнезу, јер око његових врата опажа се гунгула.

Сад је Фрања начисто, протура се до кнеза, и кад чу, о чему је жагор, све кнезу протумачи, да мора штету накнадити.

Сад воде кнеза до касе.

Ту му начине рачун, да мора платити за штету, што је диван овлажен. Онда долази губитак времена за послужитеља, и све то укупно чини петнаест форината.

Фрања кнезу све протумачи.

Кнез маше главом, а вади „шлајбок“, тај није овлажио, био је у „јанклу“.

Фрања поче молити касира, бар пет да попусти, но овај на то и не одговара, већ пружа руку за новце.

— Ман' се, Фрањо, шта мољакаш, ево им петнаест, кнез шлавонски, кад у купатило иде, носи собом и новаца, да зајази сиротињу.

Кнез исплати.

Кад млађи виде, с ким имају посла, и они на њ навале, особито Фани прети му се жестоко.

— Хајд и ове да зајазим!

И њима баци по форинтачу.

Тако се кнез опрости неприлике.

— Хајдмо, Фрањо, натраг.

Док је први пароброд стигао, морали су нешто и почекати.

Кад пароброд стиже, укрцају се, и спусте се до моста, а оданде пешке до рудног „брукбада“.

Но већ је девет сати прошло. Кнез Марко је до осам на Танасију чекао, но није га дочекао, јер мора још данас, на Константина и Јелену, у цркву.

Жао му је, но отпутовати мора. Опет ће се сутра ил прексутра кнез Марко вратити и Танасију онамо повести.

Кнез Танасије како у стан стигне, развије крпу, где су банке. Једва их је расплео, — саме педесетице. Растре их на прозор, да се зраком суше.

Осушиле се брзо, но су се и покореле. Такве их једно на друго наслаже, завије у папир па смести у „шлајбок“. У „шлајбоку“ још је било банака, да друге не мора мењати до куће. У овењачи је све у реду, а то је најглавније.

Кнезу је већ купатила доста, хоће да се кући враћа. Чуо је, да га је кнез Марко чекао, али он томе није крив; до чекања му није, банке влажне тек ће код куће репарирати, док се са Заријом састане.

Саветује се кнез са Фрањом, како ће се кући враћати, а овај га на то упути, да не иде паробродом доле, већ жељезницом управо до Осека, па онда на колих кући.

— А је ли, Фрањо, да идем гвозденом ватренком? Право кажеш, онда сам преко ноћи у Осеку.

— Иди само ајзлибаном, прије ћеш доћи.

Паметан човек Фрања, погодио је.

Танасије исплати поштено све, и Звиршића и Фрању, па се за ноћни пут жељезницом приправља

Фрања ће га пратити до жељезнице. По световању његовом даде себи напунити чутуру добрим вином будимским и комовицом, после купи и парче сира и саламе, да се може заложити, кад устреба.

Све је у реду, кнез се опрости, ижљуби се са добрим Звиршићем и Мандом му и крене се с Фрањом на пут.

На кнезу струња, Фрања носи чутуру.

Фрања купи за кнеза билету до Осека, па се растаје.

Кнез извуче из шлајбока петицу и Фрањи пружа.

— Ево ти, брате, прими ово подарје мало, поштен си човек као и ја, сирома си, а поштено си ме послужио.

Још му дода чутуру; најпре он напија

— Да ти, брате, свито тројство буде на путу, бог ти срића дао, по теби се види, да смо браћа.

Други пут звоне, кнез уђе у кола.

Звоне трећи пут, локомобил звижне, а кнез Танасије вози се на гвоздених колих.

(Свршиће се.)

ЕЛЕГИЈА.

Престаћу и ја скоро. И самном, за навек можда,
Спомен љубави моје зелена покриће трава,
И вечни заборав с њоме. На моме спомену суром
Истрвен натпис биће тад —
Но ти, којој сам пев'о млад,
У тавној, јесенској ноћи, слушајућ' познате звуке,
Хоћеш ли с тугом тада побожно склопити руке
За покој умрлог знанца? . . . Хоћеш ли појмити тада
Нејасне речи моје и терет љубавних јада,
И тајни уздах мој?
О знај да љубав моју ни вечност отела није,
Ни густа, зелена трава, што сунце над-а-мном крије,
Ни хладни прекор твој . . .

Београд. **Војислав.**

РАЗНИ ПУТЕВИ.

ПРИПОВЕТКА МИЛАНА САВИЋА.

(Наставак.)

XI.

У Влајковићевој кући било је све у највећој забуни. Сватови, који су у најбољем расположењу поседали за сто, разиђоше се један по један — у невољи није нико рад да буде саучесник. Непојмљиво одсуство младине сестре дирнуло је све најнепријатније. Из прва су је тражили по кући, за тим по вароши, док на послетку не рече стари Влајковић, да је више не траже, јер он слути, где је сад она, несретница, која му је на тај дан учинила највећу срамоту. Да богме да је тиме било и весељу крај. Свати се разиђоше; где који, да у којој гостионици наставе разговор и весеље, где који кући. И млада оде са младожењом — тако је желио Влајковић, јер никог није хтео да има око себе, који би га опоменуо на противност, која му у кући влада. Чим се разиђоше свати, телеграфише Влајковић у Земун позоришној управи, и запита је, да ли је тамо Дражић. Још исти дан добије одговора да није. него је отишао брату у Београд. Влајковић је сад знао на чему је; знао је за цело, да је Драгиња ускочила за Дражићем, само није знао, којим су се путем кренули. Знао је и то, да ће морати доћи у Земун, јер дужност зове Дражића тамо, и да ће га у Земуну за који дан наћи. За који дан! Ужас! Влајковић се стресао при тој помисли и две крупне сузе отеше му се из очију. Какво ли ће наћи своје дете! Он, који је свој понос нашао у том, да очува част породице и фирме своје, морао је да доживи тај ужасан тренутак. Пред очи нек му не изађе више. Он се одриче ње, и само ће тако попустити — — али не . . . волео би, да је

види мртву на столу, него што га је тако грозно осрамотила, и њега и себе саму. Одриче је се . . он је про — —

У том падоше очи му на жену, која је смотана лежала на дивану и само горко јецала. За тренутак попусти бол, очајање и гњев у њему, видећи своју верну сапутницу од толико година сву сломиену, у бескрајном очајању. Али на скоро за тим усплamти опет гњев у њему, да се опет мало уталожи — та његово је дете! Ћутке, с прекрштеним рукама стајао је пред својом женом, пред јединим створењем на свету, које га је разумело, јер се њега тај случај тако исто тицао. Он је гледао тај голем бол, и пред тим светим, материнским болом почео је да се таложи његов гњев; он седе поред своје жене и стаде је тешити, он, који је сам требао утехе.

— Да је заборавим? рече Влајковићка. А не питаш ме, могу ли.

— Па ипак ћеш је морати заборавити, говораше Влајковић, јер другог чега нема. Осрамотила нас је, осрамотила је себе — та пред очима ми све пламти, кад помислим на срамоту њену. Не, не. Ти је мораш заборавити, као што ћу је заборавити и ја, јер у кући мојој нема више места она, која се тако заборавила.

— Немој, немој, брате, да искажеш ту реч, викне Влајковићка очајно, немој, ах! та ја се надам најбољем.

— Да богме, ти, која си од детинства била свагда узор женски, ти не можеш себи ни да представиш големи јаз, који сад дели тебе од те .... несретнице, рече Влајковић горко. Твој је живот био свагда чист те ниси ни у стању да замислиш, да баш твоје дете може тако пасти.

Влајковићка није на то рекла ништа, није била у стању; она је само горко плакала а очи њене гледале су укочене преда се. Ни Влајковић није могао да говори. Величина њиховог бола обхрвала их је и сувише. Тако су седели дуго, дуго, рука у руку, тако их је затекла и зора. Свећа је догорела са свим, још је мало планула, па се угасила и она.

Кад их је зора кроз незатворене прозоре опоменула на очајну садашњост устаде Влајковић и примора жену да прилегне; он пак не може наћи сна. Кад је Влајковићка улазила у спаваћу собу, окрене се мужу своме.

— Па шта да радимо? запита га слабим гласом.

— А шта да радимо после ове ноћи! одговори Влајковић. Зар мислиш, да ћеш твоју кћер загрлити још тако чисту, као што си јуче у ово доба? Ја је напуштам, нека иде стазом, коју је себи изабрала. Ја је више не познајем.

— Али она је ипак наше дете, твоје дете, рече Влајковићка, па ако је и посрнула, није право да је напустимо са свим.

— Пред моје очи нека више не изађе, ја је не познајем, одговори Влајковић, нека је у наручју оног, који нам је сахранио срећу. Та у његовом загрљају заборавиће она и на тебе и на мене.

— Па опет не могу да је замислим тако рђаву, не могу. У срцу мом говори ми гласак, који ме храбри, који ме диже, да није тако ниско пала, као што ти мислиш. Видиш, тај ми гласак нов живот даје . . .

— То је узалуд, све је узалуд! Ти се одупиреш замисли о свршеном чину, — ја, видиш, не могу то да чиним. Она више није достојна родитеља својих.

Влајковићка није на то рекла ништа, само је горко узданула и са обореном главом ушла је у своју собу. Али опет за то није напустила сву наду, није могла, материнско осећање није јој допустило да учини то . . . И она је имала право: Драгиња је још била достојна својих родитеља.

— — — — — — — — — — —

Публика, особито онај део, који је туђем злу рад и који под видом часности најгоре и жели и мисли, имао је доста посла, јер догађај са Драгињом испунио је на скоро сву варош. Многе госпође, које иначе никад нису ни улазиле у Влајковићев дућан, улазиле су сад, да мало пазаре а много да виде и да чују. Али њихове се жеље нису испуниле. Са истом љубазношћу и учтивошћу, са којом је Влајковић са својим момцима послуживао муштерије, послужио их је и после тог догађаја, и многа госпа, која је, до душе са најневинијим лицем ушла у дућан, оставила га је са прилично разувереним изразом у лицу. Ни на Влајковићу ни на спомоћницима није се могло видити ништа. Спомоћници су се и сами владали тако, и њих је дирнула грозна судба господара им, и за живу главу не би ни речицом одали нешто, нити би се упустили у разговор са муштеријама о тој ствари, ма да се где која нашла, која је онако из далека навијала на тај „чудан и жалостан случај“. Из Влајковићеве куће није свет могао ништа дознати, морао се дакле задовољити својим комбинацијама, које су у смелим потезима шестариле на све стране — без икаквог извесног успеха. Та свет је жељан шкандала, па ако се какав и не догоди, он га створи сам, јер га мора имати. Једина је Љубица била, која је истину слутила; али та девојка не би рекла ни ком на свету, шта зна и шта слути. Та Драгиња је била њена пријатељица!

Па свет је опет дознао, у чему је ствар, ако и не одмах, него после неколико дана. А вест је до-

нео онај Јеврејин, који је Драгињу видео у оном селу, где је ручала, пре него што је дошла у Кленак. Чим је дошао у Нови Сад, чуо је за најновији шкандал и одмах се сетио, да је Драгињу видио са Дражићем. Са неким сажаљењем у лицу, али са радошћу у срцу причао је сваком, који је само хтео, да нешто сазна, и сад је био његов дућан пун муштерија, и то великом већином пун српских муштерија. Он је употребио ту ванредну прилику, говорио је оно, што је знао и што није, те је тако правио најбољи „кшефт". Влајковић је до душе дознао од Машића, шта Јеврејин говори, али се није ни обзирао. Само је мануо руком; али како му је било, знао је најбоље сам. После неког времена легла је ствар и сама, и тек по који пут избила је на површину, кад је шкандалозан свет захтевао још већег шкандала да чује. Хтео је да дозна све до најмање ситнице, па да се тек онда радује...

Међу тим је Влајковићка толико успела код мужа, да јој је овај допустио, да иде у Земун. Како је било старој госпођи, кад је ступила на обалу земунску и пред собом видела своју кћер, која је клечала, а ништа није говорила. Заплакала се и онда је раширила руке, у које је Драгиња са неисказаним радосним усклином улетила. Дуго су биле тако у загрљају, дуго. На послетку је Влајковићка коракнула корак натраг и својој кћери у очи погледала.

— Могу ти мајко још погледати у очи! рече Драгиња мирним гласом.

Преко Влајковићкиног лица спустише се две крупне сузе, она по ново рашири руке и загрли своје дете, сада у највећој срећи, јер се нада њена обистинила.

XII.

— Како разумем догађај са Влајковићевом Драгињом? То желите од мене да дознате? запитаће Милић Љубицу, кад су опет били заједно у Љубичиној соби.

— Да, и ма да сам и сама већ до сад себи одговарала на то питање, опет нисам ни једним одговором задовољна, рече Љубица.

— Ви сте ми, госпођице, још пре више недеља саопштили — знате онда, кад је изашла прва критика на Машићеве „Мученике" и на Дражићеву игру — како сте приметили, да се Драгиња с неком ватром заузела за Дражића, и да сте из тог заузимања извели, да је Драгиња заљубљена у нашег глумца. Је ли тако?

— Тако је, одговори Љубица, па још пре кратког времена упозорила сам вас на то, како се Дражић ревносно шета пред Драгињиним прозорима. Али ви на то нисте полагали ништа.

— А шта да полажем на обичну „фенстерпроменаду", насмеши се Милић. Та без тога нема живота.

— Верујем, да је тако, примети Љубица. Али сад ћу вам још нешто да кажем. Сећате ли се забаве код Радићевих?

— А које? запита Милић.

— Кад је оно Дражић декламовао Лазиног „Минадира".

— Сад се сећам.

— Е, том су се приликом, бар тог вечера оно двоје споразумели.

— То јест, домете Милић, они су се ваљда тек зближили, разумели и, као што то обично бива, заволели.

— Да, тако сам хтела рећи. Али то није све. На Градићевом салашу, кад смо глумцима у почаст дали забаву, дошло је до потпуног споразума. Ја бар тако слутим, јер нити сам што видела, нити чула. Мени се само чинило, да су они негде заједно, кад их није било у друштву, те сам и задржавала остале, да не иду по башти, да их не нађу случајно — знате, зли језици!

— Е, кад је тако, шта вам онда могу рећи о о том догађају; та ви сте боље извештени, него ја, по томе имате и чистији поглед у целу ствар. Ја толико слутим, да је отпор родитеља њених навео њу, да ускочи за Дражићем. Дабоме, да нисам држао, да је девојка у стању била то учинити; у осталом нисам је честито ни познавао.

— Мени је само то неправо, што цела варош говори о њој као о каквој изгубљеници, а то није право.

— Рецимо, да је генијално дело, примети Милић, а према таквом је обичан свет врло дурљиво расположен и све ће човеку опростити пре, само не ако изађе из њиховог филистарског колосека. Што год пак већма излази из тог колосека, тим му је мање наклоњен, јер га обично не разуме. Наравно, да ће му онда подметати свашта, а понајвише оно, што није у ствари.

Љубица као да није била тим одговором сасвим задовољна, јер није рекла ни речи на Милићев говор.

— Очекивала сам друкчији одговор, рече на послетку.

— А какав, одговори Милић, та девојка ме не занима, а што је одбегла, то је чинила за цело по својој вољи и из љубави према јунаку и љубавнику на даскама. Да га није волела, не би то учинила. Али да богме, женски свет тражи и у нај-

сјајнијој ствари нешто заплетено, нешто интересантно, а особито нешто пикантно, те му је и неправо, ако се окрене све на добро, ма да је пре зипарао, што је пошло на рђаво.

— Нисте ме разумели, рече Љубица озбиљно.

— Може бити, примети Милић олако и узме књигу у руку, која је лежала пред њим на столу, па поче превртати листове.

Љубица га погледи крадом и лак осмех прелети јој преко лица.

— Маните се те књиге, рече и погледи га поново, ево ћу вам дати нешто друго на читање.

При тим речима извади Љубица писмо из џепа и предаде га Милићу. Овај га узме механично, отвори га и поче читати. Али одмах у почетку читања стаде се појављивати на лицу му неко чуђење, што је расло све већма. Каткад се и насмешио, каткад и срдио, и на послетку, кад је писмо довршио, подиже главу и погледи Љубицу.

— Дабогме да вас нисам разумео, рече, ако сте имали на уму и ово писмо.

— Да знам бар од кога је, примети Љубица.

— То вам могу рећи.

— Збиља! Па од кога је?

— Од младог Костића, нашег сарадника. Познајем му рукопис.

— Од њега је дакле! рече Љубица и поче се смејати.

— А шта се смејете љубави младог момка? запитаће Милић.

— Мени је свако љубавно писмо смешно, настави Љубица, особито оно прво, у ком се љубав изражава. Али, немојте му рећи ништа.

— Кад нећете, нећу. У осталом, ја не видим ништа смешног. Момак је заљубљен, не зна други начин, да вам љубав своју саопшти, па ако се изразио и чудно, то показује само да је новајлија у тој струци. Мислите л' му одговорити?

— Не знам, коме.

— И то је истина, рече Милић. Али шта мислите радити?

— За сад ништа. У најбољем случају чекати још једно писмо.

— Немојте се шалити с тако озбиљним стварма примети Милић, јер се можете покајати.

— А за што да се кајем, рече Љубица и погледи Милића мало злурадо, зар се Костић мени временом не може допасти?

— Нећу да поричем то, само...

— Шта само?

— Та... кад мислите, да вам се Костић може допасти, онда чекајте друго писмо. Међу тим вам препоручујем, да се веџбате у стилистици.

— То неће бити нужно, насмеши се Љубица и мете Костићево писмо у џеп.

— Добро, кад је тако, рече Милић нешто озбиљно, ја сам то рекао само за то, да се он после не смеје вашим писмима, јер рђава стилизација па и траљав правопис — о рукопису нећу ни да говорим — хоће често љубав да охладни.

— То је већ моја ствар, рече Љубица, и једва чекам, да ми пише и да се потпише.

— Не тражим, госпођице, да ми и то писмо покажете.

— Кад нећете, нећу, одговори Љубица и опет прелети лак осмех преко лица њеног.

Милић то није приметио, јер је по соби ходао горе доле. На послетку узме шешир, поклони се Љубици и оде. Кад је био на пољу, поче Љубица рукама тапшати; за тим се приближи прозору и погледи на улицу. Ено га где се жури, говорила је у себи, натукао шешир на очи и не гледи никог. Иде средом сокака, сад је савио у дунавски. Није се ни једаред окренуо. Радознала сам, да л' ће дуго изостати. А, то не сме радити, иначе.... и Љубица је снуждено спустила главу и повукла се у собу.

Милић је прилично нарогушено ступио у редакцију. Ту је затекао Костића и Машића, који су прегледали коректуру својих рукописа. Јави им се, и одмах за тим викне шегрта, да му донесе преглед садржаја сутрашњег броја. По кад кад погледи Костића по преко, али на овом није се могло ништа приметити, тим мање, што је сам избегавао да погледи Милићу у очи. Милић се није дуго задржавао у редакцији. Кад је видео, шта ће све изаћи сутра у листу, опрости се и оде.

Упутио се у шетњу. Ишао је око града и бирао је све такве стазе, где се неће ни с ким наћи.

— А шта ме се тиче, рече на послетку полугласно, ако се заљуби у шмокљана, то је њена ствар. Само се чудим, да се тако паметна девојка даје занети од неколико фраза. Бадава, женско срце остаје вечита загонетка. Па збиља, она није само паметна, она је и лепа. У њеним очима лежи ванредна чаролија. Хм! То нисам до сад ни приметио. Заиста, она је лепа... па добра.... и паметна! Ако га воли, нек се деца узму!

И Милић слегне раменима и настави живље своју шетњу, али опет за то није престао да мисли о Љубици и о Костићевом писму. Вече се већ увелико спустило, кад се вратио у варош и отишао у гостионицу да вечера. Ту је затекао доктора Лукића, Лазића и калуђера Теофана.

Чим је сео, одмах је почео да се шали. Не потраја дуго, а на столу се појавиле неке боце вина.

Друштво се међу тим умножило, дошао је Поповић, који је донео вест, да се Влајковићка вратила.

— Влајковићка? рече Теофан, та јуче сам јој венчао кћер у манастиру, и то са Дражићем. Драгиња, тако се зове, је л?

Сви мануше главом, да је тако.

— Показали су диспензацију, да их могу венчати и у пост, а мени је свеједно, настави Теофан.

— Дакле опет један пар више на свету, рече Милић. И тај је Дражић отишао у филистре. Ко је то видио, да се уметник жени! Као да тога мора бити!

— А за што да се не жени? запита Лукић зачуђено. Тиме је показао да је поштен човек.

— Као да се поштење изражава само у чину женидбе, примети Милић и мане главом.

— То не, али у његовом случају био је то чин поштења, рече Лукић, он се могао и не женити.

Милић није на то рекао ништа, али што се весеље све већма развијало, бивао је све раздраженији. На послетку устане и без опроштаја оде из друштва. Ови се згледали, јер га нису таквог видели још никад. После Милићевог одласка није ни остало друштво дуго седело. Било је већ и подоцкан. Кад се разилазили, позвао је Теофан Лукића, да га посети у манастиру, сад је прилика добра, јер архимандрит није ту, отишао је у илицу, а неће се вратити ни за четир недеље. Лукић му се обећа и пријатељи се растану.

(Наставиће се.)

МЛАДИ РАСТ.

ИЗ ОСТАВШТИНЕ КРИЛАНОВЕ.

Млади раст се вин'о
Вису сјајаном,
Вес'о наг'о горе
Снагом млађаном.

Чврсто му се жиље
Зарило у тло,
Из њег' здраво, чврсто
Стабло поникло.

Бујало му дебло,
Био прав и јак,
Брсно му се грање
Ширило у зрак.

Дичан с младе снаге,
С краса весео,
Поносно је глед'о
С висине у до.

А под кором тврдом
Залег'о се црв,
На срч младом расту
Црву била стрв.

Ту с' отровним зубом
Глође дан и ноћ,
И попашно срче
Расту младу моћ.

Сломиле се гране
Стабло с' погнуло,
А под земљом расту
Жиље свенуло.

Смртно рањен горе
Сад стоји сатрт,
Тужно чека сате,
Да га скоси смрт. . . .

К'о раст на стрмени
Узраст'о сам прав,
Поносан к'о и он,
Вес'о, чио, здрав.

Стрвен, к'о раст млади
Нем сад плачем ја,
Тешку *самрт рану*
Горко чекам ја.

Са словеначког. **Н.**

ПУТОПИСНЕ ЦРТЕ.

УСПОМЕНЕ ИЗ ИТАЛИЈЕ.

ИЗ ПОМПЕЈЕ ПРЕКО КАСТЕЛАМАРЕ И СОРЕНТА НА КАПРИ.

Вратив се са своја два сапутника Немца са Везува натраг у Помпеју. одмарао сам се сутра дан. Добро нам је пао тај дан одмора. Опорависмо се мало од тешког свог хода и могосмо мирно сабрати у души величанствене оне утиске са свог пута, који ће нам на век остати у памети.

Али и након тог одмора морадосмо штедити сво-

је ноге, да нас не издаду на даљем нашем путовању. И за то закључисмо, да се из Помпеје преко Кастеламаре и Сорента кренемо на острво Капри, а то беше пут, на ком се не мора много пешачити.

Врнемо се дакле натраг првим јутрењим влаком из Помпеје у Торе-Анунциату а одатле одјездисмо побочном пругом у Кастеламаре. То је кратак пут, не траје ни пуна по сахата. Стигнемо тамо рано за јутра и разгледамо мало то место. Кастеламаре ја лепа доста жива варош, броји до 25.000 душа. Има много страна света, особито преко лета док траје време купања. Кастеламаре је по свом положају врло згодно за летње пребивање, а тако исто и суседно Соренто. Високе горе, што се дижу иза тих места, и море с преда, што им пере обале, јако умерава жарке зраке талијанског сунца, а то је права благодет за тамошњи свет.

Где је сада Кастеламаре, била је саграђена у старо римско доба варошица Стабије. Страшни земљетрес год. 79. пре Христа, који је уништио Помпеју и Херкуланум, разорио је и засуо и Стабије, од ког се места данас виде још само неки незнатни преостатци. Много је света пропало тада у Стабијама. Нашао је тамо своју смрт и чувени римски природњак и заповедник флоте старији Плиније. Рад да изближе посматра и проучава ужасну ту природну појаву, какве се ретко догађају, и да се кукавном свету на невољи нађе, беше се он сувише изложио погибији тако, да га је загушио густи пепео и силовита пара од сумпора. Жеђ за науком многима је већ дошла главе! Али на то је баш пуним правом дичан и поносит род човечански. То је најплеменитија жртва, што је човек може да принесе на жртвенику блага свеколиког човештва. Кад људи зарад трошних материјалних добара подносе највеће муке и напоре, зар није несравњено лепше и човека достојније, тежити за вишим идеалним благом и у тешкој борби, да умноже своја знања и да одгонену скривене тајне мајке природе, и сам живот прегоревати и смело излагати смрти? . . .

Варошица Стабије, што је засута у ужасном земљетресу године 79, не може да се ископава, јер је саграђено над њом место Кастеламаре, као што и над старим Херкуланумом стоји варош Резина. Опустоши л пак земљетрес опет кад било лепи тај крај на напољском заливу и затрпа л убава му места пепелом и лавом, то ће потоњи свет у једно и исто време моћи ископати и Кастеламаре и Стабије, и Резину и Херкуланум, те изнети на видело споменике два велика културна доба, што су растављена једно од друго знатним размаком од две тисуће година!

Из Кастеламаре се може ићи у Соренто на три начина: лађом, на коли и пешице. Да се нисмо пре тога толико морили пењући се на Везув, знам зацело, да би моји сапутници били за то, да у Соренто идемо пешице. Предложим у шали свом сапутнику поштару, да путујемо *апостолски*, кад и онако нема ни пуна два сахата хода до Сорента, а моћи ћемо тиме уштедити неколико лира. Јест, ал мој ти поштар неће за то сада више ни да чује, не даде ми ни изговорити, већ рече, да му је доста и предоста, што се толико мучио пешачећи на Везув. И тако сам се уверио, да је он човек, који уме да се користи горко стеченим искуством; а то му свакако служи на част, јер колико има људи, који неће да се оразуме ни након најљућих патња и страдања!

Погодимо кола с два коња за пут у Соренто. Ако је предео што се пружа дуж напољског залива у опште један од најлепших у свој Италији, пут између Кастеламаре и Сорента је баш прави земаљски рај. Не знаш, на коју страну пре да управиш усхићене погледе: десно, на напољски залив, који красе најлепше обале, или лево, на бајне, китњасте горе, што ти срце и душу пуне неисказаним миљем! Пут од Кастеламаре до Сорента не траје више од једног сахата и четврти на коли а представља нам непрекидан низ најдивнијих живописних призора. Свуда те сусрета бујна вегетација јужног воћа и биљака: неранџе, лимуна, смокве, гранате, агаве, маслине, винове лозе. На путу расту кактуси и алои, као што се код нас уз друмове види трње и чкаљ. Пут се непрестано вијуга; час води равницом, час опет долином, час се пење високо на врлѐти, са којих је диван поглед на море, час се спушта у дубоке провалије, пуне најпријатније хладовине. Лепоту тога краја слави и велича овим речима песник Тасо, који је ту угледао света: „O fortunato pellegrin, cui lice giungere in questa terra alma e felice!“ „Благо путнику, коме је дато, да дође у ову бајну и благословену земљу!“

Стигнемо у Соренто. Варош лепа и жива као Кастеламаре. Чудио сам се, кад сам пролазећи кроз место чуо више страних језика. Особито се говори много руски и енглески. Соренто је као место згодно за дуже или краће борављење јако изашло на глас у најновије време те се живо такмачи у том погледу са Ницом, Монаком, Каном и другим местима на лигурској обали. Предео је диван, поднебље здраво и благо а живот удобан и јевтин. Соренто лежи високо на стени, која се правце диже над напољским заливом. Стена је с морске стране пуна пећина, што се употребљују за купање. Подземни ходници воде из кућа доле у те бање, у

којима се свет купа у хладовини. Кад пловећи по заливу погледамо из далека на те бање, где се женске с несташним кикотањем брчкају у морској води, бистрој као кристал, морамо помислити и нехотице, е су саме виле, од којих се цигло разликују модерном својом костимом. (Свршиће се.)

ДЕВЕТ БРАЋЕ И СЕСТРИЦА МАРИЦА.*)

Мајка Мару на далеко даје,
Преко мора три конака хода.
Мајка даје, а Марица неће:
„Нећу, мајко, жива на далеко,
„Не могу ти често долазити!“
Проговара остарила мајка:
„Не будали, моја ћери драга,
„У тебе су девет твоје браће,
„Девет браће и девет сестара.
„Често ће те они облазити.
„У години свакога мјесеца,
„У мјесецу сваке нећељице.“
Кад је мајка Мару удомила,
Куга јој се у двор уселила.
Помори јој све девет синова,
Напосљетку сина Пантелију,
Најмлађега по најмилијега.
Помори јој, што имаде ћери.
Напосљетку и ћерцу Јелицу,
Понајмлађу и понајмилију.
Пролазило девет годин дана.
Нико Мари није долазио;
Кука Мара, кано кукавица,
А превија, кано ластавица.
То се самом богу сажалило,
Па говори светом Аранђелу:
„Аранђеле, божији анђеле!
„Иди, сиђи доле на земљицу,
„Задави јој брата Пантелију,
„Нека иде својој милој сеји!“
У млађега поговора нема.
Сиђе на земљу свети Аранђеле,
Задану јој брата Пантелију,
Најмлађега понајмилијега.
Оде братац својој милој сеји,
Далеко га сеја угледала,
А још ближе пред њег ишетала.
Руке шире, у лице се љубе,
За лијепо питају се здравље.
Питала га премилосна сеја:
„Чујеш мене, братац Пантелија!
„Јели мајка браћу поженила,
„Јели мајка сеје поудала?“
Одговара братац Пантелија:
„Сву је мајка браћу поженила,
„Све је мајка сеје поудала;
„Сви смо нове куће поградили.
„И мене је мајка оженила,
„Сеја Јела синоћ испрошена,
„Испрошена и подувачена.“
Проговара премилосна сеја:
„Чекај мене, брате Пантелија,
„Док укувам бијеле колаче,
„И порежем од платна дарове,
„И салијем од злата прстење!“
Чекао је братац Пантелија,
Док је сеја скупила дарове,
Па су пошли свом бијелом двору.
Кад су били кроз гору зелену,
Проговара тица из горице:
„Мили боже, чуда големога,
„Чудо виђе прије невиђено
„Како иде живи за мртвијем!“
То зачула премилосна сеја,
Па говори брату Пантелији:
„Чујеш ли ти, брате Пантелија,
„Што но вели тица из горице,
„Како иде живи за мртвијем?“
Проговара братац Пантелија:
„Не будали, моја мила сејо,
„Не говори тица из горице,
„Како иде живи за мртвијем,
„Већ говори тица из горице,
„Како иду братац и сестрица.“
Кад су били језеру зелену,
Проговара риба из језера:
„Мили боже, чуда големога,
„Виђе чудо досад невиђено,
„Како иде живи за мртвијем!“
Проговара премилосна сеја:
„Чујеш ли ти, брате Пантелија,
„Што говори риба из водице,
„Како иде живи за мртвијем?“
Проговара братац Пантелија:
„Није, није, моја мила сејо,
„Већ говори риба из водице,

*) Читаоци нека упореде 29. и 30. број „Српског Забавника“ од прошле године, где је прота Никола Беговић саопштио пјесму народну под насловом „Девет посаваца и сестрица Дуњица“, и 7. број „Јавора“ ове године, у ком се налази народна пјесма, саопштена од Јована Бијелића, под насловом „Девет браће и сестра Јелица.

„Како иде братац и сестрица!“
Па одоше кроз гору зелену.
Кад су били близу бјелог двора,
Говорио братац Пантелија:
„Бога теби, моја мила сејо,
„Погледајде небу под облаке,
„Каква оно тица висом лети?“
Погледала премилосна сеја.
Погледала небу под облаке,
Ал нестаде брата Пантелије,
Најмлађега понајмилијега.
Оста сеја јадна кукајући.
Она иде свом бијелу двору,
Кад је дошла свом бијелу двору.
Стара мајка на огњишту сједи,
Сеја Јела под покровом лежи.
Кад то виђе премилосна сеја,
Она цикну кано љута змија,
Па се вата мајци око врата;
Како се је јадна ухватила
Тако се је и окаменила!

Бијелина на Цвијети 1884.

Прибележио **Ђорђе Свитлић.**

МАТЕРИНА ЗАКЛЕТВА.

СРПСКА НАРОДНА ПРИПОВИЈЕТКА ИЗ ГОРЊЕ КРАЈИНЕ.

ИЗ ЗБИРКЕ ВЛАДИМИРА КРАСИЋА.

Била је тако једна сиротна удовица, а имала је девет синова и једну кћер још у колијевци Она је њих с великом муком хранила. Што би гођ напросила, то би њима дала; а она је без јела остајала. Тако им једанпут нешто дала да једу. На то мала у колијевци заплаче, а она скочи, да јој даде посати, и пошто се мала умири, дође она натраг, али они већ све појели. Кад је то она виђела, рече им: „Ко вуци једосте и поједосте, вуци од вас и постали!“ И они одмах постану вукови и отиду у гору. Удовица сад сама остане са једном кћери. Пошто је мала нарасла до десет година, говорили су људи у селу за њом, да је она имала девет браће, и да су се сви створили у вукове. То је она слушала, а није ником казивала. Најпослије одлучи, да ће матер питати, је ли то истина. Једанпут рече она: „Мати, мени људи диване, да сам ја имала девет браће и да су се сви у вукове створили и отишли у планину; ако је то истина, ја ћу гледати, да их ослободим.“ Мати јој рече: „Истина је, моја кћери, они су се сви учинили вукови, кад сам их једном заклела.“ Кад је то она чула, рече матери: „Мајко, испеци ми погачу и дај ми барило воде; ја идем браћу тражити.“ — „Кћери моја, куда ћеш ти? Њих сам изгубила, па још и тебе да изгубим! Куда бих ја онда јадна сиротица?“ Тада рече кћи: „Ја, мајко, морам браћу наћи, само ми начини, што сам ти рекла.“ Мати јој испече погачу и спреми је, а она отиде. Прву вечер дође до једне куће у гори и уђе унутра. Кад је ушла, нађе једну стару, па је замоли, да је прими на конак, јер да се боји вани спавати „Драга моја кћери“, рече јој старица, „ја бих те радо пустила у собу, али ће доћи, сад нȁ, девет вукова, за које, ево, и вечеру кувам, па ће те растргати, јер на свакога чоека реже; али да те пустим, свеједно би те у гори нашли; него ходи ти на таван, па се добро сакри. Али прије ми у кратко кажи, зашто идеш по свијету?“ Ђевојка сад каже, како има мајку, како је имала девет браће, па како их је мајка заклела и како су постали вуци, па да их сада иде тражити по свијету, не би ли их како нашла. Старица за тијем рече: „Ходи, драга кћери, како сам ти рекла, и сакри се добро.“ Она отиде горе и сакрије се под бацом. За мало дође девет вукова и одмах свуку вучју кожу и постану лијепи младићи. (То је била срећа за ђевојку, јер јој сад неће ништа учинити.) Старица њима сад даде вечеру, а кад су вечерали, рече она њима: „Синци моји, од кад сте к мени дошли, још вас нијесам питала, овле сте и шта сте; али самноћас нешто уснила, па сам зато одлучила, да вас питам: уснила сам, да имате матер и сестру, па да вас је сестра почела тражити по свијету, ако би вас могла како ослободити.“ Сад почне најстарији приповиједати, шта се с њима догодило, како их мати најкашње заклела, кад су све били појели, што им је она била сварила, док је она само једну жлицу појела, и да су оставили једну малу сестру код куће, да ће сад имати већ дванаест година. „Па би ли ви ради своју сестру виђети?“ упита их старица. Они одговоре: „О, како не би, та радије бисмо је дочекали него озебао сунца!“ По том зазове старица ђевојчицу (а она је све чула, шта се доље говорило). Она дође доље и рече браћи: „Мила браћо моја! Ја сам ваша сестра и ја бих

вас рада ослободити, ако се узмогне, само ми кажите, како би?“ Кад се све девет браће с њоме изљубило, рече најстарији: „Драга сестро наша, ти би нас могла ослободити, али јако тешком муком, зато је боље и не почињати.“ „Само ми кажи како“, рече она, „па се ништа не бој.“ Тада јој рече најстарији брат: „Ти би морала цијелих девет година мучати, да ни једне ријечи не проговориш.“ Она им рече, да ће мучати. Иза тога они њој кажу, да ће се добро удати, али да ће велику муку претрпити; само нека устраје, па ће све добро бити. Она се с њима пољуби, па замукне. За тијем се врати кући к матери. Мати је пита: „Кћери моја, јеси ли нашла браћу?“ Али она заклима главом, да јесте, али не дивани ништа. „А гђе си их нашла?“ запита мати. Она покаже главом у планину. — „Хоћеш ли их моћи како ослободити?“ Опет она мане главом, да хоће. Сад је она више ништа не пита, него некако набави једну краву, па је даде кћери да гони у пашу. Један пут је ишао краљев син у лов и намјери се на њу. Види је, како је лијепа и одмах се у њу заљуби. Дође к њој и пита је, хоће ли бити његова. Она мане главом, да хоће, али не проговори. Он је одмах одведе собом у двор. У двору нијесу били с њом задовољни, а особито мати његова; она му је вавијек приговарала, за што је ишао узети нијему ђевојку. Али он би њој рекао: „Ако је нијема, моја је и нико је мени омразити неће, јер бих ја и сами мој живот за њу дао.“ Сад је он морао ићи на војску, а жену остави носећу. Кад је дошло вријеме, она роди лијепога сина А како је била свекрва на њу љута и свакако је хтјела сину омразити, узме дијете и баци га кроз прозор у јаму; али један вук дође па попане дијете и однесе. Свекрва подметне штене њој, и то је штене она морала хранити. Тада пише мати сину, шта му је жена родила — нека је оћера. Али он натраг пише, нека добро хране, што је жена родила и нека добро на њу пазе, да јој се не би што догодило. За мало се времена и сам поврати кући. Али он мораде опет на војску, и опет остави жену носећу, а она опет роди сина, а свекрва га узме, па и њега баци кроз прозор ван. Опет дође један вук и однесе дијете. Свекрва подметне штене, па опет пише сину, да му је жена родила и друго штене. Он опет отпише као и прије. За мало времена дође и сам кући, па није жени ниједне злочесте ријечи рекао. И по трећи пут он отиде на војску, а жена остане носећа. Она роди и трећега сина; свекрва га баци кроз прозор, а подметне штене, да га доји. Сад навали у писму на сина, да жену оћера, јер да га је већ доста осрамотила и помисли: „Сад је управ мора оћерати.“ Син пише, нека почекају, док сам дође, да се освједочи. Он дође кући, и нашавши жену, ђе доји штене, сад се обрне од ње и одлучи, да ће је објесити. У јутру ју је већ водио на вјешала и већ су били готови да ће је дигнути. Она плаче, да би се све камење распадало: сузе јој иду као из кабла; он јој их таре рупцем, јер ни сам није могао дурати. Кад на један пут трчи девет младића на коњијех. И обуставе вјешање. Кад су младићи до њих дошли, — а то су била браћа њезина, који су се већ били ослободили — скоче к сестри, даду јој сва три њезина сина, који су били лијепи као сунце жарко, и реку јој: „Проговори, сестро, јер смо ми сада ослобођени! Данас је девет година од кад мучиш.“ Она узме синове, али не проговори, докле гођ није рекло све девет браће, да слободно проговори. За тијем даде она мужу сва три сина, па му све каже, како је родила три сина и да јој је свекрва сваки пут подметнула штене. Кад је он то чуо, пошаље по матер, нека брзо иде тамо, да види, ђе ће невјесту објесити. Она не буди лијена, једва дочека, па брже полети. Дође тамо, види, шта је, и одмах сина моли, да јој опрости. Али он не хтједе је послушати, него је даде објесити.

КЊИЖЕВНОСТ.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Поука о чувању здравља. За народ написао *др. Милан Јовановић Батут*. Награђено дело. На по се штампано из „Народног здравља“. У Београду. Краљевско-српска државна штампарија. 1884. 8-на, XIII. 345.

1. Ништа лепше од здравља. Све на страну а „здравље је најпрече“. Поред лепог здравља све ти се мили, па нека си и у неприлици каквој, лакше ти је. Поред рђавог здравља не мили ти се ништа. Омрзне ти често и живот.

Та што си ме створио, боже, кад ми здравља дао ниси? Што да се патим целог века. Прими ме, боже.

Све ово је истина за истином, да ти је здравље најпрече. да је здравље благо за човека. Благо неисцрпљиво! Благо ненакнадимо. Па „чувај то благо“.

И когод ијоле мисли о себи, мора уверен бити, да без здравља нема ништа. Когод то зна, чува здравље своје. И треба да га чува! Треба да пази на све, што човечијем здрављу уди и — нека се клони тога. Треба да памти све, што је здрављу на добро и — нека чини онако, како ваља.

2. Многи знају, многи се већ и на себи осведочили, да је „здравље највеће благо овог света“. Па чувају га и пазе га.

Неки претерују у том. Неки опет не знају, како се треба чувати и колико: мање пазе на себе него што ваља. А чували би се и ти баш онако, како се иште, кад би знали само.

Од свег срца и из свe душе своје морамо поздравити сваку књигу, којој је „лепа задаћа, да се из ње човек научи, како ће чувати и неговати своје здравље“.

Ма и лошију таку књигу дочекивајмо раширених руку. Читајмо ју. Учимо се из ње. И — никад рђаво радити нећемо. Та из ње се учимо чувати, што сваком човеку најмилије бити мора.

Угледало код нас у новије доба више књига са том лепом и прелепом задаћом. Неке су пошле добрим путем, друге нису.

А ова „поука о чувању здравља“?

Не претерујем, ако рекнем, да је књига од неизмерне користи за сваког читаоца: био то школован човек. био то занатлија, био то прост раден са села једног ил другог. Свакомје на добро и у свако доба.

Ко само хоће да чита ил да слуша, наћи ће у овој књизи и поуке и забаве. У њојзи ће, рећи ћу, огледати се многи и многи. Као у огледалу видеће многи сам себе у књизи тој.

3. Па о чему пише, о чему поучава ова књига?

Све је ту! Што теби треба, о свему ћеш наћи и са уживањем прочитати.

Лепо ти писац у почетку доказује, да је „здравље најпрече благо“, па ти онда довикује. да га чуваш, да пазиш на њега.

Да на себе, да на здравље боље пазити можеш, мораш „сам себе познати“. И писац те упознаје и са телом, и са свима деловима у њему, па и са тим, на што су ти делови и како раде.

Кад знаш, шта имаш у телу, прећи можеш и читати све оно, што је телу на добро, а што на зло.

Наћи ћеш затим у књизи овој о ваздуху, топлоти, светлости и земљишту. Читаш јасно и разговетно, како то све утиче на твоје здравље.

Како је поред ваздуха за здравље најважнија храна, таки ћеш о томе наћи. После здрава ваздуха, пружа ти писац и здраве хране. Ту ти се каже, да не храни све, што човек поједе, па прегледају се редом сва јела и пића наша.

Са хране прелази писац на кућу и село, јер то ти чува тело па и — здравље.

Кућа те чува у великом а аљина у малом. И аљина и одело од утицаја је на живот и здравље, па чуј и „о оделу“.

„Посао годи здрављу“, па зар да тога не нађеш у „поуци о чувању здравља“? Има и „о послу“ па и „о умору и одмору“.

И још има, на што пазити мораш, па да се не кајеш. „Чистоћа и ред држе здравље“. Па и томе посвећује писац читав одсек у својој књизи.

А чиме да заврши? Ничим лепшим него „браком и породицом“, негом чеда твога, пажењем на љубу твоју, чувањем њиховим у свакој прилици, у сваком часу, јер — и то је све, што чува и твоје здравље и читаве породице твоје, и целог подмлатка твог.

4. Кратко сам ти рекао, шта је у књизи овој. И из тог ипак видиш, да је у њој о свему, што теби треба да знаш, па да здрав и дуголетан будеш на земљи.

Па лепо је, па красно је написао др. Милан Јовановић Батут све то. Поучио те је о свему, дао ти душевне хране, а и — то ти прија здрављу. Свака душевна храна годи као и обична, а ова још и више, јер и годи и прија баш због тог, што говори о здрављу за твоје здравље.

Огледао се Батут већ толико пута у народној хигијени. И сваком приликом показао, да зна и уме написати за проста човека. за народ.

„Задаћа је та доста замашна и мучна“, ал опет ју решио писац. Нека годи и његову здрављу, што сретно врши тешку задаћу!

Књигу ову мора читати свак са уживањем, са задовољством. И — читаоцу мора пријати.

Пише писац и излаже науку чисту. али све тако, да га разуме сваки, когод чита. Разуме га лако без напрезања. Та књига је писана језиком лепим, нашим, чистим, разумљивим.

Не само да читалац разумети може, што чита, него се и забавља. Разгаљује га ова књига. Добар је пут — и бољи бит не може —, кад писац погоди. којим начином, да ми разлаже оно, о чем пише.

Све је добро, све је лепо у овој књизи, али

пут и начин па тон, којим писац пише — надмаша све.

„Кратке а једре изреке, природни прелази с једнога на друго, живе и јасне слике, жива упоређења са познатим и обичним, згодни примери из живота и природе, песма, пpиречица и пословица —“ — све се ово слегло, све се ово нанизало у књизи овој, све је ово накитило мисли пишчеве, а читаоца мора задобити. Он ће и нехотице узвикнути: Та и сам баш тако судим. Тако је. Баш погађа ова књига. Евала писцу.

Ко прочита књигу од корице до корице, рећи ће, уверен сам, да је писац „нити својих мисли добро усновао и уткао у ову књигу, да је право имао, што је тако судио и да циља нимало промашио није“.

Па читај ју. Препоручујем ти ју топло. Топлије не знам.

Здравља ти треба! Је-ли? Знаш, да га треба чувати. И колико умеш, чуваш га и пазиш га. Ал још ти не иде баш најбоље. Не знаш све, што треба, да знаш. Па узми књигу ову! она ће ти помоћи, и — дознаћеш, где грешиш. Узми ју, ал ју и читај и владај се по њој. Читај ју увек.

У свакој доколици преврни лист-два, прочитај их, промисли о свему, што си прочитао, сети се себе и свог здравља. Сети се, како ти живиш и слаже-л се то са оним, што си у књизи овој нашао. Ако се не слаже, напуштај то, окај се тога. „Поука“ ова не претерује. Она ти каже чисту истину.

Књига је та добра храна. Неће ти „опасти ни душа ни тело“, ако ју читаш.

5. Писац је завршио дело своје још пред божић 1882. године. Корице су наштампане 1884. а тек пре кратког времена могла се наћи у књижарама — бар код нас.

Зашто то?

Да књига није пристала у сваку кућу: у господску као и занатлијску и просту; да књига није и за старо и за младо; да књига не даје здраве забаве и мушком и женском; да књига не разгаљује и мало и велико; да књига није на здравље свакoм и свима — не би се чудили.

Што две године да лежи „на по се штампано“ ово дело, кад треба да га има свака кућа и да га чита?

Не разумемо!

Па кад се већ задржала, нека се сад бар растурује! Књижари и растуривачи наших књига, нека вам је прва брига, да ову и оваке књиге ширите по народу. Боље зацело не можете ни показати ни доказати, да вам је добро народа на срцу. Чините то и себе и народа свога ради! Чините то и народа и себе ради!

С. М.

ДОПИС ИЗ БУДИМ-ПЕШТЕ.

Четврти дан после Ускрса давало је „Коло младих Срба“ сѐло с игранком у просторијама гостионице на Сечењијевом шеталишту. Програм се састојао из два мушка збора, две соло-песме, квартета, предавања и декламације. Песме су све већином познате Српству, осим једне новости, коју је „Коло младих Срба“ добило испод чекића. То је изворна композиција г. Ђене Стојановића: „За Фрушку свету“ од Д. Павловића. Г. Ђена Стојановић је познат у пештанским музичким круговима као врло вешт свирач, особито у камер-музици, а и у композицији није новајлија. И овом приликом успео је у томе да занесе публику на бурно пљескање и изазивање. У опште можемо тврдити, да је моралан успех постигнут у потпуној мери на сѐлу. Али се на грдну срамоту будим-пештанске публике не можемо похвалити са материјалним успехом. Нећемо одмах неправедно да нападамо. „Коло младих Срба“ хтело је да приреди беседу, али само из обзира према публици је одустало од тога и остало је при сѐлу, да се не би могло рећи: треба тоалета, треба трошка, шта више и за сѐло је опоменула публику, да дође у кућевном обичном оделу. Па шта мислите, колико је дошло на то село? Било је свега 16 женскиња или 5—6 породица. То је великодушан одзив на штедњу „Кола младих Срба.“ Будим-пештанска српска публика уместо да савије руке своје око тог малог гњезда српског, она се стиди њега. То је канда прави узрок, што је и онако сирота благајна друштвена олакшана за 100 и више форинти. Грдан је то удар за друштво. — Да је публика српска дошла на село, видила би барем искрено, право српско весеље. Једина утеха може бити „Колу младих Срба“ то, што је искрено изишло будим-пештанској публици на сусрет и што се трудило, да српским духом и осећајем надокнади вештину те да тиме у неколико задовољи будим-пештанску публику. Али преко 100 фор. негативног прихода опаметиће га, да се не одаје илузијама.

то.

ПИСМО УРЕДНИКУ.

Из Панчева.

Штовани господине уредниче! Допустите, да у цењеном листу вашем, који тако лепо прати и бележи сваку лепшу појаву на пољу српске уметности, прибележим и ја у неколико речи једну лепу и, слободно могу рећи, јединствену појаву, какву наш српски свет у овостраним крајевима није скоро прилике имао чути и видети.

Све је то ближе доказио онај дан, који је словенски свет с радошћу очекивао, дан, који је и наш српски народ попут своје остале браће по крви наменио прослави једног од

оне двојице великих и заслужних трудбеника, који су са величине рада свога и наш народ вечитом благодарношћу задужили. Дан тај ето беше хиљадугодишњи дан смрти словенског апостола Методија. Из рана још приправљали смо се, да тај дан свечаним начином прославимо. Наше српско црквено певачко друштво закључило је у својој одборској седници од 4. (16.) марта о. г. да спомен хиљадугодишњице смрти Методијеве прослави духовним концертом, и одмах је прионуло својски, да би слава та што лепше и достојније испала. Дође и 6. (18.) април, када је црквеном певачком друштву ваљало извести свој вештачки и одлични, али и тешки програм духовног концерта, са онако ригорозно-духовним пијесама, каквих је само наћи у руским духовним концертима, које је онако вештачки склопити знао одлични композиста царске руске капеле, потоњи штапски советник, славни музичар Дим. Бортњански, који у Руса заслужи надимак „руског Палестрине." — Концерт беше заказан у 8 сахата у дворани овдашње гостионе код „Трубача". Милина беше видети ону неописану радост, коју је колорирала достојанствена збиља и свечани моменат светковине на лицу многобројне публике, што жељно очекиваше, да одјекну милопојне песме, све боља, све лепша једна од друге. Не потраја дуго, завеса се подиже, а пред нама се указа кор од 80 певача и певачица. И кликнуше красна грла певачка: „Яко апостоловъ . . . тропар светом Ћирилу и Методију — кога је удесио честити коровођа наш М. Топаловић — тако слатко, тако уху православноме пријатно, да је милина било слушати. Публика се са пуно задовољства одазва пљескајући: „живели певачи". По малој паузи показаше нам се опет певачи с пијесом Дим. Бортњанског: „Боже, пѣснь нову воспою тебѣ", мешовити збор са солима. Та је песма тако лепо, тако складно и тако вештачки изведена, да је у публици највеће задовољство изазвала. После ове пијесе наступи подужа пауза за певаче и певачице, коју је испунио парох наш Лука Поповић лепо изведеним говором својим: „О Ћирилу и Методију, и о значају рада њиховог са религиовне и културне стране." Говор му беше особитом пажњом саслушан, и изазвао је у публици живо допадање и честитање са свију страна. Одморни певачи и певачице показаше нам се опет затим с четвртом пијесом програма свога: „Вкусите и видите" од В. Соколова, двоструки мешовити збор, који су вештачки уз пратњу хармонијума извели. Пета пијеса беше: Чајковска „Херувимская пѣснь" у мешовитом збору. Извели су је тачно и складно. Шеста и последња пијеса програма беше од Давидова: „Тебе Бога хвалимо" мешовити збор са солима, која је тако лепо и вешто отпојана, да нас је све занела те пљескању не беше краја. Певачи и певачице после заиста силног напора отпеваше поново тропар светитељима и завршише красно свој тешки програм духовнога концерта, који ће дуго и дуго остати у живој лепој и светлој успомени у нашег света, а у венцу лепих и уметничких продукција нашег црквеног певачког друштва најлепши цвет — Ко зна, колико је потребно снаге, школе, вештине и знања за егзекутирање овако тешких композиција ових духовних пијеса — тај се мора дубоко поклонити оној лепој вољи, труду, истрајности и беспримерној ревности наших певача и певачица, који и које прилежношћу изведоше програм свој управо вештачки, што је и публика с пуно задовољства и признања засведочила Пријатељи лепе уметности и вештине и племенитог уживања искупише се овог вечера не само из места, већ и из околине и поделише с нама лепо уживање. Гостију беше из Београда, Земуна, Сентомаша, Ковина, Омољице, Новог Села, Брестовца, Сакула, Делиблата, Добрице и т. д. Нека им је лепа хвала на доласку њиховоме.

По концерту провео је наш свет у најлепшем реду до пола ноћи у гостионичким локалима у братском и пријатељском разговору, а разишао се с пуно задовољства кући својој. Нека је нашем честитом певачком друштву и лиловођи му част и хвала на труду, нека би бог дао, да тако лепа воља и ревност, која тако красно кити чланове, и даље буде чврста и постојана, како би под окриљем патрона свога св Дамаскина, а под топлом љубави грађанства и српског света нашег — у ког тако сјајна гласа ужива - сретно дочекало ето скорашњу педесетгодишњицу битисања свога.

#

ГЛАСНИК.

(Беседа с игранком), коју је приредила управа овдашње више девојачке школе са својим ученицама 6. априла о. г. испала је лепо и задовољила је публику. Сви су бројеви у програму били правилно изведени а вече је крунисала дечија позоришна игра „Другарице," коју су живахно и сигурно одиграле све ученице четвртог разреда. Око беседе се много трудили: Александар Јорговић и Милева Симићева, учитељи те школе, те заслужују сваку хвалу и признање.

(Из Кикинде) нам пишу: „Гусле", друштво за неговање музике у Великој Кикинди приредило је у славу хиљадугодишњице славенских апостола св. Кирила и Методија сѐло с малим а лепим програмом. На том је сѐлу друштво дивно отпевало црквену песму „Царју небесни", коју је вешти друштвени коровођа Р. Толингер по црквеном појању сложно за мешовити збор. После тога је ступио пред публику вредни и примерни наш учитељ г. Михаило Косић, који се молби друштва „Гусле" драговољно одазвао, те нам је лепим језиком српским изговорио и разјаснио значај слављеника и повод овој слави. Хвала му на одзиву! Одмах иза говора мешовити збор отпева „Химну" светом Ћирилу и Методију од Фр. Листа, коју је коровођа удесио за мешовити збор. Публика је с највећом пажњом саслушала ову песму. Још је на завршетку отпевао мушки збор складно ремекпесму „Богови силни" од чувеног нам музичара Д. Јенка. Програм је, као што се види, скроман и доста је заостао од досад изведених од нашег друштва. Не могу да пропустим и да не кажем, да се кикиндска публика тако лоше одазвала овом приликом, као досада још никад.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште у Митровици) На други дан Ускрса отпочела је дружина српског народног позоришта своје представе у Митровици. Тај је дан давана шаљива игра Мозера и Шентана „Рат у мирно доба." Другом је представом отворена затим претплата на 18 представа и досад су које у претплати које ван претплате приказани ови комади по реду: „Робијашева ћерка" од Вилбранта, „Доктор Клаус" од Ларонжа, „Лудвик XI." од Делавиња, „Очина мааа" од Ларонжа, „Муж на селу" од Бејара, „Библиотекар" од Мозера, „Максим Црнојевић" од Лазе Костића и „Краљевић Марко и Арапин" од А. Николића.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Руске новине јављају, да је најновије дело грофа Лава Толстоја забранила ценаура. Делу је требао да буде наслов: „Шта да радимо?" а требало је света угледати у „Руској мисли". — Грофу Лаву Толстоју није то првина. Цен-

зура је забранила била и издање његових „Религијозних признања.“ Писац их је онда издао у немачком преводу. Тако ће по свој прилици радити и са најновијим својим делом.

— Седамнаести број „Poetické Besedy“ доноси сатирично-хумористичан епос Сватоплука Чеха под насловом: Hanuman. У епосу се томе сво људско друштво и равни сталежи његови тако мајсторски шибају, да се, као што критика вели, у данашњој светској књижевности не може наћи томе равна дела.

— Изашле су од Сватоплука Чеха „Kresby z cest“ (Описи с путова), у којима има много занимљивих комада у белетристичном облику.

— Од Ускрса амо издаје др. Карло Сиген код Рајснера у Липском лист под насловом „Der Chronist“ Лист ће излазити свака три месеца а биће у њему у кратко по азбучном реду све важније белешке, што донде изађу у дневној преси.

СМЕСИЦЕ.

(Певачица кнежевског рода.) Зацело је то необична појава, на подију јавног каквог локала видити ћерку старе племићке породице, како међу продукцијама атлита каквог, међу врачолијама каквог мађионичара или скоковима играчице какве, пева песме а радознала је публика крај јела и пића гледа и замерке јој чини. А има сад таква једна певачица, кнегиња Марија Пињателијева, изданак врло старе племићке породице талијанске. Чудновате мора да су прилике, које су принцесу Пињателијеву навеле, да пође том ставом; но у главном је канда најјачи мотив то, што принцеса хоће својој својти да пркоси, иначе би зацело женскиња њеног положаја и изображења могла наћи других средстава, да зарани себе и своју децу Проноси се о њој свашта али биће да је ово истина: Марија Гајетана Пињателијева родила се 1851. у Напуљу а најстарија је ћерка Фабрича Пињателија и жене његове Карлоте Рове, која је поникла из кнежевског дома Капомаца а надалеко чувена била са своје лепоте. Тек ако је прошло година дана, како се родила мала Марија а отац њен незгодно падне с коња, угрува се и наскоро и умре; на неколико недеља после нагле смрти страсно љубљеног мужа роди неутешна млада удовица опет ћерку, којој надену име Еманујила. Удовица се сасвим повуче од света те је пазила и неговала само своју децу. Али је отац једнако напаствовао па после године дана мораде поћи за херцега Рецину, посланика напуљског и сицилијанског на руском двору. С њиме се пресели у Петроград па су тамо живили, док се нису год. 1860. у Италији измењуле околности; херцег тада изгуби службу, настани се са својтом својом најпре у Риму, после у Паризу и ту у Паризу умре год. 1867. Херцегиња није баш бог зна како сјајно остала иза мужа, али је била још једнако лепа те се надала, да ће се и по трећи пут богато удати, а мислила је, да ће је запросити познаник њен, врло богати гроф Мјећислав Потоцки, који је са своја два сина често долазио у кућу. Више се дакле преварила него обрадовала, кад једног дана гроф у ње запроси две њене ћерке, већ удаваче, за своја два сина, па од то се доба завадиле мати и старија ћерка. За време немачко-француског рата одселили се били Пињателијеви и Потоцкови у Лондон Новембра 1870 венчао се Никола Потоцки са Еманујилом Пињателијевом а на неколико недеља после тога требало је и Марију Гајетану пред олтар да одведе гроф Григорије; али наједаред стигне глас, да је Григорије, који је у Паризу остао био, умрьо. Како је то наједаред било, није никад дознала тужна невеста. Гроф је Потоцки својој свастици осигурао сјајан мираз те је тако било просилаца тма божја; но тек се године 1876. решила Марија па пошла за грофа Лудвика Пипера, за кога се говорило, да је здраво богат, а у Лисабону отворио је банкарску радњу. Ма да је брак тај био благословен са троје деце, ипак ни муж ни жена нису били срећни, јер није било унутрашње армоније. Марија се Гајетана осећала, да је муж „не разуме“, гроф се разоноћавао на другу страну, на дому се Пиперовом гложило и свађало сваки боговетни дан, 1879. се раставе, грофица наново узме своје старо породично име па се са децом врати својој својти. Тамо је нису баш бог зна како дочекали, ни богомољка јој мати а ни шура; но овај изјави, да је приправан давати јој 12.000 франака годишње, да се издржи. Е али принцеса Пињателијева — тако се сад опет звала — није умела с тиме да изиђе на крај, а ни рента јој није свакад долазила уредно, те је тако сиротица морала по који пут заложити свој адиђар. Није знала најпосле шта ће, па одлучи да се ода на позориште те да буде певачица; сећала се, како су је хвалили и уздизали, кад је још девојком певала у дворани матере своје. Учитељи, код којих је сад наново почела ревно учити, мора да су јој рекли, да јој глас није доста јак за позорницу те тако у пркос својим високородним рођацима закључи, да покуша срећу као певачица шансонета. Шуро њен, гроф Потоцки, наумио је, да јој унапред загорчи тај чудновати смер њен, па кад је први пут ступила у Паризу у локалу Café Chantant de la scala, гроф потплати њих неколико, па је поштено извижде; тако је прошла после у Alkazar d' hiver'у а и у Марсеју. Да би грофу натрла рена под нос, понуди се принцеса чак и за послушницу у пивари некој а после изађе и на циркус као јахачица. Сад се опет вратила шансонети, па на том пољу огледа срећу по Немачкој. У Бечу и Берлину није критика велику баш хвалу одала њеном певању али је публика несрећну жену, што се крај свег свог садашњег ниског положаја влада достојанствено, дочекала са милосрђем и саучешћем.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТ. МИЛЕТИЋА У НОВОМ САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И УМЕТНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 17. У НОВОМ САДУ 25. АПРИЛА 1885. ГОД. I.

ХЛАДНА СОБА...

Хладна соба... Зебем, зима ми је...
Ветар хуји, студним снегом бије,
Не мож' рука да ми води перо...
Где си стара, тврда моја веро?

Мали жижак на столу издише,
Уља немам, а и што ће више?
Глухо доба, сретни људи спају,
На руци се санка љуљушкају.

Црна поноћ, ал' још црња брига,
А још увек отворена књига,
Она књига, што се живот зове,
Још не прођох све њене листове.

Гледим књигу, дркћем и претрнем,
Не смем да јој други лист преврнем:
Гроза беше и дотле је штитити,
А шта ли ће још до краја бити!?

Мита Поповић.

КНЕЗ У КУПАТИЛУ.

ПРИПОВЕТКА ЈАШЕ ИГЊАТОВИЋА.

(Свршетак.)

Кнез се са пртљагом својим смести. Ко ће ту спавати од лупе, вике, звиждања? Позната света нема. Отвори струњу, зајетка час саламу, час сир, па часом и чутуру натеже. То се тако који пут још измењује, а да кнез не заспи.

Тако стрпељиво, но сретно стигне до Вилања.

Ту се силази, мењају се кола.

Наступи време одласку, већ се локомобил захуктава, јури, кнез гледи, чуди се, како му очи усијане светле, као у змаја, а овамо све дакће, јечи.

Кнез уђе у кола. Кола се крену, па јуре даље.

Малочас јави се кондуктер, прегледа билете и види, да је кнез ушао у виши разред, него што је платио. Осорно се на њ обрецне и истера га напоље, а кнез једва погоди пут до плаћених кола.

Једва једаред стигне кнез у Осек.

Кад се из кола извуче, све му је познато: из колодвора отиће даље до гостионе „код јелена“, није далеко. Ту ће кола тражити.

Гостионичар честит човек, Гавра му име, управо Корл, ал га наши зову Гавром, зато што га воле.

Кнез улази у гостиону, Гавра га позна.

— Откуд кнеже, ваљда с пута?

— Јесте, из далека пута, тражим кола за повратак.

— Е отишла су, већ има ту један, који ће пешке кући, па можеш по кола поручити.

Кнез тако учини, позна сеочана свог, почасти га и поручи својима по њему, да пошљу кола

Кнез мора чекати до сутра, док кола стигну. Бар ће се одморити.

Кнез даде себи собу отворити, да мало прилегне. Закључа врата, неће се ни свлачити, тако је уморан, тек да прилегне, одмах ће заспати.

Кнез легне и од стиха заспи. Ко би знао, како му сан мисли ремети.

У сну канда снева, да му нешто по образу мили, опет му трчи по прсима. Није прави сан, већ полусан. Опет га нешто око срца голица, руку тури у леви џеп, где се нешто миче, кад он руком онамо, а у шаци му миш; згади се кнез и баци мртва миша на патос. У џепу је имао парче саламе, па је миш нањушио а да

машкртност главом плати, кад се усудио над срцем кнежевим красти.

Кнез устане и умије се, па ће у гостиону. Седи ту до вечера, наилази на познате људе.

Кнез је свуд добро примљен гост, па и Гавра после вечере до њега седне па се разговарају.

— Где си био, кнеже, на путу?

— У купатилу.

— Ја опет с вашара долазим, да виш, какве сам коње купио; хајде у шталу!

Како добра кнеза добри коњи не би подигли? И Танасије се диже са столице, па оде с Гавром у шталу, коње да види.

Дођу у шталу, коњи се кнезу допадају.

— Пошто си купио, Гавро, те коње?

— Пар пет стотина форинти, једном пет, другом шест година.

— Лепи су, али су и скупи.

Врате се.

Гавра и кнез седили су до поноћи и пили, док их сан не надвлада, па онда оду спавати.

Кнез заспи. Зора свиће, а кнеза пробуди неки жубор, жагор, не може да спава. Чује неке трумбеташе, „тра, тра, тра", не зна, шта је то. Опет чује глас, неки говор, канда се старци и баке богу моле. Сад је кнез начисто, то је — мисли он — шокачка литија, — а што трубе, мора бити да су катане трумбеташи, што морају као резервисте да ајнрукују, па пијани из беснилука трубе, и другима сан кваре.

Кнез огугла, па хоћел нећел заспи.

Кад се пробуди, било је већ пред подне.

Устане, обуче се, погледи кроз прозор, има шта видити.

Отвори врата да изиђе — напољу гариште.

Смрадни задах му такне плућа.

Био је пожар пред зору.

Није то била литија, већ ватрогасци са шмркови, а трумбеташ командант ватрогасни.

Кнез првог смотри Гавру.

— Гавро, какво је ово чудо?

— Богме јесте чудо; а откуд ти, кнеже? Зар из собе?

— Та да, да откуд бих? одговори флегматично кнез.

— Па видиш ли, да је ту ватра била, само још мало па би половина стражња изгорела и ти с њом; на срећу угашено је. И коњи ми цркли, ено видиш онде, претворили се у гар.

— То је баш чудо, куд крокнем, свуд несреће.

Кнез иде по врућем гаришту, да уђе у меану, па да онде чека на кола.

Још ће доста чекати.

Сутра дан је стајало у новинама, како је „код јелена" било ватре, и мал што кнез Танасије не изгоре.

* * *

Пела Шамшалова добије поруку из Осека, да по кнеза пошље кола.

Пела се мало жацне, пита се, шта ће Танасије казати на те покоре, што се у кући догодили.

Иде у врт, приђе плоту и дозивље Соку.

— Хеј, Соко!

— Хој, одмах.

Сока како чу, од стиха дође.

— Шта је ново, Пело?

— То је ново, да Танасије данас долази, већ је у Осеку; шта мислиш, како да се браним?

— Дакле долази; знаш шта, Соко, дозови Зарију, Танасије много даје на његову реч, па нек те он научи.

— Право кажеш, само ако устреба, хоћеш ли и ти коју добру за ме рећи?

— Ни бриге те, само се на ме позови.

— Добро, него иди ти, Соко, па ми дозови Зарију.

— Хоћу, одмах.

Растану се.

Није дуго трајало, а ево Зарије.

— Помоз бог, Пело, шта је ново?

— Седи, баћа Зарија, имам ново да ти кажем, Танасије долази, већ је у Осеку, поручио ми, да му кола пошљем; шта ћу сад?

Зарија се мисли.

— Знаш шта, Пело, пошљи Милоша с колма, но реци му, да ништа не спомиње, само о кући, како усеви и виногради стоје. Па онда ћу наредити: обоје, Живко и Босиљка нек буду код Соке, кад их позовем да дођу, а ти само по мени говори, мени остави прву реч, па ће добро бити.

Пела задовољна.

Доникле се још о плану договарају па ће опет ту бити у оно доба, кад би Танасије имао доћи.

Пела оправи Милоша у Осек по оца.

Мила је на срећу у винограду и тек ће се у вече вратити.

А шта је било с Живком?

Живко, кад је девојку украо с другови своји, појурио је ван села, и којекуд је с колма кривудао, да је од људи удаљен, а Босиљки је запретио ножем, ако се усуди викати. Тако се

увуче с кола у једну шуму, што дубље може, а шумар му је пријатељ, кроз прсте ће гледати. Ту су пробавили два дана. После опет ноћу одвезе Босиљку у друго село, где му је сестра удата, и ту је пробавио два дана, оданде се после вратио кући матери својој заједно са Босиљком.

Босиљка не сме кући, нужди се приклонила, и кад су дошли жандари, да Живка воде, казала је, да је она сама хтела, а отимала се само због оца, а сад је већ све доцне, она од њега не иде.

Зарија је опет код Пеле, да чека кнеза.

Пела Зарији изнесе вина, да му није дуго време, тако ће Зарија дочекати кнеза.

У неко доба пројуре кола у авлију.

То је кнез вратио се с пута

Пела истрчи, за њом Зарија, помажу кнезу, да сиђе с кола.

Кнез сиђе.

— Јесте ли сви живи и здрави?

Љубе се.

Пела га погледа па као поплашена о шаку пљесне.

— О чоче, како си се струњио, шта ти се стаде?

Кнез се од неприлика и путног умора спустио.

— Ман се, Пело, нисам болестан, но имао сам друге непогоде.

Кнез улази, Пела и Зарија носе за њим пртљаг.

— Да се одморим, баш добро што видим вино, зажелио сам га се, горе је хрђаво, понајвише сам пива пио.

Кнез пије и Зарију понуђа.

— Па дед приповедај што год, како си путовао, јели тако било, као што ти казах?

— Јесте, но о томе би било много сад причати, о том ћемо други пут; већ неки белај ми се догодио, наквасиле ми се банке у купатилу, па шта ћу сад? Хоће ли се примити?

Кнез вади из „шлајбока“ наквашене банке. Сад су суве, окореле, збрчкане, растре их на сто, четир педесетице.

— О саваоте, шта ћемо сад? Хајде дај, да их метнем под рољу! рече Пела

— Не тако, остави их на миру, нумере и писмена добро се виде, хајд самном у Осек, у порезни уред, па плати с њима порцију, примиће.

— Е добро, ићићемо.

— Још нешто, ако имаш од старих стотинарки, још три дана имаш рока, добовали су, па мораш их изменити опет у Осеку.

Кнез се најпре поплаши, после се умири.

— Хајд за сретна повратка!

Пију, и Пела натегне бокал.

Зарија намигне на Пелу, она изиђе, па се врати. Звала је Љубицу, да уђе и кнеза у руку пољуби.

Мало час, па Љубица улази, приђе учтиво кнезу и пољуби га у руку.

Кнез гледи, мери Љубицу.

— А какво је ово чељаде? Није ли то Влајкова?

— Јесте, та би и добра била за снају, вредна је.

— Окај се, Зарија, није ми сад до тога.

Љубица изиђе.

— А где је Босиљка?

— Некуд је отишла, скоро ће се вратити, рече Пела, а сва се зарумени.

— Треба Милоша женити, заподене Зарија.

— Како ће, кад још није прешао попис?

— Баш зато!

— Како то?

— Видиш, сад си опао, а тек си педесету прешао, нећеш моћи доказати, да си за рад неспособан, а искупити се не може, већ га мораш женити и то што пре, па мораш га за то и газдом начинити, препиши на њега доњу кућу, има своју нумеру, и четврт земље, па је слободан.

— Хајд видићемо.

— Није ти, Танасије, до оклевања. Милош се већ оженио, ето сад ти је била сна ту, Влајкова Љубица, ускочила је Милошу, управо Милош је од матере отео.

Кнез се почеше за уво.

— Та је ли збиља тако, Пело?

— Тако је.

— Па што ниси на пут стала?

— Како бих ја као маћеха раздраганом бесном момку на пут стала! Иди Танасије, у першун, кад ти тако морам да кажем; најбоље чини тако, како ти баћа Зарија каже.

— Не брини се, бивају такве женидбе сретније, него кад се за девојку погађају, као за јуницу.

— Кад је тако, што ћу, нек буде, даћу му, што рече.

Пели Зарија намигне, она иде да доведе Милоша и Љубицу.

Уђу, иду пред оца, и љубе му руку.

— Опрости, бабо, волим је.

— Није требало тако да радиш, али већ нек буде благословено!

Опет га пољубе у руку, и хоће да излазе.

— Није тако, момче, већ наздрави баби, па напи.

Милош наздрави и напије. После се удале.

Пели опет намигне Зарија, и за тили час ето Живка и Босиљке.

Кроз плот су од Соке дошли, издигли су колац, па се провукли, да са сокака не улазе света ради.

Кад их кнез види, убезекну се. Какво је то чудо опет, мисли се.

Младенци приступе кнезу па га љубе у руку.

Босиљка загушљиво плаче, марамом очи покрива.

— Опрости, кнеже, био сам јединац у мајке, па ме као удовица размазила, и назвали су ме у селу „бедом“, но ја ћу показати, да нећу бити беда, радићу на мом малом земљишту и поштеном муком ранићу мајку моју, а нећеш се покајати, ако ми кћер даш.

— Шта је то опет, Пело?

— То исто, што и код Милоша, знаш, заволели се, рече Пела.

— Дозволи, Танасије, и отац му је био у почетку беда а после какав честит човек, изабраћемо га за кишбирова, да се мало раду привикне, а друго каква би срамота била по тебе, да их се не примиш.

Танасији није на ино, и њих благослови.

Сока је код врати прислушкивала, све је чула и рупи изнебуха.

— Живио Танасије, живили младенци!

Сока узе бокал, наздрави и испије.

И младенце понуде.

— Видиш, Танасије, каквог ћеш имати зета, као и Милош, у селу им пара нема.

Младенци га пољубе у руку и удале се.

— Како прође петров пост, нек буду сватови, рече Пела.

— А кад је цура ускочила? запита кнез.

— На Костантина и Јелену, одговори Пела.

— Баш тај дан ми прокисле банке. А кад је тај Босиљку отео?

— Одмах после прве недеље.

Сад кнез даде отвори и завијену робу, поклоне, што је донео, и да Пели, да бира.

Пела растре материје, мараме, и обоце. Наравно да је као најстарија за се задржала, што јој се допало, па и оне торońске обоце.

Сока иде ван, да и младенце доведе, они радосни у вајату пију.

Дођу.

— Чујеш, Танасије, ја ћу ово задржати, а друго нек је младама, Босиљки и Љубици, а Мили ћемо првог вашара купити, да јој не буде жао, па гле и луле и дуванкесе, за Милоша, ето, грабите се.

Младе се насмеше па пружају руке Пели, која им даје даре, а Живко и Милош се гледе, једно другом намигује, значи, да је све за руком испало.

Тако се ствар сврши.

* * *

После Петрова била су код Танасије два весеља. Весељу не би краја. Свако се дивио обоцима Пелиним.

После је тек кнез Танасије својима по реду испричао, како се купао, и кроз какве је беде прешао. Његово ће се путовање приповедати, док је села, прећиће у бајку, и кад се коме такво што догоди, рећи ће свет — **„прошао је као кнез у купатилу.“**

Пела ако и није достигла циљ, да добије у Љубици снају горостасну, као што је она — добила је горостасна зета а покрај њега се и са Босиљком измирила.

Само је Мила остала у платки, и биће на процепу до повратка Ивановог.

Кнез се пак зарекао, да неће никад више — у купатило.

ЗИМЊИ ДАН.

На топлом даху угрејане пећи,
У меком крилу моје собе миле,
У слатком друштву разговорних књига,
Беху ми дражи умље обавиле.

К'о таван облак што небом засветли,
Кад зраци сунца на лице му сину,
Па с њега сумор и сенчани вео
Светлосном руком од један пут скину,

К'о зрачна јара од топлога огња,
Што нежном телу пријатности ствара —
Људскоме духу тако добра књига
Дивотни изглед арајства отвара.

И занет њоме раздраган ми дух је
Од слатких мисли шарен венац вио,
А руком своје љубави и наде
Сав свет и земљу беше обгрлио.

Дух ми је сјао у мисленом свету
К'о месец светли у чаробној ноћи,
И све је живо нежно обасјав'о
Зрацима своје доброслутне моћи.

А свет је цео пред њиме изглед'о
К'о двоје милих, што их љубав води,
Па љубећ себе на састанку тајном
И месец љубе, што љубави годи.

Све ми је сјало љубављу и надом,
На свему осмех од милоште беше,
А људске слике, озарене срећом,
И мене самог милином занеше.

И дуго тако у слаткоме санку
Будну сам јаву над књигом ужив'о,
Дуго сам тако у топломе куту
О томе свету од љубави снив'о.

Али кад светлост умореног сунца
С прозора мојих у сумрачак мину,
И ја се, занет милином и чаром,
Из топлог кута на улицу винух,

Ладна ми језа преко срца пређе,
А свет ми мислен испред духа прну,
И, место баја маштинога сјаја,
Ја гледах сутон у тавнилу црну.

А ноћном тамом обојена лица
Под мрком сенком крај мене су ишла,
Поглед им ладан, а очи им мрачне,
К'о да су с неба отерана сишла.

И, место чара и осмеха љупка,
Што краси лица из маштиног света,
Ја само виђах намрштену тугу,
А крај ње задах мрзости облета.

Стресох се цео, а уздисај тешки
Са тужног срца теготу ми сними,
Ал' и он леден на усти ми заста,
Ни њега тужног ладни свет не прими.

Опустих главу и корачах брзо,
А снег је на ме са висине сип'о,
Па кад је с неба на калдрму пао,
А он је тужно под ногама шкрип'о.

А ветар, бријућ' моје ледно лице,
К'о да је хтео казати у лету:
„Тако се мрзну све маштине наде,
Када се виде на делу у свету.

А мраз им жића кроз дамаре прође
Те ледном руком срчаност им цеди,
Па кад им живот остане без снаге,
Онда ум на свет очајнички гледи."

Вл. М. Јовановић.

РАЗНИ ПУТЕВИ.

ПРИПОВЕТКА МИЛАНА САВИЋА.

(Наставак.)

XIII.

Новосадски месни одбор имао је вазда посла. Са свију страна пријављивали су се гости за омладинску скупштину, шта више, пријавила се двојица из далеке Далмације и многи из Србије. Још један дан и гостију ће бити пуно. У „Заточнику" изашао је чланак, који одушевљено поздравља омладински збор, и изражава најлепшу наду за будућност, ако и даљи рад омладине буде сличан овом првом покрету. У истом је броју изашао и распоред, по ком ће се одржати збор. Месна политична власт одредила је већ и свог повереника.

Освануо је и тај дан. У позоришној згради отворио је месни одбор своју канцеларију, где су се имали гости пријавити, да им се по томе одреди стан. Новосађани су врло радо дочекали своје госте, и многи се пријавио станом, за ког одбор није ни држао, да ће кога примити. Неки су назначили познанике, које желе да приме, а понајвише су се отимали о Далматинце. Око подне дошао је први већи транспорт гостију, које лађом, које колима из оближњих места. Сви се упуте у позоришну зграду, пријаве се одбору. и овај по је својим члановима растуривао госте по разним становима. Највише их је пак дошло пред вече горњом лађом. Онда су дошли и Далматинци. Посланик задарске омладине, Николић, буде одведен у стан код адвоката Пајића, а посланик дубровачке омладине, Матејић, у стан код доктора Блажића. Кад се спустило вече, било је по вароши доста живо. Непозната лица видела се у свакој већој улици, а кад је била већ ноћ, било је по улицама доста празно, јер ни један домаћин није пустио свог госта, да иде у гостионицу да вечера. Из Србије је дошао стари омладински борац, Златаревић, који никад још није пропустио прилику, а да не дође на такав збор. Код

Влајковића су била двојица, код Живковића такође двоје, али муж и жена.

Сутра дан још око осам сати у јутру ишао је многи свет улицом, која води позоришној згради. Ту није било само мушког младог света, него и женског и то великим делом са стране. При уласку у позоришну дворану био је на десно сто; ту је била повећа књига, у коју се могао уписати сваки, који је хтео да буде члан омладине. Уписивао се сваки, који је у дворану ушао и за тим се свет расуо по клупама. На позорници било је више чланова месног одбора са председником, професором Младеновићем.

Кад је била позоришна дворана пуна, ступи на просценијум професор Младеновић, изјави, да је скупштина отворена, поздрави је и поднесе извештај месног одбора. За тим прочита перовођа месног одбора, Филипац, дозволу на скупштину, а Младеновић позове збор, да изабере себи часнике. За председника буде једногласно изабран Павле М. Јовановић. Овај се захвали и позове скупштину, да изабере себи и остале функционаре. За тим се скупштина конституише.

Позоришна дворана била је јако напуњена. На позорници седео је председник са часницима и са владиним повереником. Лево од њега, у самој дворани, били су скоро све сами млади људи. Ђаци са разних свеучилишта, који су се међу собом живо разговарали и који су и највећи број говорника из своје средине слали. Међу њима био је и учитељ Јовић. Десно од председника било је међу многим младим људима и старијих. Ту је седео и Милић, Лукић, Машић, Стојковић и још многи други. Више остраг седили су многи грађани и сав женски свет, који је био дошао на скупштину. Међу њима многе лепе девојке. Ту је била и Љубица, Анка Стајићева и Даринка, сад већ Машићка. Седиле су заједно и пажљиво су слушале на развитак дебате.

Далматински гости морали су се уздржати од сваког дебатовања, јер на њихову велику жалост угарска је влада дозволила збор само тако, ако се званично састане само омладина из Угарске. Они су у том смислу издали и изјаву, која је на дан скупштине изашла у „Заточнику“.

Прва се главна реч повела о томе, „да ли ће бити уједињење целокупне омладине у Угарској, или само ђачке?“

„Левица“ је листом била за то, да се у „омладину“ припусти сав српски народ, како би се на ширем темељу могло радити; „десница“ пак била је за то, да се организује само ђачка омладина. Но одмах у почетку дебате стао јој је на пут владин комесар, који је изјавио, да је збор одобрен ради договора о унапређењу књижевности, а друга питања овде немају места.

Скупштина је на то била узмућена, шта више, чули се и гласови, који се ограђују против туторисања; али све беше узалуд, повереник се држао своје инструкције. Омладина је на то окренула другу тактику, и под именом „књижевност“ разумевала је *све*, што је год ишло у смер њен. У том се смислу и водила дебата, од сад без прекидања господина повереника.

Од стране „левице“ живо се бранио предлог сазивачког одбора, који је ишао на то, да се под именом „уједињене омладине“ разуме цео српски народ, и мушко и женско, и старо и младо. Побoрници те струје били су поглавито медицинари Пајић, Никола Митић и правник Стајевић. Пајић је лагано говорио и аргуменат на аргуменат ређао, да слушаоце убеди, а Стајевић је у пренагљеној дикцији и оштрим изразима становиште своје бранио, Никола Митић пак уливао је у свој говор и песничког полета и живом гестикулацијом је у згодним тренутцима подупирао своје назоре. Он је био и највише за то, да се у омладину уведе и женски род, говорећи о важном положају женскиња у друштву. Да како, да је његов говор био на женски свет од највећег уплива, и многа девојка и млада жена тапшала је његовим речима. Кад је тек изнео женскиње као такав елеменат, који мушке васпитава, који му обичаје, навике и манире кругли, који је једном речи од највећег уплива на мушки свет, и то тим већег, што у тишини, на свој начин уме човека да наведе, а да овај и не зна, да је наведен, и да на женски свет баш с тога ваља обратити највећу пажњу и најсавесније га васпитавати, да би у своје време *добротворно* утицао на мушки свет — онда заиста није било женскиње, која му није одобрила. Митићева појава била је већ по себи симпатична за све, што се женско звало, његов сонoран глас допирао је до срца женскиња, а његове речи, које су тако лепо и одушевљено браниле њих, зујале су им врло пријатно у ушима. Није чудо онда, што је тај предлог наишао на једнодушно одобрење њихово, и да су имале већ сад гласа, предлог сазивачког одбора био би примљен са огромном већином.

Али одушевљење женско постајало је слабије — у где којих разборитијих и јогунастијих пак чвршће — кад су се појавили противни гласови, који нису били за предлог сазивачког одбора, који дакле нису били ни за то, да се и женскоме свету додели активна улога у српској омладини. Ти говорници су

били правник Давидовић, техничар Ђурић, за тим доктор Лукић, па Милић, па Машић. Лукић се на свој начин унапред оградио против могућег подметања, е он не воли женски свет, ако говори против предлога, на против, он спада међ најодушевљеније поштоваче његове. Он врло добро зна, од каквог је замашаја женски уплив на мушки свет. У кога би се, говорио је он, младићи заљубили и на кога би се певале толике рђаве а и толике добре лирске песме, да нема милокрвних девојака. Већ само с тога, оправдан је њихов опстанак. О апсолутној потреби њиховој при расплоду човечијег рода неће ни да говори, јер се то по себи разуме. У доцније њихово доба пак оне су најбоље видалице око болесника, да и не спомене кијамет других својстава њихових — али он се боји, да ће женски свет баш напустити та своја добра својства и да ће попримати мушка нека својства и тако постати нека врста полутанског рода, који није ни за шта. Друго је шта, васпитавати и изображавати женски свет, а друго је шта, дати му такву улогу у руке, којој није дорастао, и која ће се временом светити на целом човечијем роду.

Наравно, да су такве речи изазвале у табору левице велико огорчење. Никола Митић устао је по ново и одушевљено је бранио своје становиште, и имао сав женски свет уза се. С друге стране пак устао је Милић и бираним је речима говорио за васпитање женских, за подстрекавање њихових идеалних тежња, за отклањање свачег, што би водило неразуму, раскошу, не-женскоме осећању. Он је такође видео, да би се женско васпитање уваћањем у омладинску заједницу одстранило од правог позива свог, и да би временом можда људи имали оштроумне и пикантне љубавнице али никако ваљане жене и матере. Он није за то, да и женске ступе у заједницу. Што се пак тиче уваћања старијег елемента, то није такође за то. Нема сумње, да би старији свет, чије су мисли од другог квалитета него у млађег, већ у почетку био олово на крилима омладине. Већ при првим састанцима, при првом саветовању дошло би до сукоба а резултат би био тај, да би се старији оцепили од млађих и то са неком срдњом у грудима. Ако пак омладина сама предузме тај посао, и своју мисију буде вршила у предавањима, јавним зборовима те полагано буде уливала своје напредније назоре у конзервативан дух старијег света, могло би се доћи још до каквог успеха. При зборовима пак, где старији имају таква иста права да решавају као и млађи, дошло би се само до сукоба, до расцепа, јер се те две странке никад неће сложити. Осим тога ступило би се у опреку и са политичном влашћу, и смер тек онда не би био постигнут. Према годинама и способностима определила је и природа сваком свој делокруг, тог се ваља држати, па ће се онда и напредовати.

Против Милића говорио је Стајевић. Он, вели, не увиђа, за што да се одстрани старији свет од млађег, за што пак да се млађи свет и сувише узвиси над старијим. Та људи су и старији и млађи, и ако се неће доћи до споразума при мирном, стварном саветовању, неће се на други начин. Треба их убедити, па је онда добијено све. Поред тога се Стајевић још са већом ватром заузео за женски свет и овај је опет мало одануо. Говорио је и Машић такође против предлога сазивачког одбора. Он је био више за то, да старији буду као неки потпомажући чланови, то јест такви, који материјално доприносе на општу цел. Није био ни за то, да се припусти и женски свет у општу, активну заједницу, не само за то, што је готов социјализам, већ за то, што ће се од женских то криво схватити, и многа ће девојка отићи преко мете, јер неће имати довољно снаге, да се на мети задржи.

Док се тако дебатовало, дизао се и спуштао се жагор у женскоме табору. Кад год је који говорник подигао свој глас у хатар женских, свагда је наишао на живо одобравање, на чаробно смешкање и на оно извесно кокетно погледање, које је свагда јако оружје женскога света. Нема сумње, да је такав говорник уживао симпатију особито млађег женског света. На против, кад је когод говорио против њих, свагда се спуштао таман облак зле воље на њихова лица, што ипак није могло учинити, да та лица не остану тако исто лепа као и при доброј вољи.

Можда највише интересовање за ту дебату показивала је Љубица, и баш је обузело неко срдито расположење, кад је слушала Милића, како је против примања женскиња у омладинску заједницу. Даринка је пак само махала главом, кад је и Машић устао против њеног рода, и неразговетно шаптање њено изражавало је негодовање и освету, која Машића неће мимоићи, само кад буду на само.

Напослетку је и тој дебати био крај. Председник стави на гласање поименце одборов предлог. При гласању буде одборов предлог са већином од неколико гласова примљен, и председник га прогласи за примљеног.

Тек сад је наступио велики жагор, који се још повећао, кад је председник затворио скупштину. Цела се скупштина раздели у многе повеће и помање групе, где се настави дебатовање само у живљем и страснијем облику. Учитељ Јовић састао се с адвокатом Пајићем и обојица су се заузимали за

своје назоре, али ни један није био у стању да другом нешто докаже. Машић приступи Даринци, која га са нешто мало поругљивим подсмехом дочека, говорећи му, да није знала, да је противник женскима.

— Да сам им противник, душо, рече Машић, не бих се женио, и тако би ти била данас још девојка или жена ма ког другог, само не моја.

— То је само ваш изговор, примети Љубица, јер не можете без нас живети.

— Та ја нисам био против вас, рече Машић, само нисам хтео да пристанем на њихов предлог, јер знам, куд тај води. Ево и Милића, нек и он каже. Господине, реците овим дамама, да ми нисмо њихови непријатељи. Ево, заокупише ме и замерају ми. И Машић се поче на то смејати.

— Даме немају право, кад вам замерају, рече Милић и приступи тој групи. Није непријатељство говорило из наших уста, већ на против, чисто пријатељство и уважавање. До душе и доликовало би вам, да идете као кортеши по селима и зборовима... једаред бисте само то учинили и не више.

— Кад ко има племениту цел пред очима, не треба и не сме да се да одстрашити од ситних па ни од крупних незгода, рече Љубица.

— Те се речи дају врло лепо слушати из девојачких уста, примети Милић прилично хладно, особито из уста такве особе, која у практичном животу није наишла још ни на какву незгоду.

— Од куд ви знате, да нисам наишла на коју незгоду? запита Љубица мало зловољно.

— Та да, ако кројач није на време донео хаљину, или ако је чорба прекипила, то се зове одмах велика незгода, настави Милић истим гласом, али шта бисте рекли на сукоб, кад вас већ противно мњење доводи у ванреднији положај!

— Ви сте данас рђаво расположени, јер сте пропали, рече Даринка. Али тешко теби, настави и окрене се Машићу.

Машић као да није озбиљно узео ту претњу, јер је по његовом лицу тумарало неко смешење. Но одговорио није на то ништа. Ни Милић није хтео да се упусти у даљи говор, особито кад је на Љубичином лицу приметио тугу после оних својих речи. Он се лако поклони друштву и изађе из позоришне дворане. Љубица је дуго гледала за њим а кад га је нестало, обори главу и насмеши се.

— Још се срди, помисли у себи, али нека га, нек се срди.

Машић са Даринком отпрате Љубицу и Анку кући и упуте се за тим Влајковићу, где ће и ручати.

Међу тим је цела скупштина изашла била из позоришта и онако у рульи оде у Тошину пивару, да у комотнијем положају, при чаши пива, настави дебату о том велеважном питању. Силно се пиво трошило том приликом, и многи, који је у скупштини ћутао, добио је сад и прилике и смелости, да искаже своје мњење. Подне је већ превалило, кад се сваки кренуо у свој стан.

Кад је председник после подне отворио скупштину, била је ова много мање посећена него пре подне, особито је пало у очи, што је било врло мало женског света. Милић се на то окрене Машићу и рече му:

— Ето видите, како женске схватају одборов предлог. Чим је престала реч о њима, не интересира их више ствар. И оне хоће да активно раде!

— Заборавили сте, господине, одговори Машић и насмеши се, да је вечерас беседа, и да се треба спремати.

Милић није на то рекао ништа, само је као жалећи одмануо главом.

Дебата се водила о ситним стварима, видило се, да Срби дебатују, јер сваки час се запињало о израз који. Један је био да уђе само „Срби у Угарској“ као чланови омладине, други пак за то, да уђе у устав „Срби у Аустро-Угарској.“ Но хајде де, то је још било важно питање али ова, што су сад наишла, изазвала су велику дебату са своје велеважности. Младеновић је са важним лицем, наглашавајући особито своје филолошко знање, предлагао, да место речи „уједињена“ уђе реч „здружена“; други говорник није био ни за једну, ни за другу реч, већ је предлагао „сједињена.“ И ту, око тог тако важног предмета развила се дебата у недоглед. Кад се та једва свршила, почела је дебата о „стручњацима агрономима“ и о „стручњацима у опште“, опет у бескрај. За тим је предлагао један, да се чланови верифицирају. Е, сад се развила жива дискусија о том, да ли је то потребно или не. И тако се о ситницама трошило скупо време, док се на послетку није досетио један и предложио, да се скупштина распусти, јер ваља дворану удесити за вечерњу забаву. Тај се предлог примио једногласно.

(Наставиће се.)

СУЛАМКА.

ЖАЛОСНА ИГРА У ПЕТ ЧИНОВА. НАПИСАО ФРАЊА КАЈМ.

ПРЕВЕО БЛАГОЈЕ БРАНЧИЋ.

ЛИЦА:

Соломон, цар јудејски,
Јеровоам, краљев војвода, из лозе Саулове,
Ахвја, пророк,
Бен Јохај, столник,
Мемнон, лекар,
Јефрем, чувар царских градина, слеп,
Симон, пастир,
Трабант,
Балкида, краљица од Сабе.
Мирјама, } кћери Јефремове.
Суламка, }

Свита Соломонова, свита сабске краљице, весници из Арапске, весници из Мисира, војници, трабанти, дечаци што служе, девојке, народ.

Збива се у Јерусалиму и суседним му брдима. Једаред је призориште обала Јордана.

ПРВИ ЧИН.

ПРИЗОР ПРВИ.

(Град Сион. Велика дворана. Излазак десно и лево. У предњем делу позорнице, публици на лево, узвишен престо. Кроз отворене завесе стражњег призида гледи се у слободно према храму Соломонову. На пољу многобројна светина. Чују се поклицавања и трубље. С обе стране позорнице, попут полукруга, дечаци с харфама десно, девице с палмовим гранчицама лево, чинећи пролаз. У дворану ступа из стражњег дела позорнице)

Ахија.

Нек грме трубље, клич'те славопев,
Стерите палме пред њим, клечите!
Јер он вам даде дично име то;
Израиљ не зна цара мудријег —
Осана Богу, живео нам цар!

Народ (с поља).

Да живи цар Соломон, живео!

Ахија.

Довршио нам красни божји храм,
Најлепши очев санак испунив;
С небом се љуби, свима на доглед,
Морија горда, божја светиња,
Све кедром, палмом храм је опасâн,
А злато, сребро, патос му је тврд;
Па мрамор-стуби, вечни горостас,
На улазу се опет дижу, гле!
И јечи и сад песма, харфин глас,
И мири тамјан, гори свети кâд,
За принос Богу, силном, свемоћном,
Јер победу нам славну даде Бог.
Безумна браћа рат зажегоше,
Небратски плану осветнички бес,
Да сатре драгу снагу народа. —
Јеровоаме! Ти си дичан ту —
Јаковљеве си стиш'о синове.
— Сад кажи: Јуда — Израиљћанин,
Свеједно — одсад нема разлике:
Једно је име, служба, Бог и цар
И један избран народ господов.

(Трубље јекну.)

ПРИЗОР ДРУГИ.

Из стражњег дела позорнице излазе **трабанти, Бен Јохај, Јеровоам**, мачем оружан, најпосле **Соломон** у царској порфири. Овај се пење на престо. **Ахија** стаје престолу на десно, **Бен Јохај** на лево. **Јеровоам** и **трабанти** остају сасвим натраг у позорници. Завесе стражњег дела затварају се према средини с обе стране.

Ахија.

Осана Богу, живео нам цар!

Сви.

Да живи дични синак Давидов!

Соломон.

Ахијо, хвала, хвала свима вам —
Но камо побра, јунак, вођа наш?
Јеровоаме!

Јеровоам (излази и клања се).

Слушам заповест!

Соломон.

Не тако скромно! Амо руку дај!
Јест лепо: скроман, ал не претеран,
Јер то је гордост изнад гордости.
Чуј! Ја те љубим, вођо, побро мој,
И заслуге ти сад у боју том
Високо ценим.

Јеровоам.

Не застиђуј ме,
Ја дужност само, царе, учиних!

Соломон.

Кам' сретне земље, то да мисле сви!
За стотину је један таки свуд —
И други ту су, ал' си први ти,
И теби личи први благослов —
Мој врли побро, ево срца, на,
Избери једну жељу у цара,

Да примиш моју хвалу свесрдну,
О дану моје славе велике.

Јеровоам.

Признање царско доста ј' захвале.

Соломон.

Гле, ја ти нудим, реци једну жуд —
Дај, не мучи ме муклим ћутањем.

Јеровоам.

Зар није доста, што ме штује цар?

Соломон

Зар доста? Не! Тако ми скиптра мог,
Заслужио си сваки већи дар —
Ја знам, ја стекох круну мишицом,
Ал' и ту теби много дугујем

Јеровоам.

Зар мени, царе!? Нек је искрен збôр:
У истини сам за се дел'о ја —
За себе, јест! Јер и ти љагу знаш,
Јеровоама што је тиштала:
Да није поштен, чист... Па то је то,
Што моме срцу пали бојни жар. —
У гори шушти теребинта још,
Где Авсалона Јоав прободе,
Та Авсалона сина несретног,
Што уста против оца свог и твог,
А против нашег цара Давида.
Уз Авсалона стаја и Нават:
А ја, то знадеш, син сам Наватов.
— Кад Давид сатре Саулову крв,
Узавре ова још у Навату.
Док и тог Давид мачем покоси.
Где Нават спава, ту су коприве,
У таком гробу труне јунак сад —
Та псету мртвом личи лепша част.

Соломон.

Заборав' на то! Бол ће минути
На пријатељско моје учешће.

Јеровоам.

И овај гроб је све, што насљедих.
Ја остах млад у руци туђинској,
Јер мајку ми је сатр'о тешки бол
А својту ми је Давид побио —
Тек ја што остах, дете слабачко — —

Соломон.

Већ изабран за славу потоњу —
А ето делâ, ја ти не ласкам!

Јеровоам.

Па ипак ласкаш... Но ал' цар си, да,
Па примам. — За тим човек неки стран
Под плаштом ме је одн'о Јефрему,
Чувару твојих царских градинâ.
Одавна већ му заборавих лик,
Ни данас не знам, ко ме спасе то?

Соломон.

Знам, ти си неким чудом избављен.

Ахија (за себе).

Да, и ја знадем, знам — на несрећу.

Јеровоам.

Ту сеђах — беше златно вече баш —
Пред Јефремовим домом, под липом,
По песку скаках с новим сестрама,
Са ћерма слепог доброг старине,
Које ми с' као тици чудише
И пйтаху ме хлебом, датулом.
И тим ми чувар твојих градина
Би други отац — к'о ја њему син.
Ја растох. растох. Давид умре и —
По праву ти на престо доспеде; —
Кад једном лов те с твојим' нанесе
У гору к нама.

Соломон.

Јест, све тако би.

Јеровоам.

Твој столник шћа ми оца убити,
И рече теби: Царе, има, гле,
Још један издан крви Саулске,
Ено га скрио Јефрем, чувар твој.
И тим си на мах дозн'о за ме ти.
— И твоја љубав надби Бенов гњев,
И твоје око севну милоштом:
Ти рече: Где је, да га видим сам?
Ја дођох, стадох, мислиш као роб?
Та други би ме бичем шибао
Са престола — а ти ми руку дао,
Ко брата свог ме горе подиже. —
И рат је план'о, прос'о свуда бес,
Ја добих мач од тебе, секох њим,
Док побих врага твог — а сад га на!

(Оставља мач на степенице.)

Соломон.

Нек стоји само, нек ти буде част,
А твоме цару за то жељу дај!

Јеровоам.

Кад мора бити, царе, нека је!
Гле, оклоп тишти, шлем ми поп'о прах, —
Па дај ме пусти, куд ме вуче жуд,
У моју гору, кући убавој,
Та Јерусалим стеже срце већ,
Ка Јефрему бих — док не зовнеш ти!

Соломон.

Но, но, ал' канда није старац то,
Што већма вуче нег' Јерусалим
И ја?

Јеровоам.

Та што бих, царе, тајао?
Ти знаш, та ја бих лакше језиком
И гвожђе гриз'о, нег о љубави
Да причам цури. Царе, пође-л' пут,
Не прођи: Сврни к мени у госте —
Нек буде одмах, може данас још —
Привешћу теби цуру дивотну,
Најмлађу кћер чувара Јефрема.

Соломон.

Јел Суламку?

Јеровоам.

Па ти је, царе, знаш?
И име знаш већ, је-ли царе, знаш?

Соломон.

Де даље, ти си име рек'о сам!

Јеровоам.

Да, њу привешћу, царе, Суламку,
У тебе да ј' за љубу заиштем.

Соломон.

Но да-л' те љуби? — Доћ' ћу, доћи ћу!

Јеровоам.

Е хвала, царе! (Поклони се.)

Соломон.

Збогом пошао!

(Јеровоам и трабанти оду на десно. Трубе засвирају.)

(Наставиће се.)

ПУТОПИСНЕ ЦРТЕ.

УСПОМЕНЕ ИЗ ИТАЛИЈЕ.

ИЗ ПОМПЕЈЕ ПРЕКО КАСТЕЛАМАРЕ И СОРЕНТА НА КАПРИ.

(Свршетак.)

Сорентo је познато са песника Таса, који се тамо родио год. 1544. Тасо спада међу великане песнике у историји талијанске књижевности. Романтички му спев „Gerusalemme liberata“ — „Ослобођени Јерусалим“ — сачуваће му вечит спомен и у светској књижевности. Нарочито вреди читати красни тај еп, који провејава благи дух најлепших хришћанских и човечанских врлина, у ово данашње материјалистичко доба, што се тако јако коси са вишим идеалним тежњама, те је на велику штету лепој књижевности.

Показаше нам место, на коме је стајала некад Тасова кућа. Стена, подлокана водом, срушила се заједно са том кућом у морску дубину, у којој им се и данас виде развалине.

Сврнемо у гостионицу и доручкујемо, а за тим се спустимо доле на обалу, где стоје чамци, што превозе на Капри. Погодимо чамац с два веслача и отиснемо се у море пут острва. Море било сасвим тихо и мирно, глатко као огледало, те се нисмо бојали морске болести, која лако спопадне путника, чим омањи ветрић заталаса воду.

Што се даље одмицасмо од обале, тим боље могосмо да прегледамо сав напуљски залив од Punta della Campanella и још даље, јужно од Сорента, па све до обале некадашњих Баја и острва Искије, што из далека изгледаше као увијено у танку magловиту копрену. Сред те красне панораме диже се Везув, поврх ког се сиваста пара вила небеском плаветнилу. Леп, неисказано леп беше тај наш пут на мору, где нам очи слободно, без икакве препреке до миле воље могоше лутати по целом напуљском заливу; ваздух био чист и свеж, прави мелем за нас након оног мучног пењања на Везув. Позовемо веслаче, да нам певају мало, обећавајући им за то добру напојницу. Нису се дали молити. Певали су различне талијанске народне песме, а за тим и арије из познатијих талијанских опера. Талијани су народ, који страсно милује песму и музику. А да се и прост свет у њих тако јако разуме у певању, да пева и најтеже арије, том се свак мора чудити. Наши веслачи су певали више песама народних и уметничких, и то све тако тачно и вешто, као да им је баш певање прави позив, који их храни и у ком се вежбају целог свог века. Сећам се, да сам читао некад, како су позната певачица Пати и њен муж Николини, ти слављеници и први уметници у певању, били извиждани у позоришту S. Carlo у Напуљу. Томе је дало повода, што су они, певајући у некој талијанској опери, изоставили поједина места, како би је скратили. То певачи могу чинити у другим земљама, где се то или неће приметити, или ако се баш и примети, неће то ипак јако замерити публика. Али то никако не иде у Италији и тешко сваком певачу и певачици, који то покуша учинити. Талијани, па и простији у њих, знају у прсте све арије својих опера, па ће немилосрдно извиждати и најчувенијег певача или певачицу, кад ови хоће да скрате из које опере, као што се ето до-

годило и самој Пати, чије се име пронело на све четир стране света.

Возисмо се на чамцу од прилике два и по сахата. Капри, које је издалека изгледало као незграпна гола стена, показиваше се сада изближе као земља са лепом вегетацијом. На североисточном крају види се „предгорје Тиберијево", где су некад у старо доба стајали бели двори римског цара-тирана Тиберија. Диже се на двестачетирдесет метара изнад мора, а и цело се острво од чести још више издиже над морском површином, правце као зид, о који се с хуком и буком одбијају морски вали. Море је понајвише немирно, ускомеша се на најмањи ветрић.

Млађи мој сапутник Берлинац, занесен лепотом природе и красним певањем наших веслача, стаде на глас декламовати *Платенову* песму:

„Hast du Capri gesehn und des felsenumgürteten Eilands
Schroffes Gestad als Pilger besucht . . ."

у којој се песми верно и с полетом описује убаво то острво и стеновита обала, о коју се бесно ломе морски таласи. Али је море било у овај мах сасвим мирно и ми приспесмо сретно на „Марину" — Marina — оно место на острву, где се може искрцати. Стигавши на Марину, нисмо ни излазили на поље, већ се одмах кренемо даље дуж острва, да видимо највећу знаменитост на Капри, а то је чувена „плава пећина" — „grotta azzura" —, која је на по сахата удаљена од Марине. Улаз у ту пећину је врло низак, диже се тек један метар изнад морске површине тако, да смо, улазећи у пећину, у чамцу се морали погнути. И за то се „плава пећина" може походити цигло у тихо време; је л пак иоле немирно и узбуркано море, не може се у њу ући. Пећина је доста пространа. Дугачка је 50, широка 30, а висока 6 метара; вода је унутри дубока 12 метара. Зове се плава пећина за то, што је изнутра угасито плаве боје. Ствари пак, које се баце у воду изгледају сребрнасте. Пећина и све у њој показује се уопште у некој необичној, мађијској светлости! Један веслач свукав се, скочи у воду, па му се све тело сјајило у њој, као да је од сребра. Све то гледасмо с дивљењем. Ванредна та појава тумачи се тим, што светлост с поља кроз ниски улаз пада само на дубоко бело дно од пећине, те с воде одбијена осветљава свод.

Веслачи се понуде, да нас возе око целог острва, да видимо још белу и зелену пећину, које се налазе на другој страни острва. Сав тај пут траје од прилике два и по сахата. Радо би били примили ту понуду, али бесмо унапред закључили, да не ноћимо на Капри, већ да се још истог дана вратимо у Соренто. Не хотећи дакле преиначавати свог тачно одређеног путног плана, врнемо се из плаве пећине" натраг на „Марину" а одатле се упутимо у варошицу Капри, која се диже више обале. Једва се могосмо отрести досадних просјака, који нас целог пута пратише с беспримерном бестидношћу, са чега су навластито на злу гласу просјаци капрански.

Ушавши у варошицу, сврнемо у гостионицу Tiberio и тамо ручасмо. Изнеше нам јела од разне морске рибе, укусно зготовљено у изредном капранском уљу. Може се мислити, како су нам пријала, а још већма нам се допало прекрасно вино са острва, које је прави нектар. „Кад би и код нас у Немачкој родило тако добро вино," примети поштар, — „па још и тако јевтино било," дода несташним тоном млађи Берлинац, — „не би никад ни помишљао на пиво, ма да га радо пијем." Не знам, да ли је пријатељ мој поштар у збиљи тако мислио, као што је говорио. Али у нас роди добро вино а и јевтино је, па ипак видимо, да наш свет, па, на жалост, већ и простији по селима, троши лоше а скупо пиво, и то зло у нас све јаче отима мах. Бадава, и ми смо источњаци. Усвајамо махом оно са запада, што је било морално, било материјално по нас штетно и убитачно, а нећемо да се угледамо и на светле стране западних народа, са којих су они чувени и виђени, са којих су се високо уздигли у човечанској култури!...

После ручка ишетамо на крај варошице да разгледамо острво. Гледајући Капри с мора, одакле издаље изгледа као голема стена, не би нико мислио, да је земља тамо тако питома и добро обрађена. Острво пресецају красне долине, у којима цвати и бујно успева јужна вегетација. Једна долина води из варошице Капри у сеоце Анакапри, друго место тог умилног острва. Поднебље те „бисер-шкољке" напољског залива је здраво и ванредно благо. То су признавали и стари. Летњу препеку умерава море, а студени северни ветрови одбијају се о високо стење, што спреда као панцир опасава острво.

Осим плаве пећине, странци најрадије похађају на Капри предгорје Тиберијево, које се већ из далека види с мора.

Римски цар Тиберије, један од највећих тирана, што се спомињу у историји света, којега је карактер и грозну владу тако вешто и дубоким психолошким погледом овековечио историк Тацит, и најпознијим покољењима на грозу и ужас, предав своју власт Сејану, тој подлој улизици, као седамдесетгодишњи старац остави свој сјајни двор на Палатину у Риму и дође на Капри, да тамо у тишини проведе последње дане свог бурног живота. На том острву

сагради он читав низ величанствених летњиковаца, од којих се данас још само виде голе рушевине.

Капри је било баш као створено за Тиберија, да се скрије од светске вреве и уклони испред човечијих погледа. Само омање лађе могу да пристају на острву и не може нико с мора да изађе на обалу, а да се одмах не спази. Тако описује Капри и стари историк Тацит. „Inportuosum circa mare et vix modicis navigiis pauca subsidia; neque adpulerit quisquam nisi gnaro custode.“ (Annal. IV. 67.) Па и на том тихом, скровитом месту, под благим му поднебљем, не мога Тиберије силно усколебаној души наћи жељена одмора, не мога зауздати демонских својих страсти! Беснећи као и пређе, метао је на најмању сумњу кукавне жртве на најгрозније муке па их је са стене бацао у море. Страшно је и погледати у дубину са те стене, која се на двестачетирдесет метара правце издиже над морском површином. Како је римско друштво морало тада већ заборавити на човечије достојанство и понос, огрезнути у злу и опачини, кад је не само таквог тирана и силеџију могло да трпи на влади, већ му је и срамно ласкало, пузећи пред њим у прашини! Делаторство, потказивање постаде тада прави занат. Римљани, који се нису бојали целог света, дрхтали су од једног човека!...

Некадањи сјајни дворац Тиберијев на Капри лежи сада у развалинама, међу којима се овде онде виде још дворане са патосом од мозаика и разни подземни ходници. Прођемо брзо кроз те просторије, тужне сведоке неисказаних јада, који ће се спомињати у историји, кад се и саме развалине Тиберијева дворца буду распале у прах и пепео, па изађемо на крај стене, да се, удишући у се мелем-ваздуха, науживамо бајна изгледа на море. Дуго смо тако седили на том месту, с којим су везане тако грозне успомене из старих времена, па и не приметисмо, како нас брзо време прође. Веслач, који нас беше пратио, опомене нас, да је време повратку. Бацимо још један поглед на развалине дворца Тиберијева, у варошици купимо једну боцу огњевита Капри-вина и, стрчавши одатле на „Марину“, седнемо у чамац и отиснемо се на море пут Сорента. Лепо беше наше путовање из Сорента на Капри; али још лепши био наш повратак. Сунце било на заходу. Праштајући се са земљом, сипало је оно последње своје зраке те је море на далеко одсјајивало. На Капри бесмо добро нахранили и напојили своје веслаче те ти сада они и не позвани ударише у певање, које се на далеко орило у благој вечерњој тишини. Али нисмо само уживали у песмама својих веслача. Док су они престајали, допирали су до нас други умилни звуци свирке и песме, изблизу и издалека, час с једне, час опет с друге стране залива. Беше то за нас ванредна наслада!

Ноћ је била већ у велико настала, кад смо натраг стигли у Сорента. Исплатимо веслаче и дадемо им још и добре напојнице. Били су задовољни, јер нам се лепо захвалише и пожелише лаку ноћ — „felice notte“ — што им је зацело ишло од срца. Али смо и слатко спавали те ноћи!

Сутра дан с јутра отпловимо на пароброду из Сорента у Напољ. Ту у силној вреви свакидашњег живота, што особито обележава Напољ, учи се тек човек управо ценити чисте радости и уживања, што их, удаљен од светског метежа, обилато налази у нежном крилу мајке-природе, па се тако и мени пут из Кастеламаре у Соренто и на Капри чинио сада још лепши и дивнији. Кад год помислим на њ, увек ми је срце пуно миља и тихе радости!

Др. Ђорђе Дера.

КЊИЖЕВНОСТ.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Летопис Матице српске. Уређује А. Хаџић. Књига 142. 1885. Свеска друга. У Новом Саду. Српска штампарија дра Свет. Милетића. 1885. Стр. 143.

Од неколико година амо, откако Летопис опет по старом реду четири пута на годину у тромесечним свескама излази, може се рећи, да је мал те не свака свеска на време угледала света. Тако је и ова књига 142. за другу четврт ове године разаслана ево још у почетку те четврти. Садржај је свесци тој ово: I. Ђура Даничић, српски књижевник. Од Ђорђа Магарашевића. — II. Култура и Српство у културној борби. Од Ј. Миодраговића. — III. Порекло Стевана Немање и прве године његове владе. Студија од Синише. — IV. Федра. Трагедија Жана Расина. Превео Никола В. Ђорић. (Свршетак.) — V. Садашњост и будућност електрицитета. Од А. М. Матића. — VI. Диплома властелинска и родослов породице Стратимировића-Кулпинских. Од професора А. Сандића. — VII. Последњи дани. Песма Драгутина Ј. Илијћа. — VIII. Књижевност. а) Песме Драгутина Ј. Илијћа. Оцена Милана Савића.

б) Алгебарска анализа од Димитрија Нешића. Оцена А. М. Матића. — IX. Извод из записника седнице књижевног одбора од 1. фебруара 1884. године. Чланци под I, II, V и VI. недовршени су те ће се у идућој свесци I, V и VI свршити а II. још и даље наставити. О чланку професора Магарашевића поднео је др. Стеван Павловић књижевном одбору своје мњење и то баш у седници, којој је записник у овој свесци у изводу саопштен. Тако могу читаоци ту оцену уз чланак читати на странама 134—136. Исто је тако у овој свесци и уз Миодраговићев чланак саопштена оцена Милана А. Јовановића и то на страни 142.

О недовршеним члaнцима не можемо изнети свога мњења, док их не узимамо целе пред собом. Што се пак довршених тиче, ту нам је на првом месту Синишина студија: „Порекло Стевана Немање и прве године његове владе“. Не можемо се упуштати у стварну оцену, јер се ту тражи стручнога знања и спреме; толико само можемо с мирном савешћу рећи, да се на студији тој огледа брижљив и савестан рад.

У 141. је свесци започета а у овој довршена Расинова „Федра“ у преводу. Н. В. Ђорића Расин је сам казао за ту своју трагедију: „je n' ose encore assurer, que cette pièce soit en effet la meilleure de mes tragédies; je laisse et aux lecteurs et au temps à decider de son veritable prix (не смем још тврдити, да је овај комад најбоља моја трагедија, остављам читаоцима и времену, да му пресуде праву вредност.) Време и читаоци пресудили су, да је то одиста најбоља трагедија Расинова, јер се ево и после више него две стотине година чврсто држи и на позорници и у лектири. Занимљиво је питање, у колико је оправдано, што је Расин у карактерисању Федре и Иполита одступио од изворника својих, од Еврипидовог и Сенекиног „Иполита“, али овде томе није сад место, овде смо ради само напоменути, да је Расинова „Федра“ заслужила, да се преведе на наш језик и да се преводу даде места у Летопису Матичином, а Н. В. Ђорић је досадашњим својим књижевним радом показао, да је дорастао, да Расинову „Федру“ протумачи верно а и с формалне стране лепо. Расинове Александринце са ијамбима и спондејима и сликом добро је и вешто заменио Ђорић трохејским дванаестерцем са чистим женским сликом а и дијереза иза треће стопе махом је узета у обзир, тако да се превод с формалне стране мора назвати изврсним. И где је принуђен био преводилац хемистијом се послужити, и ту је свагда вешто пресекао дијерезом. Ђорићев се превод мора похвалити и са друге стране као промишљен и савестан рад.

Леп је украс овој свесци Летописа песма „Последњи дани“ од Драгутина Ј. Илијћа. Потпуно се слажемо са повољном оценом Милана Савића, која је на странама 222—224. у овој свесци штампана и у којој се хвали лепи песнички дар и вештина Драгутина Ј. Илијћа, па и за „Последње дане“ морамо признати, да је то песма на свом месту.

У изводу из записника седнице књижевног одбора саопштено је неколико занимљивих оцена, као што је кратка критика архимандрита Руварца на Срећковићеву расправу: „Константин, син Тихов“; даље опширна критика Мите Петровића на спис А. Хаџића: „Српкиња на дому, у народу и у свету“; и споменута већ критика Стевана Павловића на Магарашевићеву расправу о Ђури Даничићу.

КАПТАЛ. Приповетка за децу од Фр. Хофмана. С немачког превео Жарко Стакић. Вел. Бечкерек 1885. Издање књижаре и штампарије Ј. Грчића. Стр. 127. Цена 35 новч.

Нема сумње, да су списи Фрање Хофмана за мале читаоце права сласт; пријатељ је дакле искрен деци нашој свако, ко се лати, да лепо преведе коју Хофманову приповетку, а и онај, ко се подухвати да је изда. У нас има до једно двадесет тих прича преведених, а неки се дан тим преведенима придружио и „Каптал“ у преводу Жарка Стакића. „Каптал“ је по реду петнаеста прича у збирци приповедака Хофмановских, дакле од старијих, које је сам Хофман још радио, те је с тога занимљив а врх свега за децу поучан. У Стакићевом је преводу језик правилан и леп, само је штета, што је коректура вођена небрежљиво, те се поткрале многе штампарске погрешке, које кваре смисао а нису на крају књиге исправљене; даље се слабо пазило на интерпункцију а на гдекојих се мести чак и дијалози у половини прекидају па почињу с почетка, тако да се побрка у читаоца ред, којим двоје говоре. Што има граматичних погрешака, све ће канда бити омашке слагачке, јер смо уверени, да преводилац, који иначе лепо језиком влада, неће рећи: обрaчићи (стр. 17.), сгоди (стр 116.) Примећујемо преводиоцу, да немачки неодређени артикл није згодно преводити са *какав* (стр. 16, 17), да spöttisch није пакосно (стр. 61.), даље да не треба у засебним примедбама деци ову или ону реч разлагати, јер то децу буни у читању (на стр. 46. меће преводилац засебну примедбу, да каже класу, у коју спада мрмот); помоћи ће већ дете и само себи, кад му је што нејасно, наћи ће и без примедбе пишчеве пута, како да то дозна. Тим се примећивањем натурује приповетци неки педантно-схоластичан карактер.

Сваке је хвале вредно, што је млади преводилац часове свог школског одмора — био је тада још петошколац на гимназији, — употребио на то, да се вежба раду, којим ће припомоћи, да деца добију здраве и поучне читанке.

Издање је доста на очима, артија би додуше могла бити глађа, али је према томе и цена одмерена. Новој књижари-издавачици препоручујемо, да издаје и даље лепих књига за децу али да баш код књига за децу пази боље на — коректуру.

ČIM SE KVARI ZRAK OKO NAS? Higijenska crtica od prof. dra A. Lobmayera. U Zagrebu 1885. Tiskara „Narodnih Novinah." Стр. 9.

1. О Ускрсу ове године изашла је горња књижица и зацело је поникла у племенитој намери, да нам покаже, како ваздух кваримо, па да се од тог чувамо.

Намеру ту и постиће писац, који је професор хигијене на загребачком универзитету, а и неће.

Наше мишљење оправдаћемо.

Књижица ова треба да уђе у сваку па и најпростију кућу у првом реду хрватску па онда и у српску, где год је пристала, јер је латиницом штампана. Ту да изнесе читаоцу махне у његову живљењу, па да га поучи. Тако бар ми схваћамо задатак књизи овакој. Ако је пак писана само за интелигентнији свет, онда јој је сувише мало намењено, јер интелигентнији знају већином, чиме ваздух кваре, премда и опет мало маре за то. Простији и прости део народа не узима ни на ум, да квари ваздух, шта више неће да призна, ни онда, кад му кажеш и кад му јасно докажеш то. За њих се мора писати. Њима треба пружати и силом књиге оваке у руке. Ал њима не смемо писати тако, да не разуму оно, што читају или да им је сувопарно то.

Народу треба писати онако, како је за њега, и како ће разумети моћи а путем и начином, како он сам мисли. Др. Батут је код нас погодио прави пут.

У овој књижици је баш у том погрешено.

Кад ју човек прочита, не може рећи, да је писана за народ, јер долазе научни изрази па још и изрази, које народ не може никад знати, јер су самовољно направљени и — народ их није никад чуо.

Допуштамо и признајемо, да се не даду научне ствари писати тако, да нема у њима науке. Али додајемо, да се наука и научне ствари морају у тако одело обући, у коме ће их читалац с места познати.

Слободни смо навести, не научне изразе него баш речи, којих нема у српском језику а тешко ће их бити и у хрватском: тлак, билине, живчевље, прозрачују се станови, уздух, плинови, колање крви, производ растворбе, височина, меканична примјеса итд.

2. Писац је навео много прилика, у којима кваримо ваздух и протумачио нам, како то бива. То је лепо и хвале вредно. Но он се више бавио са ваздухом ван кућа, ван соба, у којима живимо, а како се овуда квари ваздух треба нам да знамо куд-икамо више и пре, него како се квари ваздух ван наших станова.

Ако се ваздух и квари ван куће, није тако штетан, јер се покварен ваздух туда брзо и разиђе ал покварен ваздух по собама је од врло штетног утицаја и од штетних последица по људско здравље.

По становиx баш највише и кваримо ваздух. Кваримо га и што морамо и што не морамо.

На нечистоту и ђубре по собама простијег народа требало је ударити. Тако би књига ова још више цељ своју постигла Оном треба говорити, који греши и не увиђа а не оном, који се чува од греха и сâм.

Нисмо нашли у књижици овој, како прекомерна ил недовољна влага квари ваздух. Но у накнаду зато имамо врло лепо наведено, како се ваздух квари угљеном киселином и „плинови, који се развијају вријењем."

На једном месту читамо, да „женске и дјеца мање кваре зрак." Овде не можемо да знамо, зашто „женске" мање кваре, јер троше ваздуха толико исто у сату као и мушки.

Напослетку додајемо, да наш народ овуда зна за зрак само ван куће и кад каже зрак, разуме увек чист и здрав ваздух.

Нешто смо се мало више задржали са тим, како је извео писац своје дело и ни смо се у том сложили па опет препоручујемо ову књижицу сваком, ко зна и хоће да зна, како му је здравље највеће благо на свету.

С. М.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште.) Из Митровице нам се јавља с пријатељске стране о раду и стању народне позоришне дружине ово: Претплата износи од представе 70 фор. осим тога падне на каси за једно вече до 30 – 40 фор. Зажалити се мора на Митровачку интелигентнију публику, што не похађа представе недељом; врло их мало има, што тај дан долазе у позориште. Од последњег извештаја амо давани су ови комади: „Девора" од Мовентала, „Избирачица" од Косте Трифковића, „Наше женe" од Мозера и Шентана,

„Стеван, последњи краљ босански“ од Мите Поповића, „Фуршамболови“ од Е. Ожјера и „Проводаџије“ од М. Савића. — У особљу позоришне дружине биће неких измена. Још за време бављења позоришне дружине у Панчеву ангажовала је управа Београдског краљевског позоришта глумце Динића и Марковића те ће обојица почетком нове сезоне отићи, да заузму своја места. У Динићу губи наше народно позориште даровита и ревносна приказивача еписодних и комичних улога а у Марковићу ваљана певача. Осим њих изаћиће из дружине још и млада вредна глумица Л. Петровићева, која је за најивну струку показала одлучна дара. Петровићева је испрошена и ономадне се у Митровици прстеновала са Милорадом Гавриловићем, чланом Београдског краљевског позоришта. Надамо се, да ће честита млада глумица наћи и у Београду места, да свој дар развије и себе да усаврши. У то име: сретно! — Дружина народног позоришта остаће у Митровици до нашег 15. Маја па ће онда отићи у Земун, где је већ, као што се оданде јавља, досада скупљена претплата на 18 представа до неких 1000 фор.

(Српско путничко позоришно друштво под управом Лазе Поповића) бавило се десетак дана преко у Петроварадину и давало је у дворани гостионе код „Зеленог дрвета“ свега 8 представа и то ове комаде: „Бонтон“ од Тепфера, „Циганина“ од Сиглигетије, „Низ бисера“ од Холтаја и „Он није љубоморан“ од Елца, „Граничаре“ од Фрајденрајха, „Два пиштоља“ од Кајзера, „Љубавно писмо“, „Школског надзорника“ и „Пола вина пола воде“ од Косте Трифковића, „Црну краљицу“ од Фрајденрајха и „Владислава, краља бугарског“ од Стерије. — И у нашој је вароши дружина та дала три представе и то у Суботу 20 о. м. „Бонтон“, у Недељу 21. „Граничаре“ и у Понедељак 22. „Два пиштоља“. — У дружини има ваљаних снага; сам управитељ, Лаза Поповић, познат је са свога делања на Београдском краљевском позоришту као глумац на свом месту. И његова је жена вешта и вољна приказивачица, а осим њих се истиче живахна млада певачица Петровићева и такођер певач и љубавник Спасић. Необично се а и по заслузи допао млади комичар Поповић, коме се види, да је рођен за позорницу

(Мајнингенци) су из Петрограда отишли у Москву. У Петрограду су за пет недеља заслужили 268.000 марака.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Чешка „Народна библиотека,“ у којој су скупљена све по избор дела првих чешких и словенских писаца, донела је у свескама 499—502 наставке делима Каролине Светле и Софије Подлипске.

— Етвешев „A falu jegyzője“ преведен је на чешки. Превео га Фр. Бжабек а изашло је у Прагу у накладе Ал. Хинека у збирци „Česká bibliothéka rodinná.“

— Херман Ј. Кехер превео је у стиховима сва дела Некрасовљева. Превод тај издаје књижара В. Фридриха у Липском. Изашла је досад прва свеска, којој је садржај: Предговор. Руске жене: 1. Кнегиња Трубецкаја. 2. Кнегиња Волконьскаја. — Биће свега 5 свезака.

— У 7. броју нашег листа јавили смо на страни 218, да су синови Уелског краљевића наумили издати дневник свој, што су водили на путу око света. Тај је дневник почео сад излазити у часопису „Illustrated Magazin“. Касније ће се издати и у засебним књигама.

— У ауторизованом немачком преводу Карла Милер-Милијуса изашло је у накладе Брокхаузовој у Липском Моргаnово дело: „Мит о Шекспиру. Виљем Шекспир и ауторство Шекспирских драма“. — Које је боје Морган у Шекспирском питању, казали смо ми у свом листу у бр. 7 на страни 220.

БИБЛИЈОГРАФИЈА.

Приповетке Ивана Сергијевића Тургењева. С руског превео Бранко В. Константиновић. Садржај: Малинова вода. — Убојица. — Хамлет штигровског округа. Издање српске књижаре браће М. Поповића у Н. Саду 1885. Страна 184. Цена 50 новч.

Метода Тусен-Лангеншајтова. 27. писмо. Наставa за темељно учење мађарског језика од Адолфа Родера. 53. и 54. лекција. Издање књижаре М. Каракашевића у Сомбору.

Јогуница (Maître de forge.) Роман у два дела. Француски написао Жорж Оне. Превео Бранко Мушицки Први део Свеска прва „библиотеке одабраних романа.“ — У Новом Саду. Издање и штампа А. Пајевића 1885. Стр. 221. Цена 75 н. или $1^1/_2$ динар.

Народна библиотека браће Јовановића. Изашла је свеска 108. Немањићи. Превод са црквено-словенскога из српске историје Јована Рајића, архимандрита. Цена 16 нов. (35 пара). Добија се у свима српским књижарама. Претплата на 24 свеске ф. 3·50 (7 дин.) а поједина 18 н. (40 пара) и онда се шаље о трошку књижаре свака свеска уредно. - Излази сваких 14 дана 1 свеска. — Новац се моли унапред с поштанском упутницом

ОДГОВОРИ УРЕДНИШТВА

В. С. Штампаћемо две три, кад дође на њих ред.

Ђ. Св. у Бјелини. У оној се ствари обратите на проф. Милана А. Јовановића овде. Оно ваше даље доћиће првом приликом.

Исправак. У прошлом је броју на страни 497. у 21. реду од горе погрешно штампано *пре* Христа уместо *после* Христа. — У 14. броју у приповетци „Кнез у купатилу“ треба на стр. 422. у 15. реду од доле иза речи *скочио* уметнути: *у здравље царево*, а на стр. 426. у 7. реду од горе побрисати: *опет гледи*.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТ. МИЛЕТИЋА У НОВОМ САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И УМЕТНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 18. У НОВОМ САДУ 2. МАЈА 1885. ГОД. I.

У НОЋИ.

За даљна брда бели дан се скрива,
И тавне ноћи повија се сен;
Дубрава нема, к'о да вечност снива,
Потмуло хуји... У засенак њен
По ускоj стази ја се будан крећем,
И слушам шумор кроз дубоки мрак,
И гледам земљу, окићену цвећем,
И жудно пијем миришљави зрак —
Пред-а-мном поток вије се и краде,
К'о сјајна пруга светао и чист,
И баца искре на гранчице младе,
На шарен цветак, на зелени лист.
У округ мене тишина је само,
Кроз брсно грање бледи месец сја —
Ја блудим даље... ал' куда? и камо?
Нит' разум каже, нити срце зна.
Почива земља, почивају људи,
Осећам чисто како дише ноћ,
Ал' моје срце, али моје груди,
Спокојства слатког не познају моћ —
Па ипак! ја бих, до зорице ране,
Блудио тако по тишини тој,
Слушајућ', како дотичу се гране,
И тихо шире тајни шапат свој...

Београд.

Војислав.

ЈОЛЕ.

СЛИКА ИЗ НАРОДНОГ ЖИВОТА.

НАПИСАО П. АДАМОВ.

На рогљу око гранатог дуда цика и жагор. Ту се пева, игра, свира. А песма и цикот час надвиче ситни глас танане фрулице, час се стиша, да се њени умилни звуци залелујају по сребрној месечини тихе летње вечери.

Подаље мало од друштва стоје двоје чељади, па поверљиво разговарају нешто, да их нико не чује.

Он ухватио њу обема рукама за њене руке, па их снажно притиснуо. А она као да се отима.

— Ја ти рекох, Тејо! рећи ће она гласније. Пусти ме сад.

— Па, шта ти је поможено, што га чекаш толико? И да се врати... голаћ... зар ја нисам бољи момак од њега?

— Веру сам му дала. Реч ме веже.

— Ти рекла, ти и одрекла. Савета...

— Пусти ме!

Наједаред закликташе и зацикоташе девојке, а уз њих и момци:

— Јоле!

— Гле Јола!

— Јеси ти, Јоле?

— А откуд ти?

Чу и оно двоје име, што се у друштву амо сад спомену. Саветине руке задрхташе. Тејине се отпустише и саме. И она беше наједаред слободна, па полети к друштву.

— Добар вече, браћо! викну од све радости онај, што су га сви тако гласно поздравили.

Да је десет пута толико руку имао, не би се могао наједаред руковати са свима, који му у један мах пружише руке, да се рукују с њим.

— Добар вече, Јоле! задрхта женски глас, па му се две руке пружише, скоро пре да га загрле, него да се само рукују.

Јоле се загледа, па онда подскочи. Кликну, мислиш, срце ће му пући, па ватрено стиште цуру, што му пружила своје руке; стиште је снажно око појаса, па је заошину око себе и два и три пута, па онда је пусти, те зграби

своју војничку капу с главе, завитла је у вис, а капа паде негде, да је једва после нађоше.

— Свирај, Ранко! подвикну Јоле, и плаховито дохвати опет своју цуру око појаса, па заигра, а Ранко још није ни задувао.

За часак се ухвати у коло све, што се живо нашло на рогљу.

Дува Ранко у врулу. А врула не свира, нег све кличе, све подвикује, па каже.

Сложно коло, као један да је. Ал не можеш рећи, један је, све и да не видиш, колико их је, кад чујеш, како тутњи. Тутњи, па се тресе.

Нема кола, дакако, без подскочица. Па подскочице ђаволице лете, па крешу као варнице.

А Јоле не зна, шта ће, већ само подвикује:

— Хај-хај-хај!

Раскопчао узану пошу око врата, а бајонет га куцка по левом боку, мислиш, отпашће му.

Поред њега игра Савета. Игра, као што скоро није, а срце јој игра, да искочи.

Јоле се окрене њој, па се загледи у њене светле, лепе, крупне црне очи; загледи се, па се и забуни, да је у колу, те коло мора по каткад да застајкује.

Она се, блажена, сретна, насмеши на њега. А он подскочи, па подвикне:

— Хај-хај!

И опет коло везе, па нема замерке.

Смеше им се другови и другарице, ал нико ништа да забави. Знају се сви.

— Стани, Ранко. Доста је! викну Јоле на свирача.

И Ранко престаде.

— Ал хајд још мало! Хајде, молим те! моли Јоле, па не пушта своју играчицу.

Ранко опет засвира.

Сви се насмејаше. Ал из кола се нико не испусти.

— Хај... хај! подвикује Јоле, а удара цокулом о цокулу, све пуца.

Тако, док се није и сам свирач уморио; а мислиш, друкче не би ни једно престало.

Искупише се опет сви око Јола.

— Откуд ти, Јоле, у то доба?

— Ту сам, браћо. Дошао сам. Зажелио сам вас се. Зажелио сам се вас свију. Зажелио сам се села. Па ето, дошао сам, да. А највише сам се зажелио овакког кола и ... да ... знате, говорио је Јоле, а једва одише од умора и од узбуђености. Па притисну уза се Савету. А она се привила уза њ, наслонила главу на широке груди његове, чисто не може да одахне.

— Не замерите, браћо! Умрьо бих сутра, да нисам вечерас дошао. Да! Рекох, на част вам и градови и царевина! Овде је моја царевина. Наместише ме, да им чувам стражу. Ено им; оставио сам им све: и пушку, и вишеке, и целу барутану.

— Ао, Јоле, зло си урадио.

— Нивад, браћо, Јоле није ником ништа зло урадио. Па што да робим прав здрав?

— А знаш ти, да кугла чека онога, ко побегне са страже?

Савета се трже, па задрхта. Упрла своје очице у њега. Танке, румене уснице отворила, ваљда да јаукне, а реч јој застала у грлу.

— Не браним, рече Јоле. Ја сам молио: „Господо, пустите ме кући.“ Преклињао сам: „Људи, јесте ли људи? Пустите ме кући. Погибох од дёрта!“ А, браћо, није друкче, истину вам кажем ... ту, ето ... ту на сред груди пао ми неки терет и ча̂ма, па да ме убије. Данас рекох, одох, па без збогом. До зоре ево ме и натраг, па што бог да. Ако је да мрем, војник сам, па нек ме и бије тане. Ал тек срцу не одолех.

Ухватиле се друге једна уз другу испод руке, па једна другој шапће:

— Сиромах Јоле!

А мушкарци се згледају, па им чисто није право.

— Е, па, браћо ... сад опет збогом! ... Идем.

Загрцну се момак нешто.

Савета му стиште руку. Рука дрхће у руци.

— Момци, хајд, да га отпратимо до крај шора! повика Ранко.

— Цуре, хајдмо и ми! повика једна.

— Хајдмо! . . . Хајдмо!

Измешаше се и мушки и женски гласови уједанпут.

И сви с рогља пођоше с Јолем.

Јоле се држи руком за Саветину руку, а другом загрлио Ранка.

— Свирај ми, Ранко, тако ти бога!

Ранко дува у своју врулу.

Милогласно се разлевају меки звуци дивних народних попевака по бајној ноћи. Туга се слева по грудима у Јола као мелем. А Јоле прислонио раме уз ра̂ме Саветино, па иду у корак, да се једно од другог не растави.

Дошли и на крај села.

Стали, да се растану.

— Ранко, дед' још једно.

Опет поиграше коло.

— Па, сад, браћо, збогом! Време је. Збогом!

— Збогом! Сретно, Јоле!

Сви се руковаше.

И растадоше се.

Момци с девојкама, и међу њима Савета, одоше у село.

Јоле пође друмом, понда застаде. Окрену се у село.

Још допираху до њега чаровни звуци Ранкове вруле. А разлежу се сложни гласови, како певају момци и девојке.

Јоле мисли, пући ће му груди. Сео украј јендека. Наслонио главу на руку, а руку на колено, па се целом душом дао за својим друштвом, у коме до мало час био.

— Савета, немој бити невесела! Опоменуће је једна од две друге, што узеле Савету између себе, па иду с њом за целом руљом.

— Нисам, друго. Ето, видиш, певам.

И поче да пева, а грло јој се стеже.

— Слути ми се нешто, сестре.

— Немој бити луда. Шта да ти се слути?...

Није још дуго потрајало, па је нестало сваког људског жубора у селу. Све је почивало сан.

Беласа се сребрна месечина, па попала, гдегод могла, по земљи и крововима; а одсјајује на глатком лишћу, што трепери по дрветима пред ноћним поветарцем.

Нујно и једнозвучно ори се песма и цвркање малих попаца и зрикаваца, што се раздрагали у бујној трави по ледина и ливадах.

Дивна, свечана, божанствена тишина!

На високој багреми тамо у дну дугачке баште Саветиног ба̀бе, захука буљоока јејина; па чисто за̀па̂ра кроз дивну, свечану, божанствену ту тишину.

— Злотвору према глави! — Прогунђала је зацело многа баба, која се у тај пар пробудила била, да се преврне на другу страну, а нажуљила већ своје старе кости. . .

Савета још није легла. Наслонила се на вратаоца, па гледи дуж улице, па мисли. . не зна, шта мисли. Ал срце је није преварило.

Још један корак, и —

Ено је на снажним грудима њеног Јола.

Кадгод је мислила на Јола, а то је било сваки дан, и кад леже, и кад устаје, и кад снева, — увек је мислила, то и то ће му приповедати, кад дође.

Он је једва чекао, да је види, па да јој се исприча.

А сад не зна ни он ни она речи да каже, као да су обоје заборавили говорити, као да су заборавили и мислити.

Она му пала око врата. А Јоле је љуби ватрено, страсно, да и мора свака реч умрети под тим пољупцима, мора и сама мисао утрнути. Љуби јој врела румена устанца, гараве слатке очи, црну свилену косу, бељано чело . . . љуби . . . љуби . . .

— Сунце моје! шапће Јоле.

— Животе мој! шапће Савета.

— Дошао сам. Ето видиш, дошао сам

Не зна Јоле, шта да јој друго каже, а жељан с њоме разговора.

— Кад ћеш опет доћи?

— Кад? Не питај, да и не мислим, да морам ићи натраг.

— Ја бих волела, да никад више не одеш. Ал се бојим, Јоле.

— Чега ми се бојиш, душо?

— Бојим се, страдао си, ако не одеш. А бојим се опет, ако одеш.

— Кога ми се бојиш, роде?

— Те́је.

— Те́је се бојиш? Ти? Онда га се ја сто пута већма бојим.

— Не, не, Јоле. Не бој га се, живота ми мога и твога.

И опет обави девојче своје руке око његовог врата, па му пружи своја румена устанца. Очи јој се смеше у срећи.

А уста се стискоше на устима. Две душе, мислиш, стопиле се у том дугом ватреном пољупцу. Срце се стисло на срце, па куцају, да пробију груди.

Петао на дуду залепета крилима, опружио шију, па кукурекну, колико га грло донело. Одазва му се други, па трећи. Закликташе по целом селу.

Савета се трже.

— Други петли већ поју, Јоле.

— Не, душо, први су тек. Вече се тек спушта.

— Сад ће зора, животе мој.

— Ноћ, ноћ ће сад тек да падне.

— Иди, иди, Јоле, тако ти среће наше.

— Куда ћу у ноћ од сунца мог?

— Страх ми је, Јоле. Умрећу од страха.

— Онда боље да умрем ја. Идем

Савета сакри своје лице на његове груди, па се заплака.

Јоле је лагано одгурну од себе, па оде.

Она се наслонила на плот и оста плачући. Гледи за њим, гледи, док Јоле не сврну за рогаљ.

А Јоле иде, па посрће момак, као да се љуто поднапио, па не сме да се осврне.

Дошао спрам Тéјине куће. Стаде.

Теје му се злато боји. Он јој квари блажене снове, кад о њему снива, о свом Јолу. А Тéја сад можда о њој снива — грешник! Охоли, помамни богаташ!

Ни у сну не сме грешник окаљати светињу његову.

Ој Јоле, Јоле, куд си наумио?

Да му с четири стране потпали грешничко лéгло, па нек изгори, нека га нема — Тéје.

И већ се диже уздрхтала рука, да тутне под кров запаљиву варницу —

„Зликовче!“ загрми страшно у његовој савести, те рука клону.

— А зар твоме селу да наудиш?

— Шта ћеш, Јоле?

Да се украде до њега спаваћива, до Тéје, па да му кроз сред срца сјури овај дугачки нож, па да за навек охладни то неверно срце, што је већ толико других отровало, те зар хоће и његово и његовог злата.

И већ заблиста у десници руци сјајни му бајонет. Нога се диже, да прескочи плот. И већ —

— „Убицо!“ загрми опет онако страшно у његовој савести. Нога склизну, руке се отпустише. И Јоле се нађе опет, где је и био. — Зар тако кукавички?

Не! Изазваће га. Свикаће цело село, нека види, нека сведочи, да Јоле није кукавица. Ножевима ће се клати. Ил, ако неће тако, а оно батинама, зубима, голим рукама. Смождиће га Јоле, смрвиће Теју, да га се не боји —

Ко? Савета? Он, Јоле? Кога?

Та оне бајне усне не уму лагати. Па нека и лажу речи, пољупци зборе истину. Па и пољупци нек су лажљиви, нек лаже цео свет, очи, оне миле крупне црне очи не уму лагати. Оне зборе праву, сушту истину. Ко сме?

„Мирно, Јоле!“ шапу му нешто у памети тако благо, тако поверљиво искрено. — „Не, не, Јоле; не бој га се, живота ми мога и твога.“

Разведри се душа у сретнога Јола. Камен му спаде с груди. Па ми се осмехну момак задовољан, спокојан, уверен. Накриви своју војничку капу на десно. Прихвати левом бајонет о бедру. Па пође у корак оштро, војнички.

Тишина још свуда. Јоле чује само свој ход.

Измакао је већ иза села. Изашао је из ледина и ушао међу њиве. Широк друм. А с једне и с друге стране друма дивни усеви.

Што Јоле даље од села, кораци му све слабији, а све му већма нестаје спокојства с душе.

Ево га и до великог бреста. Ту је његове Савете њива. Као горостас уздигао се брест у небо. Као кепец стоји Јоле под њим. Само туга његова може се мерити с величином бреста.

Ветрић се игра кроз густо грање, а лист о лист се таре, па као да шапуће неке приче, успомене из детињских дана. У те дане занела и мисао Јола. А он јој се подао, па се уживио тамо далеко далеко.

На оној грани — гле, колико је изнад ње од тад још нарасло! На оној грани било је једне године орловско гњездо. Тамо се он пењао, да скине малој Савчици голушаве орлиће. Па их она миловала. Понда их опет он попео и оставио у гњездо. Таман се сишао био, а наиђе орлушина, па га у мало не потре. О, како се мала Савчица радовала, што је за времена побегао орловим канџама! О, како су се обоје радовали! Орлићи су одлетили, дакако, давно и давно. А бог би их знао, где су.

На тој њиви ту тражили су њих двоје као дерлад препеличија гњезда. Тумарају по густом житу или зобљу, и не виде се, колишни су били. Понда заиђу, и не знају, где су. Па седну једно уз друго, па причају и причају — ти боже, знај, откуд им све оне приче.

Кад се у очи Ивања-дне искупе момчад и девојке, па се упуте овуд друмом широким, те беру по уврáтинама ивањско цвеће и петровско, и њих двоје би се с осталом дерлáдијом покупили, па би једно другом брали цвеће и помагали плести венце. Мета им је увек била до тог великог бреста. Ту седну сви под хлад, па плету венце и певају:

„Ивањско цвеће, Петровско,
Иван га бере, те бере;
Мајци га баца у крило,
А мајка с крила на земљу —“

На тој њиви Саветиног бáбе жео је он доцније као момак у моби уз Савету. Последњи пут кад су заједно тако жели — он обара, а она руковета за њим — стао он у један мах, извадио брус из водира, па глади косу, те ће јој рећи:

— Савета! Хоћемо л’ увек тако заједно жети?

— Да бог да, Јоле.

— Ал ја морам на јесен под пушку; па три године, Савета.

— И то није вечност, Јоле. Дај, боже, само да доживимо.

Руковаше се и узеше веру.

То је ту било, ето, мало даље од бреста, кад они измакли били пред свима жетеоцима..

Занео се Јоле тако у мисли. А одмах украј друма, у густој њиви, зачу се препелица. Удари веселница једаред, другиред, па тако трирел.

Јоле се трже, као да га шину посред срца жива.

Препелица навести зору.

Као да је дирнула у жицу какве велике харфе, па жица жици додаје звук, тако забруја свуд унаоколо. Са свију страна разбуди се живот, да пева, кличе, цвркуће.

Ветрић подухну оштрије преко њива, а пунано класје заталаса се тихо, лако, као море. Разли се мирис свеж, мио, заношљив.

Јоле се окрену к селу. Стао као укопан. Упрьо очи тамо, па ни да се макне.

Иза цркве ослављује зора. Помаља се блеђана, као стидљиво лице у младе невестице, кад јој војно први пут вео развија.

Пружило се убаво сеоце пред њим подаље; ал се не разазнаје кућа од куће, не развиђа дрво од дрвета, већ се слило све у једну, у модро-сиву слику. У врх те слике диже се кула његове цркве; издигла се изнад целог села, као што шћућкала добра мајка своју децу око себе, те бди над њима будним оком.

Није то ништа необично Јолу. Та колико је пута гледао тако ту убаву слику, пасући туђе коње на ливадах или на лединах! Колико је пута тако дочекао зору и мирисао тај благи мелем-мирис!

Гледао, и мирисао и уживао; ал сад тек осетио, шта је изгубио.

Кад би погледао био онда на цркву, помислио би увек на ону трећу кућу у сокаку до ње. Тамо спава његово ла̀не и снева о њему. А он блажен, довече ће се састати с њом на рогљу, играће, певаће, разговараће се, па ће опет с коњима доћи на ливаду, те слушати дивну песму малених попаца и зрикаваца, дочекаће зору, слушаће ону божанствену песму у зору, што је пева цела васиона, што је тако складна, као у његовој души што је; сневаће рај на јави.

Јоле нема ништа у том убавом сеоцету. Он нема нигде ништа под овим небом своје. Ал опет све је било његово. Цео свет најлепши врт, у том врту његово село најлепши цвет, а том цвећу најлепша круница његова Савета. Богу част и слава, све му је то поклонио.

Ал сад све то изгуби.

Осетио се пуст, ташт, саморан.

И за часак још бар то да ужива. Понда хајд опет тамо, где га чека све друго, само не слобода, вера, љубав, над. Круну да му даду — шта круну? Свет! — Цео свет, па му не може накрмити оно, што му вреди то малено убаво сеоце, та бајна зора, — што му вреди његова слобода, вера, над и љубав.

Мора да се врати тамо, где се и досад бојао смрти од чежње за својим селом, за росном зором, за плаховитим колом, — за изгубљеном слободом, вером, надом и љубављу; а сад га за јамачно чека тане за казну, што је без дозволе дошао, да живне животом, а напустио своју дужност, на коју је морао да се закуне. Тане . . . па онда занавек да не види своје село, своју Савету! Па нека га и помилују од смрти. Ал дотле. —

Тамо на оном рогљу, где је он толико блажених вечери провео, па и синоћ, састајаће се свако вече весела омладина сеоска. Међу њима ће бити и Савета и — Теја. Играће заједно, певаће, шалиће се. Па онда . . . онда . . .

Теја је момак. Теја је богат. Јоле је голаћ. Јоле нема нигде ништа; нема ни себе самог, јер и он није свој већ царев.

Савета ће . . . Савета . . .

Јоле се љуља, . . . посрће, . . . глава га заноси . . . . Гле, наједаред мрак . . . . Мрак пред очима, мрак за њиме, мрак свуда око њега. Ноћ се наново спушта. Звезде . . . небројене звезде трепере, а не види се неба . . . Савета лежи бледа, жива а укочена; очи јој моле милост . . . Цело село игра: и куће и црква и дрвета . . . Ено се све учловило, све се тумбе наврнуло . . . И земља око њега игра . . . У ушима му зуји и бруји песма, жагор, весеље. Теја се жени; све је весело, . . . само Савета плаче . . .

— Весело, Јоле! Ха-ха-ха! Хој!

Јоле игра као махнит, па подвикује из свег грла, па се церека, да га је чисто страх видити.

— Весело, Јоле! Хај-хај! Весело сватови! Иху-ху.

Наједаред се стропошта на росну траву . . .

На истоку пукла зора, да навести бели дан. Небо се тамо руби у округ, а поруб већи па све већи. Из тога руба родиће се сунце — светлост.

А црна ноћ застрла ум у несретнога Јола . . .

РАЗНИ ПУТЕВИ.

ПРИПОВЕТКА МИЛАНА САВИЋА.

(Наставак.)

XIV.

Неколико сати доцније имала је позоришна дворана сасвим други вид. Светлост није улазила са улице у њу, већ на против, светлост силних свећа избијала је кроз прозоре на улице и осветљавала је гомилу света, која није улазила у дворану а опет је била радознала, да нешто види и чује. Одборници, сад прерушени у црно, салонско одело, стајали су поређани и чекали су госте, који су се око осам сати почели да купе. Које пешке, које на колима долазили су и млађи и старији, и мушки и женски, и улазили у дворану, где су их одборници дочекали и на места одвели. Настао је жагор као свагда при таквој прилици и многи су погледали на спуштену завесу пред собом, иза које се нешто спремало. Дворана је бивала све пунија и пунија. Старија господа оставише за овај мах своју озбиљност код куће и разговараху се са суседима само о омладинском састанку, о лепом броју гостију, а никако о трговини, промету, времену и другим иначе забавним стварима. Старије госпе, лепо удешене, седеле су близу свог млађег нараштаја и са поносом у лицу гледале су своје ћерке; ове пак, ма да су биле радознале, шта ће донети први део беседе, ипак су нестрпљиво очекивале други део, кад се не мора седети тако озбиљно на клупи, већ кад ће бити дозвољено, да се мало прође и, што је најглавније, мало, или боље рећи, много поигра. У једној од предњих клупа седео је Влајковић са женом, до њега Живковић са ћерком; близу њих Машић са Даринком, Стојковић, Пајић, Радић, Стајић, Градић и један и други, сви са женама и с децом. Млађи мушки свет стајао је остраг, између клупа и уласка, јер није хтео да запреми места, што је свагда било опредељено за женски и за старији свет.

Завеса на позорници дигне се најзад — за часак стиша се сва публика. У средини, између дечка и девојчета, корачао је слепи гуслар, Тома Предић из Сланкамена. За мало, и гусле зајече и песма заромори. Слепи гуслар отпевао је песму „Крунисање кнез-Лазара“. Много је било у публици, које је та песма дирнула до суза, а кад гуслар престаде и кад окитише свежим цвећем и њега и гусле му јаворове, разлегало се тапшање по великој дворани. За гусларом је говорио члан омладине, Симеон Кочић, о цели и о значају омладинског састанка. Разлагање његово буде често са одобравањем прекинуто и многи, који у том састанку није видео друго што, до само ћеф младог света, да се весели и разговара, добио је бар чиста појма о том значајном састанку. Госпођа Врамићка отпевала је песму о „Ајкуни“ са врло лепом извеџбаношћу, Стајевић је декламовао Змајеву песму „Гусларева смрт“, а гост из Србије, Паштрмић, отпевао је уз гусле народну песму „Мијат арамбаша“. Најзанимљивији део дошао је пак сад. Белоцркванско певачко друштво приказало је српску оперету „Милош Обилић“ од непознатог композитора, и то у старонародном оделу. Приказ је примљен с одушевљењем и с бурним одобравањем, ма да не би, као покушај, могао иначе одржати строгу критику. Али искупљена публика није се много обзирала на то; њој је било доста већ то, што је српска оперета, и за цело није било ни једног слушаоца, који није био усхићен. Декламовао је још медицинар Пајић Петефијевог „Луду“ и после тога би завршен први део беседе.

Са неочекиваном брзином уклоне одборници клупе и положе их на позорницу, и у сред скупљеног шареног света зачује се брујање гајда. Као да је омладина, и мушка и женска, једва дочекала те звуке, почела се одмах групирати. На више места показивали су се мањи кругови, који су расли, бивали све већи, приближивали се, спајали у једно, док се на послетку није развило велико коло, које је заузело скоро целу дворану. Са ванредном истрајношћу играо је млађи свет своју игру, док се овде и онде нису могли приметити трагови умора. Многи су се испустили из кола, и најзад су остали сами виртуози, око којих се искупио велики део публике и њих с пажњом посматрао. Омладина се знојила, које од врућине по себи, које од напрезања, и она би поред свег тог наставила играње, да гајдаш сам није прекинуо свирање своје. Али му није ни то помогло; као бура подиже се тапшање, и гајдаш је морао попустити општој струји и наново забрујати својим гајдама. На послетку било је и самим играчима доста. Коло се расплете и парови се расуше по дворани, да се у шетњи мало одморе.

Милић је са доктором Лукићем и старим Живковићем седео за једним столом и вечерао. Између њих се повео разговор о омладини и о забави. Живковић је Милићу одобравао, што је на скупштини говорио.

— А од куд знате, запита га Милић, кад нисте цео дан изашли из вашег дућана?

— Од кога другог, него од Љубице, одговори Живковић. Она до душе није била за ваше назоре, али ја се слажем с њима потпуно.

— Госпођица би дакле активно суделовала у овом покрету, примети Лукић.

— Ах, маните се тога, рече Живковић, она и не зна, шта хоће.

— Ја, видите, не мислим тако о њој, настави Лукић. Госпођица је врло разборита, начитана, она је имала изврсног учитеља, Милића, који је зацело заузет за новије идеје — ја сам уверен, да она зна, шта хоће.

— Па добро, нека зна, рече Живковић, али то нема смисла. Ја јој бар не бих допустио, да иде по сваком збору, да ошиша косу, једном речи, да постане мушкобана. А, за то је нисам одхранио!

— Та она и не мисли ићи тако далеко, примети Лукић опет. Њој се допада, што се и женском свету отвара делокруг, али не верујем, да би се она упустила на широко море неизвесног рада и то у свези са момцима, који ни сами не знају, где ће наићи на обалу тога мора.

— Та не мислим ни ја, да ће полудити, рече Живковић.

Милић је само једним ухом слушао тај разговор; њега је већма занимао свет у дворани, од кога је кроз врата могао видити тек само један део. Али и то је доста било, да му пажњу веже. Видео је он врло добро, како су, од времена до времена, поред врата прошли Љубица и Костић у доста живом разговору. Непријатно му је било, што је то видео, ма да Љубичино лице није изражавало никако већу узбуђеност.

— Све су девојке једнаке, говорио је у себи, паметне као и непаметне. Ето, ову сам држао за паметну, а једно само лудоглаво љубавно писамце било је у стању, да отпири сву ту памет и да је спусти на ниво обичних намигуша, којима је ласкава реч од веће важности него паметна. Хм! Можда је за девојке баш ласкава реч паметна, а свака друга луда, или бар за нужду добродошла. Како се човек може преварити! Чисто поштујем Влајковићеву Драгињу, која је следовала просто свом осећању, а никад није ни тежила за тим, да је људи држе за тако паметну девојку. Она сад слуша ласкаве будалаштине тог момка . . . а, прекине се Милић сам, момка! Та то је она чаролија за сваку девојку! Младост је оно, што говори к срцу. Па шта јој онда замерам!

И Милић се окрене на те речи столу, наспе себи вина у чашу и испразни је нагло.

— А на што смо и ми ту, рече Живковић и насмеши се.

— А како? запита га Милић.

— Кад пијете сами и нећете ни да се куцнете, настави Живковић.

— Е, па лако је то поправити, насмеши се Милић и напуни своју чашу поново, ево, сад стојим на услузи.

— Тако и треба, рече Живковић. Добро здравље.

Лукић и Милић пруже своје чаше Живковићевој на сусрет, куцнуше се и испразнише их до дна.

— То баш прија, говораше Живковић, чисто бих још једаред.

Она двојица напунише ћутке своје чаше и пређашњи се призор понови.

— Ако хоћете још једаред, примети Лукић.

— Мало доцније, рече Живковић, за сад ми је доста.

Међу тим се у дворани играло живо. Многи странци дали су обичној публици мало живље боје а и већег живота. Љубица није марила игре у округ, она је седела поред Влајковићке, где је била и Даринка са Машићем, и одбијала је многе играче. Напослетку се окрене Даринци и запита је, да ли би што год вечерала. Даринка не би; она је волела играти, али Машић се понуди, да је одведе оцу, који је у другој соби. Љубица прими понуду и Машић је узме из под руке и одведе је у рестаурацију. Живковић се обрадовао, кад је видео своју кћер а она се двојица помакоше, да јој уступе места. Љубица је села између оца свог и Лукића, преко стола од ње седео је Милић. Машић се опет врати у салу.

— Зар си се већ наиграла? запита је Живковић.

— Не волем трамблане и валцере, одговори Љубица, а уз то сам и мало огладнила.

Лукић јој пружи јеловник и Љубица наручи код послужитеља вечеру.

— Па како си провела до сад? запита је отац поново.

— Не баш најбоље, одговори Љубица мирно. Играла нисам, било ми је скоро дуго време, и да није било господина Костића, не бих се ни разговарала ни с ким.

— Тај те је ваљда забављао? настави Живковић своје питање.

— На сваки начин, одговори Љубица и погледи летимице Милића.

Међу тим је послужитељ донео јело и Љубица се спремала да вечера.

Милић се чинио као да је пречуо Љубичин одговор; мирно је мотао себи цигарету и само кад је хтеде да запали, могло се по ситном дрхтању руке му познати, да је тај мир само привидан. Љубица је приметила, да је Милић ванредно миран а

знала је и за што, и само је лак осмех одао, шта мисли у тај мах. Али и тај је осмех брзо нестао са њених усана; мирно је наставила своју вечеру а међу тим је слушала, шта су се за столом разговарали.

У то означи музика четворку. Лукић се окрене Љубици и замоли је, да је одигра с њиме, али ова рече, да је игру већ одрекла. И за иста, у тај се мах покаже Костић, приступи Љубици, поклони се и рече, да је дошао по своју четворку. Љубица се насмеши, устане, поклони се осталима и оде с Костићем у ред играча.

— Костић као да се удвара госпођици Љубици, примети Лукић и погледи Живковића.

— Којешта! одговори овај, боље нека сврши своју науку.

— Штета, што не може, рече Милић, иначе је способан, само је дабоме још млад.

— Што не тражи какву штипендију, примети Живковић.

— Кад би то било тако лако, одговори Милић.

— А колико му треба још да сврши? запита Живковић даље.

— Ја баш не знам, одговори Милић, чини ми се још две, три године.

— Е, поче Живковић лагано, ја ћу му дати за годину да се издржава.

— То је лепо, рече Лукић и погледи старца; Милић је ћутке одобравао главом.

— Та да, настави Живковић, неће ме убити која стотина. Хвала богу има се од куд а фамилија ми није велика, да морам бог зна како штедити и цинцарисати.

— Да вас бог поживи, рече сад Милић и подигне своју чашу, сутра ћу му већ казати, шта га чека, па нек дође к вама, да вам се захвали.

Кад су се куцнули и испразнили чаше, рече Живковић:

— А то нећу никако. Реците му, да се нашао неко, који хоће да му помогне, а ви ћете му сваког месеца слати новац, који ћу вам тачно издати. Пристајете ли?

— Како не, само да му се помогне, рече Милић.

— Но, том се обрту нисам надао, примети Лукић, још једну чашу у ваше здравље!

Међу тим се четворка свршила и Костић допрати Љубицу до стола, где јој беше отац. За тим се поклони и удали. Није ни приметио, како га је Живковић чисто очински гледао.

— Сад више нећу играти ни једну игру, рече Љубица, кад је опет села, доста ми је. Гунгула је велика а и врућина није мања. А за што не играте ви, господо?

— Из истог разлога, из ког ви нећете више да играте, одговори Лукић.

— Ја нисам никад ни играо, рече Милић, кад је приметио, да га је Љубица погледала, као да је и од њега очекивала одговора.

— Да, збиља, рече Љубица, сад се сећам, да вас нисам никад ни видела, да играте.

— Ја сам задовољан, кад сте само ви задовољни, рече Милић озбиљно.

— Зар умете и да ласкате, примети Љубица, то још нисам спазила на вама.

— Нисам хтео тиме да ласкам, рече Милић и чисто се намргодио.

— Нама маторијима то и не доликује, примети Лукић.

— Па шта ћу онда рећи ја, рече Живковић и поче се смејати, кад се ви називате „маторијима“?

— Ја нисам казао „маторима“, него само „маторијима“, одговори Лукић.

У дворани се међу тим ређале разне игре. Од омладине су још само неколико њих приносили жртве богињи Терпсихори, велики је део поседао за столове и почео је приносити жртве богу Баху а многи су отишли у друге гостионице, које што није било довољно места, које што су се тамо осећали комотнији. Дворана је постајала све празнија. Влајковић је већ давно отишао кући, и Машић се уклонио. Костић је сео у друштво са својим колегама, где се већ у велико почело певати. И Живковићу је било већ доста. Предложи, да пођу. Плате, што су имали, и мирно се уклоне из позоришта.

Лукић и Милић отпрате Живковића и Љубицу до куће и опросте се с њима. Кад се врата иза Живковића затворише, рече Лукић:

— Мени је још рано да идем кући.

— И мени, одговори Милић.

— Хајдмо натраг у позориште!

— Не марим.

Оба се пријатеља врате у позориште, где затекну велико друштво за великим столом. Ту је био и поседник Данчић, који се рашћеретао и својим досеткама веселио друштво. Милић и Лукић буду са усклицима дочекани и заузму места. Песма је долазила за песмом, вино се трошило немилице, кад се у један мах диже Данчић, наздрави омладини и позове све госте — ваљда њих четрдесет — да дођу к њему на црну каву. Он ће ићи мало напред, да пробуди своју жену, коју је мало пре и отпратио кући. Са бурним „живио!“ буде Данчићев предлог усвојен и цело се друштво подигне, да пође за својим домаћином.

Друштво је таман улазило у Данчићеву кућу, а на столу у великом предсобљу беху већ понамешта-

не чаше и пуне флаше вина, да друштво не дангуби, док домаћица не скува толику силну каву.

И тако већ добро расположено и раздрагано друштво није требало много нудити и опомињати на дужност: да пије. Боце се празниле, као прокажене и пуниле тако исто брзо, весеље је текло у најбољем јеку, и кад се лепа домаћица указала са кавом, урнебесни усклици проламали су се по предсобљу. Наздравицама није било краја а најхумористичније биле су самога домаћина, који је том приликом износио и одломке свог знања из латинскога и грчкога језика.

Сунце је већ било прилично одскочило, кад су се посљедњи гости из гостољубивог дома Данчићевог у прилично љуљајућем се стању разишли. Да ли је баш сваки од тих био при отварању треће седнице омладинског збора?

Милић је био тамо, јер се раније уклонио, с Лукићем заједно.

(Наставиће се.)

СУЛАМКА.

ЖАЛОСНА ИГРА У ПЕТ ЧИНОВА. НАПИСАО ФРАЊА КАЈМ.

ПРЕВЕО БЛАГОЈЕ БРАНЧИЋ.

(Наставак.)

ПРИЗОР ТРЕЋИ.

Соломон, Ахија, Бен Јохај, без пређашњих.

Ахија (виче гласно)

Ко има тужбу, који тражи што,
Ко правде хоће, цар сад држи суд!

Бен Јохај (прилази к престолу и баца се на колена)

По трећи пут, гле, падам ничице
И нећу с' дићи, док не викне цар:
„Нек ти је милост, де, Бен Јохају,
И твојој жени просто за навек!“

Соломон.

Све за те, Бене, ал' Рахили не,
До колко милост већ ми учини,
Суд беше на смрт, сад је зблажен већ,
Ко знаде суд, хе?

Ахија (излази).

Ја!

Соломон

Дај, испричај!
Понови од кон до кон редом, све,
Ал' не верујем, да ћу моћи што,
Јер таки чин се сам осуђује.

(К Бену)

Де, устај!

(Бен Јохај устане.)

Ахија.

Баш смо троносали храм,
Кад, ал' пред цара ступе жене две:
Рахила, жена Бена Јохаја,
Друго Мирјама, ћерка Јефрема,
Чувара свију дворских градина,
Удова нашег храброг Јоиља,
Што паде тад у боју крвавом,
Ал по нас славном. Нисте чули још
За таку кавгу. Обе рõде пре:
Рахила и Мирјама, обадве
У једној соби, једну исту ноћ.
И обе сина. У сну несрећом
Рахила свога сина удави —
А рада сину — мртвог подметне
Мирјами.

Бен Јохај.

Царе, то је потвора!
Мирјама то је сплела.

Ахија.

Ви сте то
И заклели се, да је лаж. Ал' гле:
Доказало се, да сте кривци ви.
О, ко још икад матер превари?!
Сад мати тужи цару. Заклетвом
Рахила скоро уби Мирјаму —
Ал' мудрост нашег цара пресуди:
Већ и сам збуњен викну: „Жене, ви!
Још једном питам: Стоји-л' исказ ваш?“
Рахила кликну: „Мој је живи син,
Па заклињем се!...“ На то Мирјама
К'о смрт пребледи: „Тешко души ти!“
Тад зовну цар џелата бездушног —:
„Је-л' тако дакле; ваш је исказ прав,
Ни једна дакле мати не лаже?
То онда свакој пола припада —
Дај, трзај мача, дели сина им!“
Сад врисну права мајка, Мирјама —
Ко зрак од муње глас јој проби груд:
„Не сеци! Узми, буди мати ти,
Што хоћеш ради, тек не убијај
Безазлен живот истом порођен.
Гле, како гледи голуб материн!
Увлачи мача, кавгаџијо ти,

Рахилин нек је, отмичаркин, њен,
Ал' нек је жив. А ја ћу умрети
Кад треба." Ето, с тим се свршило.
Цар плану: „На смрт лажљивицу сад!"
— А Мирјама је чедо однела;
Одлетела је. — Само милошта
Спрам верног Бена цара утиша
И зблажи суд на шибе, не баш смрт.
Е то је било. — (Одступи.)

Бен Јохај.

Господару, о!
То не учини она за обест.
Мирјамина се кућа ругала,
Што још Рахила није родила
Ни једног чеда века читавог —
У безумљу је било.

Соломон.

Јохају!
Удовици сте срећу кидали,
Спрам греха вам је казна блажа још
У триста пута! Сад ни речи, знаш!

Бен Јохај.

Ох, тужна, неће срам преживети!

Соломон.

Па сама га је себи приделa!

Бен Јохај.

Још не споменух својих заслугâ
— С твојим су оцем све ми умрле —
О, он је знао свога Јохаја
К'о верног члана дома високог —
Он знâде — син ме неће већ да зна...
И не треба, јер уста ће ми пре
Немоћом вечном ту занемити,
(устежући се, с пуно значаја)
Нег дах да дахнем — који тебе тре.
(Бацивши се на колена)
Та милост, царе, тако т' прошлости,
У праху молим милост, царе, чуј!
Тако ти душе мајке Бацебе —
У праху молим, милост, царе, дај!

Соломон.

Кривоклетница крива остаје.
Не могу друкче. — Иди!

Бен Јохај (усправивши се круто).

Не можеш?
Ал' — моћићеш се „друкче" кајати!!
(Оде љуљајући се напоље).

ПРИЗОР ЧЕТВРТИ.

Соломон и Ахија. Пређашњи без Бена Јохаја.

Соломон.

Ахијо, за њим! Чудних људи, о!

Ахија.

Ја одох за њим. (Клања се). С тобом буди Бог!
(Оде.)

ПРИЗОР ПЕТИ.

Соломон. Пређашњи без Ахије.

Соломон.

Сад ид'те сви, јер хоћу да сам сâм.
(Дечаци и девице разлазе се које лево које десно.)

ПРИЗОР ШЕСТИ.

Соломон без пређашњих.

Соломон (подупирући главу, у мислима).

Јесам-ли сâм? Да, сâм сам, сасвим сâм! —
Јеровоаме! Ја ти завидим!
Е то је клетва великана свих
На овом свету: гледе метеж сав,
К'о брег над њиме главу пружају
До самог неба, звезда злаћаних —
Ал' худи цвет је од њих сретнији:
Тај живи, цвати, пије росу, зрак,
А око брега хуји олуј, трес,
И муња прво гађа врхове,
Те до дна цепа громом страхотним
И тврди базалт.

ПРИЗОР СЕДМИ.

Соломон. Долази **Мемнон.**

Мемнон.

Допусти, царе, да величам дан —

Соломон (Силазећи с престола).

Мој лекар, побра! Добро дошао,
Најдражи госте међ тим зидов'ма;
Гле, мене мучи царска грозница,
И све ми иде — као-но Миди, знаш:
У злато му се јело стварало,
А он и после оста сиротан.

Мемнон.

Да богата-л' је та сиротња!
Та храбар народ слуша на твој миг,
А глас те носи светом пространим,
И бродар носи лик твој по мору!
Куд око допре, немаш злотвора,
Поклонио се, ко те мрзио,
Веледушју ти с' клања данас свак:
Владари света и сви народи.

Соломон.

И опет, побро, немаш много шта!
Без ичега сам скоро — човек пук.
Ил' шта ће сила, злато, престо, сјај?

Мемнон.

Да шта?

Соломон.

Па истину и срце бих!

Мемнон.

Па истину ћеш, царе, спознати,
А срцâ младић за час освоји!

Соломон.

Да, кад су лака, ал' ја, Мемноне,
Ја тражим јако срце —

Мемнон.

Имаш већ?

Соломон.

Не! Јест! — Је-л' ти си давно човек мој?

Мемнон.

Ил' мислиш младу познаницу, је-л'?
На сабску краљицу, на бисер тај
Са истока? Лепоту света тог?
Да! Чекамо је ето сваки дан,
Да гласници јој дођу. Жена та
Имаде ваљда, за чим жудиш ти —
И бићеш сретан.

Соломон.

Ти ме не схваћаш.
Ја нећу лепу! Срце тражим ја!
И сишао бих ма у колебу,
У јадни станак света сиротног,
Ја . . . Побро, што сам данас обећао
Јеровоаму, мора бити сад —
Још данас ћу да видим Суламку,
Голубичицу горе зелене,
К'о онда што је нас два назвасмо
А? Да-л' се сећаш?

Мемнон.

Да, да, сећам се,
Кад к'о трубачи цара Давида
У шали оно шумом лутасмо —
Твој отац онда још је био жив

Соломон.

И после смо је чешће виђали

Мемнон.

У златне дане.

Соломон.

Што су минули
И никада се неће вратити. —
Обећах бити Јеровоаму гост,
Па хајдмо брзо, побро, на ноге;
Хајд за мном! Зовни пратњу ловачку.

Мемнон.

Баш то и хоћу.

Соломон.

Само похитај!

(Мемнон се поклони и оде.)

ПРИЗОР ОСМИ.

Соломон без **Мемнона.**

Соломон.

То не бих треб'о! — Знам је, бајни створ,
Тад она мишља, ја... ал' доста с тим,
Да опет чујем оног виса шум,
И видим крш и поток раздраган,
У дô што тече; да њин дахнем зрак,
Што ведри, блажи; овде ј' загушно;
Па нек ме туђа срећа опије . . .
Јеровоам је богат, пресретан,
Јер њега љуби срце њезино!

(Наставиће се.)

НАЈСТАРИЈЕ СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

IV. ЛЕГЕНДЕ.

Српске народне песме деле се по својој старини на четворо:

1. Најстарије, које је Вук Караџић побележио у 1-вој књизи својих народних песама и које садржајем својим досижу у претхришћанско доба, т. ј. у доба, када још не примисмо веру христову, него бејасмо у својој старој претхришћансхој вери.

2. Песме, које потичу из доба Немањића, све до свршетка косовскога боја.

3. Песме, које певају српске догађаје после косовског боја, све до:

4. Јуначких песама из новијега доба — доба устанка Срба и Црногораца.

Когод је узео у руке, да чита наше најстарије народне песме, које су данас прибележене, или их у народу слушао, могао је упознати разлику, која је у садржини њиховој. Било је прилике, када смо писали, да су у њима останци из доба претхришћанског, јер нас тамо одведоше коледске, додолске и вилинске песме. Али међу најстаријим српским народним песмама наићи ћемо и на такове, у којима су имена оних светитеља, које данас празнује наша света

православна црква. По том би могли помислити, да су ове песме постале у нашем народу тек онда, када пређосмо у веру христову, а не када бесмо још у старој претхришћанској вери.

Зато ћемо се овом приликом забавити послом, који ће испитивати такове народне песме, које се називају легендама, не би ли могли колко толко дознати, јесу ли наше народне легенде доиста из нашег хришћанског доба, или не. Ако нису, а оно од куда у њима имена светитеља, која се спомињу у таковим песмама, које су постале пре, него што су Срби својим преласком у веру христову, могли чути за њих — и шта би нам значила онда та имена?

* * *

У II. књизи српских народних песама, које је покупио Вук Стеф. Караџић, на првом је месту песма, која ће бити позната многому од наших поштованих читалаца Ми ћемо ју опет зато целу у овом листу исписати, да би нам њезин садржај још боље био познат, а гдекоја места у њојзи, штампана положени слови, значиће нам нешто више, него што би ми помислили, када целу песму навлаш читамо.

Прочитајмо дакле песму:

1. Свеци благо дијеле.

Мили Боже! чуда великога!
Или грми, ил' се земља тресе!
Ил' удара море у брегове?
Нити грми, нит' се земља тресе,
Нит' удара море у брегове,
Већ дијеле благо светитељи:
Свети Петар и свети Никола,
Свети Јован и свети Илија,
И са њима *свети Пантелија;*
Њим' долази *Блажена Марија,*
Рони сузе низ бијело лице.
Њу ми пита *Громовник Илија*:
„Сестро наша, Блажена Марија!
„Каква ти је голема невоља,
„Те ти рониш сузе од образа?“
Ал' говори Блажена Марија:
„А мој брате, Громовник Илија!
„Како не ћу сузе прољевати,
„Кад ја идем *из земље Инђије*.
„Из Инђије из земље проклете?
„У Инђији тешко безаконе:
„Не поштује млађи старијега,
„Не слушају ђеца родитеља;
„Родитељи пород погазили,
„Црн им био образ на дивану
„Пред самијем Богом истинијем!
„Кум свог кума на судове ћера,
„И доведе лажљиве свједоке
„И без вјере и без чисте душе,
„И оглоби кума вјенчанога,
„Вјенчанога или крштенога;
„А брат брата на мејданазива;
„Ђевер снаси о срамоти ради,
„А брат сестру сестром не дозива.“
„Њој говори Громовник Илија:
„Сејо наша, Блажена Марија!
„Утри сузе од бијела лица,
„Док ми овђе благо под'јелимо,
„Отић' ћемо Богу на диване,
„Молићемо Бога истинога,
„Нек нам даде кључе од небеса,
„Да затворим' седмера небеса,
„Да ударим' печат на облаке,
„Да не падне дажда из облака,
„Плаха дажда, нити роса тиха,
„Нити ноћу сјајна мјесечина,
„Да не падне за три годинице;
„Да не роди вино ни шеница,
„Ни за цркву часна летурђија.“
Кад то чула Блажена Марија,
Утр сузе од бијела лица.
Када *свеци благо под'јелише*:
Петар узе винце и шеницу,
И кључеве од небеског царства;
А Илија муње и громове;
Пантелија велике врућине;
Свети Јован кумство и братимство,
И крстове од часнога древа;
А Никола воде и бродове;
Па одоше Богу на диване,
Молише се три бијела дана
И три тавне ноћи без престанка,
Молише се, и умолише се:
Бог им даде од небеса кључе,
Затворише седмера небеса,
Ударише печат на облаке,
Те не паде дажда из облака,
Плаха дажда, нити роса тиха,
Нит' обасја сјајна мјесечина;
И не роди вино ни шеница,
Ни за цркву часна летурђија.
Пуно време за три годинице;
Црна земља испуца од суше,
У њу живи пропадоше људи;
А Бог пусти тешку болезању,
Болезању страшну срдобољу,
Те помори и старо и младо,
И растави и мило и драго.
Што остало, то се покајало,

Господина Бога вјеровало.
И осташе Божји благосови,
Да не падне леда ни снијега
До један пут у години дана;
Како онда, тако и данаске.
Боже мили, на свем теби вала!
Што је било, више да не буде!

Ето у целини те песме, а из садржаја њезиног разумедосмо, како светитељи благо деле: св. Петар, св. Никола, св. Јован и св. Илија и са њима св. Пантелија, а понајвећи је још громовник Илија, који слуша Блажену Марију, како се ова тужи на проклету земљу Инђију, и на народна безакоња у њојзи. За то ће ови светитељи казнити тај народ, док прво поделе благо, и оду Богу на диване, те ће молити бога истинога, да казни тај грешни народ. Свеци благо поделише, па по том измолише у Бога, те је овај љуто казнио грешнике, од којих је силесију поморио, а што је остало, то се покорило, и у Бога истинога веровало.

Заиста чудновате мисли у простога човека, српскога народнога гуслара, кад нам је оваку песму могао отпевати. Покушајмо да уђемо у траг чудноватому садржају те песме, која је тако стара, да нам је могла причати, догађаје из оних прастарих времена, када су светитељи поделили међу собом „благо“, па њим и данас управљају, када је Бог скоро цео свет поморио, а оно мало што је остало, то се покајало и „Господина Бога веровало.“

Јесмо ли ради докучити, одкуда тако чудновато веровање у нашега народа, које својом садржином допире у прастаро доба, то ћемо морати завирити у оно друштво, које је живело у то прастаро доба, па ћемо потражити, не би ли у њем нашли и наш народ, и кад га нађемо потрудићемо се да завиримо мало у садржину веровања и причања ако не његовога баш, а оно бар којега од оних народа, који су с њим некад били у једном друштву, који су с њим некада чинили једну заједницу, једну породицу, која се временом у силне чланове распала, па се разишле, те једни одоше једному, а други другоме крају.

Пођимо дакле тим путем и покушајмо, да нам он буде што краћи, чистији, простији а тим јаснији.

(Наставиће се.)

ДОПИС ИЗ БУДИМ-ПЕШТЕ.

(Угарско Српство на Будим-пештанској изложби.)

Будимпештанска изложба отворила се 2. Маја о. г. Изложба та износи нам у главном само производе угарске У мањој мери заступљена је Србија, Бугарска, Влашка, Турска Грчка (све у једној згради), Аустрија и Чешка.

Нема сумње, да будимпештанска изложба има врло згодно место. Смештена је у „варошкој шумици.“ Место ово само по себи је врло лепо а још кад се увече разаспе кроз дрвеће електрична светлост на оне зграде мале и велике са цифрасто украшеним кулама, на језерце, које је истина дању зелено али у вече га електрицитет посребрни — онда се може човек занети и помислити, да није у Пешти него у каквом рају.

Но не бој се, српски читаоче, нећу да те мучим ни да ти описујем оно, што би ти могло расветлити тек једна добра слика или најбоље још твоје рођене очи — то не, ја хоћу само да те упозорим на нешто, хоћу да те уведем у једну обојену дашчару (јер грехота је, зградом је назвати.) У тој дашчари ће ти око засветлити, срце ће ти заиграти у сред оне туђине и ти ћеш и нехотице кликнути: здраво, познаници моји у туђини, о, здраво, слике, које сте ми за срце прирасле!

Знам, да ће та дашчара, ма да је најгадније здање у целој изложби, привући око сваког овостраног Србина, јер је у њој дат један кутић и српским рукотворинама, То вам је зграда „кућевне радиности“. У тој згради изложене су рукотворине простога народа краљевине угарске. Начињене су од дасака собице, у којима човек види мртве ликове људске у врло разним ношњама. На свакој соби стоји таблица са натписом, које су народности те прилике и из ког краја Угарске.

Уђимо унутра у зграду кућевне радиности. Ту вам се отвара врло шарена слика. На среди су оне собице, у којима су изложене ношње разних народа угарских а из разних крајева. Унаоколо су орманови стаклени. Цела ова зграда украшена је изнутра самим српским ћилимовима. Кад човек уђе унутра с леве руке прва соба је српска и то, као што на таблици стоји, из торонталске жупаније. Према њојзи су изложени женски ручни радови. Пре свега врло велик избор разних врста српског платна сади и ћерћелије у многим облицима. Није нужно да га хвалим; цене њега већ надалеко, па и Пештанкиње знају да је то szerb vászon и често се заустављају код њега. До српског платна стоји стаклен орман, који све трепти од злата. Ту су изложени златни везови српски. Пештанска господштина не може да верује, да то сељанске жене и девојке раде а још мање им иде у главу, да то сељани носе. Својим рођеним ушима сам чуо, како је један господин узвикнуо: но, па шта онда господа да обуку, кад се сељани овако носе!? Али у сјају и елеганцији далеко надмашају ове знатне везове убрадачке капе или џеге, које су у врло ле-

пом броју и врло одличним примерцима заступљене. То су вам прави дијадеми, које би могла и највеће богаташка понети. — Златни су ти везови, али су још златније ручице, које су их радиле.

Но, а ћилимова има покор! Они су поплавили сву дворану. Ја у опште не знам, чиме би се испунила та грдна просторија, да њих није. Поред ћилимова истичу се својом лепотом и лепом орнаментиком и торбе ткане. — Ћилимови српски су у велико ушли већ у индустрију. По највећим трговинама, по најбогатијим кућама може се човек сусрести с том српском рукотворином. На овој изложби имају српски ћилимови лепу наду на прођу. Опажа се, да ти ћилимови имају врло несаразмерну цену. Често наиђе човек, да је велик и леп ћилим јефтинији него мањи а од мање лепоте Види се, да народ не зна још ни сам, шта има у својим рукама, не зна, шта да иште за свој посао Ова ће изложба зацело још више унети наше ћилимове у свет па ће им и цену углавити.

Не тиче нас се на послетку,како је с осталим стварима, али на овој српској изложби види се страшна једностраност и грдан немар, као да је каква мађијска рука радила. Сви они силни ћилимови, везене кошуље, српско платно покупљени су *само* у Банату и то из неколико места тек (већином из Врањева, Башаида, Меленаца и Кумана; у капама се особито одликује Мокрин.) Зар није то највећа лакомисленост, такав посао уклопити туђинцу, (неком професору из Бечкерека) у шаке, који нема за то ни разумевања ни љубави ни осећаја? Није ту ништа приуготовљено ни наручено, него изгледа, да је све на врат на нос ишло; тај господин је отишао у села па: дед свлачи ту златну кошуљу са себе, скидај тај шлинговани застирач с кревета, дај тај пешкир са св. Јована! Само тако се може растумачити, што су неке ствари прљаве, да је срамота. Ја сумњам, да би српска жена дала из куће тако што прљаво

Таква иста ладна, маћијска рука види се и на „српској соби“. *Свака соба је брижљивије и смишљеније удешена него наша.* Ако је то само случај, то је заиста чудан случај! У свакој соби намештене су прилике по некој замисли: чисто је скинут, насликан један чин из живота. За Србе се нико не брине. Онај господин из Бечкерека нашао неки стари, црвоточан, шантав кревет, сандуку се не види лице, неке лутке стоје у соби: не знају, шта да раде с њима, како да их мету, у ком положају? Једва једаред умудрише се и у дванаестом часу позваше чика Стеву В. Поповића, надзорника текелијиног завода, да им помогне. И тако имамо да захвалимо чика-Стеви а особито похвалној ревности његове госпође Јустине, која је ли из родољубља читаве последње недеље пре отварања изложбе радила — што се не обрукасмо пред страним, необавештеним светом.

Јели нужно да описујем собу? Јели нужно да описујем тици њено гњездо? Доста да кажем, да ју је Србин удесио, који је и био и видео и живео у тој соби. Још колико би се лепше то могло удесити, да се све за времена спремило!

Врло је згодна, дивна и пуна живота слика склопљена од оних мртвих лутака. Најглавнији тренутци из живота српског су истакнути; представљене су најдичније особине Србинове.

И ово је замисао чика-Стевина. Ево вам те красне слике: За разбојом седи млада у златној капи и тка ћилим. Мало подаље од ње стоји гајдаш, млад момак у диштриктском оделу, са везеном кошуљом и црвеним сомотским прслуком. Свира гајдаш а пред њим се ухватиле две девојке па играју. Загледајте у све ове собице; такве узвишено-дивне слике нећете наћи *Песма и ручни рад* — две најлепше црте, што красе Србина! Весеље и збиља; идеалност и реалност како се грле у српском животу! Како песма и игра слади животну збиљу!

Ето у те се четир прилике илуструје живим бојама српски живот. Народ, који тако дивне особине има, неће пропасти. Онај који очајава, који пада и подаје се, не познаје сам себе, не зна, шта лежи у народу. Ко да се не сети овде оне старе грчке мудре пословице: познај самога себе. Нису то празне речи! Сине српски, који си се одродио, приступи љубављу и проучи свој род па ће ти се смрзнуто срце откравити; сине, који очајаваш, проучавај па ћеш се подићи, а који си сталан, постаћеш јачи од станца-камена! **то.**

ГЛАСНИК.

(Матица Српска.) 20. априла (2. маја) 1885. био је састанак одбора за издавање „Књига за народ“ из задужбине Петра Коњевића. На састанку су били сви чланови одбора, и то: председник др. Ђ. Натошевић, потпредседник Светозар Савковић и чланови: Ђорђе Рајковић, др. Ђорђе Дера и секретар А. Хаџић. — Решавани су ови предмети: 1. Др. Ђорђе Натошевић јавља, да је прочитао дело Ј. Радосављевића „О васпитању“ и налази, да је садржај слаб, а слог никакав. Према том мишљењу не прима се споменуто дело за библиотеку. — 2. Др. Ђорђе Натошевић јавља, да се дело Петра Ј. Кнежевића под насловом: „Ратар у пољу и на дому“ тако, као што је сад написано, не може употребити за библиотеку. Наводи дела, која би писац могао прочитати, да му посао бољи буде. Дело се не прима. — 3. Исти јавља, да је и по самој ствари и по лаком слогу добро дело „Најглавнија правила о практичном васпитању деце“, које је по немачком израдила Милева Симићева. На основу тога мишљења прима се споменуто дело за библиотеку. — 4 Др Ђорђе Дера јавља, да је прочитао дело под насловом: „Одело и станови у своме односу с ваздухом“ од Р. Радоа, које је с француског превео Здравко Рајковић. То дело могло би се употребити само тако, кад би се прерадило, па кад би се, што се саме ствари тиче, избегавало свако теорисање, које само отежава разумевање Писац треба даље да се обазире нарочито на прилике нашег народа, како станује и како се одева, а што се тиче облика, да што простије и популарније описује. Према том мишљењу не прима се речено дело за библиотеку 5. Мита Петровић шиље за библиотеку два састава: „Чувај зубе“ и „Здрава кућа.“ Оба је дела на француском језику написао др. Х. Жорж, а он их је за наш народ слободно превео. Дело „Чувај зубе“ издаје се на оцену дру Ђ Натошевићу, а дело: Здрава кућа“ дру Ђ. Дери. — 6. Стеван Милованов подноси своје дело: „Пазимо на здравље, то највеће благо наше.“ Издаје се на оцену дру Ђорђу Натошевићу. — 7. Здравко Рајковић нуди се, да изради за библиотеку ова дела по француском оригиналу: 1. „Нова теорија о сунцу“; 2. „Светлост и климати“; 3 Нова метеорологија и предвиђање времена“; 4. „Историја земље“; 5 „Појаве у атмосфери“; 6 „Историја воде“; 7. „Први појмови из науке.“ Жели, да му се јави, да ли ће се примити та дела. Унапред се не може рећи, да ли ће се примити. То ће се решити, тек кад се дела прегледају. По досадањем раду пишчевом види се, да не пише популарно. — 8. Ђорђе Рајковић јавља, да је прочитао дело Богдана Добросављевића под насловом: „Доктор Ј. Марић у Бољевићу или поуке о домаћом васпитању.“ Сам писац

вели: „Има неких недосљедности, које вријеђају граматичка правила, што је траг туђег уплива, те које сам и сам, али прекасно опазио. Признајем сам, да сам шегрт за обрађивање оваких тема.“ Тој искреној исповести одговара и израда, те тако оцењивач предлаже, да се рукопис врати писцу. На основу те оцене не прима се речено дело за библиотеку.

У среду 20. априла држао је књижевни одбор под председништвом проф. Св. Савковића седницу, на којој су били ови чланови: др. Ђорђе Дера, А Хаџић, Стеван Лекић, др. Милан Савић, Милан А. Јовановић, Андрија М Матић. Јован Грчић и Сава Петровић. Узети су били у претрес ови предмети: 1. Непознат писац шаље на награду позоришно дело: „Цијанискиња“, трагедија засад у три чина. Издаје се на оцену члану Јовану Грчићу. — 2. Ђорђе Рајковић јавља, да је прочитао „Српске народне приповијетке из Горње Крајине“, што их је скупио Владимир Красић, и предлаже, да се те приповетке приме за Летопис. Предлог се тај прима а скупљачу В. Красићу одређује се у име награде за труд 40 фор. — 3. Ђорђе Рајковић јавља, да је прегледао „Српске народне приповетке“, што их је по Славонији скупио Јован Петровић. Оценитељ није за то, да се све приповетке приме, него да се одаберу неке, које ће он уреднику Летописа означити. Предлог се тај прима а скупљачу се одређује у име награде 15 фор. — 4. Ђорђе Рајковић јавља, да је прегледао „Српске народне песме“ и „Српске народне приповетке“, што их је скупио по Банату Љубомир Лотић. По оцењивачевом мњењу не провејава те песме стари оригинални дух поезије а немају ни оне велике естетичне вредности, која се огледа у песмама Вукове збирке И скупљене народне приповетке слабе су а местимице изгледа, као да су превођене с немачког. С тога предлаже оцењивач, да се ни песме ни приповетке не приме. Оцењивачев се предлог прима. Ђорђу Рајковићу одређује се како за оцену ових приповедака и песама, тако и за оцену приповедака, што су их скупили В. Красић и Ј. Петровић, у име награде 20 фор. — 5. Члан Милан Савић јавља, да песма Војислава Ј. Илијћа: „Елегија“ заслужује свако признање Песма је та јасан израз заокруженог, смелог а при том и скроз симпатичног полета, праве песничке фантазије. Онај сањалачки, кад и кад мистички дух даје тој песми неописано мек чар. На основу те оцене прима се песма за Летопис а песнику се одређује у име награде 30 фор. — 6. Члан Јован Грчић јавља, да је позоришно дело неименованог писца под насловом: „Кнез Бранислав и Милана шћерка“ тако слаб, управо недотупаван посао, да није вредно о њему ни речи трошити. Према томе мњењу не прима се та позоришна игра.

Одбор за издавање „Књига за народ“ из задужбине Петра Коњевића имао је опет у суботу 24. априла састанак, на коме су били сви чланови тог одбора а решени су ови предмети: 1. др. Ђорђе Натошевић јавља, да је прочитао спис Стевана Милованова: „Пазимо на здравље, то највеће благо наше“ и налази, да се може примити, али да се нешто изостави и измени. Нарочито би ваљало изменити наслов, јер би се предмет тако морао протезати кроз много књига, а у програму је речено, да буде свака књижица засебан предмет. Овде се говори само о ваздуху као услову здравља, управо о нечистом ваздуху као узроку болести, па према томе треба да је удешен и наслов. Дело се прима, али је писац дужан према оцењивачким примедбама удесити га. — 2. др. Ђорђе Натошевић јавља, да је прочитао спис: „Чувај зубе“, који је по францускоме оригиналу дра Х. Жоржа прерадио Мита Петровић Оцењивач не препоручује то дело тако, као што је написано. По његовом мњењу ствар овако изложена не вреди много за наш народ, на неким је местима застарела а гдегде и погрешна, језик је пак за народну књигу неудесан и на неким местима неразумљив. Према томе мишљењу не прима се дело: „Чувај зубе.“ — 3. др. Ђорђе Дера јавља, да је прочитао дело: „Здрава кућа“, које је по француском од дра Х. Жоржа слободно за народ прерадио Мита Петровић. Оцењивач вели, да је тема по себи добра, само је врло кратка па зато предлаже, да се дело врати писцу, да га прошири. Кад то писац учини, моћиће се дело примити, али не за прве свеске. Предлог се тај прима

Исти је дан била и седница књижевног одељења, која је заказана била из прошле седнице. Председавао је председник Матице Српске др. Ђорђе Натошевић а били су ови чланови: Световар Савковић, др. Ђорђе Дера, Ђорђе Рајковић, Стеван Лекић, Милан А. Јовановић, др. Милан Јовановић-Батут, др. Милан Савић, Стеван Милованов, Андрија М. Матић, Јован Грчић, др. Стеван Павловић, Аркадије Варађанин, секретар А. Хаџић и актуар Сава Петровић. На седници је овој поднео секретар извештај о раду књижевног одбора за последњих пет месеци. Осим тога су прочитане критике Павла Марковића из Карловаца и Милана Андрића на роман неименованог писца под насловом: „Патница.“ У дугачкој и образложеној оцени износи Павле Марковић слабе стране томе делу, доказује, да у роману томе нема ни поуке ни забаве, да не одговара ни естетичним захтевима ни савременим назорима те предлаже, да се дело одбије. Исто се тако о том делу неповољно изражава и Милан Андрић те се тако на основу једногласних тих оцена одбија роман „Патница“. Оцењивачима се за читање и оцене одређује свакоме по 20 фор. — Поднео је затим члан др Стеван Павловић овај предлог: да се по примеру старијих Летописа навек ставља у Летопис списак нових умотвора из српске и у опште славенске књижевности и уметности, уз рецензију њихову, а тако исто и некролог преминулим српским и словенским књижевницима, осим тога да се у Летопис мећу само такве забавне ствари, које су вађене из народног живота или обичаја и имају своју особиту психолошку или друштвену тежњу и замисао. Предлог се тај прима у начелу а књижевном се одбору оставља, да га изводи, у колико и како може.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште у Митровици). Прошле недеље приказала је дружина срп. народ. позоришта Скрибову-Легувеову: „Адријену Лекуврерову“ са С. Вујићком, Димитријевићем, Д Ружићком и Лукићем у главним улогама, и Суботићевог „Милоша Обилића“; једно је вече посвећено било успомени Косте Трифковића, даване су три његове шаљиве игре: „Француско-пруски рат“, „Честитам“ и „Љубавно писмо.“ Даље су на репертоару: „Госпођа од Сен-Тропеза“, „Марки Вилмер“ и Шекспиров „Отело“.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Душан Рогић, уредник Загребачког „Српског забавника“ позива на претплату на хумористично-сатиричан лист „Стрелу“. „Стрела“ ће почети излазити почетком месеца Маја о. г. а излазиће два пут сваког месеца. Цена јој је до краја ове године 1 фор. 50 новч. Чист приход од „Стреле“ намењен је потпори и унапређивању „Српског забавника!“

— Мађарска академија знаности у Будимпешти досудила је драмску награду из фонда Телекијева шаљивој игри под насловом „Овид“, коју је написао Александар Шомло,

члан Сегединског народног позоришта. Исти је глумац и лане крај петнаест такмаца добио награду са својом глумом: „Első szerelem“.

— Од збирке „Novellenschatz“, коју издају Павле Хајзе, Херман Курц и Лајстнер, изашло је већ 50 свезака са 170 новела.

— Алфред Тенисн, увенчани песник енглески, ради сад на епу једном, коме је јунак генерал Гордон.

СМЕСИЦЕ.

(Чиме се крепи глас?) Говорници попију по чашу воде па тако освеже грло. Но оперни певачи много што шта друго раде, да за време представе одрже и појачају снагу свом гласу. Тако на пример тенориста Вахтел поједе жуманце с шећером, Ниман попије чашу шампањца; Тихачек је пио топла бордовца са кором циметовом; осим тога сисао је лимун и јео шећер; Нахбаур гриска шећерлему. Али најбоље канда ради баритониста Faure у Паризу; кад треба да пева, он тај цео дан прележи у постељи па нити пуши нити проговори и једне речи. Исто се тако отприлике владају и славне певачице. Анријета Сонтагова јела је сардине међу сваким чином, Аделина Патијева пије соде а Кристина Нилсонова пива.

(Колико људи живе у ком рувету.) Најздравији је рувет баштованство те баштовани живе врло дуго. Од радника умних живе свештеници најдуже, лечници најмање. Тек ако трећина лечника дочека 60. годину. Што се тиче баш правих научењака, то живе по статистичким рачунима у просеку природњаци 75, философи 70, правници 69, филолови 66 година. Глумци и музичари не живе дуго. Музичаре често утуче живчана боља, а то је отуда, што музика кроз уво дејствује на мозак и мождину и то тим јаче, што се више живчани систем узбуди разним спољашњим и унутрашњим моментима. — Чудно је одиста, да 26% пивара и 23% пекара умиру од суве болести.

(Шта вреде женскиње?) Законодавци старих и нових држава сасвим су различне назоре имали о том, шта вреде женскиње. Толико је сигурно, да је у најстаријих народа женско мање вредило од мушког. Мојсије је мушкарце ценио на 50 завежљаја сребра а женске само на 30. Омиру вреди женско 4 говечета. По казненом закону старих Ирланђана вреди тамо женско 3 марке тамошње (отприлике 11 фор. а. вр.) а старо немачко народно право Алемана цени женско на 200 форината, ако је девојка, а на 80 фор., ако је удата.

ЧИТУЉА.

У Петрограду је пре једно две недеље дана у 68. години века свог умрьо **Николај Ивановић-Костомаров**, уз Карамзина најодличнији руски историчар, који је својим темељним знанственим испитивањима и силним ваљаним делима стекао европског гласа. Сва своја дела, понајвише историјска а нека и белетристична, издао је Костомаров у 40 свезака. Главно му је дело „Историја Русије“. Дело је то назидано на чврстом темељу модерних знаности — Покојник је био члан-дописник југославенске академије знаности и уметности у Загребу, члан царске географске комисије у Петрограду а неко време и професор на свеучилишту.

АФОРИСМИ.

(Старо-грчки.)

Злу ваља већ с почетка стати на пут; јер се зло једном укоренило и утврдило као каква застарела болест, тада је тешко излечити га. *Перијандар.*

Већма се бој себе, него других људи, и не греши више, ако то нико не мора дознати, него ако то свему свету мора доћи до ушију. *Демокрит.*

Људе малодушне задобићемо цигло **поклонима**, али људе племенита срца привезаћемо себи доказима о љубави и оданости. *Ксенофонт.*

Краљ Агид обичаваше говорити, да Шпартанци нису никад питали, да ли су многобројни њихови непријатељи, већ само где су. *Плутарх.*

БИБЛИЈОГРАФИЈА.

Никола Милетић, народни добротвор. Написао А. Н. М. Задар. Печатња Виталиани и Јанковић. 1885. Стр. 35.

Гласник српског ученог друштва. Књига 60. Садржај: 1. Спољашњи одношаји Србије. II. Србија и кримска војна (1852–1856). Од Јов. Ристића. — 2. О границама знања. Од А. Васиљевића. — 3. Нешто о Горњој Морави. Од И. Јастребова. — 4. Нови обрасци за број комбинација друге, треће и четврте класе при неограниченом броју и понављању основака. Од Д. Нешића. — 5. О једначини хронографа код опште промењљивог кретања. Од Љ. Клерића. — 6. О непосредном заступању групе NH_2 у ароматичним аминима халогенама. Од С. М. Лозанића. — 7. Нове петрографске врсте. Од Ј. Жујовића. — 8. Друштвена и међународна борба за опстанак. Од Владимира Јовановића. — 9. Енглеска, француска и српска порота. Од Ј. Авакумовића. Први чланак. — 10. Књижевне оцене. — 11. Изводи из записника. — Стр. 333.

Смрт и погреб Црногорско-Брдскога митрополита Висариона Љубише, преминувшег на Цетињу 14 априла 1884. год. Оплакао Дионисије Миковић. Сплет. Штампарија Рушо и Марић. 1885. Стр. 18.

Народна библиотека браће Јовановића. Изашла је свеска 104. **Мамица.** Шаљива игра у 3 чина од Е. Сиглигетије. По мађарском удесио А. Хаџић. 16. н. (35 пара) Добија се у свима српским књижарама. - Претплата на 24 свеске ф. 3.50 (7 дин.) а поједина 18 н. (40 пара) и онда се шаље о трошку књижаре свака свеска уредно. — Излази сваких 14 дана 1 св. — Новац се моли у напред с пошт. упутницом.

„**СТРАЖИЛОВО**“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новчна по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТ. МИЛЕТИЋА У НОВОМ САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И УМЕТНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 19. У НОВОМ САДУ 9. МАЈА 1885. ГОД. I.

МОМЕ ОДЛЕТЕЛОМ СОКОЛУ.

ОД ЉУБИНКА.*)

Јуче добих писмо, — ох, кобни су гласи,
Узбуркали груди крвави таласи,
Син ми лежи болан, без наде, без јава,
На подглавку меком клонула му глава, —
Можда ће ми сунце за навека заћи —
Драгомире, сине, дал' ћу т' жива наћи?

Кочијашу, терај, сунцу мојих дана̂!
Шибај, шибај журно два коњица врана,
Моја мис'о брже, него они, лети:
Хоће ли ми чедо болест преболети?
Можда ће ми сунце за навека заћи! —
Драгомире, сине, дал' ћу т' жива наћи?

Облаци се купе, ситна киша бије,
Ал' ниједна капља на ме пала није,
Да угаси огањ у сред срца жива,
Од мога ме чеда дели магла сива,
Још у ону дôљу ваља брзо саћи —
Драгомире, сине, дал' ћу т' жива наћи?

Београда ево, кроз маглу га гледим,
Па у срцу зебем, задршћем, побледим!
Само два, три крока, па ево ме туди,
Да оросим сузом слабачке ти груди!
Да л' на сусрет идем радости ил' даћи?
Драгомире, сине, дал' ћу т' жива наћи?

Ево крова, куће, ево плота стара,
Ту жалосна мајка чедо разговара; —
Дотакох се браве, мозак ми се мути,
Ослушкујем, дал' ћу врисак какав чути?
Ал' упутри веје свечана тишина,
Над постељом меком боланог ми сина. —

Гле, да ли је ово моје чедо мило,
Што је дивне очи тихо заклопило?
На чеоце бледо црна самрт слази,
Ледено му лице, ледени образи!...
Ој, отвори очи животе и снаго,
Драгомире, сине, наше чедо драго!...

Трепавица с' диже, бол га тешки свлад'о.
Угашене очи, — угашена надо!
Гледа оца, мајку, — задњи уздах таје,
Ал' нас сунце јарко више не познаје!...
Ој, не гледај тако, увенута грано,
Драгомире, чедо, наша слатка рано!...

Склопише се очи, оне очи дивне,
На уснама трепте речи жалостивне!..
Само тихо, тихо, нек нам чедо снива,
Чеоце му бледо анђелак целива..
Не видите светлост божанскога плама
Како тихо лебди на бледим уснама?

* * *

Не, у јаву црну ја гледати нећу —
Моме чеду брже воштаницу свећу!
Авај чедо драго, срце срца мога,
Гледни тужну мајку, гледни оца твога.

*) Драгог нашег пријатеља и сарадника нашем листу, песника лепих „Жалиља̂,“ задесио је пре неколико дана страшан удар. Мило му чедо, синчића Драгомира оте немилостива смрт из наручја родитељског. Брижни родитељи хтедоше спасти драго дете од гушобоље, која у њиховим крајевима влада, па га мати одведе у Београд, али суђено би, да добре родитеље не мимоиђе зао удес. Запаљењу мозга подлеже нејаки створ у шестој годиници илађаног свог века. — Ако таквој рани има мелема, то држимо, да ће честитом пријатељу нашем одланути нешто и олакшати му сињи терет уверење, да ће бујним овим откуцајем уцвељеног срца, којим се прашта са „одлетелим својим соколом,“ ганути сваког читаоца на искрено сажаљење и саучешће. Нека буде уверен, да ће му се бол разумети, па не би ли и у томе нашао бар и најмање утехе. У.

никад на рукаве облачио није. Узео би затим палицу и кренуо још за хлада у — прво село.

Другом по сата пешице а њему сат и по. Трипут толико.

Враћао се тек под ноћ. Опет за хлада. Носио је оба рукава у кабанице пуна комађем хлеба.

Сиромашак! Напросио је! Баш у туђем селу!

Знао деда-Ата, да свет приметио, како он проси. Болело га то. Али помоћи нема. Ишао је бар у друго село. Није хтео, да га његови сељани виде, ако већ и знају, да је просијак!

Да морао није, не би тај стао на туђ праг. Можда баш не би морао просити, али ко зна, докле ће живети! Смрт је на њега зацело заборавила.

Испрошена кора хлеба трајала дуго Ати. Окорела се. Он ју сирома квасио. Омекшала је тако и деда ју јести могао.

Хранио се тако сиромашак. Патио се управо. Чемеран је то живот!

Деда није имао никог и — опет је поквашен хлебац делио са најближим својим.

Имао деда у кући мачка једног. Имао је дуго време и петла. Добио га однекуд. Скапао је одавно већ.

С њима се он највише и разговарао.

Колико и колико пута чули смо, како деда-Ата виче мачка па онда петла. Виче их баш по имену. Дао им он и имена. Зове их из травуљине. Хоће да их нарани. Прихватио се сам мало па се сетио и њих. Од малога мало и њима дао.

Мачак се по комшилуку омастио зацело више пута него деда-Ата. Петао није знао скитати се. Нашао је које зрно на путу. У Атиној авлији зрна ни за лек. Не памти скоро нико, да је деда имао кад какве летине.

Сиромах је деда-Ата. Стар је; престар је. И срамота га, што мора да досађује другом. Помислио је већ много пута: „Боже, боже, што ме не примиш већ, кад ником ни од какве асне нисам. На досади сам и сâм себи а да нисам другом! Та баш ни за што нисам.“

Опет против божије воље није могао ни умрети деда-Ата. А доћи ће већ и то. И није далеко. Како који дан све ближе.

Види се то и на деди. И познаје се. Већ тешко и иде; и ноге га издају. Уши и очи већ одавно. Од неколико година тешко чује. И, чим мало ветра само, а он не чује ништа. Нешто још види али то се не зове имати вида.

Осећао и сам Ата, да неће још дуго. Па све се богу моли, да не болује дуго. Ко ће га дворити у болести? Та нигде никог нема!

Моћ издала деда-Ату сасвим. Не може већ ни да седи а од хода ни разговора. Тек по који корак кадар направити. Баш кад мора!

Понајвише лежи деда-Ата.

Нађе се когод, те дође, да обиђе деду. Али ретко! Наша мати понајчешће. Видела и она, да је Атин крај већ близу. Душе ради долазила, да надгледи болесника. Долазила на дан и по више пута. Доносила му по коју и понуду. Да богме, шта имала и шта могла. По коју крајцару и потрошила а да болном још снаге прибави. Слабо помаже!

Дође једног дана мати Ати, а он ће нешто молити. Нека упрегне, моли Ата, Совра коње у кола и нека га однесе до попа. Има важна разговора.

Зачудила се мати! Шта ће деда код попа?

Опет рекла оцу. И отац је учинио Ати по вољи.

Шта је Ата радио код поп-Самуила, није свет знао. Знао је само стари свештеник и још два старца, комшије свештеникове.

Свет је говорио, да се Ата причестио.

Није схватила ни недеља дана после тога а деда-Ата преселио се у вечност.

Мати наша скоро увек у последње време била код болесника. Жао је било сиротог Ате. Дође на часак кући, да надгледи. Па опет деди.

Нико други ни да завири у Атину собу. Мари свет, што је Ата болестан. Мари ко, што ће и умрети. Нек умре! Доста је и живео!

У недељу пред Атину смрт скапао мачак деда-Атин. Кад Ата чуо то, жао га било. Опет се обрадовао па ће матери нашој:

— Ћерко и ја ћу скоро. Данас а најдаље сутра и — Ате неће бити. Неће нико сузу за мном пустити. Штета није, што умирем.

Говори болесник а једва речи изговара.

Уморио се а тек неколико речи рекао.

Примирио се деда. Али ће наставити.

Нешто се помакао Ата. Гурнуо је руку под јастук. Рецимо, да је био јастук. Извукао испод њега стару неку мараму. А рука му сва дркће од слабости.

Чисто се сад променуо деда-Ата И почеће веселим лицем, блаженим неким осмејком:

— Синко и кћери! Спреман сам за други свет и — опет још једно имам да извршим. Ево ти ова марама. У њој је везан тридесет и један талир. Било их је више. Крваво сам их

скуцкао у младе дане своје. Морао сам доста и потрошити. Све то поклањам теби и твојој деци. То ти је хвала од сиротог Ате. Тим ти захваљујем, што си ме надгледала. Нека ти је благословено! Нема Ата никог! Ти си му и твоји најближи. Будите сретни сви до једног!

Једва је реч по реч изговарао.

Даље није могао.

И опет је рекао и наредио за укоп. Његова још Круна спремила оба покрова и све. Тамо је у оном старом сандучету. Попи је дао за сахрану. За сандук нека плати мати. Нека су само четир даске па доста је.

Деда-Ату сахранио баш главом стари парох Самујило. Није дао капелану.

Хтео свештеник нешто рећи о опелу. Видело се по њему. Али није имао коме. Само четир носача, — једва их наш отац намолио, — и три старице са матером нашом испратиле деда-Ату.

Бог да души старој прости!

Давно већ труне тело дедино. Сви наши сећају га се из захвалног срца. Сестра понајвише.

Сваког ружичала и сваких задушница прелива му гроб и спомен чини.

Где је био кућерак деда-Атин, сад спретна кућица моје сестре и њеног мужа.

Деда оставио кућерак сестри мојој. Кад се уда, нека се усели у њу.

Јавно у цркви рекао стари Самујило то брзо после Атине смрти. Придиковао и похвалио деда-Атино милостиво срце. Па и захвално срце.

Мати и талире, што остали, дала сестри, кад се удала. Мало тим, мало отац наш, мало отац мог шурака и — родитељи скрпили кућу деци својој.

Сиромах деда-Ата! Не имао нигде свога и опет га се сећа бар ико у селу. Понекад ће когод и да приповеди што из његова чемерног живота!

РАЗНИ ПУТЕВИ.

ПРИПОВЕТКА МИЛАНА САВИЋА.

(Наставак.)

XV.

Омладина се разишла; у Новом Саду владала је опет тишина, и на површини друштвеног живота једва ако се овде или онде видело омање таласање, што је носило на себи тип омладинског састанка — можда у срцу које лепе девојке а у изразу на снужденом лицу њеном. Највећи одзив остао је у „Заточнику“, где се водила жива преписка о позиву, значају, начину и карактеру омладинског збора. Преписка се водила лепо, достојанствено ако и местимице оштро. Заступник новијег омладинског правца гледао је, да улепша многе појаве на последњем збору, а заступник старије омладине вадио је из тих појава многе доста жалосне закључке. Поред свег улепшавања од стране нове омладине наишло је становиште заступника старе омладине на веће саучешће код народа, јер му је изгледало природније и родољубивије.

И само уредништво „Заточника“ било је за стари програм, особито у прво му доба, а то је чинило, те се млађи нараштај окренуо од њега, јер му није био доста радикалан. Огромна већина народа пак, а с овом у свези и многи чланови млађег нараштаја, остала је „Заточнику“ верна, јер је у њему нашла прави израз својих жеља и потреба, нашла је несебично, чисто заступање својих права. Много је допринело и то, што се један део омладине оделио од социјалистичке струје и стао на становиште чисто народно. Та нова, или управо обновљена струја добијала је све више маха, тако, да су и саме социјалисте почеле бар речима да нагињу народном правцу. Па и у Србији био је „Заточник“ од великог уплива; што се није могло или није смело у Србији изнети на јавност, то је чинио „Заточник“ — тако, да се тај лист могао сматрати за право гласило српског народа. Милић је могао с поносом гледати на развитак и на уплив свога органа; он и остали сарадници трудили су се искрено и својски, да га одрже на истој моралној висини, а то им је поред поштеног и свесног рада лако ишло од руке, тим пре, што их је народ сам својски потпомагао.

Да богме да су с друге стране наишли на велике препоне. Влада их је сумњичила једнако; горњи листови доносили су разне извештаје о неком ровењу „Заточника“, о директним увредама црквених великодостојника. Но сва та ниска средства нису помогла ништа; углед „Заточника“ растао је од дана на дан тако, да је он с народом заједно био већ и нека сила, с којом је ваљало рачунати. Народ се чврсто држао свог „Заточника“, јер је био уверен, да само у њему има искреног пријатеља. Тако је растао број претплатника свеједнако, да су се не мали трошкови око редакције и адми-

нистрације не само могли намирити, него је и остао приличан сувишак, који је остављан за разне могућности.

XVI.

Кад је Милић саопштио Костићу, да се нашао, који хоће да му даде нужна средства, да може довршити науке своје, био је овај тако изненађен, да није могао у први мах ни речи да изусти, и тек доцније, у току Милићевог разлагања, отме му се питање, ко је тај меценат. Но Милић не хтеде никако да га именује; рекао му је само толико, да ће преко њега добијати редовно новце. Костић му се захвалио од свег срца и кад је Милић из редакције отишао, седе на столицу, спусти главу на руку и поче дуго да премишља. На послетку се диже нагло, извади из џепа подебело писмо, покида га на ситне делове и баци ове у кошар. За тим извади из новчаника повећу банку, замота је у хартију, положи је за тим у куверту, узме шешир и изађе нагло из редакције. Упутио се у неку улицу и стаде пред пошироку кућу. За тим се попне на басамке и рече слузи, који се ту нашао, да га пријави господину. Мало за тим, а слуга изађе и пусти га унутра.

Господин, ком се Костић пријавио, висок човек, са мрким, несталним погледом, примио га је доста пријатно и понудио га, да седне; али Костић не хтеде сести, већ се лепо захвали, говорећи, да му је хитно.

— Па које ми добро доносите, рече господин и погледи Костића хитро.

— Дошао сам, господине, одговори овај, да вам вратим онај новац, који сте ми послали преко вашег повереника. Никако се не могу упустити у то, да извршим ваше захтевање.

— Нисам вам ја послао никакве новце, рече господин изненађено, не знам ја ни о чему.

— Знате врло добро, настави Костић, али да богме, да вам не може ићи у рачун да признате, да сте ме хтели купити, да вам од времена до времена јављам, шта се збива у нашој редакцији и шта се наши први људи договарају. Ја бих био само издајица — а то не могу.

— Вратите новце оном, од ког сте их добили, суне господин, и немојте ми говорити којешта. Јесте л' при себи!

— Јесам, за то сам и дошао, и ево вам новац.

Костић извади из џепа куверту, у којој је била банка, положи је на сто, поклони се и хтеде да иде.

— То је безобразлук, викне сад господин, узмите овај новац и идите кући.

— Мени не треба, рече Костић одсудно.

— Ха, ха! насмеја се господин, гле голафера, ког могу сатарити. Или ћете радити, што сте обећали — та кад сте новце примили, пристали сте на предлог, или ... ја ћу вама показати!

— А шта ћете ми показати, рече Костић и црвен му се осу по лицу, ако не узмете новце натраг и не ушчините се целој ствари невешти, написаћу изјаву у „Заточнику", шта сте хтели са мном да чините ...

— Та ви сте већ у клопки!

— Нећу штедити ни себе, настави Костић. Сваки зна, да сам сиромах, па кад у мене види новце, знаће, да ту нема много благослова.

Господин се трже на те речи, погледи Костића злобно, за тим пружи руку и покаже му врата. Костић се окрене и оде. С лакшим срцем нашао се на улици и одмах се упути опет у редакцију, која му је сад тако пријатна изгледала.

Господин је остао у највећем гњеву, зипарао је непрестано.

— То пашче да ми здере личину, викао је, а, то не сме бити. А онај ми рече, како је све у свом реду, како је овај пристао и да нисмо могли наћи бољег шпијона од тог голаћа. А, позваћу и њега на одговор. Зар је морао одати мене, кад сам му казао, да ћути! Шта то само мора бити? Какви су се врагови заверили против мене. А, морам дознати, па онда тешко теби, тешко вама свима.

Господин приступи звонцету и зазвони. Кад је слуга ушао, рече му, да одмах оде и да дозове писара Кнежевића.

Међутим је Костић седео у редакцији, блажен, што је дошао к себи.

— Боже мој, говорио је у себи, у шта сам хтео упасти! Да будем увода, шпијон, и то да доносим вести, које они људи преда мном говоре а и не слуте, ко их слуша. И био бих подлегао, био бих зацело, да се Милић није показао тако племенит. Они су новци код мене само преноћили, па су ме опет горели и пекли — целу ноћ нисам тренуо. Али мене је навела и љубав моја, да изневерим Милића. Надао сам се, болан, да ћу моћи Љубицу задобити, ако се покажем с новцем — будала ја! Та та је девојка паметнија од мене! А ја, несретник ... ах, нећу ни да мислим на крај. Но сад ми је лакше, сад — ма и не дошао до ње, остаћу веран себи самом. Још нећу смети погледати Милићу у очи. Замолићу га, да ми даде новац што пре, па да идем у Пешту, да се заријем у књиге и прекаљен да се вратим опет.

У то уђе Милић у редакцију, намргођен, с писмом у руци.

— Господин Костићу, поче, добио сам пре не-

колико минута ово писмо. Прочитајте га, па ми онда реците, шта је у ствари.

Костић узме писмо, али чим је почео да чита, пребледи и руке му стадоше дрхтати. Милић га је посматрао и само је тужно махао главом.

— Дакле? рече, кад је Костић прочитао писмо и обореном главом пред њим стајао.

— Немојте се срдити, поче једва, а пре свега немојте ме осудити. Ви знате, да сам сиромах, да ми треба новаца. То су као дознали наши противници и почели ме облетати, и — јуче им је испало за рук м, те ме ухватише. Али ваша племенита понуда од јутрос доведе ме опет к себи. Данас сам вратио проклете новце, којима су ме већ купили.

Милић није говорио ништа, ћутке је слушао, шта му је Костић говорио.

— Поред тога, настави Костић и глас му је бивао све тиши и слабији, хтео сам и вас лично да изневерим. Слушајте ме само! Ја волим госпођицу . . . Љубицу Живковићеву . . . коју волете и ви . . .

— А! рече Милић.

— Да, ја је волим, настави Костић, и видећи, да је овако нећу моћи добити, продао сам се био, да временом, као свршен човек могу доћи до ње. Ја сам јој писао и писмо . . .

— То знам, рече Милић чисто потмуло.

Костић се подиже на те речи и погледи чисто уплашено у Милића.

— Ви знате, па сте ћутали! рече очајно.

— Говорите само даље! рече Милић.

— Шта имам још да кажем, одговори Костић . . . само још то, да после тих ствари нема за мене више места овде, и да могу напустити наду и на припомоћ, коју сте ми обрекли.

— Што се првога тиче, рече Милић озбиљно, то имате право, јер сте проиграли моје поверење; али што се другога тиче, то не стоји тако. Ви ћете припомоћ добити, али морате ићи већ сутра горе у Пешту. Ваљда није нужно да вам кажем, да ће ово остати тајна међу нама. Спремите се за пут, а ја ћу сутра у јутру овде бити, да вам предам новац, да можете ићи. С богом.

После тих речи окрене се Милић и оде из редакције. На вратих се нађе с Лазићем и с Поповићем, који дођоше, да прегледе коректуре за сутрашњи број.

Није ни Костић остао дуго у редакцији. На брзо сврши свој посао и оде, да се спреми за пут.

Сутра дан, кад је дошао у редакцију, затекне већ Милића тамо. Овај му ћутке изброји повећу суму и рече му само, да му напише признаницу. Кад је Костић био с њоме готов, предаде је Милићу. Овај је мете у џеп и удали се а није Костићу рекао ни речи.

— Баш ме презире, рече Костић у себи, али сам и заслужио.

XVII.

У човечијем животу има тренутака, у којима му се чини, да га је напустио свет. Обично је повод таквом душевном расположењу обмана и то обмана у својим идеалним тежњама. И Милић је био у таквом расположењу. У зрелијем добу свом имао је два идеала: љубав и начело. Први је идеал исповедао узвишено, јер нарав његова није га навела никад, да у љубави тражи одушке својим осећајима. И према Љубици није осећао никакву другу наклоност, осим братску и тек кад је приметио, да је могућност ту, да Љубица може постати туђа, поче се у њему развијати осећање, које му је до сад било непознато. У исти мах, кад је почео осећати, да му је Љубица драга, у исти је мах и осетио, да можда не мора бити баш његова. То је било тренутно али напрасно и снажно осећање па у исти мах и разуверење. Шта је он од тог доба хтео и желио, о томе није имао доста јасног појма. Он је само толико знао, да му је Љубица драга ма да се бојао, да то призна самом себи. али да у једно неће бити његова.

Други идеал његов, начело, изражавао се у карактеру његовом, поглавито у политичном правцу. Свој је народ љубио искрено и што је год писао и радио, чинио је из чистог уверења, које се временом развило до сталног начела, од ког не би уступио ни за длаку, па ма наишле на њега ма какве непогоде, ма каква искушења. Он је мислио, да су и људи, који се купили око њега, истог начела, па како га је немило дирнуло, кад је дознао, да је Костић био у намери, да за проклети новац изневери свету народну ствар. Па тај исти Костић хтео је да му преотме Љубицу!

То разуверење тако је упливисало на њега, да је почео бити суморан, тако се развијало и јачало у њему, да је морао на неко време или потражити светски жагор или се повући у какав миран и усамљен крај, да ту са собом буде на чисто. И он је изабрао ово друго, опасније средство. Он није мислио у тај мах, да је самоћа сладак отров, који непрестано подрива и душевно и телесно здравље; он се хтео само да уклони па ма како било.

Расположење своје душе није хтео ником да повери, ни свом присном другу, Лукићу; само му је рекао, да хоће на неко време да се уклони и да се у тишини одмори, те тако да се спреми за још жешћи бој. Мислио је мира наћи у манастиру код

наменсника Теофана, и баш му је пријатно било, што се у то доба нашао у Новоме Саду и Теофан. Саопшти му намеру а Теофан је радо прихвати. Милић му рече још, да неће бадава да се издржава у манастиру, него ће, пошто се не прима новац, манастиру поклонити неку суму као награду за стан и издржавање.

Теофан пристане на то и опрости се с Милићем, да спреми све за његово бављење а Милић ће за неколико дана доћи у манастир.

Од Љубице није хтео да се опрости, а и нашто, кад је она пошла другим путем, који није уједно и његов. Они се сад више не разуму и неће се никад ни разумети. А шта и да јој каже? Да ће ићи! Добро. Она ће климнути главом, пружити му можда руку и желити му сретан пут. Па какав ће онда изгледати он пред њом? Смешан, заиста смешан. Боље и не ићи . . . али Живковићу би требало казати нешто. Ех, сврнуће у дућан па ће се на брзо опростити, а најбоље би било, кад би се то десило онда, кад Љубица није код куће, јер лако се може догодити, да га Живковић пошље Љубици. Па шта ће онда? Казаће, да се мора журити на лађу, јер је већ јављена. Да богме да неће казати да иде у манастир а и Лукићу ће рећи, да о том не говори ником.

Кад је тако удесио план свој, био је мирнији. Редакцију преда привремено Поповићу а узео је једног свршеног гимназисту, да заступа место Костићево. Лазић и Машић обрекли су му, да ће тако радити, да лист неће јако осетити, што није у редакцији. Кад је све тако удесио, дође с фијакером до Живковићевог дућана и уђе да се опрости. Али Живковић није био ту, отишао је у штедионицу, и не зна се, кад ће се вратити. Милић преда своју карту и рече најстаријем спомоћнику, да га извини, али мора нагло ићи. Вратиће се тек за месец дана. Чим је сео у кола, ошине кочијаш коње и ови нагло пођу. Није Милић ни видео, да се на горњем спрату Живковићеве куће отворио прозор и да је Љубица погледала на улицу. Како се изненадила, кад је видела, да Милић излази из дућана и да је некуд отишао. Дуго је гледала за њим, и кад је савио у дунавски сокак, превуче јој се суза преко очију. Лагано затвори прозор, седе на столицу и дуго је тако остала.

— За цело иде куда, говорила је у себи, јер носи и сандучић собом. Па мени ни збогом!

И Љубица је оборила главу. Тако ју је затекао отац.

— А шта то би нашем Милићу? рече чим је ступио у собу. Зар је морао изабрати баш последњи тренутак да се опрости? Зар смо ми тако страни? Знаш ли ти, куда је отишао?

Љубица је махала главом да не зна а рекла није ништа. Отац је погледи и поче и сам махати главом. У том јави служавка, да је ручак на столу. Ћутке су га довршили а за тим је Живковић отишао у дућан а Љубица у своју собу.

(Наставиће се.)

СУЛАМКА.

ЖАЛОСНА ИГРА У ПЕТ ЧИНОВА. НАПИСАО ФРАЊА КАЈМ.

ПРЕВЕО БЛАГОЈЕ БРАНЧИЋ.

(Наставак.)

ПРИЗОР ДЕВЕТИ.

Промена: Шума са изгледом на Јерусалим у дубљини. Вечерња румен. Десно натраг кућа Јефремова. У среди, напред, грдна, нешто узвишена теребинта. Око ове бусенова седишта. Лево земља прелази у високе врлетне стене са стрмим зидовима у дубљину. Старина Јефрем излази — води га Суламка а држи крчаг.

Јефрем.

Лагано, дете. — Како прија зрак!
Је-л', дан је још? О златни сунчев сјај,
Да сретан-ли је, ко га оком зре
И диви му се! Ја сам стар и слеп.
— Суламко, ја умрети не смедох,
И још се отех, да још видим сад
С Мирјамом шта је? Кам' теребинта?
Под дрво хајдмо, јер сам клонуо.

Суламка.

Ев' одморишта вашег, сед'те сад!
(Метне крчаг на земљу и помаже му).

Јефрем.

А и ти седи, па ми руку дај,
(она то учини)
Ти добро видиш, свуда погледај,
И чујеш добро — слушај сваки звук.
Еј, дете, што сам ја ти слеп и стар —
Бен не би нама зад'о рану ту.
А Симон нам је веран сусед наш,
Задужио нас вечно. — Ето, дете, ту
Сеђасмо често ја и мати ти,
За бољих, сретних днева. Онај јек!. . .
Ал', бол и радост, све то прође, све.
Какво је небо?

Суламка.

Чисто, ведро свуд.

Јефрем.

А је-л' још дан?

Суламка.

Баш сунце седа сад,
И последње се ласте скупљају
На брегу. Камен, румен, сја,
А врх Сиона, мислиш, звезда је.

Јефрем.

Баш као и некад — лебди пред оком...
Хо! Шта је сад? Чух камен; је-л' то бȃт?

Суламка.

Ја не чух, а од мрака не видим,
То коза ваљда лупну у камен?

Јефрем.

Е, ко је сам, па слаб, без заштите!
Но Симон нам је веран пријатељ.
Да живи Јоиљ, да сȃм нисам слеп,
Да ниси и ти, рећи, дете још,
То не би нама Бен учинио —
Овако — ено! Чујеш неки смеј?

Суламка.

То дивљи голуб дречи у шуми,
Јер пролеће је, чокот зелен свуд,
Па голуб дош'о, гради гњездо већ
И виче, ваби...

Јефрем.

А ти учи сад
На судби своје сестре старије,
Да жени није добро без мужа,
Јер муж је само жени заштитник —
Да, ћерко моја, а ти...

Суламка.

Заштитник?
А шта ће муж ми, док је отац жив,
Мој све и сва.

Јефрем.

Ти, дете, не знаш то, —
Сав славом осут, виђен, поштован
— Та њега воли цар и народ вȁс —
Јеровоам се враћа с победе...

Суламка.

К'о брату му се свагда радујем
И поздрављам га као сина твог,
Ал сам од сеје више не иште,
И нит' би им'о права.

Јефрем.

Шта ти знаш!

Суламка (скочи брво).

Сад и ја к'о да чујем неки бȃт.

Јефрем.

Ха, то су! Дај помози, дигни ме!
(Устане, ослањајући се на Суламку.)

Суламка.

Сад храбро, бабо, неће бити зла!

ПРИЗОР ДЕСЕТИ.

Симон, Мирјама, пређашњи

Симон (витлајући палицу).

Е, унук ти се враћа, Јефреме,
Захвали Богу!

Јефрем.

Тебе чув'о Бог
За ову вест. — Мирјамо, дај ми га!
На срце!

Симон.

Ујтру ћеш га љуљати
На руци. Стрини ј' однет у кућу,
Да повије га. — О, па како зја,
Па гледи, па се баца ножицом!

Јефрем.

Та ја сам знао, знао, да је Бог
И праведан и благ — о, Бог је благ!
Почини ћерко, причај Мирјамо!
Дај, пруж' ми руку, врли Симоне!
(Симон му пружи руку.)
Па како? Причај! Збори, како би?

Симон.

Ван чуда ништа!

Суламка.

Сед', одмори се!
Мирјамо, причај!

Јефрем.

Да, говори!

Мирјама.

Шта?
Толика срећа после тол'ко зла
Онемљује. Нек прича Симон наш!
Он сам, мој бранич, мудри заштитник;
До престола ме одв'о и сам ствар
Расправљ'о с њима!

Симон (наслоњен на своју палицу).

Ман'мо до сутра!
Не ја; твој глас из срца завапи
Те зачу Бог а виде мудри цар —
Ал' сутра! Ман'те, сутра редом све!
Сад доста: ту смо ми и дете — сви.

Мирјама.

Већ не верујем срећном срцу свом —
Већ не верујем. Јадна Рахила,

Баш зло! Но што да злоби узаман —
Ал' ја јој праштам, кад сам сретна сад.

Јефрем.

Окрепите се; има-л' вина?

Суламка.

Па —
Је-л', сестро, како цар?

Мирјама (замишљено).

Па како цар?!
То не знам ни ја. Престо висок, леп,
А на степених света разног тма!
И не видех их, уплакана сва —
Ја невинашце само тражах туд.
Док једном, гле Рахиле, нôша га,
О, како ми се срце тронуло,
Кад видех њу! Но сад је свему крај,
И шта бих — само кад је дете ту...

Симон (диже крчаг).

За унуково здравље, Јефреме,
Нек буде ваљан трубач! Гледај је:
(показује на Мирјаму.)
Све дете тражи — иди к стрини — ид'!
Почини мало, пут је био стрм!
(Мирјама оде у кућу.)

ПРИЗОР ЈЕДАНАЕСТИ.

Пређашњи без Мирјаме.

Симон.

Шта, Суламка ме ништа не пита?
Ил' ваљда знаш већ? Он је можда ту?

Суламка.

А ко то?

Симон.

Гле је! Славни борац, он!
Не претварај се! Шта ће румен та?
А ко то? Ко би други био он!
Е, сретна нево војна сретнијег:
Још не би нико тако код цара, —
Па бар да узе дара икаквог!
Пре вечера је иш'о улицом
К'о свладач Филишћана — Самсон сам.
У лишћу вас, под сабљом, оклопом,
На хату дичном, узда злаћаних,
Ми подигосмо дете — кликосмо: —
„Јеровоаме, сретно, живео!“
Да бог-ме, метеж, он нас и не чу,
К'о реком каквом људма опасан.
И свак му пљеск'о, клиц'о поздрав леп.
А он тек језди, мисли: сан је то.

Суламка.

А како цар — де причај о њем што!
Је-л' збиља тако млад и паметан?

Симон.

Шта она пита! Хм! Ал' он је, да,
Малено наше чедо спасао!
Е, цар! Ко других људи тисућа,
Још уз-то млад па леп па — збиља, о!
Ја заборавих баш најглавније:
Трубача оног знаш, да-бог-ме знаш,
Сад година је, кад ти оно цвет,
Баш ружу, мислим, узбр'о — а ја чух,
За њиме хитнух камен — сећаш се
Још, како си ме онда карала:
„Баш... ал' си... чудо, један цветак два!...
Па ја сам дала, он је молио!...“
Но — онај трубач — оне очи знаш?
(Суламка пажљиво ослушкује)
Па чело, понда коса, витице,
Па глас, па стас — но јесте смешно сад,
Ал' онде мени чисто стаде свест. —
Не мишљах наћи цара у оном,
Ког негда лепо — камом поздравих.
(к Суламци)
Да, сад се диви, ал' је тако. — А —
Хајд, стари, да вам причам читав суд —
Суд мудрог цара, редом целу ствар —
Наслони ми се, хајдмо унутра.
(Уводи Јефрема. Суламка, замишљена, подиже крчаг, иде за њима, па се с прага натраг враћа. Оставља крчаг на земљу и излази напред на позорницу.)

ПРИЗОР ДВАНАЕСТИ.

Суламка (сама).

И опет он је! Сан баш значи зар
Покаткад јаву? Снивала сам га,
Баш к'о што каже Симон — под круном —
На престо сео, пурпур, скиптар баш,
Наш дом се чудно створи као храм
Јерусалимски. П'онда дође он
И мене диже горе. Он баш сам?
Ај, срце моје, тад ти за смеј би —
А сад — сад вечно пратиће те плач,
Јер он је цар — а ја, ја — служим — ох!

ПРИЗОР ТРИНАЕСТИ.

Јеровоам (долазећи из дубљине). Суламка.

Јеровоам.

Је-л' дух то блажен, њен божанствен сен,
Што обноћ слеће на гроб оца мог?
Шта, ти, Суламко, па, куд бегаш, куд?
Од мене? Наш је онај тамо дом!
И ту су моји (Према земљи.) Оче, прости ми!
Суламко моја! (Она узмиче.) Куд ми бегаш? Стој!

Суламка (приступи ближе).

Јеровоам? Брат? — Добро дошао!
(Пружа му руку.)

Јеровоам.

Па само руку? Што и уста не?
Е мачу, сад ћеш дуго да ми спиш —
Душмана немам сад — до себе сам.

Суламка.

Па хајд унутра!

Јеровоам.

Мислиш! Нећу још;
Гле тамо, већ се месец родио!
Је-л', шта ћу рећи јадној Мирјами
О несретном јој мужу?

Суламка

Грозно! Јест!
Но зато на'ћеш чедо невино.

Јеровоам.

Мирјама има? Е, онда је бол —
Не излечен, ал као рана тек,
Што боли само, кад је дирнеш баш.
Ал шта је, ти не збориш? Ил је зар
Мој долазак ти прост и обичан —
К'о весник кад ти какав дође — не?
Земаљска једна срећо, Суламко!
Тако ти твојих уста ружичних,
Говори!

Суламка.

Шта ћеш?

Јеровоам.

Не, још и боље.
Прозборићеш у часу одлучном!

(Из шуме се чују јасни рогови. Буктиње се појављују.)

Јеровоам (радосно.)

Је-л' цар то?

Суламка (јако узбуђена).

Хајдмо, да се сакријем!

(Хоће да бежи.)

Јеровоам (задржава је).

Е јеси-л' дете!

Суламка.

Ја бих умрла,
Да њега видим — морам побећи.

ПРИЗОР ЧЕТРНАЕСТИ.

Ловци с буктињама. **Мемнон. Соломон са свитом.** Пређашњи.

Соломон (смејући се).

Шта, к'о што видим, ми смо страшни — а?

Јеровоам (клањајући се).

О, господару, добро дошао!
Колике части! — Та је дете још.
Па тако брзо, тек што дођох ја!
Унићи ћемо таман заједно.

Соломон

Е да!

(Кад се окретоше, застаде Јеровоам уједаред.)

Јеровоам.

Но, царе, — што си обећ'о?
Суламко, ходи, пружи руку ми!

(Ухвати је за руку.)

Наступио је жељен, суђен час —
То нек је дар — поклон' ми овај створ!

(Суламка се стресе.)

Соломон.

Суламка баш ни речи?

Суламка (борећи се).

Шта бих, шта?

Јеровоам.

Што ћутиш сад?

Суламка (загушено).

Је-л' твоја заповест?

Соломон (живо).

О, никад нема заповести ту:
Где срце бира, оно говори!

(Суламка се отргне и падне ничице пред цара.)

Јеровоам.

Шта то сад значи?

Соломон

Устај, девојко!

Суламка (страсно).

Ником ме, царе, не дај, никоме!

Соломон.

Не збори тако љубав. Побро, чуј:
Ту није силе. — Јадно дете ти!

(Дигне је.)

Суламка (занесена у страсти).

Ти смеш, и за то носиш крунин сјај,
К'о сунце да те оком прати свак.
По каткад буде, збациш пурпур свој,
Од шале можда узмеш хаљину
Свог роба — ал си и тад светли цар,
И тад си свима звезда божанска.
Не мораш, дакле, јад познавати
Ни изгубљени нâд, што будиш сад.
К'о прах са ногу све нас стрести смеш,
Ал' једно, царе, ни ти не можеш,
Приморати нас и поклонити —
Од човека бих смрт пре грлила!

Јеровоам.

Та бунца.

Соломон.

Ма да читав говор твој
Ни у пола ти нисам схватио —

Ал видим, да те морам штитити.
Од срца жалим, Јеровоаме мој;
— Јерусалим је лепих мома̂ пун,
Па дођи једном, буди мени гост —
Заборавићеш вечно овај час.
На Суламку баш немаш права ти!

(Цар и сви окрену се кућици.)

Јеровоам (хитлено).

Шта, немам права?! Стан'те! Је-ли ти,
Зар тако памтиш онај кобни дан,
Кад но те гуја једном напала
Па ја те спасох! Беше у јутру,
Ти браше цвеће — кад ал змија ту —
Баш руку ти је стегла! Не знаш сад?
Побледела си онда као смрт,
Јеровоам те само спасао,
Подметнув змији своју руку сам
И испив хладно отров из ра̂не.

(Суламка му прилази.)

Не збори — већ си доста казала.
Све речи скупи, којим' тепа свет,
И покушај ме њима блажити —
И опет ћу ти рећи — лажна си!

Суламка.

Јеровоаме!

Јеровоам (огорчено).

Знаш ли змију, је-л'?

Соломон.

Не познајеш је — хајдмо у собу!

(Уводи Суламку унутра. Мемнон са буктињашима улази за њима)

ПРИЗОР ПЕТНАЕСТИ.

Јеровоам (удари се по челу).

Ил' да-л' ме змијин ујед опио?
И то је невин поздрав! Подсмех пре!
„Не познајем је“ — тебе сада знам.
Ил сан је био — па се будим сад?
Шта беше оно — круна, пурпур, сјај?
Па прах, што он са ногу стрести сме?
Тек њега видиш, имаш очи за њ,
И звезда ти је, велиш, божанска!
О, сраме! Је-л' то гром у срцу мом?
Ил стара слутња, што се смешка сад?
Ил' за то ли је тако љубазан?
Зар за то самном тако њежан, благ?
Лепота њена! Грозних мисли, ох!
С тог тако њежан? Помахнитаћу —
То оцу гроба тресе поново —
Ох, заклињем се мржњом заспалом!
Ил ја да будем стрелама ти циљ?
Је-л', царе, моје срце?! Оте свет!
— Још не верујем, не видим још то,

(Окрене се кући.)

Ал' држ' се, горда главо, буде-л' што!

(Наставиће се.)

НАЈСТАРИЈЕ СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

IV. ЛЕГЕНДЕ.

(Наставак.)

од човечији можемо поделити по његову говору у три разреда. Ми ћемо се задржати само код једнога од тих, коме припадају индоевропски народи, а то су:

1) Арийци (Индијанци), Бактријанци, Персијанци и т. д.

2) Грци и Латини.

3) Словени, Германи и Келти.

Сва та племена и народи говорили су и говоре индоевропским језиком, па су се некад, када беху у заједници, могли и разумети.

Па не само да су једним језиком говорили, него су, чинећи једну народну целину и мал не и једнако веровали и мислили.

Споменусмо, да су и Словени лоза тога великога индоевропскога племена. Додамо ли још, да ћемо на тој Словенској лози наћи листак, на ком је име српско, онда смо тако нашли и Србе у тој великој заједници; нашли смо их у заједници са: Индијанцима, Перзијанцима, Грцима, Римљанима, Германима и т. д. То су данас доказали учени људи, испитујући и упоређујући језике, којим говоре сви такови народи, па су нашли и песама и прича, које су садржајем својим тако сродне код индоевропских народа, да их морамо покупити у једну целину и помислити, да су сви ти некад једно били.

И ми се латисмо таковога посла, да у неколико оваковиx српских народних песама разгледамо садржај, па да потражимо, не би ли њему налик нашли у којег другог народа, код кога би се сачувала много древнија прича, која би нам својим садржајем протумачила нашу народну песму.

Латимо се дакле одмах тога посла.

Кад добро прочитамо поменуту песму: „Све-

ци благо дијеле“ и размислимо о садржају њезином, истиче нам се двоје у њој.

Прво је подела блага међу светитељима, а друго је казна божија, која постиже грешан свет.

Ево стихова у тој песми, којима се казује, како деле благо светитељи:

Мили Боже! чуда великога!
Или грми, ил се земља тресе!
Ил' удара море у брегове?
Нити грми, нит се земља тресе,
Нит' удара море у брегове,
Већ *дијеле благо светитељи:*
Свети Петар и свети Никола,
Свети Јован и свети Илија,
И са њима свети Пантелија;
Њим долази Блажена Марија
— — — — — — — — — — — —
Њој говори Громовник Илија:
„Сејо наша, Блажена Марија!
„Утри сузе од бијела лица,
„Док ми овђе благо под'јелимо,
„Отић' ћемо Богу на диване,
„Молићемо Бога истинога
„Нек нам даде кључе од небеса
— — — — — — — — — — — —
Када свеци благо под'јелише:
Петар узе винце и шеницу
И кључеве од небеског царства;
А Илија муње и громове;
Пантелија велике врућине,
Свети Јован кумство и братимство,
И крстове од часнога древа;
А Никола воде и бродове
Па одоше Богу на диване
Молише се три бијела дана
И три тавне ноћи без престанка.
Молише се и умолише се
— — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — —

Прочитавши овај део песме истичу нам се имена светитеља, која су нам сва позната, јер их празнује света наша православна црква. Наш народни песник, који нам представља сам српски народ и његово религиозно чувство, које опева песничким даром својим, пева уједно, да ови светитељи деле благо овога света, те је сваки господар од свога блага. Један управља громом, други врућином и жегом, трећи водом и т. д. Што који усхте, оно и учини силом своје власти.

Ми се данас молимо једному и истиному Богу, ако желимо да буде кише, да престане киша, да роди рана и т. д. Ал у овој песми, као да осим правога Бога има још и других Богова, од којих би морао човек молити сад ову, сад ону милост, јер је та у њиховој руци, јер они поделише благо, па сад је једно овога, а друго онога.

Ми се и данас додуше молимо овому или оному светитељу, да се моли Богу за нас, да нам Бог учини милост своју. Ал нам из ове песме ипак ови светитељи излазе моћнији и силнији, та они дрмају својим благом и располажу, па нам га и дају и одузимају. Немамо ли дакле ту посла са више Богова, са многобоштвом, које ми данас не исповедамо, јер верујемо у једнога и истинога Бога, који има у рукама небо и земљу и све што видимо и не видимо Кад је дакле тако, може ли бити другачије, а да не помислимо, да би ова песма својим садржајем морала допирати до оних древних времена, када бесмо још у својој старој претхришћанској вери. Није ли нам зар слободно помислити у овој песми на старе наше богове, које у хришћанска времена заменише наши светитељи које спомиње ова песма. Па завиримо мало у нашу претхришћанску веру, коју би могли по времену поделити у двоје, јер је нека разлика у бићима божанственим, које је морало бити у предисторијско наше доба, када сви Словени беху у заједници са арским народима, а морала је опет бити у историјско нам доба, када се Словени оделише од тог великог племена — арских народа. У опште ћемо рећи, да нам сва предања, која нам се сачуваше, сведоче, да је прва вера код Словена, као и код других арских народа почела тим, што су обожавали природу, и све оно, што се у њој појављивало. Сви знамо, да појаве природне највише потичу с неба, на којем гледамо и слушамо јарко сунце, сјајни месец, сићушне звездице, светлу муњу, страшну грмљавину, с неба нам долази киша, с неба и суша — с неба очекујемо свако добро. Сви ти појави небесни јако задиру у живот рода људског на земљи, јер од њих зависи и добро и зло, које може снаћи род људски. Није ли дакле вероватно, да је род људски са страхом и поштовањем морао погледати на те појаве, који су силнији од њега а није ли још јасније, да је још више мислима својим помишљао на једно биће, које дрма небом и свим оним, што је на њем; већина учених људи мисли, да би се то божанствено биће звало Сварог, а то би опет значило небески свод. Овога су бога називали Руси и Полабски Словени Сва-

рох, Чеси: Свебох, или Својбох, које се име и данас местимице сачувало. Додамо ли тому и наше: „мајка земља", онда би добили исто, што у Грка: Uranos и Gaeja а то опет значи: небо и земљу. Оваково схватање божанствених бића досиже у прву добу, предисторичку, када сви арски народи беху у заједници и једнако-вероваху. Па као год, што су ови доцније имали више богова, у којима су оличени појави дела једнога бога, тако и код Словена постаде од једног бога више богова, те је сваки тај имао своју функцију, а све скупа функције беху допре оличене у једном бићу, које је drмало свим појавама природним, које је опажао род људски. Овде мислимо посебице арске народе, међу њима и нас Словене. Да видимо у кратко како је са вером код неких арских народа. Стари Индијанци су у своја прва времена поштовали природу и њезине појаве, који су по човека били повољни и неповољни. Само нису мислили за те појаве, да су то баш богови, него да су нека виша бића снажнија од људи, па су се старали, не би ли им били у помоћи, а веровали су да има добрих и злих бића светлих и мрачних. Они су људима од добра, а ови од зла, најстарији и најмоћнији светли и небесни Бог је био Индра, који је живео у небесним висинама, а ужасно оружије му беше громовна стрела а то је муња. Он беше бог плавога неба. Нуз њега су били Марут и Вају, брзи ветрови, који му помагаху разгањати црне облаке, којима је најсилнији Вритра небо помрачавао. А најстрашнији од богова ветрова ма да су ови добротвори роду људском, јесте ужасни урликало Рудра, који иде пред Индром, кад овај хоће да покрене буру, која доноси собом плодоносну кишу, коју опет хоће да задрже зли и човеку непријатељски богови. Међу боговима светлости поштовали су Индијанци осим Индре зорину румен на небу а звала се: Ушас, кћи сунца и неба, која је отварала врата небеска и излазила је кроз њих на колима а у њима су биле упрегнуте црвене краве. Поштовали су бога сунца, којега зваху Сурјом. Његова су кола вукла седморо црвених коња. Њега су поштовали и у разним именима, или као бога, који производи и рађа (Савитра), или као бога, који рану даје. У старих Индијанаца беше још један бог богова, бог, који је и над Индром царовао, бог врло силан, који се зваше: Варуна. Он је свет створио и дао је вечите законе које морају слушати не само људи, него и сами богови. Он је звездама пут одредио и свакому бићу својство. Пазио је род људски како живи, живи ли по правди или греши, а оне који би законе прекорачили, казнио би болешћу, па и смрћу, опраштао је онима који се кају, тешио је у бризи и невољи. Он је управо био једини бог, каквога ми себи данас замишљамо. Народ га опет за то није могао јасно схватити и разумети, него је помишљао више на оне богове, којих су дела осећали.

У кратко да још једанпут рекнемо: Стари Индијанци су обожавали природне појаве, па су у њима себи замишљали виша бића, као нека божаства, а имали су ипак једнога врховног бога — богова.

Као год код Индијанаца, тако исто и код другог арског народа: Персијанаца наићи ћемо на идеју о јединому силному богу, који је створио небо и земљу и оно што је добро за људе. Тај највиши бог звао се Ahura-Mazda Ahura значи господара а Mazda мудраца. Онога дакле, који много знаде, многу мудрост и моћ има — то је свемоћни бог. Из те бактријске речи постала је доцније персијска реч: Ормузд. Аурамазда је невидими бог. У почетку је створио шест виших бића и та је себи као бесмртна придружио. Та су бића за добро. Ево их: добри дух, чисти, краљевство које се пожелети може, потпуна мудрост, здравље и бесмртност. За овима су нижа бића или као неки богови: бог сунца, бог ветра, духови воде, ватре и звезда. — Било је и бића зла. Но о свем том доста, јер из овога што до сад споменусмо из веровања и овога члана арске породице, дознајемо да је и овај народ поштовао природне појаве и њих обожавао, замишљајући у себи појединa божанства која управљаху тим природним појавама, а врх свега вероваху у једнога врховнога бога-богова, који је све створио.

Највиша веровања у природну моћ и њезине појаве, које су оличене у виду божаства наћи ћемо код још једног арског племена, код грчког народа.

Стари Пелазги, а ту мислимо прастаре Грке, са страхом су поштовали природу и њезине појаве. Из ових створише Грци доцније виша бића, богове, којима дадоше имена.

Најстарији богови били су Уранос, а то значи небо. Он је муж земљин, коју замишљаху као богињу, и кад ову својом топлотом и влагом овлажи небо, рађа она друге створове. Други бог беше Кронос, кога светкова-

ху као бога жетве. То ће бити, да је исти онај бог Уранос (неба), али само онда, када силом својом чини, да све што је на земљи сазрева, и усавршује се. Напослетку је трећи бог **Зевс**, а име му значи светло небо. Он је прави и стари народни бог свега небеснога благослова, и свега небеснога господовања. Он је садањи свет удесио онако, као што треба. Мисли се да су најпре овога као свемоћнога поштовали, па из тог богоштовља, да су потекли: Уранос и Кронос.

Кад је **небо** влагом (кишом) својом овлажило **земљу**, роди ова нека чудовишта, која Грци називаху именима: **Уранида** (Урановића-деца Урана, т. ј. неба) **Титана**, **Гиганата**, **Циклопа**. Све скупа не значи нам ништа друго, до ли оличене природне силе и појаве: сунце, месец, зора, муња, грмљавина, море и т. д. Кад је дошло доба борбе, која се изродила међу боговима, због тога, ко ће управљати светом, да ли Кронос или Зевс, разделише се други богови у два табора, те једни пристадоше уз Зевса, који одржа мегдан и њему допаде највиша моћ, а уз њега беху и остали богови, који поделише свет, те један доби ово, а други оно благо.

(Наставиће се.)

ГЛАСНИК.

(Стогодишњица цркве у Карловцу.) На летњи Никољдан, 9. маја о. г. славила је српска православна црквена општина у Карловцу стогодишњицу тамошњег храма св. оца Николаја. У очи св. Николе било је у цркви бденије уз пуцање прангија а осветљена је била школа, општинска и парохијална кућа На дан св Николе била је свечана служба божја а после службе ишла је литија из цркве у школу, где се отворила плоча-споменица Сими Скелеџићу, главном оснивачу српске школе у Карловцу и именик општинских добротвора За тим је била гозба у народном збору а у вече беседа с игранком

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(**Двадесетпетгодишњица песме „Naprej zastava slave“.**) 4. маја о. г. било је равно двадесет и пет година, како је честити Даворин Јенко компоновао песму „Напреј, застава славе“ — која се по свем славенском свету пева Први се пут певала та песма 10 октобра 1860. у Бечу на славенској беседи

(Ладислав Мијержвински у Будим-пешти.) Чувени Словенин (Пољак) Мијержвински ступио је на позорницу пред публику будимпештанску 3. (15) маја у вече у улози Арнолда Мелхтала у Росинијевом „Вилхелму Телу“. Стасит, леполик, широких прсију, развијене мускулатуре а витак. С места је задобио симпатију слушалаца а особито слушалица Но то је све како тако, та страна: али кад је почео свој приказ, ту је и симпатија и пажња, и оданост и да рекнем: љубав читаве публике била на његовој страни. Чудновати глас, досижући до преко високог тамо $\overline{\overline{c}}$, пун је и углађености и мекоће, и снаге и сигурности! Места тамо горе (h, c, cis) пева као од шале, па кад мислиш најзад, да је на врхунцу, а он се вине још више, те се титра висином; глас му је чист, мек, љубак као анђеоски глас са висине дањње... Нарочито се увнео у дујету (II. чин) са Матилдом. И он и драга му очараше публику, те је навала од пљескања одјекивала као итлени таласи сред буре. Морам рећи, да је гђца Ella Russell и лепа појава и дивна певачица. Своју романцу испред дујета приказала је са толико уметности, лепоте и милоте, да се изненадио аудиторијум. Тим је већ осигурала све даље приказивање. Очекивала је публика жељно да чује и терцет. У том терцету се требао опробати славни уметник још у изразу јачих осећаја; требао се показати у драмском приказу. Богме се није нико преварио! Није то био само **певач** пред нама; није био прост **приказивач** жестоких призора: за дивно чудо је, како је **верно представио спојене особине певача-уметника-приказивача**, тако да је публика занемила не дишући на тај истинити верни приказ пишчеве намисли и композиторове вештине. Да у кратко још поменем главније особе. **Mariano Padilla** је приказао Тела са пуно рутине; а ова је допунила, где је глас доста испевана већ певача малаксавао. Чистим звонким сопраном пристаје међу одличније певачице гђца Anna Hauser у улози Телова сина Гемија. Остали су још допринели, да представа буде каква треба да је Кор је омален али ваљан. Оркестар је надмашио техником сваки будимпештански. Славни Мијержвински примио је у другом чину два велелепна венца са богатим тракама За време чинова је, као што сам споменуо већ, публика небројено пута одликовала уметника тапшући и кличући посред чинова и на крају чинова. На завршетку представе изазваше га преко пет пута. Биће још три представе Особито се очекује „**Troubadour**“, где ће уз Мијержвинског приказивати и славна певачица **Lucca**. Овдашњи листови се изражавају с великим признањем о Мијержвинском. Да богме да је и овде nulla regula sine exceptione! Не намеси целом свету колача! Ово у кратко о славном уметнику Словенину. Надам се, да ће Српство имати прилике да дозна много више о свему из пера ваљана; од човека, који прати сличне уметности са великим интересовањем и разбором.

Л. . С.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

- Изашла је расправа: „O basnické činnosti Adolfa Heyduka“ (О песничком раду Адолфа Хајдука), коју је Карло Прокоп написао у славу педесетом дану рођења песниковог.

— У накладе књижаре А. Шторха сина изишла је неки дан прва свеска збирке, у којој су скупљени чешки преводи грчких и римских класичара. У тој је првој свесци превод Еврипидове сатир-драме „Киклоп“ од проф. Јосифа Крала.

Збирка ће под уредништвом професорâ Јована Квичале, Јосифа Крала и Роберта Новака издавити у шест свезака на годину а стајаће једна свеска 32 новч. претплата на свих шест свезака 1 ф. 70 н. а поштом 2 ф.

— Красну пољску народну повест о „Пану Твардовском“, пољском „Фаусту“, употребио је знаменити чешки песник Јарослав Врхлицки те је сачинио диван еп. Еп је тај изашао још год. 1881. у белетристичном листу „Лумиру“ а није се нашло никакве замерке. Но кад је на крају прошле године засебно изишла књига, конфисковало ју је државно одветништво из разлога, што у њој има преступа против јавног морала Песник је апеловао против конфискације и прашки државни суд је пре једно месец дана допустио, да се књига сме продавати.

— Дело: „Народи Аустро-Угарске“, које је у 12 свезака имало да изађе у накладн Карла Прохаске у Бечу и Тешену и у коме су етнографски и културно-историјски описи појединих народа ове монархије, довршено је ово дана тиме, што је накнадно изашла друга половина друге свеске: „Немци у Чешкој, Моравској и Шлезији“ од Јосифа Бендела. — У једанаестој је свесци тога дела расправа „о Србима у јужној Угарској, Далмацији, Босни и Херцеговини“ из пера Тодора Стефановића Виловског и као додатак расправа „о Бугарима у јужној Угарској“ од Гезе Чирбуса.

— Др. Ладислав Ретија у Будим-пешти написао је књижицу „Мађарски стил“, у којој афористично, али јасно и духовито разлаже, како је мађарским писцима и уметницима главна задаћа, да чувају и негују оно, што је још оригиналнога у народном животу, мишљењу и осећању, јер је и живот, а мало по мало и књижевност толико елемената из туђих култура попримила, да је специфично мађарски значај потиснут.

ЧИТУЉА.

Чувени и славни путник др. **Г. Нахтигал**, који је много путовао кроз Африку, те тиме наше знање о том делу света јако повећао — умрьо је 8. (20.) априла на ратној лађи „Möwe“ а 9. (21.) априла сахрањен је на предгорју Палмас на западној обали Африке. Густав Нахтигал родио се у Ајхштету код Штендала год. 1834., где му је отац био проповедник. Кад је свршио гимназију штудирао је у Берлину, Вирцбургу и Грајфсвалду медицину и поставши доктором служио је од 1858—1861 као војнички лекар. Због здравља свог мораде године 1862. отићи из северне Немачке, где је оштра клима, те потражити какво станиште на јужној обали средиземног мора. Прво оде у Алгир, за тим у Тунис; ту је као лекар-својевољац био у војни против побуњених горштака, по том постане лекар беја (владара) од Туниса, Кад је год. 1868. немачка влада наредила Герхарду Ролфу, да пошље дарове краља Вилхелма шеику Омару у Борну, позове Герхард Нахтигала да се прими те мисије, што овај и учини. Он се тим пре могао примити тога посла, јер је скроз познавао исламске обичаје и знао арапски говорити Тако је Нахтигал пошао у земље, где дотле ни једног Јевропејца нога није крочила; тиме нам је открио нов свет, науку и знање проширио Шта је на томе путу доживио и дознао, може се читати у књизи „Sahara und Sudan“, што је Нахтигал издао 1880. Тај је пут изгледао више као неки одважни војени поход а не обично путовање. Прво је отишао Нахтигал у Феван, по том у непроходну брдовиту земљу Тибести Борио се и са природом и са грабљивим житељима тамошњег краја и напослетку је до тога дошло, да је једва утекао спасавши једино живот и своје папире. Тек у у јулу 1870. приспе у главну варош Куку у Борну, те преда тамо султану земље те поклоне краља Вилхелма. Одатле је много ишао на све стране у суседне земље. Године 1872. оде тај одважни путник у Багхирми; но свој план, да одавде иде и даље на југ, да испита тамошње земље, није могао извести због болести. Најсјајнија и најзаслужнија епизода у његовом путовању јесте ход у Вадај, куда ни један беo човек није дотле био, осим дра Фогла, којега је тамошњи владар дао погубити. Да даље на југ иде, није му дала гровница. Када се враћао кући к Нилу водио га је далеки пут у скоро непознати Дарфур, североисточно од Вадаја, где је под окриљем неког црнца-краља могао испитивати језик и историју. Но због промене у влади, за тим због започетог непријатељевања са Мисиром на брво мораде оставити ту земљу. Тако дође јако обилазећи 1874. у Кордофан, па одатле доспе до Нила и Картума. Пет година је путовао дакле Нахтигал кроз унутрашњу Африку, и с незнатним спомоћним средствима толико је дознао и испитао географски и етнографски државе у Судану, да се увек може мерити са оним, што су дознали Стенли, Ливингстон и Камерон у јужној Африци, који су имали иначе много више спомоћних средстава на расположењу Новембра год. 1874. дође у Каиро, где га тамошњи Немци лепо дочекаше. Због великог штрапаца на толиком дугачком путу разболе се, те је могао тек године 1875. вратити се натраг у Немачку, где га дочекаше као победоносног војводу, који је стекао славе служећи науци. Године по том употребио је покојник на то, да спише све, што је дознао по унутрашњој Африци а у исто доба био је и председником географског друштва у Берлину. Када се године 1881. због познатих догађаја у Тунису указа потреба, да Немачка има тамо не само свога трговачког него и стручнога заступника, буде Нахтигал одређен за генералног конзула, те оде 1882 у Тунис, да брани тамо немачке интересе. Као заступник Немачке пробавио је Нахтигал две године у Тунису, где је велику услугу чинио својој домовини, и што је то могао с великом успехом чинити, има се приписати томе, што је добро и темељно познавао тамошње људе и прилике, те их тиме знао оценити као што треба, за тим што је био благе и помирљиве нарави, скроман и несебичан. Априла године 1884. буде одређен за једну мисију на западној обали Африке; крене се по том маја месеца прошле год. на пут на ратној лађи „Möwe“ у земље на гвинејкој обали, откуда као што видимо не би му суђено, да се више врати својој кући и домовини. За собом је оставио леп спомен у својој отаџбини и у свету иначе, јер је својим заслугама на пољу науке стекао угледно место у низу унапређивача науке и знања људског.

А. М. М.

„**СТРАЖИЛОВО**“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТ. МИЛЕТИЋА У НОВОМ САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И УМЕТНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 20. У НОВОМ САДУ 16. МАЈА 1885. ГОД. I.

АНТОЛОГИЈА*) ДУХОВСКА.

... то је педесетница: испуњено обећање и предскавање јер тај дан огањ утешитељев сиђе на земљу, у облику језика, и ученике просвети и показа их небознанце, видело дође утешитеља и свет просвети.

Седалан. Глас 4.

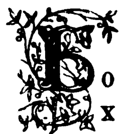

Бог је дух, и ко се Богу клања — духом и истином да му се клања.

Бог је дух невидован, непојаман уму људи смртних; Бог је истина вечна, којој поговора нема.

Вера свѐта казује нам Бога духа и открива истину вечну.

И јави се Бог сред огња Мојсију на Синају из купине, која горијаше, не сагореваше.

И Син божји дође на земљу међ људе грешне и народе, да каже свету за Оца свог небеског и пошље људма Духа утешитеља:

духа истине, који је свугде и све испуњава, ризница честитника и живота давац.

И јави се Дух свети у виду голубињу над реком јорданском и реч божја чу се са висина, са раступљених седмерих небеса... и јави се Дух свети у огњу, у виду језика људских, у храмини сиромашкој венцем апостола:

дух свети, свет и живот, и живи источник умни, дух премудрости, дух разума — огањ који од огња исходи, који говори, који ради и дарове дели,

дух страха божјег — начела премудрости и истине!

* * *

Ходите људи и народи, три-ипостасному Богу да се поклонимо, Сину у оцу са светим Духом: отац роди сина без искони и докони, саприсносуштна и сапрестона, и Дух свети би у оцу са сином заједно да се слави и прославља — једина сила, једино суштаство, једино божанство;

ходите, да се поклонимо Богу у тројици и сви редом глаголнемо: свети Боже, који све створи и учини са Сином, садејством светога Духа; свети крепки и силни, који нам за оца каза и познасмо га и дух свети дође у свет; свети бесмртни, утешитељу душе, који од оца исходиш и у сину јеси и био си...

И јави се дух у огњу, у огњаних језицих, и утеши и охрабри избранике сина божјег, начелнике од познања духа и истине вечне,

да пођу по свету грешном и скрнавном: крштењем у име оца и сина и светога духа да људи сперу са себе греха праотачког и покају тешке грехе своје, неправде људске и кривде безумника, који поништише у срцих својих страха божјег.

И видело духа и истине, јаче сунца јарког, обасја грешни свет и посини људе самртнике, да постану чеда божја и синци видела тога са истока, без захода и сутона вечерњег;

да се вацари на земљи царство духа и истине, и поникне правда вековечна међ људма и срећа на земљи и над вечног живота — оног света;

да овлада у свету слобода духа и мисли, свести и самосвести људске — и сви љу-

*) Ἀνθολογία, реч грчка и значи збирку цвећа. Писац је горње име том свом чланку зато дао, што је чланак исти састављен из побираних реченица из стихира о Духовима, као побираног цвећа, а од чести и из Св Писма, о чем ће се уверити сваки, ко се разуме у пјенију црквеном и т. д. — **Уред.**

ди на свету буду браћа међ собом, чеда божја без разлике.

* * *

Славу над славом данас видеше сви народи у граду Давидову, кад Дух сиђе свети у огњаних језицих на ученике, апостоле Христове — застрашене за часак страшном смрћу на крсту учитеља свог и Господа...

Помрчење сунца и месеца, и трес земље и распад гробова и раздор завесе у цркви јерусалимској помете у први мах свест у људи смртних, безазлених рибара галилејских и тиверијадских — и расуше се, престрављени срцем ноћи оне гетсиманске.

И сила развратника и обесника, књижевника и фарисеја, заликова часак један и други, кад стеном сињом заклопише гроб бесамртнику и печатом запечатише и самосилнике римске око гроба понамешташе — да стражом страже и спрече васкрс духа и истине!

Али кратке су и преслабе силе људске, да сапутају и у гробу затрпају духа свесилног, не видовног, непојамног — духа истине вечне!

Господ даде изабраником својим силу над силама: реч и наук; у беди и невољи да глаголну с Оцем небеским, да се разговоре с Богом — даде им молитву.

Јесте, молитва је разговор душе наше с Богом, с духом истине и правде — молитва доноси патником од Бога утехе крепке, храброг поуздања...

* * *

И сабраше се и састаше избраници сина божјег у окровити дом на молитву; семе усађено у срце им и вера у силаз духа божјег повећа им нâд и уздање у дочек посланства свога великога у свет — међ људе и народе.

И би шум и хук, као кад се осили оркан-олуј, који руши дрвље и камење и смаком прети све у; и испуни се дом, где седише избраници божји и Богу се молише, и Дух утешитељ јави им се у огњу, у огњаних језицих, умудри их и охрабри — ојуначи навелико дело посланства им на земљи;

и сви сташе говорити сваким језиком, и сви сташе сваком наук давати без страха и зазора, и сви сташе свету казивати заповеди свете тројице — вољу божју!..

И пођоше по свету, кано челе по цвету — казујући сваком и свима реч Слова-сина божјег: благе вести ванђеоске.

И стаде се ширити блага вест ванђеоска од истока сунцу до запада и освајати срца људи и народа — да освоји сав свет до послетка!

И пасха јудејска преобрази се у васкрс Слова-сина божјег, скинопигију израиљску замени осенак Духа светог, пентикости сила духовска — Бог у тројици,

и крштења огњем и крвљу ублажи крштење духом и истином и печат дара духа светог;

жртва паљеница, жртва крви, одмењена би жртвом бескрвном, дарком лозна винограда и с њиве летине:

клањањем и молитвом Богу духу — духом и истином.

* * *

Па благо чистима и безазленима срцем, јер се у њих усељава цар небески, утешитељ дух истини, који је свугде и све испуњује, бесцен-благо честитника и живота давац, који причестнике Слова-сина божјег очиштава од сваке скрнави и спасава —

дух свети, који је свагда био и јесте и биће докон и након света и века!

И од пуности његове ми сви узесмо благодет за благодећу; јер се закон даде преко Мојсија сред огња на Синају, а благодет и истина постаде Исус-Христом — и утврди се и овековечи огњани језици, духом силе и истине вечне сред Јерусалима;

и видесмо видело истино, примисмо духа небеског, обретосмо веру истину...

и који се у Христа крстимо – у Христа се обукосмо.

Алилуја!

* * *

У Новом Саду, у очи Духова 1885.

Александар Сандић.

СИРОМАХ СЕЉАНИН И БОГАТА ВАРОШКИЊА.

и високо, а ја тако снизу,
Ја на земљи, а ти небу близу,
Ти у сјајним дворима у зраку,
Ја у мојој колеби у мраку.

Куд ме зовеш, кад ја немам крила?
Залуд зовеш, залуд си ми мила:
Ја не могу, не смем на те горе,
Несвест би ме ухватила горе.

Него ћу ти рећи једну смелу,
Можда просту ал' истину целу:
Срца наша хоће да се воле —
Сиђи дакле ти с висина доле!

Сиђи па ме никад не остави,
Даћу теби неизмер-љубави,
Сиђи — али ништа не понеси,
— Чиста љубав ничим се не реси.

Што би злато! Да немамо мира,
Да нас злотвор ради њега дира?
Пуна срца доста нам је среће
А срца нам нико красти неће.

Б. Брапчић.

БРАТОУБИЦА.

ПРИПОВЕТКА М. Ј. ИЛИЈЋА.

ило је већ дубоко у ноћ зашло а нас се неколицина још задржасмо код газда-Тодора, пијуцкајући и разговарајући се. Газда-Тодор је стари наш пријатељ, богат газда и чувен у околини са свога поштења, у колико он, у толико више његова домаћица, која нас је у овој прилици са задовољством послуживала. Рекох: било је дубоко у ноћ зашло, али — као што је познато — стари другови, који се случајно састану, тешко се растају. Пошто смо се задовољили претресања разних „животних“ питања, започесмо приповедати сваки из своје прошлости по нешто, што је који преживео. Било је очигледаца страшних догађаја: паљевина, арања, убиства и т. д. Чуле се између нас, као простих људи, и приповетке о разним „утварима“ — далеко им лепа кућа! — тек често се у приповедању чула реч: вампир, вештица.

„Знате шта је!“ — рече газда-Светислав — ја не верујем у вештице и вампире, али верујем у — д у х о в е. Можда вам ово изгледа мало смешно али — тако је! Ово, што ћу вам приповедати, десило се пре неколико година. Познато вам је, да сам сасвим случајно постао трговац а за тим ово, што јесам т. ј. човек, који се ничим другим не бави, осим да му се приходи од његова имања уредно шаљу. У оно доба, кад се почиње моја приповетка, био сам прост учитељ у селу Н. Учио сам пре тога богословију и мислио, да се зађаконим, а у место тога постадох учитељ. Као учитељ мислио сам да се оженим и запопим а у место тога постадох трговац и то као што видите и данас — нежењен, матор бећар. Тако то у свету бива али о томе други пут! Главно је ово: још као ђак у богословији слушао сам разних приповедака о вештицама и вампирима али нисам могао нипошто веровати. Не бејах сујеверан. Све што ми се са убеђењем тврдило, ваљало је и доказати а доказа ми нико није могао поднети. Кад сам постао учитељ, слушао сам такође од мојих сељака далеко више разних приповедака: све су биле испуњене разним сујеверицама али никад нису биле кадре дух ми помутити. Бејах слободан од тих предрасуда. Па ипак случај један изазва сасвим друкчији правац мишљења у мени. Село М. од мога села бејаше удаљено на два три сахата. Пут је био у колико занимљив дању са своје појетичке стране, у толико страшнији ноћу: висока брда, чији се врхови губе у плаветнилу небесном а окићена бескрајном шумом, страховити понори, из чије унутрашњости — кад их човек погледа дању — вечито се вије магла а ноћу обасјани месечином изгледају фантастични и страховити а на највећем су вису биле развалине старог неког манастира, о коме се проносиле чудновате приповетке — али о томе доцније. Као учитељ сам помало и трговао: прекупљивао сам жито, јечам, овас и т. д. удесном приликом од сељака по јевтину цену, да све то, опет удесном приликом, продам по скупе новце. Шта ћете! Сиротиња је кадра натерати човека на разне шпекулације. Имађах

давле посла — не учитељска, него трговачка — у селу М. После подне пошто сам свршио своју учитељску дужност са ђацима, затворим школу, узјашим свога коњчића и за кратко време стигнем у село М. Ту сам се преко обичаја задржао доста дуго, док сам свршио послове, ради којих бејах дошао. Остадох у механи да вечерам. Ноћ беше већ у велико освојила а ја се задржах — исто к'о и сад — при чашици, слушајући од својих сујеверних познаника разне приповетке. Једна ме је особито занимала: приповедаху, да се у развалинама оног манастира — баш куда морадох проћи — јавља дух неког старог калуђера. Свако се вече јавља, и свако вече држи литургију. Приповедали су на разне начине о томе: неки су — сељаци к'о сељаци! — тврдили, да је то био у мантији пресвучен Чивутин, који се привидно закалуђерио а кад је постао старешина манастира, отпочео је остваривати своју давнашњу жељу: харао је, крао, одвраћао од Бога хришћанске душе и зато га је Бог — кад је отишао на онај свет — осудио, да му дух вечито лута око развалина тога манастира, да држи бденија ноћу, да чати еванђеље и поје сваке ноћи свету литургију у славу господњу. Други ме опет убеђиваху, да је то био у истини прави калуђер али је учинио грех према Богу и људима: кришом је живио као венчани муж са једном девојком из села и кад му она роди дете, он га сопственим рукама удавио. Бог га је зато осудио, да му дух вечито тумара по свету, све донде, док не наиђе на изво , на коме ће исирати крваве мрље са својих руку. Такав се извор до данас нигде не нађе. Још је било различних мишљења, али се сва слагала у томе: да не идем по ноћи кући, но да останем и преноћим ту у механи. Нешто вино, које ме беше већ ухватило, а нешто и моја обична ладнокрвност спроћу таквих приповедака а нешто мало и сујета, која се у таквим приликама јавља код људи, који држе нешто мало на своје јунаштво, све то учини, да ме — чини ми се — ништа не би било у стању задржати, да ту останем. На сва њихова задржавања одлучно сам одговарао: морам ићи! Поносно узјашим своје кљусе, викнем својим пријатељима, као оно човек, кад се реши на нешто велико — збогом! И кренем се. Није дуго трајало а ја оставим село за собом. Месечина је била дивна. Нисам дуго јахао а предамном искрсну висока гора, обрасла стародревном шумом а обасјана месечином, те изгледаше некако фантастично. Ободох коња и наступих на уску стазицу, која је водила кроз гору. Поред свега јунаштва, које ми улеваше у срце вино, што је било у глави и пиштољ, што стајаше за појасом, ипак кад мало дубље загазих у шуму, осетих око срца као неку хладноћу те се и нехотице прекрстих. Богме и није било шале! Већ сам наилазио на развалине манастира, о којем пре тога, слушах оне чудноватe приповетке. У исти мах месец зађе за облаке. Коњ захрза и као укопан стаде. Премрех и ободох мало јаче коња али он ни маћи. Ухватих руком за пиштољ и погледах у напред. Предамном стајаше на сред пута некаква висока прилика огромне величине, дугачке своје руке опружила према мени, права сабласт.

„Ко си ти?“ — викнух и потегох пиштољ. У место одговора слушах, како се мој глас страховито пролама кроз гору а враћајући се, понављан хиљадама пута, кроз поноре и урвине, јечало ми је громовито у ушима поново: ко си? Опалих пиштољ: сабласт стајаше непомично а према мени опружила своје огромне руке. Скочим с' коња, дохватим се ножа али нисам могао маћи ни ногама ни рукама. Свест ми помрча а у исти мах учини ми се, као да је сабласт оживела, поче се кретати, чух јасно тежак бат њених крупних корака. Месец изађе, обасја гору и развалине старог манастира и у један мах, као неком мађијом, учини ми се, као да чујем звона, како звоне на службу божију и од оне огромне сабласти уочих јасно сада прилику стара калуђера, на њему дугачка црна мантија, седа му брада и бркови пали до појаса, обрве седе и дуге а у руци му кадионица: служио је службу божију. Стајах гологлав и нем од чуда, капу држах у руци и гледах пред собом у колико дивљу, толико и необичну слику: страховита брда са ужасним урвинама и понорима, развале старога манастира и на њима чудноватy прилику седога калуђера, како се клечећи са подигнутим очима небу, тихо Богу моли, а сву ту слику обасјаваше месец својом бледом светлошћу... Није дуго трајало а калуђер се диже, седе на огромну једну стену, махну руком те му се ја приближих и седох до њега.

„Хиљадама је година, сине — проговори а глас му је потмуло звонио — прошло од то доба али ипак ће остати нова ова приповетка, што ћу ти сад приповедити. Она садржи у себи двоје: страх и савет. Страх, да се у свету не чине више таква дела, и савет, да грешника неће никад мимоићи праведна казна Божија. Чуј дакле! Нас два брата живели смо у селу, коме

ти мислиш сада. Родитељи нам беху давно помрли. Бесмо нежењени. Старији ми брат беше мирне и благе нарави и у опште ћутљив. Он је и управљао кућом. У толико више бејах опет ја необично живе и веселе нарави. У том добу, о коме ти причам сада, волео сам у селу једну цуру. Беше то најлепша девојка у округу, жива, весела, разговорна, исто к'о и ја, само што је она и предамном весело ћеретала, док сам ја пред њом увек као заливен ћутао. Ноге су ме издавале, свест ми је мркла, дрхтао сам, не знам зашто, кад год сам је срео. „Она мора моја бити, она не сме другог волети, — премишљао сам — јер је ја од свију њих највише љубим." Па ипак ту своју љубав тајио сам од целог света па и од ње. Једном се кренух послом у село, из ког ти долазиш. Брата ми не беше код куће те сам морао сам да се пожурим онамо: имађах хитна посла. Ваљало ми је овуда проћи. Кад сам пролазио туда, трже ме из мисли некакав шушањ и како сам се пренеразио, кад на овом пропланку угледах свога брата мало нешто намрштена а на грудима му моја девојка, моја прва љубав! Бејах као луд, свест ми мркну, хтедох је на месту убити, јер ми се у мах учини, да је сва кривица до ње, дочепах пиштољ, разлеже се страховити пуцањ, она одскочи, врисну и стропошта се доле у амбиз, што је био ту близу, мало затим и мој се брат заљуља и клону доле на земљу: ђуле му је баш кроз срце пројурило. Страст ме прође а на место њено дође страх и ужас. Као да ми се нека завеса склони са очију и показа сву несрећу, коју сам урадио: та ја сада не бејах обичан човек, него гадан убица и поврх тога — братоубица! Од то доба почињу све моје несреће. Избегох од власти и тумарнух у свет али нигде не имадох станка: деца се плашила мога страховитог погледа а људи су га се уклањали. Напослетку се одвојим сасвим од осталог света, у самоћи, мислио сам, наћи ћу жељнога покоја али ми самоћа још веће ужасе изнесе пред очи: живо сам гледао прилику свога брата, из отворене ране на грудима лила је крв а поред њега стајаше бледа његова песуђеница па и онда — и онда ми изгледаше бајна њена слика... Напослетку до тога дође, да ми се чинило, е ме као живи свуда узастопце прате, чинило ми се који пут, као да чујем братовљев глас, али не разумедох речи: не знадох, беху ли то речи опроштаја или — проклетства! Живот ми такав напослетку додијао. Кренух у отаџбину. Кад сам ступио овде на место, где сам урадио свој страховити злочин, ту стајаше сазидан леп манастир. Сељаци беху на том месту укопали њихова мртва тела, и — зар промисао Божија — сложи их, те ту на гробовима њиховим сазидаше манастир. Одмах сам се решио. Станем у калуђере: хтео сам испаштати у најгрознијим мукама, хтео сам изагнати из срца сваку грешну мисао и ту — на гробу мојих жртава — тихо се молити Богу за опроштај, јер мала би казна за мене била — смрт. Па ипак поред свега тога светога живота, било је у мени нечег демонског: то је помисао на њу. Чинило ми се, да ће ми се и на оном свету дух помутити ако бих њу застао у загрљају мога брата. О, то није била обична ватра, што је буктила у моме срцу, већ — пакао Несрећа ме и овде иста гонила. Свет се мало по мало поче одбијати од цркве и она за кратко време сасвим опусти, зараза удари у овај крај — чинило ми се, да сам је ја сам створио својим кужним дахом — другови ми једно за другим помреше и ја морадох својим очима гледати, како време скида камен по камен са овога светога храма, а мало за тим у место њега гомилу тужних развалина. Али све муке и несреће, које препатих, злочин, који изврших, дух братовљев, који ме је — чинило ми се — узастопце пратио, свети позив, коме се посветих — ништа не беше кадро утолити лудило, које ме је сналазило при помисли на њу. Једне вечери сеђах пун очајања на овом истом месту, поред мене, као што видиш, зијао је страховито понор, бејах занет својим мислима и молитвама, у један мах погледах доле: на дну понора угледах њу — то беше жива њена слика — како седи, месечина, која је сијала као сад, обасјавала је њено бледо али прелепо лице, она је канда нешто зборила, учинило ми се к'о да ми вели: праштам ти! Затим к'о да ману на ме руком. Заборавих на себе, нека страховита, дивља сила као да се пробуди у мени те разби окове лажне светиње, заслепих: ти си напослетку — моја! дрекнух и скочих доле у — пропаст. О, младићу, та ме је страст и онда гањала, али још страшније глас с неба, који је звонио као труба, кад ми се дух одвоји од тела:

„Пред тобом су затворена врата небесна. Ниси достојан да станеш пред лице господа — убицо! Бог те је проклео и манастир онај, који би служио у славу Божију хиљаду година, пропао је само зато, што си ти својом грешном ногом ступио у њ. Иди! твој немирни дух неће бити примљен на небо, него ће се вечи-

то вити око развала некадашњег манастира и гробова твојих жртава. Иди!“ Трубио је страховити глас и мој се дух поражен вину земљи доле...

Старац за часак ућута али у исти мах зачу се од некуд како петао кукурекну. Ја се тргох и погледах око себе: лежао сам више наслоњен на једну стену, зора је већ блистала на истоку, око мене нека света тишина а у место стара калуђера стајаше на сред друма високо на земљи исправљен огроман пањ од некаквог грма, који имађаше два крака као две руке; мој је коњ мирно пасао на неколико корачаји даље од мене. Скочим на ноге. Бејах збуњен, не знадох шта да мислим: да ли сам — загрејан вином — клонуо с коња и заспао овде а у сну — узбуђен оним приповеткама — сањао оно, што ми се чинило, да је на јави било или сам заиста све то на јави гледао? Узјахам коња и размишљајући о томе винем се доле низ брдо. Кад се и нехотице окренух и погледах горе: раст је и сада стајао онако исто на сред друма, његова су два крака изгледала као две дугачке руке, које су, чинило се, хтеле у своја огромна наручија да загрле цео исток, који се руменио обасјан првим зрацима јутарњега сунца...

Од то је доба, браћо моја, — продужи приповедач — доста година прошло, али је тај догађај или — ако хоћете — сан учинио тако жив утисак на мене, да и данас, само ваља да склопим очи а предамном као каквом мађијом искрсну оне високе горе, амбизи и провалије а на врх тих планина развалине старога манастира, седи калуђер, како се клечећи Богу моли а поврх свега тога месец, који сву ту слику обасјава бледом својом светлошћу!...

*

Приповедач умуче а у друштву отпоче весела граја. Већина је тврдила, да је извесно био пијан а помало и страшљив, па кад је ноћу наишао на пањ а њему се учинио калуђер, те се од страха скљокао с коња и онако пијан заспао а у сну привиђао којекаква страшила...

„Па ипак, браћо!“ — рече приповедач опраштајући се са друштвом — ја верујем у духове!

АСАН-АГА И ЊЕГОВА ЉУБА.*)

Прибиљежио Ђорђе Свитлић, учитељ у Бјелини.

Фалио се Заимовић Мехо:
„Љубио сам тридест ђевојака,
„И четрест нињахли[1]) невјеста;
„Љепшег лица обљубио нисам,
„К'о невјесте Асан-агинице!“
То зачује ага Асан-ага,
Љутит ага кући одлазио;
Далеко га љуба угледала,
Са чардака са џамли-пенџера,
Ишетала на авлинска врата,
Отвори му на авлији врата,
Руке шири, да му ћурак прими;
Ал је ага руком отискује:
„Себи руке, божја невјернице!“
„Чуо јесам, казују ми људи,
„Да се фали Заимовић Мехо,
„Да је твоје лице обљубио!“
Љуба му се тврдо заклињаше:
„Није ага, живота ми мога,
„Вјеруј богу и срдашцу моме,
„Да ме није ни очма видио,
„А камо ли лица обљубио!
Нешће ага љуби вјеровати;
Већ он иде на горње чардаке,
Са чивије сабљу доватио,
Па силази на мермер-авлију.
Оштру сабљу држи у рукама,
Па говори вјереници љуби:
„Или волиш сабљу циеливати,
„Или волиш лучем свиjетлити,
„Ил се натраг у род повратити?“
Говори му вјереница љуба:
„Волим твоју сабљу цјеливати,
„Него лучем теби свијетлити,
„А нећу се у род повратити,
„Већ те молим, аго Асан-аго,
„Причекај ме на мермер-авлији,
„Док ја узмем турски авдес на се,
„Да се молим богу по закону!“
Оде љуба у зелену башчу,
А у башчу под жуту наранчу,
Па се моли богу по закону.
У том дође ага Асан-ага.
Моли му се вјереница љуба:
Немој мене младу погубити!
„Ако ми се, аго, не вјерујеш,
„Да сам млада чиста срца била,
„Ђе ми пала са рамена глава,

*) Ову сам пјесму чуо од једног овдашњег Турчина, Арифа Рудаља

„Ту студена вода провирала;
„Ђе ми црна крвца прокапала,
„Туде никла замбак[2]) и ружица;
„Ђе ми пала из рамена рука,
„Туде слатка крушка проникнула,
„Бехарила[3]) и родом родила,
„Што ми тјело земље прифатило,
„Ту се ново турбе[4]) саградило,
„Прије зоре нег изгрије сунце!“
Асан-ага сабљом замануо,
Сабљомману. осјече јој главу.
Летећи јој глава проговара:
„Ал нека те, ага Асан-ага!!
„Богме си ме праву погубио,
„Е да бог да, ти се разболио,
„Логом леж'о дванајст годиница;
„Кад ти био у шестој години,
„Десна ти се страна осушила,
„Кроз лијеву трава проницала,
„Све од мене алала[5]) тражио,
„Ја ти никад алалити нећу!
Тад се ага врати на чардаке,
О чивији сабљу објесио,
Довикује своју стару мајку:
„Донеси ми калајли ибрика,
„Да ја узмем турски авдес на се,
„Да ја клањам на вакат акшама!“
Донесе му калајли ибрика,
Сузе рони стара од очију,
А брише их са главе марамом.
Она жали своју милу снау,
Јер је стару бјеше замјенила.
А вели јој ага Асан-ага:
„Не рон' суза. моја стара мајко,
„Бољу ћу ти снау доводити!“
Ал не рече ага: ако бог да!
Вечераше и акшам клањаше,
Ага леже у меке душеке,
Ага леже ноћцу боравити,
А у јутру добро поранио,
Да укопа вјереницу љубу.
Сиђе ага у зелену башчу,
А у башчу под жуту наранчу,
Ђе је своју љубу погубио.
Даде му се нешто погледати:
Ђе јој пала са рамена глава,
Ту студена вода извираше,
Ђе јој црна крвца покапала.
Развила се замбак и ружица,
Ђе јој пала из рамена рука,
Туде слатка крушка проникнула,
Бехарила и родом родила,
Ђе јој тело на земљицу пало,
Ту се ново турбе саградило.
Ту мелећи[6]) љубу закопали.
Кад то ага очима видио,
Бирдем[7]) агу зима уфатила.
Он се врати натраг у чардаке,
Довикује своју стару мајку:
„Стери мени мекане душеке,
„Стери, мајко, дуго и широко,
„Дуго ћу ти, мајко, боловати!“
Леже ага болест боловати,
Свако јутро на гроб одлазаше,
И од љубе алала тражаше.
Кад је био у шестој години,
Десна му се осушила страна,
А кроз лијеву трава проницала.
Опет љуби на гроб одлазаше,
И од љубе алала искаше.
Ал из гроба нешто проговара:
„Ти не тражи од мене алала,
„Ја ти никад алалити нећу!“
Кад потпуни дванајст годиница,
Тад умрије ага Асан-ага,
А оста му саморана мајка.

---

[1]) Вјенчаних. [2]) Један цвијет. [3]) Процвала. [4]) Код мухамеданаца значи то исто, што је код нас црквица, капелица у гробљу по великим градовима. Али они то „турбе“ не граде по гробљима општим, него на гробу или код гроба појединих заслужних лица, које у своје свеце уброје и тако поштују. [5]) Опроштаја. [6]) Анђели [7]) Одмах.

РАЗНИ ПУТЕВИ.

ПРИПОВЕТКА МИЛАНА САВИЋА.

(Наставак.)

Међу тим су Милића носила кола у Срем. Док је ишао кроз Каменицу, није много гледао око себе, тек кад је дошао у планину, поче се мало ведрити у њему. Свеж зрак, који је из шуме ћарлијао, упливисао је добротворно на њега. Заустави кола и сиђе се да пешке иде кроз тај красни предео. С леве стране провалија. с десне шума и планина. Груди су му се шириле и он је осећао у тај мах неко песничко расположење у себи. Још никад није покушао да спева коју песму а сад му се песме наметаху и саме.

Кад се попео горе на венац, седе опет у кола.

Друм је водио још једнако кроз планину и тек кад се приближио Иригу, постаде предео мало питомији. У Иригу се није задржавао нимало, одмах савије на пут, који је водио у манастир Раваницу, камо је у неко доба и приспео.

Теофан и с њиме још један калуђер дочекали су га лепо и одмах су га одвели у собу, коју су спремили за њега. Била је то лепа соба са изгледом у башту и планину. Милић се баш обрадовао, што има такву собу и искрено се захвалио Теофану, што му је ту одредио да станује.

— Овде вам неће нико сметати, рече Теофан, ту можете радити што вам је воља. Ако рано раните, даћу вас свагда пробудити још у зору. Иначе, кад је време, да се једе, позваће вас на то свагда манастирско звоно, а ђаку сам дао налог да вас и позове, ако га не бисте чули. Ево, изволите се мало очистити; знам, да је била прилична прашина на путу.

После тих речи уклони се Теофан и остави Милића самог.

— За иста леп стан, говорио је овај у себи. Преда мном башта са лепим воћњаком и са малим кућерком на брежуљку. Тамо на десно равница, равни Срем а на лево планина, густа шума, благословена Фрушка. Ах, да ли ћу наћи мира, који ми је тако потребан!

Милић погледи још једаред у предео око себе, за тим се окрене и поче се чистити од прашине.

— Па и овај други калуђер као да је питом, говорио је даље у себи, бар на први поглед не изгледа ми тако баучки, као што ми већ појам о калуђеру изгледа. Но, видићемо, како ће се развити ствар.

Милић се међу тим удесио и изашао из собе да се мало обазре по манастиру. У ходнику се нађе с Теофаном, који му рече, да су му кола већ отишла у Нови Сад. Милић му рече, да би волео да види цркву па онда ризницу.

— Немојте сад, одговори Теофан, хвата се помало већ сутон, па нећете моћи видети добро. Оставимо то за сутра. Како нам црква и манастир изгледају с поља, то видите. На жалост, не оправља се ништа. Манастире би требало држати или у реду или их напустити са свим. Верујте ми, да не бих имао против тога, кад би се догодило ово друго. Гледајте само, колика је ово зграда, а у њој смо нас двојица, архимандрит и слуге! Ах!

И Теофан подигне руку и мане жалосно њоме.

И Милић је одобравао главом.

— Да вас је много у једном манастиру, живили бисте још горе, рече лагано и погледи Теофана.

— Та, одговори овај, имате нешто и право; али можда би онда боље пазили један на другог. Овако држи сваки, да је манастир његов, а онако би множина становника угушила ту себичну мисао. Будите уверени, ја калуђере знам.

— А какав је овај други? запита Милић.

— Прост човек, који толико зна, да може читати и писати, и свету литургију одслужити. Иначе је и у њему већ помама. И он би хтео, да је намесник, па интригира против мене.

— Толико дакле зна, примети Милић.

— Но ипак су му интриге незнатне, настави Теофан, а ја га блажим тиме, што му остављам пољску радњу и тек само по кад кад одем да прегледам све. Видићете га само, како озбиљно уме да ћути у трапезарији, но не дајте се преварити. Он не зна, ко сте ви, држи вас за мога рођака. Да зна, да сте ви главом уредник „Заточника“, ево мене, ако ме не би денунцирао и ми већ за два дана не бисмо имали истражну комисију овде.

— Ја му се да богме нећу одати, насмеши се Милић.

— И немојте. Ако случајно дозна, рећи ћу, да нисам знао ни ја, да сте ви тај опасан човек, рече Теофан. Но збиља, шта ми ради доктор?

— Поздравио вас је, одговори Милић, али он једини зна, где сам ја, а замолио сам га, да не каже ником. Можда ће доћи на један дан.

— Радовао бих се томе, рече Теофан.

У тај се мах зачује звоно, које позива братство на вечеру.

— У манастиру се раније вечерава, рече Теофан, треба раније лећи, да се може раније и устати, на молитву и рад. Ако је по вољи!

Милић пође ћутке с Теофаном и уђе у трапезарију, где су већ затекли другог калуђера, оца Самуила. Теофан понуди Милића да седну. Прочеље је остало празно, ту је седио архимандрит, до прочеља десно седне Милић а до њега Теофан, преко пута од Милића седио је отац Самуило. Иначе није било никог више. Два ђака служила су за столом. Кад су вечерали, хтеде Самуило да устане, али га Теофан задржи, говорећи му, да остане још неко време госту у почаст. Самуило није дао то себи двапут рећи. Ђаци донесу још коју боцу вина и разговор се наставио живо. Кроз отворене прозоре ћарлијао је свеж вечерњи ваздух у трапезарију и угнао је множину разних бубица, које су летале око лампе и свећа.

Разговор су водили Теофан и Милић. Самуило је само ћутао и празнио чашу, било на позив, било и без позива.

— Богме је ова трапезарија велика, примети Милић, ретко има у њојзи много гостију.

— Догоди се то, одговори Теофан, само ретко. Највише их има, кад је слава. Али још је нисте ни видили целу. Јесте ли гледали онај дувар тамо?

— Гледим непрестано на њ, рече Милић, не могу да будем на чисто. Све ми се чине неки бауци по њој.

— То је насликана косовска битка, рече Теофан, само штета што је зид већ јако попуцао.

— Баш да је видим, рече Милић, узме свећу и пође к дувару.

— Неће вам бити јасна, мрак је, примети Теофан, гледајте је сутра опет.

Међу тим се Милић приближио дувару и пажљиво је гледао слику. На питање његово, ко је сликао ту слику, није му Теофан могао одговорити а Самујило је ћутао и тако. Милић се опет врати.

После неког времена подигне Теофан совру, доправи Милића до собе и опрости се. Али овом није било до спавања. Сиђе се у башту и поче се по њој шетати.

— Сад се сећам да је Машић негда написао листак „Ноћ у манастиру,“ говорио је у себи, баш сам радознао, да ли ће се то, бар из далека, и са мном збити. Ова тишина око мене, која има још своју ванредну чаролију у томе, што је баш манастирска, чудновато утиче на мене. Чини ми се по кад кад, као да ме облећу дуси давно минулих црних калуђера са својим црним мислима и намерама.

Милић застаде на тренутак и поче око себе гледати.

— Да, да, настави свој говор, па још ова дрва пружају своје лиснате руке на све стране а месец, који ено тамо већ хоће да зађе, омотава их неким тајанственим велом — чудноват призор! Па, и Милић се чисто тrже, па шта ради сад она? Да сам у овај мах видовњак, дао бих све на свету. Али и без тога ми се чини као да знам, шта ради. Она спава и варљиви санак лелуја јој пред унутрашњим видом слику оног — несретника, који није заслужио ни да живи а камо ли да она мисли на њега! Али можда ће доћи к себи, можда ће бити човек од њега... можда! Али до тог узвишеног степена неће се моћи никад попети, да буде вредан њене љубави. Таква девојка! — Ах, манимо се тих немилих слика. Чини ми се, да ћу још постати фаталиста. Та друго ми што и не остаје.

— Месец је већ заишао, настави Милић после мале почивке, мрак се спушта на земљу, тишина је још већа; како оно вели Гете:

Über allen Gipfeln
Ist Ruh;
In allen Wipfeln
Spürest du
Kaum einen Hauch;
Die Vögelein schweigen im Walde.
Warte nur, balde
Ruhest du auch.

Време је збиља да идем и ја. Лаку ноћ! шаптао је Милић и погледи преко планина далеко, далеко. С пуштеном главом корачао је кроз башту и упутио се у свој стан. Још једаред погледи на планине и с уздисајем уђе у манастир.

XVIII.

Неколико дана провео је већ Милић у манастиру; редован живот без икаквог душевног или телесног напрезања. У цркви је био, био је и у ризници, да види оно мало остатака негдашње славе и величине свога народа. Чудновато га је дирнуо тај призор, и дуго се није могао решити, да одступи од земних остатака последњег цара српског. С побожношћу, с каквом није до сад гледао ништа на свету, стајао је пред ћивотом кнеза Лазара. Какве ли се мисли нису родиле у њему! И свагда, кад год би изашао био из цркве, упутио би се у планину, јер у расположењу, у ком је био, није могао ни гледати живог човека а камо ли се још и разговарати с њиме. Шума и планина била су му најмилија боравишта; ту је нашао себи згодно место, камо је свагда одлазио, кад се већ находао по шуми. Место је то било песничко: у плитком просеку, крај бистрог извора истесао је себи просту клупу између два горостасна храста. Над њим и под њим шуштало је густо лишће, да је једва могао видити небесно плаветнило. То шуштање и цвркут тица било је једино, што је давало живота од себе; иначе свуд нема, света тишина. Милић је амо свртао тек одмора ради а никад није носио уза се књигу или хартију. Изгледало му је то као да је с неким у друштву, а њему је требала самоћа. Замишљено, наслоњен на храст, седео је Милић по вас дан на том месту, и био је најзадовољнији, ако му ни тице нису сметале; једнозвучан ромор малог извора био му је већ тако обичан, да му није ни сметало. Ћутао је тако по читаве сате и да није долазио с калуђерима у додир, одвикао би се можда и од разговарања. Тек кад је био у својој соби и прешао све, о чему је премишљао, бележио је по нешто у своју књижицу, што ће му доцније, кад опет дође међ свет и опет стане писати, од потребе бити. Али то су биле само кратке белешке, афоризми, око којих се дао нанизати читав низ разних мисли. Главни предмет његовог раз-

мишљања била је да богме Љубица, и ма да се трудио, да на њу и не мисли, редовно би се ток његових идеја слио у ту слику а он је се онда придржавао и не мислећи, да на њу мисли.

Једном, кад се опет после дуже шетње приближио свом обичном месту у шуми, био је зачуђен, кад је спазио, да на клупи његовој седи момче и да прутићем шиба по малом поточићу. Милић није хтео да му смета, већ је стао на горњој стази и са осмехом на лицу, гледао је у мирну игру тог момчета. Гледао га је доста дуго, и већ хтеде за данас да напусти своје сањарије и да се уклони. кад се момче диже и њега спази.

— Ваљда сам заузео ваше место, рече лаганим гласом. немојте се срдити, ево вам га опет.

— Не чини то ништа, одговори Милић и приступи му ближе, седи само, ако се добро осећаш овде.

— Ех, далеко је од доброг, уздане момче и погледи зловољно на земљу.

— А шта те тишти? запита га Милић, у коме се из ненада пробуди неко саучешће према момчету.

— А шта да вам приповедам, одговори момче, кад вас неће занимати.

— Можда и хоће, примети Милић.

— Е па хајде, рече момче; оставила ме је девојка.

— Па то те боли? запита Милић.

— Боли ме, боли, одговори момче, па сам за то и дошао у шуму, да се изјадам овде, кад не могу пред људима. Та и тако ме неће разумети!

— Имаш право, прихвати Милић после мале почивке; видиш, не иде ни мени боље....

— А зар нисте већ ожењени? запита га момче зачуђено.

— Е, код нас варошана не иде то тако брзо, рече Милић. па опет можемо и ми осећати, што и ви сељани.

Момче није на то одговорило ништа, само је живље почело ударати по нежним талашчићима малога потока.

— А шта мислиш сад да радиш? запита га Милић радознало, držeћи, да ће његов одговор можда и њему бити кажипут.

— Кад сам дошао овамо — има томе већ неколико сати — био сам врло рђаво расположен, одговори момче, и да сам гдегод наишао на њу или на њега, не знам шта бих радио. Али овде, на овом месту, стишао сам се. И не хотећи, случајно, лупкао сам по води и видео, како ми долази талашчић за талашчићем на сусрет, а онај, који сам ошинуо мало пре, роморио је даље као да му се није десило ништа. Видите, господине, то̑ ме је научило мало памети, те сам наумио да се чиним и ја невешт, јер не само да је то паметније, него ћу тиме и стару дику своју наједити. Шта више, наумио сам да потражим другу, нову дику.

— Па зар можеш своју дику тако лако заборавити? запита га Милић.

— Е, могу да! одговори момче. Али шта знам радити? Нећу никако да се једем, бар нећу то показати, а пред њом најмање. Кад узмем нову дику, она ће видети, да ми није стало до ње, па ће се онда она јести од пакости.

— Ти си неки чудак, рече Милић.

— Шума ме је научила на то, шума и овај поток, одговори момче. Али време је да се иде. С богом, господине!

— Чекај. да идемо заједно, рече Милић, данас ти је друштво од потребе, а с ким ћу се боље провести него баш с тобом.

— Ја ћу у Врдник, рече момче, а ви?

— Ја ћу у манастир.

— Онда имамо један пут.

Обојица се крену кроз шуму у манастир. Кад су били већ близу манастирских врата, опрости се момче од Милића и упути се у село.

— Зар нећеш унутра на чашу вина? запита га Милић.

— Вина не пијем а калуђере не марим, одговори момче и настави пут, док није заишао за џбунове.

Милић је гледао за њим, док га је могао видети а кад је момче заишло, уђе у манастир и пође према својој соби. На путу се нађе с Теофаном.

— Ево сам вам набавио неколико бројева „Заточника," рече му калуђер, али морате их читати у соби, јер нисам рад да их види когод у манастиру. Одмах би ме денунцирали.

Милић се захвали Теофану на љубави и оде у собу да види, како иде лист и без њега. Требало му је друштво. Од кад се разговарао са момчетом попустила је озбиљност у њему и он је осетио потребу да сазна, шта ради свет и ван ове манастирске самоће. Нагло отвори завежљај и поче читати по „Заточнику."

— Аха, Поповић баш пише чланак за чланком, говорио је себи, па и Лазић и гле, и Машић, но баш им захваљујем. Добро пишу, добро. Па и тај новајлија држи се добро.

(Наставиће се.)

СУЛАМКА.

ЖАЛОСНА ИГРА У ПЕТ ЧИНОВА. НАПИСАО ФРАЊА КАЈМ.

ПРЕВЕО БЛАГОЈЕ БРАНЧИЋ.

(Наставак.)

ДРУГИ ЧИН.

ПРИЗОР ПРВИ.

Шума, гора, као у првом чину. Лево на бусеновом седишту седи под теребинтом, полак стражњем делу позорнице окренута, Суламка. Наслонила главу на руку а замислила се. С десне стране долазе: Мирјама, Јеровоам с копљем и ловачким огртачем.

Мирјама.

Знам, како ти је. Кад нам умре ко,
Тад нема краја плачу. Љути бол
Потресе срч — ал' то за мртвим бар;
Но ко да живу, тужан, оплаче!
Гле само! (Обоје застану.)

Јеровоам.

Идем, јер је призор — ох!

Мирјама.

Не, стани! Немој ићи у шуму,
Већ саслушајте једно друго сад.
Гле, откад траје хладно ћутање,
Тај хладни смеј. Говор'те, нека реч
Што мож' од греха опет поправи.

Јеровоам.

И не чује нас. К'о заливен туч —
Претворила се нêма у камен.
У Јерусалим вуче срце њу —
Јест, за Сионом жуди — п'онда цар!

(Мирјами)

О, ти си добра, ти ми тешиш јад
Саучешћем. Да тебе запросих!...
Ти имаш срца и спрам туђина
И за њим плачеш, кога не волиш,
И бол му блажиш. А тâ, тâ је — кâм.
Но, што се трем? Зар нисам човек ја?!
Еј, борче, храбро! Ради цуре те
Ти поста жена! Лепо! Жена, ја,
Због цуре, што ми мача презире!...
Пих! Баш сам! Не, не могу трпет' срам,
Да гледам њу. — Хајд, напред у гору!
О, онде шушти грање над-а-мном,
Заглунуће ми борбу груди гром.
И тебе тад ћу вргнут', мачу ти,
С шакалом ћу се, с чудом хрвати,
На живот мој нек зверје скочи све,
Нек не знам само, ко сам сад због — ње!

(Хоће на десно преко позорнице.)

Мирјама.

Стан'! Ја те молим; да је пробудим!

(Прилази к Суламци и дира је по раменима. Суламка прене, гледи и устаје)

Суламко, устај, ој, разбери ум,
Ми нисмо звезда, што нам земљи сја
У ноћи само, а док траје дан
Тад другом свету. Сестро, шта смо ми?
И ми, к'о и ти, знамо плач и клик —
Ти не смеш једно заборављати:
И ти си наша.

Суламка (корачајући напред).

Него, да чија?
Ма да ме знате само карати —
И опет, бедну, само карати.
Да! То је зло — ал' — друкче не могу.
Не траж' од тице, да ти као цвет
Мирише — ил да цветак зâпева;
А мене, ман'те, ја нек будем — ја!

Мирјама (показујући на Јеровоама)

А он?

Суламка.

Он?! Наћ' ће више радости
Нег јадâ ја у мојој пустињи.
Јер што ја живим? Он је отиш'о,
Он није ту — за њим ми душа мре,
Нек ја то сносим. Ман'те!

Јеровоам.

Доћ' ће он!
О, он ће опет доћи. Теши се!
То није новост. — Ти ћеш певати
Цар њежно срце лако освоји.
А леп је! Него на крај помишљај!
То, што те моли седи отац твој
И сваки дан Мирјама светује
А и Симон не таји — шта је то?
Не одјек бола мог — већ истина!
О, ја бих мог'о, да је на твој спас,
И срце своје, веруј, растрћи,
Јер тебе волим изнад срца свог —
Ал' то је пропаст твоја, срећа не!

Суламка.

О, и ти збориш, к'о што збори слеп
О јарком сунцу, небу плаветном,
О светлом сјају зрака вечитог —
Не беше живот то, то беше мрак:

Све беше сан, док њега не познах,
Сад живим!

Мирјама.

Не, сад спаваш, сестро, тек,
О Соломону *ја* најмање смем
Да сумњам — он ми чедо избави!
Но у матерњој својој љубави
Још нисам слепа, видим, проничем,
Где лежи и не лежи сестрин спас.

Јеровоам.

Ту лежи — срам! Та тисућу
Бешчасних, гадних цура ено му!
Ти не роди се за играчицу —
У мени сикће гњев и љути плам:
Још не знаш, шта ти прети!...

Суламка.

Сад ни реч!
Заклела сам се, пре нег буде то:
Суламка ће у бездан скочити.
Ал једно само, једно можно је:
Соломон да ме љуби ватрено —
К'о њега ја. И тад вас прекор ваш
Осуђује — ко пена нестајућ'.
Па он ће доћи, доћи брзо још
По Суламку, по жену љубљену —
Ил' неће доћи — па да умрем ја?
Искренија је, слађа ми је смрт
Нег век без њега. А ти, Мирјамо,
Тад негуј оца — а Јеровоам
Нек стегне бол, па и он и ви сви
О мени друкче суд'те: „Судбина!"
Нек каже један — други друго што:
„К'о када уђе гост у худи дом,
Баш тако љубав нађе њену груд!" —
„Гле, било негда, куц'о живот драг —
А сад је прест'о, прест'о за навек".

Јеровоам (узрујано).

Помамићу се; напред, у шуму!

(Окрене се.)

Ал тебе жалим. Он је само крив.
Јер укра се к'о гуја под љуском,
Обуче, свирач, лаку хаљину,
Укану теби отров у ухо. —
И вратиће се — можда т' љуби још,
Док дође друга можда, смелија:
Твој лик потавни, остане ти срам.
— Опомињах те, дево несретна,
То сад су речи за времена сва!

(Оде брзо на лево.)

ПРИЗОР ДРУГИ.

Мирјама, Суламка, без Јеровоама.

Мирјама.

Па њега вређаш! Не, не спомињем
Твог оца старог, што те преклиње
И што ћ' умрети, кад му тако ти,
Мезимче, свршиш — тако, к'о што ћеш.
Јеровоама само наводим;
Јунак ти баца, гле, све под ноге,
Што пуно стече чашћу, мишицом:
И ти све презре — то је ништа, је-л!

Суламка.

Шта, — ништа? Ено, ваш ум не схваћа
И не мож': то је вама лудило!
Знам, ја вас вређам, али — шта ћу вам?!

(С раширеним рукама.)

О, сиђи сва на главу овамо
Ти срећо скупа с клетвом љубави!
Да пландујем, а ви ме трп'те — док —
Док писа судба. Ја ћу брзо, знам,
Умрети — век ми неће бити дуг.
А онда нек ми гроб ко окити
Ил љубицом ил дивљом ружицом
Па дивљу ружу зовт'е — Суламка.

(Падне Мирјами на груди.)

Мирјама.

О, јадно срце! Ја те добро знам,
Па знам те, да си чиста, велика;
Чуј, ја те молим, плачем, преклињем,
Победи такав бедни осећај.
Та свиснуо би отац — свисла ти! —

Суламка.

Па нека мене; смрт је мени лек.
Но зашт' да умрем? Не смем живети?
Зар само ја? Гле, свуд се бели свет
И цвати све. Чуј жубор потоков,
Чуј тице, песме, чуј их, Мирјамо;
У срце ми је гледн'о. У оку
Стајаше врела речца: доћићу!
И вратиће се, сестро, вратити,
Па кајаћеш се, шта си рекла сад!

Мирјама (хватајући Суламку за руку).

Стан'! ћути! Сестра ништа не може —
Ал' вероваћеш старом оцу свом.
Слеп боље види, нег' и ја и ти.

(Обвије руке Суламци око врата па је изведе.)

(Наставиће се.)

НАЈСТАРИЈЕ СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

IV. ЛЕГЕНДЕ.

(Наставак.)

Ево како поделише свет:

Зевс беше бог неба и земље, отац и владалац свију других богова. Њега сви поштоваху.

Хера, сестра и жена Зевсова, беше краљица неба и богова, и покровитељка брака.

Посејдон, брат Зевсов, беше бог свију вода и управљаше морем.

Арес, син Зевсов и Херин, беше бог рата и сваке силе, која руши и разорава.

Деметра, сестра Зевсова, беше богиња земље, особито земаљскога плода.

Хестија, сестра Зевсова, беше богиња огња, особито домаћега.

Атена (или Палада), кћи Зевсова, која излети из главе Зевсове, беше богиња мудрости, покровитељка знања и вештина.

Хефајст, син Херин, беше бог ватре и покровитељ свега онога, што се ватром да створити.

Хермес, син Зевсов, беше покровитељ трговине, вашара, лу̂ка, друмова и т. д. Он је бог сваког проналаска.

Аполон (Феб), син Зевсов, беше бог сунца, предводич муза, покровитељ стрељања, свирке и песништва, пророка, врачара и стада.

Артемида, кћи Зевсова, богиња месеца, покровитељка лова.

Афродита, кћи Зевсова, покровитељка љубави.

Сви ови дванаест богова живили су на високом брду Олимпу, који се врхом својим што но веле до неба попео, и отуда су и у небо улазили. На том брду се саветовали, а Зевс је председавао.

Осим ових богова био је још и бог Хадес, брат Зевсов и подземаљски бог, владалац доњега света. Било је још и више мањих богова, који су имали своја блага, која им припадоше у оној подели света. Једному допаде, да буде бог вина, другому да буде бог сунца, други опет да буду: богиња месеца, богиња јутарње румени, бог ветрова, богиња правде, бог љубави, бог богатства, богиња среће, богиња небесне ду̂ге, богиња здравља, бог сна и много више таковых мањих бића било је код грчкога народа, који је за сваки поједини догађај, који бива у природи и људском животу, замишљао неко биће, које њим управља. У Грка ћемо наћи и вила истих онаковых, каковых нађосмо у Срба, они вероваху у рај и пакао, као и ми што верујемо, и још много више празноверица наћи ћемо него у нас тако, да се без зазора можемо послужити старим претхришћанским веровањем код Грка, ако смо ради да протумачимо наше легенде и у њима расветлимо оне моменте, који задиру у прастару веру нашу.

Тим ћемо не само расветлити мало наше старо веровање, него ћемо ући у траг причању народном из најстаријега доба нашег, а то причање нам народ опева песмом, која је морала бити са свим другога садржаја и обима, него што су до данас сачуване.

До сада упознасмо се са старом вером у неких арских народа, за које рекосмо, да су својом некадањом заједницом сродни са Словенима. У опште дакле о вери тој можемо рећи, да у њојзи не гледамо ништа друго, до ли обожавање природе и природних сила и појава, које с тима бивају.

Кад смо се дакле с тим у неколко упознали, а мислимо, да ће то бити довољно, упитајмо се, какова је била стара вера у Словена, којима принадају и Срби.

На оваково питање нећемо моћи много одговарати, јер нам се не сачуваше књижевни споменици, као у других народа, из којих би могли о том више читати. Ми Срби кано да врло мало градива имамо за ту радњу. Али ипак приче и најстарије — предисторијске — песме наше надокнадиће нам у неколко ону оскудицу у књижевним споменицима, у којима би могли доста сигурно наћи и читати оно, што желимо. Ми ћемо наћи у њима ипак таковых места, из којих ћемо се колко толико упознати са нашом старом вером тако, ако упоредимо такове приче и песме са причама и песмама сродних нам — арских народа. С тога су нам и важне такове приче и песме, и много важније, него што многи мисли, који их прочита, да нађе у њима само забаве.

У току ове радње напоменусмо већ нешто из митологије словенске. Пођимо сада даље и упознајмо се са старим веровањем код Словена у опште, да видимо, дал ће се у том слагати Словени са својим суплеменицима, арским народима, — о којима до сада писасмо. Кад смо се упознали и са старом вером код Словена у

опште, онда се латимо наших легендарних песама, можда ћемо тада о њима лакше моћи што написати, да им боље упознамо важност њихову.

Сва предања и већина учених људи сведоче, да су Словени поштовали једнога бога-богова, почетника и створитеља неба и земље, светлости и буре. Њему су потчињени и њега слушају сви богови, као што слушају свога старешину сви чланови једне задруге. У једном словенском књижевном споменику помиње се име тога бога, а то је: Сварог, и као што већ споменусмо, значило би то: светло небо. Што дакле нађосмо у старо-индијском: Varunas, који заступа небо, и грчком: Uranos, то би код Словена нашли у Сварогу.

Сви богови морали су и код Словена имати сваки своју силу и власт, којом је управљао у природи. Међу таковима је најсилнији и најстрашнији бог виновник грмљавине, који се код словенских народа назива Перун. У његовим су рукама муње и громови. Возио се по небу на ватреним колима и коњима, који огњем дишу. Разне демоне гонио је ватреним стрелама, а то су муње, пролевао је кишу и надгледао земаљске жетве. Бога громовника беше код Индијанаца, Римљана (Juppiter tonans), Германа (Donnerer), а сви ти су народи са Словенима и још неким другим, како споменусмо, чланови великога индоевропскога племена. Име Перуново спомиње се у разним словенским и несловенским споменицима. У Несторовој кроници из год. 907. читамо на једном месту: „и клаше се оружјем својим и Перуном, богом својим, и Волосом скотијим богом, и утврдише мир.“ Из год. 945. читамо: „а који нису крштени, да немају помоћи од Бога ни од Перуна; — да буде проклет од Бога и од Перуна. Име то спомиње се и више пута и на другим местима. Осим Сварога, Перуна имадоше Словени још других божаства, веровали су, да је Сварог, највећи бог, имао синове: сунце и ватру. Јужни пак Сло ени мисле, да се од тога пајвећега бога родише: сунце и зора, месец и звезда Даница. Све су то била красна деца небескога светила, извора свега, што живи и постоји. Сунце се назива још и Дажбогом, а у тој речи корен даж, даг не значи ништа друго, до ли оно што горе, дакле би Дажбог морао значити „бог, који горе“, — бог сунца и ватре. Руси су га називали и Дадибогом, т. ј. богом, који је даровао светило. Осим тога поштоваху Руси Велеса, који је даровао летњу пашу и заштићавао говеда. Полабски Словени су га поштовали у имену Триглава, као господара неба, земље и подземља, замишљајући га себи, да је имао три главе. Осим тога звали су га и Сватовитом, који је имао четири главе, јер је он створио четири годишња доба: пролеће, лето, јесен и зиму. Звао се и Јаровитом, Јутрбогом, богом пролећа.

Осим ових имамо споменика, у којима се спомињу богови ветрова, буре и непогоде. Такав би се звао: Стрибог. Било је и других божанствених бића. Тако се спомиње: Радгост, (различито пишу то име), биће да је био бог рата. Кип му беше од злата са златном тицом на глави а представљао је млада војна. Погода беше бог доброга времена и пролећа. Има и више других имена, којима се зваху поједини богови.

(Наставиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

ЈЕДАН ПОГЛЕД НА ШКОЛУ. Хигијенска студија дра Лазе Стефановића. Прештампано из „Народног здравља“. Београд. Краљевско-српска државна штампарија. 1884. стр. 58 на 8-ни.

Обрадовали смо се, кад прочитасмо у „Одјеку“, да је изашла ова студија прештампана из „Народног здравља.“

Како је у „Народном здрављу“ нисмо читали, наручили смо таки горњу књижицу а у нади, да ћемо наћи у њој много што-шта, што се односи на школу, ма да је ово само *један поглед на школу*. Држали смо, да ћемо у тој књижици имати прилике, да се упознамо са школом у Србији, јер писац тамо живи, и, као што доцније и читасмо, бави се са хигијеном у школи. Да је овако, вели нам писац на стр. 24.: *„по нашим сопственим испитивањима у стању смо, да констатујемо то исто — главобољу — код ђака учитељске школе и богословије а у неким датим приликама и код гимназиста.“* Затим још на стр. 29. и 48.

Међутим у овој студији нема ништа о основним школама по српској краљевини. На месту на два-ли спомињу се школе у Београду, па и у опште све школе, где год их има. Ту се вели: „које су — школе — свуда а нарочито у Београду испод сваке критике.“

Као што каже писац, тако кажемо и ми а каже тако и сваки прави пријатељ свог подмлатка и читавог народа, да на здравље дечије у школама треба јако пазити.

Деца полазе у школу, — писац вели рано —, кад се највећма развијају. На развитак им и умни и телесни треба бодро пазити, јер школа утиче јако на њега. Не може се истина све школи приписати, али ипак много. Шта више велим, да многи највише школу криве због какве несреће у детета. Ал ти претерују: и кућа је многоме злу крива.

У основним школама је највише деце. Туда су прошла скоро сва деца наша; у гимназије, реалке и друге више школе доспу тек некоја. Са погледом на основне школе треба почети. Основне школе треба добро проучити. Проучити треба, да-л су те школе добро уређене, да-л се ту деци даје много, да уче, да-л је туда чистог ваздуха и колико га треба, да-л деца у тим школама седе по хигијенским захтевима, да-л је доста светлости у соби и да-л им згодно долази, и т. д.

Кад су школе у Београду испод сваке критике, а да какве су по другим варошима и варошицама и селима и раштрканим сеоцетима! Ништа не би племенитије било него само једну једину школу, па била то и београдска, кад неваља, верно описати. Описати је баш онако, каква је; па је прегледати од најмање ситнице и све, што не ваља набројати. То би више помогло, у приликама нашим, него набрајати по туђим испитивањима, како се добија кратковидост у школама а особито у *западним државама*, како се једнострано криви кичма, како се добија катар желудца, бледоћа, главобоља и т. д. — па онда морати рећи, да се у нас ова ил она аномалија не виђа у тој мери или да се није ни опазила још.

На што нам говорити о несрећама по туђим школама, кад имамо својих несрећа и то колико још. На што нам писати о туђем злу а наше заборавити. Зашто да лекар лечи на мени туђу болест а моју да и не гледи.

Писац је хтео, да нас упозна са болестима, које се у школи захватају ал којих још није толико у нас. Он нам износи готове већ болести ал слабо и непотпуно у опште тражи томе узрока а најмање у нашим школама. Он се вије по школама туђим.

Зар нам не би знао ни могао писац набрајати, каква се све зла легу онде у нас, где у школи пуно деце прѐдане, па ту, како чујемо, и преноће, где шта више и једу и пију па се и облаче. А учитељ поред тога или не зна или неће да пази на све то, како треба.

Писац нам доказује, по др. Лоринзеру и другима, да је свему злу, свима болестима у школи, легло једино у претоваривању.

У том му дајемо доста за право ал опет не толико, колико би он хтео јер злу, по школама има још много узрока поред претварања.

Држимо, да је ова студија промашила своју цељ, што се тиче *наших* школа. **С. М.**

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште у Митровици.) Од последњег нашег извештаја амо приказала је дружина народног позоришта Халмовог „Стрелана“ са Т. Лукићком и Ружићем у главним улогама и „Наше сељане“ од Мите Поповића. „Наши сељани“ приказивани су били у корист дружине српског народног позоришта а И. Волф, диковођа митровачког певачког друштва пратио је из љубави према народном позоришту на гласовиру песме у „Нашим сељанима“, које је компоновао др. Јован Пачу. Даван је осим тога још Димонаров „Дон Цезар од Базана“ и Онетов „Рудар“. У обе је те представе гостовао Милош Цветић из Београда. Као последња представа у Митровици приказивани су „Ђаволови записници“ са Ружићем, Динићком и Хаџићевом у главним улогама. Сутрадан иза последње представе, приредила је митровачка српска грађанска читаоница у свези са певачким друштвом банкет у читаоничкој дворани у опроштај и почаст позоришној дружини а прексутрадан се дружина жељезничким влаком кренула у Земун. Као што смо извештени, Митровчани се тако лепо одазвали, да позориште није имало никакве штете, него је шта више преостало нешто и сувишка.

(Чешко народно позориште у Прагу.) Розкошњијева опера „Popelka“ приказаће се крајем овог месеца; дириговаће је капелник Чех а редитељ ће бити Фр. Коларж.

(Пољска оперета.) У Варшави се пре једно две недеље дана давала оперета J. К. Кратохвила под насловом: „Senator malego miasteczka“ Текст је оперети тој пун карактеристичних типова и хумора а музика је ванредно мелодијозна.

(Даворин Јенко.) Поводом двадесетпетгодишњице песми „Напреј, застава славе“ — доноси Љубљански „Slovan“ у 10. броју своме на првој страни лик познатог складатеља Даворина Јенка, и саопштава главне црте из његовог жи

вота. Даворин се Јенко родио 10. Новембра 1835. у Дворју крај Церкљана на Горењском. Доњу је гимназију свршио у Љубљани а горњу у Трсту. Кад је довршио гимназију, отишао је 1861 год. у Беч, да учи права. Покрај свих наука свагда је занимала Јенка највећма музика. Још док је био у Љубљани учио је приватно музику и тада је већ удесио неколико славенских песама, које су његови саученици певали под његовим руководством. Кад је отишао у Трст, нашао је међу музикалним Талијанима већ више прилике, да се у музици даље изобрази. Нарочито је марљиво одлазио на концерте, на којима су суделовале боље снаге, и често га је ова или она опера домамила у позориште Учитељи у музици били су му: у Љубљани Машек и Рихар, у Трсту Синико и Ричи. Дошавши у Беч бавио се Јенко по читаве дане у дворској књижници изучавајући партитуре разних опера. Нарочито се марљиво изображавао у инструментацији. Кад се на крају године 1859 нарочито на његово заузимање установило „Slovensko pevsko društvo," изабраше га за коровођу. У друштву се томе уз разне српске, словеначке и хрватске песме певале и композиције Јенкове, као н. пр „Хејројаки!", „Побратимија." Први пут се јавно од Јенкових композиција певала „Побратимија" и „Морнар" и то на беседи, која је била почетком 1860. год. у Бечу. Те су композиције узбориле бечке музичке кругове на ванредни дар Јенков те кад је год. 1862. било упражњено место коровође код православне црквеношколске општине у Панчеву, понуди тадањи управитељ бечког конзерваторија Хелмесбергер Даворину Јенку то место. Јенко се тога прими и дође у Панчево у почетку године 1863. Ту је Јенко за своје друштво компоновао песме, све једну лепшу од друге. Тако су постале песме: „Сабљо моја димишћијо!", „Богови силни," „Што ћутиш, Србине тужни" и т д. Јенкова се слава нагло проширила међу Србима те му „Београдско певачко друштво" понуди место коровође. Ту је Јенко неуморно радио и даровао је српском народу све нове и нове композиције. Године 1871. позове га управа београдског народног позоришта, да преузме ту место капелника. На том месту Јенко већ четрнаест година ради марљиво и савесно. Највеће му је досад дело оперета „Врачара," коју је сложио године 1882. — „Slovan" завршује са жељом: да би честити Јенко душевно тако чио дочекао и педесетгодишњицу славне своје складбе, као што је дочекао и двадесетпетгодишњицу.

(Лудвиг Барнаји), један од најславнијих трагичних уметника у Немачкој, славио је ово дана двадесетпетгодишњицу свога глумовања. За то је време Барнаји ступио на позорницу свега 2931 пут, дакле је сваки трећи дан излазио на позорницу а то се може рећи да је огроман посао, јер је Барнаји играо све велике улоге. Највише је изашао на позорницу у Хамбургу, свега 631 пут; у Берлину је ступио 338 пута, у Франкфурту 336 пута а гостовао је свуда, од Италије па до савезничких држава у Америци, где се год само могло играти немачки. Између својих улога играо је Уријела Акосту 127 пута, Валдемара 126 пута, Хамлета 98 пута, Тела 96 пута, Јулија Цезара 81 пут, Отела 59 пута, Кина 49 пута и т. д. За тих двадесет и пет година оженио се Барнаји на позорници 1042 пута, умр'о је 874 пута, 118 пута су га отровали, 28 пута се удавио у води, 143 пута су га погубили на стратишту, 53 пута су га из пушке убили, 204 пута су га мачем проболи. На друге је начине умр'о 123 пута.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Стеван Ј. Јефтић позива на претплату на збирку шаљивих и сатиричних својих списа, која ће изаћи под насловом: „Сито и решето" Прва се књига већ штампа. У тој ће првој књизи бити 32 комада разних шаљивих и сатиричних чланака, расправа и приповедака. Цена ће јој бити 75 новч. а за претплатнике до 31. маја о. г. 50 новч. На десет поручених књига даје се једанаеста. Претплата се шаље писцу у Јагодину у Србији.

— Од два месеца амо излази у Паризу часопис „Revue française," издаје га Едуард Марбо. Главни је смер томе часопису, да Французе упозна са иноземним одношајима и да им омили путовање нарочито по источним земљама Европе. Марбо је пре био аудитор код државног савета у Прагу те је проучио народносне одношаје у Чешкој. Из Прага је после ишао у Кракаву, Варшаву, Ригу, Петроград и Москву те је као плод тог свог знанственог путовања издао књигу под насловом: „Teutons et Slaves".

АФОРИСМИ.

(Старо-грчки.)

Људска покољења јесу као лишће. Ветар обара лишће на земљу, за тим клија шума и одева се новим лишћем, кад ограве пролетње сунце. Тако се рађају и умиру и људска покољења. *Омир.*

Буди спор у давању свог пријатељства; јеси л га пак ком дао, труди се, да и истрајеш у њему. Јер ако је срамно, не имати никаква пријатељства, срамно је такођер, често га мењати. *Исократ.*

У људих је већим делом смелост чедо незнања, а размишљање рађа плашљивост. Духа у истину одважна јесте цигло онај, који јасно зна да разликује. где је уживање, где је мука, па који ипак не преза од погибија. *Тукидид*

Неки Шпартанац, полазећи у рат, тужио се својој матери, да му је врло кратак мач; а мати му одговори: „Па продужи га са једним кораком!" *Плутарх.*

Кад небо хоће да казни кривце, оно им узме најпре памет и вид очињи, како би лудо срљали у своју пропаст, што су је сами себи проузроковали грешним својим умишљајима. *Ликург.*

Не бој се, што ће те ко видити, где чиниш дело, што је по твом мишљењу умесно, ма шта иначе мислио о њему свет. Јер ако је хрђаво то дело, не чини га; је л пак добро, за што да се бојиш прекора оних, који ће те на правди осудити. *Епиктит.*

„СТРАЖИЛОВО" излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова" у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТ. МИЛЕТИЋА У НОВОМ САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И УМЕТНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 21. У НОВОМ САДУ 23. МАЈА 1885. ГОД. I.

ДОЦКАН.

исо и жеље у мрачни тону свет!
О, тужно срце, кад ћеш једном ти
Суморних дана уставити лет,
Вечношћу да се одморимо ми?

Живот и срећа? О, махни се тог!
Пустош и беда није л' живот вас;
Док дух и срце с мутног врела свог
Очајним криком дижу један глас!

Не, нема среће! Ил она можда сја,
Где миље ниче и весели над,
Ал тога цвећа где да нађем ја?
Ох, све је прошло! Доцкан је, доцкан сад!

Д. Ј. И.

ОПЕТ ТО, АЛИ МАЛО ДРУКЧИЈЕ.

СЛИКА ИЗ НАРОДНОГ ЖИВОТА.

ПИШЕ ПОП ПАНТА ПОПОВИЋ.

едим ја у парохијској канцеларији својој и читам у „Стражилову“ „Јола,“ слику из народног живота, коју је написао П. Адамов, а то дође висока, лепа, али уплакана млада с одојчетом на руци, назва ми кроз плач: добар дан, маши ми се десници и одмаче се потом даље па стаде а ништа не вели, стоји само тако и ћути. Видим, не зна, сирота, како ће да почне, добила трему, као ђак, кад не зна лекцију. Но није ни чудо. Први пут излази она на дворску бину; „образ гори, с царем се говори“. Та она за већу власт од попа не зна и румени стидак дивно јој запламти на образу, који је оросила суза.

Познајем сво стадо своје, али ово јагње још до сад не видох; с тога ћу је запитати:

— Како се ти зовеш, душо!

— Дафина Адамова.

Овак͏ог презимена нема у мојој парохији, а овде у моме месту једна је парохија српска.

— Ти ниси одавде, рехох јој с тога.

— Молим, господине, нисам и јесам. Ја сам из Ц. Б. оче, а сад живим ту.

По томе, што каже свештенику „оче“, веровах јој, да је из Баната. У Бачкој нема тог лепог обичаја. Банат је питомији, с тога је тако. У Бачкој би у тој речи нашли неку зависност, неко понижење. Коме кажеш: оче, томе си син, томе си млађи, ма да си господин, а кад ти свештенику кажеш: господине, имаш право искати, да и он теби каже: господине, иначе ти може рећи: синко а то не прија охолости бачкој. С тога је и Дафина почела бачки а свршила банатски. Исто као што је и она из Бачке и из Баната.

— Јеси ли удата?

— Нисам и јесам, господине оче, живим овде невенчана са Филипом Сремчевим из Ш.

— Како ти се име оцу?

— Умр'о ми је отац, имам једног брата, име му се П. Адамов.

Зачудих се. П. Адамов зове се писац „Јола“.

— Пише ли твој брат у новине?

— Не пише; он не зна писати.

— Али овај П. Адамов зна и те како зна, рећићу ја у себи а њој ћу гласно:

— Па каква ти је голема невоља кад ми дође тако уплакана?

Она се заплака наново.

Ја сам на плач навикнут. Кадгод ми женска страна на тужбу долази, увек своје речи сузама поткрепљује. Жене свагда држе, да је најбољи доказ, да је истина оно, што оне казују — суза. Али има више врсти суза. Једне теку од милости, друге од жалости, треће од пакости и т. д. Има их, које теку што се тако хоће; а има, које теку по морању. Све те врсте добро познају свештеници, али најбоље они, који имају и сами своје жене. Најчешће виде они оне мајсторске, што теку, како би Латин казао, ad captandam benevolentiam, да попу добију на своју страну; али искусно око не да се обманути. С тога свештеници православни увек готово држе људима а католички увек женама страну.

На први мах помислих, да су и Дафинине сузе тога соја; али кад јој боље погледах у очи, познадох, да нису.

П. Адамов сасвим је психолошки судио, кад свом „Јолу“ не даде, да се ослони на реч, но на око Саветино. По оку Дафинином познадох, да јој сузе од терета теку. Али какав је терет, то не умедох сам изнаћи а и она ми не знаде рећи. Такав терет најзгодније је описала народна песма наша са речма: „терет ми је, не знам како ми је.“

Дафина ми је испричала на дугачко и на широко — наш свет друкчије не уме — свој живот девојачки и живот, откако се повезала. Прво јутро после венчања девојка се сеоска повеже и никад више не скида мараме с главе. И девојка, која ускочи одмах се сутра дан повеже. „Откад сам се повезала“, то је то исто као и „откад сам се удала“. Стидљива жена никад неће рећи ово друго.

Из тог живота Дафининог не могох бити на чисто: ил су гори јади ил невоље. Ил је горе не поћи за момка „голаћа“, кога волиш, па јадати, тужити за њим ил поћи па се патити с њим.

Но да читаче боље упознам са Филипом и Дафином па нек то сами пресуде.

Дафина, кћи покојног М. Адамова из Ц. Б. здрава је, висока, лепа и мила девојка, а Филип Сремчев из Ш. момак је као дрен, раста црногорска а ока соколова. Мора да су му стари из Фрушке Горе, кад се Сремчев зове; из доњег Срема јамачно нису, та нарастио је, болан, као да је на зелен бор гледао а у доњем Срему борова нема. Да није оног соја с брда, откуд би му око соколово било; у низи слободе нема, у низи нема соколова.

У бабе њеног има њива и кућа когод у Саветиног, а Филип је голаћ као Јоле. Он није ни свој а није ни царев. Није свој, јер је писан у солдате, а није царев; јер у првој класи није узет у солдате. Још има две визитације да пређе па онда је тек одрешен; јер док не наврши двадесет две године, не може се женити без дозволе, која се само „у изузетном случају“ добива од министарства за земаљску обрану. Ову не може Филип да добије; јер, да то може, треба му, да нема мање од 8 ни више од 50 јутара земље, а он нема ни бразде. Ко нема жену чим ранити, не сме је ни имати, то је наука из те уредбе. У Швајцарској, где се чувају пролетаријата, голавера, не може ни онај, ко је прешао солдачину, женити се, док не покаже, да је кадар фамилију издржавати. Власт наша иште, да, кад муж оде на војску, жена има где и са чим живети, и ради на томе, да ако он у рату погине, жена нема права од државе потпоре тражити. С тога кад се жене они, који су већ узети у солдате, иште се, да се девојка одрече свакога права на потпору од државе, иначе се момку не допушта, да се венча. Ово као да је против Срба наперено, јер се ови обично жене пре но што три године ислуже, када није нужна дозвола за женидбу.

Управо закон је, регула је, да се нико не сме женити, пре док не наврши двадесет две године или док се не осведоче, да је сасвим неспособан — „генцлих унтауглих“ па се још у првој години брише из листе за асентацију и добива књигу. да на њу плаћа „солдачку порцију“, коју плаћају сви они, који нису били у служби три године, и они, који су на рекламацију „привремено“ од службе опроштени а из тог данка добијају потпору у служби пострадали војници.

Само у „изузетном случају“, вели закон може се добити дозвола од хонведског министарства и пре двадесет треће године, а то је онда, кад у кући нема ни девојке од 16 ни жене испод 70 година или ако их има, само онда, кад ове нису здраве. А да оне не буду здраве, за то се постара вармеђски лекар, који прави „визум репертум“, сведоџбу, шта је на коме нашао и видио. Он то даје а да и не види болесника, па нек је у кући пет девојака и толико жена, све он њих у визуму поваља као куга, опише их тако, да не вреде ни Богу ни људма, да нису ни за смрт ни за живот. Таксу

од главе па не брини се за болест, све то иде онако од ока, шта дође лекару на памет. Тако се само могло десити, да је и мртвој жени издао лекар сведоџбу, да је болесна. Најпре је дакле умрла па онда се поболела. Баш право вармеђски! Најпре вешање па онда суд. Исто као у оно доба, кад се певало: вармеђа будала, што нас веша бадава. Видио у фамилијарном изводу, колико има женских глава од 16 година старијих па зарећао редом, а и не гледа на рубрику, у којој се смрт уписује.

Да се добро плати, добила би се дакле и мртвом момку дозвола за женидбу, али Филипу не може да се нађе живом. Свако дакле, ко год има новаца, добије дозволу имао земље или не, било му у кући женских душа за рад или не. Изузетак је онај, који не добије дозволу а не онај, који добије, изузетак је само Филип. Од изузетка у пракси постала је регула а од регуле изузетак. Све се даде удесити за изузетак. Даде се имати земље на папиру, ако не у атару; али Филип нема онога, без чега ништа нема, он новаца нема. Дозвола једна стаје 15 до 30 фор. То није сувише; али од куд раји да порезу даје, Филип је надничар а надница је у данашње доба мала, никаква, што данас заради то и поједе, често раденик тако рећи о свом лебу чува туђе овце, само да не седи бадава. Тридесет форинти то је капитал за сиромаха човека. Било је времена, кад је још теже било за сиромаха. Било је, кад је дозвола коштала сто до двеста форинти. Али конкуренција је смањила цену на десети део. Но Филип не може да састави ни ту „обаљену“, „умерену“ цену. Он мора дакле да чека и он чека. Не зна, јадан, на чему је, или ће бити солдат или не; стоји, као да је на белом лебу а једе — жут кукурузни; јер сиротиња зове црним лебом само онај, кад га никаквог нема.

Но он се ипак оженио.

Дафина, кћи пок. М. Адамовог из Ц. Б. ускочила је за њега и ево приповетке и о томе:

Филип има у Ц. Б. удату сестру. Тамо је он момком често одлазио. У години свакога месеца, у месецу сваке нећељице, а било је доба, кад је у недељи свакког божјег дана био Филип Сремчев у Ц. Б. Он то није при удадби сестри преко Тисе обећао као онај брат у народној песми сестри преко мора; али он је то чинио. Волио је и он до душе своју сестру као браћа у песми народној јединицу сеју; али није он ишао у Ц. Б. тако често, што је она њему сестра, него што је њојзи била Дафина Адамова заова по мужевљевом брату од стрица; нуз то куће им беху једна поред друге а заграда из авлије подерана.

Кад је први пут видео Дафину, она је била „злато“ неког газдачког сина. То је била сметња велика; али не тако страшна. Дафина не воли газдачког сина, што мора да га воли, него што хоће да га воли. Није њој срце заповедало, да воли тога момка, него је она срцу заповедала; али такви послови не иду тако слатко по заповести као од добре воље. Момак није на очима ништа, у њега су само коњи и волови лепи а он је ружан, немио. Но у селу је опет велика срамота, кад велика девојка нема свога момка. Мора се дакле држати дилбер, ако не из љубави а оно по дужности, ex officio, званично. Таки је ето сеоски бонтон. Дафини није ни за једним момком у селу срце пуцало. Све их је редом узимала на око и ни један да притегне на тешку, него сви одоше на лаку страну. Њој је дакле свеједно било овај или онај, али кад се баш мора, онда нек није макар ко. Што је који момах већи газда, то је за његову девојку већа дика, па ако је он и остави, неће се рећи, да је она последња девојка била и лакше ће се удати за другог. Не држи ни на селу девојка момка само из „презјелне“ љубави, но често, да се има фалити с чиме, с тога на гласу девојка по више драгана држи, па пева: „каква бих се ја девојка звала, кад ја не бих тројицу држала“ и тај глас на селу није ружан. Та се, вели, титра са момци као мачка с мишеви. Но кад наиђе прави, кад се око на око намери, онда је крај шали, крај титрању онда — с Богом памети.

И Филип беше Дафини тај прави. Било је борбе око Дафине; али град се не осваја плачем него мачем. Није много требало па да Дафина остави кукавицу па да одбегне за јунака. Филип се није могао ни оделом ни да плаћа свирца ни да части момке ни да купује девојкама медљаних колача с огледалцима — надмстати са газдачким сином, који је волео Дафину, али кад је једаред Филип, да покаже шта је и он кадар, тако издеветао газдину мазу, као што учитељ избије мало ђаче, па кад је газдачки син, место да погине пред очима свога „сунца“, стао урликати и бегати и кад од стра није знао куда, но потегао, да се за сукњу Дафинину сакрије, она се згади на њега па му викну с презрењем осорно: „даље, кукавицо, срам те било!“ и одгурну га тако немило од себе, да он

сирома газда, паде и преврну се натрашке к'оно пајац у комендији.

Супарника у очима девојачким смешним начинити, то је маневар, којим се увек до цели дође. У колу, које се међутим због кавге Филипове с газдачким сином пустило, кад видеше, како се газдачки син премеће, диже се тако велик смеј, да и онај омирски није већи био. Нико ни да одбрани ни да пожали газдачког сина, него исмејаше га, понизише га до скота. Такав је свет свуда, он не пита, ко има право, него аплаудира јачем. Кад је газдачки син куповао Дафини и другарицама колача а Филип није могао, оне су исмејавале Филипа; сад исмејаше газдачког сина.

Али, бадава, што јест, јест, ко и да брани кукавицу! Газдачки син лежи на земљи, сав упрашен, жут, и умацуран, а Филип се исправио, уздигао чело, око му сева, лице гори а песница помодрила од стиска јуначкога; стоји као Ахил у Тројанском рату, кад помлати око себе пиљеж азијски.

Којој девојци да се памет не окрене, кад види таког славног, таког лепог победиоца.

— Филипе, ајдемо кући, рећи ће му Дафина с погледом потпуне преданости.

Филип на то не одговори ништа него оберучке ухвати Дафину, подиже је изнад себе у вис, па је тако држи, као да је хтео рећи: ево, видите, сви видите, не марим, ни ког се не бојим, Дафина је моја девојка. И још је више диже. Подиже је као заставу, коју оте из руку непријатеља, подиже је изнад газдина сина, који лежи на земљи, да се боље види контраст узвишене лепоте и ниске ругобе. За тим је спусти доле, загрли је око паса окрете се два трипред с њоме, на тањиру, захука се као орао што потрчи два три корака, пре но што ће одлетити, и однесе је, мислиш, нога јој се земље не дотиче.

— Ију-ју, сватови, људи, сватови — ију-ју, ију-ју, подвикују момци за њима а девојке циче па се пљескају рукама: Ију очију, ију очију! У том притрчавају једна другој па се грле и окрећу па опет вичу: „Ију очију, ију очију! Ускочи у по дана“, као да је нешто лепше ускочити у по ноћи.

— Ију очију!

А момци, којима је право, што Филип учини, надвикују девојке:

— Ију-ју — ију-ју!

Оставимо их нек и даље вичу, и онако Филипу неће нико сватовца певати, па хајдемо да видимо, шта је с Филипом и с Дафином.

Они одоше; али не кући; јер Филип куће нема, одоше у бели свет.

Еј да је бар откуд ту крај, да се изгубише у свету, да нико даље за њих не дознаде, да се тако приповетка побјезијом сврши; али да не би онога после, не би било ни ове приповетке, да не познадох Дафину уплакану, бедну, не бих јој знао за девовање, царовање њено.

А што дознадох, дознадох, не бих то ником ни казивао, записао бих само у овај парохијски дневник и тамо би то иструнуло, да се не деси чудан случај, случај, који би учени људи називали асоцијацијом и мисли и факта, да се не деси, да кад један о нечем пише, оно се у то исто доба на другом месту скоро то исто догађа.

У исти дан састадоше се преда мном две скоро једнаке слике: „Јоле и Савета“ у „Стражилову“ описани и Филип и Дафина живи. А да је чудо веће, сликар Саветин зове се Адамов а и Дафина зове се Адамов. Зар би дакле при таквој слици и прилици могло бити, да и ја не напишем „опет то, али мало друкчије,“ кад су та два догађаја скоро тако истоветна као што има готово истоветне две три народне песме, те је покојни Вук Караџић, скупљач истих, једној казао право име а другој наденуо: опет то, али мало друкчије.

А да је фабула, грађа у Јолу и Савети и Филипу и Дафини једна иста, да је слика нашла прилику ево нека свако види.

У приповетци П. Адамовог двоје се воле. И у мојој се двоје воле. Тамо је јунак приповетци сиромах Јоле, овде Филип. Тамо и овде девојке поимућних родитеља. И тамо сметња са солдачине и овде. Тамо Теја газдачки син и овде такав један. Тамо се почиње познанство и исказује љубав при игри и кикоту и овде је тако.

Све се дакле подудара, само има опет неке разлике.

Тамо се свршује љубав са жалошћу; али појетичном, трагичном, и овде се свршује са жалошћу; али прозајичном, ужасном, гадном.

Тамо је пореметио памећу момак а овде да полуди писац.

(Свршиће се.)

РАЗНИ ПУТЕВИ.

ПРИПОВЕТКА МИЛАНА САВИЋА.

(Наставак.)

Тако је Милић читао и по кад кад коју приметио у себи, док га није звоно напоменуло, да му ваља ићи на ручак. Лепо сложи „Заточнике“ и положи их у сандучић, који закључа. За тим изађе из собе и упути се у трапезарију. Ту је већ затекао оба калуђера. У пријатном разговору са Теофаном доврши се обед и већ хтедоше да устану, кад се у једаред зачују весели усклици и смејање.

— То су неке женске, рече Теофан и устане нагло са стола.

У тај се мах отворе врата и у трапезарију уђоше — Мара Путникова, Дражић, Драгиња, Станић и Станићка.

— А гле господина Милића, викне Дражић одмах с врата, од куд ви овде?

Милић устане и поздрави новодошле госте. Самујило је употребио ту прилику и извукао се из трапезарије. Теофан, који је то једва дочекао, рече свима лагано, да не ииздаду, да је Милић уредник „Заточника“, јер иначе ће бити зло. Сви му обрекну и одмах поседају за совру. Драгиња се у први мах стидила од Милића. али овај, који је сад већ био у душевном расположењу, чинио се прошлога и невешт и поче с њоме разговор о свачем другом, само не о њеном бегству.

— А имате ли шта за јело, рече Дражић и стане пред Теофана, знате ли, да смо гладни као курјаци.

— Ваљда ће се нешто наћи, одговори Теофан, само се мало стрпите. Сад ћу ићи да видим. Међу тим, изволите мало вина.

— Од куд ви у манастир? запита Милић глумце.

— Из Руме — па ништа, насмеши се Станић. Већ смо осам дана у Руми, знате ли то; а данас и сутра биће слободно, за то смо и дошли мало у ову свету обитељ, да се одморимо и да променемо пиће.

— Е па то ваља, рече Милић.

— Уз то хоћемо нову глумицу мало да посветимо не само у тајне наше уметности него и манастирском светом водицом, рече Мара и погледи ђаволасто у Милића. Овом је тај поглед врло годио и он помаче своју столицу ближе Мариној.

— Њу водицом а нас вином, рече Дражић, је ли тако, Драгице?

Драгиња се насмешила на то и главом је одобрила речи свога мужа. У том се укаже Теофан.

— Немојте, молим вас, да нам дате мало свете мошчи, викне му Станић, на које је Теофан махао главом а остали ударили у смех.

— Биће киселе чорбе за кратко време, рече Теофан, то је све, што се даје спремити на врат на нос. Међу тим је отац Самујило отишао у подрум, јер, чини ми се, требаће мало и оне друге чорбе.

— Боме хоће, рече Станић. А знате ли, оче Теофане, да ћемо овде и преноћити?

— Ништа лакше од тога, одговори Теофан, места има доста.

— Нас је тешко само напојити, иначе иде све лако, примети Дражић.

— Да нам видите подрум, па не бисте рекли, да вас је тешко напојити, рече Теофан.

— Е, онда гледим с мирном душом у најближу будућност, рече Станић; али где је та кисела чорба, настави и поче се обазирати.

— Биће, биће, рече Теофан и изађе опет из трапезарије.

— Не чудите л' се, господине Милићу, што су ови наши вредни уметници погодили одмах у трапезарију а не у цркву? запита Станићка.

— Изволите? рече Милић, који се с Маром пустио у дубљи разговор.

— Хм, хм, примети Станићка, ви сте као мало профитирали од калуђерства, јер ми се нешто живо забављате с Маром, те и не слушате шта вас питам

— Извините, госпођо, рече Милић и насмеши се.

— Прашта му се, примети Дражић патетично, та у друштву смо, а у друштву се и калуђер жени.

— Изволите, господо, зачује се глас Теофанов, који је ишао за ђацима, од којих је сваки имао у руци велику чинију, напуњену киселом чорбом. За Теофаном ишао је Самујило са боцама у руци и само се смешио.

— Дајте ако бога знате, рече Станић, у мало што нисам издануо од глади.

— Не иде то тако, примети Теофан, треба се најпре помолити богу.

То су чинили и други и онда су опет сели за сто. Неко време владала је тишина и само што се чуло сркање и жватање. Добар апетит глумаца наведе и оца Самујила, те се и он прихвати, ма да је већ ручао. Теофан је међу тим седео на свом месту и само се смешкао, Милић пак пустио се у жив разговор с Маром, и није ни пазио, шта остало друштво ради. Дражић је Драгињи вадио комад по комад из чиније, бирао је њојзи оно, што

је најбоље и био је сретан, кад му је она рекла, да јој прија баш тај залогај.

— Пре десет година био је и тај Станић тако пажљив, рече Станићка, а сад се и не обзире на мене, већ граби себи, што је најбоље.

— Ваљда нећеш и ти после десет година такав бити? запита Драгиња свога мужа.

— Ја? Никад! кликне Дражић.

— Видећемо, примети Станић жваћући, тако сам рекао и ја пре десет година. Је л' да сам казао, Јело?

— Да богме да си казао, одговори ова вадећи кашиком чорбу из тањира.

— Смем ли вам усути чашу вина, госпођице? Добро је, рече Милић Мари лагано.

— Молим, одговори ова, али и мало воде.

Милић учини по заповести, али како је гледао Мари у очи, проспе мало вина на чаршав.

— Биће крштења, па у манастиру, викне Станић и поче се гласно смејати.

Мара обори очи а Милић се чинио те примедбе и невешт.

— Изволите мало сира, неће бити згорег, рече Теофан.

— А, збиља, и неће, одговори Дражић. Хм, баш је добар. А шта ћемо после?

— Па пијуцкати, рече Станић.

Самујило устане одмах и напуни чаше свима редом.

— А, немојте се трудити, оче Самујило, рече Станић, умемо то и ми. Захваљујем вам.

Самујило се поклони и седе опет на своје место.

— И сувише ми ласкате, рече Мара лагано Милићу, у Новоме Саду били сте више хладни. Од куд те промене?

— Тек кад сте отишли, осетио сам, да вас нема, одговори Милић исто тако. Ми не умемо ценити благо, док је у нашој близини, тек кад нам се отргне, знамо, шта смо изгубили.

— Ви говорите као да сам ја била ваше благо, примети Мара.

— Немојте, госпођице, сваку реч узимати на вагу, примети Милић.

— Добро сте сад приметили, одговори Мара, чуваћу се од сад ваших речи, или ћу бар врло пазити на њих.

— С вама је тешко изићи на крај, примети Милић.

— Ми смо глумице научене на сваковрсне љубавне изјаве, рече Мара, те није чудо, ако им и у животу мало верујемо.

— Али ја нисам глумац, рече Милић, и ја не говорим овде своју улогу, у коју треба тек да се уживим, да је прочим, Речи моје диктира ми осећање.

— Кад бих им могла веровати! уздане Мара.

— Тако си и ти све нешто шаптала с тим твојим Дражићем, рече Станићка Драгињи и покаже главом на Мару и Милића. Драгиња порумени и погледи Дражића. Овај се окрене брзо и притиште врео пољубац на румена уста своје жене. Драгиња цикне, Мара се трже а остали се почеше смејати.

— Немојте само редом, примети Теофан.

— То ја баш нећу, рече Станић и узме чашу у руку, само да они тамо не наставе.

На Милићу се видело као да не би имао ништа против а Мара се само намргодила.

— У здравље нашим гостима, поче Теофан, да бог да, да су увек тако добре воље као сад. Живили!

— Многаја љета! поче Самијило да пева и то прилично пријатним гласом.

— Гле, зар није овај кале нем, насмеја се Станић.

Није, није, рече Теофан, а данас ће имати прилике да чешће опроба свој глас и да вас увери, да није ни најмање нем.

Тако је у шали и у забави прошло неко време, док се нису дигли сви да се мало прођу и да набаве новог апетита за вечеру, као што је рекао Станић. Дражић је узео Драгињу за руку и одскакутао је с њоме преко басамака у башту. Станићка је узела Теофана из под руке и упутила се за њима. Овај је поцрвенио и почео се нешто миготити, али радо пристао је на то, да отпрати још увек лепу глумицу у башту. Милић је Мари понудио своју руку, коју ова с особитим неким смешењем прими а Станић се предомислио и остао још у трапезарији, „да научи Самујила још и друге речи осим многаја љета, што већ зна“, рече и с неким театралним покретом руке своје отпусти милостиво све остале.

Вече је затекло госте при најбољем расположењу. Милић се, као што је Станићка приметила, на живот и смрт удварао Мари, и ова је прилично попустила од своје одмерености, допустила му је шта више да је пољуби и у руку. Милић је ту дозволу, као што је Станићка рекла, већ и злоупотребио и само поновљено звоњење манастирског звона задржало га је, да у захтевима својим не буде још смелији.

На вечери је председавала Станићка а остали су поседали како су хтели. Самујило био је још озбиљнији него досад и још је мање говорио, на што је Станићка свом мужу издала рђаву сведоџбу, кад Самујила није могао научити да говори.

— Али код тебе сам учинио ремек дело, на-

смеја се Станић а остали му живо секундираше у смејању.

— Којешта! рече Станићка, да не умем сама, не би ти никад успео. Ето, за што ћути Драгиња!

Драгиња се трже на те речи и повуче своју руку, коју је Дражић топло стиснуо. И Мара је подигла своје очи.

Ноћ је већ у велико покрила земљу, кад су се гости сетили, да им ваља ићи спавати. Са тешким уздисајем опрости се Милић с Маром; тако је гледао у њу том приликом, да је Мара оборила очи, нагло своју руку истргла из његове и као срна отрчала за Драгињом и Станићком.

— Данас ћемо као оно у Бановцима рече Дражић својој жени а ова нагло одбегне од њега.

Станић је ишао за Дражићем а Самујило се љуљао и само клибио, и чисто једним оком гледао у глумице а другим у Теофана.

Кад је Милић био у својој соби, налегне се на прозор и поче гледати преда се.

— Мене је оно момче научило памети, рече у себи, само што немам кога да једим. Али .... зар имам права на то? јесам ли се одао једном речи? Је ли она бар нешто казала. што би ме могло охрабрити? Не, она је невина. она је љупка ... али Мара! Мара је примамљива, Мара није баш тађо строга, Мара ... но опет се не могу упустити дубље, јер ... ах, шта донесе прилика! Доста је било суморности, треба мало и живети.

Милић застане за тренутак.

— Мара и Љубица, Љубица и Мара! Ко ће ми ту помоћи? Да видим, шта ће донети сутрашњи дан. Мара је за иста лепа. Ох, па како се уме смејати, па како гукати! За иста, да човека смете. А Љубица? Она ми је као нека светиња. на коју ја грешник, немам више права. Шта буде! Ах, Маро, Маро!

После тих речи уђе Милић у собу и почне се свлачити.

— Па ту је, тек само неколико корачаја удаљена, говорио је међу тим, па опет ... Али сутра, сутра ћу да решим. Или — или. Да, и нема смисла, то платонско гукање. Ја нисам песник ... па опет. Ах, кад би се све могло, што би се хтело!

(Наставиће се.)

СУЛАМКА.

ЖАЛОСНА ИГРА У ПЕТ ЧИНОВА. НАПИСАО ФРАЊА КАЈМ.

ПРЕВЕО ВЛАГОЈЕ БРАНЧИЋ.

(Наставак.)

ПРИЗОР ТРЕЋИ.

(Промена: Град Сион. Краљева одаја. Излазак десно и лево. Средина стражњег призида завесама затворена. Бен Јохај долази с десне стране. За њим слуге, које носе престолну столицу.)

Бен Јохај.

Е добро, тако. Амо столицу;
Сад ид'те — ја вам кипим гњевом сав ...

ПРИЗОР ЧЕТВРТИ.

Бен Јохај

Са̂м? Са̂м сам. Проклет, доме Давидов!
Кукавна жена! Џелат шиб'о је!
На сваки удар љуто пропишта.
Па ту да служим — лажем и даље?
Да могу, као дрво сикира,
Од једном да те згодим — дахн'о бих!
Ал' пази! Моја жена живи још,
А буде-л, умре-л: и ти с' свршио!
Зна Бен. Та млађа Јефремова кћи
Срдашцем њежним цара придоби!
Бен зна: та цар не збори ни о чем,
Суламку само спомиње. Па шта?
Још и та нога, Бене, на твој врат?
Та сувише је било. Царица?!
Обешчашћеној жени покор нов?!
К'о сова нек ми око одсад бди —
И не збива се ништа од сада
До ли, што сврши моја освета! (Оде).

ПРИЗОР ПЕТИ.

Соломон и Мемнон (долазећи с лева).

Соломон.

Не, сад се ипак вараш. Ја сам чврст,
И кажем, откад видех чедо то
Са црном косом, оком голубљим,
Тај умиљати, замишљени створ
У дражи, побро, 'нако озбиљну —
Од оног дана, рекох, преда мном
У сну и јави њезин лебди лик —
И навек само ову мис'о знам:
Да видим њу.

Мемнон.

Па? Кад је видиш, шта?

Соломон.

Шта онда?! К'о да има слађе што!

Тад представим у себи грдни ка̂м
На брегу, горе, снегом претрпан —
Па нек се ваља, најпре камен баш,
Кад после, он нарасте, набубри,
Надувен јури — трза — прави шум —
Е то ти ми је онда осећај.

Мемнон.

Дозволи, да ти свршим, допуним:
Надувен јури, расте, прави шум.
Ти ниси срушен камен видео?
Па оборене шуме, колебе,
Кад падну? Држи камен, не пуштај!
Суламку мож' ти срећа убити.

Соломон.

Прехитрујеш са судом. Стиди се!
То није само жудња ветрења:
Ја њу баш љубим.

Мемнон.

Ћут' са заклетвом!...
Најбоље ће ме крај застидети.

ПРИЗОР ШЕСТИ.

Пређашњи. Бен Јохај.

Бен Јохај.

Из Арапске и Мисира весници —

Соломон.

Па добро дошли; Бене, пусти их!

Бен Јохај.

И Ахија би им'о с тобом реч.

Соломон.

Зар опет? Добро — кад је нужно, де.

ПРИЗОР СЕДМИ.

Кроз средину завесе долазе весници из Мисира и Арапске. Излазе, поздрављајући цара, напред на десно. За њима иде **Ахија,** који застаје насред страњег дела позорнице. Пређашњи.

Први весник (клањајући се).

Ја носим поздрав сабске краљице,
И од ње, царе, прими тамјан свет,
Окади њиме велељепни храм —
Па онда прими трострук поздрав њен:
Да, прво: као ове земље цар,
Па друго: као младић, пријатељ,
И треће: као мудрац, учењак,
А исто и к'о певач прослављен
За глас славујев.

Соломон.

Ти ми ласкаш, бре!
Погодићу се. Није, не веруј,
Преценила је дична краљица —
Но ипак част је, јер Балкида је
На свету прва жена.

Први весник.

Тако је;
Но чуј сад даље, царе: Она већ
Одавна жуди, да те види. Сад
На камилама амо с благом гре,
Ми само напред поздрав носимо;
О, дочекај је — отkри цео рај!

Соломон.

О, драге воље. Добро дошли сви!
Нек сте ми вољни ту у граду мом.
(Весник одступа.)

Ахија (из небуха се појављује).

Не хити, царе! Њу зар, краљицу
Незнабожаца̂? Одби сваки дар.

Соломон.

Ти не знаш, где си?

Други весник (клањајући се).

Чак из Мемфиса
Фараон прати цару поздрав леп:
Ко храбром сину негда побре свог,
Твог оца Давида. Сад удаде
Праунуку за шаха персијског,
Па моли једну тисућ' витеза̂,
К'о свиту да му пошљеш кроз гору.

Соломон.

И то ћу — радо! Сместа послаћу.
И тако још вам много дугујем
За прилог на храм. Кажи краљу свом:
Рад захвале му испунићу жуд,
Од вајкад што ме увек молио:
Исплатићу му дуг и дићи храм,
Нов, мало даље зиду храма мог:
Нек свак, ко дође ту из Египта
Мож' рећи: Гле, ја ни ту нисам стран!
(Весник се поклони.)

Ахија.

Цар збија шалу?

Соломон.

Ко је?

Ахија.

Чуј ми реч;
Опомињем те — не верујем сам —
Ал' ево народ виче: Шта је то?
Цар збиља диже туђем Богу храм?
Храм идолнику рода мисирског!
Хеј, кажи — виче један — друкче знај,

Зидаре ћемо редом побити,
Са скеле свући, дигне-л руку ко,
Да зида. Ту их клати морамо!

Соломон.

Ти пророкујеш одметништво, крв,
Ти, муж врлине?!

Ахија.

Пророкујем, да!
Умукни, псето, шибаће те Бог —
О, згазиће те Бог к'о клетог пса!...
Је-л, ту смо; о — далеко доспесмо!
За идолнике више срца, ох,
Нег за Бога! И туђе жене већ
Овамо иду — шта ће доћи још
Зна Бог...

Соломон.

Не буди гњева стрпљивог;
Ја хоћу! Доста! Храм ћу зидати!

Ахија.

Ал' нећеш, царе, царе, ниткове!
Огрешићеш се храму божијем.
Твој отац диг'о темељ земљи тој,
Ти кам и песак бацаш у ветар;
С Давидом народ пост'о божији,
Ти идолником сад нас зближујеш.
Не; то је шала. Сад ћу рећи ја,
Пре нег' што пођу ено робови,
Да граде: — Стан'те! Цар се шалио...
И гле, твој народ тад ће престати
Да дрма главом: „Царе, камо свест?
Озирис, Изис, равни Јехови!
Да Астароту храм наш светкује!...“

Соломон.

Ахијо, стар си, па те поштујем —
Уздржава ме седа брада та;
Ал платио би баш по заслузи!
Захвали ми се, па се чисти, хајд!

Ахија.

Да-л' страх то збори? Нек ти грми гњев,
Не бојим те се, мене не да Бог;
Да, и ти мораш Богу клањати,
Јер и ти царе, тек си божиј роб.

Соломон.

А! Гле мудраца! Онда ево чуј:
Ко такву речцу дрзне цару свом,
У ланце доспе, за час — на мој миг.
Умукни, робе, тако т' дана твог —
Не реци речи — биће т' последња!

Ахија (повлачећи се).

О, није смрт најгоре! Живот твој
Не ваља ништа — горд је, сујетан,
Кадгод ћеш ме се, царе, сетити,
У кобном часу — дотле збогом. Ох!

(Оде.)

ПРИЗОР ОСМИ.

Пређашњи без Ахије.

Соломон.

Извин'те случај. Наш је свештеник
Још више него дрзак.

Други весник.

И наш је —
Но Фараон је сад их сломио.

Соломон

Е, тим показа, да је храбар дух.
Не бер'те бриге, дићи ћу вам храм,
Сад мож'те ићи. Збогом пошли сви.

(Посланици се поклоне и оду десно. Цар се дигне.)

ПРИЗОР ДЕВЕТИ.

Соломон. Мемнон, без пређашњих

Соломон.

А сад хајдемо; напред, у шуму!
Голубичици мојој планинској —
Ту нешто стеже — хајд да оздравим!

Мемнон.

О, пази, царе, ја те одвраћам.
Под твојом ногом одвећ гори под —
Твој престо ти је вечит огњедух,
Што сипа — стане — како треба кад.

Соломон.

А ти, де буди верни чувар мој.
Хајдемо, хајд, да код ње оздравим.
Мог жића звезди име ј' — Суламка!

НАЈСТАРИЈЕ СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

IV. ЛЕГЕНДЕ.

(Наставак.)

Било је као и код других арских народа тако и код Словена женских божаствених бића. Тако се спомиње, да је била Весна или Лада богиња ведрога доба године, а Девана, Дева, богиња пролећа и плода. Спомиње се и богиња: Сива или Жива. Но још нису учени људи на чисто са значењем тога бића. Било је и код Словена,

као и код других, богова **добра** и богова **зла**, само и то још морамо рећи. да се овакове схватање боговског дуализма не може са свим упоредити са Зороастризмом Словенски оваковни дуализам је, као и код свију сродних народа, постао борбом светлости са тамом. Међу злим божаствима спомињемо име: **Морана**, која беше богиња **зиме и смрти**, **Стрибога**. Од мушких божаствених бића, од којих долази само оно, што је зло, могли би споменути име: **Злобог** или **Љутобог**, **Црнобог** За то се и спомиње у нашим народним песмама: „**крвник бог**“ или се каже: „**до зла бога**“. Као год што чусмо код Грка, тако ћемо чути и код Словена за нека виша бића, која нису божаствена, али нису ни људска, а то су: дивови, змајеви, виле, вилењаци. О некима од тих писасмо пре кратког времена.

Из кратког овог писања о старој вери Словена у опште разумедосмо и уверисмо се, да су и Словени као и сродни им народи, о којима већ писасмо, поштовали и обожавали природу, њезину силу и њезине појаве. Ове су оличили, јер замишљаху себи божаствена бића, која државају овом или оном природном силом.

Кад смо дакле створили себи темељ, на ком стојимо са уверењем, да су и Словени морали веровати у више божаствених бића, онда ћемо се на таковом темељу латити посла, којим ћемо се упознати са неким старо-српским божаствима, у колко нам се крију у нашим народним легендарним песмама.

У оном делу народне песме: где се пева, како поделише светитељи благо, спомињу се имена: св. **Петар** и св. **Никола**, св. **Јован** и св. **Илија** и са њима св. **Пантелија**. Ова су нам имена свима позната, јер их светкује наша православна црква. Они су наши светитељи, и верујемо, да су виша бића, него ми људи на земљи. Они су пред Богом и с Богом, јер се својим светим животом удостојише царства божијега, преко њих шиљемо молитве своје Богу, јер их молимо, да се они за нас моле Богу, који је „творац и сведржитељ неба и земље, и свега, што видимо и не видимо“ За друга која божаства не знамо, која би чим дрмала на овом свету. Наша пак песма „Свеци благо деле“ (в. II. 1. 2.) зна за такова божаствена бића, која ипак назива не „божаством“, него „светитељима“. У оваком дакле схватању народнога певача, а то је самога народа, крије се нешто, што није из хришћанског му времена, а јавља се опет нешто, што јесте из оног доба, када је прешао у хришћанство.

Да доиста има трага претхришћанскому веровању у првима двема песмама из Вукове збирке у II. књизи, доказују нам стихови, у којима се прича и пева, како поделише благо светитељи, те:

„Петар узе *винце и шеницу*
„И кључеве од небеског царства;
„А Илија *муње и громове,*
„Пантелија *велике врућине,*
Св. Јован *кумство и братинство*
„И крстове од часнога древа
„А Никола *воде и бродове.* (в. II. 1.)

или у другој песми (в. II. 2.) која је само нешто другојачија:

„И Господске даре дијелише,
„Што је њима Господ поклонио,
„Свети Петар и апостол Павле
„Ев' узеше *пуње**) *и шеницу*
„Свет' Илија *грома небескога*
„А Марија *муњу и стријелу,*
„Свети Тома *печат од облака,*
„Аранђео *јесење вријеме,*
„А Никола на *воду бродове,*
„Свети Спасе *житњега цвијета,*
„Свети Саво *леда и снијега,*
„Свети Јован сабор анђелима,
„А Ђорђије *пролетње цвијеће.*

Сада мислимо, да се нећемо чудити оваковом мишљењу нашега народа и када би се упитали: па одкуда да Хришћанин помишља на више богова, који нам се овде спомињу именом: „светитеља“, мислимо, да ћемо лако одговорити, ако се сетимо онога, о чем писасмо до сада.

Сетимо се, да смо доказали, да су и Словени поштовали и обожавали природу и њезине силе и појаве; сетимо се, да су и други арски народи, с којима Словени беху некада у заједници, поштовали и обожавали природу и природне силе и појаве; сетимо се на послетку и тога, да су и Срби грана стабла Словенскога, па ћемо морати и ми помислити, да су и **Срби морали у прва времена свога живота поштовати и обожавати природу и природне силе и појаве.** А да је доиста тако, сведочиће нам ево и сама песма: „Свеци благо деле“ и друга за њом, која исто то пева, само друкчије, у којима имамо виша

*) У Црној Гори пуње зову оно вино, с којим се устаје у славу, а шеница се овдје спомиње ради кољива, паскура и крснога колача. (Објашњење В. Караџића.)

бића и божаства (светитеље), која управљају појединим појавама у природи. Св. Илија управља громом и муњом а индијски бог Индра наоружа се громовном стрелом. Римљани знају за „Jupitera tonans“-а а Германи за „Donnerer“-а, „Thora“, а Словени у опште за старога свога бога: Перуна. Св. Никола узе воде и бродове, а Ормузд створи код Перзијанаца нека бића, и духове, па међ тима и таковога, који управља водом. Грци су знали за Посејдона, који беше бог свију вода и управљаше морем.

Св. Петар узе винце и шеницу, а то нам значи плод, кога земља рађа. Индијанци су поштовали Сурју као бога, који је рану свету давао, Грци су знали за Деметру, коју су поштовали као богињу земље, особито земаљскога плода. Словени су знали за Ладу, богињу пролећа, љубави и плода.

Овим већ показасмо, да нам св. Илија, св. Никола и св. Петар у песми: „Свеци благо деле“ значе божаства иста онакова, какова су имали сродни нам народи. Зато нађосмо и потврде. Додамо ли још и то, да су Словени поштовали сунце, као бога, којега различитим именом крстимо, и да су га Полабљани називали Сватовитом, те га као творца, који створи четири доба годишња, сликали са четири главе: онда ћемо у овом божаству наићи на веровање, да су била за ваку годишњу добу богови, који су роду људском стварали оно, што доносе собом четири годишња доба; пролеће, лето, јесен и зима. Осим тога, није ли нам слободно и то помислити, да су Словени поштујући и обожавајући природу и све оно, што је у њој, поштовали и обожавали за сваки појав њезин више биће, које ствара ово или оно у њој; нисмо ли зар нашли код Грка осим главнијих богова још више мањих, који су имали своја блага, која им припадоше у оној подели света. Једному допаде, да буде бог сунца, другому: бог месеца, па даље: бог јутарње румени, бог ветрова, богиња правде, бог љубави, бог правде, бог среће, бог здравља, бог сна и т д.

Према том дакле можемо и ми Срби у овим нашим легендарним песмама наћи више још божаствених бића, који имадоше у власти оно, што нам даје ово или оно годишње доба. Зато и читамо, да св. Пантелија доби велике врућине, а Марија муњу и стријеле — Аранђео јесење бријеме — св. Спасе житњега цвијета — св. Саво леда и снијега — а Ђорђије пролетње цвијеће. Да су нам се сачували књижевни споменици, који би старином својом допирали у то наше претхришћанско доба, ми би знали и имена тих претхришћанских наших виших бића. Али како из тога немамо књижевних споменика, то не можемо ни знати за имена им, но за то овако им песмама дознадосмо ипак, каквих смо могли имати богова.

Имамо ипак једно историјско али не српско сведочанство а то је писца Прокопија, који је живео пре 1200 година и који овако пише за јужне Словене, а ту смо и ми Срби: „Једнога Бога Громовника, господара овога света јединога припознају, њему жртвују волове и сваке врсте жртве“ .... Име нам додуше не каже, ал се ипак види, да је то био стари Перун, а данашњи наш громовник св. Илија.

Па шта је било са именима тих старих богова? На то нам одговара већ сама песма. Када примише веру Христову и кад се покрстише, морадоше мало по мало заборављати на своју стару веру и верске обичаје, а све више прилагођивати се и свикавати оному, чему их проповедници слова божијег и науке Христове учише. Сада светковаху она лица, које је признала света црква за светитеље и божије угоднике, свикаваху се на оне црквене обреде и обичаје, који су спојени са Хришћанством. Али ма да су стари наши примали све оно, што је с вером Христовом дошло и ма да су се свикнули временом на оно, што данас виђамо у цркви нашој и светковинама црквеним; ипак за то нису баш сасвим могли заборавити на своју стару веру и верске обичаје. Остало је још много трагова из старе вере у новој Ми смо пре кратког времена тумачили такове некоје обичаје и веровања, која се сачувала у коледским песама. Таквих трагова старој вери имамо ево и у овим легендарним песмама, које су доиста и врло старе, а како и за што — већ спомене нусмо. Ове дакле песме порекла су да рекнемо поганскога, јер потичу од поганских времена и тадањег веровања. Свака песма је постала од приче, а колко може бити стара прича, од које је постала овакова песма, то не можемо одмерено рећи, јер по садржини поменутога дела песме: „Свеци благо деле“ види се, да се у прастаро доба морало причати оно исто, што нађосмо у грчкој митологији, а то је, како богови поделише свет међу се. О том имамо сачувану причу, коју опеваше два најстарија грчка песника Хомер и Хезиод. Први је живео на 850 год. а други на 750 година пре Христа.

Додамо ли томе још 1850 г. н. пр. после Христа, (да не узмемо садашњу годину), онда би најстарији траг причању и певању догађаја, како богови поделише свет, нашли пре 2650 г. Споменемо ли још и то, да су Хомер и Хезиод оно певали, што је у народу постојало, а верски назори о боговима могли су још много даље у прошлост досизати, онда би могли рећи, да је та прича толко стара, колко је и сам народ стар. То нас одводи у почетке људскога живота. Ми нећемо тако далеко ићи, него ћемо само то утврдити, да први део песме „Свеци благо деле“ и друге песме, која то исто пева, само нешто друкчије пева нам оно исто, што се код Грка певало пре 2—3000 година. Према том би песма „Свеци благо деле“ морала певати догађај, како богови свет поделише. А што су у нашој песми имена светитеља, које празнује наша црква, то је сасвим јасно, јер хришћански светитељи заменише старе богове, а народ је, не могући заборавити на стару своју веру, пренео својства старих богова на она лица, која светкује наша црква.

Ми споменусмо, да су Словени некада поштовали и обожавали сва четири доба годишња, мислећи, да морају бити нека виша бића, као божаства, која стварају све оно, што собом доноси пролеће, лето, јесен и зима. Према том морале су светковине тим божаствима падати у оно доба године, када се догађају ове или оне природне појаве и природни производи. Грмљавина, севање муња, велике врућине падају највише у лето; у то доба дакле су падале и светковине у старој вери старим боговима грмљавине, муње и велике врућине. Зими се смрзава и залеђава. И зими је дакле морало бити таквих светковина.

Ма да је хришћанство истискивало стару веру и поганска божаства, наш народ ипак није могао са свим напустити оно, у што је пре веровао, а то се види отуда, што је својства старих богова пренео на оне светитеље, који баш падају у оно доба, када су морале падати светковине старим поганским боговима. Богова је нестало, али је остало трага њиховому животу. Ово нас подсећа на Американце, који су слушали о својствима Бога хришћанскога, пак су говорили, да је то онај њихов стари Бог, те хришћанскому Богу дадоше име свога Бога. Само што се код нас збило обратно, имена старих богова напустише, а примише имена хришћанских светитеља, давши им својства и моћи старих својих богова. Ово нас подсећа и на Русе, који продирући у Азију покрштавају азијске народе, али им не дирају њихове верске обичаје. У том су дакле у први мах Руси много попустљивији, јер се тим лакше задобивају покрштењаци за оно, што их мимоићи неће. Руси то знају, те им за то остављају њихове обичаје, којих се неће скоро отрести, као што се ево и ми њих са свим не отресосмо, ма да је већ преко хиљаду година прошло, од како примисмо веру Христову.

(Наставиће се.)

ПОДЛИСТАК.

ВИКТОР ХИГО

РОЂ. 26 ФЕБРУАРА 1802. У БЕСАНСОНУ — УМРЬО 22. МАЈА 1885. У ПАРИЗУ.

Благо томе, ко довіекъ живи!
Имао се рашта и родити —
П. П. Његуш.

I.

ЗА ЖИВОТА — НА ДОМУ.

Прекрасна је дворана то у дому Виктора Хига; на први поглед таки видиш, да у њој благује човек, који милује лепоту и красоту духовску. Дивна је то руменобојана дворана и у тој озгоре бојама прелива се скупоцени полилеј, работа млетачка. Једно велико огледало додаје сјаја томе; на дуварих нема слике ни једне. Громорни столови са наслоном и лаке столице бамбусове па позлаћене, поређане су лепо по дворани; лаке витке столице су то па ипак појаке, да се не поломе, кад на те поседају *Ожије, Ренан* и остала дружба, све велики и на гласу људи, који на поседак дођу славном Виктору Хигу. Десно до те друга је дворана, исто така богаташка, проста, дувари јој подуплаћени подуплатом коже кордовске, па по тој утињене и изваjане педе и разграње, по тлу доле прос-

трт је скупоцен ћилим гобелински. Отуд улази се у трапезарију, украшену завесама зелене кадифе; из те излази се у галерију стаклену, куд узмичу дуванџије, да не сметају песницима и књижевницима у дружби тој, који не милују биљке-никотинке, дуван; на послетку још је једна повећа соба и у тој драгоцена библиотека и дивни од мрамора кип домаћина песника, ремек-работа вајарска, приказујући Хига за младости му.

Ту је свѐта, и који политику воде и који лепе вештине негују. Једни у великашком фраку, други у обичном грађанском капуту. Па онда ту су вам и оне праве слике и прилике људи са бирачких зборова из предграђа, из пивара Латинскога кварта, поизоблачени у простим, окраћим капутићима шареним, па на њима прслуци, које само недељом облаче. Ено тамо ћерета озбиљна лика и погледа *Фресине* са социјалистом *Лујем Бланом*, бледоликим, широкоуснатим човечуљком.

Ту су вам и старе и младе госпође и међ њима гостопримке домаћице, по имену госпођа Друе. познаћеш је по лепим, седим јој витицама и зуловима, ту верну другарицу славнога песника, и са њом млађана снаха песникова, удовица сина му Шарла, па удата по том за посланика *Локроа*, мати *Жоржа* и *Жане Хигове*, које стари деда им онако дивно у песмама овелича.

А ено тамо у крај помодног, собњег огњишта. стао старац па се леђма наслонио на венчаник лепе оплате и оквира фуруне те. Гледнеш-ли старцу у лице и на око узмеш-ли дивотну главу у њега — неће ти ни на ум пасти омалени, дежмекасти стас му и онако. што но кажу, филистарски трбух његов. Честе, седе власи, беле као снег, красе ту главу а исто така пуна брада доликује дивно лику му и облику. Величанствено сведено чело му, као да је од сребра саливено, широким борама набрано је; чело вам то претурило је многе и многе непогоде живота му. Јаки нос повио се од старости к устма доле а очи му онако смањале се; као какав влажан вео попао по светлуцавим зеницама, те им не разазнајеш праве боје. Очи оне, које некад огњем севаху, издају вам сад тихо, благо размишљање о старости: чини ти се, утонуле готово испод сбраних веђа својих у дубину. И тек кад песника жар осећајни ражари те их с муком хоће већма да отвори и големо чело сабере му се у неброј бора — севне из очију тих у тај мах живот и плам, за часак један и други. Бла́го, нежно величанство разлило се по том лицу старачком, достојно сваке части и поште, и ко уме са тог лица да чита, прочитаће с њега пуно миља добро срце у старца, жестоке битке за част и за право, дубине љубави човечанске и висока полета мисли његових и без умора силну моћ им творачку праве душе песничке, у које огањ гори, ал до пепела не згорева!

На дому у песника свак се проваћа слободно по вољи својој, без устезања и замерања. У Француза није обичај, да се гости приказују једно другом; и тек ређи и непознатији кажу се дружини по именце. Чим ко уђе унутра, помеша се сред дружине и поздравиће, кад доспе, добричину старца песника и јавиће му се; ал песник добро око има, те ће сваког одмах уочити и поћи му и сам у сусрет на поздравље. Са госпођама понашао се управо витешки, мал не старинском услужношћу францусском: волео је на сусрет им потећи дочекујући их, а на растанку их и у руку пољубити. У разговору на посетку том радо је ћеретао, никад не биси помислио у тај мах на ону сушту збиљу у књижевним делима његовим. Умео је приповедати у друштву, као мало ко; час по, па би заподео казивати што из давних времена, а памтио је и сећао се свачег као какав младић оштроуман. Досетке и причице тако је знао речма друштву пред очи изнети, и нарочито, кад би у две у три хтео да вам прикаже коју историчку личност за времена Карла X. или за рата грађанског — да сте у исти пар чисто очима гледали особе оне пред собом.

Замоле-л га госпође, да им часком прочита што — с места би старац отишао у поменуту собу своју и библиотеку, у коју нико живи осим њега не имаде приступа, па би изнео по неколико табака са собом хартије старинске, по којој он гушчијим пером написао беше што крупни слови у часових заноса свог песничког; па би стао читати то најновије чедо своје виле-певаље пуним гласом. глас би му местимице задрхтао као жица под звуком — читао би с осећајем из дубине срца свог, те би слушалице своје исто тако у срце дирнуо и потресао.

Француски, на гласу песници понајвише дела своја стихословишу оним понарођеним стихом им александринцем, који одговара прилично нашем дванаестерцу. Глумци француски не милују тога стиха у глумама, јер им често побија маха уметничког својом монотонијом и саставом: једни га певуцају глумећи, не би-л стиху дали колко-толко живота; други исказују стих тај сасвим као и говор обичан, на прелом стиха не пазећи, а суклад му понајвише онако из потиха гутајући.

Виктор Хиго није пазио ни на једне ни на друге, кад је што својих стихова читао. Попушта он песништву пра́во, као што и доликује, те ту чујеш и потпуни склад стиховима, али без особитог нагла́ска.

Не брза он читајући ни у чем, па ипак дира сваког у срце и одушевљује; да бог-ме, да му у том помажу и сами самосвојног полета стихови му. Тешко да ће кад дивотна милина песмотвора његових тоном и гласом бити тако разговетна и јасна, као што беше из уста песника им. Доспе-ли где у читању том свога стихопоја на оне очигледне антитезе и празно титрање обиљем речи — а он и то умеде узвишеним, дирљивим гласом тако читати, да те у тај мах сила нека чаробна савлађује и мислиш, очима својим гледаш и ушима слушаш пророка заношљивих тајни, висина невидовних, које хладан разум не појима, не верујући ни у шта прејестаставно, а верни у том слуте и докучују читав свет дивота и красота! Требао си слушати, кад чита, њега самог, Виктора Хига, да га разумеш, као што ваља, ил бар да осетиш, како он шта разуме!

Једно је на посетку у славнога песника тог погдеког мало зловољило, што му млађе присталице одаваху пошту, као оно стари идолопоклоници свом идолу. Сваку реч из уста му примаху они као речи еванђеља, па би час овај, час онај, онако крадом их бележио; многи међ њима водише читав *дневник хиговски;* зар да после смрти песникове тим заслуже коју лепу крајцару! Никад друкчије, него: *Учитељу*, ил уза сваку реч: *Драги учитељу* — говораху они старцу, кад га ко шта запитао. Једном приликом назваће га неко *највећим човеком овога столећа* а Луј Блан кликну на то: *Има-ли на земљи и на небеси чега узвишенијег од духа твог, песниче, то је онда срце твоје!*

Ето, тако пише очевидац један, који бијаде више пута на посетку — *на дому* у великог и славног човека тог, песника књижевника.

* * *

II.

ПО САМРТИ — У СВЕТУ У СЛАВИ.

Виктор Хиго, ето већ пуних *шездесет година* понос и дика Француској и свем свету — *преселио се у бесамртност.* Слава његова није слава ни које партаје, већ свију нас! . .

Тако огласи председник у сенату француском, том сабору им над сабором, *свенародну жалост француску* за великим песником им и књижевником, дне самрти славнога старца *Виктора Хига.*

* * *

Виктор Хиго, песник пречисте љубави људске, гуслар-проповедник слободе — умрьо је.

Губитак је то голем преголем није само за велики и славни народ француски него и за сваког без разлике пријатеља лепоте и красоте у књижевности, правога песништва, које срца људи силно осваја, и мах и последак тога прелази с колена на колено — с века до века!

Осамдесетлетни старац, песник и књижевник очи је своје заклопио, сном вечним заспао — беше он *заштитник слаботиње и немоћи*: то је најлепши карактеристикон, обележје живота му и рада! Он је песмом величао росни цветак, дете нејако, женске главе, сиротињу и невољнике; најсјајнијим оружјем светлог духа свог бранио је он све, што слабо бијаде и помоћи требаше.

Славни Виктор Хиго даде свету примера без поговора, како геније, који људе заноси и одушевљује — корена свог и поникли хвата не само у духу већ и у срцу. Ништа њему не беше превелико, ништа њему премалено, да га се не прихвати силом ума и умења свог, снагом радном ненадмашном. У песми опеваше он свисак лептира и горостас-самрт јуначких легиона, неброј јунака; са благошћу и праштањем стајао је на бранику за слабу женску главу, за сваку човечанску, по невољи стрампутицу, али и с најоштријим оружјем устајаше, без праштања на опачине људске, па биле то и величанственика на престолу. Он, *див-песник ружица и дечице*, који знаде срочити и удесити најнежније гласиће осећајне, моћан беше у својој *La legende des siècles*, легенди столећа — загрмити и громогласом тиртејским, који грмљаше као топот оклопника у панцирих и јеком ће одјекивати тај железни им ритам, склад и громопој кроз векове!

Две големе врлине красиле су за живота, красиће делима вавек и по самрти великог Виктора Хига: *преголема љубав к мајци природи и к људма.* Беше див-уметник, свевлад дивним језиком француским и недојмљивим обликом дела својих — мало му је у том равних великана песника у свесветској књижевности: слашћу речи и језика, високим летом мисли и разбора; и нико не могаде силом неодољивом закуцати на двери срдаца људских, да му се отворе без отпора . . . као што то умеде славни песник Виктор Хиго!

Опрости он француско песништво заьрђалих окова надрикласичности и подиже француској књижевности школу романтичку, лепореке песме и приповетке срца и осећаја, те француском језику даде силног маха и полета вековечног. Бесамртни Виктор Хиго беше велик песник, узвишен мислилац и разборник — ал нада све то *најузвишенији човек.* Знаде он и познаваше свет кроз и кроз; за сваку опачину би у њега стреле, за сваку невољу утехе, за сваку жалост суза . . .

За Виктором Хигом жали и тугује није само народ француски него и сав свет просвећени!

Нема на земљи међ напредним народима ни једног, а да неће ıанас украсити славопој-венцем мртвачки ковчег тога великана песника књижевника — самртни одар, у ком ће санак вечни да боране земљани, трошни останци утруђеног старца од осамдесет лета у Пантеону народа свог . . . .

јер дуга века свог велемоћним духом својим и срцем најплеменитијим удари печат дара духа свог сјајног — читавој епохи људског развоја и образованости столећа свог!

* * *

Побирасмо ево и ми ове прве цветиће-увелке у туђинском перивоју*) па пресадисмо у свој врт овај под „Стражиловом“ — да и одовуд замиомиришу пред светлом сени и успоменом великог песника великога и славног народа француског.

Краснијег цвећа не умесмо ни ми посадити ни час-пре однеговати да положимо и са своје стране на ковчег му самртнички скроман венац од захвале и уздарја за onолике сладости, којим се наслади и наслађује из књижевних дела тог великана песника и наш свет читалачки у преводу на свом рођеном језику српском.

Па да завршимо приказ вам овај и тугованку високолетним мислима и речма нашег владике-песника, славног нам Његуша, *Горскога* му *Венца*:

Изъ грмена великога лафу изаћ' трудно ніе;
У великимъ народима Генію се гнѣздо віе —
Овде му е по готову матеріалъ къ славномъ дѣлу
И тріумфа дичный вѣнацъ, да му краси гляву смѣлу —

* * *

АЛЕКСАНДАР САНДИЋ.

*) Бп. Тб

У Новом Саду, Недеље Духовске, 1885.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште у Земуну.) Први дан Духова отпочела је српска народна позоришна дружина своје приказе у Земуну. Тај се дан давао „Стеван последњи босански краљ“ од Мите Поповића. Други дан Духова био је на репертоару „Милош Обилић“ од Јована Суботића, али се није могао одиграти до краја, јер је киша после трећег чина растерала публику. Даље су те недеље приказивани још ови комади: „Др Клаус“, „Робијашева ћерка“ и „Рат у мирно доба“.

(Нова руска опера.) У Москви се давала први пут опера „Уријел Акоста“, коју је компоновала женскиња, удовица руског композитора Сјерова. Либрето је рађен по истоименој драми Гуцковљевој, само је промењен свршетак. Критика каже, да је опера та музичка драма предугачка и монотона.

(Султан Абдул Хамид композитор.) Већ се од више година амо зна, да се султан много бави са музиком; нарочито је велики Вагнеријанац. Сад се и сам окушао у компоновању. Стручњаци кажу, да је нова његова етида, коју је компоновао за своју домаћу капелу, доста знаменито дело. Ту је етиду посветио својој најмилијој љуби, такође здраво музикалној ћерци султана Абдула Азиса. Свако вече султан долази тој својој љубимици-љуби па свира с њоме и њеним сином Селимом. Дела западњачких музичара сва су му скоро позната; то је њему одмор од уморних државних послова, кад се удуби у дух тих композиција — Веће неке композиције, које султан са својом првом женом сада довршује, издаће се скоро, али се неће рећи, да су од султана, него ће се метнути псевдоним

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— У жупанији Толни има Циганин један, који је више мађарских песама превео на цигански, међу којима има и једна тужбалица на мохачку катастрофу; те песме у оригиналу нема ни у једној мађарској песмарици Тај Циганин-песник израдио је и потпун речник за мађарски и цигански језик.

— У накладИ Алфреда Хелдера у Бечу изашао је епски спев: „Die Schlacht am Amselfelde“ од Карла Гребера. Песник је употребио нашу Косовијаду те је, као што критика каже, у правилним трохејима створио округлу целину.

— Код Брокхауса у Липском изашло је ово дана треће издање Каријереве „Естетике.“ У том је трећем издању писац дело своје проширио и поправио, нарочито су одсеци о појезији и музици мал те не сасвим наново обрађени.

С М Е С И Ц Е.

(Новина у султановом харему.) Абдул Хамид је после дугог опирања допустио, да се у харем уведу бајсикли и трајсикли те је до 80 велоципеда наручено у Енглеској, који ће наскоро прекорачити „праг блаженства“. Неколико ће евнуха поучити султанове буле, како да се возе на велоципедима Зацело ће се разведрити озбиљне црте султанове, кад види своје љубимице и одалиске, како лете по перивојима Долма-Баџе. Али ће се зато пророк Мухамед у гробу преврнути, кад дозна, како се прекршиле најсветије традиције корана J. Z.

(Виктор Хиго, добротвор народа свог.) Као што се сад већ дознаје, имање покојног Виктора Хига износи до пет милијона франака, или динара, а то је мал не два и по милијона форинти. У тестаменту, последњој вољи својој наредио је, осим другог и то, да му се о погребу подели међ сиротињу 50.000 франака, а извршиоцима тестамента свог наручио је и у аманет оставио, да од иметка му оснују: Уточиште за сиротињу, и тај завод да се зове по имену његову: Азил Виктора Хига. Дела своја нештампана, рукописе све, оставио је држави француској. И тако, велики покојник није само велики песник и књижевник, већ ето дивном задужбином том својом биће и остаће и велики добротвор народа свог а нарочито кукавне сиротиње!

(Како се ради у Америци.) Американци су у раду здраво практични. Time is money — време је новац — тога се држе до крајности. Прави јенкиј, кад јутром уђе у радионицу, прочита најпре писма, која су стигла, па одма стенографу једном крај себе диктира одговоре; стенограф тај опет од стиха преклавира то са стенограма на писаћу машину, која са своје стране двапут брже ради, но што се пером пише. Стенографијом се служи у Америци не само свака већа радња, него и трговчићи имају сваки свој стенограф Кад издиктира одговоре, оде Американац у своју писарницу, где има на пулту два телефона и то не у куту собе, него баш на самом пулту, јер би га иначе стало два три корака, да до телефона дође, а то се већ зове: траћити време. Такве веће етаблисмане спаја често телефон са телеграфском жицом те су тако ти трговци у директној свези с целим светом. — Специфично американски је завод messenger boys' а. Има н. пр. у Њујорку до 240 писарница, које су телеграфски спојене с хотелима, јавним зградама па чак и с приватним становима. Ту служе вешти, интелигентни деран од 14 до 15 година. Кад хоће ко шта да поручи, закуца само на телеграф; одмах дође деран, каже му се порука а кад испоручи, врати се и јави Такав један messenger boy стаје по нашем новцу 90 новчића на сат.

(Брзина у животиња.) Орао прелети за један сат петнаест немачких миља; свака друга велика тица може на дан прећи до 120 миља. Има великих тица, које лете још брже. Тако је одлетио соко један француског краља Хенрика II. са лова у Фонтенеблоу, па су га после 24 сата ухватили на Малти Израчунало се, да је тај соко прешао 270 миља, а то је за један сат дванаест миља. И голубови и ласте лете здраво брзо. — Међу сисавцима има животиња, које трче брзо и истрајно. Тако је енглески коњ Хамблетонијан при утркивању неком за осам минута превалио пет енглеских миља. Ирвас је кадар на дан прећи тридесет миља а камила просеком дванаест до петнаест миља Куд и камо су спорије рибе и остале животиње, као пужеви и мрави. Најхитрија риба пређе на дан само по миље а пужу треба пуних педесет дана, да премили једну миљу. Вредни мрав је бржи од пужа; што пуж за минут, то мрав за петнаест до осамнаест секунада. J. П.

АФОРИСМИ.

(Старо-грчки.)

Будала баци камен у воду, па га ни сто паметних људи не могу да изваде. *Народно.*

Сократ оплакивао смрт свога сина, а кад му неко примети: „Сузе ништа не помажу“, рече: „Па за то баш и плачем.“ *Диоген.*

Зао човек је себичан, јер што год ради, ради цигло за се. Али човек честит, поштен не може бити себичан, јер ради другима у корист. *Аристотел.*

Пролазећи крај туђих кућа, научимо се одвраћати од њих своје погледе, као што уклањамо од њих и своје руке. *Плутарх.*

У љутини ништа не приличи већма него ћутање, па кад се и стишала мало љутина, ваља ипак још зауздати језик и не дати му да се излије у страсним и нерасудним речима. *Сафо.*

Питали Агесилаја, за што су Шпартанци најсрећнији од свију народа. „Томе је узрок, рече, што се они више вербају него сви други, у науци: да слушају и да заповедају.“ *Плутарх.*

Чувај брижније тајну но поверен ти новац. *Исократ.*

Властољубље је једина страст, која никад не стари. *Тукидид.*

Труди се да се узвисиш изнад других, али знај се држати ипак у границама једнакости. *Исократ.*

Хвала само тако може бити пријатна, ако долази од људи слободних. *Ксенофон.*

Брасида, метнув руку у корпу са смоквама буде уједен од миша, кога беше ухватио. Пустив га одмах, рече својој околини: „Ни једна животињица није тако слаба, да не би могла избавити свој живот, кад се усуди, да га брани. *Плутарх.*

Хоћеш ли да мучиш човека који те мрзи? — У место да му пребацујеш његово мекуштво, његову разузданост, неправичност и лакомост — буди сам човек поштен, живи умерено, љуби истину и показуј сваком приликом и у свему, да си пријатељ правде и човечности. *Марко Аврелије.*

Богатство и врлина јесу два тела, метнута на једну вагу: један се не може дићи а да се други не спусти. *Платон.*

Мање треба сажаљевати невољнике, него завидљивце: први сносе само своје јаде, а завидљивце чини не само сопствена несрећа, већ такођер и туђа срећа. *Теофраст.*

Били ми робови или слободни, зар нисмо од једног и истог меса? Природа није створила ропство, случај подјармљује тела *Филемон*

Нема тамо демократије, где мален број слободних људи заповеда већини робова. *Аристотеле.*

Сваки се сталеж равна по својим старешинама: где год видимо људе да се одају нереду, томе су се научили од својих старешина. *Софокле*

БИБЛИЈОГРАФИЈА.

Народна библиотека браће Јовановића. Изашла је свеска 105. Немањићи, из српске историје Јована Рајића архимандрита. II. — 16. н. (35 пара). Добија се у свима српским књижарама. — Претплата на 24 свеске ф. 3 50 (7 дин.) а појединa 18 н. (40 пара) и онда се шаље о трошку књижаре свака свеска уредно. — Излази сваких 14 дана 1 св. — Новац се моли у напред с пошт. упутницом.

Јогуница (Maître de forge). Роман у два дела. Француски написао Жорж Оне. Превео Бранко Мушицки Други део. Свеска друга библиотеке одабраних романа. У Новом Саду. Издање штампарије А. Пајевића. Стр. 186. Цена 60 н.

Гласник српског ученог друштва. Књига 61. Различна научна грађа. У Београду 1885, у штампарији краљевине Србије. Стр. 172.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТ. МИЛЕТИЋА У НОВОМ САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И УМЕТНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 22. У НОВОМ САДУ 30. МАЈА 1885. ГОД. I.

ОПЕТ ТО, АЛИ МАЛО ДРУКЧИЈЕ.

СЛИКА ИЗ НАРОДНОГ ЖИВОТА.

ПИШЕ ПОП ПАНТА ПОПОВИЋ.

(Свршетак.)

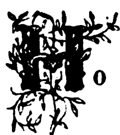

Но да продужим даље о Дафини.

— Кад смо побегли из Ц. Б. — приповеда ми Дафина — дошли смо овамо. Ту нас нико не познаје. Брат ме је тражио па се и мануо. Има томе скоро годину дана, како смо овде.

— Па како те ја не познајем, кад сте толико ту, зар ја нисам светио водицу вама, и како да се нисте и сами пријавили? Когод дуже од шест недеља остане у којој парохији с намером, да одатле даље не иде, треба да га свештеник упише у домовни протокол за парохијана.

— Ми још нисмо били свечари, ми смо свечари о Видову дне а лане смо баш после тога дне овамо дошли, а што се нисмо вама пријавили, ја не знам Имам ја и свекрву, она је старија, она треба да зна, шта је нужно.

— Али ја се опет сећам на твоје презиме. Није давно, сећам се, да сам негде твоје име још с неким уписао.

— Јесте, кад сте пре два месеца крстили ову нашу Савету. Дакле ево и овде Савете као у слици П. Адамовог!

— Па што си сад дошла, што си тако уплакана, да те није момак злоставио?

— Није, он ме не псује и не туче, али ја не могу с њиме више живети. Годину дана нисам ишла никуд а сад сам пре недељу дана ишла брату — камо среће да нисам ни отишла од њега! — ишла сам па сам тамо само плакала и плакала. У брата свачега а у нас ни чеснице на божић. Не могу с њиме живети више, не могу, оче; нек он, господине молим. даде, што је моје па свако себи. Ја не тражим ништа његово но само, што сам ја донела. Он ми до данас није купио ни једне мараме, што кошта пет новчића. Не могу с њиме више живети па не могу.

— А зар те није жао оставити момка, за кога си одбегла? Да га ниси волела, не би зацело одбегла за њега.

— Јесам онда, али сад је друго.

— Па ти си знала, да је он сиромах.

— Чула сам за то, али ја нисам знала, шта је то сиромах. Сад тек знам, шта је сиротиња. Ја му нисам крива, што он ништа нема. Он нек живи, како зна; али ја се не морам због њега патити.

— Е моја драга, где је љубави, ту нема патње.

— Има, оче; ја га волим, али ми је тешко живети с њим.

Чисто јој читам из очију ону реч ужасне дезилузије: Лепи смо и ја и ти; али шта ћемо јести?

— Већма осећаш терет него љубав, зато је то, а то не треба, знаш како се пева: „није благо ни сребро ни злато, већ је благо, што је срцу драго“, па знаш и ону другу: „волим с младим у гори зеленој нег са старим у царевих дворих“.

— Али и онај је други млад.

— Који?

— Та момак, што сам луда била па га оставила, није се још оженио, он се може венчати а овај не може.

— Моћиће се и овај венчати кроз које време, а ако је баш само то, има и томе лека. Ја ћу му наћи дозволу, поклонићу му то, што за њу платим, није ми првина. Хоћеш ли онда остати код њега, кад се венчаш, јер шта те вреди венчавати, ако нећеш с њиме живети.

— Па он и кад се венча, остаје сиромах као и пре а онај други је бар газда.

— То реци, а не што се онај може а овај не може венчати. Па што ниси одмах пошла за њега?

— Није леп, па га нисам волела.

— Па није онај ни сад лепши а није овај ни сад ружнији, сама си га мало час хвалила, како је здрав па стасит па како су му лепе очи.

— Шта имам од његових очију!

Зар тако брзо прецвета цвет, зар тако брзо опаде лишће и остадоше само бодље на дрвету ружином?

О појезијо, како си кратковека!

— Па ако ти њега можеш да прегориш, ако теби не треба тај муж, треба детету отац. Шта ћеш с дететом, реци ми, молим те? Погледај га, зар већ тако слабо и нејако да остане без оца, па без божије воље; какво ти је то срце; али ако срца немаш, каква ти је памет? Та тај други неће узети туђе дете, а ако га и узме, тешко и детету и теби, та он му никад отац не може бити а очух му није. Очух је најмрскије име, али то је горе од очуха. Ко је још носио коби, да рани голупче! Да није детета, онда се раскидајте; али де би ви раскидали анђелче божије! Та знаш ли, да ту свезу у детету вашем, док је год оно у животу, никад раскинути не можете, па и гроб његов заједно вас веже; у томе детету вас сте двоје уједињени, то је оно, што апостол каже: и биће двоје тело једно, тако од двога једно тело, једна душа постаје. Бог вас је дакле везао, та је веза јача него све мараме при венчању, а што је Бог везао, човек нек благосиља а не да раскида. Ниси, истина, по закону нашем венчана; ја немам права да те гоним, да живиш с њим, али те могу световати: знај дакле, да ћеш код тог другога увек имати прекора због Филипа, пресешће ти сваки залогај, дотешчаће ти свила и кадифа.

— Како буде — рече она и слеже рамени

Одвраћао сам је мало час разлозима појезије, сад потегох разлоге философије; али код таког света, као што је појезија кратковека, тако је филозофија краткорука. Са речма не можеш се дотаћи ни срца ни разума њена. Крава кад види бољу пашу, само је са хајкачом можеш натраг вратити.

У том дође и Филип. Понових све пред њиме; али не помаже. Што зауми, не одуми.

— Добро, а чије ће бити дете? питам ја.

— Ето, на част му, вели мати, па пружа руком на Филипа а окренула се од њега.

— На част теби, враћа јој отац детињ.

— Станите, сад ћу ја пресудити, рекох им ја.

Сетих се маневра, што је једном свештенику у таквој прилици изашао врло лепо за руком, а то је овако било.

Дођу муж и жена попи, да се раставе. Имали су само једно дете, па, као овде, исто једно другом намећу.

Попа се домисли нечем па ће им рећи:

— Треба по правди да се разделите, да буде мира, а по правди не можете се сада разделити, јер имате само једно дете а вас је двоје. Није право, да отац добије дете, а мати да га нема, а није право, да мати добије дете а отац да га нема, него да откуд имате двоје деце па једном једно, другом друго и мир до Бога. Овако дете се не може пресећи по поле, а и кад би се могло, ко би га пресекао акуратно. Нико не би смео. Било би исто као што је било са оним талијанским Чивутом, коме је продао неки великаш једну фунту меса свог, па кад је Чивут судом тражио свој пазар, а судија му је дао нож у руке па рекао: Ти си купио фунту меса, ни више ни мање сад сеци, али ако одсечеш више или мање од фунте, онда си убица а за убиство се веша, и Чивут није смео да сече месо па му пропадоше новци.

Причекајте дакле, вели им попа, још које време, стегните срце своје, па се сложите ма силом, па кад вам се још једно дете нађе, ви се онда лепо као честита браћа (а неваљали муж и жена, то је само у себи помислио) поделите. Парничари пристану на то.

Прође од то доба година дана и попа сретне човека па га пита:

— Шта је, хоће ли бити деобе?

— Сад опет нема ништа од тога, оче, родила је близанце.

После две године пита опет попа а муж одговара:

— Јесте, родило нам се још једно, али је друго умрло, није опет с паром.

И тако се то двоје и не раставише. Да је после и било с паром, опет се не би били растали. Са сваким дететом све су јаче једно за друго везивани. Ретки су заиста случајеви, да жена с децом оставља мужа. За мојих девет година поповања само је једна оставила мужа са седморо деце и отишла у битанге али то није била жена, то није био скот, то је горе од скота.

Љубав према деци и време дотерају све у ред.

На ту љубав апеловао сам и ја; али сам вапио у пустињи. Младе мла̂де срце, па већ тако празно!

Кад то није помогло, покушао сам као тај попа горе са мајсторијом по његовом рецепту, а уздао сам се у безазлену простоту млада света; али нема ти ту, брате, ни трага безазлености.

— Немојте се делити, кажем им ја, сада

кад имате једно дете, него кад узимате двоје, па свако своје.

Ја им говорим и савијам одасвуд, а они се смеше, као да веле: провидимо те, попо; на таку удицу не вата се ова риба.

Тако млади па тако препредени!

— Шта ће нам још, не треба нам ни ово, разлаже ми мати.

— И није за тебе, вели јој муж.

— Није ни за тебе, немаш ни ти шта да једеш а камо ли њега да раниш.

— Маните се сад препирке, него дед да видим, које ћете од добре воље узети дете.

— Ко га је родио, нек га и рани.

— Нисам га ја од оца донела него у твојој кући добила. Није само моје него и твоје.

— Ко зна, мудрује дрвени филозоф.

Ја нећу, нећу ни ја! На га теби, узми га ти! Мени не треба, не треба ни мени — у тој препирци баци млада на мој диван дете, а момак притрча, звизну је преко очију, зграби је па је фури као трску какву кроз отворена врата на поље, истрча и сам за њом и обоје одоше свако себи у плачу и псовци.

И кад је ускочила за Филипа и онда је одлетио с њоме, и сад је одлетио. Какав почетак а какав свршетак у летењу!

Ето ти, попо, још једно, ако ти је мало твојих петоро. Сирото дете. Та њима шта било било, али тешко детету! То неће ногом поћи, то ће гладно у небо одлетити. Од такве се деце рекрутира највише анђела божијих.

— Та станите, вичем ја за њима, што га мени остављате? Нисам га ја ро́дио; али се они не враћају.

Нашао се у мене нешто сулуд слуга. Сви у селу знају, да је такав а баш је из комшилука оног, где под киријом седе Филип и Дафина; могло се дакле веровати, да ће учинити сваку будалаштину и ја да бих поплашио матер или оца, викнем на слугу, још док они из моје авлије нису изашли били:

— Јоцо, на ово дете, па га баци у бунар, кад тим зверовима не треба.

— Одмах ћу, господине, дере се Јоца и трчи мени, да узме дете; али камен кад се баци, натраг не враћа се сам. Камење је то, нису то људи. Ни отац ни мати не маре за претњу. Морадох по томе по полицији дете им послати. Чујем, да је иза села тај дан чекао Дафину онај газдачки син и однео је са собом, Филип је сутра дан довео другу, а дете?!

Шта би ту Соломон радио? Ej, попо, попо, да ти је памет свих мудраца, што их има и што су били на свету, а не само Соломонова, па ти опет не би хаснила, с киме често посла имаш.

Шта ту да почнеш?

Зар ту није да полуди ако не човек, а оно поп.

Еј појезијо сеоска, зар тако брзо и тако гадно свршаваш?!

Такав ми је свршетак љубави сеоске увек пред очима и за то не могох да се наситим сласти, што је уживах у читању приповетке П. Адамова.

Приповетка је његова заиста верна слика из живота; али слика недовршена и он је имао сасвим право, што јој је крај сакрио, јер би иначе била ужасна, ужасна као ова моја, што је мало час до краја испричах. Нема веће несреће за човека од дезилузије. За то и јесте тај Адамовљев одломак савршено леп, целина би покварила цео утисак. Адамов је дакле вештачки написао Јола. Показао је, да је прави мајстор. Он је прозу венчао с појезијом и обоје их, да се у дужем животу како год не заваде, одмах у медљаним данма сахранио, и са тим трагичним моментима највеће саучешће читаочево изазвао. Јоле и Савета осташе идеали. Из обичног живота извадио је дакле Адамов само појезију и за то му је слика тако светла, тако узвишено лепа. У наше материјалистично доба то је прави нектар за осетљиво срце човечије.

Ја са искреном радошћу поздрављам тога новајлију преповедача; јер мени је бар име то непознато у литератури То је популарно приповедање. То није простачко деначење, што се обично за популаран жанр држи, то је право народно приповедање.

У први мах не могох веровати, да је то новајлија. Мишљах, да то какав стари Рус пише. Учини ми се, да је то козачка приповетка. Држах, да су Јоле и Савета деца Украјине малоруске али видим, да је Јоле Србин а Савета Српкиња. И не треба се сличности чудити. Јоле је козак аустријски, и он и Савета чеда су крваве Крајине, та у Србина што је чисто српско, то је крајишничко, и ако није Адамов имао пред очима слику из Крајине, он је исту насликао. Та слика, то је приповетка са села али за вароши, за палате. То није приповетка, то је песма с најлепшом аријом и то не обична песма једнога човека, то је песма народна; тако снажне, тако живе слике само се у народној песми налазе. Сцена код дуда на рогљу а особито онај моменат, када Јолова љубав избија као чеп на бурету, у коме најјаче вино ври, није слика, то је нешто друго, то је прави живот. Како сео-

ски момак исказује љубав своју, то тешко да је од Срба досад ко боље написао.

Како здрав леп момак погледи своје лане, па подскочи па цивне па је стисне око паса, заошине је око себе, пусти је, оде корак два даље од ње па је мери, па онда опет скочи до ње па је стисне па опет окрене па најпосле зграби капу с главе па је завитла у вис и онда још руком одмане као да јој каже: иди с Богом, не требаш ми више; ништа ми не треба више, ни капа ни чизма, ни долама, само кад је она моја.

Тако се само може описати екстаза у љубави здрава једра момка сеоског.

То је љубавна изјава

Ту нема уздисања, ту нема превртања очима, ту нема облигатног падања на колена. Живо, снажно, као што је и јак момак сеоски, изјављује се љубав његова.

Ту се не гуче, не оче, не сузи — ту пуца, и грми — момачки — јуначки.

Кад мислиш, сад ће је раскинути, сад ће је удавити, онда је најлепше воли. Таквом се љубавнику може веровати, да би од миља појео своју цуру. Зар ју је једаред загризао тако, да је крв лопила! Ауербахова „Тонела са угриженим образом“ то је тек смиље и ковиље. Колико је Србин жешће крви од Швабе, толико му је и изјава љубави жешћа.

Па како Адамов описује прилику, кад Јоле и Савета једно другом веру дају. Сасвим тако, као што бива. Ту се не куне ни очима ни срећом, ту се не призивају сви свети, ту се не покреће небо и земља.

— „Савета! Хоћемо ли увек тако заједно жети“ — пита Јоле, кад је хтео да дозна мисли ли му Савета љуба бити.

— Да Бог да, одговара она. Заиста мудра и хришћанска реч.

— Али ја морам на јесен под пушку, па три године . . . ?

— И то није вечност!

То је све; али то је доста. И ја што више читам ту приповетку, све се јаче питам, да ли је Адамов Србин. За чудо и презиме му је по руском кроју. Али ето Дафина Адамова из Ц. Б. та Савета, која не чека, не на вечност, него ни да прођу три године солдачине Јолове већ две, одриче се и удаје за Тeју, Српкиња је из Баната па зашто и П. Адамов не би Србин био? Али опет, да ли је то оригинал српски или посрбљена руска слика? Но ако није оригинал, онда је копија јамачно боља од оригинала.

Тај не пише, тај говори, тај П. Адамов. Како ли дивно слика зору у пољу. Чисто бих, Боже ме прости, да рекнем, да то пише отац „ловчевих записника“ покојни Тургењев. Тако је то све красно удешено, хармонично, све на свом месту. И реч и слог и слика и штафажа. Адамов је заиста показао, да је ваљан и филолог и психолог и сликар, права песничка душа, која скроз познаје живот на селу, но слика само појетичку страну његову. Мени јамачно оставља прозу сеоску.

Здраво, брате П. Адамове; и ја коња за трку имадем, али је мој већ оронио. Напред дакле ти на младоме ждралу твоме!

ИЗ ПЕТРАРКИНИЈЕХ СОНЕТА.

1.

Чује ли се нујно поп'јевање тица,
Ил зеленог лишћа тихо шапутање
Љетни'м повјетарцем, ил мукло мрмљање
Бистрога таласа с цвјетни'х обалица;

Куд идем, ђе сједим оборена лица
Гледам, слушам, схваћам моје миловање
Као вазда живо, ђе ми уздисање
Сријета сагласјем најслађијех жица.

Ах, не велим тако прије твога доба, —
Љупко ми говори: што лијеш ријеке
Суза? Нека ти већ тамне очи сину.

Што ћеш ме плакати, кад ме иза гроба
Вјечност дочекала; кад ми очи, теке
Заћоше, у вјечну стигоше милину!

2.

Зефир се поврће и рајско вријеме,
Цвијећа и трава мила породица,
Плакање славуља, цикут ластавица,
Прољеће раскошно, дивоте големе.

Небо с' ведри, смију с' ливаде нијеме,
Цијела природа весела је лица,
Љубављу одише небо и земљица —
Опет жарко љуби све живинско племе.

А мени се врћу све тежи уздаси,
Које ми извлачи срцу из дубина
Она, те му кључе на небо однесе.

Узор-љепотицâ дражесни украси,
Пјевање тичица, ћетање рудина,
Негдашње милине св'јет ми већ не ресе.

3.

Онај славуљ, који тако њежно жали
Своју ђецу или љубовцу млађану,
Сладошћу испуња сву ми родну страну —
Умилни му гласи тугом задрхтали;

Сву ноћ пратећи ме нијесу престали,
К'о да ми спомињу срећу укопану;
Моји златни часи задаше ми рану,
Јер, да мру богиње, нијесу вјеровали.

О како је лако вјеру преварити!
Да с' у црну земљу претворе ми она
Два ока лијепа од сунца сјајнија!

Сада видим, да мој удес грозовити
Хоће, да ме тако научи смиона,
Да ништа не може трајати што прија.

4.

Је л' ово гњезданце, мој финикс у коме
Златно и пурпуно перје стече своје,
Коме испод крила сташе срце моје,
Тер ми сада шиље уздисаје троме?

О први узроче злу мом слађаноме,
Ђе лијепо лице, ђе свјетило, које
Горећи, у срећи мене снажило је?
На земљи ти ље већ нема пара, бо'ме.

Овђе си ме сама јадна оставила,
Да пун туге свеђ' и страхопоштовања
Полазим мјестанце, што си осветила.

Ноћ је сада трајна изнад милог стања,
Окле разви крила к небу и ђе с' била
Вична, да те буду радосна свићања.

5.

Тужне пјесме ајте к студеном камену,
Који благо моје у земљи сакрива,
Ту зовите, ко се с небеса одзива
И ако је т'јело у гробном плијену.

Реците јој, да ми у свакоме трену
На ужасном мору живће теже бива;
Ал' споменке купећ рука ми брижљива
Све корак по корак тражим стопу њену.

О њој самој живој и мртвој зборећи,
На мртвој, бесмртној правије ћу рећи,
Да је свијет позна па да ми је љуби.

Нека пази, е ћу и ја брзо проћи,
Нека ме дочека, па ђе нема ноћи
Нек' ме собом узме, да ме не изгуби.

6.

Ако часна љубав може стећ' награде,
Ако милост може и још као прије,
Награда ме чека е ни сунце није
Чистије од вјере моје душе младе.

Моја драга сама већ најбоље знаде,
Да ме згар'о вазда плам жеља овије',
Јер што р'јеч слушаше из уста мојије'
Душу и срдашце ово гледа саде.

Тер се надам, да ће јој се ражалити
На тешке уздахе моје, те да ће ме
Често милостиво с неба полазити.

Још се надам ово, кад оставим бреме,
Да ће по ме доћи у онојзи кити,
Што у рају слави часно наше племе.

Т.

РАЗНИ ПУТЕВИ.

ПРИПОВЕТКА МИЛАНА САВИЋА.

(Наставак.)

XIX.

Петлови су давно заборавили на своје већ историјско „прво" кукурекање, кад су се манастирски гости, један по један, извлачили из својих соба и управо се упутили у трапезарију. Ту их је већ чекао спремљен доручак. Станићка, Драгиња и Мара биле су прве, које се на обзорју показале, но кад своје друштво нису виделе, пођоше мало по манастиру. На путу сретоше Самујила, који их је немо поздравио и даље се журио. Мара је била мало кокетно обучена и гледала је на све стране, не би ли где год нашла свог јучерашњег ревносног удварача. И заиста, ено га, где излази из своје собе. Милић је одмах, чим је глумице спазио, приступио к њима и руковао се са сваком, питао их, како су спавале и радовао се, кад је добио повољан одговор. На његов предлог упуте се сви у трапезарију, камо су за кратко време дошли и Станић и Дражић. С њима у друштву био је и Теофан.

Кад су доручковали, окрене се Станић Милићу и запита га:

— Ала, господине, реците ми, како сте провели овде у манастиру! Мени се чини, да не бих могао остати ни два дана усамљени јуноша.

— Одмарао сам се, одговори Милић, и верујте ми, да ми је пријао одмор. Самоћа је била за мене мелем, потреба, и никад за ово време нисам се зажелио друштва — осим што сам јуче и ево сад искусио, да је друштво још већа потреба и још бољи мелем, дода Милић и окрене се Мари.

— Један напредак видим на вама, рече Станићка, а тај је, што сте постали према нама, управо према Мари, галантнији него што сте били до сад. Да, галантерија није била до сад главна црта ваше нарави.

— Нећу да кажем, да ме је посао пречио од извршивања те пријатне обвезе, рече Милић, али нисам нашао у себи позива за ту струку. Био сам, не кажем бојазљив, али — није ми галантерија никад ни пала на ум.

— То је бар искрено, примети Мара.

— И да се ви, госпођице, нисте ту нашли, настави Милић и окрене се Мари, можда бих остао такав во вјеки вјеков . . .

— Амин, дода Теофан.

— Али ваше присуство, настави Милић, пробудило је то својство тек у мени. И ја вам се захваљујем. —

— Па шта сте све радили? запита Дражић

— Лутао сам по шуми, одговори Милић, шта више, изабрао сам себи неко песничко место, где сам свагда са својим мислима био усамљен. По читаве сате бавио сам се на том месту и будите уверени, ти су ми сати прошли као лаки, крилати тренутци. Нисам никад ни мислио, да је у мени скривена таква сањалачка, песничка жица и тако развијено философско посматрање. Знате ли, господо, да ми је за ово кратко време више шта пало на памет него иначе за читаве године! Уверавам вас, да би сваки човек, који има иоле осећања у себи, на оном месту морао постати песником. Ја не кажем, да у једно и пише стихове — — ја их на пример нисам писао — али онај непосредни утисак чисте, свете, неме природе буди и оживљава такве мисли и таква осећања, која иначе при обичном животу не би никад дошла на површину. Па мисао рађа другу, друга трећу и тако даље, док на послетку и нехотице нисте у сред шареног света, који са овим нашим светом не стоји ни у каквој свези, нити је од њега узајмио икакво својство. Лака крила фантазије носе нас све даље и даље, у недоглед, у недослух, и најзад нам се чини, да смо и ми сами узлетели за фантазијом, за тим божанственим даром, који после разума највећма обележава човечанско нам својство. Па кад се једном сиђете са те висине, а ви гледите око себе и вама се још непрестано чини, да сте у сред оног света, што вам створи песничко осећање. Ви се кренете кући а с вама оду заједно умиљате ћерке фантазије ваше. Оне иду, али заостају по мало, и онда их нестане са свим, кад се нађете у средини обичног света. Ћерке су до душе нестале, али су вам груди напуњене милим, узвишеним осећајима, и ви нећете ни тренутак зажалити, што сте у тој слаткој беспослици, у тој шареној дангуби пробавили неколико часова, јер сте наишли у себи на врело, о ком сте до сад једва слутили; јер сте провели пријатне часе; јер сте сањали, са отвореним очима сањали. Па ако се ваши снови и не испуне, остаје вам утеха и остаје вам подстрекавање за даљи рад. Та таквим будним сновима има свет да захвали веру, песништво, философију и много шта, што је на човечански род било од битног уплива. Ја се не кајем ни најмање, што сам био у самоћи.

Милић је ућутао а у соби је још владала тишина; нико од гостију није хтео да је поруши, сваки је осећао, да су то биле речи из срца, из дубине душе.

— Па одведите нас на то место, рече Мара и убрише потајно сузу, која се показала на чарном оку њеном, и ми смо ради да га видимо, можда ће и на нас наићи таково осећање . . .

Сви устадоше ћутке и пођоше за Милићем, који се лагано био упутио на ходник. Неколико тренутака за тим било је цело друштво већ у шуми. Добротворна хладовина, благи мирис шумског зеленила, тајанствено шаптање у њој а од времена до времена јасан - усклик коса, одмерено куцкање детлића и хитлено шушкање гуштера упливисало је на све тако да су тек само лаганим гласом саопштили једно другом оно, што су у тај мах осећали. Милић је корачао на пред, удубљен у своје мисли и чисто је заборавио, да с њиме иде такво друштво, које иначе и најозбиљнија животна питања олако узима а сад иде тако мирно, чисто побожно, само да својим, људским, гласом не разгони ту узвишену шумску поезију.

Код велике букве једне на малом врхунцу, стаде Милић и ћутке покаже руком у долину. „А!“ оте се и нехотице из уста свију. Мара пође брже стазом, која је водила у ту плитку долину а за њом Драгиња и остали. Кад су били сви на окупу, рече Милић с неким чудноватим осмехом:

— Ево, то је оно место. Али вас уверавам, да је само самац у стању да осети сву ту чаролију; чим су њих двоје, престаје поезија, осим. . . .

— Осим? запита Мара, кад је Милић мало застао.

— Осим кад су двоје, који се љубе, доврши Милић своју реч. Али та љубав мора бити света, на-

стави одмах за тим, мора бити узвишена над свачим, мора бити одана, неодољива, божанствена, јер без тога се лагано али извесно увуче трома проза.

Дражић погледи Драгињу а ова као да је осетила тај поглед, порумени и обори очи.

— Је л' да би ово место било за нас, шапне јој у ухо.

Драгиња га је погледала погледом пуним оданости и бескрајње љубави. И она је осетила у тај мах, како су други излишни на овом дивном месту.

Станић се међу тим нагнуо на извор и жељно је пио хладне воде.

— За иста, рече још у послу том, ово је красно. Бога ми, овако нешто мамуран двоструко осећам добротворан уплив шумске хладовине и свеже хладне воде.

— Ти мораш увек нешто рећи, рече му Станићка срдито.

— Јесам ли казао, да ово место није за њих много, рече Милић и насмеши се Станићевој примедби.

Међу тим је Мара села у траву крај извора, узела прутић у руку и почела њиме да лупка по води. Милић се поново насмешио, кад је то видео: сетио се јучерашњег призора са момчетом.

— Шта премишљате, госпођице? запита је и стане близу ње.

— Баш да вам кажем? беше Марин одговор.

— Обвезали бисте ме тиме, рече Милић.

— Мислила сам о том, говорила је Мара, како овај прутић оставља трагове у води, који брзо пролазе. Ено већ тамо, по корака од нас, не види се ништа од удара мог. А како пак остају трајно у нама људима удари, које нам даје судбина или човек својим речима и делањем.

— Чудновато! рече Милић. На овом истом месту, у то исто доба, чуо сам јуче сличну реч, само што је онај, који ју је казао, људске душевне ожиљке применио на овај поток. Као што се на потоку не види уплив прута, тако не треба ни на човеку да се виде нанесени болови, неправде и увреде, рекао је тај, и будите уверени, са његовог становишта имао је потпуно право.

— А ко је то рекао? запита Мара.

— Није био дух, већ човек као и ја, одговори Милић, младо сеоско момче, кога је оставила драга другом за љубав.

— Тај је брзо прегорео бол, рече Мара и погледи у траву.

— А девојка? запитаће Милић лагано и значајно.

— Она није имала шта да прегоре, кад га није ни љубила, одговори Мара.

— За што га је онда заваравала, кад није осећала према њему љубави? настави Милић питање исто тако лагано и значајно.

Мара није одговорила на Милићево питање, није ни подигла очи, већ је ћутке отпочела поново да прутићем лупка по несташним талашчићима.

— Ми смо се сагласили већ, рече Дражић весело, Драгиња и ја; ми смо уверени да је ово место за нас као створено. А шта је томе узрок? запита и окрене се Драгињи.

— Па љубав, прогунђа Станић, а шта ће бити друго. Нешто ми се зева, не знам ни сам шта је, јел' сан или глад.

— Хајдмо боље у манастир, рече Станићка, јер овај дембел још ће почети хркати. Ужасно! Ово место и хркање!

Кад се друштво враћало, био је Станић вођа, јер се у њему, као што је рекао, развила глад а сан је био тек само као бајаги. За Станићем ишла му је жена и једнако га је позивала да јој даде руку, да може лакше ићи. Али Станић се није на то ни обзирао, шта више, још је убрзао своје кораке. Милић је водио Мару али није с њоме говорио ни речи. Ни она ни он нису хтели да наставе започети разговор. На послетку је ишао Дражић и Драгиња, не из под руке, већ у тесном загрљају. Сваки час су застали и онда се изљубили; један такав пољубац био је мало гласнији од осталих, да га је чула Станићка.

— Видиш море, рече свом мужу, оно се двоје љубе. Како би било, да се у овој шуми — тако је лепо ту — пољубимо и нас двоје?

— Брате, одговори Станић, ти знаш да сам пажљив муж, и нећу да ти учиним на жао. За то ти морам одбити жељу, јер — нисам обријан, па бих ти избоцкао румена уста твоја.

— Ти имаш увек неке изговоре, рече Станићка зловољно, а то није право. Немој да ти се осветим.

Станићка се окрене од мужа свог и приступи Мари и Милићу.

Кад су улазили у манастир, баш се чуло звонце, које им је дало на знање, да је ручак готов. Теофан, који их је видио долазити, рече ђаку, да звони. Гости се упутише управо у трапезарију и поседаше на своја места.

У пола замишљено, у пола сентиментално осећање, што је до сад обузимало друштво, поче се разилазити под упливом доброг јела и прекрасног вина. Станић се разметао на сва уста, Дражић је певао песму за песмом и тако су се сви осећали добро, осим Маре, која је већином ћутала и само на питања одговарала. После ручка повукоше се гости у своје собе да мало отпочину а кад су се

опет састали, и то у башти, повели су глумци разговор о одласку. Теофан их је задржавао, говорећи, да остану до неко доба ноћи а он ће им после дати манастирска кола да их однесу у Руму; та Рума није далеко. Глумци су пристали на то, али су искали, да им Теофан и Милић даду реч, да ће сутра доћи у Руму на представу. Теофан и Милић обрекоше и глумци се смирише. Сад зовне наменик ђаче и заповеди му, да донесе ужину, хладна печења и вина. (Наставиће се.)

СУЛАМКА.

ЖАЛОСНА ИГРА У ПЕТ ЧИНОВА. НАПИСАО ФРАЊА КАЈМ.

ПРЕВЕО БЛАГОЈЕ БРАНЧИЋ.

(Наставак.)

ПРИЗОР ДЕСЕТИ.

Промена. Шума као у првом призору. На бусеновом седишту седи Јефрем. Уз њега Симон и Мирјама.

Јефрем.

Но сада ми је крај већ, дечице.
Што плачеш? ћути, чедо Мирјамо.
То мора бити. Моје жудње све
К'о звезде ничу тихо кроз густ мрак;
До душе касно, али с осмехом —
Те поздрављају својски, искрено,
Навешћују ми бољи, блажи свет.
Мој чин живота ја сам свршио;
О добри Симон мој! И тамо ћу
Споменути те. То је сувише;
Толики јади — откуд срећа та:
Имамо дете; наклоњен нам цар;
Јеровоам, земаљски општи спас,
И он је наш. —. Толика силна зла,
Па сад нам опет срећа синула!
Док рекне Јоиљ: како љуба, син?
Шта да му кажем, децо љубљена?
О не брини се, син ти ојач'о,
А жену чува храбар заштитник
Јер шта би сама жена, без мужа?
У окриље је дадох Симону —
Знаш, Симон, верни, добри сусед наш.
(Обојима.)
Па пруж'те руке, буд'те као род;
(Ови то учине.)
Побратите се.

Симон.

Ево хоћемо;
(Мирјами.)
Да просим — не ћу, јер бих вређао
И тебе и мог побру блаженог;
Ал' хоћу бити отац чеду твом —
И остаћу ти дому пријатељ;
Те где су јаче руке умрле,
За сина твог ћу ја се бринути —
Поштоваћу те као сестру брат.

Мирјама.

Захваљујем.

Симон.

Ал' још и Јефрем ће
Да живи. Само радост у срцу
Потресла га је, јер цар Соломон
Толику милост даје — тишти већ!

Јефрем.

Да; тишти; ето где Јеровоам
К'о ноћ заћут'о; понда Суламка —
Куд оде она? Да-л' је спази ко?
Де, викните је! Оца остави!
Не вич'те, не, нек дође сама ту.
Јеровоама како увреди!
Он није стари, сад је нешто туђ,
И бежи од нас.

Мирјама.

Што се за то треш?
Па Суламка ће доћи, оче, сад!

Симон.

И Јеровоам. Ето већ је мрак.
Хајд лези, а ми тражићемо их.

Јефрем.

Да, клонуо сам, ал' сам клон'о сав!
Подметните ми што, да с' одморим —
Па сада ид'те — ид'те обоје. (Заспи.)

Симон (после почивке.)

У једном часку заспа, уморен.
(Оде на лево.)

ПРИЗОР ЈЕДАНАЕСТИ.

Мирјама, Јефрем без Симона.

Мирјама.

(посматрајући оца, како је заспао.)
Већ заспа; тако брзо дође сан!
Опорави га својски, природо!
О да ти срце вечно заспи бар;
Јер не слутиш још, шта је с мезимчем —

Ти једно хоћеш, желиш, надаш се,
У свету ти је једна крајња жуд,
Жуд једна само, мила, последња,
Мезимку ћерку још да усрећиш;
Па нека срца твог, нек мисли то;
Та Суламка је добра, невина,
Та кобна љубав да је не уби,
Па била би ти сретна. Тако, сад!..
Шта? Осмех? Срећу сниваш у свом сну;
Уживај само!... Идем чеду мом.

(Оде у кућу на десно)

ПРИЗОР ДВАНАЕСТИ.

Јефрем. Суламка, окићена ружицама и виновом лозом, долази са кршних висина и излази напред на позорницу.

Суламка.

Да живим ту на стењу високом
Најволела бих! Па да ру̑мѐн зрем,
Кад упре јутром у Јерусалим,
На Јордан падне и на Ливан горд
Над главом. Да под палмом седим ту,
Где-номе првом паш'о Соломон.
Још и сад знам одело зелено
И витице му косе свилене
И злаћан венац око чела. Знам.
Сад, не видим те; куд си нестао?
К'о ор'о кад се у дô прикрије:
Одлетео си испред ока мог.
Казивали ми: док си био млад
Па у шумици једном спавао,
Гле, ујела те змија; ујед њен,
Научио те, те знаш сваки глас,
Разумеш, веле, јасно, као ми реч —
Научи мене, да разумем све
На широкоме шару земаљском:
Славуја с врха платан-дрвета,
Кад вечером у болу запева;
Па цвркут цврчка; — понда коња твог,
Шта каже, кад но дичан зарже?
Шта кажу они?! Једно збиља знам:
О теби би за цело причали.
Гле, дао си ми прстен материн,
Бацебин спомен с часа самртног.
Сиротиња се зове прстен тај.
Да носим? Смем ли? Да опљачкам свет?
О, лепших жена носи земљин шар;
Сва горим! — Нисам вредна краса тог.
О, шта-ли бунцам!

(Окренувши се.)

Отац? Спава? Он?

(Прилази му)

Да знаш, ох, што с' овако окитих!
Што ружицу и лозу уплетох!
За цело би се на ћер љутио. (Сагиба се.)
Не могу друкче. Дај да целујем
Те вредне руке. Оче, прости ми;
У плачу то те молим, преклињем.
Не могу друкче!

Јефрем (трза се и пипа.)

Ко је? Дуга влас?
Па цвеће, накит; дете, Суламко?

Суламка.

Да, ја сам.

Јефрем.

Дође-л'? Да се накитиш;
Не оклевај, јер ту су сватови!
Па певај, ћерко, војно долази,
У слави, части, бојем прослављен,
На свечан дан венчања доћи ће —
Баш к'о и Јоиљ, кад га задњи пут
Ја благослових. Па к'о Јоиљу
И њему каз'ћу исту ону реч.
Хајд, клекни, дево! Ево положих

(Суламка клечи; свирка се чује.)

На твоју главу руке. Венци ти —

ПРИЗОР ТРИНАЕСТИ.

Соломон (долази са свитицом дечака, обучених у бело и зелено — с лева. Ови носе стреле и лукове. Остају у предњем делу позорнице; а Соломон приступи Суламци.)

Јефрем.

Кол'ко те краси ружа, лозица,
Већма те дичи срце невино.
Јеровоаме, где си ост'о ти?
Мој благослов те спаја за навек
Са мојом ћерком.

Соломон (брзо прискочив, угушеним гласом.)

Ево, ево ме!

Суламка (весело.)

Ох!

Јефрем

Клекни; бу̑ди као Јоиљ мој!

(Соломон клекне и обвије Суламку. Јефрем ово изриче, држећи руке над њиним главама.)

Соломон

Да, бабо, таки — довек таки, да.

Јефрем.

Благосиљам вас. Чедо Суламко,
К'о твоја мајка, буди бисер чист.
Је-л', хоћеш? О, ти не знаш лагати;
Тим никад ниси груд ми вређала.
К'о књига ти је душа вечито
Пред мојим слепим оком чиста сва!
Баш с тог што ниси лажна била ми

И благослов ми биће трајан сплет,
Што никад не ће, децо, свенути.

(Све тише говорећи.)

Сад теби, војно, јоште коју реч.
Знам твоје добро, верно срце, знам.
Ал' просидба ти беше буран чин:
Ти славним ратом стече љубавцу.
Па нек ти буде вечни адиђар! —
Ал' скрене-л' срце — презре-л', следи-л' се,
Знај: самртник ћу слати клетву тад,
Најтежу клетву, коју не зна свет,
Па нек те мори. Доста. Устан'те!

ПРИЗОР ЧЕТРНАЕСТИ.

Пређашњи Придолави **Мирјама** с десне стране. Свирале ућуте. На врх стене укаже се лево **Јеровоам** с копљем и огртачем ловачким; за њим **Симон**, који га ублажава. Оба пристану да ослушкују.

Соломон (гласно вичући.)

Да. Устајући небо призивам,
Да љубим њу к'о нико самртан.
Не уплаши се. Ја те преварих.

(Јефрем се жацне ,

Не Јеровоам, није синак твој,
Што ту сад клечећ' доби благослов:
Твој цар је то! Да, ја сам — Соломон.
Јерусалимски цар ће држати,
Што као Јеровоам овде зададе.

Јефрем.

Стан'! ћути! ћери! То је моја смрт.

(Мирјама и Суламка подупру га; он клоне доле.)

Гле превари ме; ипак! . . . (Издане.)

Мирјама.

Умре! Ох!

Јеровоам.

(потргав копље слеће са стене и устреми се на Соломона За њим Симон.)

О вери збориш, ти, што кршиш реч!
Подмукли створе! Доле с лажи том.
Па умри као што ' и живео,
У сраму умри — то ти приличи.
И то је дакле Јеровоаму дар!
Жељезо! Да-л се гнушаш? — Сврши га!

(Потегне да га удари. Жива, појачана свирка. **Суламка** се баци Соломону на груди; **Симон** такођер умеша се у среду, дижући палицу. Дечаци окомљују стреле на **Јеровоама.**)

Суламка.

Не! Прво мене, Јеровоаме!
Јер ја сам сама лажљивица ту.
Ја, нико други, ја га преварих.
На мене прво, Јеровоаме —
Без Соломона шта ће мени век?
У мене гађај, сити освету.

(Јеровоам упусти копље)

Ја убих оца, тебе ораних
До жива срца.

(Јеровоам болно уздане)

Сви ме проклињу;
Што имам, све ми куне љубав ту —
Сад мораш, ако жедниш освете;
Сад удри — никад више такав час.
На једно само мисли. Желиш ти
Тим стећи што? О онда ево чуј!
До данас ако нисам знала још —
Ал' данас знам, да једном припадам —
За њиме једним моје срце ври:

(Грлећи Соломона.)

За огрејаним сунцем жића мог:
А то је цар. Нек умрем одмах сад,
Изданућу на грудма цара мог.

(Сакрива лице на груди Соломонове.)

Соломон (отргне се од Суламке.)

Ти не смеш мрети. Стрељци, камо сте
Са стрел'ма седам пута оштреним?
У срце згод'те — или мисли-л ко
С њим, лудим, да је бој то неједнак:
Ја трзам ножа иза паса свог. (Тргне нож.)
И нек је овај нож и одвећ туп:
Кад мислим само, да сам његов цар:
То више храбри, нег што његов гњев
И мржња грозе — доле стреле те!

(Дечаци спусте стреле.)

Јеровоам.

Оружјем претиш? Спопашће ме смеј!
О ти би давно с мртвим ручао —

(покаже на Јефрема.)

Ал' то те чува — мртва поштујем
И мртву њему много дугујем:
Он хтеде за ме правде! Хвала му —
И за то само кротим срцу гњев.

(Клекне до мртва Јефрема.)

Ја идем. Збогом, оче Јефреме!
У овај дом сам дош'о као туђ
Па тако ћу се с њим и растати.

(Окренут Јефрему.)

А теби све: захвалност, љубав, част —
А бескућник ти иде. Чуће сви
Куд оде . . . Ти ћеш (к Суламци) ме поменути
Кад било. Само љубавника држ',
Мож' пасти, држ' га, па га сачувај! . .

(Брзо оде на леву страну.)

ПРИЗОР ПЕТНАЕСТИ.

Пређашњи без Јеровоама

Симон (вичући за Јеровоамом.)

Јеровоаме! — Оде у пропаст. . .

(Клекне с Мирјамом уз лешину.)

Соломон.

А сад, пре нег' што оца оплачеш,
Од мене, драга, прими завет чврст:
К'о свето благо храниђу те свуд
И уздићи те — свету на доглед.

(Загрли је.)

Суламка. (Гледи у њега.)

О доста. То ће стишати ми вај
Најдубље душе. Знам, што чиним то:
На тебе мислим, тебе волим. Знам:
Кад твој жар умре — и ја умрех с њим.

(Соломон је пољуби у чело, а међутим се завеса спусти.)

(Наставиће се.)

НАЈСТАРИЈЕ СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

IV. ЛЕГЕНДЕ.

(Наставак)

Не смемо заборавити, да у тим нашим нашим народним легендарним песмама има и такових места, где морамо признати, да је хришћанство утицало.

Тако се каже за св. Петра, да је узео кључеве од небеског царства". Ово нас подсећа на св. евангелије, које се чита на Петров дан, у ком се читају ове речи, које је Исус изговорио Петру: „А ја теби кажем: да си ти Петар, и на овом камену сазидаћу цркву моју, па врата паклена неће ју надвладати, и даћу ти кључеве царства небескога, па што год свежем на земљи, биће свезано на небесима, и што раздрешим на земљи, биће раздрешено на небесима." И на иконама у цркви и по домовима виђамо св. Петра са кључевима насликаног. Кад се то у народу одомаћило, за што да није могао народни певач додати и то својство и власт св. Петру?

За св. Јована се каже, да је узео кумство и братимство, и крстове од часнога древа. И ово ћемо истим путем моћи протумачити.

Срби прелазише у веру христову и покрштаваху се обично с јесени па до лета. Ал највише покрштаваху се онога дана, када наша црква празнује крштење Исусово. Па како је св. Јован крстио Исуса, то су се и они на појутарје тога дана крштавали и за то га највише српски домови славе као свога патрона. Како је при сваком крштењу кумство акт, без којега се оно не може обавити, па се и вели, да га је кум крстио, као што кум и венчава, за то о св. Јовану рече народни певач, да је узео кумство. Сетимо се овом приликом и свакидањих речи у нашем народу: „кумим те вишњим Богом и св. Јованом".

Св. Јован, као претеча Христу, носи знамење, а то је крст од часнога древа, јер је на њему Христос распет био, као што пророци пророковаху, међу којима је као предтеча и св. Јован крститељ.

Св. Илију назива народна песма громовником. Ми смо већ о том називању говорили, тумачећи то као схватање претхришћанско. Но има ту нешто и библија утицаја. У II. књ. царства гл. 2 стр. 11. стоји записано о св. Илији: „И кад иђаху даље разговарајући се, гле, огњена кола и огњени коњи раставише их, и Илија отиде у вихору на небо". У свези с тим спомињемо из живота и обичаја српскога народа, шта народ мисли о св. Илији. О том В. Ст. Караџић у поменутој књизи на стр 62. пише ово:

„У народу се нашему мисли и говори, да свети Илија управља громовима (гдекоји још кажу, да трчи по небу колима, па од оне лупе постаје грмљавина), за то се он и зове у народнијем пјесмама громовник. Кад гром удара, онда кажу, да свети Илија по заповијести Божијој гађа ђаволе („узврдао се као ђаво испред грома"); за то говоре, да се не ваља крстити, кад гром пуца, да не би ђаво у невољи побјегао под крст, у који гром неће ударити. Што је у пушке и у топа тане, оно је (као што народ мисли и говори) у грома стрјелица..."

Толико о Громовнику Илији.

За св. Николу рече народна песма, да он узе воду и бродове, или вели: на воду бродове. И о овој својини овога светитеља рекосмо, да потиче из претхришћанског веровања, упоредивши га са божаствима других арских народа, који истом својином управљају. У животима светитеља ово се приповеда о путу св. Николе у Палестину:

„Кад је светитељ у корабаљ (лађу) ступио, било је лепо време. Он одмах пророкне, да ће се наскоро страховита бура подићи. Бродари се ругаху светитељу, и уздајући се у своју вештину исмеваху га, што се усудио говорити о оном, што не разуме. Али наскоро навуку се густи тмасти облаци, и ужасна бура стане брод

морски ломити: час у вис бацати, час у дубљину спуштати. Сви, који беху на броду, уплаше се и падну пред ноге Николине, молећи га, да буру утиша. Светитељ се помоли Богу, и Бог даде па ветар престане и море се утиша..."

У народној песми: „Св. Никола" читамо и ово:

„Не карај ме, Громовник Илија;
„Мало пренух, чудан санак усних:
„Навезе се триста калуђера,
„*Навезе се у то сиње море,*
„Прилог носе Светој Гори славној:
„Жута воска и б'јела тамјана;
„Дигоше се вјетри до облака,
„Ударише по мору таласи,
„Да с' потопи триста калуђера;
„У глас викну триста калуђера:
„„*Помоз', Боже, и свети Никола!*
„„*Ђе си гође, да си сада овђе!*""
„„*А ја одох, те их потпомогох;*
„Извезе се триста калуђера,
„Извезе се здраво и весело.
— — — — — — — —

Да нам пак стихови:

„Свети Спасе житњега цвијета (узе)
— — — — — — — —
„А Ђорђије прољетње цвијеће

више нешто значе, као што споменусмо већ, сведоче нам и обичаји, који су у нашем народу о Ђурђеву и Спасову дну, као што нам их забележи Вук у поменутој књизи: „Живот и обичаји народа српскога".

У народној песми говори громовник Илија: „Сестро наша, Блажена Марија", и: „Ђе си био, мој брате Илија". Ово нас подсећа на грчка божаства, где је богиња Хера, сестра и жена Зевсова; Деметра, сестра Зевсова. А једнако је могао мислити и наш народ о нижим божаствима, која су сва потекла од једнога великога бога-богова, створитеља свега свемира. У нашим песмама пренето је то на „Блажену Марију", па за то ју и назива св. Илија сестром светитеља.

Као што сви индоевропски народи знадоше у прастаро доба за једнога врховнога Бога, тако је и код других Словена и код нас Срба. За то и говори у овим песмама св. Илија „Блаженој Марији":

„Док ми овђе благо под'јелимо,
„Отић' ћемо Богу на диване,
„Молићемо *Бога истинога*
— — — — — — — —
„Па одоше Богу на диване,
„Молише се три бијела дана
„И три тавне ноћи без престанка
„Молише се и умолише се...

Овако ћемо наћи и у другој песми, где се вели, да су светитељи поделили благо, што је њима Господ поклонио, и моле се Богу, служе му летурђију, моле га по закону итд.

Из свега се дакле види, да су и Срби, као и други народи, а најближе као и Грци поштовали осим других божастава још једнога Бога, а тај је у хришћанству сада постао Бог истинити, за разлику од неистинитих, који су били у Срба пре преласка у хришћанство. Утицај цркве је веру у више богова из народа искорењивао, а на место тих дођоше, како споменусмо, сасвим згодно светитељи.

Оволико о оном делу песме: „Свеци благо деле", у ком се пева оно исто, што нађосмо у грчкој митологији, како Зевс подели са боговима свет.

(Наставиће се.)

ПОУКЕ ИЗ МЕДИЦИНЕ.

САОПШТАВА ДР. КОДА.

О МИСИРСКОЈ ОКОБОЉИ ИЛИ ТРАХОМУ

Од неког времена узима и код нас све више и више маха нека очна болест, којој је седиште Мисир. Отуда јој и име: мисирска окобоља. А како да доспе до нас очна болест чак из Мисира? То ћемо врло лако схватити, кад дознамо, да је мисирска окобоља прилепчива болест очију т. ј. да ће од ње оболети свако здраво око, кад доспе у њега ма и најмање материје из ока, које пати од трахома. Кад смо дознали за то својство мисирске окобоље, врло нам је лако пропратити пут, којим је дошла из Мисира чак до нас. Француски војници, који су под Наполеоном I. ратовали у Мисиру, запатили су тамо скоро редом мисирску окобољу, па су окужени прешли натраг у Јевропу. У Јевропи су је добили од француских војника друге војске јевропске, с којима се додиривала француска војска. Међу њима била је и наша војска. Тада и још дуже времена за тим владала је мисирска очна болест само међу војницима, што сведочи друго једно име, које су јој наденули: „при-

лепчива окобоља војника“. Али није остало за дуго тако. Јер кад су распустили војнике кућама њиховим окужили су војници укућане, те је тако та опасна и непријатна боља посејана међу становнике целе наше домовине.

После путовања од више него 85 година стигла је мисирска окобоља чак и у наше крајеве и данас се ево на брзу руку шири међу становницима наших крајева, те им ружи и накарађује лице, квари и упропашћује око, нарушава и односи вид. Од неколико година заредила је тако по дољњој Бачкој и по Банату, да ће за кратко време десетковати очи, ако сви слошке не похитамо, да јој станемо на пут.

А то ће нам поћи за руком само ако научимо, како прелази мисирска окобоља са болеснога ока на здраво, како се показује на окуженом оку, какве квара може да нанесе, а какве штете да остави иза себе, како треба да се влада онај, који ју је запатио, речју треба скроз да се упознамо са мисирском окобољом, па ћемо се лако сачувати од ње, а владати се како ваља, кад смо је случајно запатили.

Као што смо већ споменули, од мисирске окобоље патиће само онај, у чије око доспе ма и најмање слуза или гноја из ког већ болеснога ока. А то може врло лако да се деси, а што је најгоре, сасвим нехотице и неприметно. Кад се убришемо пешкиром, што га употребљује онај, који пати од трахома, кад спавамо у кревету за таквим патником, пре него што су душеке с нова превукли, кад се машимо за чашу, браву или за други какав предмет, који је имао у ослуженој руци својој патник од трахома, или кад ухватимо баш саму руку таквога патника, па одмах за тим протрљамо очи наше. Све то су прилике, да се човек окужи.

А по чему ћемо познати мисирску окобољу? Како се она показује код онога, који ју је запатио? То је врло лако и врло тешко. Једанпут ће је приметити и дете, а други пут и лечник само мучно. А зашто? Једаред се мисирска окобоља развија врло брзо и бурно. Таквом приликом око јако отекне, још јаче боли, прва два дана теку из њега сузе потоком, после гној. Ако не похитамо са најјачим сретствима у помоћ оку, оде оно за 36 сахати.

А други пут се опет прикраде трахом, па се развија у потаји, полако и тихо, кришом. Може да прође неколико месеца, а нећемо ни осетити камо ли помислити, да нам је око опасно оболело, јер тек ако нам смета, што сузи по ветру, што крмеља по прашини, што бриди и пече, кад смо око напрегли читањем, писањем, везењем или шивењем, или кад смо се задржавали дуже у просторијама, које су препуне дима и хрђавога ваздуха. Упитамо ли лечника за савет због ових незгода, он ће наћи, да су капци изнутра неравни и као осути неким бобичицама и зрнцадима. Та зрнца и те бобичице обележје су мисирске окобоље. Отуда јој треће име: трахом, од грчке речи τραχύς, која значи нераван. Обично се због поменутих незгода и не тражи лечничка помоћ, сваки мисли „да ће то и овако проћи“, тек ако се испомаже водицом, коју му је какав познаник препоручио или баш и зготовио, и која „на сигурно“ лечи од сваке очне болести.

Тек кад болест домили унутрашњом страном од капака на ону провидну, али као хрскавица тврду кожицу — рожњачу — која је на око намештена, као оно стакло на џепноме сахату, па човеку стане сметати светлост, наступе болови у оку, замрачи се вид, јер се навукло на око „нешто бело“, онда тек дај, тражи лечника. Ако добро иде, пређу те сметње за који дан, кад се болесник влада по пропису лечничком. Али хоће врло много пута из „онога белога“ а и без тога, да се начине ранице на рожњачи. Тада већ не може проћи око без штете. Јер ранице остављају за собом, и кад се залече, беле пеге (ожиљке) на рожњачи, а те пеге јако сметају гледању. Човек окреће таквим оком увек на једну страну, не би ли поред пега чистије видео, и напослетку озрикави. Но доста се пута и не залече ранице на рожњачи, већ напредују, па је поједу целу, а око без рожњаче никад више не прогледи; шта више тако оштећено око хоће још и после дужега времена да се запали и онда мора човек да га да извадити, ако неће да му пропадне и оно друго боље или сасвим добро око. Не задовољава се мисирска окобоља увек баш са рожњачом, чешће се запали усљед трахома и дужица, она разно обојадисана кожица, која је иза рожњаче смештена као пречага и од које зависи црнина зенице и чист, оштар вид. А кад које око препати једном запаљење дужице, врло тешко долази к себи, јер се то запалење повраћа сваки пут, кад се човек огреши о своје око. У најгорем случају хоће да се запали и загноји од мисирске окобоље цело око, па „исцури“.

Многи се од вас, драги читаоци, зацело већ стреса при овом мом набрајању; а још више вас, који сте јачих живаца, мисле, да претерујем, јер сам лечник или да бар видим црње и горе него што јесте. А ја не могу никога од вас да задовољим, већ и даље ређам штете иза мисирске окобоље, јер их још нисам све навео.

Кад трахом траје као обично дуже времена, а не гледа се, као што треба, обично страдају очни капци. Пре свега одебљају. Патнику се чини као да су од олова, јако му притискују око. Затим из-

губе капци форму своју, или се изврну или посуврате Ни једно ни друго не ваља по око. Изврнути капци не обливају око течношћу, па се рожњача усљед тога стане помрачивати и може да угине временом сасвим, а то толико значи, да такво око обневиди за навек. А јесу ли се капци посувратили, није ни тада баш мање невоље. Јер онда тару рожњачу трепавицама, као каквом метлицом, као и зле длаке или бадље, које ничу само на болесном капку, и које болове патника од трахома тако увећавају, да их једва сноси. Од силних суза и многога гноја испопуцају спољни ћошкови од капака па почну срашћивати, остављајући међу собом само мали отвор за гледање. Човек са таквим оком изгледа, као да непрестано шкиљи, а поред те нагрде још и види рђаво на то око. Код деце и женских, који имају нежнију кожу, попуца и лице од многога сузења. Напослетку изгубе капци своју гипкост, сасвим престану влажити. Спојница, која их изнутра покрива, сва се скупи и смежура, па око стоји отворено као у зеца и почне да суши. Врло несносно стање, које се не да одклонити ни лечничком вештином, а које лицу даје неки блесаст, поплашен изглед.

Још нисам готов. Морам споменути и то, да се више пута догађа, да трахом, који се данас још полако и тихо, тако рећи крадом, развијао, сутра букне, разори око и уништи вид, као и трахом, који одмах с почетка бурно почиње. Ово је у толико жалосније, што може да се деси без икакве кривице болесникове.

Ево то је та подмукла, дуготрајна, непријатна, опасна и штетна болест очију.

А имали лека од ње? Има сигурнога лека. Само не треба болест олако узети или је баш сасвим напустити. Истина, да се изискује анђеоско стрпљење и од лечника и од болесника, да издрже све непријатности, што су скопчане са лечењем, које дуже времена траје; али успех је известан. Без лечења није још нико изгубио трахом, али врло многи вид. С тога је нужно да похити лечнику сваки, чим осети, да му очима није као што треба, и да не клоне, ако не оздрави за оно време, које је он истакао или себи пожелио. Што пре прионе човек лечењу мисирске окобоље, тим ће пре и потпуно оздравити. Ко се предомишља вазда, тога око неће проћи без штете.

Али није доста сваки дан отићи лечнику, да овај премаже капке водицом или плавим каменом. Треба се владати и ван тога по пропису лечничком. Пре свега мора такав патник пазити, да не окужи другога. Зато мора имати за себе кревет, за себе суд, у ком се умива, за себе пешкир, којим се брише, за себе чашу, из које пије. Сваки пут мора добро опрати руке своје, кад је дирао очи њима. При свећи не ваља да напреже очи, треба да се чува од прашине*) и ветра, од дима и заптивенога ваздуха. Не ваља да пуши. Ако баш никако не може да буде без дувана, а оно нека бар на дугачко пуши, и то напољу. Више пута преко дана треба да ветри собу своју, особито пре легања, а ако може, нека се научи, да спава при отвореним прозорима. Вина, ракије и оштре зачине треба да избегава, а да се чува од послова, при којима се мора сагибати или напрезати; јер све то чини, да крв навањује у главу, дакле и у око, а навала крви потстиче запаљење очију.

Пре свршетка још једна реч онима, које је трахом поштедио.

Сваки ће добро чинити, ако не дира очи своје рукама, пре него што је добро опрао руке. Још боље треба да пази на то, кад се с киме руковао. Видели смо, да многи ни сами нити осећају нити знају, да носе трахом са собом, откуда ће дакле то другоме упасти у очи? А осим свега тога морам рећи, да трахом не бира. Има га у највеличанственијој палати и у најпростијој колеби, наравно у колеби више, јер у њој баш слабо пазе на чистоћу руку. Дакле не верујте никоме, већ оперите добро руке сваки пут, пре него што се дотакнете ока.

Надам се, да сам изнео доста верну слику трахома пред драге читаоце, и да ће сваки моћи чувати и себе и друге, ако је добро запамтио ту слику и ако је свагда буде имао пред очима. А уверен сам, да ће ови редови побудити и на то све читаоце, да пазе на свакога, кога боле очи, ако баш не патника, а оно бар себе самога ради, не би ли се тако искоренило то зло, које се тако јако угњездило међу нама. Уверен сам о томе у у толико више, што само министарство позива свакога разумнога човека на то у своме упутству, које је издало о поступању против трахома под бројем 51.066 ex 1884./VIII. а. У првом делу тога упутства вели министарство: „Сваки општински званичник, нотарош, свештеник, учитељ, итд., да. *сваки разуман члан општински* треба да сматра за своју свету дужност, да пре свега сам сазна, у чему се

*) Зато није нужно да носи наочаре. Оне не чувају ни најмање од прашине. Ко ми то не верује, нека погледа једаред између „дуплованих" прозора, кад ветар дува, па ће се уверити, да су пуни прашине. А сваки греши, који носи црне наочаре због светлости. Та око је створено за светлост, баш као и риба за воду.

састоји мисирска очна болест (трахом), па да онда поучи и посаветује народ, не би ли се тако они, који пате од те болести, подвргли лечничкој нези, која је код те болести од сигурнога успеха, а они, које је болест поштедила, сачували и за даље од тога зла.“

ЛИСТИЋИ.

ГЛАСНИК.

(Шкодин споменик) 26. јула о. г. п. р. откриће се у родној кући славног Чеха Шкоде у Пилзену плоча-споменица, коју је израдио академски вајар Мисабек у Прагу. Тога дана биће велика слава, на коју ће се позвати сви аустријски университети.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Глинка) 20 маја открише споменик чувеног музичара руског Михајила Ивановића Глинке у Смоленску. Тог дана био је концерт, који се састојао само из умотворина тога најпопуларнијег руског композитора. Глинка се родио 1 јуна 1804 у Новоспаску код Селне (Смоленске) а умрьо је 2. фебруара 1857. Испрва се био одао изучавању језика но после се окрете и посвети сасвим музици. Да би опоравио своје порушено здравље, оде 1830. у благо поднебље талијанско. Четир године је живео у Милану, Риму, Напуљу лечећи се а поред тога и вредно компонујући и учећи у талијанских музичара. Али то га не задовољи него 1834. враћајући се кући наиде у Берлину на учитеља, који њега, и кога он разумеде. То је био С. Дён. Ден је упознао његову народну оригиналност и појачао га је у идеји, да пише „руску“ музику. Први покушај био је тријумф: опера „Жизнь за царя“, која изађе на позорницу први пут 9. дец. 1836. Предмет је био народан, а изворне руске народне попевке или одјеци њини дадоше делу скроз и скроз национални колорит. Опера ова је до данас омиљен репертоаран комад на руским певачким позорницама. Ободрен тим успехом лати се Глинка и другог дела. Пушкин му се понуди да преради своју фантастичну песму „Руслан и Лудмила“, али му на жалост смрт (1837) не даде. Онда то учини сам Глинка како је умео и изнесе пред свет то своје друго дело 9. дец. 1842 год. 1844 мораде опет због здравља потражити југ; прво оде у Париз, где га је славни Берлиô (Berlioz) замиловао. 1845—47 живео је у Мадриду и Севиљи, где написа „Jota aragonese“ и „Souvenirs d' une nuit d'été a Madrid“. По томе је становао неко време у Варшави, у Петрограду и Паризу. Од 1854—55 живео је близу Петрограда, где је сам написао свој животопис и смишљао нове предмете за оперу, које међу тим није никад довршио; 1856 оде своме учитељу Дену, где после годину дана умре. Тело му пренесу у Петроград. — Осим горе споменутих дела написао је Глинка још: неколико дела у варијацијама, валцера, ронда, два штрајхквартета, један септет, трио за гласовир кларинету и обое, много песама (романца), тарантела за оркестар са певањем и плесом и т. д. Глинка је руски Берлиô. Он је створио Русима уметничку музику на основу народних песама.

(Чешко народно позориште у Прагу.) 31. маја п. р. представљала се у прашком народном позоришту први пут Розкошњијева опера „Popelka“ (пепељуга), за коју смо јавили у 20. броју нашег листа. Предмет је узет из народне приче о пепељуги. У опери се овој не спекулује ни на какву реалистичку мотивацију, него је као и у народној причи чаролија покретач радњи. Због тога има ова опера смер, да утиче колико на слух својом полетном и равнобојном свирком, толико и да заноси и очарава око својим чаробним дивним сликама и појавама. Из Лајтомишла и околине подигла се чета од 380 душа родољубивих Чеха на прву представу. Кад ћемо ми то доживети?

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Ђорђе Рајковић објављује, да ће издавати и уређивати нов лист за забаву и поуку под насловом: „Бршљан“ Лист ће тај доносити оригиналне приповетке, романе, новеле и шаљиве игре, вађене из народног и друштвеног живота; српске животописе, слике из српске прошлости, писма знаменитих Срба, народне умотворине, старине и белешке. Главно ће бити листу, да негује оригиналну књижевност те према томе неће доносити преводе. Излазиће 1. и 15. свакога месеца на целом табаку велике четвртине а цена му је на годину 2 фор. на по године 1 ф. на четврт године 50 новч. Претплата се шаље на издавача-уредника у Новом Саду (каменичка улица, бр. 142).

— Од Мариборске „Ljudske knjižnice“ изашле су свеске 7. 8. и 9. У тим су свескама ова дела: 1.) „Salvijan“, приповетка из шеснаестог века, прерадио Х. Мајар 2.) „Za očin dom“, чески написао А. Јирашек, превео на словеначки J. Сатлер. 3.) „Mati i sin“ чески написао Вјећеслав Штулц, превео Горењец-Подгоричанин 4.) „Sotir“, приповетка из грчког устанка, превео Х. Мајар и 5.) „Grof Rudinski“, приповетка, преведена с немачког.

ЧИТУЉА.

Лавослав Гајтлер. Из Беча стиже тужна вест, да је 20. маја (2. јуна) преминуо после дуге и тешке болести свеучилишни професор и знаменити слависта Лавослав Гајтлер у 38. години свога живота Гајтлер је родом Чех и родио се 1847 год. у Прагу Старословенски језик учио је у Прагу и Бечу од Хатале и Миклошића. 1873 постане професор словенистике на прашком а 1874 на ново устројеном свеучилишту у Загребу. Те исте године постане редован члан југословенске академије. — Велика заслуга Гајтлерова је, што је пронашао два важна глагољска споменика, које је издао под именом: „Euchologium, глаголски споменик манастира на Синају“ (Загреб, 1882) и „Псалтир,“ глаголски споменик манастира на Синају (Загреб, 1883.) Врло је важна теорија Гајтлерова у погледу постанка ћирилице и глаголице. Ту своју теорију развио је у делу: „Die albanesischen und slavischen Schriften“ von Dr. Leopold Geitler. (Mit 25 phototypischen Tafeln.) Wien 1883. У овом делу доказује Гајтлер, да је глаголица постала

од албанског писма а ћирилица од грчког слова, да се доцније обе те азбуке помешало и утицале једна на другу и то не само глагољица на ћирилицу, као што тврде Шафарик и Миклошић, него и обратно. По Гајтлерову мишљењу Ћирило је писао ћирилицом, али ју није пронашао, него је био као некакав еклектичан реформатор ћирилице. По мњењу његову глагољица је могла постати само у Албанији, јер се само тамо сукобише Словени и Арбанаси. Ћирилица пак тамо је постала, где су доливили Грци у додир са Словенима а то је у Маћедонији. У Панонију су тек Ћирило и Методије однели ћирилицу. После смрти Методијеве добегоше ученици му које у Бугарску, које доле на југ. Тиме се сукобише глагољица и ћирилица. Из тог укрштаја поniче с једне стране старија (округла) и млађа (ћошкаста) глагољица, с друге пак српско-босанска и бугарска (после руска) ћирилица. То је у кратким потезима теорија Гајтлерова о постанку глагољице и ћирилице. Ма да та теорија не стоји још на чврстим ногама и налази много непријатеља, ипак је напредно утицала на изучавање старо-словенског језика и служи као доказ великог ума и научености Гајтлерове. — Ради ових великих заслуга по Словенство сетимо се и ми великог покојника и рецимо му из дубине душе: лака му црна земља!

АФОРИСМИ.

(Старо-грчки.)

Кад се жениш, не разбирај много за ствари побочне: ко је био дед, ко ли прадед твојој невести, већ гледај једино каква је она, коју узимаш за жену и с којом хоћеш да живиш. Многи захтевају, да им се мираз метне на сто, да испита стручњак, да ли је добра кова новац, који по том ни пет месеци неће остати у њиховим рукама, а слабо ко тражи, да унапред упозна и испита ону, која ће делити с њиме добро и зло; жене се на лаку руку и поверавајући све слепом случају, па за то и многи, оженив се лакомислено, нађе у жени све, само не праву сапутницу живота. *Менандар.*

Вежбај се радећи од добре воље, како би по том могао радити и оно, што ти се наложи. *Исократ.*

„О Ахиле Пелејевићу, најсрчанији од свиколиких Јелина — рече мудри Улис — ти си засело силнији и много јачи од мене убојним копљем; али ја те далеко надмашам на свету, јер ја сам се родио пре тебе и видио сам више света!“ *Омир.*

Човека, који не ради, требало би предати суду. *Солон.*

Дика је за жене, кад се знају одржати на једнакој висини с мушким полом и кад живе тако, да људи о њима никад не говоре, било да узносе њихове врлине, било да их куде. *Тукидид.*

Ради и старај се за свој ужитак личним напорима. Човек, који живи а ништа не ради, јесте крадљивац. *Фокилид.*

Од свих живих створова, што знају мислити, жене су најнесретније! Човек кад му се не допада у кући, може изаћи из ње и разонодити се у друштву својих пријатеља. Али ми жене можемо погледати цигло у своје сопствено срце. *Еврипид.*

Питали Харилаја, за што жене Шпартанке не излазе никад из кућа без вела, а кћери им не носе вела. „То је отуд, рече, што кћери треба да нађу себи мужеве, а жене да сачувају своје.“ *Плутарх.*

Мудрац ваља да се бори против злих обичаја, а не да им се покорава. По што је провео вас свој живот учећи, да смрт није зло, зар ће се колебати између погибије и дужности? *Порфирид.*

Трпи а не јадикуј, смртниче! *Сосиад.*

Питали Диогена: „Шта је најлепше у човека?“ а он одговори: „слобода и отвореност.“ *Диоген из Лаерте.*

На што тежити за богатством и изобиљем, ако нећемо помагати своје пријатеље и чинити добра дела, што се једино допада боговима. Јер колико нам треба да се наједемо и напијемо, сви имамо на равној мери, а да утишамо глад, за то не треба сјајних части. *Антифон.*

Неки млад човек, ког Ипократида затече у хрђаву друштву, порумени. „Дружи се, рече Ипократида, само с таким људима, с којима ћеш моћи изаћи пред сваког а да не мењаш боје.“ *Плутарх.*

БИБЛИЈОГРАФИЈА.

Метода Тусен-Лангеншајтова. 28. Писмо. Настава за темељно учење мађарског језика, од Адолфа Родера. Издање књижаре М. Каракашевића у Сомбору.

Говор, намењен хиљадугодишњици славенских апостола Кирила и Метода, 6. Априла 1885 Од Уроша Милутиновића, протопресвитера Митровачког. Издање „српске грађанске читаонице у Митровици“. Брзотиском К. Трумића у Митровици. Стр. 24.

Извештај о стању и раду Панчевачке српске црквене православне општине за годину 1884. Подноси црквени одбор главној скупштини сазваној за 5. Мај 1885. Панчево 1885. Штампарија браће Јовановића.

Шта да се ради. Роман Н. Ј. Чернишевског. Превод с руског. I. Смедерево. Издање књижаре Косте Т. Наумовића 1885. Стр. 184. Цена 1 дин. 50 пр.

ОДГОВОРИ УРЕДНИШТВА

7. 7. 7. Претплату је примила наша администрација а што се тиче оног другог, ту: ми рекли ми и одрекли!

Наше штоване претплатнике, који још нису платили за другу четврт, молимо да нам што пре пошљу новце.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТ. МИЛЕТИЋА У НОВОМ САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И УМЕТНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 23. У НОВОМ САДУ 6. ЈУНА 1885. ГОД. I.

ЗАПИС.

Травни брези и пољане,
Вите стазе, росно цвеће,
Где сам младост проводио,
Љубио, и љубљен био,
Једно лето и пролеће —

Кад полете ласте с југа,
Да навесте лепше дане,
Кад пролетње сунце гране,
Сећате л' се свога друга,
Травни брези и пољане?

Стан', путниче! Ко си — да си,
Ту одмори трудне кости,
Забављај се у радости,
И шарено цвеће бери —
И у тихој у самоћи,
Љубавничке сневај ноћи,
Рујне зоре и вечери . . .

Београд. **Војислав.**

ПРВИ ПОЉУБАЦ.

СЛИКА ИЗ СЕОСКОГ ЖИВОТА.

НАПИСАО П. АДАМОВ.

Пукла равањ, куд оком погледиш, па погледао, камо си се лицем окренуо, а бацио око по трагу, или макао погледом на ону страну, откуд сејач семе баца, или на ону, с које ти срце куца. А по равњи се просули богати усеви; по њима се дало сребрно и златно класје, као да се море прелило.

Сунце пошло на мале заранке; па му се под зрацима беласа то море недогледно. А поветарац се заиграо од истока за сунцем, па полеже по пунаном класју; те га превија, па се таласа, да му се боја прелива спрам клонула сунца, сад у модро и сиво зеленило, сад у сребрно и златно светлило.

Из мора тога још видиш само сеоску кулу, како се светлуца спрам сунца од запада. А у врх главе ти се надвело модро плаво небо. Па да ти поглед зар не продре у бескрајност, стисло се свуд унаоколо; те, као да се са свију страна саставило са земљом, пало у то море, па порубило парче свемира у оквир, таман колико је довољно, да се дивиш питомој лепоти и узвишеном величанству, а да се никад не надивиш. Поклопило, чини ти се, најубавији делак земље, па га загрлило, па га љуби; а по њему трепери чист осмејак, као што се смеши мајка, кад јој чедо из колевке пружа своје пунане обле ручице, а с лица му сија анђеоско блаженство, . . . или као што се смеше сретни погледи и блажена срца испотаја у оно двоје, што се упутило уским утреником између високих жита.

Станко Момчилов и Ружа Калоперова отисли се од свог друштва, па иду —

Куда? Камо?

Кад би когод њих запитао!?

Нипошто. Оскврнио би блаженство непомућено. Рука у руци, а дрхћу им обе. Раме уз раме, а стисли се, не одвајају се. Лице уз лице, а горе им образи, ватра жива. Па иду —

Куда? Камо?

Траже л' цвета, да доплету венце? . . . Окитило се и једно и друго, као што ваља данас на данашњи дан. Па што ће им, да га више беру? Пролазе мимо њега; па оно, што га згазе, свети им се мирисом својим, јер им злоби; оном, што га и не додирну, зар жао, јер га не уплећу у венац ивански, који има да им навести срећу и већу.

Хоће л' да дохвате ваљда у обести са препуно среће онај поруб плавог свода над собом, што пао, чини ти се, да га руком дохватиш?... Срећа њина не зна за обест. А ко донде и да дође? Иди, никад га достићи нећеш; и увек ће ти бити једнако близо и једнако далеко.

Па, куда? Камо?

Сам он знаде, који је горе и који све зна?

Да мисле сретни, мислили би, нико их не види.

А над њима се узвила високо . . . високо у ведром зраку шева, па их гледи, па се расkликтала, па пева, кликће, кликће. Изронила из мора тога, зар да их уходи, те да их поткаже свету. Или је зар посла он, који је горе, као духа свога блага, да бди над њима, да им покаже, како му је мило, што разумеше љубав, из које и рад које је он створио овај свет, рад које је дао свом сину једнородном људски облик и рад које је овај погинуо на крсту, да опет рад ње васкрсне и вечно живи, — као што је негда послао био духа свог, духа разума, духа блага, духа страха божијег у виду голубињем над сином својим, да разгласи свету, е му је то син омиљени.

Пева им, пева доброжелница; па им песмом плете ружичасти вео усниван љубављу, испреплетен миром и блаженством, да се никад не расплете. Она сретна кликће у зраку; они ћуте и уживају песму у срећи својој, срећу у песми њеној. Ћуте, и само им срца зборе; а те нечујне речи састају им се у души; душе се грле у том велу неразделне, па се слевају с њеном песмом. И заједно уживају овај часак, осећајући у њему вечност; и заједно хвале и величају онога, који њој даде песму, њима једно и друго.

Ветрић пирка, те им се сигра косом, па им га̑ли ведра ал врела чела; и још се раскалашио, па је љуби, љуби Ружу по белом врату, љуби испод грљоца бела.

До њих не допире више песма дружбине остале, с којом дошли, да беру мирисно жуто иванско и бело петровско цвеће. Оплели су венце, да оките њима што лепше вечерас своје домове; па ће по један бацити и на кутњи кров. А Ивањ дан ће доћи сутра зором и још пре уранка у село окићено и очишћено, у руху стајаћем.

Срам у кућу, у којој има цура или момак, па да се не окити венцем иванским! Тешко цури или момку, не задржи л' им се венац вечерас онде, где ће га бацити, а наменили га оному, кога су у срцу своме изабрали! Драго своје те године зацело неће својим назвати.

Станко зна, кому је Ружа, а Ружа, кому је Станко наменио свој венац. Није то казало једно другом. Него није се макло једно од другог. Па што је лепшег цвећа Станко нашао, Ружи је дао, да га она уплете у свој венац. А што је Ружа мислила, да је најлепше, њему је дала; и он је плео од тога венац себи.

— Пази само добро, да ти не спадне с крова, — опоменуће Ружа Станка као од шале, па се смеши.

— Пази ми ти, а ја знам, како ћу, — одговорио јој он

— Не брини се; ја сам забележила већ давно оком згодно место, одакле се неће моћи ни помаћи.

— Ма се попео на кров, па га својом руком заковао, — нашали се Станко.

— Е, не сме се тако! Онда не вреди, — рече Ружа боме баш озбиљно.

— А ја држим, Ружо, баш ако ја и не погодим, доста од тебе.

Ружи чисто криво, што Станко тако говори. Чисто ни у шали не воли, да тако буде; па макар и не било истина, што оно кажу, кад се сан и мисли у двоје, који се радо имају, у један и исти мах једнако подесе, да ће им се жеље и испунити, — ма и не било, мисли, истина, тек не ваља на силу бога против тог грешити. Криво се Ружи чини тај разговор Станков, па јој жао, и да му одговори штогод.

Дабоме да је Станко мислио само то, да је и она сама доста, па да намоли бога и за своју и за његову срећу, па није ни приметио, како су се напрћиле танке уснице ружине; али добро, те му се у тај пар подеси под руком неколико дивних стручака иванског цвећа, па их пружи Ружи.

— На. Гле, како је напуно, па китњасто!

И опет се разведри око Ружиних усана.

Понда су тако заишли у онај уски утреник; а ни сами зар нису приметили, да су оставили остале момке и девојке, који остадоше с певањем, у шали и у смеју.

И нашто им друштво, кад им тако добро дође ова самоћа, кад су сами себи цео свет?

Па кад се осетише у самоћи, саме им се руке нађоше и наслонише раме уз раме, а главе се пришубише једна другој.

— Станко, ја мислим, кад би нешто —, поче Ружа, понда застаде, па сасвим заћута.

— Шта мислиш, душо? — одазва јој се Станко.

— Шта сам оно мислила?

— Хајд да ћу погодити, зеницо моја! — рече момак, па обави руку своју око њених плећа и притиште је уза се. Понда се приже уз њу тако близо, да им дах додириваше дах.

Девојче му паде на десницу, а глава јој клону на његово раме.

Станко загледа у румене јој уснице. И док загледа —

Један стисак —

На Ружиним усницама пуче кратак ал сладак, један ал ватрен пољубац њеног Станка, — први пољубац, што се стиште на те уснице, откако ју је мајка залагала шећером, кад је још мајушна и нејачка била, па је тичетом својим звала.

И док пуче —

Један цик —

— Јух!

И Ружа се изви из Станковог загрљаја, па одскочи као кошута, кад је крзне врело олово из дугачке цеви ловчеве.

Одскочи Ружа, а пуче јој копча на уској рекљици испод грла, или како се истргла нагло из његових руку, или што јој дошле груди и сувише уске, те срце да јој искочи. Рекљица се ра̀сплâти преко недарца, а испод танке кошуљице задрхташе два на увојку пупољка — бели бељани као крин и замириса миром душа девојачка.

Залети се брже боље поветарац, паде јој под бело грљоце, занесе се, посрну, па склизну поред повраза и украде се несташко у недарце, где ни сунце ни месец још завирио није, а камо ли да је чије грешно око допрло, а камо ли да се грешна дотакла рука чија.

Трже се Ружа, као да јој хладна гуја паде у недра. Скупи руком једном рекљицу на грудима, другом покупи око себе сукњице, да јој не сметају, па се стиште утреником, те одлети друштву осталому, као јагње чопору оваца, када дрзне вуја на торину. Гори јој ватра на усницама, плам је полива по ланитима, па бежи као божија душица из грешног тела.

Стао Станко, као окаменио се. Стао, па гледи за њом; па мисли, шта се зби, шта уради?

Ружа му оде, расрди му се злато. Па ми га шину туга посред срца жива. Шта ће сад? Како да јој на очи изиде? До мало час најсретнији под небом уза своје драго, уза свој свет. А сад? Па одсад?

Стао, па гледи за њом, а срце би да му полети, као што полеће поветарац за зракама уморнога сунца, што се ено купа на западу у руменом жару своме, па ће да отпочине,... сунуо би, као што суне брза муња, кад за тренут шине и по најгушћим црним облацима,... створио би се, као што се створи хитра мисао, кад је жеља заошине, у седмом небу, а он код своје Руже.

А шева тамо горе високо, високо у чистому зраку још и сад пева, и пева исто онако умилно, као и до мало час. Но он или је не чује више, или је не разуме као пре, већ као да му пара ране по срцу и души.

Једна мисао поломи му срцу крила, једна, али страшна. И та га прикова, те се не помаче.

— „Ни погледати ме неће.“

Боји се, све ће друштво приметити, да се Ружа срди на њега. Боји се кроз село да прође. Мисли, сви ће сад пружити прст на њега, па шапутати за њим, како га је дика оставила.

Аох, Станко, да грдна терета! Да грдне срамоте, да од бога нађеш!

* * *

Поранила Ружа Калоперова рано на Ивањ дан, да пре зоре и јарког сунца донесе с извора јутрошњице у кућу. Још јуче, пре него што ће отићи у иванско цвеће, орибала и усијала бакарне котлове, да се можеш ја̀ви огледати на њима. Натакла их на обраницу, дигла на раме, па дошла на извор. Заитила воде из извора, па стала у крај. Подбочила се рукама, па се обрни на једну страну, па гледај; па се осврни на другу страну, па гледај. Рекао би, ишчекује неког.

Пукло небо на истоку, па се заруменило. Развиђава се на све стране.

Ружа се загледала у румену зору, па се као занела, те и не чује зар иза својих леђа бахат коњски и звонце на ома́ку.

— Добро јутро, бела вило! — повика мушки глас.

Ружа се трже и осврну.

Станко привезао два коња уларом, једног

узјахао, а омáка пустио за коњима, па стаде код извора.

— Ти ли си, Ружо. Нисам те познао.

Бајаги!

— Добро јутро, Станко, — одазваће му се Ружа. — Откуд ти?

Бајаги!

Зарадовало се обоје, а бајаги изненадили се.

— Поранила, гле! А ја рекох, вила.

— Па си се ваљда уплашио.

— Готово.

— Оди, пи воде малко. То је добро, кад се човек уплаши.

Станку сину сунце, сјајно као у подне, а с истока се тек први зрак преломи о светле котлове Ружине.

Скочи с коња, па стаде пред Ружу.

— Ја био овамо у ливадах с коњима. Тренути нисам могао целу божију ноћ. Како сам синоћ отишао, чим сам дошао из цвећа...

Што се збуни, што л' поцрвени?

— ... Па ето сад, рекох, идем, да што пре посвршавам послове код куће, не би ли пре службе мало још продремао. Још коју ноћ овако, па ћу пребројати све звезде на небу.

А нé хтеде рећи, да за то није тренуо, што је о њој све мислио, да се баш њој надао ту на извору, и да је тога ради овуд ударио.

— И ја сам једва око неко доба ноћи ока свела, — рече Ружа, обори очи, па стаде ломити прсте. — Па таман ме сан занео, сневала сам —

Замуца, збуни се; па да прикрије забуну, узе крај од своје кецеље, нађе неки кончић, па га стаде кидати.

— Шта си сневала, душо? — Запита је Станко, а све слободнији, па не дâ, да прекида, те стаде још ближе уз њу.

— Ала си ме јуче уплашио, Станко! Како си могао тако?

Не диже очију, не сме да га погледи.

— Што си ми се уплашила, дико?

— Тако сам се препала била, да сам сва дрхтала, па... па не знам, шта ми је било. Понда кад сам дошла међу девојке, питају ме, шта ми је? А ја не знам, шта ми је. Два три пут сам се осврнула, да видим, идеш ли и ти с нама; а тебе нема. Понда сам мислила, доћићеш на рогаљ, а тебе нема. Понда... скоро целу ноћ... Жао ми је било. Не знам, шта ми се ражалило. Молила сам бога, да заспим... Понда нé знам, јесам ли и заспала, а сневала сам —

У томе се зачу разговор, жагор и кликотање.

Станко и Ружа се пренуше, па погледаше према селу.

Јато девојака се упутило к извору, које с ћупама и крчазима, које с котловима на рамених.

Станко се једва могао уздржати, да не загрли своју Ружу и да је припитоми, да се не плаши више; па му баш криво, што у невреме по њега ударише ове водоноше.

— Причаћеш ми данас пред црквом, шта си сневала, — рече још у наглости своме злату.

— Дођи, Станко; немој да не дођеш, — прошапута му још Ружа, па се дала у посао, те натиче котлове на обраницу.

А он се таман сагао, да јој помогне дићи воду на раме, у томе паде и оно јато на извор.

— Добро јутро!

— Добро јутро!

— Ви баш поранили!

— Е, е!

— Нека, нека!

Потегоше да пецкају Ружу и Станка.

— Јеси чула, Ружо; твој венац боме најлепши, примети једна од девојака.

— Акоће, дру́го, — прихвати друга, — није га сама плела.

— Ти већ не можеш оћутати, ма се не посветила, уплете се Станко.

— Имала сам и с ким, — одговори Ружа. Стало је додуше доста муке, док се осмелила, да то изговори; али је и искресала.

Девојке затапшаше рукама и повикаше које у одобравање и допадање, које што се изненадиле тој речи Ружиној.

Тим се већма понео Станко

— А јесте чуле, девојке, како се Јана Радојкина потрудила, па пребацила венац чак преко куће?

— Још се лепше десило Јули Станчевића Њен венац бацио Обрад Деспинић, па му пао у родино гњездо на оџаку.

Смеј и жагор пратио је дабоме сваку примедбу; а многа се боме није могла ни чути у жагору.

Ружин и Станков венац зајамачно су згодно пали и заостали, кад о њима нико противно што не вели.

И Станко се дакако помешао ту с цурама у разговор. Па кад свака напунила своје судове, сви се заједно упутили у село.

Кад дошли у село на раскршће, разиђе се

свако својим путем. Станко ободе свога парипа, па одјаха како икада својој кући. Натукао шешир на потиљак; испод шешира испала коса, па лети.

Цело село већ, дакако, на ногама; па и његова се чељад дала за својим послом.

А он још са сокака довикује:

— Добро јутро! Отварајте капију; прелетићу ил ћу поломити.

Па и сам скочи с коња, те отвори вратнице на капији.

Дочекала га стара мати. Ишетала преда њ брижна, јер га синоћ невољна испратила у ливаде. Те се стара обесели, како јој је ето јутрос синак вољан и бран. Смеши му се на сусрет, па му носи свога благослова:

— Прелетио, соколе мајчин! Добро ти јутро! Боље му није могло освануги.

МЕХМЕД-БЕГ И ЉУБА МУ.*)

ПРИБИЉЕЖИО ЂОРЂЕ СВИТЛИЋ У БЈЕЛИНИ.

ег Мехмед-бег с мајком вечераше,
Вјерна љуба лучем свијетљаше.
Скочи жишка од проклетог луча,
Мехмед-бегу на танке рукаве.
Мехмед-бегу говораше мајка:
„Мој Мехмеде, мој нејаки сине,
„Ево нема ни година дана,
„Како сам те оженила, сине;
„Па те ватром поче посипати.
„Ја кад буде годиница дана
„Жива ће те ватри припјецати“!
То Мемеду врло тешко било,
Па на љубу пријеко погледа.
Препаде се вјереница љуба,
Па побјеже низа мердевине.
За њом беже мачем зеленијем,
Стиже љубу на мермер-авлији,
Удари је по свилену пасу,
На мачу јој чедо извадио;
Носи чедо остарилој мајци:
„Нај ти, мати, од сина замјену,
„Нек те рани и ода зла брани,
„А ја с главом одох по свијету!
„У башчи ти бадем дрво сухо,
„И на њему гавран-тица црна.
„Кад ти бадем дрво излистало,
„А црна ти тица побјелила,
„Онда ћу ти из свијета доћи!“
Оде беже главом по свијету.
Оде стара дрво заљевати,
Не би л’ јој се бадем помладио;
Оде гавран-тицу умивати,
Не би ли јој тица побјелила.
Што год бадем више заљеваше,
Све јој више сувим долазаше.
Што год тицу више умиваше,
Све јој тица црња долазаше.
Бег Мехмеда никад из свијета!

*) Ову пјесму казивао ми је честити и врједни грађанин Бјелински Ариф Рудаљ (мухамеданац) те му на то доброти овђе моју најтоплију захвалу изричем. Ђ. Св.

СУЂЕНО ЈЕ ТАКО.

ПРИПОВЕТКА СА СЕЛА.

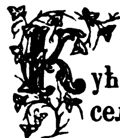

I.

ућа Илије Јовића била је прва у целом селу: највећа и најлепша. Когод прође великим сокаком кроз потиско село Б. мора, хтео-не-хтео, погледати на велику и лепу кућу на крај села. Ни попина кућа није лепша. Само што је близу цркве.

Илија је први газда: има многу земљу, салаш, па стоку а имао је и готових новаца. Виђен је и поштован и од малог и од великог. Да је хтео, могао се и погосподити: два пута хтело га цело село за кнеза. Оба пута одбио лепим речма: не може, вели, напустити своју кућу и своју земљу. А осим њега није било мушке главе у кући.

Знао је Илија, да се на две стране не може растрзати па да добро буде на обе: хоће-л се држати куће, није добро за општину, хоће-л савесно да управља општином, неће му кућа цветати. Не само да неће напредовати, него мора кућа пропадати.

Илија није толико ни вичан варошким пословима. Знаде истина читати и нешто и записати; што њему треба може и да прорачуна, ал све то, каже он, мало је за кнеза. За то место треба боља глава од његове. Својом ку-

њом зна да управља али да и општином се стара, не може се подухватити.

Али и јесте Илија добро уређивао у кући својој. Све му је ишло од руке. Прво је добро промислио и онда је тек почео сваки посао и — никад није заборавио рећи: боже помози.

Жена му Јуца и сувише је оштра али чуварна и вредна као црв. Не седи та никад. Нема мира ни недељом ни свецем: све пешто ради, све је нешто у послу.

Ма да је Јуца, као што свет говори, горопад жива, опет лепо живи са Илијом својим. Редак је пар људи, у година већ, а да је свагда лепо и у слози живео као њих двоје: Илија и Јуца.

Истина били су противне нарави ал опет се удесили и у миру живили, у љубави радили, у слози кућу кућили. Пазили се и поштовали од увек па и сад се, под старост, пазе и поштују. Јуца је научила још од матере, — бог да јој души прости, давно је већ црна земља покрива, — да само онде кућа напредује, где се слажу муж и жена, где једно мисли, као и друго, где једно друго слуша и ништа неће урадити а да се не посаветује и не договори са другом својим.

Тог се држала Јуца а томе учила и своју јединицу Милицу, велику већ девојку.

Колико је Јуца оштра опет није зла жена. Нешто сад под старије дане хоће и да је самовољна. Хоће да је њено свуд право а у млађе дане није тога било. Овоме су већ и године криве.

Јуца воли свет. Пријатељима је пријатељ. Добро бољим враћа. На зло ће планути истина као жива ватра и кида ће се, но — увек је имала право.

Сиротињи помаже Јуца. Да ће од сиротог надничара и посленика закинути, боже сачувај! Пружиће му она и што више а већ без чашице ракије или друге није ниједан отишао од Јуце и Илије.

Јуца и њен Илија имали деце. Бог им дао, но бог и узео. Буди му хвала и на том. Заживила оцу и матери мезимица Милица. Сад је све и сва родитељима. Отац је и не зове друкчије већ: сине мој и соколе мој!

Отац и мати пазили на дете као на очи у глави. Пазили на њу и чували је од мале малоће. Па и сад. Добро је однеговали, старије поштовати научили, сваком да је услужна смерно да ходи а лепо да говори.

Свему су они дете своје учили и научили, зато је и волео свак Милицу Јовићеву. Али и јесте! Није Милица прошла никад поред старијег а да му се није руке машила и у руку пољубила.

Лепотица није била. У очи није падала. Али је мила и пријатна. Свако је признавао то и морао признати, ко се ма и једанпут разговарао с њоме.

Милица била висока и крупна; сасвим здрава. Рада није се стидела никаквог па ни тежег

Девојка већ на удају. Могла се досад и удати. Ваљана је па иде добар глас пред њом а и године су већ ту.

Имала је просилаца и из села и са стране. Било их је баш много ал се родитељима не хити. Да удаду кћер — па шта ће они онда? Две саморане старе душе у толикој кући и просторији. Пуста ће им бити! Овако је у кући велика девојка; ту другарице, ту песма, па шала, па смеј

Милица имала много другарица. Скоро све девојке из села долазиле њој. Па кад се искупе а Илији и Јуци пуно срце. Уживају у невиној шали девојачкој; смеју се с њима заједно. Често и сами, онако стари, у шалу пристали и шалу збијали.

Ал што бити мора, м ра, а боље пре нег после: Милици се и удати ваља. Често је већ повео Илија реч са Јуцом о удаји кћери своје.

Разговарали се дуго и увек се свршило са сузама у очима.

Жао родитељима дати дете од себе.

Да им је какав ваљан и честит момак, а од рода и фамилије, па да им девојци у кућу уђе!

Кућа Илијина на гласу је и у селу и у околини, отуд и траже Миличини родитељи према себи равна пријатеља. Нека их може у свако доба дочекати и угостити!

Тешко је помоћи Илији и Јуци! Ко је од добре куће, неће тај оставити своје. Бар ни помислити није могао Илија на то: мораће они дати дете од себе и отуд сузе у очима им.

Много пута једно би да поведе опет реч о том, друго ће га утишати, само да не дође до терета, само да им се туга на срце не свали.

II.

Газда је био тај Илија Јовић, велик газда. Сам није могао земљу радити.

Доспевао истина свуда и надгледао све; по где-где и сам посла прихватио се; по где-што и урадио али је морао све другом давати на рад.

Ко је једном ступио у кућу газда-Илијину, остао је у њој дуго. Баш изванредно што на-

терало би га, да се растави са Јовићевом кућом. И сваки је после жалио за њом.

Било их је, који су и по десет и петнаест па и по више година радили у Илије на салашу. Ту се и оженили, ту децу изродили. Било их, које су са Илијине земље однели и до раке, куће вечне.

Тек неки су оставили Јовићеве, ал то било зато, што се нису могли слагати са другим људма Илијиним. Илија их опет није могао удесити ни сложити. Сам их неби никад кренуо.

Баш скоро тако отишао и пастир од оваца. Није се слагао са одацијом.

Илија остао без пастира. Одацијина кћи припазила донекле на овце а домаћин меркао и распитивао за човека. Јавили се неки ал Илији се не свидили.

Стигне срећом у то доба у село странац од некуд. Дошао из бела света и намера га таки намерила на кућу Илијину.

Код куће затекао матер и кћер. Упитао је домаћицу, би-ли примила за бога, те му дала посла и рада а за храну и какво-такво одело.

Јуци се таки на први поглед није допао тај дошљак. Странац је, из далека је, незна га нико је ни шта је. Он јој је истина рекао, кад га запитала за име и од куда је. Опет га је зато нахранила. А Илија, кад дође из вароши нек се с њиме разговара за даље.

У вече приспе Илија. Жена га дочекала и рекла, каквог госта имају и да је рад код њих да служи. Већ му је и то казала, да јој се не допада. Изгледа јој као да је какав пробисвет. Неће се тај скрасити у њиховој кући ал опет нека Илија ради, како најбоље зна.

Јовић је после вечере дозвао странца. Запитао га, ко је и одкуда је?

Милован је из далека. Невоља га натерала, да остави и кућу и кућиште и све своје па да бежи, куд га очи воде а ноге носе.

Родом био из Херцеговине, красне некад земље српске. Тамо се родио, тамо одрастао па тамо и навикао да брани и љуби све, што је српско.

Био је најмлађи у оца. По кршним врлетима терао и пасао крдо очево. Школа није учио никаквих. Прилике баш није имао а све да је и било, не би смео: Турчин-господар на путу стајао Дугом пушком и анџарем добро је владао.

Имао он још три брата и једну сестрицу. Лепа је била Јованка Ага око на њу бацио: допала му се красна девојка. Заверио се, да ће ју отети и — отео је на превару. Тешко било и оцу и мајци а још теже браћи милостивој Па и на срамоту им. Морају они сеју осветити. Па тим још и пре, што девојка под прстеном била.

Милован је од свију највећма жеднио за осветом. Конак агин често је ноћу обилазио. Увребао га и куршумом из пиштоља оправио агу у пакао пре времена и земана.

Знали су Турци, како су Јованчина браћа кивна била на агу. Па међ собом говорише: Нико други већ од њених когод уби агу. Милована неки опазили, како ноћу шушка крадом око агине куле: он и нико други убио агу.

Једне ноћи упути се десетак Турака. Тражили су Милована, јер освете жедни били Нашли су га. Кавге тражише па потераше стадо Милованово. Пастир добар и не даде стада свога. Дође и до боја.

Колико је год Милован млад био, био ипак храбар и јуначан, не даде им к себи ни близу. Бранио је и стадо и себе и — одбранио. Још је и два правоверна на онај свет оправио. Други се разбегли.

Сад је тек добро знао Милован, да му више није станка на дому у баба свога. И крио се по гудурах.

На велику жалост дочекао је, да су Турци напали на дом оца његова. Потукли се са домаћима. Бој је жесток био, и — Турчин надвлада. Кућу запалише. Мати Милованова изгори у ватри. Оца и сва три брата живе похваташе а потом и сву кућу до темеља раскопаше.

Шта ће бити са његови, знао је Милован. Но знао је и то, шта ће бити с њиме, ако га Турци ухвате,

Тешким и тужним срцем пришао је месту, где је био дом оца његова. Стао је на место оно, где је на свет пао, да га часком жеља мине. Од свег срца се богу помолио за оца и браћу. Целивао је груду земље оне. Целивао и — у свет кренуо.

Учинио је велики грех. Оставио је и оца и браћу а није их осветио. Грехота је то грдна. Признаје то и сам и каје се. Бог је добар и опростиће му!

Сврне уз пут у намастир — а била то једина кућа божија и обитељ света у оном крају. Турци се бојали разрушити ју.

Нађе онде калуђера једног, човека омлађег, по имену оца Кипријана. Замоли га, да му очита молитву опросну, да га исповеди и причести те на пут благослови.

Пољубио је калуђера у руку. Окренуо се

затим још једном месту родноме. Тужно је онамо погледао и онда — оставио земљу, толи несретну са Турака.

Ишао тако од немила до недрага. Потуцао се од места до места. Патио се. Прирадио је по где-где за комад леба и коју риту од одела ал просио није: образ и поштење му не допустило.

На неки мести задржавао се и дуже; опет од села до села па ево га и у кући газда-Илије.

(Наставиће се.)

РАЗНИ ПУТЕВИ.

ПРИПОВЕТКА МИЛАНА САВИЋА.

(Наставак.)

Мара се међу тим мало уклонила од осталог друштва; пошла је у шетњу и наишла је на клупу, која је од џбунова чисто скривена била. Ту је села и поче сањалачки да гледи преда се. Чудне ли су мисли биле, које су клијале из њене главе, чудне, јер тешка суза спусти јој се низ образ, да се изгуби у лакој хаљини њеној.

— Зар да сам збиља осуђена да слушам само глумачке љубавне изразе, шаптала је преда се, зар нећу доћи никад у тај положај, да ми се каже искрена реч на искрен начин! И зар ће се моје речи свагда тумачити као научена фраза из ког песничког дела а не као моја рођена реч, што ми срце дошаптава! Или — а то је још ужасније – зар да је само особа, телесна личност моја, једина цел, за којом се тежи, а не у једно и душа моја, осећаји моји! Та нас не разуме нико, јер и не држи, да смо у стању из сопствене побуде штогод чинити. што би личило на праву, чисту и одану љубав. Душа ми болује, кад помислим само на растројство мојих осећања, кад помислим само на то, да моје искрено срце наилази само на фриволно смешење и жељне погледе; ах! зверски су ми ти погледи, јер нису израз људске нежности, људског саучешћа. И живот ми је већ мрзак, јер не налазим ослонца у њему а у замену за искреност наилазим на обману и лаж. Па ти гадни пороци подмећу се и мени. А ја, ја сам тако жељна искрене љубави. тако чезнем за њом и била бих до смрти своје захвална таквом, који би ми љубав изнео на сусрет. . . . Али овако!

Мара се трже, јер је чула, да се њојзи приближују кораци. Брзо пређе марамом преко лица трудећи се, да овом даде обичан, равнодушан израз. Пред њом је стајао Милић.

— Ви сте нешто суморни и замишљени, госпођице, прозбори благим гласом, и ако вам сметам у сањарији вашој, уклонићу се с места. Никад нисам хтео да сам коме на терету и досади.

— Не, не, рече Мара машући главом, можете слободно остати ту. Својим сам мислима већ на чисто, или боље рећи, тек сад нисам на чисто.

— А смем ли запитати, какве су то мисли биле?

— Нећу вам их казати никад, рече Мара. Оне нису за остали свет, нису управо ни за мене. Кад бих се могла њих ослободити и узети свет и живот онакав, какав је а не допуњавати га својим недозрелим мислима, било би боље за мене. Овако . . . .

— Нећу се никако упустити у нагађање ваших мисли, рече Милић озбиљно, и бићу за цело последњи, који ће хтети, да се улагивањем увучем у слатке тајне ваше душе. Мене буди на саучешће ваша суморност, ваша сета. Опростите ми, госпођице, што сам и то казао, нисам требао, али нисам могао одолети навали мојих осећања.

— Ви говорите о осећању, рече Мара и жалосно се насмеши, и то коме говорите! Једној глумици, која, кад говори о искрености, о наклоности, о љубави, тек само изриче туђе речи и то с неким нагласком, који можда ни у правом тренутку нема правог израза ни правог смисла, јер му је основа лажна. Ја приказујем Јулију и говорим Шекспирове речи на српском језику, али опет за то остајем Мара Путникова, чије је осећање у тренутку израза свог тако исто удаљено од Јулијиних осећања, као год што је Мара удаљена од Јулије — неизмеран простор, који нема ни краја ни почетка.

— Али кад се спустите са позорнице и кад опет ступите међ нас, онда сте ви у целини ту, онда су речи, које говорите, ваше, и онда је и Јулија, тај производ песничке маште, од вас тако исто удаљена, као што сте ви на позорници од ње удаљени били, рече Милић и нехотице загревајући се при том разговору.

— Та то је баш оно, што не стоји, рече Мара. И кад сам ван позорнице, гледе људи у мени глумицу, тако исто као што на позорници не гледе ме као глумицу, већ као Мару. Реците ми, можете ли, јесте ли у стању да верујете у искрене, у истините речи једне глумице?

Милић није одмах одговорио на Марине речи.

— Ето, видите, рече Мара живо, ваше ћутање

довољан ми је одговор. Ми глумице — ха, ха, ха! та претварамо се и онда, кад обављамо позив свој, а како с: не бисмо претварале иначе!

— Ви се на позорници претварате баш услед позива свог, говорио је Милић, у обичном животу стоји вам то од воље.

— Да, од воље, рече Мара лагано. Што се нас тиче ми и хоћемо и јесмо као остали свет, али баш тај свет нас отискује, јер неће, јер не може да верује, да смо и ми такви као и он, кад скинемо са себе шарене дроњке а са лица сперемо руменило и белило. Не, не, немојте се обмањивати сами! И ви сте на истом становишту као и сви, и нећете се моћи од те предрасуде никад, знате, никад ослободити.

— Али кад бих вам казао, да се јако варате у мени, кад бих вас уверавао, да не мислим тако, као што остали мисле, шта бисте рекли онда? запита је Милић.

— Ја вам не бих веровала, одговори Мара одсудно, као год што не бисте ни ви веровали у искреност мојих речи, јер сам — глумица.

— Али ја нисам глумац, рече Милић живо.

— Све једно, рече Мара и подигне се са клупе, кад нисте у стању да верујете у искреност наших речи, од куд можете рећи, да су ваше речи искрене, кад ничу тек поводом лажних речи! Ви не верујете мени а овамо хоћете да ме убедите, да ваше речи, које управљате на мене, не лажу, да могу бити искрене! Та то не допушта чиста свест! Ја вас не држим за безазлено дете, али немојте ни ви мене за ограничену држати.

— То се нисам никад усудио, рече Милић, моје мњење о вама је најбоље.

— Осим — искрености; је л те да је тако, рече Мара и насмеши се. — Али хајдмо сад у друштво.

— А шта ћемо тамо, рече Милић, ако није вама од потребе, мени није.

— Није ни мени, одговори Мара и спусти се опет на клупу. Тај ме је разговор довео мало у ванредније стање, настави за тим, давно сам већ тежила за тим, да се коме тако изговорим, и баш ми је мило, што сам то ево постигла.

— А за мене је тај разговор био од врло велике поуке, рече Милић, јер ми је дозволио, да погледим дубље у душу вашу, можда у душу свију глумаца.

— Ми и јесмо друкчији свет него ви, рече Мара, ми нисмо само у позоришту растављени, ми смо и у животу. Да знате, како је нама, не бисте нам никад завидили.

— Ви дакле и не можете себи замислити, да вам се искрено може говорити? запита Милић и седне поред Маре.

— Ако нам голобрадо момче говори, рече Мара после неке почивке, можемо још које како веровати, ма да смо уверене, да су му речи управљене на глумицу а не на девојку. Али код искусних, зрелих људи отпада и та околност. Ми видимо — ја ћу отворено да говорим — у вама други смер, видимо тежњу за неким извесним тренутком и ништа више.

— То онда не познајете мене, рече Милић озбиљно.

— Али шта ли су онда значили јучерашњи призори? запита га Мара. Хоћете ли да још даље говорим?

— Не кажем, да нисам био занешен, поче Милић. . . .

— Да, од љубави и од вина, насмеши се горко Мара.

— Није све баш тако, настави Милић, ја сам у онај пар искрено мислио . . . . .

— И желио, доврши Мара.

— Јесте, и желио, говорио је Милић, али не само тренутно уживање, већ трајно. Док је Милић овако говорио и нехотице је узео Мару за руку а она му је није извукла; можда није ни знала, да је Милић држи за руку.

— Трајно? поче Мара и погледи у земљу. А шта хоћете тим да кажете?

— Тим хоћу да кажем, рече Милић а глас му дрхташе, да сам мислио и на будућност, да сам мислио искрено, јер хоћу ево . . . . .

У тај мах зачују обоје пред собом весео жагор, смех а у сред жагора кратак и потмули врисак. Мара и Милић се тргоше. и скочише на ноге — пред њима је стајало велико друштво. осим глумаца још и Лукић, Машић, Даринка и . . . Љубица.

Смејали су се сви, осим Љубице и Милића; они беху и сувише озбиљни и избегаваху, да им се погледи састану. Са прилично усиљеним осмехом поздравио се Милић са новодошлим, затим приступи Лукићу и поче с њиме разговор. Остали се у мањим групама разиђу по башти.

(Наставиће се.)

СУЛАМКА.

ЖАЛОСНА ИГРА У ПЕТ ЧИНОВА. НАПИСАО ФРАЊА КАЈМ.

ПРЕВЕО БЛАГОЈЕ БРАНЧИЋ.

(Наставак.)

ТРЕЋИ ЧИН.

ПРИЗОР ПРВИ.

Бен Јохајева кућа. Мрачна соба. Излазак десно и лево.

Бен Јохај (излази напред.)

Гле! Све се свети. Мисли од некад
У мени ничу као бурни плам.
Друговах с Урјом, кад-но Давид цар
Бацебу, жену овог, заволе.
И страст је расла. На то рече он —
И сад ми зује речи у уху —:
Филишћани се дигли, пале рат:
Еј, Бене, брзо! Дођи у помоћ!
Рачунај, шта ћу? Узми печат мој,
Па пиши Урји! — Шта сам писао?
Би таман доста: Урја умуче,
Ућута вечно. Она грозна смрт!
Бацеба оста цару удова.
Бадава народ љуто проклиње:
Њу Давид води — с њом да царује.
Ниткова мене! Побру жртвовах,
Па то ј' сад милост! Баш сам постиг'о!
Ни „хвала“ није никад рекао.
Давидов синак, рођен с Бацебом
У ломном браку — овај Соломон,
Што оте круну после Давида:
К'оислуженог пса ме гони сад!
Он зна за стари родитељски дуг,
Па мене мрзи, чак и страхује. —
Пре, кад му рекох неки савет благ,
Он дрекну на ме: „Чувај главу, бре!“
Кад видех, шта је, свикох ћутати.
Ја вредим њему кол'ко мрачни сен
Од оног дела грозног скрнавог —
И друго ништа. Жено, жено, ох!

(После почивке.)

Да роб њу шиба к'о животињу!
На моје очи бише је на смрт!
Изругаше је, срамно пљуваше!
Рахило бедна! Тешког јада мог!
Ливан срамоте сад ми тишти груд.
Да царев скиптар поста палица,
Да мене кроти! Прођем путем куд
Кроз Јерусалим, тајно, умотан,
Сав свет се руга, пружа на ме прст —
К'о вели: паз'те; децу краде тај!

(После почивке.)

Кад лежа ту Рахила на смрти

(Неко лупа.)

Сва изнурена, бледа, на издах,
Док мога само болно јецати —
Тада се сетих Урје. — На ноге!
Осветићу те. Боже, онај дар,
Што сиротану икад закидох,
Ухиљадићу ако своју жеђ
На клетом цару пуно заситим.

(Лупа бива јача.)

Шта? Гост? Сад, доцкан? Ко је?

(Отвара врата те улази Јеровоам, умотан и стрелом ловачком оружан.)

ПРИЗОР ДРУГИ.

Јеровоам, Бен Јохај.

Јеровоам.

Је-л ту Бен?
Он овде живи?

Бен Јохај.

Овде. Ево га.

Јеровоам.

Опрости, што те као човек стран
У глуву поноћ узнемирујем.

(Обзирући се.)

Ту неког жале? Ни ја не певам;
Баш слажемо се.

Бен Јохај.

Овај познат глас,
Тај стас, тај лик? Јеровоаме, ти?
Ти овде? У то доба?

Јеровоам.

Јесте, ја.
Ја, Бене. Кажу, ти си злотвор мој,
Ти радиш, веле, да ме убијеш —
Но не верујем. Ево руке, на!
А кам' Рахила? Је-л се придигла?
Ил' са̂м си? Имам с тобом важну реч.

Бен Јохај.

Рахила, питаш, је-л оздравила!
Је-л подсмех то? Ко умре, оздрави-л?

Јеровоам.

Тако ти Бога! Грозно! Умрла?

Бен Јохај.

На смрт је изби бесног цара роб —

Јеровоам.

За оно дете? То је грозан склад
Но то се слаже. Ако ништа не,
Ал' то нас спаја. Са̂м сам ишибан —
То јест срамотом, дакле шкорпијом!
Тај лажа цар ми оте невесту —
И ја се вратих у Саулску крв.
За то се данас к теби замучих,
Баш тебе, Бене, тражим данас ја.

Бен Јохај.

Зар жену?

Јеровоам.

Жену, јест; најмлађу кћер
Чувара слепог, што је умрьо.

Бен Јохај.

Та̂ љуби цара?

Јеровоам.

Он је сретни тај,
Ког моја нева љуби.

Бен Јохај.

То је зло!
А овамо се чини пријатељ.

Јеровоам.

Па теби дођох, да те добијем.

Бен Јохај.

На правога се, јолдаш, намери!
Ја умем, могу, саветоваћу,
Смеш уздати се. Што сам некада
Порекло твоје цару издао,
Ја нисам хтео тебе смаћи тим,
Већ мог крвника, старог Јефрема.

Јеровоам.

Мирјаму није хтео да ти да,
Па отуд мржња и Рахилина.
То знам. Ал' сад ми откри тајне све:
К'о искрен побра причај искрено:
Кад умре Нават, ко ли оно би,
Што ј' мене одн'о горе у шуму?
Одавна већ му заборавих лик:
Ни данас не знам, ко ме спасе то?

Бен Јохај.

До тебе стаја Знаш ли свечаност,
Храм божиј кад је славу славио:
Пред престолом је стај'о — Ахија.
Он, светио се цару Давиду,
Па у том си му ти послужио.

Јеровоам.

И опет он је. Хвала, хвала му!
И навек ми је нешто његов глас
Изглед'о као одјек срца мог;
Наслутило је срце: он је то!

Бен Јохај.

Да, ти си му талисман. Али он
Сад роби... Ко зна да-л' и живи још?!

Јеровоам.

Зар роб Ахија?

Бен Јохај.

Он је окован.
Раздражио је народ узрујан,
Да смело скочи, сруши нови храм,
Мисирцем ту у граду подигнут,
Па ту га дворска стража ухвати
И гвожђем спута — па га нестаде.
Ал' народ грозно ропта Туђи храм
Још како тако с гњевом свладаним
И поднео би. Ал да пророк мре
У ланцих! То им буди паклен бес.
Већ знаш, какви су: затвор обиће,
Да њега спасу. А кад буде то,
То, Јеровоаме, биће суђен час:
Да њина мишца тебе прослави,
Да твоја светлост проспе на нас зрак.

Јеровоам.

Да мрског лажу у прах обори!
Еј, мудри Бене, светуј, срочи план,
Да избавимо спаситеља мог,
Па ево глава, мишца, срце, мач.
Ти знаш и народ, а ја — радићу! —
Нек нема сличне нашој освети!

Бен Јохај.

Нек нема равне! (Пружа му руку)
(Неко здраво лупа.) Ко је?

Ахија (с поља).

Отварај!
Ја, Бене, човек, спутан, окован.

Бен Јохај.

Шта? Ахија? (Отвара му.)

Јеровоам

Почетак пресретан!

ПРИЗОР ТРЕЋИ.

Ахија. Пређашњи.

Ахија (показујући ланце.)

Да, Ахија је, ја сам, ево ме!
Опростио ме народ. Ал' је мрак.

И не видим вас — има-л кога ту?
Ослепио ме мрак; па буктиње.
Опростио ме народ.

Бен Јохај.

Ево друг,
Наш човек. Сад га брада промени,
И сунце га је већ оцрнило,
Отвад га спасе ти из покоља.
Јунак је, море, онај човек сад.
На стари план! А Јохај ево зна,
Где нико живи неће наћи нас:
Јер к'о што мрзе вуков закутак,
Тако се гнуша свак од дома мог.

Ахија.

Е, хвала. Но — да мало одахнем
Јер мал' ме није свет угушио. —
Знам. Због Рахиле мрзе станак твој,
За то сам к теби ја и побег'о.

Бен Јохај.

Рахила сад им неће сметати,
До страшног суда неће — никада.

Ахија.

Шта? Умре? Јесмо-л дакле другови?
(Пружа му руку.)
Тебе је цар у жени убио,
А нама вређа закон божији.

Јеровоам (стане пред њих).

А мене с вама! Ја сам Јеровоам.

Ахија.

Гле! Знам те! Кнез мој, унук Саулов.

Бен Јохај.

Закун' се, реч нек буде вечита.
Чуј, жено, ево поче освета!
(Стане пред Јеровоама, који клечи пред обојицом.)

Ахија (свечано.)

Наватов сине, крви Саулска!
Гле, Бог, у гњеву, опет враћа власт
Са Давидова дома грешничког
На Саула.
(Извуче из недара мален судић и помазује Јеровоаму чело.)
И пашће Соломон,
За навек пашће доле грешник црн.
Ја ево данас уљем свештеним
Јеровоама помазујем. Он,
Сад он је цар! Цар земље Јудејске.

Бен Јохај.

Чујеш ли, жено; хваљен Господ наш!
Јеровоаму цару, слава, част!

Јеровоам (устаје).

Ја цар! Ни коња немам, нити мач —
Ко прави роб сам к вама дошао!

Бен Јохај.

Шта до тог стоји: да-л си окићен!
Ти остај ту у кући Беновој,
А ми идемо свуд по оружје; —
Цар држи сад у Јерихону част,
Очекује се Сабска краљица,
Ја морам ићи, да је дочекам.

Ахија.

Заведите их, нека пирују,
Нек кличу. Ми смо дотле готови,
Народ је са мном.

Јеровоам.

Са мном војска сва.

Бен Јохај.

И дворску стражу задобићу ја.

Ахија.

А ја ћу дати абер. Кад се он
На Сион врати с гошћом, весео,
Па седне на свој престо: онда ти
(Бену Јохају.)
Завитлај у ноћ светлу буктињу.

Бен Јохај.

Нек буде у част цару слављеном!
Јест, буктињу ћу у ноћ бацити.

Ахија.

Тад сви нек груну, па нек дође крај!
Још једном чуј ме, венче Саулов,
Наватов сине и сад царе наш, (клања се)
На тај час пази!

Јеровоам.

Јер ми пружа част,
Нов свет.

Бен Јохај и Ахија.

Да живи цар Јеровоам!
(Јеровоам оде на лево, Ахија и Бен Јохај за њим.)

(Наставиће се.)

НАЈСТАРИЈЕ СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

IV. ЛЕГЕНДЕ.

(Наставак)

Напред споменусмо, да ћемо у другом делу песме „Свеци благо деле“ наићи на такове стихове, који за себе чине опст једну целину, а по садржини им се види, да певају о казни божијој, која постиже грешан свет.

Ево тих стихова:

„Сестро наша, Блажена Марија!
„Каква ти је голема невоља,
„Те ти рониш сузе од образа?
„Ал говори Блажена Марија:
„А мој брате, Громовник Илија!
„Како нећу сузе прољевати,
„Кад ја идем из земље Инђије,
„Из Инђије из земље проклете?
„У Инђији тешко безакоње:
„Не поштује млађи старијега,
„Не слушају ђеца родитеља;
„Родитељи пород погазили,
„Црн им био образ на дивану
„Пред самијем Богом истинијем;
„Кум свог кума на судове ћера,
„И доведе лажљиве свједоке
„И без вјере и без чисте душе,
„И оглоби кума вјенчанога,
„Вјенчанога или крштенога;
„А брат брата на мејдан зазива;
„Ђевер снаси о срамоти ради,
„А брат сестру сестром не дозива.
„Њој говори Громовник Илија:
— — — — — — — —
— — — — — — — —
„Отић' ћемо Богу на диване,
„Молићемо Бога истинога
„Нек нам даде кључе од небеса,
„Да затворим' седмера небеса,
„Да ударим' печат на облаке,
„Да не падне дажда из облака,
„Плаха дажда, нити роса тиха,
„Нити ноћу сјајна мјесечина,
„Да не падне за три годинице;
„Да не роди вино ни шеница,
„Ни за цркву часна летурђија“
— — — — — — — —
„Па одоше Богу на диване.
„Молише се три бијела дана
„И три тавне ноћи без престанка,
„Молише се и умолише се:
„Бог им даде од небеса кључе,
„Затворише седмера небеса,
„Ударише печат на облаке,
„Те не паде дажда из облака,
„Плаха дажда, нити роса тиха,
„Нит' обасја сјајна мјесечина;
„И не роди вино ни шеница,
„Ни за цркву часна летурђија,
„Пуно време за три годинице;
„Црна земља испуца од суше,
„У њу живи пропадоше људи;
„А Бог пусти тешку бољезану,
„Бољезану страшну срдобољу.
„Те помори и старо и младо,
„И растави и мило и драго.
„Што остало, то се покајало,
„Господина Бога вјеровало.
„И осташе Божји благослови,
„Да не падне леда ни снијега,
„До један пут у години дана;
„Како онда, тако и данаске.
„Боже мили, на свем теби вала!
„Што је било више да не буде!“

Грешне људе дакле казнио је Бог тим, што је дао светитељима кључе од небеса, те „затворише седмера небеса“, из којих није падала киша за три године дана:

Црна земља испуца од суше,
У њу живи пропадоше људи.

Нуз то удари још страшна срдобоља, која помори и старо и младо.

Овако пева народни певач, а овако читамо и у библији, књизи о царевима гл. 17. и 18. Цар је Ахав навео народ на такова безакоња, да је казна божија морала стићи и Ахава и грешан народ. Зато је изишао једном пред цара Ахава Илија и ово му рекао: „Тако да је жив Господ Бог Израиљев, пред којим стојиш, ових година неће бити росе ни дажда, докле ја неречем.“ После тога доиста није било ни росе ни кише. Силан је свет поумирао, јер сви се потоци и реке засушише, те у народ удари морија. Тако је дуго трајало и по библији треће године рече Бог Илији: „Иди, покажи се Ахаву, и пустићу дажд на земљу“.

Мало потрајало, облак се на небу укаже и киша паде на земљу, која сада даде плода (Посл. Јудино V. 17.)

У овом се дакле слаже народна песма са

библијом. Исто нам то пева и друга песма: „Опет то али друкчије“:

„Па их, Боже, сунце изгорело,
„Горело их три године дана,
„Док узавре мозак у јунака,
„Докле пуче ками у лугове,
„А осану гора кроз планине;
„Докле црна земља испуцала,
„Пуче црна земља по три лакта,
„Те се ломе коњи и јунаци,
— — — — — — — —
— — — — — — — —

Ово је једна врста, како је Бог казнио грешан свет. У библији читамо, да је Бог казнио и два града: Содому и Гомору, тим, што је пустио пламен из неба, који је спалио та два града и поморио у њем све, што је живело, осим праведнога Лота и његову породицу. Жена му је на путу погинула.

Споменимо још једну казну божију, која је најпознатија у народу, а то је Потоп.

Ево шта читамо о том у Библији I. књ. Мојсијевој гл. 6. и 7. „А Господ рече: неће се дух мој до вијека прети с људма, јер су тело; нека им још сто и двадесет година . . . И Господ видећи, да је неваљалство људско велико на земљи, и да су све мисли срца њихова свагда само зле, покаја се Господ, што је створио човека на земљи и би му жао у срцу. И рече Господ: хоћу да истребим са земље људе, које сам створио, од човека до стоке и до ситне животиње и до птица небеских; јер се кајем, што сам их створио. . . . И рече Бог побожному и праведному Нoју, шта је намислио, за то нека начини велики ковчег, у који ће сместити своју породицу и од свега, што живи на земљи, по двоје „јер ево пустићу потоп на земљу да истребим свако тело, у којем има жива душа под небом; што је год на земљи све ће изгинути. Ноје учини по божијој заповести, и удари дажд на земљу за четрдесет дана и четрдесет ноћи . . . . И би потоп на земљи за четрдесет дана; и вода дође и узе ковчег и подиже га од земље. И навали вода и уста јако по земљи, и ковчег стаде пловити водом И наваљиваше вода све већма по земљи, и покри сва највиша брда, што су под целим небом. Петнаест лаката дође вода изнад брда, по што их покри. Тада изгибе свако тело, што се мицаше на земљи, птице и стока и звери и све, што гамиже по земљи и сви људи. . . . само Ноје оста и што с њим беше у ковчегу. И стајаше вода поврх земље сто и педесет дана.

Ма да се народна песма подудара својим садржајем о казни божијој, коју изврши над грешним светом, са садржајем, који нађосмо у библији, књизи о царевима гл. 17. и 18. ипак мислимо, да ћемо моћи наћи и други извор таковом веровању народном, као што га нађосмо и у првом делу те песме, у ком се пева, како свеци благо поделише.

Хезиод (*Ησίοδος*), са Хомером најстарији епски песник грчки, који живеше пре 2500 година, написао је дело: Теогонија (*Θεογονία*). Он је први у том делу покушао да скупи уједно разнолике скаске о боговима у народу грчком, које је давно, још од првих почетака живота му приповедао, а како је о боговима мислио, онако је и приповедао и веровао. Тим делом хтео је показати, како су на основу народнога веровања постали богови и свет. За нас ће бити важно, да се упознамо са веровањем о постанку света и људских векова, јер ћемо можда наћи у тим скаскама грчкога народа сродности и сличности са нашим скаскама, од којих постадоше наше народне песме.

(Наставиће се.)

ДОПИС ИЗ БУДИМПЕШТЕ.

(„Коло младих Срба“ у Будимпешти.) „Коло младих Срба“ навршило је четврту годину свог живота. Друштво је то младо још па већ је захватило клицу болести. Јер ова година не може се никако назвати годином напретка. И што је најчудноватије, болесник ради још, а нема ко да га рани, него животари сирома из сала, што је пређашњих бољих година стекао. А чланови тога болног тела толико су бездушни, да мисле, е ће тело моћи живити и ако му се не даје ране — не уплаћа чланарина.

Седнице, којих је било 15 на броју, 12 редовних, 2 свечане и 1 ванредна — врло се редовно држале, у записницима налази човек још речи из речника оних старих лепих дана: „бурно одобравање“, „једногласно се прима“, „живио“ „ограђујем се“ итд Али те седнице се скупе тек на један сат обично после уреченог часа, а дотле свесни председник седи сам и чека. Дакле седнице још живе, али нису ни најмање живе.

Но свугди се мора наћи изрода Има у друштву и неколико вредних и марљивих чланова. На првом месту стоји председник друштва г. Лаза Милошев Он је поред својих послова и домаћих брига доспевао, да четир године буде

вођа „Колу", да му буде у потпуном смислу речи душа. Шта више смело тврдим, да није било те душе, вацело би несложни удови упропастили тело. Зато му припада свака хвала и слава, што је ове године својом савесношћу (која би можда каквог сујетног потпреседника и развгњевила,) својим тихим али постојаним одушевљењем одржао друштво. — Али на жалост морам приметити, да су чланови из трговачког сталежа уреднији били и при похађању седница а и певања за село, него великошколци, што се ни мало не слаже са одношајем у интелигенцији њиховој.

Предавања су ипак покадшто развгрејала чланове и намамила их на седницу. Предавања су ишла по овом реду: 1. Властимир Богосављевић: Свештеник у народу. 2. Др А. Данкуц: О заразним болестима а наиме о колери. 3. Благоје Бранчић: превод: Пуста Тврдиња (A puszta vár) од Јулија Варшањије. 4. Властимир Богосављевић: Радиност стакла у Чешкој (превод с немачког). 5. Милан Поповић: Појезија и наука (на свечаној седн. о св. Сави). 6. Благоје Бранчић: Језик, његово биће и постанак му. 7. Милан Поповић: Сифилис и брак (у два предавања). 8. Тихомир Остојић: О значају рада св. словенских апостола Ћирила и Методаи 9. Лаза Секулић: Луч у тами, пригодна песма (обоје на свечаној седници на дан Ћирила и Метода). — Предавања су била већином врло поучна за чланове и обично се на њих надовезивала доста жива дискусија. Још да их је више било па не би било замерке.

8. Априла п. р. држало је друштво „село с игранком", које је по свој прилици било последње, судећи по грдном дефициту од својих 100 фор.

Чланова је било уписаних око 50, али кад би човек рачунао по томе, колико их је долазило на седнице, а тек колико их је платило чланарину, не би их набројао ни трећину тог броја. Ја у опште не разумем, каква појма имају о друштву људи, који се упишу, долазе на седнице а не плате ни крајцаре или дођу па се упишу па после ни њих ни чланарине? Овим се друштво упропашћује. „Коло младих Срба" би требало у том погледу или да донесе одлуку, да се може чланарина опростити појединцима или да се онај искључи, који не плати. Ја мислим, да би сасвим достојан одговор био таким ово друго због тога, што је чланарина доста мала. Овако пак има их, који већ две године не платише а увек се још рачунају у чланове.

Да завршим. Врло поштујем мњење неколицине свесних чланова, који увиђају, да друштво куња, да не врши свој прави задатак, па ипак се теше тиме, да друштво бар у толико користи, што се неколики чланови састају, да прозборе коју српски. Но ја мислим, да такве полутанске ствари не би требало неговати. Каква смисла има такво друштво, које нема никакве реалне користи за живот него још рђаво утиче на нове чланове и убија им често и оно одушевљење, које су собом донели? Зар тако друштво има какве етичне вредности, кад не може оно мало српске омладине да превуче и да збратими? Каква разлика између „Кола" и пређашње „Преходнице"? Или је зар то цељ састајању на седницама, да се има шта записати у записник, који осим голих фраза не показује никаква рада? Не, не, треба се једном решити или — или. Ако друштво треба и даље да постоји, треба га излечити од немара, треба члановима улити мало воље и одушевљења, иначе до века се мучити са седницама и предавањима — није цељ никаквом друштву.

Што год сам овде рекао, нисам рекао из мржње, него у доброј намери. Овим признањем својим никако не умаљавам свој суд о „Колу младих Срба". Само и опет лепа нада, та varљива сенка, о којој сво Српство виси — нада, да ће ваљда ипак боље бити, треба да крепи сваког, који има воље, способности и одушевљења на рад то.

ГЛАСНИК.

(Споменик Мецофантијев.) 17. Марта пренесено је тело Мецофантија, за ког се приповеда, да је знао педесет и осам језика, из капеле „Del Crocefisso" у цркву св. Онуфрија у Риму, где је и гроб Тасов, у капелу „Beato Pietro di Pisa" у истој цркви. Над гробом кардиналовим поред гроба песника „ослобођеног Јерусалима" подићиће се из јавних прилога споменик мраморан, што га је израдио вајар Бонола у Болоњи.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште у Земуну.) Од последњег нашег извештаја амо приказала је дружина српског народног позоришта у Земуну ове комаде: прво и прво за једно вече три Трифковићеве шаљиве игре и то: „Француско-пруски рат" са изврсним приказивачима: Ружићком, Добриновићком, Ружићем и Добриновићем, даље „Честитам" и „Љубавно писмо"; затим су још давани редом ови комади: „Адријена Лекуврерова" са Вујићком у насловној улози, „Звонар богородичине цркве" са Л. Хаџићевом као Есмералдом, „Фуршамболови" и „Библијотекар."

(„Slovanský hudební svět".) Диригент и композитор Х. В. Властимил Хаусман рад је да изда збирку композиција (извода из опера, увертира и т. д.) најбољих ческих, српских, хрватских, пољских, руских, словеначких и других словенских композитора. Међу осталима биће у тој збирци заступљени: Бендл, Дворжак, Глинка, Хримали, Даворин Јенко, Зајц, Кухач, Мољуска, Сјеров, Сметана, Верстовски, и Зелењски. Прве су две свеске већ у штампи. Цена ће бити једној свесци 1 фор. 50 новч.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— 29. Јануара 1887. године навршиће се 50 година, од како је славни руски песник Пушкин преминуо; тим даном истиче монопољно право његових наследника на издавање дела покојног песника. Сва досадања издања Пушкинових дела скупа су и једва приступачна и образованим људима а камоли простом свету. Зато је професор Стороженко предложио у московском „Обществу любителей россійской словесности" да се на ново издаду пушкинова дела, како за образован свет тако и за народ. „Общество" је у начелу усвојило тај предлог и дало је В. Е. Јакушкину, да скупи градиво и да изради планове за то двоструко издање Пушкинових дела.

СМЕСИЦЕ.

(Виктор Хиго.) Поводом смрти Хигове изашло је једно званично писмено, које нам даје сведочанство, како Французи умеју да цене своје великане. Ево га у српском преводу:

Француска република

Слобода, Једнакост, Братство.

Градска кућа XVI. среза.

Свет изгуби Виктора Хига. — У свету га имађаше Француска, у Француској Париз. — У Паризу је пак Паси,

где је велики човек провео последње године свога живота. — Становници XVI. среза! поносите се чашћу, која вам допаде, да сте први међу онима, који се баве око његова погреба. — Сутра ћете му част делити с отаџбином, с целом Француском. — Али се вечито сећајте и тај спомен предајте својој деци, да сте Виктора Хига бројили у своје госте. Нека вам је скромни дом увеличан његовим животом, његовом смрћу овековечен, свето место. — Сетите се, да ће сви народи на свету, који се клањају слави, с века на век долазити, да се поклоне том последњем уточишту његовог ђенија.

У Паризу 28. маја 1885.

(Ти.) То мало мајушно *ти*, што у највише језика не захвата више од два слова, како ли је то значајна речца! Стари, н. пр. Римљани, свакоме су говорили *ти;* но модерни су народи крај поверљивог и пријатељског *ти* увели још другу ладну реч према странцима, којој одговара наше *Ви*, француско „vous“, немачко „Sie“. Прост народ наш још није хвала богу потекао за тим модерним светом; у њ је у обичају само *ти*. Иначе обично одрасли кажу деци *ти*, учитељ ученицима, господар слузи, у опште дакле виши нижему. У гдекојим је породицама данас још обичај, да додуше родитељи деци кажу *ти*, али деца родитељима говоре *Ви;* то је мода не баш без замерке. Бога и свеце ословљава човек са *ти* а исто се тако пре и владаоцима говорило. И у пословицама и поукама употребљава се *ти*. Сво песништво говори само *ти*. Где иначе обичај и т. зв. ред захтева, да човек у прози каже *Ви*, ту сме песник, н. пр љубавници својој, па била колико му драго над њим и колико му драго страна, рећи лепо, умилно *ти*. Друго је *ти ти* питања, чуђења, дивљења. Ко не зна славну реч Цесарову на умору: „Et tu, Brute?“ „И ти зар, Бруте?“ Зацело је то сасвим друкчије било изговорено, него отегнуто *ти*, којим се прети: Ти! — Ти! — т. ј. чувај се! да ниси то урадио! Колико умиљато звони *ти*, кад се веже с пријатним речима, толико је незгодно у свези с погрдом. Како сасвим друкчије звучи н. пр. „Ти магарче! него „Ви магарче!“ Оно прво још којекако може човек прогутати од пријатеља, но ово друго буде покаткад смртна увреда Или кад се човек разгњеви али се ипак савлађује, чује се једно за другим по које кратко: „Ти, ти, ти, ти!“ У монолозима може човек и сам себи рећи *ти*. Некако чисто изађе сам из себе, постане два лица. Тако каже човек често сам себи: „То си добро урадио!“ Особите врсте поверљивога *ти* јесу: *ти* код солдачије и колегијално *ти* у ђакела. Но највашније *ти* јесте и остаје љубавно *ти*. Колико се важности даје томе *ти*, колико се труда уложи, да човек од драгане измами прво слатко *ти!* Како ли слатко звони, кад у првом пољупцу прво *ти* изумре на уснама поруменеле девојане! А како ли је чудно, чисто смешно, кад се наместо већ казаног *ти* опет употреби одмерено Ви; та промена је одиста смешна.

(Лепо збринула себе!) Млада једна удовица у Лондону довове пре неки дан себи зрело богатог неког бележника, да јој тобоже састави опоруку, у којој завештава на разне добротворне цели своту од 60.000 фунт. штерлинга. Бележник је по тим богатим завештајима мислио, да се у те удовице пресипа, те ти под разним изговорима стане долазити сваки дан својој клијенткињи и најпосле јој понуди своју руку. Она се најпре мало снећкавала, но најпосле пристане. На четир недеље после тога били су сватови, те је бележник постао сретан муж — вештог чељадета, које је измело то лукаво средство, да дође до богатог мужа и безбрижне ексистенције.

АФОРИСМИ.

(Старо-грчки.)

Брат, који, завадив се с братом, тражи странца за пријатеља, личи на човека, који би својевољно себи одсекао руку, што му је природа дала, да дâ себи направити руку вештачку. *Плутарх.*

Стропошта л се коњ твог душмана на путу, подигни га: Слатко је непријатеља учинити пријатељем. *Фокилид.*

Докле год мудраци не буду краљеви, или они, који се данас зову краљеви и владаоци, не постану у истини и у збиљи мудраци; докле год политична власт и философија не буду удружене а виши закон не отргне светину од оних, који се држе искључиво једног од овог двога — све дотле нема лека против зала, што пустоше државе, а по моме мишљењу, ни против јада рода човечанског. *Платон.*

Кад се гласа за рат, тада сваки гласач добро зна, да се сам не излаже погибији, него он налаже другоме, да гине за њ. Кад би пак свако у тај мах смрт имао пред очима, то не би никад Јелада обувета била том клетом страшћу за ратом, што чини њену пропаст. *Еврипид.*

Питали Диогена: у које доба ваља ручати? „Ако си богат“, одговори Диоген, „кад хоћеш, ако си сиромах, кад можеш“. *Диоген из Лаерте.*

Надмоћност једног човека над другим огледа се у томе, да ли боље сноси срећу или несрећу. *Филемон.*

Посланици са Сама, дошавши једном краљу Клеомену, трудили се врло дугачким говором, да га склоне на неко подузеће. „Не сећам се“, рече им Клеомен, „почетка вашег говора а за то му не разумем ни средине; што се пак тиче краја, ја га не одобравам.“ *Плутарх.*

Ако је човек усавршен, први међу живим створовима, он је зацело и последњи, кад се не држи реда и правде. *Аристотел.*

Пребацивали једном Аристотелу, што је учинио добра неком злу човеку „Нисам“, рече, „имао пред очима човека, већ човештво.“ *Диоген из Лаерте.*

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТ. МИЛЕТИЋА У НОВОМ САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И УМЕТНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 24. У НОВОМ САДУ 13. ЈУНА 1885. ГОД. I.

ЉЕЉО.

тудена зима с' мразевима оде;
Животом дахну подмлађени свет —
С планина даљних набујаше реке,
И ниче први цвет.
А љупки, немирни Љељо, сретнувши седога старца,
Хладнога Бȍреја, рече: „Куда си пошао, стари?“
„Идем на небо горе, на земљи места ми нема,
Јер вредни ратар, синовче, за мене слабо већ мари,
Он слави Љеља сад.“
Неваљали дечко тужно спусти главу
И плакати поче:
„Свет и мене гони, поведи ме горе,
И ја сам сироче.
Гле! ја једва идем, издала ме снага,
А и како неће,
И руке су моје малаксале давно —
Држи ово цвеће!“
Растужен и збуњен старац стењући рашири руке,
И бокор пролетњег цвећа пажљиво поче даређа;
А кад је свршио пос'о, он рече спокојно тада:
„Но сада, синовче драги, пењи се на моја леђа.“
Љело се попе а Бореј се диже,
И тако с њиме пред богове стиже —
И небо грмну од смеја и јеке,
Кад ступи уморни старац украшен читавом баштом
Зелене кукуреке...

Београд. **Војислав.**

СУЂЕНО ЈЕ ТАКО.

ПРИПОВЕТКА СА СЕЛА.

(Наставак.)

III.

риповетку Миловanову саслушали су сви пажљиво. Били су тронути.

Милицу јако дирнула судбина несретне Јованке. Није могла издржати, већ упитала Милована, зна-ли, шта је са Јованком било.

Девојачко милостиво срце за несретну девојку пита.

Милован држи, да је убијена у мукама, јер Турци је после агине смрти у тавницу бацили. Отац му и браћа труну зацело досад. Та и њих није поштедила турска освета!

Газда Илија погледао је на Јуцу. Хтео јој очима рећи, да он ништа нема против Милована. За пастира би био добар. Ето стадо је и тако већ чувао.

— Шта велиш, жено, мислиш-ли ти, да узмемо овог момка на Томино место за пастира, потећи ће Илија, ето већ неколико дана, како нас Тома оставио па одавде не могу да нађем по вољи човека.

— Како ти држиш, да ће најбоље бити. Ти ћеш се бочити ш-њиме. Кажем ти само, да да је на моју, не бих га узела. Нит га знаш, нит познајеш. Ко би знао, какав је. Боље да погодиш, кога познајеш.

Милован већ хтеде, да јој одврати, како је он поштен момак и да јој онда збогом рекне. Он држи, да га неправедно врећа.

У том га претече Илија са речма:

— Хоћеш-ли, момче, бити ми уверан? Хоћеш пазити на стоку моју као на твоју што си? Ако мислиш тако чинити, остани код нас на пробу месец-два дана. Твоја несрећа ме дирнула.

Милици је право било, што отац рекао. И она је нешто нагињала младом дошљаку, откако чула, каква га све невоља гонила. Погледала је Милована а чисто би рекла: остани, смири се једаред, криво ти код нас неће бити.

Милован је спазио ово; погледао је боље у Милицу, и у том, ни сам не зна како, рече, да остаје на месец дана пробе ради. На Јуцу му баш неправо било због оних речи.

— Дај, боже, да се похвалимо: и ти с нама и ми с тобом, рећи ће Илија и прићи ће странцу. Руковао се с њиме. То је значило, да га прима.

Колико је Јуци неправо било, толико Милици правије, само се морала притајати. И она рада била, да помогне несретнику. Жалила и њега и све његове.

Милован је остао. Па и погодио се за пастира. Био је веран и на стадо пазио и добро око њега и весело радио.

Као обично, излазио је Илија често на салаш. Сад скоро и чешће, јер нов је пастир. Хоће, вели, да га поучи, како се у његовој кући с овцама поступа.

Илија је био увек задовољан и хвалио се са Милованом.

Излазила и Јуца, па излазила и Милица час са оцем час са матером. Домаћица није имала ни чем забавити, али опет јој није нешто Милован ишао у главу.

Милица није смела ништа рећи, стидела се, а и не тиче се то ње. Но и њој је право било.

Милован је невољан био, тужан. Тек понекад се развесели. Попеваће тада коју народну песму па ће затим и посвирати у фрулу. На салашу је било више фрула и сви се учили у њих свирати.

Сви су волели, да чују Милованове песме. Па и Илија па и Милица, зато га и молили често, да пева. Није се устезао.

Откако је Милован у Илије на салашу, кћерка Илијина раће иде на салаш. Остаје дуже. Овог лета била тамо за целе велике радње.

Милици је мило, кад је у друштву, где је и Милован. А и он је тада веселији и разговорнији. Песме му иду сад лепше: баш са одушевљењем пева.

Оштро око могло је приметити, да се њих двоје радо погледују.

И доиста се Милован и Милица у тајности пазили, волели, љубили. Ни једно не рече никад ни речи и опет су знали, да су једно другом и мили и драги.

Пастир-Милован у врлетима одрастао. Код стада. Срце му је чисто, благо, њежно, милостиво. Радовао се у почетку, што нашао у Милици замену сестри својој. Упоређивао ју са Јованком, сестром својом несретном, и увек се уверио, да су налик.

Волио Милован у почетку Милицу као сестру. Упознавао је све боље па је све већма волио. Почео ју већ љубити, страсно љубити. Још страшније му било, што ником не рече, како љуби Милицу. Да се Милици исповеди, ни да помисли. Трпио је и тешио се. Надао се, ма да је и сам знао, како је између њега и Милице велики јаз.

И Милица се од неко доба променула. Неке је мисли море. И отац и мати опатили то а и све другарице редом. По који пут би јој и споменуле па и запитале, куд јој мисли блуде.

Праву истину нису чуле.

Доиста је Милица много премишљала. И највише о Миловану. Прво јој пред очима била сестра његова, Јованка, а са ње је прешла на Милована. Он јој сад непрестано у глави. Познала га, да је добра срца, да је ваљан. Волила и она њега али ћутала. Тврђа од камена била. Ни највернијим другарицама се није исповедила, ма да је много страдала.

IV.

Трајало тако дуже време. Дошао и божић. Прошли свеци па ушло се већ и у ускршњи пост.

Баш треће недеље поста у суботу дошао Милован са салаша. Дошао, вели, рад се сутра причестити на служби божијој а овамо га све нешто одавно већ кући вуче. Није Милицу скоро видео.

У недељу отишао Милован на јутрење. Исповедио се после јутрења а тек на летургији ће се причестити.

Ишао је са исповеди и опет немиран био. Дубоке мисли бориле се у глави његовој.

Кући је стигао. У соби је затекао и газда-Илију и Јуцу. Таман као да је наручено. Прилика је и учиниће, о чему је већ толико пута мислио и уз пут из цркве наумио.

Назове бога. Уступи корак, исправи се па ће:

— Слуга сам вам али слуга верна. Тај слуга усуђује се пред вами оно исповедити, што мало час пред свећеником и светим крстом снаге није имао рећи. Тамо сам почео исповедати се а овде свршујем. Ако не рекнем све, бојим се, да ми неће бити света тајна на здравље тела и спасење душе. Чујте ме и своју реците: вашу кћер милујем. Одлучио сам се, да ју за жену узмем, ако само ви саизволите. А свеца ми мога и часног крста, који сам мало час целивао, бићу јој прави муж. Хранићу је, чуваћу је и од-а-зла бранити. Рекох вам а сад шта је ваша реч?

Не да се рећи, како је изгледао и старац и старица. Већ у почетку су били немирни. Што ближе крају, све немирнији. Ниједно се није томе надало. Јуца је све бледила и зеленила.

Неко време тишина била. Миловану се учинила дуга предуга а видео је, да се стари боре. Слабо се надао.

Јуца се прва прибрала и гледала је то на Илију то на Милована. Хтеде већ да почне.

— О том се не може одмах свршити, рећи ће Илија. Држао је, да ће се тако мало извући из ове неприлике изненадне. — О том ми се треба и са женом разговорити на само. Није то тек мала ствар и не иде то тако лако. Важан је то корак. Причекај Миловане, још који дан и онда —

Јуца није била нимало задовољна са мужевљевим речима. Прекипило у њој, зато и преклде Илију:

— Не мора се ту ништа разговарати па ни чекати Ја, као мати, нећу да за тебе моје дете пође. Ти ниси њој прилика. Како би то наопако изгледало, да Јуца даде кћер за пастира свог? Шта ће свет рећи! Па да имаш бар кога! Дошао си из бела света! Да од женидбе не може бити ништа, могао си и сам знати, зато ти није требало ни почињати.

Ни Илији нису биле по вољи тако опоре речи Јуцине а Миловану ни толико.

Мирно је саслушао Милован Јуцу али је у души, у срцу, потресен био. Много би имао на ово рећи и опет не зна речи наћи. Бранио би се. Али је победио сам себе.

Чуо је све. Надао се није више ни најмање. Ни сам не зна, како је изашао из собе. Упутио се с места на улицу а одатле право на салаш.

Илија се још дуго разговарао са Јуцом.

Он није баш тако противан био. Истина и код њега је запињало, што је Милован из света, али је опет увидео за ову годину дана скоро, да је честит момак па, као вели, боље и ваљаног без рода и фамилије него рђавог а са великом фамилијом.

Ал Јуца не да ни проговорити. Милован је у њеним очима скитница. Дошао из света па да буде њен зет! Никад! Док је она жива неће тога бити! Било је баш лепих прилика за њихну Милицу па ју нису дали а сад таман за њега. Чуди се Илији, шта се он повео. Милици могу они бирати лепшу прилику од лепше. Ето и сад се поговара, да ће о Ђурђеву-дну доћи Ранко Перић из М. Није баш ни његов отац пристао уз Илију, али је од добре куће. Има доста и сермије а фамилија је тек велика. Биће много пријатеља. Пита Јуца Илију, зар то није боља прилика од Милована, па сама и одговара, да Милован није наишао ни на траг Ранков.

Бадава Илија говорио Јуци, како би онда Милован у кући остао, бадава јој тумачио, како би њему сву бригу и посао предали — не помаже то.

— Деца би нас прихватила у свему. Ја и ти уживали би, како младе газде весело раде, како лепо живе, како се слажу и теку. Мирно би тако и спокојно провели последње дане. Спремни би у гроб легли, — наваља Илија.

Не слуша Јуца. Она остаје при свом.

Илији опет жао деце, јер видио и сам, да се радо имају. Каже он и Јуци то, ал Јуца вели:

— Милица има оца и матер слушати и поћи ће за оног, кога јој они одреде.

Баш се препирао Илија и Јуца

Милици нису никад ништа ни споменули. Ипак се довијала злу. Видела је она, како је Милован као без душе изјурио из собе. Зацело

се морало што ванредно збити а за њу би изванредно било, кад би ју Милован просио у родигеља њених. Сва се упрепастила била, кад је помислила, да ју је Милован просио, па су га отац и мати одбили.

То може лако бити! Зато и била онако тужна, онако невесела.

Цео тај дан била у кући газда-Илијиној велика тишина. Отац и мати били нешто замишљени па и кћи, ма да не знаде ни сама зашто.

Когод тог дана био у њиховој кући, приметио то а кум Влајко баш и запитао, откуд то? Да се није каква несрећа догодила?

Неки старци на ум узели, како Илија није те недеље ни у цркви био а још је часни пост па крстопоклона недеља.

Илија је увек ишао у цркву. Не би он пропустио ни вечерње а камо-ли летурђије.

Милица није у ту недељу после подне излазила на игру.

Момчад и девојке скупљали се уз часни пост на ледину ван села. Тамо се играли народних игара.

Другарице су истина дошле по Милицу, али су без ње отишле: зло јој било.

Илија и Јуца видели то, али се и невешти чинили. Они су држали, да Милица не може знати, шта се оно јутрос догодило.

V.

Прошло је неколико дана. У селу се све нешто шушка о кући газда-Илијиној. Сваки зна по нешто да каже, али нико ништа сигурно. Неко и претерује.

Говорило се много, али опет крадом. Илија је био припознат, па га нико не хтеде вређати. Нико у селу није рад био, да баш он кућу Илијину изнаша на глас.

У многом разговору више неистине било нег истине.

Највише се запињало за Милована. Особито, кад неки рекоше, како се исповедио о јутрењу а на причест дошао није. Други су додали, да је пешке и сав узбуђен отишао на салаш још пре службе.

Морало је давле нешто бити. А шта је управо било, знали су само Илија, Јуца и Милован.

Другарице, као другарице, питале Милицу. Ал шта им она знала рећи?

Миловану после те недеље падало често на ум, да се уклони из Илијине куће. Ублажио би, можда, тако љубав и своју и Миличину; опростио би терета обоје. А време би свему лека нашло.

Није могао то учинити! Сећао се он, да ће тако тек пући глас по селу и девојка на глас изаћи. Он није смео отићи. Причекаће, док се мало заборави по селу о свом хлебу туђу бригу водити.

У оваким тренуцима лаћао се Милован фруле, утехе своје. Свирао је и тужне мисли растеривао. Тужна и жалостива била то свирка. Баш му од срца ишла.

Тако дан по дан па се заборављало и о Миловану и о Милици а и о целој Илијиној кући.

У том дошао и ускрс.

Други дан ускрса изненадише се и отац и мати па и Милица сама, кад у авлију уђе Милован са селеном у руци.

Уранио је са салаша. Био је на јутрењу. Целивао васкрсење. „Ваистину васкрсе“ рекао и од свештеника селена добио. И сад је дошао, да полије велику девојку.

Први ју баш он полио. Желио јој, нека јој се скоро јави најлепша прилика од свију досад.

Шта је било пре пет недеља, Милован ни да спомене. Милица опет рада чути. Да сама реч поведе, није лепо од девојке. Не приличи јој, — зато јој се и свалио терет на срце Тешко јој било.

Цело јутро мира није имала. Срце јој живо куцало а румен је подилазио, кад год би и случајно у Милована погледала.

Ређали се поливачи. Било је и смеја и шале. Милици није од срца ишло.

У том projурише кола једна баш поред Илијине куће. Коњи у коли жеравице.

Когод у кола погледао и на њима видео младог момка са старијим човеком и женом, а сви су свечано обучени, и нехотице је рекао: то су просиоци. Неки су чак и познали доброг газду Перића из М. и његова сина Ранка.

Кад су кола ушла у авлију Илијина кума Влајка, суседи су таки рекли: Ранко ће просити Милицу Јовићеву. Поред њене куће и протерао је коње као виле а баш није туда прави пут.

Још нису гости честито ни поседи а жена Влајкова ишла већ улицом. Смешкала се и журила се. Уђе управо у Илијину авлију.

За по сата вратила се

За ново по сата, још пре, видели су сељани и њу и госте, како одоше кући Илије Јовића.

Милован баш полазио у цркву а они на врата. Тргао се. Пренеразио се. Скаменио се

момак. Није им честито ни бога назвао. Знао је он добро, шта ће таки гости у кући, у којој је девојка на удају. Сетио се Милице и својих јутрошњих речи. Да неће жеља му још данас испунити се? Чисто се покајао но опет помислио: та ја се не могу ама ничем надати; нека јој сретно буде.

Гости се нису брзо вратили. Зашто су дошли, знало се напред: мати Миличина допустила, да дођу просиоци кћери њеној.

Дуго се старији разговарали о свему и свачему па и о просидби. Нису никако могли утврдити, јер се Илија устезао, да рекне своју последњу. Јуца је пристала па и радосна била.

Напослетку устану родитељи Ранкови са проводаџијиницом и отиду а Јуца ће им поручити, ако устреба, да још једанпут дођу, па да — сврше.

Милица није била у соби. Није ред, да је ту, док је не позову. Она се дотле с Ранком на пољу разговарала. И он је чекао на пољу.

Позвали су их и рекли им, шта хоће старији, знали су они и без тога све.

Шта деца мисле, нису их ни питали родитељи. Старији ће знати удесити и наредити, како је најбоље а млађих је да слушају. Они немају у том речи. Не знају они, куд што иде.

Гости су изашли а нису знали, на чему су. Илија их главом испратио.

Још се ни вратио није а Милица је већ плакала и молила матер, да је не удају.

Мати се жестила. Како се кћи усуђује рећи што против воље материне. И тога још није било!

Отац је више ћутао. Премишљао је. Рекао и он неку. И пре би се окануо свега. Не предсказује му се најбоље.

Милица је изашла. Отац и мати свршиће на само.

Отац није хтео пристати никако а Јуца опет навалила или за Ранка Перића или ни за ког. Чудио се Илија и крстио, шта јој је. Одупирао се, противио се, али — морао је попустити, јер Јуца потегла све и сва, да му докаже, како је ово лепа прилика.

Свршили су. Милица ће се удати за Ранка Старији пристају а она мора. Рећи не сме, да неће!

Сирота Милица! Бојала се, али опет ни помислити, да ће мати тако навалити. Отац је био противан; видела је то, па се нечем и надала.

Гром је из ведра неба ударио, кад јој мати рекла, како је родитељска жеља, да је удаду. Даће је Ранку. Неће се тако родитељи постидити ни са зетом, па ни с пријатељем ни с пријом.

Тевнуло је Милицу у срцу. Не знаде ништа рећи а и не смеде. Помислила само, да сретна бити не може.

Изашла из собе и горко плакала. Нек јој тако срцу одлане!

Да јој је барем да каже, за кога би она пошла. Ал то не сме рећи. А отац и мати неће да увиде. И опет је сузе лила.

Морала се и прибрати, јер је Јуца већ поручила и сватови ће доћи и по други пут.

Просиоци су ишли поново ка газда-Илији. И мало и велико знало је, да је Ранко испросио Милицу.

Лепо је девојка даривана. Даривао је свекар јабуком и са петнаест дуката.

Пољубила Милица у руку и свекра и свекрву и дар примила. Примила га, ал само је она знала, каквим срцем. Није јој мио био. Та на што јој све то, кад јој највеће благо њено не даду.

(Наставиће се.)

УЗ ЉЕЉЕВЕ СТРУНЕ.

ПЕСМЕ БРАНИСЛАВА Ђ. НУШИЋА.

ПРВА КИТА.

1.

Јаглук везе из Колара Мара,
Јаглук везе црним ибришимом,
Јаглук везе а Београд куне;
— Београде, бог те поравнио,
Што ти шаљеш своје капарџије,
Капарџије, љуте арачлије,
Те капаре момке за солдате,
А араче срца девојачка:
Нит капаре паром, нит динаром,
Већ капаре војничком шајкачом,[1])
Нит араче гледом, нит лепотом,
Већ одведу срце за драганом.

2.

Куд ћу, што ћу?
Љубила сам момче ожењено,

Носила сам цвеће увенуло,
Клела ме је моја мати!
Куд ћу, што ћу?
Није мени клетве материне,
Сузом ћу јој умолити клетву,
Но ме куне и његова мати!
Куд ћу, што ћу?
Није мени ни њезине клетве,
Он ће њену ублажити клетву,
Ал' ме куне и његова љуба!
Куд ћу, што ћу?
Њеној клетви одолети нећу:
Љубила сам момче ожењено,
Брала цвеће из туђе градине!

3.

Зијан[2]) чини ђезли[3])-Миладине,
Пашу пали Мирани ђевојци,
Паша гори а Мирана куне:
Клетвом куне, жељом прижељкује.
Што је клетва, то је са усана,
Што је жеља, то је са срдашца:
— Бог убио ђезли-Миладина,
Убио га мојијем очима!
Зијан чини а зијан га стао.
Згариште му мираза допало!

4.

Ајте, воци, гојни воци,
Ајте, воци, туђем газди,
Туђем газди, туђем ралу,
Туђем ралу, туђој муци!
Треба кнезу арач дати,
Треба кмету да кметује!
Ајте, воци, гојни воци,
Ајте, воци, туђој муци!
Јарицу сам распродао
А зимницу војска прешла,
Што сам стегао црквицу,
То ми не ће воке дати,
Без вока ће рало рђат'.
Ноктима ћу њиву орат',
Или сврдлом, јармењаком.
Ајте, воци, гојни воци,
Ајте, воци, туђој муци!

5.

Канте с', момци, Росанде ђевојке,
Није она вјером за вјеру вам!
Турчину је спавала на руку,
Гртала се златали ферецом[4]);
Китила се зеленом челенком;
Кънила[5]) је нокте на прстима;
Скривала је лице под јешмеком[6]);
На срцу јој чалма почивала,
Бјела чалма и ћелава глава!

6.

Љуто куне попова Милинка,
Љуто куне, сво је село чује!
Нити куне свога оца попу,
Што јој с' драгим не да драговати,
Нити куне грозницу, затрицу,
Што јој румен са образа скида;
Нити куне бенђелијку[7]) Тацу,
Што јој гадом веће навранила;
Веће куне војничку шајкачу:
— Ој, шајкачо, ој, црно ношиво!
Друкчи драги, од кад си му друга;
Одвикла му рука од рônика;
Одвикао се косе и косишта;
Нит му вршај, нит косидба мила;
Механа му станак преко дана,
Дању пије а ноћу се туче,
А кад прође он ме и не гледи;
Шајкачину на очи навали,
Ој, шајкачо, не остала пуста!

7.

Јој, да ми је судбу умолити,
Јој, да ми је, ја бих пожелела,
Да се слепом претворим мишицом,
Да не видим, што бар дању видим,
А да ноћу опета га љубим! —
Ал' овако, ја га, јадна, љубим,
Срцем љубим а срце ми тужи;
Грдан ми је драган пред очима!

8.

Синоћ сам ти, драги, сузе лила,
Зао ми братац био на дивану,
Тврд ми био отац на милости,
Све ми веле, да се тебе канем,
Све ми веле, а тебека црне:
Три ти њиве отац оставио,
Три имао, а две си попио;
Попио си и њиве и здравље,
Што остало, то ти за кољиво!

9.

Жути, жути багреново лишће,
Вене, вене моје боно лице;
У градини не цвате ми цвеће,
На срце ми више радост неће;
Љубила сам гуњац поабани,
Превари ме јелек златоткани,
Поверова злату и токама,
Јад ме стиг'о, не било ми срама!

10.

Наишао Ербез на наше село,
На наше село.
Ма малено!
Коња му вода, Анче девојче,
Анче девојче,
Ој медено!
Анум Анче, џанум Анче,
Гел бана, ђестим јаврим![8])

Тутун се пуши из узун-луле,
Тутун се пуши,
Тутун гаси,
Пашине мисли, као дим се вије,
Анче их вија,
Он њу пази!
Анум Анче, џанум Анче,
Гел бана, ђестим јеврим!

Окај се, пашо, и ја сам гледао,
Анче девојче,
Ој медено.
И ја сам гледао, скупо ме стаде,
Парлог ми оте,
Што имадо!
Анум Анче, џанум Анче,
Гел бана, ђестил јаврим!

Из „Србадије“ 1885.

[1]) Војничка капа. [2]) Штета. [3]) Лепи. [4]) Огртач Туркиња. [5]) *Кана* — боја. Хармеске робиње њом боје нокте, као украс. [6]) Бела чадра, којом се скрива лице. [7]) Жена на селу, која се разуме у травама и врачању. [8]) „Оди к' мени, бела голубице.“

РАЗНИ ПУТЕВИ.

ПРИПОВЕТКА МИЛАНА САВИЋА.

(Наставак.)

XX.

Замишљено је седила Љубица у својој соби оног дана, кад је Милић отпутовао а није се с њоме ни опростио. Премишљала је свакојако, шта може бити повод, што се Милић тако чудновато понашао. Прва мисао била јој је, да богме, оно писмо, што је њојзи пре неког времена писао Костић. Сетила се и тог, како је у шали споменула Милићу, да се не би срдила, ако би јој Костић још које писмо писао, а да јој се временом може и допасти. Онда није мислила, да ће Милић тим речима подметати други значај, нег што им је она дала. Она се само радовала, што се Милић надурио, јер је у том изразу приметила, да није равнодушан према том призору и према њеним речима. Али зар је могла мислити, да ће он ту ствар тако озбиљно узети? По ново се морала насмешити, кад се сетила целе појаве, ма да јој иначе ни најмање није било до смеја.

Сад, да како, сад мисли друкче о том, и да је знала, да ће се он срдити, не би му ни на који начин показала била Костићево писмо. Па опет — добро је, што га је показала и што је оно рекла, јер тако је бар показао Милић, како мисли о њој.

И сад ма да је била снуждена, поче јој срце живље играти у грудима.

— За што се Милић срди? говорила је себи. За цело што није равнодушан према мени, јер иначе шта би га могло узрујати писмо, коме нисам ни сама никакве важности приделила. Да сам се бар с њиме могла састати још једаред, повела бих већ реч о том писму и казала бих му, да га сматрам као детињарију, о којој се и не може друкче говорити него у шали. Он би се онда мало тргао, можда би говорио, да није био ни најмање узрујан, рекао би ми, да нема права плести се у моје личне ствари, да сам велика девојка и шта још не би све говорио . . . . Но, чим се састанем с њиме, повешћу опет разговор о том, баш да видим, како ће се владати; али пре тога мора бити кажњен, што се дурио и што је отишао без с богом и без опроштаја. Како само да га казним? Да се мало и ја дурим или да га једим, што је такав? Можда би добро било, да се чиним и невешта, као да се није десило ништа или као да нисам ни приметила, да је расрђен. Ах, не бих се могла дуго претварати!

Дан је већ прилично отишао на мањак а Љубица је још једнако премишљала о начину, како да казни Милића, кад јој у собу уђу Машић и Даринка, да је поведу у шетњу. Љубица је пристала одмах, јер је осетила, да су јој шетња и забава од потребе.

— Данас свира војничка музика на променади, рече Даринка, па ће бити много света.

— На сваки начин, дода Машић, треба да се мало прођемо. Ја говорим у једно из себичног повода, јер од кад нам је отишао Костић а данас и Милић, имамо у редакцији више посла него иначе.

— Како! Зар је Костић отишао? запита Љубица мало зачуђено.

— Да, одговори Машић, отишао је у Пешту. Неки непознати добротвор, тако сам чуо од Лукића, даје му припомоћ да сврши свој науку. То је врло племенито и Костић је заслужио припомоћ, ваљан је и вредан.

Љубица није на то рекла ништа, само се неки осмех показао на лицу њеном. Она је у тај мах држала, да му је сам Милић дао средства, само да га уклони из Новог Сада, јер га држи — и Љубица се поново морала насмешити — за свога супарника. Сад јој се и лице мало разведрило и весело је узела Даринку из под руке и с њоме низ басамке силазила. Доле је казала оцу да иде с Даринком у шетњу; отац њен није имао против тога ништа и сви троје упуте се на променаду.

Тамо су се нашли с Лукићем, који је на свој начин, са мало завађеним шеширом, лагано и сам ишао по стазама. Одмах им се придружи.

— Вама је за цело дуго време, рече му Даринка, кад тако лагано идете.

— Још није, одговори Лукић, али ми је у изгледу. Отишао је Милић, па нећу знати, с ким ћу провести вече, то једино доба, кад се могу поред разговора мало одморити.

— Збиља, а за што је отишао? запита га Даринка даље.

— Да се мало разоноди, беше Лукићев одговор,

— А куда? настави Даринка питање но одмах дода: ако се сме знати.

— Е, то се не сме, шалио се Лукић, али није отишао у Америку.

— За иста не знате? рече сад Љубица.

— Ја знам, али . . . . поче Лукић.

— Везује га реч, доврши Машић.

Лукић је само климнуо главом у знак, да је тако. Сви се међу тим упутили кућерку, сели и наручили сладоледа. На скоро па им се друштво умножило. Дошла је Стајићка са ћерком Анком, Пајић са женом, Радић са женом и у живом, веселом разговору, поред лепе музике, прошло им је брзо време.

Сутра дан, Љубица је пошла баш да посети Даринку, нађе се на улици с Лукићем. У први мах хтела га је запитати, где је Милић, јер је о том мислила једнако, али кад је видела Лукића пред собом, изгубила је одважност и само се поздравила с њиме. Даринку је затекла код куће и обе се пријатељице упусте у важан разговор о најновијој моди, о журналима, о рђавим кројачима, о чудним шеширима, који се ипак носе. Мало по мало пређу и на други разговор.

— Знаш, да ме мало једи Лукићев одговор, рећи ће Даринка. Рећи он нама, да нам неће да каже, где је Милић! Не што ме занима, где је он, већ што тај доктор тако шалећки одбија моје питање.

— Баш за то би требало да га приморамо, да нам каже, рече Љубица.

— Да, али само како!

— Ето, твој муж нека га запита.

— Неће му хтети рећи, рече Даринка машући главом.

— А оно запитај га ти.

— Да опет наседнем, не, не.

— Онда нам не остаје ништа друго него напустити ствар, поче Љубица па онда се нагло тргне. Ово је још боље, рече живо, знам фијакер, на ком је отишао. Још ћу данас послати шегрта, да запита кочијаша.

— Ха, то је добро, рече Даринка радосно, ала ћемо онда једити тог јогунастог доктора. Али не шегрта, ево нек иде наша девојка, па ћемо дознати одмах. Шта да чекамо. док одеш кући!

Даринка дозове служавку а Љубица рече овој, да иде на пијацу и да запита фијакера — она га опише, каже му и број. — камо је јуче одвезао господина Стојана Милића, уредника „Заточника“. Служавка оде а обе пријатељице нестрпљиво су чекале, да се врати. После четврт сата врати се служавка, рече, да је нашла кочијаша, али да овај не зна, како се зове манастир. Толико је само рекао. да су прошли преко Венца, да су прошли кроз Ириг и да су савили десно у неки манастир. Служавка изађе опет напоље.

— То је Раваница, рече Даринка, знам, то је исти пут, којим смо ишли, кад је било Драгињино венчање.

— Е, баш је добро, рече Љубица. Сад да се чинимо и невеште и Лукића тек из далека да дирнемо. Питаћемо га опет, то јест, питај га ти, па ћемо бајаги нагађати.

— Само кад смо постигле што смо хтеле, радовала се Даринка, знам, да ми је лакше.

— Тако је и мени, помислила је Љубица у себи али није казала ништа.

На скоро за тим била је Даринка сама а Љубица се журила кући. Случајно се опет нашла на улици с Лукићем и кад му се на поздраву захвалила, лебдило је неко мало, подругљиво смешење на њеним уснама. Лукић је погледи по ново а на лицу му се изражавало неко чуђење.

— Шта то мора бити с госпођицом Љубицом? запита самог себе, чини ми се, као да ми се смеје. Хајд, ваљда ћу дознати.

Неколико дана за тим дође Даринка Љубици на цело после подне; Машић ће пред вече већ доћи по њу. Љубица је спремила лепу ужину, наравно, каву, и пријатељице су се опет упустиле у најпријатније разговарање.

— Лукић још не зна, да ми знамо, где му је пријатељ, рече Даринка у току разговора, ма да

слути, да смо нешто начуле. А морам му казати, јер ће ме угушити иначе.

У том уђе Машић и с њиме Лукић.

— Довео сам доктора, рече Машић одмах с врата, та он као домаћи лечник и ваш и наш има приступа у свако доба и не мора имати изговора као ја, што сам дошао по жену.

— Врло ми је драго, рече Љубица, је л' по вољи каве?

Она се двојица згледала, али на послетку, шта су знали радити.

— Господин доктор од неког је доба тако тајанствен, тако закопчан, поче Даринка, да не мож' од њега дознати ама баш ништа. Не кажем ваше докторске тајне, а, те ме се не тичу, али иначе...

— Немам ја никакве тајне, правдао се Лукић.

— Немате да, рече Машић који је био посвећен у заверу, а шта је са Милићем?

— Е, то је његова тајна, рече Лукић.

— А хоћете л' нам казати, ако погодимо? запита га Даринка.

— Ако погодите, хоћу, одговори Лукић.

— Вашу руку! рече Даринка и пружи му своју руку.

— Ево је, стоји; али смете само два пут погађати.

— Он је, он је, поче Даринка нагађати, он је у — Бечу.

— Ха, ха, ха! насмеја се Лукић. Ни налик! Али је брзо престао смејати се кад је погледао лица око себе, и на њима спазио, да се они њему већма смеју него он њима. А, ви знате на сигурно, рече, па хоћете да ме мучите.

— Тако је, одговори Даринка, ми знамо. Он је у Раваници.

— А како сте дознали?

— Е то је сад наша тајна, рече Даринка и погледи га смешећи се.

— Ко ће још с вама изаћи на крај! викне Лукић. Нема тајне која се може од вас сачувати а нема ни тајне, коју можете ви сачувати.

— Господине, то није лепо од вас, рече Љубица.

— То је само освета, примети Даринка.

— Сад како му драго, прихвати Машић, тек ми знамо, а ви се тешите како знате.

— За иста, мене би занимало, да дознам, како сте дошли до те тајне, рече Лукић. Та у целој вароши не зна нико, где је Милић, осим мене. . . .

— И кочијаша, који је Милића одвезао у Раваницу, доврши Даринка.

— А!! викне Лукић сад ми је све јасно. То ми не би никад пало на памет. Хе мај, баш сте веште! Али, знате сад шта?

— Да чујемо, рече Даринка.

— Кад већ знате све, хајдмо и ми у Раваницу, настави Лукић. Да видимо, шта ради тај пустињак.

— Мисао није рђава, примети Машић и погледа своју жену.

— И мени се допада, рече Даринка. Можемо одмах сутра. А ти, Љубице?

— Не знам, шта ће рећи отац, одговори Љубица.

— Па ићи ћеш са мном, рече Даринка са смешном озбиљношћу, ја ћу ти бити гарде-дама.

— Сад ћу ја то дознати, рече Машић и устане брзо. Идем доле господару Живковићу и нећу га пустити, док не допусти.

Машић узме шешир и оде. За пет минута био је опет горе а с њиме и Живковић.

— Хура! кликне Машић. Господар Живковић је најбољи отац на свету.

— Са госпођом Даринком — част и поштење, говорио је старац а за тим се насмеши и дода: С њоме можеш ићи као са својом матером.

Сви се почеше смејати па и сама Даринка. Та Живковић је то тако доброћудно рекао, да се баш видело, да је шала.

Сутра дан, нешто после ручка, седне друштво у кола и одвезе се у Раваницу. Живковић им је желио добру забаву а Даринка, поносита, што је њојзи поверена Љубица, гледала је око себе, е да ли је виде, у каквом је важном звању и положају.

(Наставиће се.)

СУЛАМКА.

ЖАЛОСНА ИГРА У ПЕТ ЧИНОВА. НАПИСАО ФРАЊА КАЈМ.

ПРЕВЕО БЛАГОЈЕ БРАНЧИЋ.

ПРИЗОР ЧЕТВРТИ.

Промена: Обала Јордана, близу Јерихона. Напред узвишена стеновита земља. Народ обојег пола стреми у гомилама Ту су и чете оружаних. Чак напред стоји један трабант.

Човек (показујући на вис).

Овамо, децо, држ'те на горе!
Јер туда мора проћи спровод сав.

Више гласова.

Да, горе, горе!

Трабант.

Натраг, жгадијо!
Ни корак један, сад ћеш слетети!

Човек.

Је-л, *ти* то место хоћеш?

Трабант.

Не, већ цар.

(Маша се копља.)

Уклон' се, док те нисам окин'о!

(Сви устукну.)

Жена.

Оливе, смокве, винца хлађаног,
Олива хајд'те, лепих датула!

Девојка.

Хајд цвећа, цвећа! Ево венац леп,
Шареног цвећа, ко ће купити?

Други човек

Не, хајдмо тамо, с оне стране, где,
Најбоље ћемо, децо, видети.

(Народ нагрне на лево. Неколико их остане само натраг. Ратничка свирка из даљине.)

ПРИЗОР ПЕТИ.

Пређашњи. Симон, долазећи с десне стране.

Симон.

Но, хвала Богу, сад сам близу већ,
Прашина! П'онда зној ме пробио.
Но, ти ми даде лепо званије,
Суламко. Ко ће цара наћи ту?!
Па како ћу га ја одвратити!

(К трабанту.)

Еј, пришко! Има-л мени места ту?

Трабант.

Што не, пријашко?

Симон.

На пиј, ево мех;
Ви нисте пили ваљда читав дан.

Трабант.

Баш хвала!

Симон.

Пришко, ја ти гледим лик,
И познат ми је — само откуд, сад
Не могу бити доста паметан.

Трабант.

Мож' бити. (Хода горе доле.)

Симон.

Стани. Знам, та ви сте, је-л,
На наше дете онда тргли мач!

Трабант

Јес' ти при себи?

Симон.

Јесам, потпуно;
Ал' кажи, хоће-л цар баш проћи сам?

Трабант.

Дабогме. Чујеш ваљда, ево их.
Баш ево иде. Сврни на лево.

(Симон оде на страну.)

ПРИЗОР ШЕСТИ.

Бурна и шумна свирка, која уједаред престане. С десне стране гомила светине, која се изгуби на леву страну; оружани, Мемнон и Соломон између напред. — Пређашњи.

Соломон

Па ти то чуо?

Мемнон.

На све стране то!
Већ скоро гласно куну, роптају.

Соломон.

Сад ништа о том. Данас пирујем,
Пред гошћом не смем бити жалостан.
Ал' после . . . чекај! Свете превртљив!

Мемнон.

Заповедаш-ли, царе, горе чак?

Соломон.

Хајд ти предњачи, ја ћу за тобом,
Хајд!

Симон (излази).

Царе!

Трабант.

Натраг!

Соломон (заставши).

Ко је?

Симон.

Веран роб
Са саветом.

Мемнон (к Симону).

Са каквим?

Симон.

Царе, чуј!
Од Суламке сам — знаш је, ко је то?

Мемнон.

Знам. Сад и тебе знам. Ал' почекај
За један часак, побро, стрпи се!
Кад узмож' бити, бићеш преслушан
И јављен цару — за сад не можеш.

(Симон оде на лево)

Соломон (пењући се).

Ко беше онај човек?

Мемнон (пењући се за њим).

Симон — знаш,
Из шуме пастир.

Соломон.

После дођи с њим.
Већ домишљам се; веран човек њен.

Ти не верујеш, како гошћа та
У нечас дође.

Мемнон.

Кажеш, царе, сад;
Ал' сутра? Није један заспао
И у сну пост'о сасвим друкчији.
Толико стоји, да је дивотна,
На овој земљи не би таке још
Пре ње. А то ће много казати.

Соломон.

До душе... али оклоп?

Мемнон.

Хајде, хајд —
Ал' као што те ја знам: сад си жар
А сутра лед...

Соломон.

Па тако мењљив ја?
Чујеш ти штогод?

Мемнон.

Свет устерују.

Соломон.

Е онда иде, онда ј' она то — —
(Умилна свирка.)

Мемнон (показујући на леву страну).

Јест, она, царе, ено погледај,
Хајд више малко — јеси-л смотрио?
На реци тамо?

Соломон.

Ал се вода сја!
Све сузе очи.

Мемнон.

Красних галија!
Мркоцрвене — као ватрен крин.
Над њоме лебде пурпур-кровови,
Унутри жене, дично кићене
По шареном оделу пантерском,
Амазонке су, рекао би свак.
Свирачки народ с љупком флаутом.
А владарка на сјајном престолу,
Па поносна, к'о права богиња,
Ох, то су чари!

ПРИЗОР СЕДМИ

Украшена галија искрца се на левој страни. Балкида на престолу. Њене девице. Свита. Пређашњи. Свирка умукла.

Соломон (оборено).

Чари дивотне,
Исповедићу: нисам мислио,
Толико да је лепа жена та.

Мемнон.

Ко иде пред њу?

Соломон.

Спрам ње друге све
Сасвим су ружне, ништа.

Мемнон.

То баш не —
То њене чари чине на њих мрак:
Спрам алема је сваки камен блед.

Соломон (силазећи се).

На који начин да је поздравим?

Мемнон (силазећи се).

Ал је-л јој срце лепо као лик?

Соломон
(изиђе пред Балкиду, која се дигла и излази из лађе).

Кад јарко сунце не хтс сићи сад
На сусрет тако светлој краљици —
То значи само: ваљда осећа
Да бледи спрам Балкиде дивотне —
Те мени даје тај милени чин.

Балкида.

Што сунце, царе, што би оно ту?
Где така ретка звезда slављена,
К'о Соломон, што баца искре свуд
У зачуђени свет — нас поздравља.
Из близа виђен још си и већи —
Ја с чилим срцем ступам у твој крај
И узимам ти поздрав као цвет,
Ког мила рука на груд придене.

Соломон

Па остај дуго и не одби сад,
Да Јерусалим с нама походиш.
Ово је Мемнон, лекар, побра мој —
Но, моћи ћеш му загонетати.
(Балкида се клања.)

Балкида.

Ово су моје деве — паз'те их.
(Показује на своју пратњу).

Соломон (пратњи њеној).

Лепота нам је увек мила...

Мемнон.

Хеј —
Дај, дотерајте амо камиле,
Хајдемо сада сви у Јерихон.

Соломон

Не, доле, боље у Јерусалим,
У Сион само иде таки гост.

Симон (појављује се).

Стан', царе, чуј ме, што ти светујем,
О, не видиш опасност, издају,
Што гракће, као тица злослутна
Над твојом главом. Ником не веруј!

Балкида.

А ко је то?

Соломон.

Наш Симон.

Симон.

Прими га —
Суламкин, царе, поздрав, бриге пун.

Соломон.

Сад не, пријашко, после, после, знаш!

Симон.

Сад, царе.

Трабант.

Хајде, иди.

Мемнон.

Столице!

Соломон.

Ти плашиш госте. Дођи ујутру!
У Сион! Хајдмо! У Јерусалим!

(Соломон, Балкида, жене, свита, трабант и оружани оду на десну страну. Народ остане натраг. Долази **Ахија** с леве стране.)

ПРИЗОР ОСМИ.

Симон. Ахија. Народ.

Симон.

Да — ако сутра буде свако жив!...

(Најближој околини).

Шта ви стојите? Вич'те: Живео!
Отпадили се! Тако брзо зар?
Да живи цар! Де, сложно: живео!

Ахија.

Не тако, већ: да живи Јеровоам!
Не рекох ли вам? Сад су жене ту,
Да, туђе жене дошле у наш крај —
А после доћ' ће туђи пороци...
Да тешког срама, што те, Јудо, тре!
Пред душманима ниси саг'о врат —
Оборио си идолнички храм:
Што дршћеш сад пред робом жене те?
Мекушац он је. Коме Господ дâ,
Да хиљадама суди, док је жив —
Тај мора бити чист к'о бели снег,
Што пада с неба — а пред собом строг,
К'о душман да је себи. Али он —
Он оста сам — јер све је растер'о —
Те пријатељи вичу: није чист!

Први глас.

Ти добро збориш — цар је идолник!

Симон.

Ко? Лажеш! Ко нас диже тако — он!

Ахија.

Шта, он? Ко сврши љуте бојеве
За Соломона? Не Јеровоам зар?
Ко извојева цару победе —
Јеровоам. Ко је Саулова крв?
Та наших старих цâрâ огранак —
Јеровоам. Ко је пука сирота?
Ко проли залуд племениту крв?
Јеровоам...

Симон (прекиде га дигав палицу).

Стан', не грди цара свог,
Владара нашег. Видиш палицу —
Процепићу ти теме маторо,
Умрећеш с места, кад те ошинем.

Неколико гласова.

Не дај Ахију!

Други гласови.

Спас'те пророка!

Ахија.

Хајд, верни роде, вичи: живео —
Наш нови цар Јеровоам — живео!

Први глас

Јеровоам је јунак!

Други глас.

Он је цар!

Трећи глас.

Живео Ахија!

Народ.

И цар Јеровоам!

Симон.

О издајице! Хуле ви сте сви!
Не бојим вас се, нек сам овде сâм!
Наш цар је добар, благ и праведан,
К'о море му је милост без краја.
Ал' мозак ваш... Не знате клицати,
Толико сте му пута клањали;
А сад? О гнусни, слепи пацови,
Ви миши, што му благо његово
Свак редом глође. Цигљом хулу ту,
Кад матор грди цара честитог.
Ил' ко сте ви?

(Жагор расте.)

Први глас.

Ти ко си?

Симон (у гунгули).

Одлази!

Ахија.

Не растрзај га — мене ради не!
Не растрзај га, роде. Он је роб,
Па нема части — нема ума свог.

Симон.

О, ти си роб. Ти врећаш божју част,
Под видом цркве беснишь, завидиш.
Ти — златно теле ове гомиле!

Народ (једно преко другог се гурајући).

О, каменом га! Хватај, уби га!

Ахија.

Беж', синко, док те нису смлавили.
(Брани га.)
Ни руке нико! Људи, пуст'те га —
И без нас доћ' ће овом царству смак —
Раздуваће га дахом Јехова.
И робови ће у прах пасти сви.
Хајд иди!

Симон.

Ја за царем полазим —

(Прокрчи себи пута. Народ се за њим изгуби, осим Ахије.)

ПРИЗОР ДЕВЕТИ.

Ахија без пређашњих.

Ахија.

И ја сам с царем — само издаље!
(Оде.)

(Наставиће се.)

НАЈСТАРИЈЕ СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

IV. ЛЕГЕНДЕ.

(Наставак)

Стари Грци причали су, да је било пет различитих векова, а тим и пет различитих родова људских, које су створили богови. Ево их:

1. Златни род људски. Злато значи светлост, сјај, срећу, блаженство и све, што је најлепше и најбоље. За то се приповеда о људма, који су били у том златном времену, да су живели као богови, без икакве бриге, труда и муке, довека су били млади и весели, а дође ли им и смрт, онда она наиђе на њих као неки тих и сладак сан. Блаженим боговима био је мио тај свет, те му дадоше плодна поља, дивне дубраве и богата стада. Земља је сама од себе давала обилно свакојака плода, те је тако тому роду људском све било берићетно.

Кад је по вољи неумитне судбе нестало тога рода људског, створише богови:

2. Сребрни род људски. Тај свет већ куд и камо није био онакав, као онај први, ни по телу, ни по души. По читавих сто година мајка га је неговала и дворила, а дух му још није био развијен, па кад је који дозрео до момка, још му је мало преостало времена да живи. Нови ти људи већ су знали учинити што-шта без главе, па се тако спотицали, те падали у беду, јер већ нису умели да савладају своје страсти, него су од тешког беснила једно друго ружили. Па ни својим боговима нису хтели да принесу жртве, као што би требало. За то Зев (Јупитар) збрише и тај род људски са земље, јер му није било право, што се не боји богова. Но ипак није тај свет био баш тако опак, био је он и добар, те му тако богови не ускратише све, но му дадоше, да иза пропасти своје ходи по свету у виду смртних демона. За тим створи Зевс

3. тучни род људски, род од туча. То ти је опет био род ни налик на сребрни; све ти је то било свирепо, сами силници, једнако се мислило на тучу и бој, свако ти је то гледао, да другом што закине, да другога у чем год заједе. Нико ни да окуси плода земаљскога; отимали се само за месом животињским; нарав им је била тврђа од камена; а тело громорно, горостасно. Оружје им је било сам туч, кућа и кућиште туч, тучем су земљу радили. Сами се међу собом најпосле позавадише, те се и почупаше; но ма да су били велики и страшни, то се ипак не могоше ухватити у коштац са црном смрћу, те се тако растадоше са дивним сјајем сунчаним, па се сиђоше у тавну ноћ, у доњи свет.

Кад је земља прогутала тај род, створи Зевс, син Кронов,

4. херојски род, кому даде земљу, да на њој живи и да се од ње рани. То је опет био племенитији и праведнији род, него пређашњи. Био је то род божанских јунака, које су и полубоговима називали. На послетку и њих потамани распра и рат, једне испред самих капија града Тиве, где се борило о државу краља Едипа, а друге пред Тројом, камо су силесија њих отпловили зарад лепе Јелене. Кад је и тај свет у борби и нужди скончао, одреди им Зевс стан на крај света у океану на „острвима за блажене“. Тамо су после смрти живели сретно и задовољно, а плодна им је земља три пут преко године давала плодове слатке као мед. За овим је:

5. Гвозден род људски, који цео свој век мора да проживи у труду и трудном пољоделству, у вечитој муци и зноју. А какав је био тај род људски? Ево онога, што требамо.

Ми чусмо, како је народни певач описао грешни свет, који је Бог морао казнити. Ево како грчки народни певач описује тај грешни род људски:

„Ej, да нешто не морам живети са овим петим родом људским, што је сад настануо; да сам раније бар умрьо или касније се родио! Та овај род људски је од гвожђа! Све је то скроз исквaрено; свет се тај ни дању ни ноћу не одмара од бриге и кубуре, богови на њ товаре све нове и нове бриге, које га тиште. Али су ти људи тек један другом највећа досада и мука. Отац не бегенише сина, син оца; гост мрзи пријатеља свог, који га угости; друг мрзи друга; па и рођена се браћа више не воле од срца, као некад. Седим власима старачким се не одаје поштовање; руже и грде старије, туку их чак и злостављају. Несретници, зар ни мало не помишљате на суд божији, те нећете старим родитељима својим хвала да кажете за негу њихову? Свуда је то „ко јачи тај тлачи“; једно другом руше градове. Не да онога бране, ко се за истину куне, ко је праведан и добар; само проклетиње, худе варалице штују; не вреди ништа више право; човек се не зна умерити; сме ти то рђав вређати бољега, сме зборити речи криве и лажне, сме се заклети на лаж. За то и јесте свет овај тако бедан. Злобе један другом, гледе преко ока један на другог; злоба и завист их гони, те их мрко погледа. Богиње срама и светога стида, које су до сада ипак још на земљу силазиле биле, растужиле се, па замотале дивно своје тело у белу хаљину; одбегоше од људи, те прибегоше на ново збору вечних богова. Међу смртним људма не остаде ничега, до ли беде и невоље, а нема ни изгледа, да ће се спасти од тога зла.“

Овако описује песник Хезиод тај грешни род људски, овако се ево тужи на њега. А шта рече оно наш народни песник, а на уста Блажене Марије:

„Не поштује млађи старијега,
„Не слушају ђеца родитеља;
„Родитељи пород погазили,
„Црн им био образ на дивану
„Пред самијем Богом истинијем!
„Кум свог кума на судова ћера,
„И доведе лажљиве свједоке
„И без вјере и без чисте душе,
„И оглоби кума вјенчанога,
„Вјенчанога или крштенога;
„А брат брата на мејдан зазива;
„Ђевер снаси о срамоти ради,
„А брат сестру сестром не дозива.“

Исте мисли дакле, само другим речма изречене, нађосмо у размаку од 2500 година. Као што се уверисмо, да је садржина веровања у првом делу песме „Свеци благо деле“ једнака са причом грчком, како богови поделише свет, тако се ево уверисмо до сада и за други део.

(Свршиће се.)

СТРЕЉАНИ.

ОД ЉУБИНКА.

I.

Што сам као *дете* видео, тога сам се као *човек* вазда сећао.

Што сам као *човек* видео, тога би се — да сам *дете* — сада гнушао.

Ја ћу овде да изнесем низ оних грозних појава, које су нам, готово увек, пред очима. Хоћу да нацртам, бар у кратким потезима, психолошку борбу оних лица, која отвореним очима гледају пред собом свој — гроб. Што је зликовац већи, кураж је у томе часу јача, готово непојамна. Онај, што се за живота није гнушао, да изведе по који крвави злочин, пркосећи гледа на — смрт. Чека је са хладном резигнацијом. Ал' и ту има противности.

Много зависи од природе, а често и од нарави таквих људи.

Ево низ примера о томе.

Да преврнем прво који листак из мојих детинских успомена.

* * *

Беше хладан јесењи дан, пре својих — мислим — 16—18 година. На „кајабурми“. месту, где се смртне пресуде извршују. беше се слегао силан свет. Ми малише тискасмо се кроз светину. За што? Можда тада ни сами не знађасмо. Свет је управио

своје погледе ка Вишњичком и Велико-селском друму, идући из Београда И ми смо онамо погледали. Хладно је било. Час по турали би руке у шпагове, па би искривили мале вратове за осталом светином, баш као мали тићи за својим храниоцима. У један мах светина се заталаса. Са многобројних усана отиште се испрекидан, ал' дуготрајан крик: *ево их, ево их, воде их!* Осврнусмо се. На брежуљку више „цигљана" указа се спровод. Тада сам мислио, мрца сахрањују; ал' сам се преварио. То беху живи људи. живи, ал' до скора и — сахрањени!

Тако данас мислим. Онда? Нисам толико о томе разбирао. Мени је било к'о и другој деци, да видим што и остали свет, само с том разликом, што је остали свет *знао, шта је то,* а ми ама баш нисмо о томе ни појма имали.

Ал' не, није баш ни тако. У мени је бар тај догађај оставио трајне утиске. Убити човека, крв видети како пљуском шиба из раздераних прсију, то је оно, што ми је доцније дало повода, да дубоко о томе премишљам.

Спровод је стао. Беше то страшан, ужасан спровод. Жандарми около кола са пушкама; поред њих са обе стране друма силан свет. У средини тога таласавог венца беху кола са „живим мртвацима". У њима беше Љуба Н. кафеџија са Дорћула, а с њиме једна жена осредњих година, родом из Новог Сада. То ми је још свеже у памети. Као да сад у њих гледам. Што је *дете* видело, *човек* о томе сада премишља.

Лаганим корацима упутише се ка ископаноме гробу. Љуба је певуцао:

„Збогом, Љубо, збогом добро моје,
„Љуба ти се на кајабурму спрема!
„Кад ћеш, Љубо, са тог места доћи?
„Кад се роди са запада сунце,
„Онда ћу ти с кајабурме доћи!"

Тако је певао тај човек — убица, шта ли је? А жена? Она је стално за њим корачала. Испод убрадача видело се лепо, живописно лице.

Беху обоје везани.

Доведоше их близу ископане — раке.

Извршилац пресуде поче читати „сентенцију". И то је прошло.

Наста час последњега растанка, последњега погледа на свет, на небо, на васионску лепоту, час ужасне смрти

Жена отпоче крепким, одмереним гласом:

„Сестре, опростите ми! Походите мој гроб, гроб несретне једне жене, која за *један дукат* губи свој живот, своју главу!..."

Глас се изгуби, нестаде га у последњем грцању.

Тако је *жена* говорила. Тако је грмео *њен* глас на прагу — гроба. А човек? Он беше већ мртав. *Хтео* је нешто рећи. ал' му речи изумираху на уснама...

Два контраста!

Жена беше јуначнија од човека... И смрт је је гледала — отвореним очима.

Заиста, дивна илустрација два супротна карактера!

Да идемо даље.

II.

У једној од оних кривудавих улица идући од „Д. буле" ка „Видин-капији" једнога дана беше се разнео глас, да је Н. бакалин убио мужа неке жене, с којом је имао ближе односе.

То беше сушта истина.

Дело је признао код полиције, а за тим и код суда.

Пресуда је гласила: *на смрт*.

Као да га сада гледим, а има и од тада десет година. Омален, дежмекаст, малих плавих бркова, са белим шеширом на глави. Лица округлог, — без браде. Погледа благог, а држања поноситог!

Након прочитане пресуде, искао је да — пуши.

Пре тога узео је симит, да једе. Сирома, *мислио* је да жваће, ал му је један те један залогај у грлу засео, па ни маћи!

Гледао сам како пуши! Цигара је горела. Мало по мало нестајала је са пухором у руци му, и он је лагано увлачио по који дим у себе. Догорела је и до прстију... Пекла га је, али није осећао; он је прсте у уста увлачио, вукао, дисао, и опет — дувао кроз нос!

Тада сам видео да и *једна смотка* може продужити живот за неколико тренутака.

Тако је! Тешко се раставити са животом, са светом!

Опоменуше га, да је време, да се пресуда изврши.

Од оног поноситог човека постаде мека страшљивица. Плакао је, молио, да ужива свет, сунце, небо; да слуша цвркут тица, шумор плахога Дунава!...

Умрьо је као кукавица...

То је друга слика... Поноситост се губи испред наперених пушака. Да ли има одважнијих злочинаца, што мирно гледају на смрт?

Има!

Али само даље! (Наставиће се.)

ГЛАСНИК.

(Матица Српска.) Састанак одбора за издавање „књига за народ“ из задужбине Петра Коњевића 5. (17.) јуна 1885. Били су: Потпредседник Светозар Савковић и чланови: Ђ. Рајковић, др. Ђ. Дера и секретар А. Хаџић. — Др. М. Јовановић Батут подноси за „књиге за народ“ своје дело под насловом: „Буквица здравља.“ Чланови Св. Савковић и др. Ђ. Дера, који су то дело прочитали, препоручују га за народну библиотеку, пошто је изврсно написано у сваком погледу. Прима се за II. свеску „Књига за народ“ и писцу се одређује у име награде 20 фор по штампаном табаку. — Пожуриће се члан Стеван В. Поповић, да пошље обећани прилог за народну библиотеку: „О доброчинствима и задужбинама у опште.“ — Андрија М Матић подноси 4 чланка из Смајлсове књиге „Штедња.“ Чланци су: 1.) Вредноћа; 2.) Какве су навике у штедње; 3.) Примери штедљивости, и 4.) Шта вреде ситнице. Сваки од тих чланака целина је за себе и изнеће сваки око 2 штампана табака. Уједно јавља, да ће за који дан зготовити још четири главе из поменуте књиге Смајлсове, и то: 1.) Не пружај се даље од губера; 2.) Велики дужници; 3.) Богатство и доброчинство, и 4.) Како паметно да живимо. Споменута 4 чланка издају се на оцену потпредседнику Св. Савковићу и члану дру Ђ. Дери — Здравко Рајковић из Београда у подужем свом писму труди се да докаже, да је његов превод дела: „Одело и станови у односу према ваздуху“ добар, а и да сама ствар заслужује, да уђе у народну библиотеку. Одбор не налази ни сада узрока, да одступи од своје одлуке, донесене у погледу споменутог превода.

(Пушкинов споменик у Кишињеву) 26. маја била је велика слава у Кишињеву. Тога дана откривен је споменик великом песнику руском А. С. Пушкину. Пушкин је од 1820 до 1823. године провео у Кишињеву. Кратко то доба пребивања Пушкинова спада међу важније периоде његовог песничког делања. Живот Пушкинов у Кишињеву, по речима биографа, обележен је у повесници руске књижевности и руског унутарњег живота најсвежијим и најмириснијим цветовима Пушкинске појезије; за те три године се потпуно развио ђеније Пушкинов и име његово пронело се по свим крајевима Русије. — Кишињевска општина поштујући спомен тих дана решила се, да му подигне споменик. Прва мисао родила се 1880. после открића Пушкиновог споменика у Москви. Кишињевски Пушкинов споменик изведен је у виду обелиска, на ком стоји тучано попрсје песниково. С предње стране стоји натпис: „Пушкину 26-го мая 1885. г.“ Са стражње стране исписан је стих Овидов:

„Здѣсь съ лирой сѣверной, пустыни оглашая,
Скитался я . . . .
1820, 1821, 1822, 1823. гг.

Споменик је постављен на уласку „Пушкинске алеје“, по којој се, као што се приповеда, песник обично шетао. — Споменик овај откривен је 26. маја о. г. у присуству многобројног народа и изасланика руских из равних крајева У вече је било осветљење и „Пушкинска вечер“, на којој се породила мисао, да се подигне училиште са насловом „Пушкинское“, или да се какво старо тим именом прекрсти.

(Свечано откривање Палацковога попрсја), које је на предлог и бригом друштва „Umelecká Beseda“, о трошку града Златног Прага намештено на кући, у којој је Палацки умрьо, било је у суботу 8. Јуна о. г. у 11 сахата пре подне а текло је овим редом: 1. „Choral naroda Českého“ од Бендла, певала је дружина „Hlahol“. 2. Свечана беседа свеучилишног професора дра Јос. Дурдика. 3. Беседа-захвалница дра Стракатија, председника друштва „Umelecká Beseda“ 4. „Svoji k svemu“ од Бендла, певала је дружина „Hlahol“. Улица у којој је дом Палацков, узана је, те су тако на свечаности могле учествовати само депутације појединих дружина и корпорација а у једној је депутацији смело бити највише 3 члана

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште у Земуну) Од почетка овог месеца приказани су у Земуну ови комади: „Девора“, „Ђурађ Бранковић“, „Језуита и његов питомац“ са младом глумицом Милком Максимовићевом из Београда као гошћом у улози Шарла, и „Марки Вилмер“ са Ружићем као Гајетаном и Димитријевићем као Ирбеном.

(Опет нова драма Мавра Јокајије.) Критичарски одбор Будимпештанског народног позоришта закључио је, да на приказ препоручи Јокајијин драматизован роман „Fekete gyémántok“. Комад ће се давати ове јесени са сјајном опремом.

БИБЛИЈОГРАФИЈА.

Гетеов Фауст. Први део. Превео Милан Савић. У Новом Саду, штампарија А. Пајевића. 1885. Стр. 220. Цена ?

Љубомир у Јелисијуму или Светозар и Драгиња Роман Милована Видаковића. Књига прва. Издање српске књижаре браће М. Поповића у Новоме Саду 1885 Стр 352. Цена 1 фор. 20 новч.

Народна библиотека Браће Јовановића Изишла је св. 106. „Мазепа“. Историјски роман Т. В. Булгарина. Превод с рускога. II. Цена 16 н. (35 пара) Добија се у свима српским књижарама. — Претплата на 24 св. ф. 3 50 (7 дин) а појединa 18 н. (40 пара) и онда књижара шаље о свом трошку сваку свеску уредно. — Излази сваких 14 дана 1 св. — Новац се шаље у напред с пошт. упутницом.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТ. МИЛЕТИЋА У НОВОМ САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И УМЕТНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 25. У НОВОМ САДУ 20. ЈУНА 1885. ГОД. I.

ПРОЉЕТНИ ДЕМОН.

(ИЗ МОРСКИЈЕХ ПЈЕСАМА.)

ПРОЛОГ.

Моје море!...
У њедрима силнога живота
Заљубљена земљица те храни
И пјева ти вековиту пјесму
Од љубави — на бијела крила!
Од пропасти — на демонском челу!
А плаво те небо благосивље
Гордом игром боговскога сјаја.
Љуби тебе земља заљубљена
Кано мајка када чедо доји
И грли га и уздише вјечно,
Да му зв'језду на челу целива,
К'о што тебе у недоглед грли
И целива ово небо плаво.

I.

Моје море!...
Први љубац зориних усана
На твоме се челу прелијева:
Сребрна се разговара пјена
Са бездани пучине јадовне
А намах се благи осмјех јави,
Намах луча засвијетли рујна
И поздрави тихо огледало,
Гдје природе живот се огледа.
У том трену ти милосно примаш
Сваку срећу са млађаних крила
Нека плије, нек по теби лута,
Нека чује божанствене гласе
Са усана вјереника рујног.

II.

Моје море!...
Сунце жарком зраком те позлати,
К небу шарна твоја дигне крила,
Нека лете и нек вјечно хладе
На земљици срца заљубљена.
Све се игра, све се мило хлади
У промјени животнијех снова,
И све тражи твој недоглед сјајни,
Гдје је сунце чарну раку нашло,
Кад утоне, кад заплије силно,
Да у теби своју душу пусти,
Обасјани да превари свијет.
Море, море! твоја рака хладна
Само сунцу тако је милосна!...

III.

Моје море!...
Врх тебе се плаво небо шири,
Ноћним сјајем да ти чело реси:
Кад вечерње запливају сјенке,
Да те мрачном копреном огрну,
Ти почиваш к'о невјеста дивна,
У гордости раскошно се баниш,
Докле ситне не заплију зв'језде
Па у теби коло не заметну,
Исто коло к'о на небу плавом;
Тад у теби све камење драго
Са зв'јездам се мило разговара...
На таласим' санак облијеће,
Да у лађи пјесника успава.

IV.

Моје море!...
Б'јела зора, данак обасјани,
Бај прољећа, одисај природе,
Са земљице распламћене груди
Тебе живим поздрављају гласом:
И чују се они свети гласи
И сјаје се површина горда
Ноћним миром у сребрном зраку;
И већ санак с милим чедом лута
Преко мора у сањарске краје,
И већ вали тихано се маме
И боре се, да ускрсну силни
Морског вјетра помамљени гласи,
Што доносе одјек са земљице.

V.

Моје море!...
Тиха игра, лако живовање,
Прошли снови к'о злаћане сјенке
И мир свети благога божанства,
Све ти поје уз злаћане жице
Златну пјесму, химну величанства
Јер си, море, на вијеке дивно!...
Ал' срдашце многе јаде знаде
Па млађане растр'јескује груди,
К'о што и ти вељим валом тресеш
Оне грдне распуцане хриди:
Срце бије јадно и весело,
Срце тражи твоју бездан црну,
Најледнију од самрти раку.

VI.

Моје море!...
У те плију зелени отоци
У те плију а у себи хране
Славуљеве мелодије живе,
Што прољетну причају ти љубав...
У те тону разлупане хриди,
Мрке хриди мркијех богова.
И чују се они мукли гласи
Црног јада и грознијех сјена...
А кад сунце на махове плане
Тад хридине демонским посмјехом
Јадовито откривају лице,
И за часак утишане хриди
Кажу сунцу своје јаде вјечне.

VII.

Моје море!...
У промјени твоје пјесме чудне.
Црна зјена тебе погледује,
Црна струна уз кољено снива...
Црне жице на вијеки муче...
И тресе се уморена глава,
Јер јој санак шарну срећу прича
Из бездани до таласа силних:
Ох, грьоце сокола поморца
Цио данак и по ноћи црној
Диже пјему од слободе силну
И припјева вјереницу младу:
Мили поздрав и грозотну причу
По валима родној земљи шаље,
Када морски демони се вију.

VIII.

Моје море!...
Лаки чамац кроз таласе стриже:
Пљуска море, вјетрови се маме,
Шкрипи дрво затегнутог једра,
Једри чамац у далеке краје
А у њ двоје загрљено стоји:
Дивна Херо са Леандром лута...
Заш'о мјесец, утонуле зв'језде
Ал' у мору утопљена нада
Жудне усне раставити неће,
Док демони не скрхају груди...
Па и тада над младијем челом
Н'јема сила предобила није,
Док срдашце није ју призвало.

IX

Моје море!...
Страховити к'о олово вали
У вртлоге људска т'јела грабе
И хридине и храпаве греде
И скрхана од бродова дрва:
Очајнички поморац се дави —
Ледним челом и леденом руком
Граби тамо, дохвати онамо,
Ал' све заман кад бијесни вали
Ждеру, сучу у грозотну бездан.
Црна поноћ црно море дави
И тресе се ова земља пуста
Од валова... и од груди б'јелих
Поморчеве вјеренице тужне.

X.

Моје море!...
Ал' за часак... па црнила нема
Врх ужаса помамљеног мора...
Веће опет божанствени гласи
Плаву срећу ноћној пјени кажу:
Мучи море, црне муче ст'јене,
Тихи зефир кроз сребрно пири,
Али кости тужнога поморца
Не налазе мира ни покоја
Кроз редове оне морске траве,
Што мирисом пучину опија.
Пири зефир на прољетна крила,
Мило глади божавствене храме,
Гдје хеленско вјечно чедо живи.

XI.

Моје море!...
Твоји вали — мог су срца вали,
Твоја пјена — моје чедо б'јело,
Твој недоглед — моје царство младо,
Црна бездан — мог живота демон.
Ох, кроз боре овог чела мучног

Зној ледени . . . а и ватра жива
Распламћује принешену жртву:
Дим се диже пут божанства гордог,
Лебди, лебди поврх главе младе

Успаване крај грчкога храма,
Гдје ти, море, мило и немило
Звониш богу вјечну хармонију —
Мом демону страховиту химну.

Владимир Тројановић.

СУЂЕНО ЈЕ ТАКО.

ПРИПОВЕТКА СА СЕЛА.

(Наставак.)

VI.

Стизали су убрзо свакојаки гласови.

Свекар је долазио и рад био, да се што пре сврши; Илија се опет све нешто устезао. Никако му није ишло у главу, што ће му Ранко бити зет.

Многи су кудили Ранка. Није, веле, момак на свом месту: хоће, да пије па да се и опија; бекрија а и потући ће се. На што му сермија, кад честит није.

Јуца неће да верује. Она умује, има увек гласова: једни куде, други хвале.

Ранка куде а Милицу хвале. Шта више, жале је. Матер јој опет криве: Каква је то жалосна мати, што силом натера кћер, да пође за немилог и недрагог. Пронело се то већ по целом селу.

Доносе Јуци гласове и рођаци, ал опет не може, да верује. Та Ранко изгледа красан момак а и кума, проводаџијница, вели, да је то све измишљотина. Она би морала то знати. Рођака се она са Перићеви. Најпосле, да је истина, не би она ни доводила сватове. И Јуца каже, ако би се све слушало, шта свет говори, кад се жени и удаје, ретко би се који момак оженио а ретко и девојка удала.

Ипак морало је нешто бити. Јер зашто да Ранков отац наваљује, да венчање буде у трећу већ недељу а не у пету, као што Миличини желе. Да се не мора трипут у цркви огласити, не би чекао ни толико. Добро му дошло, што је и Ђурђев-дан за то време. Тога дана пиће јабуку.

Илији се не свиди наваљивање пријатељево. Али шта ће? Загазио је већ па сад ћути.

Спрема се у Илијиној кући већ увелико. Дарови се кроје: саме кошуље, а купиће се и многе мараме, све свилене.

Милица је свуда уз матер: помаже јој, али је невесела. Скоро на сваки дар скотрља јој се по крупна суза. Храбри се а и чува се, да мати не примети. Све каже, неће бити добро, неће бити сретно!

Мати јој непрестано говори, нека не тужи. Нек се не губи. Бог ће дати па ће добро бити Светује је, да слуша свекра и свекрву, старији су, искуснији су. Поучиће ју они у свачем. Напомиње мати, како треба Милица, да се слаже са мужем, да му буде покорна.

Говори мати непрестано. Милица слуша али се опет зато губи.

И доиста се погубила Милица. Тек четирпет дана испрошена па већ друга девојка. Ослабила. Невесела па често и уплакана. Не спава по целу драгу ноћ. Слабо и једе.

Доносили и њој гласове. Све јој теже бивало. Венула сиротица. Пре здрава и једра Милица, сад жута, чисто поднапирена. Очи подбуле.

Већ се и суши.

Мати се плаши. И опет остаје при свом! Где би она кћери попустила!

Отац се склонио од куће. Неће да смета у припремама. Отишао је на салаш. Састао се са Милованом али се баш нису много разговарали. Није им ишло од срца. Илија је навио нешто и на Миличину удају. Милован се збунио па помислио: не позлеђуј ми ране! Није Илији рекао ни речи. Како му је било, знао је само он.

Од другог дана ускрса нема Милован мира ни покоја. Кад се срео са просиоци, чисто га грозница спопала. Откако је чуо, да је Милица примила дар, — а чуо је одмах, — увек је у грозници.

Јунак био Милован па љубав му жестока, страсна. Држао је, полудиће. Страст ће га сатрти. Па још ова самоћа поред стада. Патио је јако.

Знао је, да га Милица љуби. Тежак терет му на срце пао. Уверен је, да Ранка не љуби — још тежи терет срце му пара.

Милица полази за недрагог, премишља Милован Натерана је. Шта је он скривио матери Миличиној, те га тако мрзи. Никад јој ништа криво учинио није.

Живот Миловану додијао. Узеће себи живот! Не! Он неће дати, да Милица за немилог пође. Отеће је и ослободити. Али и то не може бити. Какав би он човек био! Илија га примио. У невољи му помогао. Пазио га и пази га, па тако да му за то захвали! То не сме бити!

Многе му и многе мисли на ум долазиле. Био је немиран, збуњен. Већ није ни на стадо доста пазио; штете се дешавало.

Одржати није могао Милован. Дошао је у село. Потражио и матер и Милицу.

Рекао је матери, да зло ради, што силом Милицу за недрагог удаје. Кајаће се, среће неће бити. Жалиће, но доцкан ће бити. Клеће сама себе: рођено дете је унесрећила.

Милици је мало рекао. Но од срца. Јесте, не нада се, да ће сретна бити, али јој од свег срца жели, да ју срећа прати. И мати је била у соби.

— Са сестре сам оставио родно место, са тебе остављам место, у ком сам се препородио. Сретно сам живео у њему. Кратко је то време било. У сну ме чисто прошло. Држао сам, да сам нашао нову домовину. Преварио сам се. Овде ми није станка. Суђено је, да се још потуцам од немила до недрага. Од миле и драге сестре растави ме турска обест; од тебе, и од сестре ми драже и милије, раставља ме твоја мати. Нека јој је просто. Не кривим је. Право и има. Та странац сам. Нигде никог: ни брата ни сестрице, нит иког од рода имадем. Самац сам и, суђено је тако, самац ћу и остати. Тебе нек прати срећа увек: желим ти од срца. Миловали смо се; љубили смо се. Крили смо то и од себе самих. Усудио се нисам никад ни руке ти се дотаћи. Нек ми је допуштено бар сад руковати се с тобом. Милице, опрости се са мном. Збогом!

Руковао се са Милицом Милован. Приступио је и Јуци. У руку је пољубио.

Брзо је изашао из собе. Опростио се и са газда-Илијом. Илији чудно било. Па и јако жао. Заустављао га. И пребацио му, богме, што га тако оставља.

Није помогло.

Још једаред је отишао Милован на салаш. Опростио се са свима. И од стада свога опроштаја је искао.

Кренуо се Милован и опет у свет. Тужним и претужним, тешким и претешким срцем оставио је салаш Илијин а не зна још ни куда ће.

VII.

Свет баш куди Ранка; не престају гласови. Мати Миличина чисто се дичи, што јој за будућим зетом толико говоре. Неће сиротица да разуме, како душу грехом терети. Кћер за недрагог силом даје!

Нико се не би надао томе од Јуце. Једно дете, мезимче, па да тако с њом учини?! Не иде то скоро ником у главу.

Међутим дошао и Ђурђев-дан. Милици су пили јабуку. Свекар и свекрва пренеразили се, кад су видели снаху. Изненадили се јако. Чисто се забринули. Од онако красне девојке, гле, шта се начини за кратко време.

И Ранку се нимало то не допада. Већ почео мислити, да мора томе бити каквог јаког узрока.

Да је Ранко Милицу волео, не би се поколебао. Нешто се и он под морање жени а бацио је око више на велику сермију газда-Илијину него на Милицу.

Није ни шала! Леп салаш па кућа! Од оца свог нема се баш много чему надати: није баш у њих велика газдашага а много их на талу.

Испросио Ранко Милицу. Већ су и јабуку пили и још он не мисли озбиљно на венчање. Имао он девојку и у селу па жао га, да ју остави. А волео ју јако.

У том се пронео глас, како је Милован отишао због Милице. А нашло се, ко је и Милицу кудио. И највише бирташица Соса.

Соса је бирташица у првој крчми сеоској за простији свет. Код ње игра недељом и свецем коло. Момци и девојке из целог села иду у њен бирцуз. Па и Ранко је ишао. Тамо се и момчити почео: играти тамо научио па и вино пити.

Није Ранко само недељом ишао Соси. Бивало је тога и тежатником. Једаред ишао, што код куће посла имао није, други пут, да се разговара, да се прошали мало.

Увек се нађе код Сосе друштва. Бирташ и бирташица су увек код куће а врагови су обадвоје. Збијаће шалу, разговараће се три дана и никад краја ни конца.

Кад бирташица разврзе разговор а бирташ упре очи у њу па ни не трепће, тек кад-и-кад шмркне, — тад се ужива.

Мора Ранко у њу да гледи. Све се чуди толикој мудрости у једне жене.

Зна Соса, шта ради. Хвата она свог рачуна са Ранком. Оставио он код ње већ лепу крајцару. А и по гдекоји меров жита изручила је Соса у свој кош.

Колико пута прекардашио Ранко! А Соса је онда увек најбоље рачунала. Добра је рачунџијница! Није то баш ни рђав посао!

Штета, ако Ранко престане Соси долазити! А престати мора: ето жени се.

Отац и мати одвраћали Ранка, да не иде Соси. Шта ће он тамо сваки час? Па шта ће и у тежатник? Доста је за њега недељом и свецем.

Слабо је помагало.

Па нек не иде сад бар. Није ред. Нека се штимава. Шта ће свет рећи?

Ал баш сад највише и иде Ранко. За две недеље венчаће се и опет као слеп иде у биртију.

Не познаје Соса Милице. Откуд ће ју тако знати, кад је из другог места. Опет зна она за Милицу и хоће баш да каже. Нашла се жена у послу. Пријатељује она Ранку.

Рада била Соса, да одврати Ранка од женидбе. Говорила му већ и говорила. Подметала и друге, да му казују.

Није још помогло. Соса се досетила. Како би било, да ожени Ранка са својом братичином из С. Не би ни то за Сосу згорег било!

Сирота је, истина, девојка, та њена братичина, али врло лепа. Баш красна девојка. Ранко ју је виђао већ, па бог-ме му се и допала. А како и не би, кад се свак, когод ју видео, чудио њеној лепоти.

Мора се Соса журити. Да не буде већ доцкан!

Колико је Ранко трчао сваки час Соси, толико га она још више призивала. И она и муж јој пунили Ранку главу којечиме.

Приповедали му, како се Милица волела са слугом у оца јој. Па онда, како Милица неће за њега, за Ранка. Мати ју натерала. И то баш због тог, да јој кућу не осрамоти, да не пође за слугу, за неприлику своју. Додавали су, зашто баш да он, Ранко, тако красан момак, да Јовићеву кућу извлачи из срамоте Није то Милица заслужила! А није баш никаква ни девојка. Да јој није оне сермије, била би последња у целом селу. Овако има, па одмах је на гласу девојка!

Сад је тек пуцало Ранку пред очима. Сад тек зна, зашто је Милица онако невесела, откако ју он испросио. Сад се тек сећа, што се девојка од ускрса тако губи, што гине и вене.

Нашло се још злих језика па Милицу из рачуна оговарали.

Слуша Ранко тако а све му се мути по памети. Све се више бори. Колеба се. Није на чисто сам са собом. И би и не би.

Излазила му пред очи и његова девојка а Соса непрестано хвали своју братичину. У звезде је kуje. Није само, да је хвали, већ је и у госте донела. Нека је ту. Нека је Ранко гледи. Нека види још добро ту дивну девојку.

Не мисли Ранко на њу баш много и опет двоуми.

У том пукне глас, да је Милица пала у кревет: поболела се.

Јесте, Милица је слаба али је на ногама. Свет изнео, да је легла у кревет а Соса једва дочекала.

Приповеда она, где кога ухвати, како је Милица у јектици. Ранку још није рекла. Чека и вреба прилику. Скоро ће му казати. Та где би он узео нездраву девојку!

Чуо је Ранко пре него што му Соса приповедила, али није ни она с ума сметнула. Па још како је накитила. Не уме то баш свако.

Сад је Ранко био на чисто.

Дошао је од Сосе зле воље. Љутит рекао оцу и матери, да врате сутра све дарове Миличине. Он квари. Неће да ју узме. Не треба њему девојка под фалинком.

Отац и мати да искоче из коже. Не даду ни прословити. Како би се они тако срамотили! Ето направили већ и толики трошак, па сад да се поквари. Нек се Ранко још размисли. Нек чека још који дан!

Не помаже ништа. Ранко вели, не треба да се више размишља. Он је већ смислио.

Сутра дан говоре родитељи. Не асни! Ранко каже, да ће сам поручити па и дарове вратити.

Шта ће? Отац и мати немају куда! Упрегну коње па управо Влајку у Б. Рекну му, шта је у ствари. Не би они, боже сачувај, кварили, ал њихов деран неће Напунио му неко главу а они не могу, да му избију то из ње.

И проводаџијница се нашлу у запари. Било у ње чак и суза. Није шала, тако се обрукати код куме и кума. Но чује, да друге помоћи нема.

Ранкови родитељи вратили се а Влајкова жена однела дарове Милици и њеној матери. Рекла им, шта је и како је. Па додаје, да Ранков отац и мати не траже своје натраг. Поклањају Милици, несуђеној својој снаји. Они ју воле и волиће ју увек, а сина не могу натерати, да ју воли и узме.

Као да је гром из ведра неба ударио Јуцу! Тако је изгледала. Укочила се од чуда! Не мож

речи да изусти а рекла би коју. Силне мисли појуриле јој у главу. Опет нема речи!

Тек једва ће почети и — са клетвом. Куне она Ранка, што осрамоти тако кћер њену, што осрамоти Илију па њу, што осрамоти целу кућу и целу фамилију.

Већ је у јарости. Да јој је Ранко ту, зло по њега. Није ни куми остала дужна. А она ни да би беле. Увиђа и сама, да је крива, што је Ранка наводила. Пући ће сад у целој околини, како је момак девојку осрамотио: оставио ју. Ко ће се још усудити, да ју ма кад запроси? Томе је и она — проводаџијница — крива.

Тога се баш и Јуца боји па све и зелени и бледи а куми говори. Није то мала ствар, девојка била под прстеном и онда ју момак оставио. Страшно је то.

Милица је пропала. Том је и Јуца крива. То признаје у себи. Па то је баш и мучи. То је и гризе. Сатрће ју.

Милици је чисто мило било. Али се опет није обрадовала нимало. Право јој било, што неће поћи за Ранка а неправо, што сад Милована нема. Где је он сад? Шта је с њиме? На њега је прво помислила. Истерали га готово из куће. Отишао је и никад се више вратити неће!

(Свршиће се.)

СМРТ АЛИ-БЕГА*)

ПРИБИЉЕЖИО ЂОРЂЕ СВИТЛИЋ У БЈЕЛИНИ.

Кад умрије беже Али-беже,
Оста млада Али-беговица,
Остаде јој Смајо сиротица.
Али-бегу хоџе долазаху.
Али-бега хоџе изнијеше,
По љубу му свати долазаше;
Али-бега хоџе окупаше,
А љубу му свати запросише;
Али-бега у ћефил¹) завише,
А љубу му свати испросише;
Али-бега хоџе понијеше,
А љубу му свати поведоше.
Расплака се Смајо сиротица,
Сви га свати по редом тјешише,
На посљетку очу Асан-ага;
Тјешио га, утјешит не може.
Ражљути се ага Асан-ага,
Баца њега у јелове гране.
Али-бега у мезар²) спустише,
А љубу му свати доведоше.
Пита љуба своје заовице:
„А ђе ми је Смајо сиротица?“
Заовица снахи проговара:
„На њега се братац ражљутио,
„Бацио га у јелово грање.
Грозне сузе љуби ударише,
Па је љуба тихо говорила:
„Вјетар пуше, мога Смају нише,
„А он мисли, да га мајка љуља.
„Није Смајо, није, драга душо;
„Ево мајке у бијелу двору,
„А у двору аге, Асан-аге,
„Сад на Смају роса попанула,
„А он мисли, да га мајка купа;
„Није Смајо, није, драга душо.
„Сад на њега бијел бехар³) пада,
„А он мисли, мајка га облачи;
„Није Смајо, није, драга душо!“
То изусти, а душицу пусти.
Живо јој је срце препукнуло.

*) Ову песму казивао ми је мухамеданац Ариф Рудаљ. — Ђ.Св.
¹) Мртвачке хаљине ²) гроб. ³) цвијет.

РАЗНИ ПУТЕВИ.

ПРИПОВЕТКА МИЛАНА САВИЋА.

(Наставак.)

XXI.

Па реци ми, брате, како се десило, да сте дошли амо? запита Милић Лукића и поведе га из баште. Та још сам те молио, да не кажеш ником, где сам.

— Нисам ја ни казао ништа, правдао се Лукић, дознале су од кочијаша.

— А?

— Него, сад ти мени реци, како си дошао у ово друштво? запита Лукић Милића.

— Ти мислиш глумце? Дошли су јуче сами. Дружина је у Руми, па су ови дошли, да се разоноде. Био сам и сам изненађен.

— Па у тој изненади нашао си се и с дилбер-

Маром, поче Лукић и погледи Милића мало са стране.

— На то је из дуга времена, одговори Милић. Био сам се већ зажелио друштва.

— Мх, мумлао је Лукић, па на послетку ... твоја је ствар. Па шта вели?

— Не вели ништа, рече Милић, избегавајући Лукићев поглед.

— А мисле л' дуго остати овде?

— Данас иду.

— Него, мени се као чинило, да је неко био још већма изненађен него ми остали, поче Лукић.

— Не знам, ко би то могао бити.

— Не знаш? Хоћеш да ти кажем?

— Мани се, молим те, одговори Милић и стане. Замишљено је гледао пред-а-се и на Лукићеве речи није више одговарао ништа. Лукић га је само гледао и махао главом а неки несташни осмех превлачио му се преко усана. За тим пођоше оба пријатеља даље.

— Реци ми, Љубице, а што си се ти тако изненадила? запитаће Даринка своју пријатељицу. На путу си била још тако весела а сад си ућутала и нећеш ни да ми одговориш.

Љубица је ћутала и сад, са обореном главом ишла је поред Даринке и не пазећи на њене речи. Даринка је морала поновити своје питање.

— Нешто ме је немило дирнуло, рече једва Љубица.

— А шта то?

— Не могу ти казати.

— Ваљда није призор између Милића и Маре?

Љубица није одговорила на то питање и Даринка се морала задовољити својим сопственим умишљајима. Она је, да богме, знала, да Милић одлази већ годинама у Живковићеву кућу, па и онда још, кад је престао бити њен прецептор. Али није ни мислила на то, да ће се из тог познанства развити ваљда какав нежан одношај. Жене су иначе у таквим стварима врло оштроумне, много оштроумније од људи, па опет јој се отела из вида могућност та, можда с тога, што је у последње време имала и сувише посла са својом љубави. Но догађај у сеници, Љубичин слаб и врисак и нагло, чисто грчевито трзање руке њене, коју је држала у својој, отвори јој на мах очи. Сад јој је било све јасно. Па опет, видећи своју другарицу тако снуждену, није хтела на мах да је пита, у чему је ствар. Она је мислила, да ће лагано, странпутицом доћи пре до тога, да сазна све, а уједно ни да Љубицу немило не дирне.

— А што би то примила к срцу, поче Даринка после подужег ћутања.

— Не примам то к срцу, рече Љубица чисто јогунасто.

— Па шта је онда! Зашто ми не би рекла, можда би ти лакше било.

— Не срдим се ..., поче Љубица, није то узрок ... а и како може бити, та он је слободан ... може радити ..., више није могла говорити, грлоце јој се стегне и она поче горко плакати.

— Ходи на моје груди, рече Даринка, а и преко њених се очију навукоше сузе, склони лице у моја недра, исплачи се ... лакше ће ти бити.

Љубица је учинила, што јој је Даринка рекла; била је без своје воље, као мало дете. Сузе јој текоше све већма а Даринка је тешила, како је могла и сама. Пријатељице беху одмакле у шљивик и нико није видео тај призор, осим — Маре, која се такође ту нашла, сама самцита, јер њојзи није требао нико да је теши.

Кад је спазила то, жалосно је почела махати главом и неко уморно смешење показало се на њеним уснама. Она је, чим је оно устала са клупе и прегледала друштво пред собом, добро приметила, како се сви ђаволасто смеју, а само Љубица да је ванредно узбуђена. Положај свој схватила је одмах и образи су јој почели горети, које са неугодног положаја које пак што је била уверена, да је Милић хтео да је обмане, тим пре, што је нагло узео Лукића за руку и с њиме се удалио, а њу више ни погледао није. Стид са недостојног понашања му, срам, што се дала на тренутак навести, да верује његовим речима, и јед, што је ево тако преварена! Милића је у тај мах презирала, Љубицу је само жалила а на себе се највећма љутила. Па сад, кад је видела, да Љубица плаче, а њој се нешто стегне у грудима, и заиста, и она је у тај мах желила, да плаче, али јој се није дало. Стотину мисли летале су јој по глави и на послетку јој врела суза ипак даде олакшицу. Она се лагано приближи Даринци и Љубици, а првој још из далека даде знак, да је остави с Љубицом на само. Даринка је разумела тај знак и лагано се хтеде уклонити, али Љубица је држала чисто грчевито.

— Ево долази неко, поче Даринка.

Љубица се одмах трже и бојазљиво се обазре. Пред њом је стајала Мара са благим, чисто сестринским осмехом. Љубица је била изненађена, али израз на Марином лицу улије јој поверење и она јој сама пође на сусрет. Даринка се лагано уклони и стане неколико корачаја од њих, да их ипак има пред очима.

— Биће вам за цело чудно, што сам дошла амо к вама, поче Мара лагано и погледи Љубицу. Видела сам вас овде случајно, и видела вас, али не

хотећи, да сте на грудима пријатељице ваше тражили олакшицу срцу свом. И тражите је, госпођице! Ах, да је могу бар наћи и ја!

Мара је на тренутак ућутала, као да је сабирала мисли, као да је тражила изразе, што их хоће Љубици да саопшти.

— Ви ћете можда, госпођице, у мени гледати обичну девојку, глумицу, која иде за тим, да се само проведе, која олако верује ласкавим речима и која можда иде за тим, да се по што по то — удоми, уда. Али то немојте, госпођице, јер хоћу пре свега да имате о мени добро мњење, да, добро мњење.

Љубица је ћутала све до сад, па ни сад је не хтеде прекинути. Лагано је махала главом, као да Мари хтеде тиме рећи, да само настави.

— Случај ме је довео амо, поче Мара опет. случајно сам се састала с — њиме овде. Био је нешто суморан. али га је брзо напустила сета и он се с нама веселио. Мене је одликовао ванредно и, право да вам кажем, мени је то ласкало, заиста, госпођице. Приповедао нам је о својој самоћи, речи су му текле из чистих груди — бар мени се тако чинило. Преснички је описивао своје самовање, своје мисли, па нас је и водио на оно место, које му је било најмилије. Уживала сам у његовим речима; та наш свет не уме тако да говори. Изгледало ми је као да пред-а-мном отвара душу своју, као да мене, баш мене хоће да одликује својим поверењем. И то ми је ласкало, јер сам из његових речи увидела, да ме не гледи онаким олаким очима, којима се обично гледе девојке наше струке. Наш разговор у сеници, пре него што ћете доћи, почео ме је мирити са светом и са кривим му схватањем о нама. Моје срце, које није до сад веровало ником, поче се чисто топити под утицајем искрених му речи и погледа. Почела сам му веровати. јер је говорио нешто, што до сад још нисам чула никад... али није исказао све, тек је само наговестио — — кад сте се ви показали. У један мах био је други. Изгледао ми је, као да се стидео, што сте га затекли у друштву са мном, и одбегао је, као дете, ког ухвате при каквом рђавом делу. У мени је почело да кипи; срамота у мало што ме није опхрвала... ја се чудим и сам, што сам још тако мирна. Госпођице, будите уверени, да с њиме никад, никад више нећу прозборити ни речи. Па, — и Марин глас поче бити тако меќан, тако благ, — ако ви према њему осећате нешто више него обичну наклоност, умирите се... ја вам нећу бити на путу. Још данас, сад одмах, идем натраг, и ако се видимо икад, познавати се нећемо.

— Не, не, рече Љубица чисто живо, ја немам никаква права. Није он мени говорио ништа, ништа о... љубави. Ми се тек знамо, онако овлаш знамо. Не, госпођице, ја немам никаква права.

Тешко је било Љубици изговорити те речи; у њој се борило све против и најмањег признања, она је хтела да отклони и сенку од себе, да она Милића љуби.

Мара се само насмешила.

— Што ваше речи ево поричу, рече лагано, то су ми мало пре потврдиле ваше сузе. Ја верујем вама, да вам он није говорио ништа о љубави; али да ви њега не љубите, то не могу веровати. Немојте се срдити, што вам то велим. али верујте ми, ја нешто познајем људе.

— Имате право, госпођице, поче Љубица, а глас јој је бивао све лакши и лакши, али кад мени није казао ништа а вама је казао, то је онда јасно, да *вас* љуби а не мене. Па кад је тако, онда... Љубица није могла довршити своје речи и једва се могла задржати, да се опет не заплаче.

— Али *ја* њега не љубим, рече Мара и подигне се поносито, и кад когод *њега* љуби, треба да га има.

— Али кад он љуби вас!

— Не верујем ја њему, рече Мара озбиљно, биће да се у самоћи својој зажелио друштва, зажелио људи — ја сам се случајно нашла ту, а он, препун осећања, обмануо је не само мене него и себе. Он за цело није мислио на мене, и тек само кад ме је видео, сетио ме се. Шта је био повод, да је почео да ми се удвара, не знам, можда је какав душеван притисак дао тежњама његовим такав правац а ја сам била случајно магнет, који је навукао буру његове душе на себе. И да је дошла ма која друга девојка, он би њојзи говорио тако исто, као што је говорио мени. Није личност овде у питању, само је предмет, и да сте се нашли ви, госпођице, до сад би сте већ били споразумни.

— Није тако, није, говорила је Љубица.

— Видићете. да ја имам право, рече Мара. Ја сам међу тим прегорела све. Љути ме само. што сам била у кривом положају, иначе заборавићу све још пре него што пођем. Вама стоји од воље, како ћете се даље понашати према њему; али никад, госпођице, никад немојте пожалити на мене. А сад хајдмо опет у друштво, тражиће нас.

И Мара узме Љубицу испод руке и пође према Даринци, која им је такође пошла на сусрет. Све три, с Маром у среди, пођоше опет у башту, где се остало друштво почело купити. јер је манастирско звоно јављало. да је време вечери.

Милић се тргао, кад је видео Љубицу и Мару, како иду заједно као најбоље пријатељице; али их

је обилазио, и шалећки се окрене Драгињи и Дражићу и поче с њима разговор. Мара са својим друштвом приступи Станићу и Станићки и рече им, да би ваљало, да иду кући. Но Теофан, који се таман показао и госте лично на вечеру звао, био је томе противан. „Кад већ мора бити а оно после вечере, пре вас не пуштам никако“, говорио је одсудно.

Кад су гости заузимали места за совром, чекао је Милић, док сви поседају, за тим је сео на исту страну, где је била Мара и Љубица, само што је између њих и њега седила још и Даринка и Машић. Говорио је додуше, али се видело, да је све то усиљено и одануо је, кад су глумци поседали на манастирска кола и кад су се кренули. Мара се опростила најсрдачније са Љубицом; Милића није ни погледала. То је овај добро осетио и ма да је љутито стиснуо зубе, ипак се чинио иначе невешт.

Кад су глумци отишли, врате се заостали гости опет у трапезарију, али без Љубице и Даринке. Оне су отишле у своју собу, изговарајући се тиме, да су уморне. Људи остадоше сами. У први мах владала је нека непријатна тишина међ њима; сваки је осећао, да се мора претварати, кад хоће да говори, и тако је тек Машић отпочео диван, јер је почео да говори о неутралној теми, о политици. Самујило није био за столом, остао је био да преноћи на гумну, јер је посао био највећи. Тако су се могли људи изговорити о политици и о народним стварима, а да се не боје, да их слушају непозване уши.

У току разговора дођоше и на другу тему. Гости су говорили, како ће се сутра вратити, само се Милић није изразио никако; он је о том ћутао, јер није био ни сам на чисто, шта да ради.

* * *

Милић је те ноћи врло немирно спавао, будио се сваки час, а кад је опет заспао не дадоше му којекакви снови, да мирно спава; све се једнако трзао и пред зору се сав уплашен пробудио. Није могао у први мах да се разабере, а кад је дошао к себи, није се могао да сети, шта је сањао, ма да је знао, да су га мучили рђави снови. Нагло устане из кревета и почне се облачити. Кад је био готов. изађе на ходник. Ту се састане с Теофаном и запита га, да л' му може дати кола; он би рад отпутовати. Теофан се зачудио том питању и поче га задржавати, али Милић се није дао наговорити, и тако не остаде Теофану ништа, него заповеди кочијашу, да хвата. Милић преда Теофану неку суму новаца, којом дарива манастир, спреми на брзо своје ствари и четврт сата за тим био је већ на путу у Ириг. У хитњи својој није ни приметио, да су га из баште гледале Даринка и Љубица.

— Боље је тако, рече Даринка, осећа да је крив, па се уклања.

Љубица, која је синоћ саопштила својој пријатељици разговор са Маром, није одговорила на то ништа; само је узданула, а сама није знала, за што јој је у тај мах тако тешко у срцу, да би се најрадије по ново исплакала на недрима своје друге.

— Тако сам се радовала кад смо пошли у манастир, рече, кад су излазиле из баште, а сад сам опет тако тужна. Можда би боље било, да нисам ни дошла.

— Не знам, примети Даринка, али ми изгледа као да је овако ипак боље. Једаред је морало изаћи на видик; бадава, не може се наклоност претајити. Па онда, помисли и то, шта се не би можда десило, да нисмо дошли! Можда би се Милић изразио Мари са свим — па онда! Шта би онда било?

— Овако сам бар на чисто, рече Љубица.

— Немој очајавати; ко зна, како ће се ово свршити, доврши Даринка разговор.

Међутим су ушли били у манастир и састали се с Машићем и Лукићем, који су од Теофана већ дознали, да је Милић напрасно отпутовао. И њима је била покварена радост, али су се опет трудили, да се зла воља не види на њима. Ревносно су ишли за тим, да Даринку и Љубицу забаве. Шетали су се с њима по шуми, Лукић се шалио, Машић певао, али суморне облаке са Љубичиног чела нису могзи разагнати. Па и на самом Лукићу могло се приметити, да је усиљено. Њега је, као и остале, изненадио јучерашњи призор; он није ни мислио, да је Љубица Милићу наклоњена. Он је држао, да они своје познанство настављају тек само обичаја ради, и да и не мисле на љубав, те се надао, да ће му баш Милић бити проводаџија код Љубице. Па сад! Али Лукић није био човек, који би сентиментално опустио главу. Додуше, за њега ја тај проналазак било немило разуверење, али — шта је знао радити. Заљубљен није био тако да очајава; он је мислио просити Љубицу, јер ју је поштовао и уважавао. Но, кад није могуће, слегао је рамени, лако уздануо и поче на друго што мислити, особито кад му је најбољи друг био као неки супарник.

Кад се друштво вратило у манастир, било је нешто мало ведрије. но опет за то одмах се после ручка крену кући. Теофан их је тешко пустио, особито Лукића, и при поласку рекао му, да дође опет, јер још ће проћи неко време, док се архимандрит врати. Лукић се није могао обећати, и тако се крене друштво у Нови Сад. **(Наставиће се.)**

СУЛАМКА.

ЖАЛОСНА ИГРА У ПЕТ ЧИНОВА. НАПИСАО ФРАЊА КАЈМ.

ПРЕВЕО БЛАГОЈЕ БРАНЧИЋ.

(Наставак.)

ПРИЗОР ДЕСЕТИ.

Промена: Шума, као у првој радњи. Лагано долази чак из дубљине и иде напред на позорницу

Суламка.

Куд иде он, за ким ми душа мре?
Говор'те, ћерке Јерусалимске!
К'о кедров раст је висок његов ра̂ст,
К'о ливан му је чело поносно.

У шуму дођи! Наш је престо ка̂м,
Кров бујно дрво — ћилим трава та,
Од ружица̂ је сплетен душек наш —
Починућемо слатко — мекано...

У ноћи било, ја сам спавала —
Од једном пренем, чујем слатки глас
Код браве станем, да ослушкујем —
Ал' свуда пусто, свуда црни мрак.

Да тебе нађем, одем у гору,
На вапај мој се одзва лишће, шум...
Да тебе тражим, сиђем чак у до̂ —
И стигох доле под Јерусалим.

О, где је драги? питам народ сав —
Говор'те, ћерке Јерусалимске!
К'о раст у кедра висок му је ра̂ст —
К'о ливан му је чело поносно.

О, леп је драган, ћерке, он је леп,
К'о вита палма витак му је стас,
Код мене ј' био ноћас, држах га
К'о миртов сплет на својим грудима.

О, чедо моје душе, врати се!
Завапила сам. Ту ме стража чу —
На градских вратих... па ме погнаше;
Исмејаше ме, што за тобом грем!

У шуму дођи! Наш је престо ка̂м,
Кров бујно дрво, ћилим трава та —
Од ружица је сплетен душек наш —
Починућемо слатко — мекано...

(После мале почивке — ухвативши се за чело)

Мирјама има право. — Сан је то —
На јасном дану то сам снила ја.
Шта веле? Дошла нека краљица
Из туђе земље — љупки женски створ,
И већ занела цара чарима?
Занела? Њега? Је-л' то истина!...

(Узабере један цветак па га баци.)

Свакидањ цветак тај се раскида,
Па тако и то! — Ја сам спремна. О!
Ал' тад не дођ'те с милосрђем — тад!
Баш онда ће се дићи понос мој:
Суламку к'о да жали!... Чему? Што?
О завидите, пре јој завид'те!...

(Прибере се. Веселије.)

Но баш сам дете. Сав тај говор њин
Зар мора бити баш и истинит?
Не! Не верујем; чујем срца глас:
Ти сама иди, види оком то,
И увери се ухом рођеним,
Е да-л' те и сад љуби. — Све је лаж!
Зар сумња! Сумња — њега достојна!
Ил' неверан је — јер га нема сад!
Па доћ' ће после — ја му верујем.
Ал' ако неће? Ја му верујем.
Поднећу све и надаћу ти се —
Па да ти кликнем срца веселог:
О, мој си, мој си, срце срца мог!...

ПРИЗОР ЈЕДАНАЕСТИ.

Суламка. Мирјама са Бен Јохајем долази из дубљине

Мирјама.

Ен' тамо стоји. Јави јој се сам.

Бен Јохај.

Помаже Бог! Сад већ сам непознат?

Суламка.

Бен Јохај?

Бен Јохај.

Весник ваш и пријатељ!
Од цара носим поздрав Суламци.

Суламка.

Од цара? Хвала! Ипак — не схваћам,
Међ' нама лежи, брале, горка коб,
И чисто жалим, где цар нађе *вас*
За то посланство — никог другог зар?

Бен Јохај.

Гле жиг и прстен.

Суламка (гледи прстен).

Познајем — к'о знак
Посланства твог. Па шта ми жели цар?

Бен Јохај.

Да будем кратак — неугодна вест

И иште то. Колико препатих
Од овог дома — ипак жалим сад,
Што морам да му црн глас доставим.
Цар јавља, да ти оста милостив,
Ал' јер је неву сад баш довео,
Награђује те — даје на поклон
Сву кућу ову — све ту градине,
Силество блага и — да изабереш
Најлепшег роба, да ти буде — муж.
Ал' никад више века читавог —
Не крочи стопом у Јерусалим.
И од сад ће ти бити наклоњен,
Ал' вели, да те више — не љуби.

(Суламка се стресе.)

Мирјама (држећи је).

Не уплаши се — Бен је слагао!
Зар ниси? Признај, да си лагао!

Бен Јохај (подругљиво).

Све к'о што рекох. Он је довео
Балкиду — круну земље арапске
И она поста сада царица.
Да лепше јављам — сам бих волео.

Суламка (исправивши се).

О, лажо! — О, да живи отац мој,
Да нисам жена, нејак, слаби створ,
С Рахилом те је шибат' требало —
Да мене овде ти залуђујеш!

Бен Јохај.

Па како хоћеш: веруј — не веруј —
Ја рекох, сврших. (Себи). Ујед за ујед!

Суламка.

Прстен си от'о — печат украо,
Јер ти си подлац, јадни крадљивац,
Ти цара ружиш! Али чуј ме сад:
Колико год сам пута плакала,
Да цар убици главу остави —
Сад то ћу баш од њега искати:
Не рад свог срама, већ што нечовек
Свог цара хулиш — као нико још!

Бен Јохај.

Е добро. Сад си љута. Доћ' ће крај —
И крадљивац ће право имати.

(Баци кесу једну, пуну злата.)

А то ти шиље Сабска краљица,
То злато — јер те жали искрено.

Суламка.

Ви'ш, шта још не зна! Хуло јефтина!
То она ради — па те платила
И љубав моју мисли — купиће!

(Смеје се.)

О, варате се! Вараш с' и ти с њом,
И скупо ћете, крвљу, платити,
Сад само да сам откуд човек, сад —
Па да те смрвим као бесног пса.

Мирјама.

О ћути, сестро, ћути, мани га!
Знаш, како му је каз'о отац наш,
Убица да је Урје, друга свог!
Па како га је после истер'о,
За жену кад је мене просио —
Изгонимо га тако и ми сад.

Бен Јохај.

О, идем и сам. *Злато* дигните!

Мирјама.

О, иди само!

(Бен Јохај оде.)

Суламка.

Сестро, што ћу ти!...

(Окренувши се види Симона. Овај долази из дубљине. Нема запетост.)

ПРИЗОР ДВАНАЕСТИ.

Симон. Пређашњи без Бен Јохаја.

Симон.

Е тако још ме не умори пут!
К'о тај сад натраг из Јерихона.
Сад бих ја гласник — никад више, знај!
Дај јела, пића — хајде у собу!
К'о болна мува сад сам уморен,
Ког хоћеш шиљи, мене више не!

Мирјама.

Па хаjд унутра.

Суламка (хватајући га за руку)

Стани, Симоне!
Стан', кад те молим, шта је, где је цар?
Виде-л' га, реци!

Симон.

Видех!

Суламка.

Но? Па шта?

Симон

Па — жив је!

Суламка.

Жив је! Шта ће рећи то?
Опасност ипак — зар је истина?

Симон.

Ни слуш'о није, што му светујем,
А около су били гости — тма!
Јер, веле, ту је Сабска краљица.
Сад шта му буде — не помогосмо!

Суламка.

Сад шта му буде? Грозно! Симоне!
Је-л, *већ* је било? — Само штедиш ме?

Мирјама.

Унутра хајд, унутра! Сестро, мир!
Унутра, кад те молим, ћути већ!

(Мирјама оде.)

ПРИЗОР ТРИНАЕСТИ.

Пређашњи без Мирјаме.

Симон (хоће за њом.)

Да, хајдмо!

Суламка (ухвати га и задржава).

Стани — како рече, жив?
Је-л', жив је?

Симон.

Жив је.

Суламка.

Чудни човече!
Но ко му грози — ко га заклања?

Симон.

Ко други? Његов рођен лакоум!
Како ми рече један трабант њин —
На путу натраг из Јерихона,
Постоји сад већ тајна завера
И дворска стража, веле, држи с њом:
Бен Јохај, п'онда пророк Ахија
На челу стоје чети склопљеној,
Јеровоама дижу за цара —
А он је давно тако омиљен:
Обожава га народ. Биће пир.
С Балкидом када седне Соломон
На престо — тад ће једну буктињу
Да баци Бен у црни ноћни мрак
Те дати знак да скоче, јурну сви —
Из храма. Пророк и Јеровоам
Повешће војску и свет узрујан;
К'о бурни вали нек поплаве све.
И Мемнону се трабант обраћ'о —
К'о лекар стоји близу цару свом,
Па да му каже — — ал' све узаман,
Ни чути цар . . . Но камо јело то?

(Оде на десну страну.)

ПРИЗОР ЧЕТРНАЕСТИ.

Суламка без пређашњих.

Суламка.

Он jê и није! — Ид'те само сви!
Па не мож' бити? Мора бити — но!
Тек једна реч па живот избављен!
Што дршћем тако? То опасност зар?
Да Соломона спасем — шта је смрт!
Ал' како? Пут још тај да изберем:
Кроз баште, двор, кроз силне капије —
Што бијеш, срце? — Светле буктиње
И мирис цвећа нека су ми вођ,
Сјај око гошће, Сабске краљице,
Јест јасан да се смотри Соломон.
Хајд, напред! Нисам жена — човек сам.

(Одјури према дубљини. — Завеса пада.)

(Наставиће се.)

НАЈСТАРИЈЕ СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

IV. ЛЕГЕНДЕ.

(Свршетак.)

Овако грешан свет морао је казнити Бог великом и дугом сушом, која престаде тек треће године. Споменусмо, да се такова казна слаже са оном у библији. Али споменусмо и то, да има више врсти казни. Бог је казнио Содому и Гомору ватром, а пре тога грешан свет потопом. А у Грка наићићемо на скаску, како је Бог казнио потопом. Скаска је та позната под именом: Девкалијон и Пира.

Ево јој садржаја:

„Кад је по земљи ходио људски род од туча, па кад је Јупитар, господар света, дочуо, каква чуда и покора тај род чини, науми, да се сиђе на земљу, те да у људском облику пође по земљи. Али свугде нађе, да је још црње и горе, него што се био разнео глас. Једно вече, касно већ, дође у дом краља у Аркадији Ликаона; у дому том нису баш радо дочекивали госте, а за домаћина је цео свет знао, да је дивљак, суров. Зевс знацима покаже, да је дошао један од виших богова са Олимпа, те народ стаде падати ничице пред њим. Но Ликаон узе да се руга тим побожним молитвама. „Дај баш да видимо“ рече, „да ли је то човек или заиста бог!“ Науми да из небуха нападне на свог госта, те да га умори, и то око поноћи, кад гост буде у сну. Али још пре тога закоље сиротог неког таоца, што су му га послали били Молошани, скува удове, који се још нису били ни охладили, у кључалој води, или их на ватри испече, те донесе на тра-

пезу своме госту за вечеру. Јупитар је све провидио био; кад су метли пред-а-њ вечеру, скочи са трапезе, па осветничким огњем сагоре дворе безбожнику. Сав застрављен побежe краљ у поље. Хтеде да зажали на своју судбу, али у место да му са усана сађе људски збор, разлеже се урлик, хаљине му се претворише у длаке, руке у ноге; постаде из њега крволочан курјак.

Јупитар се врати на Олимп, посаветује се са боговима, па намери, да потамани неваљали род људски. Хтео је да распе муње по свем свету; али се побоји, да ће се етир запалити, те осовина васионе изгорети. За то одустане од тога, да муње по свету распе, па баци на страну буздован, који су му киклопи сковали били, да њиме грми. Реши се, да са неба слије пљусак на сву земљу, те да тако људе водом потамани. С места затвори у Еолове пећине северни ветар и све ветрове, који растерују облаке, па само пусти јужни ветар. Слети ти тај на земљу на влажних крилих; грозно му лице црно као ноћ, по бради му се натуштила облачина, са белих му власи лије читава река, маглуштине полегле по челу, а са груди цури вода. Примаче се небу, руком дохвати облаке, који се у наоколо накупили били, па их стаде цедити. Гром загрми, киша стаде сипати са неба; под силном буром клонуше усеви, пропаде нада сељаку, оде с милим богом тешки посао, сав труд преко целе године. И Нептун, брат Јупитров, притече му у помоћ, да свет утамане, па сазове све реке (јер је он био бог мора и свих река и сваке воде, где је год има), те им овако прозбори: „Разлите се, колико вам драго, продрите у домове, разбите насапе!“ Реке га послушаше, а Нептун сам троножац свој забоде у земљу, земља се сва затресе, а воде на њу појурише. Те тако потекоше реке по ливадама, покрише поља, истргоше из корена дрвље, порушише храмове и куће. Је ли гдегод остао двор који, то му је ипак вода за час прешла преко главе, па и највиши торњеви утонули су у море то. Није човек могао разазнати, где је море, где ли сува земља; све је било сама вода, море бескрајно. Свет се гледао да спасе, како је ко могао: једни се попели на врх највиших брегова, други опет сели у чамац, па веслају над кровом утонулога дома или над виноградом својим. По грању шумском вијале се рибе; вепри и јелени се подавили; читаве народе прогута вода, а што вода не достиже, то помре од глади по гори пустој, необделаној...“

Даље се приповеда, како се спасао само Девкалијон, син Прометејев, са својом женом Пиром, јер му је отац казао, шта ће бити, те му је начинио лађу.

Бог је дакле морао сићи у људском облику и ишао је по земљи, да види, како живе људи. Последица тог његовог пута била је страшна, јер ево читасмо, како је због силног греха, у ком је огрезао свет и онај владар, пустио воду на земљу и сав свет потопио. И ми Срби имамо једну народну пе́сму, која је садржајем својим сасвим слична овој скасци грчкој о Девкалијону и Пири. Песма је та: „Љуба богатога Гавана“. У њој се пева, како је Бог заповедио анђелима, да иду по свету, да виде: „знаде л' сваки за Бога и за име божије“.

Место самога Бога иду анђели, ал у облику људском, као и сам Бог у оној скасци. Путујући анђели по свету наиђу на дворе богатога Гавана, који је трошио на сву меру, а и могло му се расипати, али није гледао на сиротињу, није јој чинио добра. Не учини тога ни божјима анђелима, који просише милостиње у Гавановy двору. Оно место тога наиђоше на грдњу и срамоту. Анђели оду Богу и кажу му, како је на лемљи, а Бог казни Гавана и његову жену Јелену, „поноситу госпођу“, јер овако рече Бог:

„Чујете ли, анђели!
„Сиђте с неба на земљу,
„Па идите ка двору
„Богатога Гавана,
„На двору му створите
„Балатино језеро,
„Ухватите Јелену,
„Поноситу госпођу,
„За грло јој вежите
„То студено камење —
„За камење вежите
„Нечастиве ђаволе,
„Нек је возе по муци
„Као шајку по мору.

И у народној песми: „Ђакон Стеван и два анђела“ имамо нешто из такове скаске. У тој се песми пева, како су два стара путника били код ђакона Стевана, да виде, шта он ради. Била је баш недеља. Путници запитају њега и његову жену, за што баш недељом да раде, „да сеју белицу шеницу“. Они му одговоре, да морају и недељом да раде, јер ране на свом двору девет немо и девет слепо.

Деца проговоре и прогледе, а једно чедо проговара:

„Слатка мајко, моја слатка рано!
„*Оно нису два иутника стара,*
„*Већ су оно два Божја анђела.*“

Овим хтедосмо само показати, да у овим нашим народним песмама има таквих момената, који би се могли скупити, те тим показати, да је и у нашем народу морало некада бити једнаких сваски, као и код Грка. То је сасвим за веровање, јер оба народа, и Грци и Словени, а овамо и ми припадамо, живећи некада у једној заједници, морадоше једнако веровати, једнако мислити па тим и једнако речма изразити оно, што су мислили. Па када су једнаке мисли биле, морале су бити и једнаке речи, које дају приче, а од ових постају песме.

Мислимо, да смо целим овим радом о легендама, од којих узесмо прве две-три, довољно показали оно, што смо мислили. Показасмо, да се морало и у нас Срба приповедати оно исто, што и код Грка, како богови поделише свет и како грешни свет казнише. Хиљадама година је протицало, па је првобитна прича морала претрпити многе промене и у садржини и у облику. Од приче постаде песма, која је опевала исто оно, што је прича причала.

А шта да рекнемо за поменуте легенде у нашем народном песништву?

На ово питање кратко одговарамо: У Срба је морала у прастара времена бити једна велика песма, која је певала све догађаја од постанка света па све до пропасти његове, када цео грешни род људски утаманише богови, осим онога, што је било праведно и побожно. За то нам и рече песма:

„*Што остало, то се иокајало,*
„*Господина Бога вјеровало*
„И осташе Божји благослови,
„Да не падне леда ни снијега
„До један пут у години дана;
„Како *онда,* тако и данаске.
„Боже мили, на свем теби вала!
„*Што је било, више да не буде!*

Песма је та морала бити много већа, него што нам се данас сачувала у облику и величини песме: „Свеци благо деле“ или „Опет то, али друкчије“.

Временом се изменила, како споменусмо, и садржајем својим, јер није првобитна песма забележена писмом, него је ишла од уста до уста; од колена на колено. Један је певач нешто заборавио, па изоставио од прве велике песме, а други опет друго што додао. Али је опет за то и у сасвим измењеној песми остало трагова првобитне песме. Велика се песма могла и расцепкати у ситније, па те ситније песме, којих је некад морало више бити, а од којих нам се неколико и данас сачуваше, сачињавају циклус песама о створењу света и његовој пропасти.

И данас имамо забележене циклусе старих песама, а имамо и ми Срби циклус косовских песама, које су постале од једне велике песме, која је певала цео жалостан и кобан догађај, који снађе српски народ на Косову. Што се дакле овде збило са епском песмом, то се онде збило са легендарном.

У поменутој збирци бугарских народних песама, које сакупише браћа Миладиновци, наилазимо на 30. по реду, у којој се пева, како благо деле четири ангела: св. Илија, св. Никола, св. Јован и св Петар. Њима долазе св. Марија и св. Магдалина ронећи сузе и тужећи се на грешне људе у земљи Леђенској. Ти људи починише исте грехе, које и наши у српској песми. Када светитељи поделише благо, допадоше св. Илији громови, св. Николи вода и бродови, св. Јовану кумство и братимство, а св. Петру кључеви од раја. По том казнише свет великом сушом, јер три године не паде дажда из облака, која много света потамани: старији поумираше, а млађи, који осташе, ти се поправише и Богу угодише.

Ова је песма садржајем својим тако слична нашим народним песмама, да би се усудили посумњати у праву својину бугарскога народа. Не само садржај, него дословце много речи, које нађосмо у српској песми, наћићемо и у бугарској.

Што ова песма назива светитеље ангелима, не може нам ништа особито бити, јер и наш Вук рече у II. св. нар. песама, стр. 5.: „У више пјесама слушао сам, да се свеци зову анђели“.

Толико о овој врсти легендарних народних песама.

У II. књ. срп. народ. песама, које сакупи Вук, имамо још неколико легендарних, које садржајем својим потичу из сасма другог извора, него ове, о којима до сада писасмо. С тога ћемо другом згодом написати више коју о њима и тим их протумачити, јер заслужују, да их не оставим оонако, како су само забележене.

Проф. Ђ. Магарашевић.

СТРЕЉАНИ.

ОД ЉУБИНКА.

III.

Та слика, то је тек рефлекс оним сликама, које ће тек доћи...

Мени није цељ, да сликам оне грозне, оне страховите моменте, кад се извршује такав чин Не, то остављам другима. Изводећи ове појаве, мене је руководила мисао: да нацртам само психолошку борбу лица, који су за живота клали, палили, убијали; борбу, која се огледа у изразу лица, у потоњем пламену скоро угашених очију, и то у часу, кад стоје поред отвореног гроба, кад гледе своје вечно боравиште.

Ја сам поделио у две групе ове моје — хајд' да их назовем — *студије;* ма да носе на себи облик фељетонистички. У првој су: *Стрељани*, у другој: *код последње полицијске власти.*

Што сам прво изнео *Стрељане,* то је за то, што сам хтео да изведем закључак: да ли смртна казна упливише на морал, на људе са зликовачким особинама! Хтео сам тиме да констатујем противност, јер мој поштовани пријатељ г. Таса Миленковић, познати криминалиста, у својој причи: *„Живот за динар“,* доста је живо и верно изнео то гледиште у призору: кад се смртна казна извршује, онда се једном од гледалаца краде кеса из недара. Ето, како упливише смртна казна на свет, који има своје страсти, своје навике!

Често се смртна казна у нас свршава са таквом грозом, да би се и најхладнији темпераменат морао покренути, не на саучешће но на одвратност према вршиоцима таквог чина...

О томе сам баш рад да говорим.

И то је било поодавно. Још су то слике из мојих детињских успомена. Код „ватрене воденице“ идући Топчидеру, где је сада жељезничка станица, скупио се свет, те очекује нешто. У тој гомили бејах и ја. На по сахата за тим појави се у правцу друма спровод са осуђеником, који је био на стрељање осуђен.

То беше — Црногорац. Висок, сух, са малом, риђастом брадом и брковима. На глави имађаше вес, оперважен унаоколо црном материјом, онакав, као што их вазда носе Црногорци. На прсима јелек са жутим пуцетима.

Он је убио једног трговца са Саве, и за то је на смрт осуђен!

Колико се сећам, то је убиство било заиста варварски изведено... Просекао му гркљан, измрцварио га, па га онда — опљачкао.

Ето, за то је на *стрељање* осуђен, тај извршилац тога крвавог убиства.

Веле, Црногорци су храбар, одважан народ, а то је света истина. Са које год стране да посматраш карактере, вазда ћеш наићи на једну црту, која управ износи на видик праву, верну слику те нације: јунаштво и — лукавство. Две нераздвојне чињенице, које састављају веран карактер њихов.

То сам и тада видео.

Стојаше мирно к'о да је у сватове дошао. Презриви поглед бацаше по светини, и да му руке нису биле везане, би и нехотице пошла десна јатагану по старој својој навици, ма да јатагана за пасом не беше...

— Божа ти вјера, рече после прочитане пресуде, једном од жандарма, немој ми везивати очи! Нијесам жена, да жмурим, већ јунак, да гледам смрт отворенијех очију!..

И није дао да му се очи вежу, ма да је то *нарочито* прописано за такве случајеве.

Припуцаше пушке... Он се грохотом насмеја... То беше последњи смех... ал' уједно и ужасна појава, која се показа пред очима скупљенога народа.

Једно тане ударило је у чело, те разнело парче „темењаче“... Мозак се расплину по светини...

Страхота!.. Више но варварски, више но... дивљачки!..

Знам, да ће ми строги „естетичари“ замерити на оваквом извођењу тога догађаја, ал' ја верно износим оно, што ми је остало као детињска успомена кроз дуги низ мучних и тешких година... Та баш слика потпуно илуструје варваризам, који се крије у млогим такозваним „модерним“ законима...

Истина, правило је постављено: да се бије у груди, баш као оно у „центрум“ приликом каквих нишана. Ал' ето како се и нехотице стварају страховити призори. Зар није и тај један довољан, па да се јавно констатује: доле са смртном казном!..

Нећу да правдам зло дело тога учиниоца, нећу да примам у заштиту зликовца и убицу, не, правда *треба* да се задовољи. Ал' кад се проучи из ближе та смртна казна. онда се мора отворено признати, да се њоме не постизава оно, што се *хоће* и *жели.*

Напротив она има доста хрђавих страна, можда више но што се могло и мислити.

Узмимо само за пример ово:

Наш је народ заиста одважан, јуначан и — злопамтило... На добру је добар, ал' у злу — зао, да не може горе бити!.. Таквим га је начинила прошлост па такав је и остао!

Рецимо да такав догађај — *стрељање*, гледа какав млад, још незрео дечак (као што то увек и бива). Гледа оног, како јуначки стоји према напереним пушкама и говори светини Свет га слуша. Тријумфује што ће погинути на видику целога света!.. Смеје се! И — „нити цикну, нити зубма шкрипну“ — умире као какав — Херкулес! Зар неће то дете доцније промишљати о томе? Неће ли можда у *зрелијим* годинама пожелети *такво* јунаштво? Ако га завитла хрђаво друштво у понор зала и несреће, онда ће *заиста зажелети!* То ће бити *зрео* плод баченог семена! Плод *смртне казне.*

И опет се морам вратити на оне значајне речи нашег криминалисте: Тек што се смртна казна извршила, предигло је неко дете једноме од гледалаца кесу — из недара!

Тако је то; ал о томе ћемо доцније коју више проговорити.

Сад да — причамо.

(Наставиће се.)

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште у Земуну.) У суботу 8. о. м. приказала је дружина нашег народног позоришта у Земуну „Лудвига XI.“ а у недељу 9. о. м. Сиглигетијевог „Војничког бегунца;“ у понедељак 10. о. м. прешли су чланови позоришне дружине: Ружић, Добриновић, Димитријевић, Љ. Станојевић, J. Добриновићка и мала М. Димитријевићева те су тамо заједнички са члановима краљевског народног позоришта Београдског: Гргуровом, Нигриновом, Ђуришићевом, J. Поповићевом, и Лугумерским приказали Вилбрантову „Робијашеву ћерку,“ у којој се нарочито одликовао Ружић у улоги Фабрицијуса. У среду је била опет заједничка представа у Београду; давао се Шекспиров „Краљ Лир.“ Од чланова наше позоришне дружине суделовали су у тој представи: Ружић, Лукић, Добриновић, Динић. Марковић, И. Станојевић, Ђурђевић. Љ. Станојевић и Л. Хаџићева. Од Београђана је Тоша Јовановић давао Лира, Милка Гргурова Регану а Нигринова Гонерилу. Наш је Ружић имао у рукама улогу дворске будале а Л. Хаџићева улогу Корделије. — Представе су у Земуну због кише могле тек бити продужене у четвртак 13 о. м. Тај је дан приказан Ларонжев комад: „Очина маза.“

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— У оставини славног чешког историјографа Палацког има опис његове младости (1798—1818), што је сам Палацки написао. При свечаном откривању попрсја Палацкова на кући, у којој је великан тај умрьо, продавали се сепаратни отисци те његове афтобијографије а приход ће ићи у фонд за подизање споменика Палацковога.

— Лужичко-српско омладинско друштво „Serbska studowaca mlodosć“ почела је издавати дела Андрије Zejler-а, најславнијег и најобљубљенијег лужичког песника Још 3—4 свеске па би било готово то дело, али прилози, који на ту цељ тешком муком беху сакупљени, усануше Зато је горе-споменуто друштво издало проглас, у ком позива све словенске пријатеље, да притеку у помоћ том родољубивом подузећу. Сваки дар се прима са захвалношћу и изнеће се на јавност у часопису „Lužica.“ Да би стекли појма о ваљаности песникова делања, препоручује лужичко српска омладина да купимо дела Zejler-ова. (Свеска стаје неувезана: 2 ф. 75 новч. увезана 3 ф. 35 н.). — Поруке и новци нека се шаљу на адресу: Matej Handrik, Chemnitz, Mühlenstr. 42 a III Kgr. Sachsen.

— Росијеве „Студије о Шекспиру“, о којима смо напоменули у 1. броју нашег листа, преведене су на немачки. Превео их је Ханс Меријан а превод је изашао у накладн Едвина Шелмпа у Липском.

— За неколико ће недеља изаћи у Паризу „међународни летопис за знаности и књижевности“ под главним насловом: Le Monde de l' Esprit. Летопису ће томе бити садржај: 1. Знанствене расправе; 2. Преглед литерарног кретања по свим културним земљама; 3. Законодавство и књижевност; 4. Бијографске и библиографске белешке о знаменитијим писцима свију народа; 5. Распис награде; 6. Књижевничке дружине; 7. Читуља. Издавалац летописа тога, Др. Едуард Левентал моли писце, да му саопште, каква је који дела написао и издао од год. 188[illegible]. амо.

БИБЛИЈОГРАФИЈА.

Кумјасинови. Роман у два дела Написао Анри Гревил Превео Бранко Мушицки. Први део. Свеска трећа „библиотеке одабраних романа.“ У Новом Саду, издање и штампа А. Пајевића 1885. Стр. 254. Цена 75 нов. или један и по динар.

Народна библиотека Браће Јовановића. Свеска 107. „Немањићи“ од Јована Рајића. III. Цена 16 н. (35 пара). Добија се у свима српским књижарама — Претплата на 24 св ф. 350 (7 дин.) а појединa 18 н. (40 пара) и онда књижара шаље о свом трошку сваку свеску уредно. — Излази сваких 14 дана 1 св. — Новац се шаље у напред с пошт. упутницом.

Исправак. У 22. бр. нашег листа у првом Петраркином сонету поткрала се крупна штампарска погрешка у трећој строфи; место „велим“ треба да стоји „вехни“; у четвртом сонету у првој строфи место „пурпуно“ треба да стоји „пурпурно“; у петом у трећој строфи место „На мртвој“ треба да стоји „Не мртвој“.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТ. МИЛЕТИЋА У НОВОМ САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И УМЕТНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 26. У НОВОМ САДУ 27. ЈУНА 1885. ГОД. I.

КОЛОК.

I.

епа земљо, где је негда
Заљубљени Атар пев'о —
У спокојству благе ноћи,
На крилима фантазије,
Походим те жудан, ево.
У замислу обилазим
Усамљена места она,
Страст пламена где се таје
У хареме и сараје,
У вртове од ружица,
У редове лепотица,
Што цватући као руже,
Једног само Бога знају,
Једној страсти само служе.

Кад бих мого, што би хтео,
Ја бих тамо полетео,
Да уживам чудне сласти;
Да осетим, што осећам
У бајкама заносљивим;
Да уживам оне дражи,
Даљни исток што их има,
А моје их срце тражи.

II.

Драга моја, мој бисере,
Ти мелеме мојој души,
Знаш-ли ону чудну песму,
О славују и о ружи,
Што под небом врела југа
Дочарава слатке снове,
Булбул-Намех што се зове?

Ти си ружа, ја сам славуј,
Што ружици пева само,
Што лепоте њене слави,
И не пита, да л' га чује,
Већ уздише у самоћи,
Сања, пева и тугује.

Ах! и ову песму моју,
Разносиће хладни ветри,
По далеким пустарама,
Где не цвати росно цвеће —
Ал' пропасти она неће:
Свет је њезин љубав само,
Кроз љубав је дошла амо,
Са љубављу и умреће!

III.

Из бујнога Хиндостана,
У пределе Фарзистана,
Летео је певајући,
Као призрак чудног јава,
Љупки Колок, анђ'о мира,
Анђ'о слатког заборава —

Ноћ је била тако тиха,
Да се шушањ није чуо,
Нит' је когод уздахнуо;
Само кад-кад будна тица
У станишту ако милом,
Стресајући хладну росу.
Залепрша лаким крилом —
И понова све се смири,
Лепршање и зефири.

И анђео гледао је.
У брзоме своме лѣту,
Мирна села и градове,
Растурене у даљини,
По свој земљи, целом свету —
Обиш'о је равна поља,
И брегове и долине,
И пажљиво слушао је,
Сваки шушањ из даљине —
Жуберкање поточића,
И несташног поветарца,
Што по суром пирка стењу,
По валима и камењу.

IV.

Пред њиме се Елбор диже,
Мрки Елбор гора сива,
Што му чело узвишено.
Снег и вечна студен скрива,
А подснож'је кити цвеће,
И вечито премалеће.

Ту, за летње омарине,
Тихи сутон кад се вине,
Пастир догна стада своја.
И спокојан, у тишини,
Пева песму о љубави,
О наслади и милини;
И ужива чудне краси,
Све, док песма мујезина
Ноћ чаробну не огласи.

V.

Ко то ту̑жи и уздише,
Кад спокојство земљу крије?
То Измаил, пастир млади,
Над постељом мртве љубе,
Косу чупа, груди бије,
И потоком сузе лије...
Ал' је пашта свака нада,
Не устаје љуба млада!

Није давно — по̑ године
Како љуби лепо лице,
Како грли узраст вити,
Своје драге невестице.

У дубини тавних гора,
У залађу древних шума,
Он је сретан био с њоме,
К'о у прва у времена,
Први човек, прва жена,
У чаробном рају своме —
Па зар тако, брзо тако?...
Измаил је горко плак'о.

VI.

На широким пољанама,
Цвета ружа поносито;
Зрак је греје, роса роси,
И ружица гране шири,
Диже своје стабло вито,
И пријатно, слатко мири.

Ал' кад нагну бујни ветри,
У јесенске бујне дане,
Кад поломе вите гране,
Ко би онда мого знати,
Да ружици живот врати?

VII.

Кад је чуо анђ'о мира,
Горку тугу и јецање,
Он се тихо доле сиђе,
И невиђен, тајним летом,
Несретноме мужу приђе.

Млади пастир клечао је
Над постељом љубе своје,
Обгрливши мртво тело;
А кад анђ'о к њему крочи,
Тежак сан му склопи очи —

VIII.

Он је дуго, тврдо спав'о,
И сан му је сладак био.
Јер је густим велом крио,
Страшни удес, мучну јаву,
У дубоком заборају —
Па и рујна зора сину,
Кад га једва санак мину.

Као стидна невестица,
Кад се тихо на пут креће,
С љупким венцем од ружица —
Свитала је рујна зора,
У погледу даљних гора.
За њом тице и лахори,
Сустижу се и прелећу,
Па бисерну росу круне,
И по лисју и по цвећу.

Као росом умивено,
Као златом поливено,
Уз лагано таласање,
Нијало се брсно грање.
Над руменом површином
Лети чајка брзим летом;
И, весело кликтајући,
Додирује лаке вале,
И прелеће као стрела,
Са обала̂ на обале.

IX.

Измаил је сретан био.
Нека слатка, света струја,
Што природу узе целу,
По целом га прожма телу,
И свет њему поста мио.

У свечаном задовољству,
Дисао је зрак јутарњи;
Гледао је сиње море,
Обасуто руменилом;

И високу Шајтан гору,
И облаке на Елбору —
И све њему чудно беше,
Узвишено и свечано,
К'о да му се рајска сладост,
У заносу слатком јави;
Да му срце радост пије,
Да му душа бајрам слави!

X.

Али опет у сећању,
Као тавна опомена,
Из пучине заборава.
Мисао се јави нека,
О минулом оном добу,
У прошлости што је гробу —
Ал' заборав неда клети,
Љубе своје да се сети.

Покрај њега на постељи,
Место њеног мртвог тела,
Стајала је ружа бела.
Њен пријатни, благи мирис,
Занесе му чисто душу,
Усталаса цело биће,
Као вино кахетинско,
Као крепко, слатко пиће —
И незнајућ' ни сам зашто,
Док му поглед питајући
По колеби тихо блуди,
Срце му се стеже јако,
И дубоки, тешки уздах,
Из ломних се изви груди...

Београд.

Војислав.

СУЂЕНО ЈЕ ТАКО.

ПРИПОВЕТКА СА СЕЛА.

(Свршетак.)

VIII.

Пролазили су дани. Прошло и недеља па и месеци. Милица се помало поправља. Преклужила је већ. Јуца опет све нешто поболева. Одлежава а честито ни сама не зна, шта јој фали.

Откако јој онај несрећа оставио кћер, никад веселог часа. Стиди се и себе и целог села. Не иде никуд. Ни у друштво. Не говори ни с ким. У цркви није била и не памти кад.

Гризе је то. Страшно је гризе. Та баш она, рођена мати, убила срећу детету свом.

Никад јој те мисли из главе не избијају. Оне јој баш и грозницу навукле. Јед је то!

Прилегала тако Јуца а све се нада прећи ће грозница. Али она не попушта. Све је јача. Јуца се већ и у кревет свалила.

Немирна савест па љутина не избивале јој из главе, док је на ногама била Сад још више је море. Не воли ни да јој ко дође. Све мисли о Ранку, па о Милици.

У грозници и бунца. Све говори о Милици. Жали је па и плаче. Затим окрене Ранка клети.

И Илија и Милица у великој су бризи. Зову све бабе и све врачаре из села. Носио Илија Јуцу већ и у Т. некој Маџарици, која се прогласила као прави врач.

Свако на своју руку тумачи Јуцину болест. Наручују, чиме и како треба Јуцу купати, па шта јој давати, да врућичина попусти. А врачају? Бог би знао, шта све не врачају.

Чинило се и чинило али све узалуд. Јуца се све чешће буни и бунца. Заноси се сваки дан скоро.

Једва се Илија сетио, да донесе лекара из вароши.

Донео га. Сад је тек чуо, да његовој Јуци нема лека. Доктор је нашао, да је Јуца на смрт болесна. Но може се још дуго патити.

Тако је и било. Дуго лежи већ. И лежаће Јуца још толико.

Кад је при себи, каје се. Не може доста, да се накаје, што је хтела кћер да уда за немилог и недрагог. Жао јој; срце јој пуца, што јој кћи изашла на глас а ни крива ни дужна. Не мари, што је она болесна. То је и заслужила. Бог ју казнио.

Болује Јуца већ више од по године.

Друге из села долазе и обилазе ју. Теше је. И разговарају се.

Чује тако, како јој несуђени зет просио своју девојку из села, али није хтела. Девојка паметна па видела, какав је Ранко. Та за-бога! Оставити он испрошену и прстеновану девојку!

Дознала Јуца тако, да је Ранко узео јесенас Сосину братичину. Разумела и то, како није са женом лепо живео ни цео божићни пост.

Што дикла навикла! У биртију па у бир-

тију. Жена мало оштрија па неће да допусти. Нису га могли отац и мати обратити, па тешко, да ће га и она!

Зло се правило све грђе. Живи Ранко са женом до зла бога рђаво.

Слуша то Јуца а све се кува у њој. Све црње мисли на ум јој падају. Тако би, видиш, и Милица патила. Плаче Јуца; сва се заценила.

Нису ови гласови Јуцу крепили. Погоршавали јој баш бољетицу. Савест ју још јаче гризла.

Дотрајало тако до Сретенија. И Јуци је крај истекао. Умрла је. Са мужем и дететом ни да се опростила: на умору није при себи била. Однела је на онај свет немирну савест и велику бригу.

Лепо муж оправља жену. Достојно кћи жали матер. Не враћа се нико, кога једанпут у раку спусте. А мати је увек велики губитак.

На укоп се искупио силан свет па и Ранкови родитељи дошли. Хоће да последњу почаст одаду Јуци, коју су већ и пријом знали.

Они се баш спремљају а Ранко ће да запита, кућа ће?

Рекли су му.

Насмешио се он, па чисто у шали рекао, да се и он мора у жалост бацити.

Тако је и било.

Тек што отац и мати из авлије па Јуци на укоп а Ранко из авлије па Соси у биртију. Вино је свему лек па биће и његовој жалости за несуђеном бабом, вели Ранко.

Кад је полазио, питала га жена, куда ће? Одговора није добила.

Пио је Ранко а све у спокој души Јуциној. Остао је све до у ноћ.

Жена дошла сирота по њега. Зове га кући. Али се њему не иде дома. Извуче се некако из собе. Па даље. Иде тамо, где му неће жена доћи па га кући звати. Није се честито ни огрнуо.

Те ноћи дувао хладан ветар. Баш горњак. А пре тога падала киша неколико дана. По селу је велико блато.

Ранко се напио. Кад на хладан ветар изашао, јако га вино ухватило. Једва је газио блато. Напоследак баш на прелазу пао насред пута. Није могао устати. Ту и остао.

Лежао тако до ујутру, целу драгу ноћ. У почетку знао за себе а после је био ван себе.

Сосин муж тражио је Ранка по свим сеоским биртијама. Та, рођака му а Ранкова жена код њих остала. Плакала сиротица; јадиковала. Клела и себе и своју срећу.

Тек кад се развидило, нађу људи човека у блату. Једва га познали. Ранко се сав укочио од зиме. На коли су га кући однели.

Тог јутра легао Ранко у кревет па више се никад не дигао. Осмо јутро осванувао мртав.

Како радио, тако и прошао.

IX.

Илија је сахранио своју Јуцу. Већ јој и годишњи парастос дао. Из вароши донео камен и дигао јој чело главе. Нек се зна, где лежи Јуца Јовићева. Бог да јој души прости.

Лицем на Сретење а тумари зором неки странац на Илијин салаш. У издераном је и одрпаном оделу. Ни шешир му честит није.

Познати га не мож нико.

Свињарче га прво опазило па се и поплашило. Па још кад поче говорити, скоро да бежи. Страшно је изгледао.

Међутим се ослободило брзо, јер странац рече, ко је и — шта је.

Боље погледало свињарче и познало Милована. Чуди се, како то изгледа. Та он још није видио човека тако јадно одевеног и тако чемерног изгледа.

Милован се распитивао у свињарчета. Чуо је већ, да је Јуца умрла и да ју газда-Илија и Милица и данас жале. Дознао је, да је Милица још девојка.

Заиграло срце у Миловану. Милицу је већ прегорео био. А гле сад? Она још девојка! Скоро да не верује! Пита дете још једаред, да-л је то баш Милица газда-Илијина. Та она се удала за Ранка. Свињарче га уверава, да он познаје Милицу газдину добро.

Састао се Милован и са одацијом. И овај се чуди и диви, како изгледа. Гледи га боље. да га како год какав уља не вара? Ал јесте, сасвим је Милованова глава па и разговор. Уверио се.

Милован је чуо, што је хтео. Чуо је, да је Милица жива и здрава и још више, да је — још девојка. И опет га све нешто вукло, да бежи од куће те. А опет га нешто и задржавало.

Устао је. И поћи ће. Не да му одација.

— Та пазили смо се, док си овде био, говори одација а жао га Милована, па остани бар да ручаш. Две године како се нисмо видили. Седи, да се још разговарамо.

Одација и пресвукао Милована. Дао му чи-

сте своје кошуље па и неке старе аљине. Старе су, ал су опет у сто гради боље од Миловanових рита.

Једва је остао Милован. Разговора било о свему и свачему. Но Милован је све нешто узбуђен. Трза се. Обзире се. Човек би рекао, као да се нечег боји.

Кад мало после ручаног доба а зврје Илијина кола и управо на салаш.

Милован се збунио па скоро да се сакрије испред Илије. Нерад би састати се с њиме. А како му тек би, кад га Илија виде и познаде.

Изненадио се Илија јако. Сам он пришао први и руковао се са негдањим својим пастиром. За здравље га питао.

Тако је урадио и Милован. То је био сав разговор.

Илија изашао, да види, како стоји јесењи усев. Ове године пролеће рано почело. Прегледао је још, треба-ли што оправљати, јер иде време, да се почне орати и за пролећну рану.

Брзо је свршио. Сео на кола и вратио се Илија. У срцу га нешто гонило, да што пре стигне кући. Терао је јако коње.

Милици је тави рекао, с ким се састао Не мож она, да верује то. И опет, ко вели, а зашто, да се Милован није могао вратити!

Питала је себе, што да дође он? Мислила затим много и много. Нешто се мало и развеселила. Наједанпут се снуждила. Зацело јој на ум пало, како је Милован одбијен једанпут, како ју је затим младожења оставио — и Милован неће сад ни гледати на њу. Плашила се. Ал опет се досети: па што се вратио? Чисто се наново зарадова.

Већ је почела сама себи пребацивати. Милована је скоро заборавила. Избрисала га из главе. Но ал две године скоро није га видела, па толики терет преко главе преметла: није ни чудо.

Што више о Миловану мислила, још јаче му наклоњена била, још јаче га волела, љубила.

Илија мисли такођер. Зацело о Миловану. Рад би био задржати га. Нек остане само и, он, Илија, поправиће све, што је пре две године зло урађено. Сетио се и Јуце — бог да јој души прости — она је свему била крива.

Брзо је био готов: да ће он своје дете Миловану с благословом.

Милица, мисли он, неће се противити.

Ал Милован као-да не мисли о том. Та што ено баш неће да остане на Илијину салашу, мада га одација баш онако зауставља. Чак мало и наговестио одација, да му Милован може још и газда бити.

Није помогло. Милован није могао ни помислити, да ће сад, добити Милицу. Баш је прави просијак! Није друго него највећа скитница! Забаталио се сасвим!

Милован је отишао. Чуо то и Илија и Милица. Било им јако жао. Милица и сузе сузила; отац није видео.

Није ни Миловану лако било. Колико му девојка увек пред очима била! Па сад био близу ње, па ни видео ју није. Кајао се, што је отишао. Све више премишља, како би да се врати. Хоће од све невоље, да ју још једанпут види.

Готов је. Вратиће се; видиће Милицу и — онда збогом за увек.

Он на кућни праг а Милица случајно пред њега. Познала га, сва се зацрвенила. Стала па занемила. Ама ни речи.

И Миловану је тако исто било. Преко прага не може да крочи а камо-ли да прослови. Ни помоз-бог не рече.

У тај пар и Илија из собе. Опазио Милована и Милицу. Стоје и не мичу се. Обрадова се. Потећи ће тек у неке и позваће Милована у собу.

Ушли су сви, ал ниједно никако да себи дође. Нико да почне.

Једва једвице поведу разговор. Није баш ишао: био је исвидан. Свима су по неке речи у грлу заседале.

Мада је Милован устао и отићи хтео, није отишао. Илија га заустављао и заустављао. Не би то све помогло, да се и Милица не умеша. Запитала га, зашто да не остане и — онда га тужно а мило погледала.

Поглед тај улио је у Милована наде, и опет не може, да помисли, да ће му Милица икад љубом бити. Поглед тај охрабрио је Милована, и — опет не сме, да ју запроси.

Поглед тај и охрабрио је Милована и наде му дао, и — опет зато рече:

— Само ћу онда остати, ако ме, добри старче, посиниш. Стидити се нећеш никад твог посинка.

— Никако, одврати Илија.

— Молим те, стара душо.

— И опет не могу.

— Преклињем те. Бићу ти бољи него прави син.

— Не, рече старац и по трећи пут. Ал брзо устаде и додаде:

— Зет ћеш ми бити. Као зет бићеш ми и син. Као син не можеш ми зет бити.

Ућутао стари-Илија. Лице му ведро, лице му весело. Сигурно му и срце радосно а савест мирна. Много је рекао.

Милица сва збуњена приступи оцу. Пољуби га у руку И Милован се машио Илијине руке. Не даде му, већ вели:

— Имаћеш каде.

Старац, пун радости, пун миља и весеља, блаженства пун, устао је, Милицу за руку ухватио. Пришао за тим Миловану и његову десницу узео. Руке деци саставио и чисто ван себе, сасвим као светац седи, подиже обе руке своје. Дигао их деци на главе.

Милован и Милица клекнуше а Илија изусти:

— Сретни и благословени били.

Деца оца у руку пољубила.

X.

Сељани су видели, како је неки човек дошао Илији. Неки су познали Милована па нагађали много што-шта.

Сигурно су знали само, да је Милован дошао и да га Илија на салаш извео, да тамо ради.

Тек после ускрса једне недеље чуше старци и старице у цркви, како свештеник навести Милована и Милицу.

Још се честито ни из цркве није изашло а по селу се већ знало, да је Милицу Милован испросио.

Радовало се и младо и старо; радовало се цело село. Сви веле, да ће то бити ваљан пар људи. Сретан пар људи. Права утеха седоме Илији.

Другарице, које се још не удале, долазе и желе Милици среће Она се само осмејива. Види се, да је задовољна и да се срећи нада.

Лицем на Ђурђев-дан венчао се Милован са Милицом.

Није стари Илија звао многе сватове и — опет се читаво село слегло.

Ту момци и девојке, ту младе и њихови људи, па и старијих је. Искупили се, да виде сватове, па бог-ме ишли и у цркву. Све пешке. Из цркве опет кући Илијиној. Играла су три кола у Илијиној авлији.

Старац весео. Срце му пуно. Мило му, што се свет искупио па све нарећује подрумару, да отисне по коју ћупу или лонац вина и у свет. Нека пију. Не жали Илија и неће да ико каже, како је био у сватови његове кћери па ни чаше вина није добио.

Прошли су сватови. Милован и Милица лепо су живили. Оца су поштовали. Његове мудре савете слушали и по њима се владали. Па никад ништа ни да учине а да Илију не упитају.

Задовољан је стари-Илија Па весео је. Дошао чисто млађи. Баш се подмладио. Снаге добива. А како и не би? Та погледи-ли само на децу, оживи одмах.

Већ Илија говори, како би могао и умрети. Дочекао је и видео дете удомљено. Види, да је сретно са мужем. Шта му треба још!

Жалостио је тако децу. Молили га они, да више о том и не говори, него нека га бог поживи још дуго и сретно.

Колико је Илија задовољан био, толико још задовољнији, кад је деда постао. Те радости од њега! Не да се исказати.

Не ради деда-Илија ништа. Игра се са унучетом. Забавља га; држи га. Баш му права дадиља.

Бог поживио деду а децу му благословио. Деда дочекао дубоку старост и дочекао седморо унучади.

Подетио се деда међу децом. Играо се с њима као мали. Правио им кола. Возао их. Унучад га често окупила, па га задиркивала. Шале се с њим а он се подао па трпи. Сносио је све и у себи увек говорио: да бог-да и ви то дочекали од својих унучади.

Матери и оцу више пута није баш право, шта све деца са дедом раде. Световали их. Деда би опет децу бранио. Он баш волио с децом се шалити.

Милован и Милица живили дуго у миру и задовољству. Милован никад да приповеди сам, шта је с њим било, кад је отишао из Б. Милован не приповеда а Милица не пита. Чисто се стиди о том и повести реч. А ко види, да не би Миловану ни право било.

Деда-Илија запитаће једаред. Милован је приповедио укратко.

Скитајући се и потежући се од села до села са оно мало заслуженог новца вратио се, откуд је дошао. Био је у манастиру са калуђером, у кога је први пут благослова молио. Чуо тамо, да му је сестра још жива: вереник је избавио из руку злотворских. Све друге уморили Турци на мукама. Тражио је и нашао сестру. Код ње се станио али није могао остати. С једне стране Турци га вребали — једанпут га већ и на-

пали —, с друге опет стране срце га вукло натраг. Прећутао је, откуд то. Морао се опростити са сестром и шуром и кренуо опет у свет. Зло му било на том путу — неће ни да приповеда. Ни сам не зна како, ал је увек ишао све ближе овамо. И дошао је тако.

Кад деда чуо, да је Миловановa сестра у животу, рекао је, да се пише по њу и нек се са целом породицом досели.

Прихватили и Милован и Милица те речи. Милован је старом учитељу Ђоки све рекао. Господин је писао на манастир и калуђера Кипријана и јавио жељу деда-Илијину.

Деда већ одредио гостима мали салаш на уживљење и једва чекао, да дођу. Сиромах деда није их дочекао а чуо већ, да ће се скоро кренути.

Многе године обхрвале старога Илију. Слаб је већ јако. Док се држао, држао, али од слабости већ слабо куд и иде. Из собе скоро не излази. Држи се већ више кревета. Није да га што боли, већ сав малаксао. Свуд слабост осећа.

Призива децу, вели, да му боље, кад су око њега. Крепи га, кад су у соби.

Види и сам а и свет говори, да неће још дуго. Зато и саветује и зета и кћер. Унучад љуби. Жао му оставити ту анђелчад милу. Муте се очи у деде ал суза нема: Усахнуле у старим дединим очима. Милује децу по глави и благосиља их. Унучад упрла очи у деду па гледи и ћути. Ни најстарији не разуме деде сасвим.

Призвао Илија и пријатеље. Опростио се и с њима. Препоручио им децу своју. Рекао је, да спокојан умире, јер доживио је све, што смртан човек, што отац и деда доживити може. Лако ће умрети, кад зна, да ће још дуго живети међу децом својом и међу унучадма. Њему је то доста. Изљубио децу још једаред од највећег до најмањег.

Уморио се деда од говора. Заспао је, да се одмори. — И одмараће се у вечност.

Мирно умрьо Илија. Лако му душа на онај свет одлетила. Утешен је оставио земаљски овај живот а утешиће Илија и Јуцу тамо у оном другом, зацело бољем свету.

РАЗНИ ПУТЕВИ.

ПРИПОВЕТКА МИЛАНА САВИЋА.

(Наставак.)

XXII.

Прошло је неколико дана. Милић се већином бавио у редакцији и у то доба излазили су у „Заточнику“ чланци пуни поезије и полета. Читаоцима је било чудно, јер су били научени на чисте и стварне чланке, у којима је била логика најглавнија карактерна црта. Сад се пак чланци бавили и са лепотом природе, са слашћу, што нам даје самоћа у шуми, где нас облеће чаробан шушањ, то тајанствено дисање природе око нас. Кад и кад беху ти чланци зачињени и неким очајним рефлексијама или мутном резигнацијом — све изрази тадашњег стања и расположења Милићеве душе.

Љубица је читала те чланке и онда се свагда сетила Мариних речи, што их је говорила њојзи у оном тешком тренутку, и које баш из њених уста тако благо утицаху на ожалошћено срце њено. Љубица је иначе била одлучне нарави, ситни догађаји у животу нису је никако повлачили за собом; она се умела одушевити за све, што је узвишено и племенито, читала је ревносно сваку српску књигу те је могла да се занесе за лепом песмом, за лепом причом а поред тога је тако рећи и заборавила да могу и у њеним грудима становати нежни осећаји. Што није на то мислила био је и тај узрок, што се мало дружила са младим људима и што је с Милићем о свачем другом говорила пре, него баш о тим осећајима. И једаред, кад се с њиме упустила у такав разговор, наишла је на неко чудно понашање с његове стране, које достиже свој врхунац о оном чудноватом призору у манастиру баш оног часка, кад је тамо приспела.

И никако није могла да буде на чисто собом; али добра воља и ведро, чило расположење није се више појавило код ње. Отац њен само је ћутке посматрао своју кћер али није рекао ништа, и кад се ипак с њом разговарао, није ни једном речи додирнуо суморно њено расположење. И Љубици је то била нека олакшица, јер шта би и умела оцу рећи кад би је запитао у том смислу! Уз то је дошла још и та околност, што Милић не само да је није посетио, него га од оног доба није ни видела, па ни на улици. А то је имало свог узрока у том, што је Милић избегавао улицу где станује Љубица. Кад је хтео у читаоницу, ишао је другом улицом, само да не прође поред Љубичиног стана. И старом Живковићу пала је та околност у очи,

али се није изразио никако, ма да се на њему видело, да га тишти сета јединице своје. Да се нешто збило из међу Милића и Љубице, то је држао за извесно, али само шта? Па ни у читаоници није се састајао с Милићем у обично доба, после ручка, на црној кави, јер Милић је свагда удесио тако, да у читаоницу дође онда, кад је Живковић већ отишао. Сметало би му да се састане са старцем, из чијих је очију могао можда прочитати расположење што му у кући влада. Од Љубице се пак стидео заиста. Тај чисти цветак да га затече у прилично својским положају са глумицом Маром! Већ само помисао на то била му је немила а камо ли сва доследност тога положаја. Шта ће Љубица о њему мислити! Али он се ипак пред собом извињавао тиме, да Љубици није обвезан ни чим, шта више, он је и мора избегавати после оних речи што их је изустила у корист оном — несретнику. Па ипак је осећао да је на лажном путу; јер све да је и тако, не сме заборавити да га је Љубица, та чиста девојка, нашла у оном положају. Али и Милић је горко уздануо, ако је Љубица оно изрекла у неком девојачком несташлуку! Ако јој је Костић ипак равнодушан! Ах! Кад би то знао, или још боље, да је то знао био још пре поласка свог у манастир! Та онда не би тамо ни ишао. Па онда, и ту се Милић мало замислио, од куд онај врисак, од куд она сета, од куд она жалост у Љубице? Чудновато! И Милић је тек сад био у сред душевног комешаја.

И друштво је избегавао и само се с Лукићем састајао сваки дан, али никако није хтео да заподене разговор с њиме о том предмету. У редакцији пак држао се само листа и чисто је избегавао да буде с Машићем на само, јер је био уверен да је овај посвећен у тајну. Даринка пак, као верна пријатељица Љубичина, долазила јој је сваки дан, или је повела собом к себи, да је ма на који начин утеши и умири У разговору свом није Милића никад спомињала, пажљиво је обилазила име његово, ма да је била уверена, да Љубица о њему само мисли.

Тако су пролазили дани један за другим, док није дошло време, да ваља Костићу послати обећану припомоћ. Милић до душе на то није ни мислио, али је мислио Живковић, и једног јутра ступи у редакцију баш кад је Милић био сам у њојзи.

— Како то веле о Мухамеду и о брегу, поче пола весело, пола озбиљно.

— Имао сам много важног посла, рече Милић у приличној неприлици, изволите сести. Чему имам да захвалим вашу посету?

— Та ваља оном Костићу послати новаца....

— Збиља, рече Милић, а ја и заборавио.

— Па да, кад сте тако у послу, поче Живковић опет и погледи га мало са стране.

— За иста, ови дописи и предлози после омладинске скупштине баш су преплавили редакцију, рече Милић избегавајући Живковићев поглед.

— Верујем, верујем; али пре свега да свршим оно, рад' чега сам дошао. Ево вам новаца и дајте ми признаницу.

Док је Милић писао признаницу дотле се Живковић обазирао по редакцији. Кад је Милић био готов преда му писмено. Живковић га прими, прочита, савије и мете у џеп. За тим се мало накашљао.

— Па баш тако сте у послу? запита онако више случајно.

— Као што видите. Ето, сарадници нису ту а ја сам већ у сред писања.

— Па баш да немате ни часка времена и да ми дођете. Знате, да сам вас се већ зажелио.

— Не идем ја никуд, одговори Милић. Кућа, редакција и гостионица, то ми је све.

— Хм, хм, поче опет Живковић, а како то да имате више посла него до сад. До сад сте нашли времена да ме обиђете....

— Ја ћу гледати да се поправим, чим — узимам времена, рече Милић.

— Добро, ја нећу ништа силом, рече Живковић, али кад вам се не мили доћи к мени па чак и проћи поред мене — јер нисам вас видео и не памтим — онда је то друга ствар.

— Не, не, поче Милић живље, није у томе.....

— Мене је за иста чудно дирнуло што вас нема никако. Увредио га ваљда нисам, мислио сам у себи, па, да вид'те, баш ми је било неправо.

Милић није нашао одмах одговора, нешто је био у послу око новина и рукописа. Живковић га је гледао и тужно се насмешио.

Затим му пружи руку, коју овај топло али опет с неким уздржањем стисне, јер је осећао да је он крив, што је дошло и до тих речи. Кад је био Живковић на улици, Милић је лакше уздануо. За тим, видећи пред собом новце, зовне слугу и пошље га на пошту. На упутници није написао ништа осим „за ме ец што долази."

Живковић је тога дана за ручком, кад је остао са својом ћерком сам, као мимогред споменуо, да се јутрос нашао с Милићем. Том је приликом Љубицу добро посматрао.

Љубица му на речи није приметила ништа, само је нешто пребледила и одмах за тим почела по столу нешто да спрема. Живковић је добро приметио наглу промену на својој кћери, али не хтеде даље испитивати. Он је имао неограничено поверење у своју кћер и био је уверен да би му казала

у чему је ствар. али је није хтео да доведе у неприлику, тим мање, што је држао да је невина а ни Милића није кривио. Шта је пак у ствари, то да богме није знао. Али да ипак не остане у неизвесности — јер се тиче његовог детета — науми да запита Машића или Даринку. Та они су били с њоме у манастиру, они ће и знати нешто ближе.

Међу тим је Милић, кад га је Живковић оставио и кад је послао Костићу новце, наставио читање разних дописа. При читању таквог једног застане уједаред и поче одмах за тим да га дочитава. Допис је био из М. од редовног дописника његовог и у њему је била међу осталим новостима још и та, да се Мара Путникова удаје за једног тамошњег богатог трговца. Милић је морао допис два пут да прочита, јер у први мах није хтео својим очима да верује. Али, ту је било све јасно, црно на бело, и Милић није имао повода да се посумња у истинитост вести, јер је од таквог дописника, на ког се могао слободно ослонити. Неко радовање показало му се на лицу и брзо дозове слагачког шегрта, преда му допис и рече му, да мораући већ у сутрашњи лист. Кад је шегрт отишао, било му је лакше ма да сам није био на чисто са свим, за што. Доста то, он се радовао и врло је пријатно поздравио остале сараденике, који су долазили да раде на сутрашњем броју. Није остао дуго у редакцији, нешто му је било тесно у њојзи. Тежио је на поље и тако је и учинио. Кад је дошао до Дунава није знао куда ће; но у тај мах паде му у очи лађица, која вози у Каменицу. Брзо се окрене њојзи, извади билету и уђе. Кад је дошао у Каменицу и ушао у башту поче се по њој шетати; али њему није било сад до самоће, друштва је хтео, но друштва није било. Изађе опет из баште и удари у село свом пријатељу, тамошњем лечнику. Ту, у друштву са пријатељем и његовом женом провео је скоро цео дан. Са последњом лађом вратио се кући. Као да му је пао терет с душе, тако се осећао. и кад је после вечере ишао кући, није могао на ино а да не обиђе Љубичин стан и да не погледи бар једаред само на њене прозоре. Били су још осветљени и њему се чинило као да види сенку њену како иде горе доле мимо прозорских завеса. Осмех, пун наде, осуо му се на лице, он је, као оно негда у манастирској башти, лагано прошапутао „лаку ноћ!“ и са поузданим корацима ишао је даље.

Сутра дан, рано у јутру, био је већ у редакцији и распитивао се, је ли лист већ готов. Шегрт му донесе још влажан број. Брзо га прегледи и био је умирен, кад је прочитао допис из М. и у њему белешку о Мариној удадби. И већ хтеде поћи из редакције кад се на врати нађе с Машићем.

— Баш добро што сам вас нашао, поче Машић, тражио сам вас већ јуче. али бог би знао где сте били. Дашао сам да вас позовем да ми дођете на пријатељску вечеру. Биће само Лукић и нико више.

— Захваљујем вам лепо, одговори Милић, бићу тако слободан

— Знате, пријатељска вечера, настави Машић. Рад сам да заведем књижевне забаве при чаши вина или чаја, а хоћу пре тога да се с вама и с Лукићем, као са мојим најбољим пријатељима, мало поразговарам, опет при чаши вина. Даринка ми је дала ту мисао.

— Врло добро, рече Милић, ја се с вама потпуно слажем. За иста, нама су такве забаве од преке потребе. Та такве су забаве подигле немачку књижевност, шат учине то исто и код нас. Захваљујем вам, доћи ћу за цело, само у колико сати?

— У осам ваљда неће бити рано. На послетку дођите кад вам је воља. У свако сте доба добро дошли.

Машић се после тих речи опрости и оде а Милић се опет врати у редакцију. јер међу тим је дошла пошта а он хтеде да прочита писма и новине, јер то је био његов посао. кад је био у вароши.

XXIII.

Цео дан је провео Милић у неком узрујаном стању. Чинило му се да сва варош зна да је у манастиру ашиковао с глумицом Маром, и да је био близу тога, да јој се обвеже за цео живот. Па сад да она њега напусти, да јој је и сувише незнатан, барем сиромах. С тога се још мање показивао на улици а ни пошто не би прошао поред Живковићеве куће, јер до сад је Љубица за цело већ читала допис из М. Шта ће само рећи на то? Да л' ће се ублажити, и да ли ће о њему имати друго мњење, оно старо мњење, кад је у њему гледала народног изабраника и њега својим одушевљењем подржавала да истраје на тешком путу у борби за народан опстанак. Милић је познавао Љубицу само с те стране. Он је знао да уме да мисли и да осећа за народну ствар, али никад му није ни пало на ум, да се у тој девојци могу будити и нежнији осећаји. Па ни сад није био с тим на чисто. Није ни помишљао на то, да би се Љубичина наклоност њему могла обратити. Тежио је само за тим, да о њему има боље мњење него што га је задобила тамо, у манастирској башти. Он да богме није знао шта је о њему говорила Мара Љубици, те није ни слутио да Љубицу допис неће баш тако изненадити, као што није ни слутио, да ће је ипак врло, врло обрадовати.

И заиста, Љубица се радовала на сву меру, ма

да није знала за што. У њојзи се будило осећање, о ком није умела себи да дȃ рачуна; шта више, у први мах није ни помишљала на Милића. И тек доцније, кад је попустила прва бујна навала, сетила се Мариних речи. Па кад их се сетила, створала се пред њом слика, из прва неизвесна и бледа, али доцније све јаснија и сталнија: слика њене будућности! И она је себи предузела да пође Марином трагом, да заборави Милића. Да богме, да у тај мах није ни слутила, какве би је душевне борбе стало то одрицање, много теже, него што је то стало Мару. Држала је, да јој је дужност да поступа тако: држала је, да је обвезана Мари и да мора радити тако исто као и Мара. Па, сиротица, није ни приметила, да је том приликом, кад се решила да поступа као и Мара, бивала опет жалосна и тужна, много жалоснија него што је била до сад. Ах! Како тешко пада резигнација девојачком срцу! Па још срцу, које искрено ако и несретно љуби!

Како је била задубљена, није ни спазила да је Даринка ушла у собу. Тек кад је ова приступила њојзи и њу загрлила и пољубила, трже се из своје сањарије и подиже главу.

— А, ти си, Даринка, рече и неко уморно смешење покаже јој се на лицу.

— Дошла сам да те питам, јеси ли читала данашњи „Заточник“? запита је Даринка.

Љубица је ћутке потврдила да јесте; за тим је устала, као да је хтела рећи, да не жели о том предмету да настави разговор. Даринка је разумела шта Љубица хоће, и пређе на други разговор. Пријатељице су се још дуго разговарале, и тек пред подне оде Даринка кући.

На ручку састао се Милић с Лукићем и ту су се договорили да заједно оду Машићу на вечеру. Милић је том приликом развио неки мали програм, који мисли изнети, јер збиља је с ватром прихватио Машићев предлог о тако својским књижевним вечерима, које немају на себи никаквог званичног типа, а опет могу бити од великог значаја.

— Па онда, настави Милић свој говор, моћи ће се такво саветовање и раширити, могу се у наш круг повући и други књижевници и новинари, и многа ствар, која за сад чека да оживи, оживиће, добиће свој облик, свој правац. Једном речи, ја себи обричем много од данашњег састанка.

Лукић је само климао главом и све је одобрио што је Милић казао.

— У редакцији дакле, око осам сати, рече кад су се разишли.

— У редакцији, одговори Милић, и пође кући. Лукић је пак отишао у читаоницу.

(Свршиће се.)

СУЛАМКА.

ЖАЛОСНА ИГРА У ПЕТ ЧИНОВА. НАПИСАО ФРАЊА КАЈМ.

ПРЕВЕО БЛАГОЈЕ БРАНЧИЋ.

(Наставак.)

ЧЕТВРТИ ЧИН.

ПРИЗОР ПРВИ.

Соломонове баште. Дворана. Стубови са лиснатим грањем. Натраг тераса. Напред, на лево, седиште, јастуци и ћилимови. На десно, за себе, близу кулисне, гомила ловора и палме. Кратка свирка из даљине

Трабант и Мемнон — оружани.

Мемнон.

А поуздана чета?

Трабант.

Јуде све —
Најжешћа крв — к'о горски растови!

Мемнон.

Туд онда нека други заиђу —
Ја и ти хајд да страже прођемо.
А до сад?

Трабант.

Ништ још нисам спазио.

Мемнон.

Е онда иди, па кроз један сат
Донеси чист и тачан извештај!

(Трабант оде.)

ПРИЗОР ДРУГИ.

Мемнон без пређашњег.

Мемнон.

Он не верује, а чу гласове,
Шта виче путем народ узрујан.
Ко то да поња! Лови себе сам!
Не ваља ова жена раскошна —
Ја њу не трпим. Сама види већ
Па с тог од мене она и бега
А лудог цара, својих дражи плен,
Све већма стеже. Залуд сваки глас —

И Мемнон сад већ залуд светује. —
Да прође само једном ова ноћ.
Гле иде.

(Долази Соломон.)

ПРИЗОР ТРЕЋИ.

Соломон. Мемнон.

Мемнон.

Дај, да свршим овај пир —
Изиграсмо се — гозба без мере
Уморила је госте веселе.

Соломон.

Но, шта је теби — ја те не схваћам!
Јер другдаш сам баш госте раздрагаш,
А сад ми горчаш мој најслађи час —
Та остави ми ову лепу ноћ —
Зар није дивна?

Мемнон.

Као и друга —
Ал' није ноћ, што тебе заноси,
Већ канда гошћа.

Соломон.

Лоло, ругаш се?
Шта нећеш наћи! Ал' си ипак слеп —
А ја тим боље видим.

Мемнон.

Царе — чуј!

Соломон.

Хајдемо тамо у џбун ловоров —
Зар нећу наћи своје краљице?

Мемнон.

Ја идем к стражи. Царе, платићеш,
И сутра Мемнон — биће паметан!

(Оде.)

ПРИЗОР ЧЕТВРТИ.

Соломон без Мемнона.

Соломон.

То може бити. Ал' мож' и не бити —
Чак сутра — шта је сутра! Овај час
Ја знам уживат' само. — Збиља, бре —
Отоич као да видех неки лик
У мрком лишћу — тавно обасјан,
Сакривен — тужан — болан — смртно блед.
Лик видех знан, па врло, врло знан ...
Међу нама је бездан — недоглед —
Ја сада више натраг не могу —
Ти опет *амо* немо'ш. — — Краљица!

ПРИЗОР ПЕТИ.

Соломон. Балкида.

Балкида.

Па тако сам?

Соломон

Што рече, краљице,
Да скоро мораш ићи — не волим.
Је-л нећеш? Немој. Остај дуго још,
Соломон моли да му останеш.

Балкида.

На једно само: Скини чувиду
Са мучне тајне, што ти груди тре.
Нек ту Соломон молбу испуни —
Ал' друкче идем. Самовољна сам —

Соломон.

То видим. Него иштеш премного,
Што никад човек не мож' издати ...
То није захтев искрен, племенит,
То прође — то ти не смем издати.
Балкидо, ја не умем просити.
Што свакој ружи и трн приденеш?
Од кад за твоју љубав војујем —
Па један осмех — жено дивотна!

Балкида.

Гле тамо заклон. Гледај студенац,
Гле цвећа бујног — мири цела ноћ!
Исповеди се — п'онда остајем,
Да гледим Сион — дуго, дуго још.

Соломон.

Па хајд у заклон, где ни звездин зрак
Допрети не мож'. Хајдмо! Жено, чуј,
Што питаш све је прошло — ја сам твој,
И сав сам потп'о, сав под твоју моћ.

Балкида.

То не. Не сасвим.

Соломон (ухвати је за руку).

Хајдмо онамо,
Где ништа нећу чути до твој дах.

(Оду обоје на десну страну.)

ПРИЗОР ШЕСТИ.

Мемнон и трабант долазе с леве стране.

Мемнон.

А другог нема ништа сумњивог?

Трабант.

И то је доста!

Мемнон.

Дакле на опрез!
А ко их опи? Дај разашљи још
Нек прођу око храма. Капије
Утврди. А чувара сумњивог
Ил' купљенога о зид вешај.

Трабант (одлазећи.)

Знам.

ПРИЗОР СЕДМИ.

Мемнон (сам).

Заносити се сад, кад кипи гњев
И осветнички пламен букти свуд!
А ови мудри — ником ни у траг!
Ахија нест'о — Јеровоам с њим.
За Бена нису рекли, истина,
Ал' ја се страшим. Нису требали
Упустити га. Неће спавати,
Ни пити неће. Трезвен — опрезан!

(Оде.)

ПРИЗОР ОСМИ.

Свирка из далека. С десна долази, не дишући **Суламка**, с расплетеном косом.

Суламка.

О, тешког пута. Скупих снагу сву —
Већ ту си сад па полак готово!
Сад не знам, шта је несвест с виса тог,
Над бездном тим, над брзим потоком
То није ход — то беше крилат лет
Са брда доле у Јерусалим.
Изопијане страже. Један зја —
А други спава; — мене пуштају,
А баште широм. Шетај по вољи!
И дођох. Ходник грања зеленог
У недоглед се, диван, пружио,
Шареним сјајем скроза осијан.
Кад дођох на крај — сину неки сен,
Баш као да видех цара с гостима,
Где шета; ал' га брзо нестаде.
Од дрвета, од једног до другог
Лагано сам се напред пробила,
И не пазећи, како боде трн.
И сад сам овде. Ту ћу дахнути.

(Обзире се.)

Јер дође, знам, гле, онде спаће он
То каже цвеће и тај душек мек.
О сад да имам каквог човека,
Па да га викне, зовне. Куку, јôј,
Шта носи нама ова кобна ноћ!
Дојако ми је срце играло,
Кад дође близу с њим — још и јутрос,
Тренутак пре је било весело:
Страх беше само сен на сличици,
К'о облак црн кад мрачи небни свод:
А сад! Да стоји овде преда мном
Не б' мирна била — већ бих цикнула:
„Беж; драги, хајдмо, ту нам грози коб.
Хајд даље — п'онда натраг никада.“

(Свирка се приближује.)

Да, никад! Ту ј' и мирис отрован — —
И страх ме хвата — твоје срце ту
Изневерити може Суламку.
О грозно, грозно, ал' је тако све —
Та ти си веран — али сумња тре!
И мучи срце, као злобан глас —
Ко иде? Палмо, скриј ме један час,
Док прође он —; док мало одахмнем
О дођи — дођи, ја те чекат смем —
Пред-а-те ћу се доле бацити
И нек се срдиш — опет мој си ти!

(Сакрије се за палму тако да је гледаоци виде.)

ПРИЗОР ДЕВЕТИ.

Долазе с леве стране играчице. — Трубе јече. Долазе дечаци што служе. **Соломон** и **Балкида.** Играчице се повуку натраг, чинећи полукруг око палме Суламкине.

Балкида.

Ваљана мисо — ту сад седимо!
Заморила ме гозба.

Соломон.

Таки мир
Већ и ја желим — Одгоненух све —
Загонетком ме ниси сузбила.

Балкида.

Највећа иде сад на послетку.
Погађаћеш ми још. Погоди то
Па онда ти си мене сузбио.

(Седну.)

Соломон

Па де! Ал' прво чаше — чаше, хеј!
Од којег вина жели краљица?

Балкида.

Од првог. С мора чак до пустиње
Ни грозд се данас неће штедити. —
Хајд на острва! Точ'те Ципра, де!
У њем је ваљда племенити жар.

(Дечаци пружају златне пехареве.)

Балкида.

Е загонетку: „Ја сам силан цар
И опет човек најнесретнији
У целој земљи; мој се силни дух
И с Богом самим поч'о мерити,
Ал' ропкиња ме једна згазила.“

Соломон.

Де даље!

Балкида.

Нашто? Ја сам готова

Соломон

Завршила си? Не-б' се надао —
Још једном дакле: „Ја сам славан цар,

Балкида.

Ал' опет човек најнесретнији“ —

Соломон.

То могу бити сам — ал' онај крај:
„Мој силни дух се“ —

Балкида.

„С Богом мерио“

Соломон.

„Ал' ропкиња ме једна згазила“

Балкида.

На трагу већ — па дивљач промашаш,

Соломон.

Та̂ дивљач?

Балкида (смејући се).

Ти си!

Соломон.

Ја сам? Лудости!
Да пијем. Вина! Ја је не схваћам,
Ту робињину ногу — шта ли је?
(Донесу му вина те пије.)

Балкида.

О много значи једна слика та!
Јер све на свету има значај свој —
Па да је песма, један мален спев
Онако леп, к'о песма слављена,
Што-но је моје деве певају,
Суламка нека где се спомиње,

Соломон.

О ћути једном, с-отим престани!
Јер нисам трезвен, те бих могао
Сасрдити се на тај разговор.

Балкида.

Ту кажу неког цара с пурпуром
И он је владар — златан престо сја —
Уз то га краси, што је млад и леп —
И дотле ми се збиља допада. —

Соломон.

Окрени друго, кад те молим —

Балкида.

Не!
Баш о том хоћу — то ми годи баш,
Једаред ми је једна девица
То певала — па после дође реч
На просиоце моје љутите,
Које сам као у смеју одбила —
И тад ми нешто паде на ум ти!
Мнидијах: кад си тако славан цар,
За цело онда царски осећаш —
Ал' није. За те није краљица
Јер ти је не би знао љубити —
Из руке какве младе пастирке
Ти радије би дарак примио —
Тог цара нема — роб је робињин,

Соломон.

Тако ми Ципра — лава дражиш! Ћут'
Ни реч о песми више — престани!

Балкида.

Ни реч о песми. Јер што геније
К'о живо спева — живо ј' заиста.
Па куд је та лепота — Суламка?
Надсијава-ли све? Дај зовни је,
О чудне игре! Где голубици
Из шуше — клања цар к'о какав роб.
Суламка мора бити диван створ,
Јер другче не би цар — полудео!

Соломон (дигне пехар).

Балкидо, ћути!

Балкида (исправивши се).

Удри, смрви ме!
Ал' ругаћу се. То је лажура!
Та није за те! Мишљах до сад: — сан,
Тек спев је то, а ти, цар, већи си.
Ал' ти низоту љубиш — љубав та
И јефтина је — таке наћ'еш свуд!

Соломон (тресне пехар о земљу).

Ја не знам њу — та какву Суламку!
Тако ми Ципра, ја те не схваћам!
Је-л' доста?

Суламка (борећи се да се прибере, посрћући потрчи према степеницама престола и падне). —

Доста!

Балкида.

А! Играчице —

Соломон (прискочив да ухвати Суламку).

О проклет да сам! Проклет, Суламко!
Гле занесе ме проклет вински дух.
Голубичице, устај, прогледај!
Де вина, квасте слепе очице,
(Дечаци послушају.)
Не умри! Камо Мемнон, лекар мој,
О брзо, спасте цару невесту,
Наградићу вас пуно богато,
О брзо, камо Мемнон, лекар мој.

Балкида.

Је-л то то чудо — ком се зачуди?

Суламка (дошавши к себи).

Шта? Где сам? Ту? Гле, откуд дођох ја?
(Сагледавши Балкиду.)
Имате право, сад су краљице
Придошле, да се другом ругају,
Суламци више нема места ту.

(Соломону:)

Ја никог не бих могла презрети —
Најмање жену, којој дадох реч:
„К'о свето благо чуваћу те свуд,
И уздићи те свету на доглед."
Утр'нте, свеће, земљо, помркни,
За Суламку је све сад само гроб.

(Спазивши Бена Јохаја.)

Да, то сам хтела — сад се сећам, јест,
Шћах цара спасти — за то дођох ја,

(Показује на Бена.)

Ухвати овог, вежи, убиј га!
Издајство подло он је заснов'о.
И он ће дати абер буктињом,
По Симону ми не чу поруке,
А сад је касно; — лекар не треба —
Ја оздравити не ћу, не могу!
Мемнона пази, он је веран твој,

(Показујући на Бена.)

Гле — Бена, сад баш хитну буктињу,
У знак да дођу верни другови,

(Трубље и вика у даљини.)

Јеровоам ће стићи с Ахијом,
Јеровоам је сада прави цар
И Ахија га већем помаз'о
А народ отп'о — ја сам јавила —
Ти ниси хтео чути поруке.

(Хоће да се дигне.)

Соломон.

Стој! Нејди сад! Нек земља пропадне —
Заслужио сам таку грозну смрт.
Проклето вино! Држ'те Јохаја!

ПРИЗОР ДЕСЕТИ.

Долази **Мемнон** са **трабантима.** Пређашњи

Мемнон (витлајући мачем)

За Соломона, цара, трзам мач!

(Трабанти са свију страна притрчавају. Ухвате Бена Јохаја.)

Суламка (исправивши се).

Прикупљају се, иде заштита,
Твој живот спасен. Пуштај робињу.

(Избегне на десну страну.)

ПРИЗОР ЈЕДАНАЕСТИ.

Пређашњи без Суламке.

Соломон.

Ухватите је, за њом, врати је!
Наградићу те, пуно, богато.

Мемнон.

Изнесте гошћу, обори је страх
Одведте жене, бој се зачиње.

(Сва свита забави се око Балкиде; изнесу је на поље.)

ПРИЗОР ДВАНАЕСТИ.

Пређашњи без Балкиде и њене пратње. Вика бива све јача. Трубље свирају жестоко. На тераси се појављује **Ахија** а прати га узбуњени свет. **Соломон, Мемнон** и **трабанти** остају напред у среди.

Ахија.

Одбаци круну с главе несретне
И брзо поспи главу пепелом —
Изгореће ти огњем пламеним.
Приближио се суд.

Соломон (виче гласно).

Ко има мач?

(Отме од једног трабанта.)

Ахија.

Да живи нови цар Јеровоам.

Неколико гласова

У вечној слави, части — живео!

Соломон (дигав мач мишицом).

А издајице срамом скапале!
Сад гори срце! Сад ми с' враћа дух,
К'о бесно море стоји комешај
Занихали сте небо грмљавом —
Ал' пред вама је див, што не зна стра̂.
И ја сам цар и глава земљи свој!
Ко сме, нек дигне на ме љути мач,
Гле и ја кличем: Ја сам и сад ја,
Соломон цар, и глава Сионска!

Мемнон.

Да живи дична глава Сионска.

Трабанти.

Да живи цар Соломон — Живео!

(Дижу мачеве.)

(Док Соломон и Мемнон скоче на јуриш, да непријатеље потисну — падне завеса.)

(Свршиће се.)

БРЕГ ВАТРУ БАЦА.

1. Дивна је природа. Величанствена је.

Кудгод се човек окрене, имаде, шта ће га привући; кудгод погледи, наћи ће, што ће га занимати; кудгод се окрене, може видети сваковрсних призора: лепих и дивних, необичних и чудних. Све га запима, све диже. Ум му лета у висине, силази и у низине, вије се по светлости а лута и по мраку. Хоће чисто памет да стане!

Велик је ум у човека. Грдан је. И опет мора често да стане: не зна да протумачи многи и мно-

ги појав у природи. Загонетан му је. Страшан му је.

Мучи се и домишља се човек, премишља и разбира ал — његов ум није ипак ништа према вечитој сили, према вечитим законима у природи, према оној дивној уредби и наредби надчовечанског бића. Диви се човек и чуди. Чуди се и диви.

Што човек мање читао, што мање света прошао и видио, све више наћи ће, чему да се диви, о чему да приповеда. Ко мање путовао, све више има да опази, чему да се чуди, све више призора има, који ће да га занесу и да му ум вијну, да ни сам не зна, куда.

Што човек више читао, што више света прошао и видио, више зна да приповеда о красотама, о страхотама у други крајеви.

Не идимо далеко. Наш Лаза из села био војник. Рата није видио, ал био у Пешти па можда и у Поли и у други мести, па шта тај не зна. Кад он разврзе разговор пред комшијама и познаницима, све се крсте од чуда.

А шта све зна тек онај, који је више путовао и у даљи крајеви и предели био. Колико тај да ти приповеда! И о чему све!

Ал не мож свако путовати. За то треба трошка. Истина, нађе се и таких, који о мало новца прођу доста света, који се са неколико крајцара у џепу напромећу по свету.

Ако и не мож сваки путовати, може скоро сваки читати и прочитати, о чему му год воља. Да-богме прочитати и видити! Велика разлика! Куд-икамо одскочи оно, што видим рођеним очима, што чујем, што можда и руком дохватим од онога, што само прочитам? Ал ипак!

Описивани су досад многи предели, читали смо о многим красотама и диботама у разни крајеви, слушали смо и чули смо и о страхотама овде ил онде, — па опет се и данас описују па опет још и данас читамо и слушамо о многим стварима у другим пределима. И занима нас то. И наслађује нас. Уживамо у природи и онда, кад само читамо. А шта би било, кад би могли све и видети?

Уверен сам, да је сваки читалац овог штованог листа чуо, како има брегова, који ватру бацају; знам, да је многи читао, како то изгледа, кад из брега ватра скаче; верујем, да су неки гледали баш онда у брег, кад је ватра из њега куљала, можда су и на њему били баш у онај пар, кад је пламен из њега лизао небу под облаке: и опет ћу да пишем коју о тим бреговима, јер ко слушао о њима, чуо је мање него што ће сад прочитати а ко читао, можда није све, а ко гледао ватру, видео је само један брег.

Намера ми, да што опширније и потпуније опишем ту диботу ал и страхоту светску, тај небрег брег, кад из њега може ватра да бије.

2. У многи предели на земљином шару има брегова, који од времена на време ватру бацају. Страним језиком зову се *вулкани.*

Име је то старо, прастаро, и латинско. Носио га један римски бог. Био то бог ватре ал и бог, који зна, како се метали обрађују јер без ватре не да се ни почети радити са метали.

У Грка је био *Хефајист*. Он је на брегу *Олимпу* имао ковачницу и у њој двадесет вештачких мехова. Сковао је *Хефајист* себи две златне робиње; говориле оне баш ко и људи и мицале се. Себи и другим боговима направио овај бог на *Олимпу* палате од туча. *Ахилу* је сковао штит а а *Дијомеду* копље и т. д.

Вулкани бацају ватру; не владају се дакле као обични други брегови ал и не изгледају већином као њихова друга браћа. И у том су друкчији.

Брегови-вулкани мање-више изгледају као купа каква: доле широки, а што ближе врху им, све су ужи. На врх вршка имају као неки точир, левак. А то ће рећи, да су ту издубљени; изгледа као да су пробијени. Па се даде и спуштати у сам брег, у земљу. Кроз левак тај излази брегу ватра. То су вулкану уста, на која ватру сипа, сигурно, кад се што наљути, па хоће свету да покаже, у каквој је он власти, са каквим силама он располаже.

Отвор у брега зове се *кратер.*

Најлепше као купа изгледа вулкан *Котопакси* у јужној Америци и вулкан на острву једном у бенгалском заливу.

Нису у вулкана само једна уста; има често више кратера ал један је ипак главни. Један су права уста а друго су тек одушке.

Уста, на која ватра куља, различито су велика. На *Хавајн* има вулкан са разглављеним устима упреко до три иљаде седам стотина и деведесет метара а други, до њега баш, четир иљаде и седам стотина метара.

Озго по вулкану има бразда; чисто је испаран, изгребен, испуцан. То је од кише, која пада док вулкан ватру баца а и иначе у мирне дане огњеног брега.

3. Кад брег ватру баца, страх те у њ погледати. Пре него ће почети ватра куљати, тутњи под земљом; кува се нешто у њој, справља се.

Земља се и тресе. Каже тиме већ унапред свакоме: чувај се и пази, сад ће чуда да буде.

Бивало је ипак, да се земља не тресе пре него што ће вулкан ватру бацати. Па и не тутњи него изненада покуља ватра из кратера.

Ноћу од тридесетог новембра на први септембар 1744. године почео је страшно беснити вулкан *Контопакси* а није се пре тога баш ни најмање земља тресла нигде у околици. Исто тако није се земља тресла ни године 1877. кад је исти вулкан ватру бацао: ватра је куљала од двадесет петог до двадесет деветог јунија.

Почне затим на уста брежна силна водена пара излазити и у вис се пењати. Са паром избаца брег и земљу и камење. Ал све је то ситно, у прашини, зато се и зове вулкановим пепелом. Често у исти пар спушта се по обронку брега и *лава*. А то је растопљено усијано камење; оно истиче из кратера и разлива се са брега као вода. Лава ова хлади се и тврдне и — по брегу хвата се нека кора.

Има брегова, у чији се кратер даде гледати баш и онда, кад се из тих уста најбоља ватра разлази. Таки је вулкан на *Стромболију*, малом острву на северу од Сицилије.

Кад загледиш у вилице таког вулкана, а оно му у усти много саме отопљене усијане лаве; све се црвени.

Кроз ту лаву продиру грдни, велики мехурови од водене паре или од других ваздушних тела. Чим доспу до површине, пуцају, облаци се направе па лете у вис небу под облаке а потрзају собом и саму црвену лаву.

Какав је то величанствен призор, кад у облаку видиш црвêн, црвêн јаку, која у вис полети а после се враћа те и бледи и тавни.

У усти вулкана на острву *Хаваји* има лаве у грдном комађу. Пара га не може да избаци, него тек подигне па одушке гдегод нађе и изађе, а комађе се спушта, да га опет нов облак из кратера дигне. Прави таласи. Узбуркала се румена лава

Кад пара из кратера излети и у небо полети, брзо се праве грдни облаци. Сева тада и грми и пуца. На све се стране разлеже. Киша пада, као да каблом сипаш, рекао би, облак се провалио.

Особито је јако грмило, кад је *Котопакси* 1877. године ватру бацао. Разлегала се грмљавина по целом *Еквадору* а црни и сиви облаци од самог пепела ширили се такође по целој републици. Пустошили су ужасно. Народ се јако ускомешао и поплашио. У вароши *Квито* посред дана била је највећа тама; кроз ту таму кривудале су муње а пратила их грмљавина. Сунце није могло продрети кроз облак четир пуна дана. Дисати је било врло тешко. У земљи је тутњило. На кровови у кућама било је толико пепела, да се свет бојао, е ће се провалити.

Кад се оно крајем године 1883. и почетком 1884. виђала велика црвêн по небу, неки су говорили и доказивали, да је томе узрок вулкан један у низоземској Индији, који је 26. и 27. августа 1883. ватру бацао. Тада је био и земљетрес и моретрес тако јак, да се јачи не памти. Од вулканске масе као лаве, пепела, пловућца ... пуних четрдесет сати на више километара била је помрчина јака. Веле, да се ваздушни састојци, које вулкан баца, разишли на све стране и отуд црвено небо.

Од грдне је штете по околину пљусак, који пада, кад вулкан избаца. Више поквари он него све друго, што из брега излеће; више уништи јака киша него пепео.

Облак се шири на све стране уоколо. Што више, све је шири а посред њега провлачи се у вис црвена лава. И лава из кратера обасја облак.

Све се црвени. Изгледа, као да нешто гори и да се диже, да пламен небо лиже, ал — у истини нема ту никаквог пламена. Црвêн и румêн и пламено оно црвенило долази од усијане лаве.

Лава искаче код малих вулкана на уста а код великих ређе. У ових је ждрело дуго па се и лава има да диже по више иљада метара, док не приспе на крај а из земље је гура пара и друга ваздушна тела, с тога и разваљује она брег на усти па се разлива низ брег а и не лети у вис.

Из вулкана излеће ситније и крупније комађе. Најситнији је вулкански песак или пепео.

Оваки песак диже се често врло високо: до три иљаде метара. И онда се шири по ваздуху; разноси га ветар.

Пепео везувов разишао се године 1822. до седам стотина осамдесет километара. Песак са *Консигвине* у средњој Америци помрачио је 1835. године у округ пет стотина километара а разишао се на петнаест стотина километара. Пепео из *Сангеја* у јужној Америци покрио је 1842. и 1843. године петнаест километара око брега унаоколо пуних сто метара дебљине и упропастио предео потпуно.

Многа пута помеша се овај песак и пепео са кишом, која пада кад вулкан баца ватру. И отуд је тек штете и несреће.

(Наставиће се)

Са данашњим бројем завршује се по године излажења „Стражилова". Молимо поштоване претплатнике, да обнове претплату.

„СТРАЖИЛОВО" излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова" у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И УМЕТНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 27. | У НОВОМ САДУ 4. ЈУЛА 1885. | ГОД. I.

ДИЛБЕР АНЂЕЛИЈА.

(ПЕСМА ПАСТИРЕВА.)

е гледа ме са Бајира,
Изгоре ме око твоје,
Јање моје,
Дај ми боном срцу мира,
Јер умрећу, миле моје,
Анђелијо,
За тобом!

У очи се твоје слило
Све на свету мило што је,
Јање моје.
Срце ми је занемило,
Опијено, зането је,
Дилбер Анђо,
За тобом.

Овај ветрић са Топлице,
Што лелуја косе твоје,
Јање моје,
Што ти љуби бело лице,
То уздише срце моје,
Анђелијо,
За тобом.

Све на свету заборавих,
Напустих и стадо своје,
Јање моје!
Само тебе не оставих.
Срце моје зането је,
Дилбер Анђо,
За тобом!

Јади мене освојише,
Звонца звон занемео је,
Јање моје!
Не сећам се вруле више,
Замукоше песме моје
Јадом, Анђо,
За тобом!

Ој, не гледај, не смеши се,
Сакри чарне очи твоје,
Јање моје!
Окрени се, не дичи се,
Јер умрећу, миле моје,
Анђелијо,
За тобом!

У Прокупљу, Априла 1882.

Н. В. Ђорић.

ОНА НИЈЕ КРИВА.

ПРИПОВЕТКА СА СЕЛА.

НАПИСАО С—

I.

утро је. Лепо пролетње јутро. Само тако може бити!

Новпнеураниле; котлове о обраницу запеле, на раме их подигле па ће на Тису по воду.

Иду и девојке, а не само нове младе и младе. Нађе се и по гдекоја, која већ и десетак па и више година удадбом превалила. Иде по воду, јер најмлађа је у кући.

Једне водоноше на Тису а друге с Тисе.

Поздрављају се.

То јутро баш много водоноша било по воду. Прошло их много кроз шумицу, којом се дала стаза до мутне Тисе. Ваљда, што је светац. То јутро нешто се више разговарало. Није ни други пут мало разговора било, ал данас још више.

Па све нешто дошаптавају.

Две-три упоред иду, — како већ узана ста-

за допушта, — па се разговарају. Шушкају међу собом. Хоће мало и главом да врте. Неке и усне развуку па се насмеју. Подсмеју се управо. Ко веле: чудне ми прилике, хтео момак, да одвуче девојку, па му се отела. Леп момак!

Бива тога код нас. Момци вуку девојке. Девојке ускачу за момке. Није то ништа необично.

Момак вуче девојку често, што је воли. Хоће, велиш, да полуди за њом. А она? Она га тек преко ока гледи. Поноси се! Да је лепо проси, не би је никад добио. Неће она поћи за њега никад. Одвући ће ју. Па мора остати код њега. Другог спаса нема, ако неће, да се покорише.

Девојку ће љубав натерати, да ускочи за свог момка. Није сигурна, да ће се лепо удати за њега. Мама и тата немају вољу.

Почесто и из интереса вуче момак девојку ил девојка ускаче за момка. Отац Лазин вели; довуци ти Кату, па ћемо јефтиније проћи; не морам ништа дати на сто, не морам јабуку пити, не морам се са пријатељем погађати, шта ћу му све послати за сватове.

То много чини.

Што дам оцу њеном, боље да купим свилу за венчану аљину, боље да употребим на што друго. Есапи отац а тако мисли и мати момкова.

Бива да и девојачки родитељи пристају на ускакање. Па и у споразуму су са будући пријатељи. Сви размишљају: ако нам се деца узму, ко што бог заповеда, биће трошка и нама и вама. Сватове морамо правити. Звати морамо много: фамилија је ту, ту комшилук, ту други, којима смо и ми играли у сватови. Те све треба звати. А ко да нахрани по села? Ко да напоји? Нек твој син вуче а моја кћи нек ускаче!

Као да нема друге помоћи!

Ал и јесте: свако чудо за три дана. Биће срамоте па и проћи. А напослетку, данас је баш по моди тако се женити и удавати. Што је у моди, није у срамоти.

И опет Милан Стакић није из каквог интереса хтео синоћ да одвуче Соку Врбашку. Из чисте љубави, из велике љубави. Та волио ју! Тако само може бити. Она њега није хтела. Ни видети га није марила а говорити ни толико.

Па ко ту да не полуди! Ко ту да не дође на мисао, да силом отме оно, што му срцу мило!

Љубав га мори. Не може без Соке ни живити. Мила му је. С њом само срећан ће бити.

Колико пута прође он поред Сокине куће а само, да њу види. Није му туда пут ал ту је Сока. И он тамо иде. Мирнији је, кад ју види. Задовољнији је. Сретнији је.

Миланова је кућа чак с оне стране цркве. Па готово на крај села а село је дугачко. А Сокина с друге стране и баш на ледина.

И опет Милан мало које вече да не прође поред Сокине куће. Та да је види само! Да га жеља мине! И прође и врати се поред девојачке куће. Хоће и да попева. А добар је певач. Пева и песмом зове, мами своје драго. Хоће-л га видети?

А како му је, кад ју не види дуже време? Све му криво; све неправо. Нико му не ради, као што треба. Срдит је. Горопади се. Љут је ко рис.

Више пута бадава пролазио Милан ледином и двапут. Бадава и певао; од срца певао — Сока ни да се помоли на тарабу а камо-л да стане на врата па да га пропрати осмејком и милим погледом. Од разговора ни речи.

Праве муке, паклене муке за Милана.

А како му је тек, кад помисли, кад се сети, да Сока не мари за њега. Не бегенише га. По читаве сате нема мира.

Та зашто га не воли Сока? Није он рђав момак? Па није ни сирома!

Неки кажу, да је и лепушкат. Па што бежи од њега?

Не би њој зло било код његове куће. Рекао јој једаред на рогљу то. Ал она и не слушала.

Сока је бегала од Милана. И он ју је опет нашао увек у колу.

Два су кола у селу играла сваке недеље и сваког свеца. Свака страна од цркве за себе прави коло.

Не иде Милан тамо, куд његово друштво иде. Он долази код Ђуре и Стаке. А ту играју коло момци и девојке из оног краја, где је Сока.

И Сока иде Стаки. Зато и Милан долази овамо.

Мало се попреко гледе момци, кад дођу онамо, где им, по сеоском обичају, није право место. Ал са Миланом није тако било. Њега су трпили. Он зе дружио са момцима из овог краја ваљда више него из свог.

Неправо им било само, што он да облеће око Соке. Та то је њихова девојка. Нек он себи цуру тражи у своме крају.

Тако момци. А девојке баш воле, што Милан долази. На очима је. Играч је.

Чисто се поносила она, до које се Милан ухватио. Неке га баш и звале.

‚Ајде шта чекаш. Ево места‘.

„Е требаш му ти, Ниси ти Сока Врбашка, — додала би друга. Хоће да пецне мало Милана.

Он би се тек осменуо и помислио: ајде добро, добро.

А Милан и јесте највише играо до Соке. Ако не баш до ње а оно до њене најбоље другарице. Ту му најправије било. Ту му срцу мило било.

Задовољан био. Весео био.

II.

Милан баш воли Соку. Гине за њом. Дао би све, да ју само може својом назвати.

Знају и девојке а знају и момци, за ким лудује Милан. И жале га и смеју му се. Свете се.

Није Сока да презире Милана. Милан је и у њеним очима пристао момак. Ал опет лепши па и милији њен драган Миша Белић.

Познаје Сока Мишу одавно већ. Још од детињства. Баш у њихној кући и одрастио скоро.

Миша остао сироче, тек што у школу пошао. Сокин га отац примио на своју душу. Ко дете играо се Миша са Соком.

Кад одрастао, отишао је у службу. Долазио и опет Сокином оцу, као и свом оцу. Поштовао га и слушао. Па давао му на оставу и заштеђен новац.

Сокин отац чувао све. Ено купио Миши и кућицу. Мислим шеста-седма од Сокине. Мала је ал је кућа и — Миши лепа.

Миша још служи. Не зна, како ће проћи са солдачином па да се не жени. Да му тога није, оженио би се већ. Не би никог другог узео, већ баш Соку. А зашто и не? Лепо пристају једно уз друго: он сирома, она сирота.

Па и воле се. Ретко ко да зна за то. Ал знају они.

Миша зна Соку и она њега. Миша вели, да ће њих обоје лепо живети. И Сока тако мисли.

Не зна ни једно ни друго, како дођу до таког разговора. А ретко кад да се састану па о том да не говоре.

Није, да Миша лудује за Соком. Он је научио с њом па држи, да не може друкчије ни бити: она ће бити његова. Тако и Сока држи.

Питао је Миша већ Соку, би-л пошла за њега, ако је успроси.

Одговорила је, да би. Нимало се није устезала. А и зашто? Они су расли једно за друго.

Друкчије и не може бити него ће се њих двоје узети. Само солдачија да пређе.

Ал ту запињало па и — запело.

Миша добар за царског катану.

Остао је солдат и три године мора одслужити.

Приближује се већ и дан и он ће да одлази. Приближује се већ дан туге и жалости и њему и његовој Соки.

Колико плакала само, кад је остао солдат! А кад пође, биће и више.

Миша је изашао и из службе. За две недеље мора руковати. Добио је већ писмо.

Не боли Мишу, што је солдат. Мишу боли, што Соку оставља. Та да је бар на краће време. За годину дана, па нека и за две! Ал помисли три године! Та то је читав век. Шта се и шта за три године не да преокренути. Боже, боже! Мисли Миша а Соки говори.

Долази јој сад непрестано. Нема никаква посла. Не ради ништа. Па куда ће? Шта ће? Него ка Соки и њеном оцу. Помогао им и кукурузе брати и склонити.

Тешко је Миши а терет је и Соки. Научили једно на друго. Обикли се. Заволели се. Па сад, да се растављају.

Проклета та солдачија. Та што је Миша сирома; та што Сокин отац нема ништа те да даду, где треба, па да се Миша избави солдачије!

Колико пута вечером тако умовали и Миша и Сока на клупи под Сокини пенџери.

Ухватио би затим Миша Соку за руку. Устали би. Држећи се за руку упутили би се ледином. Ишли би тако по дуж-њива. Долазили чак до виногради и — онда се враћали.

Пита Миша Соку једаред успут: хоће-л га чекати из солдачије.

Хоће!

Каже Миша Соки, да не зна, шта би од себе урадио, ако би се она удала. Он би, — он би у — Тису скочио.

Нека се не боји, говорила му Сока. Чекаће га и шест година а не три. Протрчаће те три године ко три недеље. Само да здрави буду.

Сока се заверила Миши, да ће га чекати. Миша се заверио Соки, да ће само њу узети. Њу и никоју другу.

Заверавало се једно другом више пута. У последње дане свако вече.

Утврђивало једно друго. Надало се и једно и друго.

Већ скоро ће ићи Миша. Данас је четвртак а у недељу рано кренуће се. Више њих иду из села па биће их на једни коли и четир-пет.

Момчадија прати се. Пева и попева. Још дан-два па збогом завичају! Жао момцима оставити своје. Па у вину, и песми, у свирци, траже лека. Вином, песмом, терет растерују.

Жао Соки Мише. Па чим песму чује, сузе јој ударе. Није истина Миша међу момчадијом ал она се сети њега. Сети се она, да и он мора одлазити. Па плаче. Крадом плаче. Неће, да види ни отац ни мати јој. И опет се све гуши у сузама. Зажелила већ и да полуди, ил да умре, само да не зна, кад ће отићи.

Последње вече дошао Миша, да збогом рекне. Пољубио је Сокине родитеље у руку. Опростио се тешким срцем са њима Са болом у души, са теретом у груди, са зебњом у срцу рекао је и Соки збогом.

Она га испратила до авлијских врата. Са њих се вратила. Ал не могла дуго издржати. Брзо се до тарабе вратила. Стала је на њу па гледала. Гледала за Мишом. Гледала у небо. Гледала у ледину. Гледала опет за Мишом па на небо и на бисер-звезде трепериве. Трепериле су и сузе из њеног милог ока. Котрљале се по образу и росиле белу мараму на врату јој. Више су јој наросиле нег роса траву.

Шта је све мислила? Какве снове сновала? Какве снове снивала?

Ни сама не зна.

Није се мицала. За кратко време иљаду мисли прошле јој кроз главу. И — опет ниједна.

Било јој као да није при свести.

А гле! Неко, као-да њој иде. Трже главу ледином. Поглед баци на стазу, којом је прошла већ више пута са Мишом.

Доиста неко долази.

Ведро је небо. Ал она не мож да позна. У њеној глави није чисто.

Миша је! Није он: та како је усплахирен. Није он. Није он никад таки био.

Глас јој неки рече и она се сиђе са тарабе. Пође.

Док си оком тренуо ал неко прескочи тарабу. Соку стиже. Обви је око паса. Стиште је на груди. И притиште врео пољубац на вреле јој усне. И прошапта нешто. Но она не чу. Нит чу нит кога познаде. Цикну и потрча. Ал застаде брзо. И погледа још једанпут за момком. Познала га. Миша је то. Њен Миша.

Док си наново оком тренуо, био је Миша на ледини.

Ушла је Сока у собу. Легла је. Ал бадава моли сан, да јој дође. Бежи он од ње. Далеко је. И све даље иде.

Не сведе ока целу драгу ноћ. Чула је и кола једна. Прозврјала поред њених пенџера. И песму је чула. И Мишу разумела.

Пева он. Пева како нема мајке а нема ни бабајке: нико га не испраћа. Пева како нема ни брата ни сестрице: нико га не жали.

Жалостиво пева Миша. Па на жао се дало и Соки.

Од жалости срце из груди да јој искочи. И тако јој било тешко а песма ју још више растужила.

Била је Сока невесела. Дуго невесела била. Дуго се живо Мише сећала и за њим чезнула.

Једанпут је Миша послао и писмо из солдата. Све редом поименце поздравио. Па и њу, Соку.

Како јој је мило било! (Свршиће се.)

АРАБЕСКЕ.

ОД ЉУБИНКА.

ТИХО... ТИХО..

Тихо, тихо — не крочите ближе,
Моје чедо диван санак снева,
Е, у сну се тијано осмева, —
Па ручице своје мале диже!

Тихо, тихо, нек ме жеља мине,
Да уживам у осмеху бајном,
У радости, у миљу бескрајном,
Да му тепам: спавај, спавај, сине!

Тихо, тихо, спавај, слатка рано,
Тебе прате молитвице благе,
Твог бабајка, твоје мајке драге,
Спавај, спавај, сунце огрејано!

ХАЈ НА МОРУ...

Хај на мору — на голему
Лагано се чунић ниja,
А вода је блага, тија,
Благо њему, благо њему!..

Чунак плови — весла мала
Одјекују посред ноћи...
Куд ће лаган сада доћи,
Далеко је од обала...

Погле сада! Оркан љути
Цепа груди мора стара,
Шта ће бити од бродара?
Хај, млађан ће погинути!...

* * *

Море лепо — *срце моје*,
Кад по њему миље плови, —
Нове наде, нови снови,
Нове песме кад запоје!

Море гњевно — *срце моје,*
Кад по њему срџба струји,
Кад задршће у олуји,
Тужну песму кад запоје!

Е, тако ће туга стара,
Да саломи срце моје
Задњу песму кад запоје, —
Као чуниħ у бродара!...

ЊОЈ.

Што си брижна, што си сетна?
Зар ти, драга, ниси сретна,
Као што сам ја?
Слушај песме дивних тица
Па разгони облак с' лица,
Нек ведрина сја!

Ој, уклони косу с' чела, —
Што си тужна, невесела?
То ме боли, хај!
Погле зору како плави,
Дробан бисер гле по трави,
Хоћеш бисер тај?

Ал ти ћутиш! Шта је, мила?
Куд си тако управила
Поглед мутан, прек?
Ох, што питам! Прошлост кобна,
У њој спомен цветка гробна
Горча млад ти век!

РАЗНИ ПУТЕВИ.

ПРИПОВЕТКА МИЛАНА САВИЋА.

(Свршетак.)

Око осам сати нађоше се пријатељи у редакцији „Заточника“ и одмах се упутише у Машићев стан. У предсобљу састаше се с домаћином, који је баш у тај мах у згодан ред стављао боце напуњене вином и киселом водом. Велики сто у сред собе био је већ намештен и домаћица га је још једаред критички погледала, да није можда што заборавила. Све је било у свом реду. С пријатним смешењем поздравила је госте и понудила их да седну: сад ће се вечера донети. Милић је одмах послушао домаћицу и сео на диван, Лукић је ишао по соби горе-доле и сваки час је гледао на отворена врата, кроз која се видео Машић како се дао у посао. Том приликом је нешто звиждао кроз зубе, и кад год би му жена прошла кроз предсобље, нешто је намигивао на њу, а ова се само смешкала, показујући главом на предео, где је била кујна. Лукић је то све видео па се смешкао и са своје стране.

После четврт сата чекања уђе домаћица у собу и позове госте да седну. Милић пружи учтиво своју руку Даринци и доведе је до стола, за тим седне и сам на место, што му је домаћица поред себе назначила. До Милића је сео Лукић а до овог Машић.

— А шта је то, рече Милић домаћици, поред вас је још место празно. Очекујете ли још кога?

— Да богме, одговори Даринка и насмеши се најпријатније. Светозар се нашао с једним својим пријатељем те га је позвао да му дође а тај му се обрекао, али после вечере, јер њу мора провести у кругу својих рођака.

Милић се задовољио тим одговором, ма да му није било сасвим право, што ће бити још кога у друштву.

У тај се мах отворе врата и „Ах!“ зачују сви гости. Сви погледе на врата а Машић притрчи њима и прихвати чинију из Љубичиних руку, јер ова у мало што није пала на земљу. Љубица се прибере и погледи прекорно своју пријатељицу. Милић пак био је у тај мах у највећој неприлици; устао је до душе, али није знао камо да скрије очи, час је гледао Љубицу, час Даринку, час опет, бог те пита, куда.

— Седи, Љубице, рече јој Даринка мирним и обичним гласом као да се није десило ништа, седи, па да покушамо твоју мајсторију, Чекали смо само на тебе и на вечеру. Је л' тако господо? рече и окрене се гостима.

Сви потврдише да је тако, па и Милић, и једва седе на поновљен позив Даринчин. Љубица седе за празно место до домаћице али је све једнако гледала преда се; ни за живу главу не би подигла очи, јер се бојала да ће наићи можда на Милићев поглед. Оно троје пак, Даринка, Лукић и Машић смешкали су се у себи и ревносно вадили из чиније; њима као да није тај догађај покварио апетит.

— Што не вадите. окрене се домаћица Милићу, јело је укусно; скувала га је баш мајсторица!

Милић није могао радити ништа друго него покорити се Даринчином позиву. Вадио је из чиније и по други пут и баш се видело, да му прија. Мало по мало долазио је к себи и кад се нагнуо био на тањир, прелетао је задовољни осмех црте његове. Као да се није баш срдио, што га је Машић преварио; а и која би вајда била. Љубица је пак седила једнако мирно и замишљено и никако није хтела да се одазове Даринчином позиву.

— Ти си по свој прилици већ у кујни јела, рече јој чинећи се целом призору и невешта, а то ниси требала. Видиш, и нама ће боље пријати кад окуси куварица своје дело. Дед, Љубице, узми мало!

И Даринка узме Љубичин тањир и напуни га јелом. Љубица се, до душе, мало одупирала али на послетку већ није могла одбити понуду. Кад су гости првим јелом били готови, хтеде Љубица да устане, али Даринка јој није дала.

— Остани ту, рече јој, идем сад ја у кујну а тањире ће већ девојка скинути.

Љубица је била још у већој неприлици, кад је приметила, да из међу ње и Милића нема сад никог. Милокрвна румен осу јој се по образу и само је тек по кад кад погледала Машића, који је са врло равнодушним лицем жватао хлебац и њој се тек само онако клањао. Лукић се пак окренуо Милићу и рече му:

— Ми смо заиста већ отпочели књижевну вечеру и то, као што приличи, лирским песништвом. Је л' те, драги домаћине, околности су са свим лирске?

— На сваки начин, рече Машић звецкајући виљушком о сто, а временом ћемо прећи на епско песништво, у ком се приповеда; завршетак ће бити пак драмско, јер ће на нас све, да, на нас све, наићи катарза, она добротворна олакшица душе наше.

— И ја се томе надам, рече Лукић мирно, шта више, уверен сам да ћемо прећи све појаве песништва. Та, за то смо се и састали! Него, брате Стојане, настави и окрене се опет Милићу, нисмо још чули твоје мњење, па ни госпођично! рече и погледи Љубицу.

Љубица није одговорила ништа и чисто јој немило беше што се Лукић обратио на њу. Из те неприлике избави је Даринка, која је таман ушла носећи чинију печења; за њом је носила девојка салату.

— Госпођо Даринка! поче Лукић и погледи домаћицу. Ми смо већ отпочели књижевно вече.

— А како то? запита га Даринка и седе на своје место.

— Ево, настави Лукић и намигне малко на Даринку, сад смо у сред лирског расположења. Зар не осећате жељан мирис цвећа? Зар не чујете тужно прижељкивање славуја?

— Збиља, насмеши се Даринка, и чисто ми је пред очима Хајнеова песма о... но о... неспоразуму. Не може сад одмах да ми падне на ум.

— Хајне је теоретичар, рече једва Милић.

— Али за чудо говори из живота, примети Машић.

— Изволите, господо, нуткаше Даринка, немојте заборавити, да је ово књижевна вечера, ваља нам дакле неговати и књижевност и вечеру. Господине Милићу, ви сте извадили врло мало, па баш крило.

— Крило показује полет, рече Лукић, било је некад време, кад сам га и ја радо јео; сад се више држим већих залогаја.

— Ниси бадава *практичан* лечник, примети Милић.

— Али, господо, прихвати сад Машић поред ваздушастих и чврстих књижевних залогаја не смемо заборавити на течне. Нешто ми мало пијете вина, а вино је добро, из винограда је мога таста. Добро здравље!

Људи се куцну; Даринка се пак само поклонила, није хтела да се куцне, да не би тиме довела Љубицу у неприлику, јер би се и ова морала куцнути са свима, дакле и са Милићем.

— Заиста, печење је добро, рече Лукић, баш ћу бити тако слободан, и он привуче чинију к себи и поче вадити. Куварица је заслужила највећу похвалу, говорио је међу тим, само да знам ко је!

— Најскромнији гост за овим столом, рече Даринка.

— Где дела говоре, ту се реч не чује, примети Лукић; за иста ово је деликатно. Него збиља, настави и испразни чашу вина, морам вам приповедати свој сан. Да видите занимљив је.

— Па да га чујемо, рече Даринка.

— Сањам ја, поче Лукић, а ја у некој башти. Прави Хафисов ђулистан. Мале и велике леје на све стране, без икакве намере а из међу њих вијугале се узане стазе, тамо амо, да се опет све састану. По гдекојим местима беху џбунови, окру-

гли, шиљасти али опет нешто занемарени. Цвећа је било разног: шебоја, резеде, дан и ноћ, љубичице чак, али највише ружа и то разних. Ходам ја лагано по стази, кад ме у једаред к себи привуче чудноват неки призор. На једном стаблу био је усамљен пупољак ружин; пупољак још али је обрицао, да ће се најлепше развити. Око тог пупољка облетала је пчела и тако је тужно зујала, да сам је и нехотице са саучешћем погледао. Пчела се приближи пупољку али чашица његова била је затворена и пчела је наишла само на оно круто, зелено лишће што је пупољчеву чашицу омотавало и чувало. Али пчела као да је била задовољна и тиме, јер је сваки час слетала на то лишће, док се у један мах нагло диже у вис и чисто болно зазуја. Приступим пупољку ближе и спазим како је на трну једном, који је био баш из под оног лишћа, заостала која длачица. Убола се сирота пчела, помислим у себи и погледим горе да је видим, камо је одлетила. Ено је, где лећe по ваздуху, обилазећи чисто свако цвеће. Али, да богме, то није могло бити тако на дуго. Пчели треба хране, треба јој мирисног сока за мед свој, и ено, како се лагано спушта на расцветану ружу. Али се није спустила са свим у чашицу њену; обилазила је само лишће али у недра јој није погледала. У једаред зачујем слабачак глас, као да је нешто пукло. Почнем гледати око себе али спазим, како се и пчела дигла у вис и из прва се нагло, за тим све лакше и лакше приближивала опет оном пупољку. Приступим и ја ближе, и имам шта видити! Пупољак се поче развијати и ширити а оно зелено лишће разишло се, спуштало се лагано и покрило је свако трње, што беше на подножју њеном. Тај слабачак гласак дошао је од туд, што је пупољак почео да се расцветава, помислим у себи, и тај гласак могла је чути само пчела и ја, чија су чула била тако оштро развијена. Како се то десило. да се пупољак почео развијати баш у онај мах, кад се пчела спустила на ону развијену ружу, остаје ми и сад загонетка. Али, да богме, у онај мах нисам имао када да о том премишљам, јер сам сву пажњу обратио на пчелу. Та је била већ близу ружице и неко благо, меко зујање чуло се том приликом — јер и пчеле имају душу и осећање па знају ово и да изразе на свој начин. Ружица је остала нешто мирна а ни пчела се није усудила одмах да слети на њу, док се не диже неки лак поветарац и пчелу чисто нагони да се ружици приљуби. Ох, како је био тај састанак мио! Стабло је дрхтало, ружица се љуљушкала а пчела је тако необично зујала, да сам је чисто разумео и сам. Па онда се осу бајни мирис из ружице, да је сва околина, све оближње цвеће њојзи окренуло и чисто спустило главе у знак признања, да им је ружа заиста краљица. Па онда оно двоје! Све је било заборављено, и трн и оно случајно и привидно неверство, пчела је имала своју ружицу а ружица своју пчелу. А ја? Ја сам стајао и с влажним очима гледао сам тај необичан призор. Лагано, баш као иза слатког сна, пробудио сам се..... Је л' те, господо, да ми је сан занимљив?

Лукић није добио одмах одговора; сви су били заузети својим мислима, највећма Милић и Љубица, који су добро осетили, камо смера Лукић својом приповетком. Летимице, као случајно, погледао је Милић Љубицу и поглед му се на путу састао с њеним погледом. Обоје се тргоше и обоје поруменише.

— Сад смо у сред епског песништва, рече Машић лагано; али то нек нас не задржи, да попијемо коју чашу вина. Добро здравље! настави, кад је свакомy у чашу усуо вина.

— Заиста сте леп сан уснили, рече Даринка Лукићу, мени се бар допада јако; чисто сте ми дирнули најтању жицу осећања мог. Баш вам захваљујем.

Лукић се поклони и насмеши, за тим испразни своју чашу и погледи замишљено преда се.

Даринка међутим изађе напоље али наскоро за тим опет уђе и нагло рече Лукићу:

— Докторе, ходите мало у кујну, чини ми се, да је девојци нешто позлило.

Лукић устане одмах и пође за Даринком а Машић узе празне боце и под изговором, да их мора напунити, изађе такође.

Љубица и Милић били су сад сами.

Љубица, која је замишљено седила, није у први мах ни приметила, да у соби нема никог другог осим ње и Милића; како се пак задрхтала, кад је погледала око себе и само Милића спазила. Прво јој беше да изађе такође; али нека тренутна малаксалост не даде јој ни да устане. Милић је пак неко време гледао преда се; за тим, као да се нечем решио, подиже главу и погледи Љубицу. Погледи су им се опет састали и на тренутак мировали тако. Из Милићевих очију извиривало је неко кајање са бескрајном љубави; из Љубичиних очију само бескрајна љубав.

Лагано се нагне Милић к Љубици а ова није уступала натраг.

— Може ли и хоће ли ружица отворити мирисав цветак свој пчели, која несмислено, у очајању није знала шта ради?

Љубица није одговорила ништа; дрхтање неко пређе је као струја блага. Гледала је преда се и

није се помакла ни онда, кад се смелије него до сад, још већма приближио њојзи и њену руку узео у своју.

— Та ја видим, да ми ружица прашта! Немој, немој ни казати! Дрхтање твоје руке и суза на оку твом казује ми јасније него многа реч. Та ја нисам заслужио ту срећу, али ћу показати, да сам је достојан .... док у мени срце бије. Љубице!

— Та вашој девојци није ништа, зачује се сад Лукићев глас у предсобљу, који Љубицу наведе, да се мало тргне; али Милић није био више расположен, да себи задаје стеге. Чврсто је држао Љубичину руку, и није је испустио ни онда, кад су сви ушли у собу; Машић с пуним боцама у руци.

Ћутке али са значајним осмехом поседали су сви на своја места, само што је Даринка морала сести на Милићеву столицу, јер се на овоме није видело, да хоће да напусти задобивено место. Машић је свима насуо чаше; за тим устане, подигне своју чашу и поче:

— И драмску врсту песништва проживили смо ево сретно; на нас, на душе наше наишла је добротворна катарза. Што су проживиле главне особе, то смо и ми, споредне, јер нам доделио удес такву улогу, која умирује живце, неспоразум решава и отклања, а зближује оно, што је једно за друго. Нас троје: моја жена, доктор и ја осећали смо за ово последње натуштено доба исте болове у срцима нашим као и оно двоје, што сад седе тако близу једно до другог. Али ми смо себи тврдо предузели, да уклонимо сметње, да решимо заплет, који је био душеван, психичан а никако моралан. С тога смо прегли свом силом, да утремо пут к заслуженој срећи, лепој будућности. И ако додам, да највећа заслуга припада мојој жени, верној пријатељици госпођице Љубице, онда сам рекао само што је истина. Ја се радујем од свег срца, што нам је покушај испао за руком. Позивам вас редом, да испијемо чаше у здравље госпођице Љубице и господина Стојана Милића! Живили на многаја љета!

Тек сад, после Машићевих срдачних речи, разишла се скученост, која је све до сад ипак владала друштвом. Лукић је звучним гласом отпевао „многаја љета" и сви су га одушевљено пратили

И сад је настало право весеље. Здравица је текла за здравицом, песма за песмом а међу тим се лака деца шале дизала у вис и друштво за собом повукла. Љубица се и смејала и плакала је а са свим је заборавила на завет свој, да ће се, као и Мара, одрећи Милића. А Милић? Он је говорио речи, што их је негда тек осећао, кад је био у манастирској шуми, тамо крај извора, у ладовитом присенку. Био је сретан, као што није био можда никад, и кад је било већ крајње време, да се иде кући, с тешким се срцем растао од Љубице; али сутра ће доћи за цело, сутра ће казати њеном оцу, за што се туђио њега и његове куће ..., сутра ће запросити у њега Љубичину руку. А старац му је ваљда неће одбити?!

XXIV.

И није му је старац одбио, кад је сутра дан, свечано обучен, стао пред њега и то с Љубицом заједно. Сузе се превукле преко старчевих очију, кад је видио сретно, пресретно лице своје драге јединице.

— Узмите се, рече а глас му дрхташе, та то ми је вајкадашња жеља. Будите сретни а та будалаштина, коју сте преживили, нек вас учи памети. Бог вас живио!

И старац положи руке на њихове главе и топла молитва благодарности отме му се из препуњених груди ...

У тај се мах отворе врата и у собу уђоше Даринка, Машић и Лукић. Даринка одмах притрчи Љубици и загрли је а Машић и Лукић свесрдно се руковаше и изљубише с Милићем и са старим Живковићем.

— Биће то сватови, смешио се Живковић а овамо брисао је сузе из очију, каквих још није видио Нови Сад! Сазваћу госте са свију страна, па нек се пева и приповеда, док траје нас и наших потомака. Данас сте сви, наравно, моји гости — али, Љубице, имаш ли доста ручка?

— Биће, биће, рече Љубица и истрчи у кујну.

— Ви, госпођо Даринка а и ви господо, настави Живковић, заслужујете у првом реду моју топлу захвалу. Речи су слабе; али будите уверени, да вам то дело нећу никад заборавити.

— Да их не знамо, и да нас не везује пријатељство, можда се не бисмо заузели, рече Лукић топло, али овако морадосмо. Да се губе и да пропадају пред нашим очима! А, то није смело бити!

У то се отворе врата и Љубица уђе брзо

— Биће ручка, биће, рече весело, само нек остану.

И остали су сви, и још дубоко у ноћ чуло се са првог спрата Живковићеве куће весео жагор, жива реч и одушевљена песма.

СУЛАМКА.

ЖАЛОСНА ИГРА У ПЕТ ЧИНОВА. НАПИСАО ФРАЊА КАЈМ.

ПРЕВЕО БЛАГОЈЕ БРАНЧИЋ.

(Свршетак.)

ПЕТИ ЧИН.

ПРИЗОР ПРВИ.

Шума, као у првој радњи.

Симон. Мирјама.

Симон (осврнут натраг).

Ни трага од ње, залуд тражња сва!
Бој допр'о већ до брда високих,
Јеровоам бежи — цар ће добити —
Ал' Суламка је, тужан, умрла!

Мирјама.

Кукавна сестро! Занесе те коб!
О, да га никад ниси видела!
Па сретна ти, па миран завичај!
Ал' дао Бог, то бити мораде.
Да живи она, да нам дође још
Из развала — за друго с' не бринем.

Симон.

Ви'ш тамо онај црвен пламен, дим,
То Јерусалим букти јамачно,
Хајдемо и ми, беж'мо с дететом,
Хајд замном тамо — ено закутак.

(Оде с Мирјамом.)

ПРИЗОР ДРУГИ.

Суламка (долази из дубљине — прерушена).

Па што с' не смеју, што их поп'о страх?
У огањ да се дивно гледати!
Плам прска, праска балван усијан,
К'о златни стуби греде падају
А ја сам им се смејала. Јер све,
Што год постоји, мора, после — пре —
Изложити се, пасти, нестати.
Што данас стоји — пашће сутра већ —
За вечност цигло једно ј' створено.
А то је — срам.
Па шта је човек? Питах некад ја.
Ко беше вредан, да га питам то?
Шта? Ништа! Лудост! Да-л и жена сме
Помишљат' на што? Шта сам била ја
За њега? Жена! Више ништа баш!
Да! Срам! И греда гори пламеном.
И камен букти Јерусалимски —
Но јачим жаром гори образ мој
Од срама, — ког ће спрати само смрт,
Он не хте. Ја сам ишла развалом
Кроз живи огањ — власи пуштених.
У лепршавој, лавој одећи,
Плам није жег'о — само ј' светлио —
Да боље видим ићи кроз свој стид.
И зид је пуц'о, греда праскала,
Баш к'о да шћаше доћи крајњи дан —
Смак свету. Свуд сам чула један глас:
„Ја не знам њу — та какву Суламку?!“
Тек куцну чаша — и сав живот мој
Би засут као вино румено —
Од ког је онда он баш напио.
Помози смрти! — Сад разбери ум:

(Задубљена у мисли.)

Већ сестри натраг никад не можеш
И Симону. А што те презиру
— То мора бити, кад су дознали —
По *заслузи* ти бива. Оца свог
Омахнула с' на часу самртном!
И сав си свет због њега презрела —
Сад он на тебе заборавља — ид',
Ид' у смрт, у смрт!

ПРИЗОР ТРЕЋИ.

Јеровоам, долази из дубљине. Суламка.

Јеровоам.

Нога ослаби
И нигде баш је наћи не могу!
Гле! Она, ено! Авај, какав лик —
Сред срца дира и к'о јутрењ зрак
Младићки жар ми груди пробија
На љубав сећа. — Ја те добро знам,
И не иштем ти слатки одговор;
Јер ти си за ме лик од камена.
И ја и ти смо прошли, пропали,
Ти — преварена вером његовом —
А ја у теби. Само један мост
Још може спојит' овај страшни јаз
Међ нама: Он сад слави победу,
Устопце гони замном, тражи ме.
А ја сам крвав, љут, увређен лав,
Што тражи биљку, да се заложи
И да га спасе — јер ће скапати
Дај, пружи руку —

(Она му пружи руку.)

нећу казати:
„Започни самном живот, леп и нов“ —
Почетка за нас нема никаквог;

Ал' има други живот — заборав:
Још једно другом мож' опростити.

(Чује се звека оружја.)

Суламка.

А што?

Јеровоам (жалосно).

Јер ту је близу потера —

Суламка (нагло).

А ти се спаси! Не бих волела,
Да овде страдаш ради мене — не!
Шта? Он? Ја не смем њега видети!
Ти знадеш пут, хајдемо, бежимо!

Јеровоам.

Сто пути хвала за ту слатку реч —
Хајдемо на брег крајем јаза тог;
У пећини тек смемо ноћити
А ту је мач мој доста одбране.

Суламка.

Па хајд предњачи!

(Док се Јеровоам пење на врлети с леве стране)

Као козе — је-л?
Бог, Јеровоаме, ту ти ули реч —
Ал само ја не могу — склизнућу —
Ти иди сам па бежи у туђ крај —
За мене ништ не живи. (Стане.)

Јеровоам (окренув се).

Шта је сад?
Што стојиш? Несвест?

Суламка.

Не — ох провале!
Зар није лепа? Свег ме подсећа
На густу маглу првог детињства;
Гле дивље руже како цветају —
Ти прашташ мени, Јеровоаме?
Је-л, све ми прашташ?

Јеровоам.

Сестро! Шта ти је?
Тај тавни поглед — куд ћеш доле с њим?
Сарањујеш ми моју срећу сву —

Суламка.

Не твоју! Моју — и сву мене с њом.

(С раширеним рукама)

И ја га опет љубим ватрено!
Нек није веран... Збогом, сунце, ти,
Отворите се бездан-дубљине,
Ливански бреже, падај, смрви ме!

(Скочи у бездан.)

Јеровоам (скочив да је задржи).

Стан! — Доцне! И ја треба сад да мрем.
Ал' како?

ПРИЗОР ЧЕТВРТИ.

Солонон. Мемнон. Трабанти. Јеровоам.

Мемнон (вичући).

Ено, сам баш уз дрво!

Јеровоам (млатајући мачем).

Ха! Ту сте већ! Да видим, вад'те мач!
Крв за крв! Ал' је ово красан дан!

Соломон.

Поштедите га!

Јеровоам.

Твоја милошта
Одавно већ је за ме прекасна —
Ја тражим смрт!

Соломон.

Ја нећу живот твој,
Поклонићу т' га! —

(Питајући пратиоце.)

Нико не зна траг?
Куд оде? Где си, сунце, Суламко?

Јеровоам.

Коју си изд'о? Осрамотио?
Изневерио? Ја јој знадем траг!
Ви'ш оно трње, где је висила?
Ви'ш оне рите јадног детета?
Њу љуби сад дубоки хладни гроб — —
Но чему брбљам? Чини једном крај!
Приступите ми — потргните мач —
Суламку своју светити бих рад!

(Натрчи, да се набоде на копље трабаната — те и умре. Издалека се чује запевка.)

Соломон (као скрушен стојећи).

Је-л можно?

Мемнон.

Царе! Вриска жена! Чуј!

Соломон (ударив се по челу).

Кроз мене, побро, доле скочила!

Мемнон (гледајући натраг).

Но — враћају се; носе лешину.

ПРИЗОР ПЕТИ.

Симон. Мирјана. За њима носе лешину Суламкину на гранама од дрвета̂. Пређашњи.

Симон.

О, плачи небо, земљо, свете сав,
Не цвати нигде више такав цвет!

(Носила се спусте.)

Соломон (приступивши ближе).

Стан! ћут'те сви! Тек *један* плакат' сме,
Једном је само све с њом умрло.

(Клекне уз лешину.)

Па мртва? Само један пољубац!
Још један само — нѐме усне ви!
Те драге очи не гледају сад?
Суламка мртва? Куку, Боже мој!

(Дигавши очи к небу.)

Да, грешио сам — нисам био чист —
Ал' опет, Боже, престрог ти је суд!
За један ђор, за лаки заборав,
За час неверства — грозни, вечни гроб!
О, сву красоту земље имадох:
Та златну круну, благо, престо, мач —
Над светом влад'о, срећан, радостан,
И суд ми свет већ широм славио —
Високо стајах: Звезде злаћане
К'о алем су ми главу китиле —
А сад — сад дош'о мој најнижи па̑д!

(Трубље у славу победе.)

О, не свирајте! Каква победа?
Земаљски свете — смешна сујето!
Та нашто све — кад нема Суламке!

(Падне преко лешине.)

Трубе свирају жалосно. — Завеса се лагано спушта.

СТРЕЉАНИ.

ОД ЉУБИНКА.

IV.

Београду једно пре подне 188* догодила се *два убиства.* Тај догађај изазвао је необичну узбуђеност код Сављана, где се та крвава драма одиграла.

Амал-баша[1]) Н. био је под управом царинарнице београдске. Беше старешина над осталим посленицима, који на леђима товаре из лађа-житарица изнашаху.

Са своје неуредности беше једнога дана из службе отпуштен.

То је био узрок, те се он одважи, да изведе тај крвави злочин.

Да-ли се из раније на то спремао, или не, то не знам, ал' ће свакако бити, да је премишљао по дуже, како да изврши св га плана. То се даје констатовати и тиме, што је сасвим спреман дошао у кућу шефа царинарнице београдске, кад је тај злочин извршио.

Једног дана, од прилике пред подне, ушао је у кућу, у којој становаше г. В., шеф царинарнице. У кући беше стара мајка г. В. Амал-баша смотрено и опрезно пође вратима од собе, где је обично г. В. седео.

Пред-а-њ изађе мајка г. В.,

— Је ли ту господин? упита је амал-баша.

— Није! А шта ће ти?

— Треба ми!

— Потражи га, рече стара, па пође у собу.

— Стој! викну амал-баша, па потеже револвер на њу —

Отпоче кресати. Пуцањ се разлегаше по кући.

Стара паде.

[1]) Старешина носача.

У то се појави г. В.

Убица поче и на-њ пуцати, па се за тим обре низ степенице доле.

Г. В. беше неповређен. Рука убичина сигурно је задрхтала, те је хитац свој циљ промашио.

Веле, да у човеку има печега *животињског.* Може бити! Тигар је бесан, кад се раздражи, а човек је тигар, кад му крв падне на очи.

Амал-баша појури правце својој кући. Нагло уђе у собу. Подупре врата изнутра, па се намести поред прозора. Пред собом имађаше пуну пушку.

У то се појавише жандарми.

— Нико да ми се не приближи, грмео је убица, па напери пушку кроз разбијено окно од прозора.

Један млад жандарм, од прилике 20 година, одважно пође напред.

Пушка плану.

Жандарм се занјиха.

Хитац је добро погодио.

Жандарм тек прошапта: „Јадна моја стара мајко!“ А за тим издахну . . .

Два убиства у једноме часу! . . .

С тешком муком савладаше га.

Беше у рукама власти.

Закон је изрекао своје. Пресуда је гласила: на *смрт!*

Да ли је то било дело ефекта, тренутне раздражености, не знам, ал биће да је с предомишљајем извршено, јер, као што већ рекох, то се види из тога, што је спреман дошао у кућу свога бившег шефа.

Ово мимогредно рекох, ради неких, који о томе резоноваху.

*) У броју 25. стр. 797. ред 15. погрешно је штампано: код последње полицијске власти, треба: код иследне полицијске власти.

У освитку „туцин-дана“ поведоше га на стрељање.

Беше миран. Проседе власи повијаше децембарски вијор, то на једну, то на другу страну. На себи имађаше доста добар *зимски капут!*

— Молим, рече после прочитане пресуде, да причекам на жену и децу, да се с њима опростим.

— Они неће доћи, рече извршник.

— А казали су ми — уздахну осуђеник... па добро! Нек их бог благослови!...

За тим понизним гласом настави:

— Немојте ме у *капуту* стрељати. Допустите, да га скинем и оставим деци, да купе за-њ *хлеба*, да се заране, јер овако ће џабе са мном трунути.

И то му нису допустили, а могли су!

Умрьо је од четир хитца. Танета су погодила — *срце.*

Тада сам чуо, где један сељак иза мојих леђа рече:

— О, брате, код нас у селу *данас убијају свиње, а овђе људе!*

Зар ово није верна илустрација народнога карактера? Закон пада пред тако *простим* ал *логичним* појмовима! (Наставиће се.)

БРЕГ ВАТРУ БАЦА.

(Наставак.)

4. Са вулкана се често разлива вода, помешана са пепелом. Вода је отуд, што се снег топи по брегу.

Така вода а особито пепео затрпали су године 79. после Христа Херкуланум и Помпеји. Така киша са песком покрила је 1822. године сто четрнаест села и велик део лепе обрађене земље на Јави. Са *Котопакси*-вулкана је 1877. године страшно ширила се вода и пепео. Све је уништила. Једна се река нагло спуштала ка северу у долину *Хило* и потопила је сва нижа места; том приликом пропало је сасвим и оно место, на ком се некад *Хумболт* радо бавио. Око четир стотине људи нестало је а четир иљаде остало је без хлеба. Да је потоп грдан био и отуда се види, што је речица једна јако нарасла на свом ушћу. Друга река с брега јурила је ка западу у равницу *Кало* па се ту разлила као језеро. Ова долина страдала је већ више пута, зато и није било на њој много становника нит је обрађена била. Река је даље потекла ка југу и упутила се управо на варошицу *Латакунгу.* Срећа по то место, што се баш пред њим поделила река у три рукава а уништила би га сасвим. И овде је било велике штете: њиве и многе зграде страдале су. Још једна река ваљала се са брега. Та је ишла од југо-истока самог брега и свуд покоре чинила.

Где није допрла вода и муљ, дошао је пепео: доста далеко од вулкана нападао је пепео двадесет центиметара дебео. После неколико дана пало је више пљускова и вода је снела пепео.

5. Мање-више видели смо, шта све избаца брег.

У самом вулкану главну улогу игра водена пара. Као што је пара и иначе у животу кадра много да креће, тако и овде. Напне се она па диже лаву и баца ју; пара кроз лаву прска и пуца.

У лави је увек водене паре и воде а то се види и отуд, што она доцније из лаве изађе, па се лава испуца као оно црна ритска земља, кад је дуго суша.

Осим паре лете из вулкана и ваздушна соња киселина, паре од сумпора, угљена киселина, водоник и друга ваздушна тела; излазе из вулкана и спојеви са клором, па глауберова со, горка со, гипс, зелена галица, затим пепео, песак, камење и т. д. и т. д.

Не да се рећи, колико ће који брег избацити тих разних ствари. Како који и како кад.

Текла је лава у дебљину један до два метра, у ширину тридесет до четрдесет и није река дуга била: онако речица па и поток. А било је бог-ме и правих река, брзих и јаких река.

Кад је лава из *Етне* 1669. године уништила *Катанију*, рачунају, да је истекло тада из ње до милијарде кубичних метара.

На *Исланду* има читава пољана од саме лаве: у дужину је сто педесет километара, у ширину тридесет до четрдесет километара а у дебљину тридесет метара. Неће бити, да је ово избацио вулкан све једном приликом него у више, и опет *Бишоф* вели, да је 1794. године истекло пет стотина милијуна кубичних метара; а то је више него што износи највиши брег у Европи.

И не трчи лава једнако брзо под брег. Како кад. Једанпут јој се више жури а други пут мање. Равна се то по томе, како је брег нагнут, наклоњен па како је лава густа и хоће-л скоро очврснути.

Године 1669. прејурила је лава са *Етне* за првих двадесет дана двадесет и два километра а за даља четир километра затим требало јој је преко двадесет и три дана.

Ако ће се лава скоро охладити, прелази на

дан једва по метар, мада је како брзо јурила у почетку.

А што се тиче тога, кад ће се лава охладити, и то је различито. Некад брже, некад спорије.

Ако је изађе много, треба јој врло много времена, па да је сасвим хладна.

На неким местима у лави са *Везува* од 1858. године могло се кувати јело још 1864. године.

6. Ретко, врло ретко који вулкан баца ватру непрестано. Сваки је неко време вредан. Ради па се и умори. Треба му затим одмора и одмара се, купи тако нове снаге. Прибира се, па ће опет за које време на посао, на рад.

Не дангубе сви вулкани једнако дуго време: једном се свиди па ћути дуже а другом опет да мирује краће време.

Један се дуже справља а други краће. У једном се кува дуго а у другом кратко време.

Одмара-л се који брег дуго, јаче и страшније баца ватру. Ћути-ли вулкан дуже, већма прска, већма се разбаца. И ћуталица-човек већи гњев сипа него онај, који увек псује и грди. Испод мире три ђавола вире.

Везув је вулкан близу *Наиуља.* Стари нису ни знали, да је то вулкан, јер никад није ватру бацао. По врху је био раван и говори се, да је *Спартак* године 72. пре Христа на њему табор ударио. Тек 63. године после Христа почео се будити: био је јак земљотрес и кратер се отворио. Затим се тресла земља више пута а 79. године беснио је вулкан. Тако је пустошио и покора чинио, да те страхоте ваљда никад није било. Тога чуда није нико упамтио па ни прибележио.

7. Нећу ти, читаоче, криво учинити, уверен сам, ако коју више рекнем о Везуву и о првом бацању његову.

За време географа *Страбона* по *Везуву* су биле лепе пољане и ледине ал на врху није ништа напревало, мада је лепо раван био; шта више по врху том виђале се неке бразде, зато је *Страбон* и питао а да није брег кадгод ватру сипао.

По *Марцијалу* су били на *Везуву*, пре него што се повулканио, лепи виногради и гајеви а посвећени су били *Венери* и *Херкулу*. Подземне снаге јављале се и тада, тресле су земљу, ал није никакве штете бивало.

Тек, као што рекосмо, године 63. после Христа био је јачи земљетрес а годину дана доцније беснио је земљетрес у Грчкој и у Маћедонији. Зацело је морало бити тада више земљетреса, ал није забележено.

Фебруара трећег године 63. дошао је ред на *Херкуланум.* Од јаког земљетреса порушио се један део вароши а други готово да се сруши. И *Наиуљ* је нешто страдао.

Тресла се затим земља на више места и близу и далеко и уништавала се тако места и вароши. У том дошла и година 79. после Христа.

Пре него што ће вулкан ватру сипати, тресла се земља свуд у около, ал људи нису већ много о том бригу водили, јер се навикли на земљетресе.

Не само да се земља тресла пре избацивања везувова, него, — приповетка је само, наводи ју *Дио Касије,* — било је ту и других знакова, да ће се чудо догодити.

Већ у јесен виђала се разна привиђења и дању и ноћу: ишле неке грдосије од људи по ваздуху па и близу вароши долазиле. Сад је наступила неисказана суша и онда се стаде земља тако трести, да се равница све таласала а врхови од брегова падали. Под земљом је грмило, над земљом је хујало; море је беснило, небо одјекивало, и на један мах чу се страшна тутњава као да се брегови руше.

Сад полети грдно камење у вис па указа се ватра ал тако се задимило, да је сунце помрчало и небо поцрнило. Од дана постаде ноћ а ноћну таму прекидало је пламење.

Неки помислише, да се потукли гиганти, голијати, грдосије од људи, па и додадоше, како су чули убојну трубу у ваздуху. Други судише, да је већ крај свету: земља ће прећи у хаос и ватра ју уништити.

Људи се уплашили. Од страха бегали су из кућа на поље, од страха су бегали и са поља у куће. Нигде нису били сигурни, свуд их је пепео нашао.

Штете је било грдне. Пропало је и људи и марве, чак и тица и риба.

Плиније млађи гледао је својим очима ту страхоту па ју је и описао сасвим потанко.*)

По њему је почео *Везув* бацати или 24. октобра или 1. новембра. Још није јасно, ког баш дана а важно би било да се знаде због тог, што је 1. новембар те године био три и по дана после уштапа а месец је најближе био земљи. Тако би се могло више знати, да-л месец утиче што на вулкане.

---

*) Упореди „Српске илустроване новине" I. стр. 35.: два писма и т. д. у преводу др. С. П.

(Наставиће се.)

ОПРОШТАЈ.

ГОВОРИО У ДВОРАНИ СРПСКЕ ВЕЛ. ГИМНАЗИЈЕ У НОВОМ САДУ 18. ЈУНИЈА О. ГОД.

НИКОЛА МАНОЈЛОВИЋ.

Поштовани зборе!

Нема тога срца на свету, које не осећа права, истинита бола, кад се растаје на дуже време са својим милима.

Ко хоће да види, да позна ѕузу чисту, сузу искрену, нека је мотри, кад кане на растанку. Боли то, растати се са својим милима и онда, кад има повратку изгледа, а где не би био тежак растанак вечити, растанак са најслађим добом човечијим, са детињством; растанак са местом, у ком нам је свака стопа земље освештана успоменом из детињства; растанак са заводом, који нас је осам година згревао под својим окриљем, неговао брижно и развијао у нама најдивније дарове божије: у м и с р ц е, без којих не би био човек човеком!

* * *

Данак је гонио данка, месец месеца а година годиницу; приспео је час, да са слатком тугом у души кажемо последње „збогом" овој светињи својој, храму науке. Приспео је час, који смо с толиком радошћу, с толиким усхитом очекивали, а доћи ће за цело дан, кад ћемо зажалити, што нам се тај тренутак није у вечност отегао.

Судбина нас раставља, ми јој чујемо ону тајанствену реч, којој још нико живи није прави смисао проникао, реч страшнију од смрти, чујемо јој оно страшно „н и к а д а".

Овим часом прекинуће се везе, које су нас спајале с овим заводом; отпашће све дужности дојакошње, престаће све, све ће угинути, осим осећања љ у б а в и и з а х в а л н о с т и.

Љубав и захвалност остављамо ми овом заводу као уздарје за оно умно благо, што га овде стекосмо, као уздарје за оне свете успомене, што их собом у срцу носимо, успомене, које ће нас тешити као анђели хранитељи и утешитељи у часима борбе, у часима искушења. Светле су то успомене, па су тако лепе, тако миле, па су тако чисте, као и оно доба, у коме су поникле. Кад се нађемо у животу сами, остављени, преко њих ћемо се поразговорити са учитељима својим, са друговима својима; туга садашњости прелиће се у успоменама прошлости и нама ће срцу одланути. С њима ћемо се преносити у оне дане, без којих човек не би ни створио појам „с р е ћ е".

Ако је кад год и помрчало јасно, ведро лице детињско, ако је било кад год тешко на срцу, то се махом све и заборавило, јер на цветку детињства лакше опада трње и бодље, него ли што се шарни, цветни листићи окруне; тренутне неугодности у детињству, тренутно и изумиру у заборављу, ал слатке часове из млађаног доба, тек смрт је кадра да збрише из срца.

Ти слатки часови, те свете успомене, спајаће нас до самртног тренутка са овим заводом, спајаће нас вечито са оним људима, који нас задужише, као и родитељи. Родитељи нам дадоше живот, а они дадоше томе животу живота, они нас родише д у х о в н о, они нам умне очи наше отворише, они учинише, да можемо бити свесни људи и свесни Срби.

* * *

Данас ће се растати брат с братом, друг с другом; можда ће то бити последњи загрљај, потоњи стисак руке, након осмогодишњег друговања и братинског живота. Сузним оком погледаће један у другога и сва љубав међусобна, сва пажња толикогодишња слиће се у једну циглу реч: З б о г о м! јер у том тренутку нема више речи.

Сваки ће поћи својим путем, да остварује снове младости своје, расуће нам се коло и десно и лево, ал се брат од брата неће отуђити, не може се отуђити, јер ове свете успомене зближиће даљине, снизити висине, само да саставе једнога с другим. Из овога завода деле нам се стазе, ал буде ли лепе среће, нећемо се изгубити; светиња тих успомена, довешће нас на послетку једној мети, којој смо са жарким млађаним заносом посветили и живот и сву срећу у животу, посветили добру и срећи народа свога.

* * *

Срећни смо у овом тренутку.

Та се срећа не може пером описати, не може речима исказати, — та се срећа може само осећати.

Наша је будућност!

Ми је не знамо, закривена је непровидном копреном, ал баш што је не знамо, срећни смо, можемо се надати, а срце највећег песника српског пева: „благо оном, ко се чему нада“.

Срећни смо, што слутимо у тој тамној будућности оваплућене своје идеале, испуњене све снове, што их је млађана машта стварала.

Срећни смо, што нисмо таленте у земљу скрили, што нисмо дане младости своје заман прохарчили, већ их провели у првој, светој дужности свакога човека, у дичном знамењу овога века, у — раду.

Срећни смо, што се враћамо у криоце својих родитеља свесни, да смо се одужили љубави и пажњи њиховој, што се враћамо с оном истом чистотом срца и душе, коју смо од куће понели, а умом напреднији.

Срећни смо, што не улазимо у свет тако, да нас први противан ветар обара, да под најмањим теретом кукавички клонемо и очајавамо, већ ступамо оружани дичним оружјем истине и науке, штитом вечите правде.

Загазимо ли у пoштену, часну борбу у животу, да нам буде честита обрана.

Па ако клоне снага у борби живота, нећемо се предавати, борићемо се иза штита тога имајући на уму речи оне дичне Шпартанке: „или с њим или на њему!“

На нама свет остаје; многе очи на нас гледе, много се од нас по праву очекује! За све то много и премного смо дужни оним људима, који су својим неуморним трудом и пожртвовањем допринели, да нам буде светао образ, који су нас из мрака извели на видело.

Ми немамо блага, немамо злата, да им труд и муку наплатимо; они то од нас и не траже; ми смо махом сиротани, ми немамо ништа до ли љубави. Ту љубав, коју смо заједно с поштовањем гајили према њима за све време свога боравка, ту љубав им дајемо на растанку. Скроман дар, ал је од срца!

Много ће и много прећи у заборав, много ће што шта време да збрише, ал' они ће остати и живети у светлој милотужној успомени, а заиста нема ништа слађе, ништа лепше, него у лепој успомени живети. —

* * *

И ако су речи слабе, да се њима обележе они осећаји, који нам у овај мах струје кроз срце, тешко је, кад речи одреку срцу услугу, па ипак ћу најбоље одговорити и својој и својих другова живој жељи, ако вам овде, мили учитељи, у име свију нас изречем из дубине душе: Хвала! Хвала Вама, који сте нам у млађаном срцу неговали врлине хришћанске, који сте нас утврдили у светој вери наших праотаца, да јој будемо верни и искрени поборници, јер она нас је одржала, она нас одржава.

Хвала Вама, који сте нас упознали са законима, спагом и моћи слатког нам језика матерњег, који сте нам открили лепоте и дивоте његове, да га боље умемо неговати и нада све ценити, јер и „њиме смо оно, што јесмо.“

Хвала Вама, који сте нас проводили кроз светове вечитих идеала, који сте нас учили највишој мудрости: познати себе сама, највећој врлини: умети собом владати, који сте нам душу напајали, срце племенили дивним недостижним умотворинама старих Јелина и Римљана.

Хвала Вама, који сте нам пред очи изнели живот човечанства од искони до данашњег дана; борбу духа човечијег, борбу видела са мраком; који сте нам за узоре истицали лепе примере човечанских врлина, који сте нас тешили славном прошлошћу народа нашега.

Хвала Вама, који сте нам откривали дубоке, загонетне тајне мајке природе, да се дивимо свемоћи њеној, а још више ономе, који ју створио; који сте нам изоштравали мисао „поезијом ума“, да сами можемо оделити добро од зла, истину од лажи.

Хвала Вама, који сте нас учењем језика упознали с умном тековином других народа.

Хвала Вам свима, мили учитељи наши, хвала Вам вечито, јер ви нас учинисте тако сретне, да можемо понети име наде и узданице народа свега, да му можемо бити стубови и обрана у потоње дане.

А ви браћо, који остајете иза нас, чувајте леп глас ове светиње наше, као што су га чували и они, пре нас и вас, то вам је најсветија дужност, то сте дужни и својој савести и својим наставницима; дужни сте то народу своме. Пазите да не падне љага на Вас, да и ви дођете на ова врата, која воде у свет, чисти и неокаљани, да се можете, као и ми са светим осећањем, слатким уздисајем растати с овим заводом, рећи му последње: збогом!

ЛИСТИЋИ.

ГЛАСНИК.

(Педесетогодишњица хрватског културног препорођаја) прослављиће се у Загребу 17. 18. и 19. октобра о. г. Већ се склопио и одбор за то; председник је др Арнолд Уједно ће се подићи на мирогојском гробљу маузолеум и ту ће се сахранити заслужни књижевници и уметници, који су помрли за педесет последњих година а сада почивају по запуштеним већ гробљима.

(Крајцарска подружница народног дома) основала се у Љубљани. Она се стара, да добије за члана сваког Словенца. Члан плаћа по новчић на месец а на годину 12 нов. Одбор се обраћа на све родољубе, да се уписују, да по мести оснивају поверенства и купе новчиће. Мален је овo дар и опет за годину дана, крајцара по крајцару, па би главница „народног дома“ нарасла за две ста иљада форината.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште у Земуну.) У суботу 15. о. м. приказала је дружина нашег народног позоришта у Земуну „Она је луда,“ драму у две радње по Мелвиљу, с немачког превео Д. Јоксић. У недељу 16. јунија био је заказан „Сеоска лола“, позоришна игра с певањем у пет чинова, написао Е. Тот а превео и за српску позорницу удесио С. Дескашев, но приказан је тек у недељу 23. јуна о. г. У уторак 18. јунија представљан је први пут „Рудар“ позоришна игра у 4 чина и 5 слика, написао Жорж Оне, превео М. Ђ. Глишић. У овом комаду играо је улогу Филипа Ферблеја г. Милош Цветић, редитељ кр. срп. народн. позоришта у Београду као гост. У четвртак 20. јунија приказан је „Доктор Робин“ весела игра у једној радњи, написао Премареј, за српску позорницу прерадио Ј. Ђорђевић и „Пркос“ шаљива игра у једној радњи с певањем од Р. Бенедикса, посрбио Др. Ј. Андријевић.

(Друштво за уметност.) Скуп „друштва за уметност“ у Београду, решио је 16. јунија о. г. да узме под своје окриље или „Балканску вилу“ или — ако се нађе за нужно — да се у место ње окрене поново „Преодница.“ — На истом скупу изабран је за председника М. Шапчанин и за потпредседника Ст Ћурчић, за секретара Драг. Илијћ.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Сва дела Адама Мицкијевића преведена су на руски језик и угледала су већ света. Дела су преводили Бенедиктов, Семенов и још неки. Дела су подељена у пет књига; ту је и слика и животопис песников. Руси су почели пре двадесет година преводити Мицкијевића; данас је цео већ преведен.

— Рихард Велтрих издаје нову биографију Шилерову. Изашла је 1. свеска, Стутгарт, Кота. Цена 2 ф. 40 кр.

— Од Фрање Кајма, писца „Суламке,“ излази у накладн Карла Гревера у Бечу песма „Стеван Фадингер.“

СМЕСИЦЕ.

(Гетеова оставина.) Пре неког времена умрьо је унук Гетеов и наименовао је за своју наследницу велику војвоткињу од Сахсен Вајмара. Ова је пак сву оставину Гетеову поклонила немачком народу. Рукописи, који ће скоро угледати света, смештени су у седам великих орманова. До сад се још није могло прегледати све по танко. Неки део неће угледати света, као изводи из књига разних природњака и рачуни од год. 1772 до 1832. Од књижевних ствари неће се предати јавности неколико венецијанских песама љубавног садржаја и неколико оштрих епиграма против цркве. Војвоткиња намерава, да о свом трошку у Вајмару подигне „Гетеов дворац“, у који ће ући не само књижевна оставина, него и збирка уметничких дела, што је заостала за великим покојником. Али још пре ће почети да излази на свет оставина му. Почеће се с писмима и то с писмима Гетеове матере војвоткињи Ани Амалији, за тим ће доћи Гетеова писма његовој жени, затим Гетеова писма из доба његовог ђаковања у Лајпцигу оцу, сестри и пријатељу Беришу. Остатак ће постепено изаћи на јавност. Гетеови дневници су сад потпуни; нађоше се од год. 1796 до 1832 неколико дана пре смрти песникове. Песничког добитка једва ће бити много. Осим неколико песама и ксенија нашле се црте и одломци к његовој „Ахилејиди“, затим студије о Омиру и о издавању „Илијаде.“ Још има покушаја, како да се „Фауст“ удеси за позорницу, рукопис првог издања „Геца Берлихингског“ и „Егмонта.“ Нашла се још велика збирка рукописа разних људи, јер је Гете свако писмо и сваки листић, што је добио са стране, марљиво чувао.

У последњем броју изостао је случајно потпис испод приповетке: „Суђено је тако“; треба да је дошло **М.**

Од администрације: Пошт. књижари Ђермекова и Матића у Митровици. Претплата је 1 фор. 25 новч. а не 1 фор. Имамо добити још 25 новч.

Како је са бројем двадесет шестим истекла претплата свима поштованим претплатницима, који су досад платили за по године, то учтиво молимо, да обнове претплату и на даље.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И УМЕТНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 28. У НОВОМ САДУ 11. ЈУЛА 1885. ГОД. I.

НА СТРАЖИЛОВУ — НА БРАНКОВ ДАН

ДНЕ 10. ЈУЛИЈА 1885.

Сунце јарко зашло већ одавна,
Очо данак, дошла нојца тавна...
Нигде трага од дана бијела,
Црна нојца са свим преотела.
Ал' опета чини се менека
Као бела да зорица зори...
Ми идемо Стражилову томе — В. Р

Пораниле виле певаље, песмотворке, песмарице — посестриме Милоша и Марка, на збориште игралиште;

пораниле око неко доба ноћи, пробудиле по гори тице-певачице и по долу то поспало цвеће, у кресове о поноћи!

Равијојла вила и дру́ге јој облакиње и дру́ге јој загоркиње још с вечера набрале с врéла и потока оног горског цвећа: милодуха, плавомиља, жу́та смиља и ковиља и летошње мајкине душице;

спустиле се сад на росну траву на дивотном ви̑су оном убаве и миле Фрушке Горе, на доглед у низи тамо дивном Убавцу.

Од тог горског цвећа плету виле певаље диван горски венац: цвет до цветка нижу а цветићи неувелци попуњују — те мислиш, није венац то него бесцен-ђердан дробнога бисера, алем-камом кићен и попуњен!

На шта венац горски — куда ће с њим виле певаље у то доба ноћи о поноћи?...

Та зар не чујете гласе им вилинске са зборишта дивног на вису том; зар не чујете, где сва гора ври од тичије песме и попевке — тугованке, радованке, на изменце; зар не чујете, где славуји милосéтно прижељкују гласи своји непојамни гласе радосне и тужне... у то доба ноћи о поноћи!

Молитва је то, мислиш, на бденију у ком онуд белом манастиру; молитва је то горостасна усред горе, врх' највеће задужбине омладинске — молитва Бранкова!...

* * *

Над ви̑сом тим најлепшим на убаву Стражилову гори ено кандиоце вечно. Нит га ко припаљује нит га може угасити: кандиоце то светли свој гори

стражиловачкој — отуд свој омладини српској на све стране, свему збору и народу српском . . .

српским небом и обзорјем, над Бранковим вйсом светли — сјајна звезда Бранкова.

Па уступи-де, свете и народе, склон' се мало у крај, омладино српска; начини-де места по достојању збору невидовном, како се ком приликује и достоји.

Схорило се, ето, невидовно јато духовско; дуси су то српски, светле су то сени — из гробова својих, из пепела поустајали у то доба ноћи о поноћи слаткопевци и песници свеколике Србадије дични. Ено, глêте, митроношу-певца Гласа харфе шишатовачке, похитао певац са сред гробља јунака и потомака горњекарловачког ђенералства славног; ено, глêте, митроношу-песника Горскога Вијенца, похитао песник с високог Ловћена, кажипрста легла јуначког; ено, глêте, и славног му учитеља-песника Србијанке, похитао песник од Авале, кажипрста зановљене круне Немањића; ено и песника Даворја, похитао песник од Ђакова Врха, куле краља Милутина; ено и најмилијег ученика Бранкова, песника Трију доба Србије, похитао млађан из гроба незнана и неопојана, непобушена и непреливена — отуд из туђине са Марксова гробља а с поздрављем од старине Вука.

Уз њих пристали и сêди гуслари, сêде су им браде до појаса; пророци су, мислиш, а не сени бесамртне. Свак у руку држи гусле јаворове — ох, како су дивно окићене српским цвећем, све цветићи неувелци! . .

Похитале светле сени, први да изађу на гроб свом милом посинку, побратиму — песнику омладине, што пробуди лепшу зору српску и што диже нови свет српски, замлађену, ославелу Србадију,

на гроб да изађу Бранку — на Бранкову вйсу на Стражилову.

Зар баш на гроб — бесамртнику? . .

Не, не, то је тек на земљи тако . . .

Бесамртност за гроб не зна.

Бесамртност је младост вечита, пролеће вечно, мирисав цветак с пехарем без прецвата.

Бесамртник Бранко вечито је млад — песник омладине, вековечне у народу сваком, ка' и српске у српском!

Светле сени с неба послетале из свог рајског вечитог насеља — дошле сенке сад на славу слављенику Бранку.

Зар не видите, ено сред њих и њега Бранка — сав у цвећу росном, сав у младости у бесамртности? . .

И опстојаше невидовни певци и песници око гроба Бранкова свој први парастос горски. Митроноше обојица учинише ту помен рајски: миљем горским, дахом духовским прекадише гроб песников и прелише росом сýза са цветића, место винца руменике —

и поменуше сви у глас у тај мах и славом ославише Бранка-песника сред горе убаве — први у то доба ноћи о поноћи! . .

Оде небо, одоше чудеса . . .
Збогом земљо, ко сад за те пита?
Ено врата а ено небеса,
Сад ћу друга да гледам чудеса. В. Р.

* * *

Очи, очи невидовне — очи умља и памети, не засењујте се часка овог дивног у то доба ноћи о поноћи.

Ето иду јатомице виле певаље, посестриме Милоша и Марка, и мед' њима посестрима Бранка-песника — носе овај дивни горски венац, да оне овенчају вековечно свесрпску могилу на Бранкову гробу, на Бранкову вису на Стражилову,

по адету свом вилинском да поведу коло око гроба побратима свог најмилијег, песника омладине српске:

Коло коло наоколо виловито плаовито наплетено навезено окићено зачињено . . .

Место свирке радованке сјатиле се у јата тице певачице; те сред горе са висова, сред лисната грања липа миомирних удесиле тице певачице, удесиле у глас сложно то — коло Бранково.

Том се чуду чуде небом и обзорјем сићане звездице, те и оне јаче затрептале, и нê трепте већ баш, мислиш, исти танац воде по небу звезданом то — коло Бранково.

Срадоваше се виле певаље тој радости звезда сјајних — пустише се из кола и удрише у крила вилинска, полетише небу под облаке: с неба да поскидају те сићане звезде, од звезда да свију венац звездани, да оките небом и обзорјем Бранков вис на Стражилову.

Пирну ветрић, земља се напуни,
Ведро небо у ма се натруни
Дивним труњем, златним облацима,
Све златнима и све руменима. В. Р.

На то чудо рујна зора поранила пре времена, пробудила то сунашце јарко, да устане и небом одскочи: да и оно нагледа се славе песникове, славља и прослављa омладинског — на Бранкову вису на Стражилову,

јутрос на Бранков дан.

Миле липе Бранкове сад и већма замирисале; свак листак под пазухом својим притајао зрнце мириса липљанског и сачувао за овај гôд свечани — замириса свеколико Стражилово; тај дивотни миомирис у вис се диже као кâд исмирне до Бранкова виса, до гроба песникова.

А по гори пробуђено цвеће, од сéте и милине на ново удари у пупе, у пехариће избија, миомирис по гори прикупља: кад га јутрос на уранку зора румењу очара, росним капљицама осузи — да миомирне на сусрет омладини српској, што потегне на гроб песнику свом, на Бранков вис на Стражилово;

и од тог цвећа, ноћас запупелог, јутрос расцветаног, венац горски да свије и овенча то сиње камење са свих гóра и висова српских — ту горостасну свесрпску могилу на гробу Бранкову, на Бранкову вису на Стражилову —

данас — на Бранков дан.

Боже вељи, о небо високо —
Кажу Бога тамо на небеси,
Ал' се небо украј мене деси,
Било небо, ал' за доба мало
Постајало па г' одма нестало . . . В. Р.

* * *

Ох, глȇте, глȇте, ето иде омладина — иде, иде, кô кад ходи војска на алаје: све соколи са Дрине и Саве, са Неретве воде и Мораве, и са Крке, Лима и Цетиње и са мора оне воде сиње, са Дунава и са Тисе мутне — од Ловћена до Бранкова виса!

Стоји брдо до неба високо,
До вр вршка красно и зелено,
А по връу дивно окићено
Та све оним златним облацима,
Све златнима и све руменима,
Како брате када сине зора,
Ил' се сунце смири иза гора,
А уз брдо силан свет ту врви,
Сваки оће да је горе први,
Свак се пење, жури се и труди
Да из близу чуду се начуди... В. Р.

У коло се хвата омладина, у коло омладинско, горостасно — па колом се пружа до Авале и Космаја, повија се до Ловћена, Дурмитора и Урвине, до Врандука и Маркова Града и чак, чак до — Косова!..

Ох, шта је то сад: или грми ил се земља тресе — громови, топови, звона, јека, топот, звекет, тутњава са свих страна...

у тај мах се тргох иза сна, из тог слатког санка и на сну виђења чудног, те ноћи о поноћи, у осван Бранкова дне.

Ведро небо нада мном стајаше,
Звезда јасна до звездице сјаше,
Тио небо, тиа и планина,
Тиа река, тиа и долина,
Тио свуда свуда преда мноме,
Само да је и у срцу моме!.. В. Р.

Ох, санче, дивни сне на јави — да-л ће јава кад тај санак и обистинити...

и што снева омладина српска; за чим жуди Србадија — од Ловћена до Бранкова виса — хоће-л се кад то на јави збити: да поигра у радости то коло Бранково...

хоће-ли, хоће-ли кад? —

Омладино драга, наш нови свете српски — теби нек је на поздравље песма ова нестиховна, ој са Бранкова виса, са гроба Бранкова — од **Стражилова**!

* * *

На *Бранков дан* 1885.

Александар Сандић.

НОЋ.

азлило се по западу вече;
Бескрајним светом благ му осмеј тече:
Тај осмеј, што ће скрити бели дан
И заборaву врћи јад и јед,
Донети снази уморенoј сан,
Заљуљкати на небу месец блед,
Стражара будног тишини и миру
Мећ сестрицама, сјајним звездама,
Окићенога меким зракама
У величанства дивноме оквиру. —
На чилих крилих весео и лак
Са зефиром он плови кроза зрак
На запад рујни, где но сунчев сјај
Далеком, другом, можда лепшем свету,
На груди неком мириснијем цвету
У вазда искрен тоне загрљај.

Са истока, из мора златна, тио
Над оризон се диже месец чио,
На западов се румен смеши мило
И с њим се љуби кроза далек свет;
Тај пољубац је тиче поздравило
Од срца песмом, а пролећни цвет
Мирисом песму прати кроза зрак. —
Дијана гордо диже с' у облак:
У руци јој се сија златни лук,
А звезде ките гиздави јој струк;
Под гр'оцем јој накит два близнака,
Две сјајне звезде, пратиоца два,
На грудима их носи преко зрака,
Ал срце тврдо ни једном не да̂.
А угледа л' јој смртник вита стаса
И зачује л' јој девојачка гласа
И ако му и искра ма од жуди,
Од страсти пламен распири у груди,
Спасења нема њему, гине тај,
Најжалоснији дочекаће крај.

Стрелама с' игра божица од лова,
Облаке брзе хитро надбацује,
А несташ Амор у колу зракова
У снежане их руке дочекује;
Од његових су много јаче те,
Он с њима тек на лепотице сме,
Са њима само он над светом влада
Од истока до далека запада.

Полако с' диже владар ноћи свеже,
Јатанца звезда испред њега беже,
Пред величанством његовим се губе,
За златне с' крију облака порубе. —
Све тиша, све је лепша тавна ноћ.
Још мало па и Морфео ће доћ'.
Заталасан у мору самог чара
Исток му ено врата већ отвара. —
И он се јави, детић животворни,
Да благослови цео свет уморни.
Он тако мален, па толико силан,
Толико крепак, дарима обилан,
Он тако слаб и празноруk и сам
Па свуда носи животворни плам;
И милостив и добром к'о и злом,
Ни један неће прелетати дом,
Да не завири, дар свој да не проспе,
Да не оживи све, куд само доспе;
Разлике он не прави, сви су равни
Пред њим: и зли и добри, светли, тавни.
За сав је свет он бог, што добра дели,
Његова рука никога не цвели.

А какав ли је другар Дијане
У колу зрака ноћи тихане?! —
Окићен цвећем с далека истока
Он рајски мирис лева кроза зрак,
А рујне зоре сјај са ведра ока
Кроз поноћни му одсјајива мрак.
Са лица осмеј, као невинанце
На мајку, он на земљу баца сад,
Тај осмеј, који сија к'о сунанце,
И кој' са земље гони сваки јад.
У руци носи зделу рајског пића,
Благ мелем то за ране земског жића.
У њу је прос'о заборава мед,
Што лечи јад и слади бол и јед.
Раширио је руке, као да би
Да прими цео свет у загрљај
Па да га тако под криоца зграби
И да га носи там у далек рај,
Где величанство неба диже трон,
Дивоте чије знаде само он.

* * *

Тишина свуд. И већ и тица мала
Извијат' песму давно је престала,
Лагани лахор само још ћарлија,
Невидном руком пипа ружи стас.
И нежна недра крадом јој развија,
Из њих да проспе мирис, чар и слас'.
Из лакога се она прену сна,
Од стида чедна порумене сва.
А зефир све је јаче пригрљава,
Припија јој се уз недра мирисава,

И љуби је и грли целу ноћ,
Док раздрагана не изгуби моћ:
Те пољупцима га и сама осу,
Скривено миље све на њега просу,
Љубављу плану, заборави сан,
Румена, свежа чека с њиме дан.

Н. В. Ђорић.

ОНА НИЈЕ КРИВА.

ПРИПОВЕТКА СА СЕЛА.

НАПИСАО С—

III.

Две године прошло већ, како је Миша у солдати. Преокренуло се у селу много што-шта.

Многи се момци поженили. Девојке поудале. Нови момци прирасли, швигарице већ девојке на удају.

Има их баш лепих. Заврћу мозак момцима.

Милан Стакић воле Соку Врбашку. А она њега не воли.

Сећа се Сока Мише. Сећа се обећања свог а сећа се и вере, коју је Миши дала.

Не воли Сока ни једног момка. Не зна скоро нико, да она воли још увек Мишу. Не зна ни Милан, па зато се и чуди, како то да има девојке, која ни једног момка не бегенише.

Заверава се Милан, да ће одвући Соку. Не мари он, што она њега не љуби. Кад се једаред венча, научиће се.

Хвали се он: одвући ће он Соку силом.

Пази зато Сока на себе јако. Чува се. Иде истина и у коло и на рогаљ ал се зарана кући враћа.

Кад други дан ускрса а Милан дошао на рогаљ са два друга своја. Нешто стоје и гледе. Па све на Соку. По њима се види, да имају неке намере. Неће бити чист посао.

Сока види то, па би кући. Не сме сама.

Рекне другарици. А она брату свом. Њих двоје пратиће Соку.

Некако се измакну па кући.

Сока се све окреће.

Кад ал ево нека кола великим сокаком. У том Милан и друштво потрч за Соком.

Чим Сока опази то, наже безобзирке.

Већ ту и кола. Ту и Милан. Вика. Смеј.

Види Сока, да до куће умаћи неће. Сави па у авлију Јоце Мидића. Нађе га под дудом.

‚Не дај ме, Мило, не дај ме, куме. Ево хоће, да ме одвуку. Молим те, не дај ме.‘

„То неће бити.“

Скочи Јоца па пред момке.

„Ниједан да није прешао. Срам вас било. Кад неће, шта је вучете.“

У том Сока утрчала у собу па се изнутра закључала.

Ето, зашто водоноше оговарају момка. Хтео па не урадио.

Љутио се Милан Стидио се. И сам вели: има свако право, што ме осуђује. Није то шала, тако се осрамотити.

Сад се тек он заверава, да ће Сока бити његова и никог другог.

IV.

Била у Милана снаха Евица. Она ће да узме сад посао у руке. Не може она допустити, да јој девер толико страда.

Знала је Евица, како Милан лудује за Соком. Знала је, како Милан Соку воли, како је љуби. Па жао је било девера. Гледаће, да му помогне. Умешаће се и она.

Већ поручује Соки, како је луда, што неће да пође за Милана. Никад неће се она боље удати. Што јој срце зажели, имаће. А Милан је уз то добар.

Не слуша Сока то. Слуша она срце своје. А срце куца за Мишом. Милану нема у њему места.

Сад се већ прочуло, зашто Сока неће ниједног момка. Прокљувило се то. Чека она Мишу Белића.

И Евица већ чула. Па се тој страни окреће.

А Милан је писао у Мезехеђеш Миши, како Сока има момка а на Мишу и не мисли. Док дође, видиће, шта му његова Сока ради и како се поштује.

Кратко време затим, дошао је и Миша из солдати.

Био је код Соке. И питао је. Она му све по реду испричоведала. Ни речице није прећутала.

И верује Миша. И не верује. И свиди му се. И не свиди му се.

ћути и чека. Помало се и спрема: хоће да се жени.

Сад се тек Евица ужурбала. Та неће Миша добити Соке, док је њене на рамени главе!

Глас за гласом шаље Миши. Па све ружнији од ружнијег. Ниједан лепо не говори о Соки.

Миши пуна већ глава. Па штудира, шта да ради.

Слуша он, како Соки долази момак скоро сваку ноћ. Соку пита. Куне му се она, да није истина. Двоуми Миша.

Смисли Евица, да једаред сврши. Ил једном ил другом крају.

На чисто је већ. Миша се мора уверити, да Соки не пуца баш срце за њим. Бајаги!

Све мисли на једно скупила.

Пусти Миши у уши, како ће Сокин момак у недељу на ноћ после рогља доћи Соки. Она ће га чекати на тараби.

Сока је опет дознала, како ће Миша то вече доћи, да ју проси у родитеља њених.

Све то Евица удесила Миша ће наћи момка код Соке. Он се мора уверити. А даље је Евичина брига.

Већ се ноћ ухватила оне сретне недеље; оне недеље, кад ће се решити Мишина просидба.

У соби Сокиних родитеља гори још свећа. Сока је нешто нестрпељива: час у собу а час из собе. Прићe и тараби. Гледи. Ослушкује. Мора добро очи да отвори, јер се небо натуштило. Јак мрак је.

Кад Сока на тарабу стане, погледи онамо, откуд ће Миша да дође.

Како да не долази већ?

Куд она поглêда, нико се не показује. Да је мало поглед бацила на стазу, којом је са Мишом толико пута прошла, морала би кога опазити.

Она и не гледи тамо. Ал њу отуд гледе. Па броје још, колико је већ пута излетала на тарабу.

Већ се увелико смркло. Облаци се јаче навукли. И киша почиње а њега нема.

Но гле. Комаса се нешто кроз мрак. То је он. Сокин Миша.

Гледи Сока боље. Јесте, иде момак. Па баш од Мишине куће. Миша је то. Сва дршће. Једва на тараби стоји.

У том јој прићe момак.

‚Јеси-л ти, Мишо! Та где си затолико. Чекам те већ дуго‘, — шапуће Сока.

„Ја сам, дико, чедо моје. Дошао сам, да те просим. Бићеш моја. Је-ли? Бићеш моја!

— Никад.

Зачу се глас иза леђа момку.

Нешто севну. И момак паде. Ни јао не рече.

Сока цикну. Са тарабе паде. Неко јој преко тарабе допаде.

— Невернице! Срам те било! Несрећа те пратила!

Нестало је у часу и тога човека.

Сока лежи. Сва дршће. Трза се. Очи затвара. Не мож да гледи. Та шта је то? Ко је то? Шта се то све збило? Не разбира се чисто!

Устала је. Дошла до собе. Рекла оцу, да изађу до тарабе.

Изашли су. Поред тарабе лежи момак. Погледају боље. Није момак већ женска.

Сви се скаменили. Сока очи рукама покрила па запева. У глас виче! Ко уби жену?

Већ се и свет скупио. Јавили су и у варошку кућу. Дошли су стражари. Познали су Евицу Стакићеву, прерушену у мушко одело.

Мртва је. Убијена је косом. Ко је то могао бити?

Сви распитују. Нагађају. Један вели овај, други каже онај.

Сока се стреса. Језа је хвата. Колена клецају. Она ће знати.

Питају је. Не уме рећи. Ил је нема ил неће да каже. Узверила се. Изгледа, као да није при свести. Страх ју погледати.

Наједаред прсну у смеј. Побеже у собу. Леже. Покри се јастуци и по глави.

Евицу су метли на кола и однели кући. Косу су стражари са собом узели. Ухватиће они већ убицу.

Тражили га. Хватали га. Ал нису нашли ни ухватили.

Више њих затворили. Ал их и пустили. Сви су невини били.

Соку нису затворили. Ал она сиротица није више Сока.

Болује та. Болује страшно. Нико не зна, каква је то болест. Дође јој, па као да побесни. Кида, баца, руши, виче.

Комшилук говори, да Соки долази змај сваку ноћ.

Баба Сара ноћила једаред код болеснице. Она зна најбоље.

Па приповеда баба: Лепо је спавала Сока до неко доба ноћи. Затим је нешто немирна била. У глуво доба зашушти нешто на прозору. Канда прође неко кроз прозор. Сока ђипи.

Клече. Гледи у прозор. Очи разрогачила, коса јој се дигла. Руке раширила а песнице стисла. Хоће да полети прозору. Хоће некога да смрви. Виче: убице! Шта ћеш ти ту? Не требаш ми. Мани ме! Остави ме, да умрем! Другу тражи! Мене си убио! Не љуби ме. Не дам ти усана!

На врати нешто шушну у тај мах, као да се отворише и неко изађе.

Смеје се Сока. Сва се кућа тресе. У смеју виче: тако, тако, бежиш. Ал дођи опет! Ја те волим. Волим те здраво. Љубим те. Дођи сутра опет! Чекаћу те!

Стропоштала се затим и плакала је. Дуго је плакала. У плачу пред зору и заспала.

Тако баба Сара приповеда. Па још мудрује: То је змај. Ко може ући а да га не видиш. Па змај љуби Соку а она му се не да.

Ал знају и друге бабе, па и жене, да приповедају. Долази, веле оне, Соки змај и дању. Једаред на врата, други пут на прозор. Замеће траг. Нико га не види, чује нешто, где шушка. И то је све. Кадгод Сока виче, змај је код ње. Камо одлети, тамо Сока гледи. А Сока гледи једаред на врата, други пут на прозор.

И друкчије приповедају. Кућа Сокина оца изашла на глас. Сва околна места знају, да Соки Врбашкој долази змај. Приповеда се о том. Та тог чуда није нико упамтио.

Од сељана нико ноћу не сме да прође поред Сокине куће. Далеко надилазе. Боје се змаја.

И доиста докрада се неко под Сокине прозоре сваку боговетну ноћ. Долази из виногради, па још из даље из суводола. Из јамуре у суводолу.

То је сигурно; то је већ познато. И то је змај.

Слуша змај под прозори прво, шта ради Сока. Уђе онда невидљиво у собу. И затим га опет нестане.

Неколико недеља тако трајало. Сока малаксавала које од страха од змаја, које, што никад ништа не окуси.

Једно вече даде се на муке. Мучи се већ неколико сати. Мати лелече, запева. Довикује кћер. Не помаже.

Неколико баба седе у соби. Теше матер. Неко слуша под прозори. Као-да плаче. Посрће. Рука му на челу. Држи главу а глава хоће да клоне. Уједаред се створи у авлији.

Сока издише. Врата се собна отворише.

— Соко! Викну неко и јурну кревету.

Нико не познаде странца. Прерушен је.

— Соко! Понови глас.

Гле чуда! Сока отвори очи. Осмехну се. Рашири већ скрштене руке. Главу из јастука диже. Странац се наже. Усне им се додирнуше.

Цикну Сока.

„Убицо! Опет те волим.“

Паде на јастук. Занесе се. Није се више ни повратила.

Умрла је Сока. Испратио је силан свет, ал Миша Белић није.

Откако је Сока у кревет пала, нигде Мише. Никад се ни вратио није.

Кућа му пуста стоји. Комшије приповедају, да се у његову кућу купе змајеви. Па и змај Соке Врбашке!

АРАБЕСКЕ.

ОД ЉУБИНКА.

У ОСАМИ.

Тице поје, јање моје,
Слушај песме глас, —
На нас чека трава мека,
Живот, миље, слас'!

Чуј пастира, како свира.
Тај разумем глас:
Усред хлада — к'о некада
Жељка младе нас!

Ходи, ходи, то нам годи:
Живот, нада, свет!
Ал' шта реко'? На далеко
Увенут је цвет!

Цветак мали тужи, жали.
— Убио га студ —
Он би хтео — ал' је свео, —
Хтео б' твоју груд!

Да се шири, да замири,
Да раздрема свет; —
Еј, ал' ено, тужна жено,
Скрхан нам је цвет!

Тек по неки листак меки,
Тужан спомен, гле!
Вихор носи, време коси,
Изгубисмо све!

Па не тужи, ко ће ружи
Вратит' свео лик?
Читам т' с' лица: *мученица* —
И ја — *мученик!*

ЈА ТЕ ЉУБИМ...

Ја те љубим, причао сам зори,
Кад по рујном небу тек заплави,
Ја те љубим, сладак с' одјек хори,
Љубим, љубим у сну и на јави!

Кад бих мог'о чаре да искажем,
Што природа стварајућ' те дала,
Ја бих рек'о: о узоре дивни,
Мојих младих, бујних идеала!

Хај, ти не знаш, златокоса вило,
Да о теби давно снове снивам!
Ох, ти не знаш, моје лане мило,
Да у твоме погледу уживам! —

Па разведри анђеоског лица,
Нек ме сета за навека мине!...
Нек са твојих румен-јагодица
Нова зора мом животу сине!...

ИЗ ПАМЕТАРА ПОЗНАЊСКОГ УЧИТЕЉА.

ОД ХЕНРИКА ШЕНКЈЕВИЧА.*)

.... Светло од лампе, и ако је чкиљило, трзало ме ноћу иза сна, а кад се пренем — буде често два ил три сахата по поноћи — затечем свог Мишу, како још свеудиљ ради. Мало и слабачко му тело, заодевено тек белим рухом, погурило се над књигом, а сани и изнурени му глас понављао механично у ноћној тишини коњугације латинске или грчке, онако монотоно, као што у цркви понављају речи литанија. Зовнем ли га, да спава, дечак ми одговори: Не знам још лекцију, господине Вавжинкјевичу!" Па ипак, ја сам свршио с њиме задатке од четири до осам и од девет до дванаест сахата, и не бих ни сам пре легао, док се не уверим, да све зна; но заиста тога свега било је сувише.

Кад доврши последње лекције, заборавио би оно, што је пре било, а коњугације грчке, латинске, немачке и имена разних крајева и земаља, начинила би му такову збрку у бедној глави, да није могао спавати. Устане тада испод покривача, запали лампу, па наново седне за сто. Кад га станем корети, моли ме и плаче. После сам се већ тако привикао томе ноћном седењу, блеску од лампе и мрмљању коњугација, да не бих без тога ни сам могао заспати. Можда ми је дужност била, да не допустим, да се дете више мучи, но што му снага допушта, али шта сам знао да радим? Морао је тек сваки дан бар како тако научити лекције, јер би га иначе отпустили из школе, а сам један Бог знаде, какав би то удар био за госпођу Марију, која је оставши по смрти мужа свога са двоје сирочади, сву своју наду пренела на Мишу. Положај је био тежак, претежак, јер сам опет с друге стране увидео, да прекомерно умно напрезање поткопава здравље детету, па може и животу му загрозити. Требало га је толико физично оснажити, гимнастисати с њим, налагати му да ходи, да јаши, ал' није

*) Henryk Sienkiewicz родио се у Литавској (отуд му псеудоним „Litwos"), учио се у Варшави на тако званој „великој школи" (szkola glówna) а после се искључиво посветио књижевности. У колу млађих пољских новелиста заузима он без поговора прво место и пољска га критика упоредила једном приликом са новелистама првога реда: Уидом, Кабалером, Брет-Хартом и Павлом Хајзом. У своме раду држи се реалистичног правца, каткад са нешто романтичноидеалне примесе. Реализам је његов сушта противност реализму Золе, Флобера и др. Највештији је у цртању свога народа, уме да му погоди мисли и осећаје, тежње, јаде и невоље; оштрим погледом уме да схвати лепоте у природи, па му из тога ђеније ствара красне оригиналне умотворе. Професор гроф Тарновски, који се иначе не слаже са реализмом Шенкјевичевим, признаје ипак, да нико није живот народни у свима нијансама верније снимио од Шенкјевича, јер он уме, што је дан данас реткост, да мислима даде форму а за осећаје да нађе красне слике. Уметничком руком слика човека, не идеалног већ реалног, не цивилизованог већ човека из народа са урођеним му врлинама и са гресима и пороцима, које је стекао у друштву. Кроз сва му дела, зачињена дубоком тугом и горким хумором, провлачи се топла жеља, да се народ душевно пробуди и да се оборе оне преграде, што деле сталеже једно од другога, како би се могли зближити и збратимити. Често се нађе у његовим делима слика и прилика, које, mutatis mutandis, потпуно одговарају нашем животу народном, па опет је он код нас слабо познат. Код нас је преведено: у „Јавору" од 1883. „Na marne" под насловом „Младост лудост" и „Janko muzykant" у календару „Банаћанину" и „Илустрованим новинама". Још су му красне приповетке: „Skice weglem" (црте угљеном) „Hania", „Za chlebem". и др. У последње време обогатио је пољску књижевност и романом „Огњем и мачем", кога је публика и критика одушевљено поздравила. Радио је и на драми а хвале му и „Listy z podróży" (писма с пута). — **Прев.**

било времена за то. Дечак је имао толико посла, толико је имао да учи на памет, толико сваки дан да пише, да с мирном савешћу могу исповедити: није било времена. Сваки тренут, потребан веселости, здрављу и животу детињем, уграбио би латински, грчки и . . . немачки језик. Јутром, кад му спремам књиге у торбу, па кад приметим, како му се плећа савијају под теретом тих византијских свезака, чисто ми је хтело срце да препукне. По некад сам замолио, да имају обзира и призрења према њему, ал би се тад немачки професори згранули на мене, да ја дечка кварим и мазим, да Миша на очиглед мало ради и да плаче скоро без икаква повода. И тако ме груди боле, самохран сам и вредован, па наравно, да су ми та пребацивања многи тренутак још већма загорчавала. Ја сам најбоље знао, да ли Миша мало ради! Био је то дечак средњега дара, ама тако истрајан и, при свој нежности, обдарен таком снагом карактера, на какову се не могох намерити ни у једнога другога дечака. Јадни Миша беше страсно и слепо одан својој мајци, па како су му напунили уши, да му је мајка врло несрећна, болна, те ако се он још буде рђаво учио, да ју то може и у гроб свалити — наравно да је дечак непрестано стрепио од те помисли, те целе ноћи преседавао над књигом, само да мајку своју не ојади. Гушио се у плачу, кад би достао рђаве оцене, ал' никоме није падало на памет, за што плаче, како се страшно одговорним осећао у таким тренутима. Наравно! шта се то кога тицало? Ја га нисам ни кварио ни мазио, само сам га боље разумевао него други; нисам га корео због неуспеха, гледао сам да га утешим, е је то већ моја брига. Издирао сам и сам у животу много и премного, натрпео се глади и невоље, нисам био срећан, нећу ни бити срећан и — нек иде до ђавола! сад већ и не шкринем зубима, кад о томе мислим: не верујем, да је вредно живети, ал' ваљада за то и има у мене истинита саосећања према свачијој невољи.

Ја сам бар у Мишиним годинама уживао своје часе здравља и весеља, кад сам летао по сокацих за голубовима ил' се играо жмуре око већнице. Кашаљ ме није мучио, кад ме почасте прутом, плакао сам, док су ме тукли, а после сам на све заборавио, био сам слободан као тица. Мишино детињство не беше такова. Живе би и њега доцније положило на наковањ а само би било чекићем; сад је још имао прилике, да се наужива милина, да се као дете весели и забавља игром, да проводи дане у шали и несташлуку, да трчи по пољу у зрацима сунчаним. Али таких прилика, што уишу детињству, не имадох пред очима. На против: виђао сам дете, како иде у школу и како се враћа из ње суморно, погрбљено под теретом од књига, малаксало, жмиркајући, као да се усиљава, да не бризне у плач — ја сам осећао његову тугу, хтео сам да му будем утеха.

И сам сам учитељ, ма и приватан, и не знам, шта бих радио, кад бих још изгубио веру у вредност науке и у корист, што из ње извире. Али тек, тек, мислим да науци није цељ, да буде трагедија за децу, да латински језик не може заменити ваздух и здравље, да добар или рђав нагласак не мора одлучивати о судбини и животу малиша.

Ја мислим, да педагогија боље одговара своме задатку, кад дете осећа руку, која га нежно води, него ли ноге, што му груди гњече и газе све, што су га на дому научили, да поштује и љуби. Такав сам опскурант, да нећу зацело никад другојачије о том мислити, јер се све више и више уверавам, да је тако, кад се год опоменем свога Мише, кога сам тако од срца љубио. Од шесте његове године био сам му учитељем, испрва као гувернер, а доцније, кад је ушао у други разред, био сам му корепетитор, имао сам дакле времена да га замилујем. У осталом рашта да тајим пред самим собом: волео сам га, јер је био син најмилијег ми створења на свету . . . . Никада она није о томе знала, неће никада ни знати. Знам, да сам . . . по себи господин Вавжинкјевич, приватан учитељ а уз то још болестан човек, она кћи из јаке куће властеоске, једном речи госпођа, на коју се не бих усудио ни очију подићи. Али самотно срце у борби живота мора најзад да прионе уза што, као што пријања шкољка, кад ју таласи бацају — тако се и моје срце приљубило уз њу, Шта да радим? у осталом, шта јој то шкоди? Нећу од ње већега светла, него ли од сунца, које прамалећем огрева боне ми груди. Шест година бејах у дому њезином, био сам о смрти мужа јој, видео сам је несретну, саму, а свеђер добру као анђео, како љуби своју дечицу, видех је управо свету у њеном удовичанству, дакле . . . морало је до тога доћи. Али то није љубав у мени, пре је моја религија.

Миша је врло подсећао на мајку. Често, кад би упрьо очи у мене, рекао бих, као да гледам њу. Оне исте деликатне црте, оно исто

чело, са кога је падала сенка од бујне косе, оне исте лепе обрвице, а јединствени глас управо једнак. И у нарави мајке и детета било је таке сродности, која је избијала у некој наклоности ка егзалтацији осећаја и мисли. Обоје беху од оне врсте створова нервозних, осећајних, племенитих, и који љубе, који су дорасли највишем позиву, но који у животу и у сукобу са збиљом живота мало среће запамте. јер дају од себе више, но што могу да добију. То колено људи изумире и сада и мислим, да би какав данашњи натуралиста могао о њима рећи, да им је „с више“ мрети суђено, јер долазе на свет с бољом у срцу — сувише љубе.

Породица Мишина била је некад врло богата, али — сувише су љубили . . . разне буре и олујине разнеле имање, а то што преостаде није управо оскудица, па ни сиротиња, али је, упоредил' се са старим временом, умереност. Миша је био последњи изданак те породице; за то га је и љубила госпођа Марија не само као своје рођено дете, већ уједно и као сву своју наду и узданицу. На несрећу, у тој својој материнској заслепљености, гледала је у њему неке ванредне дарове. Оно истина, дете није било тупо, али је било од оне деце, којој је дар испрва средњи, па се тек доцније са свим развије упоредо са физичном снагом и здрављем. У другим приликама могао би довршити школу и университет и истаћи се као користан радник на сваком пољу. У тима, у којима се налазио, само се мучио и патио, па знајући за високо уображење, што но га мајка имала о његовим даровима, у чудо се усиљавао. Много су на свету виделе моје очи и узео сам, да се ничему не дивим, али признајем, да сам се с тешком муком уверио, да може бити такове смутње, у којој би детету на зло била истрајност, снага карактера и рад. Има у томе нешто нездраво; и кад би ми речи могле исплатити тугу и бол, збиља бих рекао с Хамлетом, да се збива на свету и тако што, о чему философи нису снивали . . . .

(Наставиће се.)

СТРЕЉАНИ.

ОД ЉУБИНКА.

V.

Вукоман Кендић из Јежевице, округа ужичког, био је препреден и опасан зликовац.

Његова су недела грозна, ужасна, непојамна. Ко га је само видео, морао је и нехотице рећи: *тигар у јагњећој кожи.*

Беше то човек од својих 25—26 година. Висок, танак, окретан. Малих, црних наусница, лица дугуљаста, носа орловског, а чела високог, више кога је затурио тамно-алеви вес са кратком кићанком. На себи је имао полу-штофане панталоне, преко којих је обмотао беo, вунен појас. На прсима верман од плаве материје, а поврх њега јелек од истога сукна . . . Ногавице од панталона турао је у беле, штрикане чарапе од дебеле вуне; на ногама имао је папуче од старих исечених ципела.

То вам је слика тога чувеног разбојника — Вукомана Кендића . . .

Заборавих речи коју о *очима.*

Очи су му биле живе, чисто су пресецале. Поглед прек, разбојнички. Кад те погледа, осетиш и нехотице, како те шамарци подилазе. У томе погледу боравлаше чудновата снага убичина. Један такав поглед, пропраћен са громким, хајдучким гласом, беше довољан да те прострели, да те ослаби за сваки покушај одбране.

Тај човек беше пред судом округа ваљевског за млога разбојничка дела.

Био је миран, готово спокојан. Поглед му је немарно летао по публици, а на уснама би се покаткад показао по који осмејак.

У дворани судској беше мртва тишина.

Председник и поротници беху на својим местима.

Пресуда се читала . . .

То је свечан, па опет тако ужасан тренутак. И онај, који је хладан посматрач, осећа у себи неку необичну грозничавост, неку зебњу, трзавицу, узбуђеност. Кад је тако код посматрача, да како ли је онда у грудима онога, коме се суди, и коме, што но веле, глава о концу виси? Не питајте . . . То се не да исказати . . .

Често те гане његова туга, његов бол, његова несрећа. Ал' кад мирно саслушаш она ужасна, страховита дела: како је тај разбојник секао дојиљи дојке, са којих је чедо сисало, како је скидао кајише са табанâ живога човека, како убија жени мужа, а мајци потпору и храниоца, онда ти се коса почне у вис дизати, а с твојих уста и нехотице загрми: *смрт убици и разбојнику!*

Закон се мора извршити. Правда мора бити задовољена! . . .

У глави XXIV. кривичнога закона јасно је иска-

зано (§. 240. 241 и 242.), да се разбојник за побројена дела казни — смрћу.

Законодавац се за све постарао.

§. 243. крив. закона вели: Хајдук је онај, који се испод власти земаљске отргне и од ове одметне тако, да у земљи сам за себе или у друштву с другима, њему равнима, самовласно живети почне, у намери да казнима дела чини.

Према томе Вукомана је полицијска власт за хајдука прогласила.

Он је стајао на месту, где се правда исказује, где се казна изриче виновницима зала и убиства...

Председник је одмереним гласом читао пресуду поротног суда...

Што се пресуда крају примицала, Вукоман је бивао све немирнији, блеђи... Поглед му застајаше на председнику, а често и на поротницима, као да је чекао да види на лицу тих суђара, шта су доконали. Ал' они беху мирни — а он узверен...

Пресуда дође крају.

„Да се Вукоман за побројана дела...

Он се трже...

„Казни смрћу.... настави председник ударајући гласом на реч: *смрћу!*

Вукоман се горко осмехну...

Ал' у томе осмејку беше извајана унутрашња борба, потрес душе, страховити вулкан усколебаних прсију, који изби на лице, а за тим се изгуби у ономе мрачном, дивљем погледу.

*

Дело кривице Вукоманове било је пред апелацијом и касацијом, највишим судом у земљи и остало је оснажено, т. ј. онако, како га је првостепени суд квалификовао.

И Његово Величанство, краљ Србије, није могао да поклони владалачку своју милост човеку, чија је рука у крв огрезнула, чија су дела тако грозна, тако страховита!...

А је ли Вукоман био милостив према жени, којој је дојке секао? Је ли био милостив према човеку, коме је кожу са табанâ скидао? Је ли био милостив ономе, што га је онако зверски у затвору убио? Није!...

Кад му је саопштено, да нема милости са највишег места, да краљ Србије није хтео помиловати убицу и разбојника, он се опет горко насмејао, а за тим је несигурним корацима отишао у своју ћелију...

— Ти мораш сада у начелство, рече пандур...

— Нећу! викну Вукоман, мени је и овде добро!

Знао је: кад оде у начелство, да се пресуда над њим мора извршити. Он је хтео још да живи, да дише овај животворни дах природе, да гледа сунце, небо, свет, а свет је тако диван, а живот је тако мио.... тако драг!...

— Бадава, ти мораш сада у начелство, наставља пандур...

Нећу... нећу!.. грми убица... па се онда повуче у најмрачнији угао ћелије... Ту се згрчи, зарони главу међу руке, па стаде тешко дисати... Можда је плакао, ко ће то знати?

Зар и убица има суза?... Зар није у његовим очима усахнуо тај племенити извор туге и бола?

Да, и убица — плаче!

Та живот је тако мио, тако драг!...

С тешком муком извукоше га из тог мрачног угла на светлост сунчевога сјаја. Он се уздрхта. Погледа небо, па онда снежне врхове увелих дрва, са којих се залепрша у ваздуху црн гавран — зао весник хајдуковог живота...

Дотераше га у начелство.

Сиђох доле да га видим, јер сам ја дослеђавао његово дело по примедбама судским...

Звекет тешког гвожђа разлегао се по авлији. Кад се обрех у авлији, видех га, где седи на малој клупи до саме ограде. Чим ме угледа, диже се, скиде вес са главе па стане мирно пред-а-ме.

— Како си, Вукомане? ослових га.

— Добро, господине! Здрав сам!...

Обори главу, па стане тужно гледати пред-а-се.

И ако је окорео зликовац, ипак ми га у томе тренутку беше жао.

Нисам хтео да се с њиме више разговарам. Отишао сам горе у канцеларију, а тупа јека букагија разлегала се по авлији. То беше знак, да су га притворили.

Кад сам после подне, на Туцин-дан, сишао доле, те ушао у онај узани трем, што води у апсану, чуо сам, где Вукоман говори пандуру, који је са пушком код врата стражу чувао.

— Где је доктор?

— Шта ће ти, Вукомане, доктор?

— Да га питам; кад он лечи од свачега, може ми дати лека од — смрти.

По оној журби у начелству познао је, да су му то последњи тренутци у животу.

Ја приђох ближе гвозденим вратима од затвора. Стадох га тешити.

— Не бој се, Вукомане, добар је бог, а има и добрих људи, који баш сада скупљају потписе, да моле нашег светлог краља за милост!...

— Е, кад ви тако кажете, онда верујем. Хвала вам!...

На по сата за тим дошао је свештеник, ал' га Вукоман не хтеде пред-а-се пустити.

Тада сам видео, да тврдо срце не може ни сама

блага реч са усана скромног свештеника да умекша, да га покрене на љубав према Богу...

Ти брзи, ужасни тренутци нестајаху један за другим; поноћ је превалила... зора се примиче, ал' се са њоме примиче и последњи конац убичином животу...

Да ли може да спава човек у тако грозном положају? Да ли сан додирне очи човеку, који мисли, да му са сваким тренутком долази на сусрет анђео смрти?... Да ли може да обхрва варљиви сан човека, који гледа пред собом отворен гроб, који слуша праску пушака, који осећа у својим грудима врелу танад?

Тешко!...

Причају ми пандури, да су чули, готово целе ноћи, звекет гвожђа, које беше на ногама осуђенога Вукомана, а то беше знак, да убица не спава,

На сами бадњи дан око 8 сахата изјутра искупио се силан свет пред начелством. И кола дођоше, на којима ће се осуђеник на одређено место одвести.

Тешка врата на апсани зашкрипаше. На њима се указа Вукоман.

Блед, увео, једва се држи на ногама. Тај разбојник, убица, учинилац толиких крвавих дела, сада изгледа као смрт... Ко би мислио, да је то онај исти, што је дојиљи дојке секао? Онда му рука не задрхта, а сада, гле, посрће.... хоће да падне... Посматрао сам га у том часу.

Преко мргодног му лица пређе таман облак; усне му задрхташе, а очи изгубише онај грозни чудновати сјај! Дрхтао је као прут. Да ли од хладног децембарског вихора или од страха? Можда и једно и друго.

Кад је сео, да му ковач са ногу гвожђе скине, баци један кратак поглед на искупљену светину, а за тим спусти главу на груди и дубоко уздахну.

Хајдук је уступио место — *човеку!*

Попео се сам на кола. Што је више растао жагор светине, то се више враћао у њему онај обични хладни, немарни израз на лицу. Затурио вес више чела па гордо гледа по светини...

Путем је пушио. Кад је спровод дошао до Јовишине механе крај реке Градца, заиска један полић љуте ракије.

Могу ли пити? упита префекта, који је поред кола на коњу јахао.

— Можеш, Вукомане, а ево ти и дувана, одговори префект.

— Хвала, сад сам баш бацио цигару!...

Колико се у њему повраћала она стара, хајдучка одважност, опет се јасно видело, да су му вилице згрчене, и да једва кроз грло пролази по која кап ракије. Чинило ми се, да ће хајдук клонути пред цевима белгијских пушака.

Смртна се пресуда имала извршити ван вароши на добра по сахата, а на *тромеђи* суседних села.

То беше, као што рекох, на сами *бадњи дан* прошле године.

Спровод је стигао на место. Ја сам седио у малим спретним колима са оцем Радомиром, свештеником овдашњим. Зима је била доста јака. Отац Радомир климнуо би покаткад главом, па би ми благо рекао:

— Не верује у реч спаситељеву! Окорео грешник!

Украј ископане раке беше се искупило подоста света, те очекивало на спровод. Вукоман сиђе сам са кола. Поглед му беше оштар, држање круто.

За време читања пресуде, беше необично миран; али му се покаткад и нехотице поглед оте на друм. Разбојник се надао милости.

И читање се сврши. Дође ред на — смрт.

Свештеник приђе осуђеноме.

— Вукомане, нека ти Бог опрости, поче тихим хласом Ти си заиста грешник, ал' Бог прашта грешнику, кад се каје. на самртноме часу! Бог је добар, он ће и теби опростити, јер се можда и ти кајеш.

— Кајем се. промуца разбојник.

— Све се чинило, да ти се кривица ублажи, настави благо свештеник, али је она тако велика, да је није могао ублажити ни сам милосгиви краљ, наш добри владалац.

Рука Вукаманова и нехотице се дотаче веса, подиже главу, и крепким гласом рече:

— Да Бог поживи краља!

То му беху последње речи.

Није дао, да му се очи вежу. Умрьо је, као што умиру *разбојници*, отворених очију, готово јуначки!..

(Наставиће се.)

БРЕГ ВАТРУ БАЦА.

(Наставак.)

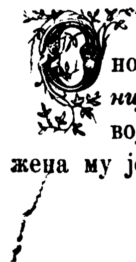

Оног дана, кад ће *Везув* бацати, био је *Плиније старији* у пристаништу *Мизену* као војсковођа једном поморском одељењу. И жена му је била тамо. Она је приметила око једног сата грдан облак а изгледао је чудновато. Јавила је то мужу. Овај навуче папуче и попне се на брежуљак, да боље види.

Видио је тако, како се облак танак диже, па

високо; горе се нашироко грана; час је био, час прљав по томе, како је кад бацао земљу или пепео. *Плиније* сад седне на чамац а позове и свог сестрића *Плинија млађег*. Овај није хтео.

Баш, кад је хтео да се крене, добије писмо, у ком га бродари у *Ретини* моле, да их спасе, јер опасност је ту. Место је било баш под *Везувом* и само се могли лађом спасти.

Пошље им помоћ и спасе их. Међутим је бележио све, што је видео.

Ал опасност све ближе. Пепео пада на лађе; све гушћи и топлији, већ и пловућац и камење; море нагло устукне, брег се сруши; до обале не могу. „Fortes fortuna juvat!“ повиче *Плиније* и заповеди, да возе према месту *Стабијама*, где је Плинијев пријатељ *Помпоније* био.

Сретно приспу, ал *Помпоније* сав дршће. *Плиније* га храбри. Па да га још више окуражи, окупа се лепо, седне за сто и без бриге руча; и шалио се, ал силом.

Међутим је *Везув* ватру сипао из више отвора; од ноћи био је дан. *Плиније* тумачи то *Помпонију* тиме, што се свет поплашио па случајно сам упалио своју кућу. И легао је *Плиније* па заспао; све је ркао.

И *Плиније млађи* у *Мизену* окупао се и ручао па легао. Ал није дуго спавао: страшно се земља тресла и он изађе из шатора. Мати му потрчи, да га пробуди, ал он већ будан. Седне и мати пред кућу, а *Плиније* узме *Ливија*, да чита и извод да прави. Пријатељ му пребаци, како је небрига, но он за то и не хаје.

Пепео још није падао а већ зора била. Сад опет јак земљетрес, кров на кући игра, и *Плиније* са матером излази иза вароши. Народ у страху; па за њима. Земљетрес кола тресе, диже; људи мећу камење на точкове, ал не помаже. Море устукне, обала се види а по њој морске животиње.

Сад тек долази ужас.

Са земље долази црн и дебео облак, у њему сева и грми; страшан је. Пријатељ зове *Плинија*, да беже. И не чека, већ трчи, бежи. Облак се већ навукао и на суво и на море; не види се ни *Капреја* ни *Мизен*. И мати тера *Плинија*, да бежи. Она је стара па нека пропадне ал он нек се спасава. *Плиније* ју не оставља. Међутим већ пада пепео ал не густ. Густа магла све узастопце их вија. Да их у помрчини не погазе други, сврће *Плиније* с друма.

Мрак је, не видиш прста пред собом. Не да се већ ни бегати. Забуна највећа. Жене јаучу, деца плачу; људи вичу. Родитељ тражи дете, дете родитеља, жена мужа, муж жену. Жали се неки и на судбу своју; од страха призивају смрт. Многи диже руке к небу, други опет хули и богове; нема их, кад то допуштају; трећи вели: страшни суд је дошао, или да наступа вечна ноћ; опет неки којешта приповедају а свет се још више плаши.

Поче се нешто ведрити, ал неће бити као да је дан, већ као да нека ватра долази. Ватра је трајала ал и престала. Пепео поче јаче падати.

„Да нисмо устали и отресли се, вели *Плиније*, затрпао би нас пепео.“

Ни син ни мати нису се поплашили. Предали се судби и мислили, да ће сви у један гроб лећи.

Поче се већ и пепео разлазити. Прешао је у неки дим и маглу; дан се указа ал сунце још изгледа, као да је помрчило. Кудгод са страхом погледаш, све се променуло; пепео све покрио.

Вратио се свет у *Мизен*, нешто се прихватио. Ноћ су провели више у страху него у нади; та још се земља тресла. Силни људи били су чисто луди, па су још један другог и плашили: један другом страхоте прорицали.

Плиније је остао још у *Мизену*. Хтео је бити сигуран. е да-л му је ујак пропао.

Плиније старији није преживио страхоту ову. Кад је легао, испред собе се пепео и пловућац тако нагомилао, да не би ни изашао био, само да је још мало дуже спавао. Пробудили су га. Он се посаветује, да-л је боље у кућама остати или изаћи ван вароши. Земљетрес је беснио, куће се клањале — опасно је. Није ни у пољу боље било; падало је камење. Ситно било, ал опет је опасно. *Плиније* са својима метне јастуке на главу. Мрак је био јак, никад мрачнијег, ма да је горела и буктиња и свећа.

Отишао је *Плиније* на море, да види, би-л се могло лађом побећи. Ал плитко било, Легао је на чаршав; одморио се па хладне воде заискао. Сумпор заудара и он мораде устати. Сам не мога, већ га слуге дигоше. Но у тај пар клону и — паде, да више не устане.

Међутим се сви разбегли и помоћи потражили. Тек сутра дан, кад се *Везув* утишао, нашли су мртво тело *Плинијево* ал неповређено. Тако је скончао смели природњак *Плиније старији*.

Катастрофа почела је баш онда, кад је народ у позоришту био. Споро се развијала па се могао разбећи. И ипак је само у *Помпејима* пропало до хиљаду њих — можда трећина вароши. — Досад се нашло до пет стотина скелета. Неки су побегли у подрум. Неки су покупили и драгоцености своје. Поред многих скелета налазе се тако и украси, новци, кључеви па и лоповски кључи. Неке украсе не могоше понети. И данас копају сандуке пуне украса.

Везув је прво бацао пловућац. Било га је као грашак па и крупнијег од шест до девет центиметара упреко; неко комађе мерило је и тридесет центиметара.

Са *Помпеји* пропала су још два села, виле око *Стабије* и варошица *Херкуланом.* Ову варошицу потопила је лава и под лавом је још и данас.

Пепео се ширио на све стране. Северно до *Рима;* туда је био пун ваздух пепела и сунце је помрчало. На југ до африканске обале, чак до *Египта; Дио* вели чак до *Сирије.*

У исто доба као да је и на *Исхији* брег ватру бацао или северно од ње. На једном месту у књизи, коју је написао *Плутарх* о питијском пророштву, има спомена о бацању код *Киме* и *Дикеархије.* Ово је *Сибила* већ одавно предсказала: „брегови ће ватру бацати, море ће се јако узбуркати, јаки ветрови одваљиваће стене и ватрено комађе, многе и велике вароши порушиће се, предео ће се променути, и преобразити, да га нико познати неће.“

Да-ли је *Везув* после ове страхоте дуго бацао, не зна се. Тако исто не зна се, да-л је у опште пре краја другог столећа још кадгод срдио се. На *Исхији,* — узгред буди речено, на овом острву је куд-и-камо пре Христа брег ватру бацао — кључала је ватра, приповедају, у годинама 131. до 161., па мисле, да је и *Везув* у другој половини овог века бар нешто немиран био.

Дио говори опет о страшној ватри са *Везува* у години 197. Тада је тако грмило и тутњало, да се чуло чак у *Капуи,* а то је до својих тридесет и седам километара даљине. Ватра је кључала из сред брега Дању се дизао дим а ноћу пламен. Дуго је тако трајало и час јаче час слабије; често је бацао пепео па и камење.

Дио каже, да се ово дешавало врло често у години; а отуд закључујемо, да је вулкан дуго радио. Затим је зацело опет мировао.

Навађа се, да је *Везув* после више пута бацао ватру но није сигурно тек до 469. године или до 6. новембра 472.; тада је пепео летио чак у *Цариград* па нападао доста дебело.

Осим тога зна се, да је *Везув* бацао ватру године 512., па по свој прилици и 538. и још других година.

Међутим је *Везув* мировао дуго и неки доказују, да је први пут поново лаву избацио тек 1036. године а пре тога само пепео, песак и муљ.

Од 1500. до 1631. године није никад ватру бацао, па је по лави нарасла трава свуда и марва је пасла туда; чак је у кратер силазила.

У новије доба разбацао се *Везув* често. Не схвати одмор ни двадесет година.

Од 1844. године има на њему опсерваторија, па се ту пази, како се све влада *Везув:* тресе-л се, љути-л се и да-л је изгледа, да ће скоро ватру сипати. Први управитељ био је у тој опсерваторији славни талијански физичар *Мелони.*

(Свршиће се.)

ГЛАСНИК.

(О споменику Бранкову.) Освећење споменика неумрлом песнику нашем Бранку Радичевићу на Стражилову на гробу није могло бити, како нам из Карловаца јављају и као што напред наведосмо, дана десетог јулија, као на дан преноса костију песникових на данашње и од-данашње му боравиште. Томе су узрок велике тешкоће око пренашања саме перамиде на Стражилово. Освећење се извршити на дан отварања срп. црквено-народног сабора.

(Главна редовна годишња скупштина друштва за српско народно позориште) била је 17. (29.) јунија о. г. Чланова је дошло до тридесет. Свршено је доста и важних ствари, но најзнаменитије је то, што је учињен корак, да се оснује пензијони фонд за чланове српске народне позоришне дружине. Ово је требало већ и пре учинити, јер тако ће се тек моћи осигурати егзистенција члана позоришне дружине у старе дане му. Темељ овом фонду ударио је још 1872. године садањи подначеоник друштвени А. Хаџић: он је поклонио тада 500 фор. фонду овоме. Фонд је порастао даље са ф. 241 нов. 40 од две представе у корист његову. И одсада ће се давати у исту цел представе, узимаће се процент од глумачке плате и то 3 процента, купиће се прилови и поклони. Претресена су и примљена и правила за тај фонд и нада је, да ће ступити у живот за пет-шест година. Од своје стране можемо се само и морамо се радовати овој замисли и оваком решењу. Дај боже и народе, да се што пре оствари пензијони фонд за чланове српске народне позоришне дружине. — Осим тога поставиће се деловођа за административну и економску страну друштвену, јер се досадањи управитељ Д. Ружић никако није хтео примити и даље управе; он прима на себе редитељске дужности и поверава му се глумачко-уметничка страна управе. Деловођа ће имати годишње 800 фор. и 160 у име путног трошка и дневница — Расписан је већ и стечај за ово место.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште у Земуну) Дружина српског народног позоришта завршила је 30. прошлог месеца своје представе у Земуну. У последње је време приказала ове комаде: Диманоарову драму „Црни доктор“, Розенову шаљиву игру „Еј људи, што се не жените!“ у преради А. Јовановића-Муше, у којој је као Јованка гостовала Милка Максимовићева са краљевског позоришта Београдског; да-

ље Халмову драму: „Стрелац“ и Дима-ову позоришну игру „Кин“; као претпоследња представа давани су у корист дружине српског нар. позоришта на Петров-дан, „Наши сељани“ Мите Поповића а као последња представа приказан је сутрадан „Краљевић Марко и Арапин“. – Дружина је из Земуна отишла на месец дана у Руму, где се, као што смо извештени, пријавио већ леп број претплатника.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Октобра о. г. почеће у Задру излазити Истина, лист за богословску науку и пастирско-практичне потребе правосл. српског свештенства. — Лист покрећу Впреосв. господа епископи задарски и которски са својим свештенством, издаваће га професори задарске богословије, а уређиваће га свештеник и суплент-професор богословије Јован Вучковић. — „Истина“ ће доносити богословско-научне чланке; саставе поучног садржаја; наредбе, у колико се исте дотичу правосл. цркве; одговоре на питања из пастирске практике; преглед главних савремених догађаја у цркви; старине црквене; црквено-књижевне вијести; правило васкрсно и празнично са описом главних празника; особне вести и огласе. — Лист ће излазити половином и концем месеца на табаку 16 страна велике осмине Цена 3 фор. годишње; за Србију 8 динара. — Ко скупи десет претплатника, добива лист на дар. – Претплата се шаље администрацији „Истине“ (Administracija Istine) у Задар, а из Србије књижари Велимира Валожића у Београд. — Лист је овај намењен српско-православном свештенству далматинском и бокешком, али га може и треба да држи цело православно свештенство, јер се надамо, да ће знати одговорити својој задаћи. Нека је препоручен свима свештеницима и богословима, а и сваком другом Србину-читаоцу.

— Изашао је „Бршљан“ лист за забаву, поуку и књижевност. Власник, издавалац и уредник Ђорђе Рајковић Број 1 Садржина му је: Краљевска снаха, приповетка од Ј. Игњатовића; Михајило Витковић, биографско-литерарна слика од Ђ. Рајковића; Из мемоара Ј. Игњатовића; Хаџи-Златко, приповетка из босанског живота, посмрче Јоксима Новића Оточанина; грађа за историју српског народа: акта дишничке и беденичке уније, саопштава Вл Красић; бијела птица и црљен штап, српска народна приповетка из збирке Вл. Красића; белешке; позив на претплату; у подлиску: мемоари, монографије, биографије, студија од Јакова Игњатовића. - Бршљан излази 1. и 15. дана у месецу. Цена на годину 2 фор. За Србију 5 динара. Рукописи и претплата шаљу се на уредника, каменичка улица бр. 142.

— Савет с.-петрбуршког славенског добротворног општинства расписује две награде из свога свечаног скупа од 13. маја о. г. а у спомен хиљадугодишњице првих словенских апостола св. Кирила и Метода. Награда је прва 1500 рубаља, а друга 500 рубаља. За ове награде има се израдити ова тема: Нацртати ваља историјски развитак општих литерарних језика у Грка и Римљана, затим развитак језика у нових народа романских (талијанског, француског, шпанског), и германских (енглеског и немачког). Треба изложити судбу црквено-словенског језика код разних словенских народа до најновијег доба, прећи, како се чешки језик ширио међу Словаке и Пољаке, пољски међу Малорусе и Белорусе у западној Русији, и српски међу Хрвате. По могућству навести успех руског језика од Петра Великог или Ломонсова до данас међу Бугарима, Србима, Хрватима, Словенцима, Словацима, Чесима, лужичким Србима, Пољацима. Хронолошким редом и у неком систему навести мњења словенских списатеља о заједничком литерарном општењу, о општем дипломатском органу и о литерарном словенском јединству. Напослетку, на основу свега наведеног, дужан је сам писац размотрити питање: да-л се даде извести литерарно јединство словенских народности? При том мора аутор имати на уму, како је са наречијама и поднаречијама језика у Италији, Шпанији, Француској, Енглеској, Немачкој. — Расправа се има послати въ Совѣтъ С.-Петербургскаго Славянскаго Благотворительнаго Общества (С.-Петербургъ, площадь Александринскаго театра, № 7.) најдаље до 11. маја 1888. године но без имена већ с бројем или девизом. Име треба приложити за себе у запечаћеном писму и на њему да стоји исти број или девиза По оцени дела награде ће се прогласити у свечаном скупу општества 14. фебруарија 1889. године Најбоље дело добиће 1500 рубаља, друго 500 рубаља. Дело се може написати језиком руским, или ма којим словенским, па и на једном од западних европских језика. Ако словенско општество нађе за нужно, да изда дело на свет, издаће на руском језику.

БИБЛИОГРАФИЈА.

Сито и решето. Хумористични и сатирични списи Стевана Ј. Јевтића Књига прва Издање пишчево. Београд 1885. Штампарија напредне странке. Цена динар и по (75 нов.). —

Rad i odmor. Higijonska crtica od prof. dra A. Lobmayera. U Zagrebu. Tiskara „Narodnih Novinah.“ 1885 —

Опис манастира Ораховице. Прилог к историји српске цркве од Владимира Красића. Напосе штампано из „Летописа Матице Српске“ књиге 143. У Новом Саду Српска штампарија дра Световара Милетића. 1885. Расправа је посвећена његовој преузвишености високопреосвештеном господину Никанору Грујићу, српском православном епископу пакрачко-славонском и т. д.

Народна библиотека Браће Јовановића. Свеска 108. Енглеска Шпањолкиња. Новела М. Сервантеса Саведре. Превео са шпањолскога Ђорђе Поповић. Цена 16 н. (35 пара). Добија се у свима српским књижарама. — Претплата на 24 св. ф. 3 50 (7 дин) а поједина 18 н. (40 пара) и онда књижара шаље о свом трошку сваку свеску уредно. Излази сваких 14 дана 1 св. — Новац се шаље у напред пошт. упутницом

Рад збора (митинга) Србо-Македонаца и старо-Србијанаца, држаног 3 марта 1885. године у Нишу. Београд Штампарија напредне странке. 1885.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И УМЕТНОСТ.

УРЕЂУЈЕ МИЛАН САВИЋ.

БРОЈ 29. У НОВОМ САДУ 18. ЈУЛА 1885. ГОД. I.

ТУЂА ШКОЛА — ТУЂА МАЈКА.

За васпитање човечије нема важнијега чиниоца него што је мати. Она је прва и најбоља учитељица своје деце. Мати даје свом детету прве појмове о људима и свету, она му облагорођава срце, полаже основе будућега карактера. Дело је то тако велико и тако тешко, да му није дорасла вештина ни највањанијега учитеља, ни знање највећега умника. Само љубави рођене мајке дано је, да изналази оне тајнепуне путове, којима се може приближити срцу и уму детињем. Једино она знаде, како ваља дух пробудити, а да се исти при том не оштети. Свака друга рука нанела би му ту мање више вреда.

С тога и јесте тако велика песрећа, кад дете пре, него што одрасте, остане без рођене матере. За читав развитак детињи то је најосетљивији ударац. Може дете добити и другу матер, која ће му се приљубити с највећом нежношћу и милосрђем, која ће се из све своје снаге трудити, да му замени рођену матер. Али то никад неће постићи и успех ће далеко заостајати иза њеног труда и муке. И ако стане истраживати, како је то, да она не зна да погоди праве стазе, које воде души детињој, наћи ће да је главни узрок у том, што — „Туђе дјете твоје није.“ Дух, што га туђа мајка буди, не пробуди се свеж и здрав, него бунован и оштећен. Тако као што и ми устајемо тешке главе, кад нас немилостива рука тргне из дубока сна.

Од матере долази дете у школу. Она је мати многе деце. Задаћа школе била би претешка, да она не добија већ децу, која имају прве основе васпитања. На том темељу, што га деца из куће донесу, има школа даље да зида, а да зграда буде као што ваља, мора школа наставити свој рад тамо, где је мати престала. Васпитање и образовање у школи треба дакле да буде наставак, не прекидање мајчиног васпитања и образовања. С тога ће и школа морати приступати деци на сличан начин и сличним путем, као што је мати чинила, она ће се морати нарочито служити оном истом речи, оним истим језиком, који је дете код матере слушало и у ком једино може оно своје мисли да прибере. Само своја школа може на срећу детета да настави дело мајчино, а туђа школа била би превидање тог дела; што она зида, неби било у вези са темељем и то растројство, што бива у наше дане на жалост тако често, буде обично на пропаст будућега човека.

С тога сви свесни родитељи настоје, да им се деца што дуже образују матерњим језиком. Само он носи за ум светлост, само он буди, а сваки други језик, ако пре времена дође, само збуњује и затупљује. По мишљењу свих припознатих педагога једино је образовање на основу матерњег језика здраво и берићетно. И што се дуже придржава тог основа, у толико је духовни развитак бољи и успешнији. Нарочито се ни у тако званим средњим школама, у гимназијама и реалкама, не сме напуштати тај основ.

И српски народ у Угарској заузимао се увек за средње школе, у којима би се његови синови на основу матерњег језика спремали за науке на свеучилишту. Право на тај захтев признавано је нашем народу у више маха и у угарском сабору и исказано је и у самоме закону. Разуме се по себи, да се тим, што би неке средње школе биле српске, неби из истих искључило учење страних језика, а на име су српске школе увек показивале готовост, да што боље и темељније уче и негују маџарски језик, који је по нашим приликама неопходно потребан и користан за сваког угарског државјанина.

Али у наточ свима захтевима здраве педагогије и интересу просвете виђамо ми, како се

у новије доба од стране државе оснивају у јужној Угарској средњи заводи са маџарским наставним језиком, а уз мал' не потпуно игноровање језика дотичних места и крајева. Такве заводе имамо у гимназијама у Бечкереку, Сомбору, Кикинди, Панчеву и Белој-Цркви. Нема сумње, да су учитељске снаге у тим заводима потпуно дорасле за свој позив и да савесно одговарају својим дужностима. Кад би до њих стајало, уверени смо, да би успех био свуд најсјајнији. То се донекле и види у онима од њих, у којима се налази повећи број ученика маџарске народности. Али где превлађују не маџарске народности, ту успех заостаје далеко иза онога, што се очекивати може. Мислимо да се не варамо, кад кажемо, да је сав узрок томе организација тих завода на погрешном основу, ком је однарођавање главно, а права потреба државе и корист цивилизације узгредно. Такве заводе не може наш народ друкчије сматрати него као *туђе* школе, а по раду се њихову јасно види, да су они и нашој деци *туђа* мајка.

На те и такве мисли дођосмо читајући овогодишњи програм *панчевачке* реалне гимназије.*) Програм је изврсно уређен, тако да упознаје читаоца исцрпљиво са стањем завода. Заиста је вредно, да и са наше стране коју о истом проговоримо. Кад бисмо непрестано преко тога копрену бацали и ћутали, онда би то значило, одрицати себе и — као што Крашевски вели — „доводити у заблуду оне, који владају и дозвољавати им, да олакше узимају оне, који не знају сами да се почитују.“

Панчевачка реална гимназија је насљедник велике реалке, која је постојала за доба граничарске владе у истоме месту. Она има осам разреда, од којих су четири нижа била ове године уређена као и гимназија, а четири виша као реалка. До године ће и пети разред добити гимназијално уређење, тако да ће кроз три године бити у Панчеву потпуна гимназија.

Већину становништва у Панчеву и околини сачињавају Срби, а за њима долазе Немци и Румуњи. Маџара тамо — сем Чангова из најновијега доба — управо ни нема. Ђаци, који долазе у школу, не знају на просто маџарски, да би могли у том језику науке да слушају. Ипак је у панчевачкој реалној гимназији наставни језик — „изузев један-два (?) разреда“ — искључиво маџарски и налазимо да је са свим наравно, што то, као што се помиње у званичном извештају (с. 58.), проузрокује доста тешкоћа. Али у нашем министарсву просвете не сматрају се још никако те тешкоће за несавладиве и врховни управитељ упућује свакам приликом професоре на што енергичније употребљавање (erélyesebb kezelés с. 61.) маџарског језика.

Панчевачка реална гимназија је ваљда једина средња школа у Угарској, у које се наставном плану не помиње веронаука. Како у именику учитељског особља налазимо и вероучитеље разних вероисповести, то не можемо себи друкчије да разјаснимо, него да се тамо сматра веронаука као инфериоран предмет, који не вреди помињати међу другим наставним предметима. Можда имају право они, који кажу, да је то запостављање религије јамачно с тога, што је највише ученика православне вере, јер иначе знамо, да се високо цени у нашој држави религиозно образовање. Ни вршачка конзисторија као да не налази зазорнога у том неглиговању!

Али српски се језик тек ваљда учи у школи? Заиста се учи, па и у самом наставном плану се наводи, шта се учи. Предавач тога предмета може имати иначе сва лепа својства, али ће ваљда и сам признати, да нема спреме за предавање српског језика у вишем заводу. Истога поставља министарство од год до год, а за ову га је годину изреком обвезало, да се „при предавању српско-хрватског (sic!) језика има служити маџарским наставним језиком“ (с. 55.) Не види ли се у тој наредби грозно титрање и са српским језиком и са дидактиком? Чисто је тешко и веровати, да има у нашем веку и једне школске власти, која би могла да нареди учење матерњег језика на основу туђег језика, који ученици једва и да знају. Али у панчевачкој реалној гимназији може се наћи и тај педагошки апсурдум!

Велимо матерњег језика, јер српски је језик обавезан само за Србе ученике, али управо ни за све Србе, него само за оне у вишим разредима. Срби ученици у првом, другом и трећем разреду не добијају никакву наставу из српског језика. Није ли то можда с тога, што се држи, да ће за три године моћи ученици да забораве свој језик, па ће онда бити оправдано, да у четвртом разреду па све до краја уче опет оно исто, што су некад учили у основној школи? Бар наставни план за српски

*) A pancsovai magyar királyi állami reál-gymnasium értesitője az $188^{4}/_{5}$ tanévről. Közzéteszi Tordai György. Pancsován. 1885.

језик то очито показује. Исти се учи у три одељења: у првом су ученици четвртог разреда*) у другом ученици петог разреда, у трећем они из шестог и осмог разреда (у седмом је било само два Чивутина). Свако се оделење учи недељно два сата, а ни у једном се не прелази преко најпростијих граматикалних вежбања и превађања кратких приповетчица, које су писане за најмању децу. Помислите само, какав интерес морају стећи осамнаестогодишњи српски младићи у осмом разреду за свој матерњи језик, кад им се ставља као највиша цељ, коју имају из истог да постигну, да знају са мацрског на српски да преводе тако дивне ствари као што су „A palatábla és palavesö“ и „Az erdő és a fiú“ (с. 34.). Да на том степену треба ученици да науче познавати књижевност свог народа и да наставом матерњег језика ваља ићи за тим, да се у ученицима утврди љубав и оданост за своју народност, за то педагози у панчевачкој реалној гимназији неће ништа да знају и према инштрукцији више власти ни не смеју да знају!

Српска црквена општина у Панчеву гледа већ одавно са чуством бола на тако запостављање и управо исмевање српскога језика у панчевачкој реалној гимназији. Она се више пута на то тужила, али без успеха. Последњи пут чинила је то, кад је министарство рекламовало Сандуловићев фонд за реалну гимназију. В. Барајевац и Т. Сандуловић два су српска родољуба из Панчева, који су пре много година основали фонд за „латинске школе“ у Панчеву. Куратори су тог фонда, који је нарастао већ на преко 62.000 ф., варошка и српска црквена општина. Како се у Сандуловићевом тестаменту не налази изреком поменута српска школа, то је министарство поводом преображаја реалке у гимназију захтевало, да се из фонда горе именованих народних добротвора излучи онај део, који на закладу Т. Сандуловића спада и држави уступи, пошто је та заклада одређена на „латинске школе“ у Панчеву, које сада у виду гимназије у истом месту постоје.

Српска црквена општина у Панчеву изјавила је на то као други сакуратор, да ће пристати на захтев министарства, ако се на гимназији установи поред катедре за православну источну веронауку редовна катедра за српски језик и књижевност, а сем тога да се још један предмет н. пр. земљопис са повесницом предаје српским језиком, потврђујући то тиме, што је Сандуловићева заклада чисто српска и што је оснивач хтео и српском живљу осигурати уплив на гимназију тиме, што је именовао српску црквену општину као сакуратора.

Али високо министарство одбило је опет тај захтев наше општине, не наваћајући за то никакве разлоге, и пристало је само на то, да се из горњег фонда имају држави исплатити 25.000 фор. на име издржавање гимназије.*)

Из свега тога се види, какав је правац прописан гимназији у Панчеву. Она као да не постоји за ништа друго, него да унапређује мацаризацију, без обзира, хоће ли тим правцем послужити важнијим интересима становништва и просвете.

Према томе искључује се из завода све, што би могло у српским ученицима пробудити интересовање за њихову народност. Не само у професорској, него ни у ученичкој библиотеци нема ни једне српске књиге. Док је реалка постојала, било је у овој последњој много српских дела, која су набављена од чести о ерарijалном трошку, од чести поклонима српских родољубља. Покојни професор Бранко Рајић мислио је, да је оснивањем српске ученичке библиотеке подигао себи вечну успомену у панчевачкој реалци. Та је библиотека збиља много употребљавана. Али кад завод дође под непосредну управу и поче да се преобраћа у гимназију, тада је одједаред професорска колегија нашла, да је српска библиотека у заводу са свим непотребна и продали су је на лицитацији за — неколико сребрњака. Зато се увозе гомилама мацарске књиге на њено место и особиту заштиту професора ужива литерарно друштво ученичко, у ком се вежба у мацарском стилу и ком су чланови дакако и Срби ученици.

Тако се реална гимназија у Панчеву представља у свему као туђин српској деци. Она треба да им буде мати, али поред свега напора не може шта друго да постигне, него да деца виде у њој туђу матер. И као што гдекад у животу бива, да маћеха за тим тежи, да потре спомен на рођену мајку, тако и туђа школа иде истим смером. Али је тешко тим путем

*) Характеристично је, што за исте стоји у програму (с. 30.), да су kezdők, почетници.

*) В. о томе „Извештај о стању и раду панчевачке српске црквене православне општине за годину 1884. Панчево 1885.“ Журналистика наша као да није примила тај извештај оном пажњом, коју исти из више обзира заслужује.

обманути срце детиње, које ће на сваком кораку осећати, да туђа мати

„ . . . . има своје,
Не познаје јаде твоје,
Туђа љубав љуби свога.“

Школа и ученици стоје овде као туђини једно према другом. Не спаја их међусобно веза љубави, него нужда. А без љубави нема успеха у васпитању, нема напретка у школи. Нека реална гимназија у Панчеву послужи као илустрација за то.

Прошле школске године уписало се у свих 8 разреда 109 ученика, од којих су 47 били Срби, 26 Маџари, 25 Немци, 9 Румуњи и 2 Хрвати. На крају године било их је само 99, од којих су били 49 православни, 27 римокатолици, 9 лутерани, 3 калвини и 11 израиљћани. Од тих 99 ученика било их је 82 у 4 нижа разреда, а у четири виша било је скупа само 17 ученика. У 7. и 8. разреду било је н. пр. само по 2 ученика. Ти бројеви показују, да деца слабо ову школу траже, па и ко дође гледа, да што пре из ње измакне. Треба ли се томе чудити, кад знамо, да је тешко волити туђу матер? Томе одговара и одношај дечијих родитеља према заводу. Ма да се публика тако рећи добошем позивала, да дође на испите, није скоро нико од становништва дошао. Тако и изложбу ученичких цртежа једва да је ко други посетио, сем самих ученика (с. 61.).

Али њих 99 остали су како тако на крилу мајке, која је за већину њих била туђа. Да видимо, шта су ту пожњели. Од 99 ученика добило је на крају године одлично сведочанство њих 7, добро њих 14, довољно 46 и недовољно 29. Само за прве две категорије може се казати, да су потпуно одговориле законим захтевима. Трећа категорија је само материјал за научни пролетаријат, који ће целог свог века бити на терету и себи и држави. То је она врста ђака, за коју је наш министар просвете толико пута наглашавао у говорима и окружницама, да га треба од школовања задржавати. О четвртој категорији зна се већ само собом, колико вреди.

Од свих ученика показаше дакле само 21 2 процента успех, какав се с правом може очекивати, 47·9 процента одговорише којекако, а 29·2 процента, дакле више него четвртина свих ученика, никако.

Ето такви су плодови туђе школе. Је ли вредно било, у тако мајушап резултат уложити толики труд и трошак? Какву корист има отуд држава и становништво? Заиста слабу, а канда најслабију општа просвета и напредак.

Тешко је и за будуће очекивати у том погледу што боље, док год у меродавним круговима у Угарској не продре по ново уверење, да је држави од користи сваки изображен човек, без обзира на ком је језику прибавио основе свом изображењу.

За сада се мора највише жалити српска младеж у Панчеву и у панчевачкој околини, која се никад неће загрејати на грудима туђе мајке.

У тако кобним приликама света је дужност српских родитеља и на име матера, да удвострученом брижљивошћу чувају на дому и у породици благо народности и језик, у ком се она манифестује. Нека усађују те драгоцене адиђаре тако дубоко у груди своје деце, да им их из истих никаква туђа мајка неће моћи више да ишчупа. ?

ПРОМЕТЕЈ.

(ГЕТЕ.)

Заклони небо своје, Диве,
Облаком ти,
Веџбај се, као дечко,
Што креше чкаљ,
По вису и по храстима!
Ипак ми земљу мораш
Ти оставити,
И колебу, што ти не подиже,
Огњиште моје још,
За чији жар
Ми завидиш.

Има л' што беднијег
Под сунцем од, богова, вас?!
Чемерно таворите
Од жртава
И молитве
То ваше величанство,
И гладовали бисте, да
Жебраци, деца нису
Будале, што се свему надају.

Док дете бејах
И мало знадох што,

Залутао сам очима
Ка сунцу, као тамо да
Је ухо, да ми чује плач,
Ил' срце, као моје,
Невољног да се смилује.

Ко поможе
Ми против бесних Титана?
Од смрти ко ме избави,
Од ропства ко?
Зар ниси све израдило тек ти,
У жару свето срце ми?
Зар ниси жудело још добро, млађано,
Обмањено, за спас да хвалу даш
Оном, што горе спаваше?

Да тебе штујем? Зашто?
Јеси ли боле утишао ми
Под тешким теретом?
Јеси ли сузе убрисао ми
У тешкој невољи?
Зар не скова ли мужем ме
Свемоћно време
И судба вечита,
Ти господари моји, твоји?

Јеси л' зар мислио,
Да живот омрзнућу ја,
И бегати у пустиње,
Што нису сви
Млађани снови испунили се?

Ту седим, стварам људе
По мом облику,
Да, род, што мени личи,
Да трпи, плаче,
Ужива, радује
И тебе да не поштује,
К'о ја! —в.

ИЗ ПАМЕТАРА ПОЗНАЊСКОГ УЧИТЕЉА.

ОД ХЕНРИКА ШЕНКЈЕВИЧА.

(Наставак.)

Радио сам с Мишом, као да је од тих оцена, што их он за напредовање добијао, моја рођена будућност зависала. Та обоје смо, и ја и мој мили дечак имали једну цељ и то: не ожалостити њу, показати јој ваљану оцену, измамити јој осмех среће на уста. Кад му је пошло за руком, да стече добру класу, малиша би долазио из школе преображен и срећан. Чинило ми се, као да је у те часе нагло нарастао, да се раскрупњао; његове, иначе мутне очи, смејале се тад чистом детињском веселошћу и блистале као две жеравке. Забацио је на мах са својих узаних плећа торбу претоварену књигама и намигујући на ме, клицао још с врата:

— Господине Вавжинкјевичу, мама ће бити задовољна! Добио сам данас из географије . . . нек господин погоди шта? А кад му кажем, да не могу да погодим, прилетио би ми с поносним изразом на лицу, и обгрлив ме руком око врата, шаптао ми као бајаги на уво: али врло гласно: — пет! заиста пет!

Били су то за нас обоје срећни тренути. Вечером у таке дане, Миша би клонуо у сањарије и представљајући себи, како ће то да изгледа, ако добије све само „превасходно“, приклапао је у пола мени у пола самом себи:

— На Божић идемо у Зальесин: снег ће падати, — као обично зими, па ћемо ићи на саоницама. Стићи ћемо ноћу, о! мама ће мене чекати, загрлиће ме, пољубити, па онда ће да пита за сведоџбу. Ја ћу намерно, као бајаги начинити тужно лице, а мама чита: из науке о вери: превасходно; из немачкога: превасходно; из латинскога превасходно . . . само превасходно!

О, господине Вавжинкјевичу!

И бедном дечаку накупиле се сузе очима, а ја, место да га одвратим од тога, и сам летах у машти за њим, замишљао сам двор у Зальесину, изглед му, спокојство, ту дивну племениту душу, која онде беше госпођом и срећу, што ће да јој причини повратак детета са „превасходнима“ у сведоџби.

Користио сам се таким тренутима и световао Мишу, тумачећи му, да мајци истина на срцу лежи напредак му у науци, ал тако исто, да се она брине и за његово здравље, да дакле не треба да плаче, кад хоћу да га водим у шетњу, да иде спавати, кад му кажем и да се не јогуни при ноћном седењу:

— Добро, мој златни господине, бићу здрав, не бојте се; нарастићу, да ме неће познати ни мама ни мала Љоља.

Примао сам често писма од госпође Марије, у којима ми препоручивала, да бдим над

здрављем детињим, ама с очајањем се даномице уверавах, да се баш не може у здрављу довршити науке. Да су прописани предмети били претешки, ја бих се ту знао помоћи, преместивши Мишу из другога разреда у први; али је он те предмете, у неку руку јалово, ал' опет све појимао: није дакле било кубуре са науком, већ само са временом и тим несрећним немачким језиком, којим дете није довољно владало. На то већ нисам ништа могао да учиним и рачунао сам једино, кад наступи одмор, да ће се отпочинком побољшати детиње здравље, које је нарушио прекомеран рад.

Да је Миша био равнодушнији и немарнији, мање би ми бриге било; али он је још јаче осећао сваки неуспех, него ли успех. Тренути радости и тих „петица" које напоменух, били су на несрећу ретки.

Тако сам научио да му читам с лица, те чим би само ушао, на први поглед познао сам, кад је зло прошао у школи.

— Добио си рђаву класу? — питао сам.

— Јест!

— Ниси знао?

Кадкад је одговорио:

— Нисам знао — а чешће: — Знао сам, ал нисам могао да говорим.

Па и мали Овицки први ђак у другом разреду, кога сам намерно проваћао, да Миша с њим учи, говорио ми, да Миша баш за то добија рђаве класе, што не уме . . . да се изрази.

Како је сад малаксалост и душевна и телесна код детета све већа бивала, те се неприлике све чешће понављале. Приметио сам, кад је исплакавши се латио се лекција, да је бивао тих и као спокојан, но баш у тој удвостручено̂ј енергија, с којом је пријањао уз задатке, било је уједно нешто очајно, грозничаво. Кад што би отишао у кут, стиснуо главу обема рукама и ћутао: егзалтирани дечак замишљао је, да копа гроб под ногама љубљене мајке, а није знао како да се помогне, осећао се као у неком лавиринту, из кога не беше изласка.

Ноћна његова седења заопуцала су све чешће. Бојећи се, да га не отерам да спава, ако се пробудим, устао је полако у помрчини, однео лампу у предсобље, тамо је запалио и сео за посао. Више је ноћи тако пребдио међу ладним зидовима, док га нисам увребао. Није било на ино, већ устати, зовнути га да спава, прећи с њим још један пут све лекције да га уверим, да зна и да није нужно да се пати и излаже назебу. Али он већ сам на послетку није био на чисто, шта зна, шта не зна. Сатирао је снагу, опадао, венуо, постојао суморнијим све више и више. Кад што се десило таково што, што ме је уверавало, да није само рад исисавао снагу детињу. Једном, кад сам му говорио причу, коју је „Стриц синовцима приповедао", а то сам по жељи госпође Марије радио сваки дан, успламтиле Мишине очи као огањ, чисто се престравих кад му смотрих радознали и сурови израз на лицу, с којим је викнуо:

— Господине! дакле збиља то није бајка? јер . . . .

— Јер, шта Мишо? — питах га у чуду.

Место одговора, стискао зубе а најзад се тако од срца расплакао, да га не могох дуго да умирим.

Питао сам Овицкога о узроку тога појава: није знао, ил није хтео да ми каже, домислио сам се и сам. Без сумње, десило се пољском дечаку, да је слушао у немачкој школи многе ствари, које су му раниле осећаје. О друге би се дечаке то само очашало, остављајући за собом цигло мржњу на учитеље и целу им расу; али дечака, као што је био Миша то је љуто болело, а није смео да се одупире. Две силе, два гласа, које ваља сваки дечак да слуша, ал који баш ради тога морају бити у хармонији, вукли су Мишу с две противне стране. Што је једна страна називала светлим, дичним, милим, друга је томе ударала жиг гада и смешности, што је једна звала врлином, друга пороком. У том дакле прелому, дечак је пошао оној страни, којој га је срце вукло, ал се морао претварати, као да слуша и прима к срцу противне речи; морао се претварати од јутра до мрака и живети у том мучном насиљу дане, недеље, месеце.

Да грозна положаја . . . за дечака!

Чудна је била судбина Мишина. Драме живота почињу обично доцније, кад спадне већ прво лишће с дрвета младости; код њега је све што се гомила на несрећу: морални притисак, унутарња грижа, немир, узалудан напор, борба са незгодама, постепени губитак наде, све је то почело у једанаестој години живота. А ни слабачки састав, ни слабе силе не беху у стању, одупрети се тим тешкоћама. Пролазили дани, недеље, кукавац удвостручавао напор, а успех био све мањи, све више оплакан. Писма госпође Марије, ма да су била слатка, додавала су још више терета бремену.

„Бог те је обдарио, Мишо, необичним даром — писала мајка — недам се дакле, да се нећу преварити у нади, коју сам у тебе положила и да ћеш бити на утеху и мени и отаџбини.“

Кад је дечак први пут примио тако писмо, зграбио ме очајно за руку и заносећи се од силна плача, стао понављати:

— Шта да радим, господине Вавжинкјевичу! шта ја могу радити?

Заиста шта је могао да ради? је ли могао што силом, што није дошао на свет са урођеном лакоћом за изучивање језика и што се није могао немачки да изрази?

Приспели дани одмора о Свих светих; квартална оцена била сасвим мршава; из три најважнија предмета имао је „приличнo“ на његове најсилније молбе и преклињања не послядох је госпођи Марији.

— Драги господине! — говорио је склопивши руке — мама незна да се о Свих-светих дају оцене а до Божића можда ће се Господ Бог смиловати на мене.

Бедни дечак обмањивао се надом, да ће још поправити те рђаве оцене, а бог и душа, обмањивах се и сам. Мислио сам, да ће свикнути школској рутини, да ће се на све навикнути, да ће се увеџбати у језику а нарочито у акценту, а нада све, да ће му све мање времена требати за науку. Иначе би давно већ писао госпођи Марији и представио јој све, како је. Некако је изгледала, као да неће бити нада узалудна. Одмах по Свих-светих, Миша добио три „превасходна“ а међу њима једно из латинског. Од свију ђака у школи, једини он знао, да је од gaudeo прошло време: gavisus sum, а знао је отуда што, кад је пре тога добио два превасходна, питао ме, како да се на латински радује. Мислио сам, да ће се растопити од силне среће Написао је мајци писмо, које се овако почињало:

„Слатка мајчице! знаш ли ти мила моја, како је perfectum од gaudeo? за цело не знаш ни ти ни мала Љоља, јер сам у целом разреду, само ја то знао.“

Миша је управо обожавао мајку. Од то доба запиткивао ме сваки час разна perfecta и participia. Као да му је био задатак живота, да добија та „превасходна“. Но то је био кратки блесак среће. За мало, па је кобни пољски акценат покварио све, што је напор саградио а прекомерна множина предмета није допуштала дечаку, да свакоме од њих посвети онолико времена, колико је захтевала његова слаба памет. Један је случај још повећао те недаће. Миша и Овицки заборавили да ми спомену за неку писмену радњу, те тако је нису ни израдили. Овицки се извукао јер га као првог ђака нису шта више ни питали за њу, али Миша добио јаван укор у школи с претњом, да ће бити отпуштен.

Држало се као у воску, да је хотимице затајао пред-а-мном задатак, да га не изради, а дечак, који није умео ни трунка да слаже, није нашао начина, како да докаже своју невиност. Могао је до душе рећи у своју обрану, да је и Овицки заборавио као и он али то није дозвољавао ћоног школски. На моје уверавање приметили ми Немци, да подстичем дечака на лењост. Болело ме то, још те како, но још ми веће неспокојство задавао изглед Мишин. У вече тога дана, видео сам га, како је стиснувши главу обема рукама, шапутао, мислећи да га нико не слуша: „боли! боли! боли!“ Писмо од мајке, које је сутра дан приспело и у коме је госпођа Марија обасипала Мишу ласкама за она „превасходна“, било је нов удар за њега.

— О, спремам мајци красну утеху! завапио је, закрившн лице рукама.

Други дан, кад му метнух на плећа торбу с књигама, забатргао се и мало није пао. Хтедох да му не допустим, да иде у школу, ал рече, да му није ништа; замолио ме само да га отпратим, јер се боји несвестице.

Вратио се у подне с новим „приличним“. Добио га из лекције, коју је знао на изуст, ал као што вели Овицки, поплашио се, па није могао ни речи прословити. Утврдило се о њему стално мишљење, да је то дечак опојен „противним принципима и инстинктима“, глуп и лењ.

Са та два последња приговара, која је разумео, борио се као утопљеник са таласима — очајно, ал узалуд.

На послетку је изгубио сваку веру у себе, свако уздање у рођену снагу, уверио се, да је и напор и труд узалудан, да се он мора рђаво учити, а у исти мах помишљао је, шта ће на то рећи мајка, каква ће то жалост бити за њу, како јој то може поткопати слабо здравље.

Попа из Заљесина. који му је кад и кад писао, врло добар човек, ал необазрив, завршавао свако писмо овим речима:

„Ти и не помишљаш, Мишо, да од твога напредовања у науци и владању зависи не само радост, већ и здравље мајчино.“ Помишљао је

он, те како помишљао, јер је у сну понављао жалосним гласом: „Мамо! мамо!“ као да је моли за опроштење.

Али на јави је добијао све горе и горе класе.

Међу тим се Божић нагло примицао а сад се није могло са сведоџбом обманути. Напишем писмо госпођи Марији хотећи, да је на то приправим. Исповедио сам јој искрено и одлучно, да је дете слабо и преоптерећено, да поред највећег напора не може прокопсати, да га свакојако после светаца треба извадити из школе, и нада све пазити на његово здравље. Ма да сам увидео из одговора, да јој је материнска љубав нешто рањена, ипак одговорила ми је као разумна жена и као мајка која љуби. Миши нисам ништа говорио о том писму и о намери, да се из школе извади, јер сам се плашио сваког јачег потреса за њега; напоменуо сам му само, за сваки случај, да мајка зна, да се он труди и да ће погодити ошта нема успеха његовоме труду. Тим му је очевидно одлануло, јер се заплакао, плакао дуго и од срца, као што давно већ није. Плачући је понављао: „колико ја жалости мајци спремам!“ Ипак помишљајући, да ће за мало поћи на село, да ће видети мајку и малу Љољу и Заљесин и попа Машињског, смешкао се кроз плач. Мени је тако прешно било, да се што пре иде у Заљесин, јер управо несам могао да гледам дечака у том мучном положају. Тамо га је чекало срце мајчино и човечанска доброхотност и мир и успокојење. Тамо је наука имала за њега својско лице, доброхотно, не туђе и одвратно; тамо је цела атмосфера била својска и чиста, коју су детиње груди могле одисати.

Гледао сам у феријама као неко спасење, и бројао на прсте тренуте, који нас делише од њих, а који су Миши све нове ране задавали. Ракао бих, као да се све против њега заклело. Миша добио, као деморализатор других и опет јаван укор. Било је то већ пред саме свеце, те тим имало и већега значаја. Како је тај случај ранио дечака амбициозна и осетљива — не треба да описујем; какав ли се хаос морао створити у његовој памети! Све се хрвало у тим детињским грудима а пред очима је гледао место светлости — таму. Свијао се као клас на ветру. На послетку је лице тога једанаестогодишњег дечака добило управо трагичан израз; рекао бих, као да га у грлу гуши непрекидан плач и као да силом савлађује јецање; кад што би му очи поглêдале, као очи тичета у мукама; после је овладала њиме нека чудна замишљеност и сањивост; покрети му били некако несвесни а глас за чудо нежан. Постао је необично тих, спокојан и механично послушан. Кад бих му рекао, да је време за шетњу, није се опирао као некада, већ би узео чапку и ћутке ишао за мном. Ја бих био на послетку задовољан, да је то било прибојавање, ал сам увидео, да се под тим крије егзалтирана болесна резигнација. Седао је уз лекције, свршавао задатке као и пређе, али више из навике. Не треба ни да кажем, да је понављајући механично коњугације, мислио на што друго или боље, није мислио ни о чем. Једном, кад га запитах, да ли је већ све свршио, одговорио ми својим тихим гласом и чисто сањиво: „Ја мислим, господине, да нема од тога никакве вајде.“ Бојао сам се шта више, да споменем пред њим мајку, да му не преливам ту чашу горчине, из које су пиле детињске му уснице.

Још ме више у бригу бацило његово здравље, јер је венуо непрестано и на послетку се чисто постарао. Мрежа деликатних жилица, која му је некада избијала на слепе очи тек кад би се особито раздрагао, сад се више није ни губила. Изишао је леп, као писан. Жалост је било погледати ту детињу главицу, у пола анђеоску, где гине и вене као цветак. Рекао би, као да му ништа није, а свеђер се губио и малаксавао.

Није већ могао ни све књиге да понесе у торби, те тако сам му сложио само неке, а остале сâм носио, јер сам га сад сваки дан пратио у школу и натраг.

(Наставиће се.)

СЛИКЕ ИЗ НОВИЈЕ ИТАЛИЈАНСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ.

I.

Скоро ће да се наврши равно петнаест година од како је Италија, освојењем „вјечнога града,“ заузела достојно мјесто међу европејскијем народима, и, обазремо ли се на најновије плодове њезине традиционално величанствене књижевности, морамо признати, да италијанска крв, у дугој и очајној борби за народно ослобођење, није узалуд проливена. Остављамо другоме да српску публику обавијести о преображају дивног по-

луотока у погледу материјалном, те да јој прикаже економски напредак Италије под благотворнијем упливом слободе; ми, који свеђер мислимо да „човјек не живи о саму хљебу,“ ми ћемо да српскоме опћинству нацртамо краткијем потезима неколико карактеристичних фигура из савремене италијанске литературе. Наша радња — унапријед кажемо — неће бити никаква критична штудија, већ прости приказ умног живота у Италији под срећном заједничком владавином; покушаћемо, једном ријечи, да читаоцима предочимо што значајнију галерију знатнијех личности из подручја пјесништва, новелистике, позоришта и т. д., и то без предудешеног плана, у низу чланака, држећи се реда што сходнијег и без строгог обзира на кронологију.

Али прије него пређемо на саму ствар, нужно је да се летимично осврнемо на предтечно доба, на онај перијод италијанске књиге, који се протеже од времена француске окупације под првијем Наполеоном до политичкијех догађаја год. 1859., перијод од преко 60 година, који треба имати пред очима, желимо ли да нам се што живља истакне слика дотичног времена и културног стања.

У часу кад је велики трагик Алфјери у гроб силазио, поносила се Италија још су три друга оглашена пјесника, у најљепшем јеку њихова талента, а то су вам: Пиндемонте, Монти и Фосколо. Ова три велеума, који су најсјајније илустровали прво двадесет година XIX. вијека италијанског, држаху усперену заставу књижевног класицизма све дотле, док не наступи политична и религиозна реакција у цијелој Европи, која је проузрочила реакцију књижевну у облику романтицизма, појавившег се свуда једнакијем знацима: мржњењем старинске умјетности, као поганске и републиканске. Уго Фосколо, најмлађи у гореспоменутој тројици, умрије год 1827., завитлавши новом вијеку у лице, као изазив, своје „*Грације,*“ дивни спјев посвећен великом скулптору Канови, који спјев чувени критик Десанктис назва пошљедним цвијетком италијанског класицизма. Међутијем бијаху се већ уздигли на књижевно обзорје Манзони, Пелико, Гроси — апостоли продирућег романтицизма. Реакција завлада једнаком брзином као што бијаше букнула револуција. Хомер, Виргил, Ливиј, постадоше толики „јакобини,“ непријатељи трона и олтара.*) Средњи вијек изби опет на површину, поздрављен као колијевка новог духа. Христјанство, дотле нишан францускијех енциклопедиста, постаде центрум философскијех истраживања и застава напретка. Промијенише се умјетнички назори. Умјетност грчко-латинска би прогнана као непобожна и неморална, те ударен темељ новој умјетности христјанској, чији се најузвишенији израз састојаше у стилу готичком, у средовјечним легендама, у тајанствености, у врхунаравности, ствари које скупа прозваше *идеалом.* Главни покретачи те нове умјетности бијаху нијемци Шлегел и Тик. Нова школа презираше класичну митологију, крчећи пут некој митологији сјеверној. Мородављење тијела постаде као неки канон романтицизма, а Рафаелове богородице сматраху се светогрђем Таман тада издаде Александар Манзони, коловођа италијанскијех романтичара, своје „Свете Химне“ (Inni Sacri), у којима пјеваше идеал христјанског раја, и настојаше да тај идеал сљуби са модернијем духом. Италија међутијем стењаше под тељигом политичког ропства, а млади Леопарди, племеним и родољубивим милосрђем, уздисаше над злом срећом своје постојбине, вапећи на глас бритку ђорду, да за свој појађели род самац у бој похити:

> Оружје ми, оружје овамо,
> Ја ћу самац да се борим, самац
> Ја да панем. Боже, пламен буди
> Моја крвца талијанској груди!**)

Кашње ступише на поприште Мацини са својом „Младом Италијом,“ Николини са својим *Арналдом,* Гвераци са својом *Оисадом Фиоренције,* и романтицизам се тад заогрну револуционарнијем плаштом, али у суштини остаде један те исти. Паче, из политичког покрета, који приправи талинску револуцију год. 1848., излеже се једна чудновата књига, Ђобертијево *Првенство* (Primato), гдје се чувени опат-филозоф трудијаше да у склад приведе католички мистицизам са знаношћу. Подузеће, додуше, бијаше потешко; али се ондашњијем италијанцима не учини таково, и папа Пије IX. би за некоје вријеме поздрављен као поборник либерализма. Једини човјек који знаде положај потпуно схватити, бјеше Јосип Ђусти, пјесник тоскански. Изгледаше као какав савременик Лоренца од Медићија, који да је устао из гроба па иронично мотри на друштво, каква га је створио XIX. вијек.**) Бјеше то ужасни исмијаватељ оног ибридног псеудо-еклетизма филозофичног, којему скептична поезија великог Леопардија бијаше задала прве ударце, те ког је данас знанствена критика сасвијем сатрла.

Ево, по прилици, у ком се стању налазила италијанска књига на измаку шездесетијех година. Послије год. 1870. срушењем свјетовне папинске власти

*) Сетембрини, Предавања из Италијанске књижевности, књ. III. стр. 304.

*) Пријевод Ф. Ј. Ковачевића.

**) Десанктис, Историја италијанске књижевности, књ. II. стр. 464.

и коначним сједињењем Италије, струја новог живота обађе обумрли организам италијанског друштва, и одлична кита млађијех људи прегнуше да домаћу књижевност, дотле ропкињу немачког романтицизма и забављену политичкијем борбама, опет поврате старинском сјају и подигну из умног поништења у ком је бијаше сапео теократични зулум и туђе господство.

Човјек који је том здравом интелетуалном покрету највећма допринио — то је одиста пјесник Ђозуе Кардући. О њему као просвјетном пјеснику препорођене Италије и сретном обнављачу божанственог хуманизма древне Јеладе, ми смо се лани опширно бавили у дубровачком „Slovincu",*) те ћемо зато у овој радњици обратити више своју пажњу на друге омање звијезде, које се око великог планета окрећу. Ипак, да би се и они Срби, којима није до руку допрла поменута наша радња, такође ш њиме упознали, додаћемо овдје неколико ријечи.

Ђозуе Кардући персонификује очевидно књижевни препорођај слободне и уједињене Италије. Он је створио нову реалистичку школу, којој је — може се казати — душа и коловођа. Обдарен разностручнијем способностима, попут великијех му земљака Данта и Леонарда, попут славног Гета, обухваћа он својим замашним умом на један мах више гранâ људскога знанства. У исто доба критичар и умјетник, научењак и пјесник, обогатио је Кардући новију италијанску књигу, на пољу хисторичког истраживања, најбољијем монографијама, дјелима која су, тако рећи, ударила темељ модерној критици у Италији. Његова предавања о развитку, илити еволуцији народне књижевности, протеже се од изворâ до пропадања и биљежи вјештим и јасним потезима сваки перијод и сваког писца, остављајућ на читатеља дубока и неизбришива трага. Он је најпрви изрекао о Данту, о Ариосту, о Петрарки, о Бокаћу, најнепристрасније и најтемељитије осуде. Дуго би овдје било набрајати наслове појединих његових дјела. Рећи ћемо просто, да је у својијем пјесмама Кардући умјетник старинскога кова, а у својијем радњама у прози мислитељ првога реда. Његов је пјеснички идеал двострук; Кардућија на име двије ствари силно заносе: дивни хуманизам старе Јеладе и узвишена начела велике француске револуције. Што се тиче његових критичких штудија, он се у њима чврсто држи нове хисторијске методе, којој је у Француској најглавнији представник чувени Тен.

Италијанци, које је Кардући својим мушким радом потакао на саучешће у великом дјелу књижевног преображења, те знао да их претвори у озбиљне литерате, људе, који не читају само забаве ради, него и због размишљања; италијанци, велимо, сматрају га данас једнодушно својом најљепшом живућом славом. И право имају. Али није сама Италија, која одаје заслужену пошту толиком пјеснику. Енглези, Французи и Нијемци уче га, преводе и коментирају. Карл Хилебранд (†), један од најкомпетентнијих немачких критичара, изјавио је о трагу неколико времена*) да у Италији, послије смрти Леопардијеве, а у Европи, послије смрти Хајнеове, није се родило већег пјесника.

Смрћу Виктора Хига — додајемо тврдим увереңем ми — прешло је жезло хуманитарног пјесника и апостола слободе у његове руке; а нема сумње да ће се спјеваоц осветничкијех „Giambi ed Epodi" показати достојан нашљедник пјесника громовитијех „Châtiments."

Оволико за данас о корифеју. У доидућем писму обазрећемо се на омање часнике младог реалистичног табора у Италији.

*) Види „Slovinac," бр. 26, 11. септембра 1884.

*) У подлиску „Allgemeine Zeitung" 1. новембра 1873.

Задар, 23. јуна.

Марко Цар.

БРЕГ ВАТРУ БАЦА.

(Наставак)

7. Знају људи, да не мирују сви вулкани једнако дуго, ал знају отприлике и који су краће време мирни.

Није баш свуд тако ал опет: нижи вулкани понајвише чешће ватру просипају.

Стромболи је висок девет стотина двадесет и пет метара па сваки дан гњеви се; та скоро сваког сата ево већ више него две иљаде година.

Везув је дванаест стотина метара и скоро сваке године по једанпут излива срџбу на покварену околину своју.

Етна је три иљаде и четир стотине метара, зато се и још ређе ватром игра.

Котопакси је скоро шест иљада метара и просеком се буди и пробуди једанпут у сто година. Овог столећа бацао је ватру већ двапут, године 1803. и 1877.

Па још нешто да наведемо, ако вулкан дуго не баца ватру.

Често се у кратеру накупи воде, ако брег дуже време мирује. И та вода тече са лавом низ брег. И она топи околину. Овога је бивало на Јави већ

више пута. А *Котопакси* је избацао једаред и саму рибу; осећала се надалеко трулеж од рибе.

Не може се никад рачуна ухватити ни томе, колико ће дана брег бацати.

Везув сипа од пет до двадесет и пет дана једно за другим. *Етна* је 1852. године бацала пуних девет месеци. Неки вулкан на канарском острву *Ланзарота* радио је пет и по година. *Алајид* на Курилима баца од године 1793 непрестано а *Стромболи* и *Сангеј* опет откако се свет памти.

8. Ако какав брег има уста као и други вулкан па и друго као прави вулкан а не памти се, да је кад ватру сипао, каже се, да се вулкан угасио.

Оваких вулкана има у неки крајеви врло много; читав низ.

У *Новој Селендији* на површини од својих четир и по квадратна миријаметра (осам квадратних миља) има их једно поред другог шездесет и три. Близу *Напуља* броји *Брајслак* двадесет и седам таких вулкана. У *Француској,* па даље око *Рајне,* има врло много кратера, а ватра из њих не куља никад. Колико је и колико још брегова у свету, који су по свој прилици некад ватром се играли а данас су мирни; тек, ако је трага каква вулканској природи њиховој.

Александар Хумболт рачуна на четир стотине и седам на свету вулкана, који и данас ватру бацају. Од тих је седам у Европи, четрнаест на острвима у атланском оцејану, у Африци је три, у Азији двадесет и пет, шездесет и девет на острвима на истоку и југо-истоку од Азије, девет у индијском оцејану, четрдесет у јужном, у јужној Америци имаде их педесет и шест, у средњој опет двадесет и девет, у Мексици и у северној Америци тридесет, напослетку пет на Антиљима.

Фукс броји свега вулкана, који раде, шест стотина седамдесет и два.

Вулкани су понајвише по морским обалама или на острвима. Беже од широког света. Осим тога или су у реду један за другим или иду у округ око једног у среди; ово им је стожер. Врло је редак вулкан усамљен. Не воле он самоћу.

Везув је на тетику у реду једном, који је дугачак до три стотине седамдесет километара. Ред се тај пружа кроз средњу Италију а са западне стране Апенинове и у њему је врло много угашених, умировљених вулкана.

Исто тако иду у редовима на острвима *Суматри, Јави,* па онда на полуострву *Камчатки,* и по другим местима.

Најдужи је низ на западној обали у јужној Америци: дугачак је најмање пет иљада и двеста километара.

Као што има брегова, који су бацали ватру па већ изумрли, има их и таких, који се сад тек буде, сад тек жаре те ватру сипати почињу. Много је већ брегова, који се на једном месту другом-ли у вулкан преобразили.

Тако је од знатнијих 1538. године постао *Монте Нуово* код *Напуља,* а 1759. *Јоруло* у Америци.

Већ откако се свет памти, зна се, да хоће местимице и море да избаца. Тако се јаве овде-онде права острва.

Ватра може да пробије из земље, из утробе њене и под морем и — вулкан баца. О ватри се не да овде говорити, ал лава и песак и пепео допрети могу и до морске површине. Особито, ако није море предубоко. Ту се гомилају и острво је готово.

Острва од лаве кадра су се одржати у мору. Од пепела и песка не: њих вода разнесе. Исчезну тако.

Јулија месеца 1831. године јавило се јужно од *Сицилије* острво једно. Дали су му име *Фердинандеја,* ал није доживило ни крај те исте године.

И на сувом има таких места, где се песак и муљ чисто диже па онда разлази. Скоро да упоредимо то за земљом, коју кртина разбаца, кад рије и разрива. Ово ће бити вулкан какав ал без ватре.

9. Данас свет много око себе разбира. Један појав доводи у свезу са другим. Хоће да сведе све на један узрок, све да тумачи једним начином, једном силом и снагом од искони.

Није ни чудо дакле, ако се већ увелико пази и на то, у које доба године више вулкан баца, па у које се доба вулкани чешће буде; није ништа необично, ако се пита, да-л је избацање вулканово у свези са временом, са кишом, са ветром и т. д. на земљи; сасвим је оправдано, ако се испитује, какви се појави збивају на небу и на земљи, ако се овде-онде вулкан љути; разгледају научењаци и како звезде стоје на небу, кад вулкан ватру сипа.

Ухватило се већ, да има неке свезе између вулкана и његова бацања и других појава небесних и земаљских. Уочено је већ нешто, ал све је то мало и несигурно; нетачно.

10. Описивали смо вулкан; бавили смо се њиме доста ал ишли смо скоро све по површини. Навели смо оно, што је човек видио, што је чуо, што је доживео о вулкану.

Спустимо се мало дубље. Сиђимо у тајну страну вулканову и запитајмо се, па откуд је то, да из брега ватра излази.

Питали су то већ многи. И питаће се. Питамо се ево и ми: ал јасна одговора није још било и нема.

Боже дај, да га скоро буде. Тајна снага вулканова још је копреном застрта, још је у земљи. Није тамо нико био па ни гласа донео.

Нагађа се, откуд брегу ватре. Размишљају о томе научењаци: један овако, други онако.

Бацање вулканово спада свакојако у оне појаве, који зависе од топлоте и од велике снаге. Кадгод вулкан баца, јавља се велика снага. Ова сила је од многе воде, која је у усијаној лави.

Главно је овде, да се разјасни, откуд топлоте и воде у земљи, и какви се ту процеси збивају.

Топлота, назор је један, заостала је од оне првобитне, од оне, рецимо, пратоплоте. Ова је била у прамагли, из које је постао цео планетни систем по *Кант-Лапласовој* ипотези. Вода продире од горе из мора и језера. Па кад се хладна вода додирне се врелом магмом*) у земљи, све се појави што се виђа, кад вулкан ватру баца. Тиме је дакле цео појав протумачен.

Овог назора држали се многи и геолози и физичари и правдали су га на више начина:

Сваки дан имамо прилике, да се уверимо, како се вода додира са врелим телима и како онда експлодира па се велика снага развија. Све стене, које видимо, па сви слојеви земљини, пуни су пукотина, тако мора бити пукотина и у мореву у језереву кориту. Скоро сви данашњи вулкани су у мору или близу мора. Шта више, из вулкана близу мора излећу и соли, баш онаке, какве су у мору самом. Напослетку гајзире упоређују са вулкани и тумаче истим путем као и вулкане.

Све ово говори за наведен назор о вулканима али ипак има и приговорâ и то каквих још.

Како доспе вода до магме? Зацело су стене испуцане. Пукотина има али не смемо опет зато узети, да пукотине тако далеко иду, како ће вода доћи до отопљене магме. То ће оправдати овако премишљање: земља је унутри топлија; на неколико километара унутра стене су јако топле, ал нису растопљене потпуно; кад узмемо сад на ум, како припушава само километар-два дебела стена оно под собом, морамо одобрити, да пукотина у земљи нема: све су позатваране, као да су стене као восак. Ону меку стену припушила је стена од горе и пукотина не може бити.

Истина је, да вода експлодира, кад се додирне са врелим масама, али не смемо узети, да хладна вода допире у земљи до топлих тела. Баш напротив! Нека се спушта вода у земљу, она се и загрева. Вода се даде загревати, и доћи ће тако до неке температуре, на којој ће остати увек у ваздушном стању, па макар колики притисак био на њу. Температура та прорачуната је на 772°, а стене се топе на много вишој температури.

Ако дакле вода до течне лаве доспе, може бити само у ваздушном стању. И доиста има водене паре у лави.

Но овим се не да тумачити бацање вулкана. Овде се узима, да вода лагано продире у слојеве јако загрејане. Продре тако до усијане магме и тим је свршено. Нема од вулкана ни бацања им ни спомена.

И гајзери не тумаче вулкане. Гајзер и вулкан је сасвим нешто противно. Гајзер постане, кад хладна вада доспе у пећину какву са топли зидови па ту се стане испаравати. Вулкан опет постаје, ако узмемо да од воде зависи, кад водена пара доспе до врелих тела.

То, што су вулкани уз море и у мору, не правда такође горњи назор, јер доиста нису сви вулкани по обалама морским и по морима; има мало изузетака. Тачније ће бити мишљење *Дарвиново,* да су вулкани у они крајеви, који се дижу. Колико се знаде, нема овде изузетка, али ипак има прилика, где није сигурно, да-л се земља диже.

(Свршиће се.)

*) Магма је био у земљи слој, у коме су сва тела била у течном стању.

ЛИСТИЋИ.

ГЛАСНИК.

— Почетком школске године 1885-6. навршиће се равно 25 година, како је заслужни и уважени г. **Филип Оберкнежевић** изабран за професора на српској гимназији у Новом Саду. Велики број његових ђака и поштовача радо ће прихватити ту прилику, да му на како год могући начин изрази своје признање и поштовање.

— **Фрања Миклошић**, досадањи јавни редовни професор словистике на бечком свеучилишту, навршио је своју седамдесету годину те по закону мора ићи у пензију. За наследника му три су кандидата: **Ватрослав Јагић**, прави руски државни саветник и професор словистике на свеучилишту у Петрограду, **Август Лескјен**, професор словенских језика на университету у Липисци, и др. **Грегор Крек**, професор словенских језика на свеучилишту у Грацу. Јагић је Хрват, Крек је Словенац, Лескјен није Аустријанац и више се одликовао на пољу компаративне словистике. Најдостојнији наследник био би Ватрослав Јагић, највреснији још жив ученик Миклошићев, само ако Јагић усхте оставити своје садање место.

— Годишњи испити на цетињској гимназији испали су на потпуно задовољство. Ученицима су оцене читане после благодарења.

— У Сарајеву се склопило друштво за оснивање земаљског музеја за Босну и Херцеговину, у који ће се примати све, што је археолошки, културно историјски, уметнички и обртнички значајно и по земљу својствено.

— У Србији се ради на том, да се подигне споменик поцерском војводи Милошу Стојићевићу, великом јунаку из српског устанка. Мисао је лепа и племенита, треба је дакле и извести.

— Пред кућом трећег среза у Паризу откривен је пре неколико дана споменик славном француском песнику, Беранжеру. Споменик је од камена и приказује песника стојећег; израдио га је вајар Дублмар. На подножју су иставлени знаци озбиљног и лакрдијашког песништва а на странама подножја урезани су наслови неколицине најпознатијих му песама При откривању беху разне дружине а говоре су држали председник паришке општине, Мишлен и књижевници Одбрян и Спиле.

— На гробу славног сликара Фридрихa Прелера у Вајмару подигнут је споменик — висок стуб У горњем делу урезано је име а под њим је медаљон-слика уметникова Испод слике урезан је стих Гетеов. Најзнаменитије дело покојниково је низ великих слика из Омирове Одисије, који је у Вајмару. Исте такве слике, само кредом изведене, налазе се и у Липском.

— Немачком песнику Емануелу Гајблу хоће да подигну споменик у родном месту, у Либеку.

— Научном и заслужном путнику и географи Густаву Нахтигалу, дижу споменик у родном месту, у Стендалу. Тако исто намеравају Немци, да му подигну споменик на гробу, на предгорју Палмас.

— У Хајлигенштату, близу Беча, откривена је на кући, где је Бетовен становао, мраморна плоча њему у спомен

— За ректора на загребачком свеучилишту изабран је проф. богосл. др. Густав Барон.

— У Златноме Прагу излази од 1. априла т г. чески лист под насловом „Vestnik ustredni matice školske". Одговорни уредник истога листа је Јан М. Черни. Матица школска има важни и благотворни уплив на просвету народа чешког. Она издржава многе чешке школе и забавишта, на које троши годишње до 200.000 фор. Задаћа матице школске је подизање, издржавање и потпомагање школа и забавишта са чешким наставним језиком, особито у таким општинама, где подизање школа и забавишта за децу чешку није могуће постићи трошком дотичних грађанских општина.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

— Читамо у „Домаћици": Народно позориште у Београду завршило је летњу сезону 23. ов мес. Ове сезоне приказани су многи нови комади, који ће на дуже времена, с коришћу, остати у нашем репертоару. При избору ових комада управа је много потпомагана одличним нашим књижевним лицима, а нарочито једном много уваженом и од свију нас истински љубљеном госпођом, узвишенога положаја. Сама налазећи се на високом ступњу образованости, труди се по свима нашим културним пољима да нам помогне обогатити се науком, узвисити се образованошћу, оплеменити се укусом и тактом. Она саветује, она помаже, она прихвата, она храбри, она отворено прекорева, она врло често баца мисао, из које, са мало труда даљих фактора, врло лако постају дела, и лепа и корисна. Она је, готово на јуриш, освојила све нас, и своје пријатеље и оне који је из ближе не познају; постала је средиште, из кога много добро полази и ка коме се многи свијају тражећи потпоре, повлађења или непартајичнога саветника. И колико ће тек бити ове њезине врлине, док још боље позна све наше кругове, више и ниже, док на већем низу радова, тешких и истрајних, позна раденике сталне, скромне, истините. Њена прва седа влас, која се редовно појављује у зениту живота, угледаће најлепшу и најблагодетнију хармонију између ње и друштва које је око ње и с којим се тако искреном благотворно сродила. Наш владалачки дом указивао је позоришту особиту пажњу. Док је Његово Величанство Краљ моћном речју потпомагао владу при увећавању потпоре позоришту, Њезино Величанство Краљица Наталија водила је непрекидну бригу о позоришном напретку; ред, чистота, костим, тоалета, намештај, долазак публике, гардероба глумица, долазак и учешће страних уметника и т. д., све је то на се обраћало њезину пажњу, налазило у њој и ментора и мецената. Кад која од наших читатељака, одавде и из унутрашњости, походи позориште и опази што угодно и лепо и наредно, нека много не захваљује управи, нека помене у себи нашу краљицу и нека пожели здравља и свако добро њој и свима њезиним.... Добра дела не даду се заклонити, као ни град „на врху горе." Управа позоришна намерава, на зиму, давати низ историјских народних комада Осим обнове декорација, за ово су потребни костими, које је врло тешко удесити по историјским споменицама За старије, немањићско доба морају се узети византијски костими, по нацртима минхеншких и готајских познавалаца историјских одела. Њезино Величанство учинило је почетак давши, у споразуму с управом, израдити пет женских одела за краљице и властелинке. Ова су одела израђена у раденичкој школи Женског Друштва и могу се видети у Народноме Позоришту. Претпоследње две представе имају мало важнијег значаја. У њима су суделовали здружени чланови нашег и српског Народнога Позоришта из Новога Сада. Прва представа била је: „Фабрицијева ћерка", од Вилбранта, друга „Краљ Лир" од Шекспира. У првој је главну улогу играо г. Ружић, а другој г. Т. Јовановић. Силан се свет стекао да види одабране чланове оба наша друштва и изјавио је своје признање обема дружинама. То је био празник Српске Талије, празник који би смо желели да буде сваке године у нашем позоришту, или у Новом Саду, кад се онамошња дружина тамо налази. Оваке олимпијске светковине нама старијима дају освежења душевног, а нашој омладини утисака, из којих не ће понићи ништа сурово, сухопарно, пусто и одвратно. Прошле недеље држане су читаће пробе из пет нових комада, који ће доћи у првим месецима јесење сезоне: „Месец дана на селу", од Тургењева; „Самоубиство", од Ферарија, с талијанског: Леди Сејмурова; „Шпијун из отменог света" и „Туђинка", од Дима. Свако од ових дела испуњава цело вече.

— У ческом народном позоришту у Прагу приказана је нова опера „Пепељуга" од Хостињског и Роскошног са добрим успехом.

— У бечком дворском позоришту приказаће се сезоне, што долази, две глуме из мађарске књижевности, Јокајијева трагедија „Краљ Коломан" и Доцијева позоришна игра „Последња љубав". Доци је писац глуме „Пољубац", коју је превео на српски наш песник Мита Поповић.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Нарочита комисија за издавање свих дела Вука Стефановића Караџића, којој је председник г. Ј. Бошковић, а чланови гг. Св. Вуловић и Љ. Ковачевић, израдила је план за издавање свих скупљених дела и поднела га је г. министру просвете на одобрење, који је како распоред тако и ред издавања одобрио, актом својим од 13. фебруара о. г. По томе плану сва дела изаћи ће у 17 књига. У првих девет књига биће народне умотворине: песме, приповетке, пословице, живот и обичаји народни; 10-та до 12-те донеће речник и остало о језику; 13-та до 15-те историјске и земљописне списе; 16-та нови завет а 17-та животиње, лик, првине, огледе, писма и остале ситне списе. Прва књига почеће са јуначким песмама и то најстаријима. До сад је комисија прикупљала сва старија издања и припремала прву књигу за штампу и да није један од чланова морао ići на пут службеним послом, започело би се штампање прве књиге. Међу тим нећемо дуго чекати ни на то и кад буде пренос Вукових костију из Беча у Београд, у другој половини месеца септембра, гости и домаћи имаће прву књигу свих Вукових дела у рукама.

Од проф. Миклошића изаћи ће скоро руско-бугарско-српско-ческо-пољски речник. У првом реду моћи ће се Руси њиме хаснити.

— Коципињсково дело о песмама руског народа у Подолији, Украјини и Малоруској права је бисер збирка народног песништва Малоруса. Песме њихове су махом лирске, пуне осећаја и нежности, и пуне суморног расположења.

— Скупљена дела руског писца, П. Д. Боборикина угледала су света. Писац је познати новелиста и публициста.

— Петар Хмјеловски, пољски естетичар, довршио је опширну биографију и критичку студију о Адаму Мицкијевићу. На скоро ће дело угледати света.

— У Бугарској, и једној и другој, излази 31 часопис; у Пловдиву 11, у Софији 10, у Рушчуку 4, у Варни, Сливну и Старој Загори по 2.

— Читамо у „Viencu“: „Министар просвете кнежевине Бугарске обратио се брзојавом на нашу академију с питањем, хоће ли се библиотека покојнога проф. др. Л. Гајтлера продавати, јер би је вољна била набавити бугарска влада за јавну библиотеку у Софији“.

— У Пловдиву је изашао каталог јавне библиотеке тамошње. Библиотека је основана 1881. а има 10.000 дела и лепу збирку рукописа.

— Накладом књижаре Фрајтага и Темпског у Липском и Прагу изаћи ће скоро II. део књиге: „Russland, Einrichtungen, Sitten uud Gebräuche“ од Фр. Мајер-Валдека. Садржај I. дела овај је: „Држава и њени становници“; II. пак: „Државна управа и домобранство, црква и свештенство, народ и сталежи у њему.

— У Америци се у новије доба појавила списатељка, која показује тако ванредан дар, да је називају женским Брет Хартом. Име јој је Murfree а пише под именом Craddoc. Велики део њених приповедака има за предмет живот у Калифорнији. С таким је приповеткама почео да пише и сам Брет Харт.

— Енглески генерал Гордон, који је погинуо у Хартуму, у Египту, оставио је дневник. Тај је пре кратког времена у Лондону изашао на јавност. Прво издање је штампано у 10.000 примерака и распродано је за неколико сахата ма да му је цена велика, 21 шилинг (12 фор.).

— Талијански државник Марко Мингети, има поред свег трудног државничког живота, још времена да ради и на књижевном пољу. Пре кратког времена издао је дело о знаменитом сликару-уметнику Рафаилу Санчију. Та књига није му прво дело о том славном уметнику.

— Славна певачица Аделина Патијева пише читав низ својих личних успомена, који ће скоро угледати света. Биће ту много интересантних а за цело и много пикантних ствари.

— У здруженим државама северне Америке излази 570 немачких новина разног садржаја и правца; највише их има у држави Њу Јорк (89), за тим у Пенсилванији (76) итд.

— Руски нихилизам има свог писца, Степњака, који је још пре две године написао дело „Подземна Русија“, у ком се описују покрети у последње доба. Сад је пак написао књигу „Русија под царевима“, која је на енглеском преводу у Лондону угледала света.

— Рекламова „Универзална библиотека“ издала је под бр. 1941—1945 „Лексикон немачких песника и прозаиста од најстаријих времена па до свршетка 18. века“. Под бр. 1981. 1990. пак „Лексикон немачких песника и прозајиста 19. века“. То је дело израдио Фрања Бример (Brümmer). Дело о писцима 19. века (који није ни свршен), још једаред је тако велико него дело о писцима прошлих векова. На сваки начин књига од вредности, коју би требао да има сваки, који се бави књижевношћу. Цело дело стоји невезано 1 фор. 80 новч. а увезано 2 фор. 40 новч.

— Слично дело али на опширнијој, скроз научној основи, издаје на шведском језику др. Б. Мајерс (Meijers) „Svenskt Litteratur-Lexikon“, накладом Селигмана у Стокхолму. Дакле не само књижевнички, него и књижевни речник, нека врста књижевно-историјски конверзациони речник.

— Славни историк Теодор Момзен издао је 5. књигу своје „Римске историје“, и то „Провинције од Цезара до Диоклецијана“, са десет мапа од Х. Киперта, Берлин, Вајдманова књижара. Момзен је издао 5. књигу пре 4. по свој прилици за то, што спољашњи, провинцијални, одношаји римске државе нису још тако научно расветљени као унутрашњи, средиштни. Римска се држава од Цезара много слабије ширила него до Цезара, за време републике. Смер римских царева био је, да учврсте међе и да романизирају и најдаље провинције. Та два процеса да расветли хтео је Момзен.

— Павле Хајзе довршио је нову трагедију „Сватови на Авентину“. Песник је своје дело пре кратког времена читао у кругу својих пријатеља.

— Немачки месечни часопис „Nord und Süd“ навршио је свој 100. број. Уредник тог часописа изнео је у том броју све своје сараднике, од гдекојих омање прилоге а од гдекојих изреке и афорисме у стиху и у прози. Позиву уредниковом одазвали су се сви — који су још у животу, а има их 147. Леп број и поносита имена.

— Познати слависта, Францус Људевит Лежê, издао је дело: „Le monde Slave au XIX. siècle.“

СМЕСИЦЕ.

Удружени штампарски радници славили су спомен првог српског штампара, јеромонаха Макарија. Ово њихово дело заслужује свако признање. Бити захвалан претходницима, који су утрли пут данашњем нашем пословању, то је црта душа топлих и племенитих. Данас је штампарски рад олакшан свима могућним начинима, па опет спада међу теже и шипавије; а како ли је тек било у прво време после изналаска ливених слова? Заиста је морало бити ванредно стрпљење које је савлађивало све муке око слагања слова и печатања; за то су се тога посла и могли прихватити

само стари духовници, којима су подвиг и одрицање били садржина живота. Па онда је тај рад у оно време био и врло скуп: за то се тражило и капитала и родољубља. Прва српска књига печатана је у Млецима, а за тим у нашим крајевима и у Млецима. У нашим земљама прва штампарија беше у граду Ободу, који је сад у развалама и зове се „Ријечки град". За тим налазимо штампарије у Милешеви, Горажду, Скадру, Рујну, Мркшиној цркви и овде у Београду. Рујан у је округу ужичком, а Мркшина црква у хатару села Косјерића, на реци Скрапежу Вероватно је, да је још и више било штампарија, али се књиге нису сачувале, па тако и спомен изгубио. Штампарије су отворили и новцем потпомагали ови родољуби: Ђурађ Црнојевић, Божидар Вуковић и његов син, Божидар Горažданин, Јероним Загуровић, Радиша Дмитровић и Тројан Гундулић. Осим оца Макарија, заслужују захвалног спомена: Пахомије, који је надзиравао издање књига Божидаревих: Ђорђе Љубавић из Горажда и брат му јероманах Тодор, који је управљао штампом у Горажду, заједно с ђаконом Радојем; даље: поп Теодосије, милешевски параеклисијарах Ђенадије, јерођакон дечански Мојсије, јеромонаси Мардарије и Тодор, ђакон Дамњан и Милан из Обне, Стефан Скадранин и т. д. Књиге, печатане у старим штампаријама, налазе се свуда где и књиге писане руком. У њима је језик XV. века, какав је био у црквеним књигама, то јест: српскословенски. Лепота печатања била је на висини оновремене штампарске вештине. Покојни учени словениста Павле Ј. Шафарик увео је најлепша од ових старих слова и по њима дао салити она слова, којима је печатао своје важно и чувено дело: „Југословенске достопаметности". Та слова рашире се после на све стране и данас их употребљава цео словенски учени свет. Нека је блажен покој а светао спомен свима старим трудбеницима српске књижевности!

— Професор Александар Сандић дао фотографисати Раваничку диплому и велики државни печат. Овај знаменити споменик старе српске књижевности и сфрагистике може се видети у изловима овдашњих српских књижара. Раваничка диплома, ил, како се својим правим именом назива: хризовуља, т. ј. златописано писмо царско са златним печатом царским — јесте доиста један од најлепших српских споменика старих. Печат тај фотографисан је у две слике: с лица и налича (аверс и реверс) и с дипломом ово заједно. Исто је тако диплома фотографисана у два формата: у величини великог табака и на кварт листу. На оној већој фотографија може се садржај лепо прочитати слободним оком, а на овој другој кроз стакло величаво Печат је фотографисан онако исто велик, као што је у оригиналу. О печату том био је опширан опис у бр 7. „Јавора" ов. год а о дипломи овој врло знаменитој, спрема проф. А. Сандић опширно јавно предавање. Дипломом овом обдарио је у своје доба, горе поменуте године 1381. цар Лазар сјајну своју задужбину, свој, те године довшени царски манастир Раваницу у Србији. Од манастира сачуваше до данас се повеће развалине, а црква та цар-Лазарева стоји тамо и дан данас у њој се служи. Црква је ово ремек-работа неимарска. Пријатељи старих споменика и слика могу ове фотографије набавити за 2 фор. а. вр.

— У бечкој дворској библиотеци чува се рукопис на пергамеету из 16. века — зборник немачког цара Карла V. на зборнику се види, да је много употребљен; местимице уписаше рођаци му своја имена а на једном се месту јасно види, да је ту цар држао своје наочари.

— Г. 1884. издала је Енглеска за библиотеку британског музеја 1,040880 фор. Француска за народну библотеку у Паризу преко 300,000 фор. Пруска за допуне свију университетских библиотека 75,000 фор. а за поправку кр. библиотеке у Берлину 60,000 фор.

— Неки Елсасац Томас изумео је машину, којом се свака рачунска задаћа у простору бројева до милијона у сва четир вида за часак изради и то без погрешке Та машина је уведена досад у Француској у многим пореским писарницама и све више се уводи, а сад је почињу уводити и Немци, и има сад у Саксонској фабрика што прави те машине. Једна такова машина стоји засада 450 марака т ј. 270 фор.

ЧИТУЉА.

Нашег уваженог и заслужног школника, г Николу Ђ. Вукићевића, управитеља сомборске препарандије, задесио је претежак удар. Његов син Светислав Свеслав. већ момче од 18 година а ученик 7. гимназијског разреда, преминуо је 10. јулија о. г. после дужег и тешког боловања. Опште учешће у народу српском ваљда ће ублажити бол родитељски.

АФОРИСМИ.

(Старо-грчки.)

Ко је зло управљао својом кућом, не може добро управљати државом. *Солон.*

Не завиди судбини оних, који су се обогатили на неправедан начин; претпостављај им оне, који су страдали на правди. Све кад не би имали никакве друге користи људи праведници над неправедницима, имали би бар једно више од њих, а то је: лепе наде. *Исократ.*

Да љубимо човека не ваља љубити ни богатство, ни уживање, ни ташту славу; ваља љубити врлину. *Епиктит.*

Има једна врло мудра пословица, која каже: Живећи са човеком роминм, оромићеш мало по мало и сам. *Плутарх*

Већи део наших назови мудраца казује најлепше ствари а чини најгаднија дела, те тако праксом утерује у лаж оно, што учи у теорији. *Сикулски Диодор.*

Желиш ли бити слободан, то не тражи нити чини оно, што зависи од других, иначе остајеш вечито туђ роб. *Епиктит.*

Помагала ти ма и сама богиња мудрости, ради ипак својим рукама. *Народно.*

Ох, како је сладак живот за оног, који га не познаје! *Менандар.*

Платон видев једном Диогена, где пере своје зеље, приближив му се, рече сасвим тихо: „Да се ти знаш удварати Тирану Дионисију, не би морао данас прати зеље". — „А ти", одговори му тако исто Диоген, „да си научио прати зеље, не би се зацело удварао Дионисију". *Диоген из Лаерте.*

Солон беше предложио казну против сваког грађана, који се у доба политичких немира не би придружио каквој год странци. *Плутарх.*

Је л подјармљен какав народ, томе није прави кривац угњетач, већ цигло онај, који ропству може да учини крај, а који то не чини. *Тукидид.*

Наука је украс у срећи а уточиште у несрећи. *Аристотел.*

Видели смо два пута, где је пала демократија (народна влада) и два пута нам би одузета слобода. Томе су криви

923

— Нароч
фановића Кљ
чланови гг. (
за издавање
стру просвет
ред издавањ
По томе пла
вет књига б
словице, жив
речник и ост
мљописне сп
првине, оглед
почеће са јун
комисија при
књигу за шта
пут службени
ге. Међу тим
нос Вукових
месеца септем
Вукових дела
Од проф
српско-ческо-н
њиме хаснити.
— Коципињ
долији, Украји
родног песништ
ске, пуне осећа
— Скупљен
дала су света.
— Петар Х
ширну биограф
вићу. На скоро
— У Бугарс
Пловдиву 11.
ну и Старој За
— Читамо у
Бугарске обрати
њем, хоће ли се
продавати, јер б
за јавну библио
— У Пловди
мошње. Библиот
лепу збирку рук
— Накладом
и Прагу излази
tungen, Sitten u
држај I. дела ов
пак: „Државна
ство, народ и ст
— У Америци
која показује та
Брет Хартом. И
doc. Велики део
у Калифорнији.
сам Брет Харт.
— Енглески
у Египту, остави
у Лондону изашл
10.000 примерака
да му је цена вел
— Талијански
трудног државни

људи, који мрве на рад у једнакости, који срамно робују, само да им се допусти, да и они од своје стране могу угњетавати своје суграђане. *Исократ.*

Ко не чини никакве неправде, заслужује поштовање; али два пут и још више заслужује поштовање онај, који не трпи, да и ко други чини зла. *Платон.*

Победио сам Филипа јер се нисам дао подмитити његовим златом! Непобитна је истина, да онај, који купује, потчињава себи човека митника. Али правих, чистих руку родољуб слави победу над поткупнином. Тако и наш град, што се мене тиче, није претрпио пораза. *Димостен.*

Платон је желио, да се пијанци погледају у огледалу, како би се чували у напредак од тог зла, видећи себе тако наружене. *Диоген из Лаерте.*

Не чини другоме оно, што би мислио, да је зло, да други теби чине. *Исократ.*

Што замераш своме ближњему, не чини ни са̂м то. *Тал.*

Закони су као паучина: упадне л у паучину слаба буба, она је ухваћена; али јача буба је раскине, те се спасе. *Солон.*

Замерали Зеуксу сликару, што ради споро. „Ја“, рече, „кад сликам, требам истина много времена, али ја сликам и за вечита времена“. *Плутарх.*

Ираклит је учио, да ваља журније угушивати неправду, него ли пожаре, и да се сваки народ треба да бори за своје градске опкопе. *Диоген из Лаерте.*

Већма се ваља бојати прекора него ли закона. *Клеовул.*

Тажи своју несрећу, да јој се не радују твоји душмани! *Периандар.*

„Живот је несрећа“, рече неко Диогену ... вори: „Није живот несрећа, већ зао живот.“ *Диог...*

Краљ Креон: Не знаде л ти за моју забр...
Антигона: Знала сам за ту, јер је била ...
Креон: Па ти се ипак усуди погазити т...
Антигона: Те законе није издао ни З... правде, и ја мишљах, да закони човека са... силе, да униште законе, који нису писани, ... менути а установљени су од богова. Ти ... јуче или од данас; живе вечито и нико ни...

БИБЛИЈОГРАФИЈА.

На овоме месту огласићемо сва... ватску и словенску књигу, која стиг... на књижевни приказ. Оцене доноси... које иду у круг нашега рада а пре... налима.

*

Племићско гнездо. Роман Ивана С. Т... с руског. Београд. Накладом књижаре ... Цена $1^1/_2$ динар.

Народна библиотека Браће Јовано... **Немањићи**, од Јована Рајића. IV. — Ц...

Šokica. Igrokaz iz pučkoga života u ... Ilija Okrugić. Zagreb. Naklada „Matice ... Svezak LXXV—LXXVI. „Zabavne knjižni... ske“. Цена 50 новч.

Са данашњим бројем престајем бити уредник овога листа.

Јован Г...

С данашњим бројем примам уредништво.

Милан С...

ОД АДМИНИСТРАЦИЈЕ.

Са бројем двадесет шестим завршило је „Стражилово“ ... свога излажења. Молимо учтиво све оне, који се само на по... платили, да продуже претплату. — Имамо неколико поштова... ника, који нису још подмирили другу четврт, и њих молим... то што пре.

Други број нашег листа треба нам. Ако би когод имао или хтео ... ћемо по броју 15 новч. Писали смо већ на више страна, куда смо број на уг... лили, да нам врате, но ни одговора не добисмо.

САДРЖАЈ: Туђа школа — туђа мајка. Од ? — Прометеј. (Гете.) Од —в. — Из паметара поврат... рика Шенкјевича. (Наставак) — Слике из новије италијанске књижевности. Написа... ватру баца (Наставак.) — Листићи: Гласник. — Позориште и уметност. — Књижевн... — Читуља. — Афоризми. — Библиографија.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу г... на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. ... шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад...

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ

СТРАЖИЛОВО

ИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И УМЕТНОСТ.

УРЕЂУЈЕ МИЛАН САВИЋ.

ОЈ 30. | У НОВОМ САДУ 25. ЈУЛА 1885. | ГОД. I.

„ВЛАДИСЛАВ ПОСМРЧЕ“.

ОДЛОМАК ИЗ ТРАГЕДИЈЕ.

ДРУГИ ЧИН.

ДВОР СИЛАЂИЈЕВ У БЕОГРАДУ.

Владислав Хуњадија, Михајло Силађија, Јован Витез, Владислав Кањижа.

Владислав (држи писмо Улрихово).

Ове лопте шаље Ђурђу тасту свом!
Да дрске руке, која писа то,
Да ниске душе, која казива.
И иста рука јуче диже се
И мене као сина загрли,
Та иста душа подло приви се,
За посинка ме себи огласи.
О, пријатељи, погледајте ме,
Гле, ту на челу боли, пече ту;
Ту паде отров змије сиктаве,
Ту она зубом бразду записа
И жигоса ме вечном белегом.
Ах, непрестано онај кужни дах
Кроз душу ми се бурно комеша,
Да нисам ока свео целу ноћ.
Ах, боли, пече! Видите л' и ви?
На челу моме његов пољубац.

Кањижа.

И пољуби те? Синоћ пољуби?!

Владислав.

И пољуби ме и отрова ме.

Силађија.

Осеци, баци окужени уд,
Да јед не сиђе с чела и у крв,
За љубав целом жртвуј један део.

Кањижа.

Не један уд са светлог чела твог,
Већ целог *грофа* врагу бацимо.

Силађија (Витеву).

Ви, оче, знате све, што решисмо,
Видесте подлост, злобу, крвништво,
Ви нећете пред лицем Господа
Убицама нас огласити?

Витез.

Не!
Ја бејах рад и целом душом склон,
Да мирним путем свађу слегнемо;
У цељи тој сам хтео пристати
Уз Владислава мирољубива.
Заиста, ма и мало штетан мир
Доноси вазда веће користи
Нег врло крвав, мало срећан рат.
Ал' нада моја оста празан сан,
А Улрихова подлост тек се сад
У правој боји гадне нискоће
Пред нама гола нага показа.
Ја видим, другог нема излаза,
Већ равном мером меру враћати,
За око изби око, зуб за зуб.
И ја сам дакле вашег мишљења,
Сви јесмо сложни, сви за мач и смрт.

Владислав.

Па ипак само нужде буде ли.

Силађија.

Без нужде Улрих нужду створиће.
Ти ради тако, *он* да буде крив
За све, што буде овом послу крај.

Владислав.

И ви стрпљењем обуздајте се.
Верујте, нисам рад што дођосте
С толиким људма.
Сву кућу сте ми војском посели.
То није часно. Случај узмимо
Да дође — —

Силађија.

До боја? То је са свим *извесно.*

Владислав.

Па нашто тада чета војника?
Зар не би доста било четир, пет.
Двадесет реци грофу староме?
То врло мало на јунаштво личи.

Силађија.

Баш ту смо само на те мислили,
И ту нам сада пребацујеш ти.
Једино ти међ свима надаш се,
Да може још и мирно проћи све.
Па ако ишта, може Улриха
Поноситога, тврдог, обесног
На уступ и на мир приволети,
Заиста биће оно мало стра,
Што ће му тврдо срце штрецнути
Кад види шта га чека међ нама
За случај какве надувености.

Владислав.

Ја чујем да је већ и дознао
За заверу нам и за скор му пад.
Не сумњам да је одмах то и краљ
Од њега чуо.

Витез.

Краљ је ништа сад.
Краљ дрхти већ у напред од свега,
А не сме савет примит' од њега.
Зар не видесте јуче, како блед,
Престрављен беше лепи дечко тај,
Кад ланци тешки подигоше мост
За лећи њему; сав се задрхта;
И оне речи, што их прозбори
Леденим страхом испрекидане,
Немоћи јасни беху сведоци.
Па како с' љупко после осмену.
И одобри нам све, а знадите,
Приликом другом да би најмање
Прогонством мојим вечним закону,
Ког тако штује, печат ударио.

Кањижа (долави с провора).

Ја доста сумњах, да ће горди гроф
Приволети се нашем позиву.
Ал' баш и за то, што је тако горд,
Приволео се најзад. — Ево га! —

Силађија.

На своје место свак и пажљиво!

Вратар долави.

Вратар.

Пресветли гроф и пала —

Силађија.

Знамо већ!

(Вратар оде.)

Силађија.

Данас ће моје пале острицу
Познати добро тај твој палатин.
Потпалићу му данас палату
Да ће се срце целе Угарске
На огњу оном мило нагрејат'
Што најподлијег прождре тирана. —

(Одлаве сви осим Владислава.)

Ти Владиславе не припасуј мач,
Без оружја се с њиме расправљај,
У предњој соби ја ћу чекати
У часу да ти дођем у помоћ,
Тако ћеш бацит' сваку кривицу
Са себе а и са нас добар део.

(Одлави и он.)

Владислав (сам).

Још један час и историја ће за далеко потомство записати крвавим, можда и проклетим словима једно дело, славно или проклето. — Она, која је записивала најславнија а одма испод њих тако често и најгнуснија убиства, она узима књигу преда се и већ почиње прво слово од мога имена. Она се смеши, чини се, да ће га најлепшим венцима окитити, песнички раздрагана гледа у даљину. — Кажу људи, да сам леп, узвишен духом, да сам храбар, добра срца, поверљив, да увреде заборављам. Она узвишена слика, судија неумитни, јамачно се и сама тим узоритим особинама диви; опет се маша пера, име Владислав да запише. Храбар, добра срца, увреде прашта и заборавља и опет — опет — убица! — О страхоте! — Задрхта перо богињи у руци, она узвишена глава погну се, њено ведро чело набра се, у књизи историје оста записано: Владислав убица. Све друго тавни према овоме, то је само потпуна слика храброга, лепога, добродушнога Владислава. — Књига се затвори, гњевна богиња отури је од себе, окрете главу од мене, — ја остах сам, остадох — убица — прост убица — —

Вратар.

Пресветли гроф.

Улрих улави.

Владислав.

И добро дошао!

Улрих.

Нек буде! — Ал' ја већ се надао
И тебе да ћу, драги посинче,
У трострукоме барем оклопу
Застати овде. — Шта вам значи то?
Сав двор и саме ове одаје,
Куд прођох, пуне људи с оружјем.

Владислав.

То зајста мора чудно бити вам,
Ал' код нас никад није друкчије,

А особито после рата сад. —
Војници они јунаци су то
Што Турчина од града одбише;
Па како желе ратоват' и даље
У ујака ми служби осташе
Те сад у кући нашој станују
До заповести краљеве за рат.

Улрих.

Без сумње си ме ради добра звао;
А томе сам ти, синко, рад и сам.
Ал', веруј, тешко биће успеха
За леђи док је теби ујак твој
И докле шапат његов слушаш више
Нег јасан краљев глас и двора му.
Шта значи она јетка презривост,
Са којим мене сада сусрете
У овом двору, где сам неки гост,
Он исти, ујак твој, Силађија,
А поред њега и најнижи слуга,
Који није вредан мојих чизама? —
Зар хоће он да један палатин
За мирбу моли? — Никад, посинче! (Седне.)

(Свршиће се.)

Никола Ђорић.

СНОВИ, СНОВИ!...

НОВЕЛЕТА ЂУРЕ ПОПОВИЋА.

Биле су велике ферије; октобра месеца имао сам да полажем државни испит. Да могу за приправљање угоднога мира наћи, преселим се у Вајдлингау, лепо сеоце близу Беча. Ту сам мислио довршити још онај део, који ми је задавао приличну бригу. Свеж ваздух, красна околина, планина, шума, баште — већ сам унапред уживао, како ћу бити остављен самом себи, како ћу моћи радити те радити, како ћу се шетати по усамљеним стазама и тако после напрезања наћи добротворног одмора. Нађем врло угодан стан: две собе при земљи са изгледом у велику, густу башту. Иза те баште пружала се на све стране огромна царска шума, у којој је било свакојаке дивјачи.

Чим сам се био уселио, распоредио сам цео дан. Устајао сам врло рано и шетао се по својој башти, за тим сам доручковао, и то свежег млека. После доручка узео сам одмах књигу преда се и нисам се макао од стола све док није било подне. Ручавао сам у оближњој гостионици, а после ручка, за време највеће жеге, богме сам нешто и одспавао; али сам онда опет сео и наставио рад све док се није већ хватао сутон. Онда сам обично оставио стан и шетао се по сеоцету, по друму или куд ме је нанео пут. Вечеравао сам око девет сахата а око једанаест спавао сам већ у велико.

Тако сам проводио дане, један као други и тако сам се био научио на тај живот, да ми је и најмање одступање од редовнога тока његовог изгледало као злочин. Али сам тако и напредовао. Са задовољством сам се уверио, да немам толико да учим, колико сам већ прешао, те сам се већ у напред радовао, како ћу поуздано ступити пред испитну комисију и на разна питања своје одговоре тек онако само кресати.

Упознао се нисам ни с ким. До мене, при земљи, седела је газдарица моја, старија госпа, са својом служавком. У првом спрату било је такође кога, али никако нисам могао дознати ко је. До душе, нисам се много баш ни разбирао.

Једно после подне — била је јака препека — спавао сам дуже него обично; било је већ шест сахата, кад сам се пробудио. Зловољно, што сам тако дуго спавао, нисам хтео ни да седнем да учим, већ се одмах упутим у шетњу, у намери, да раније вечерам, те после вечере, ноћу, да накнадим, што сам тако лакоумно продангубио. Кад сам се око девет сахата вратио кући, наслоним се још мало на прозор, запалим цигарету и станем гледати у башту. Ту је било сво мирно и тек само тихо шуштање листића или дремљив цвркут које тичице прекидали су тај благи ноћни мир. Дуго сам стајао тако на прозору и у заносу свом заборавио сам, да ми ваља радити. У један пут чујем да избија сахат: једанаест. Тргнем се, притворим капке и већ сам хтео да се повучем у собу, кад се врата до мог прозора лагано отворише, и из њих изађе госпа, са свим у бело обучена. По витком стасу њеном уверио сам се, да није моја газдарица; мора дакле да је са горњег спрата.

Кад год сам могао, гледао сам за њом, јер њено бело одело одало ју је одмах, чим се мало из џбунова и дрва показала на стази. Лице њено пак нисам видео никако, јер га је покрио густ вео. Једино, што сам уочио, била је густа, дуга, црна коса, која јој је расплe-

тена покрила леђа. Замишљено сам гледао у ту косу и, искрено да кажем, почео сам слутити, да ћу се, ако у ништа друго, а оно бар у ту дивну косу заљубити. Па још сам нешто слутио. Слутио сам, да ћу попустити у својој ревности и да нећу довршити још и онај део, који сам још тог лета хтео довршити. Почео сам се тога чисто стидети, шта више, и срдио сам се на себе, али државни испит мој почео се ипак помало губити у неизвесној даљини. Ко је та особа? питао сам се, та и не знам је.... шта ме се тиче! Можда је каква занешеница, можда је несретна... ах! Било би неумесно и мислима се плести у њену судбу,... но опет зато нисам се одмакао од прозора, већ сам стајао те стајао. Нека блага струја прошла ми је кроз срце, кад год сам је видео да се указала на стази, између ниских, цветних леја.

Поноћ је била давно превалила, кад се моја бела појава спремала да остави башту. Чуо сам је још како се лако пење на басамке и онда — ма да сам притрчао својим вратима — нисам чуо ништа више. Зловољно се почнем обзирати по соби и на послетку легнем обучен на диван, где и заспим.

Тако ме је у јутру затекла и служавка. Скочим и зачудим се, да сам обучен. Био сам у први мах збуњен и био сам готов, да све то држим за сан, што сам ноћас гледао; али помало дођем к себи. Нагло запитам служавку ко седи у горњем спрату; али та ми рече, да је нека страна госпа са својом девојком и да по цео дан не иде ни куда. Иначе не зна о њој ништа више.

Кад је служавка опет изашла, почео сам се пресвлачити. Хладна вода упливисала је добротворно на мене; почео сам озбиљније и хладније да премишљам, и на послетку сам се једио, што сам тако у лудо дреждао код прозора. Са одлучном намером, да то више не чиним, седнем и узмем књигу преда се. Из почетка је ишло тешко — све сам нешто мислио на своју ноћну појаву; али доцније ипак овлада нада мном осећање дужности, и до подне свршио сам приличан део. Кад сам пошао на ручак посумњао сам се ипак, да ли ми је све, што сам читао, баш тако остало у памети, као што је требало. Посумњао сам се до душе, али се нисам испитивао, да се уверим, је ли моја сумња оправдана или не; нисам смео.

Поред све одлучне намере ипак сам око једанаест сахата ноћу стајао код прозора и кроз разређене капке гледао у башту. Док сам долазио до прозора и док сам удешавао капке, говорио сам непрестано у себи, како то не би требало да радим, како нема смисла, како је лудо а овамо сам већ стајао и жељно гледао у башту и нисам се преварио. У исто доба као и синоћ појави се бела госпа и упути се у башту. Стајао сам код прозора као да сам морао, док није отишла. Други дан тако исто, па и трећи, четврти а ја свагда на стражи, немиран, жељан да је видим боље и да се с њоме поразговарам.

Међу тим — признати већ морам — почело ми је римско право да осећа онакво стање, какво је осећала Аријадна на Наксу: било је напуштено, усамљено. Али да је место њему дошао Бахус, као некад Аријадни, долазио је тај лукави бог мени, Вајдлингауском Тезеју, у посету. Почео сам да пијуцкам вина а све у намери, да ми падне што паметно на ум, како да се упознам са својом укућанком. Па, на послетку, и пало ми је на памет. Наумим, да се пре обичног рока украдем у башту и да се сакријем у коју сеницу, бајаги — заспао сам. Тако сам и учинио.

Спустим се у своје време кроз прозор у башту, одвучем се лагано до неке сенице и седнем на клупу, и то у неком сентименталном положају. Чекао сам те чекао; време ми се теглило ужасно, а положај мој почео већ и преда мном да губи своју поузданост. Једва је избило једанаест сахата. Мало за тим зачујем и цврчање и шкрипање по шљунку и песку: она је. Са обореном главом приближавала се моме месту — ја сам спавао, али сам кроз трепавице ипак жмиркао на њу. У једаред застане, погледи ме изненађено и — већ сам се једио — пође корак натраг. Ипак се није удалила, шта више, лагано пође к мени, погледи ми у лице, и кад се уверила да спавам, спусти се на клупу до мене.

Зачудио сам се што је то учинила; али, можда је дражи та ванредна околност, можда је романтички расположена, можде је... а ко би је знао шта јој је. Доста то, она је седсла, у мене гледала, на жалост кроз густ вео, и тек по кад кад узданула.

Почео сам да премишљам, да ли да се већ пробудим, па ми онда паде на ум, да би требало, да се пробудим мало поетички, и да о зевању и теглењу несме бити ни разговора. Уздањем дакле дубоко, отворим очи и — тргнем се. И она се тргла. Скочим и почнем се извињавати.

— Ах, не чини то ништа, рече и насмеши

се малко, села сам поред вас, да се мало поучим.

— Да се мало поучите?

— Тако је. Уселила сам себи у главу, да по лицима оних, који таман спавају, познам шта сањају.

— Чудновато!

— Је л' те? Па сам ево употребила прилику кад сте спавали и ви. Али што не седнете?

— Па јесте ли се хаснили? запитам је и седнем.

— Јесам; али морате бити искрени.

— О, молим. Изволите само питати.

— Ја сам са вашега лица читала врло леп и пријатан сан. Је л' тако?

— Да, тако је, почео сам „искрено“ да говорим.

— Ви сте сањали да сте положили испит, и кад сте ступили из собе, затекли сте у ходнику вашу љубазницу. Је л' тако?

— Тако је, само с том разликом, што девојка, коју сам затекао у ходнику, није била моја љубазница; ја немам љубазнице. Била је то нека лепа, страна госпа.

— Дакле ипак имам у нечем право, кликне чудновата госпа до мене.

Признајем, да сам у тај мах осетио ситно грискање своје савести због те „искрене“ речи.

— Ја ћу да наставим, поче опет госпа.

Ја се ћутке поклоним, радознао, шта је све прочитала.

— Ваша љубазница, или, непозната госпа ухватила вас је за руку и одвела у неку тајанствену собу. Она је била плава . . .

— Извините, била је црномањаста.

— Тако! Е, ту сам погрешила, врло погрешила; али томе је узрок ваш осмех, јер само се тако смешка, кад се у сну види плавојка.

— Жао ми је, али сам обрекао да ћу бити искрен, те морам тако исправити ваше речи.

— Захвањујем вам. Хаљину је имала загаситу . . .

— Извините, што морам опет да поревнем; госпа је била чисто бело обучена.

— Није могуће, рече мало зловољно.

— Кад вам кажем.

— Опет сам нешто научила, рече као себи. Но, настави, слушајте даље! Кад сте се нашли у соби — говорили нисте ни речи — а непозната госпа покаже вам своју слику и у тај исти мах поче да нестаје из пред вас. Али је још за времена ухватите за леву руку . . .

— Молим, било је за десну.

— За десну?! Та десном је показала слику!

— То је истина; али сам је ипак ухватио за десну руку.

— Још нисам са свим вешта, рече замишљено, али се надам, да ћу се временом извежбати. Чујте даље! Ту сте руку стисли и привукли је к уснама. Она се насмешила и осталаа је . . . али ипак морала је бити лева рука, јер не би иначе остала. Та лева је рука ближа к срцу!

— Ја сад не знам прави узрок; доста то, она је остала. У том имате право, потпуно право. Што се пак руке тиче, то не.

— Чудновато! Она је дакле остала, смешила се и . . . даље не знам.

— Дозволите, да довршим. Таман је хтедох да загрлим а она мане главом и црна, расплетена коса њена осу се по лицу мом. То ме је пробудило.

— Дакле тако се свршио тај сан, рече замишљено.

— Са свим тако, одговорим озбиљно.

— Али оно са десном руком не иде ми у главу, поче опет.

— Уверавам вас, да је заиста била десна рука. Али, смем ли вас запитати што?

— Изволите!

— Како је то, да вас занима та чудновата студија?

— Наклоност и дуго време. Та на што се људи не одају све.

У тај мах поче са оближњег торња избијати дванаест сахата.

— Чудновато! настави. Кад год чујем да избија тај час, свагда се некако чудно осећам.

— Тако је исто и мени, приметим са своје стране.

— Бојите ли се?

— То не; али то чудновато осећање тумачим из доба детинства свог. Па збиља, има неке тајанствене чаролије у том поноћном добу, кад се деле два дана, кад је у природи око нас тако тихо и мирно а у срцима нашим опет тако шумно и немирно. И свагда, кад год дочекам поноћ а мени је, као да се лагано дижем са овог света у непознати, мио предео, у ком је све лепше него овде. Појаве, о којима на овоме свету и не слутимо, указују се да одмах за тим и нестану. Заман пружамо руке да их дохватимо, заман шаљемо жељне уздисаје за њима — оне остају чарне слике, ах! на жалост, тек само чарне слике.

Бела госпа није ми одмах одговорила; замишљено је гледала преда се а ја нисам хтео да је из заноса будим.

— Да ли има удела и наша свест при том будном сањању? запита лагано.

— Она може бити покретач; али не верујем, да при даљем развијању тих снова доприноси што год.

— Па ипак су будни снови излив нашег тренутног расположења.

— Можда и одјек лепе прошлости а можда и наговештај на лепу будућност. Ко би то знао!

— Зар нас у онај вилински свет одводи само оно што је лепо?

— Ако нам је и живот леп, на сваки начин; али ако није, онда . . .

— Шта сте застали?

— Завршетак се каже и сам, рекох озбиљно.

— Да, да, рече тихо, има и ужасних снова, у сну као и на јави. Верујете ли у снове?

— Верујем, рекох и насмешим се и нехотице. Последњи сан мој наговестио ми је бајну будућност — ја је се не одричем. Та кад има видовњака, који с лица читају снове па их још и погоде, за што не бих онда веровао у њихов пророчки наговештај! Ако постоји свеза из међу две душе и ако се изражава у погађању најтајнијих замишљаја — за што да не верујем на стварни наставак њихов, на обичени сан, па баш и на јаву! Шта мислите, госпо, да ли имам право или не?

— То може да реши тек само будућност и то тек онда, кад прелази у садашњост, кад дакле није више будућност.

— Дадосте ми тим речима приличну загонетку.

— А ви премешљајте о њој, рече и устане.

Хтедох да је задржим, али нисам могао, нисам смео. —

(Свршиће се.)

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЈЕСМЕ.

ПРИБИЉЕЖИО У БОСНИ ЂОРЂЕ СВИТЛИЋ.

I.

У петак се Јово разболио,
У суботу у земљицу лего,
У неђељу мајка на гроб дошла.
Закукала остарила мајка:
„Ја ој мени, мој сине Јоване:
„Је л' т' обична кућа без шљемена,
„Је л' т' обична соба без пенџера,
„Је ли теби црна земља тешка,
„Јесу л' т' тешке тате*) шимширове,
„И носила од јадиковине?“
Проговара Јово из земљице:
„Ајд' не лудуј, моја мила мајко!
„Обична је кућа без шљемена,
„Обична је соба без пенџера,
„Није мени црна земља тешка,
„Нису тешке тате шимширове,
„Ни носила од јадиковине,
„Већ су тешке ђевојачке клетве!“

*) Тате су даске.

II.

Разбоље се Милићевић Којо,
У суботу, у очи неђеље,
Све му ко̂не редом долазиле,
Али нема Цајке материне.
Мало прође, док и Цајка дође,
Како дође, виш' главе му прође,
Питала га Цајка материна:
„Болан Којо, мо'ш ли пребољети?“
Проговара Милићевић Којо:
„Могу, Цајко, у те гледајући,
„Скини јелек па лези уза ме,
„Нека душа уз душицу дише,
„Нека срце уз срце удара!“

ХАЈДУК.

ПРИПОВЕТКА М. Ј. ИЛИЈЋА.

Пуно се гостију беше искупило једно после подне у кући Срдана Славнића, чувенога газде у Н. Беше недеља, леп мајски дан. Кућа газда Срданова беше чувена у целој околини колико са свога богаства, толико са предусретљивости: ретко кад да ће који странац, који пропутује ма каквим послом овом околином, проћи а да не сврати бар на чашицу ракије, а узгред да види на далеко чувени домазлук газда-Срданов. Али изнад свега овога, најлепше што је имао газда Срдан, то бејаше његова јединица ћерка — лепа Славка. Нема

тога од сеоских момака, који се неосећаше не само сретан, него отприлике к'о у рају, кад би се случајно лепа Славка до њега ухватила у колу а многи од страних путника однео је за вечита времена на свом срцу уписану слику — Славкину. Бејаше то ванредна појава: висока, вита стаса, који си, чинило ти се, шаком могао обухватити, крупних црних, ђаволастих очију, белих румених образа, једном речи: слика „о б и ч н е“ *) девојке.

Разуме се, да девојка такве лепоте, која је поред тога била богата, веселе и живе нарави, није могла проћи без примедбе: разне бабе по селу и околини несу могле пропустити прилику а да мало не „прозанате“: приповедале су, али, разуме се, да их не чује газда-Срдан, да није никаква кућаница, да ће бити свашта од ње, само док јој бабо склопи очи, да је нестална, да је урокљивих очију, те сироти момци као плева падају (чисто их пресече) кад их погледа оним црним, крупним очима и т. д. а највише су жалиле Саву Токмака, веле: хтеде се упропастити момак због ње: шта није чинила, да га очара, и заиста беше момак за неко време као ван себе, отпадио се од рада, по цели дан и ноћ проводио у механи, дозове нарочито цигане из Мељака те му свирају севдалијске песме, док најпосле мајка његова не виде, шта је у ствари, те га некаква три месеца водила по разним манастирима — једва се момак поврати ... Тако су по селима бабе говориле, међутим се међу људима проносила реч, да је газда Срдан наумио, да уда своју ћер за Ивана, сина свога старога пријатеља, Влајка. Влајко је био богат човек, а син му Иван, леп, ваљан и отресит момак, таман прилика Славкина. Бабе по селу говориле су, да је Славка прво њега и волела (или се бар правила да га воли) а за тим, кад он извуче коцку и оде у војску, она канда заборави на њега и својим чудноватим очима очара Токмака. ... Међу гостима, који се беху искупили данас код газда-Срдана, беше и Иван, који истом пре неки дан беше дошао из војске. Лепој Славки обузимао је пламен обавда образа, кад год је дошао ред, да понуди Ивана кавом или чашицом руменике: дивно ли је видети — у тренутку кад се појави — онај румени стидак на образу лепојке девојке! ... Иван, који је био иначе познат са своје живе и веселе нарави, беше сада у овој прилици необично ћутљив и замишљен. Да није у далеком свету као краљев војник (та није Србија мала!) наишао на другу цуру, која му можда угаби већ рањено срце, или одслужив свој рок часно и поштено под барјаком, кад се вратио кући, да га нису изненадиле разне приповетке, које су бабе тако радо проносиле по селу? ... Ко би то знао! Славка је била нешто необично збуњена: да није та забуна долазила отуда, што је и она — отприлике — тако исто премишљала о своме Ивану — и то нико није знао, али ко је на њу стално мотрио, могао је приметити, како јој пламен обузме образе а у рукама дрхти чашица руменике, коју би послужила Ивану ... Сунце је већ залазило, кад се друштво у веселој граји поче растајати. Славка је испраћала са оцем госте. Код вратница се Иван заустави и лагано али неприметно шану јој на ухо:

„Доцније у градини код ораха.“

„Разумем“ — одговри Славка а неки тајни дрхат прође јој кроз цело тело: дуго је она још остала на вратницама гледајући замишљено за гостима, који одоше, и бог зна докле би она ту остала, да је случајно мати неодазва. О чему ли то тако размишљава? То ни сама не би умела рећи, кад би је ко запитао, али јој слатко било око срца и осећала се тако лако... Гости, што беху остали, давно су се били разишли а и сва чељад у кући, угрејана пићем, беше давно поспала, кад се Славка лагано диже из вајата и упути у градину. Које је доба било, она није знала, али је свуда царовала мртва тишина, месец је тихано сјао, праћен треперањем милион звезда са плавога неба, ветрић лагано ћарлијао, те хладио груди девојачке, а славуј са зелене гранчице певао у овом огромном божијем храму, што се зове: природа, песму прве љубави ... Славка је већ стигла на одређено место: орах се налазио на дну градине, поред њега протицаше жуборећи поточић а у место ограде беше засађено мало даље читава шума од дрвећа; у осталом и градина беше засађена: шљивама, јабукама и т. д. само на овом месту, где се налазио орах, беше као неки пропланак ... Славка се заустави код извора, погледа лево и десно и — хтеде да врисне, али јој глас у грлу беше застао: из шипрага испаде некаква необична слика и прилика: испод густих и црних састављених обрва, севала су два крвава црна ока, за појасом имађаше од оружја: јатаган и два мала пиштоља ...

*) У Србији — по селима — у разговору, особито при опису нечега, та реч о б и ч н о употребљава се онде, где се у књижевности употребљава реч н е о б и ч н о, н. пр. стасит, висок, крупан, једном речи: о б и ч а н човек.

„Не плаши се, цуро!“ — рече он крупним промуклим гласом, приближујући јој се и хтеде је ухватити за руку; али она лагано цикну, изви своју руку из његове и хтеде бегати натраг у дворе . . .

„Стој!“ — викну он, ал сада сурово и заповеднички а страховита рука паде му на јатаган. — „Стој, или ћу те убити!“

И она уплашено стаде: нигде никога не беше, који би јој могао прискочити у помоћ, лагано се осврте, не би ли угледала откуд Ивана, али у градини не беше живе душе, дрвеће је стајало непомично а опружило своје дугачке сенке, месец је тихано сјао са плавога неба а пред њом стајаше страховита прилика, на чијем се оружју играше страховито бледи месечев зрак . . .

„Ако ме неси познавала, девојко“, — рече он — „а ти си зацело слушала за мене. Ја сам чувени хајдук Милета“. . .

Славка побледе: капи крви неимађаше у образу. О томе хајдуку проношаху се чудноване и страшне приповетке у околини а и у целој Србији . . .

„Дакле“ — продужи он и прекрсти руке на груди — „ја врло добро знам кога ту чекаш: знам и које ти је место означено на растанку, али ти он неће доћи, за то, што сам ја дошао.“

Славка лагано задрхта.

„Не бој се! Он није погинуо, он је жив! Али где Милета дође, ту незван нема приступа . . . Дакле не плаши се и слушај. Ти си зацело чула од кога у селу, да ме је неправда људска отерала гори у хајдуке, ја сам се осветио својим душманима, али не и светској неправди: она царује још а она ће извесно царовати и после моје смрти, али је дужност правог хајдука, где је нађе, да је треби — разумеш ли девојко?“

„Разумем“ — прошапута нехотице Славка...

„Разумећеш и то, да је најсветије на овоме свету љубав девојачка, и тешко оној девојци, која се буде са туђим срцима шалила . . . Ако је не стигне казна божија, стићи ће је зрно из пушке хајдучке! Та и ја се због тога дигох у хајдуке и моје зрно није промашило неверницу . . . Али у ту љубав не смеду се мешати никакви интереси; она мора бити чиста и узвишена, онако, као што је дете на крилу материну и хајдук у зеленој гори замишља! . . . Девојка не сме уверавати заљубљеног младића, да га љуби, а поћи за крезуба старца, да му чува благо небројено, у коме су сузе сиротињске . . . Нећу да ти приповедам шта се проноси по селу. Ја знам све то боље од њих. Не бих ни тебе питао: да ли ти заиста полазиш за Ивана за то, што га волиш, или што богатијег момка нема у околини, и да ли ти можда за Ивана полазиш за то, што је онај, кога љубиш — сиромах. Ја знам шта је у ствари и не бих те питао, али хоћу да видим: је ли код тебе још непомућена чиста душа девојачка.“

„Ја љубим Ивана!“ промуца она и заустави своје укочене очи на хајдуку.

„Истину, девојко, или“ — узвикну он и маши се страшна јатагана.

„Уби ме!“ — викну она — „али њега не дирај! Од малена сам га знала а као девојка заволела: њега јединог, и ту ми љубав никаква сила није кадра избрисати из срца. Умрећу, ако му што буде. Ја га љубим као мајку милу, и више него њу.

„А шта је са Савом?“ — загрми хајдук.

„Уби ме, ал' не збори тако. Ван Ивана другога не љубих. Иван ми је и срце и душа, јер ми је он однео и срце и душу . . . Њега љубљах, њему и рекох, да ћу бити вереница. Ти и сам рече да знаш кога љубим, па што ме кореш са Савом?“. . .

„Јер те љубим!“ — ускликну хајдук и пренеражена Славка виде како му спадоше лажне обрве, бркови и образи — пред њом стајаше њен драган, Иван . . . Није много ваљало Славки па да дође к себи . . . Не знајући шта друго од силна узбуђења, клону на груди јунаку, ал' и промуца:

„То је грозна шала од тебе, Иване!“

„Али би била и — збиља“ — додаде он — „од вереника би постао убица! Не бих те дао другоме, али не бих ни љубио неверу: ја бих те убио! Опрости! Али кад се вратих кући из војске, мени причаху по селу, да си ме изневерила, да си заборавила на дату реч, да си је ногом згазила и да сада љубиш Саву. — Опрости! Али то не могох поднети!“

„Па ипак . . . ипак! то беше грозно!“

„Али ће ти за то бити награда вера и бескрајна љубав моја, девојко“, — рече Иван, ухвати је руком око паса а на руменим образима девојачким пуче ватрен, први пољубац . . . Славка заборави на све: нешто мило и слатко прође јој кроз душу и срце, а она клону на груди јунаку . . . Дивно је било погледати ову

слику: стасит и вињен момак, одело му све у срми и жежену злату, гариле га мрке наусnице, на груди му лепота девојка, обавила се око јунака, као бршљан око вита бора, месец тихано сјаји, ветрић им хлади образе, извор жубори, орах опружио своје дугачке гране, да их сакрије од зла погледа а из даљине тихано звони песма славујева . . .

ИЗ ПАМЕТАРА ПОЗНАЊСКОГ УЧИТЕЉА.

ОД ХЕНРИКА ШЕНКЈЕВИЧА.

(Свршетак.)

Приспели и свеци. Коњи из Зањесина чекали већ од два дана а писмо госпође Марије, које је с њима приспело, јављало нам, да нас сви изгледају, с нестрпљењем. „Чула сам, Мишо, да ти тешко иде — завршила госпођа Марија, не тражим, да ми будеш превасходан, желела би само, да и учитељи твоји мисле као и ја, да си учинио све, што си могао и да си се старао, да добрим владањеш украсиш недовољан успех.“

Али су учитељи у сваком погледу друкчије мислили, те тако је цензура оманула и то очекивање. Последњи јавни укор тицао се баш тога владања, о коме је госпођа Марија имала тако крив појам. По мишлењу немачких професора само се онај дечак добро владао, који је смехом награђиво њихова исмевања с „пољском затуцаношћу“, језиком и традицијом. На основу таких етичних појмова, дочекао бедни Миша и то да га отпусте из школе, јер као нема изгледа, да ће моћи у будуће црпати корист из предавања, па да бадава не запрема места другима. У вече се вратио са том отпусницом. У стану се већ био мрак ухватио, јер је снег здраво вејао на пољу, те нисам могао ни видети лице у дечака. Видех га само, где се упутио к прозору, стао онде и несвесно у ћутању посматрао снежне пахуљице, како се комешају по ваздуху. Несам завидео несрећном дечаку на мислима, које су му се морале као оно пахуљице комешати по глави, ал ми је милије било, да не говорим с њим о цензури. У томе несносном ћутању, прошла нам је читава четврт сахата а тада се већ сасвим смрачило. Забавио сам се слагањем ствари у сандук, па видећи зар, да Миша стоји непрестано на пенџеру, запитаћу га:

— Шта радиш ти тамо, Мишо?

— Је л' те — одговорио ми гласом, који је дрхтао и запињао на сваком слогу — да мама сад седи с Љољом у зеленом кабинету, па мисли на мене?

— Може бити. Што ти тако глас дркће? да ниси болестан?

— Ништа ми није, господине, само ми је врло зима.

Свукао сам га и сместа положио у постељу, а свлачећи га, посматрах са сажелењем на мршава му колена и ручице танке као трске. Дао сам му, да се напије теја и покрио га чим се могло.

— Је ли сад топлије?

— Јесте, јесте! глава ме мало боли.

Бедна глава, имала се од чега разболети. Измучени дечак за час заспао и дисао дубоко и силно, уз пркос својим узаним грудима, а ја сам међу тим спремио и своје и његове ствари; после осећајући да ми ни самом није добро, одмах легнем. Угасив свећу, заспах за тили час.

Око трећег сахата по поноћи пробудило ме светло и монотоно, добро ми познато мумлање. Пренем се и срце ми стаде немирно куцати. На столу горела лампа, на столици над књигом седео Миша у кошуљи; обрашчићи му горели, очи затворене као да боље напрегне памет, глава мало завањена, сањивим гласом понављао:

— Coniunctivus: Amem, ames, amet, amemus, ametis. . .

— Мишо!

— Coniunctivus: Amem, ames . . .

Тргнем га за раме:

— Мишо;

Пробудио се и почео трептати очима с удивљењем, гледајући у мене као да ме не познаје.

— Шта ти радиш? шта ти је дечко?

— Господине — одвратио ми смешећи се — понављам све из почетка; морам сутра добити „превасходан“ . . . Узмем га на руке, па однесем у постељу; чело му је горело, као ватра. На срећу лекар је становао у истој кући, те га с места доведем. Није се морао дуго да домишља. Часом му опипао пулс, за тим

му положио руку на чело: Миша је имао запалење у мозгу.

Ах! многи предмети не могоше јамачно да му се разместе по глави.

Болест је нагло расла и постајала све опаснијом. Послядох депешу госпођи Марији и други дан јако тргнуто звоно у предсобљу јављало ми њен долазак. Кад је ушла на врата, видех како је бледа као крпа под црном копреном; прсти јој се необичном силом упили у моја рамена и цела душа као да јој нагла на очи упрте у мене, кад је у кратко запитала:

— Је л' жив?

— Јест. Лекар је рекао, да је боље.

Збацила копрену, на којој се нахватао мраз од паре и појурила постељи детињој. Слагао сам. Миша је истина живео, ал' му није било боље. Није шта више ни познао мајку, кад је села уз њега и ухватила га за руку. Тек кад сам му метнуо на главу свеж лед, почео је да расклапа полако веђе и живо посматрао то лице, што се нагнуло над њега. Очевидно му се мисао напрезала, борећи се са врућицом и заносом, уста му дрхтала, насмешио један пут и други а на послетку му уснице прошаптале:

— Мама! . . .

Она га ухватила за обе руке и преседела тако уз њега читав сахат, не збацивши ни путнога одела са себе. Тек кад је упозорих на то, рекла је:

— Збиља. Заборавила сам да скинем шешир. Кад га скиде, срце ми се стегло са чудна осећања: у плавој коси, што је дичила ту младу, лепу главу, засветлише се на густо сребрни праменови. Пре три дана можда их тамо не беше.

Мењала је сад сама дечаку облоге и додавала му лекарије. Миша је пратио очима, куд год би се макла, ал је с нова није познавао. У вече је врућица све више отимала маха. Декламовао је у ватри душе о Жулкјевском из спевова Њемчевичевих, кад што почне да говори разумљиво, па онда опет стане бунцати разне латинске речи. Отишао сам одмах из собе, јер не могох да то слушам. Још кад је био здрав, научио је министратуру, хотећи, да изненади мајку, кад дође на село, — и сад ме хладан зној пробио, кад сам чуо у вечерњој тишини тога једанаестогодишњег дечака, како пред смрт понавља монотоним, гаснућим гласом: Deus meus, deus meus, quare me repulisti et quare tristis incedo dum affligit me inimicus!

Не умем рећи какав трагичан утисак причинише те речи. Било је бадње вече. С улице долазио жагор људи и звекет звонаца на саоницама. Цело је место изгледало свечано и радосно. Кад се сасвим смрачило, видело се кроз окна на другој страни, како се сјаје од свећа „јелке“, окићене златним и сребрним блиставим орасима а наоколо детиње главице јасне и тамне, машући рукама по ваздуху, скачу као на опругама.*) Окна блештала од светлости а унутри се свуда разлегали усклици радости и дивљења. Међу гласовима, који су долазили с улице није било иних до ли веселих и радост је била свеопшта; једини наш малиша повторавао је тако тужно, тако боно: Deus meus, deus meus, quare me repulisti? Пред капијом застадоше дечаци с вертепом и за час допре им до нас песма „Слава во вишњих богу!“ Ноћ рождества ближила се, а ми смо мислили, да то неће бити ноћ смрти.

Часом мишљасмо да је дошао к себи, јер је почео дозивати Љољу и мајку, али то је кратко трајало. Брзо му дисање до мало сасвим застало. Та мала душа била је у полу само међу нама. Свест га је већ оставила а сад је и сам одлазио у неку тамну даљину и бесконачност и није већ никога видео, ништа осећао, па ни главу мајке своје, која му је као мртва лежала на ногама. Поплашио се па се није ни освртао на нас. Сваки одисај груди му као да га удаљавао и отискивао у мрак. Болест је гасила редом искрицу по искрицу живота. Руке опружене по покривачу, свладала је већ тешка немоћ мртвачка; нос му се зашиљио а по лицу избио хладан зној. Дисање му бивало све брже, на послетку као куцање џепнога сахата. Тренут још, један уздисај и последње зрнце песка да се проспе из пешчанога сахата: приспео је конац.

Око поноћи мишљасмо за цело да издише, јер је почео крчати и стењати као човек, коме вода уста залива а за тим је нагло умукао. Али огледалце, што му га лекар прислонио на уста, још је посукнуло од паре. Сахат доцније врућица је нагло попустила: мишљасмо сви, да је спасен. И сам је лекар имао неке наде. Бедну госпођу Марију слабо је то тешило.

У току од два сахата било му је боље. Како сам био неиспаван, јер то већ беше чет-

*) Sprężyna-Springfeder.

врта ноћ, како не сведох очију бдијући над малишом, одем у предсобље и прилегнувши на сламњачу, заспим. Пробудио ме глас госпође Марије. Мнидијах да мене зове, али у ноћној тишини чујем врисак: Мишо! Мишо! Коса ми се накострешила на глави, кад сам разумео тај страшни нагласак, с каковим је зазивала дечака; пре но што сам се разабрао, долетела је сама у предсобље, заклањајући руком свећу и дрхтавим усницама прошапутала:

— Миша . . . умрьо!

Нагнем као без душе постељи детињој. Јест. Глава завањена у узглавље, уста отворена, очи упрте непомично у једну тачку, и укоченост целога тела, не оставише за собом ни трага сумњи: Миша је умрьо.

Покријем га покривачем, кога је мати свукла с мршавог му тела, одвајајући се од постеље и заклопим му очи, а после сам дуго морао будити госпођу Марију, док није дошла к себи. Први дан божића затекао ме у спремању за погреб а то је било за мене страшно, јер она није хтела ни за часак да одсупи од лешине а снага је све више остављала. Пала је у несвест, кад су људи дошли да узму меру за сандук, за тим кад су дечака облачили и по трећи пут кад је тело положено на катафалк. Очајање јој потресло је и равнодушне сахрањиваче, који су свикли таким призорима, јер је прелазило скоро у лудило. Сама је намештала иверје у сандук испод атласа, бунцајући као у врућици, да ће детету бити глава на ниско. А Миша је лежао тад на постељи обучен већ у нове хаљине с белим рукавицама на рукама, укочен, миран, блажен. На послетку положисмо тело у сандук и подигосмо на катафалк а около два реда свећа. Собица, у којој је бедни дечак толико бубао латинске речи и радио задатке, изгледала је као каква капелица, јер превучена оканца нису пропуштала сунчану светлост а жути трепетљиви блесак од свећа давао је одаји неки црквени, свечани изглед. Од онога дана, кад је добио „превасходно“ не видех никада у Мише блаженије лице. Деликатни му профил окренут красним таваницама, смешкао се благо, као да се дечак прилагодио тој вечитој реакцији смрти и као да се осећао срећним. Трептање свећа давало лицу му и томе осмејку изглед живота и сна. Мало по мало, почеше се скупљати дечаци, другови његови, који не одоше преко светаца својим кућама.

Деца разрогачише очи од чуда, кад видеше свеће, катафалк и сандук. Можда је мале дечарце задивила част и улога колеге. Та недавно је још био међи њима, савијао се као и они под теретом торбе претоварене књигама, добијао рђаве класе, био обасипан грдњама и јавним укорима, сваки од њих могао га повући за косе ил' за уши; а сада је лежао некако виши од њих, блажен, спокојан, опточен светлошћу; сви му се приближавали с поштовањем и неком бојазни — шта више ни Овицки, ма да је био први ђак, није сад спрам њега био ништа. Гурајући се лактовима шапутали дечаци међу собом, да се он сада ничега не боји, па да дође и сам „Herr Inspektor“ он се неби збунио, ни поплашио, већ би се само тако спокојно насмешио — да он тамо све, све може радити, што год усхте, може викати колико га грло носи и разговарати се малим анђелцима, што имају крила на раменима.

Тако шапућући, прогурали се до реда свећа и рекли у глас: вечни покој Миши . . .

Други дан затворен је сандук поклопцем, прикован клинцима и одвежен на гробље, где га груде песка, помешане снегом, за час скрише испред мојих очију . . . за навек. Од то доба, па до данас, кад ово пишем, прошла је већ скоро година дана, ал ја те се сећам, мени те је жао, мој мали Мишо, мој цвете прерано увели. Не знам где си, да л' ме чујеш, знам само, да твој некадашњи учитељ кашље све јаче, да му је све горе, можда ће самотан и он за који час отићи, као што си ти отишао. —

С пољскога превео **Рајко.**

БРЕГ ВАТРУ БАЦА.

(Наставак)

Најсигурније је и најјасније, да се земља диже а вулкана има у западној Европи, особито ако се на око узму доцнији терцијерни и после-терцијерни вулкани; сигурно је ово, колико се зна, и за Анде, Јаву, Филипине и вулкане Хаваји. Друга ипотеза, којом се вулкан тумачи, јесте у том, што узима, да су у земљи све неоксидисани елементи па полако оксидују, јер оксиген долази из атмосфере.

И против ове ипотезе даде се говорити;

Ако не узмемо, да земља прима оксиген из васелене, морала је прва атмосфера земљина бити куд камо већа него што је данас. Истина је да се наша атмосфера променула, — геологија то доказује, — али не тако, ко што би требало да је по овој ипотези.

Даље по овој ипотези мораће скоро бити крај вулканима. Сад је на квадратном палцу још само три фунте оксигена, па још неколико стотина или иљада столећа па нема више вулкана али нема ни — органског живота, јер оксигена неће бити.

Но могли би узети, да земља купи из васелене оксиген. Може то бити! Али ни један озбиљан и разуман природњак неће се на то обзирати!

Трећи назор је од Роберта Малета.

Роберт Мале узима, да се земља свлачи а губи од своје пратоплоте. Унутри се хлади и пуца па од горе кора пада, ломи се а тим се развија топлоте колико треба.

Јесте хлади се земља али је цела кора још танка а унутри је топло претопло и не може се земља свлачити нити падати.

Има и четврте ипотезе. Ова не дреши чвор већ сече. По њојзи постаје местимице топлота но не зна се а и пе пита се како и откуда. Топлотом се тумачи бацање ватре из брегова. Овом се ипотезом најлакше долази до готових појава но откуд њих, то је тајна. А баш ту тајну треба открити. Ипотеза не тумачи дакле појаве ни најмање.

Па још је једна ипотеза. Она се оснива на томе, што многа чврста тела, која су под јаким притиском, таки у течно стање пређу, чим притисак попусти, а топлоте нити се изгуби нити се добије. Кад се дакле уклони притисак над лавом, могу вулкани ватру бацати. По овоме не јављају се вулкани увек па ни редовно.

Има дакле више назора, којима се хоће, да протумачи вулкан. Више их је, и хоће се њима да тумачи али се не тумачи ни једним честито.

Зна се, да топлота мора играти улогу у вулканима али се још не зна, откуд топлоте те. То је тајна данас још.

Обазримо се још и на то, шта све мора имати на уму онај, који је рад, да тачно протумачи вулкане и њихову ватру.

а. Лава није могла под земљом стајати од како је земља постала, јер је јако еластична и експлозивна. Није могла она тако чекати на згоду па да покуља. Ми морамо узети, да је она у свом првом стању мирна и није експлозивна а снагу експлозивну добила је пре него што ће излазити из брега. Не сме се узети, да је она увек у таком стању била, као кад ју брега избаца али не можемо ни то усвојити, да је чекала, да гдегод отвора, пута, нађе, па да изађе. Лава крчи себи пута сама а не тражи га. Не тражи она брега ни кратера, већ кратер прави. Лава излеће из брега сама од себе снагом еластичном. Теорија има да протумачи дакле, како се маса нека, која је пре мировала, и избацити није могла, уједанпут прорадила, оснажила и како да баца.

б. Важно је и то, што вулкан прекида радњу своју, не избаце они уједаред све, што имају већ све у оброци од времена на време. Кад је ова ватрена, експлозивна течност толико у земљи била пуна снаге и чекала само на одушку, зашто да не избаци све, кад је одушке добила? Зашто да се сад не затвори отвор за свагда? Одговор би био: лава није ни имала у свом првобитном стању довољно енергије, она добија снагу помало у оном јазу, где је. Кад је доста добије, пробије поклопац и све излети напоље, што снаге за лећење имало. Ждрело се затвори и — поново ће се отворити. Теорија мора наћи и оно, што лави даје од времена на време снаге, којом ће да излеће.

в. Вулкани за дуже време издаду врло много топлоте и опет се не опажа, да се уморили, да су хладнији. Топлота, коју лава изда тек је неки део од целе топлоте, коју вулкан даде. Килауеја разбаци много пута више топлоте, тиме, што ју мирно зрачи на површини својих језера од саме лаве, што пару праве и иначе ју издаје него самом ерупцијом лаве. Мауна Лоја разбаци силну топлоту истим путем. Истоваља мање-више и за све друге вулкане, ради-ли они без престанка или са престанком. Мада издају вулкани топлоту тако силну, не малаксавају, не хладе се. Шта више, има прилика, по којима можемо судити, да је земља под њима сад топлија него пре. И то све има теорија да протумачи.

г. Напослетку се мора теорија обазрети и на то, што су вулкани у они крајеви, који се скоро дигли или се још дужу.

С. М.

КЊИЖЕВНОСТ.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

IVAN TRNSKI. SVAKOLIKA MU DJELA. Knjiga druga: Kriesnice. U Zagrebu. 1882. 8-ина, стр. VII. 168. Цена 1 ф. а. вр.

У предговору к овој књизи вели Иван Трнски ово: „Сматрам за своју дужност не затајити, како су постале „Криjеснице.“ Покојни ми врли пријатељ др. Јосип Враницани говораше често, да би ваљало љубовними пјесмами замамит и предобит красотице за нашу књигу и дакако да би такове пјесме имале бит у једну руку лахко појимне и народнога кроја а у другу руку ипак новотом и живошћу замамљиве.“

Мене је, право да кажем, такав увод у збирку љубавних песама врло изненадио. Песник, Трнски, не пише љубавне песме из унутрашњих побуда; њега нису на писање навели милокрвни погледи лепих Хрватица; у њему није срце јаче закуцало при шапутању нежних речи са румених усана; живци му се нису узбуркали онда, кад је као љубавник руку своју обавио око вита струка девојчице лепе, — не, све то није песнички дух у њему подстицало, свежило и крепило, него просто та околност, „да би ваљало љубавними пјесмами замамит н предобит красавице за нашу књигу“, па још више — и ту лежи некако поента — на ту потребу и на тај посао морао га је упозорити други неко.

По томе се онда се чудим ни најмање што су „Крјеснице“ испале такве, какве су за иста. Јер у њима, као у одјеку званичног расположења душе, нема ни трага од правог песничког заноса, од милокрвне струје, од идеалног полета, од хармоничног склада, једном речи, од поезије. Песма, која носи на себи тип тенденције а у једно је без досетке, губи свој мирис и своју лепоту на мах. Не помаже ту онда тенденцију своју и песмом правдати, као што се то хтело у песми „Књизи овој“ (стр. 53.) и у песми „Заклињање виле“ (стр. 60) у трећој строви, која овако гласи:

„Дај мудрине златна грућа,
Дај милина нашег кроја,
Милија им него туђа,
Нек је сестрам пјесма моја.“

да и не споменем, да је први ред прилично неразуман.

Ја се пак морам чудити, што конкретни случајеви нису повод овим песмама, јер Хрватице — знам из сопственог, очигледног искуства — врло су лепе и умиљате, особито у Карловцу, где сам се подуже бавио, и где је и Трнском поникла накаламљена замисао, „да љубавними пјесмами замами и предобије красотице.“ Да, Хрватице су врло лепе, и ја сам у Карловцу па доцније у Загребу, очаран њиховом лепотом, осећао неко време потребу, да узјахам Пегаза; али је био прилично тврдоуст, те сам опет сишао са седла. —

Ја сам у свом веку читао многе љубавне песме, и у њима предмете, којима се сравњивао овај или онај део девојачког тела; али на тако претерано топографски опис као у Трнског нисам нашао нигде. По примеру „попјевака“ и „Милостница млађенких“ и у „Крјесницама“ уступљено је достојно место пети, по свој прилици за то, јер је врло песничкога облика. Та се пета спомиње на два места: у песми „Она главом“ (стр. 11.), и у песми „Кумици“ (стр. 83.) У првој се вели:

„Коса црна, обилата,
Каковом се дичи вила,
Тја до пете њој се хватя,
Мени ум је обхватила.“

а у другој:

„Знадем да си храбро дјете,
Кћерка мајци поносита,
И од главе тја до пете,
Хрватскога цвјећа кита.“

Осим црне косе, која допире до пете, дознајемо из песме „Она главом“ (стр. 11.) још и то, да су јој „очи сјајне тамном бојом“, ма да се у свету зна, да оно што је сјајно не може бити тамно, и оно што је тамно не може бити сјајно; да је лица бјела, усана ружичастих, руку ситних, премеканих као од саме „вуне“, и да су те вунене руке.

„Знаци душе сјаја пуне!“

Дознајемо даље, да у недрих носи сунце, у руци кључе раја; али

„Не ће сунце да ме грије,
Нит си раја не добајах...!“

Али најлепше на њој су ноге, јер њима је песник посветио један цео „шестопер“, као што те песме на страни 57. назива. Из те песме, „Ножице јој“ (стр. 12.), дознајемо, да збиља нема ни више ни мање, него баш две ноге, и да те две ноге

„Земљу гаве, слуте небо,“

тим се ногама тепа час „ножице“, ножка, нона, или „удо“:

„Красно ли је то вам удо,
Обло, ситно, бјеле пути,
Од мрамора ремек-чудо,
Њена тајна — под тјем скути“

Ја држим да је то прилична индискреција према девојци. И Блумауер спомиње тако нешто у својој травестираној Енејиди;

„ . . . . . was man sah,
„Fuss, Waden, Knie et caetera,“

али то се не односи на најмилији предмет сваком песнику, на љубазницу. Бадава се Трнски у последњој строви довија:

„Драга за то не смје знати,
Нит би туђем оку таштом,
Дао ножке загледати,
Стог их кријем шутње плаштом“,

а овамо нам описује све, само — mirabile dictu — само не пету, то иначе њему омиљено „удо“.

У песми „Одјело јој“ (стр. 13.) дознајемо како му се драга носи. На глави има, шта мислите? капицу; зобун, и то црљен, диже јој пуна недра, сукња јој је бела, а сурка модра. Као што се види, са свим народна девојка, јер носи на себе хрватске боје.

Судећи по песми „Гук јој“ (стр. 14.), не мора јој бити глас баш особити, кад није у стању да произведе бољу песму. Јер и ова је тек рефекс њеног гука, кад се вели при крају

„У пјесмице гук ти слажем.“

И у овој је песми Трнске ономатопејички изразио право стање у природи.

Из песме „Вјештине јој“ (стр. 19.) дознајемо, шта она све зна. Она „умје многе руке“: „прести, сноват, ткати, плести, везти, кљечат, иверат, скројит, стерат миље, китит тело, готовити јела, кућу држат, ништа не запустит, књигом пудит чама, здравље телу дат, души понос и свјест удојит, подизати прегаоце, сва срца освојит, из низине душу у вис мамит, из црне тмине пудит“ и још „којешта“ н. пр. „бити правом мајком.“ То последње својство, то „којешта“, тако је важно, да му је Трнски посветио песму „Мајковање“ (стр. 20.) У тој ће се песми она знати „тетошит, управљат вјека шајком, причат, пјеват“ и још много шта. Песме „хвале јој“ (62) и „Зашто си ми када мила“ (96) споменућу на другом месту, јер хоћу да наведем још гдекоја њена апстрактна и конкретна својства. То пак стоји на дугачко и на широко у песмама „Наликовање (88) и „Опет наликовање“ (89). Из прве песме дознајемо да му је драга — све једна те једна? — лепа као Лада, бела као лабуд, свежа као млади цвет, танка као јела, у лицу румена као ружа а у једно и бодљива као трн (да ли се ту мисли: нос?), да је спретна као веверица, плаха као срна, пуна као јабука, умиљата као јагње, хитра као куна, да вреди злата, да је нежна као „грље љубов“, да је слатка као слађан санак, „видна“ као паун, добра као добар дан, скромна као љубичица, мудра као мудра басна, „осјетна“ као жица, блага као летња ноћ, дивна као зора, да је цела као сунце, и само је бог лепши од ње, бог, појам generis masculini! Друга песма опет пориче то све, јер је љута као змија, она се чини невешта кад когод кине, у њој крв кључа и ври, око јој је „поразно“, љућа је опет и од гује, хитра је као муња али чим он буде „врућ“ она је онда љућа од зиме; она је даље и мраз и лед, и једовита, и ванредна, а . . а . . срце јој је камен!

Мени је, бога ми, жао те лепотице, јер мора клонути под притиском таквих врлина и мана.

Као што се види, ту нема ништа друго, него натоварених речи, оне праве амфигурије. Спољашност је све и сва, а услед тога постаје нам опевани предмет смешан. Јер ми се тим својствима за цело нећемо чудити и дивити.

Што сам навео до сад, то се односи на лична својева Трнскове драге; да видимо и остало, што је с њоме, ако и мимогред, у свези. Почећу са свим из почетка, јер хоћу многим примерима да потврдом пресуду своју о Трнсковој поезији.

(Наставиће се.)

ГЛАСНИК.

— Књижевни одбор „Матице Српске“ држао је 12. (24.) јула своју редовну седницу. — Секретар јавља да се доштампава 143. свеска Летописа. Одбор за издавање „Књига за народ“ имао је три састанка. У прве свеске ући ће ови саставци: Животопис Петра Коњевића од дра Илије Вучетића; Буквица здравља од дра Милана Јовановића Батута; Буквица болести од истог писца. — На расписане награде за позоришна дела стигли су ови рукописи: Ново доба, комедија у три чина, од Милутина Ј. Илијћа; Црипув, позоришна игра у четир чина с певањем, од неименованог писца; Градина и син му Немања, историјска трагедија у пет чинова, од Мите Поповића. Дела се издају на оцену дру Милану Јовановићу Батуту и дру Милану Савићу. — Секретар предлаже за Летопис чланак Мите Петровића, Петроварадинска чесма. Прима се. — Марко Драговић шаље

за Летопис чланак, Прилози за историју Црне Горе, исписани из кривовуља цетињског. Издаје се на оцену Милану А. Јовановићу. — Никола Р. Коваровић из Београда шаље за награду шест позоришних дела, која се одбијају, јер не вреде ништа. — М. Ј. Илић шаље за награду приповетку Први пољубац. Издаје се на оцену Светозару Савковићу. — Јов. Петровић из Нове Градишке шаље за награду народну песму, Радецки. Издаје се на оцену Ђорђу Рајковићу. — Стеван Лекић подноси своје мишљење о чланку Јована Живановића, Два три закона из науке о гласовима српским. Чланак се прима. — Миленко Р. Веснић јавља, да преводи одломак из Ранкеове историје о Босни, и нуди превод за Летопис. Не прима се. — П. Кнежевићу, Љубомиру Лотићу, Богдану Добросављевићу враћају се рукописи, који нису примљени — Тако исто и Јаши Игњатовићу, који је изјавио да је он писац Патнице. —

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште у Руми). Позоришна дружина приказала је у Руми досада 4 комада. — У суботу 6. јула дало је друштво први комад: „Робијашеву ћерку" позоришну игру од Вилбранта. — У недељу 7. јула била је друга представа ван предплате: „Рат у мирно доба" шаљива игра од Мозера и Шентана. У овоме комаду видесмо први пут новога члана г Десимировића у улози ђенерала Драгића. Промишљено и озбиљно, као што то једном ђенералу пристоји, без икаквог претеривања, извео је своју улогу добро — само примећујемо на њему још несигурно кретање, које ће временом нестати. Гђце М. Максимовићева и С. Бркићева, нове чланице, нису имале том приликом веће улоге, но рећи ћемо о њима своје мњење доцније. У уторак 9. јула дало је друштво: „Наше жене" шаљиву игру од Мозера и Шентана. — У четвртак 11. јула дало је друштво шаљиву игру: „Чашу воде" од Шкриба — У суботу била је позоришна игра: „Дебора".

— У Варшави је умрьо славни пољски глумац Јосиф Ристер у 65. год. живота свог.

— У Ловани, у Швајцарској, нађена је слика, мадона, славнога Рафаила Санчија, о којој се није знало да постоји.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Изишла је 62. књига Гласника српскога ученог друштва, у којој су расправе и други чланци и две слике у прилогу. Садржај 62 књиге овај је: Енглеска, француска и српска порота, од Ј. Авакумовића (наставак). — Рамондије у Србији, од дра Саве Петровића, са две слике у прилогу. — Ко је наследник српске пећке патријаршије и коме за данас по праву припада врховно право над сарајевском православном митрополијом? Исторично-критична црта од В. С. Д. — Манастирско непокретно имање у краљевини Србији, од Богољуба Јовановића (прва половина). — Српске насеобине у јужној Италији. Први извештај члана проф. Риста Ковачића. — Скуп српскога учиног друштва, 30. јануара 1885.

Добили смо нов књижевни лист „Зету", који уређује Филип Ј. Ковачевић а излази на Цетињу. „Зета" је управо препорођена „Црногорка", која је с 25. бр, престала излазити. „Зета" ће излазити једаред недељно, и то четвртком, на целом табаку, и доносиће „производе лијепе књижевности наше у везаном и невезаном слогу, као: равне поетске саставе, пјесме лирске и епске, драматска дјела, приповијетке и т д.; доносиће расправе о појединим неосвијетљеним питањима наше историје и саопштаваће разна градива за боље познавање наше прошлости; доносиће расправе о појединим питањима наше књижевности а по потреби освртаће се и на страну књижевност; доносиће критичне претресе појединих књижевних дјела наше књижевности и биљежиће вјерно све што се у њој појави." Цена је на год. 4 ф. на по год. 2 ф.; на 3 месеца 1 ф. — Претплата из Аустро-Угарске шаље се на г. Петра Рамадановића у Котор с означењем да је претплата на „Зету". Први број „Зете" има овај садржај: Рустем и Зораб (из шах наше) — Ускок-Јанко, приповетка из црногорског живота — Сеоба Ивана Црнојевића на Цетиње. — Јаков Леопарди и његова обитељ. — Жена по Шопенхауеру. Сви су ти чланци наставци из „Црногорке". — Топло препоручујемо нашем свету тај једини књижевни лист јуначке браће наше Црногораца. Досадашњи бројеви „Црногорке" одликовали се лепим и бираним чланцима; уверени смо, да ће тако бити и у „Зети". I bonis avibus!

— У листку „Трећег Одјека" излази већ давно најзнаменитије дело Јонатана Свифта, енглеског сатиричког и политичког књижевника (1667 1745.). „Путовања Гуливерова". То је политичка сатира на оно доба у Енглеској, кад су Уелпол, Болинброк и др. управљали државом. — Заиста ћретна мисао од уредништва, да и нама изнесе то красно и чисто дело у преводу.

— Др. Јован Томић у Београду позива на претплату на књигу „Трговачко право". Цена 50 нов.

— Од књига Љубомира П. Ненадовића изашла је једанаеста свеска, са овим садржајем: Теофило, Бегунци и Кузман. Издање „Задруге штампарских радника" у Београду. Цена 1 динар.

— Драматски списи Манојла Ђорђевића-Призренца, књ. II., доштампава се. У њој је „Златна гривна" позоришна игра у 4 чина и „Динамит", шаљива игра у 2 чина. Цена 50 нов. или 1 динар. Ко наручи осам књига, добија једну на дар. Књижарама, ако за готово наруче најмање 50 књига, даје се 25%. Наруџбине прима и отправља у наточ штампарија Ф. Фишера и др. у Загребу, Прерадовићева ул. бр. 4. — Препоручујемо нашој публици та дела писца „Слободарке" најтоплије.

— Како је г. Ђорђе Рајковић покренуо нов лист, напустио је уређивање „Гласа истине". Уредништво је прешло у руке г. Саве Петровића, познатог књижевника нашег.

— У листку „Заставе" излазило је неколико приповедака славног ческог песника Јана Неруде. Добро би било, кад би се и на даље упознавао наш свет тим ческим великаном.

— Изашла је друга свеска „Priručnoga rječnika", што га издају у Осеку др. Иван Зох и Јосиф Менцин. Садржај је Африка-Александринска књижница.

— Ђуро Дежелић, негдашњи уредник „Dragoljuba" а садањи уредник „Občinara" издао је књигу „Burzanci", roman iz života hrvatskog (Загреб, цена 80 нов). Дежелић има лепих заслуга за хрватску књижевност, особито у струци новеле и песме.

— Иван Лепушић, учитељ у Бањалуци издаје дело „Slike iz Bosne". Прва свеска је већ угледала света а садржај јој је весела игра у 3 чина, из босанског живота: „Majčin amanet". Цена 20 нов.

— Прошле године славили су Пољаци тристагодишњицу свог славног песника Јана Кохановског. Поводом тим решено је, да му се у величанственом издању изнесу сва дела

на свет. Задаћу ту узео је Варшавски одбор на себе. До сад су изашле две књиге, у којима су списи Кохановскови на матерњем му језику; у трећој књизи биће му списи на латинском језику, а у четвртој књизи биће скупљен сав биографско-критички материјал о том песнику Двадесет научењака раде око уређивања тих књига, у којима ће бити првобитан текст са језикословним и историјским примедбама, и са дужим или краћим уводима, у којима ће се описати постанак ког спева и његов историјски и естетички значај. Кохановски је као песник многостручан; на сваком се пољу песништва покушао а већим делом сворио је значајна дела. Издање ће изаћи са сликом песниковом.

— Поводом прославе св. Ћирила и Методија у Велеграду поникла је мисао да се покрене свесловенски лист, у ком ће се писати на свима словенским језицима, да тако Словене зближи.

— Чески песник **Карло Кучера** написао је песмицу „Црногорка", у којој се описује жена, којој је паша дао ударити жиг полумесеца на леву руку, и која је ту руку искинула и опет одбегла.

— Од Брет Харта, који као амерички конзул у Енглеској живи, излази нова свеска приповедака под насловом „By shore and ledge".

— У Паризу се спрема потпуно издање дела **Ивана С. Тургењева** у француском преводу.

— У Јапанској се живао ради на тим, да се уведу **латинска слова** у свим гранама саобраћаја и књижевности. То би много олакшало савлађивање тог језика

— У Персији су почеле да излазе прве редовне новине, „Echo de Perse", на француском језику.

— Проф. Хенрик Брукш, који се не давно вратио из Персије, скупља своје списе о персијској књижевности и историји. И сам Шах дао му је свеску песама, које је он сам спевао; песме су љубавне, жалостиве а многе шаљиве и заједљиве.

— Виктор Иго је за сабом оставио ова дела: „Мајка", шаљива игра у једном чину; „Влажна шума" и „Гатка о мачу" су драме у дијалозима; „Можда Гаврошев брат", шаљива игра у једном чину. У „Океану" а у другом му делу у „Гомили камења" огледају се свакидашње мисли и досетке његове, ту има свачега: свихова, прозе, одломака из драма, призора из шаљивих игара, философских мисли, разговора, дистиха, цртежа и т. д. Све ће то скоро угледати света. Но тим још није исцрпљена сва оставина.

— У народној библиотеци у Милани удешава се засебна дворана „Bibliotheka Manzoniana" у којој ће ући сва дела и сви заостали рукописи тог великог талијанског песника; даље сва издања његових дела у разним језицима и још многе реликвије Манцонијеве.

— Дело Стенлијево „Конго и оснивање државе на Конгу" изашло је у немачком преводу, у Липском код Брокхауза, 2 књиге 9 фор.

СМЕСИЦЕ.

— У Риму је нађен рукопис из доба папе Сикста V. (1583–1590), из ког се видело, да је тај знаменити папа био први који је хтео да прокопа земљеуз Суечки. Што план није изведен, узрок је недостатак у новцу а још и то, што су тадашњи научењаци мислили да ће се тиме променити висине мора, средиземног и црвеног.

— У Паризу има и таквих песника, који се баве само састављањем к зв. **шансонета**, таквих песама, које се певају по кавaнама. Гдекоји од тих заслужују тако по 10,000 фор. годишње.

— У Паризу излазе новине за просјаке, и то недељно. Новине се не баве ни политиком ни књижевношћу, већ ли практичним интересима својих читача.

— Поводом 400 годишњице открића Америке, г. 1892 хоће општина Женевска да удеси изложбу разних америчких производа, и да подигне музеј, у који ће да се смести све, што је с Колумбом у свези.

ЧИТУЉА.

Гђа **Савета Димитријевићка** рођ. Рашићева, чланица српског народног позоришта, преминула је 16. (28) о. м. у Новом Саду. Покојница је приказивала важније улога а истакла се особито као певачица. Лака јој црна земља!

БИБЛИОГРАФИЈА.

На овоме месту огласићемо сваку српску, хрватску и словенску књигу, која стигне уредништву на књижевни приказ. Оцене доносићемо о онима, које иду у круг нашега рада а пре свега о оригиналима.

*

Гласник српскога ученог друштва Књига 62. Расправе и други чланци. Са две слике у прилогу. У Београду 1885.

Суламка, жалосна игра у пет чинова, написао **Фрања Кајм**, превео **Благоје Бранчић**. — Зборник позоришних дела, свеска 18 – У Новом Саду, трошком књижаре Браће М. Поповића, 1885. — Цена 40 нов.

Исправак. У 28 бр. под чланком „Стрељани" стоји погрешно „наставиће се." Ти су чланци у опште свршени.

У прошлом (29.) броју „Стражилова" под „**Афоризмима**" поткрале су се две штампарске погрешке. На страни 927 у првом реду одозго у место „који мрзе на рад у једнакости" треба да стоји „које мрзе на ред у једнакости" — а у четвртом реду одоздо изостављено је неколико речи. Цела реченица гласи „Ираклит је учио, да ваља журније угушивати неправду, него ли пожаре, и да се сваки народ треба да бори за правду као за своје градске опкопе."

„**СТРАЖИЛОВО**" излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова" у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И УМЕТНОСТ.

УРЕЂУЈЕ МИЛАН САВИЋ.

БРОЈ 31. | У НОВОМ САДУ 1. АВГУСТА 1885. | ГОД. I.

„ВЛАДИСЛАВ ПОСМРЧЕ“.

ОДЛОМАК ИЗ ТРАГЕДИЈЕ.

ДРУГИ ЧИН.

ДВОР СИЛАЂИЈЕВ У БЕОГРАДУ.

(Свршетак)

Владислав (седне).

На саму ствар смо ето дошли већ,
Рад које сам вас звао, молио.
Заиста већ је крајње време ту,
Да раздору и свађи буде крај.
Колико јада беше земљи нам
Од тога зла, то знате боље ви
Нег ико други. Јанко, отац мој,
Узалуд беше славом увенчан,
Узалуд Турком страх и божји бич,
На дому свом кад није један дан
Без уздисаја горких провео,
Видевши, да ће, чим га прими гроб.
Пропасти све што земљи стече он,
Пропасти мир и тешко створен ред.
Можда се у том он и варао
И ја сам склон да тако верујем,
И да се надам, да је раздор наш
Његовом смрћу, вашом победом
Завршен. — Сад је дош'о ред на вас,
Да трпељиви будете и ви.
Колико Јанко беше наспрам вас.
О колико би среће земљи нам
Од загрљаја оног синоћњег,
Којим сте мене посинили ви,
Колико добра било трајнога,
Да само није — —

Улрих.

Улрих притворан! —
Па ипак живи стари Хуњади
И неверица стара у теби;
Врлине узе гроб а мане све
У наслеђе на сина остави. —

Владислав.

Господин грофе!

Улрих.

Ја сад имам реч.
Ти заборави да тај свечан чин
Пред тако сјајном господом се зби.
Зар тако мало пази палатин
И римског царства кнез на своју реч?
Зар тако мало цени своју част?
Ил требаше зар таку свечаност
Осећај топли срца искреног
Очинство своје још да крунишем
Леденом, тупом једном заклетвом?

Владислав.

То можда не, ал' што ми спомињете
Неповерицу — ваљда знате још,
Да прво од вас она потече,
Да нисте хтели с краљем доћи нам
Док нисам дао реч и заклетву —

Улрих.

К'о краља да га дочекате свог'
Поданици му верни. Па шта би?!
Ко оста краљ, да л' он ил' само ти
Са ујаком ти? Шта је краљ, до роб,
Затворен вашим гостољубијем,
Окован ланцем пријатељства лажног.
Не надајте се, да ће лако он
У заборав да баци увреду,
И подмуклице да ће остати
Некажњене; па био то ма ко.

Владислав.

Не брига, не рад ваше претње страх,
Већ јад за народ раздирани наш

У срце ладни забада ми нож,
На речи таке, такав умишљај.
Сад видим да не сумњам узаман,
Да није само измишљени глас
Што многа уста крадом проносе,
Од краљевога двора на ниже
До последњега поданика му,
Сад видим да је чиста истина,
Да, поочиме, земљи овој ви
Толико мира, реда спремате.
Крај свију ваших уверавања,
И претварања, — толко га желите,
Колико исти султан Мухамед
Коме се још и данас пуши тур
У Стамболу од наших батина

Улрих.

Имаде л' таког у народу гласа,
Имаде л' тако ниског веровања,
Онда је тамо однет, расејан
Једино твојим подузимањем, —
Твој ујак, твоја странка немирна,
У овој земљи реду противна
А поред свију, и на челу свима
Ти — ничим бољи од пакосног оца,
Ти, творац свему — целој лажи тој —

Владислав.

А је ли лаж и ово? Читајте?
(Пружа му писмо.)
И то је Јанков измислио син?!

Улрих (после читања).

И то је подлост, којој равне нема,
И то је Јанков измислио син!

Владислав

А потпис?

Улрих.

Потпис лажан, неистин,
Из његова ће грла врела крв
Под правом руком, правим потегом
У истинити исправити се!

Владислав.

Шта! То ће бити палатинства плод?
То приграбљене власти срећан рад?
То земљи овој мир и благослов,
То сени Јанка славног захвала?!
О недостојни наследниче, о!
Не кужи спомен оне светиње! —
Овога часа да си бацио
Са себе чин и своја звања сва,
На јад и пропаст земљи отета,
Ти грамзивице, гујо безуба,
Ти који ничег светог не имаш,
Ти кој' би срећан био, кад би крв
К'о звер, к'о тигар пити могао,
Отпасуј одмах мач и предај се,
И да се ниси показао жив
У овој земљи, с тебе несрећној.
Под пратњом мојих људи вуци се
Онамо, од куд дође на зло наше,
У Немачку ил куда знаш ти сам;
Тек овде нема станка тирану
И грамзивоме отимању твом.

Улрих (све у већем раздражењу најпосле тргне мач и кидише на Владислава).

Проклето псето, ево мача мог,
Ал не у руку него у срце!
Последња грдња нека ти је то,
А више нећеш никог ујести!

(Замане на Владислава, но овај му дотле прискочио, извио се ударцу и десницом за десницу га дочепао.)

Владислав.

Узалудна ти претња, слаб си још,
Са Владиславом да се надмећеш.

(**Силађија** а за њим војници улазе нагло. **Балвањ**.)

Силађија.

Шта је то?
Са мачем против празнорукога!
Војници! помоћ незаштићеном!

Улрих (одступи од Владислава).

Ха! сад смо с бојом правом изашли!
Ви бунтовници, доле сабље те
И обојицу ову вежите
Па у тавницу одма са њима!
У име краља земље палатин
Ја заповедам. — Одма сви у апс!

Балвањ.

Ко плаћа, тај је нама палатин.
А ти ћеш краљу вратити се сам
Ал мртав, па се можеш жалити
На непослушност вазда, до воље.

Силађија.

Не збори ово верни Балвањ мој,
Већ Силађија, палатине!

Улрих.

Он!
Па нек и главом први плати он.
(Бије се с њим.)

Силађија.

Па сабљу чека госта драгога.

Балвањ.

Војници сложно! (Сви га нападну.)

Силађија.

Узалуд све је, смрт је извесна.

Улрих (оборио дотле тројицу)

Триране добих, али славно их

Откупих, свака главом плаћена.
У прашини се туна ваљајте,
Ви подмуклице, гадно плаћене.
Још једна рана, ал и откупа
За њу ми ево. (Убије још једног.)
Ха и пета већ.
До срца самог ова косну се,
За њу ми треба добра откупа,
Последњега ми ево ударца
За највећега овде ниткова,
За домаћина гостољубива!
(Залети се на њ)

Балвањ.

Ал' треба прво свалит' Балвања.
(Прободе га по вади.)

Улрих.

Заиста први Балвањ уже ће
За таку славу затегнути! Ха!
Требаше да сам њега смакао
Да Силаћији првенство у томе
Не гине. — Штета — штета — (Умре.)

Владислав.

Издану!

Силаћија.

Са њиме паде један тиранин!
Нек ово буде срећан почетак.

Владислав.

Нек буде наше отаџбине спас.
До крајњости смо загазили ми,
Затегнут беше да препукне чвор;
Ми мачем само дрешит' могосмо.
На добро нека све окрене Бог,
На срећу нашу, срећу рода мог.

Никола Ђорић.

ПОП ИЛИЈА И ПРОТА ДРАГАЧ.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА ЧЕСТЊЕЈШИХ.

НАПИСАО МИЛАН АНДРИЋ.

I.

Честњејши отац Илија је био парох у Т., а то није истом што год, јер, прво, Т. је „добра“ парохија, а друго, ту ти је срески суд, ту ти је порезно звање, ту спајински двор, у двору директор, ту тистартов, ишпан, вармеџки доктор, — једном речи, Т. је место, пуно свакојаких нотабилитета. А то је баш оно, што диже углед пароха т—ског пред његовим парохијанима, јер га сваки дан виђају са том господом у друштву; а код попа Илије су сва та господа — осим директора — и печена и кувана била

Мислите, да му с тога нису завидела његова околна „браћа у Христу“? — Хојхој! — Зар би се јадан од њих радовао био, да се могао подписивати: „парох т—ски.“

Поп Илија се у Т. и родио. Отац му је био онде месар, па је Ишу дао на школе, да „господин“ буде; а тадашњи поп т—ски увек је говорио Стеви месару, да ће он, чим Иша сврши богословију, с места другу парохију искати, да с тим отвори Иши пута у своје рођено место.

Стева се увек захваљивао за то попи, и поштовао га је бог зна како. Још би и то обрицао, да он неће жалити трошка, па ће и сам ићи онда владици, да попи другу парохију изради. Моћи ће он — говорио би — и две парохије на један пут исплатити, т. ј. Т. за свог сина, а једну другу, за попу.

Хјо, у оно доба је тако ишло. Ко више да владици, — онога је парохија.

Лицитирало се. А Стева месар је — богме — и могао у један мах на две парохије лицитирати, јер је био на гласу газда човек.

Кад је са женом својом на тенани разговарао се, увек би говорио, — „само да ми је доживети, да чујем Ишу, где говори: паки, паки, па би онда помислио, да сам већ у рају.“

Иша није био као сад што су деца, кад у гимназију полазе. Њему је била већ шеснаједеста година, кад је почео прву „латинску“ школу учити; али ни у гимназији, па ни у богословији никако није могао да поња, да се науком долази до господства. Он је већ од прве латинске био уверен, да се школе могу свршити и човек може господином постати и без учења, — само нек му је бабо газда.

Кад би га професор у гимназији кореo, што не учи, и рекао му, да ништа неће бити од њега, а он би одговорио: — „па ја ћу се за то опет на четир коња возити; а бабо ће ми и парохију купити, па ћу бити поп.“

То је знао, да се господа на четир коња возе.

Кад је свршио четврти гимназијски разред, Стеви месару се учини, да је то довољно науке

за попу, па га одведе у Карловце, у богословију. „Та колико их има, који су само псалтир изучили!“

Један архимандрит, професор богословије, био је земљак Стеве месара, и они су се од малена познавали. Томе архимандриту препоручи Стева месар свога сина, али ни тај није могао Ишу уверити, да човек мора и учити, ако хоће, да буде попа. Иша је знао, да му је отац грдно богат, а запамтио је добро оне очине речи — „само ти сврши богословију, а ја ћу теби већ купити парохију.“

Хм, па кад је Иша „свршио“ четир латинске школе без учења, — за што се не би могла и богословија исто тако „свршити“?

Архимандрит је на брзо сазнао то мишљење Ишино, па га је сваки дан опомињао, да учи, јер га — вели — неће ни из прве године пропустити.

До који дан ће се већ навршити година, како Иша „иде у богословију.“ На стану је био код једне удове капетанице на пијаци, баш на погледу патријаршији.

У очи годишњег испита стане Иша мало боље размишљати о архимандритовим опоменама, па му се и самом учини, као да би ваљда баш и требало што год учити.

Узме један табак од некве писане „штудије“, па седне код прозора, да учи; а да га у томе послу и какви калуђер узможе спазити, отворио је широм прозор.

Није се преварио.

Истом што се он дао читању, али под његовим прозором стаде архимандрит Н......

— Шта радиш, земљаче?

— Та ето, хоћу да учим, пречестњејши господине.

— Еј, мој синовче, у очи божића не урани прасе за божићњу печеницу!

— Ал бар се може приранити, да не цркне, — одговори Иша.

Архимандрит се окрену, па оде, а прасе — хоћу да кажем — а Иша је сретно „свршио“ прву годину богословије.

Другу годину није ни довршио, а умре т—ски поп.

Стева месар терај одмах у Карловце, где је случајно баш и његов дијецезан био.

Најпре „учини поклоненије“ код пречестњејшег господина архимандрита Н ..... као свога земљака и знанца, па му саопшти, да би његова жеља била, да владика Ишу запопи, јер сад је прилика, да му набави т—ску парохију.

Бадава му је архимандрит говорио, да то не иде тако на пречац, јер Илија ваља најпре да изучи богословију, па да се ожени, па онда ће да се зађакони, а за тим тек да се запопи. Бадава је био сав тај разговор. Стева месар се заверио, да дотле неће ићи из Карловаца, док му „његово пресјашченство“ не обећа, да ће Ишу запопити, и дати му т—ску парохију.

Мора да је тако и било, јер Стева месар трећи дан упрегну коње у кола, па одвезе свог сина из Карловаца.

Кад дођоше кући, Стеви месару прва реч је била: — „жено, меси погачу и наточи чутуру, јер сутра зором идемо ја и Иша преко Дунава у просидбу.“

Што рече, то и учини; и не прође ни шест недеља по смрти покојнога попе, а Илија је већ парох т—ски.

Парох, велим; јер како се запопио, одмах је и сињђелију добио.

Хехее — знао је то Стева месар, да не прави човека богословија попом, већ владика; само нека је човек — што но веле — „у стању.“

Илији је, као попу, прва функција била крштење. То је знак среће за младога попа.

Узме календар, да види, какво је име донео дан? — па не питајући, да ли је дете мушко, или женско, надене му при крштењу име — Симеун.

Кад однеше дете са крштења кући, а бабе, што се онде затекоше, одмах сусретоше куму са питањем: „какво је име дао попа?“

— Симеун — одговори кума.

— Јух, жалосна мајци! Женском детету име Симеун!

— Носи га натраг, нек га на ново крсти!

Кума се окрене, па хајд с дететом натраг попи.

— Ево доне а сам, попо, дете, да га из нова крстиш.

— Кога ја крстим, онај је докрштен. Ко је видео, једно дете два пут крстити?

— Ал дете је женско, а ви сте дали име Симеун.

— А оно нек буде Симеуна, кад је женско. Хајд' с богом!

Кума однесе дете кући, и каже, да није више Симеун, него Симеуна. —

На скоро за тим умре жена Панте Рибаревог. Друга ће дакле функција попу Илији бити погреб.

Панта Рибарев је био газда човек. Ту се

слегло на погреб и старо и младо, јер се знало, да ће се за даћу Пантине жене у девет кућа пећи лебац.

Мртваца опојаше на сред дворишта, па се жалостан спровод крену пут вечне куће.

Кад дођоше до гробљанских врата, поп Илија уклони се на страну, па стаде свлачити одежду.

— Шта, попо, зар ништа више? — питаше зачуђено Панта Рибарев

— Ништа, Панто!

— Ао, та то је онда наопако!

— Немој наопако; него гледај, како други крстови стоје, па је тако положите.

Панта Рибарев није могао од терета на то ништа да одговори, већ оде за сандуком кукајући до гроба, где му жену и без попе укопаше.

Врло му је тешко пало, да се на његовој мртвој жени таква срамота догоди.

Није шала, — без последње молитве сахрањена!

Тако је зажалио на новог попу, да га ни на даћу није звао; а сутра дан одмах оде грку Спири у дућан, који је у осталом већ све чуо, да му се потужи.

Грчки дућан, — то вам је права касина, па био на селу, или у вароши.

У грчком дућану наћи ћеш од јутра до мрака по неколико њих, што на вазданицу онде зевају и пљуцкају, чекајући, да когод дође, па да га питају, шта има ново, или — да га оговоре.

Ти људи — били они у капуту, или у гуњцу — слабо кад, или баш никада не читају новине, али за то опет знају, и шта је цар вечерао.

Ту ти се решета и попа и учитељ и кнез и владика и звонар и — свако, ко им само на језик дође. — Сваки ти од тих зевача познаје све муштерије гркове. Зна, који купују за готово, а који „носе на књигу,“ па и то, колико је која муштерија дужна грку.

Ма да не зна сваки од њих прочитати, шта оно пише на фиокама у дућану, — за то опет зна, у којој стоји бибер, у којој цимет, у којој шафран, и све редом. Ако нису све фиоке пуне, — знају и то, која је празна, ма да стоји на њој цедуља прилепљена, и на цедуљи немачки написано: „Koffe“.

На селу још и то бива, да ће који од тих вазданџија — ако је грк у послу — ужрнати му соли, утуцати бибера; а у вароши ће послужити по коју муштерију. И ма да ти људи грку доста пута сметају у дућану, опет их за то радо гледи, јер чим који уђе, још није ни „помоз' бог“ казао, а већ ће какву новост приповедити; а грку је у крви, да радо слуша новости.

Ако је грков дућан на каквом друму, тај у том погледу више вреди, него каква маловарошка касина, јер ту се онда и више света окрене, а то се већ по себи разуме, да се у таквом дућану и више новости чује.

Грка Спире је дућан један од оваковпх, јер лежи на сред Т. на царском друму. Није чудо дакле, ако је одмах после погреба чуо, да је Панте Рибаревог жена без последње молитве сахрањсна.

Грк Спира је већ од неколико година у завади са Стеваном месаром, па је с тога мрзио и на сина му, на попа Илију.

Кад Панта Рибарев уђе у дућан, грк Спира га с места предусрете:

— Но, Панто, и ми имамо попа, да све плачемо.

— Бог ме је он мене осрамотио — одговори Панта невесело.

У дућану је још био Јова бербер, кројач Неца, Ђођа опанчар и неколико гуњаца. Ови само климнуше главом на Пантине речи, али грк Спира ће и даље:

— Бре, да сам ја с тобом, Панто, не би то на томе остало.

— А шта му могу?

— Шта? Ја би га тужио! Најпре би га тужио проти, па онда владици, па баш и самом митрополиту.

— Тако је. И ја би га тужио, — додаће Јова бербер.

— Е, а ко га не би тужио за такву, реци, ствар — доврши Ђођа опанчар.

— Проти? владици? митрополиту, велиш, да га тужим? — питао је Панта Рибарев.

— Проти, да; владици, да; па чак и митрополиту! — тврдио је љутито грк Спира.

— Та неће врана врани очи копати! — рече Панта.

— Ал, море, видиш ли ти, да тај наш поп, кад крсти, не докрштава, а кад сахрањује не допојава. Нису то мале ствари. За то још може бити и обријан. Бре, само да сам ја с тобом, не био поштен трговац, ако му не би показао.

У то уђе једна слушкиња с котарицом на руци.

— Молим вас, дајте ми једну вунту ше-

ћера и једну свећу; за три грошића зејтина и по фунте соли, па ево књиге, па запишите.

— Ево све; него поздравите господина доктора, да је већ одавна наступио други месец, па би ваљало срачунати.

— Хоћу. С богом!

— Је-л прешло већ преко десет воринти — запита иронично Неца кројач.

— Ех, мора бити већ и петнајест — примети Јова бербер.

— Тако, богме, мој Панто, — настави пређашњи разговор грк Спира — тужити треба њега, и то с места, јер ћеш после још ти бити крив. Ал, знаш, проти се не иде с празним рукама. Који дукат, једно назиме, или тројка доброг вина, па да видиш белаја од попе.

— Хм, хм, — мислио се Панта, — добро ти и говориш, Спиро. Морам ја њему показати, па — макар и вртаљ земље пукло; ал знам, да неће више тако саравњивати.

(Наставиће се.)

СНОВИ, СНОВИ!...

НОВЕЛЕТА ЂУРЕ ПОПОВИЋА.

(Свршетак.)

Неколико тренутака за тим био сам у својој соби, и задовољан и зловољан. Шта је само хтела? Да ли је озбиљно баш тумачила мој сан, који није ни постојао или се тек титрала са мном. Нисам могао веровати у збиљу њених речи, па опет!... Да ли да сањам сутра опет? Не, не. Мораће приметити да лакрдијашим. Па онда, зар бих и могао се претварати, кад је она близу мене? Она! Та не знам ни како изгледа; је ли лепа или не. За цело није лепа, кад тако јогунасто крије лице. Али појава, тај струк, та коса, па тај глас! Ох тај глас!.... Али, она је и оштроумна, па је за цело разумела, шта сам хтео рећи, кад сам је у описивању оне „непознате госпе“ поправљао. За цело је разумела, да сам мислио њу — па ипак, како се чинила невешта мојим речима. Не, не може веровати ни у своје речи а камо ли у моје, да ми је сан заиста био такав, како га је описивала; можда и сумња, да сам и спавао. Њене последње речи биле су и загонетне и јасне. Да премишљам! Не, боље ће бити да пречекам до сутра, па ће ми се можда загонетка решити и сама.

Сутра дан у своје време био сам опет у башти. Нисам ни дошао до оне сенице а сретнем се с мојом белом госпом. Поклоним се и станем.

— Јесте ли премишљали? беху јој прве речи.

— Нисам, нисам могао, одговорим јој.

— А како то?

— Мислио сам и сувише на вас; та ви сте загонетка и сами.

— Смета вам ваљда вео?

— И тај; али не толико, колико што сте ви сами непојмљиви за мене.

— Мислите моју ћуд што се тиче снова?

— И то; али ви сами баш, ваша појава, ваша личност.

— Још сте неуки у женскоме свету; али да, ви рекосте да немате љубазнице.

— Нисам је никад ни имао.

— За иста! Чисто не верујем.

— Уверавам вас.

— Чудновато, шапта‹л›а је госпа. И ја бих шаптао то исто, да је била истина.

— Али не појмим, настави. Млад човек, ђак, па да није никад....

— Ах, кад би ми се на јави указала она госпа, коју сам јуче гледао у сну!

— Зар бисте се могли заљубити у њу? запита ме и окрете се к мени.

Чинило ми се, да јој је глас у тај мах био подругљив; можда сам се и варао, не знам.

— Та већ сам заљубљен, рекох живо.

— Тако брзо!

— Слушао сам и читао сам, да ту нема премишљања, да је љубав елементарна појава, и ког завитла, да му нема станка осим прелома. Напустио ме је мир; дању и ноћу мислићу само на ту дивну жену.... а шта ће бити успех неодољивој жудњи мојој, реците ми, госпо, ви!

— Немојте очајавати, рече и глас јој задрхта. Задовољите се за сада са сном, са идеалом.

— Бојим се, бојим, да ће и ово овде остати сан...

— Али као сан на јави.

— Да ме бар што год подсети на њега

— А умете ли чекати?....

Те речи, изречене неописано меким гласом, узбуркаше ми све осећаје. Крв ми појури у главу.... поноћ, башта а нас двоје сами самцити!

Ах, не нас двоје; ја сам стајао сам самцит а ње нигде, нигде! Ухватим се за главу, појурим напред . . . . па застанем. Ах, та нико не сме знати, да сам се разговарао с њоме! Али где је? . . . . Остави ме ту, да већ сад отпочнем оно чекање.

Сутра дан сам био зловољан а и жељан. Вина сам пио мало, ручао сам још мање а римско право, — ех! ко би још мислио и на римско право!

Једва сам чекао, да се спусти нојца, она блага, тиха нојца, за коју незналице веле, да није људима пријатељ.

Као обично, спустим се и сад с прозора у башту и упутим се сеници, у нади, да ће ми се једном разрешити загонетка. Кад сам био већ близу ње, спазим на клупи своју белу госпу; дођох ближе и тек сад приметим, да је спавала.

— Охо, помислим у себи, та ова хоће баш да настави шалу! За цело спава сад тако исто, као год што сам спавао и ја пре две ноћи. Зар мислиш, госпо, да ћу веровати у твоје спавање! Али ипак, хајд да се чиним невешт. Пристаћу на шалу.

Приступим лагано и почнем дизати вео са лица њеног. Госпа се није пробудила. Постанем смелији и подигнем вео са свим . . . . било је лице, које човек ни на самрти не може заборавити. И нехотице сам се спустио на колено, очаран, занешен — ах! та ни у најранијој младости својој нисам с већом побожношћу клечао пред иконом, као сад пред овом дивном женом; чисто ме је збунио одсјај чаробне лепоте њене. У мени је дрхтао сваки живац, нисам био у стању да се макнем, и у пребујној жудњи својој једва сам могао да сагнем главу и да јој целивам белу руку. Није се тргла; али сам је тргао ја, јер сам се уплашио од своје смелости. У лице јој нисам смео погледати, бојао сам се, да ће ме можда у сну спазити.

Тада, у часу, кад нисам знао шта да радим, шта да мислим, трже се бела госпа. Подигнем своју главу и сусретнем се с њеним пуним погледом . . . . ах, тај поглед!

— Зар ми тако с лица проучавате сан? рече тихо и благо.

— Опростите! отело се из мојих уста

— Заспала сам и нехотице, настави госпа таквим истим гласом, а ипак у нади, да ћете доћи, да ми читате сан с лица. Али као да се нисте тиме бавили.

— А зар сам могао, рекох, бавити се пустим сновима, кад ми се почело у срцу да ведри! Та сан, ма како био диван, не може бити лепши од оваке јаве. Сад знам шта је љубав…

— Знате? рече а глас јој дрхташе.

— Знам, тако ми те лепоте ваше!

— Па то се онда могу поносити, да сам ја била прва, која вас је научила љубити.

— Ах! Зар је љубав тек само чежња?

Очи јој постадоше влажне; лагано се саже и пружи ми руке своје. У мени се мрсила памет, ја нисам знао шта све бива са мном; толико само знам, да сам је чуо шаптати: А умеш ли ћутати?

Дошао сам опет к себи, кад сам се у сеници нашао сам. Шта је то с тобом? питао је неки тајанствени глас у мени. Ја му нисам знао дати одговора; у превеликој срећи својој нисам имао каде ни да мислим, и тек кад сам се сутра дан пробудио у кревету мом, поче ми призор од прошле ноћи бивати све јаснији и јаснији.

Са ускликом сам скочио на ноге — сирото римско право! Али за што си баш тако сухопарно!

Од те ноћи није прошла ни једна а да се нисам састао са својом белом госпом. Све мишљење своје спојило се у мисао: кад ће се опет спустити мрак!

А каква ли је била она, кад смо се састали!..

Три недеље је трајало то заношљиво стање. Једног јутра унесе ми служавка писмо; дечко јој даде, рече.

У чудној слутњи, о којој нисам умео себи дати рачуна, отворим писмо; једва сам га дочитао до краја. У њему беше ово: „Ако је било среће, било је доста. Нисам те научила читати снове с лица али сам те научила љубити. Па зар није то права срећа?! Немој распитивати за мене. Од данашњег дана не познајемо се више. Ја сам те љубила и љубим те још једнако; али и највећој срећи мора бити краја. Ако можеш, заборави ме.“

Потписа није било никаквог.

У први мах сам клонуо; али на скоро овлада нада мном бесно очајање.

— Да је заборавим! А зар могу!

Цео дан сам седео у својој соби и тек кад се спустила нојца, одем у башту, да у сеници просањам будне снове. Дуго сам седео тамо, дуго. Све што сам проживео у ово последње доба, низало се пред отвореним очима мојим —

ах, та било је све дивно, све заношљиво! Сутра дан сам се одселио и ја.

*

Те зиме гонила ме је нека слутња да идем у позоришта и на јавне забаве, а све у нади, да ћу је ипак где год наћи. И нисам се преварио.

На игранци под чувидом, и то у опери, састао сам се с њоме.

Шетао сам се по тој големој дворани сам, без свога друштва. Чувида је било лепих, врло лепих; али мене није занимала ни једна. Станем мало у прикрајак, да могу боље посматрати шумни збор, кад у једаред осетим, да ме неко лако удари по рамену. Окренем се: преда мном је стајала маска-домино. Погледим јој у очи, али у тај мах чујем да ми рече, да будем миран.

Тај глас! Па баш кад шапће! Рука ми се задрхтала, стајао сам мирно, а нисам ни знао, шта се деси у тај мах.

— Памтиш ли добро? рече ми тихо.

— А ко би заборавио највећу срећу; та ње ради дошао сам овамо.

— Сећаш ме се дакле?

— Док је живота у мени, нећу, не могу те заборавити!

— Било је лепо доба....

— Најлепше, што сам га проживео!

Она се задрхта.

— Па реци ми, данче мој, ко нам крати срећу и на даље! рекох у буђено.

— Не питај, рече лагано, не могу ти рећи.

— А за што?

— Моје си писмо ваљда добио?

— Носим га уза се као аманет, ма да ми је порушило срећу.

— Што ти је рекло писмо, могу и ја само рећи: заборави ме!

— А зар је то тако лако?

— Мора бити; шта више, молим те, да се и уклониш одавде.

— Али један састанак, један само!

— Не, не, никад више. С богом, дико моја!

Нисам имао више каде да јој одговорим — стајао сам опет усамљен, са још жешћим болом него пре....

Са тешким уздисајем пођем изласку. Али ту се окренем још једаред и прелетим очима целу дворану.... и у мало што нисам кликнуо од веље радости: та ено је, у оној ложи, а поред ње нека седа мргода....

И сретан и несретан дошао сам кући. —

Кад је огрануло опет лето, потражио сам исти стан у селу. Моје собе биле су до душе празне, али у првом спрату седела је велика породица са много деце. С њоме нисам имао никаква посла....

СЛИКЕ ИЗ НОВИЈЕ ИТАЛИЈАНСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ.

II.

За вријеме политичког ропства у Италији, не само земље, слобода и благостање бијаху повластице ограниченог броја људи; него и образован ст, та племенитија благодат човјечијег рода, бијаше својина привилегисаних особа, којима једино бијаху намијењене књижевне и умјетничке насладе. Тога ради и књижевни језик, чамећи у рукама једне цигле касте, каоно ти кад му се пресуше природни извори, постаде неком врстом учене писмености, испрекићене аркајичним фразама и латинштином. За књижевном и знанственом софром не бијаше простоме народу мјеста: а то су захтјевала времена. Отуда језик и књижевност, у којој народне потребе и тежње; у којој жалости и радости ниског пука не налажаху никаква одјека.

Али кад се земаном народ освијести и погледа у брк својим тлачитељима, те забиљежи својом и туђинском крвљу сопствена права, он тад у једно прокрчи пут и новој књижевности; академична литература, која се бијаше развила без обзира на туге и надежде страдајућег пука, стаде мало по мало изнемагати. Млади нараштај узе да слави препорођену отаџбину новијем и природнијем језиком; језиком свакоме приступачним, јер свакоме разумљивим.

Ово бјеше најпрви и најсвечанији корак к модерном реализму: јер под овијем именом нити хоћу нити могу да означим друго, већ повратак забасале умјетности на природност и простоту, и свеопћу нужду да се ствари онако представљају, као што су заиста, а забатали празна реторика, која изопачује мисли и осјећања.

А у томе је највећма гријешила стара италијанска књига, особито поезија, која, док би се служила преобилно богатијем материјалом фраза и готовијех реченица, сакатила би мисао и убијала свако надахнуће, претрпавајућ стихове митологијским успоменама из домаће књижевности класичне.

Александар Манзони, својим дивним романом I Promessi Sposi (Вјереници) бијаше давно утрьо пут новој прози, али поезија не могаше још да се ослободи академичних правила, не могаше још да удари оном стазом која срцу води. Човјек, који је највећма допринио — можда више и од самог свог учитеља Кардућија — да се италијанска поезија „школскијех“ окова отресе, то је за цијело пјесник Олиндо Гверини, у књижевности познат под именом Лоренцо Стекети. Он је не само разузлао пјеснички језик од ненаравних транспозиција и латинских конструкција, него је у италијанској поезији обновио угашени дах живота и нагнао китице да унутрашње трептаје душе изражују искрено, простодушно, наравно.

Год. 1877 изађе накладом Николе Заникелија у Болоњи укусна књижица у малој шеснаестини, печатана на папиру chamois, а под насловом Postuma (Посмрчад), спјевао Лоренцо Стекети.

Ко бијаше тај Стекети?

Нико му дотле не бјеше за име чуо. Они који најпрви књижицу отворише, остадоше запањени чудноватијем предговором. У њему доктор Гверина — тобожњи пријатељ и рођак упокојеног сачинитеља — приповиједаше трагичну смрт умишљеног пјесника, младог стојика, умршег од сичије у 30-тој години живота, којему приписиваше очинство пјесмарице. За неколико дана милосрдне душе не престадоше нарицати над клетом судбом појађелог младића, а вјештији људи жалити што им худа смрт бијаше уграбила једног велеума. Грехота! — вељаху — бијаше у њему заметак правог модерног пјесника! Чудне простоте у излагању и језгровитих ли мисли! Искрена ли надахнућа и дивне ли сјетности!

„Умирем. Шева поје — облијетајућ лакијем крилима пространа небеса, — а млако јесенско сунашце — распршава јутрњу маглу.

„Са узораног поља — суче се топли дах живота; — — умирем: шева припјева — а у даљини мучу јунице

„Рујну вашу одору; — зимске ружице, ја видјет нећу; — месо се моје распада . . . — Сутра се на провор вратит нећу “

Овијем стиховима пошљедње странице, које преводимо у рђавој прози, те који нас и нехотице потсјећају на дивну Бранкову елегију: Кад мнидија’ умрети, затвараху растужени читаоци Стекетијеву пјесмарицу, а читатељке не могаху да сузе устегну. Ама не прође много времена, а оно пуче глас: Стекети није никад битисао, и зато нити је могао умријети од сичије, нити од какве друге болести; аукторове лијепе пријеваре није нико други већ др. Олиндо Гверини, онај исти те је написао предговор, момак здрав и чио, а при том ожењен и бабајко. И ето вам од једном дра. Гверинија разглашена с краја на крај Италије.

Али уз оглашеност дођоше и непадаји критике. Вјечити Аристарси оптужише пјесника да је неморалан, јер да у својој природности, у своме реализму, не лучи врлину од опачине, добро ода зла, те да његове пјесме кваре младеж, трују књижевност и т. д. — До душе, Олиндо Гверини бијаше написао неколико (иначе изврсних) стихова, који се невинијем цурама не могаху препоручити; али, боже, чудне граје! Они исти, који у мртвом Стекетију бијаху оплакали пропалог генија, нападоше сада на жива Гверинија, као на ширитеља *порнографије*. У ствари шта бијаше пјесник представио у својијем Postuma? Психолошко стање једног сиромашног младића, без вјере, без жарке љубави, без великих одушевљења, болесна душом и тијелом, сјетно заљубљена у природне љепоте и у женска лица. Еле, не да се порећи, Лоренцо Стекети, сликајући сама себе, бијаше насликао модерног човјека. Јер није куд камо: постоји ли дандананас таков психични појав, или не? Постоји, нема сумње. Ко год сам себе добро испита, наћи ће у својој души заметак Стекетијеве болести. У овом је дакле немоћнику оличена морална болест, која дан данашњи већину муодави; по том је Стекети законити нашњедник Бајрона и Хајне-а, а кад смо признали „*Дон Хуана*“ и „Buch der Lieder“ морамо такођер признати и његову пјесмарицу. Карактеристика нашега доба, то је љута двојба и несталност душевна. Човјек је оборио знаношћу стара вјеровања, и гледа немирно на будућност; час му око заблиста пуно наде, а час у њему преотме маха скептицизам. То унутрашње расположење, та протусловја душевна саздана су управ мајсторски у посмрчади Стекетијевој, који на једном мјесту, свађајућ љубав на пуко задовољење физичних пожуда, својој драгој овако бесједи:

„Нећу да знам шта се крије — под власима што пољубац мој цјелива — ни тајиш ли, дјево, у грудима — од светице срце ил’ од проклетнице.

„Што ја марим ако си ме грлећи — кад и када можда преварила? — На што да проучавам нарав — љубавних тренутака којим си ме усрећила?

„Ја не питам да ли у попитом вину — бјеше смијешано какво погано пиће; — твоје ми се вино допало, е бјеше добро.

„Нећу да знам докле си невина. — Љубљасмо се жарко читав сат, — бијасмо сретни скоро цио дан и то је доста.“

Читајући овај сонет, у ком се чисто зрцали патолишки осмијех модерног епикурејца, срце ти се лијепо стеже промишљајући на толику разочараност садашњих нараштаја; али преврни само неколико страница, па ћеш затећи младог пјесника,

сама у гори, гдје своју отсутну љубав оплакује, и на једној стијени урезује слиједеће ријечи:

„Ој ви, које овдје пут нанесе – да покоја тражите — гдје је дубрава гушћа а бистрији извор, – ој ви, заљубљене душе — смилујте ми се! Сједим покрај пута — тужан и осамљен; — ах тешки су, браћо, јади моји! — Смилујте ми се! Ја не љубим.

Превео сам ова два кратка саставка, да ш њима покажем једну од многих пјесникових антитеза; а сличнијех прелазака има у Стекетијевој поезији до миле воље. Са најраскошнијег сензуалног појка, прећи ће вам он на најсјетнију, најблагороднију чежњу за идеалном љубави; а какав је in puncto amoris, такав је у свачему.

Али кратковидни италијански критици, у мјесто да подвргну свестраној анализи грдну пошаст којој бијаше подлегао сиромашни Лоренцо, насрнуше, како рекох, на дра Гвернија, предбацујућ му „неморалност.“ Њихово гракташе даде повода љутој полемици, у којој се присташе *реализма* и такозваног *идеализма* раздијелише на два табора. Том приликом издаде Гверини своју *Нову Полемику* (Nova Polemica), оштру филипику проти домаћијех надрикритичара, која се састојаше дијелом из *прослова* у прози, а дијелом из ките новијех пјесама полемичне нарави. Ово дјело не постиже једнаки успјех, као Стекетијева *Посмрчад*, а то, јер сада свак знадијаше да је сачинитељ жив; но ипак нађе у интелигентној публици топлог одзива. Ускрснули пјесник казиваше свакоме у брк своје разлоге, смијући се у лице лицемјерцима и будалама. У једној пјесми својој, *Вили*, овако се ратоборни поета руга својијем опадачима:

„Јадна Вило моја, рекоше ти псовку — с којом се срамотне жене бруче — с тога што те у једном сонету виђеше голу — без лажног смоковог листа.

„Ал се, Вило, ипак мени враћаш — и срцу, које те жуди, једнако указујеш — и допушташ да наслоњен на твом крилу — сањам о слави мојој

„Када стане отпадати лишће — а коледар навијести први снијег, — обући ћеш, моја зимоморнице, дебљу сукњу — и љепоте опет скрити, које гледах наге

„Ипак, гдјегод, кад ми у очима — прочиташ молбу, смиловаћеш се мојој муци; — и скинувши клету рукавицу, пружићеш ми голу руку; — али пази! само руку: даље не да критика.“

Жалим у велико што сам принуђен да својим неотесаним пријеводима ова ремекдјелца изопачујем. Оригинални облик Стекетијевих пјесама наличи сливеном мједу или злату. Ко их није у извору прочитао, не може да себи представи ритмичку углађеност стиха, лакоћу и очевидност сликања у овијем пјесмама. Дан данашњи се, богу хвала, ремек-дјела више не просуђују мјерилом извјесних правила моралног законика; јер права ремек-дјела вјечно живе, а морални се назори мијењају. Но, у овијем пјесмама не вријеђа стид ни оно што је (рецимо тако) разузданије, јере стијеца особиту вриједност сатиричном намјером, и јер се за Стекетијем крије др. Гверини, др. Гверини човјек и грађанин.

Иначе, успркос глупијем клеветама и безумнијем нападајима, Стекетијев реализам стекао је мноштво привржееника и предобио за се све оно што се заноси за истином и љепотом.

Бадава! крв није вода, и нови нараштаји, који добро знају да књижевност треба да је вјерно огледало тенденција, порока и врлина цијелог једног доба; нови нараштаји пристају заносно уз реализам, тврдо освједочени да он биљежи напредну тачку новијех времена.

А у јуначкој борби за превласт реалистчне школе у Италији, др. Гверини заслужио је одиста златне мамузе.

Марко Цар.

КЊИЖЕВНОСТ.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

СОЛИДНОСТ КЊИЖЕВНОГА РАДА Г. АРХИМАНДРИТА ДУЧИЋА.

„Ја несам видио човека, који би умео да са тако мало умнога капитала, и са тако мало труда, истера тако велики, управо зеленашки интерес у реномеу јавнога радерника, као што је архимандрит Дучић.“

Овако је г. Владан Ђорђевић у својој брошири „Племенити граф Нићифор Дучић, херцеговачко-црногорско-јаворско-београдска приповетка XIX. века, Београд 1880.“, карактерисао г. архимандрита Дучића, и заиста, ако се за иког, то се за г. архимандрита Дучића може рећи, да је он са мало умнога капитала, са мало труда, не само знао, него да и дан данас зна велики или управо зеленашки интерес у реномеу јавнога радерника, пре на политичном, војничком и књижевном пољу, а сада на просветном и књижевном, да истера.

Да г. архимандрит Дучић не располаже великим умним капиталом, да нема тако рећи

скоро никакве спреме, а најмање онолико и онаке, какве би требао да има у данашње време, то као председник одсека за науке историјске и државне српског ученог друштва у Београду, то као библиотекар народне библиотеке у Београду, то као потпредседник просветног савета у Београду, о томе може само онај посумњати, који из ближе не познаје са свим површно знање г. архимандрита Дучића и који није читао његове књижевне саставе, или ако их је читао, не зна их сам оценити као што треба, него држи, да, кад у „Гласнику", где најрадије г. архимандрит Дучић даје своје умне производе, изиђе који чланак од г. архимандрита Дучића, да тај већ тиме и ваљан мора бити.

Ко пак познаје изближе сасвим површно знање г. арх. Дучића, ко је не само читао његове књижевне производе, него их је у стању и оценити као што треба, тај се морао и мора чудити тој срећи г. арх. Дучића, да су њега не само многи држали, него да га још и дан данас многи држе за учена човека, који је дорастао за оне књижевне радове, што их је он до сада предузимао.

Тако исто, ко изближе зна и познаје, ко је и шта је све до сада радио г. арх. Дучић, тај се морао и мора дивити и чудити тој срећи г. арх. Дучића, да се још и данас и после поменуте брошире г. Владана налази у српству људи, који г. арх. Дучића држе за човека, који има велике заслуге по српску ствар, те да је он због тих заслуга и с правом заслужио данашње место, за које врло добро рече г. Владан у поменутој својој броширн, да посао, скопчан с тим местом т. ј. библиотекаром, г. арх. Дучић тако отњуд не зна, као што он, т. ј. г. Владан, не зна кондаке, стихире и тропаре.

А што су многи г. арх. Дучића држали и што га и дан данас држе за учена човека — о његовим заслугама по српску ствар нећу овде ништа ни да говорим, јер те је његове заслуге г Владан у поменутој својој брошири достојно описао и оценио — то се има врло много приписати и нечувеној дрскости г. арх. Дучића, да је он у стању писати и говорити о стварима, о којима ни појма нема, или оним питањима, за која је нешто од других начуо, па њихове мисли брже боље као своје износи на јавност.

О истини ове наше тврдње ради смо овде коју више проговорити, па нек поштовани читаоци овог листа пресуде, да л' је иста наша тврдња основана или не.

Како је после берлинског мира наступила тишина на политичном зренику, те не беше изгледа, да ће скорим доћи време, да г. арх. Дучић, који је душом и телом војник, и опет командује хиљадама својих храбрих Херцеговаца, Црногораца и Босанаца; да му ханџар и опет буде крвав до балчака проклетом турском крвљу; да му и опет звижде око ушију турски куршуми; да га и опет позове господар и краљ да исуче своју бритку ђорду, па да иде с њиме на Косово да свети цара Лазара; како не беше изгледа, да ће скорим и опет требати свога војводу Саву од Неманигденишта, те да га као негда и опет шиље прерушена по свој Босни, Херцеговини, и Старој Србији, и да од првих људи из тих крајева донесе и опет г. арх. Дучићу поруку, да што пре дође у њихову средину (види II. главу речене брошире г. Владана): то г. арх. Дучић, као пријатељ народни, не желећ проводити време у беспослици, одао се са свим на књижевно поље, и од берлинског уговора до данас, ретко изиђе који „Гласник" српског ученог друштва, а да у њему не буде који састав г. арх. Дучића.

Тако је у 60. свесци „Гласника" изишао чланак од г. арх. Дучића под насловом: „Оцјене и прикази књига", и то под I. оцењује и приказује „Зборник правила светих апостола, васионских и помјесних сабора и светих отаца, која су примљена православном црквом," што га је с грчког превео др. Никодим Милаш, архимандрит и професор, а под II.: „Канонско начело православне цркве при разрeђивању црквених власти. К питању о јерархичном положају сарајевске митрополије," такође од истог г. Милаша.

Како оцена и приказ под бр. II. има своју историју, то ћемо прво проговорити нешто о оцени и приказу под бр. I., а за тим ћемо описати историју оцене и приказа под бр. II.

I. На наслову самог реченог Зборника правила г. Милаш рече, да га је превео с грчког, те по томе, сваки онај, ко је намеран да исти Зборник оцењује, мора пре свега знати и сам грчки, и то не којекако, него савршено, јер само такав је у стању да оцени као што треба исти Зборник.

Кад би се пак усудио ко да оцењује исти Зборник, а сам не би знао ни речице грчки, зар то не би био да се најблаже изразимо највећи абсурдум? Па се у српству ипак нађе

такав детић, и то нико други, доли главом г. арх. Дучић!

И кад не бисмо зна и, да је г. арх. Дучић свршио само 4 разреда гимназијска и богословију у Београду, у којим заводима није имао прилике ни да омирише грчки језик, а за оних 15 дана, што их је 1882. провео у Светој Гори, идући у Цариград по св. миро (!!!), није ваљда могао научити толико грчки, да може оценити преведен с грчког Зборник, опет бисмо видели по наслову Милашем преведене књиге, који је наслов г. арх. Дучић грчки навео, с каквим знаоцем грчког језика посла имамо.

Како су год оном слагачу у краљевској српској штампарији, који је слагао г. арх. Дучића оцену и приказ превода Милашева, грчка слова хијероглифи, исто су тако хијероглифи и г. оценитељу поменуте књиге. Јер како је слагач наслов књизи сложио, онако је г. оценитељ и оставио. Колико речи у наслову, онолико и погрешака. По нека реч има три акцента. Колико је тежак онај оценитељ превода с грчког језика, којем не боду очи три акцента какве речи грчке, знао би оценити и наш трећошколац карловачки!

Вредно је да се овом приликом констатује, да нико не воли тако парадирати са грчким и латинским наводима као они, који појма немају о грчком и латинском језику, а који су овамо кроз и кроз уверени, да је бесмислица учити те језике у гимназији. Нарочито књижевници наши у Србији, чија је најслабија страна незнање старих језика, врљају у својим „списанијама“ грчке и латинске наводе у тако великом броју, да загледавши у коју књигу њихову мораш помислити, да имаш пред собом какво дело Шафариково или Миклошићево. Колико вере заслужују грчки и латински наводи, које наводе у својим делима многи наши књижевници у Србији, показао је г. Иларион Руварац у претходном приказу Срећковићеве српске историје.

Доиста, било би већ крајње време, да какав компетентан судија in Graecis et Latinis, н. пр. професор Туроман, изнесе на среду сву лаж и обману, што се чини са латинањем и грковањем у Србији. Јер не учити ни грчки ни латински у школи, а после ступивши на књижевно поље разметати се наводима из књига, грчки и латински написаних, само заводи, обмањује и деморалише омладину српску.

Који ђак у Србији, узев у руке поменуту г. арх. Дучића оцену Милашевог превода Зборника, неће у себи овако помислити: „Ето и арх. Дучић, који у школи није учио ни грчког ни латинског језика, оцењује красно преводе грчких књига, и кити своје радове књижевне грчким и латинским наводима. То знање старих језика, може човек, као што је сасвим јасно, хоће ли само, прибавити и после, кад изиђе из школе. Баш је безуман онај свет, у чијим се школама муче ђаци учењем старих језика.“

Није ли овако мишљење логична последица латинања и грковања многих наших књижевника у Србији, који су, кад су ступили на поље књижевно, савладали тобоже и тај недостатак, што га је школа оставила у њиховом образовању? Не чини ли се подржавањем и утврђивањем оваког мишљења највећа штета народној образованости?

Кад дакле као што рекосмо г. арх. Дучић не зна грчког језика, зар је онда чудо, што он у оцени Милашевог Зборника и није ништа друго рекао, до ли само садржај истог Зборника навео уз ове своје примедбе: 1) да је превод на више места нејасан; 2) да је стил у опште тежак и рапав; 3) да језик није доста чист; 4) да је правопис где-где погрешан; и 5) да је изостављено са свим правило картагенског помесног сабора при Кипријану, који се находи у атинској „синтагми“, из које су иста правила преведена. (Г. Милаш сам је навео разлоге, зашто је исто правило изоставио, и овај недостатак није тек г. арх. Дучић пронашао!)

И кад за исти Зборник г. арх. Дучић у својој оцени само ове наведене примедбе наведе, без да је и један пример навео, из ког би се у истини увидети могло, да је превод на више места нејасан, да је стил у опште тежак и рапав, да језик није доста чист и да је правопис где-где погрешан: па имаде образа и смелости даље рећи и ове речи: „Пошто сам дакле овај Зборник правила светијех апостола, васеленских и помјесних сабора и појединих светијех отаца свестрано (!!!) размотрио и пажљиво (!!!) проучио онако, како иште његова велика вриједност и учење св. православне цркве (!!!)“ — — онда ваистину мора човек доћи до тог уверења, да г. архимандрит нема појма о књижевном моралу.

Загледајмо даље у солидност књижевног рада г. Дучића.

Као што је познато, књижевни пустолови у опште без разлике ма којој народности при-

падали, одликују се нарочито тиме, што н. пр. онда, кад нешто из туђе литературе у своју преносе, обично бирају за превод књиге, које имају најкрупнија и најнаучнија имена, и које дабогме не разумеју. Тако вам један, који још ни праха школског није са себе стресао, преводи Дреперову „Историју умнога развића“, други, који такође још школског праха није са себе стресао, преводи: „Увод у историју енглеске цивилизације“ (види 60. св. Гласника бр. 5. записника састанка одсека за философске и филолошке науке), трећи опет тако штогод замашно.

Г. арх Дучић превео је још пре 14 година с руског књигу, коју је написао професор московског универзитета Герје, и која има ову звучну титулу: „Развитак историјске науке.“

„Развитак историјске науке“ и г. арх. Дучић, коме је непознат немачки писац Халер (јер г. арх. пише на стр. 119. поменутог превода Галер); коме је непознато име Шлегелова сатрудника Görres-а (јер он пише на стр. 119. Херес); коме се биограф Карла Великог Eginhard зове Егингард (стр. 21.); који пише lex regia (стр. 57.) и de sex aetatibus mundi — о шестовјековном свијету — (стр. 12.); и који, што је најлепше на стр. 32. под звездицом од речи до речи ово каже: „И у биоградској великој школи истиснуто је предавање историје из правничког факултета, а то је без сваке сумње и погрјешно и штетно.“ Еле г. преводилац „Развитка историјске науке“, ни то не зна, који предмет на универзитетима спада у правни, који у философски, који у медицински факултет; он сиромах ни то не зна, да н. пр. слушаоци правног факултета могу слушати предмет какав, који спада у философски факултет; њему је кукавцу „погрјешно и штетно“, што је у вел. школи београдској као ма у ком универзитету на свету историја предмет философског факултета.

Па кад напоменемо још и ово, да г. арх. Дучић као потпредседник Главног Просветног Савета у свима његовим седницама води „велику реч“ и то и у оним питањима, у којима се ништа не разумева, као што ћемо навести, онда се тек може оценити дрскост г. арх. Дучића.

На састанцима главног збора Главног Просветног Савета, држаним од 12.—18. августа 1881. под председништвом г. Стојана Новаковића, министра просвете, претресани су наставни планови за гимназију и реалку. (Види Просветни Гласник од г. 1881, свеска 15 и 16). На овим састанцима је било преко 20 стручњака; о овом или оном наставном предмету говорило је свагда по 10—15 чланова Просветног Савета. А ко је готово увек први устајао да говори, и то не о једном или двама, већ о свима наставним предметима, и о религији, и о латинском језику, и о француском, и о немачком, и о географији, и о српској историји, и о општој историји, и о јестаственици, шта више — кад је на дневни ред изнет наставни план за реалке — и о технологији? Устајао је г. арх. Дучић. С каквим је разумевањем г. архимандрит говорио о свима овим предметима, довољно је навести само мишљење његово о језику немачком: „Он замера, што је немачком језику дато тако много часова (по министровом предлогу треба да се немачки језик учи кроз целу гимназију), јер то се не може правдати ни ради литературе ни ради практичке потребе, па предлаже да се скрати, те да буде толико исто часова, колико има француски језик, т. ј. 15 часова.“ Овако мудре речи о језику немачком и овако исто мудре речи о осталим наставним предметима требало је дабогме да се прве чују на Главном Збору Просветног Савета! И кад је најпосле на једном састанку г. министар изнео на дневни ред и ово питање: „да ли је довољно, да се средње школе уче седам година или време учења ваља продужити на осам година?“, господин је архимандрит, како је много овим питањем разбијао себи главу, и о њему исказао своје мишљење, рекавши, да је довољно 7 година. На ово мишљење г. архимандрита надовезујемо, да се чудимо, како није рекао, да је и 4 године довољно за цео гимназијски течај, јер н. пр. он (арх. Дучић) свршио је само 4 разреда гимназијска, па ипак заузима данас положај професора велике школе, славан је историк, члан је српског ученог друштва, председник је одсека за историјске и државне науке, и потпредседник је Главног Просветног Савета.

Не можемо а да на овоме месту не речемо ово. Када у Србији људи са овако незнатним умним капиталом, као што је г. архимандрит, имају на решавање најглавнијих просветних питања ма најмањег утицаја, анекмоли још пресудног, као што га има г. Дучић услед тога, што је потпредседник Главног Просветног Савета, онда можемо себи представити, докле ће доћи са школама у Србији. (Свршиће се.)

IVAN TRNSKI. SVAKOLIKA MU DJELA. Knjiga druga: Kriesnice. U Zagrebu. 1882. 8-ина, стр. VII. 168. Цена 1 ф. а. вр. (Наставак.)

Међу изражаје, које Трнски држи да су награђени, могу се навести ови:

У њега уздисаји „скачу“ (стр 5.); код драге његове „пауни се обором шепире“ (6.); њему се ћуд „напасе“, а драгој се „природа прирађа“ те „у њу се сва љепост спреми“ онда душа„ узме уздисати“ јер се „њене душе мирис прима“ (7.). Рафајилу је част „киста“ (8). Мајка божија „узгојила“ је спас свету; драга му пак по „уму“ (божијем) душу „уприличи“, и клечећи пред жртвеником, „величанство божије дiчи“ (9). Слика се ради подмеће Зрињском да Турке „хара“, и то „умјет срнув“, а у Мажуранића и Утјешеновића види се само та врлина, што су „велики жупани“, и онда му је срце „сдвојно“ (10). Срце га боли кад очи њене муњом својом њега „сјекну“, а међу тим му је коса њега „ум обхватила“ (11.). Он би „гвирио“ у њене ноне, особито кад она „у помами попоскака“, јер њу „созуше пренебожку“ (12).

На страни 14. ова је строва:

„Љепа ли си гњевом, трном,
И на туђе кивним каром,
Љепша, нег ли косом црном,
Нег ли ока милим жаром“

Ту се мора човек запитати, какваог ли смисла има у тој строви? Али таквим стровама, у којима нема никаквог смисла, начичкана је та књига. Ево још једног сличног израза:

„Кад ли мајчин глас се вине,
Из твог грла сребра звоном,
Ја у рају од милине,
Блажен, срећан тонем тоном.“ (14.)

Из *њеног* се грла извија *мајчин* глас, и то „сребра звоном“, и онда песник „тоне тоном“!!

Песма „Милост песникова“ (15) велики је конгломерат из сопствене сујете.

Даље, „окрајци (у писма) шарени су“, и то „вреле крвце неба бојом“. Ја држим, да је крв црвена, па и венозна, а никако није плаветна — ван ако је у жилама аристократкиње (!) —, и ако је црвена (плаветна) онда не може бити шарена. Међу тим се мирис може „утанчити“ (утањити?), те нежна драга не треба да „навали штит“ (16.) Нисам знао да шева „вришти“, да ласта „шавра“ и зраком се „шика“, да збор „бучи“ (17.)

Он драгу „гања“ а том се приликом и „чуди“ и „весели“ у исти мах (21). Драга му се обенђелучи, јер није пелена“ и „мирише омана“ (22). Шта је ово:

„Гдје темељит вам је двома,
Крилатити двојој вољи.“ (25)?

Даље, она треба по „двора кутих да зирне“, да јој „буде чулом чути“, да јој по голој стени цветају „труда зоре“, и да власт и „слободу узњиха“ (25). Парна ће кола ићи „утробом“ нашој браћи, драга је пак и сном и јавом „гора леда“, те кад ту „грдну драгу“, иначе „гору“ не може да растопи, онда он своју љубав о драгу, која се прерушила у „зиму љуту“, једнако „бије“ (26). Драга „скокне скоком“ (28). Може бити да је „драгу љубит пропаст сама“ (29.)

Да јој је срдашце „преопоро“ могу веровати, али да сунце има „врану“ косу, то не могу (30); тако исто могу разумети, да ће други њено лице „драгат“, а не могу, да ће сунце да „скаче њега мамит“ (31). Њу брига „оклева трт“, а он међу тим неће да „скапа,“ док она није „разцарена“ т. ј. док није престала бити девицом (32). „Вонь“ пак „зраком плине“ (33). Док њему срце „трне,“ дотле је она „добила красан језик“ и то „од бога,“ па уз то и „звонкост грлу појастому“ те може певати „у глас јасан“ (34). Он и „муку мучи,“ а опет се боји раја, јер кад драга тамо дође, биће му „наопако“ (37). Можда зато „лелек плаче“ (38). Или можда се зато њена душа с њиме „бочи“ (39).

Сад је позива да пева песму „мраву“, сад опет да из срца „сузу води“ (40). Изрекао је и то, да у невољи брату (турској раји) у помоћ „брат (Хрват) притећи властан *није*“ (45). Даље хоће у храму на диватах „очи да пари“ (46); драга њега пак да „љубне,“ и то „са свећом у руци“ (47). Смисао строве:

„Сложан крепак из сто грла
Живио! нам омилио!
Туђа канда обумрла,
Нашом дух се осилио,“ (48)

нисам могао никако да пронађем. Ја сам ту строву, као и другу многу, прочитао и десет пута, а опет је нисам могао разумети. Ако је недостатак на мени, онда ми је загонетка, за што сам могао разумети многу песму другог ког песника, па и гдекоју самога Трнског!

Композицију ове три боје у једном предмету: „Бјелом рујом црну боцу“ (49) не могу себи да протумачим. Њему је даље „широка“ воља, ако мисли да би збиља могао „скапат“ (49). Нисам знао да мала (пушка) „режи“ (50); ни да у јунака око „брије“ (51). Поетичну идеју у песми „Хватање сламке“ (54) не могу никако да прокљувим; мени је та песма смешна, јер ситна бламажа увек дражи наше живце на смех, а она је садржај те песме, па онда:

„Ил да идем свјетом базат,
Тајит твоје лјепо име,
Сјетан сламку свим показат,
Што но с' тобом раставн ме.“

Заиста, заљубљени и бламирани момак са сламком у руци, коју намеће свакомм, не може се озбиљно схватити.

Даље вели, да „дјелећи се пјесник сдваја“ (55); та замисао задаје ми толико главобоље, колико и квадратура круга. О очима и о виду „драге“ добијамо бар јасна појма, кад се каже:

„Смиље расте куда врије“ (56),

јер знамо, да је мало разрока; али можда јој то доликује. Тако исто добијамо чудна појма о снази Краљевића Марка, кад је био у стању и „цвјет калопер да смрви“ (57). Душевно стање драге његове сад нам је јасно: она је „бјесна“ (57). На његово „бацање својих шестопера“ опажа он „већи гњев јој у лицу“, и да она „од муке жедњи“ (58.); бар је видео, да јој се песме његеве не допадају.

Из сваке се песме види усиљена афектација; али ни из једне можда тако, као из песме „Тешки јади“. Ко хоће да је чита, нека се потруди, она је на страни 58. — Кад песме, које је „крвцом писао“ њу у срце не „жацнуше“, онда појмим екскламацију „за пјесму нам слабо мари“ (60). Не знам, зашто да јој се душа „трза“ (61). Дознајемо даље, ма да нисмо радознали, да му је драга „срамећа“, јер је — „чистоћом сва дивна“! Зар је то чудо, кад се девојка умива? Ту онда заиста морају

„У чуду си сви да стоје
Чујућ славу нечувену,“

особито кад сви дознају, да су њене врлине „мљеко“ (62).

Трнски нас даље уверава, да му крв није вода

„Није није крв ми вода,“

а у једно, да „вера“, апстрактан појам, има живе живце

„Сви јој живи живци стрепе
Кадa Хрват вјером крене“ (63)

Смисао стиха:

„Уздисај ти чувши врући
Сви се светци смиловали“ (64)

постаје ми бар у толико појмљив, што свеци, који немају телесно ухо, могу чути чак и то, да су уздисаји врући. На што се пак имају смиловати, то ми је опет магловито, јер нашто драгој милости, кад

„Молитвом ћеш клекла нице
Још покорит небеснике (64).

Очевидно је, да ће она у небу произвести револуцију, као год што су негда радили стари грчки богови.

Ванредан, баш хотимице тражени несмисао лежи у песми „Златокоса премица“ (65). Зар Трнски мисли за иста, да су оне нагомилане речи баш „чудо од љепоте“? Шта хоће само она мртво-жива хаветиња у снегу? Па с њоме да се дика сравњује? Али да, у том другом делу „Крјесница“ свршава се сваки „шестопер“ са ускликом на драгу; било свезе и смисла, то је друго питање.

(Свршиће се.)

ГЛАСНИК.

— **Словиначко друштво „светог Мохора“** наградило је ове године четир списа поучног садржаја а само један спис забавнога, ма да је на расписани стечај стигло 24 забавна а 35 поучних списа. Па знате ли, колико има чланова то словиначко друштво? Има их 29.557. Само ове године уписало се нових 1055 А „Матица Српска“? Од кад постоји, од год. 1826., па до данас није никад имала ни толико, са живим и са мртвим, колико је само за једну годину прирасло друштво св. Мохора! Да богме, да извештач у „Кресу“ може усклицнути: „То је превесео знак нашег напретка, и хвала свима повереницима и пријатељима, који раде за друштво!“

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

— (**Испитни концерат у земаљском гласбеном заводу у Загребу.**) У присутности ванредно многобројног опћинства држан је јучер у земаљском гласбеном заводу испитни концерат, на којем наш гласбени завод показује ширему обћинству, колико су његови питомци напредовали. Показало се да учитељи завода своју дужност схваћају и врше, да питомци марљиво уче, показало се даље, да опћинство главнога града прати великим интересом испите у нашем гласбеном заводу

Концерат је започео Зајчевом увертиром, која је написана за мали оркестар (флауту, виолину, цело и 2 гласовира осморучно), те је мелодијозна; питомци извели су увертиру врло тачно; млади гуслачи извели су задаћу и вешто и енергично Госпођице Зечићева и Хржићева певале су двопев из Моцартово „Cosi fan tutte“ свежим и угодним гласом, и ако и надаље марљиво уче, могу и много даље дотерати Мала Естела Посинерова одгудила је на виолини Шубертову сонатину а пратила ју је на гласовиру мала Бела Печићева; обоје деце играло је коректно и по такту, особито код гудачице ваља нагласити тачну интонацију.

Савршеног пианисту упознали смо у Алберту Шварцу, који је извео врло тешку композицију Рафову, показавши, да има и снаге и истрајности и да је већ прибавио много техничке вештине. Буде ли и надаље једнаком марљивошћу неговао своју гласбену струку, може и он далеко дотерати.

Леп таленат упознасмо у младом Стјепану Куглеру (цело), који свој инструменат учи тек две године; једна-

ком хвалом морамо споменути и ученика виолине Алфреда, Грандија, који такође доста обећава. Госпођице Д. Копићева, И Кодулићева, А. Репутинова и Л. Ебертова одпевале су два четверопева. Младе госпођице показаше, да имају добру школу, особито ваља код вокалног квартета споменути изврсно интонирање. Концерат завршио се каришиком Зајчевих песама, који су отпевале госпођице Кокићева, Хржићева, Репутинова, Кодулинова, Зечићева и Ебертова. После концерта раздељене су награде.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Изашао је Летопис Матице Српске, књига 143, а трећа свеска за ову годину, са овим садржајем. 1. Ђура Даничић српски књижевник, од Ђорђа Магарашевића (свршетак). 2. Култура и српство у културној борби, од Ј. Миодраговића (наставак). 3. Опис манастира Ораховице. (Прилог к историји српске цркве). Од Владимира Красића. 4. Садашњост и будућност електрицитета, од А. М. Матића (свршетак). 5. Диплома властелинска и родослов породице Стратимировића-Кулпинских, од проф. А. Сандића. 6. Лада, песма Војислава. 7. Дете и ждребе. Народна приповетка, забележио у Срему М. А. Јовановић. 8. Књижевност: Србија и Порта после бомбардања Београда, 1862 - 1867. Србија и српски покрет у Угарској 1848 — 1849. Од Јована Ристића. Оцена М. Б. - Les roches des Cordillères par J. M. Žujović. Оцена Мите Петровића. Библиографија српске и хрватске књижевности за 1883. год. Од Драгутина Поснико вића. Оценио К. 9. Читуља: др. Милан Ђорђевић, Емил Чакра. 10. Матица Српска: Изводи из записника књижевног одбора и одељења 1884 године.

— Друга књига целокупних дела Светозара Марковића изашла је с овим садржајем: Реалност у поезији. — Је ли жена способна... — Ослобођење женскиња — Критика на „Младу Србадију." I — Критика на „Младу Србадију". II. — Политички буквар.

— Свеска 8 словиначког месечног часописа „Креса", који уз сурадњу проф. дра Гргура Крека и Даворина Трстењака уређује др. Јаков Скет, одликује се, као и све досадашње, обилним и врло бираним садржајем. „Крес" излази у Целовцу ево већ пет година. Нашим сународницима који су иоле вични словиначком језику, препоручујемо својски тај часопис; у осталом, даје се лако разумети и свакој Србину, који је вичан читању и мишљењу. Цена је 4 фор. на год., 2 фор. на по год, а свака свеска стоји 40 год

— Знаменити пољски књижевник J. J. Крашевски написао је у затвору три нове историјске приповетке

— У Паризу је изашла четврта свеска писама Адама Мицкијевића.

— Чески песник Јарослав Врхлицки издао је нову збирку својих песама „Jak táhla mračna."

— Накладом Отона Мајснера у Хамбургу изашао је други део Марксове књиге: „Das Kapital. Kritik der politischen Oeconomie. Der Circulationsprocess des Kapitals." Књигу је уредио Фридрих Енгелс

— Уговор о књижевној и уметничкој својини између Италије и Енглеске продужен је за сада до 31. дек. 1885. — Тако исто је и са уговором између Аустрије и Италије.

— Иза Гарибалдија остали су мемоари; они су код његове деце, а угледаће света тек десет година после смрти славног поборника за слободу, дакле 1892. год.

- Рукописи славног талијанског сликара Лионарда да Винчија, који се налазе у разним збиркама, предаће се јавности. Издање ће бити богато илустровано а излазиће десет година Краљ је на ту цел даровао 12000 фор

— Чеси су издали збирку народних песама под насловом „České zvuky."

— Доцијев „Пољубац" превели су и Чеси.

— Ческо-словански календар „Народ" штампа се у 50.000 примерака.

— Од Божене Немцове изашла је књига „Narodni bachorky a povesti." Немцова је позната и у нас, њену „Драгу" превео је с ческог г. А. Сандић.

— У Спљету је изашла књига „Karadjordje il Grande", epoca brillante della nuova Serbia. Pel dr, Giacomo cav. Chiudina. — Г. Ђудина стекао је лепог гласа у талијанској књижевности са изврсним преводима наших народних песама и иначе са упознавањем талијанске публике о нашој прошлости и садашњости.

БИБЛИЈОГРАФИЈА.

На овоме месту огласићемо сваку српску, хрватску и словенску књигу, која стигне уредништву на књижевни приказ. Оцене доносићемо о онима, које иду у круг нашега рада а пре свега о оригиналима.

*

Летопис Матице Српске, уређује А. Хаџић, књ. 143. за год 1885 свеска трећа. У Новоме Саду, 1885. Цена 70 нов.

Целокупна дела Светозара Марковића, књ. II. Издали покојникови пријатељи из Угарске, 1885. Цена 50 нов.

Народна библиотека Браће Јовановића. Изашла је свеска 110. Мазепа, историјски роман Тад. В. Булгарина. Превод с руског. III. Цена 16 нов. (35 пара). Добија се у свима српским књижарама. Претплата на 24 свеске ф. 3·50 (7 дин) а појединa 17 нов (40 пара). Излази свагих 14 дана 1 св. — Панчево, 1885.

Програм српске велике гимназије карловачке за школску годину 1884-5 Уређује директор гимназије. Година XXXIII. књ. XXVI. У Новом Саду, 1885.

Разни путеви. Приповетка Милана Савића 1885. Цена 50 новчића.

„СТРАЖИЛОВО" излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова" у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

УРЕЂУЈЕ МИЛАН САВИЋ.

БРОЈ 32. У НОВОМ САДУ 8. АВГУСТА 1885. ГОД. I.

ОЧИ МОЈЕ...

ОД ЉУБИНКА.

Као вали бурна мора
Кад се дигну од вихора; —
Тако исто оркан љути
По грудима бесно мути
Бујну крвцу срца врела!...
Ој, из праха и пепела,
Поди' ће се слика нова,
Од крстова и гробова; —
А у томе гробљу нѐму
Кроз страхоту ту голему,
Ја ћу гледат' дражи твоје,
Очи моје!...

Кад се црна нојца спусти,
Кад обвије облак густи
Црну земљу, — онда, чедо,
Гледам твоје лице бледо,
Руке мале, усне вреле,
Беле зуби — груди беле,
Мале ноне — меку косу
И сузица бисер-росу,
И у оку огањ живи
Распаљиви, сагориви.
Ој, тад гледам дражи твоје,
Очи моје!...

Кад ме тешки јади ломе,
Ја с' прикрадем гробу твоме,
Па ту зборим нежне зборе,
Најмилије разговоре,...
Па к'о да ми из дубина
Глас ромони мога сина:
„Отац, отац, шта ћеш туди?
Твој уздах ме сад пробуди,
Па ми тешко, тешко јако!..
Ти си ȏцо горко плако?
Штеди вреле сузе твоје“...
Очи моје!...

Ој, када би мог'о, сине,
Да ме овај терет мине,
Па капљице суза ови'
Што их пролих по гробови
Да накупим, — те да с' њима
Гасим огањ у прсима,
Да угушим сиње море
Мога срца јадоморе,
Да утишам оркан љути,
— Е мирно ћу издахнути
Гледајући очи твоје,
Очи моје!

ПОП ИЛИЈА И ПРОТА ДРАГАЧ.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА ЧЕСТЊЕЈШИХ.

НАПИСАО МИЛАН АНДРИЋ.

II.

Сутра дан још није ни свануло, кад је Панта Рибарев ошинуо коње, а на коли му сеном затрпана петорка вина, црнога, као бичија крв, а кад га пијеш, а оно чисто слади. Као да и није за друго родило, већ само, да га изнесеш понуде ради, кад ти дође попа, да колач сече.

Сунце одскочило, а Панта гру у протину авлију.

Прота је још спавао; а док је устао, дотле су његови млађи већ и спустили буре у подрум.

Ко није дошао с празни коли, томе је допуштено било у протиној авлији и коње хранити. — Панти је слободно било коње и у кошару увести.

Прота Драгач је био паметан човек, мудра глава. Оно, што је једанпут код њега стоварено с кола, кад је ко год дошао да се тужи, или да што моли — оно се није никад морало натраг товарити на кола; па сад добио дотични правицу, или не добио. Прота је то већ знао удесити.

Но, ал и иначе је прота Драгач био човек на свом месту. Пристао је ма у какво друштво. Говорио је и латински. Изучио је шест школа, па онда препарандију, а у препарандији је научио ударати у тамбуру и цртати мустре везиљама. Па онда је био две-три године учитељ. Ту је по подарини научио свирати коло на мицкало. За тим је изучио богословију. Певац је био, да му пара на далеко ниси могао наћи; а говорник, да га се не можеш сит наслушати.

Док је прота устао, обукао се, доручковао и запалио лулу, — дотле је Панта Рибарев имао довољно времена под орахом на дворишту премишљати, како ће тужбу своју да предложи.

На послетку изађе служавка Наника, па каже Панти, да може унутра.

— Добро јутро, господине, и благословите.

— Бог те благословио, љубезни! Од куда си?

Панта пољуби проту у руку, а овај га благослови.

— Из Т . . . . , господине.

— Па које добро, љубезни?

— Хе, није то ни видело добра, мој господине, јер од како нам тај наш нови поп дође, од тога доба се код нас мртваци не допојавају, а деца не докрштавају. Па ето, сад реците сами, је ли то добро?

— А како то, љубезни?

Панта му се изјада онако, како је од прилике од грка Спире научио.

— Хе, мој љубезни, имам ја и више такви болесника, које морам да лечим. Али кад би сви људи тако радили, као ти, да у сваку потркушицу потежу проту, то ја онда не би имао кад, ни богу се молити.

— Та . . . . знате, господине, ја нисам ни за вас заборавио — окрене Панта, а прота стаде чешће пуштати дим из луле, та . . . . ја само хтедох рећи, да сам вам донео — не буд' замерке — петорку добра вина

— Е, видиш, враг јој баби, баш ти је луда, та моја Наника. Није, да ми је одмах казала.

Панта мало подигне главу.

— А већ је у подруму, господине.

— Е, па то је лепо, љубезњејши, што се ти и за мене стараш. Али тако и треба; јер, видиш, прота не може ићи копати виноград, ни чувати овце и говеда, па како би онда могао живети, да се ви, христјани, и њега по који пут не сетите?

— Та јест, господине, ал тај наш поп . . . .

— Знаш, љубезњејши, прота и попови моле се богу за душе свију вас. За то треба да се и ви њих по чешће сећате.

— Ал моју покојну није наш поп ни . . . .

— Па онда, љубезњејши мој, знаш, како оно заповеда наша света црква: „свјашчена лица почитовати.“

— Ал није је ни допојао!

— А знаш ли ти, која су та свјашчена лица?

— Деца недокрштена! Мртваци недопојани! Та то је . . . .

— Свјашчена лица, то су попови, љубезњејши мој.

У томе неко закуца на врати!

— Слободно! — викне прота.

— То је срамота! — викне Панта.

На врати се помоли један млад човек. Коса му је од чела до потиока на две стране расчешљана. Капут — као да није на њега скројен. С врата му виси црвен, вунен шал. На жућкастом прслуку му виде се трагови руменике. Чакшире је до душе затегао преко ђонова, ал му за то опет нису допирале даље од чланака. Ципеле, рекао би, да му није један мајстор правио, а обадве су већ заборавиле, од чега се четке праве. У руци држи жут сламни шешир са плавом траком, и за њим струк смиља; а очи му стоје на врх главе, па бљеште, као да су у зејтин умочене.

Чим крочи у одају, направи од себе писмо Г, т. ј. поклони се, па проговори, мислиш, ластино цвркутање имитује:

— Слуга сам покорни, пречестњејши господине!

— Које добро, амице!

Панта Рибарев кад виде, да прота са овим стао у разговор, пољуби га у руку, па вртећи главом окрене натраг у Т.

— Молим, пречестњејши господине, ја сам Јефта Ижичић, совершени препаранд, па сам дошао, да вас молим, пречестњејши господине, да ме наместите на какву штацију за дјетонаставника.

— А имаш ли свидјетелство, да си свршио препарандију?

— Имао сам, пречестњејши господине, ал

су ми га украли на скели, кад сам прелазио Дунав.

— Е, па како ћу ја онда веровати, да си заиста свршио препарандију? Је си ли добар певац?

— На служби, пречестњејши господине. Ако желите, да вам отпевам једно многаја љета, да се уверите, — па одмах се накашље, да удеси глас за певање.

— Немој; не треба. Него кажи ми, шта си учио у препарандији?

— Свашта, пречестњејши господине.

— Свашта? А јеси ли научио тамбурати?

Јефта Ижичић се застиди, па мало нижим гласом рече:

— Нисам.

— А јеси ли научио цртати мустре за вез?

Јефта још нижим гласом рече — нисам ни то.

— Е, па то ти онда ниси ни био у препарандији.

— У препарандији баш нисам био, ал сам две године као калфа радио код Гавре кројача у Сомбору. Мајстор гаврина је кућа баш преко пута од препарандије, а имао је увек по два препаранда на стану, па што су ови у школи учили, то сам ја опет од њих код куће научио.

— Хм, хм. Па ко ти је онда дао свидјетелство?

— Украли су ми га на скели.

— Ал ти рече, да си имао свидјетелство о свршеној препарандији.

— Ја сам мислио, пречестњејши господине, да ви за мој вандербух питате

Прота се окрене од њега, па смешећи се пође по соби, а у себи помисли, — овај ће добар бити за попа Илију. У Т. ни тако нема сад учитеља.

— Молим вас, пречестњејши господине, па ја ћу научити још и тамбурати, и цртати мустре за вез, само ми и дотле дајте какву штацију.

— А ти иди у Т. па кажи оцу Илији, да сам те ја послао. Онде ћеш појати у цркви, па ако се оцу Илији допаднеш, реци му, нек ми пише, па ћу те тамо наместити.

— Љубим десницу, пречестњејши господине.

Јефта се поклони, узме пут преда се, па хајд у Т.

Док се он код проте бавио, дотле је Панта Рибарев походио пријатеља свога; а док је са пријатељем у дивану чашу и другу вина попио, дотле је Јефта Ижичић добрим отпешачио.

Панта га је тамо на по пута стигао.

Србину је замука, седети сам у празни коли. Нек стигне кога, да пешачи друмом, примиће га на кола, па ма тај пешак и Маџар био, или ма да га онда и први и последњи пут видео.

Е, а како не би Панта Рибарев позвао Јефту Ижичића на кола? Та они су се већ виделн, па то је довољно, да буду знанци.

Кад га сустиже, а он пусти коње, да иду, како им је воља. Пантини коњи су радо ишли ногу пред ногу. Запне узде за левчу, извади кресиво, а све погледа на Јефту, који спрам кола пешачи, чекајући, као неће л' га овај замолити, да га прими на кола Ал Јефта удесио корак, па ни да се обазре на Панту.

Панта већ укресао ватру, запалио лулу, пустио неколико густих димова, — а Јефта му се још и сад чини невешт.

Није вајде, мора он њега ословити.

— Хеј, момче, од куда си?

— Из Срема — одговори Јефта.

— Па куд путујеш?

— У Т.....

— Е, па седи овамо на кола, та и ја сам из Т.

Јефта се попне на кола, а Панта Рибарев ошине коње, па покасаше ћутећи једно две дужи, рекао би, хтеде тиме показати Јефти, да се нема за што кајати, што је сео на кола.

Кад коњи опет лакше пођоше, онда ће Панта да поведе разговор:

— Па шта си ти, момче?

— Свршени препаранд.

— А шта си радио код проте?

— Искао сам штацију.

— Е, па шта ћеш сад опет у Т...?

— Господин прота ми је обећао, да ће ме онде наместити за учитеља, само ако се допаднем оцу Илији.

— Хм, хм. Дакле нама за учитеља? — вртио је главом Панта Рибарев.

— Па вама, да бог ме, кад кажеш, да си и ти из Т.

— А хоћеш ли и ти бити такви, као наш поп што је?

— Од куд ја да знам, какви је ваш поп?

— Кад крсти, не докрштава; кад сахрањује, не допојава. Ето, какви је.

— А, то код мене неће бити. Мој чича, док чујеш мене на опелу појати, и сам ћеш зажелити, да умреш, па да те ја опојам.

Панта га стаде по преко мерити.

— Познајем ја много попова, који су ништа спрам једног препаранда. Ал чекај само, док ја будем ваш учитељ!

Панта скоро нехотице ошине коње, и док ови касаше, дотле се на коли ћутало.

Тако стигоше до „звезде“, што ће за т—ђана толико рећи, као да је већ и код куће, јер одавде си за добро четврт сахата у Т. — „Звезда“ је крчма на друму, крај које ретко која кола прођу, а да не стану пред њом.

Ни Панти се не може на ино.

Ст, оха!... Хајде, синовче, да попијемо чашу вина.

Јефту није требало двапут звати.

Кад су већ сели у крчму, па једну и другу чашу испили, онда ће Панта опет запитати Јефту:

— Па ти хоћеш дакле да будеш наш учитељ?

— Та ако се допаднем вашем попу, онда ћу и бити.

— Ал ако се људма и грку Спири не допаднеш?

— Каквом грку?

— Па нашем грку Спири .... Хее, мој синовче, чекај, док те тај стане езамилирати!

Јефта се баци у бригу. Није знао, да човек мора и пред грцима испит полагати, ако хоће где да буде учитељ.

— Тако је то богме, мој синовче. Није то доста, само попу се допасти.

— Е, па знаш шта, чича, — досети се Јефта. — Ето видиш, ти сад већ познајеш мене, па ћеш ме одвести вашем грку Спири, и казаћеш му, да би ја баш добар био вама за учитеља. Шта велиш?

— Та то могу, јер ето — хвала богу — ја те сад већ познајем. Само шта ће грк Спира рећи?

— То је већ моја брига — одговори Јефта поуздано, мислећи, да је сад већ пут и онамо утрвен, само кад је нашао, ко ће га и грку Спири препоручити.

— Е, па добро здравље, синовче! А већ што се мене тиче, — Панта Рибарев је увек био човек на свом месту.

— Живио, чича Панто!

— Хеј, крчмару! Дед још једну донеси!

Једну по једну, па их је ту и вече стигло.

Панта Рибарев се већ накренио на једну страну, а Јефта на другу, па час пљуцкају, час опет климкају главом над столом.

На послетку дође крчмарица, па продрма Панту за раме.

— Хеј, чича Панто! Та ти си и заборавио, да си прекјуче жену сахранио. Што не идеш кући? Ено ти коњи већ до колена исконали јаме пред механом.

Панта дође мало к себи, плати вино, па се које како, и он и Јефта попну на кола, а коњи су већ и сами знали пут до куће.

То је највећа срећа за пијаног човека, кад је на коли.

(Наставиће се.)

СЕОСКИ СУД.*)

ПРИПОВЕТКА И. ПАТАПЕНКА.

I.

та ли све не напричаше! Чудеса! Ал ко би томе још веровао! Можеш веровати чему год хоћеш на свету, па ма шта било, ал како овом да верујеш! Ето рећи на пример ово: на врх звонаре Гусаковачке је звоно, велико звоно, тешко тридесет и четири и по пуда (знате, на свету има и већих звона, али у Гусаковци га већег није, и није никад ни било). Сад да ко дође, па да прича о том звону ево ово на пример: сишло се то звоно, па отишло у бирц, наручило полић ракије и још се мало уз то прихватило. Кад би на пример и то чак ко приповедио, пре би се могло веровати, нег оном, што причају по селу. А где би то било? Двадесет година живели као једна душа. И венчали се у један дан. Ево како и за што: покојни отац Аристарх остарио човек, изнемогао, па гледао себи да олакша. Скупи увек двоје, троје, а каткад бога ми и четверо сватова у један дан, па он то на брзу руку сврши. Он напред, свати за њим, обиђу неколико пута око стола, ђак и црквењак отпарају које „Исаије ликуј“, па готов посао. За то су и набавили за Гусаковачку цркву по туцета јевтиних венаца. А молим вас само, која се црква још може похвалити, да има толико венаца! Сељаку попино венчање све једно: само кад је по закону. Ето, тако се и они венчали. Напред ишао Терентије Здибај са дивном невом Олењом, а за њим Андрија Кившенко са Параском. (То вам је дивота била. Ставна, прикладна, као вита јела. Те лепоте у царевини нема. Па тек оне дуге обрвице! А

*) Превод с руског. Оригинал је у „Веснику Европе“ свесци за август 1884.

коса! Светло руса, дуга, па густа, баш као два, тек тек скошена, снопа шенице. Ал што и да говорим о лепоти њеној, кад је на далеко била чувена.) Мудро је то учинио отац Аристарх. Од то доба су ва веки заједно. Прво и прво подигли дворе, једно поред другог. Ако ће у поље, воз Терентијев за возом Андријиним; ако ће у бирц, — Андрија седне до Терентија; па онда и то: и посте заједно, а посте у велики пост. Истина, баћушка попа се мало једи, што не посте и у Петров. Сваке године узимали су под аренду дванаест десетина земље у властелина: све по пола, и риск, и работа, и сејање, и хасна и штета. Па ето, ти се пријатељи завадили. Ал ко ће томе веровати! Није то лако, посвађати се. Терентије на пример воли мало да гуцне. А Андрија опет — та није ни њему грклан завезан! Ал Терентије воли да гуцне јуначки, а воли и да се насвира, па кад дође кући, чисто други човек: то ће разбити прозор, то превалити корито с тестом, то замахнути на Олењу — само замахнути, јер Олења није жена, да се не уме наћи. Дао је и њој бог шаке! Ископала би очи сваком, во је дирне, па ма то био и сам сеоски кнез. Када одакле настану таке прилике, Терентије се одмах дигне к Андрији. Ту сад настаје читање лекција, ту се просипају силни изрази, набрајају сви самртни греси. Така му је нарав! Ту се, на пример, чује питање: како може мајчица земља и да га држи на себи, како га не прогута, јер је, тамо он, хуља и лопина (њега, т. ј. Терентија, преварио и закинуо му од прошлогодишњег жита). П'онда је тамо он, т. ј. Андрија, прељубник, јер хоће да заведе Олењу, па онда је још — ох, да страшне речи: безбожник, јер не ће да пости и у Петров пост. Наравно, ми овде нисмо из деликатности написали све изразе; ал Терентије баш није знао за деликатност. Он је говорио силно и отворено. А Андрија? Он ћути, к'о да нема језика, па само удешава, или оштри косу, а тек каткад, кад Терентије избаци какво отмено словце, а он се насмеши, па поглади брке. Кад Терентије испразни сав запас кривда и пребацивања, а Андрија ће му са свим мирно:

— Но, Терешка, сад иди, па се лепо испавај.

И Терешка се са свим лепо упути у своју кућу.

Па како да се завади с таком душом, као што је Андрија? Та он ћути, ма му шта рекао. Другом — е хе, не би тај oћутао, ал од Терентија — решпект... Зна добро Андрија, да то није из злобе. Така му нарав! А у Андрије опет доноси нарав, да не мари у ветар говорити. Он пази, кад ће шта рећи.

Сад се ето пронесе на мах глас, да се њих двоје задавили. А да нису како год жене?... О, тај је народ на свашта кадар! Оно нико није опазио, да је Олења имала што с Параском. Никада! Хе, али ко је још чуо и видео. да две жене, које живе једна тругој скоро испред носа, које се сретају по десет пута на дан .... па да су те жене живеле мирно и да никад не шчепа једна другу за кике. Та тог нема, од како је свет саздан! Оно, можда и тог има, тамо, у вароши, ал на селу — јок. А ко ће у Гусаковци веровати, да и у вароши тога има. Тек код нас тога не беше. Само сада, што Параска и Олења ево већ два-десет година живе лепо и још се никад не завадише.... Истина, било је — без тог не иде. Каткад се набури Параска, па дан два ни да завири к Олењи. Особито се онда попрево гледали, кад су пекли хлеб. У Параске се сплињио, а у Олење није да је нарастао, већ да га на изложбу пошаљеш. Десило се каткад и то, да је Олења напујдала вашку на Параскино свинче, али, ту је узроком било благородно ревновање, јер у Параскине крмаче беше више сала, нег у њене, т. ј. крмачине, вршњакине, која беше Олењином својином.

Него та дурења и бурења нису дуго трајала. У првом случају пошаље Олења Парасци један хлеб, а у другом, Параскине вашке знале се добро са суседима, те брзо престајали од хајке.

Према томе, није ни могло бити — заваде. А међу тим, цело село све бруји, како су њих двоје раскрстили; шта више, Андрија је оправио и капицик на тараби, који је водио из једног дворишта у друго. Сви то веле. Но и то још није доста. Кажу чак .... да су Андрија и Терешка дали тужбе у суд један на другога. Прво се тужио Андрија — против Терентија, па онда Терентије против Андрије...

.... Двадесет година! А сад раскрстише, па још с тужбама. Свакако ће појка прве недеље држати о том слово. Ја још мислим, да би њих обадвојицу требало место сваког суда у цркву. Треба дозвати и Андрију и Терентија, па држати молитве над њима и светити водицу, јер.... то су нечиста посла. Не спава он, некрст. Није њему годио тихани санак за ових двадесет година, од како је видео да људи живе анђеоски. Замутио је он.

Него, треба се распитати, шта је и како је то.

II.

Тако је, људи божији, тако је! Не рекох ли ја!! Жене, па жене! Какав је то свет! Двадесет година живели као једна душа, а сад — пуче.... Па о шта се завадише? Знам да не ћете веровати док вам кажем, ал тако је. Почело се због једног — назимета.

Десило се то некако баш у недеље пред ускрс. Та је недеља за прасице најгоре време, а то за то, што их у то доба највише кољу. Прасе, због кога се све започело, већ лепо одрасло, тако, да баш није скоро ни било више прасе. Беше то назиме, то јест така личност, којој ће данас сутра нож под грло. Назиме то беше Андријина својина, а понос целе породице Кившенкових, јер око Ускрса ишчекиваху од њега подобро масти. Али то никако не могаде бити узроком, да му Терентије и његова породица завиди, јер се и њихове ускршње наде винуле опет до скоро таког примерка свињског рода. Назимад обе породице одрасла заједно, провели заједно младост, те се живели исто тако дружевно, као и њихове газде. Врло тужан догођај у животу обојице беше, што им зао удес наменуо, да буду заклани једног истог дана, баш у чисти понедељак. Беху, јадници, обоје лепо однеговани. За њима су ишли и на њих пазили више, нег на малолетне чланове двају породица „Здибијата“ и „Кившењата“, који одрастише на вољу божју јер се нико не умеша у њихов удес.

Млади другови се одликовали веселом нарављу, али; на цвети постадоше на мах нешто натуштени. Беше то неко предчувство неминовне пропасти, која ће их задесити за неких двадесет часова.

Тога дана, сунцу на заходу, шетали злосрећни другови по дворишту Терешкином, баш онај мах кад Олења узе бич у руке и пође пред кравара. Поглед јој и нехотице паде на назимад. И неповољно их стаде сравњивати. То сравнење не испаде у корист ономе, који беше дика њене породице. Охохо! А откуд то? А како то? А где би то могло бити? Та она није жалила ни помија, ни мекиња, све могуће останке зелени, лубеница, диња, краставаца, разне остатке из кухиње, једном речи, сваки гад, што јој само дошао до руку, све је то ишло да се зајази благоутробије поноса њене породице. А гле сада чуда! Параскино назиме изгледа, као да је два месеца старије од њеног, и има ваљада петнаест фуната сала више од њеног. А родили се у исти дан, одрасли на истом ваздуху. Е, па да се не залеже после тога у њезином домаћичином срцу црвић зависти? То је само собом дошло, и заиста, ту није била намера, за рана смишљена. Две грдне вашке лежале ту, грејући се на последњим зракама сунчевим.

— Белов, гаров! кличе Олења (без сваке, у осталом, злобе), указујући на комшијнско назиме и пси се дигоше у потеру. Но, по обичају на скоро престадоше и не нанеше никаква вреда суседу. Па то баш није ништа тако особито. Није се то сад први пут десило. Али на срећу био ту Митка, деран око осам година. Он, наравно, похита одмах матери, да јој јави, какву увреду нанеше предмету гордости целе њине породице. Параска, наравно, узме то на знање и намисли, да одмери истом мером, т. ј. да напујда своје псе на суседово назиме. Тако ето оба злосрећна предмета гордости две породице, не могаху мирно провести ни последње часове млађаног живота. И то све још не би ништа било, да се на том свршило. Наста и грђе зло. Нико не зна за што, тек Параскино назиме тог вечера тако занеможе, да га морадоше сместити у шупу и удесити му постељу од најбоље сламе.

Уз то му донеше још и лепе понуде: мекиње у топлој води. Но болесник окреташе главу од свега тога. На његовом лицу беше израз бића, које је разочарано у радостима земаљскога века. Нико не мога разазнати, шта га навело до тако мрачног погледа ... Свршетак да и не казујемо; сваки ће му се довити. Беше уз то још и неких злосрећних слутња (као што горе наговестисмо) а то све доведе га до нервног растројства. И нападај Олењиних вашака беше од силна утиска.

У свему томе било је једно јасно: требало се оканути свих сањарија о салу. Ко ће заклати болесно живинче? Прво и прво, за једну ноћ ће врашки измршавити, биће му и горе, а друго — Бог зна, каква је то бољетица. Можда је и така, да га не треба ни јести.

Ту се ето зачело. Параска да побесни. А и како не би! Ко је ту крив, ако не комшијница? Митка је видео рођеним очима, како је Олења пујдала вашке на њено назиме. А да ту нема чега, што би она, добричина (!) пујдала вашке. О, о, знамо ми њу, та то је грдоба, та халапача, завидљивица ... Молим вас

само, што 'но реч, ако ћеш да познаш човека, ваља с њиме да поједеш само три пуда соли, а она је с Олењом и више појела, па је није познала. Завидљивица је она, те још каква. Видела је, да је у њеног назимета много мање сала, па јој није дао ђаво мира.

(Наставиће се.)

ИЗ МАРЛОВЉЕВОГ „ФАУСТА".*)

ЧИН ПЕТИ, СЦЕНА ПОСЛЕДЊА.

Фауст (**сам**).

(**Сахат избија 11 часова.**)

Још један час
Остаје ти да живиш Фаусте,
Па онда ето мука вечитих!
Заустави се бездно димећа
Небесних сфера! Време устав се,
Да кобна поноћ никад не дође!
Ти светозарно око природе,
Јави се опет! О, сунце, донеси
Вечити дан, ил час продужи
Годину једну, месец, недељу,
Ил само данак, да се покајем,
Да спасем себе мука вечитих!
O lente, lente currrite, noctis equi!
Ал звезде враћају се све, и време
Лети, лети. Проћи ће часи и ђаво
Ево га за мном, — одох на веки!
Не, отећу се, бићу на небу! Ко је то,
Који ме вуче доле? — По тамној земљи
Христову видим проливену крв.
Капљицу дајте па сам спашен већ!
О, Христе мој, не одбацуј ме!
Шта, ја га својим Христом називам!
Ах зваћу га, нећу престати!
О, Луцифере! Ах, све је исчезло!
Само се пружа рука сатане
И лик страхотни. О силне горе!
На несретнога сурвајте се! Скријте
Мене од тешког гњева неба!... Не?
Онда ћу ударит главом о земљу.
Раствор се земљо! И земља ме неће
Да скрије већ! О, звезде, ви светлесте
Када се родих, а утицај ваш
Одређуј смрт и ад... дигните
Фауста горе, ко дим са земље
И нек ме ватрен облак сажеже!
Нек падне тело, само вечни дух
Лазурном небу да се узнесе!

(**Часовник избија на $^1/_2$12.**)

Ближи се поноћ! О, ако ми
За грехе душа мора страдати
Бар нека буде краја страдању!
Нек сам у аду лета хиљаду,
И сто хиљада, ипак спашћу се.
Али су душе муке бескрајне,
О, зашто душом обдарен сам ја?
Ил зашто ми је душа бесмртна?
О, Питагоре! Што ти наука
Истинска није? Сад би и мој дух
У дивљег звера уселио се,
Кад умре звер и душа његова
У стихијама тоне. А моја
У вечном аду мора живети.
Нека је проклет ко ме родио!
Не, ја сам проклет сам! Нек је проклет бес,
Који ме лиши раја небесног!

(**Избија поноћ.**)

Поноћ! Поноћ! Распадај се тело
Да те сатана у ад не носи!
Распи се душо у дажд над морем
И у њега без трага пропадај.

(**Гроб пукне, улете ђаволи.**)

Спаси ме небо! Не удри страхотом,
Ехидне, змаје! Дајте ваздуха!
Не шири чељуст вечни аде, не!
Не, Луцифере, сажећи ћу све.
Све књиге моје!... О, Мефистофеле!

Драгутин Илијћ.

*) **Христофор Марлов**, енглески драмски песник и савременик Шекспиров, родио се 1563. Учио је више науке али их је ипак напустио и постао је глумцем; наскоро је напустио и ту струку и предао се са свим песништву. Због девојке буде 16. јуна 1593. од супарника убијен. Као драмски песник био је достојан предходник Шекспиров, наког је прилично упливисао. Најглавнија су му дела: „Живот и дела дра Фауста", „Едвард II." и „Малћански Жид". — Немачки песник Ернст Вилденбрух написао је пре кратког времена трагедију „Христофор Марлов", у којој је црпео предмет из живота тог енглеског песника.

ИЗ ГЕТЕОВОГ „ФАУСТА“.*)

ДРУГИ ДЕО.

ПЕТИ ЧИН.

Велико предворје палате.

Буктиње.

Мефистофелес (као надзорник иде напред).

Ход'те амо, ход'те сад,
Млитави Лемури!
Жилави костури!
Скрпљена недоношчад!

Лемури (у хору).

Чинићемо, што се иште,
Чусмо, да ће штогод бити,
Бар широко ту земљиште
За нас ћемо задобити.

Ево коље ту шиљасто,
Дуги ланац, да се мери;
Ми смо звани, али зашто,
То смо већем с ума смели.

Мефистофелес.

Не тражи се вештачки начин ту;
Тек само рад'те како знате!
А ту најдужи нек се пружи,
Остали траву поткопајте сву!
За оце наше к'о што с' радило некад,
Издуб'те подугачак ви квадрат!
Из палате у тесну кућу ту,
Тако ће лудо свршит' се напослетку.

Лемури (копају, несташно).

Млад сам вол'о и живео,
То је било слатко здраво;
Где с' свирало, веселило,
Ту сам и ја поиграв'о.

Подмукла ме старост сада
Својом штаком погодила;
Зап'о сам за гробна врата:
Отворена зашт' су била!

Фауст (излазећи из палате, пипа по довратцима).

Лопатâ звекет угодно се чује!
Множина то је, што ми служи,
Што земљу собом измирује,
Таласу не да, да се размахује,
Обручом чврстим море сад што кружи.

Мефистофелес (на страну)

Ипак за нас је цео напор тај
И насипи и твоји гатови;
Јер спремаш већ Нептуну ти,
Том морском даби. добар залогај.
У свакој врсти ви сте изгубљени;
Елементи су с нама заверени,
А да се нйшти, то је свему крај.

Фауст

Надзорниче!

Мефистофелес.

Ево!

Фауст.

Ма како ти гледај,
Множину раденика набави,
Подстакни слашћу и строгошћу њи',
Намами, плати, натерај!
И сваки дан да сте ми вест донели,
Да л' с' дужи јарак, што смо подузели.

Мефистофелес (полугласно).

Ма начуо сам, није ствар то така,
И неће бити јарак, него — рака.

Фауст.

Дуж горе вуче бара се,
Те кужи, што смо задобили све;
Да одведемо блато смрдљиво,
Добитак би највиши био то.
Отворио бих милионима ту стан,
Сигуран не, ал' радом слободан!
Зелено, плодно поље; човек, стока
По младој земљи вољно заузет,
Настањени крај силног брешка тога,
Што нагомила смело-вредни свет.
Унутра ту земаљски биће рај;
Нек бесни онда плима чак на крај,
Нек пљуска где да продре силом свом,
Кад исправља се квар свеопштим нагоном.
Да, мисли такој са свим сам одан,
Мудрости закључак је задњи тај:
Слободу, живот тек заврèдио је онај,
Ко мора да их задобије дан на дан.
И тако проводи, окружен невољом,
Детинство, човек, старац овде годином.
Такав бих метеж им'о преда мном,
Земљиште слободно и народ слободан.
Тренутку смео бих тад рећи ја:
„Остај још ту! та леп си тако ти!
Ма траг живота мога земнога
У вечностима не мож пропасти!“

*) *У* данашњем броју доносимо из Гетеовог и из Марловљевог „Фауста“ оне призоре, у којим у оба песника Фауст умире. То смо учинили с тога, да наши читаоци могу да упореде схватање једног песника са схватањем другог у погледу тог тако деликатног тренутка. — **У.**

У слутњи к срећи тако великој
Уживам сад тренут највиши свој.
(Фауст клоне, Лемури га прихвате и положе га на земљу.)

Мефистофелес.

За њега нема сласти ни ужитка ког;
Тако се отима за новим само чим:
Последњег, худог, празног часка тог
Држ'о би се, сиромах, још са свим.
Који ми тако крепко се одупир'о,
Надвлада време, старац лежи ево то.
И сахат стаде —

Хор.

Стаде! ћути као поноћ.
Сказаљка паде.

Мефистофелес.

Паде; сврши се!

Хор.

И прође све!

Мефистофелес.

И прође! Глупа реч. А зашт' да прође?
Та било па и није, свагда то те то!
И нашто да се ствара вечито!
Да оно што се створи тек разори!
„Ту прође све!“ Шта значи то баш тако?
Да није било никад ни онако;
Ипак се кружи, као да је ту.
Вол'о бих с тог празнину вечиту.

НОВИЈА ПОЉСКА КЊИЖЕВНОСТ.*)

етко је народ који те среће, да у *исто доба* дође до врхунца политичке и књижевне висине, да споји спољашњу моћ са унутрашњим цветањем. Те је среће била у пуној мери једино стара Грчка, а што неки спомињу Французе за доба Љубевита XIV., Енглезе за владе Јелисавете и Шпањолце за време Филипа II., као сјајно доба душевне и државне превласти — то лежи већином у прецењивању тадашњих прилика. Једина се Енглеска може у том погледу изузети, јер се у доба ширења њене власти појави и највећи драмски геније, Шекспир. Италија и Немачка су доживеле златно доба своје књижевности баш онда, кад су на политичком пољу биле можда на најнижем ступњу.

Пољска се књижевност приказује врло чудновато: она је дошла до вршка свога цветања 30—40 година после пропасти своје самосталности. У повесници пољске књижевности истиче се истина т. зв. златно или Сигмундове доба од 1520—1640., за време сјајне владавине Јагегона̂ и првих Ваза̂, кад су се истицали Јан Кохановски, Реј и Сарбјевски; али је то све незнатно према добу Мицкијевића, Славацког, Красинског и њихових последника. Од тих ироја још је у животу једини Богдан Залески а и он је ућутао већ давно.

Да садашња пољска књижевност не достиже великане оног сјајног доба, али да ипак има свог значаја и своје вредности — то да изведе задатак је ових редова.

I.

У Пољској је лирска књижевност, као скоро свуд у свету, чудним путем пошла У осталим земљама заћутала је с тог, што су политичке, научне и економске прилике отеле маха; у Пољској је пак жалостан излазак последњег устанка, год. 1864, јако потресао сав народ. Омладина се листом подигла против идеализма, илузија, сањарија и нѐмог бола, дакле против свег, што се до сад опевало. Часопис Przeglad tygod niowy, који је од 1866. почео у Варшави излазити, напао је оштро све идеалисте и мукоболне, све усхићене и занешењаке, и довикивао им: „Ви нисте деца нашег века, ви не разумете ово гвоздено доба, које хоће да иде новом стазом и да вам отвори нове изгледе. Певајте друкче, спевајте напредак, рад, проналаске, будућност, или окајте се певања.“ Та се лозинка на брзо распространила по народу; омладина је напустила песништво и латила се истраживања, материјализма.

Тај је преврат пореметио све лирике: гдекоји — не најгори — пођоше са струјом, те опеваше пару, електрицитет, здружење и бригу за сиротињу. Гдекоји — неки боље — стадоше тој струји на пут, јогунасто, подругљиво, и исмеваху т. зв. доба разума; најбољи пак покрише главе и преломише гусле. Погледајмо сад оне, који још певају и оне, који су ућутали. Међ овима је на жалост најзнаменитији пољски лирик *Корнелије Ујејски* (рођ. 1823. у Беремјању, у Галицији), који је после сјајног почетка а мутног наставка данас умукао са свим. У двадесетчетвртој години узвио се Ујејски нечувено нагло до највише славе и популарности. Његова песма „С димом пожара“ постаде за годину дана свеопшта народна песма у најбољем смислу речи; њу су певали сви, у црквама и

*) У немачком часопису „Deutsche Rundschau“, који под уредништвом Јулија Роденберга у Берлину излази, написао је год. 1882. Отон Хауснер, члан државног већа у Бечу, знамениту студију о пољској књижевности за последњих двадесет година. Ту студију доносимо ево — према простору нашег листа — у изводу а у намери да наше читаоце ближе упознамо са значајном књижевношћу пољског народа. — У.

по народним зборовима с побожношћу и с одушевљењем. А та слава, то отимање маха песме му у народу, беше заиста заслужена. „Плач Јеремије“ (у Лондону 1847.) за тим „Библијске мелодије“ (у Лавову 1851.) највернија су подражавања старојеврејског духа у модерном руху, у којима беху чудновато спојени дивља страст, страховити јаук и оданост. Али баш најдивнији одломци са својим притајаним жаром и збијеним мислима не могу се никако превести, јер губе све од големог полета свог. Утисак те песме на пољски народ био је елементаран а с песмом заједно би и песник најсјајније одликован. Варош Лавов даде му једно добро своје под закуп а под условима, који су слични награди народној; кћи старог и славног племена, грофиња Каморовска, пошла је за њега. — Тада се с песником деси нечувени душевни преврат. У пуној млађаној снази умори се он, песнички му извор усане и оно мало, што је по кад кад издавао на свет, беше тако, да је боље, да се и пређути. Тужно чуђење пријатеља и поштовача његових огорчило га је, живот му постаде теретан, са женом се развенчао — и данас је највећи пољски песник међу живима усамљен и мргодан, у 62. години изгорели вулкан, пуста рушевина.

Песник, ког су поштовачи неко време сравњивали с Ујејским, је *Теофил Лѐнартовић* (рођ. 1822. у Варшави). Од малена се борио с невољом; али гвоздени труд његов накнадио је оно, што је у младости пропустио, он се изобразио сам и набавио је себи независан ако и скроман положај у Италији, камо се год. 1854 преселио. Први његови покушаји нису наишли на одзив и тек у Италији, пун тежње за својим пољским шумама и за звуком народа свог, наишао је на прави глас, који је на брзо у домовини му нашао своје признање: живот у колеби, у шуми, по сплаовима Висле а све провејано побожношћу и мирисавим народним бајкама. „Пољска земља“, „Мале гусле“, „Усхит и богородица“, „Рацловићска битка“, „Одјек са Висле“, „Јагода масовске шуме“ и др. мн. беху у том правцу и неко време, кад су великани умрли, Ујејски ућутао и Вићентије Пол се преживео, беше му слава велика али и прелазна. Славили су га као правог народног песника а сад — песник још живи — напустили су га и најодушевљенији поштовачи његови. У песмама његовим много је што је лепо, али је то све без меса и крви, све је идеализирано, нежно, млако, шећерно и од народне песме врло удаљено. Његови производи имају само светлости али немају сенке, те нису ни пластички ни истинити. То се види особито у песмама, где описује битку; ништа снажног, ништа једрог. Дванаест година има, како је ућутао и он, зловољан, у раздору са светом и са животом, тражећи у вајарству утехе. У Италији пак наишао је на признање; многе песме његове преведене су на талијански.

Мичислав Рамановски и *Карло Бжазовски* су после красног почетка умукли такође; први у рату 1863. а други на свом добру у Малој Азији.

Међу онима, који заиста теже и раде, који се боре против нове струје и од којих се још боље што може очекивати, заузима *Адам Асник* (књижевно име: Ел — и; рођ. 1838. у Калишу) прво место. Песме његове не понесу собом душу читаочеву, не јуришају небо с питањима о нерешеним загонеткама, не ускомешају дубине душевног живота. Асник пева што му годи а што се тиче спољашњег облика, прави је уметник. Он се измирио са садашњошћу, он је спевао све, и то чисто и лепо, разумно и јасно али не полетом, који осваја. У последње доба одао се драми, а то поље није за њега.

Поред Асника је најзнаменитији лирик *Леонард Савински* (рођ. 1831. у Подолији), вођа варшавске песничке школе, против ког су највећма насртали „трезвени“ и „позитивисте“. Савински је у својим песмама више мутан, и тек по кад кад севне која мисао кроз њих. У облику су му песме час потпуне час пак забатаљене. Противан је свему, што је донео овај век, духу, тежњи, социјалној му згради; он је јогунасти песимиста, који би човечанству да препише друге путеве, којима је мета у магловитој неизвесности. Ипак занесе по кад кад. И као што је он своје доба неправедно осудио, тако је с њиме поступила критика па и публика. Повод тој осуди лежи можда у том, што није, као год и Славацки, сву невољу и сав јад своје отаџбине приписао само страној владавини, већ је и својим земљацима многу истину казао у очи. Али што се опростило великану Славацком, није Савинском, и после првине му „Из живота“, која се на брзо распространила, није више нико хтео да зна за лепоте и истине у другим му делима, у „Сатири“, „Одломку“, „Украјини“ и „Грофу Јарошу“.

Око Савинског се груписали многи песници, који су већином погрешке му присвојили не имајући врлине његове. Све те песнике је критика немилостиво мрцварила и њихове производе „шпитаљском лириком“ назвала. Међ те песнике спада *Богумил Асиис*, који је ипак лепо што створио, као „Суламку“, „Валхалу“ и др. За тим *Ардон* (књ. име за *Владислава Шанзера*), који је, натеран од критике, спевао невоље и труде бедних и сиротих, спевао борбу за опстанак, и рад као највећег утешитеља хвалио. Међ т. зв. „плачне“ лирике спадају *Мирон* (књ. име за *Александра Мишоа*) и *Флоријан* (књ.

име за *Станислава Рметковског*), који су и живот људи и живот народа, који су прошлост и будућност умотали у црни вео. *Виктор Гамулицки* пак напустио је подражавање Славацког, и почео се ругати испитачима, који нису ништа пронашли и безбожницима, који се клањају Дарвину а не разуму га.

Фелицијан Фаленски (рођ. 1825.) је уметник што се тиче облика али и ништа више; песме су му шупље и немиле. *М. Радок* (књ. име за *Николу Бирнацког*, сад књижара у Лавову) је сатиричар и то прилично неотесан, који је особито исмевао друштвене прилике. Најбоље му је испао за руком превод Беранжера.

Од жена се особито истакле три, али у различном правцу.

Деотима (књ. име за *Јадвигу Лушчевску* рођ. 1830. у Варшави) одликовала се као импровизаторкиња ванредне способности; али кад је почела и да пише, угаси јој се звезда на брзо. Њен велики спев из прастарог доба Пољске (Лех — Рат цинова — Вишимира — Дванаест војевода) није имао успеха са сувише протегнутог и расплињеног садржаја и са уметнутих сентенција, пуних немогућности. У последње је доба прешла на приповетку, али са сличним успехом.

Нарциса Змиховска (књ. име *Габријела*, рођ. 1819. † 1877,) спевала је „Слободне часе", спев пун лепих мисли и узвишене збиље. Њеним трагом полази сад *Марија Каноиницка*.

Марија Бартус (рођ. 1849. у Коломеји) пуна је пријатне љубазности и простодушности. *Северина Духинска* преводи све, што јој дође до руке, а пише песме о свачем на свету.

Венцеслав Шимановски (рођ. 1833. у Варшави) сатиричар је, али доста неопасан. *Карло Звидзински* и *Станислав Грудзински* песници су нове струје, који омладини препоручују да напусти одушевљење и идеализам већ да учи и да ради.

Платон Кастецки и *Владислав Белза* песници су природиних врлина и отачаственог одушевљења. Ваља споменути још и то, да су се *J. J. Крашевски* и *Јосиф Шујски* такође покушали у лирици. Први је спевао „Химне бола" и епску трилогију из литавске историје „Витолоранда-Миндовн-Витолд", у којој описује борбу хришћанства са кумирством. Славни историк и драматик Шујски спевао је „Пророкову смрт" и „Обрану Ченетахове", отачанствене спеве.

Као што се из овог прегледа види, мало их је, који су изабрани на пољу лирског песништва. Пажњу заслужује околност, што Познањска нема никаквог песника и што су и у Варшави све ређи прави песници. Од заступника новије, радикалне струје истакао се једини *Јулијан Ахоровић*, који је за своје идеје нашао ширу публику.

КЊИЖЕВНОСТ.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

СОЛИДНОСТ КЊИЖЕВНОГА РАДА Г. АРХИМАНДРИТА ДУЧИЋА.

(Свршетак.)

II. Да проговоримо сада коју о историји оцене и приказа Дучићевог под бр. II.

Новембра прошле 1884. године један мој пријатељ у разговору са председником српскога ученог друштва, г. Владимиром Јовановићем, и г. арх. Дучићем, напомене им, да ја пишем расправу о питању: „Ко је наследник пећке патријаршије", нашто му и један и други, а особито г. арх. Дучић рече, да је то у данашње време врло важно питање, те га замолише, да ми говори, да ја исту расправу што пре довршим, и да је пошљем српском ученом друштву.

На овај глас ја се пожурим са истом расправом и преко једног свог пријатеља из Београда доставим је некако на свршетку новембра 1884. секретару српскога ученог друштва г. Јовану Бошковићу.

Овај је изнесе пред одсек за философске и филолошке науке и на VI. састанку, држаном 13. децембра 1884. под бр. 2 записника исти реши, да се иста моја расправа да на оцену гг. арх. Дучићу и Срећковићу.

Г Срећковић већ после два дана т. ј. 15. дец. 1884. преда исту моју расправу г. арх. Дучићу, изразив се о њој, — као што ми под 16. дец. 1884. писа пријатељ мој из Београда — „да му се особито допада, да ју је већ предао Дучићу, и да ће се извесно и овоме допасти."

Шта би сваки солидан књижевник чинио, да је био на месту Дучићеву? Не би нипошто примио рукопис, у којем се расправља оно исто питање, којим се баш онога часа и сам бави; а тако би радио за то, да не би дао повода

ничијој помисли на могући несолидни рад. Али у господина су архимандрита другојачији појмови о солидности рада књижевничког. Он узима моју расправу, али је само не даје тако брзо из руку, као што је дао г. Срећковић, одмах после два дана, већ је задржава код себе читава два месеца, од 16. дец. прошле, до 16. фебр. ове године. И последица томе би: да је г. арх. Дучић на основу исте моје расправе написао своју поменуту оцену и приказ Милашеве брошире, у којој је оцени све главне наводе из моје расправе навео, и исту је своју оцену и приказ прочитао у седници одбора за државне и историјске науке **од 3. јануара** 1885. (дакле баш између 16. дец прошле и 16. фебр. о. г.) и настојао на томе, да иста његова оцена и приказ изиђе пре моје расправе о истом питању у Гласнику, што му је испало за руком.

Оцена и приказ г. арх. Дучића о Милашевој броширі изишла је као што напред рекох у 60. свесци Гласника, а моја расправа о истом предмету изишла је тек у 62. свесци Гласника, и то због тога, што су о њојзи г. арх. Дучић а Срећковић тек у седници одборској за историчке и државне науке од **16. фебруара** 1885. реферисали и рекли да заслужује, да уђе у Гласник.

Г. арх. Дучић, желећи олако стећи златне мамузе, мало му би, што је на основу моје расправе написао оцену и приказ о Милашевој броширі, о чему се може сваки уверити на први поглед, ко само прочита моју расправу и његову оцену и ко узме на ум, кад сам ја исту своју расправу поднео ученом друштву и кад ју је од њега г. арх. Дучић примио, него је не могућ чекати да изиђе 60. свеска Гласника, одштампао из ње исту своју оцену и приказ, како би само пожњео славу, што је доказао да карловачком архијепископу и патријарху српском не припада врховно право над сарајевском српском митрополијом и да он није наследник пећке патријаршије, као што је у томе и успео, јер не само да су српски листови због те оцене и приказа г. арх. Дучића уздизали и хвалили, него шта више и сами су га Руси због тог уздизали и хвалили.

Навешћу овде само речи једног српског и једног руског оценитеља исте оцене и приказа г. арх. Дучића.

Српски оценитељ К. у 15. бр. Јавора 1885. између осталог рече ово: „Учени г. арх. Дучић познатом савесношћу (!!!), помоћу јаких историјских сведочанства (што је наравно други покупио), побија мишљење обојице доктора богословије т. ј. Радића и Милаша“ (без да је навео уједно и њихове наводе, којима они доказују право српског патријарха на митрополију сарајевску), и даље: „Прочитавши ово најновије дело г. арх. Дучића, врло нам је мило, што можемо за њ рећи, да је оно написано угледа достојном објективношћу, дубоким и јасним погледом у историју прошлости наше народне и црквене.“ (Да л' је г. арх. Дучић поцрвенио, кад је прочитао ову хвалу, коју није заслужио, то сам Бог вјест! Ја бих рекао да није, јер код њега се бар не може претпоставити толика увиђавност и смерност, јер да има тих врлина у себи, не би могао туђу муку присвојити и изнети је на јавност као своју.)

Руски оценитељ г. Т. Флорински у Университетским известијама за март 1885. између осталог рече ово: „Арх. Н. Дучичь, директоръ библіотеки сербскаго ученаго общества въ Белградѣ, своими учеными трудами уже давно составилъ себѣ извѣсность въ сербской литературѣ“ и даље: „Нельзя не признать вполнѣ справедливым всѣ эти разсужденія и доказательства почтенаго сербскаго ученаго.“

Г. арх Дучић у поменутој својој оцени и приказу рече измеђ осталог, да се он због тог подухватио, да коју проговори о питању, куда треба да потпадне сарајевска митрополија, што је Милашева брошира, која говори о том питању, завијена у канонске параграфе, те би се с њом могли завести на странпутицу они, који не знају добро историју српског народа, српске цркве и канонско право. Но молићемо лепо г. арх. Дучића, како се ви не нађосте побуђеним да одговорите у своје време г. Радићу, који је још 1879. о истом питању писао и наводио скоро оне исте разлоге, које је навео и г. Милаш у својој броширі о истом питању? Или, што не одговористе г. Милашу одмах, чим је изишла иста његова брошира, а иста је изишла још на Цвети 1884? Одкуд се ви наканисте тек у почетку 1885. јануара да о њојзи коју проговорите? Да нисте то чинили тада због тога, што сте имали у рукама моју расправу о истом питању?

Није ми намера и управо гадно ми је, да овде много говорим о тој крађи г. арх. Дучића, но не могу а да не проговорим о њој ово неколико речи.

Г. арх. Дучић, као што рекох, већином је узео моје разлоге да докаже, да патријарху

српском не припада врховно право над сарајевском митрополијом и да он није наследник пећке патријаршије, но осим тога, он је хтео у неколико бити и оригиналан, те је навео и својих неколико разлога, а ти његови разлози нису на истини основани.

Ти разлози г. арх. Дучића јесу ово: 1) „српски јепископи пећке патријаршије, оставши сви с народом српским, који се није иселио, на огњиштима својих предака, имали су по канонима и иначе право, да бирају себи патријара; и изабрали су Калиника на напуштену и упражњену патријаршку катедру у Пећи.“

Но овај ваш разлог, г. арх. Дучићу, не стоји, јер истог Калиника нису изабрали српски епископи за патријарха, пошто су они сви са Чарнојевићем пребегли у Аустро-Угарску, него га изабраше она два грчка епископа, који су с њиме дошли, а султан га потврдио за патријарха. (Гласник XXIII. стр. 250.)

2) Пећка је патријаршија измеђ осталог по речима г. арх. Дучића укинута и: „због једне непојмљиве молбенице, коју су 8 тадањих српских јепископа лично предали у Цариграду васељенском патријарху и султану Мустафи III., да се укине пећка патријаршија и присаједини грчкој, цариградској. Да одрже (т. ј. тих 8 српских епископа) прадједовску православну вјеру, жртвовали су јерархијска права своје пећке патријаршије.“

Но и овај ваш разлог, г. арх. Дучићу, не стоји, и да сте ви у своје млађе доба, кад је било време учењу, учили се, у место што сте групирали писма по земљама (види II. главу поменуте брошире г. Владана), ви бисте се могли научити и из XXII. свеске Гласника стр. 357. и даље, да оних 8 епископа из српских дијецеза, потписаних на молбеници ради укинућа пећке патријаршије, нису били Срби, него Грци, пошто су Срби епископи из својих дијецеза били протерани, и на њихова места постављени Грци. И чим ово стоји, онда отпада и све умствовање г. арх. Дучића о побудама, што су тобоже 8 српских епископа предали молбу цариградском патријарху и султану ради укинућа пећке патријаршије.

Г. арх. Дучић прави се овамо да зна разлику између априлске и мартовске конвенције, (за коју није знао ни сам г. Милаш, који је мало више студирао о упитној теми), и ако ни једну ни другу није видио, него је за њихов садржај и разлику сазнао тек из моје расправе, а овамо не зна ни како је данашњим даном подељена негдања Аустрија, нити зна да титула архијепископу карловачком српског патријарха не зависи више од добре воље цара аустријског и краља угарског!

Па кад оваку крађу учини г. арх. Дучић, питамо, зар је то достојно једног потпредседника Главног Просветног Савета, председника одсека за историјске и државне науке и библиотекара народне библиотеке? Зар тиме такав човек не убија углед српском ученом друштву? Зар се таким начином неће многи српски књижевник наћи озлојеђен, те неће хтети своје саставе шиљати српском ученом друштву, где није сигуран, да неће допасти руку г. арх. Дучића? Ми велимо, да је то грдна брука и срамота, и да би српско учено друштво, чијим је члановима мање више свима позната ова крађа г. арх. Дучића, и коју сви осуђују, требало да донесе одлуку, да се у будуће не дају састави појединим члановима на оцену, него да се одмах у пленуму читају.

В. С. Д.

IVAN TRNSKI. SVAKOLIKA MU DJELA. Knjiga druga: Kriesnice. U Zagrebu. 1882 8-ина, стр. VII. 168. Цена 1 ф. а. вр. (Свршетак.)

Песник нам признаје, да му на милост морају срце „силити“, а овамо му је исто срце опет „брекло“ (66). У опште, у овој је песми признавање драгине лепоте, и своје љубави, тако хладно, тако од беде, да се онда може и закључити, са каквим је осећањем спевана. Мене при читању те песме, а и осталих, обузима онакво осећање, какво ме је обузимало, кад сам морао имати посла са логаритмима. И сад ме подилазе мрави, кад се сетим те Вегине књиге.

Не појмим ове стихове:

„И твој немар, душо, за ме
Истина је горка, страшна;
Ал угасит моје пламе
Мука ти је неиздашна“ (67).

јер од куд да је њој мука да му гаси пламен љубави, кад и не мари за њега! Или, можда је хвата мука, чим јој се приближи са својим стереотипним смешењем, које хоће да је љубавно.

Дознајемо даље, да је коса (die Sense) „смртна“; за тим, да му је драга, поред других својстава, још и „крта попут кови“. Какав тајанствени и песнички смисао у том сравњењу лежи, не могу да схватим. Но она се зато опет често „уз мар крути“, а поред свег тог, ипак јој је дух „небохватан“, и она онда не може друге „сласти кушати“, него опет „небохватне“ (68). Мало је чудна строва:

„Несрећи ми које среће,
Да те чувства сурват хљедну
И да на твог ока врјеће
Натисну ти сузу једну!“

па онда, како би он — истина мало незграпно — на ту натиснуту сузу „уграбит срно“ (69). Разно се даје тумачити израз, да је драга „грлом врједна“ (70), јер могу мислити прво, да много пева, а друго, да много говори, особито онда, кад знамо већ, да јој и „језик од бога“.

Пажљиво ваља прочитати песму „На Дунаву“ (72), јер се не зна, по чему се драга „воза“, по Дунаву или по љубави његовој; у чему се драга „купа“, у Дунаву или у љубави његовој; у чему „мишљу пери“, шта „оком коси“, о шта „лупа“ танким веслом, и шта је носи, — Дунав или љубав његова. Даље дознајемо, да се Дунав „вере“, а „љубав деси превалит насип“; даље, да Дунав „плаче наше брине“ (шта су то брине?), да „уз драгу љубав љуби“, да се „у црној тузи губи“, и — али то се тиче љубави — да јој је „срећа пропала“. И то све стоји у песми „На Дунаву“ (72).

Не знам, за што драга у колу све „надсјева“ (73), а могу мислити, како он „рида“ и „громко гуди“ (74). Не знам опет, од куд у песми „Међу Клисурама“ (75), где је разговор о врлетима, орловима, који „висом дрме“, ексklамација:

„Све се драге косну намах,
Све то она пјесмом спаси.“ (!)

Шта има она ту да „спаси“, ваљда зато, што треба слика на „гласи.“

Сентименталан израз треба да је;

„Ни мигла ми драга није.“ (76).

јер песма спомиње Овидија у заточењу; али израз „ни мигла“ неће бити да је баш са свим сентименталан. Песма „Чему све то?“ (77) још већма човека ешофира. Почетак је већ трогателан.

„Пјесмом јој се чему јавих,
Немилу ју чему дичах?
Са свог створа да се слави,
Бог се добри не велича.“

Па онда да и ми не запитамо: чему све то?! Али драга међу тим добија воде из „чудног врутка“, а он опет хоће да над њом простре покров „сузне *влаге*“ (78) — кад већ треба слика на „драге“.

Волио бих да дознам, како се из црног ока „радост рајска *вади*“ (79); како се сузом охлади рани „брид“ (80). Ја држим, да песника и његове „Крјеснице“ неће „девојачке мајке изгнат из свог дома“, јер су ове тако сухопарне, да неће никако фантазију у девојака распалити, те тако неће ни „жећи“, па неће ни

„Омиљети часа скора,
Госпођицам и господи“,

а неће ни „вјековат вјек вјекома“ (80). Међу тим ова последња потенцирана алитерација нема смисла.

Али он ипак признаје да није Петрарка

„Ма и нјесам ја Петрарка“

те вели, да су му песме „водене“ а не од „шампањца“; но опет зато је вили „митњак“, те држи, да се „његово“ цвеће сестрицама од „туђег више мили“ (82).

Из песме „Драгине ручице“ (84) дознајемо, што још нисмо знали, а то је, да су јој руке „гране њене душе“, од прилике као „гране вите јеле“; услед чега је њена душа оно што и јела. Те гране — њене руке — „заћенуше се за ум његов“. То је хипербола над хиперболама! Па те гране — њене руке — жели песник да у крст „зграбе“. Да нежних грана!

Не знам баш је ли песма (86) тако „племенита“, као што се вели; или је то зато, што се тиче „Хрватске великашице“, која је свој дух слободом „напасла“! Песма пак „Чудна песма“ није ни најмање чудна иначе, ван ако не с тога, што се „глас у срце убада“ (87). Од куд „дуге“ — јер драга је овом приликом дуга — кад се „сњјег светлуца“, кад „од зиме срце пуца“, кад „мјесец сјаје,“ кад је драга — у исти мах? — и „зимска ведра ноћ“! То се не да „*схватити рукама*“, све бадава; на такво нешто није ни разум довољан (90).

Све већма долазим до уверења, да је Трнскова драга немила; не само по изради „Крјесница“, него баш зато, што срце „ледом пара“ (96). Зашто су „све благоте *неначете*“, не знам, с тога не могу ни да појмим, како је песник „жедан“, кад те благоте небо земљи таји (97). Строва:

„К'о што навре сува врела
На очи нам и на лица,
Тако моја пјесма смела
На њедра ће госпођица“ (98),

требало би нешто коментара, јер није очевидно, да ће и песма да „навре“, ма била и „смела“. Па зашто је тамо — у недрима госпођица — песми „срећа звања“? Да ли се то даје тумачити са „звање“, „званично“? Онда се — а и по предговору — не може веровати, да:

„Ваша милост и милота
Пјесама су мојих врело“ (98),

као што нас та строва уверава.

Док му срце „бриди“, и док у небо „вири“ кликће еуфемистички:

Нит ми с' ув лед твој не даде
Крок упутит брвих ногу!“ (100).

Ја сам баш радознао на тај нови начин тоцињања.

Песма „Двори на облацих" (102) још понајвише одговара схватању поетичком. Нека нежност, која се приближује природи, не може јој се одрећи, ма да и у њојзи има оних потенцираних алитерација, којих има скоро у свакој. Н. пр. „љепота љепог љета", „бјелина бјеле" зиме. И песма за том, „Мојој Зорици" (103) може се уврстити у боље. У песми „Тик до мене а далеко" (105) већ стоји израз „снебивам се", а тај се не може узети ни озбиљно ни нежно, као што би хтео да буде. Тако је исто израз „душо, с тебе *страдах*" (107) смешан, и то са контраста; јер у нежној песми највећма падају у очи неумесни изрази. Ту исту ману имају и изрази „погледима *шибати*" (108), и „жар срдцу вазда *јари*" (109), и „север брије" (110), и „ја сам сточим *смјешан*", и „враг ме *квачи*" (112), а строва:

„Кад ли љубим, кушај само,
Тад сам, душо, ја злопадљив,
Од најжешћег жешћи камо,
Смушен, лаком и досадљив" (112)

ни најмање не показује лепу страну песникове нарави, особито кад љуби. Да ли је он та својства држао за добра или рђава, не одаје нам ред:

Тако љубит не зна нико" (112)

јер то зависи од индивидуалног схватања.

Шта значи „срдцем тјесник" (113)? Или је то ради слика на „пјесник", као на другом месту што је „бјесник"! Па онда ово:

„И ја смишљам мисли љепе,
До неба се песмом хитам" (114)

није сретна фигура никако; као год што се ни ово не може озбиљно узети:

„Зло нас свако мовгат тјера" (115).

Зашто је срце опет „тјесно", и „непокорно своме госи", и зашто мора Сремац да „бјесни" (116)? Па онда мора се „с бригами да *комеша*" док му тамбура „крије мане нескладове" (117).

Трећи део „Крјесница" посвећен је, као што у предговору стоји, неким госпођама и госпођицама. Оне „засвједочавају пажњу пјесникову појединим већим дјелом још живућим красотицам и одличницам". То су дакле листићи за албум, дакле опет неко званично певање без самониклог убеђења.

Ту му у срцу опет „нов крјес *букће*" (118), онда мора

„Узалуд вас да не својим
Пљењајућ вам срце, главу" (118).

и „Да ми уму ум твој сљеди" (118).

бар у стиховима бити — галантан и деликатан. Па онда још у стихове метути тако важан догађај, као

„На тјемену капу нову
Поздрави нам освит данка" (119).

И околност, да њени „мизи *шибају*" (123), и да „чује", — сад он опет — да су јој „уздисаји *врући*" (125) није тако ванредна, као год што није густиозно, да се чита:

„Сласт на уста понаврла" (125).

Зар песнику не стоје лепши изрази на услузи? Или је то опет слику или нагласку за љубав? Па онда, је ли баш пријатно, кад грло „јечи"; и је ли пристојно, кад се за девојку каже:

„За славом се узпомами (125)?

Да ли реч „зене" значи оно што и „зевне"? Па како се онда разуме то у стиху:

„Од миља ти душа зене (126).

Шта је то:

„Све ијуках од опасти"? (131).

Је ли то опадање, опасност?

Ласкаво мора бити за неку Х. Т., кад се вели да јој је „грло налик звону" и да слушаоцу „звуком слух *наизуни*" (132). Зашто да се на њега „жуч проспе" (137) не знам, а постаје ми већ и свеједно. Зато ваљда постаје *„бјесник"*, јер се „побоја што је пјесник" (138).

Тако исто ми је непојмљиво, зашто да се „свет чуди", кад нетли поје (140). Али врло је ласкав израз за даму, да је „танка ума, танка суда" (142). Да ли је баш песнички израз:

„У срдце те утиснусмо (144),

врло сумњам, као год што ми је врло делфијска загонетка израз:

„Буј ти жели славе перју" (144),

а и наслов „Двајој славној четворици" (146) врло ми је сумњиве јасноће.

Може ли се збиља девојка да „пред душу међе", особито кад „сваку душу *залудова*" (147)? Признајем, да не знам шта значи реч „снатра" (148).

За нежну глумицу није баш швалереск израз:

„Гдје на даскаh чврстим кроци
Убиреш си ките, вјенце" (148),

а овамо хоће да је такав. — Да ли није опасно за песника, кад признаје:

„Пјесмом само кренут могох
Уздисај ти из дна врућ"? (149).

Опет „снатрен" — ватрен (150). Било би вредно решити питање, да ли се могу „искре *задену*ти" (151), и, да ли је могуће да:

„О свјет ти се жица сави" (152.)

јер је врло важна проблема.

Смешна је строва:

„Уз ваш глас би жице танке
Удесио вам до ноге,
Попјево биноћи, данке
О срећи нам праве слоге" (157),

већ зато, што хоће жице до њене *„ноге"* да удеси, и да не споменем *пету*, која се без ноге не да за-

мислити, и која у Трнсковој поезији велику улогу има.

Не разумем, зашто „огањ њенога ока *памук пути*“, и зашто му се онда тамбурица „горопади“ (165). Па онда, зашто хоће оној „уздисај да истисне“ (167)? —

Остаје ми још да приметим, да поред тог начина песниковања мора да закржљави свака замисао; оно, што је хтело да буде лепо, постало је ружно; што је хтело да буде узвишено, постало је смешно; што је хтело да буде нежно, постало је незграпно; што је хтело да буде ведро, постало је намргођено. Тајна је постала индискреција, љубавна реч постаде фраза без језгре, похвала постаде претоварена дикција те тако отужна. Где треба да има смисла, нема га; појам се губи у шупљим бомбастима; лакоћа нестаје поред силом ишчепрканих формула. Од укуса ни разговора, поезије нема никако; али на њиховом је месту неприродно ачење, афектирано осећање и нездрава љубав. Сликови су до душе ту, и то у таквој мери, да би Трнски могао написати и издати натрашке-лексикон, у ком су сликови сложени по реду, и који би будућим неуким, бојазљивим и тромим песницима могао служити за олакшицу и руководство при тој тако тешкој работи за њих.

Озбиљно препоручујем тај посао.

М. С—ћ.

ЛИСТИЋИ.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Пре у „Црногорци“ а сад у „Зети“ излази чланак „Гете и његова народна свијест“, од Лазе Костића. За сад се уздржавамо од сваке примедбе; али кад чланку буде крај, изнећемо и своје примедбе

— У 30. броју „Јавора“ изашао је чланак „Правопис и педесетогодишњица препорођаја хрватске књижевности“ од „Вука Даничића“. Чланак тај заслужује сваку пажњу, јер добро илустрира разне „правописе“ у Хрватској.

— 3. свеска словачког часописа „Slovenske Pohľady“ донела је бирани садржај. У првом чланку описује Алекс. Ломбардини словачке замке; други чланак је новела „Особењак“; на трећем се месту упоређују две Пушкинове песме на руском и на словачком језику. За тим долазе: „Мајски сан“ од Милоа, „Кобна посета“ А. Б., „Станислав Вилхелмовић“ велетржац из 15. века, прилог словачкој културној историји од Павла Кришка; „Развитак Кореникове сунчане системе“ од Јов. А. Вагнера, „Панонска Мизија“ од Фр. В. Сасинка; „Три особите словачке песме“, на ново прештампане из алманаха словачке омладине а од трију досад непознатих песницâ: „Ноћ“, „Успомена“ и „Милуј само, милуј!“ За тим је библиографија и на крају позив на издавање ческих религиозних списа.

„Slovenske Pohlady“ су једини књижевни часопис у Словака, и постоје већ 5 година. Часопис је покренуо а уређује га још и сад Светозар Хурбан-Вајански, накладник је пак познати словачки родољуб Павле Мудрон у Турчанском св. Мартину. Тај је часопис ударио са свим новим правцем у словачкој књижевности а ова се тако почела развијати и ширити, као никад до сад. На збору словачких књижевника, 23. јула (4. авг.) о. г. би решено, да се оснивањем деоничке накладне трговине обезбеди и распространи тај лист. „Pohlady“ би онда излазили двапут месечно и то још илустровани. Међу сараденицима броји тај часопис и Хвјездослава (Павла Орсага), Змај-Јовановића словачке књижевности, чија је песма „Hajnikova žena“ скоро кроз две године излазила у њему. У научном погледу заступају „Pohlady“ летопис негдашње словачке Матице.

Поред многих политичких и културно-историјских радова Вајанскових, којих се ваљаност огледа скоро у сваком броју „Narodnie Noviny“, истиче се као умни и стварни критичар словачких и ческих дела. Самостално је до сад од њега угледало света „Duchovia sudov“; 2 књиге „Besedy a dumy“ и сад ради на великом роману. Песме су му у две свеске угледале света „Tatry a more“ и „Z pod jarma“ а превео је и Шефлове псалме са горе. — По разним часописима растурена су му ова дела: „Siroty“ „Tri kabanosky“ „Obrazky z ludu“, „Lalija“ и красна приповетка „Kandidat.“ — Уредник овог часописа имао је пре више година срећу упознати и опријатељити се са Светозаром Хурбаном, и дан данас броји часове, које је с њиме у друштву провео, међу најмилије у животу свом. Светозар је симпатичка нарав, ко се с њиме упозна, не може а да га не заволи. Био здрав и чио још много година на благослов и утеху свом народу!

Исправка. У 31. бр. на стр. 985. у врсти 24 одозго стоји правилно lex regia и sex aetatibus, а треба по Дучићевом оригиналу да стоји састављено: lexregia и sexaetatibus.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

УРЕЂУЈЕ МИЛАН САВИЋ.

БРОЈ 33. У НОВОМ САДУ 15. АВГУСТА 1885. ГОД. I.

МИРА, МИРА!

ек се други отима
За силу и власти;
Нек се други отима
За орден и части;
Нека други завиди
И шкргуће зуби —
Моје срце само мир
И тишину љуби!

Шта је тежња за славом,
Шта поборне страсти?
Проста мука, ломимир,
Мученичке сласти!
Нашто слава себична
Преко туђих јада;
Каква је то милина,
Каква ли наслада?

Зар за парче ордена,
Ил' за трошну хвалу;
Зар за блеске тренутне,
Судбинину шалу;
Зар за љубав имена
И његовог јека,
Да жртвујем мирноћу
Прекраткога века?

На што среће благослов
Да га један прима;
На што једном обиље,
Кад га нема свима?
Нека други себично
О тој срећи снива —
Моје срце не може
У том да ужива!

Чемерне су сладости
Сујетиних жеља;
На част њојзи победе
И њена весеља!

Нек на њеним крилима
Други небо бира,
Ја ћу макар на земљи,
Само — мира, мира!

Нека други скокове
Политичке гради;
Нек се други критиком
Небопарном слади!
Ја ћу мирно радити
У књижевном миру,
И спокојно певати
Са срцем уз лиру.

То је моја утеха,
То ми мелем биље,
Са њом делим јад и вај,
Са њом делим миље.
Како срце осећа
Она тако јечи,
Њени гласи слађани
То су моје речи.

Нека други послове
Туђе куће гледе;
Нека други за другог
Црвене и бледе!
Сваки мисли за себе
Да најбоље ради,
Па остављам свакоме
Нек се собом слади.

Хучи свете, ломи се,
Као морски вали —
Час се један подигне,
Час га други свали;
Свакоме је судбина
Нестална и прека —
Ја ћу за се самачки
К'о планинска река.

Жубор' песмо, жубори,
К'о планинска река,
Час си мирна, тихана,
Час бесна и прека;

Жубор' даље од мора,
Верна врелу своме,
Доста ти је немира
И у жићу моме!

Вл. М. Јовановић.

ПОП ИЛИЈА И ПРОТА ДРАГАЧ.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА ЧЕСТЊЕЈШИХ.

НАПИСАО МИЛАН АНДРИЋ.

III.

Први дан, што је Јефти у Т. освануо, била је недеља.

Тај ће дан дакле одлучити се, хоће ли Јефта бити т—ски учитељ, или не.

Кад се пробудио, прво му је било отићи на бунар, да се напије воде, јер га је љуто морила жеђ. За тим се умије, обуче се, па поће по стајама, да тражи свога протектора, чича Панту, ал Панти још није било свануло. Он је још у велико сневао, не знам, да ли о проти, или о петорци?

А луд би и био, да рани.

Он не мора појати; не жели бити учитељ у Т., а има три вредна сина, који раде, има две красне снахе, од којих млађа увек му приправи крчаг воде крај постеље, па баш ако га жеђ и пробуди, он домаши крчаг, напије се, па се окрене на другу страну.

Лако је њему зору одспављивати!

Елем, док се Панта још протезао у постељи, дотле се Јефта пустио кроз башту у шљивик, па се онде спремао за јутрењу.

На памет је одпојао „Хвалите имја господње,“ па онда „Возбраној,“ па Херувику, па — што му је даље на ум пало.

Јефта је знао и „гласове“ све редом.

У осталом, то није никакво чудо, јер сеоски кројачи имају особиту примљивост за црквено појање.

Само га је једно пекло.

Оно „зри“ у типику, оно није могао ни како да утуби, као што треба; па ако је поп Илија случајно — што но реч — „строг типичар,“ онда тешко, да ће му се допасти.

Па ту му је онда још и грк Спира, а сеоски грци су обично „типичари.“

Ал опет, — та једном од те двојице ваљ'да ће се допасти; само му онда остаје још то питање: шта би било пробитачније, — попу Илији, или грку Спири да се допадне?

Прота му је казао, да ће га наместити у Т. за учитеља, само ако се оцу Илији допадне; а Панта Рибарев опет вели, да пред грк-Спиром мора најпре егзамен полагати.

На послетку дође до тога резултата, да мора гледати, како ће се обојици допасти.

У томе зазвони и на јутрењу, устане и Панта, па одведе свога госта у цркву.

Јефта је знао, да му је место, као будућем учитељу, у певници, па се и упутио управо онамо, а глава, као да му је пуна зрикаваца. Једнако му ври у њој оно — „зри“.

У певници затече старога црквењака, печеног типичара, који ту сад и учитеља замењује. Јефта му се представи, као „совершени препаранд,“ а овај одмах књигу пред њега.

Препаранди су у она времена у читавом протопијату проте Драгача беле вране били. Било је ћурчија, чизмара, кројача, колара, па и звонара, који се довидаше те среће, да буду народни мучитељи, хоћу рећи — учитељи. Није дакле никакво чудо, што је стари звонар т—ски са особитим решпектом понудио Јефту да поји, кад је чуо, да је овај препаранд. А да му поштовање своје што јасније посведочи, казао му је у једно и обичај попин, показао му је на име, које се песме обично одпојају, а које се прескоче.

Јефта од мах почне у себи гудити дотични глас, а стари звонар с места примети, да га није погодио, те се усуди, да га поправи. Јефта, смешкајући се, да за право звонару, па га још пријатељски замоли, да не одлази из певнице, него, да му на руци буде, и да му, бајаги, местни обичај показује.

Тако је и било. Одпочне се јутрења, и кад Јефта стаде појати, а бабе згледаше се најпре, па главу уз главу, стадоше шушкати, па се онда испеше на прсте, да виде тога непознатог певца, што тако умиљато превија гласом, да све везе.

Ал и јесте, хуља, лепо певао; а није се бадава ни дружио две године са препарандима у Сомбору, јер је научио правилно појати. Био

је, до душе, и у занату своме вешт, — та не би га мајстор Гавра друкчије ни држао две године, — ал је и крај тезге увек појао. Док је био у Сомбору, није промашио ни једно јутрење, литургије, ни вечерња, и онда је био најсретнији, кад је са препарандима у друштву време проводио, где се — наравно — појало и певало.

Мајстор Гавра га је у занату волео, само се једио на њега, кад је овај рекао, да он неће као кројач умрети, он мора још бити учитељ; а корио га је чешће за то, што је лакомислен, не држи на спољашњост своју, као што кројачком калфи приличи, него и последњу мангуру даде за вино, банчећи са препарандима.

Сви ти укори мајстор Гавре одоше у ветар, јер је Јефта Ижичић увртио био себи у главу, да он мора бити учитељ.

И — ево, сав изглед је ту, да ће му се жеља испунити.

После јутрења опколише у порти и њега и Панту Рибаревог некоје старешине, па га један ово, други оно запиткује, а Панти све кика расти, слушајући, како његов гост на сваку одговара као да му је мати препредала језик. Само још, да се не превија тако варошки и да не преврће гласом, кад говори.

Кад је Јефта Ижичић отишао од цркве са Пантом Рибаревим и још неким старешинама, који не хтедоше дочекати, да их попа ту затече, онда се већ могло констатовати, да се Јефта допао т—ђанима. Јакша Мишљеновић, шта више, рече, да сад тек једва чека синовљеве сватове.

Шта мислиш, куме, док тај запева: „Одби се грана . . . .!“

У оно доба је свет био много побожнији, него данас. Црква је увек дупком пуна била; а до службе божије не би ти ни за главу ни један човек што окусио, или на лулу запалио. Света навора се на штс срце узимала. Време између јутрење и литургије проводило се у пријатељском разговору, то пред једном, то пред другом кућом, али највише пред грчким дућаном.

И Панта Рибарев, куда ће са својим гостом, него онамо, да га представи грку Спири.

Грк ћутећи промери Јефту Ижичића од пете до главе. Ко га не познаје, не би му могао ни замерити за то, јер је баш у послу; али грк Спира што год је чинио свога века, ни шта није чинио без узрока. У овај мах му је Јефтина сумњива спољашњост дала повода да га најпре добро промери, па онда да се пусти с њиме у разговор.

— А јесте ли били код попа? — била је прва реч Спирина.

— Нисам — одговори Јефта и поклони се, па онда дода лукаво, — хтео сам најпре да учиним моје подворење вама, као најодличнијем грађанину ове општине.

Грк Спира на то климне два пут три главом, а по лицу му се могло познати, да му овај одговор годи.

— Па тако, реци, и јесте — упадне Ђођа опанчар, што и остали присутни сви потврдише.

— Ја мислим, кад ме општина плаћа, онда ваља најпре да се представим оним људима, који су најважнији у општини — рећиће ватрено Јефта Ижичић.

— Та тако, реци, и јест, — потврди опет Ђођа опанчар

— А јесте ли већ били где год учитељ? — запита га сад грк Спира.

— Нисам ни где, молим вас. Сад сам дошао из Сомбора — одпевуца Јефта Ижичић, а међу тим се два три пут поклони.

Грк Спира сабере мало обрве.

— Ал да га чујете појати, комшија, па све да се топите од милине — рећиће Неца кројач.

Грк случајно није био на јутрењи, па му се обрве опет разведу, јер је и Неца кројач био добар певац, па је по томе и могао пресудити Јефтино појање.

— Ех, та није да ти тај поја, већ мислиш, музика свира. Ја не би ни кад бољега уч'теља тражио — рече одушевљено Јакша Мишљеновић, па помисли на сватове свога сина.

Панта Рибарев се само смешка задовољно, па погледа на грка, кад ће већ и овај рећи, да му је Јефта по вољи.

— А имате ли добро свидјетелство о совершеној препарандији? — питаће опет грк Спира.

Јефта прокашљуца најпре, па ће онда мало збуњено:

— Има . . . овај . . . молим вас . . . имао сам, знате . . . али . . .

— Ал сте га ваљ'да изгубили?

— Тако је, молим вас, — рече Јефта, смешкајући се и клањајући се.

— Ех, па изгубио сам и ја зимус бунду на вашару, а где се не би могао комадић хартије изгубити! — извињавао га Јакша Мишљеновић.

— А зар је наш покојни Аврам учитељ имао то, што кажеш, па нама је за то опет

добар био. Шта ту треба истраживати ово и оно; нек је он само нама добар, па ће и њему добро бити. Није л тако? — рећиће старац Арса Шалајићев, а остали му сви у глас даваше за право. Само још грк Спира ни како да изрече одсудну.

Грк Спира је и даље егзаминирао, а остали хвалише Јефту све до првог звона; јер то се већ знало, да кад први пут зазвони на службу, онда грк Спира затвара болту, па се оде спремати у цркву.

Јефтина пратња мишљаше до цркве, да грк Спира жели најпре, да чује Јефтино појање, па ће онда изрећи своје мњење о њему; а грк је преоб ачећи се размишљао, — каква то протува може бити, што се њима намеће за учитеља?

Међу тим се и старо и младо слегло у цр кву, где је Јефта са својим ластавичким појањем све занео.

У сваком српском селу се нађе по који прост човек, да је вешт црквеном појању. Црквена песма је Србину ишла, као и сватовска. Он уме весело да прослави, на пример, свога свеца, уз певање самог тропара. А „многаја љета" које је најторжественије, него оно велико, осмога гласа?

Није чудо дакле, што се у сваком српском селу нађе по који, не — да кажем — од заната певац.

И у Т . . . . је увек било и биће такових. Хајде, Перу звонара да и не спомињемо. Он је већ стар човек, па сад је певац само за невовољу, кад нема другога. Ал ту је осим њега Јова бербер, па Неца кројач, па Зарија Звонарев. Е, а шта мислите о Алекси Котрљановом? Кад тај запоја, у трећем сокаку попевају редуше за њим. Алекси је сам прота већ толико пута говорио, да се окане рала и мотике, — и тако је сиромах, као пуж, — па ће га наместити за учитеља, ал Алексу је то срамота, кад он није био на школама.

Па сви т—ски певци су се сад такмачили на служби са Јефтом Ижичићем, а и ни један не може боље од њега.

После службе ваљало је Јефти отићи к попу Илији, да му се представи. Ал ко ће га одвести онамо, кад од погреба Пантине жене, и који би ишли, и те је грк Спира отуђио од попе, па га се сад скоро сви људи клоне.

Ал, на послетку, није њега ни проти нико водио, па шта ће га попу Илији ко да води. Отићи ће он сам к њему.

Поп Илија је међу тим од Пере звонара већ чуо, да је то некви препаранд, и да је већ био у грковом дућану; а кад је дошао из цркве, код куће је затекао протино писмо, у коме му овај даје на знање, да му је послао неквог детлића, па ако мисли, да ће га моћи на што употребити, нека га задржи у Т. за учитеља.

Поп Илија чита то писмо, — а Јефта Ижичић куц, куц на врата.

— Слободно!

Јефта ускакута у собу, па клањајући се, маши се руке поп-Илијине.

— Жив био, момче. Од куда си?

— Из Срема, господине; па идем из Сомбора, и донео сам вам поздрав од господина проте из К.

— Ао а; па то си ти пропутовао полак света, док си дошао овамо. А које добро?

— Господин прота ме је послао к вама, да вам се представим, па ако вам се допаднем, онда ће ме наместити овде за учитеља.

— Е, да? Па шта ти је још казао?

— Казао ми је . . . није ми ништа више казао

— А није ти казао, да гледаш, да се допаднеш и грку Спири?

— То ми је, молим, Панта Рибарев казао.

— Панта Рибарев? А од куд ти познајеш Панту Рибарева?

— Упознао сам се с њиме на путу.

— На каквом путу?

— Кад сам ишао овамо од господини проте. И Панта је био код проте, молим. Ишао је, вас да тужи, господине.

— Е, да; а као за што?

— Што му жену нисте допојали.

— Та гле!

— Јест, имена ми, господине. Хо, да вам станем све приповедати!

— Е, па кад толико имаш, да ми приповедаш, а ти ћеш остати код мене на ручку . . !. Кристина! Имамо једног госта — викне попа својој младој попадији, — нареди, да се и за њега постави. . . . Хајде, седи, момче, па ми реци најпре, ко си, од куда си и шта си ти?

— Ја сам Јефта Ижичић преп . . . . није, молим вас . . . . Ја сам кројачки калфа . . . .

— Е, да! Па то ти знаш и реверенду сашити!

— Знам, господине, само кад ми мајстор скроји.

— Па лако је то. Опараћеш једну стару, па ћеш по њој скројити нову.

— Онда ћу знати — одговори Јефта непоуздано.

— Е, па како би ти да будеш учитељ, кад си кројачки калфа?

— Ја знам добро појати, господине; а господин прота ми је казао, да још научим тамбурати и цртати мустре за шлинговање, па онда могу бити учитељ. А ја ћу и то научити.

— Па то је лепо и красно. Ал ти рече, чини ми се, да си из Срема, је ли?

— Јесам, господине?

— Па то ти онда знаш ваљ'да и бурад наобручати, вино отакати, ракију пећи, на славину ударати?

— То сам све научио, господине, кад сам био манастирски ђак у Крушедолу.

— А и то си био већ? Па што ниси остао, да се покалуђериш?

— Морао сам побећи оданде.

— А за што?

— Удавио сам довниковог мачка, па ме је за то вијао по свом манастиру, да ме туче, те сам морао побећи.

— Е, па кад си ти вешт и око вина и око ракије, знаш и реверенде шити и лепо појати, а научићеш још и тамбурати и мустре цртати, онда си дакле од данас учитељ т—ски, јер мени баш такав треба.

— Љубим руке, господине — одговори Јефта, сав усхићен, — сад још само, да гледам, да се грку Спири допаднем, је л те?

— Каквом грку? Нису грци ни до данас постављали учитеље у Т. па неће ни од данас. Што ја кажем, то је свето.

У то уђе попадија, да их зове на ручак, а поп Илија јој представи новог учитеља т—ског.

О ручку је попа једнако нуткао учитеља вином, да му види ћуд; а кад су устали од ручка, Јефта Ижичић већ није више знао ни за Панту Рибаревог, ни за грка Спиру, па — мож'да — ни за себе.

Пера звонар ће га одвести у стан учитељски, где су само четир празна зида била, до душе, али за ову ноћ добро ће бити и једне крошње сламе за постељу.

На првом рогљу, куда ће проћи, стоји чопор момака и девојака, па кад видеше Јефту, како батрга, а они сви у глас — „ајуј, пијаног учитеља!... Гле, новог учитеља, како је лепо убрађен...!“

— Учитељ да! — набрекне се Јефта мимопролазећи; — шта Спира!... шта ти грци и цинцари!... што поп Илија каже, то је свето!... Хм!

(Наставиће се)

СЕРЕНАДА.

(ПО ЛОНГФЕЛУ.)

О звездице летње ноћи бајне,
Што сијате са тог неба плава,
Погасите своје зраке сјајне!
Она спава!
Моје злато спава!
Спава!

Сјај-месече летње ноћи бајне,
Што ти светлост таму обасјава,
Склони за брег своје зраке сјајне!
Она спава!
Моје злато спава!
Спава!

Тихи ветре летње ноћи бајне,
Што се с тебе лишће уздрхтава,
Стишај мало своје силе тајне!
Она спава!
Моје злато спава!
Спава!

Слатки санче летње ноћи бајне,
Пази да се не узнемирава,
И причај јој моје бриге тајне
Докле спава,
Док ми злато спава,
Спава!

Вл. М. Јовановић.

СЕОСКИ СУД.

ПРИПОВЕТКА И. ПАТАПЕНКА.

Када је о том важном догађају дочуо Андрија, а он плану. Све, све би се могло опростити, али то не! А и како? Зар да дочека Ускрс без прасета! Није него још нешто. То није право, то није комшијнски.

Ценим, да није нужно ни спомињати, како су тога вечера изјурили комшијнско назиме,

када дође у походе бономе другу и одвалили му парче репа. На то беше одговор од Здибајевих то, што нападаше на гуска, на украс све живине Параскине, који имађаше дугу шију и као капицу на глави. Тада плану војна. Баш те страсне недеље, када сав хришћански свет грехе откајава, те две комшије и њихова чељад гледали, како ће више пакости учинити једно другом. Никад још не беше у њих толико пребијених ногу и крила на живини, као тада. Највише су томе допринела деца, којих беше по пô туцета у свакој породици. Вође беху с једне стране Олења, с друге Параска. Ни Терентије ни Андрија нису се мешали у ту војну и не једном мишљаше сваки за се о помирењу. Али, у њих беху жене, које не могаху поднети то породичноругло. И њима, и свем свету у селу причале су те жене чудеса једна о другој.

— Олења Здибајева? Ехе, а знате ли шта је с њом? Кад не знате, ја ћу вам рећи. То је та, што се ноћу витла по селу, кад све село спава. Ви мислите и премишљате, ко је то, што ноћом иде као сенка каква у белом покрову, што се вуче по стајама, па дави краве и наноси сваку беду на живину, телад и свиње, а особито на свиње. Мислите — није то Олења. Јес', она баш, главом. Верујте ви мени. Не била ја Параска, ако то није истина. А и ко ће знати њене трагове, ако не ја, која сам с њом провела читавих двадесет година. Ето, сад знајте, ко је та Олења Здибајева.

А ако хоћете да сазнате ко је и каква је Параска Кившенкова, само се потрудите до Олење. Ту ћете одмах чути, да је крадљивица. Колико је већ живине нестало Олењи за ових двадесет година. Није давно, како је с тарабе нестало платно, а биће седам година, како јој нестаде, као да у земљу пропаде пет аршина сукна, а две недеље по том на Андрији били нови сукнени шаровари. Ето, то вам је Параска.

На велики четвртак, око два часа по подне десио се догађај, који је дао одлучан правац обема странкама. Један из потомака Здибајевих наместио се на сред улице, па хитнуо приличан камен правце према Андријином дому. Зачу се тресак, а окно полети на сто комада. То већ беше и сувише. Андрија, до јако ћуталица и миран као гроб, излети из куће, тресну капицик на тараби и завеза га врпцом . . . Тиме беше објављено разлучење.

Те године, страсне недеље, није постио ни Андрија ни Терентије, јер да су постили, морали би се мирити; један би морао започети, а то не дозвољаваше њихова породична част, а још више — њихове жене. Не треба ни говорити, да се на ускрс не здравише и не назваше једно другом „Христос васкрс.“ Тог вечера се Терентије, по хришћанском обичају, прилично насвирао, па пошао Андрији, али, тада га затворени капицик сети, да су њих двоје раскрстили. . . . . Он обори главу и оде дома. Целог вечера беше сетан невесео.

III.

Било је на велику среду. Андрија, Параска и двоје малиша Кившењата искупи и се у стаји, где је лежало назиме, назиме, које беше злог удеса, да раскине пријатељство измеђ две честице породице. Тог дана као да му боље беше, могао је већ и устати, ал се пролењио, ко вели: добро мени и овако. Један поглед на њ' изазиваше јад и тугу. Нестало сала, а он изгледаше на испосника, мученика, који је целу годину дана препостио.

— О, проклета вештица, прогунђа Параска, мерећи очима, колико је нестало сала и дубоко уздахнув.

Андрија ћуташе.

— А што ћутиш? Зар не видиш, јади те не видели, шта учинише? Види само, шта је с назиметом, гуска ти испребијали, разбили прозор, а по свем селу пронели неку поган о нама. И ти то можеш да поднесеш? Што не идеш, те их не тужиш? На суд, на суд! . . . И ти си ми човек; као да ти није на рамени глава, већ каква тиква

Андрија опет ћутао. Ево већ три дана, како му Параска не да мира с тим судом. Али, за име божје, како ће ићи, да се тужи на Терешку, с којим је двадесет година . . . . Завезаће му се језик. Али и Параска хтеде, да буде њен предњак Непрестано је предиковала у стајама, у авлији, у кући, на сокаку, седећи поред њега на балвану. Ни за тренутак да ућути, а чантрала је све дотле, док се Андрији не стаде глава окретати. Тада се диже, узе штап у руке, намести капу, па оде у варошку кућу.

Вредно је било видети, како се у гусаковачког писара изменуло лице, кад је чуо на чему је ствар. И без тога, у њега не беше бог зна какво лице, а у тај мах, чисто не знаш шта је. На том лицу место косе никли као неколико малених шипрага бурјана, без икаква реда, а нос се издигао, као да заповеда. Беше

то врло чудан нос. Истина, био је са свим правилан, могло би се рећи да је леп, али само ако га гледаш кроз стакло што умањава, јер од обичног носа беше трипут већи. Остали делови на лицу гусаковачког писара: врат, очи, чело и подбрадак, беху на против врло малени, тако, да кад се разговараш с њиме и гледаш му у лице, чини ти се, да говориш с његовим носом, а када се замисли због које важне ствари, те стане да премишља о њој, чини вам се, да се мисли рађају у његовом носу. Звао се Назар Назаревић. Имао је и породицу, звала се Елпидифорова, али ни један Гусаковчанин није умео изговорити ту породицу ни до пола, за то су га и звали краће — Назар Носати. Сам Елпидифоров, кад се накреше (а то је код њега обично стање) звао се Назорејем. За то му је и црквени певац, његов пријатељ обично у шали говорио: „из Назарета може ли што добро бити?“

Пред кућом седи Назар Назаровић, а до њега двоје деце и женица му. Цела се породица занимала треблењем пасуља. У то дође Андрија, назва им бога, па седе уз њих и стаде и он требити пасуљ, као да је баш за то и дошао. Женица Назара Назаровића стаде причати, чиме ваља најбоље фарбати јаја, да остане боја на њима. Тај предмет говора беше тако занимљив и важан, да се два часа о том водила реч. Андрија проклињао и жену и њен изуметак, али је опет за то лепо и поштено требио пасуљ. Најпосле предмет говора беше тако свестрано претресен, да већ не остаде ништа, што би се још о том могло рећи. Андрија се већ надао, да ће се публика разићи и да ће он остати сам са писаром.

— А како Терешка? Где је тај човек? Не да се видети? запита га жена, која је добро знала, да о том не треба да пита баш Андрију.

— Хм . . . како . . . живи! одговори невољно Андрија, па онда јасно и скоро срдито прозбори: — а шта га ја знам? Као да сам ја његова дадиља.

После тог кајинског одговора заћута жена, устаде, прибере кецељац са пасуљом па махнув главом, оде својим путем. Деца још остадоше ћутећи, али Андрија није ни гледао на њих.

— Дошао сам ти Назаре Назарићу . . . послом, проговори да се једва чуло, Андрија.

— А шта то? Дед' причај! рече Елпидифоров и окрену нос према Андрији.

— Оно, боље би било у соби! Андрија указа главом на децу, а на носу Назара Назарића могло се опазити силно љубопитство, јер се ноздрве прилично рашириле.

— Еј, децо! окрете се Елпидифоров к њима: — хајд кући! Хајд, хајд, време је већ. Није му се хтело да оставља свеж, предвечерњи ваздух и да иде у загушљиву собу. Деца се лењо подигоше и пођоше.

— А шта то имаш да ми кажеш? дед говори!

— Та ја . . . ја бих да тужим. Ето, за то сам дошао.

— Да тужиш? А кога да тужиш?

— Теребешку Здибаја! . . .

Он још у речи, а писарево се лице измену. Тако се зачудио, да му по лицу изгледаше, е се сва Гусаковка зачудила. Очи и уста отворила се колико су год могла, тако да мал' не отеше носу главну улогу. Нос се диже и окрете се к небу, као да хтеде њега призвати за сведока људског непостојанства, или, као да се хтеде сваки час винути са земље, где се така чуда догађају.

— Но, да, на Теребешку Здибаја, понови Андрија: — Расуди и сам, Назаре Назарићу, свак' живи у селу зна, како сам ја с њиме лепо живео. Мислиш, нисам могао ни помислити, да ће ми што друго ван добра учинити. . . . А гле сада! Знаш ли ти моје назиме. Како да не знаш! Знаш! Још откад си напопао: „поклони ми га, поклони! . . .“ Па баш то назиме. Ту Андрија на дугачко и на широко разложи целу ствар, а уз то се придржавао Параскиних речи. Говорио му је о несрећи, што је доживело назиме, о ускрсу без свињетине, о знаменитом гуску и разбијеном прозору и најпосле о рђавом гласу, до кога је дошао у селу са лагања Олењина.

— Па ти сад хоћеш да тужиш? запита писар, не верујући својим ушима.

— Да, и никако друкчије! А и како не бих! Пресуди и сам: унесрећи ми живинче, измлати гуска, разби прозор, а по селу ми бруји брука.

— Тако, тако, то имаш право, Андрија Семенићу. На суд с њиме! рече са свим мирно Елпидифоров. Али у маленим му очицама стаде прелетати мисао, која тек што севну у глави. — Него, ти ваљада знаш обичај? . . .

— Какав то обичај Назаре Назарићу?

— Како какав! . . . Та . . . требало би поквасити. Без тога не иде.

— Е, е, па што не. Хоћу, драге воље, од-

говори Андрија, али по гласу, којим је то рекао, могло се видети, да баш није тако мислио.

— Дивота, дивота!... Па хајдмо одмах!..

— Куда?

— Још пита куда Ваљада нећемо у порту. За то не иду људи тамо. У бирц — а да куда? Тамо ти је цела госпоштина на збору, ја знам, ха, ха, ха!

Андрија се почеша ћо потиљку. Томе се није надао. Хајд да мало прочасти писара, то још и како тако, ал да напоји све суђаје, на то није ни мислио. А десиле се неке суђаје, не знаш који од ког више пије, нису их залуд бирали да буду „власт“. Мал’ те није зажалио, што послуша Параску.

— Хајде, немој вазда, ето сунце већ на заходу, гонио га Назар Назарић, а да буде добра примера, диже се и пође. Али, Андрија би ко хтео да још мало протргује.

— Стани само мало, Назаре Назарићу. Можда сада ...

— Е, е, но и то ми се допада. Дигао се да тражи суд, а жали који полић ракије.... Хајд!

— Хм, да, који полић! Да како! Њих ће човек напојити којим полићем — гунђаше Андрија устајући и полазећи за Назаром Назарићем.

Све село видело (све село видело за то, што су сви одраслији Гусаковчани празновали Ускрс око бирца), да, све село видело, како се к бирцу упутиле две прилике. Једна од њих беше висока и танана као топола, али као топола, коју је ветар накривио, јер се гусаковачки писар мало нахерио на десно. Друга пак беше онижа, замишљена, јер Андрија слуђаше, да му се неће ништа догодити, што би му мило било. Та он је добро познавао Гусаковачке суђаје. То незадовољство исказиваше на великим брцима, које трзаше, као у освету, и на потиљку, који је чешао овда онда и то тако мило, као да се три године већ није мио. (Наставиће се.)

ХУМОР У ПОЕЗИЈИ З-Ј. ЈОВАНОВИЋА.

Тешко да има где у светској књижевности песника, који тако дијаметрално противна стања душевна на тако исто потпун начин уме да прикаже, као З-Ј. Јовановић. Големи душевни бол, онај очајни јаук ојађеног срца, који потреса сваки живац, изражава се у поезији његовој тако исто елементарно као и год и онај божанствени хумор, тај најумиљатији дарак, којим природа тек поједине изабранике своје одликује. Ко је читао његове „Ђулиће увеоке“, тај је могао тек замислити, како је у лавиринту душевног бола, и како неизмерно може да буде очајање племените душе Ко је пак читао његове хумористичке песме, тај је онда и дознао, по каквом се ведром плаветнилу вије ђаволче Змајевог чистог и богоданог духа. Па као што су му песме, које му потекоше из дубоког и истинитог бола, једре и природне без икаквог ачења и плачевне сентименталности — тако му је и хумор природан и здрав, без наметљивости и без грамжења за сјајним сликама. И баш у томе и лежи неодољива снага Змајеве поезије, баш зато га је и пригрлио сав народ српски, јер је схватио на мах, да му се у песмама огледа душа онаква, каква је заиста, чиста као суза девојачка; јер је разумео, да је Змај певао тек онда, као је осећао потребе, и да му је песма свагда чист израз тадашњег тренутног стања му. Што је Змај осећао, то је спевао; он се није никад упустио да спева лажно осећање, није никад ишао за тим, да афектира бол, који му таман не продире груди, — какав је у животу, племенит, узвишен и чист, такве су му и песме. Је ли онда чудо, што је неодољивом снагом освојио себи земљишта у народу свом? Је ли онда чудо, што ће сваки горко уздахнути и заплакати се, кад му чита „Ђулиће увеоке“? Је ли онда чудо, што ће сваки шкрипнути зубима, читајући његове патриотске песме? Па је ли чудо, што се у свакког благо задрхће срце, кад му чита песме, посвећене српској деци, у којима се он, као ни један у нас, довио његовој души, довио њиховом схватању, њиховом јадовању и радовању, њиховим сузама и невином осмеху њиховом? Па је ли онда и чудо, што ће се сваком разведрити чело и што ће у њему добро расположење отети маха, кад му чита лака чеда умиљатог му хумора? Не, није чудо. Јер где срце к срцу говори, ту не треба тумача ни посредника.....

Ни у једном огранку своје поезије пак није Змај тако обилан и тако — да кажем — консеквентан, као у хумористичком. Бол, лични бол,

наиђе и престане, и тек само при успомени на мио предмет, заталаса му живце, и струне на гуслама његовим; али ког је вила са осмехом целивала у чело, тај се не може а и неће да откине од природног нагона свог; у њему ће свагда трептати одсјај вилиног осмеха — и Змај Јован Јовановић смешка се свагда, кад год му одумине бол. Смешкао се кад је био млад, смешка се он и сад као зрео човек, и ако га на време обори бол лепе му душе, на скоро се ипак покаже осмех на лицу му, и несташна чеда благог расположења његовог лепршају се по висини, да и нас разведре, да и нас уведу у расположење његове душе. А то смешкање свагда је пријатно, никад осорно. Змајев хумор је свестран, светски, никад увредљив и заједљив. Кад хоће да жигоше, који је заслужио, напушта га онда и хумор и праведан и оправдан гњев излије му се на таквог. Он онда не зна за шалу; јер му није до шале.

Божанствен је то дар — најбољи што га човек собом на свет може донети. И тај му је остао веран свагда; остао му још много и много година!

Од „Првих покушаја“, па све до данашњег дана вије се кроз целу поезију његову хумористичка му жица; од „Месечара“ па ево све до „Стармалог“ није се ни уморио а камо ли да је икад и усахнуо чудновати и чаролијски извор милог хумора његовог; у раној младости његовој па ево све и сад, кад му се већ иње спушта на главу, остао је и у животу, у обичноме саобраштају, мио и досетљив, пун шале и благе ћуди. Па тај човек, па тај песник да није наш, нас свију, од детета па до старца, од девојчице па до седе старице? Па тај човек, тај песник да нам није дубоко урезан у срцима као анђео, који, кад се појави, тек само добра чини? Па тај човек, тај песник — да, он је и човек и песник у најлепшем, најузвишенијем и најплеменитијем смислу тих речи! Он је наш, да, он је наш, јер сви осећамо а и знамо врло добро, да смо сви његови, као год што му је срце његово и као год што је његова та божанствена искра генија. . . . .

*

Кад бисмо ипак хтели да хумор Змај-Јована Јовановића доведемо у неки шаблон, можемо чинити тек тако, да га поделимо на два правца: у хумор за децу и у хумор за људе. Али су та два правца тако испрекрштана — та хумор се не да шаблонизирати — да су му песме за децу такве, да их само с насладом могу читати и људи а песме за људе могу већином разумети и деца. Па у том баш и лежи карактеристика хумора, што је свеопшти. Иронију, сатиру и сличне огранке хумора не може сваки разумети, ни старији а камо ли и дете; али хумор, чист, прави хумор, разумљив је за свакога и — одмах ту да кажемо — баш тај чисти, ведри хумор, без отрова ироније и жауке сатире, главна и карактеристичка је црта свију песама његових у тој струци.

Али се у поезији његовој показује још једна врста хумора а то је хумор бола, који још већма и живље истиче горчину његовог осећања — као оно кад се очајник у преголемом болу свом засмеје, Ах, ужасан је тај смеј! Душу заталаса а срце леди; — па ипак је смеј. . . .

*

Као мото овом чланку могла би се поставити песма „На гробу хафисовом“. Кратка је, пуна је садржаја и свршује се досетком.

Накуп'о се чаша, напев'о песама,
Напио се раја са медних усана,
Где је наш'о сласти, ту јој није пршт'о —
Сад гори л' му душа — барем знаде за што.

Није ли то хумор, који се и преко паклених мука лако вине — а шта га се тиче шта ће даље бити! Ту песму нека читају сухопарне мргоде, па се морају насмешити, те ће тако проживети бар један мио тренутак.

Па није ли здрав и умиљати хумор то, кад своју песму „У сватовима“ овако свршује:

„Сад медљану дај ракију“ —
Младенци донеше —
„Добру срећу!“ свати пију,
Пију па се смеше.

Колико неизмерних, милокрвних мисли не леже у последњем реду! Та лежи у њему све — све, и опет, шта је песник рекао! „Пију па се смеше“. Тако мало, тако незнатно — а свет се отвара пред очима читаочевим, и то мио свет, пун чаролије и слатке наде, какав само створити уме прави, ведри хумор, који не дира и који сваком уста на смеј наводи а младенцима по највише, дакле баш онима, на чији се рачун песник малко прошалио.

Па како ли каже у песми „Кад се сетим“:

Па кад пођем, ја посрнем
Од љубави — и од вина.

и у „Ђулићу“ XXXI.

Црне очи — а и вино црно —
Није чудо, ако сам посрно!

Певај, Змаје, тако само! Нек се сипљахиви мукоболци наслађују будимском водом, за њих и јесте; али за људе, душом и телом здраве, створио је бог румено вино и румена усна! Смеј се подмуклим грешницима, смеј се лицемерима и недотупавним кретенима, та рекао си сам:

А ја нећу да се сагнем,
Ни с анђел'ма да се мразим,
Већ што чешће чашу нагнем,
С отим чешће небо спазим.

Па кад си то рекао, знао си шта си рекао, јер си чилог духа и здравог тела. А они што бунцају — та то чине с тога, што ти завиде то душевно и телесно здравље, што ти завиде божанственог генија, ведар хумор и — несамртност. Ти се ниси канда никад баш ни обзирао на њихово мњење, та кад си лако прелазио некад и преко љубавног бола, певајући песму „За пољубац“,

За пољубац један само
Срце сам јој дав'о....
Пољубит' ме није хтела —
Срце ми однела.

А ја живит' с празним грудма
Не могу међ људма;
Па да шта ћу са празнином?
Налићу је вином.

зар и можеш озбиљно узети насртаје штуцајевих, шмркавих и ћабластих шепртља?

*

Песме „Билдунг“, „Уставно-успавна песма“, „Промишљање“, „Нек се знаде да смо славни!“, „Слога“, „Питање“, „Добри знаци“, и друге, које спадају у то доба, такође су пуне хумора, али оног, којим се изражава бол, бол срца и душе. Не лежи у њима персифлажа, није охоло разметање заједљивог сатиричара, колико што је баш хумор али превучен јадовањем. Треба читати те песме, па ће се видети, да је ту песник сам, који се трује са недостатка у нашим приликама, који свој бол маскира шалом а овамо најжешће га осећа баш сам. Крвца је то, којом су писане те песме и чисто одумине читаоцу, кад у групи тих песама нађе и „Цигане“ и несравњено-красну шалу „Чемер-дека Пелен-бака“:

Љубило се двоје стари,
Обадвоје с наочари'.....

Ко се ту не насмеши, тај нема живаца, тај нека чита логаритме, нек иде у „столпнике“ или нек легне да више и не устане. За тога није свет, нити је оно, што је красно и милона њему.

И сад, у том VI. одељку „Певаније“ почињу му песме, које се поред других, које ћемо доцније споменути, могу сматрати као врхунац Змајевог хумора, долазе му „Оде“. Али о њима други пут.

(Наставиће се.)

НОВИЈА ПОЉСКА КЊИЖЕВНОСТ.

II.

Поред политике занима се читалачка публика у Пољској највише романима и новелама Пре сто година није тога било и све, што је у тој струци угледало света, било је тек само као неки увод У доба Сигмундово пак, па и доцније није изашла ни једна приповетка у прози, и само у т. зв. псевдокласичком добу (1760—1800) појавила се нека приповетка с моралним начелима, „Пан Падстоли.“ Тек *Њемцевић* је 1815—1825 написао три романа, од којих су „Јан Течин“ и „Лајб и Сара“ највећи одзив нашли; али он није основао школу, као год што нису ни *Бернатовић* ни *Браниковски*, који су подражавали Валтеру Скоту, ни *Јарачевска* са својим сентименталним причама, ни гроф *Фридрих Скардек* са својим хумористичким сликама.

Праву приповедачку школу основао је и подигао је тек Крашевски. *J. J. Крашевски* (рођ. 1812 у Варшави) тако је много а то много тако ваљано писао, да се заиста може зачудити сваки, од куд те продуктивности. Развитак књижевног му рада био је тежак, спор ма да је већ у 19 години почео да издаје своје романе. Али нико није обратио пажњу своју на њих, нити је ико из њих будућег великана могао извидети. У непознавању света, у неприродном цртању карактера и ситуација, у невештом спајању историјских догађаја са прекомерним фантазијама показао се почетник, који нема искуства. По степено је задобијао земљишта. Роман „Песник и свет“ почео је да се по мало шири, ма да је незрео плод, и тек „Улана“ беше му роман, који је мирно и поуздано израђен а 1848, у 37 години својој достигао је Крашевски у роману „Сфинга“ врхунац свог рада. У „Сфинги“ се описује историја развитка младог уметника у Пољској, у сред неповољних, незгодних и немилих прилика; приказује се неодољив и победан развитак генија без помоћи

и заштите, у сред предрасуђа и умне ограничености. Пошто се пак пољска уметност, оличена у Матејку и Сјемирадском, тако исто самостално и мучно развијала, да ипак себи достојно место у историји уметности освоји, то је тај роман стекао неки пророчки значај. Али и унутрашња вредност романа, миран и пластичан приказ, нежна анализа унутрашњег, душевног стања, која оживљава и најмању ситницу, осигураће том делу уважено место међ Крашевскивим производима и у опште у свој пољској приповедачкој књижевности.

Од 1848. па до данас покушао се Крашевски у свим врстама романа, у стотинама свезака (до 500). Највише је радио на друштвеном роману, на описивању, истраживању и тумачењу големог прелома у Пољској, који је услед политичких и друштвених преврата на живот и на рад, на мишљења и на осећања свих друштвених слојева од великог утицаја био. Ко данашње Пољаке хоће да упозна, ко хоће да докучи загонетку њиховог политичког понашања, тај нек се држи Крашевског, јер неће наћи бољег и поузданијег вођу и тумача од њега а нек се окане „браниоца од 1831.“ који су описали Пољаке све скупа као јуначке и гостољубиве људе, који су сваки час готови. да жртвују све за отаџбину, и нек се окане Богумила Голца, Сахер-Мазоха и К. Е. Францоза, који су о њима најгоре писали, придевајући им најгаднија својства: пржеж, неумереност, раскош и глупост. Тај нека чита по реду романе му, „Томка Правджика“, „Јарину“, „Комедијаше“, „Животне остатке“, „Златну јабуку“, „Два света“. „Колебу иза села“, „Приповетку без наслова“, „Пепељугу“, „Болести свог доба“, „Децу нашег доба“, „Судбе сиротиње“, „Morituri“, „Ressurecturi“ и „Плаветне бадеме“, и тај ће сазнати, како су за тридесет година по степено ступили: штедња на место раскоша, умереност на место бекријања, трезвеност на место одушевљења, рачунање на место пожртвовања, мудрост на место несмислености, тежња за свакидашњим хлебом на место пусте сањарије. Све се то може проучити из Крашевсковиг романа, сав тај процес од доле горе, оличен је у његовим делима, сва та метаморфоза у карактеру и у животу Пољака истакнута је у њима, тако, да га већ не зову друкче, него „оличена народна савест.“ У свом роману „Morituri“ изриче пресуду над пољском властелом, која неће да упозна свој задатак и која се клони данашње струје, а у свом „Политичком разрачунању“ напада страсно на галичке кругове од утицаја. То му је набавило много противника, који нису хтели да участвују 1879. у светковини његове педесетогодишњице. Али кад је та светковина на нечувен начин у целом народу отела маха, не имадоше противници му довољно смелости не показати се, те се придружише песниковом јубилеју. Од тог се доба сматра Крашевски као несамртник већ за живота, ком је слободно рећи и штампати све, што за добро нађе.

Под именом „Болеславита“ издао је Крашевски други низ романа, у ком се описују одношаји Пољака к Русима, од 1830 па до данашњег доба. „Староварошанин“, „Рус“, „Уход а“, „Чивут“ и „Бегунци“ су најглавнији производи тог низа.

Трећи велики низ су му историјски романи, у ком описује сву повесницу пољску, од прастарог доба до деобе Пољске. Најслабији романи у том низу су они, који су вађени из најстарије повеснице, јер није умео да прикаже прави дух оног времена; што се пак већма приближује новијем добу, тим су му слике живље и верније, док није у „Графињи Козел“, у „Брилу“ и у „Кнезу-војводи“ постигао врхунац пластичког цртања и богатог описивања.

Писао је и романе из криминала, али од мање вредности. Талијанске одношаје описао је такође, али само „Рим под Нероном“ подигао се до ванредног значаја.

Крашевском је данас 73 година. Тешко да ће написати још дело, које би се могло упоредити са његовим најбољим делима. Ипак није усануо чудотворан извог његове маште, нити је малаксала феноменална снага његовог рада. Остала му је и највећа мана, које се није никад ослободио: да конципира више дела у исти мах, да обрађује сваку тему, која га занима и сваку мисао, која му таман севне кроз главу. Услед те нагле и растурене концепције није ни чудо, да поред зрелих и уметничких производа из пера му теку и таква дела, у којима је занемарен стил. једва назначена карактеристика, млитав заплет и пренагљен расплет.

Кад се помисли, да је Крашевски ван свог белетристичког рада писао и историјска дела од озбиљне вредности, н. пр. историју вароши Вилне у четир књиге; да је безброј његових критичких, литерарно-историјских и полемичких чланака; да се занима сликарством и бакрорезом; да непрестано купи рукописе, новце, печате и старине, да их уређује и описује; да савесно пише писма; да су му врата отворена сваком иоле уваженом земљаку — то се чисто верује, што о њему гатка вели, да ради 24 сата на дан.

Пре него што пређемо на приповедаче његове школе, позабавићемо се и са оним писцима, који су радили у прво његово доба, на које дакле није имао утицаја. Већина од тих писала је историјске романе, по начину Валтера Скота и Манцонија. *Михаило Чајковски* (рођ. 1808. у Украјини), чији је жи-

вот, особито после потурчења му, врло занимљив написао је много романа од којих је „Верејхора“ најзнаменитији. Украјина је позорница његових приповедака; али из ње није могао да изнесе онај песнички мирис, који су јој дали велики лирици пољски. Историјско схватање му је једнострано и Козаке је описао час лепо час ружно, како су кад били према Пољској. Верније су Украјину описали *Тадија Падалица* (књ. име за *Лава Зенона Фиша*, 1820—1870, „Тарасова ноћ“), *Александар Гроза*, (1807—1875, „Слике из Украјине“) и најзнаменитији међ њима *Михаило Грабовски* (књ. име Едвард Таржа, 1805—1864), који је у „Хулајпољској станици“ и у „Камовском старосту“ са узвишенијег гледишта описао тужну историју те крваве крајине.

У исто доба истакла се два књижевника на особити начин, пишући историјске романе са неком политичком тенденцијом. Обојица су неко време и успели; они су хтели да загладе невоље оног доба које је предходило пропасти отаџбине. То су били гроф *Хенрих Ржевуски и Сигмунд Качковски*. Први (1791 у Славути † 1868) је у својим романима бранио превласт властеле, великих магнатских породица. и то све жешће да је упао већ у неку мономанију. Качковски пак (роћ. 1826, у Верезници, у Галицији) заступао је иначе илузорну равноправност нижег племства. Обојица су у својим круговима и успели; али на кратко. Неумесно оправдавање пољских великаше, у ком је највећма залутао у „Успоменама Вартоломија Михаловског“, правдајући тарговичку конфедерацију, отвори очи критици и публици; дела му буду с гнушањем одбијена и он међу мртве бачен. Качковски је пак са историјског романа прешао на социјалан, а није никако успео. Али тек понашање му 1861—64 омрази га у народу. Он напусти домовину и пресели се у Беч, где је 1878 са „Грофом Раком“ почео, не без успеха, да подржава Јулија Верна.

Јосиф Карзоњовски (роћ. 1797 у Броди † 1863 у Дражђанима) покушао се најпре као драматик, али се доцније обратио приповеци и за седамнаест година написао до двадесет романа. Облик им је био прикладан, сумњивог морала, млаког родољубља и противно вишим круговима. „Роћаци“, „Тадија безимени“, „Гурави“ су му карактеристична дела. *Јосиф Дзјерзковски* (роћ. 1807 у Лавову, † 1865) терао је своју антипатију против аристократа до несмисла. У романима његовим, као „Салон и улица“, „Почасни бич“, истиче се та мржња до крајности, јер поред неких добрих хумористичких призора, кипте од тенденције, којом се описују сви кнежеви и грофови као будале и зликовци а сви чизмари и зидари као великани и мученици. Данас му се дела сматрају као застареле карикатуре, као куриозитети од само литерарно-историјске вредности.

Од т. зв. хумориста одликовали су се *Казимир Вајцицки* (роћ. 1807) и *Август Висконски* (1805 до 1852), који су издавали тако рећи фотографисановерне слике о обичајима, слабостима и будалаштинама Варшавским. У своје време беху те досетке добро дошле; сад нису ни смешне. Други су у каламбурима, контрастима и исмевањем себе самих подражавали немачке и енглеске хумористе. Ти су били *Пласид Јанковски* (1810—1872) и *Људевит Штирмер*.

Приповетке са села писали су *Валеријан Вјелоглавски* и *Јован Грегоровић*, али не тако, да њима упознају свет, који сељане не познаје, већ за саме сељане, често у облику придика и разних прича. Успео није ни један много.

Романе, који су између мемоара и путописних црта, писао је *Теодор Трипл?н*, и то с таким успехом, да је на брзо освојио себи велики читалачки круг. Његове „Белешке лечникове“ и данас се радо читају, јер се одликују и стилом и психологијом. Доцније је упао у манију да много пискара; критика га је напала и он се исели из домовине. Умрьо је 1877.

КЊИЖЕВНОСТ.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

ŠOKICA. Igrokaz iz pučkoga života u pet čina, napisao Ilija Okrugić. — Zabavna knjižnica Matice Hrvatske. sv. 75—76. — Zagreb, naklada „Matice Hrvatske,“ 1884. — 8-ина, стр. 125. цена 50 нов.

Кад је оно пре више година Илија Округић поднео „Матици Српској“ своју „Шокицу“ на оцену и награду, имала је та глума са свим друкчији облик него сад. Онда је била „Шокица“ позоришна игра са прилично добрим свршетком, сад је пак жалосна игра са жалостивим ако и помирљивим свршетком; онда је био карактер главне особе недоследан, сад је пак доследан у пуној мери. Све се то десило само у корист целе глуме; сад

има „Шокица“ животну снагу не само у књизи, него и на позорници.

Тенденција у Округићевој глуми лепа је и племенита: она иде за тим, да изједначи верску разлику, да у народу збрише предрасуђе, е је која вера боља од друге, да међу људима једне народности зарије јаз, који се створио баш поводом различне вере — а Округић је заиста и позван, да у таквом правцу ради, не само као свестан свештеник већ и као човек, који као рођени католик дан данас живи у средини православнога елемента и који нас „Влахе“ тако исто познаје као и своје „Шокце“.

Све му иде на то. Одана, мученичка и иројска Јања нити види нити хоће да види разлику у вери као год што неће за њу да зна активни и безобзирни Перо, и као год што непостоји пред разборитим и свесним Љубибратићем. Ако и остали нису гледишта споменутих особа, то лежи у њиховој ограниченој простоти: они нити љубе нити гледе узвишено на установу, која је само за то ту, да људе још већма раздваја и мрази, јер није доста невоље и кавге на свету, већ се и „in majorem Dei gloriam“ мора грешити и људима горчати и ово мало живота на свету.

Ево оних речи, којима уман човек недотупавном тек може говорити:

Жупник.

„Немој тако, Маријане, судити, јер ти тога не разумеш, већ послушај, што те светујућ' молим. Ти си увек био честит кршћанин, па се надам, да ћеш и сада послушати твог духовног пастира. Ал ако ти се баш у свести то венчање кривим види, припусти мени, ево ме, ја га узимам на своју душу. Је л' ти то доста, за мир свести твоје?“

И није му само ова глума, у којој Округић за тим иде, да зближи и збрати наш народ једне и друге вере; његова „Хуњкава комедија“, његови „Грабанцијаши“, његова „Саћурица и шубара“ огледало су народног живота, где често, око и не тенденциозно и кроз целу радњу а оно епизодички иде за тим, да се разлике у вери изједначе и управо збришу.

Ја, који имам част лично познавати тог правог свештеника, уверио сам се не једаред, да су ти назори у њега уверење а не кокетерија и лицемерство. Ма нико му не би могао кратити, да буде противних назора, да буде занешењак и затуцани фанатик, који мрзи Србе за то што су Срби и што се крсте са три прста. — Не било таких!. ..

Помирљива тенденција у тој глуми главна је ствар а разлика у вери је основа у њојзи, која производи сукоб и окршај те ствара заплет, тај животни дух у свакој глуми.

Да видимо у кратко гатку „Шокице“.

У шокачком селу вировитичке жупаније живи имућан сељак, Маријан Шокчевић са женом Мандом и с ћерком Јањом. У њих је слуга Божо, који је у Маријановој кући одрастао. Тај се слуга платонски заљуби у Јању и једва јој смеде одати своје потајне осећаје. Родитељи Јањини не би имали ништа против тога, да им кћи пође за Божу, јер га сматрају више за посинка него за слугу и, у току радње, говоре Јањи у том смиску. Али људско срце је вечита загонетка. Док су стари ковали свој план и већ се некако и уживели у њега, дотле се Јања заволи са Пером Влаховићем, који је за време народног покрета 1848. као војник, стражмештар, био смештен у то село. Не пита Јања које је вере Перо, нити опажа, да му је наречје друкче; она га воли њега ради, јер јој се допада, јер је друкчи, него остали момци у селу јој а наиме, јер се у нарави јако разликује од питомог и доброћудног Боже. Перо и Јања забораве се у тренутку страсти и — Јања осети да је мати. Да богме да су јој родитељи последњи, који су дознали да је љубав њихове кћери дозрела чак и до — плода. Они су само против сваког састанка Јањиног с Пером, с тим „Влахом“ и заслепљени у тој предрасуди, неће ни да чују на племените речи сеоског пароха Љубибратића. Али на старца Маријана наиђе најтежи удар, кад је дознао, да ће скоро бити — деда. Разјарен отера своју кћер из куће, која се упути за Пером. Лутајући дође у неки осечки виноград, где је доброћудни Матан прими. Ту чује, да су граничари опсели Осек и држи тврдо, да је и њен Перо међу њима. Међу тим се покајали стари и пођу за ћерком да је траже. Перо и Јања се нађу, али смртно рањени. Ту се онда нађу и стари и парох. Маријан попусти и парох венча Перу с Јањом таман пре него што ће издахнути.

Да богме, да нисам могао изнети омање епизоде, које ипак битно карактеришу Округићеву глуму; али држим, да сам главну ствар приказао. Глума по себи моћи ће се достојно оценити тек онда, кад пређе преко позорнице, и ја се надам, да ћемо је сезоне, што долази, видети у нашем позоришту. А дотле се уздржавам од сваке даље оцене.

Мени ја главно било, да истакнем тенденцију а то сам учинио. За даљи успех свој постараће се „Шокица“ и сама, јер је — лепа. **М. С—ћ.**

ЛИСТАК.

МЕДВЕД И ЧОВЈЕК.

БОСАНСКА КАЗАЛИЦА. ЗАБИЉЕЖИО ЈЕ ДР. Ф. С. КРАУС.

(У Трескавици планини.)

Тако су се састали у старо вриме човјек и медвед у шуми. Ондакаре су знали људи њемуцки[1]) а животиња разумјевала људцки разговор. Па се, да ти кажем, побратише медвед и човјек те су већ били вазда заједно. Медвед би уграбио а човјек ћевап[2]) начинио те подијелио. Ех, баш им добро било. Свега су имали а ништа не жељели.

Онда било некако, удрила киша крупна и непогодна а они ти се, джанане[3]) мој, увукоше богме у нахву рупетину у пећини стини. Ту се заклонише па легоше да умор поврате. Лежи стрико уз инсана[4]) ко мајка узназанче чедо своје. Истом ће човјек: ‚Ајде се ти стрико окрени на другу страну.‘ — ‚А ја кашта?‘ казаће медвед. ‚Ајде окрени се борати смрдиш из устију!‘ Окрене се медвед па ником ни мукајет.

Кад у јутро грану сунце а медвед ће пробудит побратима човјека: ‚Устај журно па узми ону сикиру па ми разлупај главу!‘ — ‚Бог ти помого, да те нијесу шејтани[5]) спопанули, ман се тога, ђе ћу ја теби главу разлупат?‘ — ‚Ама рекох па ако те није воља а ја ћу те загњавит.‘

Куд ће јадан инсан већ узе с'јекиру те удри медоњу по главурини. И комад му лубање осико. Сад ће медвед: ‚Ајде ти мирно побратиме својим путом а ја ћу својим. Данас на годину да си дошо опе вамо да се опе састанемо.‘

И та година дошла па прошла па ти се побра опе састала. Казат ће медвед: ‚Гледји де побро је л ми већ зарасло на глави?‘ ‚Јест богами истом се види ама ти није већ ништа.‘ — ‚Ето видиш човјече та ми је рана зарасла а она не може никако што си ме ријечју посико. Иди журно отолем, јер ћеш крв платити.‘

Оданда већ се не пазе никако човјек и медвед.

[1]) Нијемих животиња језик. [2]) Ћевап т. печење. [3]) джанум т. душа. Джанан име ко Душан. [4]) Инсан т. човјек. [5]) Шејтани т. зли дуси, врачи. Кад сиђе човјек с памети те говори махнито, кажу да су га шејтани спопанули те из њега говоре. Кад год Босанца боли спопану, то ће ријети, да је ограисо, да је на што наишо па ће тражити врачару нек му бaје, да разговори джинске силеткарије, јер свакој болести криви джинови.

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

Скупио их М. О.

I.

Широко је поље немјерено,
По њем пасло стадо небројено,
Чувала га Јованова љуба,
С десним оком бело стадо чува,
С десном ногом мушко чедо љуља,
С десном руком хитар везак везе;
К њој долазе Јованове слуге:
„Бога тебе, Јованова љубо!
„Как'ва сила, те ти стадо чуваш?
„Как'ва сила, те ти чедо љуљаш?
„Как'ва сила, те ти везак везеш?“
— „Стадо чувам, Јована се бојим,
„Чедо љуљам, старости се надам,
„Везак везем, заове удајем!“

II.

Везак везла Аница дјевојка,
Под чардаком, у дебелу хладу,
К њој долази момче нежењено,
Помрси јој свилу у недријех,
Љуто куне Аница дјевојка:
„Ој јуначе, не оженио се!
„Ако ли се игда оженио,
„Дјевојку ти змијица ујела,
„С десне стране из зелене траве,
„С десне стране на десницу руку.“
То не прошло ни годину дана,
Проси момче Аницу дјевојку,
Просио је, па је испросио;
То не прошло ни недјељу дана
Ал' Аницу змијица ујела
С десне стране из зелене траве,
С десне стране у десницу руку,
Скупља Ана друге око себе:
„Моје друге, ви не буд'те луде!
„Ви не кун'те младијех јунака,
„Ја сам клела, па себе уклела.“

ПУНОМОЋ ЗА СРПСКИ ЦРКВЕНО-НАРОДНИ КОНГРЕС 1731.

На Спасов-дан, 7. марта, 1731. био је у Београду народни сабор, на коме је изабран — после смрти Мојсила Петровића — за митрополита Вићентије Јовановић, бивши епископ арадски. Тада је проглашена и наредба аустријске власти од 1727.*), којом се допушта Србима да подижу школе у гра-

Гледај „Летопис“ од 1861. II. књ. 104. стр. 79. У „Историји српске књижевности“, од Ст. Новаковића, јамачно је штампарска погрешка: 1723. место 1727.

довима и селима. У манастиру Ораховици сачувало се једно „пуномоћије“, дато игуманима манастира Ораховице и Древовца да заступају своје братство на реченом народном сабору. То пуномоћије гласи овако:

ПОЛНОМОЩІЄ.

Мы ниже подписанни во епархіи славонінской обрѣтающінса вь монастірѣхь нимеиуемихь Ораовица, храмь сватагω архіереа Хрістова Ніколаа, и Древоваць, храмь сватагω велик. Хрістова Геωргіа, вси обще вь та оба монастира братіа единодоушиω нарадихомь изъмежду нась изъбранныа ігумены господина Гавріила ієромонаха ораховичкагω и господина Антоніа ієромонаха древовачкаго, поити на градущіи общенародныи ѿ свѣтлагω цесара рімскагω допущенныи вь Бѣлградѣ на вознесеніе Господне хотащіи быти соборь: ныже даемь полную мощь, да что ли бо они за нашеа православныа вѣры добро и за нашь благополучныи напредакь будуть сь прочими на частномь соборѣ ωбрѣтающими са предложать доконуать и совершать, тому и мы вседрагω и благопріатнω хощеть присталци без всакагω прекословіа и противности быти крѣпостію сегω нашего имь ѿ нась даннагω писаніа, егоже ѿступити никакоже будемь даже до кончини нашеа.

Вь монастирѣ Ораовици ѿ общагω братства 9. маіа мѣсеца 1730.

(М. п. ман. Ораховице.) **Проігумень Θеωдосіи, намѣстникъ Сωфроніи со всею братіею монастира Ораωвици.**

(М, п. ман Древовца). **Намѣстникь Стефань, ієромонахь со всею братією монастіра Древовца.**

На леђима овога акта чита се ово: „**Варошь Шанаць Варадински. Піса благословеніи Недиелко и синь его Іоань, ωцу Луки Сарандару ік фор. оу монастирь Ораовицу, на сватаго Ніколу.**“

Вл. Красић.

ЛИСТИЋИ.

ГЛАСНИК.

– Књижевни одбор „Матице Српске“ имао је 29. јула (10. августа) свој састанак. 1. Секретар јавља, да су предане у штампу „Књиге за народ“. — 2. Исти јавља, да је штампана књига „Равни путеви“ и да је писац поднео 25 комада. — 3. Прима се за Летопис чланак М. Петровића „Појаве при грађењу бермета и одређивање екстракта“. — 4. Прима се за Летопис шаљива игра у три чина од М. Савића под насловом „На добротворну цел“. — 5. На основу пресуде J. Грчића не прима се трагедија „Пијанисткиња“. — 6 Песме „Сестри на самрти“ и „Сирочад“ од С. Н. издају се на оцену М. Савићу. — 7. Не прима се за Летопис песма пок Св. Вујића „Одлука“. — 8 „Мисли у ноћи“ од истога писца, издају се Св. Савковићу на оцену. — 9. На основу оцене Ф. Оберкнежевића не прима се J. Станковића превод неких Цицеронових беседа. — 10. Драма пок. J. Кнежевића „Великодушије и благодарност“ предаје се М. Андрићу на оцену. — 11. Не прима се песма Саве Мартиновића „Смрт Вука Ст. Караџића“ — 12. „Песме Милана Берића“ издају се J. Живановићу на оцену. — 13. Примају се за Летопис чланци: „Две штампаће таблице из год. 1741.“, „Песма о смрти, састав А Гереског“; „Родослов генерала П. Биге“. — 14. На основу оцене С. Савковића не прима се приповетка М. J. Илијћа „Први пољубац“.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

– Изашла су два „Рада“ „Југославенске академије знаности и умјетности.“ У LXXV. су ови чланци: Šulek, Preteče Darvina; Zahradnik, o krivuljah u ravnini У LXXVI. пак ови: Jvan Broz, Prilozi za sintaksu jezika hrvatskog, I Jmperativ; Valjevac, Prinos k naglasu u novo slovenskom jeziku, 6. naglas u prezentu glagola koji prezentni nastavak jo drže samo u 3. plurala. Широј је публици намењен извештај дра Рачког о шестом састанку археолога у Одеси. У изводима из записника додани су списи о забрањеном састанку књижевника свих јужних Словена у прославу 50-годишњице препорођаја хрватске књижевности.

— Како високо цене и Немци руску књижевност, наиме пак приповедачку, види се из Минхенских новина „Die Gesellschaft“ Ту стоји до словца ово: „Руска романска књижевност још увек надмашава немачку, у прков Шпилхагна и Comp. Роман, као што је Ана Карењина грофа Толстоја не би био у стању написати ни Шпилхаген, ни Дân, ни Еберс, ни Хајзе. .... Рус (Толстој) приказује тако снажно и оштро душевне борбе, тако сигурно реже и сецира страст, као што у нас тога нема...“

— Проф. Лескин у Липском читаће овог зимског течаја о етнографији и најстаријој историји јужних Словена.

— У „Magzin für die Litteratur des In- und Auslandes“ а у бр. 32 и 33. изашла је занимљива студија о руским приповедачима, о Гогољу, Тургењеву, Ганчареву, Достојевском и Толстоју. Студију је писао Александар Рајнхолд, писац „Историје руске књижевности.“ Рајнхолд цени већма Достојевског и Толстоја од Тургењева.

— У „Светозору,“ческом илустрованом листу а у бр. 35. је песма, посвећена јужним Словенима, и студија о Петру II. Петровићу Његошу, под насловом: Омање црте о новим српским песницима.

═ За члана француске академије изабран је на место Миљета Виктор Дириј.

– Др. К. Беволд, доценат на Кембриџком универзитету у Енглеској издао је дело о грчкој литургији.

— Немачке војничке новине „Allgem. Militär-Zeitung“ доносе у бр. 56. и 57. чланак о артиљерији у Србији.

— „Blätter f. literar Unterhaltung“ доносе у 31. бр. чланак од Роберта Валдмилера: „Ein serbisches Epos“. — Коју песму мисли само?

— У Вајмару установљена „Goethe Gesellschaft“ има већ 250 чланова; ово дана је друштво разаслало позив страним пријатељима књижевности, да се упишу.

— У француском часопису „Revue des deux mondes“ а у 1. свесци Августа о. г. изашао је чланак од Емила Лавлеја: En deça et an de'a du Danube. II. La Bosnie. Regime agraire et economie rurale.“

— Народне приповетке и бајке Лапландева издаје познати зналац северних језика J. К. Пестјон.

— Исти писац спрема се да изда и народне бајке Ескимоза.

СМЕСИЦЕ.

— Вадимо из „Гла ника српскога ученог друштва“ а из чланка г. Риста Ковачића „Српске насеобине у јужној Италији“ одломак, у ком се огледа наречје тамош њих Срба, који су се пре 400 година преселили у те крајеве:

„Замолих се да ми кажу стараца и старица простих а бистроумних, које бих чуо и како говоре и шта српско памте. Честита господа Вета ми доведоше врло стару старицу, својту, по имену Антонију а по презимену Матаса (Antonia Matassa).

Старица Антонија (да јој је на здравље!) има својих лијепих 87 година. Повздао ју је вид, па и не чује лако сваку; али разум још здрав, јак, бистар. И у ходу, права стаса као да је младица; лице ни мало помрежано. Скоро по вијека пати, живећи о преслици, али је опет вазда задовољна и весела. Увијек је, рекоше ми, била задовољна малим, само да је честито На томе и почива, рекох веселост јој, јер само душа мирна и која вазда честито поступа, може бити вазда весела

Заметнух с њом овај разговор:

— Бог помагај, добра старице!

— Сѐгда̂р ти пома́га̂' су̑нце мо́је!

— Како си?

— Ду̑шо мо́ја, како Бо̏г хо̏ћ'.

— Је ли ти драго, што дођох да се поразговоримо?

— Кр̑в сти̑ска̂, во́да ди̑ли̑!

— Лијепо ли је, старице, што сте сачували свој језик!

— Гри̑х је, су̑нце мо́је, згу́бит на̑ш jе́зик; ма́мо га за́бит са́мо кад у̑мре̂м'!

— А кажи ми, старице (доста година живиш, доста си видјела), јели драго околним Италијанима слушати наш језик?

— Ко́му ј' дра́го, ду̑шо мо́ја, ко́му ни́ј' дра́го; а ко̏ све̂м сви̑ту у̑гͅди̑?

— Јесте ли вазда с њима у миру и љубави?

— 'Ма́ме би̑т'.

— Јесу ли они вазда добри с вама?

— Jѐсу.

— Својите ли се?

— Сво̏јим'; и на̑ши за̑му̑ њи̑хи дјѐво̏јк', и о̏ни на̑ш'.

— Пјевате ли кад је завдба?

— Ја̑ нѐ пива̑м ви̑ш' ка̑ сам ста́ра; ма ди пи̑ваjу̑.

— Пјевала си, кад си била млада.

— И пи̑ва́ла и играла!

— Кажи ми коју од пјесама што си пјевала.

— Су̑нце мо́је! о̏стари́ла, за́била.

— Нијеси, старице, за́била све, видим ја молим, кажи!

— Бла́женица ти да́ла липо̏ здра̑вље!

Овако рече старица па се замисли. Видјех, оде умом тражити, коју ће казати љепшу.

Како опазисте, ја старици и старица мени ти, а не ви. У нашим насеобинама не умију вијати, него сви свакоме ти.

Опазисте у говору старичином еливиjа̑. То је главна карактеристика говора у насеобинама

Старица ми каза лијепу песмицу, и биљежим и ње акценте, како сам побиљежио у дијалогу. Лијепа пјесмица; ево је:

Ср̑це ми у́ве̂,
Нѐ гледа̂ш су́ве,
Хо̏ћеш да умре̂м!

Здо̏л зе́мље̂ бићу,
Донићеш свићу;
Што̏ ми то̏ о̏ће?

За свићу 'на́да
Дај око са́да
Док сви̑тлост виђу!“

БИБЛИЈОГРФИЈА.

На овоме месту огласићемо сваку српску, хрватску и словенску књигу, која стигне уредништву на књижевни приказ. Оцене доносићемо о онима, које иду у круг нашега рада а пре свега о оригиналима.

*

Извештај о православном богословском заводу у Задру, за школску годину 1884 - 85. Год. VII.

Право. Лист за правне науке и правосуђе. Год. I. бр 8. Власник и уредник Ст. Максимовић. У Пожаревцу.

Народна библиотека браће Јовановића. Изишла је свеска 111. Скупљени списи Јована Стејића. I. — 16 новч. (35 пара). Добија се у свима књижарама. — Претплата на 24 свеске ф. 3·50 (7 дин.) а поједина 18 н. (40 пара) и онда шаљемо ми о нашем трошку сваку свеску уредно — Излази сваких 14 дана 1 св. — Новац молимо у напред с пошт. упутницом.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

УРЕЂУЈЕ МИЛАН САВИЋ.

БРОЈ 34. У НОВОМ САДУ 22. АВГУСТА 1885. ГОД. I.

ИЗ МЕЛОДИЈА.

Кад тихим зраком месеца бледог
Лазурног неба затрепти свод,
И звезде сјајне трепетом благим
Осветле плави небесни свод;
Кад све у миру почине своме
Да крепи санком уморну груд,
Тек сова само зашушти хуком
Кроз поноћ мине, незнано куд;
Тад прошлост своју призивам боно
Негдашњих дана весели рај,
И кроз мрак снова допире мени
Сунашца мога угашен сјај.
Пролазе редом часови мили
Љубав и срећа ко духа два,
С осмејком на ме крилима машу,
Међ њима дивно надежда сја.
И старе песме детињства драгог
Надамном већ се разлеже глас,
Ја видим моје долине миле
И једне моме танахни стас!
Снужденом главом и сада стоји,
Лист по лист кида цветића свог
И сетним гледом изгледа дивна
Са даљних страна драгана свог!
А бледи месец тихо се краде
Облачке лаке прелеће он,
И сетно мамећ са срца јаде
Жалосне песме хори се звон:
„Прошлости збогом! Љубави, срећо,
Вечности мрачној путујте ви!
У мојој души станка вам нема;
Надамном туга незнана бди!
Где некад срећан с песмама дивним
Румених ружа извијах сплет,
Суморан гледах како их ломи
Јесени хладне несносни лет!
Ах, све је прошло, бујица као
Кад плавећ јурне у дивљи лет
Пустоши њене тек трази стоје
Где некад читав цветаше свет!“

Драг. J. Илијћ.

ПОП ИЛИЈА И ПРОТА ДРАГАЧ.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА ЧЕСТЊЕЈШИХ.

НАПИСАО МИЛАН АНДРИЋ.

IV.

Још није пукла зора, али ласте су већ почеле цвркутати. Јефта још није испавао свој мамурлук, ал је љуто нажуљио ону страну, на коју га је Пера звонар спустио, те с тога се пре зоре пробудио. Почне пипати око себе, — сама слама. Али то не чини ништа, јер није првина, само да зна, где је? — На послетку, за што и о томе да лупа главу? Та кад је смркло, — мора и свануги, па ће онда видети, где је. Окрене се дакле на другу страну, па настави хркање, као да га је тек онда започео.

Зидови су јасно одјекивали му хркање, све, док није Пера звонар рупио у собу, те им хармонију пореметио.

— Добро јутро, уч'тељу!

Јефта скочи иза сна, као опарен; стане трти набуле очи, па онда погледи око себе, као да тражи тога учитеља, коме се Пера звонар јавља; те кад се уверио, да ту, осим њих двојице никог нема, и кад се слатко протеглио, — онда му се тек одазвао.

— Поздравио те попа, да дођеш на ручак *)

*) Има српских крајева, где је (на пр. у Барањи и око Будима) код нашег народа у јутру ручак, у подне ужина, а после подне паужина. — Доручак — мада добро звечи — није из народнога говора извађена, него је на место „фруштука“ скројена реч, што држим, према наведеноме није било потребно.

Никад пријатнијега посла!

— А хоћу л' одмах?

— Та да шта.

— А има л' овде што, где би се умио?

— Хе, у каблу, на бунару.

Ни то није код Јефте ништа чудно било. Изађе на бунар, умије се, убрише се марамом, извади из џепа округло лимено огледалце и чешљић, удеси се па хајд' с Пером попи на ручак.

Попадија је била добра, предобра душа. Док је поп Илија збијао шалу са Јефтом, дотле је она премишљала, како би му помогла. Видила је, да: што је kруха, — у њему је, што руха, — на њему је, па га је пожалила.

— Пијеш ли ракије, учитељу?

— Неће данас баш неће шкодити, господине.

— А зар хоће кад и да шкоди?

— Та . . . знате, господине . . . . превари се човек.

— А зар хоће ракија и да вара?

Јефта је кршкао руке.

— Та . . . та знате, господине, . . . човек се превари.

— Па се опије, је ли?

— Тако је господине, тако је; опије се.

Попадија међу тим донесе ракију, поп Илија наточи чашице, па гуцне сваки по једну.

— Па колико ће ти кола требати, да те доселе овамо? — запитаће поп Илија а међу тим из нова наточи чашице.

— Молим покорно . . . ја сам се већ доселио.

— Зар преко ноћ, као мачка мачиће?

— Мене је још Панта Рибарев доселио.

— Дакле ти си већ на готово дошао?

— То нисам, господине, ал . . . ја сам већ са свим овде.

— То видим. Па добро здравље дакле.

— У ваше здравље, господине.

И опет се једна отисну а, а за њом се с места друга наточила.

— А где су вам ствари, господине учитељу, — запитаће попадија —; могао би звонар отићи, да их пренесе у школу?

— Немојте се трудити, молим. Ја сам већ — па онда се досети — знате . . . украли су ми све ствари на скели.

— О . . . о . . . сирома! — вајкала се госпођа поша. — Па сад немате шта, ни да пресвучете?

Јефта слеже рамени, па са свим мирно рече — богме . . . немам.

— Сирома господин учитељ! Па шта ћете сад? Ал чекајте. Је ли, Ишо, оне твоје ђачке хаљине теби сад и онако више не требају, па — да их поклонимо господину учитељу.

— Само ако усхте примити?

— О, молим. Ја примам, примам.

— Па за здравље дакле.

— За ваше здравље, господине!

И опет једна оде својим путем, и опет се нова наточи.

— Ја идем, да спремим хаљине, а ви дотле ручајте. Биће вам мало простране, до душе, ал можете их дати прекројити.

— О, молим. Ја ћу то сам . . . јест, ја ћу их дати прекројити.

Госпођа поша још није знала, каквог је заната Јефта Ижичић.

— А шта радије једеш за ручак, сланине, или хладна печења?

— Слан . . . . печења, господине.

— Па ево; ал дед још једну ракију.

Омаче се и та, и пета, и десета, док се машише за печење.

— Знаш, учитељу, ја кад ручам, онда не пијем више ракије.

— Ни ја, ни ја.

— Ја онда вина пијем.

— И ј . . . са свим добро; са свим добро.

Звонар унесе бокал вина.

— А пијеш ли ти овако о ручку вина?

Јефта штуцне и климне главом.

У то уђе попадија са подобрим завежљајем, па га преда Пери звонару, да га однесе на учитељев стан и онде хаљине лепо да повеша

Звонар однесе хаљине, побије неколико клинова у зид, и повеша их, као што му је казано.

Међу тим је попа и учитељ сушио једну за другом, док Јефту није спопало такво штуцање, да већ није могао ни три изговорити.

— Е, Перо, одведи га сад кући.

Пера звонар са мучном натегом одведе Јефту у учитељски стан, и онде га, као и јуче што је, положи на сламу, па забрави врата, „да не би ко нове хаљине украо.“

Тежетник је, па људи сви у послу. Ни девојака нема на рогљу, да подвикују за њима. Путем их је само Јова бербер срео, ал више и не треба.

— Не би добро било, да му пустим крв, баћа Перо?

— Шта!.. ти!... ти си брица!... а ја сам ја!... учитељ!... грци!... брице!... попови! .. топови!... бppp!..

У подне је слао поп Илија по њега, али га Пера звонар није могао разбудити.

— А ти га остави до сутра нек се испава!

С вечера, кад је дневни посао посвршаван, обично се скупе људи пред грковим дућаном на разговор.

И вечерас је тако; а разговор о чему ће да се врзе, него о Јефти Ижичићу.

— Је л' ко видео данас новог учитеља? — запитаће Неца кројач.

Сви ћуташе, само ће се Јова бербер похвалити, како га је он још јутрос срео, кад га је Пера звонар пијана водио кући од попе.

— А куда кући? — запита оштро грк Спира. — Зар је тај вуцибатина већ и кућу стекао у Т . . . .?

— Па ми смо му назидали, — рече Јова бербер поругљиво.

— Шта смо ми назидали?

— Та па школу.

— Школа је за школу и учитеља, а није за протуве! — избрекне се грк љутито.

— Е, па он је већ наш учитељ. Зар ниси чуо, како је још јуче онамо на рогљу дао свој општини на знање, да је њега попа поставио нама за учитеља?

— Бре, видећу ја то; само док ја одем проти!

— Ех, па ти си послао и Панту Рибаревог проти, па шта је? — примети Јова бербер, коме је неправо било, што се грк Спира истиче увек за најмудријег, а овамо није био ни у „вандровци“ ни где, него, како је код оца изучио трговину, тако је после очине смрти и наставио радњу ту па ту. А он је бар видео света; био је, као калфа, чак у Бечкереку!

— Слао ја Панту, не слао. Ал ти ћеш видети, Јово, да та хуља неће бити наш учитељ — заврши грк, ударајући нагласком на сваку реч, и уђе у дућан.

— Већ ако га ни поп неће? — примети за њим подсмешљиво Јова бербер.

— Та знаш, Јово, има, реци, и Спира право — настави Ђоћа опанчар. — Оно јест, реци, поп — поп; ал ваљ'да баш не мора бити увек, реци, на његову?

— Е, није, већ на твоју! — ућутка га Јова бербер.

— Немој ти, Јово, попу држати страну — прихвати сад опет Арса Шалајићев. — Ја сам, до душе, казао јуче, да не треба од тога момка свашта истраживати; ал онда још нисам знао, да је, не буд' злу речено . . . .

— Не држим ја попу страну — корачи ближе Арси Јова бербер, па ће онда тишије: — ал шта Спира увек мудрује, кад знам, да неће ништа израдити. Нисам ни ја за тога вуцибатину, што рекао Спира. Та само да си га јутрос видео! Ал не можемо ми ништа без попа. Њему треба да одемо, па да му говоримо, нек нам не меће тога за учитеља.

У овај мах изађе грк Спира опет из дућана, па чује Јовине последње речи.

— Шта, попу да идемо? Томе, што не докрштава и не допојава? Ко хоће нек иде, ал ја не идем.

— А, ни ја, реци, ни ја — пристане Ђоћа опанчар, а и остали дрмнуше главом у знак, да неће ни они.

Само је Јакша Мишљеновић слегао с рамени, не поњајући, за што су ти људи данас устали тако против Јефте Ижичића, који тако лепо пева? . . .

Док се пред грковим дућаном овако ломила кола под Јефтом Ижичићем, дотле се и он пробудио. Протрља очи, погледи око себе, па види, да — не види ништа. Мрак је. Глава му је, као ступа. Поће премишљати, где је, и шта је с њиме, — ал у томе га опет превлада сан.

Кад се и опет пробудио, — још увек мрак Сад му је глава већ бистра; осећа, да се испавао до вољане, те би могао и устати. Пипа око себе, па позна своје лежаје од прошле ноћи. На пољу петлови кукуречу, ал то је за њега непоуздан сахат. Он по кукурекању петлова не уме да разазна, које је доба ноћи. Устане, да изађе напоље, не би ли где видео живе душе. Пипа по зиду, тражећи врата, па наиђе на хаљине о клину. Стане, па се замисли, — какве су то хаљине, кад он зна, да је та соба празна, као његов џеп. Мора, да ту још когод спава?

— Хеј, устај! — повиче, ал нит се ко одзива, нит чује хркање, или бар дисање какво. Пипајући даље, наиђе на врата. Притисне браву, — јест, сутра! — врата закључана.

У то се зачује са сокака рог. Од све невоље стане бројати трурукање, и изброји дванајест. — Дакле поноћ је Неки мрави му почну милити испод коже. Није шала, — сам самцит закључан у празној соби, у то глуво доба, а на зиду висе нечије хаљине. Ко зна, какви их је дух обесио онамо, док се он можда по гробљима и раскршћима мота?

Та помисао натера страх на њега, па ни макнити се не смеде од врата, већ стиснио обе-

*

ма рукама кључаницу, па стоји, као укован. Још мало, па му ноге стадоше дрхтати, а на послетку се спусти на земљу у буџак, па ту од страха и заспи.

Кад га је Пера звонар у јутру гурнуо с врати, — онда се пробудио.

Кад је стао на ноге, прво и прво је осетио, да је — гладан. — То је ваљда био узрок, да није ни помислио на свој ноћашњи страх, док му није поглед случајно пао на хаљине о зиду; а чим је онамо погледао, одмах га је прешла глад.

— Ко је ноћио овде са мном, чича Перо? — запита узплахирено.

— А ко би ноћио? Није нико.

— Онда ту има нечистих духова!

— Бог с тобом, уч'тељу! Од куд у школи нечистих духова?

— Па чије су дакле ове хаљине?

— А чије би биле? Твоје.

Јефта је вртио главом. Није хтео да верује, да су то његове хаљине.

— Знаш ваљ'да, да ти је госпоћа поша јуче поклонила.

Јефта се удари дланом по челу. Сад је тек био на чисто са тим злокобним хаљинама.

— Хајд'мо, чича Перо.

Код попе је већ била ракија и ручак на столу, и нема сумње, да би и данас исто онако било, као и јуче што је, да их у томе грк Спира није мало помео.

Грк Спира читаву ноћ није могао да спава због оне синоћње заједљиве примедбе Јове бербера, да он није у стању ништа израдити. Сву ноћ је лупао главу, шта ће и како ће? Зора пуче, а њему дође мисао, да сакупи неколико општинара, па да оду попу Илији, да протестују против намештања Јефте Ижичића за учитеља.

Скочи из постеље, па прво оде комшији Неци кројачу, и овога с места задобије за своју мисао. Одатле хајд' Ђоћи опанчару, па Панти Рибаревом, па Арси Шалајићевом, и још некојима, за које је мислио да ће пристати уз њега.

Јови берберу није ни ишао, јер је баш овоме уз пркос хтео да покаже, да ће он израдити оно, што је рекао.

Поп Илија и учитељ још при ракији, а ето ти депутације, да протестује.

Попа се изненадио до душе, кад је видео грка Спиру у својој кући, ал то је знао напред, да му не носе никаквог поклона, па зато није ни устао са столице, кад је депутација ушла у собу.

Грк Спира ће да води реч.

— Ми смо чули, господине, да ви хоћете овога — па покаже прстом на Јефту — овога... ја не знам, ко је и шта је . . . да поставите нама за учитеља.

— Па онда? — запита поп Илија, после дуже почивке.

— Ми смо дошли, да у име целога села протестујемо против тога.

Опет настане почивка, а поп Илија само гледи у грка.

— Господине, ми протестујемо!

Поп Илија ни брком не миче.

— Ми сви до једног протестујемо!

Поп Илија још увек ћути. Наслонио се на лакат, па флегматично гледа грку у по зенице.

Грк не зна, шта ће од зла. То попово ћутање му је избило све мисли из колосека, па је од љутине већ почео усне да гриска.

— Јест, господине; ми . . .

— О, гле мајстор Ђоће! И ти си ту? — прене се у неке поп Илија, — дед', чашицу ракије.

Мајстор Ђоћа се маши одмах за чашу.

— Добро здравље, господине!

— Е, немој сам, к'о тамбураш. Чича Арсо! дед' и ти овамо. Ова је старија од тебе, а мирише као босиљак . . . Дед', мајстор Нецо! А гле Панте! Хо, баш ми је мило, што си се и ти једанпут наканио к мени. Ја знам, ти си мало као узео срце на мене; ал људи смо, па треба један другоме да опростимо. А ја ћу се теби одужити с тиме, што ћу покојници твојој три парастоса одслужити без — крајцаре!

Док је ово говорио, дотле је чашицу по чашицу точио, па додавао редом, — само се грка Спире невешт чинио, као да га и нема ту.

Људи чисто нехотице прихваћају чашице, па једну за другом испразњују у попино здравље.

— Учо! дедер једно „многа љета“, у здравље ових наших поштених општинара

Јефта Ижичић почне оно сватовско, а Ђоћа опанчар и Неца кројач одмах пристану уз њега. Грк Спира позеленио, као гуштер, а ноге му све клецају од једа.

Грдна штета, што то „многаја љета“ није чуо Јакша Мишљеновић!

— Па треба ли тражити бољег учитеља, од овога? — запита сад поп Илија.

— Ех, та ни у сто седам села га не би бољег нашли! — повикне весело Неца кројач.

— Нећемо ни ићи, да тражимо бољег! — дода Арса Шалајићев.

— Дакле, људи, ово је од данас наш учитељ! — заврши попа.

— Ал ја протестирам! — изадре се грк, па као помаман излети из собе.

Остали ни један ни у тулведо, што се грк срди. Све их је раздрагало певање Јефтино, и попова стара шљивовица. Само се Панта по који пут замисли. Туга му пређе у тај мах преко срца за оном петорком, што је у лудо одвежена у К......

— Хајдемо сад, људи, да одведемо новог учитеља у школу.

— Хајд'мо, господине! Хајд'мо! — повичу сви у глас.

Одведоше га, за иста, у празну школу и у празан стан, и од тога дана се почео Јефта Ижичић званично подписивати — „дјетонаставник т—ски."

(Наставиће се.)

ДРАГОЈ.

(НАРОДНА ВОЈНИЧКА ПЕСМА СРБА МУХАМЕДАНАЦА У ФОЧИ.)

Добро слушај, драга моја,
Кад борије ударе,
Ти изиђи, драга моја,
Твојој кули на пенџер.

Добро гледај, драга моја,
Када алај пролази,
Ја ћу бити, драга моја,
У биринџи алају.

Махни на ме, моја драга,
Твојом златном чаткијом,
Ја ћу на те, моја драга,
Мојим црним очима.

Прибиљежио Миле.

СЕОСКИ СУД.

ПРИПОВЕТКА И. ПАТАПЕНКА.

(Наставак.)

IV.

Када би хтели да дођете у бирц, као што долазе сви честити Гусаковчани, видели би овог и оног, ово и оно, што би вас занимало, а особито — чули би ту много што шта, многу поучну реч, која пропада, јер нема никог да је забележи. Тамо би видели прво Елпидифоров нос, за тим бркове Андрије Кившенка, па онда редом: ћелу с нешто седе косе око очних костију и на потиљку; велику плавичасту брадавицу на носу између обрва и најпосле — лепу, густу, са свим седу браду. Та три знака беху на три судије. Онај судија с ћелом имао је малене очице, које увек изгледаху уплакане, а и говорио је танким, као да плаче, гласом. Сви су га за то звали женом, ма да је био мушкарац и звао се Семен Моргун. Са свим је друкче изгледао судија с плавим украсом на носу. Беше то од млађих људи, једва ако му било тридесет, а и леп је био. Он је човек газда. Деда му први подигао у селу сувачу, па лепо стекао. Звао се Мирошник Кузма. Што се тиче судије са седом брадом, о том нашто и да говорим. Њега је знао сваки и у Гусаковци, и у комшилуку по селима, па и у вароши. Тамо запитај ма ког Чивутина за Максима Дуљу, па ће казати да га зна. Има око шездесет година. Чувен је на далеко с тога, што вечито пије ракије, па се нигда не опије: као да је није ни омирисао. Тако је удешен, да му не мож' ракија нахудити. А није да је воли, већ, чисто би се купо у њој. П' онда је и вешт, он увек удеси, да пије на туђ рачун. Само ако га видите где седи уз два земљака, који пију алдумаш, то што је онај добро продао, а онај купио два вола, то због овог, то због оног, што се Максима Дуље ама ни зерице не тиче.

Ето, то је друштво седело у округ, а ноге по турски подавили. Пред њима беше бокал, неколико чашица и тањир с посољеним краставцима, исеченим на кришке. Баш се снизила течност у бокалу до полак, а Андрија набрајаше све увреде, које му је Терешка нанео. Елпидифоров узео међу тим на се дужност, да пуни стаклад и да нуди госте. Уз то их је гонио, да искапе. Изгледало је, као да он части.

— Ех, ех! Дед у здравље назимету! Бог да скоро се предигло, а о божићу било као

бик. Дед Моргуне! Шта све жмираш! Дед натегни! Тако је говорио Назар Назарић.

Моргун с неком важношћу прихвати чашу, окрене се друштву, назове „Спаси Бог“, па искапи. Тако су испијали кад је дошао говор о гуску, тако су напијали кад је Андрија стао причати о повређеној части Параскиној. Тако се пропраћала свака тачка у оптужби. Суд још не беше у потпуном броју. За то Елпидифоров погледаше сваки час на врата, грдећи непрестанце: „данас суд, а они се вуку које куда. Враг би их знао где су . . .“

— Хе, хе, хе! Ево где су, зачу се на прагу дубоки глас гусаковачке старешине, Чубаренка. Беше то угледан, висок човек од четрдесет година. Лице му је мрко, коса очешљана да падне на чело, а сва начварена од силне масти. Свиту пребацио преко рамена, и кад уђе, збаци је са себе и обеси у ћоше. На њему беше шарен прслук са сјајним, бакреним дугмадима и тавно пругасте, помодарске чакшире.

— А шта је то? Алдумаш, шта ли? Та мора да је алдумаш, чим се ту и Дуља нашао.

— А, баш ниси погодио. Није алдумаш, господар кнеже, одговори Назар Назарић: — Суд је.

— А ком се суди?

— Седи, па ћеш чути. Ово ти је господар кнеже, рећи, така ствар, да мислиш последња су времена настала. Угасиле се звезде. Само почуј. Дед, Никаноре Тедосијићу, дед столицу за господар кнеза.

Али господар кнез одмахне главом, па се и он посади на земљу, као да и није кнез, већ обичан, самртник човек.

На вратима се указаше за часак хитре очице, обријани, плавичасти образи и брци. То беше Чивутин бирташ, који силом хтеде да се дотера, да бар изгледа као Рус.

Андрија стаде сад причати господар кнезу шта је и како је. Међу тим је бокал дваред обиграо око стола. У тужиоца поцрвениле уши и образи, на чело му ударио зној, па таман стао описивати какво је сада назиме, а врата се отворише те унићоше три нове личности. Двојица беху од суђаја, трећи сережан. Видело се то одмах по оној ознаци на грудима и грдној дреновачи у руци. Баш је био на служби „Хајд и овог да понудим“ помисли Андрија и погледа у бокал. Али, тада се увери, да је бокал био празан. Писару беше тако мило, што је Андрија у бокал погледао, да с неком милином рашири ноздрве, те ушмрка половину ваздуха, што га беше у соби.

— Хоћемо ли још један бокал? запита он Андрију и не чекајући одговора, зовне Никанора. Још нове суђаје и не седоше, а у соби се створи, као да је из земље никла нека прилика. Сви се одушевише, а нос писарев тако се обрадова, да пусти неки особити писак. Сам се Андрија не обрадова, већ као да му нешто криво било. „Хајд и њему чашу“ помисли и опет.

— Е, сад слободно половаче на среду, рече радосно Елпидифоров: — јер Левка ће два бокала шалећи. . . .

То није Андрија посумњао, за то се и растужио. Али, да упознамо читаоца са дошљаком.

Лав Андријанић-Игрицин беше већ четврт века црквени певац У целом срезу био је чувен као велика пијаница. Некада, во времја оно, беше још дрских људи, који су се с њиме натпијали „у опкладу.“

Али, једно десет година овамо, као да нико нема на то воље. Ево за што. Пре једно десет година ходио владика по својој нурији па дошао и у Гусаковку. Ту се мал’ не деси врло тужно збитије. Протођакон је имао врло високо мнење о себи. Он је држао, да нема човека на свету, који ће њега натпити. Лав Игрицин изазове га на мејдан. Па шта беше? Благородни натицатељи једног вечера мал не попише читаво ведро ракије и. . . . Лав Игрицин одржа победу. Отац протођакон подлеже и већ се стало сумњати, да ће се игда и подићи, јер су о том пустили у уши и самом владици. Лав се откотура до бирташа и заиште још ракије, да пије у здравље протођакону. Владика се страшно ражљути а кроз месец дана пошаље указ консисторијални оцу проти, у ком међу осталим и ово беше: „строго нека се пази, да ни један служитељ цркве под вашим надзором не усуди се у опкладу пити с црквеним певцем Лавом Игрицином.“

Тако је ето сама епархијска власт признала Лава Игрицина непобедимим. Лав беше човек јак и висок; на њему је предуга горња одећа, која би можда још које како поднела, да огрлица не беше до зла бога масна, а масна је била за то, што је Лаву био дозвољен приступ к црквеним кандилима, те се то по начвареној коси могло најбоље опазити. Брада му беше ретка, очи црвене, вечито болесне, а он их лечио као и све остале болести једним леком — ракијом. Само се по себи разуме, да је нос у Лава Игрицина био као каква крушка,

а боја му беше као у презреле јагоде. Док се певац прогурао и наместио поред Елпидифорова, Никанор већ донео буренце, а Андрија га погледао као да у том буренцету није ракија, већ — његова крв.

Сад тек започе. Сунце већ давно зашло, а с бокалом указа се и запаљена лојана свећа. Бокал с невероватном брзином прелазио из руке у руку, сушио се, пунио се, па се опет осушио. Дошли нови гости, ал њих као да се ни тицало није, за што пију. Андрија се на један мах стаде дерати, колико му грло доносило, тумачећи, час овом, час оном, да је сва та част управо због њега и да то он части. Али, њега јадника није нико слушао. Међу тим и код њега као да није било све у свом реду У глави му била хука бука, као да се вашар држи у њој. Бокал непрестано ишао из руке у руку; Елпидифоров се трудио, да га напуни и нуди госте да пију, а гости се трудили, да му учине по жељи. По даље од њих разлегала се вика, грдња. Андрија већ није могао ни да види, само је као кроз сан чуо, где пита писар, би л наручио још који бокал, а отуд је дошао до закључка, да је бурету куцнуо суђени час. Осетио је, како га је неко (ако не ће бити Дуља) ударио мило по рамену, па му говорио: „ни бриге те! Ми ћемо већ то пресудити лепо, пре—пре—судићемо ми... за то и јесмо суђаје, да судимо, е хе! . .“ Учини му се, да неко неког одалами, баш ако не ће бити Елпидифоров Игрицина, што се овај усудио посумњати, да и „из Назарета може што добро бити.“ Учини му се да неко викну: „стража“, али . . . тада му свега неста испред очију. Не може да се сети ни како га две суђаје, баш Дуља и Моргун, на леђима донеше дома и предадоше Параски. Штета што не може да се сети ни како га Параска предусрела. Та те вике и грдње не чу још из њених уста, јер и он нигда не дође тако трештен пијан. (Свршиће се.)

ХУМОР У ПОЕЗИЈИ З-Ј. ЈОВАНОВИЋА.

(Наставак.)

Заман ћемо тражити по целој књижевности нашој такве појаве, као што су „Оде“. Наше хумористе, као Јован Стерија Поповић, Новак Радонић, Коста Трифковић, Илија Огњановић, Стеван Јевтић и Милован Глишић показивали су у својим списима у разним приликама ту врсту свог пера; али док су Стерија у карикирању, Радонић у перзифлирању, Трифковић у ситуационој комици, Огњановић у контрастирању и у сатири, Јевтић у једрим, често незграпним изрекама а Глишић у комичноме описивању показали шаљиву страну своје нарави, дотле се З. Јовановић држао правца ведрог хумора. Ни у једној песми његовој не узима се „на миндрос“ која извесна личност. Оно што је опште а опет свакомe близу остаје увек тема његова. За њега лете хумористичке теме по ваздуху и он само пружа руку те захвати коју, била сад ма каква, тек она излази после из његове творнице чиста и прекаљена:

Хај, та има доста наслова и теме,
Само да је доба, само да је време!...

јер кад је доба траљаво, није му баш до шале.

Из његових „Ода“ види се увек и право расположење његово, и што је сам за своје „Ђулиће“ рекао:

Просуо их један часак,
Један тренут, једна мис'о.

то се исто може рећи и за „Оде“ као год и за остале шаљиве песме његове. Можемо га чисто замислити, како му је, кад ухвати какву згодну тему Он се тек само смешка и смешка, из очију му ђаволче свакуће тамо-амо, премишља и — песма је готова, само је треба још написати; али, лако је дете оденути, кад је дете већ ту. А он што уме оденути! Свагда ће према лицу метути детету и згодну капу или шешир, згодне ће боје изабрати за хаљине детету а свагда ће му дати прутић у руку, да њиме једнако швићка — у свакој врсти његових „Ода“ лежи по која досетка. Па како ли је то дете здраво, то мило чедо његовог хумора: чело му је ведро, очи живахне, образчићи једри, усна румена а у облим грудима гибају се здрава и чиста плућа; на правим ногама држи се лако и право, гипко је, хитро, — мораш га волети.

*

Петнаест их је тако здравих пустио у свет, да буду живи сведоци здравља њиховог бабајка: „Киселој чорби,“ „Мојој чутури“, „Маковом крађу“, „Ономе, који би ове године (1877) знао написати шаљиву оду“, „Црвеном носу“, „Празној кеси“, „Батини“, „Мом берберину

Миши“, „Ћудљивом коњу“, „Новосадској променади“, „Ђаволу“, „При погледу немачких фирма на српским дућанима у сред Новог Сада“, „Порезној књизи“, „Снегу,“ „Кечиги“

У многим „Одама“ уједно се песник држао и старо-класичког облика, што да богме још већма истиче хумористичку им вредност:

Остатче дивни класична века,
Једини лече ван апотека,
Кисела чорбо, знамо те давно,
Ал' нико до сад не смеде јавно
Спеват' ти спев.

или кад песник пева „Чутури“:

Крите се, боце, бежите, флаше,
У буџак с вама, ви ситне чаше!
Кепеци трошни стаклена соја —
Ви, што сте жртве првога боја;
Ова је песма једино твоја,
Чутуро моја!

Ми Срби знамо сви, каква је велеважна улога додељена киселој чорби, било сад весељу почетак или свршетак — та у Србији је у свакој механи на друму једино јело, ког се већ и Густав Раш чисто ратосиљао. Али он је био Немац, те није онда ни могао да достојно оцени велику вредност киселе чорбе. Ту тек уме брат-Србин да уцени. Није онда ни чудо, што јој је најмилији српски син спевао „Оду“. Нема својства, које се измакло Змај-Јовану; свако је узео у претрес и нашао је, да јој нема мана, већ да се састоји из самих врлина. Чисто човеку расту зазупци, кад јој чита славопој, чисто жали што не седа за сто или што није — мамуран. Она и нахрани и напоји:

Јест, она ј' чорба, ал' није празна,
У њојзи плове комађа разна,
Па кад се комад по комад свлада,
Може се сркат' — к'о лимунада —
Таман за бал!

Она је заиста, што песник вели:

Она ј' зачетак права весеља,
И за то нема непријатеља —
Воле је сви.

Па кад је сви воле, није ни чудо што:

И бог је знао откуд већ траје,
Увек је види и појутарје —
И трећи дан.

*

Далеко би нас одвело, кад бисмо сваку строву узимали преда се — као што бисмо радили са самом киселом чорбом. Доста је да наговестисмо што је у тој „Оди“. Тако исто не можемо ни сваку строву „Оде мојој чутури“ узети преда се — као што бисмо радо чинили са самом чутуром, т. ј. с пуном. Тек по коју искрицу можемо изнети, да се само илустрира целина. У осталом, коме од нас и нису познате Змајеве „Оде“!

После увода, износе се спољашња својства чутурина:

Чутура моја вреди дуката,
Глава јој мала — нема ни врата,
А човек ноге једва јој види —
Ал' трбух, трбух — тај се не стиди;
Дичи се вишим духовним сродством
И благородством.

Чутура моја женског је спола,
Па за то неће да иде гола,
Као што чине то блудне снаше,
Холбе и боце, чаше и флаше;
Од фине коже бундицу има —
Није јој зима.

Па онда прелази песник на унутрашњу јој вредност, а та је таква, да:

Па таком другу — ох, грешан ти сам —
Још пев'о нисам!

Е, онда јој знамо велике врлине и — дубока својства, те кличемо с песником заједно:

Сретна ти била душица течна,
Слава јој вечна!

*

У „Оди маковом краљу“ вијуга се кроз олимпијски хумор неки мали јед, час слабије, час јаче; али и тај је ведре ћуди, онакав од прилике, какав је у старијег кад кара мало али паметно дете:

Ваше Величанство, сервус, здраво, здраво!
— О, та зар вас јоште није одн'о ђаво?

А да је тај јед тек само онако к'о бајаги, види се из свршетка те „Оде“:

Ваше Величанство, Ви с' канда смејете —
Но, — то ми је мило, што ме не псујете.

Расположење песниково пак илустрирају особито последња два реда:

Који сам у шали и истину тражи —
Над шалом с' узвиси, — истину уважи.

Из ових се редова види јасно, како и сам песник стоји са својим хумором. Њему је стало до шале, поглавито до шале а ми знамо врло добро, да у шали има свагда и истине. Песник хоће свом „краљу“ да чита аџикуран, да га мало крпи, што му „у џепу празнина све ду-

бља“. На како ли на мио начин опомиње песник карташе, да се окану тог порока! Шалећи, у игри, смешкајући се — ах, да слатке ћуди!

*

У „Оди ономе . . .“ хтео би песник да се мргоди, али му не иде од руке. Хумор његов избија сваком приликом на површину и на послетку, пошто је заиста створио прекрасну оду, вели:

Предајем се лепо и капитулирам.

Капитулира бајаги да је у стању написати шаљиву оду! Змај и капитулира! Змај не уме да се шали! Та и у том лежи хумор, и то те какав.

*

Има их, који „Оду црвеном носу“ неће држати ни за какву песму а за шаљиву понајмање. При читању ће се врпољити, мало смешкати али од једа, вртиће главом и нехотице се ухватити за сопствен црвен нос. Да, ти ће људи одрећи сваку лепоту тој песми док је — дан; али кад ноћ отме маха и кад „винце удари у лице“ и у црвен нос њихов, онда ће одмахнути руком и најслађе се смејати тој оди. Та ко се не би смејао, кад чита тај безброј најбољих досетака, кад чита:

И одојче малено теби руке пружа,
Мисли да је ружа.

па кад јој тек прочита свршетак:

Пакости су изложни сви врли, ваљани, —
Знам ја да ти завиде многи патлиџани.
Ти се тиме поноси, ти се тиме хвали —
(И црвене паприке твоји су ривали)
Ја ти за то наздрављам широм бела света:
Многа, многа, многаја,
На многаја љета!

Та не могу се срдити ни „притјажатељи“ црвених носева! Не, то није могуће! Та „притјажатељи“ ти и сами су обично доброћудни људи.

*

За иста је одважно од песника, кад се накануо да спева „Оду празној кеси“. Човека хвата и нехотице неко тужно, елегично расположење, кад се сети празне кесе па још своје рођене. Али за хумористу је то баш права тема, којом може до миле воље да се смеје самом себи. Нећу порећи да је тај хумор онај прави Galgenhumor, који се вине преко свачег са осмејом, па ма и с киселим. Ох, знам ја врло добро кад сам био још ђак, те седео у друштву са consortibus malorum, те смо од дуга времена (и празног џепа) пецкали један другог, слатко се смејали и пили пива — на вересију. Јест, али кад се нема ни вересије! То је онда доста тугаљиво, али — и то се одсмеје. Не треба се онда чудити, што је Змај-Јовановић морао наићи на ту тему:

Ох, празна кесо, ох, чудна темо!

И кад је наишао на њу, није је пустио иначе, него накићену, ако и не изнутра, а оно с поља. Знао је он врло добро, шта је рекао у овој строви:

Празна је кеса куд камо јача
Од ових тешких вертхајмовача;
Макар да нема кључа ни брава,
Њен госа увек безбрижно спава.
Од ње се, брате, и лопов плаши
И порцијаши.

Али и јесте. На празнокесића неће нико, јер и сам лопов мора помислити, да ће тај братац искати од њега новаца у зајам. А то, кажу, није ни за лопова пријатно.

(Наставиће се)

ИЗ ФИЗИОЛОГИЈЕ.

КАКВА ЈЕ БИТНА РАЗЛИКА ИЗМЕЂУ РУКОТВОРА (МЕХАНИЗМА) И ЖИВОГА СТВОРА, А КАКВА ИЗМЕЂУ БИЉКЕ И ЖИВОТИЊЕ?

(ПО ПРОФ. БРИКЕ-У.)

Зацело да не би нико дошао у неприлику, кад би морао разликовати живи какав створ од рукотвора каквог, па макар тај рукотвор био највештачкије начињен по облику каквога живога створа. Ни за патку славнога механичара и стварача чувених аутомата, Вокансона, која је јела и сваривала, није нико могао више рећи, него да је „баш као и жива“, а још нас мање могу омануги аутомати, које нам приказују по разним шатрама, т. з. панорамама.

При свем том уверен сам, да мало њих знају, на ком основу праве разлику између живога створа и рукотвора (машине, механизми), да мало њих знају, зашто кажу за једно, да је живо, а за друго, да није живо, већ само „као живо“. Јер кад би ми когод као разлику навео и рекао: да у живом створу радња тече само од себе, из неке унутарње побуде, услед животне снаге, а да радња и кретање рукотвора зависи од тога, да ли ћемо рукотвор с поља на рад покренути, да ли ћемо н. пр. парну

машину напунити угљеном и водом, да ли ћемо сахат навити и т. д. онда би истоме одговорио. нека покуша, да остане неколико дана без јела и пића, па ће видети, да ли ће „унутарња побуда“ или „животна снага“ обављати радњу у телу његовом. Што је за парну машину угљен и вода, то је за живо јело и пиће.

Други, који би се мало дубље размислио, рекао би ми, кад у живом створу једаред престане радња, да тај створ престаје и бити, да угине, док рукотвор остаје и без радње оно, што је. Сахат остаје сахат, макар га годинама не навијали. Ни тај навод неби ме збунио. На тај би навод приметио, да има таквих организама, чија се животна радња може обуставити, а да не угину. Упознали смо се већ у првом чланку са једном врстом таквих организама (микрококци, микробацили), а наука о животињама приповеда нам о неким врло малим животињицама, које могу да се тако осуше, да изгледају као прах. У том мртвилу могу те животињице да остану дуго, дуго времена. Покваснмо ли их, опет пливају по води, као да нису никада ни престале пливати.

Трећи би се радовао, да ме је ухватио тиме, што би тврдио, да је разлика између живога створа и рукотвора у томе, што се живо плоди, а рукотвор не. Не би могао порицати, да се рукотвор не плоди. Али има и много организама, који изгубе својство плођења, па зато опет остају организми, а има великих одељења организама, којима то својство у опште не припада; тако се пчеле раделице не плоде, код мрави т. з. војници, а ни копилад разних животиња.

Ако би коме пало на ум, да ми рече, да се организми с тога разкикују од механизама, што организми произлазе од себи равних. а механизми не, тај би ме већ дотерао у велики теснац. Морао бих му признати, да та разлика, истина, стоји за све организме, који сада постоје; али да је велико питање, да ли та разлика важи и за све оне организме, који ће од сада постојати, и за све организме, који су до сада већ постојали. Кад бисмо то признали за ове последње организме, дошли бисмо до тога закључка, да су све врсте организама, које сада постоје, од вајкада постојале, а тај је закључак противан сваком искуству. Нашли су се костури таковпх животиња, каквих сада више нема.

Наведене разлике не стоје дакле за све организме редом, не могу се применити на све организме редом. По чему се онда битно разликује живи створ од рукотвора?

Сваки живи створ, па и најједноставнији, има то својство, да прими у себе стране честице с поља, те да их претвори и претопи у честице, у састојке свога тела и да на рачун тих претопљених честица напредује и расте. То је сваком организму својствено док живи, јер се на том оснива цео органски живот.

Живот органски својствен је биљкама и животињама. И биљке и животиње примају у себе стране честице, претапају те честице у састојке свога тела и расту услед тих претопљених честица. Само што претапање страних честица у састојке телесне није једнако у биљака и у животиња

Биљка се храни водом, коју усисава из земље, или добија из облака, угљеном киселином, која је растворена у води и у ваздуху, солима, које су растопљене у води и неким свезама које се праве при трулежу органских тела, које свезе зовемо азотним свезама, и које се лако распадају тако, да им је један од саставних делова амонијак. Шта гради биљка из те хране, из чега се састоји биљка? Биљка је састављена понајвише из т. з. угљених хидрата (разне врсте скробовине и шећера), из мање више беланчевине, из масти, смоле и из мирисавих уља. Кад упоредимо спојеве, из којих је биљка састављена, са састојцима хране биљкине наћи ћемо: да су спојеви, којима се биљка храни доста једноставни, да садрже много кисеоника, док су биљке састављене из таквих спојева, који су прилично сложени, а имају мало кисеоника. Кемија нас учи, да се прибира снага при таковим процесима, при којима постају из доста једноставних спојева, који имају много кисеоника, прилично сложени спојеви са мало кисеоника. Кемија се изражава, да се при тим процесима претаји топлота.

Пре него што ћемо ићи даље, да видимо на неколико примера, како треба да схватимо, шта је то прибрана снага, шта ли жива снага, снага што покреће; шта је притајена топлота, а шта развијена топлота, топлота, која се осећа и види. Кад запнемо стрелу за тетиву, обавили смо неки рад снагом наших руку, пренели смо снагу наших руку на тетиву. Да је то тако, увериђемо се, кад одапнемо тетиву. Тетива ће одбацити тада стрелу. Снага, којом ће тетива одбацати стрелу, биће равна снази, коју смо потрошили, док смо је запињали. У запетој стрели имамо прибране снаге, и ту прибрану снагу примењујемо ми тек у онај пар, кад стрелу одапнемо, па се прибрана снага покаже у њој као жива снага, снага, што покреће и тера. Други пример. Сваки зна да у баруту има и снаге и топлоте, јер је већ више пута видео, да барут све, што је око њега поразбаца и сажеже, кад га потпалимо. У баруту је дакле прибране снаге и притајене топлоте. Искрицом, коју под барут подметнемо, измамимо из њега и снагу и топлоту. Прибрана снага

се појави у виду живе снаге и поразбаца све, што је око барута; а притајена топлота се покаже у виду пламена и сажеже све, што је у близини његовој.

Кемија нас дакле учи, да у биљци бивају такви животни процеси, при којима се притаји топлота. А каква је то топлота, што се у биљкама притаји и одкуда она? Од куда топлота, која је претворила угљену киселину, воду, соли и амонијак у угљене хидрате, у беланчевину, масти, смоле и у мирисава уља? Та је топлота од сунчаних зракова. Они загревају биљку и претварају једноставне спојеве, који садрже много кисеоника и служе биљци као храна, у сложене спојеве, који садрже мало кисеоника и граде биљку. Можемо натраг добити топлоту, која је том приликом потрошена. Само што морамо наново спојити биљку са кисеоником, и то тако спојити, да наново постане из биљке оно, из чега се биљка саградила: угљена киселина и вода. То ће бити, кад сагоремо биљку. Топлота, коју добијамо, кад сагоремо биљку, иста је она топлота, коју је биљка потрошила, док је расла. Кад зими прозебли станемо уз пећку, па се огревамо њеном топлотом и гледамо у жеравицу, што тиња у пећки, зацело да ретко помишљамо, да је та топлота и светлост она иста, која нам је сјала лети у виду сунчаних зракова и притајила се у великим стаблима, из којих је ослобађамо, кад та стабла као пањеве у пећки запалимо.

И кад биљка угине распада се тако, да су спојеви, који се праве при том распадању, једнаки са оним спојевима из којих је биљка постала. Ти су спојеви: вода, угљена киселина, амонијак и друге азотне супстанције. Царство биљака може по томе постојати сасвим за себе, независно од царства животињскога и то зато, што се при распадању и трулежу једних биљака праве такви спојеви, који су храна и градиво другим биљкама. Неке врло дурашне биљке, које су баш због своје дурашности за тај покушај и за доказ тога као створене, можемо затворити под стакло тако, да не може нити од њих што напоље испод стакла, нити с поља што к њима под стакло (херметичан затвор). Те биљке неће угинути, при свем том што не примају баш никакве хране с поља. Зашто? Од једнога дела тих биљака који угине и иструне, постају такви спојеви, којих се насиса други део тих биљака, па на тим другим биљкама опет истера нова пупа, израсте нов лист.

(Свршиће се.)

Др. Кода.

НОВИЈА ПОЉСКА КЊИЖЕВНОСТ.

III.

Такви беху романи и њихови писци до године 1864.

Од тог је доба постао значај приповедачке књижевности други, шири и дубљи. Не само да је морала да замене умуклу лирику, него је морала да се забавља и оним, што је било забрањено рећи у новинама и иначе: са социјалним питањем и свима огранцима његовим, са пропадањем старе властеле, са задатком, који је поникао поводом ослобођења сељака, с правом рада, са јеврејским питањем, са еманципацијом жена, са свесловенством, самоуправом, народним изображењем, с материјализмом и са слободоумнима у борби њиховој са идеализмом и с побожношћу — све је то сад дошло у оквир романа, и сви они, који се бавили с тако тешким питањима, беху мање више у душевној свези или бар саобраштају са Крашевским. Нови нараштај, који је по кад што старца наткрилио, развио се ипак на основи његовој

Тамо, где садашњост са својом невољом и са својим нерешеним питањима обузима духове, не да се много места прошлости. С тога је историјски роман у Пољској изгубио свој значај, ма да се у последње доба ипак радило и на том пољу.

Све писце је у том правцу наткрилио *Теодор Тома Јеж* (књ. име за *Сигмунда Миљковског,* који је рођ. 1820 у Подолији а настањен је у Швајцарској), чудновата појава, која стоји усамљена у животу као и у књижевности. Човек, као из једног лива, који се у старијем добу свом посветио књижевности, али онда и са свим. Он је напредњак, пун уверења и доследности, као што их у Пољској мало има, и који своја начела у свакој приповеци заступа и брани. Противник је пољском племству, јер не држи да је дорасло задатку свом у погледу изображења народног. С тога га и сматрају за демагога, и више га поштују него што симпатишу с њиме. Најсјајнији успех постигао је са својим приповеткама, које је вадио из повеснице Јужних Словена. „Ускоци“, „Словенски војвода“, „Шандор Ковач“, „Харемска невеста“, „Паша и Хасан“ такви су романи, у којима је живот и мишљење Јужних Словена тако живо, тако симпатички и сјајно а опет за то тако верно сликао, да они сами једва ако имају коју приповетку, која

се с Јежевим сравнити може. Романи пак, које је вадио из пољске историји за чудо су слабији од споменутих. Бољи су му већ романи, у којима описује верску борбу у 17. веку а тако исто су му значајни политичко-тенденциозни и друштвени романи, у којима је својим земљацима многу горку истину у очи казао. Амо спадају романи „Сито“, „Јелена“, „Под ударцем“, „Приповетке Станислава“, „Едвард Клоц“ „Учитељица,“ „Жртва“, „У мраку“ и „Путеви живота“.

Противно Јежевом схватању писао је *Петар Биковски* романе из 18. века, као „Nomina sunt odiosa“, „Прамајчино благо“, „Кмитин барјачић“ и др. Историјске романе писали су још *Кајетан Суфрињски*, *Владислав Лавињски*, *Јулије Струтињски* и *Владислав Пршиворовски*.

Социјалан роман на основу истине има три знаменита заступника: Елизу Арзешко, Јована Захарјасијевића и Хенрика Сјенкијевића.

Елиза Арзешко (рођ. 1842 у Градном у Литавској) најзнаменитија је појава у новијој пољској приповедачкој књижевности. Она се латила пера, кад јој мужа одведоше у Сибирију а имање јој конфисковаше. Њени се романи могу поделити на два правца: на романе, који се баве важним питањем о положају жена у модерном друштву и на романе, који се баве претопљењем Јевреја у пољски народ.

К првим романим спадају „Последња љубав“ (првенче њено) „У кавезу“, „У провинцији“, „Смирени“, „Из живота реалисте“, „Господин Граба“, „Вацлавин дневник“, „Шаљива теорије“, „Паучина“, „У дубини савести“, „Марта“. Не заступа се у тим романима површна и наметљива еманципација жена, већ она мрка противност, која особито у Пољској лежи из међу економске и правничке подчињености и из међу етичке и друштвене превласти жена. и која се противност једнако одржава, на увреду садашњег а на штету будућег нараштаја.

К другим романима спадају „Илија Маковер“. „Породица Брахвић“, „Мајр Језофовић“ и „Из разних кругова“. У тим романима заступа Арзешкова становиште, да Пољска само тако може процветати, ако пригрли стран елеменат, себе преобрази и створи снажан грађански сталеж. За чудо што је посвећена у сваки живаљ јеврејског живота. — С тим романима постепено развијала се она и у уметничком приказивању, у облику; најзнатнији роман, не само по садржају, већ и по облику, биће „Из разних кругова.“

И ред Арзешкове истакле се још две жене, *Валерија Марне Марсковска*, која је најпре ударила идеалним путем али се доцније обратила социјалним романима и то са сјајним успехом („Кумир Милијон“, „Ружа“ и „Уз реку“) и *Марија Садовска* такође са социјалним романима („Аксана“, „Несретник“).

Хенрик Сјенкијевић (књ. име *Литвос*, рођ. 1845 у Пољској) најснажнија је и најсамосталнија појава у новијој пољској књижевности. Његов је стил тако оригиналан и самосвојан, да је довољно прочитати тек само коју реченицу, па да се зна, да је његова, јер нико не уме тако кратко, јасно и оштро да каже, што хоће. Он је прави хумориста, који се смешка уздржавајући се од плача. Ни један до сад није тако схватио народ какав је и како се приказује, снажан, осоран ако и незлалица и пијанац. Он иде за тим, ако и не очевидно, да у народу разбуди родољубље и смисао за грађанским животом. Највећа му је заслуга, што на објективан начин истиче истину. „Стари слуга“ и „Ханија“ су живе, уметничке слике, у којима се изражава разлика из међу омладине и остарине. Тешко да ће се у књижевности наћи такво ремекдело, као „Јанко свирац“, у ком неодољива тежња за свирком убија болешљиво надничарска дете, и као „Из паметара познањског учитеља“ *) Историјска приповета, „Татарско ропство“, није му баш испала за руком. За то су му „Писма из Америке“ можда најбоље, што у пољској путописној књижевности има, јер су пуна лакокрилог хумора и оштрог посматрања. Младост Сјенкијевићева и рад његов могу побудити наду, да још није дошао до врхунца свог делања. **(Наставиће се.)**

*) Види „Стражилово“ бр. 28. 29. 30.

УМЕТНОСТ.

ДВА СВЕТА ЂУРЂА.

Слике Ф. Кикерца и Уроша Предића.

Дужност нам је да нашим читаоцима прикажемо две слике светога Ђурђа, које се и по замисли и по изради битно разликују од свих досадашњих слика тог светитеља.

Једна је дело Ф. Кикерца а својина је дра Лазе Станојевића, друга је пак дело Уроша Предића а својина је проф. Милана А. Јовановића.

Свети Ђурђе Ф. Кикерца.

„У легенди се наводе три домовине светога Ђурђа: Кападокија, Грчка и Доња Италија. Кад се дакле не зна извесно, која је права домовина Ђурђева, не морам се држати ни једне. Главна је ствар, што се Ђурђе борио против кумирства и невере. У сликама његовим символише се у аждаји невера а у девојци хришћанство. За мене је то доста. А сад, ко се већма и славније борио против невере, него — Црногорац? Ко је са те борбе и са сталне привржености своје к хришћанству вековима проводио мученички живот, ако није — Црногорац? Ја могу дакле у Црногорцу оличити поборника хришћанства и у аждаји противника му. То ћу и учинити“

Тако је од прилике говорио Кикерец пријатељу свом, кад се решио, да на позив овог изради светог Ђурђа. За иста — генијална замисао!

Тако постаде слика.

На бесном зеленку јаха Ђурђе десно уз стену. У левој руци држи дизгене од хата и усправљено крваво копље, на ком се вије црвена трака — знак победе. Десна му је рука спуштена а у њојзи држи голу ђорду. Снажно се држи у узенгијама а широке груде своје окренуо је гледаоцу. Лице му је en face, али тако, да му се лева страна види пуније него десна; тако су му и очи. Јунак је обучен у богато црногорско одело: сјајне токе покриле му груди, оклоп рамена а са левог се по ветру вије дуга струка; на глави нема капе.

Десно на пред лежи на леђима аждаја у последњим мукама. За чудо, што је тај тренутак живо израђен! Преко очију превлачи јој се већ самртна копрена; канџе стискава грчевито а лева стражња и десна предња нога попустиле су већ упливу самртног ударца, те се опружиле. Крила опуштава тромо.

На коњу се види, како му је сваки живац у дрхтању; са ужасом гледи на аждају а из уста му се пена сипа на све стране. Сва снага, коју коњ има, чисто је збијена у изразу тела његовог: мишићи му набрекли, врат савијен, десну предњу ногу укопао је у стење а леву махом савио, и ма да је сав усплахирен од гада под собом, ипак попушта снажном притиску јунака на себи. Леђа му покрива леопардова кожа а врат и глава искићени су најлепше.

Десно се диже стена у недоглед, тек ту и ту покривена којом травком и чворновитим пола осушеним дрветом. Лево у дну види се планина иза цветне долине; напред пак јури стрмоглав кроз провалију преко камења планински поток. Горе се вију облаци и гомилају се према десној страни, док се на левој страни небо већ ведри — дивна декорација.

Али најдивнији је јунак сам. Млађено, прекрасно лице његово, с танким брцима, узрујано је још од жестоке борбе. Коса разбарушена лети по ветру; јунаку је у борби капа пала с главе. Очи му севају, а како погледа на лево, чисто изазива још ког непријатеља, да му спреми исту судбу, као и овој аждаји ту. Сав понос, који Црногорче може осећати, изражен је у племенитим цртама његовим — види се, да из њих избија чврсто поуздање у сопствену снагу. Поглед му се не диже горе к небу; у грудима његовим стануje вера чврсто. То поуздање, па јуначко срце и снажна десница оборише дин-душманина његовог.

Од необичног је утиска та слика на сваког гледаоца па тек на Србина-гледаоца. И нехотице се клања таковом јунаку и таковом уметнику, који је са човечанског гледишта хтео да прикаже цео тај призор. За то је и бацио на страну окорели шаблон; за то свом Ђурђу није дао светитељски зрак око главе. А и нашто!

Свети Ђурђе (Ђурђиц) Уроша Предића.

У оделу римских војника, у оклопу, овлаш увијен у црвени плашт, *стоји* Ђурђе у сред слике. Над њим је ведро небо а за њим у дну језеро. Десно на пред види се ужасна глава аждаје, која савија свој труп иза Ђурђевих ногу, тако, да јој се реп указује лево на пред. Лево у дну види се на стену замак.

Самртна борба у аждаје као да је већ при крају, очи су јој потавнеле, крила јој се тек, тек тржају и само реп се грчевито уковрџио.

Ђурђе држи у десној руци крваво копље, на које се олако наслонио; лева му рука држи шлем и наслонила га на бедро. Млађано, чисто, идеално лепо лице своје, окружено танким блеском светитељским, подигао је к небу. Благи мир осуо се по том лицу и само из очију ако му избија свети жар и чврста вера у Христа-Спаситеља: аждају је сретно убио и благодари богу, што је у борби одржао мегдан, благодари му, што му је улио толико снаге, да смлави гнусну наказу.

И баш у том приказивању лежи еманципација уметникова од досадашњих стереотипних шаблона. Борба је свршена, аждаја умире а Ђурђе скида шлем, да благодари моћнијем од себе — богу. Са његовог лица нестало је узрујаности и жара; ти-

хани мир, мир хришћански, мученички, светитељски разведрио је то лице. Он и не мисли на своју снагу већ смирено гледи на оног, који му је део од своје снаге улио у мишицу, да тако тек као победитељ изађе из опасне борбе. О поуздању у самог себе нема ни спомена: он је алат у божијој руци, и да му бог није помогао, лежао би он сад мртав а аждаја би се спремала, да га раскине свег.

За иста, узвишено је приказана скромност првих хришћана!

*

Оба се уметника дакле еманципирала од наслеђеног типа Ђурђевог. Они су, као прави уметници, тако и схватили свој задатак, те *свршетак* радње приказали. Јер *само* почетак и свршетак радње имају тренутак мира и покоја а тај, само тај тренутак даје се фиксирати. У самој радњи је човек у вечитом кретању и немиру а уметност, било сад сликарство или вајарство, није у стању да то прикаже.

У том уметничком схватању и у *самосталности* замисли подударају се оба уметника; али се битно разликују у изради.

Кикерцу је до душе поље шире; већ идеја, да изрази Црногорца, мора се живописно остварити. Уз то приказује коњаника с коњем, те му је тако и слика пунија. Предић пак израдио је пешака, дакле већ питомију прилику. Сам предмет се дакле разликује један од другог.

Али главну разлику налазимо у изразу тренутног душевног стања у оба јунака после свршене борбе.

Док Кикерчев јунак *својој* снази благодари на победи, дотле Предићев *туђој*. Кикерчев јунак, узрујан, борио би се даље и чисто тражи противника — Предићев пак уталожио се са свим, те и не мисли ни на што друго, већ само на бога.

А што је тако, држим да лежи у том, што је Кикерец хтео да прикаже *човека* а Предић *светитеља*.

Обе слике, са тог гледишта, добијају још значајнији рељеф, још већу уметничку вредност.

М. С—ћ.

ЛИСТАК.

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПРИПОВЈЕТКЕ.

ИЗ ЗБИРКЕ Н. Т. КАШИКОВИЋА.

1. ПРАВЕДНО РАДИО, ПА СЕ ЛАКО ОБОГАТИО.

Била два брата, један био згодан а други сирома без иђе ишта. Ономе сиромашку рекне једном жена: „Иди отиди твоме брату, па га замоли, да ти да волове, да оно мало њивице узоремо и посијемо“. Сиромашак послуша жену, оде брату и замоли га, да му да волове за неко вријеме. Богати брат му рекне: „Раднијем даном и мени требају волови, не могу ти их дати — већ ако оћеш недељом, кад ја не радим ш њима.“ — „Недељом ни ја не радим, ма да сам сирома“, — рече убоги брат — и не шћеде узети волова, недељом да оре. Крене се одатле, и дође својој кући - каже жени, а жена на њега буктише, што није пристао, макар и недељом. „Добро, женска главо, ја ћу у недељу отићи па их узети“ — рекне човјек, и кад дође прва недеља оде своме брату и узме његова четири вола.

Кад стигне кући, ујарми волове, и почне орати. Таман у пола орања био, а оно му се јави нешто из облака: „Или волиш, да ти брат умре — или да ти стражњи во цркне“. — „Не волим ни једно, рече зачуђен сиромашак.“ — „Мораш бирати једно, па сад које оћеш“! — Сиромашак се промисли: — Брат ће вола стећи опет, а ја брата никада — па рече: „Волим да ми во цркне.“ — Он удари волове, да пође даље, а стражњи во сурва се на земљу мртав. — Сиромашак узме она три вола, па ајд брату, каже му све како се збило. Брат му не вјерује: „Ти си лопов, вели, ти си њега продо, па сад лажеш и измишљаш којешта.“ Правдао се сиромашак, правдао, но све узалуд. Брат га свеже, па пођера пред кадију, да му суди. Сиромашак бијаше гладан, па је путем налазио дивљака, па их брао и жуљао, а нешто трпао и у њедра. Кад би у вече, дође богаташ код свога кума на конак, па он с кумом у соби се славио, а сиромашак остао у кући. Кумова жена била је тешка, па кад опази, ђе сиромашак зврња дивљаке, прохтје јој се, да и она једе дивљака, па заиште од сиромашка коју. Сиромашак јој рекне: „Ако ћеш ти мени дати, да што једем, да ћу и ја теби јабука, а ако не, не дам ни ја теби.“ Жена му каже, да не смије од мужа дати му да

једе, јер јој је вели запријетио. — „Е, не дам ни ја теби јабука“! одговори сиромашак. Послије жена оде и те вечери побаци дијете. Муж се чудио, шта би, а она му исприповиједа. шта се догодило са сиромашком, како јој није дао јабука, па је с тога вели побацила.

Кум завиче сиромашку: „Ти си крив да је моја жена побацила, идем и ја кадији, да те тужим“, и пође с богаташом. — У путу наиђу на једног чојека, ђе му се магаре под товаром углибило у блато. Кад ови наиђу, чојек их замоли да му помогну, да извуче магаре, али они и не гледају на њ. Сиромашак рекне: „Ја би ти брате помого, али сам свезан“. — Кад чују ова двојица одријеше га, да помогне ономе чојеку, те он приђе, увати магаре за реп, а чојек за главу, па потегни, повуци, извуку магаре, али му сиромашак ишчупа реп. Чојек се ражљути на њега, „Идем те, вели, и ја тужити кадији“, па се придружи оној двојици, свежу сиромашка, па пођу даље. У том наиђу преко једне планине. Сиромашак помисли: три тужиоца, кад дођем кадији, одма ће ме објесити, па онда се закотрља низ оно брдо.

Доље случајно био накав манастир, па изишли калуђери са игуманом у башчу, па вијећу вијећали. Како се сиромашак закотрљо низ оно брдо, ила машала па посред калуђера, те убије игумана, а њему ништа не буде. Свежу га ома калуђери, док стигну и она стара три тужиоца, па га сад сви поћерају пред кадију.

Кадија угледа издалека људе, види један свезан, а пуно за њим тужилаца, па пошље слугу, да свезанога сама пусте унутра. Кад стигну у суд, момак пусти само свезанога пред кадију. Сиромашак уђе, поклони се кадији, и све му по реду исприча, шта се и како се догодило. Кадија му рече да изађе напоље.

Уђе богаташ, брат сиромашков. Кадија га запита: што је дошао? а он рече: „Онај несретник продао ми вола, ја му дао ко брату четири вола, да узоре земљу, а он ми доћеро три, једног супурисо“.

„Па шта оћеш ти сад ш њиме“? упита кадија. „Оћу, вели, да му судиш, по ћитабу,[1]) како је право“. — „Е добро, ево овако је најправије“, узме ћитаб, па гледа, „треба да му даш она три вола, да ш њима ради, док не изради четвртог, па онда нек ти врати сва четири, ко твој мал, или ако нећеш, а ти дај амо сто дуката“. „Ама бош је то кадија, не море то бити тако“. „Тако ти је, и није друкчије“. — Богаташ, шта ће куд ће, већ извади сто дуката, па их да кадији.

Уђе онај што му је жена побацила. Кадија га запита, што је дошао? и шта ће са оним свезаним? „Није шћео да да јабука мојој жени, па ми жена због тога побацила и дијете умрло, па оћу да му сад судиш по ћитабу како је право“. „Ево овако је право,“ загледа у ћитаб, „да му даш жену, па нека је код њега, док не буде опет онако тешка као прије, па онда нек ти је поврати“. — „Ама кадија не море то бити, зар је то право?“ „Шта ћу ја кад у ћитабу тако пише, већ ако не пристајеш, а ти дај сто дуката.“ Онај. шта ће, куд ће већ потегне сто дуката и даде их кадији, па оде.

Уђе онај, што му је магарцу ишчупо реп. Кадија га упита: што је дошао? а он рече: „Онај свезани ишчупо ми магарцу реп, па сам дошо, да му судиш, како је право по ћитабу.“ Кадија узме ћитаб, загледа, па рече: „Ево овако је најправије, подај му магарца нек је код њега док му не нарасте реп, па онда нек ти га врати натраг“. „Ама кадија то није право, како то море бити?“ — „Е шта ћу ти ја, кад тако пише у ћитабу, већ ако нећеш, а ти дај сто гроша“. Чојек, шта ће, куд ће, већ да сто гроша, па оде.

Уђу калуђери. Кадија пита: „Које је добро? шта сте дошли?“ „Онај несрећник заколуто се са стијена па нам убио игумана, па смо дошли, да му судиш како је право по ћитабу.“ Кадија загледа у ћитаб па рече: „Треба да сједите опет, као што сте прије сједили, оног ћемо метнути на игуманово мјесто, па нек један од вас иде да се заколута; па нек њега убије.“ — „Аман[2]) ефендум, то није право! оће ли се онај прије сатрти, који се буде колутао?“ „Шта ћу вам ја? — рече кадија — како се није он сатро? тако је право, тако у ћитабу пише — ако ли нећете а ви дајте двјеста дуката.“ Калуђери, куд ће, шта ће. већ даду двејста дуката, па оду.

Сад дозове кадија сиромашка, свезанога, па му рече: „Купи те паре ома, то су све твоје паре!“ — „Ама кадија, хм, хм“ стане сажимати раменима. — „Купи бре ома,“ рече кадија. — „Ама, нека буде напола,“ поче опет сиромашак. — „Купи бре! све је твоје, па купи, што немаш, па кад купиш и имаднеш, мореш ми онда какав пешкеш[3]) учинити.“ — Сиромашак покупи паре, те оде весело кући..

[1]) Законик. [2]) Јао! [3]) дар.

ГЛАСНИК.

27. августа навршиће се најодличнијем родољубу и добротвору хрватског народа Његовом Високопреосвештенству, Г. Г. епископу **Јосипу Јурају Штросмајеру** седамдесет година живота а тридесет и пет владиковања. И прилетимичком посматрању благотворне прошлости тог великог мужа, наилазимо само на сјајно истакнуте стубове његових добрих и узвишених дела. Далеко и изван међа хрватске краљевине допире му глас а тај је само добар у најлепшем смислу те красне речи. Није наше да му оцењујемо дела — она говоре за њега и говориће, док траје народа хрватског.

Искрено, као што се таквом мужу и може само, желимо уваженом Господину сва добра, којима је природа у стању да обаспе љубимце своје, желимо му и на даље здравља, дуг живот и узвишени поглед на све, што је с народом његовим у свези. Слава му!

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

Читамо у „Viencu“: **Друштво за умјетност и умјетни обрт** у Загребу почело је издавати свој часопис „Гласник друштва за умјетност и умјетни обрт“. Уређује га др. Иван Бојничић Кнински а излазиће четир пута на годину, сваки пут на четир табака са сликама. Чланови друштва добијаће „Гласник“ бесплатно а нечланови плаћају на годину 5 фор., или за сваку свеску 1 фор. 50 н. Садржај прве свеске овај је: 1. Како да се подигне црквена уметност у Хрватској, од дра Бојничића 2. Дрворезварство, од Трухелке. 3. Кућна индустрија на будимпештанској изложби, од дра Кршњавог. 4. Уметност и обрт у најновије доба. 5 Разне вести и т. д. — Слике су ове: 1. Оквир наслова од Оранса Фаня (год. 1520). 2. Хрватсти павиљон на будимпештанској изложби. 3. Древни олтар у музеју за уметност и обрт. — Уредништво, препоручујући тај часопис, нада се, да ће се особито бавити са опште-словенском уметношћу. И с наше стране нек је препоручен тај часопис

Како је у загребачком „**Глазбеном заводу**“ ове школске године учило њих 54 гласовир, 40 виолину а само 14 певање, те препоручује „Vienac“ да се тај завод из темеља преустроји.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— У Дубровнику је почео да излази „Dubrovnik, zabavnik štionice dubrovačke“ uredjuje kanonik Don Ivan Stojanović. Штампа се у Задру. Свеска стоји 20 нов. При летимичком прегледању спазисмо, да је нешто оригинално у том часопису. С тог ћемо скоро обазрети се на њега.

— У Лондону је изашао животопис славног француског цртача Густава Дореа.

— Књижевни заостатци мађарског песника Виљема Ђерија излазе на јавност. Прва књига: песме, друга: књижевне студије, трећа: приповетке.

— До сад су Хинези имали једне новине, Пекиншке; сад их има и у Хонконгу и у Шангају. Уредници су свршени ђаци који немају звања. Новине су опозиционарне.

— Вамберија написао је нову књигу: „Борба, што ће да наступи због Индије.“

— Прва књига „Личних успомена“ ген. Гранта изаћи ће почетком декембра, друга почетком марта и. г.

— Уредништво „Голоа“-а јавља, да ће издати још нештампано дело Густава Флобера „Par les champs et par les grèves.“

— Неки Американац купи разне белешке о људима, који су прешли 100 година. Он вели, да је нашао таквих људи до 10.000.

АФОРИСМИ.

(Старо-грчки.)

Жениш ли се изнад свог положаја, подвргаваш се тиранији, а не ступаш у равноправни савез. *Клеовул.*

Мати све да је срамоћена од своје деце, не може их ипак мрзити. *Софокле.*

Ох, да имам мудросте, те врсне пратилице у млађаним и старим данима живота! Мудрост сноси весело и без муке сиромаштво и не зна за горе бриге овога жића. Ох, кад би имао само толико блага, да не потребујем колибе суседове, и да ме не обрхва невоља суморним својим немирима! *Синесија.*

Добро је неко приметио: Азијатски народи само за то робују једном човеку, јер не могу да изусту речцу: Не! *Плутарх.*

Метне и дете своју руку у какав суд са уским отвором, да извади из њега суха грожђа и ораха, кад напуни своју руку, неможе више да је извуче напоље те плаче. Узме ли пак тога само мало мање у руку, лако ће је натраг извући. Зато умери своје жеље: пожели мало па ћеш и добити! *Епиктит.*

Исправак. У прошлом броју Стражилова на страни 1031. у првом ступцу поткрала се једна погрешка. Онде има: Црквена песма је Србину яшла, а треба да стоји: Србину мила.

„**СТРАЖИЛОВО**“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

УРЕЂУЈЕ МИЛАН САВИЋ.

БРОЈ 35. У НОВОМ САДУ 29. АВГУСТА 1885. ГОД. I.

ИЗ „МОРСКИХ ЕЛЕГИЈА“

ЈОСИПА БЕРСЕ.

III.

Бије сунце моје голо т'јело;
Укрштаних на прсима рука
Са хридине једне покрај мора
Жудно мотрим воду недогледну.
Поглед бацам, ал се поглед губи
У далеко плаво обзориште
Гдје се небо синјем морем љуби,
Откле мајка милог сина чека.
Стојим, ћутим; укочено т'јело
На плавом је небу нацртано;
Галеб тица око мене лети
Б'јела крила изнад мене шири
Кано да се мом весељу дружи.
Ал' ти не знаш, моја тицо сретна,
Да би дао све то љуцко благо
И све наде што ми душу красе
А да имам твоја лака крила
Да ме дигну са ове земљице;
Не би више на земљицу сишо.
Шта би мени ова земља мала?
Та од ње је плаво небо шире.
Страшније су муње у облаку
Него што је срджба у човјека
Мирније је ово синје море
Но побожно срце у људима:
Луда игра на земљици влада,
Вјечна химна на плавом је небу.

ПОП ИЛИЈА И ПРОТА ДРАГАЧ.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА ЧЕСТЊЕЈШИХ.

НАПИСАО МИЛАН АНДРИЋ.

V.

Од онога дана, кад је Јефта Ижичић онако свечано уведен у школу, — а то је било на скоро после светог Илије, — па до почетка идуће школске године, лако је било учитељевати, а то просто с тога, што је било време школскога одмора. Школска деца су тркала по утрина, а Јефта је сад код Јакше Мишљеновића, сад код Неце кројача, сад код овога, сад код онога, а понајчешће код попа Илије усавршавао се у певању и — сушењу чаша. Једно шест недеља протекло је тако, као да је целога села гост био, а међу тим му је прота већ и „асигнацију“ послао.

Госпођа поша, та добра душа се међу тим старала, да Јефта не мора на слами лежати. Од свекра свога је издранчила постељу и сто, а она му је поклонила један овештан долап две три столице и још не које ствари, са којима је Јефта своју собу наместио тако, да је већ могао кога и дочекати у њој.

Хе —, дође на послетку време, да се и школа започне. Ваља ићи по селу од куће до куће пописивати децу. Хајде, то још није велики посао. Али кад се сва та деца скупише у школу, па се стадоше чупати преко скамија и лармати, — онда се тек поче пушити кика Јефти Ижичићу!

У добри час сети се, шта је у таком случају његов некадањи учитељ радио, па оде у башту, одсече шљивову шибљику, па макни с њоме и на лево и на десно дуж целе школе, и за неколико тренутака настаде тишина у школи. Само се још где које, где које вискање могло чути, ал ни то није за дуго трајало.

Мир је, тишина је.

Јефта Ижичић стане пред штицу са шибљиком у руци, па се онда свечано одпочне —

„Буки аз ба, буки јест бе“ из свију грла, што их је у школи било, и то је трајало добро по сахата. Промене ради заиђе опет по скамијама са шибљиком, а кад је настала тишина, онда се из нова почело оно „Буки аз ба.“

Ето, то је била метода Јефте Ижичића, које се сву драгу зиму држао. —

— Хо, чуда људи! — рећиће један пут Петко Саркањац у грковом дућану, — што вам је тај наш учитељ дотеро ту нашу дечурлију, то нема више! Није да га се боје, већ . . . гледим само оне моје. Прави антикрсти били. А сад, спонем ли само учитеља, а они мањи од макова зрна.

— А буквани, већи него што су били! — дода пакосно грк Спира.

— Ех, та ја не знам, шта он ради с њима у школи, ал то видим, да су сад мирнији; па шта ћеш више?

— Остаће слепи код очију; па шта ћеш грђе, кажи.

— Имаш и ти право, Спиро, а има и Петко право — уплете се сад Јова бербер. — Наша деца неће научити никад ништа; ама ако хоћеш, да је мир у кући а ти само викни на њих: — ево учитеља!

— Па то и треба! — прихвати Петко Саркањац. — А ваљда неће наша деца бити попови и трговци, да им је нужна књига. Кад одрасту, а они ће који за плугом, који за говедама; ал само дотле треба, да има, кога се боје.

— А учитељ треба да буде баук дечији, је ли? — Запита грк Спира. — Мој брајко, деца треба да поштују и да воле свога учитеља: а учитељ треба да учи децу. То је оно, што се иште; а с нашим је учитељем зло и наопако. Ал тако вама треба. Завелисте се за попом, а деца ће вам остати слепа код очију. Јесте разумели? Остаће вам деца слепа код очију, као што сте и сами!... Па још ти говориш, Петко. А знаш ли, како си се баш ево овде, у моме дућану, вајкао и тужио, како те је јуда преварио у рачуну, кад си му јесенас продао зоб. Би ли добро било, да си научио у школи писати и рачунати?

— Та, што јест, — јест, призна Петко Саркањац, и слегне рамени.

— Јест, богме; и сад јест, и онда ће бити јест, кад и твоју децу буду јуде тако исто варале, као и тебе.

— Ја ћу мога сина дати у швапску школу — примети сад Неца кројач. —

Грк Спира је с дана на дан подбадао људе и против попа и против учитеља, само да се освети за оно, што га је поп Илија онако осрамотио, кад су ишли, да протестују. И није му био труд узалудан. У грковом дућану још те прве зиме се почело догуњђавати, како да управе тужбу против попа и учитеља. Људи су ову двојицу опет почели избегавати, па се све више прикупљаше око грка Спире. Јефта је још само код Јакше Мишљеновића био призиван, ал се тврдо уздао, да му неће нико наудити, док је уз њега поп Илија.

Грк Спира је на широко заснивао свој план, па га је у томе и пролеће затекло. И кад је већ мислио, да је ствар сазрела, — онда му један случај из ненада поквари сав посао. — Млада попадија, сирота, та добра душа, та брижљива мајка свију сирота, баш прве недеље ускршњег поста премине у ономе тренутку, кад је требала новоме створенчету живот да даде. Није било ока у селу, које се у тај мах није горко заплакало.

Њу је онако младу поштовало и љубило и мало и велико. Није било жене у селу, којој није и за то кратко време, што га је у Т. преживе а, ма каква добра учинила. Је ли којој требало добра савета, у госпође поше је тражила; јел се когод разболео у селу, она му је понуде слала; јел јој сиротица дошла у кућу, та није никада била празном руком одправљена. А поп Илија ју је пазио, као кап воде на длану. Боље, да је очњи вид изгубио, него њу што је. Чупао је косу, лелекао је, да се до бога чуло; али — бог је неумитан

Прота са шест попова је опојао тело непрежаљене покојнице, а на дому нигде ни душе није остало, све је то отишло на погреб, да спусти у гроб грудву земље за покој душе младе добротворке.

Поп Илија се после смрти женине са свим повукао од света. У кући његовој је настала таква тишина, као да болесник на самрти лежи у њој. Осим старе мајке и оца му, ретко је ко одлазио к њему. А цело село је жалило га, што је тако млад изгубио оно благо, које никада више стећи не може.

У тој искреној жалости није никоме ни на ум падало више, да се тужака на њега; а свако је мислио, да би и њега увредио, ако би се против Јефте подигли, јер управо он је наместио овога за учитеља. Оно просто срце српско, што је тако пуно милости, није никоме дало, да у тој тешкој тузи нове немире прави

свештенику своме. Само је грк Спира мислио, да би ово било најзгодније време, да се курталишу Јефте Ижичића, јер сад — вели — не би било попу до тога, да га брани и заклања. Ал да је о томе могао баш и све село уверити, ни онда, не знам, би ли му пошло што за руком, јер је Јефта Ижичић још од поклада стекао нових пријатеља.

Прошлих поклада је Јакша Мишљеновић оженио сина, а кумовао је Неца кројач. Није потребе ни казати, да је и Јефта Ижичић био у сватови. Свекар бабо да се растопи од милине, кад је Јефта одпочео оно — „Одби се грана од јоргована.“ Од како је Т . . . . , није било тога певања у сватови!

Ал ни Јефта Ижичић неће те сватове никада заборавити. С кумом је била ту у сватови и ћерка му; а то је било познато, да су црне очи Јованке кројачеве већ многог момка устрелиле. Јевта је Јованку сад први пут видео, а кад су кртани у вече приказивали кравање, једном се од њих није могло, да не пришије онако у шали уз кумовски кравај: — „Куме дебели! Пази добро на пилиће, јер ти се кобац надмеће над кућом!“ А онај други кртан ће додати: — „Куме, мили куме! Ја прођо отоич крај твојих белих двора, па завирих под настрешницу у голубињак ти. Кад тамо, а она твоја голубица, што си ми ономад говорио, да се без пара излегла, стекла себи голуба, па да ти је сретно и берићетно!

„Амин, да бог да!“ — повикаше у глас сви свати, а Јованка Нецина оборила очи.

После тих сватова Неца и сам почео размишљати, а и попа и кум Јакша му више пути спомињаше, да би Јованка прикладна учитељка х—ска била. И Неца је то са свим јасно увидео, па од тога часа могао је грк Спира роптати, колико му драго, на Јефту Ижичића, — Неца и његов кум Јаша, и Јакшин нови пријатељ, не даду на Јефту ни сламком да се кобаци!

(Наставиће се.)

ИЗ „МОРСКИХ ЕЛЕГИЈА“

ЈОСИПА БЕРСЕ.

VII.

Петнаест си превалила љета,
О Маријо, рибарева ћерко;
Па већ за в'јек игре заборављаш
Што су младост забављале твоју
У веселом кругу другарица.
Танке су се руке заоблиле;
Хитра веђа, чешће него прије,
На око се спушта срамежљиво;
На њедрима, кô у тајној башчи,
На што сама стрепиш промислити,
Двије су се руже помолиле
А снијегом бијелим посуте.
Ти се смијеш када морски вјетар
Твоје власи размеће по зраку;
Ти се смијеш кад јутрњи лахор
Пун мириса с поморскога жала
Теби младој свјежи дарак носи,
Свјежи дарак — јутрњи пољубац.
Ти се смијеш, али брижном руком
Тад запињеш танку кошуљицу
Јер је шћаше вјетар одапети
Да пољуби младост од њедара.
Петнаест си превалила љета:
Прође доба невиних игара,
Вр'јеме ступи младих сањарија.
Кад у јутро након топлог санка
Руком прођеш изнад црног ока,
Ко да каниш растјерати маглу
Шта остави санак пред очима,
Тад у оном раскошном покоју
Кад с' одмара твоје младо т'јело
У топлоти скромне ти постеље,
Тад на ноћне размишљаваш санке,
Срце питаш: Јесу л' маштаније?
Па се смијеш из невине душе
Кад разгледаш санке чудновате,
О Маријо, весело дјетешце!
Тешко ми је промислити на те!
Што ће теби љути живот дон'јет?
Кô страшило видим пред собоме
Једну лађу скршених једара;
На њој мрнар један млади вапи,
Вапи спаса. ал му спаса нема.
А ти тужна летиш низ обалу
Тужном момку голе руке пружаш
Па га зовеш у твоје наручје;
Ал' олуја љубав вам раставља;
Понор црни момчева је рака,
Понор му је свадбена постеља.
Тешко ми је промислити на те,
На бл'једило млађаног ти лица
Што ће тебе у раку справити
Кано мртви на распупку цв'јетак.
Играј, сниваj; да не видим нигда

Како судба наде поткопава.
Ох Маријо, пјевај кано сада
Кад пролазиш поред мене сјетног;
Кад се смијеш, одјекују ст'јене,
И над морем посм'јех се разл'јеже;
Када пјеваш, село се весели,
И тишином премаљетног дана
Младеначка пјесма ти се шири.

СЕОСКИ СУД.

ПРИПОВЕТКА И. ПАТАПЕНКА.

(Свршетак.)

V.

Здибајеви седе у кући. На један мах искрсну кума Јевдокија Трепачиха. Само је погледаш, па се мораш препасти, а новости, што их она доносила, беху страшне. Изгледало је на први мах, као да ће казати, да је пола села изгорело, а пола у земљу пропало. Тако је изгледало, судећи по укрштеним очима, разбарушеној коси и испрекиданом дисању. Него и јесте — и рек а је страшне, а што је главно, ненадне новине. Чуда невиђена! Дакле Андрија тужио. Андрија, с којим је двадесет година... Ко ће томе још веровати. Али, зар нису његова деца откинула реп Терентијевом назимету? Зар нису они пребили ћурку крила а телету ногу. Па тек шта су о Олењи пустили свету у уши. Бајаги она дави краве... Он, он, Терентије требао је Андрију тужити. Е, ал мудрица је тај Андрија. За то он и ћути увек, за то! Зна тај шта и како треба, отишао он први! Е, хе, разуме та лија ствар!

Али, кума Трепачиха још није све рекла. Остало је још главно, што све село зна: како се сва власт синоћ частила у бирцу, а на Андријев трошак Ко би их знао шта су тамо попили, а она, кума Трепачиха зна још и то, да су Андрију донели дома пијана трештена, ни жива ни мртва.

— Ехе, кличе Терентије, скочив с места као опарен: — та тај је баш израдио! Није он глуп, као што изгледа. Да боме!... А ја, будала, стојим скрштених руку!... Ал чекај, чекај! Дед', молим те, Олења, ваљда ће се наћи која бангура у сандуку. Дед' амо!

Олења гледа на њега, и домишља, шта му је сад пало на ум.

— Дед' амо, велим ти!... Таки вади!

Терентије беше тај мах страшан. Олења, чији увек беше предњак, сад мораде попустити. Она дође до сандука, извади свежањ банака, завијених у платно. Терентије их стрпа у саре на чизмама.

— Да видимо, ко је луд! викну Терентије, натуче шубару на чело, па изађе.

Не треба казивати, да је отишао правце писару. Елпидифоров беше у варошкој кући, у собици, која беше чак на крај ходника. Цео намештај у тој соби беше кревет, стô са једном скрханом ногом, и столица. На столу беху поразбацани листићи исписане и изгужване хартије, комад црна хлеба и половина посољеног краставца; на столици беше тучни чирак а на њему се нахватао читав слој лоја. На зиду висила горња одећа, коју је носио и свечаником и радним даном, а то за то, што је њу једину и имао. Најпосле на кревету пружио се, колики је дуг, сâм Елпидифоров; покрио се издераним фризовим покривачем, испод кога се свирепо дизао онај, већ познати нос. Кад је Терентије крочио у собу, Назар Назарић нит је спавао, нит је био будан. Није могао ни за живу главу отворити очију, а о том, да дигне главу са јастука, није могло бити ни речи, јер му глава била тежа и од самог Гусаковачког звона. Али, појава Терентијева примора га, да се напрегне и дигне. Седне, спусти ноге, увије се покривачем, па стаде трти очи... Сећао се, где је, где је био синоћ и што сад стоји пред њим оштра, риђа брада Терентијева. Најпосле се свега сети.

— А, и ти си дошао, рече Назар Назарић и поњаде јасно, да је ту неопходно нужно, да се — накашље.

— А и како не бих? Он мене тужио, а ја ваљада да хватам муве код куће!... Јок! одговори Терентије, не баш мило.

— Е, па што оклеваш! Пиши и ти на њега тужбу! Да боме! Писар подиже нос, и управи га на Терентија, као да ће га бомбом опалити.

— За то сам и дошао. Телету нога пребијена, назиме ми без пô репа. И то све учинише они, хорјати!

— Све ћемо ми то пресудити, све! говорио отежући и с неким достојањем писар, па

стаде облачити чакшире на дугачке и танке ноге.

— Оно, Назаре Назарићу . . . . питао бих кô нешто. Реци, колико је потрошио синоћ Андрија?

— Хм! . . . Питај га. Ја нисам бројао. . . Али, пукла је која банчица.

— Охо! кличе, искрено ужаснут Терентије.

— Шта охо! Било је нас десеторица, а Богу хвала, грла у свију, да би и твој бунар. . . Ха, ха! Него се и написмо. А да не буде саблазна, да не изгледа да је подмазано . . „А, то је, помисли Терентије. Ко да више, његова је правица. Знамо ми то.“

— Ја сам готов! рече гласно. . . Шта знам!

— Тако, тако и треба! кличе радосни писар, привезујући вечицу. Дед' причекај мало.

Он изађе на двориште и кличе слушче Феђу, које беше свагда на услузи Елпидифорову.

— Слушај. Дед' таки господар кнезу, Дуљи, Моргуну, па . . . . (ту писар нарећа још њих неколико). Не заборави на Мирошника, па на Левку! Свима реци, нека се стеку у бирц. Живо, дед похитај.

Феђа оде. . . . А кад се писар са Терентијем приближи к бирцу, чули се већ познати гласи изнутра. Феђа је брзо обишао све званице, а они још брже похитали на рочиште. Сви су били испуњени дужношћу и извршивањем те дужности, за то су једва и чекали позив на рочиште, где ће најбоље моћи тој дужности одговорити, да — гуцну. Само још није дошао господар кнез и Левка. Ал господар кнез беше први господин у селу, па му то лепо стајало, да дође увек мало доцније, а Левка је знао ва век надокнадити изгубљено време. Терентије само премери судије, па се чисто нехотице ухвати за сару, где беху банке.

— Дед' половаче! Заповеди громко, а тиме задоби све на своју страну. Елпидифоров само намигне на Дуљу. Сада није он служио, јер је Терентије разумевао — своја посла.

— Аз уснух и спах, востах! . . . Зачу се у ходнику и сви сазнаше, да долази Левка по свој део. И заиста дође Левка, али рече, да очи „вину ко Господу“, то јест, боле га очи, и заиста, очни капци му се отпустили и силно поцрвенили. Но он се ипак прогура до Елпидифорова и стаде чинити, ко и увек у таким приликама. Дође и господар кнез, али не сâм. С њиме беше и председник црквене општине и још двојица сељака, које случајно срете уз пут. Они беху „без титула.“ Терентије само отвори очи, ал не рече ни речи, већ их стаде редом служити.

Половаче! Шта је то, за таке јунаке, као што беху Гусаковске судије. Половаче — шале ће попити. Код нас петеро жена на састанку, да се по души поразговоре, не дигну се с места, док четвртину не смакну. Па ни бригеша њима, осим ако која, из пријатељства не забоде нокте други у косе.

Половаче испише на скоро до дна. О том није вредно ни говорити. Неколико чланова трибунала осећали се као да је сваки попио један, два полића. Писар је први опазио, да је источник усахнуо. За то је први и заподео дипломатски разговор с господар кнезом.

— А, ва истину, господар кнеже . . . Овај наш Терентије момак је, да му нема равна! Момак је, бадава је. Андрија вазда бокалима, а овај одмах половаче . . . Момак је.

— Лукава је то псина, тај писар, помисли Терентије: — ала завија! . . . . Стани само сад, Андрија, видећемо на ком ће остати.“

— Еј, Никаноре, о Никаноре! кличе Терентије, дед још једно половаче!

На прагу се указа Никанор.

— Дивота! Чудо! кликоше судије и изгледаше, да су сви на Терентијевој страни. Друга половина доведе до сјајна резултата. Многи попадаше, неки се још држали, ал језиком заплетали; председник црквене општине оплакивао своје тешке грехе, писар како сео тако и заспао, само се још Дуља и Левка огледали у племенитој борби и призвали још и трећег делију — треће половаче. У Терентија је још толико остало памети, да се дигао без шубаре дома. Ноге му описиваху врло чудновате геометријске облике, али он је имао у џепу — победу. Кад мину мимо Андријину кућу, насмеши се.

— Ехе, будала си ти мој Андрија, кад си мислио, да ћеш бокалима подмазати Гусаковачке судије.

VI.

Јест, јест, Андрија Семенићу. Сутра је рочиште! . . Ни бриге те, ми ћемо већ по правди судити . . . Само се ти не бој!

Тако је говорио Максим Дуља Андрији. Десили се баш средом сокака, не далеко од бирца. Обојица се окренула лицем према бирцу, па шта су знали, већ да мало сврну. Али, нису отишли. Андрија окренуо погледом према црквеној порти. Чисто се страшио, да и завири

у бирц. Ехе! знамо ми вас! Све тамо навијате. А онде, враг би их знао, откуд се на мах сви искупе.

— Дакле сутра, сутра, Андрија Семенићу! говорио Дуља, а на лукавим му, искусним очима указа се нешто врло подмукло. — Него, јуче ти се баш накресасмо, додаде бајаги, уз реч.

— Ко то? запита Андрија, јер се није чудио, што се Дуља поднапио.

— Ми! Сви како смо! Сав суд! Био је и Левка ту. Тај увек стигне у добри час!... И титор (ктитор, председник црквене општине) и још њих сељака... А дивно беше, кажем ти.

То се већ учини сумњивим Андрији. Знао је он добро, да се братија није частила о свом трошку.

— А ко је частио? запита он.

— Терешка Здибај!...

— Ко-о-о?

— Терешка Здибај! Хехехе! Те још како! Одмах: половаче. Па онда опет друго — а то је аковче. Ала ти се накресасмо! На-а-кресасмо, кажем ти.

Андрију проби хладан зној. Дакле Терешка га надмудрио! Еј, судије, судије, јадно ли вам суђење! Ко да више, оног и правица! А он потрошио онолики новац и још одлежао (после гошћења цели је дан одлежао на запећку) па завадио се и с Параском, што се тако накитио, она му још попретила да ће се измирити с Олењом. Па зар то није доста?...

У тај мах дође и писар. Тај дан био му нос црвен кô нигда до селе.

— А шта ви диванишете?

— Та ето приповедам, како нас Терешка прочастио, рече Дуља и уз то с пуно израза намигне на писара, који одмах схвати његову идеју.

— Боме и јесте угостио. Код тога нема полића ни бокала, код тога су све — половачета! Тај разуме!

— Ниткови једни! викну на мах Андрија: — хтели би ваљада, да вас и ја половачетима частим? Па онда ћете нагонити Терешку да читава бурад изваља. Ал нећете, не! Баталићу и суд, кад је тако... Не треба ми вашег суда од ругла!

То изрече, па се брзо и неосврћући се, упути дома. Писар и Дуља се само погледаше. Они не беху увређени. Жао им само беше, што од гозбе више ништа неће бити.

Андрија премишљаше уз пут. Откуд он то све и потегао? Та могао је добро знати, да неће добра бити од тог суда, који у бирцу суди и пресуђује. На зло започео! И с ким да се суди? с Терешком Здибајем, с којим је пуних двадесет година... Ах, Господе боже! Као да је ушао бес у њега, те га опчинио, ал не бес — жена је крива. У осталом, све једно, јер жена и бес знаду се.

Ту заста у премишљању, подиже главу и погледа, ко му то иде на сусреће. Терешка је! Мора да иде к судијама!... Ха ха!... Па да проговори с њиме, а људи — људи нек кажу шта хоће.

— Терешка! О Терешка!

Терешка задрхта. Сагледа Андрију, па као да се преплаши.

— Реци по души, колико си потрошио у бирцу? питаше Андрија.

У Теренција већ било на језику да рече: „ја сам потрошио а не ти! Шта те се тиче? Гледај ти твоја посла," ал заста.

— Та, нека је банка пукла...

— А ја три и по. Па реци, ко је од нас луд?...

Теренције ћуташе.

— Па још им није доста. Искали још, а нек сретну тебе, и од тебе ће. И кад ће се то свршити? Не вреди ни прасе толико! А и оздравио је! Трчкара по авлији а и не слути, да се рад њега завадисмо.

— А ко је крив? рече Теренције без укора.

— Жене, жене су криве! Неће никад човек тако што измислити! Ехе! Нег знаш шта Терешка. Дај руку... Батали тај пијани суд...

*

А после тога отишли су тамо, где се обично и свршује сваки посао — у бирц. Диже се хука, хука од радости, кад их видеше, где заједно уђоше, где седоше за један сто, па се стадоше куцати и напијати Сви су ликовали, јер им немило било, што се рад ничега завадише тако честита два пријатеља. Па још хтели на суд! Хвала богу, кад је на том остало!

Теренције и Андрија испричаше причу о суду. Сва се публика од све душе смејала. Још ми је рећи, да се нико није тако слатко смејао, као писар и Дуља, а кад „случајно" упаде и Левка у бирц, мал не свиште од смеха.

У јутру одоше Кившенкови у госте Здибајевим, а другог по том дана дођоше Здибајеви Кившенковим.

Бранко В. К.

ХУМОР У ПОЕЗИЈИ З-Ј. ЈОВАНОВИЋА.

(Наставак.)

Изгледа нам, као да с неким страхопоштовањем песник пева „Оду батини". И заиста, није то ни шала; батина је чудан светац, особито, ако је у туђој руци.

Озбиљно ти певам! Ти не знаш за шале
Баш озбиљност твоја заслужује оду;
Велесиле друге саме себе хвале,
А ти само ћутиш, чекајући згоду.

И нехотице нам се насмеши брк, (да богме само у оних, који га имају), кад читамо то: „А ти само ћутиш, чекајући згоду", и чисто се промиголимо и мало обазиремо, да л' не стоји ко год иза наших леђа.

Поштује песник батину а како је поштује, казује нам ова строва:

Ја ти ево певам — а ти ми не прети,
Прети другом, који твоју милост вређа,
Ја се нећу никад од тебе понети,
Бар нећу ти никад окренути леђа.

Колико хумора не лежи у последњем реду! Овамо бајаги неће јој песник да окрене леђа, јер леђа окрећемо оном, ког презиремо; али батини окренути леђа, било би доста опасно, не толико по батину колико по леђа.

*

„Ода мом берберу Миши"! Ко је није читао са слашћу! Ко се није смејао и смејао! Чисто гледимо хитленог брадобрицу, како по такту, живо, онако allegrissimo con spirito мућка сапуницу, па се баци у позитуру и маже, маже — баш Змај-Ј. Јовановића, па тек онда, са брицинско-елегантним махом, подигне „руку оружану" да „пасе стрњику оштру седе моје браде". Како ли му кɪизи бријач:

За то те и ја волим више свега —
Драги колега!

Јер бербер, који брије, пушта крв и меће пијавице за цело спада у докторски цеј. Не треба се дакле чудити, што га доктор Јован Јовановић — у ружичастом хумору свом — назива колегом.

Па док сапуни и брије, или док шиша, ала му иду уста:

Ти сваку новост понајпре дознајеш,
А пошто купиш, по то и продајеш.
За то ти радо понудим кабанос;
За то ти праштам, што ме вучеш за нос;
Јер тако раде од времена стари' —
Сви новинари.

Миша је дакле и журналиста; не само што зна све новости, него што и вуче за нос — у збиљи и у пренесеном смислу. Па онда, шта тај Миша није све: бербер, трубадур, доктор, новинар, адвокат (јер шиша као они), носилац културе, јер — највише троши сапуна. Песник га хвали, трпи да га вуче за нос, да га шиша, да му торо́че, пева му оду, и то те какву а од њега иште само:

Кад ме дођеш бријат', не вруштукуј лука —
Од тог ми је мука!

*

Витко! Витко! Заслужио си оду. Познавао сам те и сам; вукао си и мене, кад је оно кућe-газда Каменички куповао у Мајуру цигље, да као „припознати практични човек у животу" назида још једну кућу поред своје старе, па после свршеног кшефта:

Ум'о си тркнут' до „златне патке"
За ока трен.

Па кад си оно једаред, баш у сред града Варадина, „иш'о к'о рак". Било је једа; али твој госа смешкао се и рече: „А шта ћете, мора бити и тог! Кад вам га већ ја нисам приказао, мора се сам — бар га сад знате с мислима и с персоном." Да, онда сам сазнао твоје мисли, твоје ћудљиве. Могу и мислити, колико си батина заслужио; али срце у твог господара није тако — и ако си ти „стојички" трпио све, био је и он стојик, па те је слегао раменима и чекао, док те није опет напустила „барнина ћуд".

Да ми је тол'ко дуката, кол'ко
Пута ти рекох: Дед, Витко, дед!
— „*С туђега* хата и на сред блата" —
Хајд, то се прашта, то ј' стари ред!
Ал' са *свог* хата, па у сред блата —
То је већ јед.

Са тих твојих особитих врлина јеси, Витко, стекао и решпекта. И ја знам врло добро онога, који није смео да седне у кола, ако си ти пред њима био.

Многима ти си решпект улив'о,
А ниси био никакав див.
Многи је дрхт'о целога пута;
За што је страшљив? — Ко му је крив?!
(Сам Абу . . . . . не смеде сести
По што је жив.)

Па сад си „у круте руке тиранске пао“, знај за госу, јер тај за цело нема ни срца ни хумора старог господара твог, и то просто из тог узрока, што таквог срца и таквог хумора баш и нема.

*

Одидер, Музо, „Брукшанцу“ на домак,
Ако си момак!
Ево ти пружам десне руке лакат —
(Немој да дуго стојим као сакат).
Закачи се за њу, мила моја дамо,
Па да похитамо,
К'о девер и млада
Кроз променаду Новога Сада.
Пратње се ове само за то примам,
Јер, ка' што видиш, кијавицу имам.

Шта, несмеш, Музо! Онда не смем ни ја:

Не смем богме ни ја; то има свог узрока а тај је лепо опеван у оди. Већ из далека, кад се иде кроз дунавски сокак, осећа се променада, која треба да нас гали а она нас пали. Да л' је још која варош уређена таквом променадом, као Нови Сад? Сумњам.

Само се чудим, што је песник заборавио важну једну особу у променади, вечиту јој декорацију, а то је славна П . . . рм . . . . . .! Ако и ова не уме да је заслади, онда су сви труди бадава.

*

У „Оди ђаволу“ како милокрвно истиче Змај-Јовановић своју хумористичку нарав. Тек само овлаш је спомиње, онако уз гред — па како је ипак маркантно карактерише:

И сам сам негда твој занат знао
— ђаволисао.

Ту, у том „ђаволисао“ лежи важина његове пресуде о самом себи, само с том битном и велеважном разликом, што песник није то знао, него да зна још дан данас, и то те како. Ми пак желимо од свег срца, да не остане то „знати“ у прошлости и садашњости, него да се пружи још далеко у будућност . . . .

Ја могу из искуства рећи, од каквог је утицаја био Змајев хумор на мене. Кад су по кад кад наишли суморни часи на мене, кад ми је био цео свет и крив и црн — ја се латих његових песама, његових ода, и постепено, али извесно се губила траљава воља моја, и ја сам могао рећи као оно краљица Јелисавета, кад је бура расула и разбила шпанску армаду: Afflavit deus et dissipati sunt!

Шалити се може и с ђаволом, али му се ипак не дати:

Знам ја, да други боље ти служе;
С тобом се љубе, с тобом се друже;
То ваше сродство није ми ново,
Али од мене доста ј' и ово.
Јер ја к'о велим: Даћу му свећу.
— Ал' душу нећу!

*

„Ода при погледу немачких фирма на српским дућанима у сред Новога Сада“ израз је песникове шале бола, у којој гризе самог себе, трује себе, јер зна да не помаже много. Но онда, кад је Змај спевао ту оду, онда су бар били дућани српски ако и фирме немачке; али данас! Данас је мало и српских дућана.

*

Кисела је то шала, која се провлачи кроз „Оду порезној књизи“, кисела, као год што је и порезна књига.

Никоја књига од тебе тања, —
А цео народ о теби сања.
Никоја књига од тебе мања, —
И опет тол'ко много — издања.

Свака строва је слатко-кисео уздисај, сваки ред трагикомичан вапај; види се, да би песник једном руком ошамарио ту врашку порезну књигу а другом ипак мора да плаћа порцију. Па како је тек парафразира:

У многој кући просветна века
Ти си васцела библиотека.
Многи се скоц'о од умна поста —
Ал тебе има — па му је доста.

Школа је наша школа обвезна, —
Ал' ипак многи читати не зна;
Из друге књиге баш ни запети, —
Ал' ти и таке учиш памети.

А на послетку шта му остаје, него смејати се, ма да каже:

Јер ко би данас с романа плак'о?!
— С *тобом* у руци и то је лако.

А ми, „порезне главе“, као што се у Србији зову људи, који плаћају порцију, уздахнемо, платимо па се на послетку и смејемо, ако и не порезној књизи а оно овој „оди“.

*

Од прве „Оде“, па ево до „Оде снегу“ прошла је многа годиница; онда је Змај-Јовановић био млађи, много млађи. Ону паметну главу покрила је онда смеђа коса а сад:

Ја се не бојим студени твоје,
Та глава ј' моја већ твоје боје,

(Није баш са свим снеговно стање,
Ал' на то иде њено грушање).

Али хумор, онај стари, ведри хумор остао исти, — не помути њега ни седа коса, или као што сам вели: грушање. Доказ, јасан, чист је ова ода. Узмимо строву:

Још само тражим титулу часну,
Титулу за те згодну и красну; —
Јер кога одом обаспе лира,
Тај ваља да се и титулира.
И већ је нађо', брзо се сети',
Боље нег иком доликујети, —
Здраво ми дакле предмете одни,
— *Високородни!*

Зар није снег „високородан“? Ко се још родио тамо у облацима? Снег, само снег.

*

На „Оду киселој чорби“ подсећа живо „Ода кечиги“. Од почетка па до краја провејава је исти хумор; само ако се песник у оно млађе доба своје задовољио с киселом чорбом, сад као да је постао гурман, те би онако и мало финијих ствари, н. пр. кавву кечигу. Ма није му ни замерити.

Има ли тога цара ил' краља,
Кој' не признаје твоје дивоте?
Има ли тога грофа, барона?
Има ли тога владике, проте?

Нема, одговарамо сви, нема, нема па нема. Па како ли је густира!

Добра си топла, добра си хладна;
Пред кога дођеш не да те ником,
У хладном стању дивно те гледат',
Где дрхћеш, дрхћеш — твојим аспиком.

Кад си печена већ из даљине
Мирис те јавља нашему носу, —
Ал' кад од тебе паприкаш створе,
Тад ловор плива по твојем сосу.

И баш да ниси по себи дивна,
Дивна би била по твојем дару. —
И ја да нисам почео теби,
Мор'о бих петат' твоме ајвару.

Треба ли ту још коментара? Јок. Непосредност те песме тако је јака, да — знам за цело — сваки замишља, е ће му првом приликом доћи кечига на сто. **(Наставиће се.)**

ИЗ ФИЗИОЛОГИЈЕ.

КАКВА ЈЕ БИТНА РАЗЛИКА ИЗМЕЂУ РУКОТВОРА (МЕХАНИЗМА) И ЖИВОГА СТВОРА, А КАКВА ИЗМЕЂУ БИЉКЕ И ЖИВОТИЊЕ?

(ПО ПРОФ. БРИКЕ-У.)

(Свршетак.)

Та видимо, како је све то код животиња, какав је живот код животиња? Животиње се хране све самим прилично сложеним спојевима, који имају мало кисеоника: беланчевином, коју узимају животиње из тела друге које животиње или из биљке, машћу и угљеним хидратима (разним врстама скробовине и шећера). Животиња доводи ту храну у своме телу у свезу са кисеоником, кога са ваздухом увлачи у своја плућа и на тај начин сагорева храну у своме телу. При том сагоревању распадају се спојеви хране животињске у угљену киселину, у воду, у амонијак и друге азотне свезе, што се лако распадају у амонијак (истима ђубримо биљке). Животиња дакле раствара и то у противном правцу раствара спојеве, које је биљка саградила. Према томе мора бити и животна радња код животиње баш са свим противна животној радњи биљака. Биљка прибира снагу животом својим (она је дакле од прилике као и запета стрела, као и барут, док га не потпалимо) животиња троши ту прибрану снагу у виду живе снаге на своје кретање, биљка притајива топлоту, животиња је ослобађа, загревајући њоме своје тело.

Животиња је при томе упућена на царство биљака. Свака животиња мора да узима своју храну непосредно или посредно из биљнога царства. Кад курјак пождере овцу, он пождере оне органске спојеве, које је овца попасла у облику траве из царства биљнога и претопила у састојке свога тела. Противност, која постоји између животне радње животињске и биљне, даје нам у руке кључ, којим ћемо наћи битну разлику између биљака и животиња.

Само да се прво упознамо са неким старим назорима.

У старо су време училе природне науке, да се животиње с тога разликују од биљака, што се животиње крећу с једнога места на друго, а биљке не, него су везане за своје место у земљи. Доцније су се природњаци осведочили, да неки створови,

које је наука пређе држале за биљке, као н. пр. сунђери и корали, нису биљке, него су животињице, при свем том, што су ти створови прирасли за дно морско и што наличе по облику своме на биљке. А дознали су научењаци. који се баве изучавањем биљака, и за такве међу биљкама, које не мичу само поједине делове своје, као лишће, цветове, него које се баш мичу с једнога места на друго, баш као и животиње. Природна је наука с тога морала напустити разлику, због које је до сада делила животиње од биљака, јер та разлика не стоји за све биљке ни за све животиње. Исто је тако учинила наука и са другом разликом, коју је до сада правила између животиње и биљке. учећи, да животиња развија у своме телу топлоту (т. з. животињска топлота) а биљке да не развијају; јер се ни та разлика не да скроз применити. Истина је, да све животиње развијају топлоту, али гдекоје од њих само толико, да је нисмо у стању доказати ни са најбољим сретствима за мерење топлоте; а неке биљке развијају у својим цветовима за време цветања баш приличну топлоту.

Кад је Тодор Шван 39. године издао књигу, у којој је доказао, да су животиње састављене као и биљке из небројених ћелијица, које се код животиња потпуно подударају са биљним ћелијицама и то не само по своме саставу, већ и по томе, како расту и како се развијају, оборио је том својом књигом опет једну разлику, која се правила по дондашњем искуству и мишљењу природњака између биљака и животиња због разнога телеснога састава.

Данас знамо и то, да се биљке плоде по истом природном закону као и животиње, па тиме одпада и последња разлика, која је дојако стављана између биљака и животиња.

Када смо се овим упознали са старим назорима природне науке, да видимо данашње становиште њено. Какву битну разлику прави дањашња наука између биљака и животиња? Како тумачи она појаве (кретање и животињску топлоту), који изгледају као противности двају природних царства и који су чак и пређашње природњаке навели. да узму те појаве као разлику између биљнога и животињскога царства?

На та питања можемо одговорити, као што смо и горе већ споменули, само тако, ако дубље завиримо у животну радњу оба царства природе и боље разгледамо, какве стране, с поља унесене честице претапа биљка у своје састојке, а какве животиња, и шта бива при том претапању.

Видели смо, да је претапање страних честица у састојке телесне код биљке баш обратно као оно код животиње; дознали смо, да биљка претвара једноставне спојеве, који имају много кисеоника у сложене спојеве са мало кисеоника, а да животиња баш обратно раствара те сложене спојеве, који имају мало кисеоника, у једноставне са много кисеоника. Знамо и то, шта нас кемија учи за такве процесе. На основу свега тога рећи ћемо дакле: *биљке су* сви они створови, који животом својим претајивају топлоту, прибирају снагу, а животиње су опет *сви* они створови, који животом својим развијају топлоту, троше прибрану снагу на кретање *тела* свога.

Јасно ће нам бити услед таквога тумачења и то, зашто је кретање код животиња и чешће и издашније него код биљака, зато што животиња већ услед саме животне радње своје развија живу снагу, снагу која покреће; а биљка троши живу снагу и прибира је животом својим па мирује, као оно запета стрела. А разумећемо и то, да биљка може развијати топлоту по кад кад и у извесним деловима својим, али кад посмотримо животну радњу биљке у целини њеној, уверићемо се, да у *опште* претајива топлоту животом својим, док животиња свагда развија топлоту по целом телу своме, јер се у телу животињском непрестано сагоревају с поља унесене честице помоћу ваздуха, кога животиња удише.

Данашња је наука дакле у начелу оделила животиње и биљке према различитој животној радњи њиховој, јер је подробније изучила живот и једних и других. У начелу велимо, јер је и науци тешко определити у извесним случајевима, н. пр. код неких врло ситних створова, да ли се животом прибрана снага претвара у живу снагу или обратно, т. ј. да ли има посла са биљкама или са *животињама*.

Но томе нити је крива наука нити научењаци. Томе је узрок, што су све појаве у природи скопчане једна за другу, па сачињавају ланац без прекидања, и ако су карике тога непрекидного ланца врло различите. У целој се природи неприметно изједначују противности, све се оне неприметно преливају једна у другу, као што је то већ свима познати Лине изразио кад је рекао: natura non facit saltum, да у природи нема скока.

Др. Кода.

НОВИЈА ПОЉСКА КЊИЖЕВНОСТ.

(Наставак.)

Јован Захарјасијевић (рођ. 1825. у Радимном, у Галицији) је после Крашевског најплоднији приповедач а обичној публици најсимпатичнији. Првим делима својим није показао никакав особити дар. Држао се већином субјективног правца Карзељовског и Дзјерзковског, цртајући типске, гнусне појаве, у којима је благородство и богатство свагда у свези са пороком и с глупошћу. Такви су му „Научењак,“ „Сиротица из великог света,“ „Рената“ и други романи. Доцније пак постао је објективнији, поглед му је постао чистији, пресуда јаснија те спада данас међ најбоље приповедаче и описиваче народног и друштвеног живота. „Марцијан Кардиш,“ „У жениној служби,“ „Скривене карте“ и „Златна трговина“ такви су романи, у којима се описује економски преврат у Галицији. У „Црвеној капи,“ „Светом Ђурђу,“ „Праву неправде,“ и у „Избору посланика“ додирује и политичко поље, особито што се тиче распре између Пољака и Руса.

Михаило Балуцки (рођ. 1837. у Кракави) црта у романима данашње доба и питања његова. Јеврејско питање у „Јеврејци,“ закон о занатлијству у „Све више,“ модерни ултрамонтанизам у „Пароховој нећаци,“ борбу индустрије са земљорадњом у „О комад земље“ — а све објективно и са напредног гледишта.

Адам Пруг (књ. име за *Антонија Пјеткијевића*) пише сличне романе. Он је оптимиста, који мисли да се могу измирити високи и ниски, сироти и богати, научени и ограничени, идеалисте и материјалисте.

Ретко је ко показао тако ненадан приповедачки дар као *Јосиф Рагош* (рођ. 1841. у Галицији), који је све до 1880. био као обичан новинар познат, и тек ако је по коју незнатнију новелу писао. Тада је издао свој роман „Сањала,“ који му на мах заузе одлично место у књижевности. У њему се описује историја узрокâ и утицаја, који проузроковаше устанак 1846. и то тако објективно и пластички, као ретко где.

IV.

Ако су и гдекоји од до сад споменутих приповедача по кад и писали хумористичке ствари, ваља нам ипак *хумористе* споменути за себе, јер у свим делима њиховим, у наслову, плану и изради главна им је цел, да истакну комичну страну. Најзнаменитији међ њима је *Јован Лам* (рођ. 1838. у Лавову). Дуго година је био фељтониста разних Лавовских новина и као такав стекао је глас, да је најшаљивији писац у Пољака, који често крза и познате личности али никад тако, да их вређа. 1869. године написао је прво повеће дело, „Госпођицу Емилију,“ у ком описује прелазно стање у Галицији са кулука, апсолутизма, понемчења и цензуре к уставном животу, самоуправи, слободној штампи и народној равноправности, и то с тако природном истином, с таким досеткама и с таком шалом, да је у тој струци на мах заузео прво место, и да су сви једва чекали, да настави свој рад. Али се наде нису испуниле. „Галички Пољак сабора“ и „Празноглави“ имају до душе врлине првог му дела. Сигурном руком је извео и приказао букаче, шарлатане и сличне појаве уставног живота, и обасуо их је кишом досетака и сарказма; али се рукао и титрао онаким приликама, које су штетне и које не побуђују осмех већ гњев, и што није престао да очевидно истиче познате личности, и то на доста прост начин. Доцнија дела његова, као „Идеалисте“, и „Чудни животни путеви“ показују само назадак. Заплет је занемарен, радња иде механички, с пратњом застарелих или немогућих догађаја, а решење је пренагљено и често без логике. Тако су му романи све слабији и слабији; његови „Лавовски недељни извештаји“ пак насмејаће још дуго и пријатеља и непријатеља.

Много скромнији задатак је изабрао себи *Алберт Вилчински* (рођ. 1829.). Обични, свакидашњи живот са свим својим појединостима описује он, доста на дугачко и на широко, са благим хумором, али фотографски верно. Обично му главна особа приповеда догађаје. Списи су му доста налик један на други, личности обичне, ограничене, дикција проста, тенденције нема, радња је овлаш, — па ипак се радо читају, особито ван вароши. „Бриге старог заповедника“, „Ћеретања у друштву“, „*Сламни* удовац“, „Сестра моје жене“, „Успомене оговарала“, „Деци у здравље“, и „Породичка мисија“ то су му приповетке, које само у оригиналу могу интересовати.

Истом стазом пођоше *Маћејовски* (књ. име *Север*) у новели „Мој сусед Думција“ и *Валоди Скиба* (књ. име за *Владислава Сабовског,* рођ. 1837.), који је у изради већ пажљивији. Писао је више романа, од којих спомињемо „Цвет са Суматре“, „Под једним кровом“ и „Криве путеве“.

Ниже стоји већ *Болеслав Прус* (књ. име за *Александра Главацког)*, који се упушта у незграпне тривијалитете и у претеривање, да наведе своје читаоце на смех. Такво му је дело „Бабине муке

и невоље“. Није бољи ни *Јордан*, а највећма се у претеривање упустио гроф *Аливар*, који је валхињско племство тако описао, као да је све сазрело за лудницу.

У врсту тих писаца долазе још *Казимир Хледовски,* који лакшим фељтонским стилом пише све историјске романе, хумореске, путописе и новеле из криминала, као „Ела“, „Сигмунд Каридот“, „Силхујете“; *Цјехонски,* који из страног света вади предмете за своје приповетке; *Едмунд Хајецки,* — који на француском језику тако исто добро пише као и на пољском; *Казимир Кишовски,* који пише сеоске приповетке; *Јован Турски*; два приповедача сентименталног соја: *Марија Илницка* и *Гарзковски* и на послетку неки безимени, који живи у Швајцарској.

V.

Драмску књижевност у Пољској ваља поделити у своја два огранка, у озбиљну и у шаљиву. Док је ова добила више ваљаних представника, дотле се она не може похвалити ни с једном добром глумом. Што се озбиљна драма није могла развити, узроци су ти, што су политичке околности битно утицале и на представљаче и на публику. Великих позоришта има само три, у Варшави, Лавову и Кракови а то је мало за изображење ваљаних глумаца. Публика је пак у свом укусу у последње доба подивљала, где радије гледи и слуша лакрдије, опетере и глуме, где све у декорацији лежи.

Уз то долази околност, да се многи лирски песници посветили драми, у којој нису у стању да произведу што ваљано. Њихове су драме већином красни монолози и дијалози, особе нису природне, ситуације немогуће а радња никаква. Но за то опет ничу драмска дела у безброј.

Спомена заслужују Адам Асник, Јосиф Шујски и Вићентије Рапацки.

Јосиф Шујски (рођ. 1835. у Тарнову) најплоднији је од њих. Главна су му дела „Валас“, „Зборовскови“ и „Марина Мнишехова“; осим тих написао је још до десет глума из пољске историје. Историјско му је схватање добро, језик леп, стих без мане, гдекоји карактери ваљани, радња, ако и проста, хармоничка — али то све не греје.

Асник је писао мање („Кола ди Ријенци“, „Јеврејин“, „Кјејстут“) У њима је осећање већ топлије, дикција местимице заношљива са гдекојом искрицом; али као лирик није умео да подигне драмску зграду и најбоље му дело „Кјејстут“ нема драмског живца ни ваљане карактеристике.

Дела *Вићентија Рапацког*, који је сам глумац, боље су удешена за позорницу, особе су му снажније а радња и дијалози живљи. Језик пак и дикција много су слабији него у пређашњих. Најбоље му је дело „Вид Стос“; писао је још „Коперника“, „Ацерна“ и „Pro honore domus“.

Адам Белциковски (рођ. 1839. у Кракови) залутао је у драму, јер све показује, да је бољи био за шаљиве игре. „Адам Тарло“ је слабо, млитаво и бледо дело; „Мјецислав II“ опет сувише грубо и неотесано. *Бранислав Комаровски* вадио је своје драме из прастарог доба словенског. Његов „Крок“ је снажно дело али „Кромвел“ већ непотпуно у карактеристици. *Бранислав Грабовски* више је фразеолог; дела су му „Краљевић Марко“ и „Мистивој и Сванхилда“. Сличан је *Јулијан Парадовски* са својим делима „Игуман Павловаца“ и „Клеопатра“. Гроф *Леополд Старзенски,* иначе ваљан лирик, писао је плачевне драме, у којима су само монолози лепи. Ипак остају за недељну публику од вредности „Сибирска звезда“ и „На мазгали“.

Од веће, ако и не велике вредности јесу драме „Марта Посадница“ *Павла Свјецицког* (књ. име за *Стахурског*) и „Отац Макарије“, „Невини“ и „Хелвија“ *Александра Свјетоховског* (књ. име за *Владислава Аконског*).

Из тог кратког прегледа се види, да о напретку озбиљне драмске књижевности у Пољака не може бити разговора, и да само три драме заслужују већу пажњу „Валас“, „Кјејстут“ и „Вид Стос“.

Историјску шаљиву игру обрађивали су *Крашевски* и *Белциковски,* али са слабим успехом.

Права шаљива игра није дуго имала своје заступнике. Гроф *Александар Фредро старији* ућутао је већ 1835., ма да је живео до 1876., од једа, што су га неки критичари олако осудили. *Карзењовски* пак писао је сваке године све слабија и слабија дела.

Тада, између 1860. и 1865. јавише се млађи писци, који старе шаблонске фигуре бацише у закутак, да изнесу представнике свога доба на позорницу, са својим осећајима и манама, заблудама и слабостима. Тако исто су се ратосиљали старих досетака, забуне, неспоразума и маскирања.

Први је почео у том правцу да пише глумац *Јован Хецински;* али његова најбоља дела „Племените душе“, „Васпитани људи“ и „Критичари“ показују више добру вољу него способности. Гроф *Александар Фредро млађи* ударио је такође тим правцем, али је писао више лакрдије него праве шаљиве игре. Њему је главно, да побуди смеј а то је постигао и његова дела „Пре доручка“, „Течина песма“, „Кад Проспер спава“ и особито „Јединица“ позната су и у преводима. Ако је радња у њима немогућа, фигуре познате, ипак плотун његовог хумора разгони све те замерке. Покушао се

и у финијим делима, али са трајавим успехом, тако исто и у глумама, у којима се држао савремене теме. Највећа му је мана, што не уме да црта женске карактере; оне су или лутке или сувише безазлене.

Прави заступници новије шаљиве драмске школе су Нарзимски, Залевски, Близински, Љубовски и Балуцки.

Први, који је живот, као што јесте, са правим карактерима и ситуацијама на позорницу изнео, беше рано преминули *Јосиф Нарзимски* (1839—1872.). Његова „Епидемија" истиче деморализацију и покор, који по Галицији почини игра на берзи. „Позитивисте", у којима описује млађи нараштај без одушевљења грамзећи за материјалним средствима. И у њега су женски карактери слаби. Највећа му је мана пак, што му је дијалог сувопаран.

Едвард Љубовски (рођ. 1839. у Кракови) пошао је Нарзимсковим трагом. У својим „Слепим мишевима" описује мане друштвене, у „Предрасудама" пак тему, како се лакоуман карактер поправља.

Михаило Балуцки бави се такође с манама друштвеним, са смешним појавама, са лажним блеском, са уображеношћу а то све са вештим заплетом и живахним, једрим хумором. „Саветници господина саветника", „Вредне бадаваџије", „Лов за мужа", „Златна омладина", „Очева воља", „Рођаци" и „Еманципиране жене" су му дела, од којих су прва по најбоља.

Казимир Залевски (рођ 1848.) освојио је својим првим делима и прва места међу садашњим писцима шаљивих игара. „С напретком", „Пре венчања" су му та дела, у којима карактере фино аналише, вешто заплет изводи а лако развија радњу; особито му је пак дијалог лак, елегантан, природан и пун духа. У том правцу су му и остала дела „Чланак 204", „Зао усев" и „Маков горњак".

Најбоље је погодио народни живаљ *Јосиф Близински.* Он не претерује мане али и не буди јако интересовање. „Старе нежење", „Господин Дамасије", „Пострадали", „Татица", „Муж за невољу" и „Пажљива мати" су му дела, од којих је најбоље „Г. Дамасије". Он је најбоље нацртао пољске жене, она смеса жарког уображења и хладног мишљења, лаке спољашњости и озбиљне унутрашњости испала му особито за руком, и он је поред Залевског једини, који је у својим глумама и женама активне улоге доделио.

Мало ниже од досад споменутих стоје *Сигмунд Сарнецки, Софија Мелерова, Венцеслав Шимановски, Вдовишевски* и гроф *Владислав Казјебродски.*

Владислав Анчиц (рођ. 1824. у Кракови) пише глуме из народног, сеоског живота, као „Емиграција сељака", „Аристократе у кожуху". Истим правцем је пошао *Старчик,* бравар близу Кракове, са својом глумом, „Ивањска ноћ".

Као што се из горњих чланака види, пољска се књижевност налази у свом преображају. Епске песме нема, лирика је силом угушена, на њено је место дошао роман, шаљива игра је постала огледало правог живота, и само је драма заостала у свом развитку. Али, ваљда ће се појавити звезда и на том пољу, као што се на пољу сликарства појавили Матејко и Сјемирадски, на пољу романа Арзешкова и Сјенкијевић, на пољу комедије Залевски и Близински и на пољу вајарства Антолколски и Велонски.

КЊИЖЕВНОСТ.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

DUBROVNIK. Zabavnik narodne štionice dubrovačke za godinu 1885. Uredjuje kanonik Ivan Stojanović Svezak 1.

У негдашњој правој српској Атини, у Дубровнику, почео је да излази тај периодички часопис. Добро нам дошао и он, кад већ удес не хтеде, да излази „Slovinac" и задарски „Vuk", који су листови са свог одличног садржаја бољу судбу и дужи век заслужили. Књижица је то танка, има 32 стране а ипак је пуна лепих чланака.

У уводу обећава уредништво, да ће поред производа садашње књижевности особиту пажњу обратити на књижевност старога Дубровника, да се не би то драгоцено благо изгубило у жагору. Прилози ће излазити ћирилицом и латиницом, — каквим се словима сараденици буду служили. То је само јемство више за братски споразум.

На првом су месту „Epigrami" Ignacija Gjorgji kalugjera, pjesnika dubrovačkoga, који су искићени са приликама из старе грчке митологије. У првом обележава песник љубав, која је слепа, у другом истиче ругобу недостојне песничке виле.

На другом су месту „Слава језика славјанскога".

Песма Игнација Ђорђића Дубровчанина. Песник уздиже лепоту словенског језика, велећи, како се тај језик допао и самом Овиду, кад је био прогнан на Црно Море. Песник спомиње даље поједине словенске језике и упушта се у наговештај, како ће руски језик (народ) освојити големе области. При крају песник доводи себе у свезу са љубовцом својом, т. ј. са словенском поезијом.

Та је песма израз тадашњег песничког расположења у Дубровнику а спевана је по тадашњој моди, по којој је реализам идеализмом и фантастичким полетом тако увијен, да се баш треба удубити у песму, кад би се хтело, да се изнађе смисао и намера песникова. Узимајући у обзир тадашњу струју, може се та песма и допасти. За садашњу струју није она, јер се сад пре свега тражи јасноћа не само у истакнутој идеји, него и у приказивању те идеје. Ми ћемо ниже видети, како модерни песник схваћа свој задатак, како јасно истиче идеју, и како је јасно и очигледно приказује и то с таким песничким полетом, да нас махом поведе за собом. Ја мислим „*Морске елегије*“ Јосипа Берсе.

Лепе су шале „Iz Gessnerove pjesme D'abeti in un bosetetto“ и „Putnik i Merkur“.

Најлепши украс целе књижице су „Морске елегије“ Јосипа Берсе. Угледа ради доносимо у данашњем броју две елегије, да би се наши читаоци могли сами уверити о лепоти тих песама. Оне су писане, као што се види, по метруму народних песама, те су тако приступачније схватању сваком. Из њих се види, да песник зна, шта хоће да прикаже: поглед му је ведар и чист ако су му и рефлексије мрке и елегичне; али то је с тога, што му је и становиште јасно опредељено. Неизмерност мора, његова ширина и дубина, неизмерност зрака над њим, обест олује и јарост морских таласа — све то доводи песник у свезу са својом личношћу, са недостатком људских телесних својстава и са неизмерним тежњама људског духа, који баш са недостатака мора да чами и да робује. Шта му онда и остаје, него широко поље фантазије и сазнавање, да не може никад остварити жарке чежње своје душе.

За „Елегијама“ долази чланак у прози „Poučne moralne napomene“, poslanica S. Stojanovića gospodinu M. S. Писац није изашао из увода, из ког вадимо мњење његово о критици: „Критика је једна наука, ко и остале, али наука незаконита порода. Отац и мајка осталијех наука и умјетности кољено производе из спаметности а ова породи се преко брака спаметности и страсти“.

Ако писац мисли *субјективну* критику, онда има право; али таква се не може уврстити ни у критику а још мање у — науку.

Вид Вулетић-Вукасовић штампао је две „Šeherli pjesme u Hercegovini“. Прва јесте „шехерли“, јер говори о љубави Јанце Мемеда, али друга говори о убијству, а то није никад „слатко“.

М. Бан је саопштио свој „Кор из драме ослобођење“. Прва песма посвећена „Српкињама, које 1812. и 1815. године вољеше бацит се гомилама у Саву и Мораву, него ли се предат Турцима“, а друга „Установитељу народне војске у Србији, кнезу Михаилу, приликом предаје турских градова“.

Књижица се завршује с басном о вуку и о јањету.

Као што се види, чланака има доста и то лепих. Већина су песме — та човек радо пева.

Препоручујемо топло „Dubrovnika“. **М С—ћ.**

ПРИМЕДБЕ на чланак: Пуномоћ за српски црквено-народни конгрес 1731.

Г. Владимир Красић у 33. бр. о. л. у свом чланку „Пуномоћ за српски црквено-народни конгрес 1731“, рече, да је на спасовдан 7. марта 1731. држан у Београду народни сабор, на коме је за митрополита изабран Вићентије Јовановић, а за тим је навео пуномоћије братства манастира Ораховице и Дреновца, игуманима речених манастира за исти сабор.

Како се пак ова тврдња г. Красића не оснива на историчној истини, то ћемо је овде да исправимо.

1.) Спасов-дан не 1731. него *никад* не може бити 7. Марта, почем ускрс најраније може бити тек 22. марта, а од ускрса до спасова дна има увек 40 дана.

2.) Сабор од 1731. није држав у Београду, него у Карловцима. Исти је сабор сазван био за 14 Фебруар 1731. и Вићентије Јовановић изабран је 21. марта за митрополита.

3) Наведено пуномоћије није гласило за сабор од 1731., него за спасовски сабор од 1730., који је држан у Београду. О раду овог сабора може се г. Красић известити и из 113. свеске Летописа.

Што је г. Красић ове погрешке у поменутом свом чланку учинио, биће зар отуда, што је држао, да су народни конгреси овостраних Србаља верно и тачно описани у Летописима од 1861. па даље, те не наишав у 101. свесци, да је 1730. држан у Београду сабор, а наишав да је 1731. држан у Београду, на ком је за митрополита изабран Вићентије Јовановић, учини наведене погрешке.

За то би г. Красићу саветовали, да мало боље проучи повесницу нашег српског народа. Неће му ни мало шкодити. **В. С. Д.**

ЛИСТАК.

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПРИПОВЈЕТКЕ.

ИЗ ЗБИРКЕ Н. Т. КАШИКОВИЋА.

2. СЕЉАК ПА ЦАРЕВ ДОГЛАВНИК.

Путовао један цар по својој царевини, па дође у једно село. Чим дође пусти телала, да виче: „Ко год је ожењен, а има оца жива, мора га убити, тако цар заповиједа.“ Свијет се узбуни, али царска се мора послушати, те збиља, многи, који су имали очеве, поубијају их. Један сељак не могаше то никако учинити. Дође у вече кући, тужан и невесео, није могао ни вечерати. Отац га запита шта му је? а он му иприповиједа цареву наредбу — па вели: „ја тебе никада не могу убити, па макар одма погинуо.“ „Добро, — рече отац, кад не мореш, а ти нађи једно буре, стрпај ме у њега, па ме сакри и остави ми на бурету рупу, куда ћеш ме ранити, па кажи свијету, е си ме убио.“ Сељак тако и учини, нико није знао за старца осим њега и његове жене. —

Опет цар пусти телала: „Сваки домаћин из села, мора послати цару вечеру, и то: најгору вечеру, у најгорем суду, а по најгорем чојеку, а и он сам мора пред цара доћи.“ — Готовили људи вечеру, сатрицу[1]) изљевали у земљен суд па слали по циганину. Онај што је оца поштедио, оде па му каже цареву наредбу. Старац му рече: „Узми пиринча, скувај га у бакрли суду, па нађи чојека, који је оставио родитеље, па отишо за женом у њезину кућу па по њему пошљи цару вечеру. Сељак тако и учини; кад вечера би готова, сва позелени, оде пошље у село, замоли оног чојека што у жениној кући живи, те му он однесе вечеру. Види цар, да нико није знао његову наредбу испунити. Стане питате оне људе: Одакле је сатрица вели најгоре јело, кад се о њој самој море живљети? — а тако исто земљен суд кад се може и њим служити? одакле је циганин најгори човјек, кад му вели ништа не знате.

[1]) Истрвено тијесто, налик на тарану, само сатрица није кисела; долази од сатрти, сатрица.

Кад виђе цар вечеру оног, што му је отац жив, зачуди се, јер бијаше, као што је наредио, само не знађаше, да ли је човјек накав какав требаше да је, јер бијаше ођевен и угледан, па га упита: „Је л' младићу! ти нијеси из овог села?“ „Нијесам свијетли царе, скоро сам дошао у њега, већ одатле сам се оженио, па ми жена не може код моје куће, већ сам морао ја доћи њеној кући.“ — „Добро, сад иди, знам те какав си човјек,“ рекне цар, и онај оде.

Опет викне телал: „Од цара је заповјест, да сваки домаћин доведе цару свог највећег пријатеља и највећег непријатеља. „Људи поведу завађеног комшију и пријатеља, а онај оде оцу и каже му наредбу. Отац му рекне да поведе кују испред куће, — то је највећи пријатељ, и жену, која је највећи ти непријатељ. Кад сељани дођу пред цара, он види, да није погодио како ваља, осјем оног пријашњег.

Зовне га цар преда се, па га упита: ко му је највећи пријатељ? а ко непријатељ? — Сељак одговори: „Кује ми је највећи пријатељ, а жена највећи непријатељ.“ — „Како то?“ упита цар. — „Ево овако:“ — па увати кучку, истуче је истуче, па онда рече цару: „дедер ме поћерај!“ — Цар га поћера, а кучка пут цара, да му очи ископа. Сад истуче жену, но она се ражљути, па му рекне: „Никакав човјече! цар је заповједио да свак мора убити оца, а ти га нијеси послушао, већ си га затворио у буре, па сакрио, а свијету си слаго да си га убио, па те он из бурета учи, шта ћеш радити.“ — „Ха, такога човјека ја и оћу“ рече цар и узме старца за свога доглавника.

ГЛАСНИК.

„Матица српска“. Седница књижевнога одељења 24. авг. о. г. 1. Чита се извештај књижевнога одбора од последње седнице књ. одељења. — 2. Чита се извештај одбора за издавање књига за народ. — 3. Јован Ђорђевић из Београда подноси оцену своју на „Наше сељане“ Мите Поповића. Препоручује дело са неким примедбама. Други оценовач Милорад П. Шапчанин јавља, да ће скоро послати и он своју оцену на исто дело. — 4. На основу оцене др. М. Јовановића-Батута и Милана Савића не прима се драма

„Припуз“ од непознатог писца никако а „Ново Доба“ М. J Илијћа препоручује се писцу да га према примедбама дотера и да га онда пошље наново на оцену и награду. Мита Поповић је пак своју трагедију „Градиња и син му Немања“ повукао за сад натраг. — 5. На основу оцене Милана Андрића не прима се драма. Великодушије и благодарност покојног Јована Кнежевића. — 6. Др. Стеван Павловић јавља, да је према примедбама Јована Бошковића и Александра Сандића дотерао своје дело „Поетику.“ Издаје се критичарима на преглед. —

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Изађоше на свет М. Ђорђевића-Призренца „Драматски списи.“ II. У књизи су „Златна гривна“, позоришна игра у четири чина и „Динамит“, шаљива игра у два чина. — У предговору свом вели писац, да је знатно изменио и дотерао „Златну гривну“; писац још вели, да од пригрљаја читалачке публике зависи, да ли ће да штампа и своје приповетке. С наше стране најтоплије препоручујемо ову књигу. Време је, да се у нас створи читалачка публика, која би куповањем књига, ако и не обезбедила а оно бар одржала своје књижевнике.

— Од Милана С. Ђуричића изашле су две књижице. 1. „Српска књижевност прве половине XIV. века“ (Архиепископ Данило II.) и „Српска народна епопеја,“ два јавна предавања.

— У Загребу су изашли из штампе „Sabrani spisi Ivana Vončine mladjega.“ У њима су песме, приповетке, драме и путописи тог рано преминулог хрватског књижевника. Сав приход је намењен друштву за потпору убогих филозофа.

Читамо у „Viencu“: „У горњој и доњој Лужици имаде преко 160.000 Срба, који су сачували своју народност. Они су већином ратари и занатлије, и љубе свој језик и народност, око којих настоје сада три друштва: Матица српска, друштво св. Ћирила и Методија и српско лутеранско књижевно друштво. На лужичко-српском језику излазе седам новина: 1. „Serbske noviny“ политичке новине (уређује M Smoler). 2. „Lužica“, месечни часопис за забаву и поуку (уређује др. Е. Мука). 3. „Katholski posol“, лист за народ, излази два пут месечно (J Skala). 4. „Misionski posol“ за Србе лутеранске вере (J. Jakub i M. Domaška). 4. „Serbski hospodar“ за пољоделство (G. Kubaš). 6 „Časopis maticy serbskeje“, две књиге на годину 7 „Bramborski časnik“. — У Будишину је „Narodni dom“, који лужички Срби желе да рашире и да подигну народну књижару

— У „Световору“ наставља Јан Худец своје „Омање црте о новим српским песницима, говорећи о кнезу Меду Пуцићу.

— Јапанци су довршили „Јапанско латински речник“, на скоро ће изаћи и јапанско-француски, јапанско-немачки и јапанско-енглески речници. Споменусмо већ, да су своја 8000 писмена изменили латинским словима

— У „Magazin“-у пишу H. Glücksmann и H. Lenkei „О новој мађарској књижевности.

— Циганско мађарски речник биће скоро довршен. Уређује га Андрија Ђерфи. Осим тих речи биће у књизи црта о историји циганској, за тим приче, молитве и песме на циганском језику.

- Велики роман грофа Лава Толстоја „Рат и мир“ излази у мађарском преводу.

— У Лондону ће да излази лист на више језика, за сад на енглеском, немачком, француском, шпанском и холандском.

— Пољска глумица Јелена Мађеска преводи Шексирове драме на свој матерњи језик.

— Neue evang. Kirchenzeitung у 32. бр. доноси чланак о српском народно-црквеном сабору.

— Berg- und Hüttenmännische Zeitung доноси у броју 29—32. чланак В. Келнера о рударству у Хрватској.

— На универзитету Дорпатском читаће овог зимског течаја проф. Л. Масинг о српској граматици и о српским народним песмама.

БИБЛИЈОГРФИЈА.

На овоме месту огласићемо сваку српску, хрватску и словенску књигу, која стигне уредништву на књижевни приказ. Оцене доносићемо о онима, које иду у круг нашега рада а пре свега о оригиналима.

*

У обрану народно-црквене автономије. Политички чланци о нашим народно-црквеним питањима од дра Паје Јанковића. У Н. Саду 1885. — Цена 30 нов.

М. Ђорђевића-Призренца **драматски списи.** Кв. II. „Златна гривна.“ „Динамит.“ — У Загребу. Сопственом накладом. 1885.

Ситнице и крупнице с пута од Загреба до Сомбора (у 1885.) год. Прибрао и уписао Иксион. У Загребу 1885.

Народна библиотека браће Јовановића. Изашла је свеска 112. Одабране приповетке из Декамерона Џована Бокача. Превод с талијанскога. I. — 16 н. (35 пара). Добија се у свима српским књижарама. — Претплата на 24 свеске ф. 3·50 (7 дин.) а појединa 18 новч. (40 пара) и онда шаљемо ми о нашем трошку сваку свеску уредно. Излази сваких 14 дана 1 св. — Новац молимо у напред с пошт. упутницом.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

УРЕЂУЈЕ МИЛАН САВИЋ.

БРОЈ 36. У НОВОМ САДУ 5. СЕПТЕМБРА 1885. ГОД. I.

МИСАО.

I.

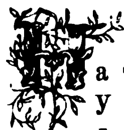

На трошном чуну, без крма и наде,
У мени вера губи се и мре —
Ја ништа више не верујем, ништа!
Ил' боље рећи: ја верујем све.

У мору бурном људскога живота,
Прерано ја сам упознао свет;
За мене живот ништава је сенка,
За мене живот отрован је цвет.

Трпи и живи! Пријатељу драги,
О млогом чему мислио сам ја . . .
О благо оном ко не мисли ништа!
Тај мање тужи, мање јада зна.

Весело чедо Аркадије цветне,
Он не зна шта је трње, шта је кам;
За кршне кланце он је слуш'о можда,
Али по њима није иш'о сам.

За њега свет је перивој од ружа,
По цвећу шеће као паун млад,
Његова душа језеро је мирно,
Његов се никад не колеба над.

II.

Бурне су страсти извор млогих зала,
Несрећи људској почетак је — страст;
Море живота оне страшно муте,
Над људском душом њихова је власт.

Тријумфир силни, обладатељ света,
Презире гордо у заносу све:
И војску своју жртвује и царство,
И, грозно павши, од љубави мре!

Акцијум виде неизбројне жртве,
Пожар галија и бегство и јад —
Млога је звезда утрнула тада,
Млога је мајка закукала тад.

Чудни су пути којим страсти воде,
Ал' све што живи ове путе зна;
Садашњост њина непобедљив град је,
Прошлост је њина пепео и пра . . . .

Па кад је тако, тако мора да је!
Залуд' је, дакле, кукњава и плач:
У борби овој непомаже ништа
Блажена мудрост, очајнички мач.

III.

Све што год живи свом се паду клони;
Променом време означава ход:
Оно нам даје веру и обара,
Слаби и снажи цели људски род.

На трошном чуну, без крма и наде,
У мени вера губи се и мре —
Ја ништа више не признајем, ништа!
Ил' боље рећи: ја признајем све.

За владе силног Августа у Риму
Умире Христос — и није он сам,
Хиљаде гину на распећу своме,
Хиљаде људи ждере жар и плам;

У крв огрезну трупином се покри,
И цирк и форум и поље и град —
И с' нова вера из крви се диже,
И с' нова светли, заблиста се над.

Ал' бурне тежње људског самољубља
Створише Папу — и створише с њим
Читаве војске грозних Торквемада,
И Рим је опет онај стари Рим!

IV.

Истина где је? . . . Иди својом стазом,
Ал' познај себе, па да познаш њу;
Не бацај поглед у далеке магле,
И буди скроман: истина је ту.

Ал' шта ме гони те се умом крећем
Међ' сјајне звезде, у пучине дно?
Какве ме тамо очекују тајне?
Има ли краја тумарање то?

Тавним се вечност заогрће плаштом,
Ал' слаб је разум да га дигне с' ње:
Погледај напред — не види се ништа;
Погледај натраг — ништаво је све!

К'о сморен путник у дубокој ноћи,
Што заман баца мутни поглед свој,
И разум људски по беспућу лута,
И страшно кличе у невољи тој —

Ал' нигди гласа; нигди станка нема
Уморну своју да оснажи моћ,
Одјек се губи, сустаје и пада,
И свуд' се шири ноћ, дубока ноћ . . .

V.

Само кад прошлост пробуди се древна,
И старе среће загреје ме жар,
Очајне сузе помуте ми поглед,
У души сијне заборављен чар —

Ја љубим онда, ја верујем онда,
Безумне вере обузмеме крас,
И моје лире дрхтајући звуци
Свој сањалачки кроз ноћ шире глас:

Прошлост је гробље. Преко сурих плоча
Тумара седа старост. Коров густ
Покрива стазе и гробове неме,
И сав предео суморан и пуст.

На трошни спомен она спуста главу,
А поветарац лелуја седу влас . . .
Срце се ствара у кам, душа леди,
А на уснама изумире глас —

И само сузе теку . . . Тавна прошлост
Поново сијне као лепи сан;
Небо се можда грози, земља стреса,
Ал' робље своје не испушта ван.

Београд.

Војислав.

ПОП ИЛИЈА И ПРОТА ДРАГАЧ.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА ЧЕСТЊЕЈШИХ.

НАПИСАО МИЛАН АНДРИЋ.

(Наставак.)

о ускрса задеси поп-Илију и друга жалост. Оца му удари капља на мртво, те је сад са старом мајком два мила покојника оплакивао. Мати се пресели у кућу јединца свога, да им туга сношљивија буде. Али поп-Илију нико није знао у жалости тако тешити, као прота Драгач. Није ни чудо. Једно, он је од попа Илије за неких двадесет година старији, а друго, и сам је удовац. Имао је јединицу кћер, ал и ту је већ удомио, па је остао сам самцит. Жалио је из свег срца поп-Илију, па за то је и тражио што чешће прилику, да му тугу ублажује Парохије су им на близу, па сад је прота походио поп-Илију, сад је опет овога к себи звао. Што су ти састанци чешћи бивали, то се поп Илија све лакше повијао за својом судбином.

Док је поп Илија био у жалости, дотле је Јефта Ижичић себи у души нову радост цртао. Постигао је највећу жељу своју, — постао је учитељ, па сад нигде сретнијега човека од њега! — Хе, ал чудно ти је то срце човечије. Кад осети, да је тако пуно среће, да се већ скоро прелева, онда га пође жеља, да ту срећу још с киме подели.

Јефта би је најрадије поделио са Јованком кројачевом.

А Јованка? — Увек би горко уздануда, кад би представила себи, да се друга која назове учитељком т—ском.

Дан по дан, па дође и јесен. Јефта Ижичић сакупио бир, па кад се попне на школски таванац, и види гомилу жита, онда мисли, — нема га богатијег у царевини!

Једне недеље скочи — тако рећи — са таванца, па хајд' управо Јакши Мишљеновићу.

— Чича Јакшо! Ја немам ни оца, ни матере. Буди ми ти отац.

— Хе, уч'тељу, та ја сам те и до сад увек пазио.

— Па баш за то те и молим, да ми будеш отац.

— Па шта желиш?

— Да просиш за ме Јованку кројачеву — рече Јефта одважно.

Јакша лупи дланом о сто.

— Ех, знао сам ја, да ће то бити, а пре, а после!

— Па, што би било јесенас, нека буде — вечерас.

— Па нек буде **вечерас!** — прихвати Јакша.

И било је још тога вечера.

Чим се смркло, Јакша Мишљеновић оде са учитељем Неци кројачу, а сутра дан, где год су се две жене састале у селу, још из далека ће једна другој: — „а јуј, друго, јеси л' чула, да је учитељ испросио Јованку кројачеву!“

Испросио богме, а за четир недеље доцније и венчао је за се.

Поп Илија због жалости није био у сватови, ал' му је иначе са свим право било, што је Јефта узео Јованку. Истину да кажемо, — волео је пркосити грку Спири, а знао је, да се Јефта са женидбом још боље утврдио у Т . . . Сад неће Неца дати сина свога у швапску школу.

VI.

Време је текло својим обичним током, а међу тим је полако блажило болове и лечило ране на срцу човечијем.

Протекло је две-три године и поп-Илији је залечена била рана на срцу. Сећао се целог живота свога своје добре попадије, — та човек никад не заборавља оно време, кад је блажен био, па ма то време само за један тренутак трајало, — ал му то сећање није више рађало оних болова, што су га после смрти женине онако ужасно кидали и морили. Разум му је растумачио јасно, да је то била божија воља, и он се покорио вољи божијој.

После смрти младе т-ске попадије постадоше поп Илија и прота Драгач искрени пријатељи. Ретко ће куда ићи један без другога. Ако прота иде на конзисторију, — поп Илија га прати; а кад прота иде по рачунима, — поп Илија му је десна рука. Тужи ли која општина попа, или гони учитеља, — поп Илија иде с протом на „инквизицију“, да води записник.

Код ових званичних послова је поп Илија био од велике користи проти Драгачу.

Не верујете?

Ено, прота иде с поп-Илијом по рачуни, па хајдемо и ми с њима, да се уверите. А нећемо ни далеко; Б. је прво село, нема по сахата од протина седишта, од К. — „Циркуларом“ је напред јављено, да ће прота доћи, па га поп и тутор чекају.

Б-ски тутор, Стеван Максић, поштена душа, што може бити. Не зна ни два записати, сирома, ал његов рабош је за то тако поуздан рачун, да у црквеној благајници не сме ни новчића бити, ни више, ни мање, већ баш онолико, колико је у истину утекло. Ал га опет нека језа подилази. Црквене рачуне води попа, па ко зна, — није л' се где год забунио? Попу не би рад вређати, па не сме да открије ту своју зебњу; а боље би волео и погинути, него да прота нађе какве замерке његовоме руковању са црквеним имањем.

У неке ево проте са поп-Илијом. Попа и Стеван Максић дочекају их гологлави на дворишту парохијалног дома. Други тутор морао на суд, па је и свој кључ од црквеног сандука предао Стеви Максићу. Та овај је — право рећи — и тако сам водио сву туторску бригу.

Прота још крај кола благослови и попу и тутора, па уђу у собу, где је црквени сандук под „тробрављем“ већ намештен био на сред собе, на две столице, а рачунски протокол лежао је на столу.

После кратког разговора приступе званичном послу. Отворе црквени сандучић, прота преброји најпре новце, па онда седне и задуби се у црквене рачуне. Попа и тутор стоје према проти, а поп Илија се шета иза протиних леђа горе-доле.

Прота само ћути, па у себи рачуна; бележи нешто за себе, а понекад заврти главом.

Поп Илија у тај мах завири увек у протине белешке, па онда погледи Стеву Максића, а овај да утоне у земљу.

Један пут ће поп Илија макнути обрвом на тутора, па пође на поље, а овај мало постоји па изађе и он за њиме.

— Није добро, Стево; нешто прота често врти главом — рећи ће поп Илија, кад су били онамо у баштици чело куће.

— А за што, господине? — запита Стева уплахирено.

— Неће бити чисти рачуни!

— Не може ту бити погрешке, господине. На моју душу!

— Хе, видеће се, док прота проговори.

Стеван Максић се замисли, па дрма главом.

— Треба то како год поправити, Стеване; јер, видиш, ти си један од најпоштенијих људи у селу.

— Та и јесам, и бићу увек.

— Хе, ал ако прота сад каже, да црквени рачуни нису у реду, да ви'ш онда бруке по селу!

*

Лане те је истом поставио за тутора, а сад већ да те осрамоти.

— Ал, очију ми мојих, господине, ту неможе бити замерке.

— Наћи ће прота.

Стеван Максић упре очи у земљу, па се опет замисли.

— Мој Стеване, треба ту гледати још за времена, да се спасеш од срамоте.

— Па како ћу, кад нисам ништа крив?

— Знаш, прота свашта може. Али то не иде олако. Ваља, да му додаш једну, или две десетице.

Стеван опет заћути, па онда горко уздане. Раскопча пршњак, извуче платнену кесу, извади две десетице, па их пружи поп-Илији

— Ја несмем, господине, већ, ево, ви подајте господину проти, само нек ме не срамоти.

Поп Илија стисне у шаку две десетице, па онда уђу обојица у собу.

— Пречестњејши! Ја мислим, да је Стеван савестно руковао црквено добро — рећи ће поп Илија, како је корачио у собу.

— Нема замерке — одговори прота, и лупи оловком о сто, као да је баш у томе тренутку завршио прегледање рачуна, а Стевану Максићу паде грдан камен са срца. Само кад се и те беде курталисао!

— Е, љубазни, — окрене се сад прота Стевану — кад си тако поштено газдовао за свету цркву, то ћеш опет остати тутор, и ти и друг твој.

— Хвала, господине; ал . . . ја би боље волео, да . . . другога поставите.

— Нема ни разговора, љубазни! У селу би још данас говорили: — гле, Стеван Максић само годину дана био тутор, па га прота већ збацио. Мора да му нису били чисти рачуни. Мој љубазни, ти ваља бар још две године да туторујеш.

Стеван Максић се нашао у процепу: ако се прими, — стаће га новца, ако се не прими, — стаће га части! Да сачува част, — прегоре ће и коју десетицу, те се опет прими туторства. —

Још тај дан после подне оде прота и поп Илија на конак у С. истим послом. Тутор с—ки се није возио на једни коли са својим попом. Споречкали се, а да су бар због чега, него због траве у гробљу. Попа хтео себи да присвоји ту траву, а тутор, Павле Трбић, вели, нећеш, него нека буде црквена.

Павле Трбић је оштар човек. Зна и читати и писати, а има изученога сина, писара код бележника: па чему он баш није врло вешт, у томе га син испомогне. Павле је и одважан човек. Рећи ће свакоме голу истину у очи, па био то поп, прота, бележник, или ко му драго. Једно му се само могло ваљда приговорити, а то је, да је волео бити први у селу, и да је његова увек најпретежнија. Пет година већ, како туторује, ал ни када да му је или прота, или поп Илија ма једномречцом наговестио, да његови рачуни ма у чему мањкају.

Павле је видео проту и поп-Илију још кад су стигли у село, а мало доцније узме штап у руке, па хајд' поповој кући. Прота је са домаћином у соби се разговарао, а поп-Илија је у дворишту гледао попову стоку, кад је Павле дошао. Овај му назове бога и пољуби га у руку, а поп Илија га благослови.

— Како је Павле?

— Хвала, господине, добро; а могло би бити и боље.

— А шта би ти и боље? Здрав си, хвала богу; имаш шта појести и попити, па куд ћеш боље?

— Та то јест, господине; али . . . знате, кад човек, па још црквени тутор, није са својим попом у љубави, онда то. . . .

— А од кад ви нисте у љубави? — запита зачуђено бајаги поп Илија, а овамо је све знао, шта се у целом протопопијату догађа.

— Ех, од прошле косидбе.

— Та ваљда није попа покосио твоју ливаду?

— Да је то, пре би му опростио; ал хоће да присвоји себи траву у гробљу, а ја опет велим, за што цркву да закида? Па би баш рад, да се разговарам и са господином протом о томе.

— Да, да; он ће најбоље знати, да пресуди, чија је трава.

— Та за то сам и дошао, господине, јер не знам, хоће л' се докле бавити овде сутра, кад прегледи рачуне.

— Богме, то си добро дошао, јер, не знам, хоће ли прота твоје рачуне прегледати још кад год?

Павле Трбић се убезекне на ово, не поњајући, као за што не би прегледао прота и до године његове рачуне?

— Тако је, тако је, мој Павле. Да бог да, да ти будеш и до године тутор. Међу нама буди речено, мени се чини, као да ти је неко већ поткопао жиле.

— Није други, већ попа, због оне траве — нагађа Павле.

— Сачувај боже!

— Да ко би то могао против мене ровити?

— Хе, није у реду, да ти и то кажем; али толико ти могу рећи, да сам пре неколико дана био код проте, баш кад му је дошао један, па му обећавао и двадесет форината, само да тебе скине, а њега да метне за тутора.

Павле се замисли, — ко то може бити?

Поп Илија је био задовољан, што је приметио на Павлу, да му је метнуо црва у главу, а овај стане погледати и на лево и на десно, па ће на послетку рећи:

— Господин прота ваљ'да има разговора с попом. Нећу их сад ни бунити, него ћу сутра мало раније доћи.

— Само немој, да се задоцниш. А оно друго, гледај, како ћеш.

Павле Трбић збиља не уђе проти, већ се окрене кући, а путем је премишљао, како ће да доскочи томе подмуклом пријатељу, што се подигао, да њега иза бусије съаљује са туторства.

Сутра дан је био некви светачац, па ће поп Илија одслужити јутрењу и службу, а попа ће остати са протом код куће, да удешава, како ће да дође до траве у гробљу? или правије рећи, — како би израдио, да прота намести његовог којег човека место Павла Трбића за тутора, јер му је овај изишао већ на врх главе.

По Павла никад боље, него баш то, што поп Илија служи. После службе га дочека, па ће се по дуже разговарати с њиме, најпре о свачему, а после о туторству. На крају разговора уручи поп Илији пет жутих дуката, са молбом, да их преда проти, а уз то и да рекне коју добру за њега.

Док је поп Илија био у цркви, дотле се и попа и попадија тужише проти на тутора, како им свакојаке пакости чини. Није другачије, него се тај човек баш мора сметути са туторства.

— Шта мислите, пречестњејши господине, ја стојим, па гледим, где жене чупају кудељу, а он иде на њиву. Прошао, није било ни двадесет корачаји, крај мене, па ни да ми је бога назвао. Замислио се, бајаги, па ме није смотрио. Јесте л' то видели?

То је била пошина најтежа оптужба на Павла Трбића.

До ужине су прегледани и у реду нађени црквени рачуни, Павле Трбић је постављен опет за тутора, а прота и поп Илија одпутоваше у најближе село на ужину.

Попови и пошини разлози скупа нису толико важили, колико они, што их је поп-Илија после цркве поднео проти од стране Павла Трбића.

(Наставиће се.)

МУХАМЕДОВ ПОЈ.

(ГЕТЕ.)

Гле из стене извора,
Весела,
К'о звездани сјај;
Над облацима
Пйтаху му младост
Добри дуси
У џбуну међ гребених.

Момачки
Из облака игра
На мраморску стену доле,
Кличућ' опет
Небу горе.

Кроз провалије
Јури за шареним шљунком
И са раном одважношћу
Све изворе собом дева,
Браћу сву.

У долини сад се ствара
Цвеће под кораком му,
А ливада
Жива му од даха.

Мрачан дô не држи њега,
Нити цвеће,
Што му ноге омотава,
Што му ласка слатким гледом:
Ток му тежи за равницом,
Вијући се тамо-амо.

Потоци се пригрљују
Дружевно. А сада ступа
У равницу сребрнкасто,
Равница се дичи њиме;
Онда реке из равнице,
И потоци са брегова
Кличу му и вичу: брате!

Брате, води браћу собом,
Собом твоме старом баби,
Океану вечитом,
Раширеним што рукама
Чека нас,
Што се, ах! бадава шире
Да нас жељне загрле;
Та нас ждере у пустињи
Лаком песак; сунце с виса
Крв нам сиса; а брежуљак
У бару нас шири! Брате,
Води браћу из равнице,
Води браћу са брегова
Собом баби своме сад!

Ход'те сви! —
Сад тек бујн
Красније; цело племе
Држи кнеза високо!

И у слави својој даљој
Име даје земљама, а градови
Ничу му под ногама.

Незадржно бруји даље,
И оставља сјајне куле,
Мрамор-здања, све што створи
Богатство му, за собом.

Кедар-куће носи цин
На плећима; широм лете
Шумно му над главом свуд
Тисућ застава кроз зрак,
Славе му сведоци.

Тако носи своју браћу,
Своја блага, своју децу
Родитељу, што их чека,
Кличући на недра му.

— в

СПЕРАТА.

(ИЗ ГЕТЕВЉЕВОГ „WILHELM MEISTERS LEHRJAHRE“.)

Ја сам баш прошао света, па опет морам рачунати мога оца у најчудније људе. Беше племенита срца и истинит; ума простран, а смемо рећи и велика; беше строг на самога себе; у свима његовим намерама огледала се нека неумитна доследност, у сваком послу његовом непрекидно, правилно поступање. У колико се за то дакле дало с њиме добро живети и радити, у толико опет баш ради истога тога није се знао наћи у свету јер захтеваше од државе, од својих суседа, од деце и чељади, да се владају по тим законима, што их је он себи прописао. Најправеднију своју жељу претеривао је својом строгошћу и никад није могао доћи да ужива, јер се ништа није испунило онако, како га је он замислио. Баш и у онај мах, кад је зидао палату, градио врт, стекао велики нов спахилук у најлепшем пределу, видео сам на њему да му збиљски тишти душу уверење, е га је судбина проклела, да прегорева и трпи. Са светом владаше се веома достојанствено; ако се шалио, показивао је само силу својега ума; не могаше поднети, да га ко куди и ја га видех само један пут у своме веку са свим као ван свести, што је чуо, да се с подсмехом говори о неком његовом послу. У истом том духу располагао је и својом децом и својим имањем. Најстарија ми брата образоваше за човека, који се имао надати великом богатству. Ја сам био опредељен за свештенство, а најмлађи ми брат за војника. Ја бејах живахан, огњевит, вредан, окретан, вешт сваком телесном послу. Најмлађи као да је више нагињао некој сањарији и тишини, наукама, музици и песништву. Тек након тешке борбе, тек пошто се са свим уверио, да је немогуће, попусти отац и то против своје воље, да се смемо мењати својим позивима, па ма да је видео, да смо обојица задовољени, опет му то није годило те увек увераваше, да то никако не иде на добро. Што је више старио, више се клонио од свега друштва. Најпосле живљаше готово са свим сам. Само неки стари му пријатељ, што је служио под Немцима за рата обудовио те са собом довео ћерку од својих десетак година, беше му од тада једини друг. Исти купи красно добарце у сусеству, похађаше оца преко недеље у утврђене дане и часове, а каткад вођаше уза се и своју ћерку. Никада није оцу моме у наточ, те се он после навикне на њ са свим и трпеше око себе само њега. По смрти очиној да како да осетисмо, е се старац наш за њ добро постарао и да овај човек није у лудо провео своје време; ширио је своја добра; кћи му се могла надати лепоме миразу. Девојче дорасте и беше особита лепота; мој старији брат шалио се често са мном, као да је ја запросим.

Зато време проводио је брат Августин своје године у манастиру у најчуднијем стању; предао се са свим уживању у неком светом сањарењу, оним у пола душевним у пола физичким осећајима, што су га за мало дизали у треће небо, да га одмах за тим сурвају у бездну немоћи и пуста јада. За очина живота не беше ни мислити на каку промену,

а и шта је било жељети и предлагати? По очиној смрти похађаше нас често. Стање његово, које из најпре задаваше јада, пође мало по мало са свим на боље, јер разум овлада. Али што се с тога извесније могао надати потпуном задовољству и исцељењу, то је жешће искао од нас, да га решимо његових завета; могаше на њему видети е је намерио на Сперату, нашу сусеткињу.

Мој најстарији брат поднео је сувише са очине строгости, а да га се не косне стање најмлађега. Говорасмо с породичким духовником, старим часним мужем, открисмо му двоструку намеру братовљеву и умолисмо га, да он ту ствар заподене и потпомогне. Против својега обичаја заустезаше духовник, а кад нас најзад наш брат окупи и ми му ту ствар усрдније препоручисмо не имаде куда те нам мораде открити ту чудну повест.

Сперата беше наша сестра, и то и по оцу и по мајци; љубав и похота свладаше човека још једном у старијим годинама, у којима то право супруга обично од себе малакше; таком истом случају, који се десио мало пре тога у околини, подсмеваше се свет, а мој отац, да се и с њим не титрају закључи исто брижљиво прикрити тај позни али законити пород љубави као што се то обично чини иначе с прераним случајним плодовима љубави. Наша се мати кришом породи, дете даду на село, а онај стари пријатељ, који уз духовника једини беше, што знаше за ту тајну, ласно се приволе, да дете изда за своју кћер. Само духовник уговори, сме издати тајну у најгорем случају. Отац је умрьо, а убаво девојче живљаше под надзором неке старице; ми смо знали, да се наш брат певањем и свирком упознао у њеној кући, па како сада на нас наваљиваше, да га решимо његових старих окова да у нову свезу ступи, беше нужне што пре упознати га с опасношћу, у коју је наго.

Погледи нас узвереним презирућим оком. „Задржите своје лажне бајке“, повикаће, „за децу и лаковерне људе; мени Сперате нећете очупати од срца, она је моја. Опореците боље одмах вашу ужасну авет, што би ме само заман плашила. Сперата није моја сестра, она је моја жена!“ — Раздрагано причаше нам, како га је ово анђелско девојче увело из заблуде, што га неприродно делише од људи, у истинити живот, како им се душе слагаше исто као и грла и како је благосиљао све своје јаде и заблуде, јер га донде уздржаше од свих женскиња, па се сада може са свим предати најљубазнијој девојци. Ужас нас спопаде са тога гласа, тишташе нас његово стање, незнадосмо помоћи а он нас увераваше жестоко, да Сперата носи под срцем од њега залогу. Наш духовник чињаше све, што му је налагала дужност, ал тиме је зло све више расло. Брат је тумачио одношаје природе и вере, првих права и грађанских закона. Као да му не беше ништа свето до љубави Сператине као да му не беше ништа достојно до имена очина и женина. „Само то је по природи“ повикаће, „све је друго самовоља и назор. Не беше ли честитих народа што одобраваху брак са сестром? Не призивајте ваше богове, никад вам несу на језику до онда кад хоћете да нас залудите, да нас заведете с природна пута и да мучном силом претурите најплеменитије нагоне у злочин. На највеће душевне заблуде на најгаднију телесну злоупотребу нагањате ви јадне жртве, што их живе закопавате.“

„Мени је говорити јер сам патио као нико од најслађе, највише бујне сањарије па до ужасних пустолина немоћи, празнине, уништења и очајања, од најузвишеније слутње на надземаљске створове па до најпотпуније невере, до сумње у самога себе. Сав тај грозни талог путира, што је изнајпре мамио, испио сам па ми беше све до у душу отровано. А сада када ме је блага природа исцелила својим највећим даром — љубављу — кад сам на грудима анђелска девојчета с нова осетио, да из тог живог слоја треба да постане и да се на нас осмехне треће, сада стичете пламове вашега пакла, вашега огња очишћења што могу да сажегу само болесну машту па њима претити правом, вечном уживању чисте љубави! Нађите се с нама под оним кипресама, што им сетни врхови небу гледе, походите нас крај оних редова, где уз нас цвати лимун и наранџа, где нам красуљка мирта свој нежни цветак круни, па се онда усудите, плашити нас вашим суморним тавним мрежама, што су их људи плели!“

Тако се дуго времена јогунасто држао своје невере, па најпосле кад смо му истину заклетвом засведочили а и духовник га уверавао, опет се тиме не даде смести него ће још повикати: „Не питајте одјек ваших манастирских зидина ни ваш плесниви пергаменат, ни ваше недотупавне самовоље и уредбе! Питајте природу и срце своје, она ће вас поучити, од чега ваља да се ужаснете, она ће строго прстом показати, што вечно и свакако проклиње. Погледајте љиљан не тера ли муж и жена на истој петељци? Не спаја ли их обоје цвет, што их је обоје и породио, па није ли љиљан слика невиности а плодан његов спој брата и сеје? Кад се природа од чега гнуша, она каже, разговетно каже; створ што не би требао да је на свету, не може постати; створ, који криво живи рано угине. Јаловост, јадан живот, прерано опадање, то су клетве њене, то су знаци строгости њене. Она

казни само непосредним последицама. Ето погледајте око себе, па што је забрањено, што је проклето, пашће вам у очи. У тишини манастирској ка и у жагору светском хиљаду је дела освећених и штованих, на којима је клетва њена. На угодну беспослицу ка и на претерано напрезање, на самовољу и изобиље ка и на нужду и оскудицу гледи жалосним оком; она позива умерености; истинити су сви њени одношаји а благо сва њена дејства. Ко је трпео као ја има права бити слободан. Сперата је моја; само ће ми је смрт отети. Како је могу узети? Како ћу моћи бити сретан? То вам је брига! Сада одмах идем њој, да се више с њоме не растанем.

Хтеде лаћи, да к њој пређе; ми га задржасмо и мољасмо, да не учини корака. који би могао имати најужаснијих последица. Нека промисли, да није у слободном свету својих мисли и престава, него под уставом, што су му закони и одношаји примили снагу којег природног закона. Морасмо духовнику обећати да брата нећемо пуштати из очију, а из двора баш никако. Духовник оде и обећа, да ће за који дан опет доћи. Чему смо се надали, оно и стиже: разум је брата нашега укрепио; али срце му беше меко; стари утисци вере опет уживе, те га зачеше морити најужаснијом сумњом. Тако је провео два ужасна дана и две ноћи; духовник му опет притече; заман! Неспутани слободан разум праштао му је; његов осећај, његова вера, сви обични појмови прогласише га за злочинца.

(Свршиће се.)

ХУМОР У ПОЕЗИЈИ З-J. JОВАНОВИЋА.

(Наставак.)

Као сваки свестан човек, који добро зна, шта хоће и своја својства добро мери, пре него што се упушта на широко море јавности — тако је и Змај-Јован Јовановић јасно и опредељено истакао своје намере и свој правац, кад је у „Легитимационој карти“ разложио, шта хоће. Он хоће да се шали а не да заједа и да се руга. И као год што је с генијалним полетом спевао својства и врлине песме у свој „Песми о песми“, тако је исто спевао „Легитимациону карту“, коју бисмо и „Песму о шали“ могли назвати.

У тој је песми тачно определио *врсту* свог хумора: шалу, дакле онај ведри хумор, који нагласисмо већ.

Ти се мршти, наш мргуде —
Али смеј је баш за људе;
Смејањем се људи ресе,
Животиња не смеје се.
Сове, вране, жабе, јарци,
Коњи, воли и магарци
Могу ласно смешни стати,
Ал с' не знају насмејати.
. . . .
Нека псује, ко би псово,
Смејање је човеково.
Смејање је право наше.

Па како после вели:

Где је шале, нема плача,
Шала крепи, шала јача,
Шала буди, шала спаја,
Измирује, па осваја.
. . . .
Уме шала бити смела,
Зна имати и начела;
Подиже се лака шала,
И на висе од морала;
Отуд сеје клице стварне,
Без придике сухопарне.

Шала хлади, шала греје,
Разведри те и насмеје,
Муку згњечи, бригу свали,
Одмори те и разгали.
Од ње беже хладне змије,
Србин никад без ње није.
Њом је до сад јаде скид'о,
Њом је многе ране вид'о.
. . . .
Није шала ни без бола . . .

*

Ох, ала је лако коментирати Змај-Јовановића! Та свака песма његова, тужна, озбиљна, љубавна, дечија и шаљива, утиче *непосредно* на читаоца. Свака песма његова нађе одмах свој сродни кутић у читаочевој души — е мислиш, проговорио је у твоје име, е мислиш, и сам би тако само могао рећи. Све је казао, што би казао и ти, па још и више, јер при читању његових песама наиђеш тек на струну у својој души, која је све дотле мировала, и тек онда одјекнула, кад је Змај погодио њу. Ти ниси ни знао, да је у теби та струна; али, гле! *он* је знао, *он* је њу згодио и зата-

ласао, и ти му благодариш, што ти је отворио очи, те си тако и себе самог боље упознао. И у том баш лежи тајна песникова. Неизмерно богатство његових осећаја, његових мисли као да је скрило у себе све осећаје, све мисли целог човечанства, и он само захвата у ту ризницу и износи ти пред очи оно, што је таман за тебе.....

За то нам песници и изгледају као виша створења, јер су им речи права откривења. Што *ти* не знаш, *он* зна; што *ти* и не слутиш, *он* слути; што *ти* и не замишљаш, *он* замишља; што *ти* не осећаш, *он* осећа. Он гледи чистим оком око себе, док је твоје замућено и ограничено; будућност му је књига отворена, теби је пак загонетка; та песници у светом писму зову се — пророци.

И као што је у збиљи, тако је и у шали. Такав је Змај-Јован Јовановић свуд, непосредан, неодољив, од елементарног утицаја, јер те задобија на мах и то свег, какав си, и душом и телом. Не мораш се мучити и разбијати главу, да му разумеш коју реч или да му схватих који смисао — у Аполонској наготи и лепоти приказује се он, свагда какав је. И ти, читајући му песме, дижеш се у његове висине, у идеални свет, или пловиш по ведром небу његовог хумора, или се спушташ у дубљине његовог, ах! та свечовечанског бола.

Јеси ли се кад год посматрао, кад си му читао песме? Погледај се, па ћеш наћи, како те је освојио и задобио те ћеш рећи: Јединствен је Змај-Јован Јовановић!

*

Свет те гурка, свет те кињи,
Свет те мучи, свет те врећа —
Ко ти може замерити,
Кад окренеш свету леђа!
. . . .
Јест, терети кад те скуче,
На душу ти падне тмина —
Ти отиди у манастир,
— Па се напи добра вина!

Да ведрог хумора! Шта хоће да каже? Да се, уморен од светске борбе, повучеш у манастир и да се — напијеш доброг вина. Не да останеш тамо, аја! не, да се одречеш света, аја! Већ да цео свет са смејом на уснама посматраш, да му се у брк смејеш, и ако ти је баш тужно а оно ено Баховог дара, тај ће те разведрити. Манастир? Којешта! Вино весели срце човеково а „смејање је право наше.“ —

Па онда „Песма, скрпљена из пословица . . .“ како је пуна и шале и збиље; али на жалост не да нам се, да је изнесемо сву. Ено је на страни 535. у „Певанији“. Па „Поета и месец“ па „Не би с горег било“:

Да сам богат дао би му,
Какву помоћ малу,
Ал’ сиромах, као што сам,
Ударим у шалу.

Па шта је било с тужним Радом, који је „и жедан и гладан“? Кад му је рекао, да му жели деце, кћери удоваче, па да једну уда за месара, другу за пекара, трећу за трафикаша, а четврту за бирташа:

То је била шала,
Али не погреши,
Јер се Рада разведри,
Брк му се насмеши.

Ево, то је шала, умиљата, ведра, као што је ведро небо и ведра душа.

„Поп и врана“ је тако исто пуна хумора, красног, слатког хумора — та која му песма није!

Ова песма за вас, људе,
Само мало шале има;
Ал’ за вране наук носи:
Да с’ не шале с поповима.

Слично „нравоученије“ пружа нам песма „Из бољих времена“, у којој је реч о неком браца-Ники, који се у Сентомашу частио, пио вина „мало ј’ рећи, петнајст чаша“ а вечерао „само једно јајце мало“ па кад се сутра дан пробудио и глава му бучи а он:

Ал’ тако ми виших сила,
И тако ми неба, раја,
Кунем вам се, браћо мила,
Никад више јести — јаја!

Као да му је ровито јаје криво, што је мамуран. Али, мудар, није хтео да каже, да неће никад пити вина.

*

„Баба Љуба“, па „Ах, њој“ — песма хладној фуруни, „Спасење“, „Сад разумем“, „Чујмо“ „чича Мија“ све су то шале од прве сорте. Морали бисмо исписати све, кад бисмо хтели да их достојно прикажемо; али то већ не иде, одвело би нас у недоглед, ма да бисмо радо чинили.

Имамо још доста да прикажемо. Где су још „Стармали“ и „Невен“?

Споменућемо песму „Збогом!“ У њојзи се огледа оно:

Није песма ни без бола,
У њој само јади нѣме,

Да не продру гласи мола
У неместо, у невреме,
Она крпи ране, крпи —
Да се живот лакше трпи.

Дакле бол у шали. То је та песма, „1879. кад је мислио „Стармали“ да ће морати престати“.

Уметност је то, знати се шалити онда, кад човеку није до шале; није чудо, ако се малко и проспе жуч — та песник зна, да није са његове кривице дошло до мутног тренутка.

Но та песма, ако и изгледа, да ће бити плоча, којом покрива песник свој хумор, она је у једно и наговештај рујној зори:

Запита ли врабац с крова:
„А куд оде чика Јова?“
Песмо наша, ти му реци:
„Чика Јова от'ш'о деци.“

Онда се Змај-Јовановић решио, да издаје „Невена.“

Али не буде са свим тако. — „Стармали“ није престао, он живи још и данас, ако га је и напустио највернији му сараденик, Абуказем.

*

Змај-Јовановићева вечита добра воља, његов хумор, који је свагда „на пикету“, и унутрашњи му нагон, да саопшти свету љубазна чеда своје богате хумористичке жице — све је то њега натеривало, да има свој орган, у ком може слободно да размахује крила своја. Тако су постали наши најбољи шаљиви листови: „Комарац“, „Змај“, „Жижа“, листак у „Илустрованој ратној кроници“, „Стармали“ и календари „Приклапало“ и „Жижан“.

Велики део хумористичких песама његових, који су у тим листовима угледала света, штампан је у „Певанији“; али од 1882, кад су „Певанија“ изашла целокупна, постао је „Стармали“ разница његових песама, „Стармали“ и „Невен“.

У „Стармалом“ се Змај-Јовановић ретко потписивао пуним именом, или бар почетним словима, па опет је познао одмах сваки, који се иоле разазнавао у начину његовог певања. „Мир“, „Бабин савет“, „Божићни ораси“, „Песма оном алоју...“ „Овако *му* пева...“ „Позорје из најновије жалосне игре? „Црвена јаја“, „Дујет“ „У своју обрану“, „Искушење“, „Рефлексије“, „Световска“, „Дујелска мегодија“, „Реглама“, и још безброј ситних и крунних песама. Ту долазе још многи чланци у прози, „Пуслице“, „Ћира и Спира“ који већ не спадају у нашу тему.

(Наставиће се.)

СЛИКЕ ИЗ НОВИЈЕ ИТАЛИЈАНСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ.

III.

У свом задњем писму представио сам вам једног умишљеног покојника; данас ћу да вам коју прозборим о једном пјеснику, којега збиља више није: хоћу да речем о Емилу Праги. Емил Прага, обзиром на доба живота, спада међу врснике дра Гверинија, али је он у ствари његов претеча, као што је претеча читаве реалистичке школе. Њега нестаде, може се казати, баш у очи изласка Стекетијеве Посмрчади, и то у цвијету младости, у 35. години живота. Прагина Муза, која не бијаше у сродству ни са којим од виших италијанских пјесника, појави се у највећем јеку романтицизма и Манзонијеве славе, кад се оно већина италијанских писаца по Манзонију калупила, у његово се име клела и слијепо његовијем трагом ишла, не само у погледу мисли и осјећајâ, него чак и у погледу метара. Млади пјесник отпоче свој књижевни рад изјавом да мрзи „il mestiere d' imitar Manzoni“ (занат онијех те Манзонија имитирају), а то не из каква јогунлука прама врлом ауктору Петог маја, него с тога што он бијаше по својој нарави противан свакоме начелу a priori, и што он сматраше поезију надасве као неку погођену свијест сама себе и обима у ком се човјек налази. И у истину, Прага се није никад истицао ни као поборник искључива реализма, ни као свештеник искључива идеализма, он је просто пјевао „здушно“, што управ сачињава неку равнотежну смјесу једнога и другога.

„На образу руменила лажног
Ја не трпим, ни застртих мисли;
Пјевам пјесму посве сиромашну,
Ама пјевам здушно!“

Али занешене присташе Манзонијева романтицизма уписаше у гријех младоме пјеснику његову самосталну тежњу, и послуживши се једном фразом тада у обичају код нападача Рихарда Вагнера, прозваше га пјесником будућности. Прага не хтједе да се упушта, попут Гверинија, са својијем нападачима у препирке, с узрока што њему не бијаше до тога да устаје на обрану никакве књижевне школе. Њему се учини згодније одговарати на изази-

вања новијем плодовима своје фантазије, и збиља двије године пошто му угледаше свијета прве пјесме, издаде он своје Полутаме (Penombre), нову збирку лиричних саставака, која му брзо разгласи име широм полуострва, као оно младе домаће славе. Ове су пјесме права побједа вјештачке природности, побједа добро схваћеног реализма: пјесник се одрекао идеалистичних маштанија, али му у сваком стиху провија нека љупка идеалност, која потјече од самог предмета. Прага је, као код нас Ђура Јакшић, у првој младости учио сликарство, које кашње прегори пјесништву. Отуда несташна љепота његовијех строфа, које често не одговарају строгим правилима прозодије (његова ћуд не могаше да им се прилагоди), али су ипак карактеристичне са неког логичног склада између његове оригиналне природе и дотичног пјесничког облика. Мени се, читајући Прагу, чини да читам каквог талијанског Хајне-а. Колико ведрих и најивних мисли, и чудних ли душевних доскочица а да нам својом вјештачком кичицом сазда све што му у очи пада! Уз-а-њ чељаде час дршће, час плаче, час пуца од смијеха, час проклиње а час благосивље. Његове старице, његово цвијеће, његове госпође, његова дјечица, његови заходи, његове зебње, налазе у нама жива одјека; сви смо такова шта зазрјели, ама не знали изразити.

Ове Полутаме, премда сачињене из разнијех саставака, представљају вјештом оку ипак неку органичну цјелину, као да су поједине пјесме тајнијем траком спојене. У њима као да пјесник пророчком рјечитошћу својијем врсницима вели: обазрите се унакрст око себе, сваки је појав у животу извор пјесми и попјевци; не лутајте кроз облаке тражећи надахнућа у тајанствености; досле је природа била занемарена; описујте јој дивоте, снаге и крјепости, описујте сами себе у овоме метежу малих и великих страсти, малих и великих лудорија и врлина. Тако ћете одати пошту здравој и великој умјетности, умјетности која нема друге сврхе до своје савршености.

И збиља на што пјеснику вјештина, већ да с њоме описује разна лица своје нарави, без икаква плана, не обазирућ се него на унутрашњи нагон и пружајући тако свијету искрени устрижак човјечанства? Прага је увјерен да умјетност не смије постати ропкиња ни вјере ни политике. јер је она самој себи сврха, као год и васиона; и зато нам час описује предјелне љепоте родног му мјестанца, а час подиже химну мјесецу; час се интересује за судбину сиромашног ковача и жали „што није дјевојка, да своје лице на оним племенитим грудима измрчи“, а час се заноси за снијегом што но зими стабла прекрива Ко ће да његову машту обузда? Прошла је зима: пјесник стао опет пољем лутати, и бесвјесно пао пред кућу старог, давно упокојеног жупника, с којим је дјетињство провео; и одма му се предочује стари свештеник гдје оком прати сликарске покушаје неуспјелог живописца; чује га још како весело поје (успркос папи) на дан италијаиског устава:

„Премда не љубим попове, лијепо ми око сузи, — промишљајући на оног старца, — који живљаше о еванђељу; – мирна и блажена душа одлеће махом — да се одмори у рају, — а бискуп се бајаги изрази да је пропао — с тога што у цркви појаше на дан Устава.“

Споменуо сам на више Ђуру Јакшића. Еле Прага — који је с њиме и на умном пољу у некоме сродству био — наличи много, што се судбине тиче, оном нашем патнику, који је у животу много страдао од зле среће, али још више од опакијех људи Пошто добро познаваше наклоности своје публике, издајући другу књигу својијех пјесама, написа јој Прага на глави овај сјетни натпис: Nos canimus surdis (ми пјевамо глухијема). То бјеше варница, која зажди лагум. Слијепи обожаватељи романтичних традиција насрнуше на њ као бијесна штенад, предбацујућ му баналност предмета̑, којима се бављаше, и једноставност језика (сјећате ли се Саве Текелије који предбациваше Вуку Караџићу језик „говедарскіи“?!) у његовим пјесмама, што сасвијем противно бјеше усвојеним канонима њиховог литерарног законика. За њима се поведе и глупа свјетина, која стаде пјесника по прсту казивати. Заведена фукара заборави, при тобожњим манама, и што у Прагиним пјесмама бијаше најидеалнијег, заборави Химну дјетешцу, онај пјеснички алем, штоно одише онијем тајнијем чаром, оном благом њежношћу, којим су задахнуте само неке младеначке пјесме патетичног Ламартина.

Ој ви сви, оци и матере, који данимице милујете рујне главице ваше миле дјечице; ви, који знате што је родитељско срце, послушајте ове стихове одушевљеног пјесника, којему се придао синак:

„Он раствори онај дан своје прозоре, — погледа у небеса и благодари плаветнилу; — насмијеши се

цвијећу — и рече ваздуху: ала слатка мрмошења! — А ластама рече: здраво, — путницима: Бог вам у помоћи!

„И споменувши Бога, обузе га висока — стрâва, те из збуњене душе — ускликну: Ој Господе, Јехова, Превишњи! — Благо томе ко на земљи живи!

. . . .

„Затим рече сам себи: Душо моја — срчи амброзију запјеханих пљућа: — устостручи љубавне моћи, — разлиј се, душо моја, разлиј се у пјесми! — Родило се мило чедо, — ружичасто, живахно, чило и убаво.

„Родило се чедо, давно жуђени — Месија умилне колибе: — ено га на, мирна у колијевци, — на њему је већем кошуљица, — кошуљица бијела — извезена с десна и с лијева.

„Ено га на; на блиједом његовом лицу — сањао сам већ све небеске снове; — сада вјерујем у анђеле, у анђелке — овјенчане плавијем крунама; — збогом књиге! — Схватио сам свијет у један час.

„Схватио сам свијет! Не тражите — попу, филозофу тајне; — вапај милог чеда, ето вјере — ето тајне људскијех удеса! — Збогом сумње! Збогом снови! — Видим, чујем и благосивљем Бога.“

Хтио бих вам превести, да није одвећ дуга, сву ову „Химну дјетешцу“, јер бисте јој само тако могли разабрати необичне љепоте. Но, уздам се да ће вам овај одломак открити ако ће и површину оне њежне душе, кадре сличнијех полета. Права пјесничка нарав, Прага осјећаше у свом срцу дубоки одјек спољашњих утицаја; непријатељ сваке мржње, наклон по својој ћуди пријазним чуствима, хотимична сатира није никада из његова пера потекла; ама свеђ била изазвана. А кад му људска злоба и неприлике живота сасвијем душу растроваше, ни тада се његова срџба не изли на поједина лица. Пјесник саже главу над својом тугом и сјетно запјева:

„Сам Бог знаде јесам ли чувао — бисер-зрнце, моју тужну младост; — јесам ли јој сјајно лице окаљао — на трудноме путу.

„Сам бог знаде јесам ли чувао од свјетских порока моју душу. — Чекао сам увијек ону утвару бајну, — која никад не дође.

„И пошто се блато пење попут облака, — попут тамјана и побожне молитве, — оно ми скоро захвати бијело лице...

„И блажена чистоћа срца, — и тврда вјера, и блага надежда, — и дјевствени жар младачког ума, — све оде без трага!“

Драгоцјена исповијест, која нам открива значај и душу пјесникову! Има људи који су кадри пропутовати кроз блато људскијех страсти и опачина, и изнијети душу неоскрвњену; али су то људи обични, који пролазе хитно кроза свијет, очима упртијем у своју личну цијељ, и необазируһ се на околостојећу вреву мисли и афеката. Ама пјесник не може да их равнодушно мимоиђе, и од тога часа почимље његова тешка задаћа: да нам саздаје сузе и осмијехе свију ствари.

Одвећ бих одуљио, кад би вам стао приповиједати јаде и невоље, које сиромашног Прагу снађоше у пошљедње три-четири године његова живота; године љуте разочараности и одатле потјечућих погрјешака, које пружише његовијем душманима згодну прилику, да га свијету прикажу као човјека огрезнута у ниском блудилу и свакојзи злоћи.

У ствари, сви се његови гријеси састојаху у томе, што се бијаше (еј судбо клета!) одао пићу, да при пуној чаши заборави своје витешке невоље!

Емил Прага спадаше у онај тијесни круг пјесника, који се могу сматрати искључивим продуктом нашега доба, а тешко да бисмо у појединим књижевностима више од једнога нашли. Такове бих ја пјеснике радо назвао Светијем Августинима*) лиричне поезије. По мом мњењу, Французи немају него Миржера, а Нијемци него Хајне-а. Јесу ли вам познате „Зимње Ноћи“ (Les nuits d'hiver)? Сјећа те ли се Хајнеове „Пјесмарице“ (Buch der Lieder)? Те мале пјесмице нијесу друго већ откуцаји заљубљеног срца. У њима су пјесникове сузе и осмјеси у непрестаном контрасту. Његовом посматрачком оку не украде се никаква ствар. А при том чудне искрености! Све што је ауктор осјетио и уочио, представља нам са највећом вјерношћу, баш као да се догађаји пред нама још једном понављају, те нам се чини као да његове осјећаје у онај час и ми осјећамо. Сваку ствар, па и најмању ситницу у стању је тако нацртати, као да је највјештија кичица сликарева пред нама насликала.

Ми Срби, који смо у лирској поезији прилично богати, не бисмо ипак знали супротставити ништа слична другијем народима. Једва ако погдјекоји слични звук одјекује у Змајевим „Ђулићима“ и у некијем пјесмицама Ђуре Јакшића. А то се можда тијем тумачи, што су код нас лирски пјесници још одвећ забав-

*) Свети је Августин на гласу са својих „Исповиједи.“

љени опћијем мислима и осјећајима, те им не остаје времена да се сасвим субјективишу и посвете анализи сопственог срца. Можда ће се, напретком културе, појавити и код нас какав Прага. Међутијем, камо среће, да га можемо стећи и у пријеводу!

Марко Цар.

КЊИЖЕВНОСТ.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

БИБЛИОТЕКА ОДАБРАНИХ РОМАНА. *Јогуница,* написао *Жорж Оне; Кумјасинови,* написао *Анри Гревил* и *Делија Девојка,* написао *Лудовик Алеви.* Превео *Бранко Мушицки.* У Новоме Саду, издање и штампа *А. Пајевића.* 1885.

Пред нама леже пет свезака тог новог подузећа штампарије А. Пајевића, и то у врло укусном издању, на лепој хартији и с врло лепим, читким словима. На први поглед морају већ задобити читалачку публику, и по спољашњем изгледу, и по именима писаца, и по имену преводиоца. Сва три француска писца заузимају угледан положај и књижевности свога народа, Оне још најугледнији. Што је тако на јуриш освојио такав положај себи, лежи у том, што се француској публици мало додијали Золини романи, не с тога, што можда не стоје на висини свог позива, већ што та публика тражи све ново и ново. А Оне је у реалистички правац свог писања уплео и доста идеализма, поглавито пак психологије.

Анри Гревил стоји већ на нижем степену; он, т. ј. она као да би хтела да уплете и мало „срцепарућег“ у своја дела, а то све на широко и на дугачко, и по овом роману судећи, макар се и понављала.

Алеви јесте писац фине сорте; али да се на њега могу односити речи преводиочеве „што Французи могу, не може ни један други народ“, сумњамо, кад се сетимо само Тургењева, Достојевског, Толстоја, Брет Харта, Павла Лајза и норвешког писца Хенрика Ибсена. Могу и други народи, могу; само им ми не познајемо писце као што треба.

Што се тиче „Библиотеке одабраних романа“ имамо да замеримо две ствари. Прво, преводилац је самовласно дао романима друге наслове, него што их је дао сам писац; он је до душе у предговору хтео то да оправда, али се опет за то не да оправдати. Свако је књижевно дело у првом реду својина пишчева, и ако је Оне нашао за добро, да свој роман назове „Власник рударнички“ а Алеви пак свој роман „Поп Коста“ — онда се требао и преводилац строго држати њих. Друго је што замерамо, да је Бранко Мушицки у опште превео Алевијев роман, кад је тај већ у нас преведен, и то са свим лепо, од Ђорђа С. Симића а под правим насловом, „Поп Коста“. Но, можда Мушицки није то знао, и ми сами смо тог мњења а опет нам је жао, што се о једну ствар трошиле две снаге.

Но те замерке тичу се само спољашности романа и никако не мисле да утичу у само начело превађања. А то се на овом месту само похвалити може. Већ избор романа је такав, да заслужује свако признање; њих може читати и старица и „виша девојка“ ако их и неће са свим разумети. У осталом, романи се и не пишу за њих, већ за одрасли свет, који је са собом на чисто, као што је то већ Лесинг у својој песми „Für wen ich singe“ јасно обележио. А да се Лесинг разумевао у књижевности, о том ваљда неће посумњати нико!

Што се тиче преводиоца пак, то знамо сви, да језиком влада, као мало ко у нас. Његове преводе читати, заиста је и пријатно и поучно.

Сећам се, да је Павле Линдау једном приликом рекао, да се од преводиоца бар то искати може, да зна бар један језик добро; или онај, са који преводи, или онај, на који преводи. За Бранка Мушицког стоји, да зна српски и ми видимо на свакој страни, како иде за тим, да што „српскије“ изнесе пишчеву мисао пред наш свет, да не морамо ловити по ваздуху опсену неку: пишчеву мисао сакато преведену. Мушицки је Миклошићев ђак, а то је доста.

Да богме, да се не можемо упустити у потању оцену тих романа, не само, што би нас то и сувише далеко одвело, него што то и не спада у задатак нашег листа. Доста је, да кажемо да су романи заиста добри, и да се могу препоручити свакому и свакој. Из њих учимо друштвено-културно стање Француза и Руса, до душе, само у „вишим слојевима“; али — не знамо ми ни како је тамо, те није згорег дознати и то.

Поново препоручујемо „Библиотеку одабраних романа“, тим већма, што јој је цена малена према оном, што се публици пружа.

М. С—ћ.

ЛИСТАК.

СЛАВА.

ЦРТА ИЗ ПЕТРОГРАДА.

ОД МИЛАНА С. ЂУРИЧИЋА.

Ја се задовољавам тиме, што ви знате да је слава — слава.

Ал' славити славу у Београду то је цео кулук! Читајте само новине у очи каквог свеца па ћете видети, колико се дичних Срба одричу свог крсног имена.

Друга је ствар слава у Шумадији! А нема веће славе од оне, коју Срби у туђини славе.

У Петрограду било је нас десетак Срба. Сви смо били сиромаси, од стипендије није се могло живети, а зарадити на страни тешко је било. Ал' ипак сви смо били са својим стањем задовољни па по неки пут и весели. Само млад човек пун енергије и лепих нада, пун снова о будућности, могао је тај горак живот поднети — па ипак да по неки пут буде весео.

Тешко је, брале, самохраноме
поштеним трудом слабом грбином
у туђем свету пута крчити,
да будућности плода уабере
а да у борби духом не клоне.
Трњем му сваки корак обасут,
бора не с'лави с' лика суморног,
а капља зноја с' чела уморног,
што му свагдашњи хлебац натапа
често је горка к'о чемерика.

Млого је било горких дана, ал' нека су прости — ђачке су муке слатке муке, но тек онда, пошто се преживе!

Осим нас ђака било је у Петрограду увек још по неколико Срба, које би могли руским изразом назвати „птицама небесним", јер за њих нико није знао: ни кад су дошли, ни од куд су дошли, ни како живе, ни шта раде. Они су били увек боље одевени од нас, имали су увек више новаца од нас и у свакој прилици нудили су се, да нас часте.

Тешко је то стање, кад доживиш, да ти свака вуцибатина може да буде покровитељ.

Ал' нисмо ми њихову част примали за то што смо били сиромаси. Сиромах човек, који поштеним трудом себи будућност крчи, има више гордости, но ма какав богаташ. Ми смо те „птице небесне" примали по неки пут у своје друштво само за то, што су они Срби, а Србину је сваки Србин у туђини брат.

Једна таква „птица небесна", која се издавала за српског поручика, а био је у ствари каплар, и звао се Стеван — позове нас на светог Јована 1881. год. на славу.

Стан му је био тако мали, да се човек није могао три пут окренути, а да не лупи у зид, па с' тога је своју славу приредио у једној од бољих петроградских гостиона.

На позив сви смо дошли. Из духовне академије дошао сам ја и један мој друг Херцеговац; дошао је један Србин са университета, један из медицинске академије, један техничар, још две три „птице небесне" и један Србин „прапоршчик." Шта је то прапоршчик, то вам ја не могу тачно да одредим — то је чин официрски између наредника и потпоручика; Руси за њих кажу „курицање птица и прапоршчикње офицер," т. ј. кокошка није птица а прапоршчик није официр, а у закону Петра великог има за њих овака наредба: „Кад се затеку на улици два-три прапоршчика, где се разговарају и договарају, да се растерају батинама" дакле као што видите прапоршчици нису баш тако велике зверке.

И тако ми смо се скупили на славу код брат-Стеве. У црном оделу с белом машлијом на врату он је изгледао прави свечар. Са сваким ко је дошао, љубио се руски „по пропису" т. ј. најпре у десни па онда у леви образ па онда у уста. А лице му је сијало као у богатог домаћина, који је све бриге пребринуо па сада славу слави и Господу благодари за сва блага, којима га је обдарио овога света.

Било је ту на слави још неколико Руса, који су позвати били као почасни гости, тако рећи. Они су гледали, како нас Стева братски и уједно достојанствено прима и нису могли, да довољно нахвале тај српски обичај.

Гостионичар је донео најпре вотке, ајвара, шунке, сира и друге закуске; све смо ми то брзо истребили уз искрену припомоћ браће Руса.

„Нека сад донесу рибе и пржена меса", предложи домаћин скромно.

„То је паметно! Ал' није у своје време", рече један православни Рус. „Вотка би се могла најпре репетирати!"

„Да се репетира!"

Скромност ми не допушта да говорим о томе, колико је пута вотка репетирана; довољно је то да смо ми отпочели певати руски, а Руси српски — и

на тај начин стекли смо брзо уверење, да смо Словени, да смо браћа по крви и језику.

Донесена је риба и печење, а за тим обично црно кавкаско вино. Но један од браће Руса, који је би пуковник и коме је то вино било и по квалитету рђаво и по недостатку у алкохолу слабо — затражи хереса.

„Нека донесу шампањског ако хоће ваше високоблагородије;“ рече свечар умиљато.

„А не, нећу! — Скупо је!“

„Та за бога, зашто нећете? Зар може бити што год скупо, кад Србин славу слави? Хоћете ли да донесе?“

„Ја волим херес“, рече Рус. И тако се херес донесе, а мој Херцеговац, који се у сред Мостара родио и тамо укус скупоцених вина изучавао, придружи се пуковнику па стане херес пити као воду.

Донашана је флаша за флашом. То је у осталом показало брзо свој резултат, јер после кратког времена, мој колега Херцеговац устане, да пије Стеви здравицу, и ми сви устанемо.

„Сретна ти слава, брат Стево! Да бог да још млого година овако и боље проводио; да бог да да се једном опаметиш и да почнеш да живиш, као што и сви поштени људи живе!“

„Да бог да!“ викнемо нас неколико. — Руси помисле, да је то неки усклик честитке и приђу па се пољубе са Стевом, а он да би томе придао већу важност, поклони се Херцеговцу, Херцеговац настави:

„Да си био хуља то сви знамо . . .“

„Что такое хуља?“ упита руски пуковник, који је са Херцеговцем херес пио.

„Старши брат“ објасни му Стева озбиљно.

„Дакле они вас уважавају као свог старијег брата?“

„Како не би“ рече Стева, и показа своју ћелаву главу.

Ми смо ћутали. Херцеговац настави здравицу: „Ал' сви се надамо, да ћеш ти све твоје грехе младости поправити и да ћемо се ми некад поносити, кад теби на славу дођемо — живео!“

Стева се са свима куцао, са свима се љубио и налазио се тако рећи у блаженом стању.

Донеше још вина, Стева се окрену келнеру и рече му: „Кад год видите празне флаше, напуните их!“

„Разумем!“

Настуни весеље и то не српско, но руско ђачко весеље, то јест сваки је за свој рачун певао, лупао, скакао и све радио, што год му је на памет пало.

Отпочну се опет здравице. Здравили су готово сви редом; ал' ја ћу да споменем само здравицу руског пуковника и то у српском преводу у кратко.

Он је отпочео овако:

„Мој драги колега Стева учинио ми је част и — позвао ме је на ово весеље. То ме је веома обрадовало а нарочито што се овде налазим у кругу младих Срба. Ја се надам, да ће они и мене примити за „своего хуљу.“ — Стева му се почне клањати и одобравати, а ми се сви једва уздржимо од смеха јер је сиромах пуковник примио за готово — Стевино објашњење, да је хуља старији брат.

— „Ја желим моме колеги“ настави пуковник свечано, „да му се давнашња жеља испуни, да ступи у руску војску и да у њој постане славан ђенерал!“

Кад је пуковник свршио здравицу, Стева га загрли и изљуби се с' њиме тако, како се никад ни мајка са сином није љубила; затим му на здравицу одговори и заврши је од прилике овако:

„Не мислим ја драги пуковниче да будем ђенерал; ја бих желео само да у руској војсци такав чин добијем, какав сам имао у српској војсци.“

„Ха! ха! ха! добићеш га зацело!“ дода Херцеговац смејући се из свег гласа. Он се био већ прилично охересио.

Весеље се настави и трајало је до девет сати у вече, а тада се Руси почну спремати да иду. У исто време и келнер донесе рачун и Стева му каже да пречека.

Пошто Руси отиду Стева изађе с келнером у кафану, да плати рачун.

Ми смо остали у соби, пили смо и разговарали смо се, било нам је и жао и криво, што је тако млого пара потрошио, а знали смо да је потребит. Само прапоршчик није у нашем разговору участвовао, он је на једном дивану хркао и сањао о генералском чину.

(Свршиће се.)

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Изађоше на свет две свеске „књига за народ“ издаје „Матица Српска“ из задужбине Петра Коњевића.“ У првој је свесци др. Илија Вучетић писао о самом добротвору Петру Коњевићу, врло леп чланак, из који се види, како је писца дубоко тронула мрка судба и узвишени поглед народног добротвора. У другој свесци је др. М. Јовановић-Батут писао „Буквицу

здравља" на основу свог практичког искуства о народној хигијени. Обе су свеске за народ као смишљене, и ми их препоручујемо својски целом народу српском. Цена је незнатна; за сваку свеску 10 новчића.

— У „Световору" бр. 38. наставља Јан Худец своје „Омање црте о новим српским песницима, говорећи сад о Бранку Радичевићу. Највећма му чески писац уздиже лирску особину његових песама, особито пак „Ђачки растанак", из који је донео неке одломке у преводу.

— Швајцарски задружни савет позвао је остале владе, да се удеси међународни књижевни уговор, ради обезбеда књижевне својине појединих писаца. Тај уговор ступио би на место досадашњих уговора из међу појединих држава.

— Географски завод Јулија Пертеса у Готи слави ове године своју стогодишњицу.

— Љубљански „Звон" доноси у 9. бр. чланак Андрије Фекоње „Словинци у књижевној узајамности с Хрватима"

— Исти писац пише у „Кресу" бр. 9. чланак о Станку Бразу словинском родољубу.

— Читамо у „Viencu" да ће алманах у прославу педесетогодишњице бити леп и занимљив. „Писци, и стари и млади, одазвали су се мал' не сви, те послаше своје прилоге. Од сликара и резара одазваше се Никола Машић, Фердо Кикерец, Хохњец, Мелкус, Вајнгертнер, Крамбергер."

— У листку „Сарајевског листа" излази „Илијада у Сендиберу" калифорнијска приповетка Брета Харта. Преводилац је по свој прилици уредник сам, г. Иван В. Поповић, који је већ до сад неколико прича тог америчког писца превео на српски.

— „Vienac" доноси у свом 37. броју слику и животопис велезаслужнога књижевника и научењака хрватског Ивана Кукуљевића-Сакцинског.

— Набавили смо „Pjesme Milke Pogačićeve", које су ове године у Загребу угледале света. Песме се деле на „Посвету", „Јасминчице" и на „Песме разне." На скоро ћемо донети своје мишљење о песмама хрватске п'снице. Спољашњи је облик врло леп, управо елегантан, и овако неузеван може служити на углед. Тако красном спољашњошћу одликују се и песме Августа Харамбашића „Ružmarinke" и „Slobodarke". У опште, хрватска је наклада врло дарежљива, а како и не, кад су „Ružmarinke" још 1883. изашле у трећем издању. Ту је онда и вредно уложити трошка.

БИБЛИЈОГРАФИЈА.

На овоме месту огласићемо сваку српску, хрватску и словенску књигу, која стигне уредништву на књижевни приказ. Оцене доносићемо о онима, које иду у круг нашега рада а пре свега о оригиналима.

*

Кунјасинови. Роман у два дела. Написао Анри Гревил, превео Бранко Мушицки. Други део. — У Новом Саду, издање и штампа А. Пајевића 1885. Цена 75 нов. или $1\frac{1}{2}$ дин.

— **Делија-девојка.** Роман, написао Лудовик Алеви, превео Бранко Мушицки. У Новом Саду, издање и штампа А. Пајевића. 1885. Цена 60 нов. или 1 дин. 20 п. д. (То је четврта и пета свеска **„Библиотека одабраних романа")**.

Перо Коњевић, народњи добротвор. Написао др. Илија Вучетић.

Буквица здравља, за народ написио др. М. Јовановић-Батут. (То је прва и друга свеска **„Књига за народ"**, које издаје „Матица Српска" из задужбене Петра Коњевића. Свака стоји по 10 нов.).

АФОРИСМИ.

(Старо-грчки.)

Желим од свег срца да ми се приближи смрт, да могу мирно, слободно и спокојно учинити последња своја наређења. Желим да могу изустити ове речи у часу смрти. Господе! јесам ли у чему год прекршио твоје законе? јесам ли употребио на зло оне силе, које си ми даровао? јесам ли злоупотребио своја чула? јесам ли се икад потужио на те? јесам ли роптао против божанског твог провиђења? Био сам болестан, јер си ти тако хтео. Други сносе болест тешком муком, али ја сам је сносио лако. Био сам сиромах, јер си ти то хтео, али сам радосно сносио и сиромаштво. Нисам никад имао високих звања и почасти, јер си ти тако хтео, па их нисам никад ни пожелио. Јеси л' ме зато икад видио жалоснија? Нисам ли ти се вазда приближавао веселим лицем, нисам ли увек био приправан да те послушам и на најмањи знак? Морам ли сада да се растанем са овим светом, у који си ме увео, ја ти се радо покоравам и топло ти се захваљујем на доброти, што си ми дао да гледам његове красоте и да се дивим твојој мудрости којом управљаш васиону!" — Желио би да ме смрт затече у тим мислима.

Епиктит.

ИСПРАВЦИ.

С пријатељске стране сам упозорен, да сам у свом чланку „Књижевност" у бр. 35. погрешио, што сам реч „шехерли" држао, да је исто, што и у нас „шећер". Турска реч „шехер" значи „варош".

У прошлом броју овога листа на страни 1092. има: кобац надмеће над кућом, а треба да стоји: надлеће; мало даље на истој страни стоји: учитељка х-ска, а треба да је: т ска.

„**СТРАЖИЛОВО**" излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова" у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

УРЕЂУЈЕ МИЛАН САВИЋ.

БРОЈ 37. У НОВОМ САДУ 12. СЕПТЕМБРА 1885. ГОД. I.

ТУЖНОМ СРЦУ ОЦА И МАЈКЕ.*)

Тек'о сам док се сузе притаје
И Ваши боли добију слуха,
Гроб да се травом огрне свежом
И да замири од милодуха.

Пак сада да Вас замолим лепо:
Довољ'те духу саучешћа мога
Да и он венац један донесе,
Да и он клекне крај гроба тога;

Па да се Богу помоли овде
— Молитвом горких србинских јада,
— Молитвом скупих србинских жртва,
— Молитвом топлих србинских нада.

С виса на више молба ми лети,
Светилу света и круни круна;
Висином рајском душа ми с' крепи
И врађа с' Вама утехе пуна.

Оче и Мајко, Ви нисте своји,
Ви сте својина уздања наша;
Над тугом Вашом позив Вам стоји,
Бол се у боле шире пренаша;

Ширим се болом снага Вам доји,
— Горчина српских једна је чаша —
Да ћете клонут', нико с' не боји,
Залог нам анђ'о — *Марија* Ваша.

„*Зета.*“

З.-Ј. Јовановић.

*) Прештампавамо из „Зете“ ову песму Змајеву, коју је спевао поводом смрти Књагињице Марије Црногорске.

ПОП ИЛИЈА И ПРОТА ДРАГАЧ.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА ЧЕСТЊЕЈШИХ.

НАПИСАО МИЛАН АНДРИЋ.

(Наставак.)

VII.

Елем, — верујете ли сад, да је поп Илија око тих званичних послова био од велике користи проти Драгачу? А то је чинио све из љубави према проти, јер је знао, да овај само тако може саставити крај с крајем.

Протина кућа је била увек готова биртија. Капија на веки отворена. Оно јест улазило до душе кола, са којих се и стоваривало ово ил оно, — али колико их је довозило само гостију, иза којих остадоше голи рогови на кући! А где се тако живело, ту је мален био доходак протопопијата, те се морао ударити намет на — туторе, учитеље, попове и на свакога, који је у проте ма шта тражио.

Док је то тако из године у годину текло, — дотле су у Т . . . . од прилике овако стојале ствари: Јефта Ижичић је испирао и ударао бурад на славину код попе, цртао је мустре својој Јованци, певао је „многа љета“ Јакши Мишљеновићу и . . . и . . . шта је, боже, још радио? Да, збиља, и бочио се кад што са децом у школи.

Грк Спира није мировао никада. Непрестанце је ровио против попе и против учитеља, па није чудо, што се завадио и са најближим суседом својим, са Нецом кројачем.

Панта Рибарев још ни сада није заборавио ону петорку, па час се жали на грка Спиру, што га је наговорио, да иде, да тужи попа, — час се опет договара с грком, како би да продужи своју тужбу?

Неца кројач је радио, да стече што више

пријатеља своме зету, а остали су — као и од пре — одлазили у грков дућан, да чују, шта има ново, и да прорешетају онога, ко им на дохват дође.

Само се поп Илија чинио невешт свему томе, што се у његовој парохији збива. Он је добио у учитељу поуздана подрумара, па шта га се тиче што се грк Спира једи и тужи, како деца у школи ништа не уче.

Али на један пут удари гром у Т . . . . Баш кад је Јефта шесту школску годину одпочео, добије од проте налог, по коме се он премешта у И., худо сеоце некво, а на његово место долази нов препаранд један, Гавра Чупић.

Јефта отрчи с тим налогом најпре тасту своме, Неци кројачу, а одавде обојица попу Илији, па ту дај, моли и преклињи, да попа изради код проте, да се Јефта не мора селити.

Поп Илија слегне само рамени.

— Не знам — рече —, хоће ли се моћи што помоћи.

— Та ја ћу однети господину проти лепу јабуку — обећава Неца кројач —, а и вама мора бити; само гледајте, господине.

— Ја ћу покушаги; али најбоље би било, да вас двојица одете проти.

Неца послуша поп-Илију, па сутра дан хајд' у К.

Што јест — јест: прота их је примио љубазно, ама од свога ни за десет дуката да одустане!

— Не може то бити, — вели прота Неци — да твој зет буде на тако доброј штацији, а није свршио све, што треба; а онога, свршеног препаранда, да пошљем у И.

— Хе — кад не може бити, не може. И Неца и Јефта приклоне главу судбини, па спремај се за сеобу.

Кокуруз још није ни обран, а нови учитељ већ у Т . . . . Јефта скупи још оно мало заосталога бира, па се срдачно опрости од попе и од Јакше Мишљеновића, — ил видети кад Т. ил никада. Та И . . . . је чак на другом крају протопопијата. Од Т. има дан хода донде, а то је, тако рећи, преко света.

Грк Спира је све ово са неком осветом пратио; а кад се дознало, да је нови учитељ син протине сестре, што је удата тамо негде у Банату чак, — онда се грк већ није могао задржати, да се не измири са својим суседом, Нецом кројачем.

— Јесам ја теби казао толико пута, да је тај поп слаба узданица твоја. Ето ти сад.

— Хе, шта ћеш, брате, кад је прота тако наредио?

— Шта ћеш? А је ли право, да се креће учитељ, ни крив, ни дужан, са свога места? Јел сва општина била задовољна са твојим зетом? Па зар ти мислиш, да је то било без поповога знања? Хе-хе, мој Нецо! . . .

Неци се почињу нове мисли заметати у глави.

— Само ти то кажем, да сам ја на твоме месту, мој зет се неби селио из Т., па макар ја морао ићи и самом владици!

Неци се допадне та мисао.

— Па онда, каквог добра видимо ми од тога нашег попа? — настави грк Спира. — Колико недеља прође код нас у години без службе божије? Та он је више код проте и бог те пита, где, него у своме селу. Па зар ти мислиш, да би га олако прошло, кад би владика чуо за то? Мој комшија, само да сам ја с тобом! Ал тако треба вама свима, који се поводите за попом. Бар да вам прота свима премести све зетове у И . . . .!

— Ех, та немој ти опет тако диванити, комшија.

— А зар се и с вама може још паметно диванити?

На страну и ово ѝ оно, — ал грк је завртио мозак Неци кројачу. Није њему било, да брани правду, него, да завади људе са попом, па тако да се освети овоме. А са Нецом је могао то лако, јер овога је болело, што му је зет премештен онамо, где ће се моћи сит — нагладовати.

Код новога учитеља иде са свим другачије у школи. Ту се набављају књиге и још вас дан које шта, чега за Јефтино доба није било. Деца напредују у учењу, — ал то нико не примећује, па ни сам грк Спира, тај најмудрији човек у селу. Он се и не обзире на оно, што сад у школи бива, а од пре је ва век о школи говорио. Сад, кад дођу људи у дућан, он ће први започети о попу, па то све до разласка траје тако, да учитељ никад не може ни да дође на ред. И то није чинио узалуд, јер ће Арса Шалајићев рећи једном:

— Та шта то вреди увек говорити! Треба, да се сложимо сви, па да га тужимо. Ено, кад су б—ци тужили пре две године свога попа, онда им је писао тужбу онај стари натарош из В. па ће и нама написати, а ми ћемо пометати крстове.

— Ех, сад ћемо ми тражити чак натароша из В . . .! — обрецне се грк Спира, а као да

га је и увредило мало, што је Арса њега обишао.

— А шта би ми, реци, ишли у В. Ето, написаће, реци, и Спира ту тужбу — прихвати Ђоћа опанчар.

— Хоћу, хоћу; за што не би? — једва дочека Спира.

Није прошло ваљ'да ни три дана, — тужба готова. Људи се баш састали пред вече код Спире, да им ју овај прочита, а у село паде глас — умр'о прота!

У грковом дућану још сви у чуду, ал поп Илија већ пројури онуда на коли и оде у К.

Грк Спира смота тужбу, па је остави у чекмеџе. Ни коме не беше сад до ње. Људи се разиђоше један за другим, нико не рече ни — лаку ноћ, а свакоме на лицу читаш питање: — шта би проти, да тако нагло умре?

На то је тек сутра дан стигао одговор.

Прота ишао кући из М . . . . На друму се поплаше коњи, извале се кола, па проту сатру. Кажу, чим су га скинули код куће с кола, одмах је испустио душу.

Из сваког села је било, осим попа и учитеља, по два човека на погребу, само из Т . . . није отишао нико. Сваки се устезао, извлачио, и напослетку сви остадоше на дому; само је поп Илија са учитељем био онде.

Баш онога дана, кад су проту сахранили, пометали су т—ћани крстове на тужбу против поп-Илије, и одлучили су, да ту тужбу однесе владици грк Спира, Неца кројач, Јова бербер, Арса Шалајић и Панта Рибарев.

Изгледа, као да је и грк-Спиринога масла било у томе, што т-ђани нису ишли на погреб протин. Он је мислио, могу му покварити сав посао они, који би отишли онамо, јер, ко зна, са каквим би се уверењем вратили из К. где су сви попови били из целог протопопијата. За то је он и предложио био, да Неца кројач и Панта Рибарев иду на погреб, а ови су имали повода, да се не приме те почасти. Е, а кад ови неће, онда је и другима лако се било изговорити, за што не могу да иду.

А зар оно није било без рачуна грковога, што су баш на дан погреба протина потписали тужбу? Хе, хе, — грк је познавао своје људе. Памтио је он још добро, како је поп Илија без по муке осујетио његово протестовање против Јефте Ижичића, па се чувао, да не прође опет тако. За то је и мислио у себи, — нека људи само потпишу тужбу, а он ће је онда макар и сам поднети владици. А ово је била најбоља прилика, да се људи „сложе.“

Поп Илија чим је дошао кући са погреба, одмах је чуо од Пере звонара, шта се против њега свршило; а Пера звонар је то све чуо баш од самог грка. Овај, кад је имао потписану тужбу у џепу, хотимице је говорио злурадо свакоме, како ће скорим и поп Илија за Јефтом Ижичићем; а говорио је баш за то, да и попу дође до ушију, шта је општина закључила, па да се — вели — једи. Само што поп Илија није баш много зарезивао те гласове!...

Елем, и депутација треба да иде већ владици. Није право, да њих петорица путују о своме трошку, кад се ради у име целе општине. У црквеном сандуку има до душе новаца; јест, ал како ћеш доћи до њих, кад је сандук код попа, а и један кључ је од сандука у њега. Да се разреже на главе и покупи, — од тога нема тежег посла Договарало се и договарало, док на послетку не рече Јова бербер:

— Па знате шта, људи? Ето нек Спира да у зајам, па кад кренемо попа, онда ћемо му вратити из црквеног.

Спира стане на то трти нос, а не зна на брзо да одговори. Људи пристану сви с места на предлог Јове бербера, а грк у забуни шта ће, него обећа, да ће он предујмити трошак, ал да му се присутни на писмено обвежу, да ће му га вратити, било из црквеног, било из свога.

— Та шта ће ту на писмено! — вели Јова бербер. — Доста, кад ти ми сви обећавамо, да ћемо ти вратити. Само ти гледај, да кренеш попа.

— Ваљда га нећу кренути ја сам, него сва општина.

— Та да, ал ти си почео. Да није тебе, ми се не би ни лаћали тога посла

Грк Спира виде, где и остали климају главом на те примедбе Јове бербера, па се побоји да се не растопи опет цела ствар, те — хтео, не хтео, — пристане дакле, да он предујми сав путни итрошак онако, као што је предложио Јова.

Сад је већ лако било одредити и дан путовању, и — депутација оде са тужбом владици.

Владика их је лепо примио. Грк Спира је још лепше испричао све жалбе општине, па је на послетку изразио, да они не желе ни више ни мање, него да владика премести поп-Илију на другу парохију.

— Ја ћу прочитати ову тужбу вашу, —

одговори на то све владика — па ћу се постарати, да се поврати ред, мир и љубав у општини вашој; а дотле се притрпите, и испуњавајте дужности христијанске и заповеди божије.

За тим благослови владика депутацију, ова целива свету десницу, и врати се — од куд је и дошла.

Код куће једва их дочекаше, да чују, кад ће се попа селити? Још оно вече се састане скуп код грка, и Спира свима да на знање, да је владика обећао, да ће повратити ред и мир у општини, а о савету владичином није ништа споменуо.

Људи би с тиме били задовољни, да није Панта Рибарев после приповедао, како је владика споменуо и божије заповеди; а он се још и сад сећа — вели —, да је и покојни прота говорио њему о једној заповеди, која каже, да свјашчена лица ваља поштовати, па се боји, да и са овом тужбом не буде, као што је било са његовом код проте

Ово је многима ударило клин у главу; па — да вид'те — имао је, рекао би, и право Панта Рибарев. Прошло је по године дана, а на њихову тужбу још ни какве одлуке.

— Треба, да пожуримо ту ствар — рећи ће један пут Спира.

— А како? — запита Арса Шалајић.

— Па сад ил писмено, или да идемо опет владици.

— А хоћеш ли ти дати опет трошка? — запита Јова бербер.

— Та кад смо већ започели, сад не можемо натраг — одговори Спира. — А ја мислим, доста би било, да само писмено пожуримо.

Као да је изгубио вољу на даље предузимљивање.

— А ти напиши, Спиро, како најбоље знаш, — рече Јакша Мишљеновић — а ми ћемо пристати, па положити крст.

Ово се прими, и за неколико дана — оде пожурница владици

Сад опет чекај за одлуком.

Прође и опет по године, а грк Спира да се распадне жив, што од владике не долази ни шта.

Другу је пожурницу послао и без договора са људима, — ал ни та не беше боље среће.

Грк већ почиње роптати и на владику; људи се стану бунити, у сљед гркова грдње, а поп Илија — као да се то и не тиче њега, него каквога турског хоџе. Спомене ли му кад год ко о тој тужби и депутацији што год, а он тек — хоћу, нећу — одговори:

— Нису погодили, на која врата ваља ући код владике, кад желе, да што израде!

(Свршиће се.)

НАДА.

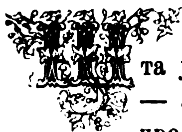
Шта је нада?.... —
— Јел' то мамак, што га беда
пред жељама нашим носи,
те нам нигда клонут' неда
под притиском тешких мука
што наноси од почетка
свету бедном њена рука?!
— Ил' је то дар божаствени,
што ј' дарован бедним људма,
да им срце не препукне
у леденим, трошним груд'ма?!
— Ил' је нада мајка среће,
па кад мајка чедо чека,
послушно ће чедо доћи
мајци својој из далека?!
— — — — — — — — — —

Све је нада, а и ништа,
час је снажна, силна, моћна,
час малена и незнатна
и ништава и немоћна!
У маху је дивска створа,
дохватила већ облаке,
па већ круну на се меће
од светлости сунчев-зраке! —
... Један удар, а она је
срушила се са висине,
па у стиду, сраму, болу,
чами, страда, вене, гине!
Али опет .... нова жеља
подиже је из мртвила,
па је опет моћна, сјајна,
као што је и пре била!
Она тако вечно расте,
она тако вечно пада,
док у срећу не улети
ил' док бол је не савлада!
— — — — — — — — — —

Е, па тако, ка' и нада,
живот нам се вечно креће,
час по мраку дугих јада,
час по сјају кратке среће!

Ср. Карловци. **Милутин Трбић.**

СПЕРАТА.

(ИЗ ГЕТЕВЉЕВОГ „WILHELM MEISTERS LEHRJAHRE“.)

(Наставак.)

Једнога јутра нађосмо му собу празну, листак један лежаше на столу, где нам изјављује, да је у праву тражити своју слободу, кад га ми силом држимо затворена; да је побегао, да иде Сперати, да се нада, е ће с њом утећи, да је на све спреман, ако хоће да их раставе.

Ми се јако уплашисмо, ал духовник нас мољаше да се смиримо. Нашег сиромаха брата пазише добро: лађари, место да га превезу, одведоше га у његов манастир. Уморен од неспавања за четирдесет сахата заспао је чим га је чамац у месечини зањуњао и није се пренуо, док није дошао у руке своје духовне браће; није се опоравио, док није чуо за собом, где се манастирска капија затвара.

Ојађени судбином братовљевом, коресмо јако нашега духовника; али часни овај муж лако нас знадијаше уверити разлозима лекаревим, да је наше сажаљење убијство за јадна болника, да то он не чини по својој вољи, него по заповести владичиној и високога савета. Намера беше: да се избегне свако јавно негодовање и да се овај жалосни случај прикрије под копрену нека тајна, црквена запта. Сперату је требало поштедити, требало је да не дозна е јој је љубавник уједно и брат. Препоруче је неком свештенику, коме је она пре још поверила била своје стање.

Вешто су је притајили и док је трудна била и кад се породила. Као мати беше сретна са својим детенцетом. Исто ка готово све наше девојке не знађаше ни она ни писати, ни писанога читати; с тога је слала по свештенику сваку поруку љубазнику своме. Свештеник опет држаше за свету дужност према дојећој мајци, варати је, те донашаше гласове од нашега брата а ни видео га није, опомињаше је у његово име да се стрпи, мољаше је да се брине за се и дете а за даље да се нада у бога.

Сперата беше од природе побожна. Њеним стањем, самоћом њеном све је већма нагињала томе, свештеник је крепио у томе, да је мало по мало приуготови растанку за навек. Чим је дете одбила, чим је држао е јој је тело доста снажно, да одржи најстрашније душевне муке, поче јој цртати тај преступ најужаснијим бојама, преступ подати се свештенику, преступ кога је тумачио као неку врсту греха против природе, као неки инцест. Јер он имађаше чудну намеру да јој кајање претури у онако, како би га била осетила, да је знала за праве одношаје својега преступа. С тога јој је препунио душу јадом и тугом а тим више узнео пред њом мисао цркве и главе јој; ређаше јој оне ужасне последице по спасење свију душа, кад би се у тим приликама попуштати, па још кривце хтело наградити законитим браком. Казиваше јој како је спасоносно покајати таку гријоту за времена па добити некада у замену круну светила, те најзад као јадна грешница вољно приже своју главу под нож, и усрдно га мољаше, да је за навек уклоне од нашега брата. Кад се с њоме успело дотле, пусте јој на вољу ма опет под неким надзором, да буде кад где хоће, јал' у своме стану, јал' у манастиру, како јој је драго.

Дете јој расло и мало па заче показивати неку особиту нарав. Веома рано поступило је ногом и умело вешто се кретати, брзо је красно певало и научило цитру готово само од себе. Тек се не могаше речима изразити, а кривица томе као да беше пре у његову начину мишљења до у органима за говор. Мајка јадна осећаше се међу тим некако жалосно према детету; начин свештеников тако јој је замрсио умље, да беше у чудном стању, али не баш луда. Преступ јој се чињаше све страшније и ближе казни, често спомињано упоређење свештениково с инцестом, укоренило се у њој тако дубоко, да је осећала исто гнушање као да је знала за тај одношај. Духовник држаше млого на ту своју вештину, којом је раскинуо срце несретног једног створења. Жалост беше погледати како се материнска љубав, која би се од срца радо веселила животу својега детета, борила са страшним мислима е то дете не би требало да је на свету. Час се бораху та два осећаја међу собом, час беше надјачало гнушање љубав.

Давно већ били су јој узели дете, те дали честитим неким људима у до крај језера, те у већој слободи, што ју сада уживаше одмах с почетка показа се на њему да се радо пуже. Успети се на највиши врх, трчати оштрицом од лађа, правити за комендијашима, што каткад местом пролазаху, њихове најчудније ствари, томе је природом нагињало.

Да јој све то буде лакше радо је мењала с мушкарцима хаљине, па и ако су јој поочим и помајка држали то за неупутно и хтели јој закратити, ипак смо ми гледали да јој се што више попушта. Њени чудни пути и скокови заварали су је каткад далеко, изгуби се, нема је, ал увек опет дође. Кад се враћала мало кад да не би села под капијско стубље нека сусетска омилека; несу је више ни тра-

жили, тек само изгледали. Ту би се на степењу као одмарала, онда би отрчала у велику одају, разгледала кипове, па кад је не би баш задржавали, оджурила би се кући.

Ал опет најпосле превари нас нада, а откајасмо што смо јој кроз прсте гледали.

Детета нестаде, шешир му нађу где по води плива баш онде, где је силовит поток падао у језеро. Држали смо, да је у пентрању страдало међу стењем; сва мука заман, тело се није могло наћи.

Замало па и Сперата разабере из нерасудна торокања своје другарице смрт својега детета. Као да беше мирна и весела и као да јој беше мило, што је бог примио то сироче к себи, те га склонио, да не трпи и снује још веће несреће.

Овом приликом спомињаху се све бајке, што се обично причају о води. Приповедаху: језеру ваља сваке године по једно невинашце; е не поднаша жртва тела већ га изнаша јал' пре јал' после на брег па и последња кошчица, ако је потонула мора горе. Причаху како је нека тужна мајка, што јој се дете у језеру удавило, призивала бога и угоднике божије да јој бар само кости даду, да их сахрани; прва бура, приповедаху, изнела је на брег лубању, друга труп, па кад се све скупило, понела је све кости у марами с собом у цркву и гле чуда, чим је положила на ступње олтарско, зачe се дете дерати и извијати из мараме свима на чудо; само не беше једне кошчице од малога прста на десној руци, коју је мајка после још једнако тражила и нашла, и која се за успомену и сада чува међу осталим моћима у цркви.

На јадну мајку силно утече ова приповест, машта јој осети нов полет и повлађиваше јој осећају срца.

Мишљаше е је дете сада откајало и за се и за своје родитеље, е ће се са свим опростити клетве и казни, што их до сада тишташе; е је само до тога стало изнаћи кости детиње да се однесу у Рим, па ће се дете на ступњу велика олтара петровске цркве опет укасти народу с истом лепом, свежом, кожом својом. Е ће опет својим сопственим очима угледати оца и мајку а Папа ће осведочен о саизволењу божијем и светитеља уз гласан усклик народа опростити их и венчати.

Од тада је једнако упирала очи и бригу на језеро и на брег. Кад су се ноћу у месечини вали лелујали, мишљаше е јој свака светла пеница носи дете; мораде увек когод отрчати, да га на обали као ухвати. Тако је и дању уредно долазила местима, где се шљункаста обала по мало спуштала у језеро; скупљаваше у једну кошарицу све кости, што је налазила. Нико јој не смеде рећи, да су од животиња; крупније је закопавала а ситније остављала. У томе послу проводила је непрестано свој живот. Свештеник, који ју је до тога и довео испунив строго своју задаћу, прихвати је сада свом својом снагом. Његовим утицајем држаху је у околини за занету светињу а не за луду. Свет стајаше склопљеним рукама кад где прође а деца јој целиваху руку. Њеној старој пријатељици и другарици праштао је духовник грех, што га је згрешила код ових двога, а само под тим условљем, да за цела живота свога исто верно прати ову несретницу, а она испуњаваше ову дужност све до измака веома стрпено и савесно.

Ми за то време нашега брата не упуштасмо из очију; ни лекари ни свештенство његова манастира не хте допустити да пред њега изађемо. Али да се уверимо, да му је према прилици добро, могли смо по вољи мотрити га кришом у врту, у ходницима па и кроз неки прозор на гредици ћелије му.

(Свршиће се.)

БИЛИНЕ И БОГАТИРИ.

СТУДИЈА Н. КОВАЧЕВИЋА.

Као и сви, тако и руски народ има своју руску, народну литературу — плод народног ума и фантазије. Као и код других, тако се и код Руса јавља она у првобитном периоду народног живота, до почетка културе, кад још сви живе општим животом, стоје на једнаком степену развијћа те се сливају у јединство мисли и чуства. Битна карактеристика је те литературе осуство личности Певач, кад пред слушаоцима казује какав догађај, није био што друго, но орган свога народа, хранилац његове песничке ризнице. Његов посао није био у томе, да саздa, створи нешто ново, што други не знају, он је предавао онако, како је сам чуо, оно исто и онако исто, што су и како су предали други њему. Сама спољашња форма није зависила од њега, он је набрајао, низао мисли, како их је народ сложио, а то, што је једном било сложено, остало је нетакнуто, неповређено. Песма, скаска, пословица — то је богатство народне литературе у Руса.

Оставив скаске и пословице, као и песме митолошког и религиозног садржаја, ми ћемо

се позабавити са билинама као најважнијом граном народне књижевности, где народна песма достиже високи степен свога развијћа.

Билине — узете у целини — су јуначки епос. Ти јунаци називају се богатирима, а песме, што причају њихова дела — билинама, јер народ види у њима нс измислицу, него дела, која су заиста и била — (быль, догађај) Разгледајући их онако, како су до нас допрле, ми у њима налазимо како одјеке далеке прошлости, тако и ствари, што указују на много доцнија времена. Тако н. пр. заједно с Владимиром опевају се и Татари и златна орда и народи Источне Сибирије, Чукчи и Ољутери; Илија Муромец излази пред нас то као богатир кијевског кнеза, то као ајдучки атаман или сибирски козак. Кад узмемо, да је Владимир крстио Русе 988. год., а последњи бој с Татарима догодио се 1380. год. то нам излази без малог читава четири слолећа, да се мешају уједно, да се узимају за једно доба, доба кнеза Владимира и доба живота и рада богатира у Русији. Узрок томе мешању лица, времена и места је то, што се једно предање наводњавало другим, доцнијим, те је по томе и обухватало собом разна поколења и епохе, садржавало у себи по неколико векова. То наводњавање као расадник анахронизма је уједно и песничка сведоџба за живот тако пун разноврсних преврата: оно нам казује народне интересе у различитом добу његова живота, казује догађаје, који се рађали и одмењивали другим, новијим.

У руском народном епосу излазе на видик два поколења богатира, старије и млађе. Старије је грдна сила, неизмерна снага. Млађе поколење, које их је одменило, ни из далека да се не примиче овим својствима. Елемент чудноватог, надчовечанског је верни сапутник народне песме овога доба.

Као главни богатир старијег доба спомиње се Светогор. Он живи на високој гори, људско га око не може видети. Његове плећи терети тешко бреме — сопствена снага, а ту снагу нема на коме окушати. За њим долази Вољча Свјатославговић или Волх Всеславјевић, син огњенога змаја, а рођење му се обележава чудном појавом:

„Подрожала сыра земля,
Стряслося словно царство Индѣйское,
А синее море сколебалося“

Он је у неколико ближе човеку, бар га можемо видети. Он дели мегдане, побеђује свакога у „земљи Индијској“ не толико силом, колико тиме, што се зна претворити у тицу, у рибу, како му је кад удобније. У доцнијим билинама овај Вољча постаје кнез, рођак Владимиру, који га обдарује „тремя городами со крестянами“ (сељацима). Кад се једном отправио у те градове, да покупи арач, сусрете на путу трећег богатира старог доба, и на питање: ко је и откуд је? овај му одговара, да га зову „молодой Микулушка Селяниновичъ.“ Тај је Микула необично снажан, његову топузину не може да крене Вољча са свом својом дружином, а он (Микула) је носи на једном прсту. Он је јачи од самог Светогора, јер му помаже „мать сыра земля.“ Као што су они сами необични, тако им је исто и радња необична, они вазда имају посла са надземним бићем, са чудовиштима, змајевима и. т. д. Од млађих богатира су најзнатнији: Илија Муромец, Добриња Никитић и Аљоша Поповић. Казивање о њима обухвата сву руску земљу и њезину стару историју. Центар њихове радње је град Кијев, јер се ту концентрише сва историјска прошлост, ту се стицају јунаци са свију страна и из свију градова: из Рјазани, Мурома, Ростова, Суздаља, Галича. У песмама о овим богатирима идеално је нацртано народно јединство, исказане су све тежње народне у кијевском периоду руске историје. Мотор читаве радње у овом је епосу стари Владимир — „красное солнышко.“ Све се збива у за њ и око њега и ако он сам непосредно ни у чему не учествује. Сва радња прелази с кнеза на богатире, кнез је међу њима primus inter pares, јунаци с њиме заједно пирују и куцају се кондирима „вина зеленога.“

Кад богатир улази на собет, он се најпре крсти и моли пред иконом Спаситеља, затим се клања на све четири стране, кнезу и кнегињи „на особицу.“ Кад је реч о каквој обрани или нападају, кнез се саветује са својим богатирима, и кад пита: ко да се шаље? — већина решава. Основном удружином билина Владимирова цикла је борба Русије са степом. Та борба обележена је богатирском заставом т. ј. тврдим стражарицама на јужној окрајини.

Застави на челу је Илија Муромец, кога је дружина изабрала за вођу, атамана, за „человѣка началнаго.“ Богатир иде у заставу по својој вољи и жељи, осим тога дужан је платити зато, што га тамо примају.

Стојећи на стражи, богатиру је дужност да никог не пушта мимо себе, пешице или на добром коњу, ни „сѣрый звѣръ“ несме заставу

прескочити. Сав закон и дисциплина ове војске састојала се у овоме: ако је руски богатир, те се застави примиче — побрати се с њиме, а ако је неверник, басурманин, „нахвальщикъ“ — то ишти мегдана.

Кад се из далека у широкој пустој степи укаже богатиру прамен магле, први знак, да се непријатељ примиче — из дружине излази мегданција, и то са пристанком свију. У случају, да је непријатељ чувен, па се не би нашло у дружини згодна мегданције, против таког се отправља сам атаман, Илија Муромец.

Богатирске песме млађег порекла оличиле су све врлине руског народа у једном само том човеку, у Илији Муромцу. Идеја руског народа онога доба до ситнице је оличена у овом богатиру. Витештво, заштита слабих од угњетача, обрана вере хришћанске, помоћ кнезу Владимиру, који је тежио јединству Руса и Русије — то је садржина тих песама, а то, по томе, и радња овога јунака. Све, што је помагало, да се горња цељ достигне, Илија је потпомагао, све што је стајало на путу, да се она спречи — Илија је таманио и уништавао својом богатирском десницом. Све његово деловање у најтешњој је свези не са његовом коришћу или части, него са части и бољитка његове отаџбине.

У епосу ћемо не једном срести, да се јунак описује с једним или другим физичким недостатком пре но што ступи на позорницу, да га ми можемо уочити. Ако се не варам у „Вили“ од год. 1868. има једна народна прича, како је Краљевић Марко био чобанин, међу својим друговима сушта наказа, таман као његов шарац у ергели Тек кад га је вила млеком задојила излази Марко онакав, каквог га нам казују народне песме. С руским је јунаком исто тако. Пуних тридесет година седео је у пепељаку, па тек кад му је некакав калуђер дао „животворног пића,“ Илија се осећа тако силан, да би сву земљу могао тумбе окренути. „Доста ти је и половина,“ вели му калуђер кад га је по други пут напојио, „јер те иначе земља неће поднети.“ Главара српских народних песама српски калуђер шиље у сусрет љутом Ђему Брђанину, само за једну „рибу од Орида,“ а руски калуђер руском јунаку даје снагу и светује га, да се не бије ни са Светогором, ни Вољчом ни Микулом, кога љуби „мать сыря земля,“ а при томе му још обећава, да од љуцке руке неће погинути. Ни калуђери нису вазда црни.

Првим заветом, што га чини Илија полазећи испод крова родитељског био је, да прокрчи широки друм у Кијев, што га је био посео Соловеј разбојник. Овај Соловеј приказује нам се у виду чудовишта. Он уме „процвиљети као гуја љута“ или заурлати као „сѣрый волкъ.“ Његово је почивало на седам дубова, а својој љуби је освојио „високе дворе на широкој авлији.“ Илија је свалио чудовиште стрелом на земљу, свезао за седло и повео у Кијев заповедив му, да ни гласка од себе не пусти. Но Соловеј није послушао, таман кад је био пред двором кнежевим, он „засвисталъ не въ полствиста, а въ полный свистъ“ и тим је уплашио и кнеза и кнегињу и сву господу бојаре и богатире. Илија га ту убије, да никад више не расплаче очеве и матере, да с њега више не буде удовица у земљи и да не сироти децу руску. Други знаменити мегдан овај јунак дели са Жидовином, богатиром из земље Жидовске, (под овом неки разумевају Козарску.*)

Радња се збива на „застави.“ Десило се, да се дружина разишла и на стражи је остао само Илија и Добриња. Добриња примети траг јуначког коња и одмах купи дружину. Решава се, да се казни смели туђин, али бој мора бити частан — један на једнога. При саветовању износи нам се занимљива карактеристика појединих богатира. Ову карактеристику слушамо из уста самог атамана, који не сме послати на мегдан ни Гришу Бојарскога, ни Аљоша Поповића, јер је:

„Гришка рода боярскаго,
боярскіе роды хвастливые,
на бою-дракѣ прихвастается –
погибнетъ Гришка понапрасному.
Алешенька рода поповскаго,
поповскіе глаза завидущіе,
поповскія руки загребущія,
увидитъ Алеша на нахвальщикѣ,
много золота, серебра,
золоту Алеша позавидуетъ —
погибнетъ Алеша понапрасному.“

Гриша је рода великашког,
великашки је род хвалисав,
похвастаће се на боју-мегдану,
и погинуће Гришка узалуд.
Аљоша је рода поповскога,
поповске су очи завидљиве,
а прсти дугачки,
Аљоша ће видети на непријатељу

*) Галаховъ Истор. русской словесн. II. 11. 75.

много злата и сребра,
злату ће позавидети и погинути
Аљоша узалуд.

На мегдан се отправља Добриња, но његова снага не одговара доброј вољи и смелости: видећи Жидовина — он се спасао бегством, први пут у свом мегданџијском животу.

Част заставе тако остала је једино на Илији, који и излази на мегдан Жидовину. Дуго се супарници борили, док најпосле атаман подлеже туђину. Жидовин клече, да се одмори на старим грудима руског богатира и пре, но што ће га погубити, руга му се, зашто се тако стар и изнемогао лаћа мегдана. Но неким чудом, Илија од земље доби троструку снагу, маче свим телом и баци противника у вис, па га дочека на мач. Одрубив му главу, враћа се дружини и прича, како се такав детић још никада није појавио у борби с руским богатирима.

„Ѣздилъ во полѣ тридцать лѣтъ,
Экаго чуда не наѣзживалъ,“ вели он.

Трећи мегдан Илија дели с царем Калином. Читајући билине о овоме догађају Србин читалац и нехотице гледа у њима свога Краљевића Марка, који ослобађа Косово од црног Арапина. Српски и руски народ подједнако је умео казати, окарактерисати варварина из Азије Пустошење села и градова, проливање људске крви, наслада „на меку душеку с лијепом ђевојком,“ крута самовоља, скрнављење обичаја и светиње — то су својства, што их Рус даје цару Калину, а Србин црну Арапину. И један и други народ је до ситнице једнако казао, какву несрећу носи појава оваких гостију у земљи. Оба народа једнако су казали, како је тешко „ћевап дати“ желудцу ових паразита. Арапин треба:

„Све за ноћцу по јалову овцу,
и фуруну леба бијелога,

а Калин се фали:

Я вотъ по семи ведеръ[1]) пива пью
по семи пудъ[2]) хлеба кушаю“ —

као што се види, поприлична доза и код једног и другог. Билине још веле, да њихов противник мисли, е је снажан само с тога, што оволику количину може метути у желудац. Мало ниже видећемо још један пример.

Напред је речено, да се у билинама с руске стране свето чува начело часног боја, начело, које се тако лепо исказује у српским народним песмама: „срамота је двоје на једнога.“ Руски је богатир свето поштовао ово начело и пре је гинуо, но што би га погазио. Варварин не признаје ни овог јуначког јеванђеља освештаног дугим низом мегдана и обичајем, који је прелазио с поколења на поколење. Цар Калин је довео толико војске у Кијев, да се већ сунце од ње није могло видети. Он иште да се скину крстови с цркава, да се улице изору, да се храмови поруше. Кнез и богатири облаче се у просјачко руво и обореном главом иду уз пратњу „плакунъ колоколь-а,“ да моле за милост силног освајача. На путу срета кнез Илију и „ему челошъ бытъ,*) за русскую землю,“ да пође и заметне бој. Овде нам се даље описује, како је Илија пошао на мегдан, но место мегдана, он се има да бори са грдном силом, коју мало по мало и савлађује, убија Калина и тим по други пут ослобађа Кијев од беде.

[1]) ведро около 20 L. [2]) пудъ 40 фуната.
*) Челошъ бытъ у Руса означава врло покорну молбу.

(Свршиће се.)

ХУМОР У ПОЕЗИЈИ З-Ј. ЈОВАНОВИЋА.

(Наставак.)

Ми знамо сви, да се цео свет а и све појединце у њему може посматрати са разног гледишта. Може се са трагичког, може са комичког а може и са хумористичког; ово треће гледиште управо је смеса оних првих. Али хумор је и смеса идеалног и реалног гледишта, јер сваку ствар узима са две стране. То лежи поглавито у том, што је хумор израз осећања. С тога не штеди хумориста ни себе. Он иде за тим, да све доведе у склад, да све измири; за то је у хумору свагда многа добра ћуд и да нема тог узвишеног гледишта, морао би хумориста очајавати, те тако не би био — хумориста. Али њега мами и везује спољашњост предмета са своје комике а унутрашњост пак са своје збиље. Где други не види ништа друго осим предмет као такав, ту хумориста, баш са свог узвишеног гледишта, види и својства, телесна и душевна За то се често упушта и у незнатне прилике, али никад једнострано, већ упоређујући их са великим.

Но хумориста мора добро пазити, да не

изађе из склада, из форме; јер та је тачка онај „камен притиканија“, за који мањи дуси обично запну и пређу у карикатуру, незграпност, те постају отужни.

Код Змај-Јовановића нећемо тога видети никад. Он почне лепо али лепо и сврши; никад нас неће претоварити својим сликама. У већим песмама се олако пружа али свагда, колико је доста; у омањим пак севне тек на тренутак, да у читаоцу остави тек дужи одсјај. Ту му је хумор онда у вршку и тај се само види, њега истиче само: досетка је то, која у тренутном сјају свом осветљује обе стране предмета му, и озбиљну и смешну. Те своје хумористичке искрице сложио је у „Грађама за мађарски, немачки, латински, француски, талијански и енглески буквар“, у „Епиграмима“, и у „Ситницама.“

*

У „Грађи за мађарски буквар“ има 217 стихова.

Мотика се зове: *капа;*
— Од те капе многи скапа.

Господар се каже: *ур*,
Макар био и пандур.

Наша *леђа* зову: *хат.*
— Зато ипак ко је момак,
Тај се не да узјахат’.

Уље је српски,
Олај мађарски;
— Зато многе *уље* знају
Да нас *олају*.

Ко је *матор*, тај је: *вин;*
— Зато ј’ наша *омладина*
Невина.

Фонд се зове: *алап;*
Зато се не чуди,
Зато се не диви,
Ако видиш да су многи
На фондове наше *алапљиви*.

Поток им је *патак;*
— Ал’ не знам по чему;
Ваљда зато, јербо патке
Радо иду к њему.

Србин каже: *жеђ*,
Мађар вели: *сомј,*
Ал’ тај сом твој, мили роде,
Воли вина него воде.

Мађар здраво воли коње,
Не воли их тако нико,
Он је ш њима тако нежан,
И *ждребету* каже: *чико!*

Само *илаве* девојке
Мађар зове: *секе;*
— Али то су, верујте,
Само керефеке!

За *укусан* залогај
Мађар каже: *изеш!*
— А што ми густира,
Кад ја добро знам,
Мени каже: *изеш!*
А *изешће* сам.

Дух Мађари зову *селем;*
— Од тог *духа* беринћета нема,
Који воле само да *се лема*.

*

У „Грађи за немачки буквар“ има 133 стихова:

Брак се зове: *Е-е!*
— Та идите само,
Канда ми не знамо!

Мени каже Немац: *мир;*
Али ако не даш њему,
Онда није *мир*.

Капут се зове: *рок;*
— Можеш мислит’ шта се иште,
Кад те зовну на *рочиште*.

Чаша је *глас;*
— И многи су ђаци
На *гласу* јунаци.

Од немачка несташлука
Женске нису мирне;
Немац неће касти: *цура,*
Него таки: *дирне*.

Дебеле су жене нама неприлике;
Ал’ код Немца тако није,
Већ друкчије.
Јер *дебеле* жене Немцима су *дике*.

Уместо *усана*
Хе, хе, хе, хе, хе!
Немац има, знате л’ шта?
Има *лице* две.
О, да чуда пуста!

По том можеш судити,
Кол'ка су му уста.

*

У „Грађи за латински буквар“ има 42.

У старих Латина
Во је био: *бос;*
— У времена нова
Наћи ћеш волова
У лепим чизмама
И у калочнама.

Латин није *вик'о*,
Он је само: *клам'о;*
— А кога је *окламао,*
Тај је *викао.*

Вечер зваху: *вешиер;*
— По том судит' смеш,
Да Латинке никад дању
Нису *прале веш.*

Чујте сад још неколико
Латинских штикова,
Глава им је била *капут,*
Бог им био *Јова*
Посуђе им био *Васа*
Ребро им је био *Коста.*
И сад мислим да вам је
Латинскога доста.

Први, прва, прво —
Примус, прима, примум;
— А зашто су тако звали?
Јамачно су и они
Првог плату *примали.*

Ми кажемо: *креста,*
Латин зваше: *криста;*
По том видиш, брате мили,
Да су Шокци били.

Читајући повесницу
Запитам се више пути:
„Зашто су ти Латини
Били тако љути?“
Загонетка. — Али ево
Одгонетљај њен:
Уместо *бубрега*
Имали су: *рен.*

*

У „Грађи за француски буквар“ има 40.

Француз *добро* каже: *бијен!*
— Чудно ми је то;
Код нас, кад је когод *бијен*,
Вели: то је *зло!*

И ми знамо, осећамо,
Да је многи човек звер;
Француз зна и зашто —
Јер је *срце: кер.*

Иначе се Француз чини
Мирољубив брат;
— *Кртица* је њему: *топ*,
Пацов му је *рат.*

Француз ти је дипломата.
То се давно зна;
Већ на лицу увек има
Одговора два:
Очи су му: *је!*
А *нос* му је: *не!*

Код Француза бива чуда.
Чудо је и то,
Код њих *теле* није *теле*
Већ је таки: *во.*

*

У „Грађи за енглески буквар“ има 5.

Србин каже *девојка.*
Енглез каже: *мед.*
(Не знам како жену зову,
— Можда кажу: јед.)

Ми велимо *купатило*,
Енглез каже да је: *бес;*
— Многи наши мужеви
Истога су мњења,
Кад им жена често
Купатила мења.

*

У „Грађи за талијански буквар“ има 9.

Срби кажу: *више*,
Талијани: *пију;*
— Сомборци се чуде јако
Да ли је баш тако.

*

Да завршимо ове цитате са „Азбукопретресом“. Има их 10.

Ја сам писмо свето!
Хвалило се вк,
А ти хајд у цркву —
Одговори Вук.

Еф (ф), што вазда ради,
Сухотиња сушта,
А гле наше Ферте,
Два трбуха пушта.

А камо вам Өиөа?
Тимоөија пита.
Өита грчка врајла
С њи је друговала,
Пси су друштво лоше,
Па је поједоше.

*

И много а и мало смо места заузели цитирањем из „Грађа“. Навео сам их без икакве примедбе, јер би те биле не само излишне, него и досадне, пошто су Змајеве досетке, а њима не треба тумача. Тешко оним досеткама, које треба тумачити!

Дед, нек се нађе још који у нас, који би тако махом, тако лако просуо стотинама досетака! Сумњам, да би се нашао још когод.

А где су још оне силне досетке, које су раштркане још по „Стармалом“, по „Абуказемовим календарима“ и које за Змај-Јована још лете по ваздуху!

При избору наведених досетака из „Грађа“ био сам једнако у неприлици, коју да испишем. Та једна је као и друга, једна лепша од друге — 456. И Змај је престао, што га је већ мрзило; за цело, за то је само престао писати своју „Грађу.“

*

Пре него што пређемо на најумиљатија чеда Змајевог хумора, на песме, које је спевао српској деци, ваља нам рећи коју и о оним шаљивим песмама, које је нашао за добро, да их преведе, препева, претопи у српске.

Да под насловом многих песама његових не стоји савесно забележено: „По немачком,“ „по мађарском“, по овом или по оном песнику, не би нико казао, да те песме нису оригинали Змај-Јовановићеви. Иста лакоћа, иста ноншалансија и иста течност, што све карактерише и оригиналне му песме, избија и из тих, хајд' да кажем, превода; а то је све за то, што се Змај-Јовановић умео да еманципира од детињасте стеге превађачке, која у тако ситним делима не би ни имала свога смисла. Најбоље досетке у тим „преводима“ баш су његове а не оног дотичног писца. Он ухвати његову замисао, прочита му песму, па је онда по свој прилици књигу и заклопио, мислећи у себи: Ти си твоје учинила а сад остави мене.

И кад се тог држимо, онда можемо себи протумачити ванредну појаву, да су многи и многи његови „преводи“ куд камо бољи од самих оригинала.

Не мислим се упуштати у цитирање таквих „преведених“ песама, ма да би то требало; али довољно је и то, што наговестисмо њихову генезу, кратку историју њиховог постанка. Оне носе на себи тип осталих песама Змај-Јовановићевих: оне су праве песме.

(Свршиће се.)

УМЕТНОСТ.

АМОРЧИЋИ.

СЛИКА УРОША ПРЕДИЋА.

У дворани „Матице Српске“ стоји већ поодавно слика, која са своје замисли и са израде заслужује сваку пажњу српскога света. То су „Аморчићи“ Уроша Предића.

У пропланку, на камену, крај чистог извора видимо два аморчића-голаћа. Десни је сео на узвишенији камен и таре обема рукама злаћену стрелу; леви пак стоји мало ниже и сипа из шкољке воде на камен, баш на оно место, где десни стрелу оштри. У дну се шири густа шума. Над левим аморчићем раширио је лиснати брест густо грање своје и баца дебео хлад на најближу околину своју; мало даље на десно пукао пропланак а још даље се губе у даљини големи јабланови.

Десни аморчић сео је још на свој црвенкаст огртач, који се у красним борама спушта доле. Иза леђа аморчићевих види се тул са стрелама, шарено, умиљато цвеће вијуга се тамо-амо, на све стране. Леви аморчић стоји мало ниже; загасито црвен огртач вије му се по поветарцу са левог рамена а около ногу му се вијуга поток. Шумски густиш са ниским џбуновима стоји над потоком и лево иза тог аморчића. Камење, на којем обојица и мирују и раде, сивасто-зеленкасте је боје и врло је лепо групирано.

Леви аморчић стоји на маленој плочи, ножице је саставио, труп је мало пригнуо, левом се руком наслонио на велики камен а десну, у којој држи шкољку, подигао је водоравно; лице му је са свим

у профилу. Десни аморчић се левом ногом подупрьо а десну је повукао натраг и чисто се наслонио на њу. У обема рукама држи стрелу; десном је управља а левом ју је мало притиснуо; главу је своју мало нагнуо а лице му је пола са face. Оба аморчића имају мала, шарена крила.

С једне стране у дну лиснати брест, с друге пропланак а у среди на пред чистина, све је то разредило поделу светлости и сенке тако, да леви аморчић, баш са брестове хладовине за њим, у већој светлости долази пред наше очи него десни, за чијих се леђи пружа шумски пропланак. У опште, распоред светлости и сенке тако је очигледно удешен, да гледаоцу свагда онај део слике упада боље у очи, који таман гледи. Одмакне ли се пак мало даље од слике, тек онда види, како је тај распоред уметнички удешен, јер му пред очи чисто излазе они делови, које је уметник тим распоредом хтео боље да маркира. Слатка, гола, ружичаста тела аморчића показују се красно у пуначкој једрини својој, сивасто-зеленкасто камење чисто се светлуца у пуној светлости, поток се час губи у сенци час се блиста у зраку а блага хладовина шумска чисто свежи и око и чело гледаочево.

Најзанимљивији је израз у лицима оба кудрава и буцмаста аморчића. Док је леви, плавојко, сасвим реван и пажљив, својим великим послом сасвим заузет, да из шкољчице таман на оно место воду сипка, где му друг оштри стрелу, дотле се овај, смеђашко, као помалко лолински и смешка, док стрелу таре те таре: права деца, која и ситницу најозбиљније схватају. — Да ли баш ситницу? За њих, аморчиће, можда и јесте; али тешко да је и за оне, којима су намењене стреле, те љубавне стреле. Али неће бити да је и за њих то баш ситница; јер од куд та ревност, која се не показује само на лицима њиховим, него и на телима, која се чисто усредсредила у посао — и једно је и друго, и ситница и крупница. Са њиховог гледишта крупница је у толико, што им је задатак заметати љубавне кавге, а ситница пак у толико, што им је то обичан посао, на који су се навикли већ од постанка свог. Богови су то мали а како се ревносно баве људским стварима. Онај је леви од тешке пажње чисто ушиљио слатка усташца своја, само да ни једна кап не оде узалуд, крај оног мало удубљеног места на камену, где се оштри стрела. И онај десни пази како ће трти стрелу; али он као да је мало старији од свог друга, мало искуснији, те врши важнији посао, да удеси стрелу а леви му тек као шегрче долива воде. И лице му је према том. Док је леви безазлено дете, дотле је он већ неки мудрашко; уста су му малко развучена а обли образчићи затегнути — чисто му се може прочитати с лица, да није оштрење главна ствар, цел, већ само средство, да извесно дође до цели: да рани срца људска. Па с каквим ли ће ћефом одапети стрелу, кад буде ваљано удешена! Гледаће само своју мету, срце, раниће га а за даље се неће бринути ама баш ништа, само што ће се у тренутку метка слатко насмејати, јер — није промашио. А људи, ми смртни људи, можемо се после превијати, можемо уздисати и чезнути, он, несташни аморчић, окренуће се лакоумно од нас, оставиће нас да болујемо, и отићи ће можда на то исто место у шуми, да наоштри још коју стрелу и да свом пажљивом другу приповеда, како се у свету мало нашалио с људима. Овај ће пак пазити и пазити, вртиће главицом својом, насмешиће се и опет заитити воде у шкољчицу, да тако исто ревносно врши свој посао, да сипка воде на камен. А он пак, несташко, извадиће из тула свог нову стрелу, прегледаће је, и — обојица ће почети свој посао на ново, тај посао, који нам је ево уметничка рука Уроша Предића тако живо и тако умиљато створила на платно, и то тако ревносно и одано, као да нису мало пре учинили чуда и покора у срцима људским.

Али нека их, нек раде, та то им је занат.

М. С—ћ.

Л И С Т А К.

СМРТ ИВАНОВЕ ЉУБЕ.

ПО КАЗИВАЊУ ГЂЕ Ј. С.

ПРИБИЉЕЖИО ЂОРЂЕ СВИТЛИЋ.

Уранила Иванова љуба,
Уранила у зелену башчу,
Уранила да залива цвеће.
Она ишла од цвета до цвета,
Свакоме је цвѣтку попевала.
Кад је дошла цвѣтку рузмарину,
Она му је лепо попевала:
„Рузмарине, моје лепо цвеће,
„Увек цветаш а семена немаш!
„Тако и ја, Иванова љуба,

„Увек љубим, ал порода немам!“
Она мисли нико је не слуша.
Слушала је Иванова мајка.
Она иде свом бијелу двору,
Па дозива свог сина Ивана:
„Ој Иване, моје чедо драго!
„Јутрос ти је уранила љуба,
„Уранила у зелену башчу,
„Уранила да залива цвеће.
„Она иде од цвета до цвета,
„Свакоме је цвету попевала,
„Кад је дошла цвету рузмарину,
„Рузмарину љуба говорила:
„Рузмарине, моје лепо цвеће!
„Увек цветаш, ал семена немаш.
„Тако и ја Иванова љуба,
„Увек љубим, ал порода немам;
„Кад је дошла под румену ружу,
„Ту је љубу санак ухватио.
„Лепша љуба нег' румена ружа.“
Кад то чуо Иво господару,
Он припаса сабљу понајбољу,
Па он иде у зелену башчу,
Па он иде под румену ружу.
Лепша љуба нег' румена ружа.
Па он вади сабљу иза па̂са,
Па удара љубу по појасу.
Како ју је лако ударио,
На сабљи јој чедо извадио!
Скочи Иван, као змија љута,
Па удара себе по кољену,
Па он вади пребелу мараму,
Па он мећe чедо у мараму.
Па га носи својој старој мајци,
Па је њојзи 'вако говорио:
„Ево мајко зелене јабуке,
„Којој ниси ни дозрети дала!“

СЛАВА.

ЦРТА ИЗ ПЕТРОГРАДА.

ОД МИЛАНА С. ЂУРИЧИЋА.

(Свршетак.)

Прође четврт сата, а Стева се не враћа. Прође по сата — нема га, прође цео сат а Стеве ни од корова, а ни келнер није за то време ни једанпут у собу ушао.

Међу нама настаде забуна и немир. Шта то значи? Нека иде један да види, шта тако дуго ради.

Херцеговац изађе на поље и после неколико тренутака врати се натраг сав усплахирен са стиснутим песницама.

„Јесам ли вам ја казао, да је он хуља, да је нитков, да је последњи човек, никоговић један, знате ли да је побегао?“

Да се десио какав фотограф, да сними наше физиономије, како су у том тренутку изгледале, та се слика не би могла исплатити!

Пошто се мало опорависмо од ужаса, отпочне општа псовка на чистом српском јесику и то тако громка да се чак и прапоршчик пробудио.

Наступи општа забуна. Шта ћемо сад? Како да се из ове славе искобељамо.

Три „птице небеске“, које су такође ту биле, отпочну се смејати и нама и Стеви: „е баш је хуља, да направи такав виц и да нама ништ не каже, да се благовремено извучемо — баш је хуља!“ Они почну и нас уверавати да је то само шала, шала и комички завршетак славе. Њима је тај завршетак био пријатнији но цела част; тако је бар изгледало. Ућутали су тек онда, кад су им прапоршчик и Херцеговац показали песнице.

Шта да се ради? Решимо, да зовемо гостионичара па ми да платимо.

„Птице небеске“ томе су се јако противиле, како ми да платимо? Он нас је звао на част, нек гостионичар њега тражи!

„Али ту се мора умешати и полиција, а ми смо ђаци и стипендијати па можемо због тога и стипендију изгубити.“

Да платимо!

Гостионичар донесе рачун, који је износио двадесет и седам рубаља.

Ух! двадесет и седам рубаља, — двадесет и седам га куршума погодило да бог да!

Студенат университета примио је стипендију пре два дана; од ње му је остало још дванаjест рубаља; с њима је требало цео месец живети; а сад шта ће? Шта бог да.

Он метне на астал сву своју имаовину.

Медицинар да осам рубаља; и он није више имао, и цео месец чекао га пост због данашње славе.

Дође ред на мене. Ја сам тог истог дана заслужио једним преводом пет рубаља; нисам их још био ни разменио. Како ћу да их дам, кад су то ретки дани кад се има пет рубаља у џепу! Ах!

пет рубаља па још у цело! Тако лепа плава хартијица! Чини ми се, да бих радије један прст дао, но ту хартијицу! Ал' шта да се ради? Кад славиш, плаћај! Па још кад сам помислио, да код куће ни труни дувана, ни чаја немам...

С тужним срцем метнем и ја на сто мојих пет рубаља а остало попуни Херцеговац и техничар. Код прапоршчика а и „птица небеских“ није се нашла ни једна копјека.

И тако смо ми славу Стевину прославили и разишли се кућама, с најцрњим мислима, с најтужнијим срцем.

После неколико дана сретне ме онај руски пуковник. Био је са мном врло љубазан и између осталога рече ми: „ни један руски обичај не допада ми се тако као ваша слава!“

Ја сам пуковнику одобравао ал' срце ми је знало, како сам тада о слави мислио!

МАЏАРИЦА МАРА.

НАРОДНА ПЕСМА.

Не дуј ветре, не лелујај гране!
У граду је Маџарица Мара,
Сузе рони а̀ године броји:
„Ево данас девет годиница
Одкад мајки гошћа била нисам
Ни ја мајки, ни мајка менике.“
Тек што Мара у речи бијаше,
Ал' на врата материне слуге:
„Ајде Маро, ајде сестро наша
Тебе зове мајка на весеље.“
Ал беседи Маџарица Мара:
„Ој Бога вам материне слуге
Какво вам је у мајке весеље?“
Ал говоре материне слуге:
„Ђурђа жене, Ђурђију удају
А Јелена под прстеном стоји.“
Ал' беседи Маџарица Мара:
„Стан' — постанте материне слуге,
Да умесим бијелих колача,
Да усучем три воштане свеће,
И да идем у нове дућане,
Да ја купим брату перјаницу.“
И умеси бијелих колача,
И усуче три воштане свеће,
Она оде у нове дућане,
Она купи брату перјаницу;
И пођоше збогом да иделу.
Кад су били спрам мајкиних двора,
Ал' беседи Маџарица Мара:
„Какво ми је у мајке весеље,
Нит' певају, нити запевају?“
Ал говоре материне слуге:
„Ти ушетај у мајкине дворе,
И видићеш мајкино весеље.“
Кад ушета Маџарица Мара,
Кад ушета у мајкине дворе,
Те је вид'ла мајкино весеље,
Ђурђа купа, на даску га меће,
А Ђуђији свећу додржава,
Јелена се већ на муке дала.
Љуто куне Маџарица Мара:
„Бог убио материне слуге,
Како су ме љуто преварили,
Преварили из града извели!“
Ал' беседе материне слуге:
„Твоја нас је научила мајка
Да ми тебе тако преваримо.“

По казивању матере своје прибележио **И. М.**

ГЛАСНИК.

(Српско учено друштво.) Програм за прославу 50-годишњице књижевног рада редовних чланова српскога ученог друштва Ђ. Малетића и М. Бана, 8. септембра 1885. у Београду. — У недељу 8. септембра, у 10 часова пре подне у сали велике школе. Свечани састанак српскога ученог друштва. I. Бирају се изасланици, који ће јубиларе допратити у седницу. II. Председник друштва отвара свечани састанак. III. Говор члана Св. Вуловића о животу јубилара Ђ. Малетића и његовом књижевном раду за 50 година. — Говор секретаров о животу јубилара М. Бана и његовом 50-годишњем књижевном раду. IV. Ректор велике школе поздравља г. М. Бана, као некадашњега професора лицејског. — Директор гимназије поздравља г. Ђ Малетића као некадашњега професора и директора велике гимназије београдске. V. Честитања других корпорација, страних и домаћих VI. Отпоздрав једнога и другог јубилара.

— За председника „Матице Српске“ изабран је др. Ђорђе Натошевић, за потпредседника Васа Пушибрк а за потпредседника књижевног одељења Световар Савковић.

— За чланове књижевног одељења „Матице Српске“ иза-

брани су: Сава Косановић, митрополит сарајевски, Јован Борота, прота у Ст Бечеју, др. Љубомир Радивојевић, Мита Петровић, Паја Марковић, др. Јован Пачу, Пера Радуловић, Владимир Красић, др. Лаза Томановић, Мојо Медић и Јован Поповић

— У књижевни одбор „Матице Српске" изабрани су: А. Хаџић, Миша Димитријевић, др. Ђорђе Дера, Сава Петровић, Милан Андрић, Филип Оберкнежевић, др. Илија Огњановић, Стеван Лекић, Андрија М. Матић и др. Милан Савић

— Књижевни одбор. Матице Српске имао је 6. (18.) о. м. своју седницу:

1.) Ђорђе Јовановић поднео на оцену и награду приповетку из српског и циганског живота „Рашто се тако догодило." Издаје се на оцену Милану Андрићу. — 2.) Мита Живковић шаље за Летопис приповетку „Враг девојка" Прима се. — 3.) Живко Драговић шаље чланак „Ђеографски преглед Црне Горе". На оцену Др. М. Јовановићу Батуту. — 4.) По оцени Милана Савића не примају се песме С. Н. „Сестри на самрти" и „Сирочад".

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Наш сарадник, **Јосип Берса** у Задру, намерава издати своје песме. Песме ће бити подељена на 1. Прве сузе и први осмијеси 2 Пантеон. 3. Сонети. 4. Романце и баладе. 5. Морске елегије и 6. Разне пјесме. — У 35. броју овога листа саопштили смо две песме нашег далматинског песника на углед. С наше стране топло препоручујемо превендач нашег пријатеља и позивамо српску публику на претплату. Уредништво „Стражилова" прима ће радо претплату из наших крајева. Књига ће бити штампана латиницом у елегантној шестнаестини а цена јој је 1 фор. У једно молимо и наше пријатеље, да приону око скупљања претплатника, да покажемо нашој браћи Далматинцима, да им умемо ценити рад.

— Од Брет Харта је изашла нова новела Маруја.

— Ибрајим Хилми, син кедиве Измајила издаће на свет дело о старој и о новој књижевности Суданској

— Дарвинов син пише биографију свог великог оца; у њој ће особито узети у обзир живот научењаков у кући и начин његовог истраживања.

— Изашла је Ригерова књига о Шилеровом односају к француској револуцији.

— Најбољи животопис Гетеов писао је Енглез Љус; сад ће његово дело изаћи илустровано.

СМЕСИЦЕ.

— Бележимо ово више са своје занимљивости него што слепо верујемо: У немачком часопису „Über Land und Meer" пише др. Карло ди Прел о живо-сахрањеним факирима (испосницима) у Индији. У Индији је већ давно познато, да има факира, који се дају на краће или на дуже време живи сахранити Факир Харидас дао се од неког индијског кнеза закопати, да, после неколико месеци ископан, поново оживи. Кад се умртвио, буде у присуству кнеза и његових великаша у поњаву зашивен, затим у сандук положен а овај закључан; кнез је сам локот метуо на сандук и кључ узео к себи. Сандук буде затим у башти једног министра, ван вароши Лахоре, закопан а преко гроба јечам посејан, око гроба подигоше зид и поставише страже. Четрдесет дана доцније дође кнез са министрима, са енглеским генералом Вентуром, са неколико Енглеза и са лечником. Сандук ископаше а факир лежаше у њему хладан и укочен. Кад су му главу (теме) грејали, у уста дували ваздуха и тело му трли — дође факир опет к себи Тај факир се на тај начин дао више пута сахранити. Реса испод језика му је одсечена, те га може извући, затим савити и турити у унутрашње јаме од носа, да нос тако сасвим запуши од уста. Спољашње јаме од носа и уши запушава воском а очи поклопи нечим. Давно се већ вежба, да може задржати дисање, неколико дана. Пре него што се даје закопати, узима средства за пролив а за тим живи од мало млека. Пре сахране прогута дугачку платнену траку, њоме чисти желудац а водом испира црева Траку затим извади опет. Кад га ископаше, није могао лечник никако наћи да има живота у њему; срце му није било, нити се на руци или на слепим очима могло приметити, да му куца пулс. Кад хоће да га оживе, најпре му изваде језик из унутрашњих јама од носа, за тим му дувају ваздуха у уста, тако, да запушачи из спољашњих јама од носа излете напоље. Помало долази факир к себи, дише, отвори очи и наскоро је опет чио и свеж.

Говори се, да је био неки факир 100 година закопан, па је онда много причао о старом добу. У опште, случајеви, да се факири дају закопати, нису ретки.

Сад колико је истине у том, нека себи замисле наши читаоци; ми ћемо само навести још то, да има животиња, које преспавају читаву зиму, да има малих животињица, које се сасуше као прах, тако остају по више година а кад се успе на њих вода, оне оживе опет.

Ми још мало знамо о телесним снагама нашим и кад тако што читамо, долазимо до уверења, да се у Индији збивају ствари, о којима ни појма немамо.

ОД УРЕДНИШТВА.

Тражимо књигу *Јована В. Гета* „СТРАДАНИЈА МЛАДОГА ВЕРТЕРА" *превео Јован Рајић*. Ако би ко од наших поштованих читалаца имао ту књигу а не треба му, молимо га учтиво, да нам је пошље. Готови смо платити сваку пристојну цену за њу. Књига је штампана у Новом Саду, године 1844.

„СТРАЖИЛОВО" излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова" у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

УРЕЂУЈЕ МИЛАН САВИЋ.

БРОЈ 38. У НОВОМ САДУ 19. СЕПТЕМБРА 1885. ГОД. I.

ШТА НАМ КРЕМЕН ПРИПОВЕДА.

кремену хладном
Топла искра спава;
Молиш је да скочи, —
Молићеш бадава.

Ал камен је поштен,
Па нам приповеда:
„Из мене се ништа
Измолити неда.

У мени је искра
Од бога, од века“ —
Е па што је не даш?
— „Искра челик чека.“

Тако вели кремен
Сваком. — па и Србу,
(Који има четир
Оцила — у грбу).

1882.

З-Ј. Ј.

ПОП ИЛИЈА И ПРОТА ДРАГАЧ.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА ЧЕСТЊЕЈШИХ.

НАПИСАО МИЛАН АНДРИЋ.

(Свршетак.)

VIII.

шта је било, да су т—ђани скоро две године чекали на решење своје тужбе?

Е, док није наименован био нови прота, дотле се тужба њихова није ни предузимала; а кад је дошао нови прота у К., онда је владика наложио овоме, да ту ствар извиди, па да поднесе свој извештај о њој. Али нови прота је био стари пријатељ поп Илијин, па му је сваки посао био прешнији, него та тужба. Кад је већ и трећа пожурница отишла, онда се тек нови прота латио, да јави владици, да је тужба т—ђана по све неоснована; а на скоро за тим дође у истом смислу и одлука на проту, са упутством, да је прочита општини т—ској.

Прота сазове скупштину у Т. и прочита владичину одлуку.

Сад је тек настао белај у грковом дућану! Грк Спира иште, да му поврате новац, што га је он предујмио за пут депутацији, — а Јова бербер вели:

— Јесам ја теби још онда казао, да ти ниси започео, ми се не би ни лаћали тога посла; а казао сам ти и то, да ћемо ти вратити из црквенога, само ти крени попа. Па ко ти је сад крив, што ти ниси био кадар, да то израдиш?

Грк Спира је ђипарао од једа, као махнит. Подигао је обе песнице, па је тако претио, да ће тужити читаву општину, ако му не врате новац, што га је на депутацију потрошио.

— Па тужи, кад баш хоћеш — рече Јова бербер. — Наћи ћемо и ми фишкала, па ћемо се процесати!

Грк Спира суне на то, мислиш, раскидаће Јову; и бог зна, шта би могло бити, да не изиђоше и Јова и сви из дућана, а грк остаде сам, па проклиње и онај тренутак, кад је он и помислио, да таквим људима неиво добро учини!

Људи би сад већ готови били, да се опет измире са попом; ал овај — ни да би погледати и којег од њих! Нека запамте, како је то, подизати се против свог попа. А да покаже, да је он глава у општини, те може чинити, шта хоће, — отишао је на скоро за тим на једно шест недеља од куће, а у Т. ако је за

то време ко умр'о, или се дете родило, — морали су ићи у друго село рад попа.

Хе, — то је владика допустио поп-Илији.

Док је поп Илија путовао некуда, дотле се догодило нешто у обитељи Неце кројача, што се мора приповедити.

Нецина Јованка оставила мужа, па дошла оцу и матери.

Она је код куће навикла добром животу, па док јој је муж у Т. био, дотле никад боље; али у И. богме није доспело ни два пут у недељи на кување, а то је лепу Јованку кројачеву веома растужило. Почела је с дана на дан да опада, да слаби, и на послетку се реши, да остави Јефту, па да се врати својим родитељима. Деце није имала, а осећала је, да је Јефту само у Т. могла љубити. И. је место учитељске патње и невоље, а љубав не може становати са невољом под једним кровом.

Јефта Ижичић је још неко време остао у И. ал су и њему освитали све црњи дани. Није се могао дуго скрасити онде. Које невоља, које туга за Јованком наведе га, да и он остави своју штацију, па је отишао у свет, — никоме није ни казао, а ваљ'да ни сам није знао, куда ће? Јованка никада није чула ни гласа о њему!

Јованчина мати мало што није свиснула од туге и чуда, кад је видела своју кћер, како изгледа. Као да су је гуштери попили. Они румени, округли образи, које је она неговала са највећом бригом материнском, — сад су бледи и уве и. Оне ватрене црне очи чисто се погасиле; једва по гдекоја варница севне из њих. Матери је страхота било погледати ћерку своју, како се ужасно прерушила.

Невоља је највећа болест за човека, — ал је нега материна опет најбољи мелем. Јованка се брзо почела опорављати под негом материном. У кући родитељској на брзо се почела осећати, као оно за време девовања свога. Мати јој није давала ништа, да ради, већ јој је само угађала, не би ли повратила ћерци својој ону пређашњу свежину и лепоту.

Кад би јој код куће било дуго време, онда би отишла попиној матери на диван, а ова ју је од детињства увек пазила. Да је на њену било, — сад би Јованка била т-ска попадија. Е, ал покојни Стева месар је био друге памети. —

Дође и поп Илија кући с пута, па чим се мало одморио и чуо, шта се све догодило у селу, док је он био на путу, одмах зовне Перу звонара, па га пошље грку Спири, Јови берберу, Неци кројачу и Ђођи опанчару, да их позове за сутра дан к њему на ужину. Ови се зачуде томе позиву, па, да нису познавали Перу звонара, би мислили, да овај збија шалу с њима. Ал опет, — ко би се и смео шалити са поповом речи!

Забораве, шта је оно било у грковом дућану због путних трошкова депутације, па оду грку, да чују, зна ли овај, — шта ће то рећи, да попа њих позива на ужину?

Грк је премишљао и премишљао; а на послетку нађе, да се попа морао покајати, па је сада рад, да изглади целу ствар. Годило му је што се попа к њему приближује, па је већ почео и о томе размишљати, како ће удесити са попом, да се њему из црквене благајнице поврати на путовање депутације предујмљени новац, јер је видео, да другим путем неће доћи до њега.

Сутра дан у подне ето сва четир госта у свечаном оделу попи на ужину.

Поп Илија их дочека озбиљно, па им саопшти, да се он жели измирити са свима људима у општини, и од селе са свима живети у љубави. За то је ето њих, као најотменије, и позвао к себи, да их у знак те његове добре жеље почасти, а што је до сад било, то и битисало!

Гости се уљудно поклоне, а попа се рукује са свима редом.

Сад се донесе шљивовица, она стара попина шљивовица, што је некад .... ех, манимо се тога! Та то је било, па и битисало!

Поп Илија наздрави најпре грку Спири, па онда другом, па трећем и четвртом.

Шљивовица — не може бити боља! Болан да се лечиш њоме! А поп-Илија је ни мало не штеди, него точи једну за другом.

Гости се већ мало загрејали били, кад се јавило, да изволе у другу собу.

Сто је необично постављен. Ђођа опанчар му се чисто не сме да приближи. Посуђе господско, убруси на тањирима бели, као снег. На сред стола огромна кита цвећа, прекрилила скоро полак стола. Крај сваког тањира и по две боце вина, у једној жуто, као дукат, а у другој црно. Попови гости нису видели још никада тако дивно постављена стола.

Али — на што су оне наочари у сваком тањиру? — Хајде, што су их метили попиној матери; она је стара жена, па не би могла извадити свој залогај из чиније без њих, — ал шта ће остали с њима, кад — хвала богу — сви добро виде?

Сви стоје већ око стола, али пре, него што ће се сести, рећи ће поп Илија:

— Био сам не давно у Бечу код нашег спахије на ужини, где сам видео обичаје велике господе, па хоћу и сам некоје од тих да заведем. Први је обичај, да сви гости натакну наочаре при ужини, па сам још онај дан купио педесет комада.

За тим подигне са свим озбиљно наочаре из свог тањира, натакне их, па седне за сто. Нико није приметио, да нема стакла у њима.

И поп-Илијина мати је учинила то исто, — не по господском, него по своме свакидањем обичају.

— Изволите — рече поп Илија.

Гости се збунили, не смеду да погледају један на другога, него — дај и они, натакни наочаре.

Бог те пита, какво је било стакло на наочарима!

Кад поседаше, — један окренио главу на десно, други на лево; један подигао главу, други упрьо брадом у прса, па се ускосирио, да преко наочари види, је л му кашика у тањиру? Сад опет изере вратом, као патке, кад кобац прелети преко њих. И то је тако трајало до краја ужине.

Ужина јест била господска, али кад устадоше од стола, гости обневидели, па се хватају један за другога. Очи им набрекле, да искоче.

Захвале се на части, па хајд' сваки својој кући, не са оним веселим расположењем, са којим се обично разилазе поп-Илијини гости, него тихо, ћутећки, замишљено.

Сутра дан је опет било гостију код поп-Илије, али све сама господа.

Натарош, кад је ишао са ужине, сврати се у грков дућан неким послом својим.

— А, на здравље, на здравље, господине — предусрете га грк учтиво. — Како вас је частио господин попа?

— Добро, да не може бити боље!

— А, јест, јест; и нас је јуче почастио, само тако може бити.

— Није бадава био шест недеља одсутан, ал данас је накрмљено оно, што се за то време није уживало.

— Верујем, верујем, господине; само да није узео у обичај од велике господе оне наочаре!

Натарош се стане слатко смејати, а грк-Спири севне нешто у глави.

— Дакле, само да није узео наочаре, је л те? — питаће натарош, и опет удари у смеј.

Грк Спира климне само један пут два главом, па зачуђено гледи у натароша.

— Е, нас није частио са наочарима.

Грк-Спири сад постане све јасно. Дакле попа је и опет терао с њиме спрдњу.

Истом што оде натарош, а ето Неце кројача.

— Но, ти, комедијашу, кад ћеш опет твоме милом попи на ручак? — предусрете га грк поругљиво.

— Онда, кад и ти — одговори Неца кројач.

— Онда, кад и ја?... Ја му нећу више прекорачити прага!

— Док те не позове.

— Са мном неће више збијати шалу и правити наказу од мене!

— А шта те је опет увредио?

— Господски обичаји, наочари, — одговори грк бечељећи се. — Ваљ'да су господа пала с крушке, да заводе такве сметењачке обичаје. Мало, што нисам вид изгубио.

— А шта ја знам? Ја нисам никада јео из једне чиније са господом. Мени је могао и кошницу натаћи на главу. Ал ти се правиш увек мудар, па што си се помајмунио?

Неца као да баш није примио за увреду ту попину шалу.

— Ја ти само толико кажем, Нецо, да му је то последња са мном!

— Марим ја — одговори Неца, па слегне рамени.

Сад је већ цело село знало, како је попа насадио своје госте, па чим се ко сретне са којим од ових, не може проћи, да га не запита: — кад ћеш на ужину попи?

Поп Илија није ни тражио друго. Он је само хтео, да своје противнике направи смешним пред људима, а то је и постигао.

Грк Спира није смео више ни зуба обелити, а камо ли наговарати кога, да тужи поп-Илију. Није спомињао више ни предујмљене путне трошкове, само да не би дао повода, да га ко запита, кад ће попи на ужину?

Људи се прилагодили свему, што год је поп Илија чинио, а овај је и даље терао своје. Кога је хтео, оног је призивао к себи, а са осталима је само онда имао посла, кад је то званична дужност му изискивала, и кад су му бир доносили.

После материне смрти остао је сам самцит. Кад је у коме послу требало женске главе, онда

је ту била Јованка. А женска глава је увек нужна у кући.

Бабама је у селу сад све чешће падало на памет, како је покојне матере попине жеља била још вајнекада, да јој син узме лепу ћерку крojачеву. Ова је још и сад лепа, е — ал оне жеље?...

Кад је поп Илија преминуо, за мртвачким сандуком му је ишла само једна, у црно обучена женска, — Јованка кројачева.

ТУГА.

Јесенско је доба.
Маглуштина сива природу обвила,
А студена киша непрестано лива.
Не мирише цвеће, к'о што ј' мирисало,
И лишће с дрвета већ поотпадало.
Не чују се песме чилих берачица,
Ни умилни гласи тица-певалица.
Ни сунашце јарко није тако сјајно,
Ни зорино лишце није више бајно,
Као што је било!

Хај пролеће мило!
Ти ћеш опет доћи: мирисаће цвеће,
Разведриће с' небо, славуј ће да леће,
Песмице да вије, да весели друга
Крај потока малог сред зелена луга;
Румен-зоре лишце биће опет бајно.
И сунашце јарко засијнуће сјајно.
Разлегаће с' песме раденица вредних,
Зазујаће пчеле код кошница медних,
Све ће да оживи!

Смир' се, срце, смири!
Само теби јадном никад више не ће
Замирисат' цвеће! Никад више не ће
Сијнут' прамалеће!

Павле Р

СПЕРАТА.

(ИЗ ГЕТЕВЉЕВОГ „WILHELM MEISTERS LEHRJAHRE".)

(Свршетак.)

Након млогих ужасних и чудних епоха, које прелазим муком, стишао му се дух некако чудно а узнемирило тело. Готово никада није седео, већ ако би се машио харфе и свирао, пратећи свирку обично песмом. Онако није никада мировао, али беше са свим доброћудан и послушан, јер све страсти његове као да се стопише у једину страву од смрти. Могао си га наговорити на све на свету, само кад си му попретио којом опасном болести, или смрћу.

Осем тога чуда што неуморен ходаше по манастиру тамо и амо, и баш јасно наговешћиваше е би још боље било тумарати тако по гори и дољи, спомињаше још и неко привиђење, што га обично плаши. Увераваше, кад год се пробуди ма у које доба ноћи а оно стоји с ногу украј његова кревета леп неки дечко, па му голим ножем прети. Преместе га у другу ћелију, али он опет тврдише да и ту, па најзад да га на другим местима по манастиру вреба тај дечко. При шетњи својој биваше све немирнији, после се неки и опомињаху, да су га за то време виђали где је чешће него од пређе стајао на прозору и гледао уз језеро.

Нашу јадну сестру за то време као да је она једина мисао онај исти посао мало по мало слабио, те наш лекар предложи, да јој помало у друге њене кости помешају кости детињег коштура каквог и тиме даду укрепе. Сумњало се хоће ли то користити, ал се мислило е ће се тиме добити бар толико, да ће се проћи вечита тражења чим буду сви делови на броју, а моћи ће се обнадеждити на пут у Рим.

Тако иураде, и њена другарица мењаше неприметно сакупљене кости с онима, што су јој поверили и чудно миље обузе јадну болесницу кад се делови мало по мало прибраше, те се могаше означити, којих још нема. Брижљиво је сваки део, камо је ишао, концима и пантљикама учвршћивала, а испуњавала празна места свилом и везом, као што се обично штују тела светитељска.

Тако су јој скупили све делове, не беше само мало њих од крајева. Једном из јутра, кад је још спавала а лекар дошао да се упита за њу, узе старица оне штоване кости из ковчежића украј постеље њене, да покаже лекару чиме се занима драга болесница. Одмах за тим чују је да скочи из постеље, диже завесу и опази да је ковчежић празан. Паде на колена; уђу у нутра и чују јој ра-

досну усрдну молитву. „Јесте! истина је, повикаће, не беше сан, доиста! Радујте се са мном пријатељи моји! Видела сам оно драго лепо створење живо. Устало је, збацило вео са себе, сјај му осветли собу, лепота му се преобрази, не могаше тла додирнути а вољно беше. Лако се диже и не могаше ми баш ни руке пружити. Понда ме викну и показа ми пут, којим ми ваља поћи. Поћићу за њим, скоро ћу поћи, осећам ја и све ми је лакше око срца. Туга ме минула па већ што сам само угледала моје ускрснуто дете окусила сам у напред радости небеске."

Од тога доба бавила јој се душа најрадоснијим изгледима на земаљске ствари и не обазираше се више, само је по где што јела а дух јој се мало по мало извијаше из телесних пута. Те тако је нађосмо један пут кад и неочекивасмо бледу и без осећаја, очи јој се више не отвараше, беше што ми велимо — мртва.

Глас о њеном привиђењу пуко је брзо по народу, па штовање што га је за живота уживала, претури се по смрти њеној брзо у мисао, да је ваља одмах држати за блажену а баш и за свету.

Кад су је хтели сахранити, гураше се свет страшном силом, да јој се руке, да јој се бар хаљине дотакне. Тако страсно узбуђени не осећаше разни болесници болове, што су их до сада мучили; држаху се за исцељене, признаваху то, хваљаху бога и нову му светитељку. Свештенство мораде изложити тело у неку црквицу, народ искаше прилике, да покаже своју побожност, навала беше грдна; планинци, који су и онако склоњени на живахне религијозне осећаје, нагоше амо из својих долина; побожност, чудотворства, обожање расло је сваким даном. Владичине наредбе, што су требале слабити и мало по мало угушивати то ново обожање, не могаше се извести; чим му се кратило народ се бунио и беше спреман да удари силом против неверника. Није ли, викао је, боравио и св. Боромеј, међу нашим прадедима? Не доживе и његова мати ту радост да га за свеца прогласе. Није ли нам се хтело претставити оном великом скиком на стени код Ароне, његова душевна величина? Зар не живе његова својства још међу нама? Па зар није бог обећао, да ће у верном народу понављати увек своја чуда.

Кад тело за неколико дана не поче трулити, већ биваше све беље и чисто да се провиди, расла је вера у људи све више и више а у светини појавише се неколико исцелења, што их ни онај који би добро мотрио не могаше протумачити а баш ни за превару прогласити. Сав се предео узрујао, па ко није сам дошао, слушао је бар неко време само о томе и ни о чем другом.

Манастир, где беше мој брат, разлегао се као и сав предео од тих чуда, а тим се још мање чувало споменути о томе кад беше он ту, што обично иначе није пазио на ништа, и што се није знало за његов однотај. Али тога пута као да је са свим тачно чуо; тако је вешто утеко, да никад нико није могао појмити, како се из манастира извукао. После расчују, да се превезо с неколико аџија и да је лађаре, који на њему нису опазили ничега необичнога, једнако молио, да јако пазе, да се чамац не преврне. У неко доба ноћи дође у ону црквицу, где му се несретна драга одмараше од својих јада; само неколико богомољаца клечаху по угловима, њена стара пријатељица сеђаше јој украј главе, он приђе, назове јој бога и запита: како јој је господарици? „Ето видите" одговори му она чисто збуњено. Он гледаше мртваца само са стране. За мало се заустезаше па је онда узе за руку. Уплашен са хладноће, одмах је опет пусти, звераше плахо око себе па рече старици: „Ја сада не могу код ње остати, ја још имам веома далеки пута пред собом, ал ја ћу за времена опет ту бити; реци јој то, кад се пробуди."

Тако оде, нама јаве то тек касно, тражило се, куд је могао отићи, али заман! Непојмљиво је, како се пробио кроз брегове и долине. Тек после дуга времена наиђемо у Граубиндену опет на његов траг, али касно, одмах га опет изгубисмо. Ми смо мислили да је отишао у Немачку, али рат замете са свим таке слабе трагове.

Превела В. Ј. Б.

БИЛИНЕ И БОГАТИРИ.

СТУДИЈА Н. КОВАЧЕВИЋА.

(Свршетак.)

Особиту грану билина чине песме о „татарщинѣ", о времену златне орде. Напред је указана разлика у неколико столећа међу Владимиром и појавом Татара, но руски је народ по свој прилици хтео рећи, да је Владимир са својим богатирима вазда био тамо, где је отаџбина требала заштите од туђина. Татарска сила је персонифицирана у Идолишту, које долази само у Кијев, нико му ништа не може учинити: на собету седи међу кнезом

и кнегињом, богатири и бојари ћуте као заливени. Владимир шиље по Илију, који долази голих руку, без сабље и буздована.

Кад се противници сретоше на стратишту, по мегданџијском обичају замећу беседу. Татарин, хотећи испитати снагу свога такмаца, пита га:

„А по многу ли Илья вашъ хлеба ѣстъ?
а по многу ли Илья вашъ пива пьетъ?“

Илија, знајући у чему је ствар подругљиво му одговара:

„У нашего Ильи батюшка былъ крестьянинъ (сељак)
у него была корова ѣдущая,
она много пила-ѣла и лопнула (пукла).“

Татарин се расрди на овакав одговор, извади сабљу, да посече Илију, но овај довати своју богатирску шапку (капу) „изъ земли греческой“ и њоме пресече Татарина на две половине. После овога мегдана већ се у билинама не сретају Татари, за билине је овај мегдан, што за историју победа, коју су Руси 1380. године одржали над Татарима. Илија је све своје доба провео на добру коњу у широкој степи, „отъ младости ѣздилъ до старости,“ а та је старост тешка, дубока, сам се Илија често на њу жали:

„А глубокая старость триста годовъ,
а триста годовъ да пятьдесятъ лѣтъ.“

Народни певач у Срба тешко се растаје са својим омиљеним јунаком Краљевићем Марком, но опет се покорава вечитом закону и природи, која својим током носи цвет и плод, живот и смрт. Руска песма није могла допустити, да се онај Илија, који ломи сву силу татарску, за триста лета чини толико мегдана, да се тај Илија боји смрти.

О смрти његовој нам ништа не кажу, оне знају, да је ишчезнуо, да се у камен претворио, ал не да је умрьо.

Нема доказа, да је Илија историјска личност. Као историјске личности помињу се у летописима Добриња и Аљоша Поповић, које опет народ пева као помагаче Илији, о њему пак у тим летописима ништа се не вели. Он није од оних јунака, који су некад доиста живели, после себе оставили какву историјску успомену, те их је с тога народна машта преселила и убројила у ред богатира. Илија је јунак потпуно идеални, што му у исто доба не смета, да буде и више историјским, но многи који су не само живели, но иза себе и оставили какав знак живота; у идеалној личности тога богатира потпунце се исказује историјски карактер руског народа. Као што је у Светогору исказана сурова физична сила, исто је тако у Илији исказана сила оне друге половине, што мери не количином, него каквоћом. Вредност те каквоће налазимо ми у ово неколико назива, којим народ карактерише живот и сву суштину деловања свога богатира: „стоятель за родную землю, оберегатель ея со всѣхъ сторонъ“

За Илијом долази Добриња Никитић, по летописима стриц, по народним песмама синовац кнезу Владимиру. Билине у опште износе Владимира као старешину не само по власти но по годинама, у билинама од њега нема старијега, те отуд противност међу хроником и билином. Колико је год руски народ имао појма о добрим странама витештва, све је изразио у карактеристици овога јунака. Поред тога, што је неустрашив јунак, што није лукав, није гордељив, он зна како се треба разговорити с богатиром, како поздравити или опростити од њега. Богатир, је ли победио свога противника, никада му живот не прашта, ма га овај колико молио. У билинама сретамо једини изузетак код Добриње. Он се у два маха бије са огњеним змајем Гориничем и кад га овај моли, да му поклони живот — Добриња му и прашта, али под условом, да већ не води у ропство момке и девојке. Но змај није одржао речи. У кратко иза мегдана, уграби он синовицу Владимирову. Добриња се по други пут спрема на бој. Овога пута ослобађа из ропства не само синовицу Владимирову, него још много туђих царевића, краљевића и руских богатира.

Други посао овога богатира био је да испуни поруку Владимирову: да стиша немирне орде, да прокрчи „у земљи кавкаској“ пут чак до у Грчку до кнежева таста Етмануила Етмануиловића, затим да покори пјатигорске Черкезе и Татаре, Чукче и Ољутере. Даљина пута и величина посла, намећу јунаку мисао, да се може бити никад више неће вратити, с тога се и прашта са својом женом остављајући јој аманет, да га чека дванаест година, а после тога рока, нек се преудаје за кога јој драго само не за Аљошу Поповића. Билина прича даље, како је богатир савлађивао један посао за другим, а међу тим ни његова жена не „седи залуду.“ Није прошло ни годину дана, а она се већ преудаје таман за Аљошу. Радња у овој билини достиже врхунац песничке лепоте, кад се на богатом сватовском пиру пред сватовима јавља сам Добриња. Ми бисмо очекивали, да

ће се сад заметнути бој, да ће неверница платити, Аљоша погинути, готово нам се чини, да је то природан излазак, да се заплет може једино тако решити.

Ми знамо, да под Тројом траје читавих десет година крвави рат, пролива се море људске крви, гину сви велики јунаци само за једну лепу Јелену.

„Ἔσσεται ἦμαρ ὅτ' ἄν ποτ' ὀλώλῃ Ἴλιος ἱρὴ
Καὶ Πρίαμος καὶ λαὸς ἐϋμμελίω Πριάμοιο.“

(Доћи ће дан, да пропадне света Троја и Пријам и народ копљаника Пријама) — и то опет само због једне жене. До таког ништавила нигде ни издалека неће доћи руска билина, да већ и не говорим о српским народним песмама. Какав casus belli — таки и јунаци. Ахил, глава свијем јунацима у Илијади, кад оће да му узму наложницу, он части „много славног“ Агамемнона тако „изабраним“ речима, којима се у нас једва бабе бруче; а кад му је већ одузеше, он седи у песку, поред „црне лађе“ и — плаче. Јунак и плакати за прљавом кецељом! Каква грдна иронија, каква наказа од јунаштва! Ја разумем плач Краљевића Марка за његова два побратима, који цвиле у тавници. Кад му долази ова вест:

„Он с' удари руком по кољепу,
На руци му пуче бурма златна“

па онда:

„Јаој мени оба побратима,
Та ђесте ми данас запанули“

и даље:

„Рони Марко сузе од очију,
У образ је као земља црна,
Жао њему оба побратима.“

Ове су нам сузе појмљиве. Јунак има пред очима судбу својих другова, његових помагача, са-бораца за идеју, која руководи радом свију заједно. Да Ахил увиђа ништавост, ради које се лије људска крв, па да с тога одустаје од даље борбе, ми бисмо видели јунака, у коме се сасредоточавају лепа својства једног народа, наше симпатије биле би на његовој страни. Овако место јунака ми видимо капризну жену. Његов сурови, ситничарски карактер огледа се даље у поступку с мртвим телом Хекторовим и дочеком старога Пријама. Кад је Ахил таки, какви тек остали морају бити? запитао би когод.

Разуме се, гори од горега Са своје стране, ја горе не бих знао осрамотити Марка, него кад бих му хтео примењивати Ахила. То би без сумње рекао и Рус за свога Добрињу. У својој кући затиче он сватове, жена му се преудаје. Жица је врло јако затегнута, али није пукла, дошло је до последње границе, али та граница није прекорачена. Части јунакове није се такло, та тек је свадбу затекао, те нема тази довољно узрока, да замеће кавгу. Њему је мила жена, али му је мио и живот јунака, који је с њиме заједно видео доста муке и невоље. Каква разлика међу Омировим Одисијем и руским Богатиром. Онај коси просиоце своје жене као азијска холера, негледајући, што су то све „велики“ и „богуслични“ јунаци. Овај узима своју жену, говорећи само:

„Гдѣ это видано, еще гдѣ это слыхано,
Отъ жива мужа замужъ идти?“

А његов такмац Аљоша иде да га одмени на застави. Руска песма и сувише поштује јунака, особито таког, ком је дала назив богатира, а да би га погубила ради женске главе.

Аљоша је јунак, помагач Илији и Добрињи, али не толико мио народу као прва двојица. Он је рода поповскога, а од тога се рода — како веле билине — свашто може очекивати. Овај јунак је млад, виђен, доста пута лукав, туђу жену уме превластити, већој власти зна се умилити, чак његово јунаштво не цени се особито, два пута се бије с Тугарином Змајевићем и убија га не толико јунаштвом колико лукавством. Што је Аљоша овакав то је крив род поповски, јер је то на њега прешло с тога рода путем наслеђа. Што је Аљоша често исто таки јунак и богатир као и његови другови — билине приписивају његовој дружби с Илијом и Добрињом.

Кад споменемо још Василија Буслаева и Садку, обојицу из Новгорода, који немају ништа општег с Владимиром и с Кијевом, него раде са свим одељно — онда смо набројали главније руске богатире. Богатири новгородски не бију се са спољњим непријатељем, не стоје на застави него бране народ од домаћег насиља. Особито се слави Садко, чије лађе плове по: „славной матушкѣ, по Волгѣ-рѣскѣ“, и који не да купцима новгородским, да варају сиротињу.

Билине нам неједнако казују, како је нестало богатира, оне не допуштају, да су изгинули или помрли. Једне причају, да су исчезнули једном у боју, кад су видели, да туђу силу немогу свладати; друге опет кажу, како су се једном богатири тако посилили, те изазвали на мегдан сву силу небесну. Ова их је сила покарала пустив на њих подземне духове, с којима

се богатири увате у коштац. Овако вели једна билина о нестанку богатира:

„Бились витязи три дня
бились три часа, три минуточки.
Намахалися ихъ плечи могутныя
уходилися ихъ кони добрые,
притупилися ихъ мечи булатные,
испугались могучіе витязи,
побѣжали въ каменыя гори,
въ темныя пещери.
Какъ подбѣжитъ витязь къ горѣ
такъ и окаменѣтъ;
какъ подбѣжитъ другой,
такъ и окаменѣетъ;
какъ подбѣжитъ третіи
такъ и окаменѣетъ.“

Тим се завршује у народним песмама доба Владимирово и доба његових богатира. У тим песмама већ се историјска судба народа обележава општим цртама, унутарњим смислом. Млађе поколење богатира, и ако се примиче обичним људма, опет није чисто од преувеличавања. Билина ће често пренети по коју црту старог богатирства на ново колено. Од овога је чисто тек треће доба билина, т. зв. историјске песме, у којима већ нема богатира, него њих замењују „поединщики“ (мегданције), а то су све лица историјска као што је Никита Романовић, Јермак, освајач Сибира и т. д. У овом добу билина иде с Владимира на Ивана Грозног. Центар радње већ није Кијев но Москва. Но прелаз с Владимира на Ивана, из Кијева у Москву није изменио епски облик и израз песме: он је у ово доба исто таки, као што га видимо у добу богатирском.

Билине су певали народни певачи уз „гуслярный звонъ.“ Ти гуслари су будили народну свест, крепили га у тешком добу татарског робовања. Билине и гуслари били су једини весници бољих дана и народне слободе. Билине су достигле крајње цељи и мирно могле уступити своје место културном развијћу, које је и обусловило даље цветање народне песме.

Билине карактерише: јаки морал, правица, што је вољан народ у песми да ода и непријатељу оно што је његово, тамап као и руском богатиру; језик који и ако прост, али звучан и пријатан; казивање је неусиљено, мисли теку у лепом правилном реду. Што се пак тиче естетичне вредности и разумевања идеје, песничког полета и дубљине мисли, јачине речи и округлине стиха — ја бих билине могао упоређивати српским народним песмама тек кад бих најпре дометнуо оно Овидијево: si parva licet componere magnis.

У Петрограду.

ХУМОР У ПОЕЗИЈИ З.-Ј. ЈОВАНОВИЋА.

(Свршетак.)

Та се могу удубити у дечија осећања, да се могу умислити у онај мили, шарени свет њихових замисли, у округласте облике њиховог појимања, у потпуну могућност њиховог представљања — ја бих, држим, тек онда могао достојно оценити не само важност дечијих песама Змај-Јована Јовановића, него и онај непосредни душевни утисак њихов на тај мали, умиљати и невини свет. Али, детинско доба лежи већ далеко за мном а ја нисам Змај-Јовановић, да се могу тако уживети у осећаје и замишљаје дечије. Треба за то имати ружичасту дубину племенитог осећања и ведру висину песничког замишљања. Та нигде, ни у каквој прилици не огледа се чиста душа јасније, него у саобраштају с дечицом. Деца су бољи психолози него матори људи; они боље прокљуве људске особине него матори људи; они знају одмах ко је, поред све буре и непогоде светске, у души својој очувао невиност, коју реч ми старији преводимо са поштењем; они знају одмах, ко им је пријатељ — та ко децу љуби, то је добар човек. Је ли нужно онда, да тумачим онај апсолутни уплив дечијих песама Змајевих на тај мали свет? Је ли нужно онда, да се упуштам у разлагање дечијег радовања при погледу само једне песме Змајеве? Шта деца том приликом осећају, читав је свет, свет мио, ружичаст, весео, бескрајан. А за чика-Јову? Ја га чисто гледим, како му се из очију круни крупна, чиста суза искрене радости — задовољење његовом труду, толикој бризи, и мир задовољства за признање бескрајне љубави његове. Нико не уме тако да благодари као дете! И ничија благодарност не може тако да дирне као дечија!

Ох, сећам се веселог, задовољног смејања њиховог, кад сам једном приликом случајно завирио у гомилицу такве дечице. Најстарија девојчица држала је у руци „Невен“ и читала

из њега својим млађим другарицама и друговима чика-Јовину песму једну. Тај призор не могу заборавити а и нећу — та и мене је винуо у детинско доба моје, кад сам с највећом пажњом слушао приповетку о шареном врапцу или о буба мари, и кад сам се слатко, слатко насмејао оном, што су те велеважне животињице проживеле.

Сад је мали свет коракнуо напред. Сад слуша или чита причице и песмице о себи, о јунацима свога доба, о јунакињама своје врсте. Та су деца, па и сва, што ће доћи после њих, много сретнија, та њима пева чика-Јова, тај неисцрпиви извор бескрајне љубави и најумиљатије шале.

А зар би се могао Змај-Јовановић тако уживети у дечија осећања; зар би се могао тако невино с децом шалити, да му није карактерна црта онај прави хумор, који старе задовољава, љуте ведри а децу весели. Ах, благо таквом човеку и његовој души! Осмејак са дечијих усана задовољава га за свагда, и ни књижевно признање големих заслуга његових не може му тако разведрити лице, као што је то у стању да чини тај осмејак са дечијих румених усана. Змај пева, јер певати мора; Змај се шали, јер се шалити мора, и он би био најнесретнији на овоме свету, да не сме певати и да се не сме шалити.

Па како се уме с децом да шали! Са свим у њиховом духу, е мислиш кад кад, какво ванредно-генијално дете узело је перо у руку, да напише песму, у којој милокрвно, на дечији начин описује радовање и јадовање своје и својих малих вршњака.

Да богме, да није то свагда баш ни тако; јер се у шали његовој огледа и оно, што дете тек осећа а не уме да каже, што је детету права збиља а старијем свету мора бити мало смешно. Тако је Змај погодио ону праву жицу, чије зујање разуме дете врло добро а и старији зна, шта лежи у том звуку.

*

Велики, можда највећи део дечијих песама спевао је чика-Јова уз слику какву. Често је он сам цртао те слике, како је знао и хтео, а уметник на рисаљци дотерао ју је онда; многе су пак поникле при гледању туђих слика. Но те туђе слике беху му тек повод, да спева песму; мало се он обзирао на оно, што је страни песник написао. Њему је слика много више говорила, него што би му други песник могао. Змај-Јовановић нам у таквој прилици изгледа као да је гледао живу децу у положају, у ком су насликана, те нећемо ни најмање погрешити, ако све те песме сматрамо за **оригиналне**.

Да их видимо сад мало из ближе; али и ту ћемо се држати строго наше теме, те ћемо навести само оне песме, у којима се огледа песников хумор. До душе, дечије се песме у главном и не могу друкче узети, већ са те ведре стране, јер дечији су боги малени, као год што су и они.

*

На страни 333. у „Певанији“ почињу дечије песме.

Ко не зна песму „Мали Јова“! Сваки, свака, свако.

Мали Јова једио се,
Што је тако мали,
Попео се на столицу,
Па се висок хвали.

Једио се мали Јова,
Што нема бркова,
Нагарио науснице:
„Сад сам чика Јова!“

Па онда наочаре, па браду, па дедин прслук — све је то метуо на себе, само да буде велики. Е, али деца му не хтедоше веровати, па још кад је дошао и деда: онда је било жалости за малог Јову.

Каква је то лепа поука за децу; у шали, у игри, за децу таман.

У песми „Деца се ругала јарцу“ избија онај чисти Змајев хумор на површину, који на све стране тек само свежила разашиље, па и на самог јарца:

А јарац се ништ' не једи,
Већ овако пробеседи:
. . . .
Па ако вам право није,
А ја умем и друкчије,
Тад је носим,
Да вам напркосим.

Да, сад се јарац опет деци руга. Па „Петао“, који, кад нађе црва, кокошкама печеницу:

Зна он добро, што им треба,
Па гутају и без хлеба,
И без соли, и без масти,
Ао сласти!
Све им сија радост с лица,
То је њина печеница.

„Материна маза“, „Цица-маца и рундов-бундов“, „О мишу“, — те би песме требало

исписати са свим, како су Лаза и миш са халапљивости страдали а рундов-бундов опет с тога, што замеће кавгу. „Гојко у лову“, који не зна, на који ће лептир:

Гле, још један, па још један,
Ловац глене у округ,
П'онда запне, п'онда падне,
Па се пружи кол'ко ј' дуг.

Па „Јоја и гуска“, који не да мира гускама, већ би се тукао, а кад гуска полети

Да јуначки мегдан деле —
А наш јунак шумангеле!

„Марко у шкрипцу“, који је знао тако дивно да краде, и ком се напослетку причкињио реп:

Није мука без маука,
Спопаде га зној и стреп,
Та то боли, врашки боли.
Није шала, стиснут реп.

Па бар да га нико не зна!
Већ к'о да је дун'о рог:
Слетили се силни врапци,
Па душмана гледе свог.

„Куцов коња пред вратима“, „Никад мира“ описују јаде кереће. Цео дан је у послу или у невољи сиромах Мура, па:

Легнем мало да продремам,
Јест', ни онда мира немам;
Ту је трка од чељади,
Ту су муве, ту обади;
Макар лег'о полеђушке,
Макар лег'о потрбушке,
Свирају ми око њушке.
Ни за часак не смем лећи —
То је баш керећи!

„Неће мачка да се сиграмо“, „Разговор“, „Брацин рачун“. Уф, ала је то мука! На пољу се играју деца, „Пантина чета већем машира“ а он, сиромах браца, мора да рачуна. Судећи по пажњи његовој, неће свршити свој рачунски задатак.

„Како би . . . .“

Како би то стајало:
Кад би стари дека
Напио се млека,
Па завијен у јастучак —
Преспавао ручак.

Па „У бувари“ у којој је мали Рашко:

Гледајте га мали, стари,
Како седи у „бувари“.
Ма да крије лице своје,
Ми га ипак знамо ко је:
То је онај мали Рашко,
Непослушко и несташко.

„Чворак“ вели о себи:

Не знам петат' баш на ноте,
Да се топиш од милоте,
Али певам брзо, лако, —
Сад овако,
Сад онако.
И к'о ласта, кад цвргукне,
И к'о славуј, кад промукне;
И к'о кос,
Ал' кроз нос;
И к'о чорба, кад се срче;
И к'о врата, кад зацврче;
И к'о точак, кад зашкрипи;
И к'о лонац, кад прекипи.

„Циганин фали свога коња“ је хумор прави. С каквом слашћу морају читати деца ту песму, а што је есенција у том хумору, то је, што ће деца веровати ама баш све, све, и то, да је коњ бржи од олује, јер је утекао од ње, и то тако, да му је само покисао — реп.

„Пи-пи, пи-пи!“

А би л' јели мало каше?
„Сад ће се донети.“
Како вам се свет допада?
„Но, може поднети“.

„Бела штета“, „Мали сликар“, „Ала су то грдне муке“, „Ко си ти?“ „Уф“, „А!“ „Опачар“, „Бобук од сапунице“, „Мали филозоф“, „Мој лов“, „Охохо!“ „Пера и његов Каро“, „Ахаха, ахаха!“ „Свако црта како зна“, „Пура-Моца“, „Без тога је могла бити“, „Два зеца“, „Браца Ђока на коњу“, „Серенада“, „Читају“, „Зашто? — зато“, „Тужно и радосно“ . . .

Ево, све те песме узесмо тако рећи на дохват из „Невена“ чика Јовиног. Деца знају те песме, знају их на памет а треба да их знају и старији. Но знају их и они. „Кад Невен дође, знаш, једва чекам да га прочита моја мала Деса, па да га читам и ја, а богме је кад кад и преварим, па узмем лист пре ње — да ви'ш онда плача и вике; да се умири, читам јој ја, е, али она хоће сама да га чита.“ Тако ми рече пре неки дан један пријатељ мој, човек иначе озбиљан.

*

Чисто ми је жао, што се приближујем крају; али, свршетка мора бити. Тешко, врло тешко се растављам са својим предметом; али ми остаје свагда могућност превртати по песмама Змај-

Јована Јовановића, њих читати и њима се сладити. И свагда, кад год се латим тих красних умотвора, свагда ми је тешко да их опет напустим. Неодољивом силом ме привлаче к себи:

„Von Buch zu Buch, von Blatt zu Blatt!
Da werden Winternächte hold und schön,
Ein selig Leben wärmet alle Glieder“...

Још ову само, па још ову, и ову .... е, тако ми је кад читам његове песме, кад читам та слатка чеда његове богодане Музе.

Човек се измирује са светом, са самим собом — је ли онда чудо, што су многе његове песме стављене у гласове, што су оне одушевиле и сликаре! И заиђе ли човек међ народ а он ће чути, како у колу, по селима, на моби, прелу, при веселој соври одјекују песме Змај-Јовановића Народ их пева свом душом, а кад запиташ које момче или девојче, чије су то песме а они ће ти одговорити: Змај-Јовине. Ко је својим песмама тако дубоко ушао у народ, тај нек се не стара за несамртност своју. Народ српски не може материјално да обезбеди своје велике синове; али их морално награђује, као можда ни један други народ. Мало детешце, које уме једва тепати, научило је име свог највећег пријатеља а седи старци скидају шешир, кад им когод спомене Змај-Јована Јовановића.

Па може ли онда књижевна критика таквом мужу хаснити или наудити? Не. Њезин је задатак само констатовати чин — а у колико сам могао ја, ево сам учинио. Што сам написао, текло ми је из чисте душе; тврдо уверење диктирало ми је речи у перо, и још ми преостаје само то, да пожелим из свег срца, да нам Змај-Јован Јовановић још дуго уживи, чио и здрав, какав је сад.

Милан Савић.

КЊИЖЕВНОСТ.

ОДГОВОР НА КУЂЕЊА И КЛЕВЕТАЊА.

(„Солидност књижевног рада архимандрита Дучића. Написао В. С. Д.“)

У 31. и 32. бр. „Стражилова“ и из њега на по се прештампано о. г. у Новом Саду напада ме, куди и клевета некакав В. С. Д. прикривени писац расправе „Ко је наследник пећке патријаршије“.

Прикривени писац послужио се изразима, каквим се не служе образовани и васпитани људи. Клевета ме за то, што сам штампао у 60. Гласнику (прије његове расправе у 62.) своје „Оцјене“ „Зборника апостолских правила“ ... Пријевод с грчког архимандрита Милаша и његове брошире „Каноничког начела ... К питању о јерархичном положају сарајевске митрополије. Задар 1884. г.“

Све оно, чим ме напада и куди, измишљено је, и не заслужује одговора, него презирања. Али има ту једна крупна клевета, која се не може оставити без одговора.

Каже, да сам узео из његове поменуте расправе „све главније разлоге“ о нашљедству пећске патријаршије, и штампао их у својим поменутим „Оцјенама“!!

Наведен завишћу, што се критика похвално одазвала о мојим „Оцјенама“; н. пр. „Јавор“ у Новом-Саду; „Позор“ у Загребу; „Университетска извјестија у Кијеву“; и т. д. устао је, да ме грди и подмеће „плагијат“!! тијем, што ми је Српско учено друштво дало његову расправу на оцјену, и, што сам је, како вели, држао два мјесеца, и то „од 16. децембра 1884. до 17. фебруара 1885. г. Па додаје, да му је „16 децембра 1884. г. писао један пријатељ из Београда, да се г Срећковићу допада (м. свиђа) та расправа и да ће се и мени допасти.“

Па послије многих грдња и грубости, вели, да сам у томе времену преписао „све његове главније разлоге“ из те расправе, и штампао их у 60. Гласнику, као своје!!

Моја је расправа о нашљедству пећске патријаршије била спремљена много раније, него што се и чуло, да некакав прикривени писац пише „Ко је наследник пећке патријаршије.“

Да је ово истина, о чему имам најбољих доказа, могао би потврдити (ако хоће) и г. архимандрит Руварац. Он има добро памћење; те сам увјерен, да није заборавио, да сам му укратко напоменуо своје главне назоре (у својој кући у Биограду јесени 1883. г.) о нашљедству пећске патријаршије, које је тада ватрено претресано у домаћој журналистици поводом једнога званичног писма у VI. свес. „Хришћанскога весника“ за 1883. г. Напоменуо сам му

и то, да спремам једну кратку расправу о том питању, која ће уједно бити и одговор на Радићеву броширу од 1879. г.; јер тада још не бијаше Милашеве.

Г. Руварац одобравао је те моје назоре, тврдећи са мном заједно, да карловачки митрополити нијесу нашљедници пећске патријаршије, нити су имали никакве власти над српском црквом у Босни и Херцеговини. Уједно ми је сврнуо пажњу на прве српске црквено-народне саборе у Аустро-Угарској особито на крушедолски од 1708. г., који су тежили, да њихови митрополити зависе у црквеним односима од пећских патријараха, као што то јасно свједочи заклетва Исаије Ђаковића у томе сабору.

Доцније, кад сам расправу довршио, размишљајући, гдје, да је наштампам, разбољех се од катара и запаљења, панувши у постељу, нијесам изишао из собе прије 15. априла 1884. год. За тијем сам отишао у Глајхенберг ради опорављења здравља. Вративши се у Биоград у августу, дознах тада, да је изашла Милашева брошира у духу и правцу Радићеве.

Како сам, као што рекох, већ имао готову расправу о том питању, не дадох је у штампу, док не прочитам и Милашеву броширу и не видим, по каквим је изворима, и у какву духу и правцу написана. Ненашавши је у Биограду ни изван — у књижарама, пишем за њу г. Милашу. Примивши је од њега, и прочитавши, врло ме сневеселила за то, што је истекла из пера Милашева, из чијега су дотле истекли лијепи књижевни радови особито о канонима и црквеном праву у опће. Одмах му пишем, да та његова брошира не може издржати објективну критику ни с канонске ни с историчке стране и т. д.

Он ми одговори, наводећи неке разлоге, за што ју је онако написао; пославши ми и свој пријевод „Збор апост. правила“ . . . са жељом, да му и о њему кажем своје мишљење.

То ме потакне, те напишем под I кратку оцјену тога „Зборника“. . . а под II уврстим своју споменуту расправу, одговор на Милашеву мјесто Радићеву броширу. То сам учинио за то, што је г. архимандрит Милаш стручан зналац канона православне цркве; па да за раније, и као нова, та његова брошира расвијетли и историчке и канонске стране, како би се то питање извело на чисто.

По чем сам тај „Зборник“. . . примио у почетку новембра 1884. г., имајући поред званичних дужности доста других послова на реду, да их свршим, нијесам могао одмах да напишем оцјену на онако капитално дјело, као што је тај Милашев „Зборник“. . . ., него тек у децембру. И по том сам читао и једно и друго у сједници одбора за државне и историчке науке Српскога ученог друштва 3. јануара 1885. г., гдје је примљено и штампано у 60 Гласнику.

Ето то су прави узроци, за што нијесам могао, да одмах узмем у читање и оцјену расправу прикривенога писца, која је чекала на ред, док сам прочитао за реферисање друге ствари из Главнога просвјетнога савјета и Српскога ученог друштва, које сам раније примио на оцјену.

Осим свега тога има и овдје у Биограду лица, која знаду, и којима ће ваља да вјеровати и прикривени писац, е сам писао ову расправу онога времена, о којем говорим, с онијем истијем разлозима и по истијем изворима, који су у њој штампани и мојим биљешкама.

Па би само ово једно доста било, да се очитује клевета прикривеног писца.

Међу тијем види се, да је чак и прикривени писац дознао (разумије се од својега пријатеља из Биограда), да ја имам ту расправу прије, но што је своју послао Српском ученом друштву, јер ми замјера у свом насртају овијем ријечима: „не би ни по што требало, да прими рукопис на оцену, у којем се баш расправља оно исто питање, којим се баш онога часа и сам бави“.

Овдје признаје, да се и сам бавим тијем истијем питањем, ма да је у времену погријешио; а на другом мјесту вели, да је та расправа постала „на основу његове“!! Збунио се, као кривац, па не умије ни да мисли!

Ну, да видимо, којим се дакле изворима служио прикривени писац у тој својој расправи, и, јесу ли ти извори само њему приступачни. 1. Гласници Српскога ученог друштва, у којима су и подаци за историју српске цркве од г. И. Јастребова; 2. Беседа 1869. г.; 3. Сион 1875. г.; 4. Actenmässige Darstellung der Verhältnisse der gr. n. u. Hierarchie in Österreich 1861. г.; 5. Politische Geschichte der Serben in Ungarn von Dr. J. H. Schwicker 1880. г.; 6. Политичка конвенција између Аустро-угарске и Турске о Султанову суверенству над Босном и Херцеговином 1879. г.; 7. Црквена конвенција између Аустро-угарске и Цариградске грчке патријаршије о њеној врховној власти у Босни и Херцеговини 1880 г.

Намеће се дакле питање: јесу ли ови из-

вори тајни? је ли их пронашао прикривени писац? и јесу ли само његова властитост?

Не треба доказивати, да су сви ови извори и још многи други, које прикривени писац није ни употребио, јер и не зна за њих, јавни и приступачни свима, који их траже, и који се баве историјом српском било политичном, било црквеном. Управо у томе и јест научна вриједност извора, што су свима књижевницима и научницима приступачни да се њима служе.

Па зар није слободно, да се и ја њима послужим? — Толико прије, што се зна, да се бавим проучавањем извора и прикупљањем грађе за историју српске цркве више од 10 год. А то свједоче и моје расправе у Гласницима Српскога ученог друштва.

Између осталога прикривени писац, клеветајући ме, вели и за двије поменуте конвенције, да сам се њима послужио из његове расправе, а ја их имам у вјерним копијама с оригинала; а не као он што говори о њима по „Narodnim Novinama“ и „Die Presse“. — Ипак безочно вели, да сам учинио „плагијат“ из његове расправе!!

Изгледа, као да нико други, до он, не може знати изворе, нити се њима служити, и као да само он један има повластицу, да с ауторитетом говори о српској историји! А овамо не зна ни све изворе за историју!

Спремајући дакле, да критички, колико се то може, саставим историју српске цркве по изворима и записима до сада знаним, и износећи у расправама на јавност понека заплетенија питања из српске црквене историчке области ради расвјетљења: прикривени писац напада на ме из бусије и с туђега земљишта!

Нападајући и багателишући мој 28-годишњи, ако ће и мали, књижевни рад, изазвао ме, да и преко воље кажем, како се на тај мој књижевни рад, на који се прикривени писац баца дрвљем и камењем, позивају у својим књижевним и научним радовима доста домаћих и иностраних најбољих писаца и прослављених стручника. Доста ће бити да наноменем само: Даничића, Јагића, Богишића, Новаковића, Матковића, Пико-а, Флоринског итд. А неки су написали и читаве врло похвалне научне оцјене.

Вријеме ће и непристрасна критика најбоље оцјенити свачија дјела.

(Свршиће се).

ЛИСТАК.

СТАРИНСКИ ОПШТИ ЛИСТ.

ОД ВЛ. КРАСИЋА.

Међу србуљским књигама манастира Ораховице нашао сам један стари општи лист, који се друкчије зове „Проскомидија“. Та је књига писана in folio, има 15 листа; укоричена је у дрвене корице, кожом превучене. Први лист украшен је лепим орнаментом и колорисат воденим бојама. Испод орнамента је крупним и ситним минејским словима утрпано написан наслов: **Прѣдисловїє светїє и божаставнїє Проскоміидїи бившїихь благовѣрнїихь и хрїстолюбивїихь цьрь. и светыихь ктиторь здѣ лежещїихь и по вьсюду православныихь христїань. Прьвїє благоучьстївїє:**“

Довде је писано црвеним мастилом, а ово што долази писано је обичним мастилом.

Помени Господи великаго жупанаа Немаию Стефана, прѣ нменованаго инокїи Симеѡна монаха.

Помени Господи прьваго архїепископа Саввꙋ.

Помени Господи Іѡанна Деспота.

Помени Господи Аггелїю монахїю.

Помени Господи Ѳеѡктиста монаха.

Првовенчанога крала Стефанаа.

Помени Господи Милꙋтина кралаа.

Помени Господи Стефана кралаа иже юсть въ Дѣчанехь.

За тим се помињу два патријарха пећска:

Помени Господи архїепископа Макарїа.

Помени Господи архїепископа Герасима.

Што се после Герасима не помиње више ни један архиепископ, знак је, да се ова „Проскомидија“ почела писати после смрти истог патријарха, који је умрьо 1591.*); а тим, што је непосредно после *Макарија* забележен *Герасим,* поможено је, да се реши у повесници српске цркве врло знатно питање, на име. ко је дошао на пећску патријаршију после Макарија. По Троношцу постао је после Макарија патријархом српским његов братанац *Антоније.* Сумња г. архим. И. Руварца**) да ће то

*) Гласник XLVII., стр. 275.

**) Ibidem, 273 и 274.

бити тако — са свим је оправдана, и ја мислим, да би се општи лист ораховачки могао узети као доста поуздано сведочанство, да је био наследник Макаријев на столици пећских патријараха *Герасим*, а *Антоније* — синовац великог везира *Мехмеда Соколовића* — да је, као што Герлах тврди, у то време постао *охридским* архиепископом.

Мало ниже испод имена Герасима патријарха има ситним скорописним словима познијом руком написано ово: **„Помени Господи ва царстви си вьсе прежде усапше господаре и царе наше вь царстви си вьсегда и ниње и присно и ва веки векомь амин.“**

Ораховички су калуђери овим општим листом којегде сабирали прилоге својој обитељи и у њ бележили имена приложника; то се види из овога што долази.

На другом листу пише уз десну ивицу *„Крка* монастирь“, и на целом том листу, па и на трећем, забележена су имена јеромонаха (48 на број). Из *манастира Дреновца*“ записан је јеромонах **„Антоніє.“**

На четвртом листу има забележен **„монастирь Копань“** и јеромонаси: **„Геннадіа, Іωсифь и Матөеи.“** На другој страни 4. листа и на 2. страни 5. листа помињу се два јеромонаха и више мирских имена. Друга страна 5. листа има ова имена јеромонаха *манастира „Марче.“*: **„Махнма, Рафаила, Прохора, Өеодосіа, Геωргиа“**. (И на 21. листу забележени су јеромонах марчански: **„Анании и Іосиф“** и јерођакон: **„Даниль“**.)

На 6. листу помиње се *Збег Дервенски.* У старо време било је то велико село у Подравини, и у њему беше црква посвећена покрову богородичину. Становнике је тога села спахија, на крају прошлога века, растерао. — Црква је та најпре преобраћена у магазин, а сада је коњушница. На месту где је било то село, сада је стаклара.

Друга страна 7. листа казује нам поименце 6 јеромонаха *манастира „Милешева.“* (И на 15. листу помиње се један јеромонах тога манастира.)

На другој страни 8 листа стоји име **„Макаріа“** јером. манастира **„Гомирѥ.“** (И на 53. листу забележена су неколико калуђера тога манастира, на име: **„Макаріе, Раваиль, Макаріа.“**

Лист 9. казује 38 имена јеромонаха и једно име монаха **манастира „Кинωинце,“** у Босни. (И на листу 22. има записан манастир **„Гинωиница“** с 14 јеромонаха).

На 12. листу има забележен **манастир „Возоуца“** (у Босни). Ту се помиње игуман **Лонгинь** и 23 јеромонаха. (Такође на листу 19. забележено је 15 јеромонаха манастира **„Възуще“**.) Друга страна истог листа помиње 3 јером **манастира Анна** у Босни).

Тринаести лист има забележене јеромонахе **ман. Гомиωница*)** (у Босни), њих осам.

Манастир „Хоиово“ стоји забележен на 14. листу и под њим име једног јеромонаха. (А и на 91. листу забележена су 2 јеромонаха истог манастира.)

На 15 листу има забележен један јеромонах *манастира Шишатовца.*

„Монастирь Рачахь“ находи се забележен на другој страни 22, листа. Ово су му били јеромонаси: **„Миниихь Григоріе, Сојка, Софроніє и Євгеније,“**

На 23. листу помиње се проигуман и јеромонах **Ђипань“ монастира „Раковца.“**

„Иkань монастирь“ налази се забележен на 26. листу, и имају записани код њега ови јеромонаси: **„Ніћифорь, Антоніа“** и још једно име, које се не може добро прочитати. На истој страни забележена су три јеромонаха *манастира „Грабовца.“* Друга страна истог листа има забележена имена **мирьяна** из *„Градишког Шанца.“*

На другој страни 28. листа налази се овај запис: **„Рече Мартїнь Міхаловь синь да ωву книгу ωправи за ωучиих душь, и даде м҃. аспри.“**

Лист 29. и 30. казује поименце преко 50 монахиња, не зна се којега манастира. (На 30. листу има још забележено **„Ωсьечко поле:“** а на 32 листу **„Бачко подунавље.“**

„Моухачко поле“ и село *„Липова“* забележени су на 33 листу.

На 36. листу чита се село *Магадиновац*, које је било близу *Читлука* (добро манастира Ораховице). Сада је ту спахијски мајур.

Село *„Хелчин гази“* забележено је на листу 52.

„Пожешко поле“ забележено је на листу 56.

На 65 листу пише: **„Вучета ѿ Каменграда и ωца Вучетїна.“** Поред села *Каменске* (у Славонији), 2 сахата на запад од *Пожеге*, имају развалине *Каменграда.* То су били двори, као што народно предање казује, јунака српског *Вучете.* Сеоце извише Каменграда (Каменске) зове се по имену његову *Вучијак.* — У Каменску је сазван из манастира Ораховице 1700. на св. Андрију велики српски народни збор, који је, утицајем патријарха Арсенија III., одрекао покорност наметнику владици *Петронију Љубибратићу.* У позиву на овај збор речено је, ко не дође на зборно место, да ће се метнути под проклету гомилу, а кућа његова да ће се предати огњу.*)

На листу 66. находе се приложници из градова *Темишвара* и **„Стωниогь Белиграда“**.

---

*) У Вукову Рјечнику стоји: Гомеља манастир у Босни. — „И Гомељу на граници сувој.“

*) Гледај: Archiv für österrreichische Geschichte XXXVII., Wien 1867., стр. 114.

„Село Хмлани“ помиње се на листу 77. Људи памте, да је на истом месту, где је сада село *Хумљани*, била велика и стара растова шума са остацима од пређашњег села; и по што је та шума исечена и земља искрчена, населили су ту Маџари велико село, које има 100 кућа. Дакле, првобитни Хумљани давнашњег су постања.

Село **„Югоко полѥ“** налази се забележено на 83. листу. Данас тога села нема; него код *Српског Михољца* (у Славонији) има једно поље, које се тако зове. На том пољу имају развалине, за које се вели, да је то била кула *Југ-Богдана*. Не далеко од тих развалина има село *Југовске Мељане*.

Манастир „Пива“ и јеромонах **„Рувимь“** записани су на 91. листу.

„Шєхєр Осиєкь“ и село **Сарвашь** могу се читати на истом листу. У селу Сарвашу била је сазграђена српска црква, па истом што је зготовише, дођу господа комитата вировитичког, те исту цркву **„насилна ради носащагоса к родꙋ нашемꙋ... с оружєносци и сикирашн до фундамента разорнша.“** То се догодило, по сведочанству владике Софронија Јовановића, 31. маја 1751. год.

На листу 103. пише: **„Сѣнска кранию, Анка и Крьбака.“** Овде су забележена 83 имена приложника, које је све једна рука писала.

Лист 104. казује нам приложнике из *„Косова“*, у Далмацији.

„Ранио полѥ“ чита се на листу 107.

Последњи лист нашег рукописа има овај запис: **„Сїю проскомидїю ѡбнови манстоpь Мартинь Миаиловичь за ѡца Миаила душꙋ прї игꙋменоу кϵрь Васил̾ию вь лѣто ,зрча (7191—1683.)**

— —

Одговор на „примедбе“ г. В. С. Д. у 35. броју „Стражилова“. Написавши горњи чланчић, био сам се латио, да напишем неколико речи „О епископима пакрачко славонским;“ у том послу опазио сам неке несагласности у писаца наших, што се тиче сабора српских од 1730. и 1731. Тако се вели у 104. књ. *Летопис* „Матице Српске“, да је *1731.* био сабор у *Београду*, на коме је изабран за митрополита *Вићентије Јовановић.* Др. Ст. Павловић вели у књизи „Српски народни сабор,“ на стр. 17., да је Вићентије Јовановић изабран *1730.* Нико у књизи „Срби у Угарској“, на стр. 108.. изреком каже: *„1731. Вићентије Јовановић изабран за митрополита 7. марта 1731.“* Ту несагласност хтео сам у реченом чланку да исправим према једном поузданом извору, који ми је у рукама. Али, ето, од те дужности решио ме је г. В. С. Д.; он је тако љубазан, те је у 35. броју „Стражилова“ од погрешака у три наведена дела опазио у једном ону погрешку, што је *из Летописа* ушла у мој чланак, у 33. броју реченог листа, где пише, да је 1731. држан сабор у Београду, а *ваља да стоји год. 1730.*, те да је саопштено пуномоћије братства манастира Ораховице дато за сабор те године, а не 1731. — Тако је г. В. С. Д. опазио горњу погрешку, — која је чекала у *Летопису* од 1862. до 1885. да се исправи — тек онда, када ју је видео у моме чланчићу, еда би ме могао посаветовати, да мало боље проучим повесницу српског народа.

Ја верујем, да је г. В. С. Д. за то написао примедбе на мој чланчић, што је био рад да се утврди историчка истина; али нек ми не замери, што не могу веровати, да би он своје примедбе завршио оним саветом, да се под рецензијом Дучићеве расправе о наследству пећске патријаршије у 15. броју „Јавора“ од 1885 не налази слово К. **В. К.**

ЛИСТИЋИ.

ИЗЈАВА.

Драги уредниче!

У 36-ом броју „Стражилова“ у чланку „Хумор у поезији З. Ј. Јовановића“ спомиње се Змајева песма „Збогом“, кад се оно решио Змај да оде „деци“, т. ј. да уређује „Невен“, а „Стармали“ да престане излазити, а с овим у свези вели се даље у „Стражилову“: „Али не буде са свим тако. — „Стармали“ није престао, он живи још и данас, ако га је и напустио највернији му сарадник, Абуказем.“ Да не би ко ове речи криво разумео, рад сам овде да наведем, да оно Змајево опраштање са публиком беше г. 1879., а моје „напуштање“ „Стармалога“ је тек од почетка ове (1885) године, дакле ја сам још пуних пет година био сарадник „Стармалог“ после оне песме „Збогом.“ Није дакле моје „напуштање“ криво, што је онда „Стармали“ хтео да престане, него је узрок томе јасно казан у самоме томе листу, у последњим бројевима оне (1879) године. Узрок је просто слаб одзив у публици, те издавач претрпивши штету хтеде одустати од даљег издавања листа. Но

кад се публика на брзо опет одазвала, то се издавање листа без прекидања наставило и хвала богу ево га још и данас. Моја сарадња или несарадња дакле није убила лист нити је хтела да наведе нашег првака-хумористу да напусти оно поље, на ком је он светлио још онда, кад сам ја с „Малом Катавасијом“ у школу ишао.

Твој **Абуказем.**

*

Радо дајем места твојој изјави, тим пре, што нисам ни хтео, да се оно место у мом чланку може по тебе рђаво тумачити. — У.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште у Вуковару.) Од Велике Госпојине амо до појутарја Мале Госпојине бавила се дружина српског народног позоришта у Вуковару и приказвани су за то време редом ови комади: 1. „Рат у мирно доба“, 2. „Робијашева ћерка“, 3. „Фуршамболови“, 4. „Еј људи, што се не жените!“ 5. „Сеоска лола“, 6. „Стеван, последњи босански краљ“, 7. „Наши сељани“ 8 „Дебора“, 9. „Војнички бегунац, 10. „Доктор Клаус“, 11. „Језуита и његов питомац“, 12. „Адријена Лекуврерова“, 13. „Стрелац“, 14 „Милош Обилић“ и 15. „Проводаџије“. По репертоару се томе види, да дружина за време свога бављења у Вуковару није научила нових комада, но томе је криво то, што су пре доласка дружине у Вуковар настале велике промене у глумачком особљу, тако да се многи и стари комади морали наново учити. Од старих чланова остали су у дружини: Д. Ружићка, С. Вујићка, Ј. Добриновићка, Л. Хаџићева, С. Бркићева, Ружић, Добриновић, Димитријевић и Ђурђевић, иначе су махом нови глумци и глумице. Већином су то младе снаге, које ће се морати трудити, да достојно пристану уз старије своје другове. То не важи до душе за Миљковића и Милојевића, који су у глумачкој рутини далеко већ одмакли. За њихове жене, С. Миљковићку и З Милојевићку се ово последње баш не може тврдити. Међу млађима је најдаровитија и највреднија ученица млада Милка Максимовићева, која је са кр. позоришта београдског прешла амо. Даринка Бандобранска такођер има лепа дара, Даница Николићева пак, колико се по првим покушајима може судити, никад се неће наћи на позорници као код своје куће. Банић, Васиљевић, В. Димитријевић и Петровић имају лепа изгледа на напредак, но Кестерланек даје слабо наде — Вуковарска се публика врло лоше одазвала те је с тога дружина могла остати само тако кратко време а и за то је време претрпила новчану штету. Из Вуковара је отишла на једно месец дана у Осек, оданде ће на зимницу прво у Сомбор па после у Нови Сад.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Као што смо из Београда извештени, покреће др. Владан Ђорђевић поново своју „Отаџбину.“ Радујемо се тој вести и желимо само да се обистини.

— Изишла је у Лондону нова књига Тенисонових песама.

— У Милани (Италији) отворена је школа за слагаче Осим теоретичког и практичког изучавања у својој струци, уче момци још талијански, француски и латински.

— Г. Карпелес написао је нов животопис Хајнриха Хајне а. Накладом Хофмана и Кампе-а у Хамбургу. Иста наклада јавља, да уређује ново издање Хајнеових дела; свеска ће бити увезана а стајаће 60 нов.

— Најзнаменитији трагички глумац мађарски Ђ. Молнар издаје студије о „Краљу Лиру“, „Отелу“ и „Тартифу.“

ЧИТУЉА.

С болом у срцу вршимо жалосну дужност, те јављамо читаоцима нашим, да се један од божјих људи, др. **Влајко Мајинески**, адвокат у В. Кикинди, 18. септ. о. г. преселио у вечност. Тешко нам пада бележити смрт тог врсног родољуба, тим теже, што смо од 30 година амо с њиме у најлепшем побратимству живели. Лака му била мајка земља.

БИБЛИОГРАФИЈА.

На овоме месту огласићемо сваку српску, хрватску и словенску књигу, која стигне уредништву на књижевни приказ. Оцене доносићемо о онима, које иду у круг нашега рада а пре свега о оригиналима.

*

Краљевић Марко у народним песмама. Са сликом „Сан Краљевића Марка“ и протумаченим турским и другим мање познатим речима. Треће издање. Панчево. 1885. Наклада књижаре браће Јовановића. Цена 50 н.

Народна библиотека Браће Јовановића. Изашла је свеска 113. Скупљени списи Јована Стејића. II — 16 н. (35 пара) Добија се у свима српским књижарама. — Претплата на 24 свеске ф. 3·50 (7 дин.) а појединa 18 н (40 пара) и онда шаљемо ми о нашем трошку сваку свеску уредно. — Излази сваких 14 дана 1 св. — Новац молимо у напред с пошт. упутницом.

Са идућим бројем излази трећа четврт Молимо, да се обнови претплата. Претплата 1 фор. 25 новч. — Новци се шаљу администрацији „Стражилова“.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

УРЕЂУЈЕ МИЛАН САВИЋ.

БРОЈ 39. У НОВОМ САДУ 26. СЕПТЕМБРА 1885. ГОД. I.

У БОЛИЈЕСТИ.

I.

оћ дубока тиха влада,
Са мном бди сам жижак мали.
Мени опет расте нада.
Стају срца бурни вали.

У криоцу слатка мира
Љубу мени сан крijепи;
Срећа опет срце дира —
Стани срце моје, стрепи.

Скамени се и не диши,
Пази ове златне часе,
Сваки часак нек је тиши,
Лебди да се не угасе.

Сваки час јој здравља носи,
Поврће се наше миље;
Нада топле сузе роси
Па те часе благосиље.

II.

Срећа ме је одњихала,
Љубимац сам њезин био,
Уза-ме је будна стала —
Кад бих се ја нахвалио!

На врхунац свој ме попе,
Ђе престају чечје жеље,
Ђе с' у пуном срцу топе,
Ђе царује свеђ' весеље.

Отолен ми сада каже
Понор црна страшна јада,
Добро моје да је драже
А живља ми вјера, нада.

Ах, како су младе, чиле,
Каква им се снага буди;
Крила своја снажна криле —
Мир се мојој души нуди.

III.

Души није почивала —
Немар, покој и тишину
Никад није познавала
Од како јој сунце сину.

И ако је ведро, тихо
На пучини недогледа,
Мрнар смртно трудан био
На очи му сан не с'једа.

Иза црних, страшних часа
Кад жја море разјарено,
Не долазе часи ласа —
Лас је добро утопљено.

Тер на крилма живе вјере
А у пратњи добрих ђела
Куд милост и правда мјере
Хитро креће душа врела.

IV.

Ђететом сам још слушао
Да цијела васиона
Чудотворца нема као
Светог оца Спиридона.

Већ је душа лака пала
Пред ћивот му светих моћи,
И њежна се суза шјала —
Ко б' исказо њене моћи!

У молитви завјет плије
Какав љубав тек покреће,
Њену силу не умије
Чечји језик да изрече.

Па ми нада шири крила,
Моје небо све ведрије —
Зар да спречи каква сила
Жарко сунце да не грије!

V.

Са цвијетнога острова,
  Са таласа сињег мора,
Лети брижно про долова
  И врлети сродних гора.

У високој голој греди
  Црквица је пуна мира
А испосник ту сиједи
  Бројанице свеђ' пребира.

Ха, ево ме у Острогу
  Код светога Василија,
Угодник је вељи Богу,
  У Срба га већег није.

Он чудеса дивна чини —
  Кога он још не уҹеши?
Ха, ено га на висини
  Ђе ми боној љуби спјеши!

VI.

Срце ми је чисто, чило,
  Силе су му неизмјерне....
У молитву све се слило
  Душе мирне ал' чемерне.

А вишњи је правда жива,
  Милост му је десна рука,
Свемоћ му нам навјешћива
  Пој тичица, громна хука.

Па ми расте, па се снажи
  Ш часа на час зор-уздање:
Нека сумња стан не тражи
  У лиснато јавор-грање.

Хеј уздање моје живо,
  Ништ' од тебе није веће;
Само што је — што бих скриво —
  Величина моје среће! **Т.**

ПРВИ ПОЉУБАЦ.

ПРИПОВЕТКА М. Ј. ИЛИЈЋА.

Не знам колико је управо часова било, али беше дубоко у ноћ зашло, а нас неколицина, који се бесмо искупили код свога доброг пријатеља и старога познаника Симе Главоње, још једнако седесмо искупљени око чашице. Беше јесења, мрачна ноћ. На пољу је звиждао ветар, а киша је ударала, ношена ветром, о стакла на прозорима. Таман ноћ за пријатељске састанке: дуга као летњи дан, а у овакој прилици кратка као пролетње вече. О чему ли се ту није приповедало? На послетку се, ради разноликости, прешло и на поједине догађаје из живота — и каквих ти ту занимљивих догађаја није приповедано!

„Ех, кад је тако!" — рече судија, матори, неожењени бећар — „онда ћете ми допустити, да вам приповедим, како сам добио у животу **први пољубац** од женске" —

Сви ућутасмо. Изненађење беше опште, пошто смо га познавали као човека, у опште несретна за икакве љубавне сцене: ваљало је само погледати његове пуне, црвене образе и огроман трбух а поред тога његов одвојен живот од људи у опште а од женског света нарочито. Сви дакле беху изненађени, на свачијем лицу као да стајаше написано: гле! шта ли ће то сад да буде?...

„Еле, господо моја!" — започе приповедач своју приповетку. — „Лета 18.. бејах премештен са службом у варошицу Н. Тада добих и класу. Од писара друге класе постадох писар прве — а то много значи. Та није шала! 20 талира годишње повишице. Еле, како тако, био сам, као и сада, истина, неожењен, али имађах сироту мајку а и сестре, које су на мене изгледале. Варошица Н. и ако је мала, али лежи у живописној околини; ту сам много сретних, али и жалосних успомена оставио: ту сам и сестре разудао, али и мајку сахранио, па сам ту добио, као што вам мало час напоменух, и **први пољубац**. Варош беше опкољена брдима и шумом баш као што сам могао пожелети: ту сам могао до миле воље тумарати усамљен по брдима и шуми а да ми моје ходање и тумарање нико не прати, ван славуј својом песмицом. На једноме пропланку — ту у околини — налазаше се извор: вода у њему беше чиста као суза а ладна као лед. Ту сам често долазио. Једно вече бејах се дуго верао по шуми, па уморан и малаксао дођох на извор, ту легох да се одморим па случајно и заспах. Кад сам се пробудио: месец светљаше озго а звезде окитиле небо. Шта сам знао радити? Дигох се те се умих на извору и напих оне свеже воде и тек што се спремах да направим цигару а у исти мах неки ладан ветрић пирну а небо покрише густи облаци: месец и звезде исчезоше, наступи помрчина. Нисам имао шта

оклевати, кренух се да пођем кући, али у тај пар осетих, где ме неко благо удари руком по рамену.

„Је си ли ту?“ — зазвони неки мек, звучан женски глас а одмах за тим додаде: „Фала ти, кад ме ниси заборавио, кад си одржао реч и дошао“. — Даље не мога говорити које ваљда од брзога хода а које од узбуђења, а и глас јој беше испрекидан као јецање. „Без сумње какав љубавни састанак“ — помислих, али нисам знао шта да радим? Од помрчине ме није могла видети, а и да није било ветра, који јако дуваше, она је била, као што сам то познао по њеној руци, која је као жеравица горела у мојој, у тако грозничавом стању, да глас мој није могла разликовати. Не беше савесно играти туђу улогу љубавника а опет бејах у таквим околностима, да сам поуздано могао изводити, да ћу горе учинити, ако је обавестим, да се преварила у мени . . .

„Хвала ти!“ — продужи она — „што си бар на растанку дошао да се последњи пут видимо и разговоримо. Ко зна да л’ ћемо се икада више видети“.

„Али за бога!“ — започех ја старајући се узгред, да јој како тако распознам лик у помрчини.

„Не, не!“ — продужи она — „ја знам, да сам узрок свој твојој несрећи. Ти си сирома, ја то знам, тебе не ма ко да брани; а знам и то, да те они због мене гањају, да ти више у нашој општини нема места . . . али хвала ти, што си дошао, ја ипак и на растанку велим, да те љубим. Јесте — продужи она — они и ако извесно мотре на мене, ипак ме нису могли предупредити, да не дођем: уграбила сам тренурак, ево, па дошла“. . .

„Али“ — продужих ја, не знајући ни сам шта говорим — „ако они то примете?“

„Неће!... па и ако примете“ — додаде брзо — ја се не плашим. А и што да се плашим, кад знам да без тебе не могу живети, да ћу умрети“ —

„А, то неће бити!“ — додадох уплашен њеним одлучним разговором — „ти ћеш живети, ти мораш за моју љубав живети“ —

„Ја то знам, ја то знам“ — рече она — „али обећај ми, ако икад дође доба, да ти прођеш овуда, да ћеш ме се сетити, да ћеш свратити на мој гроб“ —

„За бога! дотле ваљда неће доћи?“

„Не, не“ — рече она — „то мора бити, ја то осећам, ја то oћу — обећај и закуни ми се!“

„Па добро“ — рекох збуњен — „обећавам и заклињем се!“

„Онда“ — рече она и стрпа ми нешто у руке — „ево ти ово за успомену (кад сам дошао кући, видех, да то беху дивно ишаране чарапе и везени јаглук). А сад — збогом!“ додаде и притиште ми врео пољубац на образе и — исчезе у помрчини. Био сам необично потрешен и збуњен: хтедох потрчати за њом, викнути јој да стане, ухватити је — али, за што бих је задржао, шта бих јој казао? Не знадох! Па ипак хтедох . . . Међутим стајах као укопан на месту на коме се затекох. Докле сам тако стајао — не знам! Кад се освестих и погледах: ветар, што је дувао, беше одагнао облаке, месец са звездама сјао са плавога и ведрога неба, али ладноћу од ветра осећао сам скроз. Кренух и дођох кући. Кад ступих у собу, погледах на сахат, што висаше о зиду, видех, да је поноћ давно прошла. У кући је све спавало у дубоком сну а и у околини цароваше мртва тишина — али ја до зоре не склопих ока: једнако ми изалазила пред очи она чудновата женска прилика, коју у помрчини не могах познати, и једнако ми се врзло по глави: ко беше она? Беше ли она одавде из вароши или са села? (јер ома близу варошице налажаху се и неколико села). Беше ли она девојка или — жена? и који је тај њезин несуђеник? . . .

Узалуд сам и после тога дуго размишљавао о томе, ништа не могох дознати: цео овај догађај остаде за мене покривен, као и она ноћ у којој се и десио, непровидном, мрачном копреном“. . . .

. . . „И тако, господо! — заврши приповедач — „**први пољубац**, што сам га у животу добио од женске, беше случајно **другоме** намењен“...

Сви гракнусмо у смех и весеље а мало за тим и друштво се разиђе.

ЛЕПА ПОСЕТА.

(ГЕЛЕРТ.)

Један, који није ништа размишљав’о
Већ новости само скупљ’о и дознав’о,
Па је после само у томе ужив’о,
Што их је другима бесплатно казив’о,
Ил’ што је другога будалом назив’о
— Беспослењак један торокања жедан. —
Један пут одлете код неког поете.
Нађе га у соби како књиге чита

Па када га виђе жалосно запита:
„Је с' бога ти увек међ књигама тако?
Ех, та то је грозно, ех, та то је пак'о,
Сам живети тако без говорна друга,
Па читати морат' од времена дуга —
Баш к'о да сам знао, па сам ти дошао!“
А песник се само осменуо на то,
Па рече: „о ништа, не брин' се ти за то,
Није мени време било дуго никад,
Осим — с тобом сад.“

Вл. М. Јовановић.

НАШИ СЕЉАНИ.

ПОЗОРИШНА ИГРА ИЗ НАРОДНОГА ЖИВОТА У ТРИ РАДЊЕ.

РАДЊА ДРУГА.

(Јутро. Улази писар, па стане пред стобором Јованчине куће. Носи у руци кутију.)

Писар. Овај ђердан (метне га у кутију) и ово мирисаво писамце учиниће своје. (Метне га у кутију, осврће се.) Нигог, ни душе: неће ме нико спазити. (Пређе преко плота.) Куда ћу с' њоме? Ево, овамо под ово дрво. Тако. То ће бити лепак, на који ће моја птица да налети. Та тица не сме на друго срце, у друго гњездо. (Врати се натраг.) Сеоско гушче, па да ја не могу с' њиме! Тај неотесани паор би да поједе најлепшу јабуку. Бре, засешће му!

(Оде.)

(Јованка у авлији пева.)

Јованка. Певај шево, свитај зоро плава,
Да мој дика, Илија не спава,
Већ да дође, да ме сета прође.

Раниђу га медом из кошница,
Појићу га росом из ружица!
Нек се слади, дост' сиромах ради.

Ако неће меда из кошница,
Ако неће росе из ружица:
Нека ије, нек пије с' усница!

А гле, гле! Шта је ово? Кутија. Одкуд те кутије, бог је видио! (Отвори је.) Писмо, ђердан! Каква ли је то маштанија! То није од мога Илије! Он, сиромах, не зна писати, а нема ни новаца, да ми ђердана купује. Писмо!... Јо... Јо... Јо... ван... ци. На мене гласи. Боље би било ваљда да га спалим, да му не остане ни трага ни гласа! А за што да га спалим? То писмо није ништа криво. Да видим, чуда ради, ко је ту безочник, који се усудио да мени пише!? (Извађе, отвори писмо. Чита сричући.) С-т-е: сте, в-а: ва, Стева. Стева! Писар!? Ха, ха, ха! Дакле то је његово масло? Пре бих зажмурила, па у воду скочила, него да се за тог шареног лептира удам! (Чита сричући.) Др-а-г-а Јован-ко! До-ђи м-и с-у-т-ра (дођи ми сутра) до-ве (дове) ч-е (довече) у ц-р-к... Не и-де. На ново. У црк-ву... Аја, није тако. Још једанпут. — У црк-ве-ну... ену... вену цр... ве... ну... Није. Црк... Сад већ знам шта је: црквену. Ба-ба-ш-т-у (шту) ба-шту. — Дођи ми сутра довече у црквену башту. (Чита сричући.) Ч-е-чек-а: ка чека ће-ће: чекаће те-те т-в-о-ј (твој) С-т-е, Стева!... Ја да му одем? Ја да га чекам? Ја да се продајем? За овај ђердан! (удари њим о земљу.) Да је ту, ако му не бих о главу. Безобразник! Он мени да тако што пише!...

(Оде. Чује се дудук пастирски и звекет клепетара, потом из далека пастирска врула. Илија уђе, па стане пред стобором Јованчине куће. Свира. Кад је свршио пева.)

Нек ми каже врула моја танка,
Воле л' мене још моја Јованка?
Воле л' мене луче моје бело,
Што ми срце из недра однело?

Свирај, вруло, нек те чује дика,
Нека падне на недра меника,
Да је љубим у очице сјајне,
Да измамим душине јој тајне.

(Улази Јованка.)

Јованка. А та врула мене зове; та врула мени говори. Ала је невесео, ала је тужан, као да му стадо вуци изели. Прикрићу се мало, да видим, шта ће?

Илија (свира, па онда пева.)
Свануло је, свануло,
Већ и сунце грануло,
Тице поју весело:
Разлеже се све село.

Свака твар се радује,
Тек срце ми јадује;
Али нека јадује:
Кад се она радује!

Јованка (себи, радосно.) Воли ме, воли! (на глас.) Илија!

Илија. Позлатиле ти се руке обадве!

Јованка. А што ми тужиш, као грлица?

Илија. Не тужим, Јованко, ал кад крај ове

кyће прођем, око ми нехотице засузи. Не знам зашто, ал страх ме је, да ћу те изгубити.

Јованка. А зашто да ме изгубиш? Та ја тебе волим, као тица крила, као голуб чисто жито.

Илија. Волим те и ја, као очи у глави, као мајчин благослов!

Јованка. Онда је добро, онда сам сретна пресретна!

Илија. Сретна си? Не верујем ти.

Јованка. Ти мени?

Илија. Не верујем ти. Бадава, има нешто у ствари. —

Јованка. Илија, ти си врло немилостив!

Илија. Пуно је село, па ми већ на врх главе изаврело.

Јованка. Па шта се то говори по селу?

Илија. Свашта, што није добро.

Јованка. Не веруј. Илија, није истина!

Илија. Није? А шта тражи онај писар увек око ваше куће?

Јованка. Не знам, Илија. Него, истина бог, већ је и мени у очи пало, што се увек око наше куће луња, ал' ја нисам ни помислила. —

Илија. Ако тај човек — — нека га бог сачува!

Јованка. Не бој се: није опасан. Ја се само смејем, када ми што каже, ал' у кућу га не пуштам.

Илија. Ни за живу главу! (Спази јој писмо у руци) А шта је то? Шта ти је то у руци?

Јованка. Писмо.

Илија. Писмо!? И то је писмо од њега! И ти си то писмо примила!... А ово?... Блеште л' ми очи? Ђердан! Одкуд тај ђердан!? Та тај ђердан није твој! Ти си мене омахнула, ти си притворна!

Јованка. Шта је то, Илија? Из очију ти варнице севају, а чело ти се натуштило, као небо јесење. Зар се ти сумњаш? Зар ти не верујеш твојој Јованци? Ја нисам знала шта је у кутији, а тај је ђердан у кутији био; — ја нисам знала, ко ми пише писмо то, док га нисам проштила, — ал' кад видех (јаој срамоте!) шта тај писар мисли, — ал' кад видех, — не знам, не могу ти рећи, ал' кунем ти се сунцем и месецем, ја нисам ништа крива!

Илија. Иди ми испред очију! Ти си неверна, а и грешна, јер си се — продала!...

Јованка (испусти писмо.) Грешна! Неверна!? Није вернија звезда небу, није вернија суза оку — него теби ја! Грешна!? И ти то мени озбиљно кажеш?! И ти верујеш, да сам се огрешила о љубав своју и верност своју!? А ја ти велим: и тако ми не чуо бог муке самртне, као што сам ти ја неверна била и ако сам на другог само и помислила! Ал зашто да се кунем? Ја нисам крива, ја не требам да се правдам, а ти ниси вредан моје заклетве, мога правдања!... Кад верујеш, иди: тражи себи другу!

(Оде.)

Илија. Јованка!... Оде... Глас јој дрктао, лице јој се зажарило, очи јој се сузама помутиле. Ал овај ђердан (подигне га) и то писмо! (подигне га.) Бадава, крива је, крива! Ал' ако ми писар шака падне, нека му бог буде милостив! Вруло моја, не пустила од себе никада гласа, ил ако пустиш, свирај ми тужно, да се од бола и камен цепа! (наслони се на дрво.)

(Улазе **Марина** и **Јула**.)

Марина. Гле Илије! Зар још ни сад за овцама? — Ма шта ти је?

Илија. Та Јованка!... Ал не! Она није толико крива, као тај писар: бог га убио!

Марина. Не мој га клети, Илија, мени чиниш криво.

Илија. Он је био, који је Јованку од мене отео, који ми је срце из груди исчупао... Убићу га!

Марина. Не веруј, Илија! Свет је опак, људи зли и завидљиви, да могу купили би на човека зло.

Илија. Ево му писма! (Преда га Марини.)

Марина. Његова рука, његова! На састанак је зове, на ноћни састанак у црквену башту! Ох, тето, не помогоше мени ништа твоје мађије!

Јула. Ниси онако радила, као што сам ти рекла. Ниси о поноћи изврнула вериге наопако, ниси метнула у попрет јеленски рог, ниси утукла јајиње љуске у ону воду, што сам ти је дала, нити си је онда испила, кад је треће звоно звонило.

Марина. А — Јованка? Лепа Јованка, красна Јованка! Туђе отима. Је-л', Илија, ако бога зпаш, реци ми, шта вели Јованка на то писмо?

Илија. Богом се куне, да није истина. Не воли га, каже.

Марина. Богом се куне? Отровна змија!

Илија. Ево, и овај ђердан њен, — и тај јој је ђердан писар послао.

Марина. А она га примила, је-л? Красна девојка! Моје су другарице мени већ давно рекле, да је Јованка Стеванова милосница...

Илија. Милосница!... Јованка Стеванова милосница! Није! Не дирај више у ту јасну звезду, не кидај јој накит девојачки, јер ја не знам више ништа за себе!

Марина. Сам си рекао. То писмо, тај ђердан...

Јула. Није могуће, није истина! Ако је и она грешна, онда су грешне и звезде небеске, онда су грешне и анђеоске молитве! Ал' онај лептир, онај ласкавац — да га је по свих злих и не белих!...

Илија. Ох, кад би тако било!

Марина. Тако је. Жао ме, што сам посумњала.

Ја њу врло добро познајем, а ти си љубоморан, па не видиш крај очију.

Илија. Тако ми вере, убићу га!

Јула. Но, то би врло лудо било. Бацили би те у тамницу, па би и млад и зелен вековима тамо трунуо. Боље ће бити, ако тог писара друкчије насадиш.

Марина. Заиста добра мисао! Дођи, Илија, довече мени, па ћемо онда заједно у црквену башту.

Илија. Нисам расположен, да шалу збивам.

Марина. Буди мудар, па дођи. Све ће добро бити.

Илија. Кад га убијем, а мене обесе.

Марина. Дођи. Нећеш пожалити. Ах, тета Јуло, то је сретна мисао!

(**Јула** и **Марина** оду.)

Илија. Не верујем ја више ни сену своме, ни очима својима, — она је неверна, па неверна.

(**Свира уз врулу, па онда пева.**)

Дико моја, слатка моја неверо,
Под сеоцем зелено је језеро,
Дико моја, слатка моја неверо.

Кад изиђеш на зелено језеро,
Чудом ћеш се зачудити, неверо,
Кад изиђеш на зелено језеро.

Лабуд бели пловиће по језеру,
Па ће клети и проклети неверу,
Бели лабуд на зеленом језеру.

Лабуд бели по зеленом језеру.
Што ће клети и проклети неверу
Душа моја биће на том језеру.

(**Оде.**)

Мита Поповић.

СЛИКЕ ИЗ НОВИЈЕ ИТАЛИЈАНСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ.

IV.

Да попуним слику Емила Праге, коју сам покушао да вам нацртам au crayon, морао бих вам коју натукнути и о његовом задњем дјелу: Trasparenze (Прозрачности), збирка лиричнијех саставака, снабдјевених једнаким врлинама, као и остала његова дјела. Али пошто у овом кратком прегледу имам да се осврнем и на разне остале карактеристичне личности из осталијех грана италијанске књиге, и пошто ми је вријеме и простор ограничен, то ћу се гледе овог пјесника морат стегнути на изложено у пређашњем писму; тијем више што нијесам ни наумио да пишем критичне штудије о појединим писцима, ама просте књижевне silhouettes. Такођер ћу мучке мимоићи неколико омањих, ал' ипак оглашених пјесника, као што су н. п. Хенрик Панцаки, Гаврил Д'Анунцио и Ђ. Маради. Како не пишем историју италијанске књижевности, него летимично извјешће умног покрета младе краљевине, ред ми се је ограничити на најпрјече. Оставићу дакле на страну поезију, и прећи на прозу. Овдје ћемо најприје сусрести пјемонтеза Де Амићиса. Де Амићис, по своме темпераменту и својијем тежњама, не припада новој школи; он је, на против. што се тенденција тиче, занешени идеалиста. Али као прозајиста заузимље једно од првијех мијеста у сувременој књижевности; послије Манзонија, није нико више од њега допринио да се италијанска проза ослободи аркајичних облика и пређашње тромости; он је знао да италијански период дођера до француске течности и лакоће, и да свој језик одјене највећом елеганцијом.

Де Амићис бијаше за своје раније младости официр у италијанској војсци, и учествова год. 1866 злосрећној битци код Кустоце. Год. 1867 предузе управу војничког листа L' Italia Militare. Након уласка Италијанаца у Рим, сматрајући свршеном своју улогу добровољног војника за италијанску независност, одрече се сабље и посвети сав књижевности, у којој, својијем „Сличицама из војничког живота“ и својијем „Новелама“, бијаше већ засјекао дубока трага, е он први бијаше, на најсјајнији начин, употребио сличицу (bozzetto) и приповијетку, да представи час романтичне, час драматичке, а час јуначке призоре војничкога живота италијанског. Прави умјетник, узгојен, што се психолошке анализе тиче, у духу Манзонијевих „Вјереника“, умједе да нам личнијем мотрењем и умјетничкијем чаром вјештачки и поетички неке ствaрчице сазда, које, или се простачком оку краду, или, ако се и примјећују, нађу ријетко способна ума да их ваљано живопише. Де Амићис је осјетио своју списатељску моћ, јер је изнашао тајну, којом читаоца симпатично к себи привлачи и у срце дира. Духовит и генијалан, створио је себи оригиналан стил, који се чељадету мили, те који му искључиво припада. Нема ретка што га он напише, у ком се човјек не диви његовом сликарском и чудновато пластичном таленту, па и онде,

гдје нам је исповједити да су његови идоли малко ваздушни, морамо се дивити моћном уму пишчевом, који нам их представља као живе особе.

Пошто издаде своје „Римске Успомене“ (1870—71.), обиђе Де Амићис, жељан путовања и новости као сви пјесници, Шпањолску, Холандију, Марок, Лондон, Цариград и Париз. Свако путовање, ма и најкраће, даде му повода и начина да напише по једну књигу, у којој његова мајсторска кичица имаде прилике да се упушти у прелијепа описивања, прекинута кад и када њежнијем лиричкијем полетима. Додуше, путописи Де Амићиса не издају нам у своме сачинитељу узвишена мислитеља, те бисмо узалуд кроз његове путничке црте тражили филозофа, који нам се и нехотице намеће у Хајнеовим „Reisebilder“ ил’ у Теновом (Taine) „Voyage en Italie.“ Вјештина путовања има једнаку важност као и вјештина мотрења и моћ осјећања. Коме је природа одрекла дар мотрења, способност да спољашње појаве схваћа, анализује и у памети фиксира, тај ће сав свијет пропутовати без дубоких утисака, и ако што са собом донесе, то ће бити просто печат фотографски. У овој се мотрилачкој вјештини не ради о томе, што је ко видио, већ како је видио! Филозофу ће најобичнији призор изазвати у памети читав рој хуманитарних размишљаја, дочим филистар не разабире добро ни оно што види. Еле, Де Амићисови путнички извјештаји наличе у неколико фотографији; фотографији мајсторској, то се разумије али свеђер фотографији. Главна његова врлина, то је чаробни стил, па онда онај његов благи начин описивања њежнијех осјећаја, који се женскадији толико допада. Његов је идеал идила у антитези с борбом, и кад нам описује срчане нагоне, успјева дивно и стијеца сву нашу симпатију. Наравна ствар, живот људски није ни сав мутан, ни сав ведар; и често нам душом задрмају земаљске страсти. Де Амићис, ако га гдјегод пут нанесе на какав појав у животу, који се одмиче од оног његовог ружичастог ауто-микрокозма, находи се одма изван свога колосјека; и пошто не зна и не може да осјећа него на извјестан начин, његова описивања некијех осјећаја и некијех страсти испадају нужно хладни и заударају реториком.

Успркос тијем негативнијем својствима, а можда баш и у здравље њино, он је данас код велике већине италијанских читалаца најпопуларнији и најобљубљенији од свијех савременијех списатеља с оне стране јадранског мора. Његове књиге богате накладнике те их печатају хиљадама егземплара, и преведене су већим дијелом на главне туђе језике, а погдекоја стварчица и на српски.

Рекох у почетку да је Де Амићис занешени идеалиста; и збиља као да је елегија његова карактеристична црта. Де Амићис мотри свијет кроз копрену суза, и више пута упада у скрајну сентименталност. Кардући га, због тога, једном назва:

Edmondo dei languori
Il capitan cortese;

што би у пријеводу од прилике значило: да су му сузе увијек у џепу. И у ствари његови су војници праве женице. Кад се од својијех старјешина растају, плачу као мала дјеца. Побуни се некакав град: народ вришти, урличе, грди најподлије једног војника на стражи, баца се чак на њ и блатом, а војника, мјеште икаква отпора, облијевају сузе. Ауктор иде у посјету Александру Манзонију, долази пред-а-њ и удара у плач. Прохтједне му се путовати, и кад дође час да се с матером растаје, спопану га крупне сузе. Сузе, сузе, и увијек сузе!

Ипак те скрајности у Де Амићиса нијесу пријетворне, него искрене; он тако осјећа, па бог. Његова су умјетничка створења отсијев душе сачинитељеве, али их има и такових, која су огледало опће нарави човјечије. Н. п. Фурио, онај младјенац, у ком су описане борбе и немири онијех година те пролазе између дјетињства и младости, чини ми се чудо психолошке искрености. Ама послушајте писца:

„Оне три или четири године те пролазе између дјетињства и младости пуне су душевних клонућа и меланхонија, као кад чељаде почме осјећати да стâра. Душа, похлепна за животом, види га себи са сваке стране заклоњена, и лепрша у задушном ропству. Као што год клица о прољећу хоће да пробије кору што је завија, и грозничаво се стреса, тако у онијем годинама осјећа се човјек затворен у дјетету, те се страшно мучи. Хоће му се ваздуха и свјетлости, хтио би да се уздигне на лет, и лупа крилима о домаће преграде, подвијајућ их отучена и бољкава. Мотри испод себе мајушан свијет дјечице, гдје се игра, смије, пјева, лудује, а не може к њему да сиђе; гледа опет на собом други свијет пространији, гдје се мисли, ради, љуби, борба води, а не може још да се до њега испење. Навире већ, као кроз маглу, женску главу, лијепу, милу, тајанствену, постојани предмет жудјења и сањарија; а она се сагиње да љуби дјецу, осврће се да гледа људе, а њега мимоилази мучке. Хтио би да привуче на се онај поглед, да јој се удвори, да јој се допане; а тамо није, бајаги, но спружено дијете, огромном главином на два кукава рамена, и метиљавом трупином на два штапа од нога, из којих оскачу два угласта кољена. Осјећа

прва боцкања кичељивости, хтио би да се лијепо, елегантно одијева; а у кући му дају подерине старијег брата, и кроје овратнике од старих сестриних хаљина, а у руке му још нипошто не даду сат. Хтио би да се већ убраја међу људе и да нешто значи; али чим у друштву зине, или рече какву будалаштину, на коју се нико и не осврне, јал' извали какву погрјешку, коју му у устима пресијеку. Хтио би да изрази оно што му унутра ври, да отвори своје срце, да повјери коме своје јаде; и саставља такове стихове, да му учитељ прче од смија, а отац му их из руку граби и баца под нос рачуницу. Хтио би да се миче, да се забавља, да иде на шетњу; а ред га је у осам сата кући, да преврће латински рјечник, у једном ћошку своје собе, док му се сестре на бал спремају. Очајан, понижен, провлачи се час међу чељад да испроси један поглед, један осмијех; а час се сабире сам у себи, расрђен и подивљачен, као да је сит људи и живота. И онда настају дуги часи самоће, проведени ноћу на прозору, ил' у пољу, мотрећ зелену траву; а живахна се фантазија залијеће жељно у будућност, пуну великијех нада и великијех основа. Онда себи умишља живот по своме ћејфу: чудна и невјеројатна збитија, борбе, опасности, побједе, путовања, зоре незнаних небеса, и т. д. Али га мало по мало ти сјајни снови снужде и изморе, те он пригне опет нагло уз живот, баци се опет посред хуке дјетињских игара; затим их остави незадовољан и пригрли заносно књигу, коју скоро батали, немиран, тражећи душевног покоја у прећераном труду тјелесном. Фантастични његов свијет смијеша му се у мозгу са суштијем, и онда га обузимљу у тмуши пријеке, давно престале бојазни; религиозне, напрасно пробуђене страви; док се напокон утече мајчином скуту, да ту нађе прибјежишта и пролије топлих и благотворних суза."

Критика убраја у најлепше ствари те је Де Аћимис написао, његове „Сличице из војничког живота", које бјеху уједно и његово првјенче. У томе дјелу има таковых страница психолошке анализе, каковијех је трудно наћи у другијех писаца, који су се истијем предметом бавили, па ни у самог Хаклендера. У каснијим је својим дјелима Де Амићис, као умјетник, далеко усавршио своје техничке својине; али што се тиче мотрилачког духа, није ништа бољега написао.

Било како било, он остаје и остаће зар за дуго један од најбољих и најмилијих приповједача и путописаца нове Италије. **Марко Цар.**

МЛЕКО КАО ХРАНА.

ОД М. ПЕТРОВИЋА.

ало је хране, која би имала за људе толико значење као млеко. Оно је јело и пиће уједно, њим утолимо глад и загасимо уједно жеђ. Сви без разлике одхранили смо се млеком, јер у најраније доба детињства беше оно једино средство, којим нам се очувао и одржао живот, којим смо дошли до снаге и крепости.

Млеко се састоји највећим делом из воде. Ње је у млеку скоро девет десетине. У тој води растворена је сировина, која се може из млека одвојити у виду сира, растворен је млечни шећер, од ког млеко слади, растворене су различите соли, које се све махом и у крви налазе. За млеко бисмо могли управо и рећи да није што друго него бела крв. Веома важан саставак млека је још и масло. Оно није у млеку растворено као горња тела, него плови у њему у виду сићушних лоптица. Те лоптице распрострте су подједнако по целоме млеку и с тога је млеко бело и непровидно. Кад се масло из млека уклони, онда дође млеко са свим плавичасто и прозрачно, тако да се већ по лицу млека може од прилике познати, колико му је масла одузето.

А масло се даје врло лако уклонити из млека. Пошто су поменуте масне лоптице много лакше него млеко, то се оне, кад млеко стоји мирно, подижу горе на површину и образују ту скоруп или кајмак. Кад се сав скоруп са млека скине, онда нема у њему више масла. Још брже и потпуније уклоне се масне лоптице при вештачком грађењу масла (путера).

У млеку се налази све, што треба човек за своје храњење. Али мера, у којој су поједини саставци заступљени у млеку, одговара потпуно само потребама одојчади и мале деце. За одрасле није млеко згодно као искључива храна, јер би морали врло много млека да попију, па да се нахране. Требало би им дневно четир до пет литре, а то је за наш желудац врло много. Али уз другу храну и са другом храном има млеко и за одрасле велику важност, и то већ и по цени његовој, која је према ономе, што тело у млеку добија, много мања, него за већину других јела, која се купују на пијаци.

Наш уобичајени начин храњења даје месу толико првенство, да нам је тешко и замислити што друго као ваљану замену за исто. Ипак има читавих народа, којима се највећи део хране састоји из млека. Тако н. пр. татарска разна племена. Нема дакле сумње да храњење млеком годи телесном развитку. Али пажљиви посматрачи приметили су, да исто има известан утицај на духован живот. Изгледа као да задржава слободан полет духа, да чини мисао тромом и неприступачном за нове идеје. По њихову мњењу било би млеко згодна храна за одгајање конзервативаца. То упада некако у очи одмах, чим сравнимо варошане са сељанима, који

последњи по статистичним податцима много више млека поједу него варошани. А још боље се види то на пастирима, који се сем млека и његових производа скоро ничим другим и не хране. Али зато је Берне и могао да каже на једном месту за пастире, да су људи него овце, које чувају.

У млеку различитих животиња налазе се истина исти саставци, али у различној мери. Нема ни једне животиње, које би млеко, онако као што је, било већ потпуна замена за млеко од жене. Тако је у кравјем млеку, које се највише употребљује, много више сировине и масла, а мање шећера него у женском млеку. С тога се мора кравје млеко, кад се даје малој деци, водом разблажити и шећером засладити. Још би боље било за децу, кад би се за ту цељ у место обичног шећера узимао млечни шећер, који се такођер може у трговини купити.

Али ни све кравје млеко није истоветно, него показује више или мање разлике по пасмини и старости краве, по стању њенога здравља, по начину, како се храни, по добу мужења и т. д. Најбоље млеко дају краве средњега доба. Тада га оне и највише производе. Лети дају краве више млека и млеко им је масније него зими. Најбоље је вечерње млеко, у њему је скоро двапут толико масла и сировине као у млеку, које је мужено у јутру. *Чињеница* је, да животињско млеко прима у себе мирис од биљака, које су животиње пасле Отуд има и млеко арому, која је по паши различна, а може да буде како пријатна, тако гдекад и одвратна.

И психични мотиви имају утицај на каквоћу млека. Крава, која се не бије и не злоставља, која се не дражи, с којом се лепо и човечно поступа, та даје увек боље млеко.

С малим изменама даје се све то применити и на женско млеко. Много се препирало о томе, које женскиње даје јаче млеко, црномањасто или плаво. Многе анализе су израђене ради решења тога питања и ма да се све међу собом не слажу, ипак изгледа као да оне говоре у корист плавојака.

Све млеко, које се доноси на пијацу ради продаје, нити је чисто нити здраво. Нездраво је млеко од болесних животиња и с тога је забрањено такво млеко продавати. Има разлога сумњи, да људи могу да добију опасне болести од млека, ако је исто од нездравих животиња. Није добро ни млеко од крава одмах после телења. Тек после осам дана добије оно нормалан састав.

Има гдекојих лекарија, које врло лако прелазе у млеко. И на тај начин може тада млеко лако да шкоди. Зна се за један случај, где је мати узела 20 капи опијума (тинктура) и за тим је своје дете надојила. Дете је одмах после дојења тврдо заспало и није се 43 сахата будило.

По великим варошима није баш увек лако добити чисто млеко, јер га продавци из користољубља на различне начине кваре. Мешају га свакојаким, па и самим гадним стварима. Код нас тога на срећу још нема. И ако ко код нас квари млеко, онда то чини на начин, који здрављу не шкоди. Најчешће бива, да скоруп скидају са млека или да млеко мешају са водом. Гдекоји чине и једно и друго. Разуме се, да је и такво кварење за осуду и кажњиво, јер се износи на продају под именом млека течност, у којој се не налазе саставци у оној мери, у којој су у природном млеку.

Физикат у Сомбору узео је 25. и 29. маја 1884. год. 35 врсте млека, које су донете на пијацу ради продаје, у подробно испитивање. Код седам млека је нађено, да је са њих скидан скоруп у кажњивој мери, а два млека беху јако водом измешана. Стран какав додатак сем воде није нађен ни у једном млеку.

Млеко је по себи теже него вода или као што се каже има већу специфичну тежину него вода. Кад се с тога у млеко долије воде, онда буде његова специфична тежина мања и тако се одмах превара открије. По својој садржини у сировини и солима требало би млеко да има већу специфичну тежину, него што је има, али масло, које је најлакши саставак млека, умаљава исту. Кад се с тога скоруп са млека скида, онда постаје млеко теже, специфична тежина буде му већа и тако се и та превара открије. По министарској наредби, која вреди за Угарску, не сме млеко, које се износи на продају, имати мању специфичну тежину од 1·029, ни већу од 1·034. За које се нађе мањи број, за то се сматра да је мешано са водом; већи број издаје скидање скорупа.

Међутим се даје још и поред ове министарске наредбе варати. Треба само и скоруп скидати и воде додавати, па се са иоле вештине може лако постићи, да се одржи специфична тежина млека у прописаним границама. Али, уздајмо се, да ова напомена неће бити поуком ни за кога од мојих поштованих читалаца одн. читалица.

Млеко се не може дуго држати, а да се не угруша. Утицајем ваздуха и топлоте преобрати се млечни шећер, што се у њему налази, у млечну киселину и по мери, у којој то преобраћање напредује, одваја се из млека сировина. Тада кажемо да се млеко угрушало.

Да бисмо то предупредили, мора се из млека уклонити ваздух, који се у њему упијен налази. То се чини обично тако, да се млеко на ватру стави,

да проври. То треба поновити бар један пут сваких 24 сахата. Од приступа спољашњег ваздуха чува иначе млеко донекле и скоруп или кожица на његовој површини. Уједно се мора млеко оставлати на хладну месту. У леденици може млеко врло добро да се одржи. Угрушавање може и на тај начин да се спречи, ако се у млеко баци нешто мало апотекарске соде (натријумбикарбонат). То раде у Паризу сви преко лета, јер додатак тај ни мало не шкоди, а ако није одвећ много у млеко бачено, не може ништа да се примети у кусу. Особито лако поквари се млеко, кад је *грмљавина*.

Најдуже се држи млеко у кутијама од лима, које су затворене херметично т. ј. тако, да не одишу. О млечном екстракту разговараћемо се другом приликом.

Млеко има то својство, да врло лако упија у себе све смрадове. С тога се не сме држати млеко на загушним, буђавим, нечистим местима, у опште не близо места, на којима се р звијају какви смрадови, јер би млеко од тога изгубило свој добар кус. Још треба пазити, у каквим се судовима оставља млеко. Најбољи су за то стаклени судови, а ни пошто се несмеју употребљавати судови од цинка или бакра. Таквим судовима неби се управо смело млеко ни мерити. Кад се млеко на обичан наш начин држи, онда има увек у њему нешто мало млечне киселине. Та киселина раствара оне метале и даје онда ш њима тела, од којих човеку позли, ако их ма у самој малој количини у млеку попије.

Писац је имао прилике, да пре неколико година буде сведок једног таквог врло опасног случаја. Цела једна породица (муж, жена и троје деце) разболела се у исти мах и сви знаци говорили су за то, да су се морали од каквог јела отровати. Лечничко испитивање није могло да нађе други узрок, него у млеку, које је стојало у лонцу од цинка. Кад ми је за тим предато то млеко, да га размотрим, нашао сам збиља у њему веома отровни лактид цинка.

ВАСПИТАВАЊЕ И ИЗОБРАЖАВАЊЕ НАШЕ ОМЛАДИНЕ.

Србин од Косова, научен, изображен, интелигентан човек рекао је од прилике, како не може да нађе у нас образоване женске у правом смислу те речи; не може да нађе темељно изображене Српкиње. Разгледајући по друштву нашем а узевши на око горње речи морамо му дати за право. Да наше Српкиње нису изображаване, како Српкиње треба да су, то стоји; да Српкиње и данас тако изображавамо, то такође стоји и то је зло.

Друго је сад, за што Српкиње нису изображене како треба. Држим, да ће се бити близу истини са овим одговором: Нису образоване за то, што други главни састав друштву, мушка страна, није изображавана ни образована како треба ни колико треба.

Прво треба мушкарци наши да су темељно образовани, да могу знањем својим и умењем имати мâ на женски свет; а то с тога, што мушка страна стоји и данас у свету тако, да може згодније и боље и више да дође изворима данашњему знању и умењу.

При посматрању данашњег васпитавања и изображавања женског спола држаћемо се компарације са мушком страном, те ће се видети, колико имају право мушкарци, кад пребацују женскињама нашим да нису изображене; да су површно изображене; да се не ће да поуче и т. д. а показаће се уједно, е да ли је оправдано, што женскиње пребацују мушкарцима. Тек у сравњењу ће изићи дело на виделo, па у то нек пресуде обе стране по срцу и души.

I.

Ренан, славни писац чувеног дела: „Живот Исуса Христа“, вели у спису свом „La réforme intellectuèlle et morale“ ово: „*La question de l'education* est pour les sociétés modernes une question *de vie ou de mort*, une question d'où dépend l'avenir.“ (Васпитавање, изображавање је за данашња друштва питање о животу или смрти; од тог питања зависи будућност). Друштво људско је данас већином тако уређено, да обухвата скоро подједнако и мушку и женску страну као чињенице. Према томе је дан данашњи дошло женскиње у тај положај, да мора бити вична не само „женским“ пословима, него и знати и имати појма и умешности, да рекнем, у науци данашњој или још боље у разним (не велим васколиким) гранама јој. Није доста, да се женскиње затуче само у кућу, па ништа да је се не тичу друге ствари (као што не вреди опет, да се бави ли другим стварима, само не кућевним): да се задовољи разговорима о хаљинама и другим ситницама, као што се женском свету сваки час пребацује; него да пригрле — и то својски — душевно изображавање. Али има људи и данас, што ће на ово устати и рећи: „А шта ће женскима те ствари!? Доста је за њих ако знаду читати, писати; ако се разумеју (али како!) у домазлуку: да добро скувају и т. д.

и т. д.“ Но таквима треба лепо рећи: „Ако мислите, да је за женске то доста; ако се држите тог уверења, да је природа њина друкчија него мушка, те стављате намерно препреку женскињу, да не може доћи до душевног развитка и напретка; знајте, да сте на кривом путу. Зар ви тим препрекама не стварате кобне прилике за своју *децу?* Та ко ће однеговати и васпитавати, упућивати децу?“ За сад наглашујем овде само у кратко, доцније више: да мати влада у кући над децом, што се тиче првог[1]) домаћег образовања, па и после; те ако је мати скучена у тој ствари, не може се ни од деце очекивати што боље.

Други ће доћи, па ће рећи: „Само је то зло, што женске *не ће*, или је *врло тешко* говорити с њима о том.“ Особито ће добро доћи овима при обрани такове тврдње Börne; јер вели: „Es ist schwer zu entscheiden, welches ein verdriesslicheres Geschäft sei: Die *Lichter putzen oder Weiber durch Gründe belehren.* Alle zwei Minuten muss die Arbeit wiederholt werden, und wird man ungeduldig, löscht man das kleine Licht gar aus.“ (Fragmente). Нешто можда имају право, што ово говоре и држе се претеранога сатиричара; али неће бити све тако! Јер у чему се састоји та вештина, да се женскиње, упустивши се с нама у такве разговоре, поучи? Вештина је у том, што треба пажњу женску што умешније привести и привезати за предмет, о којем смо ради говорити; да јој одабраним начином покренемо наклоност, амбицију, сујету, да се свом сујетом баци на тај предмет — тада ће се женскиње поучити; онда ће је сујета гонити на пажњу, да схвати, научи и добро утуби све то. Јер женскиње имајући много више сујете од мушкараца брзо би савладало тешкоће и успех би се брзо постигао.[2]) Но јест! Камо мушкараца што би умели тако отпочети разговоре са женским светом? Који су то избрани, што би били толило умешни, да полако уведу женскиње у претресање таквих питања, где ће се поучити и научити, што ће јој бити од асне и где ће допуњавати своје социјално изображавање! Јесу ли наши мушкарци такви? Да ли су за доста спремни? Имају ли толико прилика и времена, да се тиме позабаве? Јесу ли женске толико спремљене, да се бѐз по муке подухвате тога пута? Покушава ли се кадгод такво што?

Посмотримо пажљивије, како стоје мушкарци.[1])

Наши мушкарци врло трљаво стоје са социјалним изображењем. Да узмемо на прво место омладину, што се школује (проћи ће нас воља, да питамо ко је на другом месту, кад видимо ову слику!). Ту би се истина могли потужити, да број ђака не стоји у добром и погодном одношају према броју народа овде и према другим народима; али не треба да се жестимо с тога, што нас је мало по школама, него се морамо горко потужити, што и то мало не ради како треба. Око своје специјалне струке се доста њих муче; мален део њих се поред тога труди, да добије појма и колко толко социјалног изображења; а напоредо са то обадвоје стоји јака већина такве омладине, што се небрине ни за једно ни за друго озбиљно. Овде морамо свакојако признати, да се данас у нас школује већином сиротиња са — стипендијама. Прво и прво се захтева од тих ђака, да одговоре прописима својих заклада: да успешно раде око своје струке. Друго је сиротиња без стипендија. Такви се опет паште око руке своје што више, како би што пре дошли до стипендије; па уз то мора ова врста ђака да мучи муку на сто других начина, да се одржи у злим приликама материјалним: кад ће такав да се изображава социјално? Осим што изоштрава онај део својих чувстава, како ће лакше доћи до леба, новаца и т. д., дакле све, што не спада у круг духовне ра́не .... То је једностраност. Али како је то по приликама услов за опстанак, морамо узети у обзир; ал ћемо рећи, да је то за младића велика незгода с погледом на социјално образовање његово. Незгода је, па ипак није могуће, да се поред струке своје позабавимо и другим чим, што ће нам оплеменити срца, изгладити рапаве навике, искоренити зле обичаје, растеривати различне страсти, челичити карактер. Јер поред штудија — ма како биле замашне — нађе се увек прилике, да се човек обазре и побрине мало за социјално изображавање самога себе: било то сад у одабраном приватном друштву или јавном, или читајући разне списе, што ће му пружити неге за то изображење. Али наши мушкарци једва раде што ли морају. Требало би до душе да раде и око социјалног изображења, јо али ту им нико не стоји за вратом, као оно код штудија правила — стипендијска!...

[1]) То прво васпитање је много криво или много корисно нашем даљем развитку, као што налазимо томе потврде у овим речима: „La première éducation, donnée par une mère tendre et vertueuse, a toujours autant d' influence sur notre avenir que les qualités naturelles les plus précieuses.“ (Прво васпитање, што добијемо од нежне и врле мајке, има увек толико исто маха на нашу будућност као и одлични природни дарови (латинско: indoles). Тако се вели у „Jules César“-у Наполеона трећег.

[2]) Да женскиње има више сујете од мушкарца, то се зна. Али ћу мало доцније у II. потврдити и потврдом са женске стране.

[1]) Нека извини женски свет, што на првом месту хоћемо да се разрачунамо с мушкарци, јер тако захтева разлагање. Иначе по жантилеси увек дајемо првенство женскињу.

Воли наш мушкарац да оде у кавану, те ти проведе тамо цео дан па и ноћ; не мари, што се гуши у ваздуху преко мере загушљиву; пуно му је срце, кад може да се наслуша тамошњих „досетака“ свакојаког друштва, да потроши новац, за који се мучи (а многи се баш и не муче), а ето му није користи од тог мучења. Али је најгоре, што утуче (а то је најскупље). најлепше време, најбоље дане своје у бадавадисању, не употребљујући младост за душевно и телесно изображавање своје, за добро и корист народа свог и читавог друштва човечанског.

Отуд се помаља и та сувише неуглађена слика са читавим низом појава таквих, што не диче човека у опште, а образована — боже 'прости грех, што га привуче до оне низе, где је разум сишао испод нивоа човекова — разума и достојанства. Не би било требе, да изречем те одвратне појаве, али може бити, да не ће коме бити јасно, што хоћу да рекнем тим. То је пијанство, картање и т. д.

(Наставиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

ОДГОВОР НА КУЂЕЊА И КЛЕВЕТАЊА.

(„Солидност књижевног рада архимандрита Дучића. Написао В. С. Д.“) (Свршетак.)

Даље прикривени писац тврди још и то, да сам учинио неколике историчке гријешке у „Оцјенама“ ондје, гдје сам, како вели, хтио да будем „оригиналан“!

Ну, да се и поред све пажње могу учинити гријешке, то не спорим. Особито, кад се расправљају тежа и заплетенија питања из историје, за коју немамо још доста пронађених извора ни грађе. А и оно што имамо, није још све критички претресено ни пречишћено.

Он вели, да моја неколика разлога, које сам истакнуо у „Оцјенама“ „нису на истини основани“!! доказујући одмах за тијем, да су Калиника послије бјежаније Арсенија III. изабрали за пећскога патријарха некаква два грчка јепископа, који су с њим дошли (од куда?); јер тврди, да су с патријархом Арсенијем III. пребјегли и сви српски јепископи!? Мало ниже видјеће се, да то није баш тако. И за то ме упућује на XXII. Гласник стр. 250. да се, како вели „научим“.

Овдје би се могла згодно навести она причица о сину и оцу, идући заједно поред својега винограда, дијете викне: „бабо, да ти кажем, што ти не знаш; ово је наш виноград.“

При свем том ја радо признајем, да се још и сада учим; и докле се год узмогнем бавити науком и књижевношћу, стараћу се, да се једнако учим. А чи су разлози „основани на истини“, прикривенога писца, или моји, то ће пресудити они стручници, који прочитају и једно и друго.

Међу тијем није без гријешака ни онај извор, на који ме упућује прикривени писац, да се „научим“. На истом листу 250. ст. стоји и ово: „Светѣишии же патріархъ избѣжалъ будным съ весеми православными.“(?) С тога се ни његово тврђење, како је Калиник постао патријарах не може примити за истинито.

Ја и сада кажем, да Калиник није Грк; нити су српски јепископи, изузевши два или три, оставили своје јепархије, и пребјегли с Арсенијем III., као што то вели прикривени писац. Није доста рећи „сви су српски јепископи пребјегли с патријархом Арсенијем III.,“ неговаља да их именује, и да фактима докаже, гдје су толики пребјегли српски јепископи живјели у Аустро-Угарској? Како? и гдје су помрли?

У томе извору вели се, као што горје наведох, да су „сви православни побјегли“ с патријархом у Аустро-Угарску. Кад би то била истина, онда не би имао коме бити патријарах у Пећи ни његов Грк, ни мој Србин.

И сакривени писац упућује ме на овај извор ради поправке и „науке“!

Ну, шала за шалу; и ја ћу њега упутити на XXXV. Гласник и у њему на бијешку ст. 76. коју је, како се мисли, написао својеручно патријарах Арсеније IV. у општем л сту пећске патријаршије: „Калиникъ достоинъ вѣчнїя памяти, сыйъ ѡбдовѣвши Іереи скопскїи“ и т. д., који је био пећски патријарах послије Арсенија III. По овоме, чега сам се држао у „Оцјенама“, и његовим дјелима, као пећскога патријарха више од 15 г., види се, да је био Срб, а не Грк, јер је у Скопљу онда био, као што је и сада, српски народ.

За тијем вели, да су они 8 јепископа, који су потписали молбаницу султану Мустави III., да се укине пећска патријаршија, и присједини грчкој цариградској, сви били Грци!-? Твр-

деци, као што споменух, да су сви српски јепископи били тада прогнани са својих јепархија!!

Ко је мало дубље изучавао историју српске цркве, зна, да су до 1766. г. били српски јепископи на јепархијама у опсегу пећске патријаршије; а већина до 1776 г.

У потврду овога навешћу српке владике: херцеговачког Стефана Мркоњића (Милутиновића) родом из села Мркоњића у Попову требињском округу, који је био на својој јепархији не само 1766., него једнако до 1776. г. Умрьо је у својој резиденци манастиру требињском Дужи, и ту сахрањен 1777. г.[1]) Тога је времена дошао у Херцеговину први грчки владика Антим.[2])

Да је у Херцеговини на јепархији био споменути српски владика и у вријеме укинућа пећске патријаршије, свједочи и једно оригинално писмо братства хиландарскога, које је писано споменутом владици у Дужи ради милостиње 1765. г.[3])

У Сарајеву је био српски владика Висарион од 1690. до 1708. г., који је умрьо у Житомишљићу у Херцеговини.[4])

На молбаници султану Мустафи III. за укинуће пећске патријаршије стоји потписан Серафим босански, а не Висарион. Али су и онда, као и данас, бивали у Босни по два српска архијереја. Те су једни потписали ту молбаницу, а други нијесу.

Упућује ме још и на XXII. Гласник и у њему на писмо црногорскога митрополита Саве, који је писао митрополиту московском Платону, казујући у њему, да су сви српски јепископи прогнати и остали без јепархија и т. д. И то прикривени писац узима за доказ, да су на српским јепархијама у вријеме укинућа пећке патријаршије били грчки јепископи!? То је писмо Савино писано 1776. г., дакле равно 10 год. по укинућу пећске патријаршије. А то је најјаснији доказ, да су српски архијереји били на својим јепархијама не само у вријеме укинућа патријаршије, него и послије 10. год. А прикривени писац по својем тенденцијоном рачуну преноси то писмо на 1766. г.!! Он тијем изопачава неоспорне историчне факте, само да би мене покудио! По томе може се цијенити и онон егово насртање и измишљање „плагијата!"

У томе писму црногорскога митрополита, гдје су побројана имена српских јепархија, с којих су прогнати српски јепископи, стоје и херцеговачка и босанска. А ето наведох неоспорне факте, да су владике тијех јепархија тада били на њима и у власти.

Према овим јасним фактима, тада још нијесу били прогнати сви српски јепископи, него само поједини и то они, за које се сумњало да су били у договору с патријархом Василијем Бркићем и који су хтјели да се опет поврати пећска патријаршија. Те их је прогнао, колико зулум Ћуприлића везира, толико и фанариотска интрига на Порти. Па су они у име свијех прогнаних и непрогнаних молили црногорскога митрополита Саву, као независна, да поради у Русији за помоћ, да се поврате на своје јепархије, као и то, да се поврати и пећска патријаршија.

А што су у Савину писму споменуте и оне јепархије, с којих владике српске нијесу били прогнати, то је за то, да би писмо учинило дубљи утисак на митрополита Платона.

Па, кад се све ово упореди с онијем, на што ме упућује прикривени писац, да се „научим", види се да он није доучио, и да је склон да другога пањка и куди! — Те није чудо, што ме таки писац напада, клевета и измишља „плагијат"! и онда, по што сам дао свој глас у одбору са државне и историчке науке Српскога ученог друштва, да се прими и штампа у Гласнику та његова расправа с поправком гријешака, које сам у њој, читајући је за реферисање, забиљежио; а неке и усмено напоменуо у тој сједници, што је било и примљено.

[1]) Срп. далм. магазин за 1850. г. ст. 166.
[2]) Срп. далм. магазин за 1848. г. ст. 169.
[3]) Срп. далм. магазин за 1850. г. ст. 161.
[4]) Гласник XXXVIII. ст. 188.

Биоград 4. септ. 1885.

Н. Дучић, архимандрит.

ЛИСТАК.

ГЕТЕ И МЛАДИ ПЕСНИЦИ.*)

У Јени, *у четвртак*, 18. *септембра* 1823.

Јуче у јутру, пре него што је Гете отпутовао у Вајмар, био сам тако сретан, те сам провео с њиме неко време. Говорио је врло значајно, за мене од неизмерне вредности за сав живот мој. Сви млади песници у Немачкој, треба да знају шта је рекао, јер им може хаснити.

Почео је разговор тиме, што ме је питао, да ли

*) Из књиге: Gespräche mit Goethe in den letzten Jahren seines Lebens, von Johann Peter Eckermann.

сам овога лета спевао коју песму. Рекох му, да сам до душе коју спевао, али ипак да нисам био расположен као што треба. „Чувајте се“, рече на то, „од великог посла. Баш то је, од чега пате наши најбољи, баш они, у којих је највише дара и најбоље тежње. И ја сам патио од тога те знам, како ми је шкодило. Шта све није отишло у тартањ! Да сам написао све, што сам могао добро написати, не би доста било ни сто свезака.

„Садашњост хоће своја права; што се песнику намеће дан на дан, биле то сад мисли или осећаји, то хоће и треба да се искаже. Мути ли нам се пак по глави какво веће дело, онда се не може ништа друго да ради, све се остале мисли занемарују, и човек за све то време напушта и удобност живота свог. Како ли треба само напрезати и употребити душевне силе, да се што велико доведе у ред и да се дотера, и колико је снаге и мирног положаја у животу нужно, да се то све ваљано, као из једног лива, изради! Нисмо ли се пак у главном латили правога, онда је изгубљен цео труд; нисмо ли пак при тако великом предмету господари и над појединим му деловима, онда ће целина местимице бити лоша, те ће нам се то и пребацивати; а из свег тог шта бива: у место награде и радости за толики труд и толико пожртвовање наићи ће на песника неугодно осећање и снага ће му малаксати. Лати ли се пак песник дан на дан само садашњости, и израђује ли оно, што му се нуди, одмах, са свежим расположењем, зацело ће онда израдити и што ваљано, и ако му који пут што и не испадне за руком, није ништа баш ни изгубио.

„Ето Августа Кадна у Кенигсбергу, красан дар! Јесте ли му читали „Отфрида и Лизену“? Местимице је тако, да не може боље бити: стање на Балтијском приморју и све, што је с тим у свези, врло је добро. Али то су само лепа места, целина неће ником пријати. И како се није само трудио, и колико је снаге уложио у тај рад, да је чисто изнемогао! Сад је написао трагедију!“

При том се Гете насмеши и застане на тренутак. Ја прихватим и речем, да је, ако се не варам, Кадну у „Kunst und Altertum“ саветовао, да обрађује само *мале* предмете. „Да богме да сам“, одговори Гете; „али зар се ради, што ми стари кажемо? Сваки мисли, да најбоље зна, и том се приликом многи изгуби а многи лута дуго тамо-амо. Али сад није више доба, да се лута, за то смо ми стари били ту; и какве би хасне било од нашег пипања и лутања, кад бисте ви млађи људи радили то исто? Не бисмо напредовали онда никад! Нас старије су још хвалили, што смо лутали, јер не нађосмо утрвене путеве; ко пак доцније ступи у свет, од тог се захтева више што, да не лута и да не пипа по мраку по ново, већ да се користи саветом старих и да одмах корача по добром путу. Не треба да се задовољимо тиме, што идемо корацима, који ће нас некад довести к мети; већ сваки корак треба да је мета и да важи као корак.

„Примите те речи и гледајте, како ћете их са собом довести у склад. За вас се не бојим, али ћу вам можда помоћи, да лакше пређете преко доба, које није за ваш положај. Обрађујте за сад, као што рекох, омање ствари, али тако рећи на ште срце, што вам дан пружа, и онда ћете у главном израдити и што ваљано, и сваки дан ће вам донети по које радовање. Пошљите такво што у часописе; али немојте се никад прилагодити туђим захтевима, већ радите свагда, како сами за добро нађете.

„Свет је тако велик и богат а живот тако разноврстан, да ћете свагда имати повода да спевате коју песму. Али то морају бити песме пригодне, које ствара прилика, т. ј. збиља, спољашњи свет мора бити повод и предмет њима. Какав особити случај постаје тек тако општи и песнички, кад га *песник* употреби. Све моје песме такве су песме; њих је збиља побудила, потакла и у њојзи имају своју основу и своје земљиште. Не држим ништа о оним песмама, које се хватају из ваздуха.

„Не ваља рећи, да збиља нема песничке занимљивости; јер баш у том се показује песник, што је толико уман, да и обичном предмету зна да нађе занимљиву страну. Збиља треба да да̂ мотиве, тачке, о којима ће се говорити, праву језгру; али песникова је ствар, да изради лепу и живу целину. Ви знате Фирнштајна, т. зв. песника природе; он је спевао песму како се сади мељ, и то врло лепу. Сад сам му дао да спева занат, особито песму о ткалцима, и уверен сам, да ће му испасти за руком, јер је из детињства живео међ таквим људима, предмет му је познат, те ће владати њиме. И ту баш и лежи корист тих малих ствари, што може бирати такво што, што нам је познато, и чиме можемо владати При каквом великом песничком делу не иде то, ту се не да избећи ништа, и све се мора истинито приказати, све, што спада у целину и што се у план уплести мора. Млађи познавају пак ствари с једне стране; велико дело пак захтева многостраност, и при том се наседне.“

Рекох Гетеу, да хоћу да спевам велику песму о годишњим временима, и да уплетем радове и забаве свију сталежа. „Исти случај,“ рече Гете на то; „много вам може испасти за руком, али гдекоје не, које још нисте добро проучили. Рибара ћете можда добро описати, али ловца не. Није ли пак целина као што треба, није онда ни добра, ма како добре

биле поједине партије, и ви онда нисте израдили ништа потпуног. Израдите пак поједине партије, које знате, те ћете онда имати и што доброг.

„Особито вам саветујем, да се чувате *соиственихъ* великих проналазака; јер том се приликом хоће да истакне и гледиште, а то је ретко зрело у младих људи. За тим, карактери и гледишта одељују се од песника као његова својства, те му одузимају бујност и богатство за даље деловање. Па онда, колико се времена не траћи тиме, што се мора вазда измишљавати, удешавати, плести а нико нам неће то у рабош уписати, претпостављајући још, да ћемо у сваком погледу дело и довршити.

„При предмету пак, који са стране добијемо, све је друкче и лакше. Догађаји и карактери су већ ту, и песник има само да целину оживи. При том и чува своју бујност, јер има мало да дода од свога; а не губи се толико ни времена ни снаге, јер песник има само да се труди око израде. Шта више, саветујем вам такве ствари, које су већ обрађене. Колико пута није већ Ифигенија написана, а ипак је свака друкча; јер сваки гледи и удешава ствар друкче, по свом начину.

„Све велико оставите пак за сада на страну. Доста сте тежили и доста сте се отимали, време је, да дођете и до радовања у животу а најбоље средство к том је баш обрађивање малих предмета.“

ГЛАСНИК.

(Прослава педесетгодишњице књижевног рада Ђ. Малетића и М. Бана.) 8. септембра о. г. била је у Београду ретка светковина: прослава 50-годишњице књижевног рада редовних чланова српскога ученог друштва Ђ. Малетића и М. Бана. Светковину ту приредило је Српско учено друштво у дворани велике школе. Дворана је била искићена. На виду су висиле једна према другој слике обојице јубилара окићене ловровим венцима. У 10 сахата пре подне отворио је свечани састанак Владимир Јовановић и уз одобрење скупа изаслао је чланове ученог друштва Јована Ђорђевића и М. Вујића, да јубиларе позову у седницу. Дочекани усклицима „живили“ заузму јубилари за њих одређена места. Председник Владимир Јовановић поздрави их стојећки језгровитом беседом. После тог говора попе се на говорницу г. Св. Вуловић. У кратким потезима нацртао је књижеван рад Ђорђа Малетића, и изнео податке о животу му. Говор му је био хладан, сухопаран, одмерен. Видило се, да оно што говори, да говори тек по некој дужности, а да не потиче из пијетета према јубилара, који му је дуго времена учитељем био. Са свим друкчије, одушевљеније, заношљиво говорио је секретар ученог друштва Јован Бошковић о животу јубилара М. Бана и његовом 50-годишњем књижевном раду. То је био прави академски говор, који се одликовао топлином осећаја, а језгровитошћу мисли и узвишеношћу назора. За тим говором, који је примљен бурним допадањем, поздравио је ректор велике школе К. Алковић Матију Бана, као некадањег професора лицејског, а управитељ београдске велике гимназије Ђ. Козарац Ђ. Малетића, као некадашњег професора и директора велике гимназије београдске. На те све поздраве одговорио је најпре Ђ. Малетић у лепој беседи, захваљујући се речима, пуним топлих осећаја, на почасти, која му се указала. Био је тронут, па је и друге дирнуо и сузе им на очи натерао. Иза њега захвалио се Матија Бан на лепој светковини, која се тако сјајно приредила у почаст њему и другу му свечарстку Говор му је био вештачки удешен и ораторским фигурама искићен, те је учинио велика утиска на слушаоце. За тим је завршена у 2 сахата светковина у великој школи и настављена је други дан 9. септембра у 3 сахата после подне на „Бановцу“, бановом летњиковцу близу Београда. Пут до тих банових дворова био је искићен народним тробојним заставама. Гости су дочекивани пуцањем прангија и свирком. Светковина је отворена говором кмета, који је у име општине жарковачке, камо спада и летњиковац банов, поздравио простим речима али онако од срца слављеника и у име општине предао му лепо израђене гусле јаворове окићене венцем ловровим. За тим су згодним и заиста лепим говорима, пуних полета и лепих мисли поздравили јубиларе: Адолфо Вебер, у име „југословенске академије знаности и уметности“ у Загребу, Јосиф Кнајзл, владин повереник за народно позориште у Загребу, у име „земаљског казалишта“; А. Хаџић, у име „Матице Српске“ и „Српског народног позоришта“ у Новоме Саду; Савка Суботићка у име Српкиња с оне стране Саве и још неки други. Оба јубилара била су тим говорима дирнута до суза и на сваки поздрав одговорили су лепим отпоздравима. Иза тога прочитао је секретар ученог друштва Јован Бошковић силне писмене и телеграфске поздраве, који су стигли са различитих страна. Први део светковине завршио је Милош Цветић глумац, који је од своје добре воље лепо декламовао песму Ђ. Малетића: „Сватове.“ После тога био је банкет, на коме је било до 300 особа. На банкету су изговорене многе лепе здравице, од којих се нарочито одликовала здравица Јована Ристића, који је са вишег, државничког гледишта развио потребу мудре заједнице између Срба и Хрвата, и у то име напио лепој слози та два братска племена. За време банкета певало је београдско певачко друштво све лепших од лепших песама, а свирао је свирачки збор позоришни. Песма, свирка и здравице произвеле су највеће весеље, тако, да је та светковина трајала до после по ноћи. После банкета млађи свет скочио је на ноге лагане, па је играо на изменце коло и друге народне игре. Свак ти је то био добре воље и отишао је кући весео и задовољан, носећи собом најлепше успомене са те заиста лепе и ретке светковине у нас.

Цвет српске београдске интелигенције, све, што је знаменито по роду, по стању и положају своме у Београду, било је заступљено на тој светковини, па је у толико више падало у очи, што управа кр. српског народног позоришта

није нашла за вредно нити да приреди свечану представу у почаст јубиларима, који су тако много радили за позориште, нити је изаслала кога, да је заступа на тој светковини. Такав поступак према људима књижевницима, који имају својих великих заслуга за позориште, осуђује сам себе. Тим начином не задобијају се већ се одбијају позоришни писци од позоришта, које је у првом реду позвано, да се бар у свечаним приликама сети људи, који су некад позоришту на челу стојали и за напредак и усавршење му много и дуго радили!

(Пренос костију Љубишиних у Боку.) У понедељак дне 16 септембра о. г. ископане су кости Стјепана М. Љубише на св. Марксовском гробљу и одмах пренесене на јужну жељезницу и отправљене пут Трста. При ископавању беху присутни преч. г. прото Руцовић пашеног покојнога Љубише и г. Рачета начелник града Будве као изасланици далматинског одбора за пренос. Осим тога се нашло и око десетине српских ђака, који одадоше последњи пошту покојнику Мртвачки сандук, ма да бејаше од метала, био је сав стињен, заклопац сасвим улубљен. Мора да је туђинска земља веома тешка! Леш бијаше усљед притиска земље и попуштања заклопца сав расплињен, но у осталом добро одржан. Цело тело је било увијено у хаљине, које су целе биле, само се је лубања гола видела. Чудно је било, да је зелено лишће, што га положише у сандук при погребу, још било свеже и зелено након 7. година дочим на лубањи не бејаше ни трага некадањег живота.

У Далмацији спремају велике припреме за дочек. Ми можемо само рећи: Лакша ти у постојбини црна земља била, но што је ова туђинска. *μ.*

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Димаова глума „Дениса,“ која је свуд с најбољим успехом приказана, преведена је и на српски. Превод је од гђе Бетике Јовановићке Батута.

— Сахер-Масохов међу народни месечни часопис „Auf der Höhe“, који је доносио производе из српског и хрватског пера, спојиће се с Линдауовим часописом „Nord und Süd“.

— Удовица Рихарда Вагнера хоће да изда изреке свога покојног мужа о музици и о музичарима.

— Мавро Јокаји ради на новом роману „Две главе од камена“ Радња се збива у Далмацији а славни писац путоваће у Дубровник, да проучи сав материјал.

— Књига Ђорђа Малетића „Грађа за историју српског народног позоришта у Београду од г. 1835 - 1876“ има 1060 страна. Колико би страна морала имати права историја тог позоришта?

БИБЛИОГРАФИЈА.

На овоме месту огласићемо сваку српску, хрватску и словенску књигу, која стигне уредништву на књижевни приказ. Оцене доносићемо о онима које иду у круг нашега рада а пре свега о оригиналима.

*

Разбибрига. Књига за оне, који пате од невоље и т. д. Покупио К. К. Панчево 1886. Накладa Браће Јовановића 1886. Цена 50 нов.

Отмен свет. Упутство како треба да се влада отмен свет у друштву. Друго умножено издање. Панчево, 1886 Накладом књижаре Браће Јовановића. Цена 80 нов.

Парница Лазе Нанчића за чланак „Омладини“ од С—Д - НА. У Вршцу 1885. Цена 15 нов. Наруџбине се шаљу г. Ивану Ј. Иванићу у Вршац.

Četiri temeljne vrsti računa sa jestnimi i niečnimi cielimi i slomljenimi obćimi brojevi Novim načinom predočuje Dr. Franjo Divić, kr. profesor. Sa 20 slika. U Zagrebu 1885. Цена 70 нов. Добити се може у писца у Винковцима и у загребачким књижарама.

Збирка народних песама за школску младеж обојега поља. Пето издање. Панчево 1885. Накладом књижаре Браће Јовановића. Цена 10 нов.

Народна библиотека Браће Јовановића. Изашла је свеска 144. **Мазепа.** Историјски роман Тадије Вен· Булгарина превод с рускога. IV. — 16 н. (35 пара.) Добија се у свима књижарама. — Претплата на 24 свеске ф. 3·50 (7 дин.) а поједина 18 н. (40 пара) и онда шаљемо ми о нашем трошку сваку свеску уредно. — Излази сваких 14 дана 1 св. — Новац молимо у напред с пошт. упутницом.

Литургика или **Наука о богослужењу** свете православне цркве за школску младеж израдио Никола Гр Живковић. Свештеник и професор на кр. вел. реалној гимназији у Раковцу. — У Загребу штампарија Карла Албрехта 1885.

Јавни зборови Србомаћедонаца и Старосрба држани у Београду, Нишу и Врањи у фебруару и матру 1885. год Као и састанак београдских великошколаца од 10. матра 1885. год. О бугарским тежњама на Маћедонију. — У Београду штампарија напредне странке 1885.

Са данашњим бројем излази трећа четврт. Молимо, да се обнови претплата. Претплата је за последњу четврт 1 фор. 25 новч. — Новци се шаљу администрацији „Стражилова“.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

УРЕЂУЈЕ МИЛАН САВИЋ.

БРОЈ 40. У НОВОМ САДУ 3. ОКТОБРА 1885. ГОД. I.

УСПОМЕНА.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА.

НАПИСАЛА МИЛЕВА СИМИЋКА.

„Eine kannt' ich, sie war wie die Lilie schlank, und ihr Stolz war Unschuld; herrlicher hat Salomo keine gesehn."
Goethe.

Име јој је Изабела Рајнер, а у Сомбор се доселила из Пожуна. — То је било све, што сам чула, кад сам први пут запитала за њу. Била је већ у велико времешна жена, али се по лику, а и по држању јој, могло видети да је морала бити необично лепа. Виђала сам је готово сваки дан, јер је становала у кући са мојом другарицом Софијом, којој сам ја често одлазила.

Кад и кад нас је код Софије било по петшест приправница заједно, јер је у Софијине газдарице била врло лепа башта, у којој смо ми заједнички училе.

За нас је гђа Изабела била необична, готово загонетна појава. Нит' је њој ко долазио, нит' је она куд ишла. Осим Софијине газдарице и осталих укућана и нас неколико приправница, у свом Сомбору није познавала никог.

Бадава смо се трудиле, да о њој што дознамо. Хтеле смо, да се њоме упознамо, ал она нас је очевидно избегавала. Више пута смо је затекле у башти са лајпцишким илустрованим новинама у руци; ал чим би нас уочила, дигла би се, поздравила би нас врло љубазно, па би онда отишла у своју собу, и тога дана не би је више видели.

Ћутљива је била и према газдарици, којој је одлазила само онда, кад је требало да плати станарину. Ал и тада би код ње седила тек само толико, да се не огреши о учтивост. На тај начин дакле нисмо могли дознати ништа Остаде нам само један извор: девојка, која ју је послуживала.

Договорисмо се, да је узмемо под најстрожији испит. Па тако је и било. Но и оно, што смо од ње чуле, није могло задовољити нашу радозналост. Готово ми је смешно, кад се сетим тог тренутка. Скуписмо се све око ње, и пазисмо готово на сваки њен миг тако, као да нам будућност зависи од оног што она казује. А тако нам је мало умела да каже:

„То вам је ванредно добра душа. Ето ја је служим већ готово по године, па још ме никад није ружно ни погледала, а камо л' накарала."

„Па можда ти ниси ни заслужила, да те кара." Рекох јој ја

„Није, верујте; мени се чини, све да сам и заслужила, не би ме накарала, јер она не уме никоме ружне речи. Па видите како је скромна, а мора да је здраво богата. Ето, ја баш идем по отменим кућама, ал тако лепа рубља, као у ње, нисам видила ни у кога. Ја вам кажем, да вез и она силна чипка, којом је искићено њено рубље, блага вреди. Не знам само што се не одева лепше, већ носи једну те једну хаљину. А најпосле и шта ће јој, кад никуд не иде."

„А што неће никуда да иде?" Запитаће једна из нашег друштва.

„То вам не умем рећи. Ал биће да има нека особита узрока; јер ја сам јој већ неколико пута казивала, да иде у шетњу, а она само одмахне руком. Неки дан јој опет рекох да иде, а она ми рече, — баш знам од речи до речи шта ми је казала: „Немој ми, дете моје, никад више спомињати, да идем куда. Не марим ти ја за шетњу. А све и кад бих марила, мени млоги ход шкоди; а за малу шетњу добра ми је и ова башта."

„А јеси ли је кад запитала, зашто није узела стан где на пијаци, већ у овом удаљеном

сокачићу — кад велиш, да знаш, да је богата?“ Питасмо даље.

„Да како. Ал она ми рече, да воле башту, а овде је, вели, и јефтинији стан; јер она тек неће да призна, да је богата.“

„Па можда и није.“

„Није да. Да од куд би имала сребром опточено огледало и чешљеве од слонове кости. Е сад реците и сами, имају ли тих ствари и сиромашнији људи?“

„Па можда је она све то добила од кога на поклон.“

„До душе и то може бити. Ал знате ли ви, да она сваке суботе готово форинту изда просијацима. Шта мислите, форинту! Зар тако деле сиромаси? Па ево још нешто да вам кажем, н. пр. она још никад пред-а-мном није отворила свога ормана, већ кад год јој што затреба из ормана, а она ме ма куд пошаље; а ако сам ја у мањој соби, она ће од велике закључати врата, а ја тек чујем, како орман двоаред шкрипне. Него се она ваљда боји, да ја не видим њено благо. Можда мисли, кад би ја коме што рекла, могли би је похарати.“ Ми се на ово последње насмејасмо.

„Немојте се смејати, ја вам само толико кажем, да она све нешто крије, и да не ћути бадава. Ал само да је мени знати, баш онако заправо, ко је она, волела бих, нег бог зна шта.“

„Тако и ми велимо.“ Рекох јој ја.

„Па што је ви не питате?“

„Бог с тобом, Марице, а ко би још то учинио; па ти видиш, да она неће да говори ни оно, што би требало.“

„А је л’ која од госпођица говорила кад с њом?“

„Није.“

„То ми је чудо! Како се с вама не разговара, кад ми је ономад рекла, да воле кад ви певате.“

„Па што онда не остане с нама у башти, па би јој певале колко хоће?“

„И сама сам је то запитала, ал она вели: лепше се чује из далека.“

„Па шта ради она, кад је увек сама?“

„Плете, а понајвише чита.“

„Има ли много књига?“

„Још те колико, и књига и новина. У једном сандучету су све нове, па оне, што нису укорене, нису ни расечене.“

„Купујеш ли јој ти те књиге?“

„Не. Те је, вели она, све донела из Пожуна.“

„Дакле је и теби рекла, да је из Пожуна?“

„Јесте. Ал она силна писма, што их добија, не долазе из Пожуна.“

„А од куд ти то знаш?“

„Кад сам једаред чистила собу, нашла сам на патосу две-три коверте, које је она бацила, па сам их однела кући; јер, знате, мој брат купи марке. Па кад је скидао марке, а он ми рече, да се на маркама може прочитати, од куда је писмо.“

„Но, па шта је било написано на тим маркама?“ Упитасмо све готово у један мах.

„Е, бога ми, то сам заборавила. Само знам, да није Пожун, јер сам се томе још онда чудила. Рекох: гле, она каже, да је из Пожуна, а овамо писма добија из — — —, па већ онда кажем, знате, ту варош, што је била на маркама, и онда сам је знала, а сад, као у пркос, не може да ми падне на памет.“

„А је л’ твој брат упамтио?“

„То може бити. Јер, знате, [illegible] тај има главу, то је реткост.“

„Но кад већ има тако ретку главу“, рече Софија, „онда га запитај, па запиши, да не би опет заборавила.“

„Хоћу, с драге воље. Ал, је-л те,“ дода улагујући се, „ако ви што за њу дознате, хоћете л’ и мени рећи?“

„Разуме се; само ти гледај за чим си.“ И с тим се испит за тај дан свршио.

Сутра дан смо је жељно чекале, да чујемо, шта је, ал ње нема као у пркос. Било нам је већ дуго чекати, јер тај дан нам је ваљало млого учити и писати и тако се кренемо кући. На путу спазисмо Марицу, где трчи неким журним послом. Почесмо јој још из далека махати марамама да стане. Ал она, ма да из скромности можда није хтела да призна, да је и она ретке главе, као и брат јој, досетила се, шта смо ми хтеле. Ал пошто није имала каде, да пристане с нама у разговор, викну нам само од преко: „Лајпциг“, и као без душе отрча даље. Ми смо у кору прснуле у смеј, јер они што су пролазили крај нас, чудновато су гледали час на нас а час на Марицу, и последњој тешко да би дали сведоџбу о „реткој глави.“

Неки нас чак запиташе, шта то значи. Једна од нас одговори на брзу руку нешто, што би се на то могло применути, и ми се упутисмо даље, разговарајући о новини, коју смо тог тренутка дознале од Марице.

* * *

Било је једне суботе, када смо нас неколико приправница, изишав из цркве после вечерња, застале у порти, разговарајући, куда би ишле, да прекратимо време. За сутра није било задатака. Недеља је. Најпосле сложисмо се, да одемо к Софији. Тамо смо биле најслободније. Софијина газдарица била је још млада, а врло весела жена, која је често и сама пристајала уз нашу ђачку шалу и лакрдије; а осим тога увек би нас почастила са укуваним воћем, кога је толико наспремала, да смо га чак и лети доби јале. А, бога ми, нама приправницама је то увек добро дошло. Ђаци су ђаци, били мушкарци биле девојке, кад су у страном свету, увек су при добром апетиту Одосмо дакле Софији. И нисмо се превариле. После две три отпеване песме, већ се шаренио чаршав на столу, а тај је увек био претходник стаклене чиније са укуваним воћем.

За време ужине — као и обично — разговарале смо о гђи Изабели.

„Гле“, рече Софија, „прозори су јој отворени, а то је знак да је она у башти.“

„Па хајдмо у башту“, рече једна из друштва, „можда ће нам поћи за руком, да је певање задржи у нашој близини.“

„Право велиш,“ приметим ја, „и тако се недавно изразила, да воле, кад ми певамо.“ По том је узмем под руку и ми пођосмо, а за нама се упутише и остале.

Погодиле смо. Госпођу Рајнерку затекосмо у башти. Седила је на свом омиљеном месту — у сеници на малој клупи, коју су од бусења начиниле наше приправничке руке.

Као да је сад гледам. Уз њу се привила хаљина угасито пепељасте боје, обрубљена црном кадифом. А испод црне чипкасте мараме провиривале су јој сребрнасте власи. У рукама, које су свакад биле скривене под црним свиленим рукавицама без прстију, држала је, као обично, лајпцишке илустроване новине. Није нас уочила, с тога је из прикрајка могосмо гледати до миле воље. Не сећам се да сам икада видела пријатније и лепше жене у тим годинама. Да није на глави седине, готово би човек помислио е на клупи седи каква млада жена. На лику јој нема ни једне боре, а белоћи и оним руменим уснама, могла би позавидити млога девојчица. А шта да речем о оку и погледу јој — видела сам га на мученичком лику једне класичне мадоне.

Дуго смо је гледале, разговарајући тихо о њој. Ко је, одкуда ли је? Јел' била удата па је крије удовички вео, ил је можда каква уседелица? За што се крије од света? Лежи л' јој можда на души какав тежак грех, кад је увек тако озбиљна и тужна? Мисли ли можда, да ће тај грех откајати, ако буде дарежљива према сиротињи те с тога толико дели просијацима — и бог зна докле би тако размишљале, да једна од нас не рече, да нас је она опазила.

Мислиле смо већ да ће остати у башти, те се већ почесмо договарати, шта да певамо, кад уједаред видесмо, где она савија новине, диже се и пође према нама.

Прошав крај нас поздрави нас љубазно као увек, и упути се баштенским вратима. Гледале смо за њом. И ход јој је био необичан. Поношљив, достојанствен а лак, мислиш, не додирује ногом земљу.

Чим је изгубисмо из вида, упутисмо се сеници из које је она изашла, и поседасмо како је која могла. Мени некако допаде место на бусенској клупи. Таман се хтедох спустити, кад се Софија хитро саже иза мојих леђа, а по том диже нешто бело у вис.

„Пст“, рече тихо, готово не чујно, „нашла сам нешто врло важно, ово ће нам можда послужити као грађа за биографију гђе Изабеле.“

Ми на мах заћутасмо, ал за мало па разне примедбе о превари падаху на Софију као киша.

„Та не будалите“, рече нам она, „у мојој руци је марама гђе Изабеле, сад још ако је на њој извезено име“ — —

„И цела њена биографија“, упаде у реч Даринка, „знаћемо све.“

„Знаћемо више него што смо знале до сад,“ одврати јој Софија мало срдито. „Остави твоју шалу за други пут, а сад да развијемо мараму.“

„Та не слушајте,“ задиркивала је Даринка даље, „извукла је једној од нас из џепа мараму, па се сад прави важна.“

„Је ли имала која од вас у џепу мараму од свилена батиста?“ Запитаће Софија.

„Није“, кликну наш кор. „Ал да, и та, што је у твојој руци није од свилена батиста,“ зачу се Дарин соло, „и то је истина.“

„Нећу више ништа да говорим, ево уверите се саме.“ Рече Софија, и по том нам разви мараму.

Била је то фина, префина марамица од свилена батиста, порубљена широким порубом, у једном ћошку била су вештом руком извезена немачка писмена J. G., а над овим племићка круна. Док је марама ишла од руке до руке,

дотле нас је Софија непрестано корела, што јој не хтесмо веровати.

„Но, имам ли право“, заврши најпосле.

„Наравно“, рече једна из друштва, „сад знамо, да њено право презиме није Рајнер, и да је од племићке породице. А то је свакако више, него што смо знале до сад. А теби ако је због увреде, коју смо ти нанеле нашим неповерењем, стало до сатисфакције, тражи је, ми ћемо те задовољити“.

„Наравно“, настави Даринка, „на пример нек свака од нас место ње научи по један предмет од оних, што су на реду за понедељак. Но јеси ли задовољна?“ Рече окренув се Софији.

„А, шала на страну, упамтите да вам баш нећу са свим опростити. Него ви ћете ми ону песму о „Јани“ певати све дотле, док год је ја не научим.“

„Е, ал питање је, имаш ли ти дара за певање, или по Маричиној теорији, јеси ли ти „ретке главе?“ Приметиће једна из друштва.

„Та маните се тога“, рекох им, „боље да се договоримо, шта да чинимо са марамом. Дал' да је предамо гђи Изабели, ил да је оставимо где је и била.“

Разговарајући о том, сложисмо се најпосле у том последњем, и то до те крајности, да јој чак не признамо ни да смо је имале у рукама. Ја узмем мараму, савијем је, и спустим је нуз клупу где је и била. Још нисам ни села, кад Софија рече:

„Ево је!“ — и ми угледасмо гђу Изабелу. Стаде пред нас.

„Опростите“, започе немачки — била је Немица — „опростите, што вас узнемирујем, ал чини ми се, да сам мало час овде заборавила моју мараму.“

Док се ми дигосмо, па почесмо бајаги тражити мараму, као да смо тог тренутка први пут чуле за њу, прелетало је преко лика гђе Изабеле неко задовољно смешење. Ил можда се то нама учинило.

„Доиста је овде“, настави наша загонетна појава показав руком место, где је марама лежала.

Ја се сагнем, дохватим мараму, и још јој нисам честито ни пружила, а она већ је била у њеној руци.

„Хвала, дете моје“, рече, пошто је метнула мараму у џеп.

„Није ли, можда, по вољи, госпођо, да останете мало у нашем друштву?“ — усудим се ја рећи.

„А шта ће вам у друштву баба. Та ја бих само кварила склад вашег младог друштва!“

„Боже сачувај,“ прихватиће Софија, „ми би се баш радовале, кад би нам хтели поклонити ту срећу, да код нас останете. И тако сте увек сами.“

„Па то је судбина свију старих жена, а то је и најприродније,“ рече она. „За старе жене су књиге понајзгодније друштво, јер оне стрпељиво сносе бапске ћуди. Па тако је и код мене.“

„Мени се чини, госпођо,“ рекох ја, „да се на вас неби могао с правом применути назив баба.“

„Како не, дете моје,“ рече, и ми први пут видесмо, да се она осмехну. „Зар вам моја седа коса не пружа довољно доказа за то.“ Настави она, па пређе својом лепом руком преко густе седе косе, којој смо се ми тако дивиле.

„Ал има случајева усљед којих се може рано да оседи,“ приметиће Софија, а није јој ни на крај памети, да је та примедба неумесна.

„Има их дакако“ одговори госпођа Изабела, и тог тренутка нестаде смешења на њеном лицу, а мени се учини, као да јој је глава лако клонула на груди. „Дај да идем,“ настави она, „чини ми се да је захладило. Извините што сам вас узнемирила.“ Заврши, поклони нам се ћутећи, па оде, а ми гледасмо за њом док год је не изгубисмо из вида.

„Чудновата жена, врло чудновата, шта би јој било, да је мало остала код нас,“ рече Софија.

„Па да нам је приповедала свој живот,“ дода Даринка.

„Та мани се тих твојих приметаба,“ рећи ће једна из друштва. А јесте ли ви приметиле, како се она на мах сневеселила, кад се повела реч о седој коси. Нема сумње, њен живот мора да је какав занимљив роман, и ако нам бог и сви свеци буду у помоћи, ми ћемо га и дознати.“

„Колико је она овде у кући?“ Упита Дара

„Неких шест месеци.“ Одговори Софија.

„Но, ако ми свааких шест месеци оволико дознамо, колко смо сад дознале, онда ћемо како се мени свиди и ми оседити чекајући на свршетак њене биографије.“

„Боже мој, Даро, зар не знаш, да је сваки почетак тежак,“ приметиће једна из друштва.

„Ја мислим, да ће сад ићи све брже и брже. Ал зар ви не видите ове облаке над нама? Хајдмо брзо унутра!“ Још она те речи није ни довршила, а ми чусмо грмљавину најпре тише, а после све јаче и јаче, и таман смо ми скупиле сунцобране и књиге, које смо понеле у башту, и добегле до ходника, а по дворишту се већ шарениле крупне кишне капље. (Наставиће се.)

ИЗ ДРУГОГ НИЗА „МОРСКИХ ЕЛЕГИЈА“

(БР. VI.)

Само сада кад пред тобом стојим,
гордо море, кад до мојих нога
тихи талас љубезно се пење;
када тамо на обзорју црном
твој се талас с небом разговара;
и кад свјежи над валов'ма вјетар
ово бл'једо поздравља ми чело;
сада само мисли ми obл'јета
хладне двојбе то туробно крило.
Нека чудна смутња у срдашцу,
неко ново побожно штовање
сву ми младу памет обузимље.
Ој ти море, ој природо дивна,
ој призоре мира и љепоте!
мени клеца пред вама кољено;
својевољно очи ми се дижу
вјечног Бога иштући пр'јестоље;
и у срцу моме заљубљеном,
у немирној крвци што ме гори,
друга чежња ево се зачела
да над хладним царством човјечанства
нађем љубав што земаљска није!....
Али зашто, дочим сретан лутам
по беспућу небеске раскоши,
зашто чујем са пустог огњишта
дуги јаук пусте удовице?
зашто чујем материни лелек
над љешином невиног дјетешца?
Ох да тужних по зраку гласова
што но ломе немилосном руком
моје красне у заметку мисли;
ох да грдне у срцу промјене
пред призором јада и лелека!
Нова снага срцем запов'једа,
нова снага кољено ми храбри
да не клекнем пред никаквим троном.
Угаси се пламен надахнућа
што ме шћаше момка уздигнути
до висине бож'јег самосиља;
а са оног невиног олтара,
откле скромна дизаше се пјесма,
сад се диже, кô застава смрти,
моја красна химна одметнућа!
И ја питам: чији смо робови?
ко је онај туробни тирјанин
што дјечицу дави у кол'јевци,
што убија уморна мрнара
при повратку к женином пољупцу?
Ко је онај мрки самосилник
ког слушају слободни простори,
чија сјена сунашце је жарко,
чија мисô бескрајност се зове?
Ох кажите ви без броја земље
што лутате плаветним простором
умрломе оку невидљиве,
гдје је пр'јесто силе свемогуће?
у вртлогу летућих свјетова?
на граници зар неизмјерности?...
Дршћем момак кано слаба лађа
попуштана срџби океана;
вал је носи, с њом се поиграва
и с' далека обалу јој каже,
ал' се краја дочепати неће.
Дршће мисô! И над луцком главом
све једнако гордо с' небо шири
кô тврђава што с' душману руга.
Можда небо јесте бож'ја стопа
неизмјерна, тешка, немилосна,
што нам главу тлачи, кô што јарам
гњечи хрбат изможденог роба!

Јосип Берса.

НА ПРАГУ ЖИВОТА.

НАПИСАО А. МИХАЈЛОВ.

ПРОЛОГ РОМАНУ.

I.

У сјеверноградској ђимнасији дошло је до незнатнијех шкандала. Управа нареди истрагу, одијели козе од оваца, суди коловођама, позвавши их на одговор. Суд је био строг; али праведан. Једнима смањили биљешку у владању, друге подвргли затвору, а треће просто искључили из завода. Међу искљученијема био је и ђимнасијалац Михајло Петровић Богодатски, дечко од својих седамнаест година, син свештеника из села Гореловога. Он није учествовао у шкандалима; али

они су произашли управо отуда, што је један учитељ баш њега наружио. Он се могао избавити од казни, кад га је управитељ позвао к себи и рекао:

— Кажи отворено, како је то било и ко је почео читаву ту комендију?

Он није могао да се користи тијем случајем. Стало му је нешто у грлу и, да одговори на питање управитељево, само је испрекидано и смућено прошапутао:

— Ја ништа не знам!

Управитељ учини зор и продере се на-њ и смути га још већма. Но за то га нијесу оставили на миру, нијесу махнули руком на-њ. Знали су га у ђимнасији као мирна младића, меке нарави, те су се према томе сви надали, да ће се он још освијестити и све лијепо казати, што зна. Послије састанка с управитељем, позове Богодатског к себи још и надзорник, а за тијем је опет говорио с њим и један од учитеља. Објашњавали су му ту, како то не ће доћи до ушију његовијех другова, како је то једино кадро доказати оно, што је управа већ дознала, те под једнијем, како ће и самог себе спасти. Што је већма управа настојавала, то је и он бивао смућенији, то је упорније одрицао, да ма и шта каже. За вријеме тијех ријечи са управом, на лицу му се показивао израз страха и, чинило се, мислио је само о том, како би се што прије уклонио из управитељскијех соба, како би се ослободио тијех ријечи између четири ока.

— Помислиће, да их клеветам! Рећи ће, да сам све издао, сијевало му је по глави и, тешко дишући, гледао је усплахирено у затворена врата, баш тамо скупили су се сви другови, да чују, што ће рећи.

На пошљетку додија и управи наговарати га, и ријеши, да је дужан понијети заслужену казну за своје упорство. Ријеше, да га искључе из ђимнасије.

И сами шкандали, и истрага, и суд, и искључење из гимнасије — све се то догодило тако јасно, као што се свршују догађаји на сну. Првијех часова послије изгнања из училишта Богодатски није могао ни да дође једном к себи, ни да се освијести, шта се управо с њим десило, и испитивао је само једно осјећање — осјећање човјека, који је страшан сан уснио и гледи, да се пробуди и да претури те страшне аветиње. На несрећу, то није био страшан сан, већ страшна јава, збиља. Из ње се није могло пробудити; морало јој се правце у очи гледати. Прије свега, ваљало је ићи кући. При тој помисли подиђе нашег младића језа. О, кад би се могло ићи управо „кући“, онамо у село Горелово, к оцу, к матери, а не к ујаку. Ну то није могло бити. Најприје је ваљало ићи кући ујаковој, гдје је Богодатски имао бадава све и сва, гдје су га пазили пунијех седам година дана, гдје му је ујак толико пута, купивши му књигу, направивши му хаљине, говорио:

— Учи се, синко, видиш — ја за те ништа не жалим.

Први пут у животу осјетио је Богодатски потпуно осјећај страве: хотио је бјежати ма куд, пропасти у земљу, затворити очи и запушити уши, само да не види и не чује ништа, што га је ето једанак очекивало, за неколико часака, послије неколико корака, у тој га ето кући, која се види на крај улице. Младић и против воље баци поглед на ту кућу и баш га порази противност између његовог рођеног расположења и веселог изгледа те куће. „Ето; како се све с вана свијетли“, и против воље му сијну кроз главу и још му теже би. А кућа, збиља, сва се блистала и свијетљела у ждракама жарког прољетњег сунца. Свијетла, уљ на боја стијена, велики прозори добро чистијех окана, свијетло-зелене калукатре у њима, летве од бакра у вратима, цвјетни леандри, трандофиље, кактуси, иље и руже под прозорима, сјајна бијела крила од тила у окана — све се то блистало и треперило на сунцу. Нијесу бадава становници мјештани, пролазећи мимо ту кућу, говорили:

— Ах, погле, како се разбогатио наш Матија Григоријевић!

И заиста, Матија Григоријевић Профосов, секретар мјесне консисторије, био је богат, и куд-икамо већма, него што су могли мјештани претпоставити. Доћи у консисторију, то је било толико, колико — ма шта дати Матији Григоријевићу; кад су људи говорили, да су уредили своју ствар у консисторији, као што ваља и требује — то је значило толико, да су ваљано платили Матији Григоријевићу; је-ли се ко бојао, да ће му ствар изгорети у консисторији — знак је, да нема доста средства, да плати Матији Григоријевићу. Матија Григоријевић био је од старијих људи, средњег стаса и узраста, дежмекаст, једар, заокругласта трбуха. Некад се дешавало, да су пред њим лелекали и клањали му се ниско и понижавали му се. Ту се држао озбиљно, солидно, и волио је, да га уз плаћу још и уважавају. Понизне молбе и захвале људи са стране саслушавао је озбиљна лика, гладећи своје солуфе, обећавао је понизно, да ће указати своју протекцију, своју помоћ. Тако величанствено и солидно држао се и код куће, није желио пред женом и дјецом ништа, а од њих је искао само послушност, покорност и захвалност. Био је сретан, кад су га љубили у руке, кад је могао ма коме пустити трун у око својим

благостањем или кад је указивао доброчинство ма коме своме сроднику. Сиромашнијех сродника било је у њега доста; али најсиромашнија од свију била му је сестра, Марта Григоријевна Богодатска, па ником није ни указао већег доброчинства, него њој, узевши к себи њеног сина.

Кад је Михајло Богодатски дошао кући ујаковој, и проти своје воље опоменуо се баш оног дана, кад су га први пут довели у дом ујаков. Ујак је њега и оца му примио гиздаво, али понизно; метнуо је на усне малом Миши своју пуну руку краткијех прстију, за тијем га поташао по образу, заштитнички проговоривши:

— Лоло мала!

За тијем заповједи, да се оцу Петру и „лолици“ даде што, да се прихвате с пута, а послије обједа стане разлагати, куда ваља збринути малог. Отац Петар, худи и намрштени старац, дуго се колебао и није се одважио, да рекне своје мњење. На пошљетку Матија Григоријевић изведе из неприлике сам свог сродника, примијетивши:

— Оно, боље би било дати свјетско образовање томе лолици. Свештеничка каријера је јадна и жалосна, не повуче ли за собом особите среће.

Отац Петар чисто дахну душом и плашљиво примијети, а отиште му се дугачак, отегнут уздах:

— И ја сам то а мишљења; али . . .

— Знам, знам . . . Не дају вам трошкови, прекине га Матија Григоријевић. — Најпослије, од куда ви и можете помишљати на ђимнасијско образовање свога сина поред своје сиротиње, може се рећи, голотиње. То ми, људи имућни, можемо васпитати дјецу, гдје се замисли, а не ви својим средствима.

Отац Петар опет отегнуто уздахне и рекне:

— Тегобна је биједа, за иста тегобна!

Матија Григоријевић се добродушно окрене к малиши, помакнувши се на дивану, и запита га:

— Ајде, море, што велиш, би-ли ишао у ђимнасију? А? Слушао си, можда, да је тамо добро, да и не туку? Би-ли хотио добро да проживиш? А?

Малиша је право у лице Матије Григоријевића упрьо своје красне, голубље очи, које бјеху чисте и ведре, као ведро небо, а тако најивно, као што може само сеоско дијете.

— Бих, хотио бих!

— Та лолица је паметан! Хе, хе, хе! Лолица зна, гдје раци зимују! А? А за тијем би-ли хотио, да саградиш себи кућу, као и ујак ти, и да коње купиш? А?

Матија Григоријевић се насмијеши добросрдачнијем смијехом ситог човјека и поташе свог нећака опет по ружичастом образу.

— Да-ли је за иста мушкарац! Нијесте ли ви, можда, ђевојку преобукли? запита он у шали оца Петра. — Баш сасма права ђевојчица. Та таког ће од једном бити! Чакшире доље и биј! Уживање!

Малиша је заиста више наличио ђевојци, него мушкарцу. Румен, округла лица, плав — чинио је утисак красног, здравог дјетета.

— Ну, ево што ћу вам рећи, почне домаћин сад већ сасма озбиљно. — Малиша ми се допада; он је чедо моје сестре, он је мој нећак, ја сам готов, да за-њ добро учиним.

Окрене се к дјетету и, послије мале паузе, важно му прозбори:

— Даћу те у ђимнасију на свој трошак!

Пружи своју руку к уснама малишинијем и, када је малиша пољуби, рече му:

— Е сад, пољуби ме у уста!

За тијем се насмијеши, наслони се опет на диван и проговори:

— Весео си, лолице! А? Цијелу ти будућност у ред доваћам! Цио, може се рећи, живот! Али, гледај у ме: учи, добро учи!

Матија Григоријевић се наједаред уозбиљи и попријети дјетету кажипрстом. Отац Петар је у страху захваљивао; али га Матија Григоријевић снисходно и охоло прекину:

— Он ми се допао, он је син моје сестре, та он је мој нећак, сад, и нек ми буде у свему обвезан.

За тијем је стао разлагати, како је у опште тешко васпитати дјецу, па чак и с његовијем средствима. Ето, син му је прошле године изишао из ђимнасије, сад треба да га држи у Петрограду. Тамо је штуденат, уписао се на университет. Које-како издржавати га — не може се. Истина бог, има много штудената — голотиње, разне фукаре; али његов син није каква год гоља. Имају и својте у Петрограду. Његов ујак, то јест ујак његове жене, јесте скоро прво лице у бијелом духовништву у престоници. Има све ордене, виши кругови се код њега скупљају, ту су ђенерали, грофице, кнегиње. Једна „штатс-дама“, кнегиња Обољенова, ништа не предузимље без његовог благослова. Удавала је ћерку — питала њега за свјет; наумила је, да купи имање — дошла к њему по благослов; назначила десет тисућа на добротворне смјере — он је морао ријешити, на што управо да се жртвују ти новци. Мита, син Матије Григоријевића, често је бивао код „ђедице“, е, а ту, бога ми, за ручком не смијеш се показати ма у какву капутићу. Ваља све да буде у реду — и капут, и овратник, и кошуља. На пошљетку, послије ће се то све вратити. Мита треба само да сврши курс — мјесто ће му дивно одмах дати. Сад је истом тешко. Ето и то

је дошло, да се за Машуту, ћерку Матији Григоријевића, узме гувернанта за француски језик и за мусику. По себи није тако лијепа на изгледу, а, како веле, све зна, као што треба и говорити и и свирати. Нарочито су дозивали на чај Француза, гувернера гувернаторске дјеце, да се с њом на свом дијалекту разговара. Текло је као вода, нигдје није запињало. Послије тога рекао је он: „Она нема париског аксана“. — „А говори-ли француски?“ — „Говори.“ — „Е, само је толико и нужно! Не мора бити париски, само кад је францууски.“ Држати сувишног човјека у кући, за иста јесте досадно а да ништа не измајсторишеш. Они је са собом и за трпезу посађују, и дали су јој и собицу тамо у челу кутњем. Ето, она ће се и с Мишом забављати. Маша му је ето не мало вршница, заједно се могу учити...

(Наставиће се.)

ИЗ КЊИЖЕВНИХ УСПОМЕНА И. С. ТУРГЕЊЕВА.

поводом „Оцеви и деца“.

Било је то месеца августа 1860 год. ја сам се бавио у морском купатилу Вентнор-у на Уајт-у — кад ми се први пут појавила замисао приче „Оцеви и деца“ — те приче, услед које је канда на свагда раскинуто пријатељство између мене и руске омладине. Много пута сам слушао а и читао у критикама, да сам у мојим радовима или „изневерио идеју“, или да „проводим идеју.“ Неки су ме због тога хвалили, а неки кудили, сам пак морам признати, да никад нисам ни покушавао, да „створим лице“ ако нисам имао за полазну тачку, не идеју, но живо лице, око кога су се постепено групирали остали елементи. Пошто нисам располагао великом сумом слободне творачке моћи, увек ми је била нужна извесна основа, да би се могао стално кретати. Тако је било и са „Оцеви и деца.“ Као основ за главно лице, Базарова, послужила ми је личност једног провинцијалног лечника, (умрьо је пре 1860-те год.) која ме је поразила. У том особитом човеку оваплотило се, по мом схватању, оно начело што се тек зародило, које добије доцније име нихилизам. Утисак, који је та личност на мене учинила, био је веома силан и у прво доба не баш сасвим јасан; у први мах не бејах сам собом на чисто — и напрегнуто сам прислушкивао и посматрао сву моју околицу, као да бих хтео да испитам истинитост својих утисака. Бунило ме је: што ни у једном производу наше књижевности нисам нашао на признака о ономе, што је мене на сваком кораку пресретало; и нехотице почео сам да сумњам, е се можда поводим за уображењима.

Сећам се, да је у то исто доба живео на острву Уајт-у неки Рус, који је имао веома оштро посматрање и био врло осетљив и пријемчив наспрам онога, што је покојни Аполон Григорјев назвао „провејавање“ епохе.

Њему саопштих своје мисли, и онемео од чуда, зачух од њега ово: „Та ти си већ изнео подобан тип — у Рућину!“ Оћутао сам, а шта сам могао и да речем? Рућин и Базаров — једно исто.

Те речи су тако утицале на мене, да сам кроз неколико недеља избегавао сваку мисао о намереном послу; но кад сам се вратио у Париз, латим га се поново — за кратко време сложим фабулу у глави; преко зиме сам написао прве главе; приповетку сам свршио тек у Русији на селу јуна месеца. У јесен је прочитам некојим пријатељима, поправим и допуним по нешто, и у марту 1862. године изађе „Оцеви и деца“ у „Русскомъ Вѣстникъ-у.“

Нећу да причам на широко и на дугачко о утиску; само ћу толико рећи, да кад сам се вратио у Петроград, баш на онај дан, кад је горео Апраксински дворац, реч „нихилиста“ већ је била прихваћена од хиљаде грла, и први поздрав, којим ме поздрави мој неки знанац на Невском, беше: „Ето погледајте шта раде ваше нихилисте; пале Петроград!“ Искусио сам тада разне утиске, но сви бејаху тешки. Приметио сам хладноћу, која је граничила на негодовање код многих људи, који су ми били блиски и симпатични; здравили ме, поготову грлили људи противници, непријатељи. То ме је збунило, огорчило, но савест ме није корела; знао сам, да сам се поштено и не само непристрасно, но шта више са пуно саучешћа понашао наспрам типа, који сам приказао.[1]) Ја сам и сувише уважавао позив вештака и књижевника, а да бих

---

[1]) Хоћу да наведем ово место из мога дневника: 30. јуна у недељу: Пре по часа сам једва једном довршио свој роман. Не знам како ће бити примљен. „Современникъ“ ће по свој прилици рећи, да сам презирао „Базарова,“ и неће веровати, да сам за све време док сам га писао, а против воље био му наклоњен.

оваљао своју душу, таким делом. Реч „уважавао“ није баш сасвим умесна; друкчије нисам могао а нисам ни умео да радим; а на послетку нисам имао ни разлога. Критичари су називали моју причу „памфлетом,“ спомињали неко „раздражено“ „повређено“ самољубље. Но зашто да пишем памфлет против Доброљубова, кога по готову нисам ни познавао и кога сам јако ценио и као човека и као даровитог писца? Ма како скромно да мислим о себи — ипак сам увек сматрао и сматрам, да би писање памфлета и пасквила било испод мога достојанства. Што се тиче „увређеног“ самољубља, то примећујем само толико, да је суд Доброљубова, о последњем мом делу пред „Оцеви и деца“ о „Нака нунѣ“ (дан пре) (а он се с правом може сматрати као представник друштва) — суд који је изашао године 1861., пун топлих — и да речем по савести — незаслужених похвала. Но господи критицима је било потребно, да ме представе као увређеног памфлетисту: „leur siège é taite fait“ — па још и ове године (1868.) читао сам у додатку ка 1. броју „Космосъ-а“ (стр. 96.) ове речи: На послетку свима је познато, да је Доброљубов порушио оно подножје, на које се подигао Тургењев“ .... и даље (стр. 98.) говори се о моме огорчењу, које у осталом господин критичар појми — и шта више „извињује.“

У опште господа критичари не могу себи верно да представе, шта се дешава у души писца, у чему лежи његова радост и жалост, његова тежња, срећа и несрећа. Они н. пр. и не сањају о оној наслади, коју спомиње Гогољ и која се састоји у суђењу самога себе, својих недостатака на описаним и створеним лицима; они су тврдо уверени, да писац само тога ради и пише, да „спроведе своје идеје,“ неће да верују, да је писац најсретнији, ако може тачно и силно да прикаже истину, реалност живота — па чак и онда, ако се та истина не би слагала са пишчевим симпатијама. Да наведем један пример. Ја сам затуцани западњак, и то нисам никада тајао нити тајим; па поред свега тога, опет сам у лицу Паншила (Племићско гњездо) описао све смешне и рђаве стране западњаштва, а допустио, да га славенофил Лаврецки, „потуче на свима тачкама.“ Па зашто сам то чинио ја, који сматрам учење славенофила као лажно и узалудно? С тога, што је у том случају заиста тако било, а ја сам пре свега хтео да будем истиниг и праведан. Описујући Базарова, искључио сам из његове симпатије вештину и придао му оштрину и нецеремонијозност у понашању — не зато што сам хтео да вређам омладину,[1] но просто зато, што сам то приметио на мом знанцу др. Д. и другим особама, које су му биле сродне. „Те прилике су таке“ говорило ми је посматрање — које је можда погрешно — но опетујем савесно; нисам имао шта да мудрујем, а морао сам баш тако да опишем његову особу. Личне моје наклоности, нису ту ни мало утицале; но многи читалац ће се задивити, кад речем, да ја делим готово сва убеђења базаровљева, осим његових назора о вештини. А при свем том тврде, да сам ја на страни „Оцева“ ... ја који сам се у лицу Павла Кирсанова огрешио и о саму вештачку истину, претерао његове недостатке, дотерао их до карикатуре, исмејао га.[2])

Узрок свом неспоразуму, што но реч, све „беде“ лежао је у томе, што мој базаровски тип није прошао кроз постепене фазе, кроз које обично пролазе књижевни типови. Није му пала — као Оњегину и Печорину — у део, епоха идејализације, симпатичног преузношења. При првој појави новога човека, Базарова, — писац се понашао наспрам њега критички — објективно. То је многе збунило, и ко зна можда је у томе и била, ако не погрешка а оно неправичност. Базаровски тип је имао толико исто права на идејализацију, као и типови претходници. Мало час сам споменуо, да је баш понашање писца наспрам описане особе, збунило читаоца. Читаоцу је увек чудно, сумњиво, шта

---

[1]) Између многих доказа о мојој „мржњи против омладине“ навео је један критичар и то, што сам допустио, да Базаров проигра у картама, а добије отац Алексеј: „Не зна већ како да га понизи и увреди. Ни карата не зна да игра.“ Нема сумње, да би тај исти критик рекао, да је Базаров добио: „Та зар није јасно? Писац хоће да покаже, да Базаров вара у картама.“

[2]) Странци никако не могу да појме непоштедне оптужбе, што се дижу на мене због Базарова. „Оцеви и деца“ преведени су неколико пута на немачки, поводом последњег превода, што је изашао у Риги, ево шта вели немачки критик у Vossische Zeitung 10. Juni: Непристрасном читаоцу остаје непојмљиво, зашто да баш руска радикална омладина тако напада и ружи Тургењева, што је тако представио представника њиховог правца (Базарова), њихова начела и тежње Пре би требао сваки модерни радикалац да се радује, што у тако поноситој слици тако силном карактеру, са таким истинским ослобођењем, од свега писличарског, фриволног, лењог, лабавог и лажног, што у такој типичној слици види представљеног себе и своје начелне пријатеље.“

Превод.

више и досадно, кад се писац понаша на спрам карактера кога хоће да представи, као на спрам живог лица, то јест види и износи и његове добре а и зле стране, а што је најглавније, ако не покаже отворено симпатију или антипатију на спрам свога чеда. Читалац хоће и да се срди: јер не може да иде по путу већ одређеном, но мора да га крчи. И нехотице му се порађа мисао: Овде се треба јако трудити! Књиге се пишу ради забаве, а не да човек лупа главу; а и шта би стало писца, да је рекао како да судим о томе лицу — како сам о њему суди. Но ако се писац понаша на спрам тог лица још неопредељеније, ако писац ни сам не зна, да ли воли или не изнесени характер (као што је између мене и Базарова, јер оно „и против воље наклоњен" што сам споменуо у моме дневнику, није љубав) тада је сасвим зло. Читалац је готов да пришије писцу симпатије и антипатије које не постоје, само да би се извукао из непријатне неизвесности.

Нека оштроумна госпа рече ми, пошто је прочитала моју књигу: Прави наслов ваше књиге треба да је: „Ни оцеви ни деца" — та и ви сте сами нихилиста. Још одлучније се показала слична мнења, пошто је изашао „Дим." Нећу да се препирем, можда је госпа истину рекла. Судећи по себи, сваки при стварању чини оно што може, и у колико му испадне за руком, — а не оно што му се хоће. Држим, да производе белетристике треба пресуђивати en gros и строго иштући од писца истинитост и савесност, на остало његово делање гледати и ако не равнодушно — а оно мирно. А ма како да сам вољан да угодим мојим критичарима, не могу себе окривити — да сам био неистинит, несавестан.

(Свршиће се.)

ВАСПИТАВАЊЕ И ИЗОБРАЖАВАЊЕ НАШЕ ОМЛАДИНЕ.

(Наставак.)

Многи ноћник може рећи, да не иде у ову расправу та појава, да не стоји у свези са главним предметом. Али се ја тврдо држим тога, да је ово врло нужно да напоменем овде баш. Ево за што. Имају млади људи у себи клицу за свежији, живљи, бујнији живот. Ту се не разликују омладине једна од друге јако. Али та свежина, живост, бујност треба у здраве, образоване омладине да има лепих, пристојних граница. Нека се натичу буршеви, који може више да попије; нека се надмећу јогаси, који ће грђе умети показивати „китњасти" стил и дизати паклену вику по биртијама и улицама — то све није за нас! Прво и прво је наш народ мали; мала му интелигенција; па ако и та малена интелигенција започне тако, неће унети у друштво српско какав здрав ред ни начин мишљења за живот, него ће се гомилати на старе мане још нових, те ћемо и утонути у њих... Друго је материјална али особито здравствена страна. Шта сам рад рећи тиме, нека свако добро расуди. Као што се види, нема нама отуд никакве вајде за здраво образовање. Или можда они држе да су изображенији, што могу да смакну коју више? Зло мисле, ако тако мисле. Требало би да се сете као разборити млади људи оног латинског: Est modus in rebus; или оног Кир-Јањина: све сос мером, па на време, позив свој, околности и последице. (Који су сретнији у удеса, те су имућни, догоди се, да су имали прилике у својој рођеној кући да виде што боље; лепши ред у послу и у свему, и њима је већ од малена ухватило срце навику на здравији укус, на питомији и глађи начин у животу: таква омладина би показала своју умешност и лепу вољу, кад би у неколико испомагала другаре изводећи их на тај лепши пут, јер они сами не имадоше прилике, да виде што боље. Али само није ни та омладина увек са тим лепшим навикама, него је често међу њом далеко незгоднијих него међу сиротињом. А да се често и боље покварити уз лоше другаре; то се зна.)

С тога држим, да спада овамо да се рекне о тој неуглађеној појави. Ми треба опрезно да ступамо у живот; да провидимо добро, шта ваља у других, а шта не. Двапут опрезније да радимо него други, већи народи. Јер иначе питам ја после *оваква* почетка да ли ће збиља такав млад Србин да се одважи на што озбиљније? Да ли се смемо надати отуд каквој темељној интелигенцији, где је у нас свему темељ лакоумност и неразмишљање? — Па не ћемо имати богме ни карактера; а то није свеједно! Јер где је карактера, ту се ради одлучно, с поуздањем. Не вели у заман Немац[1]) за карактер: „Der Charakter ist der grösste Multiplicator menschlicher Fähigkeiten." То стоји. Има људи без јачег изображења социјалног, али јаког карактера — ти су већином благословенији за друштво него многи и многи доста изображени социјално али без карак-

[1]) Kuno Fischer, Akademische Reden.

тера. А шта би тек било, кад би се то двоје удружило! . . .

Иза оне неуглађене појаве долази и то, да наш ђак и млад човек изгуби вољу на рад; али му у исти мâ изгине и осећај за ред. Скоро се може рећи с поуздањем, е је то особина ли српског ђака, да не воли ред: у души му је, да му у соби стоје ствари које како; да су му књиге поразбацане; да му је постеља изгњечена од седења и лежања на њој; да не зна где што остави, разбацивши ствари које куд и т. д. има пуно, што обележава особну неуредност ђака нашег. Изображење изискује са свим друкчији распоред и ред. То је такође једна страна, што показује слабо социјално изображење у наше омладине мушке. И у свему ћеш назрети, да не мисли озбиљно, да уради и постигне што честито, ма да се кад год прави, да је рада нешто.[1])

Даље је јасно као дан, да се наши млади људи некако тешко привију уз навике углађеније. Истина да је особина словенска, да им је прирасло за срце, што је било — новину тешко примају. Учиниће доста неспретности и неуљудности, па се опет неће обазрети, да види шта је учинио, а јогунаста навика и пркос-осећај не даду му да се поправи. Али тако мисли и прост народ, да је добро, што је било, да не треба поправити, уваћати новине: од изображених људи се сме искати по здравој памети, да *разборито* погледају, што не ваља старо, да оставе, а да приме што боље што је, па ма то било од туђина.

Али како ће примити све то?

Поред своје струке треба вољно, пажљивим и опрезним оком пратити појаве у изображеном друштву: да му се оку не поткраде каква год мáна друштвена, ни да се залепи за њ; а лепу појаву, здраву за наше прилике, опет мушки да присвоји. Нека тежи колико више може за тим, да доспе у честито друштво, наиме у *ваљано породично друштво.* Ово сам напоменуо, да после јаче искочи на видик баш *противно* у наше омладине мушке; кад изнесем, да наши млади људи не иду у таква друштва никако или са свим слабо. Али о том ћу рећи доцније више уз јаку потврду из друштва нашег са стране — поуздане.

Да пођемо даље.

Напред сам рекао, да се према приликама можемо и морамо обратити књизи, да изобразимо себе колико можемо. Многи ће рећи, да је то мало, што се може поцрпати из књиге за социјално изображење. Не ће бити баш тако. Оно би до душе најбоље било спојити обоје: друштво и књигу; али где се не дâ, може се и по књигама покупити материје, да допуњавамо недостатке у изображењу своме. Него се морамо овде мало погледати.

Шта се чита у наше омладине? Но то је још које како; али како се чита — то двоје кад се сабере добићемо страота магловит, шупаљ збир! Истина је то, још како истина!... Струка мора доћи на прво место; то је као свето. Али је то велико зло, што наш ђак изговарајући се на „силно учење“ (струке своје) — не ради ништа друго варајући сам себе: јер ни струке не учи темељно, да је „штудира“; а ни другог чега, што би му било за живот од вајде: не негује лектире; не негује лектире здраве; не чита је са разбором, са темељитошћу, већ онако овлаш; све површно; без дубљег продирања у суштину списа тога.

Да видимо, шта се чита у нас најраће?

Наћи ћемо, да се на првом месту читају политичне ствари. Колико год пута ко помисли на читање, маша се политичних листова. Ако се у политичним листовима расправља какво год главније питање из науке реалне; какво питање друштвено — прелеће га оком лаганим, јер жуди, грамзи само за политични паслови!... Та ако је грчка, хоћу рећи јелинска мудрост изрекла, да је: *„ἄνθρωπος φύσει πολιτικόν“*, није хтела казати, како човек треба да сјури сву своју умну снагу у политику... Е па то ревносно читање однесе највећи део слободног времена тај дан. Чиме ће се забавити за оно још кратко време, а кад је већ напунио главу свакоја-

[1]) Неће бити с горег да наведем јасан пример, што стоји уз ову тврдњу моју. При занављању године (месеца октобра) у друштву „Кола Младих Срба у Будимпешти“ позову све великошколце Србе, да се упишу за чланове друштву. Заиста је лепо било од старије браће, што су промучили муку, док су испословали, да се прво и прво састави и подигне овакво друштво српско у Будимпешти; а друго још више, што су добили потврду од куд треба. Сад за тај леп смер, за оне напоре, за све те честите стране дође ти млад Србин, па један вели: „Е не вреди то друштво ништа!‘ Други се извија: „Та ја нисам рад, да се упишем, јер чујем, да је тако и тако; да вегетира цело време и т. д.“ Трећи, четврти, пети се извлачи са свакојаким неумесним приговорима и изговорима. О чуда! А за што не уђу у друштво, па да се што озбиљније потруде, да се ради, кад они веле, да се не ради; да и сами учествују својим радом у тој заједници; да помогну, како би се у друштву делало што озбиљније, енергичније! Нека покажу својим одабраним примером како да се ради! Лако је то рећи: „не вреди ништа; не ради ништа; вегетира;“ али дед нека дођу такви да покажу, како ваља! Иначе је, чини ми се, то најпразније разметање кад ко говори да ово не ваља, оно не ваља, а не вели (питање је велико да ли и зна), како треба. Па не радећи ништа ни сами ни у заједници, што ће вредити ти као људи у нашем друштвеном животу? Нема ту ништа од празна говора. Гамбета је изрекао: „C'est la grande formule moderne: Du travail, toujours du travail et encore du travail!“ (Велика формула светска је данас радити, увек радити и опет радити!) То је правило, а не празан збор

ким измишљотинама!? И читајући тако полигичне ствари, колико ће стећи искуства за живот, колико ли социјално своје изображење? Него о том ћу још једном прозборити.

Има — то признајем — који би радо читали, да се користе тим и тим. Ту се здраво често опет догађа, да се не зна честито језика: ако зна српски, не зна другог; ако је у другом добар, не зна српски како ваља; или нема темељитости ни у једном. Изузетка је врло мало. Ни први ни други ни трећи не ће да пријону око неговања кржљаве стране своје, да науче што боље најпогребније језике. За омладину из гимназија српских је то добро још, што бар изуче честито свој језик рођени: Срби из туђих гимназија су у много лошијем положају, јер не знају у највише прилика исказати мисли својим рођеним језиком; па ипак је редак од тих ђака, што би се латио, да научи што боље свога језика; а то по мом суђењу би требао сваки, те хоће да буде у народу свом, да зна прво и прво свој српски језик.

Доспели смо до тачке, што вели, како је омладини нашој слабо мукајет, да научи темељно свој рођени језик! Та и ми смо ако не можда први, али за цело међу првима, што певају толико о језику, народности и т. д. као највећој светињи; али изливши жеље, пустимо их да лете куд им драго, па даље не пазимо на светињу: ватра жива плане, ал за часак па се — смрзла... Вере ми, ако хоћемо, да се ради ваљано у књижевности (а знамо каква је то полуга у просвети!) треба знати на првом месту језик добро, да би мисли биле изнесене јасније, простије, разумљивије, краће. Изображен човек треба да пази пре свију, како говори, како пише: да се изражава јасно а не збркано, па чак и јаљкаво. Ту треба знати језика; иначе не ћемо моћи баш омилити омладини ни народу књиге ни ра́не из ње, ако (као што још и сад доста) пишемо не знајући језика темељно, у туђем духу, неразумљиво за наш народ. То се све види на срамоту нашу, да је и ту у нас противно од оног, како би требало да буде: код нашег красног језика наилазимо на накараде од језика по књижевности својој. Па шта онда? Слаботиња по формалној, слаботиња по материјалној страни књига наша, кога ће да усрећи?[1])

(Предлог светосавског говорника у „Матици Српској“ од године 1883. није се остварио, а нема ни изгледа, да ће се скоро остварити: језик наш ће и даље остати у рукама маћехе, да га кити буником и копривом!...)

Посматрајмо сад даље по друштву мушке омладине, да видимо, како троше време између себе. Дан данашњи, кад се састану будући стубови српском друштву, маом развезу такве разговоре, што не доликују младићима, што се изображавају, а ни не приликују им већ према позиву, што их чека у образованом свету. Чућете ту свачег пре него што је честито: чућете простаклука, неотесаности; суровости, дрскости; непромишљености, несавесности — или ћу још ређати зар!? Не би ту ни једном пало у памет (бар од прилике) овака мисао: „што је гођ неуљудно, не треба *ни у шали* да је међу људима!“ што би рекао Стеван Перков, отац јуначког Пера Вукотића, као што казује о том Љ. П. Ненадовић. Овде опет, чини ми се поуздано, игра карактер главну улогу. Јер не вели бадава Имануел Кант: Die *moralische Bildung* des Menschen... muss von der *Umwandlung der Denkungsart*[1]) und von der *Gründung eines Characters* anfangen (Religion).

Биће згодно овде да рекнем, што налази неге у наше омладине; па не само у омладине, него у наших старијих. Чућете доста пута, како наш младић с поуздањем тврди, како ће то и то учинити: како ће научити што год; написати што год, што му се сад свиди; како ће извршити ово или оно, чиме ће н. пр. потрти злу страну у нарави својој; у начину свога живота и т. д. па по том не уради! Ни не сети се да почне и покуша! Па бар да не каже у напред, да се не похвали; да не потврђује на сав ма, *да ће* урадити. Ту се и нехотице намеће оно Шилерово из Марије Стјуартове:

> Ihr pflegt zu schwatzen, eh' ihr handelt,
> Und seid die Glocken euerer Thaten. Das
> Ist euere Weise.

а не ће да се придржавају овог другог дела:

> Die meine ist:
> Erst handeln und dann reden

Да богме! Erst handeln, а не реци у напред; па кад је свако чуо и чека нешто — нема ништа, види, да је био пуст говор. То је лакомисленост,

---

[1]) Кад смо код језика и књижевности, да наведем речи поштоване једне Српкиње, што се односе на ту страну а у погледу женског изображавања у нас као узрок лошем васпитању и изображавању женскиња: „.... држим, да наша српска књижевност мало књига пружа, које би се односиле на самообразовање женскиња, у колико би се огледали карактери верних жена, слике добрих домаћица, узоритост чедних матера и ваљаних врлих родољупкиња — те и ако би хтела која женскиња у тим врлинама да се негује, мора да припадне туђој књижевности и отуд да науке црпи.“ Ово сам навео као појачи узрок лошему васпитању женскиња у нас; али и као јачу кривицу за мушку страну: или ће женскиње из ваздуха створити само све то!?

[1]) То излави на оно Goethe-ово, да не смемо опет много предиковати, јер вели: „Die Jugend will lieber angeregt als unterrichtet sein.“ (Dichtung und Wahrheit).

говор без основа, без размишљања; а дотични не држи ништа на своју реч. То је последак немарне нарави, баш не чврстог карактера. Против кога ће зло? Такав гледа себи кроз прсте и зло ће се окомити против њега сама и — целине наше. Зар је то добар почетак или ваљан рад и спрема за будућност, за добро своје и опште народно!?

После свега још и ово. Место да се неједнакости изглађују, изравнају, у нас — а ми морамо у свачему да смо осим света — у нас се то све већма устеже, отуђује, изоштрава. Шта више многи је срцу свом за доста учинио, што је могао где год створити јаз између појединаца: такав нит има свести о заједничкој срећи народној, нит осећања као Србин, ни поштења као човек. Таквих појава је задоста у нас. Ни мање другâ, ни несложнијег друштва и живота. Нека рекне ко противно. Узрок је том свему рђаво изображавање и неизображавање наше.

Из ређања овога се, мислим, види задоста, колико се кида наша мушка омладина за темељитошћу у науци, али понајпре у социјалном изображавању!...

Па ко је кривац ту, те је тако?

Рећи ће се: прилике, друштво садање итд. Но ја бих овако: уз прилике, поред друштва и мана му, сме се тврдити, да су најглавнији кривци — мушкарци сами. Не ујише им одабраније друштво, него ајд по буџаци, а не знају и не ће да знају, да је и то истина: Viele *gute* Menschen sind durch *Principien, die besten* aber durch *blossen Umgang* erzogen, што вели Гуцков у својој Серафини. Не навикну се на рад ни ред или се отпаде од обојега. Разбирање по књижевности за тај посао смо видели какво је. Кад се једном нађе на дому са женом својом, шта ће та јадна женска страна моћи видити лепога од њега!? Па још вичу на сав ма мушкарци на женске, као да оне имају узоре од честитости пред собом!... Бре наопаком смо стазом ударили; ко ће нас извести на прави пут? Не осврћи се ни на ког; не очекуј помоћи с поља; потражи је у себе: сами се пожуримо, да се опростимо зле странпутице и потражимо опрезно прави пут и ступајмо тим путем!

Ово је у кратко о мушкарцима по школама: дакле о главнијој чињеници друштвеној за умни развитак и образовање друштва нашех. У II. одељку говориће се о женскима, али ће се ту допунити многе недовршене мисли из I. одељка, што се односе на мушкарце.

Да пријемо женској омладини.

(Наставиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

PJESME MILKE POGAČIĆEVE. U Zagrebu. 1885. Стр. 118.

У елегантној спољашности, на помодној хартији, укусно уоквирене приказују се читалачком свету песме Милке Погачићеве. Наклада је зацело употребила сву галантерију своју, да песме једне девојке одене у што лепше руво, као год што и модисткиња оштри свој разум, да што лепше одене своју муштерију, какву даму, да лепим накитом лепојку још улепша, или да својим потајним средствима прикрије или попуни који недостатак на телу женскоме. Вештина модисткиње може бити врло велика, и она може њоме за који мах и да обмане гледаоце, особито, ако својој нелепој муштерији препоручи, да лице покрије густим велом. Е, тако је онда помодна лутка готова, и ми је гледимо радозналим а можда и сумњивим очима, и тек онда можемо се уверити о унутрашњој вредности помодне појаве, кад јој погледимо у лице а остало себи према лицу замислимо и допунимо: кад би на пример с рамена скинула лаки огртач.

Је ли особа пак и по себи лепа, с умиљатим лицем и с облим раменима, онда гледимо задовољно и вештину модисткиње; искусимо ли у њојзи још и лепу душу, онда заборављамо на сав накит, те се сладимо закусцима лепе душе те.

У књижевној примени можемо штампарски посао узети као дело модисткиње, лепе стихове као лепо лице а смисао њихов као лепу душу.

Али, као год што ни једна помодно обучена госпа не прође улицом а да је не прате критички погледи не само људи, него баш и жена; и као год што ће ти критичари у себи мислити што им је драго, јавно пак никад галантерију и уљудност из вида неће испустити — тако је често и у књижевној примени.

Уљудности се да богмеваља увек држати. Да

ли стоји то и с галантеријом? Ех, ту зависи много од самог посматрача. Не треба изгубити из вида ни то, да човек ваља да је учтив и према нелепој госпи; та може јој хвалити тоалету или — говорити о лепом времену. Према лепој појави је човек и нехотице учтив, а што се тиче умних жена, ту већ нисмо потпуно господари над собом; оне владају, те дају тако одређен правац и нашим мислима.

Али ја већ видим, да ми не помаже све шеврдање моје, и да ћу напослетку морати изаћи на среду са својим становиштем према песмама Милке Погачићеве.

Ја сам у главном галантне нарави, учтив сам скоро увек, бар не губим уљудност из вида и тог ћу се правца држати и овом приликом, ма да ме неће муке стати, да будем галант.

Песме су подељене на „Јасминчице“ и „Пјесме разне.“ Прве су песме љубавног садржаја, друге су пак, као што им и наслов каже, разне.

Милка Погачићева није тако сујетна, бар не држи много на спољашњу лепоту својих песама, што се види из уводне песмице пред „Јасминчицама,“

што марим макар храмљо стих и шепала ми рима
уз здраву мисо у теби, живота ако има!

И то двоструко се види, из сопственог признања и баш из самог стиха, јер реч „шепала“ не можемо уврстити у естетичко лепе речи, којима се ките стихови. Али зато држи на смисао, на дух, на језгровити садржај, а то је скоро у свим песмама заиста и постигла.

Међутим, ако и каже, да не мари, што јој „храмља стих,“ ипак је тај скоро свуд на свом месту.

*

Из песама Милке Погачићеве извире оно, што се о садашњим хрватским песницима, с малим изузетком, не може баш рећи: чисто осећање без усиљеног ачења, претоварених речи и нагомиланих фраза. А то је у поезији најглавнија ствар. Ако је поред понуде праве унутрашњости своје још и стих ритмичан, онда је дабогме песнички производ учинио своје у сваком погледу.

Без тебе сам — лађа мала,
што ју вјетар морем гони,
играјућ се, по вољи ју
врхом носи, до дна рони.

Без тебе сам — задња ласта,
што ју дружба оставила,
а зима јој немилосно
мало срце саломила

Без тебе сам — златна жица,
али твоје руке нема
да ме дирне; без тебе је
злтана жица, жица нѐма.

Како се ту нежно приказује женска, девојачка оданост, која у изабранику срца свог више створење гледи, к њему се привија, њему поверује а без њега нити хоће нити може да се самостално замисли. Идеалан је то свет којим се баве и мисли и осећаји девојачки.

Ево још песмице, слична тој а пуна опомене.

Мојим двором под прозором
цвате ружа малена,
од ласкања славуљева
сва је румена,
а од мога уздисања
бједна, жалостна.

Погнула је к црној земљи
своју главу млађану,
пак из чашке на тло стреса
росу бисерну,
виђела је тако пасти
суву јадовну.

Доћ' ће сунце, попити ће
с земље сјајну росицу,
доћ' ће други, отрти ће
горку сузицу,
док ти каснищ убрат' ружу,
љубит' ђевојку.

Само срце са нежним осећајем у стању је спевати тако лепу песму; са нежним осећајем, да, али, али — и са мало искуством!

Модерна струја хоће реализма и у песништву, и тамани све, што се не држи тог правца; али она заборавља, да песнички производ мора бити пре свега оно, за што се издаје, да мора бити проникнут песничким духом. Правац долази у поезији тек у други ред, и за чисту поезију није никако меродаван, био сад романтичан, идеалистичан, реалистичан или натуралистичан, главно је да буде песнички и истинит. Песничка дела Виктора Ига су романтичка, Шилерова идеалистичка — па сме ли ко рећи, да ти људи нису песници! Поезији треба оставити своје, јер иначе престаје бити поезија.

У „Јасминчицама“ Милке Погачићеве има идеализма, у „Пјесмама разним“ и романтике, па ако се она и дала где-где занети од маште своје, ипак нам не остаје друго, него тим песмама досудити песничку вредност.

Радо бих навео још коју песму, али бих се онда морао упустити и у шире разлагање. Можда би ме која навела, да истакнем и тамне стране поезије Милке Погачићеве; али — напред сам већ рекао, да према девојци ваља бити учтив.

М. С—Ђ.

ЛИСТАК.

ERGO BIBAMUS.*)

Allegretto

mf

Е ту смо се на-шли на хва-ље-ни рад при-јаш-ко мој Er- go bi- ba- mus
а ча- ше нам зве-че ми ћу- ти-мо сад те држ-те се „ „ „ „ „

piu Allegro

та то је ва- љани и ста- ри бар глас и ство-рен ко да је баш та-ман за нас а

rit.

од- зив се чу- је у све- ча- ни час уз- ви- ше- но Er- go bi- ba mus уз

ви- ше- но Er- go bi- ba- mus.

Голупче умилно ах! видео сам,
Те помислих: Ergo bibamus.
На сусрет јој пођох, ал' остадох сâм;
Те утеших себе: Bibamus.
Ал' пољубом кад се измирити даш,
Ил' пољупца ако и не нађеш баш,
То остаје, док што паметнијег знаш,
За утеху Ergo bibamus.

Судбина кад зове да оставиш свог,
Еј, друзи, тад Ergo bibamus
Незнан ти је пртљаг, ал' држи се тог,
Те двоструко Ergo bibamus.

Нек штеди са тела свог ципија тај,
За веселог брата је отворен рај,
Јер вољан ће веселом дати све, знај,
С тог, брате мој! Ergo bibamus.

А шта ћемо рећи за данашњи дан!
Ја мислим тек: Ergo bibamus.
Од сорте је важне и свима је знан,
С тог наново увек: Bibamus.
Са неба нам доноси радости зрак,
Облаци већ светле и нестаје мрак,
А пред нама блиста божанствени знак;
Куцајмо се, појмо: Bibamus.

—в.

*) Ту Гетеову песму, која има своју мелодију, сложио је у четир гласа један сарадник нашег листа.

ЛИСТИЋИ.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— У „Revue des deux mondes“ наставља Emile de Laveleye своје студије о Босни.

— Изашао је животопис славног глумца Герика, за сад на енглеском језику.

— Гетеова дружина у Вајмару постаје све већа, за сад има већ до 1000 чланова. У последње доба приступили су дружини још и талијанска краљица, војвода и војвоткиња од Сахсен-Кобург-Готе и магистрат вароши Франкфурта на Мајни. Прва ће издања бити писма Гетеове матере војвоткињи Ани Амалији Сахсен-Вајмаршкој. Чланом дружине може бити сваки поштовач Гетеов. Чланарина је на годину 10 марака (6 ф) Не би ни најмање било излишно, кад би се и који Србин уписао у дружину. Та Гете је постао већ међународни песник.

СМЕСИЦЕ.

(Српски женски ручни радови на пештанској земаљској изложби.) Пре кратког времена су на пештанској изложби награђивани радови домаће индустрије Није се ни за часак могло посумњати да ће српски рукотвори одржати сјајну победу и да ће српски женски свет показати да Србин не стоји у култури ниже но остале народности што живе у Угарској. И у оделењу хрватско славонском и у оделењу из уже Угарске српски рукотвори заузимају највидније место. У оделењу угарском награђено је 268 изложиоца од ових су 70 српских исложиоца добили велику медаљу. Не варамо се ако речемо, да је зацело још око 30 награђених награђено за српске рукотворе. По местима су награде подељене овако: Кумани 18, Меленци 11, Башахид 7, Врањево 5, Карлово 3, Бан. Ново Село 2, Томашевац 2, Мокрин 1, Мохол 1, Беодра 1, Хомољица 1, Чачир 1, Тараш 1, Батања 1, Нови Сад 7, Суботица 2, Сомбор 1, Сента 1, Пешта 2, Штајнбрух 1. Свега је дакле заступљено 19 места и то 17 српских. И ти 17 места српских добила су више од једне четвртине награда. Но још је већа победа у Хрватској. Од 116 великих медаља добио је сам Срем 109. Не сумњамо да и у осталих 51 излагаоца има Срба, те би по томе број српских награђени рукотворина потпуно одговарао оном броју 109 ма само православне рачунале у Србе. Слава вам српске жене.

μ.

РАСПИС НАГРАДА.

„Матица Српска“ расписује из фонда Јована Наке Вел. Сент-Миклушког за годину 1886. ове награде тражећи, да се за њих напишу

I. Ова дела:

1. Роман, драма или шаљива игра, приповетка или новела из српског живота. — Награда од 50—500 фор. — **Рок Петров-дан 1886.**

2. Срем и Фрушка Гора са историјског, културно-историјског, географског и народописног гледишта. — **Награда** од 300—500 фор. по вредности и величини дела. — **Рок** Петров-дан 1886.

3. Књига за народ. О заражљивим болестима — Награда од 100—300 фор. — Рок Петров-дан 1886.

II. За чланке за „Летопис“

Естетична, научна или историјска расправа из српске књижевности. — Награда 100—300 фор. — Рок Петров-дан 1886.

Самостална дела за расписане награде не могу писци послати под својим именом, већ ваља да на делима својима метну какав натпис или знак. Име, презиме, карактер и место, где станује списатељ ваља у особитом писму написати, писмо запечатити и обележити га оним истим натписом или знаком, који је с поља на делу Под именом писаца послана дела неће се узимати у обзир нити издавати на оцену. Само ће се она писма отворити, на којима је исти натпис или знак, који се налази и на делима, којима се награда досуди. Остала ће се писма спалити. Рукописи се не враћају.

Награда се издаје тек онда, кад писац поднесе дело наштампано, осим ако с „Матицом“ о томе што друго не уговори. Писац је дужан од свог награђеног дела, кад га штампа, уступити „Матици“ 25 комада. Чланци и расправе за „Летопис“, као и награђене новеле и приповетке штампају се најпре у „Летопису“, а после остају право и писцу и „Матици“, да их могу прештампати посебице. Према количини преосталог новца „Матица“ је вољна примити и по вредности награђивати и друга научна, популарно-научна и забавна дела, саставе и чланке, остављајући писцима, да могу слободно бирати предмете. Нарочито се напомиње, да је главна скупштина овластила књижевно одељење и одбор, да могу издати из фонда Накиног награде и оним чланцима и делима, која дођу и мимо расписане награде, или који су већ стигли, па се налазе на оцени, и то у течају године и пре скупштине, ако књижевно одељење или одбор пронађу, да припослани саставци заслужују да се приме.

Из главне скупштине „Матице Српске“ у Новом Саду 31. августа (12. септембра) 1885.

Председник „Матице Српске.“
Др. Ђорђе Натошевић.

А. Хаџић,
секретар.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

УРЕЂУЈЕ МИЛАН САВИЋ.

БРОЈ 41. | У НОВОМ САДУ 10. ОКТОБРА 1885. | ГОД. I.

ПОСЛЕДЊИ ГОСТ.

Поноћ је одавно прошла. У крчми никога нема
Осим крчмара старог, што сањив, крај топлог плама,
Претура дебелу књигу. На пољу мртвило влада,
И ситна кишица сипи и густа царује тама.

У том се куцање зачу. У крчму уиђе нагло
Чудноват некакав гост; усне му грозно се смеше;
Из празних шупљина очних студена пустош се шири;
У руци држаше косу. То самрт ледена беше.

Крчмар је дремао мирно, држећи дебелу књигу,
Кад самрт тихо му приђе и стаде над њиме,
Па онда узеде перо с крчмарског, прљавог стола,
И својом мртвачком руком записа сопствено име —

И затим у буџак оде. Из танке полутаме
Страшно се кезила отуд . . . Ветар је са влажном руком
Тресао прозоре мутне и тешка растова врата,
Звиждећи кроз празну крчму суморним и страшним звуком.

Војислав.

УСПОМЕНА.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА.

НАПИСАЛА МИЛЕВА СИМИЋКА.

(Наставак.)

21. маја славила је Софијина газдарица свој рођен-дан, и позове нас — Софијине другарице на вечеру. Осим нас позвала је и све укућане, па наравно и госпођу Изабелу, ма да смо ми напред знале да она неће доћи. Али како ли се зачудисмо кад нам пред саму вечеру домаћица рече, да је госпођа Изабела примила њен позив, и да ће доћи.

Нестрпељиво смо чекале њен долазак. Ал кад прође и пола девет, а она још не дође, изгубисмо сву наду.

Таман домаћица хтеде отићи, да види шта је са њоме, кад неко куцне на врата, и на наше „слободно“ указа се она.

Све се дигосмо, да се с њоме поздравимо, а она се са свима руковала, и свакој од нас умела је по нешто лепо да каже.

Седнемо за вечеру. А она? Ни дај боже она жена, какву смо је знале од пре. Каѣ да се препородила. Не да је пристајала уз сваки наш разговор, већ је живо и сама млого штошта започињала. Кад год је она говорила, била је у соби така тишина, да се — што-но веле — могло чути кад муха пролети. Ми смо у њу гледале не тренимице, да нам се не би омакао ни један израз на њеном лицу. А тако је лепо умела да говори, да би је ми и гладне слушале. За њу би се баш могло рећи: кад говори као да јој мед с уста тече. И нехотице је запитах, да л' је кад певала.

„Од куд вам паде на ум то питање?“ рече, осмехнув се на ме.

„Судим по вашем звучном говору.“

„Па што не бих признала“, рече, „било је кад сам ја радо, врло радо певала, ал то је било тако давно, врло давно“, дода лако уздахнув, па онда нагло, као да се бојала, да се та тема не продужи, дода: „Имате ли млого учити?“

„Како кад“, одговорим јој; „ал мало по мало, па ћемо и то прекужити“.

„И ја сам некад радо учила“, рече она, „имала сам брата, који је био врло добар ђак, па уз њега сам се и ја по нечем учила. Бар да ми је он жив остао.“

„А је ли давно умрьо?“ запитаће домаћица.

„Врло давно. Ал манимо се тога, то није згодан предмет о коме би требало говорити у тако веселом друштву“, рече, а ми опет приметисмо, да је рада избећи сваки даљи разговор о својој прошлости.

Што се год више разговарасмо с њоме, све се више уверавасмо, да је ванредно образована и да јој је и душа исто тако лепа као и сама она.

Крај лепа разговора никоме не паде ни на ум, да погледа на сахат, и тако је било већ доста касно, кад смо се разишле.

На два дана после те вечере, одемо једно после подне Софијиној газдарици, да јој бајаги начинимо захвалну посету.

„Но“, рече нам она, „за ову новост, што ћу вам данас рећи, не ћете ми баш бог зна како захвалити.“

„Шта?! Зар се збило нешто за време док сам ја била у школи?“ упита Софија.

„Дакако, ал само да знате шта?“

„Та немојте нас мучити“, примети Даринка, „има нас и такових, којима шкоди незасићена радозналост.“

„Е, чујте дакле: Госпођа Изабела биће код нас у кући још само осам дана.“

„Шта наопако, а куда се сели?“ упитасмо као из једног грла.

„Та то баш и јесте оно, не сели се никуд, ил боље даречем, сели се из вароши.“

„А куда?“ упитаће Софија.

„Рече ми, да мора на неки позив ићи кући. Платила ми је за стан целу тромесечину, а казала ми је, да стан могу одмах издати, јер она већ за осам дана иде. Све то рекла ми је сад, овог тренутка, та нема ни по сахата како је отишла. Ево на овој одмакнутој столици је седила она, а ево овде ја. Можете мислити, како ми је било!“

Не знам, како је било њој, ал да смо ми од чуда занемиле, то знам. Није шала! Таман смо се почеле радовати, да ћемо како год успети у испитивању њене прошлости, а она сад да нам се, тако рећи украде испред очију! Размишљавале смо бог зна како, не би л' се довиле, са чега сада тако ненадно одлази, ал све је било заман.

„Да сам ја на вашем месту и да мене та радозналост толико мучи“, рече Даринка поругљиво, „ја би смело изишла пред њу и замолила би је, да ми приповеда свој живот.“

„А она би била луда, ако ти иза тих твојих речи не би показала врата“, одговори јој Софија.

„Ал окром шале“, настави Даринка, „ја не знам, како сте могле доћи на ту мисао, да ћете све, што желите, дознати, тек онако иза њених леђа. Тек се нисте могле надати, да ће вам њен животопис пасти с неба.“

„Мислиле смо, да ћемо се мало по мало са њом упознати и да ће се у разговору она сама издати. Да, то смо мислиле, и то с тобом заједно; ко те чује, мислио би, да ти не знаш ни шта је радозналост. Ал збиља, можда се теби доиста чини, да се радозналост једе?“

„Да л' њу ко једе, то не знам, ал да она једе вас, то је извесно. Не могу, до душе, рећи, да и мене не би занимало, да понешто о њој дознам; ал кад не иде — е па шта је онда. Треба одмахнути руком, па хајд збогом.“

И можда би се њих две још дуже препирале, да се на врати не указа домаћица, носећи у руци пуну чинију укувана воћа.

„Ево, да вас прође јед“, рече, и спусти чинију на сто. Ми се примакосмо чинији, и за кратко време је испразнисмо. По свршеној ужини силом окретасмо разговор на све могуће предмете, само да не би морале говорити о госпођи Изабели. Уједаред ће приметити Софија:

„Ено, отворени су јој прозори, она је у у башти, хајдмо на поље, да седнемо на клупу.“

И за кратко време седиле смо на дугачкој клупи, која је била укопана под прозорима госпође Изабеле.

Селе смо да учимо, ал овамо онамо, па се опет разговор заче о њој.

„Па можда нам она и не би замерила, кад би је ми замолиле да нам каже од куда је, где је до сад живила и још по где-што о себи.“

„Па наравно. Тек ваљда не би имала да призна какав страшан грех.“

„Не, то није могуће, та то је благо од жене.“

„Па како би било, да је што запитамо?“ рече Софије.

„Бог с тобом. А ко би се смео усудити, да јој први о томе спомене“, рекох јој, „ил можда би ти хтела? Не! Боље је да не дознамо ништа, него да она собом понесе рђаво мишљење о нама.“

И у овом сложише се самном и остале. Па пошто смо научиле, што је било за учење, кренусмо се кући.

Када смо после три дана опет седиле у Софијиној соби, закуца неко на врата. По реченом „слободно“ указа се госпођа Изабела. Појава њена тако нас је изненадила, да се једва сетисмо, да је понудимо да седне.

„Познато ће вам бити“, започе, пошто је села, „да ћу вас за кратко време оставити, па како сте ми оне ноћи, када сам оно с вама тако лепо провела, јако омилиле, рада сам, да се с вама пријатељски опростим, и молим вас, да сутра о вечери будете моје гошће.“

Ми јој све, како је већ која хтела, рекосмо, да нам је врло жао, што се наше познанство, које се тек зачело, мора тако брзо раскинути, а благодарећи јој на позиву, обећасмо јој, да ћемо јој понуду примити.

Већ смо се у напред радовале, како ћемо сутра пријатно провести. И сутра ово осам сахата биле смо већ све на окупу у њеној соби.

Вечера, коју је по њеном налогу зготовила Софијина газдарица, врло нам је пријала, ал још већма нам је годило смешење на лику наше домаћице. У том расположењу нисмо је још никад видиле.

Ал како смо се зачудиле, кад нам по вечери рече, да је осим тога, што се с нама хтела опростити, још нека повода имала, да нас себи позове.

„Ономад“, започе она, „када сте ви седиле под мојим прозорима и разговарале о мени, мислећи, да сам ја у башти, била сам у соби. Крај мене је седила Марица и помагала ми крпити чарапе За све време, док сте ви седиле и разговарале, нисам ја говорила са Марицом ништа, а од вајкада сам је научила, да и она говори само онда, кад ја будем хтела, осим ако је имала што важно да ми каже. Још на почетку вашег говора, опазила сам на Марици неки немир, који је бивао све већи, што је год ваш разговор бивао живљи. Па како сам из вашег српског говора разумела само толико, да се нешто о мени говори — јер се сваки час спомињало моје име — упао ми је Маричин немир још већма у очи и ја је почнем крадом посматрати све боље и боље. Са тако проста природна лика није тешко било шчитати, да та забуна није била бадава, с тога сам била наумила, чим ви одете, да запитам Марицу о чему сте говориле. Немојте ми замерити“ — дода смешећи се — „ал што сам смислила, то сам и учинила. Марица се, до душе, дуго дала молити, ал најпосле сам опет дознала, шта сам хтела.“

Ми се збуниле, па ни једној не паде на ум ни да јој се извини. Ал она је нашу забуну опазила, па ће тек наставити:

„Нека вас“, вели, „ни мало не узнемири то, што сам вам сад рекла. Можда је сам бог хтео да се тако збуде. Јер сад ћу се с вама опростити онако, као што треба, а да тога није, ко зна какву бих вам успомену оставила. Да не би дакле по одласку ми мислиле о мени што рђаво, звала сам вас, да вам приповедам понешто из свог живота, јер сам већ давно осетила, да сте раде да дознате понешто из моје прошлости.“

Ми једва дошле к себи, које од оног, што нам је мало час рекла, које од радости, што ће нам се жеља испунити, те је редом почесмо молити, да нам не замери, што смо тако радознале, ал уједно јој рекосмо, да ћемо јој бити захвалне, ако своје обећање испуни.

„Да ваам не замерам“, рече она, „доказ је већ то, што хоћу да вам жељу испуним. Ал напред вам морам рећи, да ћете чути сасвим нешто друго, него што сте ви очекивале. Та будите добре воље“, дода, пошто је приметила, да смо сасвим заћутале, „мени је готово необично, што вас таке видим. Ја се баш радујем, што ми се дала прилика, да задовољим тако младе радозналице.“

По том нам приђе ближе, а мени се учини, да је могла све би нас уједаред загрлила.

„Да, да“, настави олако уздахнув, „баш волем, што ћу вам се исповедити, јер тако управо треба да назовем моје приповедање. Можда ћу се иза њега осећати мало задовољнија, тако бар веле, да је човеку лакше кад се исповеди. А пред вама могу то учинити тим лакше, пошто сам уверена, да се ми никад више нећемо видити, и да ви ни једну особу, о којој ћу да говорим, не познајете.“

Пошто смо дочекале и Софијину газдарицу,

која је послом изашла у кухињу, седе наша загонетна домаћица у неку већ овешталу наслоњачу, завали своју лепу седу главу на наслон столице, мало зажмури, и док смо је ми гледале нетренимице, започе овако:

„Отац ми је био Немац и последњи огранак једне племићке породице. А мати — мати ми је била Талијанка, која је, пре но што ће се удати за мога оца, напустила неку малу помодну трговину. Из тога ће вам бити јасно, да је била кћи обичних сиромашних грађана Да је члановима наше породице, са којима смо се рођакали тек онако из далека — јер блиска рода нисмо имали — био тај избор мога оца противан, не треба готово ни да кажем. Ал пошто је он онда, кад се женио, већ у велико био ослобођен туторских окова, доста имућан, а сувише самовољан а да би се хтео подврћи туђим саветима, ожени се по срцу, и веле, да се никад није покајао. Само што је за мало био срећан — јер је на пет година после женидбе умрьо, оставив за собом младу жену и двоје деце, мене и млађега ми брата. По последњој вољи његовој био нам је старатељ један његов пријатељ. Када ми је било десет година, послали су ме у један од најбољих завода у Љ. Сећам се, да ми је с почетка било врло тешко, док се нисам одвикла од материна маженља. А особито сам тужила за братом, кога сам ванредно волела. Често сам се завукла у какав кут и плакала, што мој брат самује, јер га нема ко забављати — тада још није ишао у школу — а моје веселе другарице, које су већ дуже време биле у заводу, страшљиво су пролазиле крај мене, чудећи се, да ме њихове игре не одушевљавају, и да је мени милија самоћа, него њихово весело друштво. Касније је дакако ишло боље. Особито онда, када ми је мати на моја тужна писма одговарала, да ако будем туговала нећу у науци ништа напредовати и да ће онда наши рођаци, који су и тако силом тражили мêне на њој, њу кривити за то, што нас није умела васпитати онако, као што приличи члановима тако отмене породице. Упела сам се из све снаге, да се о испитима покажем што боље. Још у напред закључише, да ћу ту у заводу остати пет година и да за све то време нећу одлазити кући. До год сам била у заводу, долазила ми је мати сваке године да ме обиђе и надгледи. Кад-кад са старатељем а кад-кад са мојим братом. Тако прођоше четир године. У заводу сам се била већ тако навикла, да ми је било готово тешко, кад сам помишљала на тренутак, у коме би се морала растати са својим другарицама. Било је једног дана, када сам опет очекивала матер, ал у место ње, дође старатељ сам и рече, да ми је мати нешто слабуњава, те је с тога морала у овај мах остати код куће, ал да ће ми одмах доћи, чим мало ојача. Старатељ оде, а на мене наиђе нека чама, и једва сам чекала, да добијем гласа о материном здрављу. Ал прође две, па и три недеље, а гласа никако. То ме је врло узнемирило, јер сам се бринула двојако. Прво за то, што сам се бојала, да ми је мати можда опасно оболела, а друго, што крај таке бриге нисам могла учити, а испит је био на врати. Једно после подне седила сам у соби са својим другарицама, радећи неки поклон за материн имен-дан, када ме зовне управитељка нашег завода и рече ми, да јој је мој старатељ јавио, да ће сутра доћи, јер има нека посла у нашем месту. Неописаним нестрпљењем чекала сам сутрашњи дан. „Знаш ли зашто сам дошао?“ рече ми мој старатељ, када сам се сутра дан са њиме поздравила и села уз њега, па не чекајући никакве примедбе од моје стране, дода: „Дошао сам, да те водим кући.“ — „А мати?..“ било ја све, што сам умела рећи у тај мах, а осетила сам, како ми крв јурну у главу „Матери је боље, не брини се“, тешио ме је он, „ал ми смо тако свршили, да сад дођеш кући, јер мати вели, сад ће морати Емил од куће, а она тек не може остати без икога. Спреми се дакле, па ћемо сутра ићи.“ — Мене као да је гром поразио. „Сутра“, рекох, да се једва чуло. „Па зар ја нећу полагати испит? Шта ли ће о мени мислити очеви рођаци?“ додам мало смелије, а у тај мах сам видила сва немила лица мојих мрских тетака. „Лако ћемо с њима, то је моја брига“, рече он и поглади ме по коси. Та нису ни они више тако строги.“ — Ал нећу вам вазда говорити о том“, рече приповедачица, одмахнув руком, „доста да сам се ја тешким срцем растала из завода и сутра дан зором седила сам уз мога старатеља у кола, која су нас возила кући. Од Л. до нашег места путује се на добри коњи цео дан, те тако је било већ близу осам сахата, када смо стигли дома. На путу ми се није десило ништа занимљивога; шта више, било ми је досадно седити цео дан уз стара човека, ма да се он старао, да ми прекрати време. Чини ми се, да сам у један мах и задремала. Једва сам чекала да угледам наше место. Кад кола стадоше пред нашу кућу, осећала сам се врло

чудновато. У мени се комешала радост са страхом. Први, који нас је на степенима дочекао, био је мој брат. Нисам могла доста да се начудим, како се променио. Нарастао а пролепшао се тако, да ми се чинило, да гледам какво анђелче пред-а-мном. Запитам одмах за матер, а он ми рече, да јој је боље и да у овај мах спава. Нећу вам много казивати о томе, какви су дани настанули за мене, од кад сам стигла кући. Да видите не марим нешто да говорим о тако дирљивим сценама. У кратко, ја и брат ми остали смо сирочад, јер на две недеље по мом доласку изгубисмо матер.“

(Наставиће се.)

НА ПРАГУ ЖИВОТА.

НАПИСАО А. МИХАЈЛОВ.

ПРОЛОГ РОМАНУ.

(Наставак.)

Како се живо сјетио Михаило Петровић свега тога, баш као да се јуче збило. Ал’ колико је воде протекло од тог незаборављеног дана! Доста је наш малиша пролио суза од то доба у том дому. За што је плакао? Можда, што су га ту били под уздом држали? Не, никако, но он је малаксавао од захваљивања ујцу на доброчинствима, а милодар је ту био све: тамни закутак, одређен за малишу, чакшире, скројене за-њ од панталона ујчинијех, медењаци, које је ујак доносио из воћарнице, проважање с обитељи ујаковом по граду, књига, коју му је ујак купио. „Ти видиш, ја за те ништа не жалим,“ — о, колико је хиљада пута слушао ту фразу, и је-ли заборавио да захвали ујцу, ујак се дурио и почео говорити, да „за иста људи не умију цијенити доброчинства; како од будака никад ништа не направи.“ А ујна, Софија Ивановна Профосова, лијена и ровита жена, већ је нећака гурала лактом и кроз плач му шаптала: „Цјелуј руку ујаку, цјелуј руку, брже!“ Стара гувернанта, која се находила у свом животу доста по туђим крајевима, оштро и бистро се прилагодила нарави, характерима, обичајима и животу обитељи Профосовијех, завалила се у тон домаћинов и говорила је „с некијем људима, који су тупоглави и који нијесу кадри да појимају и осјећају“ и разлагала „о ужасној судбини, која очекује таке људе у животу.“ Све је то пекло и мучило малишу, тијем више, што је јасније сазнавао, да је за иста незахвалан човјек, да је у њега сасма тврдо срце, кад прима од ујака доброчинства и поред свега тога не воли. За што га није волио? Е да-ли за то, што су људи ујака називали мићеником, лоповом? Не, он није волио ујака још од прије, док још није ни знао, шта значе ријечи „мићеник“ и „лопов.“ Е да-ли за то, што је ујак с њим ружно поступао? То није, јер он ујака није волио већ ни онда, кад му је само добро чинио и кад га чак ни једном корио није. Мјесто љубави према ујаку у срцу малишином била је само бојазан, да не расрди ујака, да му не ће на вријеме захвалити, да му не ће угодити. Ти осјећаји би морали истиснути љубав, кад би је и било у срцу дјететовом. Пред ујаком се стискивао и чинио мањи од макова зрна. Једна у битности ништава околност је још већма отуђила малишу од ујака. На дому Профосовијех живјела је као „декла потркуша“, млада, лијепа, здрава ђевојка са села. Била је пука сирота, од рода у граду није имала никога, а ни од познаника. Увијек боса, у једној кошуљици и сарафану,*) била је свагда у послу, свијема је насмагати морала, што усхтију; нити је без прекида спавала нити јела. Ријеч „Моћка“ готово није сашла коме с уста, и на ту ријеч се Моћка морала појавити, као испод земље. Матија Григоријевић, мора се рећи, као доброчинилац свију сирота и сиромаха, био јој је врло добар и своје расположење изражавао је на спрам ње тијем, што би је помиловао по образу и међу прсте јој јагодице лако ухватио. То се њешто није допадало домаћици и, као што се говори, непрекидно је јела небогу ђевојку, једанак и мирно, као лијенштина, који није кадар од једном захватити, а кадар је тестерити и оштрити у току дугијех година, не журећи се и не престајући. Моћка је плакала и од миловања господарева и од набрецивања госпођина. Видећи Мишу, кад госпође дома не бјеше, где се сневеселио, рече му:

— Што се, голубе, устежеш према својима? Ево и ја сам сирота, знам, како је живјету у туђем дому! Грк је туђи крушац. На селу је било часова и кад сам гладовала; али је боље било.

— А и ти си, можда, из Гореловог? запита наивно Миша.

— Не, ја сам из другог села.

То је малишу смело. Он је знао, да на свијету

*) Сарафан је руско женско народно одијело, дуга горња хаљина без рукава. Прим. прев.

има и другијех села. А за што је он свакојако уобразио, да је она из Гореловог?

— Наше је село велико, тамо дуж ријеке Волге, куће су другојачије, да богме, од градскијех палата, рече Моћка.

За тијем стане му описивати, како је умјела, како живе код њих на селу, како су јој живјели отац и мати. Малишу је заинтересовала приповијетка о селу, о народу. Тог часа се здружио с Моћком. Хватао је часове, да се с њом крадом поразговара. По кад-и-кад з једно су плакали, по кад-кад се весело смјехали. Малиша је видио у Моћци биће, којем се даде прилагодити. А у ње бјеше сада угођено потреби праве љубави, пријазнијех одношаја. Истина, малиша наш није ништа могао дјелати за Моћку; ну она је за-њ много чинила. На стотину малијех, непримјетнијех, свакидањих услуга указивала је она њему. Очистити што боље обућу, брижљиво покрпити и поправити му одијело, намјестити му што љепше постељу, све је то било главном бригом Моћкином. Сасма невина, некористољубна, самопрегорна наклоност ђевојчина према малиши, долазила је до обожавања. Да нешто није био тако кротко дијете, могао се над њом растресати до миле воље, а она би га страсно цјеловала у десницу. И на једном се окоси на небогу ђевојку несрећа: то је било, баш кад је господар силом миловао и кад је господарица у највећем огорчењу стала се над њом растресати. Науме, да је истисну из куће. До тог је ријешења дошло сасма изненада, а сам га је Профосов учинио, што је било још изненадније, бар за Мишу. Прије изгона дигла се била страховита бура.

— Гаде од ђевојке, ђубро, смрадо! Неблагодарна никоговићко, разјарено се дерао Профосов. — Јакарити се још наумила! Из блата смо је извукли, нијесмо дали, да умре од глади на улици, а она диже нос, једе нас и фрче! Код мене не смију ни бољи од тебе фркати, код мене не смије нико фркати! Усудила си се подићи руку, а на кога? На мене! Красно, бога ми, красно! Да би ти и душе не било, зар нијеси умјела цијенити мојих доброчинства?! С мјеста се облачи, па на поље! Иди, куд ти драго! На тести, под плотом ћеш липсати!

Глас Профосов се разлијегао по цијелој кући. Миша је стајао ни жив ни мртав у соби до те собе, где је Профосов био, и није ни примијетио, да му по лицу теку крупне сузе. На пошљетку није могао издржати и јурне у ту собу, гдје му је ујак био.

— Ујче, ујче, бога ради! викне он, бацивши се к Профосову.

— Рашта си ти ту? викне ујак. – Шта ћеш ти ту?

— Моћу... остави Моћу! молио је малиша и ухвати ујака за руку.

Разрогаченијех, закрвављенијех очију јурне ујак на свог нећака.

— Како си смио, ... како си смио отворити своја уста? продере се он, стискавши пијесницу. — Ти, штене једно, усуђујеш се мијешати у моје послове! Да те на мјесту ногом удавим!

Наглијем, ситнијем корацима пође горе-доле по соби, дишући тешко и машући руком.

— Е, сад, реците, он за њу моли! Из милости га држим, а он за њу моли! узбуђено је говорио Профосов, а размахивао је рукама. — Могу једну ријеч рећи, и душе му неста, а он још диже свој глас!

И на једном стане пред нећака и оштро га запита:

— Ти имаш с њом каквијех интрига?

Миша погледа на-њ збуњено и могло му се из очију виђети, да га не разумије. Било му је тек четрнаест година. Он је био још потпуно невино дијете.

— Одговарај ми, ђубре једно, имаш-ли с њом каквијех интрига? понови Профосов.

Он зграби малишу за плећа и страшно га продрма.

— Каквијех интрига? Одговори Миша, још ништа неразумијевајући.

— Каквијех интрига! Каквијех интрига! пецкао га је ујак. — Знамо ми вас.... Ну, дознам-ли ја што, курталисаћу се ја тебе, продужи, страховито тресући пијесницом пред лицем нећака свога. — Није ово јавна кућа. Разврата нећу да трпим. Јеси-л' чуо? Тебе ту не ће бити!

За тијем покретом тијела покаже нећаку врата и рече:

— А сад иди у своју собу, и да те не видим, док те не зовем.

Малиша изађе, тетурајући се, као да је пијан.

Зимски дан примицао се већ к вечеру. У зраку се смркло; на улици нигдје каква покрета. Само по кад-и-кад лавеж многијех паса будио је иза сна санани, успавани ваздух. Миша је стојао у својој соби на прозору и гледао у тамноћу. У његовој фантазији витлале су се страховите слике моћине будућности. Куда ће она да иде сама голијех шака? Гдје ће наћи конак у тој ноћи, у тој хладноћи? Утопиће се, може бити, или објесити. Из очију малишинијех све су сузе врцале и први пут у животу његовом пробудило се чувство јетке злобе у његовој души, што је немоћан. О, кад би он био кадар, да је спасе! С тога часа не само да је почео да не воли ујака, него је стао осјећати њеку врсту мржње према том човјеку. Сутра дан

су га позвали к чају. Уjна га гурне к уjаку, рекавши му, да уjака пољуби у руку. Малиша послуша не баш радо, а и уjак се учини, као да нерадо пружа руку к уснама нећака свога. У малише бjеху очи црвене. Уjак се ухвати за то и почне читаву предику.

— Зашто си плакао? За измећарком. за простом ђевоjком? А, прекрасно, прекрасно! почне он с иронијом и на једаред промиjени ироничски тон у грдњу: — Безjаче, те безjаче! Нањутио си уjака, добротвора свога, другог оца свога си нањутио, а плачеш за измећарком! Не веле ти с тиjем слугама куће кућити; а уjак — без уjака ћеш умриjети од глади, бићеш просjак! Хвали бога, што сам добар, што сам стрпљив, а иначе би се ти смрзнуо на улици, као и она. Ну запамти, да ти ето пошљедњи пут опраштам, а осмjелиш-ли се ма кад...

Отежући с претњом пошљедњу фразу, поприjети неколико пута прстом:

— Сав ћеш бити, као моча! Црвак jедан, баш, црвак! претњом и презрењем заврши Професов.

Устане и прилупивши вратима, изађе из собе. Сад поче уjна и гувернанта „чантрати." Најзад малиша те људе сасма омрзне. (Наставиће се.)

ИЗ КЊИЖЕВНИХ УСПОМЕНА И. С. ТУРГЕЊЕВА.

ПОВОДОМ „ОЦЕВИ И ДЕЦА".

(Свршетак.)

Поводом књиге „Оцеви и деца", скупила се у мене интересна збирка писама и других докумената. Прочитавање тих писама није без интереса. У исто доба, док ме једни оптужују, да сам хтео да вређам омладину, „да са презривим смехом сажижу мој лик" — други ми са негодовањем пребацују, да се клањам омладини. „Ви пузите пред њом" узвикује један кореспондент „ви се претварате као да је осуђујете; у ствари ви је обожавате и чекате — као милост — њен један нехатан осмејак." Сећам се, да се неки критичар обратио право мени, и у силним и лепорекним изразима представио ме заједно са Катковом као два завереника, који у тихом усамљеном кабинету кују свој гадни смер, своју клевету на омладину. Слика је била пуна ефекта! Но ево како је у ствари изгледала та завера! Када је г. Катков добио од мене рукопис „Оцеви и деца" — био је изненађен.*) Тип Базарова, изгледао му је мал' те не као апотеоза „Современникъ-а", и ја се небих чудио, да ми није примио причу у свој лист. „Et voilà comme on écrit l' histoire" могао бих рећи... но да ли је слободно тако малене ствари величати тако громким именом.

*

Но ја појмим и узроке срдби, што се појавила у извесној партији, услед моје књиге. Та срдба није неоснована, и ја примам на се један део прекора, — (не велим то из лажне смирености). Моју реч „нихилиста" прихватише многи, који су само чекали прилику, повода, да задрже покрет, који је овладао руским друштвом. Но ја ту реч нисам употребио у тој цељи, да кога вређам или грдим; но као тачан и згодан израз за исторични факт који се појавио. Доцније је она употребљена, као средство за потказивање, вечите осуде, — готово као знак презрења. Неколицини жалостни догађаји, што се десише у то доба, дали су још више хране сумњама што се породише — и као да су потврђавали опширне мере, правдали бригу и старање наших „спаситеља отаџбине", јер се они баш у то доба и појавише у нас. Јавно мнење, које је у нас још неразвијено, удари назад. На моје је име пала љага. Ја се не варам, знам, да се та љага неће никад збрисати. Но кад су могли други људи, људи пред којима ја осећам потпуно своју ништавост, проговорити велике речи: Périssent nos noms, pour vu que la chose publique soit sauvée, (Нека се и забораве наша имена, само нека буде унапређено опште добро), то се могу и ја као и они тешити помишљу на учињену корист. Та помисао брише непри-

*) Надам се, да ми г. Катков неће замерити, ако наведем нека места из његовог писма, што ми га је писао поводом „Оцеви и деца". Пише ми: „Ако баш и није апотеоза, али се не да порећи, да је некако уздигнут на врло високо место. У ствари он надмашује сву своју околину. Све што је око њега, или је дроњак, или слабо и везено. Зар је био нуждан таки утисак? У причи се примећује, да је писац хтео да изнесе начело, које му није баш симпатично, но као да се колебао, какав тон да узме — и несвесно му се поклонио. Примећује се, да писац није слободан у свом одношају спрам главног јунака, осећа се нека непријатност, нека изнуђеност. Писац као да се губи пред њиме, не воле га, но га се више боји Даље је жао госп. Каткову, што ја нисам тако удесио, да се Одинцова понаша иронично спрам Базарова и т. д, све у том правцу. Из свега овога је jасно, да jедан од оба завереника, није био сасвим задовољан радом другога.

јатност незаслужених прекора Па и у самој ствари, шта ту има важнога? Ко ће се након 20—30 година сећати свију тих бура у чаши воде — и мога имена, са љагом на њему или без ње?

*

Но доста сам говорио о себи, време је да прекинем те одлошке из успомена,, које, страх ме је, мало занимају читаоца. Хоћу при растанку само неколико речи да речем мојим младим савременицима, мојој браћи, која ступају на клизави пут књижевности. Већ сам једном рекао а сада понављам, да се не варам у погледу на мој положај. Моја двадесетпетогодишња „служба музама“ свршила се у сред постепеног охладнења публике — и ја не видим разлог ради кога би се поново загрејала спрам мене. Нова времена су наступила — нови људи су нужни. Књижевни ветерани су налик на вojене — готово су увек инвалиди — и благо ономе, који за времена уме да даде оставку сам. Мојим опроштајним речима нећу да вас поучавам — на то немам права — но говорим као стари пријатељ, кога слушају обично, са пола снисходљивом тога нестрпељивом пажњом, само ако не забразди у излишна разглаголетвија. Трудићу се да их избегнем.

*

Млада браћо! велим вам речима нашег заједничког учитеља, Гете-а:

„Greift nur hinein in's volle Menschenleben
Ein jeder lebt's — nicht vielen ist's bekannt
Und wo ihr's packt — da ist's interessant.“
(Захвати где је људски живот пун,
Та сваки живи, мало који зна,
И где се латиш, занимљив је тај.)

Моћ тог „захватања“ живота има само таленат, а таленат се не може набавити. Но и сам таленат за себе није довољан Нужно је непрестано опћење са оном средом, коју хоћеш да изнезеш, нужна је справедљивост, неумитна справедљивост спрам свога посматрања; нужна је слобода, потпуна слобода погледа и схватања; и најзад, нужна је образованост — нужно је знање! „Ах знамо! гле куда шиба!“ викнуће многи, „Потулинске идеје (Потулин је личност из романа „Дим“), цивилизација, prenez mon ours“.

Не чудим се тима узвицима — но неће ме ни присилити да одступим од свога ни једну длаку. Знање није само светлост, као што вели народна пословица — но је и слобода. Ништа тако не ослобађа човека као знање; и нигде она није тако нужна као у вештини, песништву; не зову се бадава на званичном језику вештине „слободне“. А може ли човек у опште и да „схвати“ оно што је око њега, кад је сам свезан. Пушкин је то дубоко осећао; не вели он бадава у свом бесмртном сонету — сонету, који сваки почетник писац треба да зна на изуст, као заповеди божије:

. . . . . . слободним путем
Иди куда те води слободан ум...

Тим одсуством слободе може се објаснити, што ни један славенофил, није могао да створи ништа живо, ма да међу њима има истинских талената,*) ни један није могао ни за часак да скине своје наочари. Но најжалоснији пример одсуства истинске слободе, која потиче из одсуства правог знања, пружа нам последњи рад грофа Лева Н. Толстоја**) („Война и Миръ“), који по творачком дару и песничкој вредности, стоји готово врх свега, што је написано у нашој књижевности од 1840. год. амо. Бадава, без образовања, без слободе у најширем смислу — слободе спрам себе самог, својих идеја и система, свога народа и његове историје — не може се ни замислити прави вештак; без таког ваздуха нема дисања.

*

Што се тиче крајњег резултата, крајње оцене тако зване књижевничке каријере, и за то важе Гете-ове речи:

„Sind's Rosen — nun sie werden blüh'n“
„Ако су руже — оне ће цвасти“ ...

Истиниских генија нема, који не би били признани, као што нема ни заслуга, које би преживеле свој одређени рок. „А раније а а доцније, сваки падне у своју раку“ говорио је покојни Бељински. Па хвала богу, ако си у своје време пренео свој део. Само појединци, изабрани, кадри су да предаду потењем нараштају, не само садржину но и форму својих мисли и назора, своју личност, која се масе, да у опште речемо — слабо тиче. Обичне је-

---

*) Славенофилима се не може пребацити, да су незналице, необразовани. Но да се произведе вештачко дело, нужно је — да речемо најновијим језиком — целокупно дејство многих фактора. Фактор, који недостаје Славенофилима, слобода је; другима недостаје образовање; трећима таленат и т. д.

**) Баш кад превађасмо ове ретке, допаде нам из Петрограда жалосна вест, да је Лев Н. Толстој полудио и да нема изгледа да ће оздравити. Тургењев је овде неправедан, што ваљда потиче из оне силне мржње, која је постојала између обојице и која је тек пре кратког времена престала — Превод.

динке су осуђене да пропадну у целини да их прогута њен ток; но они су увеличали њену моћ, проширили и издубили њен обим — па шта ћеш више?

*

Остављам перо. Још један последњи савет младим књижевницима — и последња молба. Пријатељи моји, не правдајте се никад, ма како да вас клеветају; не трудите се да разјасните неспоразумлење, не тежите ни да кажете а ни да чујете „Последњу реч". Радите свој посао — а оно ће све проћи. Свакако пропустите да најпре прође неко време и тада погледајте на сав прошли рад са историјског гледишта, као што сам ја овом приликом покушао. Нека вам овај пример послужи за науку. За све време моје књижевничке каријере, само сам једном покушао да „докажем истину". То је било, када је уредништво „Современникъ-а" у својим објавама, почело да уверава своје претплатнике, да ми је отказало сарадњу, што се не слаже са мојим начелима. Међутим, пошто ствар није текла тако, но сам ја отказао уредништву не обзирући се на његову молбу (за то имам писмених доказа), нисам могао да се уздржим, но јавно испричам у чему је ствар — и грозно наседнем. Омладина још већма омрази на мене. Како сам смео да подигнем руку на њеног идола, шта вреди, што је на мојој страни правда! Морао сам да ћутим. Та лекција ми је обогатила искуство; желим да се и ви користите њоме.

А моја молба је ово: Чувајте наш језик, наш прекрасни руски језик, то скривено благо, то насљедство, што нам га предадоше наши предци, на челу им Пушкин.

Са поштовањем опходите са тим моћним оруђем; у рукама вичних може да учини чудеса. Па и онима, који не воле „философске развучености" и „песничке нежности", људима практичнима, за које језик није ништа друго, но средство за изражавање мисли, но проста полуга — па и њима велим: уважавајте у крајњем случају законе механике, извлачите из сваке ствари што већу корист. Прелетајући разна отужна збуњена и растегнута разглаголствија у листовима, читалац и нехотице долази на мисао, да ви баш ту п о л у г у замењујете са првобитним подупирачима — да се враћате у младићско доба механике.

Но доста — ето и сам упадам у многоречитост.

Баден-Баден 1868—1869.

ВАСПИТАВАЊЕ И ИЗОБРАЖАВАЊЕ НАШЕ ОМЛАДИНЕ.

(Наставак.)

II.

Образованост наших женскиња је врло лоша. Исказати мане, недостатке, узроке тому не иде олако. Треба ту прво и прво добро познавати наш друштвени живот; добро се задубити при испитивању тих појава у друштво наше, оштрим погледом распознати добре стране од рђавих, разборито и слободним умом оделити своје од туђега; јасно изнети на видик постиге својих покушаја и испитивања. Као што се види, треба доста студије око тог посла: кад оно расправљање о женском изображавању дакле буде где год погрешно, где непотпуно, где претерано — узрок је тому, што код сваког горњег услова немам задоста искуства ни умешности; а и што се тако замашно питање тешко даје свести на неколико страна. Поред свега тога се надам, да ће се ипак моћи у неколико расветлити ово питање; а то опет нешто вреди, што ће зар привући пажњу јачег мислиоца, бољег познавача живота тог и т. д. те ће темељно и на шире развести расправу око овог неизмерно главног питања.

Многе женскиње не ће гледати милокрвно на расправљање и расветљивање данашњег васпитавања и изображавања женске омладине. Многа ће се наћи међу самом омладином, те ће се успити, осмеј пун презора ће се указати око рујних усана, па ће (онако на високо) додати: „Још ће ми ко год казивати, што је васпитање, као да сам ја са села!" а многа са села ће рећи: „као да сам ја проста сељанка!" По нека ће планути женском жестином: „Шта ће већ ти мушкарци!? Њима није по вољи ово, није оно! Све им женскиње не ради добро; све у женских не ваља! Нека покажу мáне наше али и своје, па ће се видити ко је крив!" Овакве женскиње, ма и плаховите, далеко су боље од оних првих. Доста њих ће опет слегнувши с рамени: „Па такво је време, прилике, мода (аха!), па не можемо ни ми осим света!" Но ту је већ теже почети што год с поправљањем. Него се морамо почети световати са мањином (јер после оногређања је остала мањина да се мирно саслушамо и посаветујемо); тој мањини, што не гледа попреко расправљања овог питања, стало је јако за тим, да се већ једном прозбори о том. Та мањина нек буде ослонац при

расправљању о добрим и злим странама у васпитавању и изображавању наше женске омладине; па шат за том мањином пође и занесена оманута, непоучена, неука и преварена већина.

Па сад се намеће питање: Како стоји женска страна у нас са образованошћу?

Ево како се суди у нас од прилике, шта је изображеност у женскиње, које је женскиње „марљиво изображено.“ Слушао сам за младу једну Српкињу са више страна, да је тако и тако изображена; да је много и много читала; и много лепих ствари сам се наслушао. Али некако сам и ја имао прилике да упознам из ближе нашу Српкињу; да је добро упознам. По том сам дошао до закључка: Mea mihi conscientia magis est quam omnium sermo т. ј. ја тврдим одлучно, да та женска није никако образована, није ни омирисала правог изображења! Или је зар то, то „одабрано и „марљиво“ васпитање и изображење“ у женскиња, да (кад год би дошла у друштво па нашла две три друге, све би јој било несносно. („фад“ што сама вели): и разговор о песми, о свирци. о књижевности, чак и омиљени женски разговори, него једва чека, да се донесу — карте, и остала би с драге душе и дан и ноћ. Јадно је то „марљиво“ васпитање и изображење. Изгледа, да су много боље женскиње без таквог „марљива“ изображења!...

Тако се од прилике суди у нас, шта је изображеност!

Ко је крив ту понајвећма?

На ово добро одговара једно место из писма друге поштоване Српкиње, што се изволела изразити о том питању:

„Наше српске матере ретко се кад држе златне средине; оне су или у мажењу или у занемарењу увек једнако претеране, и отуда долази неприродно понашање специјално наших српских девојака. Од претеране љубави мати у место да угуши у детету сујету, сама баш подстиче пажњу дететову на оно, чим је од природе обдарена. У *место да обрати сву пажњу, да јој изобрази ум и душу и срце, она се само брине за тело*: тако направи од детета лутку, која ће временом бити и сама несретна а унесрећиће и своју околину.“

Ето одговора, ко је понајвећма кривац: мати. Мати је главна особа у васпитавању домаћем. Већ сам у почетку нагласио тај чин. Особито вреди то за женску децу. Па и мушкарци, ма да су слободнијих руку, у млађих година су ипак више око матере, него ли око оца. Ако се не варам, то се доста јасно исказује и у народној песми: „Јетрвица адамско колено:“ Старија јетрва је на самрти, па оставља свог јединца Мирка у аманет млађој јетрви својој. Песма ништа не вели о оцу; не вели ни да је умрьо; него све бриге, негу, васпитање оставља на јетрви, као помајци. Честита помајка, честито неговање, честит човек.

Доцније мушкој деци није могуће да буду ни уз једно ни уз друго. Са свим је пак разлика са женском страном. За малена је уз матер. Ако се за време школовања и растави од матере, дође опет на негу материну и то је главно доба, где треба мати да даје правац и удари темељан основ за даљи живот свом детету. Какав је то темељ у наших матера, бар у замашне већине, показа нам мало час поштована Српкиња...

Него сам рад да уметнем мало о изображавању женскиња, омладине женске, по школама.

Како је у нас данас, то човек не зна, шта већма да куди: да ли то нешто мало завода за тај посао; или читав систамат не само у нас, него у читавој држави. Што се добије изображења по вишим девојачким заводима, то је доста — слабо. Узрок тому је или нагомиланост, те од много предмета похватају нешто и то врло површно, да што пре заборављ. Или начин предавања предавачева. Или темељитост самог предавача. Кад се узме сад, да се тешко добије образованости отуд, па се уз то дода, да је у нас број и тих завода мален, ето онда слике готове, колико ћемо имати женскиња темељно образованих, колико „образованих“, колико — та на ту прилику се и односе речи оне прве Српкиње, кад вели:

„Узроци лошем образовању и васпитању женскиња држим, да леже поглавито још и у оскудици у вишим заводима за женски свет; па с тога грдна маса нашег народа мора да се задовољи са оним образовањем, што га у основној школи прими.“ И то је образовање! Не научи честито ни читати ни писати, па ту.

Јест, али смо заборавили на нешто, чиме се многа мати поноси. а многи отац поносећи се (пред светом) уздише (тајом). Као што мало час напоменух, оскудни смо до зла бога у вишим заводима за женски свет; а то што имамо, чудно испуњава задатак, те дакле наши родитељи (особито се одликују, као што поменух, матере у том, а и са свим наравно), шаљу женску децу у — „институте.“ Куд ће ивер од кладе. (Не мислим овде ни физичне ни моралне компарације, већ само онај тренутак у чину.) „Моја мати је била у „институту“; ја сам се такође ту изображавала, па не ће бити зла ни мојем детету, да научи немачки, француски и т. д. и већ ти збори. Но ту ћемо мало застати. Нек знају, али многи не знају, шта вреде ти „институти,“ „воспитателни заводи.“ Ево шта вреде: да девој-

чице науче писати писма свакојаког садржаја; да се швигарице извеште у тој „вештини“ и ту онда тек да видиш васпитања. Науче девојке да су лицемерне: мислиш бог зна како је учтива, скромна, изображена; а кад тамо шарена лутка, празна љуска. Место учтивости распуштеност, место скромности раскалашност, место изображености и интелигентности, незнање, неумешност, нетактичност. И тим васпитавањем по заводима туђим се тежи з1 бољом, здравом образованошћу у нас! Према горњим речима се сме поуздано тврдити, да се женске из тих „института“ враћају или као извеџбане намигуше или као што су и — отишле: оно главно заман тражимо; узалуд очекујемо темељно образовање; забадава гледамо, да ли је ту што развијености и спреме за даље домаће и социјално изображавање. Онда је далеко паметније, да је кућа уштедила тај силни трошак а и дотичне женскиње не би тежиле за лудоријама, што је свикла у „институту“, него би била задовољна и мањим; а и употребила то (изгубљено сад) време на занимање, што би јој доцније више, много више вредило. Али овако два велика губитка за нас То је све.

„Е па што ћемо радити, кад смо ради, да своју децу што боље изобразимо!?“ рећи ће многи родитељ. Према нашим и данашњим приликама је тешко дати „ваљаног“ одговора. Али бих ја на прво место метнуо јавне грађанске школе за одраслију женску омладину, а не какве „pensionat-е“, где су девојке увек заједно. Девојче да је у честитој кући; али би понајбоље било пред родитељским очима: то је сигурније и јевтиније. Под руком материном, па мати да јој буде учитељица (ал не онаква, као што је нацртала поштована Српкиња), учитељица за живот; Српкиња, а не каква из Штајерске или из Естрајка затуцана Немица или чак од рода израјиљева... Док је мања нек иде у школу, кад одрасте већ нек учи приватно. Прилике су зато скоро увек послешне.

„Институти“ су ми у опште врло сумњиви за изображавање наше омладине женске. Нека их негују, ко их је подигао и за кога их је подигао. За нас нису. Једва би нам вредили и наши, кад не би били удешени на здравој народној основи.

Јо, али то је тако у друштва нашег! „Научиће француски, немачки, маџарски и т. д. у „институту“ мисли мати, а кад тамо — врати се па је или научила немачки и нешто оног, понешто овог — али тешко нама с нашим језиком! Једно научи, друго заборави. А догоди се, да не научи ни другог језика честито: дакле свој језик занемарила, заборавила; у туђем се не утврдила, већ онако половно зна — ето плода од таквог изображавања.

Ево нас опет код језика.

Морам напоменути, да је то прилично зло за нас, за омладину оба пола, што се тиче језика и изображавања. Док омладина другихх просвећених народа негује и подиже своју образованост из дела на рођеном језику, ми *морамо* да се даље изображавамо туђинским језицима. Зло је за то, што се при таквом послу понајвише занемари наш рођени језик. За то поред тога негујмо и свој језик, те ће бити мање зла. Него многи наш родитељ греши јако, што натовари деци у исти ма, кад управо почне учити свој језик, још и немачки маџарски, француски па неки чак и енглески: ту да је глава незнам колика, па не ће дете научити честито, већ ће имати грдне штете, јер се тиме растрза умна снага, а особито данас поред толико предмета у школи. Ту је опасан заметак површном образовању обе стране, а нарочито образовању женскиња, јер оне према околностима не могу доћи до боље и темељније науке ни да се више позабаве њом. То је већ зло, то учење силних језика у исти ма. Али ево још горег удеса: где гледе, да девојке науче стране језике пре још него свој рођени. То је права несмислица. Први педагози су нагласили и утврдили давно већ, како треба ићи за тим, да се прво и прво научи матерњи језик; прва граматика треба да је граматика матерњег језика. (Свршиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

SERBISCHE DICHTUNGEN. Ausgewählt und übersetzt von *Svetozar Manojlović.* (Zweite, bedeutend vermehrte Ausgabe der „Serbischen Frauenlieder.“) Eisenstadt. 1885. Im Selbstverlage des Verfassers. 8-на. Ст. 111.

Српске народне песме, па и уметничке, преводили су до сад на стране језике свагда не-Срби, а од тих опет највише Немци. Немачки је народ на брзо разумео, какво неизмерно благо лежи у нашим народним песмама, те је похитао, да прикупи и за себе штогод од тог блага. Најотменији духови немачког народа бавили се нашим народним песмама; оцењивачи дизали су их у небо и писали читаве расправе о њиме. Сам Гете је у више маха

спомињао њих а и писао о њима. У његовим делима скупљени су му чланци под разним насловима: „Serbische Lieder“ (1824.), „Volkslieder der Serben“ (1826.), „Serbische Gedichte“ (1827.), „Das Neueste serbischer Litteratur“ (1827.), „Nationelle Dichtkunst“ (1828.) и оцена његова на енглески превод српских народних песама „Servian popular poetry“ (1827.). Екерман спомиње у својој књизи „Gespräche mit Goethe“ разговор с Гетеом о српским песмама на три места, у I. свесци на странама 137—141. 328—330. и у II. свесци на стр. 10. Гете не може доста да их се нахвали.

Сад видимо ево и Србина, где издаје на свет преводе песама свога народа и, одмах да кажемо, врло сретно израђене. Код многих је песама преводилац избегавао слик, да се може верније држати смисла и духа у песмама. А то је врло добро урадио, та битност песме не лежи у слику већ у смислу.

У први одељак сложио је народне песме, у други народне и уметничке а у трећи краће приповетке. Од песника наших превео је гдекоје песме Јована Суботића, Бранка Радичевића, Грчића-Миленка, З.-J. Јовановића.

Угледа ради доносимо ове песме: Из I. одељка.

Stand am Waldessaum ein junges Mädchen,
Dessen Antlitz gleich der Sonne strahlte.
Zu dem Antlitz sprach das junge Mädchen:
„O! du Antlitz! O, du meine Sorge!
Wüsst' ich heute, du meine weisses Antlitz,
Dass ein Greis dich einstens küssen werde,
Gienge gleich ich nach dem grünen Walde,
Würde pflücken alle Wermutskräuter,
Würd' aus ihnen mir ein Wasser winden,
Und mit diesem dich, mein Antlitz, baden,
Dass der Kuss — dem Alten bitter schmäcke
Wüsst' ich aber, du mein weisses Antlitz,
Dass ein Jüngling einst dich küssen werde,
Ach! da gieng ich in den grünen Garten,
Würde alle, alle Rosen pflücken,
Würd' aus ihren mir ein Wasser winden,
Und mit diesem dich, mein Antlitz, baden,
Dass der Kuss dem Burschen köstlich dufte,
Köstlich dufte und sein Herz erquicke.
Lieber gieng mit ihm ich ins Gebirge,
Als beim Alten ich am Schlosse bliebe,
Und auf Felsen lieber mit ihm.... ruhen,
Als auf weicher Seide mit dem Alten.

Из другог одељка доносимо Бранкову песму „Девојка на студенцу“:

Als ich gestern an der Quelle
Wasser nahm, an dieser Stelle:
Kam ein Jüngling, hoch zu Rosse,
Meines Stammes edler Sprosse.
Grüsste erst und hernach sagt' er:
„Schwester! reich mir etwas Wasser!“
Ich sprang auf und kam ihm näher,
Hob den Krug — erzitternd höher;
Doch nach wenig scheuen Blicken!
Lag der Krug — in tausend Stücken —
Hab die Stücke noch gefunden,
Doch der Schöne — ist entschwunden;
Ach! wenn er nur wieder käme,
Wen auch den — der Satan nähme!

Као што се види, преводи су добро испали за руком, и ми честитамо земљаку нашем. Али бисмо га замолили још: Како би било, да изабере гдекоје песме свију наших песника-уметника, да их лепо преведе и немачком свету у виду антологије пружи.

Држим, да би био благодаран посао. **М. С—ћ**

ЛИСТАК.

„МНѢ ЖАЛЬ ТЕБЯ.“

Кад сам се с њиме опростио, био је свеж и весео, воља к животу чисто му је избијала из великих, црних очију. Бујно ме је загрлио и ја сам га пољупцем благосиљао, да остане увек такав, какав је сад. Да бура живота пређе преко његове главе и да не остави за собом на том свежем и чистом челу никаквога трага. Загрлисмо се још једаред, још једаред стиснусмо руке, и ја се нагло окренем и упутим се на жељезна кола, која су ме неколико тренутака за тим одвезла у ноћ, у неизвесну будућност.

Годину дана нисам чуо ништа о њему. Ја сам међу тим носио зелен мундир руских војника...

С каквом ли сам га надом обукао и како се од све те наде није десило ништа, кад сам га опет свукао! Моје мисли, моје жеље разишле се у ништа и ја сам с једним идеалом мање опет сео у жељезна кола да се вратим у свој завичај.

Било је рано у зору, кад сам стигао у Беч. Одвезем се у кавану, где сам некад пробавио толике беспослене дане и ноћи. Кад сам ушао, послужитељ је намештао по кавани, да дочека госте. Погледим око себе: не беше никог; само у једном куту спазим неког, како се наслонио на лакат и како мутним очима гледа преда се. Пред њим на столу стојале су две боце, обе празне. Запитам послужитеља, ко је то а он слеже раменима, и не рече ми ништа. У тај мах зачујем из оног ћошка глас, који ме је ванредно дирнуо:

— Ходи ближе, Милане, зар ме не познајеш!?

Приступим му и — глава ми клоне и нехотице: мој млади, свежи пријатељ, мој мили Лаза, с којим сам се пре годину дана растао, седео је тамо у потпуно пијаном стању.

— А шта ме гледиш тако, настави, али да, ми се нисмо видели већ давно .... ха, ха! Је ли, како сам дотерао?!

Нисам могао рећи ништа. Стегнутим грлом сео сам до њега и само сам га гледао те гледао.

— Шта ме тако чудно гледиш? запита ме Лаза опет. Ваљда што сам пијан! Ех, има и то свог узрока. Дед, пријане, викне послужитељу, донесидер још боцу вина и две чисте чаше — ваљда ћу моћи још поднети! Да, Милане, у твоје здравље хоћу сад да пијем; доста сам пио у њено. Опет ме гледиш! Немој, молим те! Квариш ми расположење, таманиш ми утисак првог састанка с тобом после толиког времена. Па дед, да се пољубимо ... збиља, ми се још нисмо ни пољубили а знаш, како смо се искрено изљубили, кад си оно пошао тамо, та знаш већ камо! Па шта ти се тамо десило све? Причај ми! Али немој! Остави то за други пут, кад будем опет трезан — ваљда је време већ и том ... Ха, ха! Знаш ли, да се нисам трезнио већ два месеца! Ал' нека — шта и да се трезним, шта и да спавам, та имаћу времена, кад ... но манимо се тога. Ево, гледај! Рука ми не дрхће, пред очима ми је све чисто, у глави ми је ведро, само овде у срцу не. Али тамо није ведро ни кад сам трезан! Па онда, није ми ни у глави, ни пред очима а и рука ми дрхће — па за што да сам онда и трезан! Ипак, ипак се боље осећам, кад се поднапијем. Видиш, сад могу и говорити а кад сам трезан, онда само ћутим па ћутим. Хм! је ли! Ти би хтео да знаш, за што пијем! Хајдмо у ону собицу, ту нам неће нико сметати.

И Лаза се подигне, узме боцу и обе чаше и упути се камо је казао. Устанем и ја и пођем за њим. Кад смо били обојица у соби, рашири Лаза руке, обгрли ме и поче ме љубити. Осетио сам врелу сузу на образу мом, сузу из Лазиног ока ...

— Па дед, да се куцнемо, рече кад је мало умирен опет сео за сто̂. Ја се иначе не куцам ни с ким; пијем сам. Други булазне којешта а мени није до тога. Знаш, брате, ех ...

И Лаза одмане руком, као да је хтео рећи, да ја не знам. Куцнемо се. Лаза испразни нагло своју чашу, протаре мало чело, спусти главу и ућути. Држао сам да га је обхрвало вино; али после кратког времена подиже опет главу и поче:

— Док су тебе тамо по руској команди дресирали и на послушност учили, што им није испало за руком, јер си опет овде, дотле сам ја много шта претурио преко главе. Али да ти кажем све како је било. Становао сам у улици одмах овде, на десно, у другом спрату. Ти знаш, да се баш нисам радо дружио; тако сам проводио читаве дане у свом стану, превртао књиге, јер сам се спремао за први државни испит. Но удес хтеде друкче. У том истом спрату седела је .... али зашто да ти не кажем! седела је — Елза сама са служавком. Кад кад, после поноћи, чуо сам је долазити кући. Певала је док се пењала на басамке а њен глас је чудотворно утицао на мене. Хтео сам онда одмах да је видим, и често сам нагло изашао из собе; али кад сам био у ходнику, не беше тамо више никог. Само што сам је још чуо певати и кикотати. Зловољно се вратим опет у собу и онда ме је често затекла и зора за столом. Не могу казати, да сам се заљубио; али ме је свагда спопала нека ванредна слутња, о којој нисам умео себи дати рачуна. Једног дана, тако, око подне, пођем из стана, кад се у ходнику сукобим с њоме. Заиста, појава њена одговарала је гласу. Јавим јој се а она ми весело отпоздрави.

„А, господин докторе,“ поче, „јесте л' се већ испавали?“

Био сам изненађен, што ме је запитала те јој нисам одговорио ништа.

„За цело се још нисте испавали,“ настави, „кад тако ћутите. Буновни сте још. Ето видите, и ја сам устала мало пре па сам опет свежа и расположена. Него, збиља, дођите данас у оперу, управо у балет, па да ме видите. Данас ћу први пут играти соло-партију. Обреците ми да ћете доћи. Дајте ми руку вашу.“

Ћутке јој пружим руку а она је стисне; за тим се насмеши и пође.

„Пардон,“ поче опет, „што вас не нудим да ме пратите; али има и то свог узрока. Можда ћу вам га и рећи. Збогом!“

И она сиђе нагло, и тек кад је већ нисам видео, досетим се и ја, да ми ваља ићи. Тог вечера сам био у балету. Играла је божанствено, и што год сам је више гледао, све сам већма осећао, како ми се груди пуне неким чудноватим и милокрвним осећајима. Занешен, збуњен изашао сам из позоришта. Кад сам дошао кући све сам пазио, кад ћу је чути да дође, у намери, да одмах излетим из собе и да јој се захвалим на уживању. Али је нисам чуо доћи, и на послетку легнем с тешким уздисајем.

Случај, ах! највећи сводник тај, хтеде тако, да се с њоме у исто доба као и јуче опет састанем у ходнику.

„Но, како сам вам се јуче допала?“ запита ме чим смо се видели.

„Ви ми се увек допадате.“ беше мој одговор.

„Да, да,“ насмеши се али не рече даље ништа, само ме је хитро погледала при том.

„Ноћас сам вас, госпођице, чекао,“ рекох после мале почивке, „да вам се захвалим на уживању; али вас нисам чуо доћи.“

Нагла румен прелети на моје речи њено лице, за тим слеже раменима и рече:

„Па то можете и сад, ако већ нисте преспавали ваше одушевљење.“

„Како да сам га пресвавао, кад још и сад дрхће сваки живац у мени.“

Она ме погледи још једаред, тако, да ми је сва крв појурила у главу, за тим рече лагано:

„Данас, после десет сати у вече, куцните полако на моја врата; чекаћу вас, да ми се захвалите.“

После тих речи саже главу, погледи ме још једаред и нагло се сиђе низ басамке. Гледао сам за њом, док сам је могао видети; за тим одем и ја из куће . . . .

Право да ти кажем, нисам био са свим на чисто, шта је хтела тиме рећи. Осећао сам неисказану радост али и неки бол, који нисам разумео.. Ах, на скоро ћу га разумети! Толико ти само умем рећи, да сам је за иста љубио и да сам о њојзи мислио као о неком вишем створењу, које ми је иза детињских снова мојих заостало још у памети. Хм! Обмана је и једно и друго. Нит има виших, потпунијих створова од нас, нит их је икад било. Бајке оне о анђелима долазе ми сад као бапске приче, којима се деца уљуљушкају у сан. Којешта! Али слушај даље.

Кад је дворник угасио жишке по кући, и кад сам се уверио да ме нико неће чути, докрадем се до њених врата и полако закуцнем на њих. Нисам чекао дуго а врата се отворе и одмах се затворе, чим сам ушао. Нисам видео ништа, али сам осетио малу, меку руку у својој, која ме је повела за собом. Мало за тим а друга се врата отворе и ја се нађем у једва осветљеној соби. Погледим ко ме је водио: била је она сама у лакој, домаћој хаљини.

„И сад чекам ваш говор,“ рече ђаволасто и седе на диван а мене понуди да седнем у наслоњачу.

„Говор?“ запитам је зачуђено. „Зар сте очекивали говор?“

„Па да. Кад хоћете да ми се захвалите ваљда ћете то чинити у лепо сложеној беседи.“

„На то нисам имао времена.“

„А да шта сте радили све до сад?“

„Мислио сам о — вама.“

„О мени! Е, па то је лепо.“

„Зар сам могао онда мислити на речи, кад сте ми ви лебдили пред очима? Ах, госпођице, да сте само на тренутак мислили о мени, био бих најсретнији човек на свету.“

„А зар ово, што сте сад овде, није вам довољан доказ, да сам на вас мислила и дуже од једног тренутка?“

При тим речима погледала ме је тако, да сам изгубио и оно мало свести, што ми је заостало после првих речи њених.

„Захвалност, госпођице, ви хоћете захвалност! Та зар вам није довољно, кад ме видите пред вама очараног, занешеног. Та моја искрена љубав нек вам је израз најдубље захвалности моје . . .“

„А шта тражите од мене?“

„Ништа, ништа друго, до искре праве љубави!“

„Ви тражите много од мене а не питате, да ли сам у стању и ја љубити.“

Погледим је изненађено, али одмах за тим манем главом, као да нисам хтео разумети последње речи њене.

„Не, не,“ рече живо, „ја не говорим у шали.“

„Ви, такав анђео, који је створио бог у најбољем расположењу свом, па да . . .“

Она се горко насмеши.

„А зар нисте никад чули о анђелима, који су пали?“ запита ме тако тихо, да сам јој речи једва чуо.

„То не може бити,“ порицао сам живо, „та из таквих очију се блаженство само ишчитати даје. Не, не, то не може бити . . . Па све и да је, моја чиста, моја бескрајна љубав. . . али не, то не може бити!!“

„Не може? Али ако би ипак могуће било!“

„Е, онда љубите другог!“

„Никог. Погледајте ме! Било је некад време, кад сам љубила и ја. То је прошло . . . манимо га се. Да знате само мали део живота мог, можда ме не бисте више ни погледали. Или, да вас је судба раније упознала са мном — не поричем, да бих вас могла љубити. Али овако . . . не.“

Ја сам клонуо пред њом. Осећање, неко свето осећање обхрвало ме је свог. Нисам био у стању да проговорим реч.

„А ја те тако љубим!“ једва сам изустио.

„Па ко нам брани љубав,“ рече тихо и саже се на мене, „али љубав у мом смислу. Ја не тражим од тебе ништа, па на послетку ни верност, ни љубав шта више. Али не тражи ни ти од мене твоју љубав. Грозна бујица живота мог почупала је свако узвишено осећање у мени — ја не могу љубити тако, као што ти захтеваш. Ја тражим забаве, ја хоћу да се разонодим; е, за то сам те и позвала к себи. Многи, који ме знају, били би најсретнији људи, да могу тако бити преда мном, као што си сад ти. Али ја не марим те лутковe — доста сам

их марила, та морала сам их марити! Камо су те однели осећаји твоји? Ах, мани их! Напусти их, као што сам их напустила ја. Устани, седи! Све можеш од мене тражити; али све само на часак, — идеали за мене нису, изумрли су већ давно, загушио их је грозан комешај живота мог . . . ја нисам, момче, сад, што сам негда била!"

„Онда опрости, што сам те узнемирио. Нећу да ти замерим ништа, ако си ме и сјурвала са идеалног света мог. Ја морам ићи . . ."

„Немој!"

Ја нисам слушао даље на њене речи, нит сам јој казао што год; али поглед мој говорио је за цело више него што би најлепша реч.

„Видиш," поче она, „ја бих ти могла лагати, могла бих ти казати, да је твоја неизмерна љубав растопила лед око срца мог; али ту нема леда, ту је све празно. . . И опет ти кажем, ако мислиш љубав у твом смислу, напусти сваку наду. Ја нисам у стању да те тако љубим као што ти мене!"

„Али за што?"

Она слеже раменима.

„Кад не умеш да разумеш — жао ме те је! Мислила сам, да те на часак усрећим; али идеална нарав твоја постаде тек сад несретна. Жао ме те је, друже!"

Четврт сата за тим био сам на улици. Лутао сам целу ноћ. Сутра дан сам замолио пријатеља једног, да ме прими у стан и да пренесе моје ствари из мог старог стана к себи. Нисам се могао више вратити.

Неколико дана за тим, баш кад сам се шетао по граду и кад сам таман савио у другу улицу, сукобим се — с њоме. Ишла је с једним лепо обученим господином испод руке Како ми је било, можеш мислити. Лагано се окренем за њом и спазим, да се и она окренула.

Још сам је видео једаред само. На јавном месту, где долази сваковрстан свет. Седео сам с неколико другова, кад ме неко лупне по рамену. Осврнем се, била је она.

„А шта овде радите?"

„Уганула сам ногу тако, да ме више не требају у балету. Па ме је оставио и богати љубавник. А ја морам да живим "

„Баш *морате!?*"

Нисам јој рекао ништа више, али сам се нагло уклонио из те дворане.

Два дана доцније добијем писмо на свеучилишту. Отворим га. У њему беше ово: „Ја нисам више међу живима. За иста, не морам живети. Молим те, да ме сад жалиш ти. Елза." И заиста, у новинама још тог вечера читао сам како су извадили из Дунава мртво тело бивше играчице Елзе. Био сам јој на укопу а са укопа одох управо у механу . . . брате, од тог доба нисам се више трезнио. Кривио сам себе. . . и, таквог си ме ево нашао сад. . . .

Док је Лаза приповедао. истрезнио се са свим. Наговорим га, да иде са мном кући и, нисам се надао, пристао је на то. Још тог вечера седосмо на жељезна кола. Лаза је брзо заспао а једноврсно зврјање гвоздених кола као да ми је дошаптавало руску песму, коју сам по толико пута слушао у далеком Петрограду. песму: „Мнѣ жаль тебя! Ты искренно такъ любишь . . ."

М. С—ђ.

СМЕСИЦЕ.

(Књижевне зубуре.) Александар Ендреди, један од најбољих мађарских лирика, описује стање мађарских књижевника и накладника и међу осталим овако: „Мој накладник Грил тужи ми се, да су најновију свеску мојих песама купили њих двадесет — а двадесет година има, како радим на књижевном пољу . . на сваку годину долази дакле по један доброћудан, дарежљив или лакоуман човек! До душе, красан успех и ако се свет и даље тако интересује, доживићу још, да ћу за сто година продати сто примерака. Песме су штампане у 500 ексемплара, и тако бих до другог издања чекао од прилике — 500 година; али поред све моје „несамртности" одричем се свечано тог олимпијског уживања и остављам бригу и доходак другог издања својим унуцима. Али то је све (верујмо, јер не иште лeба' још у даљини; ми пак живимо или боље рећи таворимо се, и ти, заслужни издаваче и ја, незаслужни песник, који те је издавањем своје књиге, навео на танак лед. Бедни човече! Но ја сам бољи него што се проноси о мени и хтео сам на ма који начин да те избавим. Пре тога сам писао Франклиновом друштву, Браћи Ревајн, Људевиту Ајгнер-Абафи, (Морицу Рату нисам смео; зашто, не знам) и понудио им своју књигу, али Франклиново друштво ми одговори, да делима и најодличнијих песника не могу да накрме ни трошак црнила; Браћа Ревајн рекоше ми искрено, да својим издањима, као што се каже, „пливају." Ајгнер ми пак рече, да је већ шест мојих књига издао и да није у стању да покуша и са седмом . . . ето, све накладнике сам обишао и ти си био једини, који се усудио загристи у тај горки залогај, у моје песме За ту страховиту дрскост ето мораш сад да кијаш. Сад чучиш на књигама и проклињеш ме као год што сам и сам проклињао наше књижевне прилике. кад сам од

тебе за ту свеску добио сто форината. (Тако ми неба, мене је стала скупље!) ... Јула месеца био сам на Блатонском језеру и завирио у моје родно место, Весприм. Потражим књижара и заиштем од њега четир књиге мојих песама. „Распродато!" рече тај племенити човек Распродато! Заиста прекрасно! На то нисам био спреман. Како ли ми је то годило. Свака варошица воли своју децу, те гле, мене воле овде, воле и читају, и кад преврћу листове, сећају ме се... Па колико сте имали примерака? ако смем питати. — Један. — И распродан! викнем и побледим. — Распродато! О слатка варошице! Да бог поживи твоје синове, кћери и читаонице!"

Заиста, грозна сатира! Али зар је нама боље? Рожданици, сановници и вечити календари иду још које како, друго што с тешком муком. Сећам се разговора са Стеваном Ј Јефтићем. Он ми приповедаше, како је сам продавао своје „Сито и решето" и заврши реч: „И тако ми је остало још 75 комада." „А ја сам продао толико од мог превода Гетеовог „Фауста", рекох и куцнем се с њиме. Јефтић је даље приповедао, како је продавао своје „Сито и решето" и сит сам се насмејао његовој причи; обрекао ми је затим, да ће описати своје трговање. И то би био прилог за културну историју нашег доба.

АФОРИСМИ.

(Старо-грчки.)

Ти си смртан, не исмевај дакле смртних! *Менандар.*

Не затајавај ништа: време све види и све чује и износи сваку ствар на видик. *Софокле.*

Један потомак старог оног и чувеног Атињанина Хармодија пребацивао Ификрату, што је био ниска порекла, а овај му одговори: „Истина је, племиштво моје лозе почиње од мене, али племиштво твоје лозе завршује се тобом." *Плутарх.*

Неки човек са острва Хиоса, по имену Ономадем, после крвава преврата, у коме је његова странка одржала превагу, световаше својим пријатељима, да ни пошто не изагнају са острва све чланове противничке странке, већ да оставе бар неколицину од њих. „Иначе", рече, „не имајући противника, ми би се лако могли завадити између себе." *Плутарх.*

Поглавита особина, којом се одликује човек мудрац јесте то, да зна чинити све у своје време *Арлесила.*

Што је срамота радити, то је, веруј, тако исто срамно и говорити. *Исократ.*

Гледај на политичке букаче: док су сиромашни, правда руководи њихово делање спрам народа и државе; а чим се обогате на јавни рачун, одмах постају неправични, издају народну ствар и нападају демократију (народну владу). *Аристофан.*

Нека нико не гомила блага за своју децу, да би јој након себе оставио обилато наследство. То ни деци а ни држави није на корист. Иметак од средње руке, који младе наследнике не изнаша ласкању, а не даје опет с друге стране, да трпе никакву невољу, то је зацело најбоље и најприкладније за њих. Не треба деци оставити у наслеђе гомиле злата и сребра, већ стида и чедности. *Платон.*

Не примај ни све, ни свуда, ни од свију. *Народно.*

Заувдавај свој језик — особито при трпези. *Хилон.*

ЧИТУЉА.

Нашега књижевника, надзорника Текелијиног завода, Стевана В. Поповића, задесио је тежак удар. Стара и мила мати његова, гђа **Софија В. Поповића**, преминула је 27. септ. у Сегедину. Вечна јој памет!

РАСПИС НАГРАДА.

„Матица Српска" расписује из задужбине Јована Остојића и жене му Терезије за год. 1886. награду од 50 дуката с роком до 31. децембра 1886. за тему:

„Да се расправи какво савремено економско или здравствено питање, које би имало посебну важност за наше крајеве."

Уједно се напомиње, да су из исте задужбине с роком до 31. децембра о. г. расписане ове награде:

1. Историја српске новије књижевности од како се у њој појавио Вук Ст. Караџић па до данас. — Награда 50 дуката.
2. Расправа о Буњевцима. — Награда 100 дуката
3. Популарна естетика за одраслије Српкиње. — Награда 50 дуката.
4. Историја Срба у Угарској од најстаријих времена па до данас. — Награда 100 дуката.

Ако на те расписане награде не стигне ни једно дело, главна скупштина овластила је књижевни одбор, да на ново распишу те награде с роком до 31. децембра 1886.

Самостална дела за расписане награде не могу писци послати под својим именом, већ ваља да на делима својима метну какав натпис или знак. Име, презиме, карактер и место, где станује списатељ ваља у особитом писму написати, писмо запечатити и обележити га оним истим натписом или знаком, који је с поља на делу Под именом писаца послана дела неће се узимати у обзир нити издавати на оцену.

Само ће се она писма отворити, на којима је исти натпис или знак, који се налази и на делима, којима се награда досуди. Остала ће се писма спалити.

Рукописи се не враћају.

Награда се издаје тек онда, кад писац поднесе дело наштампано, осим ако с „Матицом" о томе што друго не уговори. Писац је дужан од свог награђеног дела, кад га штампа, уступити „Матици" 25 комада.

Из главне скупштине „Матице Српске" у Новом Саду 31. августа (12. септембра) 1885.

Председник „Матице Српске."

А. Хаџић, секретар. **Др. Ђорђе Натошевић.**

„СТРАЖИЛОВО" излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова" у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

УРЕЂУЈЕ МИЛАН САВИЋ.

БРОЈ 42. У НОВОМ САДУ 17. ОКТОБРА 1885. ГОД. I.

ЈАН ХУС.

Глуво доба, свећа мала
  Тихо светли са мог стола,
  А занета пуна бола
У снове се душа дала.

Видим пламен где се диже,
  Црна чета ступа, ено;
Видим Хуса и спалиште,
Свест и страшно губилиште
  Са пламеном осветљено.

И у себи рекох тада:
  Зар баш увек мора тако,
Све да гине и пропада
  Што рај даде а не пако?
Зар дух неће из тог тела,
Ништа дати сем пепела?

И из ових чудних снова
  За часак ме поглед скрено;
Неста Хуса и попова,
  Губилиште осветљено.

Поред мене ту на столу
  Мали мравак миле тио
У мислима чудним занет
  Руком сам га ухватио.

Чудновате беше слике
  Таквог нигда још не виде, —
Одакле је, из ког краја?
  Кад је дош'о, и куд иде?

Или можда судба страшна
  Самном се је нашалила;
Зборећ: ето потомка му
  Малог Хуса са два крила.

Громко сам се насмејао,
  Горак смеј ми кроз ноћ чу се,
И држећи малог мравка,
  Тихо шапу: Јане Хусе!

За истину, правду свету,
  На спалиште ти си стао;
Али Жишка — духа твога —
  Свет ти славом уздрмао.

Шта би им'о, да ожалиш?
  Туђа рука смрт ти снова —
Ал' времена, Јане Хусе,
  Мењају се увек нова.

Ево и сад народ српски
  За правду се крен'о свету;
И спалиште видим једно —
  Ко га диже, ко га мету?

Кога чека? Коме ли је
  У тој борби намењено?
Зар у свету све да гине
  Узвишено и поштено?

И док занет зборах тако
  Свећа плану — у тај трен
Јан Хус мали крили ману
  И улете у пламен.

М. Ј. Илијћ.

УСПОМЕНА.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА.

НАПИСАЛА МИЛЕВА СИМИЋЕВА.

(Наставак.)

Госпођа Изабела мало заћута, одахну па онда опет настави:

„То је", вели, „био први удар кога сам осетила, јер укоп мога оца остао ми је у успомени тек као нека велика свечаност. Ал пређимо преко тих тужних дана. У кратко да вам кажем г. Н. остао је и даље наш старатељ; шта више, још нас је својскије пригрлио, јер нас

обоје и мене и брата ми узе у своју кућу, и очински је водио бригу, како о нама, тако и о свем нашем имању. Код њега нам је, као што видите било добро. Жена му је била право безцен-благо, а није нас разликовала од своје деце, којих је било четворо. Син медецинар и три ћери од којих је најмлађа била мојих година. Кад сам ја с мојим братом дошла њима, биле су му само ћери код куће а син се учио у Б Мало по мало, па сам се ја на ту породицу тако навикла, да ми се чинило као да сам код њих одрасла Осим свију девојака, са којима смо се ми дружиле највећма сам волела Елу. Ма да сам била од ње преко две године млађа, опет смо се ванредно слагале. Ела је била ћи неког по све сиромашног званичника, који је седео преко пута од нас, а имала је брата, који се дружио са Хенриком, сином мога старатеља “

Једно јутро, пала ми је Маргарита — најмлађа кћи мога старатеља око врата кличући од радости: Сутра долази Хенрик, тата је овог тренутка добио брзојав. — „Наравно да се у кући дигло и велико и мало да давно невиђена госта што боље задовољи. Ми девојке водиле смо бригу о томе, да му се соба што боље удеси, а домаћица је ретко и излазила из кухиње.“

„Дође и сутрашњи дан, а шњим и наш гост. Од тога дана када је он дошао, било је у нашем кругу још млого веселије. Није било вечера, да нисмо имали друштва. Певало се, свирало, па по кад-кад и играло — једном речи веселило се на сву меру.“

„Ја сам онда била врло весела, готово рећи несташне природе, а Хенрик је увек био уз мене, кад год је требало шале и лакрдије.“

„Госпођа Н. коју сам ја звала тетком, била је такођер весела жена, и уживала је у томе, што се ми веселимо Разуме се да Ела никад није изостала из нашег друштва. Ма да се по темпераменту од свију нас разликовала, опет зато није кварила наше расположење; није до душе пристајала с нама у лакрдију, али је волела кад смо ми лакрдисали.“

„У тако веселом проваћању прође година дана, а мени се чинило као да је то био тек само леп сан. Осећала сам се тако добро, да сам се у један мах почела плашити шта ћу онда, ако ме моји рођаци не буду више хтели оставити код г. Н. и позову ме њима. Та мисао узнемиривала ме је све већма, тако, да сам се један дан исповедила тетки Н. и рекла јој, да би за мене био прави самртни удар, кад бих се морала са њима растати.“

„Тог истог дана позове ме мој старатељ себи. Био је то ванредно добар и њежан човек, и ја кад сам чула да ме је позвао, чим сам ушла у собу, пала сам му око врата, и називала сам га најнежнијим именима.“

„Тако“ рекох најпосле, видећи да се моја мила жртва, крај мојих њежних израза готово уморила „са уводом смо готови, а сад да чујем шта треба. Можда је већ издала новчаница, па треба начинити другу, или су се подерали нарамњаци па их треба зановити, ил да вам можда не треба још која залога, казивала сам брзо једно за другим, и не чекајући одговора од њега.“

„У овај мах ниси погодила,“ рече он са свим озбиљно, тако да ми је то некако чудно изгледало, „звао сам те да се с тобом мало озбиљно поразговарам.“

„Озбиљно,“ рекох ја шалећи се даље, „то онда и ја треба да сам озбиљна. Но, је л’ добро овако?“ Додам пошто сам се уозбиљила, у колико је то било могуће петнајстогодишњој несташној девојчици.

„Ти си још увек тако детињаста,“ примети он корећи ме благо, „а ја сам мислио да се с тобом већ може разговарати као са великом девојком.“

„Па зар ја нисам доста велика.“ Рекох и у тренутку сам била пред огледалом.

„Погледајте ујаче,“ понављала сам вртећи се раширеним рукама пред огледалом, „зар ја нисам доста велика?“

„Знаш шта,“ рече мој старатељ, који пред-а-мном није хтео да призна, да га напушта стрпљење, јадан добри старац, „оставимо наш разговор за сутра, можда ћеш сутра бити озбиљније воље.“

„Не, не ујаче, ја ћу увек хтети да будем озбиљна, кад год ви зажелите.“ И док сам то говорила, већ сам клечала пред њим и љубила му колена, — колена која су ме у детињству небројено пута њихала.

„Устани дете моје, па слушај шта ћу да ти кажем.“ Ја учиним као што ми је рекао.

„Данас си рекла мојој жени, да се плашиш да те рођаци од нас не отргну. Је-л’ тако?“

„Да ујаче. Та мисао мучи ме већ неколико дана, и — ја сам уверена да бих умрла, кад бих вас морала оставити.“

„Дете моје не умире се тако лако, као што се теби чини. Ал пређимо на ствар. Упамти једаред за свагда, да не треба да се плашиш твојих рођака, јер је опоруком твога оца закључено, да ти и твој брат останете увек под

мојим надзором т. ј. твој брат, док не буде пунолетан, а ти — ти док се не удаш. А то се може десити и за два три месеца.“

„Ја да се удам. Рекох и почнем се на глас смејати. Ја да се удам. Боже мој ујаче, како само можете при тој мисли бити тако озбиљни. Ја да се удам. Не, то је доиста да човек пукне од смеја.“ Понављала сам ја, а непрестане се смејем.

„Па зар ти на то никад ниси помишљала?“ Питао ме је он, а мени се учини да ме његове благе очи још никад нису тако зачуђено гледале, па пошто се у тај мах поче по мојој глави вртити силесија мисли, не могох му ништа одговорити.

„Реци ми јесил’ ил ниси?“

„Нисам.“

„Видиш,“ настави он а ја видим да ме он непрестано озбиљно гледа, „време би било да почнеш о том озбиљно мислити, ниси ли мало час рекла и сама, да си већ одрасла девојка.“

„Па да. Ал ја сам мислила, да сам већ доста одрасла, а да се могу озбиљно поразговарати, ал да се већ могу удати — не, то ми никад није пало на ум, шта више то ми је смешно, врло смешно.“ — И ја сам се поново смејала.

„Знаш ли ти колико ти је година?“

„Знам. Прошло ми је петнајст, а на длаку: петнајст година и три месеца.

„Па како ти онда може бити смешно, што те ја упућујем на то да мислиш о удаји?“

„Па мени се још увек чини, да се ви шалите, рекох ја несташно се осмејкујући, јер ето како би ви помишљали на то да се ја удам, ја, од петнајст година и три месеца, кад су Ема и Албертина млого старије од мене па се још нису удале.“ Додам ја, а није ми ни на крај памети, да ће то можда вређати његову родитељску сујету.

„Ти не можеш сравњивати себе са мојим ћерима,“ рече он готово тужно. „Оне су сиромашне девојке, а ти, ти си богата насљедница. Ил можда ти ни о томе никад ниси мислила?“

„Нисам, нисам никада.“ Рекох ја и у тај мах сам доиста била озбиљна. „Е, па кад смо се већ почели озбиљно разговарати, онда знај да имаш тридесет хиљада фор. мираза Остало је имање својина твога брата.“

„Тридесет хиљада форината поновим ја, па зар је то богат мираз?“

„Приличан, а да се њиме може задовољити девојче твоје спољашности.“

„Како ви то мислите?“ Рекох пошто сам своју главу пригла на његово раме. Он је узе својим обим рукама, погледа ми поверљиво у очи па рече: „Јел ти не знаш шта је то сујета?“

Место одговора задрмам главом, у знак да незнам, а из дубине душе своје осећала сам да сам у тај мах рекла истину. Он се пригне мом уху и шану: „Ти си лепа, а уз лепоту су тридесет хиљада фор. огроман мираз. Ал сад иди,“ рече по том нагло, као да се поплашио да ме можда неће тиме што је рекао научити, шта је сујета; а ја се нађох у чуду, па нисам имала кад ни да му што одговорим, већ као да сам се морала покорити његовој вољи похитам вратима, и у секунду сам била на пољу. Ал на мах сам застала. Замислим се па завирив још једном у собу кроз одшкринута врата рекох: „Ујаче, треба ли да мислим о удаји, јел то баш ваша жеља?“

Он се најпре осмехну, можда на моју наивност, — ал ја онда о томе нисам водила рачуна — па онда сасвим озбиљно рече: „Јесте.“

„Ја сам се тиме задовољила па одох да потражим своје друштво.“

„И нашла сам их све скупа у салону где се свира.“

„Где си била толико?“ Упита ме Хенрик, — ми смо живили као брат и сестра, „од кад те чекам, ходи да пробамо певати ову нову песму. Госпођица Ела, рече прешав гласовиру за којим је иста седила, хоћете ли нас пратити?“

„Разуме се.“ Био је њен одговор.

„Е, онда је ствар свршена. На посао дакле.“ Рече, и понуди ми руку да ме приведе гласовиру.

„Жао ми је“ рекох му озбиљно, ал данас нисам расположена за певање.

„Брзо“ повика он окренув се друштву „нека се прибележи: овог и овог дана, била је Изабела први пут нерасположена.“ И поче се грохотом смејати.

Ал кад виде, да се моје расположење не мења, приђе ми ближе, завири ми несташно у очи, па рече: „А које ли су ти се лађе подавиле?“

„Мани ме рекох му, није ми до шале, сад имам и друга посла.“

„Гле гле, та бога ми и ти умеш да будеш озбиљна. Ал веруј не стоји ти лепо. Па реци нам какав је тај други посао?“

„То ћу само Ели рећи.“ Био је мој одсудан одговор. „А други нека ме и не питају.“

„Молим“ рече Хенрик шалећи се даље, „нек се уз оно прибележи још и ово: Тог истог дана почела се Изабела бавити неким тајнама.“ Па пошто је ишчекивао док су се неки на ово одсмејали, а неки опет по где што приметили, поче ме даље задиркивати.

„Реци ми молим те, зашто би ти да баш само госпођици Ели о томе говориш, та ево ти моје кавалерске речи; од мене не би нико могао ништа дознати, јер као што видиш, моја оба лакта су читава.“ Рече, и поче се поново смејати.

„Ал сад нека је доста“ одговорим му мало срдито, па како је Ела устала од гласовира, а на њено место села Албертина и почела свирати неку, громопуцателну полку уз коју су неки почели играти, узмем ја Елу под руку, одведем је у један кут, седнем са њоме на један мали диван, и ту смо се вазда разговарале.

„Па де да чујем какав је то важан посао, о коме ти водиш толику бригу,“ рече она између осталога.

„Е чуј, ал да никоме ниси рекла ни речице.“

„Но?“

„Ја морам да мислим о томе како је већ време, да се ја удам. Ујак хоће тако.“ Ела прсну у смеј.

„Ти си право дете.“ Рече ми најзад.

„Е је-л' да је то смешно, рекох јој јер нисам разумела њен смеј, и сама сам се исто тако смејала, кад ми је ујак први пут то споменуо. Ал он вели, да сам ја већ одрасла девојка, и да ми већ ваља мислити о удаји.“

„Зар ти је тај савет дао сам г. Н.?“ Запита она зачуђено.

„Он, он, па шта ме тако гледаш? Тек нећеш мислити, да се то мени тек само онако прохтело. Да је на моју вољу, ја се још не би удала. О томе можеш бити уверена.“

„Па ко те гони да се удајеш?“

„О боже, не рекох ли ти. Ујак.

„А има ли он већ и младожењу за тебе?“

„Гле, збиља, то сам заборавила да га питам. Ал не мој се смејати, рекох јој, а није ми ни на крај памети, да се она смеје мени, тиме ми нећеш ништа користити. Смејала сам се и ја у први мах, ал веруј да ми сад то изгледа и сувише озбиљно. Јели, наставим улагујући се око ње, ти ћеш ми помоћи да нађем младожењу?“

„Од свег срца. Рече она, па и том приликом једва се уздржа од смеја. Ал сад, кад знаш да ћу ти бити на помоћи, мани се бриге, буди опет она стара Изабела, па хајде да певаш.“

Петнајстогодишњој девојчици врло је лако разагнати са чела облаке. У веселом друштву сам ја већ за неколико тренутака заборавила на своју бригу, и да ме Хенрик по кад-и-кад није у шали задиркивао, тешко да би ми тога вечера и пали на ум озбиљни тренутци, које сам мало час преживила.

* * *

Госпођа Изабела извади из џепа мараму, пређе њоме дваред три преко чела, па онда настави: „И опет вели, прође година дана. За то време било се у нашој кући по нешто изменило. Тако је н. пр. Хенрик положио испит, и почео као лечник практиковати у нашем месту.

Сад је у нашој кући бивало још веселије, јер готово није било дана, кад Хенрик не би довео собом по два три друга на ручак ил вечеру. Били су то све врло ваљани људи из најбољих кућа.

Када смо опет једног вечера били у друштву запитаће ме Ела: „Како ти се допада Александар В?“

„Као сваки други ваљан младић.“

„Знаш ли да сам нешто мислила о њему?“

„На пример?“

„Да ти га препоручим за младожењу.“

„Ти си заборавила, рекох јој смешећи се, да се навршила година дана од оног нашег разговора. Не смећи с ума да сам ја сад годину дана старија, као ни то, да сам ја за ову годину дана прилично научила, како се озбиљно мисли.“

„Па ја се сад не шалим Ја те најозбиљније питам да ли се теби Александар В. допада?“

„Не допада ми се толико, да би се могла за њега удати.“

„А да се теби можда не допада ко други?“ Запита она, а ја не могу ништа да одговорим, већ само осећам како ми крв јурну слепим очима.

„Знаш ли ти да ћутати значи то исто, што и признати?“

„Не могу ти сада још ништа рећи, одговорим јој збуњено. Ни сама нисам на чисто. Ал деси ли се што, ти ћеш бити прва која ће о томе дознати.“

„А дакле збиља има нешто у ствари.“

„Немој ме сада ништа више питати.“ Молила сам ја.

„Само ми још ово реци: Дал' је тај овде у друштву?“

„Јесте.“ Рекох ја па готово сам се сама зачудила, што сам тако нагло побегла од ње.

Изашла сам из собе, прошла сам кроз ходник, стрчала сам низ степене, па сам ишла све даље, и зауставила сам се тек онда, кад сам опазила да ме је гвоздена баштенска ограда спречила у дањем ходу. Ухватила сам се за њу обим рукама. Гвоздене шипке на њој годиле су ми — на њима сам хладила своје зажарене образе.

Није ми у тај мах пало на ум да није у реду, што сама стојим у ноћи — ја сам заборавила где сам.

Не знам колико сам ту стојала, кад уједаред осетим да ми је неко заклопио очи. У неописаном страху цикнем из свег гласа. Ал руке што ми држаху очи не одпуштају се, а ја чујем где неко шапће: „Погодите ко је?“

„Тешко и јесте погодити, рекох ја и упела сам се да се што зловољнија покажем. Пуштај ме Хенриче, није лепо што си ме тако поплашио.“

„А зашто би баш морао бити само Хенрик?“ Чујем ја где неко рече, а осетим да сам ослобођена. Осврнем се, пред-а-мном је стојао Макс Р.

Не знам шта ме је већма збунило и изненадило, што сам место Хенрика видила њега, ил што сам тек сад знала где сам.

„Извините“ муцала сам, „ја сам доиста мислила да је Хенрик.“

„Најбрже сте се сетили њега.“

„Па да, јер — јер он је за таке лакрдије увек готов.“

„Ја доиста треба да се извиним, што сам се и ја усудио лакрдисати, ал да сам знао да ћете се тако поплашити, не би то учинио. У осталом готов сам да примим казну“

„О томе ћемо се тек горе разговарати, попретим му ја прстом, казна вас неће мимоићи. Ал хајдмо горе бојим се тражиће нас наши.“

„Зар вам се овде не допада?“

„Како не, где како је лепа месечина.“ Рекох, а осећам како сам поцрвенила, јер ми се учинило да је и он опазио, е сам ја тек у тај мах видила да је над нама месец.

„Ал реците ми, додам нагло неби ли како год прекрила своју забуну, од куд ме ви нађосте?“

„Смотрио сам вас како нагло изађосте из собе, па сам похитао за вама, јер — јер ми се учинило да вам можда треба чаша воде, па сам хтео да вам будем на услузи.“ Рече он доста збуњено па ућута, а како и ја у тај мах нисам била говорљива, стојали смо обоје неко време као неми. Па готово сам се тргла, кад је изнад нас зашуштало лишће на дрвећу, што се било прегло преко ограде.

„Ја нећу више овде да останем, молим вас одведите ме горе.“

Он ми понуди своју руку, и ми смо ишли једно уз друго све до салона, у коме смо оставили друштво, а нисмо проговорили ни речи.

Чим сам ступила у салон, паде ми поглед на Елу, која је седила баш некако према вратима.

Кад нас је угледала где заједно уђосмо, осмехну се на мене некако враголасто, и попрети ми прстом. У тај мах зовну неко Макса, а ја остав сама упутим се Ели.

„Шта значи то твоје смешење?“ Ословим је.

„Шта значи то, што си ти у један мах нестала, па се сада враћаш с' Максом?“

„То значи да смо се заједно нашли; па кад је тако, тек ваљда нећу од њега бегати.‘

„То нисам ни ја мислила, шта више ја бих се радовала, кад би ти могла признати да ти је његово друштво пријатно.‘

„Како ти то мислиш?“

„Оћеш ли да будем сасвим искрена?“

„Онако као увек.“

„Ал онда мораш пристати да наставимо наш разговор, који си ти мало пре прекинула.“

„Добро.“

„Чуј дакле: кад сам те питала како ти се допада Александар В. нисам питала тек само онако да се нешто каже. То је имало нека значаја.“

„Значаја, а каква?“

„Ходи“ рече она, узе ме под руку и одведе ме мало на страну, „гледај да дођеш сутра на неколико тренутака мени; ал ако је могуће сасвим сама. Па онда ћемо се разговарати. А сад треба да забављамо друштво. Јер тек нећеш хтети да се коме замеримо.“

Када су се тог вечера наши гости разилазили, застала је Ела некако на послетку, а ја јој шанух на ухо:

„Доћи ћу зацело.“

(Наставиће се.)

ЈЕСЕНСКА ПЕСМА.

(слободно по платену.)

Трпи се, стрпи, пупољче мили,
У пустом гају мирно ми спај!
Славуја нема, да т' песме вије,
Свуда је тихо, свуда је вај.

А када дође пролеће бајно,
И славуј друга потражи свог:
И ти ћеш онда, пупољче мили.
Китити груди сунашца мог!

У Бечу 1885.

Павле Р.

НА ПРАГУ ЖИВОТА.

НАПИСАО А. МИХАЈЛОВ.

ПРОЛОГ РОМАНУ.

(Наставак.)

Сад му је дошло, да за свагда напусти дом тијех људи. Најприје, него што од њих оде, морао их је виђети, морао им је ствар протумачити. И једна помисао о том бацала је младића у страх. Напријед је знао, да ће га ружити, газити у блато, а он мора муком да слуша. Од нећег времена нарочито га је мучио тај одношај према ујаку: ујак га је могао до миле воље ружити — њему се ни једна ријеч у одговор на грдњу није смјела отети, да себе оправда. Шта, је-ли то шљедство затуцаности? шљедство страха? шљедство незнатног самољубља? Не, није он био ни толико затуцан, ни толико уплашен, ни толико мало самољубив, себирад, да би ма икоме дозволио, да се на-њ продире; али пред ујаком му се грло стискивало и само га је кад-и-кад спопадала воља, да ухвати ујака за гушу и да га избије као псето. Ну грдити се с њим — нити му је достизало снаге, нити воље. Тек што је кутњи праг прекорачио, већ је младић знао, да је читава та комендија ујаку позната. Врата му је отворила стара, вазда надурена служавка и рекне:

— Шта, по шепи су голупчића ћанули! Сад кусај, како си дробио!

Прошавши кроз кухињу, сретне ујну, а и она му мимогред рече:

— Не треба ништа да кажеш, одликовао си се!

За тијем, напријед у тамној собици, брже-боље га заустави Маша и уплашено му пришапне:

— Мишо, брацо, отац све зна, све!

Без сумње Матија Григоријевић је све знао. Он се врнуо с дужности ради тога раније, него обично. Искључење мишино из ђимнасије саопшти Профосов својој жени, на њену велику забуну, и није се баш јако једио и прије је изгледало, да га је обузео некакав злуради осјећај, него негодовање.

— Малиша је неваљалац; али не лежи ту зец! Све је то масло вознесенсково, говорио је Матија Григоријевић. — Већ одавно има зуб на нас. Живимо боље од њега, као директора! Не ћемо се пјешке тетурати по блату! А ма, ваља му запржити, ма чим било. Па причекајте још, голупчићи! Ја ћу вам утрти нос већ! Идем к самом владици. Он ће вам већ наћи путе, да ће вам главу насапунити! Још ћете ви доћи се молити, да би малишу опет примили у ђимнасију, или да би му дозвољели, да полаже испите. Није се лахко шалити с Матијом Григоријевићем.

Долазио је у смутњу, трљо руке, и задовољно презадовољно је говорио о свом значају. Готово га је веселила несрећа, која је снашла малишу. Давала је Профосову прилике, да још једном покаже свој уплив, свој значај.

Ну и Мишка ће имати махне, и он ће бити што крив, — то је као свето! Тог објешењака ћу својим рукама избатинати, нек зна! сврши он свој говор.

Тог часа ступи пред-а-њ Миша. Ујак се окрене лицем к њему и подругљиво га погледа.

— А, вратили сте се из ђимнасије! Свршили науке! рече. — Ну, кажевајте, какву сте сведоџбу добили! Сад, ајде-де, управо ћете добити министарско мјесто или у канцлерима? Ништа не ћете рећи, уздигли сте се над читавијем градом. Ну, што ћутите? Повиједајте!

Младић сажме раменима.

— Шта да повиједам? проговори.

— Бено, бенаста! Шта да повиједаш! продере се ујак. — За иста њешта мора бити повиједати, кад је реп упрљан. Довео си се дотле, да су те ишћерали, осрамотио си се. Па што ти! Мене си ти осрамотио, мене! Осрамотио, а себи и још горе. Магарче!

Матија Григоријевић у гњевној узбуђености пође плахо у ситнијем корацима по соби.

— Ја сам човјек пун, подбуо. У мене је кратко грло. Са мном се могло сударити, говорио је он, а јако се задихао. Судар и од кога? Од балавчета,

и од гринтавог штенета, које сам презрио. У мене је жена, дјеца.

Опет стане пред нећаком.

— А што ћеш тако учинити од себе? Ништавило, ништавило и више ништа. Ни за тобом, ни пред тобом ништа нема. Придавићу те ногом и тебе нема! Било, па није! А овамо охолост, фантасија! Пфуј, и од тебе ће што бити!

Опет пође по соби, тражећи изражаја, и распламћујући се сам својом грдњом.

— Ти мислиш, да су ти отац и мати, ма шта, сачували? Држи шпагове, да ти се не просипље! Сви сте ви убоги. У њих је и без тебе уста доста, сви ишту да једу. А од куда? Свијет и њих храни, кметски (мужички) хљебију.

Нећак је упорно и даље ћутао и то је ујака још већма извађало из стрпљења. Ујак се продере:

— Та што мучиш? Хоћеш да се мучањем провучеш, хоћеш да оћутиш?

— Шта да говорим? као кроз сан одговори нећак.

Ујак на једном стане у бијесу пред њим.

— А, ти не знаш, што имаш да говориш? Не знаш? Тебе грде, а ти не знаш, шта да говориш! Чудно, за иста чудно! Е, ево ја ћу ти нешто рећи. Имао си ујака, имао си доброчинитеља и више га нема. Чујеш? Говори, чујеш-ли?

Он потресе нећака за плећи. Нећак се стресе и тихо одговори:

— Чујем!

— Е, чујеш, прекрасно! И утуби то, утуби! Да те не буде у мојој кући. Још данас! Још овог часа! И никада, никада... А ако те ма када видим...

Профосов стисне пијесницу. Нећак се, и незнајући, како, отргне од ујака. Лице му је горело, на челу нагрезла жила, очи му се налиле крви.

— Умираћеш од глади — коре хљеба не ћеш добити, дерао се Матија Григоријевић.

Али нећак више није слушао. Окренуо се, пошао к вратима. Изгледало је, да се ујак томе није надао.

— Куд си наумио? продере се он.

Нећак, не одговарајући ништа, зграби кваку од врата.

— Ни с мјеста, ђубре једно! опет се ујак продере. — Јасно је, да ти се карање не ће објесити о врат. Весео си, што су те толико обрукали и ишћерали. Није тако, чекај мало, не ћеш се тек на лијо са мном растати! Својим ћу те рукама прије истући.

Остраг зграби нећака за огрлицу. Он се брзо тргне, и, с те још каквијем противљењем, мрдне главом и истргне врат из руку ујаковијех, и готово с пјеном у устима, сав сасма обузет пурпурнијем пламеном, у изненадном бјеснилу повикне ујаку:

— Ма ако ме само и прстом додирнеш... Изломићу те... Бијесно псето... баш, псето!

Зуби су му шкрипали, душа му је стала. Тешко дишући и одухивајући се, изађе из собе. Ујак је стајао запањен, баш као да га је гром поразио, избечио очи и зинуо.

— Ти би требао да молиш за опроштење, да пред-а-њ ниџе паднеш, чу се шапат ујнин на ухо мишино.

Он се стресе, отргне се од ње и погледи јој у лице некијем неизвјесним, неразумљивијем погледом. Оног бјеснила за часак неста, оста једино узрујаност, и јако је дихао. Махне руком по мокром челу. На једаред му сад би јасно, да би баш он могао све поправити, загладити, кад би само молио за опроштење, падао ниџе пред ујака и сузама му руке облијевао. Срце му се јако стезало. Било му је то бљутаво, гадно, мрско. Махне руком и тихо проговори:

— Не... та за што... не треба!

У испрекиданијем ријечима одјекивало је потпуно очајање, чула се мучна чама. Осјећао је, да му снаге нестаје, да му глава малаксава. Прође у своју собу и сједне код прозора. Вијело се, да му мозак у тај мах није био кадар ни о чем консеквентно да мисли, ништа да пресуђује. По њем се просто витлале које-какве испрекидане фразе, накажени ликови, искидане слике, без икакве видљиве везе. „Молити за опроштај! Нице падати! Вјечно пузити, пузити и пузити! Јемачно друкчије и не може бити, јемачно и нема другог исхода... Не, одбити се, бјежати што прије!... Та ето и Моћу су онда изагнали у хладну, мразовиту ноћ. Она није падала нице, није молила за опроштај, није пузила. А гдје је она сад? Је-ли погинула, или се спасла? И да они кога не погубе!... Да, доста те је овдје, даље одавдје!... И ништа, а ма баш ништа свијетлог није овдје било. Само Моћа, па Мања... Јадна Мања, погубиће и њу, не ће јој да признаду воље, нестаће је, увехнуће. Само ми је ње жао оставити; а иначе једва чекам... Мора се ићи." Махинално подигне се с мјеста, приђе к малом комоду и стане разгледати своју прћију, хаљине и књиге. Погледавши на књиге, на лицу му се развуче грк осмијех. Расклопи једну. Бјеше то „Историја цивилизације у Енглеској" од Бокла. „То сам челебијом хотио бити, кад сам нове књиге набављао," сијевне му кроз главу. — „А можда ми је то и нужно?" Замисли се, а у глави му се врћело сад питање: „А што ми је то нужно?" У собу уђе Маша. Он се стресе, и дође к себи од пусте замишљености.

— Шта радиш? запита она.

— Скупљам своје ствари... треба ићи, одговори јој.

— Како? Ти одлазиш? Са свијем?

Она се убезекну. Једино је биће био он у кући, које је било саучесник њезинијех фантасија, које је саслушавало њено јадање.

— Да, крећем се *пјешке* на пут к својима, одговори јој. — Ево сам накуповао за пошљедње паре књига... хтио сам се цивилизовати... Али, сада се мора и пјешице ићи...

Клечао је пред комодом. Она се спусти поред њега на патос.

— Брате слатки мој, зар не можеш остати, зар се не можеш помирити?... Ја ћу оца молити сузама... ти...

Он је брзо прекине.

— Доста, Маша, доста бјеше мољења, доста суза, доста помињања! И тако нијесмо људи, већ смо какве неразумне животиње, псетанцад, робови!... Не моли за ме... та још ћеш доста имати да се молиш за се и да му пузиш...

Мило погледа на њу, а у очима његовијем се указаше сузе.

— Јадна моја деклице, како ми те је жао, како ми те је жао!

Она притисне својом главом уз његове груди. Он окрене њезино лице к себи и дуго је гледао у-њ — посматрао га је.

— Хоћемо-ли се опет куд гођ виђети? И гдје? И шта ће онда од нас бити? проговори он.

— Пиши ми, рече она.

Он махне руком.

— Еј, Мања, можда ни за крух не ће бити новаца... гдје ту да о преписци још мислим!

За тијем брзо устане, утре с трепавица сузе и плахо проговори.

— Ну, доста је: Вријеме дође, ваља путовати. Ја ћу узети хаљине, књиге узми ти себи. Тешко их је вући. А и што ће ми оне сада? Сада више није тријебе мислити о образовању, него о круху.

Први пут у његовом животу појавила се суровост, оштрина у изражају његовог женског лица, у звуцима његовог меког гласа.

— Ну, опрости! обрати се к дјевојци. — Учи се најбоље, учи се свему, чему гођ можеш; мусици, језицима, швењу, кухању. Све ће добро доћи, све! Ко зна; можда ће и тебе кад гођ изгањати... а ако не то, оно, може бити, ићи ћеш сама...

У глави његовој сијевну успомена на Моћу. Сад је он већ одавна знао, за што је њу Профософ изгнао, за што није остала ма да је требала рећи само једну ријеч. Узме Машу за руке, погледа јој у лице и љупко јој рекне:

— Ти си ето ни ђевојчица, ни дијете, ти не знаш, да има случајева, да је ђевојци боље побјећи, него пристати уз то, против чега јој срце устаје. И тешко оној, која не побјегне!...

Маша, у гроздниjем сузама, дуго га није пуштала из свог загрљаја.

На пошљетку је пољуби пошљедњи пут и пође...

Прамаљетни дан бјеше већ на умору, када је младић изишао из ујакове куће, прошао кроз неколико улица, изишао иза града и пошао — куда га очи воде. Испред њега се дала недосежна ширина и простране пољане, њиве, каљуге, а на читавом томе пространству не бјеше нигдје живе душе, баш као да је све у на около изумрло. Зрак бјеше мутан, без боје; не бјеше свјетило, не бјеше тама; бијело-суро, блиједо сумрачје опхватило све. Повијетарац је ћарлијао и влажно и хладно. Младић је знао, да је слободан, да је сад сам себи атаман, ну та га је слобода у страх бацала, тешко је могао сносити.

II.

Било је порано у јутру. На пољу бјеше свеже прамалеће, а сјеверњак је ћарлијао. По присојима, брјежуљцима почела се зеленети још жухка, али сјајна трава. По џбуну и по голијем гранама кржљаве шумице већ су тичице тамо-амо лијетале и цвркутале. По меком сеоском путу, произваљиваном колима, ишао је у јако згужваном одијелу Михајило Богодатски, на леђима је носио завежљај. Испрљан, упрскан блатом, шуњао се малаксалијем ходом, упутивши се к своjем родном мјесту Гореловом, гдје је био слијепљен очин кућерак чак на крају, из-а два реда јаднијех, чађавијех и посрнулијех кућа, недалеко од сеоске дрвене цркве са мавенијем купејима. Што је младић био ближе циљу свога пута, тијем је лакше ишао, као да је желио да одгоди неизбјежни часак виђења са својом обитељи. На души му се све већа и већа туга спуштала. Та неизбјежна чама притисла је све његове помисли, све његове осјећаје. Ни слике у његовом родном мјесту не могоше расути тога расположења. Оне су још и јачале то расположење. Све у на около бјеше сијетно — невесело. Мјестимице се дале брежуљкасте каљушчице с приземном ситногорицом; ниске јелице и јасике једва су провиривале из ситног џбуња жухкијем, житкијем врхунцима А тамо опет дала се поља с жухком, тек изниклом травицом, и њиве са земљом налик на прах или на ситну прашину по путу. По провалинама се виђели слојеви зелене иловаче, а чак на дну у њима, у засјенитој страни, било је још гру-

дава снијега. Пут се вијугао к селу, по њему бјеше пуно риботина и рупетина, пунијех ријетког блата; кроз те рупетине и риботине ишле су реско означене бразде од кола; мјестимице, да се спасеш од дубоког блата, по путу је побацано суха грања и палисака, што је представљало какав мостић. Све је ту умарало око опалом вегетацијом, једноличношћу. Недалеко од села пасло је на ледини крдо мршавијех, ситнијех кравица. Мало даље дизале се сеоске куће. Појате, кубуре, стаје, куће — све је то било црно, зачађело у вријеме пожара; мали прозорчићи на кућама овдје-ондје били су зачачкани крпицама, улијепљени хартијом потавњели сламни кровови уздизали се над зградама, као тешки шешири а поњегде није било ни сламе и једино се црњели рогови, као полу угнута ребра у костура. Њеколико кућа било је сасма расутијех и посрнулијех. Све је то чинило на-њ неутјешан утисак и, озарено све до ситнице јутарњим сунцем, још је већма упадало у очи. При јаркој сунчаној свјетлости су те слике производиле тежак утисак окосне, голе истине, која није дозвољавала никаквијех илузија, никаквијех самообмана. Пред том грубом истином младићу је сад тако било несносно, као да јој је први пут сада погледао у лице, као да је прије није примјећавао, не разумијевао је. Тај га се осјећај није хтио сада оканути. У његовом уму врњела се само једна мисао: да је око њега свуда глад и зима, јогунаста борба са судбом и неизбјежна сиротиња, а он иде амо, не носећи са собом ништа, осим својих сувишнијех уста, да једе хљеб у — гладнијех... Цебрак син ишао је, да оглође цебрачку обитељ.

— Мишо! И сви свети! Од куд тебе овдје? Побјегао си из училишта?

Ти усклици некијем стењањем се отискоше из груди његове матере, тек што је преступио праг очинског дома. Устезати се није могао, одгађати није могло бити, морао је све на мах испричати. У глави му као муња сијнуше мисли, зашто је дошао кући, за што није остао у граду, за што није написао на пријед оцу писма? Ну то је било само за часак и он од једном громко одговори:

— Искључили су нас!

„Нас“ рекао је, а не „мене“, сигурно инстиктивно, нашавши у свом уму тај њешто блажи израз. Мати пљесну рукама и повикну:

— Без ножа си нас поклао! Скинуо главу с рамена! Смртњаче!

Испустивши из руке ватраљ, падне, изнемогла, на клупу у кухињи. На њен узвик изишло је троје дјеце у дугијем кошуљицама, а бјеху распасана. Све троје се прислонили уз стијену, турили прсте у уста, те гледали испод очију с стидљивошћу сеоске дјеце на непознатог им човјека и на „нану,“ која се зло продерала.

— За што изагнали? За што изагнали, питам те, упропастиоче наш! настави мати, а јако је викала.

(Свршиће се.)

СЛИКЕ ИЗ НОВИЈЕ ИТАЛИЈАНСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ.

V.

Ево нас на пољу романа. Прије но докажем уреднику „Стражилова,“ да је потпуно право имао, кад је ту скоро опомињао г. Бранка Мушицког, како је и у другијех народа, осим француског, приповједачка књижевност ваљанијех дјела произвела; прије него дакле пређем на поједине ауктора романа, ред ми је коју казати о развитку италијанског романа у опће.

Изашавши, у почетку овога вијека, италијански романтицизам побједоносан из своје борбе са класицизмом, раствори он широм врата литерарне републике новој врсти књижевности, на име роману; који, јадикујућ дотле над отаџбином и бунцајућ о самоубојству у Фосколову „Ортису,“ заузе сада мјесто које му нико не порицаше, донијевши собом с једне стране католички морал, а с друге љубав за повјесничка истраживања: плод новијех тежња бјеху Манзонијеви „Вјереници.“ Али равнотежна ћуд Манзонијева, ако и нагињаше романтицизму што се спољашњег облика тиче, у сликању карактера, у логици причања, у сликарској очевидности обима, у танкој проницавости психолошке анализе бијаше скроз и скроз реалистична. К томе принесе он ријетку мотрилачку способност и богату жицу оригиналног хуморизма. На против, Манзонијеви ученици не принесоше ни камичка учитељевој згради; а изостадоше чак за њим што се вјештине тиче; и тако роман Азељов, Гросијев и Карканов би заиста моралан и хисторичан. ама никако реалистичан. Што се тиче Гвераџија, његови су романи пуни жарког родољубја и одлични са љепоте језика и сјајна стила, али су одвећ декламаторни и ради њине субјективности не одговарају својој задаћи.

Након првог устројства младе краљевине,

године 1860., кад се оно народна свијест поче будити из дријемежа, завладају и у књижевности нове тенденције. Манзони сада изгледаше као натражњак ономе народу, који хоћаше да истргне Рим из црквенијех чампрага; с друге стране, у моралној пријестолници Италије, како тада Милан називаху, бијаше још жива успомена француских ослободитеља; тако да млади писци, да угоде својим компијама а нажао учине Папи, поведоше се за француским романтицизмом, који у тежњама бијаше сасвијем противан италијанском, калупећем се дотле по романтицизму њемачком. Французи бијаху тада на врхунцу своје политичке моћи, не само, него дрмаху и жезлом европејског укуса. Што год дакле у Италији знађаше перо у руци држати, узе да слијепо опонаша француску моду. Начело „умјетност умјетности ради" би дотјерано до крајности. Сав производ тадашње миланешке школе не бјеше друго но ропска имитација Виктор Хига, Готје-а, Бодлера и Де Мисета. Старој оригиналности народне литературе нестаде сасвијем трага. У томе обиму издаде Иван Верга своју „Еву", роман који га је на глас изнио међу читалачком публиком.

Вергина Ева спада у коло оних елегантних, страствених и бесавјесно окрутних створења, коју је у књижевности најприје удомаћио млађи Дима. Јунак овога романа, то је умјетник којега мори жеђа за славом и љубави, те који умире, на свршетку, од сичије, те помодне болести откад је госпођа са камелијама написана. Радња се развија у госпоцком обиму, у метежу елегантног живота, гдје се читаоцу непрестано предочују, кроза шуме екзотична биља, обасјане живом свјетлошћу злаћених дублијера, голе женске плећи и црни мушки фракови. Дјело ово не бијаше без мана, не бијаше још оно што се данас зове „роман психолошки," али, као слика вртложног живота умјетничког, допаде се у велике; особито са свога облика, који се одмицаше од дотадањег обичаја. За „Евом" дође „Причање о црноглави," сјетна историја једног сиромашног дјевојчета, коме црни манастирски зидови бијаху узаптили тијело, а љубав и празновјерје изморода вили душу. У овом другом дјелу, које канда бјеше задахнуто дубоком душевном боли, показиваше сачинитељ већ ону аналитичну моћ, којом се кашње одликовао. Овдје се Верга у погледу форме држи још свог првог начина, ког је доцније — не знам коликим успјехом — сасвијем забаталио, ударивши трагом Золина имперсоналног романа.

Након овијех романа издаде Верга низ сеоскијех новела, у стилу Ауербаха и Брет-Харта, с којијема, због живописне реалности којом сликаше сицилијански народ, заслужи име првог италијанског новелисте. У овијем приповијеткама природа и карактери саздани су таковом истинитошћу, таковом крјепкошћу, да им се морамо чисто дивити. Ауктор је нашао, тако рекућ, сам себе. Његове су мисли можда гдјегод малко смионе, неке истине посве сурово изложене, али поред свега тога фантазија се читаочева узбуђује а срце силно разиграва. Будући по својој нарави испитивач, не жали Верга боја а да нам своје утиске приопћи. Никаква га сатвар неплаши, ништа не може да га обузда; он ће вам једнако описати најпротивније страсти, од душевног уздаха до спрдања каква обијешењака. Дану послушајте у својој карактеристичној суровости овај призор између двојице заљубљеника на селу:

„Око подне сједоше да присмоче малко црна хљеба и који чесан лука. Тодор бијаше донио у тикви вина, добра вина самотока, те га непрестанце нуђаше Симани, а сиромашно дјевојче, ка оно ти ко није вичан пити, почимаше језиком шеврдати, а глава јој тешчати. Кад и када погледиваху једно на друго и удараху у смијех, не знајући ни сами за што.

— Еј, да смо нас двоје муж и жена, могли би сваки дан заједно ручати, рећи ће Тодор пунијем устима, а Симана обори очи на земљу, е је момак некуд чудновато гледаше. Наоколо владаше мртва подневна тишина, ни најмањи се листак не мицаше; хладовина бијаше ријетка, а у зраку све мирно, дочим лагано зујање мушица кроз љетну омарину дражаше их слатко у ушима. Наједаред струја свјежег ваздуха задрма врховима оближњих храстова.

— Љетина ће да буде добра и за богата и за сиромаха, настави Тодор, те, ако Бог да, о јематви, заштедићу коју пару... па кад би ме још ти вољела!... — и пружи дјевојци тикву.

— Не ћу, не ћу, бога ми, више ни капи; одврати она сва жарена у лицу.

— Шта ти је па си се тако зарумeнила? упита је момак смјешећи се.

— Не ћу да кажем.

— Знам ја: јер си двапут сркнула.

— Није с тога.

— Да није с мене?

Младица га лупи шаком по плећима и удари у манити смијех.

У даљини зарева неко магаре, чујући занаго мирис свјеже траве.“

Вергин роман „Ерос“ обухваћа, додуше, замашан опсег, али изостаје у вриједности многој његовој сеоској новели. Карактери нијесу, бо'зна, чак оригинални, а стафажа је посве обична. Главни му је јунак нека врст младог Вертера у одјећи Дон Хуана, који, пошто је обишао буну и буницу, прелазећи с једне љубави на другу, као пчела од цвијетка до цвијетка, завршује појађели живот устријеливши се пушчаним танетом на жениној љешини. Нема једног карактера, да ти се чврсто усади у главу, ал ипак, на измаку књиге, жалиш што се мораш с тим привлачним свијетом растати. Књига ова наличи онијема чаробнијем пороцима, који те често силније примамљују од многијех врлина. Верга проучава данашње болесно друштво, састављено од скептичара и људи, који су сити живота, друштво, коме оскуди слатка вјера у врлину, ал уједно и грдно величанство порока.

Верга ужасно мрзи глупу масу филистара, који за стрином жале, и гордо презире што год новотаријом не мирише. Он држи за уфано да романи не могу на друштво упливисати, а не признаје умјетности друге задаће до своје савршености.

Кад се у Италији зачуше прве трубе Золина натурализма, Верга постаде један од најжешћих поборника нове школе. Држећи се у свему умјетничких канона свога учитеља, написа он свој велики роман I Malavoglia, ког италијански золијанци прогласише ремек-дјелом. Но, публика остаде прилично равнодушна. Вергин експериментализам (овако Зола крсти свој списатељски процес) не нађе у Италији велика одзива: шта више, многи жаљаху што се писац бијаше оканио свог првог начина. Додуше, Верга бјеше упао у погрјешку свога учитеља, заборавивши да на свијету, поред гомиле злоћа и порока, цвјетају и врлине, а да људи нијесу ни сви добри ни сви опаки. За њега као да на свијету сада не имађаше ништа до опачине и срамоте. Чињаше ти се као да је себи изабрао за девизу ону изреку Макбетових вјештица: љепота је грдна, грдило је лијепо.

Верга је најпрви увео у Италији онај жанр књижевности, који у Француској започе са Флоберовом „Madame Bovary“ и постиже свој врхунац у Золином „Assommoir“-у. Али сада, кад је и у Француској експерименталном роману „вјечнаја памјат“ одзвонила, а Золина се звијезда примакла за̓ аду, сада је Верга канда устукнуо и опет се повратио у здраву атмосферу својијех новела. Његово скорашње дјело „Vita dei campi“ то најјасније доказује. У овом је низу приповједака италијански списатељ одао пошту класичној вјештини Дикенса и Тургењева, којијех се показао у свему достојан. То је ведра умјетност, штоно стоји између натуралистичних скрајности и старог романтицизма; умјетност која је у Италији нашла најсјајнијег израза у једној женскињи: мислим на госпођу Матилду Серао.

О овој ваљаној списатељици, која је данас у Италији оно што некад бијаше у Француској Ђорђе Санд, прозбориђу опширно у идућем писму.

Марко Цар.

ВАСПИТАВАЊЕ И ИЗОБРАЖАВАЊЕ НАШЕ ОМЛАДИНЕ.

(Наставак.)

Ето дакле: не научи ни једног језика честито; пита се, како ће то женскиње схватити, научити што темељно; хоће ли моћи исказати мисли својих једним језиком? Али то је јадно, што су наше Српкиње понајслабије у свом рођеном језику. (Молим, да ко год од пошт. читалаца или читалица не меша досетака амо!). Да не потрзам наших песника, мишљења из нашег круга и народа о рођеном језику, него да видимо, како туђин мисли о свом рођеном језику. Ево примера:

O Muttersprache, recht und schlicht,
Du alte fromme Red'!
Wenn nur ein Mann „mein Vater“ spricht,
So klingt mir's wie Gebet!
So herrlich klingt kein Harfenton
Singt keine Nachtigall
Und helle Tränen quillen schon
Hervor bei deinem Schall.
„O Muttersprache schön und weich
Wie hold, wie traulich klingst du mir!“

Klaus Groth.

Нашим женскињама је наш језик прост: није, веле, леп ни „нобл“ као н. пр. немачки! (Силовита разборитост у звучности и лепоти српског језика! А шта ће рећи те Српкиње, кад ово чују. Са поуздане стране сам дознао, да је први слависта данашњи више пута рекао, е је од јевропских језика најзвучнији језик италијански; за њим долази, што се тиче звучности, музике у језику, одмах српски језик. Али тај језик треба прво добро знати, па

онда рећи такав је и такав!) Али наше друштво само ствара такво мишљење. Но ту треба сад поништити такво мњење. А ко ће то учинити? То треба мушкарци да изврше. Јер ако се не растумачи, не расветли, не разувери постојаће и даље то настрано мњење. „The who do not feel the darkness will never look for the light“ (Buckle, Hist. of. Civ.) то значи: ко не осећа мрака, неће се никад обазрети да тражи светлости. Ево узрока, за што треба мушкарци да су најпре образовани и за што треба да се виђају што више у женском друштву, не само по кавaнама.

Кад све узмемо на око, што се рекло овде о језику, како се маћијски поступа с њиме и како га баш женске слабо знају, наглашавам женске, онда ми долази на ум оно Шекспирево из трагедије „Рикард II.“:

Олују ову чујемо где хуји,
Ал спаса супрот не тражимо ми;
. . . .
И око гледа суђен бродолом,
Опасност вија, јер трпимо сви:
А кобни узрок бродолому том...

Али доста о језику; и тако је више речено, него што спада амо.

Држимо се сад даље шетње по врту, што га треба са свим преустројити, па по том обрађивати.

Видили смо, да наша женска омладина излази из школе слабо спремна за прелазак у изображавање право а на том темељу. Али баш с тога излазећи из школе, а улазећи у живот, управо у најглавније доба социјалног изображавања, требало би наше женске добро да се разберу, како ће понајболе одговорити захтевима здравог друштвеног изображења: како ће наставити самообразовање своје; што ће читати; како ће у друштву употребити прилике; на што ће пазити што више; чему ће интензивнијом снагом и вољом жртвовати време.

Овде се помаља нова прилика. Наше млађе женске, швигарице мислим, слабо показују баш наклоности и воље, да се дружи једна с другом, да се састају зарад чега лепог, племенитог и корисног. Боже сачувај! Нема ти ту заједнице. Једна с другом не говори; једна другој завиди; има једну другарицу, па ту. Али питам лепу нашу женску омладину: зар јој је милије, да се једна од друге туђи; слађа ли јој је неслога и ћутање и завист и нерад од сестринског пријатељства, љубави, слоге, и вредног заједничког рада? Оканите се сујете! Јер то је узрок свему том, што се данас ради. Није ли то лепо, где су девојке у пријатељству, да се састану по прилици код једне другарице, те да проведу време узмимо у *читању којег песника* нашег, па да оне, што се више и боље умеју да нађу у том, протумаче лепа места и допуне слике сравњујући у истима са сличним местима другог песника; или изнети противности у замисли, у стварању и схватању. По том читајући *туђег песника* упоређивати умотворине му са умотворинама нашег песника? Другом приликом код друге да се проведе у свирци. *Свирка* је данас некако мало више продрла и код нас. Зар то не би била радоснија и краснија појава, да се те младе свирачице једна од друге и с другом поучи, једна другој помогне, него овако да не зна једна за другу!... Или би грђе било од празних говора женских, кад би се те младе лепојке разабрале што боље у разгранатој данас науци: *географији;*[1]) па се удубиле у занимљива и величанствена места из *повеснице светске* али и *српске?* Ову последњу на велики јад наш не знају ни наши мушкарци — или знају врло слабо. То стоји као два пут два четир. Боље знају повесницу немачку, маџарску и т. д. него српску.[2]) Зар би то служило за срамоту, кад би наше Српкиње понеговале вештину у *декламовању?* Ваља да нагласим, е би мушкарци требали још пре да пригрле ту страну. Како је данас порасла вештина у говорништву, слабо ћемо имати ми вајде отуд, кад нисмо вредни научити ни дужу песму на памет, па је лепо исказати по замисли јој основној. Није то доста, кад човек може говорити што више — боже сачувај! Та онда би скоро свака женска била по чувен беседник! Него се са свим друкчије започиње та вештина и усавршава се. Што сам навео о мушкарцима, не обара онога горе о женскињама. Треба и оне да се удубе у предмет, да га проуче и изнађу лепоте и што вреди за живот, а не да декламују међу собом само о туникама и — качкетима.... Да богме да женски радови заузимају одлично место при овим занимањима, што би се још боље усавршавала наша женска омладина дружењем тим.

Али не, место свега тога стоји пред нама нејасна слика добрих страна а јасније искаче на видик недружење, завист, оговарање, ненапредовање у образованости.

---

[1]) Место са слашћу да је учи наша омладина женска не зна да се макне у њој: ни најглавније ствари не зна кад год. Особито о словенским покрајинама и градовима мање знају него о шпањским селима!

[2]) Кад је оно прошле (1884.) године изашла балада „цар Владислав“ у подлиску „Заставину“, многи су рекли, да то није био цар него краљ. Други нису знали, шта је Преспа, Драч и т. д. Трећи су искали читав коментар о том историјском добу па и радњи у балади. — Многи није на чисто са Дубровником ни великом улогом, што је играо за време Немањића; ни са Млеткама; ни српском црквом; а ни са многим најбитнијим деловима повеснице наше: не уме да ти каже најглавније догађаје.... Многи не зна године нашег Косова!!

Обазримо се мало на познато у нас: „девовање царовање.“ То „царовање“ (или „царевање“) не сме се узети баш овлаш. Свака је мати рада, да јој ћерка што боље, лакше, угодније поживи, док је у ње, док је у дому. Али та љубав мајчина не треба да се упути овако: Устај, ћерко, сунце у велико одскочило! Све ти је, душо. готово, да се обучеш, да доручкујеш; да се шећеш и идеш у посете; да дођеш на ручак, мало свираш, гледаш кроз прозор и у том прошао — дан! Шта је урадила: ништа. Шта је научила — ништа. Шта је штетовала — силесију. Него то девовање бих ја овако схватио: Устај, ћерко, зора свиће! За час ће дан дојездити; а чим сунце провири кроз прозор, треба да је све по кући у реду. Особито се гледа на то, где је баш девојка у кући. Помози и припази, како се ради то и то из јутра; нађи се око домаћих радова женских пре подне, око радова, што ће ти по истини бити од вајде, кад их научиш и узнаш. Нису на одмет ни посете. Негуј вољно и темељно које може — свирку; читање колико више можеш: код образоване женске треба да је све то у ваљаном односају и рад и вредноћа и умешност и знање и опхођење, а у свему темељитост са другим женским врлинама. Тешко је саставити све то, али „девовање царовање“ не треба да прође тек на празно, него снажна воља и истрајност нека царују у те красне дане за све те лепе услове изображене женске!

Него збиља! Видили смо, како швигарице па и „велике“ девојке „негују“ друживност и заједничко образовање, па сад само у две у три, да не сметнемо с ума старије мало, удате. (Многе се и онако воле бројати у омладину.) Оне се већ боље и више друже. То се не може поређи. Баве се више математиком, па повесницом и ако не српском, али бар светском. Тако ћете видети и чути, где се препиру око Виљема Тела, па око Геслера, Фирста Валтера; па око некаквих краљева и краљица. Што се тиче математике чини ми се, да им рачуни зло испадају, али шта оне маре; то осећају кућегазде. Повесница им се опет запекла око то неколико слика . . . То су две три. (Свршиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

ПОДВАЛА. Комедија у пет чинова а девет слика, написао *Милован Ђ. Глишић.* У Београду 1885.

Кад сам прошле године на позив књижевног одбора „Матице Српске“ поднео своје мњење о Глишићевој „Подвали“, рекао сам ово:

„Подвала“ никако није оно, за што се издаје. Она хоће да је драмско дело; али само спољашност њена носи на себи тип драмског дела: поделу у чинове и слике, разговоре, сценерије и — позорницу. Унутрашњост њена, битност, далеко је од драмског дела, јер радње и концентрације нема, бар је све то тако мало, да се чудим, да драматург београдског позоришта није научио што год од оних силних драма, што је читао и гледао. Особе у „Подвали“, као Вуле Пупавац, приватни адвокат Неша, сељак Живан, помоћник Петко, удовица Нера — све су то врло. врло лепи типови, с особитом пажњом и конзеквенцијом израђени а у епизодама класично истакнути, тако, да мало знам у нас дела, у којима су типови и карактери тако марљиво, доследно, пластички и верно израђени, као споменути у „Подвали“. Са насладом сам читао дело, али као — приповетку и једино, што ме је подсетило на драму, то је живахна радња при крају, где је групирање вешто и удесно, где се ситуација расветли и у један мах све реши.

Али осим наведених особа и остале су марљиво израђене, и ја разумем ефект те комедије са београдске позорнице; јер осим тих сретних типова, провејава здрав хумор цело дело. Где које, осносито савремене, изреке морају навести на смех, та већ појаве морају утицати на добро расположење публике; али сумњам, да је та иста публика прошла кроз катарзу — јер ове има и у комедији — кад је радња сведена на минимум а заплет опет тако ништав, да и није могао произвести живљу радњу. Међу тим се пак интрига често изгуби у споредним епизодама, да је публика мора заборавити и сети је се тек онда кад је таман о њојзи реч.‘

Та комедија Глишићева стоји према правој драми тако исто, као што стоје његове приповетке према приповеци и новели у опште. И ту, и тамо показује нам се само сликање типова и ситуација а лакомост и грабљивост једини су покретачи свем делању. Правог психолошког развитка видимо само у две особе, у Живана, који се (ваљда) опаметио, и у Неше, који је од лакрдијаша постао нитков. Иначе су све особе такве, какве су биле у почетку

У Пупавца видимо још уплив свемогуће љубави; али и та утиче на њега тако, да јој подлеже тек онда, кад није при чистој свести. Но то није никако мана у делу, већ на против, јер се види, како је писац ту фигуру доследно израдио."

Не могу ни сад рећи ништа друго.

М. С—ћ.

ЛИСТАК.

МОЋНИ ПОЈАС.

СРПСКА НАРОДНА ПРИПОВИЈЕТКА ИЗ ГОРЊЕ КРАЈИНЕ.

ПРИБИЉЕЖИО ВЛАДИМИР КРАСИЋ.

Био чоек и жена; они су живјели у миру и слози. Један пут чоек оболи, и за неколико дана умре. Удовица остане тешка. Кад је дошло вријеме, она роди сина; али и сабљу с њим; он почне расти, и растао је као из воде, а сваки дан бијаше јачи тако, да су се сви људи чудили. Кад му је било седам година, тако је био велики, као други од двадесет година, а јачи од свакога чоека у селу. Сад он рече матери: „Мати, ја имам већ доста година, а велик сам и јаки; за то би најбоље било, да идем по свијету срећу тражити." На то му мати рече: „Не иди ти, синко, јер је свијет велики, и лош, и свакака се невоља може догодити! Најбоље ћеш учинити, ако останеш код куће." Али он није хтјео никако другач, већ да иде па иде. Кад је мати виђела, да се неће оканити, морала је пристати, па му рече, да иде и она с њиме. „Мени је свеједно," рече он, „кад имаш вољу, ти хајде! Испеци нам погачу, па ћемо сјутра путовати." Тако је и било. У јутру отиду они. А кад су већ били прешли доста пута, нађе син на сред цесте црљен појас, одмах га опаше и опази, да је пуно јачи него прво Он то каже матери, а она се јако обрадује, јер је мислила, да ће је лакше моћи бранити, ако до невоље дође. Дође и ноћ, а куће нигђе наоколо, да би могли камо доћи на конак. И морали су у шуми спавати. Ту он наложи ватру, свари вечеру, и кад су вечерали, рече мати, да је јако уморна, и да јој се дријема. На то јој он рече: Па ти лези, и ништа се не бој! Тада она леже и заспи, а он није хтјео да спава; него је чувао стражу. На један пут види он ђе се нешто из далека к њему примиче. Кад је ближе пришло, види он, да је то змај од седам глава. Он се мало препане, ал' се брзо окоражи, па узме своју сабљу, те удри по змају, докле му није све главе одсјекао. Пошто се била мати већ пробудила, рече јој син, да ће и он мало да спава. А прво него је легао, рече матери: „Ако буде шта, пробуди ме; али не нагло, да не бих и тебе посјекао.*) По том заспи. Сад она види онога змаја и престраши се, јер није знала, да је убијен, па почне полагано звати сина, а он је пита, да шта је; она му покаже на змаја. „Тога се немој бојати, већ сам га убио," рече он. И заспи опет. У јутру се опет дигну па хајде. Идући дођу у једну велику гору и ту се намјере на једну кућу; уђу унутра и нађу једнога старца, који је баш варио вечеру. Они њему рекну: „Дај нам, стари, да што једемо, јако смо гладни." На то им стари рече: „Ја бих вам радо дао, али ће доћи моји господари, па кад њима буде мало, онда ће ме убити, а и вас двоје ће, ако ту останете." „Не бој се ти никога," рече син; „него ти нама дај да једемо, па кад ти господари дођу, кажи им, да сам ја појео њихово јело, па ће са мном имати рачуна." Кад је стари виђео, да није друкчије, даде им јести. Пошто су јели, отиду у једну собу да спавају. У том дођу господари, а било их је дванаест хајдука и тринаести харамбаша. Виђевши, да немају доста јела, упитају старога, зашто им није доста скухао. Стари почне дрктати и каже им, како је дошао један младић, па да му је морао дати јести. Харамбаша упита: „Па ђе је тај младић?" „Горе је у соби." одговори стари. Харамбаша пошаље једнога хајдука горе у собу да доведе тога младића. Хајдук отиде и завиче на младића, да шта он ту дела: „Како си", рече, „могао доћи у кућу и још присилити старога, да ти даде јести? Хајде доље на рачун!" „Даћу ти ја рачун!" рече младић, па узме сабљу и посијече хајдука. Иза тога рече харамбаша: „Како је то, да онај доље не силази!?" и пошаље другога горе, да их све доведе. Али се ни он не поврати, јер се и њему догодило као и првом. И тако пошаље и трећега, и четвртога и тако све дванаест, а младић их све поубија. Сад се харамбаша разјади до чемера и рече: „Кога врага делају ти лопови горе? Ваљда не могу њих дванаест да доведу доље једнога младића; да ја видим шта је." И отиде сам горе. Али је имао шта и виђети. Све дванаест нађе са одсјеченим главами; па насрне на младића. Младић замахне, а харамбаша остане без главе. Тад рече син матери, да њих двоје сад лијепо ту остану, „да је", вели,

*) Народ вели, да се оваки људи и у сну боре са змајевима; па кад би се нагло пробудили, све би око себе побили.

„само шта јести, а новаца — колико ти драго“, и запита матер, би ли старога убио. Мати му рече: „Немој, сине, он није крив.“ Онда младић рече: „Е, па добро, кад је вами право, и мени је. Сад идем у лов и не ће ме бити три дана; за то ми морате за трећи дан добру вечеру скухати; јер не скухате ли, убићу и вас двоје.“ Трећи дан рече удовица староме, нека њој и сину сигура вечеру; а он рече, да не ће. „Богме не ћу ни ја“, рече она. У том дође син и иште одмах да једе, а они реку, да нијесу скухали вечере. По том рече младић: „За овај пут вам опраштам; али пазите се други пут!“ Кад буде у јутру, отиде младић опет у лов рекавши, да му скухају вечеру. Он опази једну велику тицу и отиде за њом; али кад би он близу ње дошао, она би отишла напријед. Тако је он ишао цијели дан за њом. На један пут опази једну кућу у гори и, дошавши к њој, ступи унутра; ту нађе једну лијепу ђевојку и запита је, како је тамо дошла. Она му почне приповиједати, да је она царева кћи, па кад су били један пут велики гости у двору оца њезинога, камо је смио свако доћи, „до'е“, вели, и „једна баба, која ми је сад господарица, измами ме па цесту, узме ме на леђа и донесе овамо. Томе имаде већ десет година; веће бих и побјегла, да знадем пут; али не знам пута, а стара ме, још к томе, добро чува, да не побјегнем, па за то морам овако кукавно живјети.“ „А би ли се ти радо ослободила?“ упита он њу. Ђевојка одговори: „Како се не бих радо ослободила! — да бар још један пут видим матер, оца и браћу своју; али не смијем на то ни помислити, јер је баба вјештица, па би одмах сазнала, кад бих се ја хтјела ослободити, и одмах би ми запријечила. Видиш, кад дође из вана, почне у напријед којешта говорити; начиниће шта и теби, па ћеш морати умријети; за то бјежи, друкчије зло!“ Онда рече младић ђевојци: „Не бој се ти за ме; а ни за се не бој се, јер ћу те ја ослободити.“ Сад дође баба, а он њу одмах својом сабљом посијече, а ђевојку одведе до цесте, откуда је сама знала пут до куће. И обећа јој, да ће доћи к њој и узети је себи за жену; „ако пак,“ вели, „не дођем за годину дана, то знај, да више не ћу ни доћи к теби, да сам умрьо, али ми се велика несрећа догодила.“ По том му она даде пô свога рупца, а он њој пô свога прстена. Она отиде својој кући, а он својој. Кад је трећи дан дошао кући, заиште вечеру. Али они му је нису ни сад сигурали. Тад узме он сабљу, да ће их обадвоје посјећи; али они му се стану молити, и он им опрости. Сад мати рече сину, да отпаше мало пâс свој — јер се она била договорила са старим — па да мало почине, јер да му је то тешко, и да га тишти. На то рече он: „Слаб је то коњ, који не може свога седла да носи.“ Али га најпосле мати наговори, и он се отпаше. Сад одмах изгуби он јакост. По том отиде спавати. Чим леже, таки заспи. Онда дође стари и украде му пâс и сабљу, и онда припаше на се. И био је сада јак, као и младић што је био прво. Кад се младић пробуди, заиште одмах пâс и сабљу; али кад види, да му је стари украо, заплаче. За тијем упита стари своју жену, шта ће од њега. (Они су се били вјенчали, кад младића није било код куће). „Најбоље би било да га убијемо,“ рече старац. Али мати се ипак смилује сину и рече старом: нека га одведе у гору и нека му ископа очи. Стари тако учини: одведе га у најгушћу шуму и тамо му ископа очи, па га остави. Младић је био у гори скоро годину дана, и немајући се чим хранити, пасао је траву. Машина је била нарасла на њему, да га нијеси могао познати. Он је све коњски ишао, само да дође до цесте; и најпослије дође, ђе је један стари цесту снажио. Стари му се смилује, те га узме и однесе у град и даде у болницу. Кад је цестарова кћи ишла један пут шетати, имала је собом једну слијепу кују. Она баци ту кују у једну млаку, да се мало окупа. Чим је куја изашла ван, опази она да куја нешто види. Кћи цестарова баци је и други пут; кад изиђе ван, ал она још боље види. Тако је баци и трећи пут, кад тамо, ал' куја види тако, кан'да јој није нигда ништа ни било. Цестарова кћи каже то царевој кћери: „У нашој болници,“ вели, „има један слијеп младић; можда би и он прогледао, да га окупамо, у оној млаци.“ Царска кћи одмах завоведи слугами, да однесу слијепог младића и три пут окупају. Они тако учине и он прогледа, као и прво. Сад му слуге кажу, да је то царева кћи заповједила. По том отиде он у царев двор ка кћери царевој и каже се, да је он исти онај младић, који је њу ослободио, исприповиједа јој, како су му украли пâс и сабљу и најпослије извадили му очи. Царева кћи отиде сад весела к оцу своме и каже му, да је ово онај младић, који је њу ослободио и да се за никога другога удати неће, него за њега. Цар то приволи и они се вјенчају. Иза тога отиде он и дође по ноћи, ђе му је мати била са старим, и врата му се сама отворе. Уђе у собу, ђе му је мати са старим лежала, и ту се стану врата све по мало отварати. Стари је био отпасао пâс и сабљу, па објесио на глам. Младић то спази и одмах узме и опаше се. Сада се већ није ништа бојао. У том зора забијели. За тијем он пробуди старога, а овај кад га погледа, одмах полети руком онамо, ђе је метнуо пâс и сабљу, да ће руком зграбити. „Залуд

ти је искати пас и сабљу", рече сада наш јунак, „ево је код мене; сада ћете добити своју плаћу!" Таки убије старца, а матери рече, да мора најпрво сама себе девет дана жалити, а послије да ће и она платити својом главом. И тако је било: девети је дан убије, а послије се врати својој жени, јак као горостас. Боже мој, како није лијепо и добро! богме мало боље, него мени, коме је већ од приповиједања грло сухо.

ЛИСТИЋИ.

ГЛАСНИК.

Наш сарадник, госп. професор **Ђорђе Магарашевић** изабран је за професора у карловачкој гимназији, камо се ово дана и преселио. С њиме заједно изабран је за професора cand. phil **Милан Недељковић.**

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Наш дични песник, З-Ј. Јовановић налази одзива и у страном свету. Проф. *Манћини* превео је неколицину његових песама на *талијански* и кане их издавати у засебној књижици заједно са сликом Змајевом. У писму, у ком иште од Змаја дозволу, да сме то да учини, одушевљено хвали лепоту тих песама. — Знамо још и то, да један књижевник и професор преводи Змајеве „Ђулиће" и „Ђулиће увеоке" на *немачки*, и да их хоће такође да изда у засебној књижици. — На *мађарски* језик преведени су већ „Ђулићи," превео их је *Ђена Павловић*. — Шта имамо још да приметимо? Изгледа нам, као да се славимо и ми сви, кад нам славе и одликују најдичнијег нам песника-лирика.

— 4. свеска „Slovenské Pohl'ady," које у Турч. Св. Мартину уређује словачки књижевник Светозар Хурбан-Вајански има овај садржај: „Ископали жену" расправа безименог, „Историјски одломци" пише Фр. В Сасинек, „Мали Париз," пише Густав Аугустини, „Бистрица" (у тренчјанској столици) пише Александар Ломбардини, „Песма," шаљива игра у три чина, написао Д З. Лаучек.

— Изашла је 3. свеска „Књига за народ" што издаје „Матица Српска" из задужбине Петра Коњевића. У њој је „Буквица болести" од дра Милана Јовановића-Батута. Цена је књизи 10 новч.

БИБЛИОГРАФИЈА.

На овоме месту огласићемо сваку српску, хрватску и словенску књигу, која стигне уредништву на књижевни приказ. Оцене доносићемо о онима, које иду у круг нашега рада а пре свега о оригиналима.

*

Подвала, комедија у пет чинова а девет слика, написао Милован Ђ. Глишић. (Наградила Матица Српска.) — У Београду, штампарија напредне странке 1885. — Цена 1 дин.

Црна куга, приповетка написали Еркман-Шатријан, превео Милован Ђ. Глишић. — Београд. Књижар издавач Петар Ћурчић — Цена 1 динар или 50 новчића.

Поштованим читаоцима „Стражилова."

Када оно зимус покренусмо овај лист нисмо ни помислити могли, да ни године саставити нећемо: голема воља, да послужимо роду, покренула је, најбоља намера вазда је пратила „Стражилово," ал — нехат, немар, неуредност руши и обара и веће зграде а како не би ово младо подузеће. Немар у публике и нехат у плаћању — тешко нам је, ал рећи морамо — код многих и многих узрок је, што ће „Стражилово" са 45. бројем да наврши годину и да доврши битисање своје. Одобравањем и топлим предусретањем од стране читалаца нисмо могли и писце — како-тако — награђивати и штампарске трошкове подмиривати; за ово се иште тачно и редовно плаћање листа. Поштованим претплатницима, што у IV. четврт уђоше — а малина их је — вратићемо новце, што им још претиче или ћемо им послати књигу „Разни путеви" у накнаду: Молимо их, да нас известе, за које су. Ону г. г. претплатнике, који нам дугују за I. ил II. ил III. четврт најучтивије ал и најозбиљније молимо и позивамо, да свој дуг што пре подмирити изволе, ма да смо их и до сад молили и молили. IV. четврт стоји 70 нов., за Србију 2 динара.

Захваљујући се поштованим читаоцима, који не носе на души смрт „Стражилова," довикујемо свима тужно ал — срдачно: збогом!

Нови Сад, 14. октобра 1885. ДРУЖИНА ОКО „СТРАЖИЛОВА."

„СТРАЖИЛОВО" излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова" у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

УРЕЂУЈЕ МИЛАН САВИЋ.

БРОЈ 43. У НОВОМ САДУ 24. ОКТОБРА 1885. ГОД. I.

МЛАДИ МРНАР.

(БАЛАДА.)

Сам на крили, посред ноћи,
Мрнар млади санак снива,
Од мјесеца обасјана
Будна глава му почива.

Свуд је силно море тихо,
Али момку санак није:
Јуче мајку он остави
Па већ у сну сузе лије.

Негда ј' снивô бурна мора,
Ту — мишљаше — биће раја!
Али данас чезне само
За покојем завичаја.

И у санку у немирном
Иште спомен родног жала;
Ал обзорје свуд је пусто,
Свуд је покој изнад вала.

Обзорје је свуда пусто,
Али момак нешто чује,
Чује неки танки гласак,
Што се њему приближује.

Мисли момак: ко се њега
Посред мора сјећа саде?
Ох! мајчини то су гласи,
Што му тјеше љуте јаде.

Мајку чује и сестрицу
И вечерње свето звоно;
Он се тјеши, он је весô,
Он смирује срце бôно.

Блажен слуша; ал с таласа
Устаде му слика мила;
К њему оде, па му тако
Поморчица збори вила:

„Ох, залуду, момче, слушаш,
Тебе младо срце бара;
Није оно, момче, пјесма,
Што ти пјева мајка стара;

„Н'јесу оно, што ти чујеш,
Твој' домаћи знани гласи;
То је наша пјесма лака
Што се шири по таласи;

„А што чујеш на сумраку
То вечерње свето звоно,
Што те зове да се молиш,
Да утјешиш срце бôно,

„То су морске б'јеле шкољке,
Ми с' играмо с њима виле.
Бл'једо д'јете, ми смо тебе
Љуто данас превариле!

„Та не плачи, та не плачи,
Још ти може добра бити;
Хоћеш ли се својој мајци,
Својој кући повратити?

„Хоћеш ли се, млади момче,
Нагледати тихог раја?
К мени дођи да т' однесем
Там' у крило завичаја!“ —

Једва момак р'јечи чуо,
Брзо к вили скокну таде...
Оде санак: у вал црни
Тужно д'јете доље паде!

* * *

Сунце сјаје; једно тијело
Посред пуста мора плива;
Модри вал му косу глади,
Бл'једо лице му умива.

Око њега све је пусто,
Али нешто чујеш само,
Кô плач да је са обзорја
Једне старе мајке тамо.

Ма кад ноjца изнад мора
Своја мирна шири крила,
Младом момку чело љуби
Поморчица росна вила;

А дању му раку справља,
Кораљем му раку кити;
У кораљ ће сутра вила
Бл'једог момка сахранити.

Јосип Берса.

УСПОМЕНА.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА.

НАПИСАЛА МИЛЕВА СИМИЋА.

(Наставак.)

Једва сам чекала да осване сутрашњи дан. Испало ми је лепо за руком — Ели сам отишла сама. У једном куту њене собе биле су смештене две мале наслоњаче. Седосмо и наш разговор се започе.

„Пређимо на ствар“ рекох између осталога Ели, „време лети, ко зна неће ли ко наићи да нам смета.“

„Ја сам већ у напред знала, да ћеш ти рећи да не мариш за Александра, ал ми се чинило да ћу те тим испитивањем нагонити да ми признаш за кога мариш.“ Рече она, смешећи се, „признај дакле сад, та ја сам то и тако већ погодила.“

„Мислиш?“

„Не да мислим, већ ја сам сасвим уверена.“

Ја је ухватим за руку, а њој се учини као да сам је хтела прекинути у говору.

„Ако нећеш да говорим“ — започе.

„Говори само, ја те молим.“

„Па јел да си заволела некога из нашег круга?“

Ја покријем лице рукама, а главом климнем, за знȁк да одобравам.

„Па видиш, ја сам уверена да би тај делија био најсрећнији, кад би се ти хтела удати за њега. Да, он ме је чак замолио, да те питам како ти о њему мислиш, па би те он онда одма запросио у г. Н.“

„Он, он сам ти је то рекао?“ Упитам ја, а осећам како ми је час зима час врућина.

„Он сам. Та ја сам већ одавно опазила, да он тебе лепо гледа, ал с тобом враже мали нисам била на чисто. Ал сад, сад знам на чему сам.“

„А кад си ти с њиме о томе последњи пут говорила?“

„Синоћ. Питао ме је дал' му већ могу дати извесна одговора. Ал то ме је питао пре но што ћеш се ти онако нагло уклонити, да ме је питао после тога, е онда знам шта би му рекла.“

„Како само ја нисам опазила, да си се ти с њиме разговарала. То ми је баш чудо, а ја сам била непрестано у соби.“

„То не знам. Ал сад све једно. Него де се ти промисли шта да ја њему кажем.“

„Мени је некако тешко да о томе говорим. Ја ћу теби да кажем да га волем. Волем га као моју душу, и велим ти да би свисла, ако ујак неби хтео пристати на то да се ми узмемо.“

„Боже мој, како можеш тако шта и помислити. Та он те воле као своје дете и радоваће се, што си ти срећна.“

„А тетка Н. шта ће она рећи?“

„Она ће бити уз свога мужа, о томе можеш бити уверена. Не мучи себе бадава којекаквим сумњичењем. Па онда треба да знаш да је Макс Р. тако ваљан човек, да против њега не може ујак имати баш ништа.“

„Шта велиш?“ Рекох упрепашћена Макс Р., шта мислиш ти с Максом?“

„Па шта ти је опет сад, како можеш да се шалиш и у тако озбиљним тренутцима.“

„Не, не ја се нешалим, ја најозбиљније питам шта ти мислиш са Максом?“

„Мислим оно што јесте, да Макс воле тебе, а ти Макса. Но јел ти сад јасно.“

Ја скочим са столице, и почнем се на глас смејати. „Макс, дакле ти мислиш да ја волем Макса, лепе ствари: Добро што му ништа ниси рекла.“ Даље нисам могла, јер и ове речи прекидала сам смејањем.

„Бог с тобом девојко, а шта ти је опет сад.“

„Та море ја теби треба тако да кажем. Дакле ти мислиш да ја волем Макса?“

„Па да кога?“

Ја се поново почнем смејати, приђем јој ближе, загрлим је и рекох: „Не душице онај кога ја волем не зове се Макс Р."

„Него?"

„Хенрик Н." Рекох и побегнем из собе.

Кад сам после неколко минута опет ушла унутра, нашла сам Елу у врло чудноватом положају. Руке су јој биле отпуштене нуз столицу, а глава клонула на груди. Приђем јој ближе, ал не мало се зачудим кад видех, да су јој очи затворене. Ухватим је за руку. Ху, и сад се грозим кад се сетим како је била хладна. У страху цикнем. На моју вику дотрча њена јадна мати у собу.

„Воде, воде, викну поплашена старица." Истрчах као без душе, и у тренутку се вратих са чашом воде.

Госпођа Т. узе воду и попрска њоме онесвешћену Елу. Кад ова дође себи, одведемо је полако дивану, и сместимо је да легне. А она сиротица чинила је све што јој ми рекосмо, премири се и нама се учини као да заспа.

„О боже", говорила ми је гђа Т. већ сам мислила да јој се та проклета боља неће ни повратити, — Ела је патила од грчева у срцу, „јер ето је већ готово по године, како је била мирна, па сад ето опет." Рече и убриса сузе.

„Молим вас дете моје, реците Ани — мислила је служавку, да оде по лечника К."

„Хоћу гђо, с драге воље, ал то ћу учинити нуз пут, јер и тако морам одма кући."

„Реците ми само, кад је осетила Ела да јој је позлило, да знам лечнику дати извешћа."

„Ја управо и не знам, јер ми смо се разговарале, па ја онда изађем на поље, кад сам се вратила, нашла сам је онаку, какву сте је затекли ви, кад сте на моју вику ушли у собу."

„Тако је обично било увек. Буде са свим весела, па јој на мах позли. Ал молим вас похитајте Ани нека се и она пожури."

Све то изговорила је тихо, готово нечујно, јер се бојала да не пробуди спаваћиву Елу.

Обећала сам јој да ћу отићи сама по лечника, јер је исти становао крај нас, пољубим је у руку, осврнем се још једном на Елу, па одох да испуним своје обећање.

Дошав кући, рекох мојима шта је било с Елом, а Хенрик оде одма тамо, не би ли као што рече тамо затекао лечника К. кога сам ја тамо послала.

Сутра дан хтела сам са мојима да одем Ели, али нам је Хенрик строго забранио, рече да су он и лечник К. закључали, да Ела бар две недеље не сме примати посете, јер мора бити мирна, несме говорити и т. д.

Нама је то било врло противно. Ал смо видиле да је Хенрик у тај мах говорио као лечник, а не као Хенрик, и тиме смо се морале задовољити.

Ела се била баш озбиљно поболела, и једва је лечнику К. и Хенрику пошло за руком, да је после шест недеља подигну из болесничке постеље. Она се предигла, али је непрестано била слабуњава, тако, да смо се ми већ почеле бојати, да неће никада ни оздравити. Најпосле јој лечници препоруче да треба да промене ваздух, и послаше је у неко купатило.

Дуго нисмо чули шта је с њом, и тек после две недеље када је једном Хенрик морао неким послом ићи у исто купатило где је била она, донео нам је од ње поздрав, и радосну вест да се она приметно опоравља.

* * *

Било је некако баш на по године иза тог случаја, да је брат мога старатеља, који је живио у неком малом сеоцету близу нашег места — удавао ћер. Шта је било природније, него да ми идемо у сватове. Већ у нанред смо се радовали како ћемо лепо провести. Жалиле смо само, што то наше весеље нећемо моћи делити са Елом. Она се до душе из купатила вратила прилично оснажена, али се тек на њој опажало да није потпуно здрава. Ни пре није тражила друга друштва, осим нашег ал од кад се вратила из купатила, готово је и нас избегавала. Све наше молбе да и она иде с нама у сватове, беху узалуд — она остаде при своме.

Освану и тај давно очекивани сватовски дан, и у кратко да вам кажем, ми смо га провели весело, како се само може замислити. Играло се на сву меру, све до ноћи.

Када се већ почео хватати сутон, предложи неко из друштва, да идемо иза села, да се мало по хладовини прођемо.

Тај предлог би усвојен и ми се кренусмо.

Пре но што ћемо поћи, зовну ме Хенрик, и рече ми да би хтео самном ићи, јер вели хоће самном нешто да се разговара. То ме је изненадило, јер он у последње време, не само да је самном мало говорио, већ готово ме је избегавао. Мени је то било јако тешко, ал сам се упела из све снаге, да изгледа као да је то мени свеједно.

Ја дакле застанем од друштва, што ми у тој светској гунгули није било тешко, и таман хте-

дох изаћи из дворишта да потражим Хенрика, кад га угледах где ме већ чека.

Неко време смо ишли једно уз друго, а нико од нас не рече ни речи. Зашто је он ћутао, то не знам. Ја, ја нисам хтела да говорим.

Друштво је већ прилично испредњачило, а ми стигосмо баш спрам неког ниског гранатог дрвета. Око нас је била тишина, а иза облака почео се блистати месец. Хенрик застаде. „Стани“ рече тихо, „ово је згодно место.“ Ја застала па га гледам зачуђено, па кад он заћута, а мени се учини да ће чак он чути, како ми срце бије.

„Јеси ли ти приметила да сам ја од неког времена друкчији него што сам био?“ Рећи ће он.

Хтела сам да лажем, али се нехотице отрже са мојих усана „јесам.“

„Па видиш то није без узрока.“

Ја ћутим и даље.

„Зар теби никад није пало на ум, да испитујеш за тај узрок?“ Настави он.

„Јесте, ал нисам хтела да питам.“ Одговорим искрено.

„Лепо је од тебе што си то признала. Зато ћу ти сада ја сам рећи шта је томе узрок.“

Ја осећам како дрхћем, ал усне ми се не расклапају.

„Хоћеш ли хтети тако искрено одговарати и даље, као што си почела?“

Једва могох рећи „хоћу.“

„Ти ме волеш као брата, је ли?“

„Да.“

„А би ли ти могла мене и друкчије волети?“

„Хенриче!“

Он пружи руке према мени па рече:

„Изабела, хоћеш ли бити моја?“

„За неко време стојала сам као окамењена, па онда ми се учини као да се све окреће око мене. Он мора да је видио шта се самном збива, па ме прихвати. Не знам шта ми је било у тај мах, доста да ми је глава клонула на његове груди. Он је прихвати, а ја осетим да му је рука хладна као лед. Брзо се отргнух од њега погледам га, па онда покрих лице рукама.

„Знаш ли шта сам те мало час питао?“ Чујем где он шапуће.

„Знам.“

„Па јел' да ћеш бити моја?“

„Хоћу.“

Учини ми се као да ће ме опет привући себи, узев га за руке погледам му у очи па рекох:

„Хенриче, волеш ли ти мене?“

„Волем те, волем те“ понављао је он ал некако чудновато, промукло, и у тренутку приђе ми ближе а ја осетих његове вреле усне на моме челу. Цикнем, ал сам у тај мах чула где он рече:

„Опрости Ела.“

Ја га зачуђено погледам.

„Опрости ми, рече он и пољуби ме у руку.“

„Што си мало час спомињао Елу?“

„Елу, Елу,“ рече он гласно, ал промукло као и пре. „Шта ти пада на ум. Тебе, тебе сам споменуо, ти можда ниси добро чула, ја сам чини ми се реко: опрости Изабела. Рече он доста збуњено. Мени је та његова забуна годила, па како онда да му не опростим.

„Па јел да ћеш ми опростити?“

Место одговора пружим му своје обе руке.

„Јел, ти си сад мој и нико ми те неће отети?“

„Нико.“ Рече а ја чујем како дубоко уздахну.

„А ујак, а тетка?“ Додам поплашено.

„Они ће нас дочекати раширеним рукама.“ Подвикну он да сам се ја готово поплашила.

У тај мах зачу се неки жагор. Наше се друштво враћало натраг.

„Нећемо им ништа сада признати.“ Рекох брзо.

„Данас не, већ док одемо кући. Је ли?“

„Како ти хоћеш. Ал сад хајдмо пред њих завршим, да нас не затеку овде.“

Упутисмо се њима на сусрет. Сви они и све што је око мене, све ми је било лепше давније. Ја сам била потпуно срећна и једва сам чекала да дођем кући, да приповедам Ели о овим тако слатким тренутцима.

Стигли смо сватовској кући, таман кад је требало да седнемо за вечеру. За дивно чудо нико нас из друштва не запита, зашто смо ми заостали. Мора да се сваки добро провађао. По вечери се поново веселило. Ја не само да сам млого играла, или била преко мере добре воље, већ готово рећи била сам раскалашна; а кад је још Хенрик самном играо, чинило ми се да ћу с њиме у небо полетити.

Мислили смо да ћемо поћи кући сутра дан зором, ал како је сутра дан осванула киша, останемо где смо били, и тек трећи дан вратимо се кући.

* * *

Што да одуговлачим. Рећи ћу вам одма да сам се на три недеље иза тога удала за Хенрика. Крај најбоље воље не умем вам описати срећу, у којој сам пливала прве године свог брач-

ног живота. Мој Хенрик ми је тако угађао, као да је са лика ми читао шта сам желила. У кратко: ја би свакој невестици желила да се осећа тако задовољна, тако весела, као што сам била ја за ту годину дана. Па видите и данас, после толиких јада, кад се сетим тога доба, немогу судбини ништа да пребацујем, — чини ми се да смо са оном годином измирени. Ал та година прохујала је брзо, врло брзо — уздахну приповедачица, мало заћута, па онда настави:

„Жао ми је било само што Ела није била у нашим сватовима. Ал како је она још увек била слаба, стараше се њени да је мало разоноде, и послаше је неким рођацима у госте. Онда је изгледало да се ми нећемо тако брзо венчати, и сви смо се надали, да ће се она до наших сватова вратити. Ал баш некако пред сватове, позли њој поново, те тако јој лечници нису дозволили да се креће на пут, ма да је она — као што ми је писала, све и сва употребила да их на то приволе. Ал лечници су знали шта чине, јер готово се и година навршила, када се Ела толико опоравила, да се могла вратити кући.

За све време, док је Ела била у гостима, нас две смо дописивале. Ја нисам могла доста да се нахвалим, како сам срећна, а она је мене непрестано уверавала, како се радује што сам ја задовољна.

Ал — као што рекох, након године дана, изгледало је као да луч моје среће почиње да тавни. Чинило ми се као да је Хенрик према мени почео да хладни. Често је бивао зловољан, и све ме је нешто ређе водио собом у друштва и на забаве.

С почетка сам мислила, да сам му свакад у таким приликама што скривила, ал доцније сам се уверила, да је често бивао нерасположен и онда, кад није имао никаква узрока. Мене је то болело, па му једном пребацим, да ми се чини да он мене мање воле. Тада ме он пољуби у чело и рече: „ја сам мислио, да сам моју женицу потпуно уверио колико ми вреди, па није нужно да то уверавање понављам сваки дан.“ И после тога био је према мени тако њежан, као у првим данима Ил се мени можда то само чинило, јер у то доба постигла ме је велика несрећа. А, кажем вам, на кога једаред наиђе невоља, тога баш тако лако не напушта. У то време био је мој брат у Б. у школи, и једног дана донеше га болног преболног кући; тако, да је после неколко дана бољи и подлегао. Кад сам и њега сахранила, осећала сам још више да ми је потребна Хенрикова њежност, а он као да ме је разумео, био је према мени пажљивији. Ал то је трајало за мало, па се опет настави стара песма.

За време жалости, разуме се да никуд нисам ишла осим Ели, која због своје болести није ни излазила из куће, и ујаковима код којих се за то време кућа сасвим изменула. Две млађе ћери удао је ујак за врло ваљане људе у Т., и тако су у кући живили ујак, жена му и моја најстарија заова, која се никад није удавала. Па и сам свекар мој постао је сасвим други човек, ћуталица до крајности, а тога није било, ко би њега могао наговорити да иде куд у друштво. Чим би дошао из своје званичне писарнице, ушао би у своју собу, и ту би се вазда шетао горе доле. Најпосле је и са својима говорио све мање и мање, а на њему се видило да је нерасположен, и да приметно слаби; тако, да га је једном моја свекрва узела пред-а-се, и преклињала га да јој каже шта је узрок, што се он тако променуо, јер је мислила да му прети какав малер у звању, ил иначе због каквих материјалних околности.

Он је до душе потпуно уверио, да је њена брига неоснована, ал је и даље остао суморан и ћутљив.

Тако је пролазио дан за даном. Више пута сам са Хенриком говорила о њему, ал ни он није умео да погоди шта је прави узрок ујакове суморности.

(Наставиће се.)

НА ПРАГУ ЖИВОТА.

НАПИСАО А. МИХАЈЛОВ.

ПРОЛОГ РОМАНУ.

(Наставак.)

ин начне приповиједати. У ђимнасији је била буна. Узбунили се против предавача, који је неправедно и осорно с њим, т. ј. с Михајилом Боготинскијем, поступио.

— Реците, мајчин господићу! упадне му мати у ријеч. — Нема шта јести, а он се истиче! Зло сте прошли, видите-ли!

Он није буне запођенуо, него се њега ради за-

пођела. Није подговарао, да за-њ интервенују; али су сви до једног ушегли у то.

— Бесмислица је то, без заступника би пропао, упадне мати.

Ученици су већ од давно били кивни на тог предавача, и добро им је тај случај дошао. Мало кад, да нијесу чинили грубости с њим за вријеме предавања; гдје су само могли, правили су шкандале. Он, Михајило Богодатски, није с њима бивао.

— Још је фалило само то, да си и сам био разбојником! промрмља мати.

— Ну, кад је ствар дошла до рјешавања, потегну и њега на испит и позову га, да изда коловође. Управа је претпостављала, да он зна све; јер се њега ради и изродило.

— И нашли су, што ће питати! мрмљала је мати.

Али он их није издао, није их могао издати, ма да им је имена свима појединце знао. Ну за то су га и искључили с мјеста са још трема ђимназијалцима. Да је издао другове, — не би ни онда било боље: другови му не би дали живјети, да, за то га и би ваљало жива сахранити.

— Усмртници, разбојници! Пуштају људе по свијету! У другога комадића хљеба нема, а они га добивају! читала је мати и љуто је плакала.

Син зачу шуштање и подигну главу. На кухињскијем вратима стајао му је отац. Сув, намрштен, с плетенијем власима у кику, у измашћеној нанкинговој хаљини испод мантије, — старац се загледао кроз наочаре, које је спустио на врх носа, у свог сина. Син јурну к њему. Отац га благослови, метне му руку на уста, а затијем га загрли.

— Пјешке си дошао?

— Гдје пјешице, гдје с колијама, одговори син.

— Да, да, с колијама... Народ свагда помаже, зове к себи... Трудни су то путеви сада. А ти још ни ио данас нијеси?

Старац се обрне к жени.

— Деде ти, мамице, нек се нађе што гођ, рече.

Она, баш увјерена, да у ње нема материнског осјећаја, на једном се збуни, и стане тамо-амо ходати по кухињи.

— Таки, таки, оче! одговори. — Њека туга је обузе! Као да је ножем по срцу ударило... И сасма је била, као без главе.

Муж јој ништа не одговори, него се окрену к сину.

— Јеси-ли ти чуо, оче? запита син.

— Чуо сам, чуо! Све је воља божја! Јасно је, да чаша биједе и невоље још није пуна.

Старац је изгледао миран, несмућен. Отац и син уђу у собу. Син стане скидати полован горњи капут, и нехотице погледа у наоколо. Ту је све било по старом. Ту је постављени тешки намештај од црвеног дрвета са окрњеним, коластијем ситанцетом, тврдијем, као опека, полицама; ту црвен вунен стоњак на испараном столу пред диваном; пред иконом сточић са свештенијем књигама у корицама од коже; лампе пред иконама опрате за суботу; патоси у свијем дијеловима соба престрти грубијем, пртенијем ћилимовима. На прозорима то „љековито“ цвијеће. Лонци с иљем — то помаже од ухобоље, кад се откине лист и привије на ухо; алоје то је од лијека, кад се посијечеш, те се привије на рану; обична паприка — у вотци помаже од стомака; „мошкатна ружа“ — веле, мољац тамо не ће, гдје се та трава држи. На стијени између прозора је огледало, које је увеличавало предмете, тако да је свако лице, које се у њем огледало, изгледало исклибљено, развученог осмјеха, и свака фигура некако збекнута и разбрекнула. На свему је ударен печат пуке сиротиње, као да се стиди своје неприкладности и као да жели, да стане пред спољашњима у умивеном, преобученом одијелу. За њеколико минута унесе планинка у собу јело: хљеба, јаја, скорупа и варенике.

— Поткријепи се с пута. Није то шала, колико си ти врста превалио, рече отац и сједе за сто.

Син се примакне к јелу.

— Немој се жалостити, Мишо, на матер и немој је осуђивати, рече тихо старац. — Наљутила се у господарству. Рекао бих, да је таково газдинство ништавило, а човјек се у њем љути. Као што руке у домаћем посду охрапаве и огрубе, тако и у газдинству душу жуље сви ти измети и бриге. Љутиш се ту на несташице, тамо хоћеш да исцјењкаш сувишну парицу, на трећем мјесту са малаксалости хоћеш просто да срце своје искинеш. Тешки су то гријеси и претешки!

— Па шта ћу ја... ја знам, одговори син, погнувши главу.

Тог тренутка мајка-попадија унесе у собу самовар и стане кухати чај. За њом су ушла дјеца, која су се још сва снебивала и придошлицу љубопитно посматрала.

— Троје је оставила без комадића хљеба, проговори старац, показујући очима на дјецу. — Отписивао сам ти зими. Шта да радим, не могу да на улици погину, ваља ми их хранити. Кад би било само чим, да их прехраним!

Он тешко уздахне.

Мати попадија је заборавила, да је већ закухала чај, узме опет чајницу, успе још чаја на длан и метне га у чајник. Увидјевши, да је погријешила,

само махне главом и стане са свега брисати прашину, коју је убрисала баш пред што ће он доћи.

— Да, кад би било само чим исхранити, понови старац. — Али тога нема. Дохоци наши ни прије не бјеху велики, а сад су и сасма рђави. Заиста пук. народ нас храни. Тако нам је. А у нас је, Мишо, народ сада сасма читаво село. на стотину кућа нема ни педесет коња, краве нема у сваке обитељи. Па што је од блага и остало, и то ти је мршаво, испијено, кости се виде. Па и од куд га товна, кад су људи прошле године подбухнули од глади, да, и умирали без комадића хљеба. Многе је ваљало упућивати на живот вјечни. Како да их утјешиш, како да поткријепиш у вјери?

Он опет уздахне; мати-попадија уђе у собу с метлом и стане мести под.

— Та данас сте прали под, мамице, за што да га и опет метеш, као мимогред рече јој муж. — Боље да нам чајаналијеш.

Мамица-попадија се на једаред сјети, убрза, метне грубу метлу на столицу и брзо дође к столу, да улије чаја, ну види, да није поставила чаша. Брже-боље изађе по њих.

— Расијана је са свијем, тихо проговори отац Петар.

После минуту једну настави опет, гдје је свој говор прекинуо.

— Ну, па ту исплести се! Кад људи умиру од глади, а ти мораш живјети од њиховог давања. мораш издржавати жену и дјецу. И како бих ја то узимао новце од њих, кад их на умору од глади упућујем у живот вјечни? Твој ујак Григоријевић вели: „Сваком је своја брада најмилија, народ се може и притиснути; кад кметови стану свадбе чинити, онда их ваља глобити; случајем се користити ваља.“ Ето тако он ради, и народ није у њега таки, као у нас Богатији су тамо кметови. Па и ту због тијех притисака у раскô прелазе, иду у лутеране, и вјенчавају се просто око џбуња од ракитe. Не, не приличи свештенику, да разврат шири...

Већ одавно старац није имао прилике, да се искаже, одавно је носио у себи своје боле и сад је хотио. да се, по случају, искаже пред својим човјеком. Син га је слушао и мучао. У глави му се досадно врћела једна фраза: „и ја сам још дошао, да им за врат сједнем!“ Та га је мисао сада кињила и мучила. Гледао је нујно, невесело пред-а се. То је мати припазила. Сиђела је, као на иглама. Још једном устане, да прашину утаре, помете под, и никако није могла доћи к саби. Мучили су је све сами различити осјећаји. Већ није мислила о том, да их је син без ножа поклао. У њезиној глави сијевале су друге мисли. „Није се ни поздравила са сином, баш као да је какав непријатељ у кућу њихову дошао. А зар је то и њему лахко? Не сједи он бадава, као поливен. Та то је већ много, и сувише, што је у туђем дому поднио. Матија Григоријевић не даје бадава ни комадића круха. Једном руком даје, другом бије. Сви знају, какав је он човјек. И за што то све отац говори о сиротињи своме сину, за иста мисли га истиснути из куће.“ Она је хтјела, ма како старац да окрене разговор на што друго. Само никако се није могла с мислима прибрати, да поведе ријеч не о сиротињи, него ма о чем другом. Па о чем би? Немаш о чем.

— А што ради ђедо? запита међу тијем син оца.

— Што ради — па тако што и прије, одговори старац. — Заиста блажен, — гори је постао од дјетета.

— Не пије сада?

— Не, гдје да пије! Сад је са свијем помјерио памећу. Несрећа га је и довела до ракијске чашице, чашица до помјерења памећу, с уздахом рече старац. — Сад иде и пјева пјесме зачинке, у чаму баца, да би човјек у ђавола побјегао. Слава још богу, те се сада с прољећа опет латио рибарења; никад га није код куће, већ све сједи на бајиру и пеца. Оно, не упеца много рибе; али тамо је бар вани, а није код куће.

Мамица-попадија није могла даље издржати.

— Ма што си то, оче, једно те једно заустучио! љутито проговори. — Па и ваља га хранити и слава богу, те хранимо. и не морају нам сродници да се потуцају од немила до недрага. Или ти је жао комадића круха за своје? Слава богу, још ће он свијем послати...

Отац Петар је погледа изнад наочара, хотјевши је баш питати, што се срди.

— Да, по свијету још не ходамо, Христа ради не просимо, одговори он мирнијем тоном. — И сад, ако говорим о нашим биједама, дошло се до ријечи, и не говорим туђем човјеку, већ својем рођеном сину.

За тијем се љупко окрене к сину.

— Хоћеш-ли да прилегнеш мало послије пута? Еј, уморио си се. болан!...

— Па одмориһу се мало, одговори младић.

Био је рад, да за часак буде сам.

— Прилегни, прилегни, голубе, рече мати. — Тамо у нашој собици је похладно. Можеш спустити на прозору и завјесу, да ти свјетлост не смета. С богом, храно!

(Свршиће се.)

ИЗ РУСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ.

I.

ЛАВ ТОЛСТОЈ.

Позната је ствар, да је руски роман од 1840-тих година па овамо, извојевао себи готово пуну хегемонију у европској белетристици. Преставници тог романа удивљавају европејце својом оригиналношћу, вештином и дубином мисли. Руски роман је за савремену Европу читав нов, недавно нађен свет, који има сву лепоту новине и неочекивања Ни о једном од савремених списатеља није било толико написано у последње доба, колико о Тургењеву. Француски критичари још и данас пробају своје силе на том књижевнику и изучавају га као какав стари споменик. Силом те критичарске, утркмице Тургењев је постављен на недомашну висину, о њему говоре, као што је Хајне некад говорио о Шилеру. Тургењев је и у нас врло срећан, све што је писао — Срби готово имају у преводу. На овоме месту ја ћу да проговорим неколико речи о другом романисти руском, ако не већем, оно бар једнаком Тургењеву, наиме о грофу Лаву Толстоју.

Некако у једно време, или скоро у једно време, на пољу руског романа, јављају се и Тургењев и Толстој, Гончарев и Писемски и мало доцније Достојевски. Правац, којим су пошли они у роману, обележава се тиме, што сумира живот, ствара не анализу животних појава, него њихову синтезу. Руски роман није бледа фотографија живота, без боје и тонова, као што ћете наћи у француских реалиста — него продукт живота. Он је у једно исто доба и Рус и космополита, роман и руски и опште човечији. Он нам ствара, саздаје типове, што носе на себи опредељени, органично-цели печат извесне народности и расе и по томе цели склоп душевног живота — с једне стране, с друге пак ствара типове с карактером, не националним но општим, с карактером целога реда животних појава. Руски роман је тако и анализа и синтеза руског живота, но у већини случајева синтеза превлађује. И ово ће бити један узрок, да у руском роману у извесном степену избија на површину философски печат и друштвени карактер типа. Код сваког преставника новог романа тај се карактер огледа — више или мање, зависи наравно од њихове индивидуалности и особине дара.

Под оваким условима дакле, постао је нови руски роман, и кад то знамо неће нам бити тешко појмити ону сумњу, којом је руска критика предусрела Емила Золу, и сву школу француских натуралиста. „Француски натурализам, вели г. А. Чујко, за Французе је појава нова и симпатична појава, која доста обећава, али за нас Русе, она нити је нова ни оригинална, јер све оно, што је у тој свој школи здравог и темељног, плодовитог у будућности — руски је роман то већ давно постигао; натурализам копира те исте слике, али често бледо, не бојадисано, са много мање вештине. Без страха велим, да је натурализам само продужење (и то не вазда срећно) онога правца, који се најлепше расцветао у руском роману.*) Ја врло сумњам, да ће се наћи кога, да не поверује овим речима руског критичара, кад, познавајући се са натуралистама, позна се још и баш са Лавом Толстојем.

Лав Толстој, започео је своју литерарну каријеру год. 1852. кад му је било 26 година, служећи као артиљеријски официр на Кавказу. Њега је заинтересовао Кавказ, његова дивна природа и чудни, шарени источњачки обичаји. Продуктом тога и био је његов „Набѣгъ“ (чета), као првенчад му, ваља напоменути: „Дѣтствой“ „Отрочество“. Од романа „Рускаго помѣщика“ (спахије) изишао је одломак: „утро помѣщика“, започета: „Кавкаская повѣстъ“ није угледала света, осим једног дела: „Козаки.“

Године 1853. премести се с Кавказа у дунавску армију кнеза Горчакова, те је тако год. 1854. учествовао у бојевима. Одбрана Севастопоља је знатна за Русе у сваком погледу; у руској литератури има о њој тако много написано, да се једва даде обухватити. Но ту крваву драму није преставио нико, као Толстој у својим делима: „Севастополь въ декабрѣ“, „Севастополь въ маѣ“ и „Севастополь въ августѣ.“

Ево једне сцене његове: Приближилисте се старом, мршавом матросу без ноге. Он вас гледа добродушно, чисто вас зове, да дођете ближе.

— Где си рањен? питате ви страшљиво с тога, што се бојите, да не увредите увежење муци и страдању оних, који их преносе.

— У ногу, видиш, одговара ти он.

— Јеси ли давно рањен?

— Па подавно, стајао на шанцу, таман хте-

*) „Новъ“ 1885. Томъ II. Nr. 7.

дох, да опалим топ, док одонуд граната, обрнем се — а мени нема ноге.

— Зар те није болело?

— Па није, прича вам он, испочетка мало, као да су ме полили врућим чајем, а после ништа.

— Зар ништа?

— Ништа, прва је ствар не мислити, кад немислим, бола нема, боли само онда кад станем мислити. У то време долази женска, повезана црном марамом, умеша се у ваш разговор и прича вам, како је матрос страдао, износи вам сав његов ужасни положај, прича, како је рекао да стану с носилима одма, кад су га носили у болницу, па хтео да иде опет на шанац, да учи младе солдате, кад већ он сам не може радити.

Док вам то женска прича, матрос се окренуо на другу страну, његове очи гору чудном неком ватром.

— То ми је, видиш ли, домаћица, вели вам он јаким гласом, као да ће рећи: „већ опрости, сам знаш, глупаве су жене, не могу оне никад паметно говорити.“

Ви почињете разумевати заштитнике Севастопоља: вама се готово чини, да сте криви пред њим, хтели би сте, да му кажете много, да му изразите своје учешће и дивљење, но ви не налазите доста речи, незадовољавате се онима, које вам долазе у главу, и ви се уклањате пред том немом, несазнатељном величином и тврдоћом духа, том стидљивошћу пред сопственим достојанством.

Даље су дела грофа Толстоја: „Рубка лѣса“ (сечење шуме) „Альбертъ“, „Люцернъ“, „Семейное счастіе“*), „Поликушка“, за овима његов знаменити роман: „Анна Коренинна“ и „Война и мир“, та несрављења књига над књигама, то што ће вам сваки Рус с поносом рећи: „Величайшее изъ произведеніи человѣческаго ума и фантазіи.“

Ето, то су главнија дела Лава Толстоја, дела која показују, како је растао тај гигантски ум почињући с „Набѣгом“ и кулминирајући у „Война и миръ.“

Дати општу карактеристику Толстоја, ствар је врло мучна већ по томе, што се с песником ваља познати у оригиналу, сваки превод ма колико да је добро савесно рађен, одузеће боју песничке мисли, изнаказити или са свим утући форму, и порушити музикалност речи, а ми пак Срби немамо његово ништа ни у преводу, осим јединог „семейнаго счастія“, на коме је горња истина показала сву своју суровост. За то ћу изнети само најкрупније црте његова талента, које упадају у очи.

*) У врло рђавом српском преводу под називом: „Срећа у браку“.

Толстој је не толико истраживалац типова, цртач карактера, колико строги анализатор различних психичних момената у људском развијћу. Он дубоко загледа у тајну душину и то са таком оригиналношћу, да нам се чини ексцентричним, парадоксалним; он не иде обичним путем, утапканом стазом у вештини, него открива самосвојну, нову област вештачког анализа.

Осим дара, он влада огромним, систематски добивеним теоријским знањем, и по томе је мало налик белетристичарима, који се не могу растати са старим рутинама и старим начелима. Као вештак он најпре створи слику истине, истина коју он посматра, рефлектира се у фантазији и тај рефлекс преноша он у своје дело, у продукт свога ума. Вештачку истину он потпунце погоди, јер вештак не слика право с природе, или из живота него посредно, створи најпре слику њихову, а у томе се и састоји процес вештачког творива, и разлика међу истином у вештини и истином у стварности. Његов створ је вазда у границама, у оквиру строге мисли, која се не распростире на нејасне фигуре или се одаје болешљивом заносу. Њему је главно живот и људи, он љуби тај живот и те људе са свом страшћу правог вештака; његов створ је не теоретичан процес, него живот онакав, какав се рефлектира у његовој мисли.

Он је психолог у правом, у најстрожијем смислу те речи. То је његова особита својина и карактеристика; овом особином оставља он далеко за собом све своје садругове од Гогоља до Тургењева и Достојевског. Као психолог заинтересован је развитком страсти или чуства; следећи за борбом два или неколико психичних процеса, често ће заборавити, да је вештак, да је његова задаћа, да саздаје живе фигуре, док међутим, као вештак никад не заборавља, да је психолог. С тога се не може рећи, да његова лица освајају својом рељефношћу, као што су н. пр. неке фигуре Достојевскога. Толстојеве фигуре, да се тако изјасним, окружене су лаком маглом, цртежи нису довољно осветљени. Но зато, како је јасно, како подробно изражен сав психични свет! Читалац ће, слободно могу рећи из сопственог искуства, заједно с тим фигурама да преживи сву драму или комедију њихове душе у свима подробностима и ситницама, у свима изгибима чуства, у свој сложености процеса.

Особито се ћутке не могу прећи две његове фигуре, две капиталне фигуре, које сасредоточавају у себи сву тваралачку моћ великог вештака — психолога. Та два лица су: Петар Бесухов (у роману Войнa и миръ), и Левин (у роману Анна Коренинна). У та два лица је гроф Толстој изразио сав карактер руске душе. Оба су лица нацртана тако пуно, с таком очевидном пажњом, с таком љубављу и проницатељношћу, да стоје пред нама као живи људи, с опредељеним индивидуалним карактером, не губећи своје типичности, свога начела у смислу психологије руског народа. Левин и Бесухов су необично добро погођени Руси, на којима се тако јасно види сав сложени процес уплива климата и социјалне организације. Климат, који прибављује нервне страсти јужног човека испод ведрог неба и жарког сунца. Врући Талијанац сигурно никад неби могао помирити се с онаким резултатом страсти, с каквим мири Левин, он би сигурно пре пустио куглу у чело, као н. пр. Јакобо-Ортис, или би се светио као Јаго; Французи би заборавио предмет своје страсти, но сигурно би најпре учинио стотину глупости разне сорте. За климатом долази друштвена организација, која не допушта, да се развијају социјални инстикти и која, при недостатку сваке живље радње, већ у ембриону убија читаву масу способности, остављајући, да се развије само једна црта — бесплодно, теоретично резонерство, која као камен терети руску душу, па и душу Лава Толстоја. С прве појаве на страницама романа, па све до краја, Левин нам се црта човеком, који страсно тражи одговора на питања, што ничу у њему под упливом свега, што га окружава. Незадовољавајући се решењем питања, које му даје друштво, он иде, јури ни сам не зна, камо мучен једним тешким питањем: где је истина? Најпосле налази кључ одгонетци тамо, где се најмање надао, код људи простих, забачених и остављених од свију.

Не треба рећи, да је Левина саздао човек, који је био мучен таким истим питањима, и коме блиско срцу лежи онај прости, од сваког остављени свет. Тај исти процес, изражен необично брељефно, налазимо код друге фигуре, Петра Безухова. Платон Каратаев, за најпростијег солдата будала, којој је тешко пара наћи — за Петра непостижним олицетворењем руског духа, простоте и округле истине. Платон није могао разумети значење речи узстих одељно. Свака реч и сваки његов поступак био је резултат радње, која је за њега била живот. Но живот, како је он нањ гледао, није имао смисла као одељни живот, него само као частица у целини. Његове речи и поступци ишли су од њега тако равномерно, тако непосредно, као што иде мирис од цвета. Он није знао ни цене, ни значаја одељно узете речи или поступка. Лав Толстој даје нам тако, да видимо цељ, којој је он посветио своју плодотворну радњу, даје нам пуну етнографску и душевну историју руску, не у својству индивидуалног карактера, не у својству више или мање вештачког типа, те је потекао из једног или другог друштвеног услова, него у својству извесног преставника народности и расе. О'Конел и сва школа савремене критике, доказала је, да је Шекспир у самој ствари учинио то исто и да је томе његова несумњива, заслуга и доказ великог генија. Да би решио ту исту задаћу, грофу Толстоју није требало толико генија — резултати науке су му олакшали; но у времену Шекспировом она је, може бити била случајним проблеском генија; међутим како је у наше дане сва снага науке и вештине управљена, таман на решење те задаће. И ето, по чему је Толстој више савремени белетристичар, но многи од оних, који цртају савремене јунаке трудећи се, да даду историју општих идеја, заносе се проповеђу необичне хуманости и необичног правца у прогресу, губећи из вида, што пред идејама и пред прогресом иде сам живот, у овоме случају руски живот, са његовим магловитим, натуштеним небом, натуштеним идејама и душевним процесима.

Лав Толстој је без сумње један од највећих корифеја руске вештине, како по снази дара тако и по снази енергије. Целог свог живота тражио је, чим би да засити ту енергију. Од тобџијског лафета преселио се литературе, од литературе к педагогији, од ове је пошао религији, од религије — чизмарском пању!

Та многостручност заната и учињела је, ваљада, да се у последње доба износило свакојаки гласова о њему. Ових дана сам шта више читао у једном српском листу, да је — полудио. Ја могу уверити читаоце „Стражилова“ да је свако постављање патолошког дијагноза грофу Толстоју само истрчавање пред руду. Гроф живи на свом имању око Москве, где се са највећом усрдношћу занима, проучавањем религије, исто онако усрдно, као што је некад усрдно проучавао политичну економију и социјалне науке. Проучавајући религију, говори се, да је написао огромно дело: „Въ чемъ моя вѣра?“ Гово-

ре и то, да црквена цензура у Русији није допустила, да се штампа, је ли пак штампана за границом или не, писац ових редова до сада не зна. Кад не ради у кабинету Толстој, шије и кроји чизме. Ту недавно беше у листу „Робина“ једна белешка, како су га затекли неколико познаника за пањем: седи, пише се тамо, у руци му шило и половина чизме, шилом влада доста брзо и окретно, и ако се види, да још није „печен“ у занату. Кад су га познаници замолили, да им објасни, зашто то ради, он је одговорио: сваки човек ваљало би да зна по какав занат, или у опште да се труди не само главом но и у рукама. Само физичан рад може да обнови и оснажи живот. Ко се физички труди, тај и мисли и живи разумно.

Ја ћу завршити ову слику са најискренијом жељом, да српски читаоци што скорије добију прилике, и на свом се језику познају са генијалним творцем „Војне и мира.“

Петроград, септембра 1885.

Н. Ковачевић.

ВАСПИТАВАЊЕ И ИЗОБРАЖАВАЊЕ НАШЕ ОМЛАДИНЕ.

(Свршетак.)

а видимо сад, како стојимо с дружењем мушкараца са женскима.

Данас је општа тужба, да се млади људи слабо виђају у женском друштву по честитим српским кућама. Навешћу ево опет речи прве поштоване Српкиње, где потврђује то и наглашава зле последице: „Сад долазим на најглавнији узрок (лошем васпитању) а то је: слаб друштвени живот код нашег женског и мушког света. Наше женскиње су обично саме себи остављене; јер српски млади људи нису себи за задатак узели, да, дружећи се са женским светом, даду им појма о стварима, које би се односило на њино образовање; па тако одвојено живећи цео друштвени живот проводе бавећи се *обичним свакидашњим разговорима*.“ То је јасно о нашим приликама или још боље: о тој нашој неудаћи. Јер тиме што се мушка омладина не дружи са женском, не измењују мисли ни кривих назора; женскиње не може сазнати, да ли вреде назори, којих се придржава или не. Иначе би женске у противном случају ухватиле користи за своје социјално изображење; не би биле једностране и не би се бавиле „обичним свакидашњим разговорима“. а ни мушкарцима не би шкодило, као што ће одмах чути.

Сад се подиже ово питање: Је ли истина, што мушкарци тврде, да женске не ће, или се врло тешко може с њима говорити о чему занимљивом и корисном из науке; да се не даду поучити! да је вредније Die Lichter putzen als Weiber durch Gründe belehren, што је рекао Börne?

Где се мушкарци чешће виђају у женском друштву, ту ће бити мало друкчији одговор, него што горе мушкарци тврде. Не ћу ја да одговорим неповољно по присталице Börne-ове, него ево одговара друга поштована Српкиња о дружењу мушкараца са женскима и какав ма имају на женске: „А сад да пређемо на уплив мушкараца на швигарице. Имате право што и њима приписујете кривицу, што су девојке тако мало образоване, јер *њихов је уплив одиста велик*. Допустите да рекнем себе као пример — наставља даље. — Била сам тако сретна, да сам око себе имала озбиљних и интелигентних људи, не само таких, као што је већина и опет само наших српских младих људи. Њима — т. ј. оним првима — имам да захвалим, што ми се отворила воља на читање озбиљних и научних ваљаних књига. Није то ништа ново — завршује најзад — да се девојке у мушком — да богме у отресном и озбиљном — друштву само изобразити могу, а и обратно.“ Ово „обратно“ би требало добро да запамте многи из мушке омладине, који су свикли, да с подсмехом гледају и говоре о лепшим навикама, о уљуднијем понашању — а лепо им — наопако — звони простаклук, неотесаност и тому слично већ. Чини ми се, е би се мало и обазрели с ким су у друштву, те би их полагано прошла воља на зле навике њихове.

То је био одговор на оно поширокo питање. Ако ко год и поред ових потврда са женске стране не верује у могућност лепог успеха, нек се сам подигне и потражи прилику, да се осведочи о истини. То се тиче обе стране али у првом реду мушкараца. Они су главне особе у радњи. Али да би колико толико имали право, који пребацују женскима са Börne-ом, могу им баш одговорити, да имају право само толико, што се каже по латинском: nulla regula sine exceptione т. ј. није све баш по правилу, већ има и где који изузетак, а та тврдња њихова постоји на тим изузетцима.

Каже се, да женски свет не мари за политиком. Већма пријањају уз људе, што не терају политике у њину друштву. Такво је мњење; ма да се може наћи доста женских глава, што не спадају амо. Али у пркос том мњењу наша омладина мушка се изгуби у политизирању, као што сам већ рекао на-

пред. *Стручних* листова или не читају или једва једвице. Ни правници, ни медицинари, ни филозофи ни богослови. *Забавне* листове тек прелете без јачег расматрања, као дневне новости. Последица је, да се глава пуни свакидашњом обичном „раднњом“; ум се навикне на те лаке површне ствари, а тешко се памти и разумева што теже. Или је зар вештина разабрати се у дневним новостима? Треба ли ту дубљег мишљења? То читање треба да је споредни део — али је у нас споредни део стручан и забаван лист, а политика нас поплавила. Ако постоји тврдња, да женске не воле политичких разговора, онда већ неправо радимо према тој већини, што их не забавимо чиме паметнијим. Друго је сама наша добит: научивши мислити и расветљавати потеже ствари, даље ћемо дотерати. него ако увек и увек сварујемо политично зеље. Треба се на послетку наћи и у дневним питањима, али је главни задатак омладини темељан базис у просвети: а све има своје време. —

Мушкарци треба да су утврђени добро у питањима, што су од интереса за друштво при допуњавању изображавања обе омладине. Догоди се, да женска тражећи да научи што боље од мушкараца нађе, како ни он сам није на чисто са том ствари; често ни као она.[1]) Догађа се, да ишколован мушкарац не уме ни мало да разјасни какво год питање из наше књижевности, историје наше, из живота. Чуо сам од женске стране, како јој свршени гимназиста није знао рећи чисто ни разговетно, за што пишемо данас оваквим правописом, а не као оно Лукијан Мушицки или Светић? Други није знао да рекне, како смо дошли амо; шта су хајдуци. Трећи није знао растумачити за што смо ми православни заостали иза католика и приврженика гргурева календара за толико дана у години. Ето пример, два. Женскињу се не може замерити толико, ако не зна те ствари; али школовану човеку се с правом треба пребацити кад не зна. Ово се односи на ону мисао, што сам у почетку навео, да прво треба почети с мушкарци; али стоји у свези и с оним, како је за женску нужно, да се уме наћи у различним питањима из многих грана данашње науке.

Могло би се овде рећи још која, како би се требало много што шта поправити у начину живота породичног и друштвеног; у начину мишљења о односајима породичним и друштвеним према народу самом, као према целини, а све то с погледом на омладину оба пола; али би нас далеко одвело. А то „поправити“ је тешко овако појединце; него треба радити слошке па опрезно, с разумевањем, да се постигне оно Кантово Umwandlung von Denkungsart.

Мислећи на ово последње речи ћу неколико речи пре завршетка.

Треба за тим стати, да се женскињу, а још више мушкарцу покрене, ојача, управо разнежи осећај, што ће их гонити, да *сами* теже за темељним радом; да сами по осећају траже *истину, правду;* од малена да се упућују на *скромност, умереност.* Нагласио сам овде: *сами*, од *своје воље;* јер ће само онда бити сигуран добар успех; само ће тако испасти за руком, да нам се омладина (да богме поред силних закачаљака, неудаћа у свету ће много и да отпадне, али ће ипак да се) одржи здрава, разборита, карактерна. Морамо јој усађивати такво мишљење, да што почне, треба и да испече; да истраје од своје воље, са свог нагона, из жеље своје: тада ће се лепше развијати умне снаге, постаће одрешита, постојана, са укусом и поуздањем, да може и хоће савладити све препреке добру. Али ће мушкарци онда увидити, да то није образованост такве руке, да истрају у свађању, бадавадисању, картању, банчењу; женске у оговарању, празном говору сваке руке. А с том образованости — држим — да ће Српкиње наше . . . али у то (за сад) не смем дирнути! Мислим моду. Али као што рекох, нек остане за друге прилике.[2])

А сад нек чују мушкарци још и ово: „За то кад дође то време — говори друга поштована Српкиња — да мушкарци од женских *више захтевали буду, не само лепо лице и неколико научених фраза, будите уверени, да ће и наћи; јер мање више је стало свакој девојци до тог, да се допадне.*“ Дакле осим јасног смисла ових речи, јасно је још и то, да сам имао право кад сам рекао оно о сујети женској у почетку. Али ће *оваква* сујета бити бар од вајде свима нама! И кад тако узбуде, не ће ни толико издржати пробе тврдња Rochefoucold-a, где се вели: „L'esprit de la plupart des femmes sert plus à fortifier leur folie que leur raison.“ (Већини

---

[1]) Пребацује једном приликом мушкарац Српкињи, да не зна српске књижевности; не чита књига каквих би требало (а не вели јој које). Зна, да је учила француски, па је запита, шта чита из француског. Она одговори: „Талемака“. „А, Талемака од Виргилија!“ одговори Српчић гласом, као да све има у малом прсту. Српкиња му рече, да је то написао Фенелон, и да има и превод српски: „Приkљученије и т. д.“ Да је сад хтела да распита, на каквој основи је написао Фенелон; из чега је увео; за што? Какав би био одговор! Да је Српчић одговорио, да је од Омира, па би бар био ближи ствари, изгледало би да се смео у Одисији и т. д. и т. д, ал овако. Но нађе се и горега.

[2]) Ко би рад био читати о том укратко, наћиће у календару „Орлу“ за 1885. где уредник написа о изложби Српкиња Новосаткиња. Ено српске моде.

женских служи дух за то, да појачају лудост своју а не разум.)

Дошавши до краја рад сам напоменути, е је морала пасти и по која оштрија. Да ми није стало до ствари, ћутао бих; али овако сам гледао, да што боље изнесем то питање у нас. Питање је замашно, а мени се чини, да сам га слабо расветлио; али баш за то нек се појави какак *јачи* луч,

Да српској свести буде потпала!

У Будимпешти.

Лаза Секулић

КЊИЖЕВНОСТ.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

HIGIJENA I FIZIČNO ODGAJIVANJE DJECE U DRUGO DOBA ŽIVOTA (od 2 do 6 godine). Uregjeno od društvenog odbora gg. R. Blache-A. Houlès-Le Coin. U Dubrovniku tipografija Flori 1886. 8-на, 48 страна. Izdanje francuskog higijenskog društva. Цена 20 новч.

Француско друштво за хигијену расписало је награду у години 1881. на расправу под горњим именом. Одбор тог друштва наградио је пет расправа и онда дао одбору од три лица, да из награђених списа састави једну расправу. Тако је постала горња књижица на француском језику. На српско-хрватски превео ју је Нико Селак а француско хигијенско друштво штампало ју је о свом трошку.

Малена је доста ова књижица и опет је у њој поуке за родитеље, који су ради, да им деца буду здрава, чила, весела; пуно је ту свега, на што родитељи имају да пазе, па да дечијем здрављу ударе добар, тврд, здрав темељ за будући им живот.

У књижици је после кратког приступа једанаест одељака. У првом је реч о стану, и „паметан отац ваља да изабере стан простран, колико је више могуће, да има доста зрака, да је добро расвијетљен а нада све да није влажан“. Особито по варошима треба пазити на ово, јер никад не треба заборавити, да здравље дечије зависи много од стана, у коме живе.

У истом одељку говори се и о прању и рибању пода.

Други одељак говори о зраку и светлости. „Ако треба изабрати за дијете једно од двоје: или добру храну или чисти зрак да га дише, није од потребе у дуго размишљати: боље је друго.“ Овоме не треба ништа да додамо. Нека су деца што више на отворену месту; кадгод је можно. Лети већи део дана, у пролеће и јесен најмање четир до пет сати, зими пак, кад год сунце сија.

Да велика топлота није добра за децу, доказује нам трећи одељак. Најбоље је од 10 до 14 или 15 степени целзијевих.

У одељку „спавање“ има говора о одру и сну. Постеља је понајбоља од гвожђа, душек и јастук нек је од струње или од каквог биља као сена, сламе итд. а никако од вуне или перја. Креветне аљине ваља често мењати. Сан миран даје деци снаге. „Све до четврте године дјеца ваља да спавају дванаест ура сваку ноћ; од четврте до шесте могу само десет.“ И дању могу по нешто спавати.

Одељак пети говори о оделу а шести о храни. Овде је главно начело: „не хранимо се оним, што једемо, већ оним, што пробавимо“ и — у том смислу лепо се разлаже у књижици овој о храни и храњењу деце.

У одељку седмом је реч о чистоти тела. Ту се препоручује прање детета млаком водом, „која нек буде то хладнија до пете године“. Кад и како се то ради, не заборавља се навести у овој књижици. И о тоалети дечијој расправља се овде. „Проти обичају, кога се држе већи дио мајака, које се охоле, држећи дјеци пуну главу дугих коса, ми ћемо што више можемо препоручити да им чине носити кратке косе све до шесте или седме године, била деца мушкога или женскога спола. Тим ће се држати лакше кожа од главе чиста а за будуће ће им унапријед справити лијепу косу.“

За овим у новом одељку расправља се о хигијени и одгајању сјетила — чула. Узима се свако чуло посебице и о сваком се наваћа, што је најнужније и најглавније.

Девети одељак говори о „вјежбању, излажењу, шетњи“. Потанко се наводи, како да се у том погледу влада мати с дететом до шесте године; напомињемо, како треба пазити, да се деца не заморе јако. Што се пак гимнастике тиче у овом добу, вели се ту, да у „потпуном смислу ријечи није потребна.“

Одељак десети посвећен је „учењу и штети, коју наноси то у другој доби живота“. Родитељи су често сретни, кад им дете у трећој или четвртој години зна већ читати ил приповедати и т. д. но треба да знају, да кад дорасте до доба од оз-

биљног учења, да онда неће моћи; отупило је већ. „За дијете од друге до шесте године што је мање могуће труда и напора а што више гибања — кретања — на отворену."

У последњем одељку се доказује, како је хигијена први почетак морала.

Из овог кратког прегледа види се, да је садржина ове књиге добра. Нешто смо и навели из књижице, бирали смо по гдешто, но додајемо, да је све у њој тако важно за мајке, да би се све могло навађати. С тога је препоручујемо свакој мајци, која латиницу чита а препоручујући је на помињемо, да је слог у књижици разговетан и јасан.

Н. Селак превео је и „Higijenu i odgajanje djece u prvo doba života" и књига се раширила, с тога се латио он превађања и ове друге књижице. Дај боже, да и ова нађе истог и још бољег одзива. Нека ју држе мајке „као своје младо чедо, које тражи да се у њиховим рукама одгоји и рашири и које оне могу подићи својијем настојањем и трудом до најбољег успјеха."

М.

ЛИСТАК.

НАРОДНЕ ПЈЕСМЕ,

КОЈЕ СЕ У ЈАСЕНОВЦУ У КОЛУ ПЕВАЈУ.

(ИЗ ЗБИРКЕ Ђ. СВИТЛИЋА.)

I.

Заспала ђевојка,
Дренку на коренку.
Сив је соко буди,
Међу очи љуби:
„Утани дјевојко,
„Бр'јег ће с' орушити,
„Бр'јег ће с' орушити
„Ти ћеш утонути!"
„Нек се бр'јег оруши
„Нека ја утонем,
„Кад ме не да мајка
„За Ивана ђјака,
„За Ивана ђјака
„За попова сина.
„Који пером пише
„По орлову крилу,
„По орлову и по соколову!"

II.

Драг' се драгој на водици фали:
„Моја драга, мене жени мајка!"
„Нек те жени, жељела те мајка,
„Тебе мајка, а ти девојака!"

III.

Ој, Петрињо, варош племенита,
Да ми се је у теби трефити,
У соботу око девет сати;
Кад регрути измењују стражу.
Ја би свога познала драгога.
Висок јунак, танан у појасу,
Кано јаблан од године дана.
Б'јела врата, црна пештемаља,
Црна ока, рудастије ко̂са.
Цокулице високије пе̂та,
Што-но стоје, кано у кадета!

IV.

Смиљ Смиљана росно цв'јеће брала.
Набрала је скуте и рукаве.
Пак је сјела, три венца оплела.
Једнога је себи одабрала,
Другога је другарици дала,
Трећега је низ воду пушћала:
„Плови, плови, мој зелени вјенче,
„Па доплови до мог Јове двора!
„Па упитај ти Јовине мајке,
„Оће л' Јову к јесени женити?
„Ја л' к јесени, ја ли до године
„Баш ако ће и ове године?!"

ПИСМА ЈЕДНОЈ ГОСПОЂИ.

I.

Госпођо!

Кад је оно бог створио свет, — има их, који то не верују — прегледао је своје дело још једаред, насмешио се и рекао: Задовољан сам! По ваздуху лете свакојаке тице, по води пливају свакојаке рибе а по суву корачају свакојаке животиње. Задовољан сам! Све живи у слози, нико не смета ником, места има за сваког. Нико не тражи од другог штогод — земљу сам поделио на једнаке делове, сваком сам дао штогод према својствима и способностима: заиста сва су створења једнака.

Те је речи слушао ђаво, привуче се богу, поклони му се и рече: Господе! И баш држиш да си задовољан?

— Јесам, одговори бог.

— Ти држиш, господе, да си на земљи створио свет у малом, према великом свету, у ком си ти стожер? рече ђаво.

— Тако је, одговори бог.

— Допусти ми, господе, да будем другог мњења! настави ђаво.

Бог благо мане главом, у знак, да му допушта.

— Кад ми допушташ то, настави ђаво, допусти ми, да те штогод и запитам!

— Питај слободно, рече бог.

— Ко је господар у великом свету овом? Запита ђаво и понизно погледи у бога.

— Па ја, одговори бог чисто зачуђено.

— А ко је господар у малом свету оном?

— Ко? Нико. Њему не треба господара, кад сам ево ја ту.

— Али онда опет није онај свет у малом оно, што овај у великом, рече ђаво и чисто слегне раменима.

— Шта хоћеш тим речима? запита бог и насмеши се, знајући у себи, куд ђаво смера.

— Та ја мислим, да му створиш какво богче, које ће то све држати у реду.

— А нашто то, кад ето видиш, да нико не смета ником, да су сви једнаки.

— То до душе јесте; али онда онај свет није потпун, рече ђаво и зажмури малко.

Бог се мало замисли.

— Ти мислиш дакле, да свет није потпун? запита мирно и благо.

— То ми је скромни назор, рече ђаво и поклони се богу.

— Видиш, рече бог, ја знам, шта радим; али кад већ поричеш, да ми је и мали свет потпун, учинићу, као што мислиш, и то само зато, да те уверим да имам право ја. Даћу ти времена хиљадама година, да се увериш о том. Жао ми је света малог, али хоћу тебе да убедим.

Бог мане лагано руком и на земљи се створи — човек.

— Јел' ти сад земља потпуна? запита бог.

— Јесте, одговори ђаво.

— Е, видиш, није, рече бог.

— А шта јој недостаје? запита ђаво зачуђено.

— Недостајеш јој ти.

Ђаво обори главу а бог опет мане лагано руком, и на земљи се створи — жена.

Ђаво се насмеши; као да му се допао заступник његов на земљи . . . а то, ах! то исто је учинио и нови земни бог.

— Но да ти мало зауздам ћеф, рече бог ђаволу, де, погледај мало онамо.

Ђаво погледи камо му је бог показао и згрози се.

— А шта је то? запита и узверено погледа неку утвару, која им се лагано приближавала.

— То је — смрт, одговори бог.

— Смрт? рече ђаво, а шта је то?

— То је измира, одговори бог и повуче се у вечност.

— Измира, рече ђаво замишљено. Па шта сам онда и наваљивао, да се створи човек?!

После тих речи нестаде и њега у вечности.

. . . . . Е, тако сам читао у некој књизи старо-ставној а никако немојте мислити, госпођо, да сам уверен о истини сваке речи. А уверен сам, да не верујете ни ви. Има и то свог разлога, што сам уверен, да не верујете баш ви — већ да сте зацело уверени о противном: да је баш жена бог или бар божанствена појава, а човек да је — ђаво. Да је смрт измира, то знам, да верујете и ви, госпођо.

Морам признати, да сам се дуго премишљао, док сам исписао ону причу из књиге староставне; јер ја прво и прво не верујем да је бог створио свет, и само онај свршетак, да су се обојица, и бог и ђаво, повукли у вечност, т. ј. да их је нестало, наведе ме ипак да је испишем и да вам је пошљем...

Ах, да знате, госпођо, како бих радо гледао у ваше мило лице, док ту стару причу читате; како бих с бескрајном пажњом мотрио сваки покрет ваших умиљатих црта; како бих хтео да се удубим у тренутно живовање лепе душе ваше — е да ли сте разумели причу онако, како ју је замислио онај калуђер, који је њу уписао у ту књигу, сада староставну! Али, познавајући, госпођо, вас, не сумњам ни најмање да сте је разумели баш онако, како је замислио калуђер. А зар се и даје друкче разумети?

Но шта је само навело тог калуђера, да библијску причу о створењу света тако баш протумачи! Није ли у њему остала жаока из световњачког живота његовог? Онда би било самовољно тумачење старе библијске приче. Онда би то било мудровање на основу личног и зацело горког искуства. Ах! ја видим преда мном читав низ лепих а и гадних слика: ружичасти почетак, ведри и сјајни наставак и, можда, ужасни, крвави свршетак . . . . а средина је томе сам калуђер!

Не, не! Поглед на свет треба да је стваран а не личан. Само, само, да л' се дају наши осећаји тако зауздати, да им је израз свагда стваран?

Покушаћу, госпођо, да на то у другом писму одговорим.

За сад примите уверење мог особитог поштовања.

М. С—ћ.

ЛИСТИЋИ.

ГЛАСНИК.

(**Књижевни одбор „Матице Српске“**) имао је 5. (17.) октобра свој састанак, на коме је секретар друштвени известио одбор, да је заступао „Матицу“ 8. (20) и 9. (21.) септембра о. г. на светковини, коју је „српско учено друштво“ у Београду приредило ради прославе педесетгодишњице књижевнога рада Ђорђа Малетића и Матије Бана, и да је поздравио јубиларе у име „Матице српске“ — Прочитано је писмо владике ђаковачког Јосипа Ј. Штросмајера, којим одговара на честитку, коју му је „Матица српска“ послала 27. августа (8. сепг.) о г. приликом 70-тогодишњице његова живота и 35-тогодишњице владиковања. Писмо то гласи: „Славно друштво и велецењена моја господо! Хвала вам срдачно на честитки. Бог и вас преобилно благословио скупа са славним велезаслужним друштвом вашим, Матицом српском! Вјерујте ми, ваша ме је честитка сретним и пресретним учинила, јер ми је живим и сјајним доказом: да је славна Матица српска вашим племенитим срцем разгријана, светим огњиштем постала, с којега не само луч праве просвете, него уједно и жар свете братске љубави свуд широм у народу распростире Тијем начином најлепше и најлавније одговара „Матица српска“ имену своме, јер наш народ „Матицом“ назива ону пчелу, која сав рој пчела око себе скупља и на племениту вишу сврху упућује. Још један пут дакле: Хвала вам из све душе и из свег срца. Остајте, молим вас, уверени, да ћу ја животом, звањем и деловањем својим до конца свога остати заточником и промицатељем оне лијепе мисли и намјере, коју ви честитком вашом проговористе, то јест: љубави и слоге братске, која на најпрече потребе нашега народа спада и у којој се једини залог боље његове будућности састоји. Са братском љубави остајем вам пријатељем и штоватељем“ — Српске народне песме, што их је скупио по Бачкој Лава Летић, — издане су на оцену Ђорђу Рајковићу. — Превод Ангелине Поповићеве из Панчева с француског под насловом: „Млади Валентин Дивал или моћ своју срећу себу заслужити,“ приповетка за младеш, — издан је на оцену Андрији М Матићу. — Расправа за „Летопис“ с насловом: „Учитељска школа у Црној Гори“ од Мите Нешковића — предана је на оцену Аркадији Варађанину. - Милутин Ратковић игуман врднички у Крушедолу поднео је ради издања ова своја дела: „Вечити Календар“ и „Хронологија црквена“ За оцену тих рукописа умољени су прота Јован Борота и Александар Сандић. — На основу оцене Милана Андрића примљена је за „Летопис“ приповетка Ђ. Јовановића с насловом: „Рашта се тако догодило?“ а писцу је одређена награда од 25 фор. — За чланак Ј. Миодраговића: „Култура и српство у културној борби,“ који се штампа у „Летопису“ и износи близу $5^1/_2$ штампаних табака, одређена је писцу награда од 120 фор. — Секретару друштвеном А. Хаџићу одређена је награда од 50 фор. за његове чланке о Српкињи, штампане у 135—137. св. „Летописа“ који износе у свему два штампана табака. — На молбу М. Ј. Илијћа враћено му је поворишно дело: „Ново доба“ заједно са преписом оцене. Писац хоће да га поправи по примедбама оцењивачким. — Марку Николићу, учитељу у Рушчуку, враћен је по молби рукопис његов: „Житни метиљ“ (Anisoplia austriaca)

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— У Дубровнику почео је излазити нов српски лист, „Глас Дубровачки“, и штампа се ћирилицом и латиницом. Лист ће заступати интересе далматинског Српства.

— Д. Јеврић, парох јаменски, позива на претплату на књигу: Српски цар Стеван Душан и балканско полуострво у 14. веку од Емила де Борхграва, члана белгијске академије. Писац је дуже времена био белгијски заступник на српском двору. Цена је књизи 30 новч

— У додатку к „Allgemeine Zeitung“ пише познати немачки публициста Карло Браун-Визбаден, путничка писма из краљевине Хрватске и Славоније.

— Књига Макса Нордау-а „Die conventionellen Lügen der Culturmenschen“ изашла је до сад у 36.000 примерака. Прво издање је штампано године 1883. Његова књига „Paradoxe“, која је ове године штампана у првом издању, изашла је до сад већ у 10.000 примерака. Неки непознати писац издао је скоро одговор на та дела а под насловом „Paradoxe der conventionellen Lügen“, и хоће да побије Нордауовљево дело.

— Славни дански писац Ђорђе Брандес написао је дело о Људевиту Холбергу, најславнијем данском писцу шаљивих игара

— Шведски краљ Оскар II написао је велико дело о политичким догађајима у Европи од год 1864—1872.

— Др Сп. П. Ламбро у Атини издаје илустровану грчку повесницу од најстаријег доба до владавине краља Отона.

СМЕСИЦЕ.

Негалантне примедбе.

(Оскар Блументал.)

Још нисам познавао жену, која ми није искрено и без икаквог обзира признала све погрешке — својих пријатељица.

*

Кад ти жена штогод приповеда, можеш свагда по нешто одузети: зан ако ти повери своје године — онда можеш свагда по нешто додати.

*

И у животу жене има година дванаест месеца — осим ако је у жалости

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

УРЕЂУЈЕ МИЛАН САВИЋ.

БРОЈ 44. У НОВОМ САДУ 31. ОКТОБРА 1885. ГОД. I.

НА ДРИНИ.

Кроз тучна пођа и питоме равни,
Срдитим током у недоглед тавни,
Ти шириш своја шуштајућа крила,
О Дрино, водо мила!

Обале твоје шаренило краси,
Ко љупки венац невестинске власи,
Ал' твој се талас равнодушно креће,
Оставља росно цвеће.

Таласи мили! Равнодушно тако,
Остављах и ја, све што љубљах јако,
И гоним, јурим — а где ли ћу стати,
Судба ће, можда, знати!

Балатун 1882.

Војислав.

УСПОМЕНА.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА.

НАПИСАЛА МИЛЕВА СИМИЋА.

(Наставак.)

Било је некако зимње доба, када сам ја једном мало оболела, и неколико дана нисам излазила из собе. Хенрик ме је брижљиво пазио. Долазио је кући чешће него иначе. Ал једног дана отишао је одмах после ручка, и било је већ прилично касно, када се вратио кући.

Чим је ушао у собу, одмах сам опазила на њему, да му се десило нешто непријатно.

„Ти имаш валда каквог тешког болесника?“ упитах га брижљиво.

„Тако је. Таког болесника нисам имао никад“, рече он, а ја видим, да му је тешко о том говорити, па га и не питам даље.

„Па ти и не питаш, ко ми је болесник“, рече он некако чудновато.

„Нисам мислила да би ме тај болесник толико интересовао, да би требало, да за њега разбирам. Дакле је неко од познатих?“

„Да.“

„Ела; је-л' да је она. Шта је с њоме? Рецн брзо!“ рекох поплашено; ал он само тужно задрма главом, па рече:

„Не, није Ела. С њоме стоји исто тако као и пре.“

Мени као да одлахну.

„Па да ко је болестан?“

„Отац“, рече он.

„Ујак?“ — Ја сам мог свекра још увек звала ујаком. — „Ујак!“ викнем и скочим са столице; а и данас се чудим, како ми одмах није он пао на ум. — „Па шта је с њим?“

„Врло трађаво. Готово не смем ни да ти кажем.“

„Па како да мени нисте ништа јавили?“

„Нисмо хтели да те бунимо; а друго, тако шта увек доста рано дође.“

„Па шта му је? Говори ако бога знаш! Знаш, да је неизвесност гора и од најстрашније истине?“

„Изабела, помисли, помисли само“, рече он и стисне ми руку грчевито, „отац — отац ће полудити!“

„Боже!“ викнем и изнемогла клонем на столицу.

Кад сам се мало прибрала, погледам на Хенрика. Он је наслонио главу на обе руке и укоченим погледом гледао је пред-а-се. Било ми га је од срца жао. Приђем му, и погладив га по коси, почнем га тешити:

„Не очајавај“, рекох, „добар је бог, можда ће све још добро бити.“

„Ти си можда у овај мах смела с ума, да сам ја лечник“, рече он. „Па онда, то не велим само ја, то тврде и остали лечници, који су га у ово последње време пратили и проучавали самном заједно.“

„Па зар су се знаци те несрећне боље код њега већ од пре појављивали?“

„Дакако. Ви лајици нисте дошли на ту мисао, ал нама лечницима било је то, на жалост, и сувише јасно“, одговори он, и тада ми у кратко исприча, како и на који начин је та боља у ујака избила на површину.

Можете мислити, како ми је било. Нисам знала, кога већма да жалим: болесника самог, ил оне, што су око њега.

Између осталога упитах Хенрика, да л' има каква узрока, услед кога је наишла та болест на њега; ал он рече, да се од његових нико не сећа ни на шта.

„А да л' се из болесникова говора може што дознати?“ додам ја.

„Он, до душе, непрестано плаче и виче, и моли, да га нико ни за што не криви, јер он се од срца каје.“

„Па зар га нисте питали, шта је учинио?“

„Дакако да јесмо. Ал он тада заћути и одмах гледа, да се ма где сакрије.“

„Па од кад му је тако јако позлило?“

„Данас је шести дан.“

„Боже мој, тек валда није он учинио какву погрешку у звању?“

„Не. То није“, рече Хенрих одлучно. „Ја сам био код његових садругова, разговарао сам с њима, и нашли смо да је све у свом реду.“

„Па да шта је онда?“

„А бог зна! У таким приликама не може се увек ослонити на оно, што болесник говори“, заврши он некако збуњено. „Ал сад опет морам к њему“, дода брзо. „Дошао сам само да ти јавим, да знаш, да ћу тамо ноћити, јер данас је јако немиран. А можда ни сутра нећу долазити кући. Зависи дакако од тога, како ће му бити“, рече и крене се да пође.

Хтела сам и ја да идем, ал он ми није дозволио. Шта више молио ме је, да му најсвечаније обећам, да нећу ни из куће изаћи све дотле, док ми он то као лечник не дозволи; јер, вели, да се и ја, пошто сам још увек била слабуњава, поново не разболем. Шта сам знала чинити. Он је у тај мах према мени био тако брижљив, тако нежан, да би ја пристала на све што би зажелео, само сам га молила, да ме код његових извини, што не могу доћи, и да ми по неколико пута на дан јавља, како је ујаку, а он нека буде тамо до год устреба.

Ал, богме, ја сам бадава очекивала добре гласе. Јадном ујаку бивало је све горе.

Касније, кад сам ја већ прилично ојачала, замолим Хенрика, да ме поведе собом тамо. Он је на ово једва пристао, и једно после подне кренемо се обоје ујаку. Нису ме одмах пустили к њему. Прво је ушао Хенрик, да га спреми на то, да ћу ја доћи, јер, вели, мене већ давно није видио, па можда би изненађење на њега рђаво утицало.

Ал, представите себи, како ми је било, кад ми је Хенрик, вратив се од њега, рекао, да му је ујак казао, да неће самном да говори. Не познаје ме, вели, а неће под старост да прави нова познанства.

Тешко ми је било, врло тешко, ал лечници ми рекоше, да не би било саветно, да и после таке поруке уђем болеснику, јер га моја појава може узнемирити.

Разуме се, да сам их морала послушати; ал сам их молила да ми дозволе, да болесника видим, па ма из далека. Дозволише ми. Дочекала сам сутон, па кад у ујаковој соби запалише свеће, одведоше мене у другу мрачну собу, оставише врата од његове собе у пола отворена, и — ја сам га видила.

И данас се грозим, кад се сетим тог тренутка. Он је седио у наслоњачи. Тако се био променуо, да га је тешко било познати. Жут, образи упали, коса разбарушена, а поглед — о, немојте тражити, да вам описујем тај поглед, јер и данас кад га се сетим — раздире ми душу. Само сам га погледала, ал кад сам га таког опазила, тако ми се стештало око срца, да сам се једва могла уздржати, да не вриснем. И одмах сам изашла из собе. Ал нећу вам даље говорити о томе: доста, да је ујаку сваким даном бивало горе и горе, касније је и телесно нагло опадао, и за годину дана изгубисмо га из наше средине.

За све време, док је боловао, није се на њему могло опазити ни искре од свести. У последњим данима бивао је, до душе, мирнији, ал је непрестано плакао и ни с ким није проговорио ни речи, па ни онда, кад га је ко шта запитао.

Последње ноћи његове дође Хенрик и рече ми, да ћу с њиме ићи ујаку.

„Хоћу л' смети к њему у собу?“ упитах га.

„Да“, рече он. „Представи себи, како смо се зачудили — ти знаш, да отац у ово последње време није ни речи говорио — а сад, пре по часа, седио сам само ја крај њега Уједаред се он мало диже из постеље, погледа благо пред-а-се па рече: „Оди, Изабело, оди, дете моје!“

„Дакле ме је споменуо?“ рекох, а сузе ми грунуше из очију.

„Да. Ал слушај даље. Ја брзо приђем к њему па га упитам, хоће ли, да те пошљем к њему. Он ћутећи климне главом. Ја брзо зграбим шешир, рекнем лечнику С. шта се десило, посаветујем се с њиме шта да радим, и по нашем закључку ево сам дошао по тебе.“

Разуме се, да сам у тренутку била готова, и ми се кренусмо.

Док смо се пењалм уз степене ујаковог стана, узе ме Хенрик за руку, задржа ме мало па рече:

„Ја мислим, да би теби било сувишно говорити о том, да не треба ништа да те изненади, па ма шта чула од једног оца, јер он, сиромах, сваког тренутка пронађе понешто ново, чиме ће себе и своју савест кривити.“

„Разуме се“, био је мој кратак одговор.

„Осим тога молим те, да га умирујеш, колко више можеш, ако би се он и теби почео на што тужити.“

„Учинићу све како хоћеш“, уверавала сам га ја, — и пошто сам још од лечника С., који нас је дочекао у предсобљу добила понека упутства, оставим њега и Хенрика пред врати, а ја се са страхом упутим ујаку. Затекла сам га у постељи. Приђем му, наднесем се над њим, и рекох му сасвим тихо:

„Ево ме, ујаче! Шта сте ме звали?“

Он се трже, окрете се мени, ухвати ме за руку, па ми некако чудновато погледа у очи.

„Па шта ти управо хоћеш да буде самном?“ рече он некако потмуло.

„Ништа, драги ујаче. Погледајте ме боље, ја сам Изабела.“

„Изабела! Изабела!“ зајеца он, не пуштајући ми руке, а суза му сузу стиже.

Мени се стужило. Мислила сам, срце ће препући у мени, па једва изустих:

„Ујаче драги, за што плачете?“

„Изабела дете моје“, рече он, а не скида својих сузних очију с мене, „ти ћеш мене најбоље разумети, јер они сви кажу, да сам ја крив, а ја, ја сам хтео да буде најбоље; ал ето је испало друкчије, па ме сад гоне. Сви ме гоне. — А је-л’ — је-л’, ти ћеш њима рећи, да ја нисам крив, ја — ја сам хтео да ти —“

Даље није говорио, већ поче опет да плаче, ал тако чудновато, од прилике као што плачу деца, кад их старији хоће да казне.

„Умирите се“, рекох му тешећи га, а сам бог зна, колико муке ме је стало, док сам прикривала од њега своје очи. „Ко још вас може за што кривити!“

„Ха, ха, је ли — је ли, да ја ништа нисам крив!“ узвикну он радосно и издиже се у пола у постељи.

„Па да како да нисте.“

„Шта! Како си рекла? Је-л’, ти си рекла, да ја нисам крив? Ето, кажем ја. Иди, иди сад па им реци, реци свима, и моли их, да ме не дирају. Ја — ја се кајем — кајем се — разуми, тако им реци. Иди, иди одмах!“

Ја погледам на одшкринута врата. На њима је стојао Хенрик и дао ми знак, да изађем. Ја пођем. Дошав до врата, осврнем се још једном на ујака. Он је непрестано плакао и испрекиданим речма говорио: „Што ме се не махнете — не дирајте ме, ако бога знате — ето она каже, да нисам крив.“

Тада сам га последњи пут видила, јер му је иза тог позлило и ту ноћ је преминуо.

* * *

По ујаковој смрти одселила се моја свекрва са Емом својој најмлађој кћери, и тако сам ја са Хенриком остала сама.

Једног дана рече ми Хенрик, да га спремим за пут, јер ће за два дана ићи у Б., где ће остати осам до десет дана, јер има посла са неким својим пријатељем, са којим је — као што ми пре једном рече — удружице писао неку медицинску расправу.

На два дана по његовом одласку, јавим Ели, која је са здрављем, ил боље да речем: са болешћу стојала на једној мери — да ћу доћи к њима и да ћу код њих провести цео дан. И отишла сам.

Цело пре подне прошло нас је некако у разговору, а после ручка замоли ме Ела, да јој читам. Читала сам јој неку врло занимљиву приповетчицу. При крају исте запита ме она, да ли се у књижници мога мужа налази нека књига, за коју сам ја поуздано знала, да је мој муж има. Па навикнута, да сваког задовољим чим год могу, дигнем се и пођем кући, да јој исту донесем. Она ме, до душе, није хтела пустити, ал ја сам знала, да је њој годило, кад

јој се жеља одмах испуни, па уверавајући је, да ћу се најдуже за по сахата вратити, пођем да је задовољим.

Дошав кући, одох одмах у Хенрикову писарницу, да потражим споменуту књигу. Брзо сам је нашла и хтедох већ изаћи из собе, кад ми поглед случајно паде на писаћи сто, на коме је главно чекмеџе било у пола отворено, ма да је из браве вирио кључ. Одмах сам помислила да је мој муж морао у брзини заборавити, да је закључа, па знајући, да је он све долапе у својој писарници брижљиво закључавао, приђем чекмеџету, да га закључам и извадим кључ, јер сам се бојала, да млађи по њему не премећу.

Већ сам, журећи се, да се Ели што пре вратим, гурнула чекмеџе, па и кључ заврнула, ал тада га опет отворим и завирим унутра. У брзини опазим неке испреметане хартије, а озго на њима једно запечаћено писмо, које је писао Хенрик свом пријатељу, оном истом, коме је отишао у Б. Задовољна тим, хтедох поново чекмеџе затворити, ал тада као да ме је неки зао дух гонио, дигнем писмо и почнем га читати. У њему је стојало од прилике ово:

„Драги Грегоре! Радујем се да си се и ти накануо, да се жениш, ал не тражи од мене, да те ја светујем; јер мој савет гласио би: не питај никога, већ ради онако, како ти сам за добро пронађеш. Само тако бићеш задовољан и срећан. Ја ти говорим из исвуства. Па пошто бих хтео да ти будеш потпуно срећан — јер то си бар заслужио — ево ћу сад да ти кажем оно, што ти још никад нисам казао, а то ће ме уједно код тебе и извинити, јер ћеш морати признати, да ја твоја пребацивања и твоје укоре у погледу моје женидбе нисам заслужио — бар не у оној мери, како си ти мислио. Видиш, ти знаш само толико, да ја са својом женом нисам срећан, јер је нисам узео за то, што сам је волео, већ што је то била жеља мога оца. Но ти треба да знаш о томе млого више, ал да ти не морам писати како је цела ствар текла — јер то ми још и сада душу раздире — ишчупао сам из свога дневника оне листове, што говоре о томе, као и оне, што сам писао у ово последње време, и шаљем ти их уз ово писмо. Прочитај их, сравни их једно с другим, размисли добро о свему, па ћеш онда видити, јесам ли заслужио твоје преворе. Ја знам, да ћеш ти“ — — —

Тим речма свршавало се то кобно писмо. Како сам се осећала у тим тренутцима, то вам не умем рећи. Знам само да ми се у први мах учинило као да сам за неколко тренутака била ван себе, јер уједаред сам, прешав руком преко лица, осетила, да су ми образи влажни, а ја се нисам сећала, да сам плакала. Па иза тога помислим, да сам све то сањала, ал поглед ми паде најпре на отворено чекмеџе, па онда на писмо, које је лежало на моме крилу, и то ми је казивало, да је све јава. Мало сам се одморила, па онда се решим, да потражим и оне листове из дневника, та мени је ваљало и њих прочитати, а они су — тако сам бар мислила — без сумње били тамо, где је и писмо. Ал морам признати, да у први мах готово нисам имала куражи, да их потражим. Бојала сам се онога, што ћу наћи у њима. Дуго сам се борила, ал најпосле сам увидила, да морам свршити оно, што сам започела. С тога забравим врата, да ме не би ко узнемирио, приђем писаћем столу, и доиста у једном куту чекмеџета нађем два завежљаја хартије. Већи је био везан плавом узицом, и означен са речи: „Пре“, а мањи црвеном везицом и на њему сам прочитала: „Сад“.

Те листове чувам и данас, јер кад их је Хенрик од мене заискао, рекла сам му, да сам их спалила, па да вам не би млого говорила о томе, ево ћу вам их прочитати.“

(Свршиће се.)

ДРУГОВИМА

(ПУШКИН.)

Ви зборите, само ја једини
Седим тужан у вашој средини . . .
Ох, ман'те ме, немојте ме звати —
Не могу ја свама пировати!
Некад и ја волех с вама бити,
И у јеци од бокала пити,
Па свом срцу све на вољу дати
И весеље после опевати;

Ал' су прошли ти весели часи,
Светлост њихна давно се погаси,
Њиног сјаја нема више за ме,
Анђо туге спустио се на ме,
Покрио ме црним крил'ма својим,
И ја тужан сад под њима стојим . . .
Остав'те ме, немојте ме звати —
Не могу ја с вама пировати:

Ја сам тужан, ја ништа не марим,
Па вам нећу весеље да кварим!
Ваши дани још су пуни сјаја.
Ваше ноћи још су пуне баја,
До вас јоште страсне моше седе,
Па вас оком ужагреним гледе...
Уживајте, на ме не гледајте,
Попевајте, а и поиграјте,
Проведите ово красно вече,
И 'нако ће брзо да протече!
Весел'те се, а ја чу да седим,
Па ћу сретне само да вас гледим!
Осмех ће ми на уснама бити,
Ал' ћу сузе у очима крити.

Вл. М. Јовановић.

НА ПРАГУ ЖИВОТА.

НАПИСАО А. МИХАЈЛОВ.

ПРОЛОГ РОМАНУ.

(Свршетак.)

Бог зна, како је била рада сад, да се разговара са сином. Одведе га у спаваћу собу, спусти завјесе, намјести кревете, говорећи, да ће бити добро, да се скине, јер ће данас ручати послије подне, по што су тога дана баш како ваља, пекли фришка хљеба, и све јој се чинило, да му није све лијепо угодила за његов одмор да му није све исказала. Кад је легао, поглади га по глави, као мало дјетенце и опет се нешто смете, би расијана, и изађе из собе. Чинило јој се, да је сина та љупкост задивила, да се срди. И то ће рећи, шта да га сад по глави глади, кад га је примила, као љутог непријатеља, ни „помаже бог“ му не назвала, готово га с прага одагнала. А може бити, он се купа у врелијем сузама, прије него што је тај праг преступио, можда му се срце на парчад цијепало од биједе неишчекиване. И мати, мати!

— Пст! ћутите! за часак се зачу шапат, у кухињи. — Ај'те на улицу, те се играјте. Браца је ето прилегао, а ви ћете лармати. Идите, тражите ђеда, реците му, нека пеца рибу, док га не позову на ручак. Овдје потезаће своје пјесме, не ће дати човјеку да се одмори. А хоћете лакрдије, колико је прошло...

Мамица дође к пећи, која се грijала, и стане размишљати. Никако није могла да се сјети, за што је у пећ метнула рукатку с водом. Ухвано је за нешто требало вруће воде, ваљада ће се сјетити. Мамица дође к столу, сједне и подбочи образ с једном руком, замисли се о води, штоно се у рукаци загријала, те се у мислима занијела о том, да је „Миша некако живио код ујака, па ће и сад живјети!“

Миша није спавао и лежао је отворенијех очију. Први пут у свом животу појмао је потпуно с убијном јасношћу положај своје обитељи, свој рођени положај. Од колијевке још знао је, да му је обитељ сиромашна. Ну то га није кињило, није га страшило; то, шта више, није зауставило његово посматрање. Растао је у још сиромашнијем народу и био је задовољан својом судбом. Док је још малечак био, ходио је често бос, носио подеране кошуљице; али је вавијек сит бивао. То му је било доста. За тијем га одведоше у град на школе и ујак га смијести. Овдје, ма да готово није ни имао својих новаца, није се могао, истина, гиздати, али се ипак хранио добро и мирно учио. Карактери ујака, ујне и гувернанте били су тешки; али није их он само трпио; и Моћа, и Маша, и свако други, ко је живио у кући ујаковој, или имао посла с ујаком, морао је патити с тијех карактера. Рачунати се у какве особите невољнике и јаднике Миша није могао. Кад су га искључили из ђимнасије, страшно се уплашио; али у битности њега је плашило једино само објашњење с ујаком. Његова вријева за сада није даље ишла. У даљу будућност првијех часова није готово ни погледао. Само кад га је ујак изгнао из куће, убезекнуо се у мучни положај свој. Ну и ту још није потпуно сазнао размјера своје несреће. Ну што се већма примицао свом родном мјесту, тијем се јасније и јасније почело будити у њем сазнање, да је ништ, син ниште обитељи, да гладан иде искати хљеба у — гладнијех. Ступивши преко прага родитељског дома, од једаред је чуо потврду тога сазнања. Свака ријеч материна, свака ријеч очина бола га је, као ножем, у срце. И он се још усудио, да се не покори управи, он се још усудио, да одговара ујаку. Ваљало се у сузама купати, ваљало је нице падати, да спасе од себе обитељ! Њеки отужан осјећај прође му кроз душу при тој помисли. Не, он није способан за понижење, за клањање! Није способан за клањање — а да за што је он способан? „Румена ђевојчица!“ Тог придјева, који су му пришили једном у ђимнасији, сјети се он сад. Да, он је, за иста, више наличио ђевојци, него младићу, и својим лицем, и својим бојажљивијем, стидљивијем манирима, и својим ситнијем гласом, који је пиштао.

Тешко је било исчекивати од таког човјека издржљивости у борби за живот и он је мање од свакога вјеровао у своју способност за ту борбу. Изврсно је знао, да у њега нема ни тога, што се зове тврдијем, опредјељенијем характером. У мјесто карактера у њега је сад било добродушности. По добродушности својој заузимао се за омрзнуте и гоњене, по добродушности је дијелио сваки комадић са друговима својима, с малом дјецом, са свакијем псетанцетом, по добродушности није био способан да изда кога, ма ко то био, да нико не пострада његовом кривицом. Мислећи сада о својим фисичнијем снагама, о својем характеру, признавао је себе просто за „госпођицу од муселина,“ за „слабу душу,“ за „скрпарену нарав.“ А способности! Способности у њега није било. Учио се добро, ну, може бити, за то, што није волио харчити времена на ђачке зановијетње, на пијанчење, на празно ћаскање. Да, само за то, по што га се ђимнасијска наука тешко лијепила, није умио уживјети се у њу, као други даровитији, „летимице.“ У њега није било ништа, чим се одликују обилне, талентиране природе, које се показују у свакој маленкости, у окретној, живој ријечи, у маховитом бекријању, у оштроумној измајсторисаности, у каквој гођ јуначкој попијевци. Што је дубље загледао у се, тијем је јасније сазнавао, да је он у истини најпотпуније ништавило и да га људи већ за иста за њешто не могу вољети, да се устежу, да му своју наклоност покажу. А он је тако волио те људе! Можда их је за то волио, што су они вазда, не пазивши, да у њем нема никаквијех јаснијих достојанства, према њему били мање-више добри, љупки и меки? Непаметни и осорни, зли и порочни, сви су често према њему указивали људске црте: штеђели га, што бјеше слабачак; не одбијали га, виђевши, да жуди за љупкошћу; не презирали га, као неспособног, говорећи, е је у њег за то добро срце; ријечју: снисходни су му били, не за његове заслуге, куд-и-камо снисходнији су му били, него он сам себи. Особито се строгијем сад према себи показао. Није се он на се само срдио, он се просто презирао, газио је себе у блато.

То је било нештедљиво самобатинање, самопонижење.

Баш под прозором у самртној тишини зачу се говор. Говорио је промукао, старачки глас, испрекидано, брзо:

— Што ми јести не дају? Хватао сам рибу. Нијесам крив, што ништа нијесам уловио. Овдје има рибе много, само је малена. Могу је тешко упецати. Веће овдје нема. Већа је тамо, гдје већи људи живе ... Овдје су људи мали, па и риба мала. У владике, ух, каквијех је пастрма — великијех, великијех! А овдје људи малени, ти мален, он мален, ја мален ...

Зачу се дјечији смијех.

— Што се кезиш? поче говорити опет старачки глас. — Велиш! отац је луда? Не, папагај је луда, ја нијесам луда! Ја све знам. Ја сам отац ђакон. Ух, какав бас имам.

Старачки глас с мјеста запјева: „многаја љета.“

— Ти си, каже владика, и глас пропио, пјаницо! Ну да богме, пропио си, пјаницо! Вотку си пио, за то си пјаница. Да сам пио вино, не бих био пјаница. Све ја то знам. Многом су ме које-чему учили, многом. Веле луда! Не, та ајде ти научи, ајде де! Погле само, погле! тамо један другог грди.

Миша више није слушао тог идиотског трабуњања, познавао је врло добро и тај глас и те разговоре ђедове, помјешане с грдњом и пјевањем многаја љета, псалама, крчмарскијех пјесмама. Дошло му је још теже, још мучније. Све је јасније и јасније појимао, да овдје за-њ живота нема, нити ће га бити; мало час, поњао је да мора што прије ићи, неодгађајући ријешења, само ићи ... Ал' куда, како, за што да предузме пут тај? ... Куда да иде? Како би било у Петроград? Али од куда новаца за пут? Искати од оца, узети од њега пошљедњу пару? Па, бог зна, и има-ли коју пару? Ко ће дати, ко ће дати? Пред његовијем очима отворила се пантљика дугог пута, пуста, тек овдје-ондје на њој засветлуцају салаши, колија, која тек миле, по којој јадник, гдје пјешачи. И нема краја томе путу, отегао се једнолик и туробан, на стотине, на хиљаде врста. Ето по њем иду они, ти људи у опанцима и хаљинцима, иду на стотину, на хиљаду врста, иду да траже гдје је боље, гдје лакше могу да добију пара за хљеб насушни, не желе, да буду на терет обитељима, који и без њих гладују. У колико је он бољи од њих? За што баш у њега да не буде снаге, да се тога пута подухвати? И зар га се за иста не ће латити? Та није-ли пробао? Кад је дошао амо, за што не би стигао и тамо у тај Петроград, камо иду стотине и хиљаде људи, да траже посла, да траже своју — срећу?...

С руског. **В.**

ВОЛЕО САМ ЖИВОТ...

(ПУШКИН.)

Волео сам живот, пун несташних снова,
Кад обасјан надом, познаваше сласти;
Волео сам живот сладак, без отрова,
Докле нису муке огњевитих страсти
Изазвале мржњу у грудима мојим,
И док нисам знао какови су људи;
А сада, сит свега, ровнодушан стојим:
Нит' познајем сласти, нит' познајем жуди.
Сва сладост живота прошла је за мене
Као оно звезда кад небом пролети;
Ништа ми не може душу да покрене,
Ништа ми не може срце да осети.

О данима прошлим, шумно проведеним,
У души ми нема ни спомена више:
Нит' се сећам наде са сновима њеним,
Нит' ватрених дана, што ме веселише;
Нит' љубавних ноћи, пуних слатке тајне —
Па и вас сам давно већ заборавио,
И вас, црне очи, чаробне и бајне —
Осећаја бивших плам се погасио.
Ја сад љубим само тих покој без страсти.
И не тражим среће ни живота славна,
Не појимам више шта су земне сласти —
Та ја мртво срце носим већ одавна.

Вл. М. Јовановић.

ХУМОР КРАЉЕВИЋА МАРКА.

Ми знамо сви, да је српски народ у свом најодличнијем јунаку хтео некако да карактерише и себе самог. Све врлине и све мане своје оличио је у свом љубимцу, те тако и није чудо, што му је придодао и многу шаљиву црту своје нарави. Али у вечитом тумарању и четовању, у вечитој борби за опстанак морала је и та црта поћи особитим правцем, морала је добити особити начин свој — у борби није ником до ведре, ружичасте шале. Зато и није чудо, што хумор Краљевића Марка удара странпутицом, што услед даних чињеница и разних, често врло неугодних и опасних околности, постаје суров, незграпан, грозан. Кад се Марко шали, онда — нема шале; јер свака досетка његова стоји обично живота непријатеља његовог.

Српски је народ свом ведром хумору дао одушке у другим приликама, у омањим песмама и у својим приповеткама; Марко му је остао јуначина сировог и једрог кова, који се никад не упушта у беспослицу, у ћеретање. Марко просто није шаљивчина и његов је хумор у главном израз његовог лукавства.

Ево одмах у песми „Марко преварио вилу“ истиче се то својство његовог хумора. Марко хоће да напоји себе и коњица, али чобанче вели, да се чува те воде, јер су је виле отровале. Марко, који је ипак пио, поче да бежи а вила за њим, иштући да јој плати. Марко је запита шта иште а вила неће ни гроше ни дукате, већ главу од јунака а од коњица очи и ноге:

Када Марко речи разумео,
И он тијо вили беседио:
„Богом теби, вило Загоркињо,
Погледајдер у то ведро небо,
Час је ведро а час је облачно.“
Како она лако погледала
Још јој лакше одсекао главу,
Вили глава летећ' проговара:
„Ево данас девет годин' дана
Како сам ја у горици вила,
Још ме није јунак преварио,
К'о што ме је Краљевићу Марко.“

До душе морамо вили дати приличан testimonium paupertatis, што је тако просто насела Марку; али ту је уједно израз народне безазлености, која не зна за фину, рафинирану превару, већ се служи таквом, каквом се и деца служе. Но ипак остаје лукавство а у том лукавству има и хумора, јер се читалац и нехотице насмеши, што је Марку досетка испала за руком: Србин читалац увек је уз Марка.

Ту је већ друкчи момак „сирота девојка“, која је надмудрила Марка, и њему рекла:

„Мили куме, Краљевићу Марко,
Твоја ме је сабља научила.“

Ту већ ни Марко није могао на ино, већ се „насмејао“, али је рекао, да би јој одсекао и руке и главу, да се машила јабуке или прстена.

Како је тамо народ дао вили, да наседне Марку, да би се избавио, тако је ту дао сиротој девојци, да не наседне Марку, јер овај није ни био у опасности и само би окаљао јунаштво своје, што би убио слабо девојче: заиста фина дистинкција у народа нашег.

Али је Марко још у два маха дошао с девојкама у сукоб, и сваки пут је с лукавством својим учинио чуда и покора. Тако је преварио сестру Леке капетана, кад је полетио за њом, вичући јој, да се окрене:

„А кад дођем у Прилипа града
Хоће мене сестра досадити
Питајући: Каква бјеше Роса?
Обрни се, да ти виђу лице!"

Роксанда напусти пратњу и окрене се а Марко јој одсече руку и извади јој очи, па што је најгрозније, још јој се и ругао.

Тако је преварио кћер краља Арапскога, која се загледала у њега и звала га, да заједно беже али да је мора узети за љубовцу:

„Кад се, мати, виђех на невољи,
Скинух капу, метнух на кољено,
Па се кунем капи на кољену:
„Тврда вјера! оставит' те нећу,
Тврда вјера! преварит' те нећу;
И сунце је вјером преврнуло,
Те не грије зими к'о и љети,
А ја вјером преврнути нећу."
То промисли Арапка ђевојка,
Промислила, да се кунем њојзи."

Бадава се Марко после довија, да је ђевојку убио, што је „црна а бијели зуби."

Али је ипак хтео народ да оправда Марка; сестру Леке капетана нагрдио је, што је био увређен и разјарен. Арапку девојку је преварио у невољи, па ако ју је после и убио: он се клео капи а не њојзи.

Још на једном месту налазимо, где са Марковог незграпног хумора жена страда, а то је госпа Вилипа Маџарина. Али и ту правда некако песма Марка, јер га је Вилипова љуба назвала голом дервишином. Марко је удари „дланом по образу" и „помјери јој три здрава зуба". Затим јој скине три низа дуката па јој рече:

„Поздрави ми Вилип Маџарина
Када дође озго из планине,
Нека дође у нову механу,
Да се рујна накитимо вина,
Ни за моје ни његово благо,
Већ за твога злаћена ђердана."

*

Занимљиво је гледати Марка као човека галантног, не само као заштитника слабијег рода. Марко, тај прототип здравог срца и разборитог духа, па — љубавник. Но баш у том и лежи неодољиви уплив на нас, што и на њега, на човека, који се свачим пре бави него са љубавним гукањем, наиђе нежно осећање. Ми га знамо обично као ожењеног, који своју жену више поштује, него што је љуби, и чији се нежни осећаји збили можда само у једну тачку: у љубав и поштовање према матери својој, старој Јевросими. Но љубав, која не мимоиђе ни једног здравог човека, спопала је и Марка једном приликом, и то тако неодољиво, тако елементарно, да . . . али пустимо га, да нам је сам прича:

„Ђе ја нађох за мене ђевојку,
Онђе нема за те пријатеља,
Ђе ја нађох за те пријатеља,
Онђе нема за мене ђевојке,
Осим једну, моја стара мајко!
А под двором краља Шишманина,
Мати моја, у земљи Бугарској.
Ја је нађох на води чатрњи.
Кад је виђех, моја стара мајко!
Око мене трава окрену се."

Како ли је ту утицала девојачка лепота на једру јуначину, да га је чисто збунила, да се морао најпре — кад је дошао да проси девојку — поднапити вина, да тако стече смелости, па да

Марко скочи на ноге лагане,
Капу скида, до земље се свија;
Он у краља запроси ђевојку.

Чисто гледимо неспретног јунака, како се савија, и како се једва усудио, да изрече одсудну реч — али опет краљу а не девојци. Песма нам и не каже, шта је Марко рекао девојци, кад ју је видео на води чатрњи и кад се трава око њега окренула. По свој прилици није ништа ни рекао, јер му се грло стегло а како ли је снажно дисао, чудимо се чисто, те није одувао и девојку и воду чатрњу.

Иначе видимо Марка само у таквом случају галантног, кад девојку узима у заштиту, јер му то заповеда не само јуначко срце његово него и племенита му душа. Марко је поштен а уз то и срчан, зато је свагда у сватовима девер, јер се њему слободно може поверити невеста. Па ни ту, у опасности, не напушта га добра воља, оно немачко Gemütlichkeit. У „Женидби Поповића Стојана" води девојку а кад наиђе на џина и кад овај иште од њега коња и девојку, Марко му вели:

„Побратиме, џине од Латина!
Коњ мој није а ђевојка туђа,
А мене су, брате, даривали,

Даривали тешком топузином,
И ја ћу је теби поклонити."

А кад цин не хте мировати,

Марко скиде тешку топузину
А *завара* очи Латинину.
Па он ману тешком топузином
Латинина међу очи црне,
Оба ока њему искочише.

Тако је исто Марко галантан, кад избавља девојку од дванаест Арапа. И ту најпре вели доброћудно:

„Ид'т' одатле, децо Арапчади,
Да ја о вас не огрешим душе,"

па тек онда скочи соко и повија црне гавранове. И у песми „Марко Краљевић и Арапин" долази тек онда у помоћ, кад га је девојка замолила сама а пре тога вели:

„А ја волим моју русу главу,
Нег све благо цара честитога."

Па кад стигне у Цариград и кад се нађе с девојком, и кад јој се казао и девојка му се обесила око врата, заборавио је, да је пре казао:

„Ја с' не бојим цара и царице,
Ја се бојим Бога и Јована",

већ се разнежи те рече:

„Док је мене и на мени главе,
Не дам тебе црном Арапину."

Но ни ту га не напушта хумор, и у даљем говору вели девојци:

„Нек ми штогођ за вечеру спреме,
Ал' нека ми *вино не омале.*"

У најлепшој лепоти показује нам се Марко, кад укида свадбарину. Ту га видимо не само као заштитника девојачког него и васцелог народа У тој је песми Марко на врхунцу своје племенитости, у тој је песми народ излио сав свој узвишени појам о свом најдичнијем јунаку.

А кад Марко саслушао речи,
Крену Шарца, оде низ Косово.
Добра Шарца врло расрдио,
Из копита жива ватра сева,
Из ноздрва модар пламен лиже;
Срдит Марко језди низ Косово,
Рони сузе низ јуначко лице,
А кроз сузе гњевно проговара:
„Ој, давори, ти Косово равно,
Шта си данас дочекало тужно,
После нашег кнеза честитога,
Да Арапи сад по теби суде!
Ја срамоте поднети не могу,
Ни жалости велике трпити,
Да Арапи таки зулум чине
И да љубе младе и девојке.
Данас ћу вас, браћо, осветити,
Осветити или погинути."

Но кад је дошао Арапину очи на очи, опет га је спопао стари хумор, и кад га је Арапин ударио три, четири пута:

Насмеја се Краљевићу Марко:
„О јуначе, Арапине црни,
Ил' се шалиш, ил' од збиља бијеш?"

И затим му рече, да ће га ударити само т о л и к о пута, к о л и к о је пута он њега; али после првог удара одлети Арапу глава:

Насмеја се Краљевићу Марко:
„Боже мили, на свем теби вала!
Кад брж оде са јунака глава!
Канда није на њему ни била!"

Па тек онда је „заредио" Арапове слуге.

У једном случају се Марко ослонио на жену, на крчмарицу Јању, кад га је оно ухватио Ђемо Брђанин и њега довео до крчме:

А испаде крчмарица Јања,
Кад сагледа савезана Марка,
Марко на њу *очи преваљује.*

Знао је Марко, куда упућује Ђема, и да га боље завара, вели Ђему:

„Има, Ђемо, бијела механа,
И проклета крчмарица Јања,
Сад ће ми се осветити Јања:
Доста сам јој вина потрошио,
А нијесам дао ни динара."
То је Ђемо једва дочекао.

Како му је пак доцније било, знамо врло добро.

*

Марко неће управо никад да ја хумористичан; али кад се деси прилика, он је пропрати или речима или делом а н а м а то онда изгледа хумористично. У многим приликама Марко и не мисли да се шали, већ схвата положај са свим озбиљно; али се ми морамо смешити и нехотице. Колико пута меће Марко Шарцу с једне стране тешко топузину а с друге тулумину вина. Ми се морамо ту смешкати, али њему није било баш до шале, јер он меће мешину вина Шарцу само зато, „да не крива ни тамо ни амо". К'о бајага! Зар само зато?

Па онда, кад хоће да је страшнији него обично! Онда изврати ћурак од курјака, капу такође, те је саставља с обрвама... и Љутици Богдану обамрле ноге, кад га је таквог видео.

Колико хумора лежи у речима његовим, кад га је цар извадио из тамнице да се бије с Мусом Кесеџијом!

„Јеси л' ђегођ у животу, Марко?“ —
„Јесам, царе, али у *рђаву*.“

Па кад су били Турци код њега на слави! Турци, пусти, бију слугу Ваистину а Марко ће да им врати; он до душе неће златним буздованом, али ће својим сваког по једаред да „одудари“:

„У мом више буздовану нема,
Четрдесет ока ладна гвожђа,
Двает ока лепа чиста сребра,
И шест ока жеженога злата:
Једно с другим шесет и шест ока.“

Није чудо, што је Турке поватала грозница, кад им је Марко стао тако да густира свој буздован, те су радо платили „малемашче“.

Како „гемитлих“ схваћа Марко борбу са каквим не баш на гласу јунаком, видимо кад га је Мисирлија Ћано ударио канџијом:

У руци му пуна чаша вина,
Жао му је *пуном* ударити,
Него на ма' попи вино Марко,
Па га *празном* чашом ударио,
Док му прште чело на четворо,
Ћано паде главом на тавану.

Марко често на завршетку „догађаја“ иронише, тако, кад прича својој мајци, како је потурицу ударио коњском торбицом, а кад овај паде:

„Ја помислих да се Туре смије,
Ал' то Туре искезило зубе.“

*

Народ је хтео свог љубимца да прикаже још и веселог и хумористичног; наравно на Марков начин. То видимо у песми „Марко пије уз рамазан вино“ и у песми „Орање Марка Краљевића“.

У првој је песми силан, силовит, не осврће се на „јасак“ цара Сулејмана, већ

Марко игра колом уз кадуне,
Марко паше сабљу оковану,
Марко носи зелену доламу,
Марко пије уз рамазан вино;
Још нагони оџе и аџије
Да и они с њиме пију вино.

Сироти чауши! мораше страдати!

Прште купа а прште и глава,
И проли се и крвца и вино.

Кад је пак сео уз цара, онако, какав је био а цар му вели, да на њега „потворише“ да чини против запости. Тада се почео Марко правдати а резултат је био:

„Иди, Марко, те се напиј вина!

У „Орању“ је Марко пак одмах у почетку хтео да се шали, те неће да оре долине већ цареве друмове. Да богме, јуначина као Марко, не може се шалити као какав фићфирић; он мора мало и незграпно — зато су и платили Турци јањичари главом. Само шта му је рекла мати, кад јој је донео три товара блага и рекао: „То сам тебе данас изорао“? Мислила је у себи: А шта му и говорим! Марко остаје Марко.

Милан Савић.

ПУТОПИСНЕ ЦРТЕ.

(УСПОМЕНЕ ИЗ ИТАЛИЈЕ)

ИЗ МИЛАНА НА КОМСКО ЈЕЗЕРО.

I.

Милано, ту највећу и најживљу варош горње Италије, која се пуним правом зове талијански Париз, похађају сваке године у великом броју не само странци, који траже разноврсна уживања у велико-варошком животу, већ можда још у већем броју такви путници, који се наслађавају у тихим радостима божанске природе.

Као што махом сва већа места талијанска, у првом пак реду Рим, Напољ и Фиоренцију, красе убави предели, тако је исто и Милано дично са лепоте своје околине. Северно и североисточно од Милана пружају се горњо-талијанска језера, од којих је најлепше „Лаго ди Комо“ — комско језеро.

Ко је год видео комско језеро и возио се по њему, није могао доста да се надиви његовим красотама, којима га тако издашно обасу природа и човечија вештина. Особито се лако и удобно путује на то језеро из самог Милана. На железничкој станици издају се карте по умерену цену за пут на комско језеро и натраг. Карте важе за више дана, тако да се путник по вољи може задржавати на више места што леже на том путу, а просто му је и у другом правцу вратити се натраг у Милано.

Беше дивно јутро у месецу августу, кад сам из Милана железницом путовао на комско језеро. Парна кола јуре по равној, ванредно добро обрађеној пољани. Не верујем да игде на свету има земље, која се тако брижљиво ради као околина миланска, где човек неће наћи ни стопе празне просторије. Баште, ливаде и поља пресецају на све стране небројени канали и каналићи, из којих се вештачки

поливају земље те обилато награђују човечији труд. Земљерадња је лепо и здраво занимање; мили се човеку особито тада, када му исплаћује у њу уложени труд и новац. Али пољски рад не доноси увек сигурна прихода; зависи јако од немилосрдних стихија, које често могу да осујете сав наш труд и честимице или коначно униште све плодове, што нам земља дарује. Студен и мраз, град, поплава и суша и друге непогоде чине земљерадницима силна квара. Али је дато човеку, да се колико толико обезбеди против тих недаћа. Тако против суше, која кад подуже траје може да спржи и сажеже и најбујније усеве, да уништи најлепше наде људи земљерадника, служе за обрану *канали*, из којих се земље, према потреби, у свако доба могу да поливају. Горња Италија, наиме Ломбардија и Пиемонт, стоје што се тога тиче на првом месту у Европи. Тако је на измак 1881 године у Ломбардији 678.000, а у Пиемонту 444,000 хектара земље — хектар чини од прилике два јутра — вештачки поливано водом из већих и мањих канала, а томе је последак, да земље, обезбрижене против летње суше и препеке, доносе редовно сваке године обилат приход Нема тамо зле жетве и неродице. Земље, вештачки натапане водом из канала, доносе више рода него да су гнојене. Израчунано је, да земље у околини вароши Павије дају просеком годишње по хектару 36 хектолитара кукуруза, толико од прилике зоби, а пиринча и до 60 хектолитара!

Гледајући на путу канале и поља око Милана, те се тако брижљиво раде и вештачки заливају, помислио сам у себи, шта би се могло створити од наше доње Бачке, кад би се и њене благословене земље тако исто вештачки заливале! А Фрања-Јосифов канал саграђен је баш навластито за ту цељ.

Познато је, колико је милиона тај канал стао државу и земљу, па се ипак, на жалост, тек овде онде употребљује за поливање земаља, служи скоро искључиво за пловидбу. А то даје тако мало прихода, да се отуд једва тек могу да исплаћују управни трошкови, а некмоли да на огромне капитале, што су уложени у канал, доноси и годишње камате Суша је један од најжешћих душмана, од које тако често страда наша земљерадња, учини често за једну годину већу штету, него колико би земљепоседници, којих се земље налазе око канала, морали још уложити новаца, па да га могу редовно употребљавати за поливање својих грунтова. Али у нас нема још ни из далека оног подузимачког духа, оне истрајности и старања за будућност, које врлине красе народе на северо-западу, те се знају довити свакој незгоди, а нема у нашег света ни довољно капиталне снаге, без какве се данас, нарочито на материјалном пољу, ништа велико ни трајно не може да створи...

Јездећи тако на железници из Милана пут комског језера, стигох за по сахата у Монцу. То је мало место али је знаменито са ретке старине, што се тамо чува. У главној, у готском стилу саграђеној цркви, која доводи свој постанак из давнашњих времена лонгобардских краљева, из седмог века после Христа, налази се такозвана гвоздена круна, којом су се некад, у давно минула времена, крунисали лонгобардски краљеви. Зове се гвоздена круна за то што има изнутра узану каричицу од гвожђа, за коју веле да је скована од ексера, којим Христос Спаситељ би разапет на крст. Тако бар тврде учени људи у Риму, а прост, безазлени свет верује да боме тим њиховим речима!

Од Монце вози железница за један сахат даље до места *Камерлата*. Сиђем ту са воза заједно са другим путницима, који су путовали на комско језеро, седнем у једна кола и стигнем за по сахата у Комо.

Комо је врло стара варош. Основана је од Гала, давно пре рођења Христова, па је за то дуго време, од када је саграђена, претурила многе и велике промене. Комо је окружено китњастим и лепо обрађеним брежуљцима, лежи у низи крај самог језера, названог по имену те вароши. Комо је знатно данас поглавито с тога, што је средиште свиларске индустрије у Италији. Нигде можда у целом свету нема толико свилара на саразмерно малој просторији, колико их има у Кому и околини. Има их близу 200! Варош краси велика и велељпна црква од мрамора, саграђена у 15. веку, у стилу доба ране ренесансије.

У Кому је рођен у половини прошлога века физичар *Волта*, чије се име слави и узноси у ученом свету, далеко и изван граница народа талијанског. Не далеко од пристаништа родног му места подигнут му је леп споменик. Народ талијански од своје стране више је допринео општој култури на пољу лепих вештина него ли наука. Али да су Талијани много привредили европском образовању и озбиљном науком, мора признати свак, који се вине у мислима за неколико столећа натраг, у дично оно доба ренесансије, препорођаја вештина и наука, када би положен основ новом напредном веку историје европских народа, у које је доба навластито Италија играла тако знамениту улогу. А што је народ талијански данас заостао у наукама иза енглеског, француског и немачког народа, то му за то ни мало не крњи његове вредности, јер су томе махом криве незгодне политичке и друштвене прилике, што су нарочито на пољу духовне културе за дуго време тако штетно утицале на народ лепог апенинског полуострва.

(Свршиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

ОДГОВОР

Г. В. К. НА ЊЕГОВ: ОДГОВОР НА „ПРИМЕДБЕ“ У 38. БР. О. Л.

На тврдњу Вашу у чланчићу Вашем: *Пуномоћ за српски црквено-народни конгрес 1731.*“ (33. бр. о. л.), да је печатано у њему пуномоћије од 9. маја 1730. братсва манастира Ораовице и Дреновца. дато било игуманима речених манастира, да заступају своје братсво на народном сабору, који је држан на Спасов-дан 7. марта 1731. у Београду, и на ком је био изабран Вићентије Јовановић за митрополита: написао сам ја у 35. бр. о. л. своје примедбе, у којима сам доказао, да Спасов-дан не може никада пасти 7. марта, да је поменуто пуномоћије гласило за спасовски сабор од 1730. држан у Београду, и да је 1731. сабор, на ком је изабран Вићентије Јовановић држан у Карловцима а не у Београду.

На исте моје примедбе, написасте Ви у 38. бр. о. л. одговор, у ком рекосте, да пошто сте увидели, да се у 104. Летопису вели: да је 1731. био сабор у Београду, на ком је изабран Вићентије; у књизи: „Српски народни сабор“ (што не рекосте г. 1869.?) од др. Стеве Павловића, да је Вићентије изабран 1730., а у Пиковој књизи: „Срби у Угарској“, да је Вићентије изабран 1731.: то у поменутом свом чланчићу хтедосте ту несагласност исправити „према једном поузданом извору, који ми је (т. ј. Вама) у рукама,“ али Вас — рекосте — од те дужности ја реши својим примедбама у 35. бр. о. л.

Да Ви поменутим Вашим чланчићем, за незнаоце наше српске црквене историје, не само не исправисте несагласност речених писаца у погледу питање: где је и кад је изабран за митрополита Вићентије Јовановић, — почем знаоци наше српске историје знају, да та несагласност код њих потиче отуда, што ни један од њих није знао: кад је, а двојица и где је изабран био за митрополита Вићентије — но их њиме још погрешно научисте, да Спасов-дан може и 7. марта пасти, и да је Вићентије заиста 7. марта 1731. у Београду био изабран за митрополита: то је јасно као сунце.

Ко се подухвати већ посла, да поправи за незнаоце наше српске историје, несагласност речених писаца у погледу године дана, а у неколико и места избора митрополита Вићентија, тај мора пре свега знати, да је Вићентије изабран у Карловцима 21. марта 1731.; да се писац „Народни конгреси овостраних Срба“ у Летопису већином држао књижице; „Actenmässige Darstellung der illirischen National-Congresse“, а др. Стеван Павловић у својој књизи: „Српски народни сабор 1869.“ да је сам признао, да је описао држане саборе до Марије Терезије, дакле и сабор 1730. по истој немачкој књижици, те пошто је иста књижица пуна погрешака, а какав је поуздан извор Пикова историја „Срба у Угарској“, види се и из тога, што он не зна као што треба, кад је држан први изборни сабор, кад је умрьо митрополит Исаије Ђаковић, кад је изабран за митрополита Мојсило Петровић, кад је укинута пећска патријаршија: то и писац поменутог чланка у Летопису, и г. Павловић, и г. Пико учинише погрешке, те први рече, да је Вићентије изабран у Београду 7. марта 1731., други у Београду 1730., а трећи не рекав где, 7. марта 1731.

Не стоји даље тврдња Ваша, да сам ја у поменутим својим примедбама, опазио погрешку у погледу места и године избора митрополита Вићентија, која је погрешка чекала у Летопису од 1862. до 1885. да се исправи: јер погледајте у 113. књигу Летописа, па ће те на 204. стр. наићи, где г. Гавра Витковић рече: „Остаје нам да изнесемо још један спис, који је по томе важан, што из њега дознајемо, да је сабор, о коме смо сада говорили, сазван 4. фебруара а не 7, марта 1731., и да није држан у Београду, већ у Карловцима. И по томе видимо, да је погрешио писац о народним конгресима (у Летопису за 1862. г., 104. књигу, стр. 79.) једно што је изоставио сабор, који је 1730. одиста био у Београду, а друго, што вели, да је овај други био у Београду а не у Карловцима, и што је најзад погрешно у датуму.“

У поменутим својима примедбама, ја рекох, да је сабор 1731. био сазван за 14. фебруар, дочим г. Витковић вели, да је он сазван био за 4. фебруар, као што се у истини и вели у једном пуномоћију од њега наведеном а то сам чинио за то, што ја у том питању више вере поклањам г. Швикеру но г. Витковићу, а зашто, казаћу на другом месту.

На речи Ваше: „да Вам не замерим, што Ви не можете веровати, да би ја своје примедбе завршио са речима, „да Вам неће ни мало шкодити, ако мало боље проучите историју нашег српског народа“, да се под рецензијом Дучићеве расправе о наследству пећске патријаршије у 15. бр. „Јавора“ о. г. не налази слово „К“, истину Вам велим, да ја прво и прво нисам ни знао, да сте Ви ону рецензију писали, а друго да сам то тада знао, тек

онда би Вам још већма саветовао, да је по Вас врло нужно, кад већ хоћете да пишете историчне чланке и оцене историчних чланака, да учите историју нашег српског народа, почем се и из исте оцене види, да је Ви врло слабо знате.

Ја Вам пак у поменутим својима примедбама за то рекох, да учите историју нашег српског народа, што видећи да имате вољу на писање историјских чланака, а да Вам за то оскудева и нужно знање, рекох Вам у доброј намери онај савет. А да сте га, после онаке тврдње у 33. бр. о. л. и заслужили, то држим, да *сад* већ и сами увиђате, и због њега, пре би требали да ми благодарите, но да се због њега на мене жалите и срдите.

А да Ви тек у оцени Дучићеве расправе у 15. бр. „Јавора" о. г., показасте да слабо знате историју нашег српског народа, ево Вам доказа.

О оцени Вашој на оцену Дучићеве оцене превода Милашевог „Зборника правила св. отаца", не ћу ништа овде говорити.

Но дај да видимо, шта ви рекосте у Вашој оцени за Дучићеву оцену и приказ Милашеве брошире: „Каноничко начело православне цркве при разређивању црквених власти."

Ви у њој рекосте: „Прочитавши ово најновије дело г. арх. Дучића, врло нам је мило, што можемо за-њ рећи, да је оно написано угледа достојном објективношћу, дубоким и јасним погледом у историју прошлости наше народне и црквене."

А шта рече г. арх. Дучић у својој оцени и приказу? Он измеђ осталих историчних неистина, о којима ћу ја у „Гласу Истине" већ коју више рећи, пошто са 45. бр. о. л. данашњи г. уредник овог листа одступа од његовог уређивања, рече и ове историчне неистине: 1) да православне автокефалне цркве знаду и признају, да архијепископија и митрополија карловачка има власт само над српском православном црквом у Аустро-Угарској, ма да је факт, да она има власт само над православном црквом живећих Србаља у Угарској, а да у Аустрији живећи Срби потпадају под буковинску митрополију а 2) да патријаршеско достојанство српског патријарха у Карловцима зависи од добре воље цара аустријскога и краља угарскога, да га потврди или не потврди ма да је оно факт, да оно не зависи од његове добре воље, но да је § 5. IX. законског чланка угарског сабора од 1868. осигурана титула патријарха српског, архијепископу карловачком и митрополиту српском.

И Ви не могосте у Дучићевој расправи ни ове погрешке уочити и исправити? Па да не имадох право, што Вам рекох и што Вам и паки велим: учите историју нашег српског народа!

За сада у овоме листу збогом, шат се временом у ком другом опет састанемо. **В. С. Д.**

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

КЊИГЕ ЗА НАРОД. Издаје „Матица Српска" из задужбине Петра Коњевића. Свеска 1. *Перо Коњевић народни добротвор*, написао др. Илија Вучетић. — Свеска 2. *Буквица здравља,* за народ написао др. М. Јовановић-Батут. — Свеска 3. *Буквица болести,* за народ написао др. М. Јовановић-Батут. У Новом Саду. Српска штампарија дра Светозара Милетића 1885. Цена свакој свесци 10 новч.

Задужбина великог народног добротвора Петра Коњевића оживела је. Пред нама су три књиге у један мах. Шта је у којој свесци јасно се види са самог насловног листа њеног.

1. Никад лепше мисли него да *прва* свеска донесе *живот оног, који је основао задужбину* саму својим великим даром. Нека сваки читалац чита прво „каквим је ванредним родољубним жаром задахнута била душа човека" — зацело ванредног човека *Петра Коњевића.* Име овог добротвора а на овај начин, како је „Матица Српска" започела, биће непрестано пред очима толиких и толиких читалаца српског народа.

Ма да је живот Пере Коњевића био кратак и сувише кратак, ипак је др. И. Вучетић лепо га описао и истакао главну карактеристику у Пере Коњевића. Па све и да није тако нацртан живот — а јесте — вредно је, да сваки читалац ових „Књига за народ" прочита живот добротвора народног.

На крају прве свеске, од стране тридесет прве до тридесет шесте јесте програм, кога ће се држати књижевно одељење „Матице Српске" издајући књиге за народ. Испред тога је „основно писмо за закладу Петра Коњевића." Програм овај треба да прочита сваки књижевник и сваки онај, који је вољан и приправан умном својом снагом помоћи народу нашем.

Друга свеска па за њом и трећа јесте из науке о *чувању и неговању здравља.* Сама имена тим свескама кажу, о чему се расправља у њима.

2. Свеска друга има шест одељака и по реду ово су: учи, да знаш чувати здравље, држи се чисто, пази на храну и пиће а буди умерен, брани се од непогода, ради, одмарај се и разумно уживај, дижи децу, то ти је узданица.

У буквици болести седам је одељака: не бој се болести, ал је не запуштај, двори болесника, тражи праве помоћи, помози се и сам, чувај се заразе и прилепе, пази на болесника и кад се придигне, умери се и над самртником.

То је, шта све има у прве две свеске. Као што се већ из овога види, прибрано је ту и поређано све, што се односи на здравље људско.

Малене су ове књиге али је у њима врло много поуке и сваковрсне. Скоро се не да ни замислити, да у тако малим књигама толико вредних ствари имаде. Све је вредније једно од другог за сваког читаоца, за сваког човека. Не можеш наћи, шта је најбоље, па да то наведеш, — све је једно као и друго: све ти је од користи.

Обе ове књижице право су благо за све. По садржини својој а још више по ваљаности пристају у „Књиге за народ“ зацело врло згодно.

3. Нешто ново, сасвим ново налазимо у овим књигама, које је за народ написао Милан Јовановић-Батут: и у једној и у другој подељен је материјал по бројеви, — ваљда зато што су буквице. У „буквици здравља“ је 338 бројева а у „буквици болести“ опет 324.

Са врло малим изузетком поједини бројеви тако су удешени, да су сасвим за себе целина. Прочитај један број, који год хоћеш скоро, па знаш, шта си прочитао. Ово је и зато добро, што можеш књижицу узети, ма где отворити и одмах читати а не све по реду. Више пута нема човек времена, да седне па да се зачита ал ипак би нешто имао и могао, коју страну прочитати, па и мање. Но не да се у свакој књизи помало читати па да целина не страда, у овим буквицама то се може радити. Неколико реди прочитај, местимице и ред, па је целина ту. Добије човек минут-два времена па и њих може употребити на своју корист. Нека прочита неколико бројева само, па и један и има да упамти већ доста, исто ће му зацело од асне бити. Као што свако зрно бисера из низа има вредности и цене своје, тако и сваки број у овим буквицама. Рећи можемо, да је сваки број зрно бисера а сви заједно низ бисера.

4. Као што је свако дело Батутово зачињено и испреплетано то наводимо из народних песама, то пословицама и изрекама из народног живота, тако и ове буквице; шта више овде је свега тога врло много, можда и сувише. Ту је народна пословица, ту народна приречица, па свето писмо, па мудре изреке Доситија Обрадовића и т. д. Све је ту уплетено у чист језик и јасно разлагање, отуд ти се и мили читати.

Сваки одељак почиње са неколико навода; све пунији један од другог, све једрији један од другог. А сваки свршује са бројем, у коме мање-више изказује се све оно, о чему се у целом одељку говорило. Из свега ухваћена је језгра, нађен је у св. писму ил у народу згодан навод па тиме завршен одељак.

5. Ове прве три свеске потпуно су књиге за народ по садржини својој. Дај, боже, да их народ прими радо и много.

Што се спољашњег изгледа тиче — није нам познато, да има и једног издања, које у народ улазе, тако лепог и угледног. Обично се ту даје рђава артија, штампа је ситна а слова рђава. Ове „Књиге за народ“ баш се у том и разликују, што су на лепој артији а са лепом штампаном, јасно и чистом; слова су крупна.

Штампарских погрешака нема. Читали смо све од речи до речи и у све три књиге опазили смо само једну једину погрешку на страни 36. и то је челад у место чељад.

6. Србима су требале „Књиге за народ.“ Покретане су већ, но не у оваком обиму и са оваким племенитим смером Народни добротвор приложио је „Матици Српској“ и српском народу. „Матица“ је у том дару нашла сресство да покрене ове књижице. Књижевно одељење стараће се, да свеске буду боље од бољих а на народу нашем остаје, да се користи књигама овим. Само ће се онда народ показати достојан племенитог, и родољубивог срца Пере Коњевића и великог му дара, ако пригрли сваку књижицу редом те ју прочита и на своје добро употреби, што у њој нађе.

За прве три свеске рекосмо већ, да су за народ. Пригрли их, пароде, зато. Препоручујемо ти их, купуј их и тражи, па се храни из њих храном духовном. Ко иоле може, ко воље има — а треба да има, — ко снаге осећа, нека растурује ове књижице. Нека продру у сваку кућу, у сваку породицу, па нека их чита и мало и великом – кајати се неће.

На жалост растуривање наших књига сваке руке застало је јако у последње време; купује се врло мало а најслабије поучне књиге — теже ће се и ове књижице у почетку распродавати, ма да су тако јефтине; та десетак! Треба сад баш пријонути великом вољом па истрајати а доцније ће тражити народ сам ове диста корисне књиге.

Нека је сретан почетак оваким „књигама за народ“.

С. М.

Л И С Т А К.

„САМСОН И ДЕЛИЛА“ У НЕМАЧКОМ ПРЕВОДУ.

Познати велики спев *Лазе Костића* „Самсон и Делила“ преведен је већ поодавно на немачки језик; превод је за сад још у рукопису. Превели су га више њих, а то се и опажа на самоме преводу. Најбоље је испао за руком део, који доносимо у данашњем броју. Да би се могао штампати и остали део, морао би се подврћи генералној репаратури. Да нам је судба и претплата дозволила дужи живот, дотерали бисмо цео спев и тако га приказали нашем свету; али . . .

Ево тог дела, који у српском оригиналу почиње овако:

> У свету Газу, у Драгонов храм
> филишћанске је вође скупила
> самсонова несавладана ћуд. . .

II.

Zu Gaza vor Gott Dagons heil'ger Pracht
Sitzt der Philister Fürstenrat beisammen,
Denn furchtbar drängten die Philistermacht
Die Wundertaten, die Simson vollbracht.
Im Tempel lodern hell die Opferflammen,
Erleuchten grell das dunkle Dachgewölb'
Und jedes Antlitz kummervoll und gelb;
Doch mächt'ger noch entflammen seine Brust
Die Furcht vor Simson und der Rachedurst
Da spricht der greise Fürst von Gaza sacht:
„Kein Weg bleibt also — das ist ausgemacht —
Als einzig nur Dalila List und Nacht.
Der H a s s konnt ihn bisher nicht bändigen,
Er soll durch L i e b e sich'rer endigen.“
Die andern Räte streichen sich den Bart
Und nicken zu in höflich weiser Art:
„Der Hass konnt' ihn bisher nicht bändiger,
Er soll durch Liebe sich'rer endigen.
Kein Weg bleibt also, das ist ausgemacht,
Als einzig nur Dalila, List und Nacht“
Zustimmend neigten alle Greise sich,
Ein jeder seinen Bart voll Würde strich;
Nur einer scheint nicht überzeugt davon,
Dies ist der junge Fürst von Askalon.
Auf seiner Brust blitzt mancher Edelstein,
Doch heller noch der Augen grimmer Schein:
„Dalila also!“ hub er an mit Hohn,
„Dies Kebsweib eines wilden Sklavenwichts,
Dies Weib soll retten uns'rer Väter Tron?
Ist so was würdig eines Staatsgerichts?
Ist dies ein Tempel oder ein Bordell?
Doch ich bin ja so heftig, jung und schnell;
Die Flamme, die mir aus dem Herzen brach,
Erleuchtet nur das Dunkle uns'rer Schmach
Ruft vor das Weib! Beratet euch mit ihr,
Doch, offen sag ich's, nicht vor mir.“
Er ging. In Dagons heil'gen Hallen ward
Sein Bild in einer Zelle aufbewahrt,
Ein Vorhang trennt es von dem ird'schen Leben,
Dorthin hat sich der junge Fürst begeben.
Die Alten schau'n einander fragend an;
Hat sie entsetzt des jungen Mannes Wahn?
Hat sie verwirrt sein offenherzig Streben?
„Er ist zu jung noch,“ murmeln sie sich zu,
„Vor Dagon sucht und findet er wol Ruh'“.

Dalila wird nun vor den Rat geführt.
Im Flackerschein des heil'gen Opferlichts
Erglänzte hell die Schönheit des Gesichts,
Die Simsons Herz so wonniglich gerührt.
Der Fürst von Gaza zu Dalila spricht:
„Man hat, mein Kind, vernommen das Gerücht,
Dass Nachts zu dir sich Simson liebend stiehlt;
Wolan, mein Kind, hör', was der Rat befiehlt!
Erscheint er heute wieder mit Begehr,
Im Liebestaumel soll bekennen er,
Was wol mag bannen seine Riesenkraft.
Wenn dann sein Sinn im Wonnerausch erschlafft,
Nur einen Wink von dir an uns're Wacht,
Und anstatt deines Volkes blut'gen Henker
Versprechen wir hiemit, des Staates Lenker,
Dir Edelstein und namenlose Pracht.“

Wie wenn die Meute vor dem Wildversteck
Mit Sprung, Gekläff, Gewinsel und Geleck
Den Jägersmann im Angriffsdrang umstellt,
Der ihr Begehren weise niederhält,
Das aufgespürte Wild nicht zu verscherzen:
So schoss empor in schön Dalilas Herzen,
Der Leidenschaften aufgewühlte Brut:
Empörung, Stolz, Verachtung, Scham und Wut,
Und nur des Ortes ehrfurchtsvolle Weih'
Hielt noch zurück den Schrei der Raserei;
Sobald sie doch des Antrags Niedertracht
Im stolzen S nne selbstbewusst bedacht,
Fiel weg die Scheu; der Leidenschaften Macht
Schlug donnernd nieder in den Fürstenrat:
„Du alter Tor, von mir willst du Verrat
An Simson? Wer ist Simson? Weist du, wer?
Mein König ist's und euer Aller Herr!
Und du, du hast bestechen mich gewollt?
Ich habe weder Purpur, weder Gold,

Doch hab' ich mehr als Gold und Edelstein,
Ich habe alles — Simson nenn' ich mein!"
Der Rat erblasst, erstarrt. Im weiten Raum
Ist alles still und ruhig, unbelebt,
Man hört der Opferflamme Flackern kaum,
Die vor Dalilas wildem Atmen bebt.
Nur an der Zelle dort vor Dagons Tron
Rückt rauschend weg des Vorhangs gold'ner Rand
Es wirft ihn seitwärts eine starke Hand,
Und da erscheint der Fürst von Askalon;
Nur einen Blick warf er auf Dalila,
Und rasch, im Fluge, war er ihr schon nah:
„Dalila, Mädchen, Göttin, Himmelslicht!
Du bist ein Held, ein Weib ist nicht so gross!
Ich traümt' von dir vor Dagons Angesicht,
Aus meinen Armen kommst du nicht mehr los!"
Wie mild ertönt' auch seines Wort's Gewalt,
So fürchterlich erschien auch die Gestalt.
Es war, als käme Dagon selbst heraus
Zu rächen furchtbar sein entweihtes Haus.
Sie schrie entsetzt, doch konnte sie nicht flieh'n,
Besinnungslos erbleichend sank sie hin.

*

За нашу књижевност била би заиста велика добит, кад би се нашли људи, који би одабраније песме наших великана превели на немачки, да их може упознати тако и европска публика. Наше народне песме постале су већ својина свију културних народа а ти народи не би променили добро мњење своје о нашем песништву, кад би на свом језику добили и наше песме-уметничке. Не би згорег било о том малко се промислити.

ЛИСТИЋИ.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

Изишао је „**Орао**“ велики илустровани календар за 1886. год, који уз сарадњу српских књижевника уређује Стеван В. Поповић. „Орао“ је без икакве сумње наш најбољи календар и доноси, као и сваке године, тако и ове дванаесте, обилан и сасвим нов садржај. Слободно се може рећи, да се „Орао“ елегантно приказује, како са сликама тако и са одабраним књижевним садржајем Не имадосмо каде да се изближе упознамо са „Орловим“ садржајем; али већ летимичан преглед побуђује нас, да га топло препоручимо српској публици. Издање је штампарије А. Пајевића у Н. Саду а цена му је 50 нов. или 1 динар.

— Добисмо и календарчић „**Царић**“, који такође издаје штампарија А. Пајевића у Н. Саду За скромнију потребу може послужити и он, а стоји 20 нов.

— У Задру је од 15. октобра почео да излази лист „**Истина**“, за богословску науку и пастирску практику. Издају професори правосл. богосл. завода а уредник је проф. Јован Вучковић. Цена је листу на целу годину 3 фор на по год. 1 фор. 50 нов. Лист се покреће „не из личне спекулације, већ ради славе мајке наше, свете православне цркве и ради моралне помоћи браћи нашој, парохијским свештеницима.“ С наше стране топло препоручујемо тај лист, који је Српству и српском свештенству у Далмацији од преке потребе.

— Изишла је у Љубљани пета свеска сабраних списа Јосипа Јурчића, словеначког писца, у којој су му приповетке, на броју шест.

— Дело престолонаследника Рудолфа „Аустро-Угарска описана и нацртана“ угледаће скоро света. Прва свеска изаћи ће још овог месеца. Немачко издање штампаће се у 100.000 примерака. У првој свесци биће предговор од самог Царевића, а осим тога још и опис река и планина Аустрије.

— У Енглеској су нашли рукописе, који са свим друкче истичу смрт Марије Стјуартове.

АФОРИСМИ.

(Старо-грчки.)

Чудио се неко пред Агесилајем, што Шпарта нема никаквих зидова. „Ено“, рече Агесилај, показујући на оружане грађане, „то су бедеми Шпартански! *Плутарх.*

Богатство је огртач, под којим се крију многа зла. Сиромаштво је понизно и показује се онако као што јест. *Антифан.*

Агесилај тако нежно миловаше своју децу, да је с њом играо све игре па је с децом својом јахао и на трсци. А када га у томе затече неки његов пријатељ, он му рече, да не говори о томе никоме, пре него што сâм постане отац. *Плутарх.*

На једној јавној забави, коју беше приредила омладина шпартанска, председник приређивачког одбора метне Агесилаја на последње место. А овај, ма да је био већ одређен за краља, не нађе се ни мало увређен, него рече: „Тим боље, ја ћу бар посведочити својим примером, да места не дају почаст људима, већ људи местима“. *Плутарх.*

„**СТРАЖИЛОВО**“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

УРЕЂУЈЕ МИЛАН САВИЋ.

БРОЈ 45. У НОВОМ САДУ 7. НОВЕМБРА 1885. ГОД. I.

О ПРЕНАШАЊУ КОСТИЈУ ЉУДЕВИТА ГАЈА
И ВРЛИХ МУ ДРУГОВА.

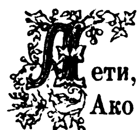

Лети, песмо моја, хрватскоме крају;
Ако немаш крила, ти на уздисају.

Отварају с' раке, што другове деле,
Њине дичне кости здружити се желе.

Потомство се жељам' покојникâ клања,
Здружује им кости под сводом штовања.

Будилници свести и намере красне,
Носиоци мисли тако горостасне,

Ви сте сада мртви — време напред хуји,
А ми изложени вихору, олуји.

Над здруженим гробом ту стојимо нêмо,
Ту стојимо нêмо, само уздишемо.

Ох, здружени гробе, сијни зраком новом,
Обаспи нас топлим својим благословом;

Причај старо доба, да се ојачамо,
Научи нас оном, оном — што не знамо!

„Стармали“. З-Ј. Ј.

УСПОМЕНА.
ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА.

НАПИСАЛА МИЛЕВА СИМИЋА.

(Свршетак.)

Рече, диже се, отвори орман, изнесе пред нас споменуте листове и поче читати:

„Од чега сам стрепио, свршило се. Пре шест недеља зовне ме отац к себи. Мислио сам да жели, да му помогнем што писати — као што сам чешће чинио — ал чим сам ја ушао у собу, рече ми он да седнем уз њега, јер хоће самном да се разговара о врло озбиљној ствари. Пошто сам учинио што ми је рекао, започе он овако:

„Видиш, синко, ја сам у ово последње време врло много мислио о теби, и дошао сам до тога, да би требало да се ти ожениш. Би ли ме хтео послушати?“

„Би, јер то сам већ и сам имао на уму“, одговорим му некако збуњено, јер свачем сам се од њега пре надао него томе.

„Па“, настави он, „ја сам ти нашао девојку. Добру, лепу, ваљану, имућну — једном речи: добру партију у сваком погледу.“

„Дозволи, оче, да те прекинем и да ти нешто приметим.“

„Да чујем.“

„Предлог твој усвајам, ал опрости, што морам одбити твоју понуду да ми проводаџишеш.“

„Како ти то мислиш?“

„Добро дакле, ево ћу ти се изразити јасније. Ја и сам увиђам, да треба да се женим, ал не осећам потребу, да ми ти проводаџишеш, јер ја већ имам девојку.“

„Тако“, рече он, а мени се учини као да му глас задрхта, па онда, као да говори себи, дода: „Томе сам се ја надао.“

„Да, оче, ја сам себи изабрао девојку и надам се, да ћеш с мојим избором бити задовољан.“

„Да се разумемо“, рече он. „Мени се чини да сам погодио, коју си девојку ти изабрао. То је Ела; је л' тако?

„Тако је, оче, ти си погодио.“

„А знаш ли, коју сам ти девојку ја наменуо?“

„Мени се чини да је Изабела.“

„Јесте. Па реци сам, зар се за њу не може све оно рећи, што сам ја рекао?“

„Може, оче. Ја је као таку познајем, и кад бих имао рођеног брата и њему бих је од срца препоручио, ал ја је не могу узети.“

„Не можеш. А за што?“

„Оче, ја већ волем.“

„У свету је много таких случајева, ал околности често упућују човека, да учини оно, што га учи памет, а не чему га гони срце, и можда је тако боље.“

„А какве околности сметају мени да не узмем Елу?“

„И ја је волем, ал она је сирота девојка.“

„Ал је врлинама исто тако богата као и Изабела.“

„А ако би ти ја као отац световао, да пробаш да је заборавиш?“

„Оче, ти тражиш од мене оно, што није могуће. Ја те волем и поштујем, и чини ми се, да ти никад нисам дао повода, да у то посумњаш, ал ти кажем: ишти да чиним што год хоћеш, ја сам готов на сваку жртву, ал своју љубав и Елину срећу не могу ти жртвовати.“

„Мене твој одговор ни мало не изненађује, тако би говорио сваки, који би био на твом месту. Ал послушај ме, синко Ти си млад; ти не знаш да има у животу небројено много потреба, које треба подмиривати, и да се у случајевима, где за то не достаје средстава, не само заборави на љубав, него бива да наиђу прилике, које повлаче за собом најгори живот. А ти не смеш сметнути с ума, да си ти без икаква капитала и да је и Ела сирота девојка. Мени се чини, да би ти био срећнији, кад би узео Изабелу.“

„Не замери ми, оче, што морам да ти кажем, да би те ја о противном уверио“

„То се теби сад чини; ал бојим се, бојим се да се не покајеш.“

„Дозволи, оче, да те подсетим на оно доба, у коме си ти био баш у овакој прилици у којој сам ја сад. И ти си имао да бираш: ил девојку по срцу, ил ону, коју ти је твој отац препоручио; и ти си имао пред очима љубав и околности; па шта си учинио? Напустио си очеве савете, превидио си околности и узео си сироту девојку, коју си волео. Па метни руку на срце и реци: има ли срећнијег домаћег живота, него што га ти делиш са нашом матером?“

„То признајем, ал има још нешто, што ти морам признати. Видиш, да сам онда послушао оца и узео богату девојку, не би сад дошао у прилику, да гоним свог сина, да напусти ону девојку, коју воле, за то, што је сирота, јер би онда мој син био у таким околностима, да му не би ништа сметало да бира по срцу. А веруј, сине, да је сад мој положај гори од твога, и да је много теже мени, што од тебе тражим, да ме послушаш, него што би било теби, кад би ме послушао. Добро пази, синко, да и ти као отац не мораш доћи у положај у коме сам ја сад. Веруј мојим речма, биће ти много теже него сад.“

„Ја увиђам, оче, да је свака твоја реч на месту, али ти крај свега најодлучније велим, да Елу никад нећу напустити.“

„Ни онда, кад ти ја као отац то световем?“

„Ни онда.“

„Ни онда, кад те ја за то молим“, рече он, а чујем како му глас дрхће од узбуђења.

„Ни онда, оче, јер ја молим тебе, да ме не гониш да чиним оно, што је немогуће.“

„Ни онда, кад би ти твој отац рекао, да ћеш само тако моћи спасти њега од срамоте, да ћеш само тако сачувати његово поштено име?“ рече он, задрхта, па покри лице рукама.

Мене као да је гром поразио. Скочим са столице, приђем му, седнем на диван уз њега, узмем га за руку и хтедох га запитати, шта ће то да значи. Ал кад сам му скинуо руку с лица, упрепастио сам се: лице му позеленило, а суза сузу стиже Он заћута, а глава му клону на груди. Оставио сам га неко време тако, па онда га узмем за руку и рекох му сасвим благо:

„Реци ми, оче, све, што имаш да ми кажеш.“

„Тешко мени кад сам дочекао, да то признам пред својим сином“, прошапта он. „Мислио сам, да неће доћи до тога, ал кад бог тако хоће, нека буде. Слушај ме, сине, па немој да ме осудиш, немој да ми замериш, помисли увек на то, како је мени било тешко, што сам пред тобом морао то да признам.“

„Говори, оче“, тешио сам га ја, „ја те и сувише поштујем, а да бих те могао за што осудити.“

Он дубоко уздахну па онда поче овако:

„Ти знаш, да је мене покојни Гајстерхоф поставио за тутора Изабели и њеном брату. Знаш и то, да је мени поверио потпуну и неограничену власт у руковању свег њиног имања. Наредба његова гласи да половину истог издам Изабели на дан њеног венчања, а половину брату јој онога дана, кад буде пунолетан. Разуме се, пред судским сведоцима А ја, ја —“, рече и грчевито ми стиште руку, „ја сам готово половину тог имања потрошио.“

Ја сам осетио, да ме зној пробија. Свачем

сам се пре надао него томе. Занемио сам, престао сам мислити. Њега је можда моје ћутање охрабрило, па настави:

„Немој мислити, да сам тај новац хтео да затајим. Не! Ја сам га узео, да изравнам неке своје дугове у које сам упао због асесора К. и надао сам се, да ћу наслеђем деде Јосифа тај дуг изравнати. Ал ти знаш, како смо се у деди Јосифу преварили. Ја сам дакле још дужник а време лети, и скоро ће да наиђе доба, у коме треба тој деци не само издати новац, него о њему дати и јавна рачуна. У први мах треба да издам само Изабелину половину, јер ти знаш, да ће проћи још неколико година, док брат Изабелин буде пунољетан. Ал после, шта да буде после? Зато сам видиш смислио ово: Кад би ти узео Изабелу, онда би њена половина припала теби, као њеном мужу, а ти би је уступио Изабелином брату. О томе нико не би знао, и тако би на тај начин била спашена моја част. А мени се чини да би ти и са Изабелом био срећан. Та она је тако добра, тако мила. Па сад реци твоме јадном оцу, чему се има надати?“

Док је он то говорио, чинило се мени, да се све, што је око мене, окреће, и ја сам се морао прилично напрезати, да разумем све, што је он говорио. Гледао сам га, како се мучио, док ми је то казивао. Било ми га је од срца жао, и опет сам га осуђивао. Он заћута, а ни ја нисам имао речи Најпосле се дигнем. Тешио сам га да се примири; говорио сам му, да ћу о свему мислити и да ћу му за неколико дана рећи на што сам се решио, и тада га оставих сама.

Мучио сам се, борио сам се. Само ја знам, како ми је било у данима те борбе. Ја би још којекако поднео, ал Ела, јадница, шта ће с њом бити? Па онда, жао ми је било и Изабеле. И она није заслужила, да буде преварена. Па на што сам се решио? Једног дана отишао сам Ели и рекао сам јој све, што сам од оца чуо. А она ми је, сиротица, још световала, да је моја дужност да спасем оца. Никад нећу заборавити тај дан, у ком сам се с њом растао. Онда сам се растао са својом срећом, са својим животом.

На неколико месеци иза тога, постао сам Изабелин муж.“ — —

„Ту је, као што видите, крај бележака, у овим првим листовима“, рече наша приповедачица. „Видите, ја сад могу то да вам читам, ал онда, јаој боже, како ми је било онда. Често сам морала прекидати читање, јер ми се сваки час на очи навлачила нека плавичаста магла, често су ми сметале и сузе, а бивало је да ми се чинило, као да ми се коса уздиже. Ал дај да вам прочитам и ове редке овде.“ Она разви хартију и започе:

„Мислио сам, да ћу ову душевну борбу лакше поднети, ал сад видим, да сам се преварио. Не знам кад ми је теже: кад видим Елу, како пати самном заједно, ил кад морам Изабели да лажем; а сваки дан се све већма уверавам, да она то не заслужује. Она је према мени тако пажљива, а ја, јадник, како јој ја то све враћам? Мој отац је преварио, а ја јој сваки дан лажем. Сирома мој отац, он је можда своје грехе одкајао, јер је доста патио. А ја? Бог нек ми се души смилује.“

Кад сам са читањем била готова, у први мах нисам мислила ништа. Осећала сам да ме је памет сасвим напустила. И мора да је прошло доста времена, док сам дошла к себи. Па како ми је било онда. У први мах сам мислила, да ћу полудити. Осећала сам, да сам изгубила све, да сам преварена, па и опет никог нисам могла кривити. Тек сад сам разумела ујаково понашање према мени и док је био здрав и за време болести. Јадан ујак! А Хенрик, а Ела? Па што и њих да осуђујем, нису ли и они патили самном заједно. Па крај свег тога и таког размишљања непрестано се пред-а ме истицало питање: шта ћу сада? — Кад сам се мало прибрала, зовнем служавку, пошљем по њој Ели књигу, коју је искала, и јавим јој, да ми је позлило и не могу јој се вратити. Па онда сам, кршећи руке, опет размишљала, шта да радим. Једино што сам знала било је то, да више не могу остати код Хенрика. Ал како и на који начин да му све то кажем. У кога да тражим савета, кад немам никога свога. У такој муци пролазио је дан за даном, и оно што је морало наићи није се могло избећи.

Не могу вамваздан говорити, како је текла цела ствар, то би ми било врло тешко, доста да сам ја Хенрику признала све, што сам дознала; рекла сам му, да и њему и покојном ујаку све праштам, ал да ће он и сам увидити, да иза свега тога не могу остати код њега. Он ме је потпуно разумео. Па видите, у онај мах, кад сам му ја све то казивала, подносио је он толико, да сам и нехотице морала заборавити на сву увреду, коју ми је нанео он и његов отац.

Томе су се млоги чудили — ал ми смо се

у миру растали, у миру смо расправљали целу ствар, и тек кад смо били сасвим на чисто, онда смо рекли о свему мојој свекрви и Ели. Хенрик се одмах био постарао, да се сав иметак, који сам ја иза мога брата наследила, доведе у ред, и ми смо се пријатељски растали. Ја сам одмах отпутовала у Б. Ту сам се бавила неколико дана, па онда сам, путујући даље, сврнула у Лајпциг, и ту оставим код невог рођака сав мој новац, да га остави у неки новчан завод, и од тога доба ми исти сваке године шаље интерес од споменутог новца онамо, камо ја наредим. Како сам онда отишла из свог родног места, нисам се никад враћала. Живила сам сад овде, сад онде, само да сам што даље од оних места, за која ме веже по која успомена, и тако ме ето и код вас. Са Елом се нисам ни опростила. Хтела сам да избегнем сцену, која би тада морала наступити. И нисам је никад више видила. За њу је тај потрес био и сувише јак а да би га могла савладати. Иза тога је живила само две недеље. Ни Хенрика нисам видила од оног доба, како смо се растали. Ал ономад ми пише његов лечник, који је од мог рођака из Лајпцига дознао где сам, да су му дани избројани, и да ме жели још једном видити, јер хоће на самрти да се увери, да л' сам му опростила. Дуго сам размишљала, шта ћу, најпосле сам се решила, да идем — и тако ћемо се скоро растати.“

Њено приповедање тако нас је занело, да нам је тек, кад је она заћутала, пало на ум, да запитамо, које је доба. Кад смо погледале на прозоре, увериле смо се, да је већ и зора зарудила. У напред смо се већ договориле, да ћемо ту ноћ спавати код Софијине газдарице, и тако се дигнемо, захвалимо се нашој домаћици како на поверењу тако и на вечери, рекосмо јој, да ћемо је задржати у тужној ал лепој успомени, и тако се растадосмо.

После тога видиле смо се с њоме још оног дана, кад је отпутовала, и — више никада.

* * *

Прошло је од тога доба више година. Ја сам у велико учитељевала, када ми једног дана стиже глас од Софије, да ће ми за неколико дана послати нешто, што је добила од њене газдарице из Сомбора. И заиста, после кратког времена добијем поштом црну карту-посмртницу са позлаћеним словима. Најкрупнија слова на истој гласила су:

„Изабела Рајнер рођ. плем. Гајстерхоф.“

ПРАВО ЗЛО.

Срећа без милина,
Весеље без вина,
Невеста без венца,
Шума без студенца;
Младост без песама,
Џамбас без чизама,
Тврђава без зида,
Девојка без стида, —
Све је ништа то;
Али судба стара,
Имат четир џепа
А немати пара,
То је право зло!

Д. Ј. И.

ИДЕАЛНОСТ У МИЛОШУ ОБИЛИЋУ.

У прошлом броју гледао сам да по народним песмама колико толико обележим нарав Краљевића Марка, поглавито пак његову шаљиву жицу, и дошао сам до тог успеха, да је Марко као такав израз народне једре снаге а да му је хумор у главном израз лукавства. Данас ћу да се позабавим са народним јунаком од другог квалитета, са Милошем Обилићем, који се, ако је и веран побратим и consors malorum Марка Краљевића, са свим друкче огледа из народних песама, него Марко.

Народу српском је поред представника чисте снаге и простог лукавства требао и представник идеалне му тежње у чистом јунаштву и племенитом осећању. Тај му је представник Милош Обилић.

То је хтео народ да обележи не само Милошевим речима и делима, него је сам, тако рећи у тексту, јасно приказао Милошева телесна и душевна својства, да се нико не би посумњао на његово мњење о Милошу:

Момак *лијеп, ставан и прикладан,*
А од више *срце у јунака,*
За *јунаштво родила га* мајка!

Кад Лека капетан приказује сестри јунаке, вели за Милоша:

Ако ли си, селе, наумила
Узет', селе, *дилбера јунака,*
Коме *снаге* и *љепоте* нема,
Нити има *стаса* и *обрава*
У свој земљи на четири стране.
Узми, селе, војводу Милоша.

Кад Милош пева, он пева:

Гласовито али *племенито.*

Кад Милош дође међу виле, с њим се поздрави и помајка га изљуби, говоре виле међу собом:

„Боже мили, *лијепа јунака!*"

Кад царица Милица о њему говори, она вели:

Обилић је *соја господскога,*

што хоће да каже, да је у Милошу урођено господство ако и није од властелинске лозе. Сви пак веле цар-Лазару:

Милош ти је крило у држави

а сам Лазар, кад напија здравицу, вели:

Ако ћу је напит' по *јунаштву,*
Напићу је војводи Милошу!

Сва узвишена својства, која могу човека да красе, спојена су у Милошу. Милош није никад лукав, он на мејдан излази отворено, као прави кавалир, те тако никад не употребљава непријатељеву неприлику у своју корист; он га опомене, да је ту и позива га, да се брани, шта више, не да ни свом савезнику, да се хасни поверљивошћу противниковом: он не да, да Милан Топлица устрели змаја од Јастреба, кад је тај скинуо са себе крила и окриље, те се тако без обране своје купа. Он племенитошћу задобије и змаја за себе, те се побрати с њиме. Милош и увређен чува чисти сјај свога јунаштва, те отме ђорду од Марка, кад је овај хтео напрасито да посече сестру Леке капетана.

Нужно је и то приметити, да, кад цар Лазар даје купити харача, он шаље скоро свагда Милоша; јер је Милош као скроз племенита душа уједно — и чистих руку. Та племенитим, нобл понашањем својим набавио је Милош цару харача у Кара-Влашкој и Кара-Богданској! Он иде у Латине, он иде да контролише Југовиће при зидању Раванице, он је постао царски хазнадар.

Но Милошева узвишеност, идеално становиште његово, које се свагда у добру огледа, приказује нам се најлепше из песме „Цар Лазар и војвода Милош", кад га Вук Бранковић код цара опада, и цара против њега дражи. Цар се заиста поведе за Вуком, те хоће Милоша да дâ обесити; али је Милош својим величанственим карактером положио себи основу за своје спасење: царица Милица, која као жена дубље схваћа ноблес у појави, моли, да га не обесе бар у Крушевцу, надајући се зар, да ће цара напустити гњев, кад се удали; Раде неимаре и триста мајстора моле такође Лазара, да му поклони живот на мејдану или да га не да бар обесити пред задужбином његовом „да његове смрти не видимо"; у Шарган планини моле Лазара тридесет чобана, да им поклони Милоша и дају му хиљаду оваца, или да га бар не да обесити овде, „да његове смрти не видимо"; код Будима града пак радују се „триста ђеце, триста сирочади", што га виде:

Кад вађеше војводу Милоша,
Сви са главе капе укидоше:
„Благо нама до бога мoлoга!
Ево нама нашег господара,
Кад год је он нама долазио,
Вазда нас је добро даровао."

То је већ дубоко дирнуло цара:

Он заплака сузам' од очију:
„Боже мили чуда великога!
У Милоша доста пријатеља
По свијету на четири стране."

Како је морао бити Милош дубоко урезан у срцима свију тих, кад су се чак и усудили, да стану и цару на пут, да овај пренагљено не укине живот таквоме јунаку!

*

Већ порекло Милошево увио је народ тајанственом чаролијом. Ко му је мати? Ко му је отац? Ма такав јунак, тако оличена храброст и племенитост не ниче само из људског крила. Народ му даде за матер Јању чобаницу, за оца огњенога змаја а за помајку вилу нагоркињу, која га је одојила. Е тако се могле усредсредити све врлине у Милошу а без људских мана. Тако је могао постати народу идеал јунаштва и племенитости. И као год што су стари Јелини својим великим народним јунацима божанствено порекло дали, тако је српски, хришћански народ свом Милошу приписао ако и не божанско а оно бар неко више порекло. Па народ је ишао још даље да оправда своје идеално схватање о Милошу: он га уводи у добу кад му се отварају очи, кад долази до свести, у кулминацију српске славе и величине, у друштво цара Душана. Шта је друго могао ту Милош видети и научити, него узвишеност и јунаштво! Зар је онда чудо, што се Милош такав и развио? Па како ли га тек народ прати

са овога света! Милош гине у најужаснијој катастрофи народа српског, у косовопољској. Народ је завршио свој позив — са идеалом самосталности нестаде и идеала јунаштва и племенитости. . . .

*

Да видимо сад и Милошеву околину па и његово обично друштво.

Ми не можемо себи Милоша у извршењу својих јуначких дела ни замислити без коњица, дебелог Ждралина.

Добра коња, још боља јунака.

У свако доба, било у народним, било у уметничким песмама, спомиње се уз ваљаног јунака и ваљан коњ — уз смешног јунака и смешан коњ: дон Кихот и Росинанта —, није дакле ни чудо, што је народ уз тајанствено порекло Милошево приписао и Ждралину његовом неко тајанствено порекло. Као да су се обоје из виших сфера створили на земљи, да је својом појавом украсе и увеличају, те да оду са ње, остављајући за собом успомену на своју узвишеност и идеалност.

Ждрал је вечити пратилац Милошев, он дели с њиме и добро и зло:

„Ја не имам куле ни авлије,
Нити имам остарјеле мајке,
Нит' ја имам вјеренице љубе,
Осим Бога и Ждралина мога.“

вели Милош у песми „Женидба Милоша Обилића“, у разговору с Марком Краљевићем и с Миланом Топлицом. А кад га ови позивају, да презими код њих, вели Милош:

„Нијесам се јунак научио,
Што остане иза тебе, јести,
Нити се је Ждралин научио,
Огризине јести иза Шарца.“

Сав јуначки понос говори ту, који неће да пада на терет ни побратиму своме, Краљевићу Марку:

„Већ ја идем од града до града,
Ђе год дођем граду и капији,
Саломићу града и капију,
Не би л' ђегод јунак погинуо.“

Јуначки, величанствени појам и о себи и о свом позиву. И ту видимо Милоша као јунака, који лута по свету, док не дође граду Леђанскоме. Ту је помоћу Ждралина добио краљеву ћерку, јер је Ждралин „однио кошију“, т. ј. у трци први дошао до мете. Па како уме Ждралин да трчи:

Бих рекао и бих се заклео,
Да се Ждралин земље не дотиче,
Већ су пода њ крила подметнута

Од јунака му је свагда највернији друг Краљевић Марко. И не може бити друкче, та јунак бира према себи друштво. Но како је народ фино разликовао својства у оба јунака: Марко је свагда снага и јунаштво а кад не може тиме да надвлада непријатеља, он притече богме свом старом средству, лукавству. Милош пак, „који вјеру у јунаштву чува“, не лаћа се никад тога средства, зато и допада често у невољу, у сужањство, из кога га обично избавља Марко. Други му је веран друг Милан Топлица, који се такође не устеже, да употреби лукавство да дође до цели. То се види особито из песме „Женидба Милоша Обилића“. Милош је на каваљерски начин „добио кошију“, убио троглава Арапина и дошао до девојке. Краљ Леђански даће му кћер ако веру промене, а Милош:

„Док је сабље и десмице руке,
Нико мене превјерити неће.“

Али га ухватише и бацише у тамницу. Једва је могао јавити Марку где је. Марко му пође у помоћ и шта ради: чим дође у Леђан, одмах иде к тамници, те буздованом обија врата; али су врата тврда, и док их бије, покупи краљ читаву војску, те ухвати мога Марка. Сад им долази Милан у помоћ. Али је Милан мудар; он се некако дочепа краљевог сина и одбегне с њиме у Србију. Сад се измењује робље.

Али најмилије друштво његово, камо се Милош враћао као у породицу своју, беху му виле. Милош је некако био с њима на равно. Ако је он био у невољи, долазиле су му виле у помоћ, а десио се и случај, да је Милош избавио виле из опасности

„Мој Милоше, моје миловање!“

тако му је тепала вила нагоркиња а он је њојзи говорио:

„Моја мајко, нагоркињо вило!“

Њезине кћери пак називао је Милош: посестриме а оне њега побратиме. Своју помајку, нагоркињу вилу, љуби Милош у белу руку а она њега међу очи црне; посестрима пак:

Вила му се на крило савила,
Објема га рукам' загрлила,
Па га љуби у бијело лице,
Уз образе с обадвије стране,
А најпосле међу очи црне.

Представнику идеала јунаштва и племени-

тости могу виле само пријатељице бити; никад Милош не долази с њима у сукоб, као што често долази Марко. Маркова безобзирност и не допушта, да му заповеда онај, који није јачи од њега; код Милоша нема о том ни спомена. Његова каваљерска нарав утиче и на саме виле тако, да га оне радо примају у друштво као свога — упливисање праве племенитости и на виша створења.

Народ, имајући Милоша тако пред душевним очима својим, није могао а да му не досуди уједно и улогу најмилијег светитеља свог, светог Ђурђа. И Милош се бори с аждајом, па је и надвлада, да богме помоћу посестриме своје, из облака вије. Како је тим делом учинио Милош добра свим шумским становницима, показује свршетак песме:

Све на гори тице запјеваше:
„Бог ти дао, војвода Милоше!
Јуначки ти спомен остануо,
Међу браћом, славном Србадијом.
Тебе Срби вазда спомињали,
Док је жарког сунца и мјесеца.“
Ту Милоша виле дочекаше,
Јуначкијем даром дароваше,
У бијело лице пољубише.

Кад је пак Милош избавио посестриму своју, вилу Иконију, и кад га је мајка њена запитала: „чиме би ја тебе даровала?“ рече Милош:

„О помајко, нагоркињо вило!
Ја би данас јунак најволио,
Да се славим и да се спомињем,
И кад мени до невоље дође,
Да се мени у невољи нађеш!

Зар је могао Милош што друго и зажелити? Он не тражи блага ни господства, већ тражи славе, а знајући, да је ипак смртан човек, тражи још, да му се вила у невољи нађе. Племенито срце његово хоће само идеалне награде.

*

Да богме, да је таквога јунака морао озарити и благи одсјај женске лепоте. Милош је у неком смислу и љубавник. Већ га виле заволеше, и не знајући да им је по млеку брат, јер је на њих утицала лепота појаве његове и јуначко му savoir-vivre. Оне одмах сазнаше, да је ванреднијег соја, та из ока му не севаше дивља ћуд и пусто делибашење, већ благи поглед и узвишен, племенити сјај.

Кад је пак „однио кошију“ и дошао до кочија:

Он одјаха својега Ждралина,
Па погледа у златне кочије,
Ал' у њима лијепа ђевојка,
У крилу јој хиљаду дукати.
Он улази цури у кочије,
Пољуби је и два и три пута.

Милош је држао, да има права, да девојку пољуби, јер ју је добио на „кошији“ за жену. Да није тога, Милош, у узвишеном појму свом о девојаштву, не би никад учинио то. А девојка у кочијама као да се није баш одупирала, гледајући краснога јунака! Та и он, као сваки племенити јунак, који није дворски чанколиз, поштује жене и девојке, те се чисто већма стиди њих, него оне њега — та Милош није швалер.

Што се пак није свидио сестри Леке капетана, узрок је томе превелика претензија девојчина — та њој се није свидио ни Марко, ни Реља. Али се Милош зато допао бољој девојци, питомој ћерци цара Лазара. Е ту је народ некако уступио женској половини својој право, да награди и увенча идеалног јунака свог. И народ је каваљер; он зна, да ако женски део његов не одаје поштовање и привржености јунаку, онда то и није заслужио у потпуној мери. Млада Јелисавка долази Милошу у одају; Милош се поплашио од дворских дошаптача а девојка му вели, шта се боји, та она би га почастила, да је он дошао њојзи . . . Безазлено је то признање своје љубави к Милошу. А народ, како ли је на послетку могао увенчати свог идеалног љубимца, нето тиме, што га је поставио за царевог зета. Царство је било свагда у народу узвишенији појам, и кад је Милошу у својим песмама, том најдражијем благу нашем, дао кћер с в о г а цара за жену, мислио је, да га је тиме најлепше даровао; Милошу, сиромаху Милошу, невластелину Милошу, који само своја узвишена својства доноси у мираз. Зар није то кулминација народног идеалисања?

Па и уметничко песништво наше дало је у сличном правцу свога израза. Оснивачи наше драмске књижевности, Јован С. Поповић и др. Јован Суботић, идеалисали су тог јунака у својим трагедијама. Интересантна појава Милошева припада трагедији тако исто, као и епу; — Марко Краљевић остаје само епски јунак.

Милан Савић.

ПУТОПИСНЕ ЦРТЕ.

(УСПОМЕНЕ ИЗ ИТАЛИЈЕ)

ИЗ МИЛАНА НА КОМСКО ЈЕЗЕРО.

(Свршетак.)

II.

Пароброди пресецају комско језеро на све стране. Главна места, из којих возе пароброди, јесу *Комо* и *Леко*, на оба јужна огранка тога језера, а на северу место *Колико*. Пловидба од Кома до Колика траје од прилике три и по сахата. Пут тај био би да богме много краћи, али лађе пристају на више станица, на десној и левој обали језера, а то знатно продужује пут.

Комско језеро је доста дугачко, али није широко, нарочито му је узан огранак на југо-западу код вароши Кома. Било је око девет сахата пре подне, кад сам ушао у пароброд и кренуо пут *Белађа*. То је варошица на десном брегу језера где дивно лежи.

С почетка ми се чинило, као да бродим каквом омањом реком, тако је узано језеро код Кома. Опасавају га с три стране: са запада, истока и севера, високе планине, па како је језеро узано код Кома, мислиш да му и нема изласка, и да ће брод ударити о стену. Али то не траје за дуго. Наскоро се рашири језеро, обале му се знатно размакну, па се са живописном околином показује у свој својој лепоти. На шареној обали се све нижу летњиковци, једни лепши од других, у којима бораве преко лета богати Миланесци. Неки су летњиковци својина иностраних кнезова и богаташа из разних земаља европских. Брда се поносито дижу у вис над глатком површином језерском, која са бајним обалама дивно одсјајива од меких сунчаних зрака. Иза брда, што окружавају само језеро, дижу се друга брда, далеко виша и величанственија, преко целе године покривена снегом и ледом. Околину комскога језера краси одасвуд бујна вегетација, па се протеже скоро до самих врхова од брда. Језеро лежи врло згодно. Са севера, од Швајцарске, заклањају га високе планине од студених ветрова, и тако могу да успевају на његовим обалама скоро све биљке и дрвета, што иначе расту далеко на југу. Свуда видиш дуж језера агаву, ловор, мирту, маслину, смокву, пинију и кипариду, а на скровитијим местима и лимун и неранчу.

Око ти борави са особитом насладом и уживањем час на једној, час на другој страни језера. Дуго сам се наслађавао у дивотама леве обале језерске, и нисам могао сит да их се нагледам. Погледим за тим и на десну страну, па ми се чинила још лепша и краснија. Час ти свраћа поглед на се диван какав летњиковац саграђен баш на обали, час ћеш опет радо управити свој поглед на другу какву зграду, што се високо диже на брегу. Крај вилинских замака поноситих богаташа стоје мајушне куће скромних сиромаха, који у горком зноју свога лица морају да се боре за јадни свој живот. Где год има богаташа, ту мора бити и сиромаха да им аргатују и работају. Природа не трпи једнакости међу људима на овоме свету, те је узаман труд и напор што га људи чине, да оборе тај неумитни закон. Природа изједначава људе цигло у смрти!...

Где је обала на језеру мало стрменитија, ту су згодно усечене у стење терасе, па засађене разноврсним јужним биљкама. Овде онде видиш на обали врбе жалостинке, зелене гране спустиле у бистру језерску воду, у којој се дивно, као у чаробном каквом огледалу, огледа околина са красним својим шаренилом. Лепоте мајке-природе још већма је увеличала вешта човечија рука. И десна и лева обала језера је непрекидан низ дивних летњиковаца, да ти се око не може доста да нагледа! Из вртова и са летњиковачких балкона поздравља лађу весело женскиње махањем руку и марама, а са висова поздравља је живи пуцањ из прангија. Свуд по језеру језде мањи и већи чамци, у којима певају и кликоћу чили момци и девојке, да им се глас далеко разлеже по стенама и дубравама, а над самим језером се складно таласају величанствени звуци од звона из оближњих села и варошица.

Пароброд, на коме сам се возио, био је пун света. Могао си чути различне језике: талијански, француски, енглески а највише немачки. Горњо-талијанска језера похађају са стране навластито немачки путници. Немци, особито пак северни, јако се одушевљавају за лепоте мајке-природе. Гледајући их на пароброду где управљају своје дурбине час на једну час на другу страну бајнога језера, узносећи његове лепоте у најусхићенијим речима, и сâм сам још већма с њима уживао.

Средиште немачких путника на пароброду била је нека млада Американка немачке народности. Дошавши из Америке у Европу са својим мужем, остави га она у морском купатилу у Мљетцима, а сâма је међутим, док јој је муж боравио у бањи, као права Американка, којој модерно начело еманципације женскиња беше прешло у крв, путовала по лепим крајевима талијанским. Била је то духовита и врло образована женска, само се можда више него што се приличи истицала са својим даром и зна-

њем. Сујета је слабост, од које баш као да највише пате духовитије женске. Да би наша Американка уверила своје суплеменике, да имају право, што се диве красотама комскога језера, тврдила је, да је видела и *Фирвалдштетенско* језеро у Швајцарској и *краљево* језеро у Горњој-Баварској, која су на гласу са своје лепоте, али да за то ипак далеко заостају у томе иза комског језера. То је, да богме, лакше рећи него и доказати. Свако од та три језера има своје нарочите лепоте. Краљево језеро се одликује бујним зеленилом своје околине и свежином ваздуха, фирвалдштетенско језеро величанственошћу Алпа, што га окружавају, а комско језеро питомошћу природе, коју још већма украси вешта човечија рука.

Американка, којој су бујно куљале речи са усана, нижући се у најодабраније изразе, беше доиста доказала целоме друштву, да је комско језеро прави бисер и алем-камен међу свима европским језерима, јер су бар немачки путници на те њене речи сада још живље и пажљивије посматрали лепу ту панораму, како би је што потпуније себи снимили у срце и душу.

На пароброду је био један морнар, с којим се на том своме путу бејах упознао. У млађим својим годинама, док је горња-Италија још била под Аустријом, служио је он у нашој војсци, па је за те своје војничке службе дуже времена боравио и у Угарској. Гледајући, како се путници диве лепоти комског јез ра, рече он, да ће они одатле са собом однети трајашан спомен у свој завичај, који ће им навек бити мио и драг. Тако се исто, рече, и ја често сећам Угарске, где сам тако лепо проводио млађане своје дане, и то сећање чини ме и сада сетна, кад садашњи свој живот, пун јада и невоље, упоредим са некадашњим сретним својим животом у Угарској. Право се каже у нас: „Nessu i maggior dolore che ricordarsi del tempo felice nella miseria“ — „нема већег бола, него сећати се сретних времена у својој невољи“ —; па за то би ја овај лепи крај, коме се ви тако дивите, а у ком ја трајем само чемерне дане, радо заменио са некадашњим сретним својим животом у Угарској.“ Добри морнар је јамачно мислио, да у Угарској и сада још влада лаки онај и удобни живот, као оно пре три-четир десетине година, када је још у пуном јеку било оно познато: „Extra Hungariam non est vita, si est vita non est ita“ — изван Угарске нема живота, и ако га има, није такав!

Путници, који желе да разгледају сву околину комског језера, да походе све знаменитије летњиковце, требају за то више дана. Ја сам походио само два места на језеру и то *Каденабију* (Cadenabbia) на западном, и *Белађу* (Belaggio) на источном брегу језера. Каденабија је убава варошица, лежи дивно на језеру, и за то се радо задржавају тамо страни путници. Не далеко од тог места сагрђен је један од најлепших летњиковаца на целом језеру „Villa Carlotta,“ која се са своје лепоте пуним правом зове краљица комског језера — „la regina del Lario.“ Тај је летњиковац у току времена чешће мењао своје господаре а сада је својина кнеза од Сахсен-Мајнингена.

Кроз дивни перивој, у коме цветају различне јужне биљке и дрвета, улази се у сам летњиковац, који је и по себи красан и диботан, али он скрива у себи још једно благо, што највећма привлачи на се стране путнике. У мраморној дворани летњиковачкој стоји унаоколо дуж зида чувени вајарски посао великог данског кипоресца *Торвалдсена* а представља ратни поход великог Александра, краља македонског. Слике изваjане из мрамора јесу прави ремек скулпторске вештине, пуне живота, свежине и једрине, све задахнуте узвишеним полетом чисте прекаљене идеалности. Можда ни један кипорезац новијег века није тако добро проникао у тајне староклaсичне вештине као Торвалдсен, с којим се мали дански народ с правом може дичити пред васцелим светом.

Дуго сам гледао то ремек-дело Торвалдсеново па ми и сада још живо лебди пред душом!

Из „Вила Карлота“ вратим се натраг на обалу, погодим један чамац па се за по сахата превезем на источну страну језера, у место Белађо. То је неоспорно најлепши део на језеру и за то га највећма похађа стран свет. Особито има тамо много Енглеза; а где се год налазе у већем броју Енглези, тамо ћемо свакад приметити да влада и већа скупоћа. О томе сам се навластито уверио и за свога путовања по Швајцарској, коју земљу многобројно посећују Енглези. Нећу никад заборавити, како сам зло прошао у купатилу *Рагацу,* где, стигав железницом доцне ноћу, бејах случајно одсео у енглеском хотелу. Био сам фино послужен, али сам зато добио и папрен рачун, да се тврдо заверих, да ћу се у напредак добро чувати од енглеских гостионица!

Белађо је средиште комскога језера. То је најживљи крај на језеру, и у његовој су околини саграђени најугледнији летњиковци и перивоји. Осим већ поменуте „Villa Carlotti“, вредно је особито још видети и летњиковце *Сербелони* и *Мелци.* Пошто сам ручао у Белађу, провео сам цело после подне све до вечера у красним перивојима оба летњиковца. Чудити се мора свак, шта све може да уради човечија вештина! Голо стење и врлети што се спушта у језеро, претворено је као каквом чароли-

јом у дивне вртове, где те сусрета на сваком кораку друго биље и растиње, махом таково што расте далеко на југу. Ваздух је испуњен мелем-мирисом од различног цвећа и дрвећа, да га се не можеш доста да науживаш, а са висова ти се отвара на све стране неописано лепа панорама. особито на само језеро, које и цело може да се прегледа. Чинило ми се, да би тако могао стајати читав дан, наслађавајући се у красотама тог земаљског раја. Шта су бурне радости и уживања, што их налазимо у средини човечанског друштва, према дражима божанске природе! Сретан, пресретан је свак, који зна да осећа њене лепоте.

Међутим се приближило вече, када се пароброд из Белађа враћа натраг у Комо. Лађа је пресецала као огледало глатку површину језерску а главице оближњих брда се зажариле од последњих зрака сунца, које се праштало са старим светом, да светли у далеким крајевима новога света.

Беше већ ноћ кад сам стигао натраг у Милано. Ту вечерајући у красној „галерији Виторо Емануеле", уживао сам на ново у мислима лепоте комског језера, па и сада још уживам, након толико година, кад год помислим на њ.

Др. Ђ. Дера.

УМЕТНОСТ.

ИЗЛОЖБА СЛИКА ВЕРЕШЧАГИНОВИХ У БЕЧУ.

Баш сада се навршило 4 год., како је Верешчагин први пут изложио своје слике у Бечу. Последица те изложбе је била огромна. Као на какво чудо, врвео је свет на изложбу и као скамењен посматрао читаве сахате онај живи истински живот, и полазећи кући, још би бацио последњи поглед, примио последњи утисак, да га никад више — не заборави.

Након 4 год., ево Верешчагина опет у Бечу, уљегао у своје старо гњездо, сам својим радовима запремио читаве просторије дома за вештине.

И ако му овогодишња изложба не достиже садржином слика прошлу. ипак свет врви као и пре да види те *живе* слике, и сада као и пре, стоје „стручњаци" пред чудним сликама, тог „необичног човека," грискајући усне, па се боре сами собом камо и како да га класифицирају — јер не могу да га сместе ни у једну школу досадању.

Као и пре једни га кују у звезде, називају га првим сликарем овога века; а други, ма да му признају, да га у цртању и употреби боја нико не надмашује — одричу му ипак карактер правог вештака, јер нигде не пази на захтеве естетике, на правила сликарска, цео рад му је концентрисан ли на верно репродуцирање живота, нигде ни најмање идеалисања. — То се најбоље види у томе, што још ни једном не покуша своју кичицу о „голо женско тело." А познато је да ко не признаје, да је вештина сама себи цељ, да подражавање природе није њен задатак, но на против „идеалисање" т. ј. „савршеније" представљање живота — тај нема права, да се назове вештак.

Па опет, опет... Сваки и „стручњак" и „нестручњак" и нехотице приклања главу, пред радом тог „необичног дара" и читаве сахате као очаран разгледа изложено благо.

* * *

Овом приликом изложио је Верешчагин 85 које великих које малих слика, осим тога вазда цртежа. од првих својих почетничких радова, на петроградској академији за вештине, до последњих својих скица, бачених тек онако олако на артију. Баш ти цртежи, што показују радника у „неглижеу", збунили су потпуно „стручњаке" и „критике". Најпростија скица, тек само неколико потеза, па тако оштро и верно означен предмет. Из тих цртежа, који уједно представљају и цело развиће вештаково, види се, како вешто и верно уме да схвати и репродуцира све појаве. Тако верно „као што рече неки критик" као фотографски апарат. Но та његова особина још се боље опажа у бојадисаним сликама. Никада, ни у једном случају није у неприлици, како да представи ову или ону боју у природи. Ко је видео његово излажење и залажење сунца на Хималаји са целом оном дугом боја; ко је видео белину његова снега и мрамора; ко је видео вечерње руменило, плаветнило његова неба и т. д. само тај може да добије појма, докле је заиста напредовала сликарска вештина и колико се *приближила* истини природе.

Но да пређем на слике саме.

Овогодишња изложба је већим делом плод путовања по источној Индији и Палестини. Све што је значајније, све је сликар прибележио или оловком или бојом. У Палестини је обишао сва она места, која се спомињу у старом и новом завету и насликао их по природи. Ту је гроб Христов,

место на Јордану, где се Христос крстио, брдо искушења, Мртво море, гроб Аврамов, бунар Јаковов и т. д.

И индијским сликама доноси вазда дивних сценерија тропске природе, разне грађевине индијске и портрета.

Плод тог индијског путовања су и две велике слике: *„Будући цар“* и *„Енглези савлађују устанак индијски.“*

У првој слици представља дочек принца Уелског у Цезпору. Уз огромну пратњу улази принц на слону у варош. Слика је огромне димензије, слон принчев и најближа околина су у природној величини представљени. Сама слика готово умори посматрача својим шаренилом. Црвена и бела боја претерећене златом сачињавају главну боју, па и сами домови са бизарном њиховом орнаментиком обојени су ружичасто. Не могу а да овде не споменем једну маленкост, но која је веома карактеристична по самог вештака, и по његову верност у представљању. Сликар није могао да наслика слику биз прашине, јер где је толико људи зацело мора прашине бити. С тога је цела слика увијена у прашину; прве најпредње особе и животиње су чисте а остале што даље све мутније, па чак и високо на плаветнилу небесном, виде се млазеви ускомешаног праха. Ово споменусмо навлаш, што до сада видесмо да у већини слика тога нема. Ми виђасмо читаве атаке коњичке — без прашине.

Сама слика производи ефект својим шаренилом и величином фигура.

Много значајнија је друга слика „Енглези угушују индијски устанак“, јер и нехотице сакрива у себи огромну тенденцију — борбу против смртне казни. Она је наставак оне борбе, коју је Верешчагин заподео у својим сликама из руско-турског рата. Дочим је у ратним сликама, представљао борбу државе против државе, представља у овој слици и у њеном пандану *„Казна руских завереника“*, као што и сам вели, борбу државе против појединаца.

Нико неће и не може, заборавити утисак ове две слике. Он је речитији приговор против смртне казни, но сви правнички разлози.

Слика *„Енглези савлађују индијски устанак“*, износи нам дуг ред топова, и пред сваким топом, а везаног за њега, по једног Инда у дугој белој кошуљи. Мало даље од топова, упоредо са њима, стоји уређена војска, код сваког топа стоји потребна прислуга. Тобџија држи запаљен фитиљ на ваљци и само чека заповест да запали барут и да се изврши — „људска правда.“ На све стране света разнеће ђуле та дрска телеса, што хтедоше слободу, хтедоше да су људи . . . а не знадоше јадници: „да сву слободу за се треба цар.“

Особито дивна је слика Инда на првом топу. Сед старац дуге беле браде обучен у бело рубље, леђима наслоњен на уста топовске цеви. Очи подигао небу па пола очајно, пола одважно, чека последњи час, а отворена уста му канда чате последњу молитву. На томе старцу је особито дивна белина рубља Онде где се рубље упило уз тело чисто је бело, а где нема тога, жућкасто-бело, провидно.

Цела се сцена дешава на дивном ведром тропском дану. Прве особе су готово у природној величини.

Сасвим противна сценерија је у другој слици *„Казна руских завереника“*. Мрачно зимско јутро, цело небо застрто облацима а ваздух поплављен крупним снегом, који покрива све и земљу и гледаоце. У даљини, тек што се виде кроз снег, стоје уздигнута пет вешала. На двема већ висе две тавне масе, а три су празна чекају жртве „реда и поретка.“ Око вешала се збио ужи круг гледалаца, виши официри и „лојална“ лица, а између њих и остале гомиле, која је у округ стала около губилишта, чувају празан простор војници.

У дну слике виде се неколици фабрички димњаци, из којих дим правце иде небу. Особито живо је представљена гомила гледалаца „незваничних“, што су сасвим спреда у слици, леђима окренути посматрачу. Сва лица су упрта на стратиште и изражују особиту пажњу. Сваки лик има други положај. Особито су карактеристични ликови једног попа, жене до њега, по свој прилици његове поше и једног сељака. Поп флегматично гледа, поша преплашено радознало а сељак обучен у кожух, уздигао се на прсте, извио се само да што боље види вршење правде. Баш изгледа као да у тај пар мисли: „А што су се бунили“ . . . „Ах да ми је бар комад тога ужета, веле, да доноси срећу“ . . . А оне жртве, што их сада високо у ваздуху завејава ветар — принеле су живот на жртву — баш зато што мислише *њему* да помогну.

Тим сликама, вели Верешчагин, хтео је да покаже, да и на том мрачном пољу људске проналазиље има напретка, јер енглески начин убијања је зацело најсавршенији. Хтео је да изнесе и најгори начин смртне казни „распињање“, но није могао слику да доврши. Нема сумње да је у тој слици хтео да представи распнуће Христово. На ту мисао нас наводи то, што је Верешчагин овом приликом први пут изложио и неколико слика, којима је предмет узет из живота Христова. Слике су са схватања сликарева веома интересантне, тако да се морам мало дуже забавити на њима.

Као што смо напред споменули, Верешчагин је обишао сва места и све споменике у Палестини, који би стојали у свези са библијским догађајима. Пределе и предмете насликао је онако, као што су у истини, па према томе и према *својим* и туђим штудијама библијским компонирао је слике.

Нигде се не огледа његов критички реализам тако као у тима сликама. Ма да по вештачкој вредности заостају иза најбољих му слика, ипак су веома интересантне. Наиме јако одступају од уобичајеног начина сликарења „светитељског“ две његове слике тога рода: *„Света породица“* и *„Ускрснуће Христово.“*

Држећи се евангелиста Матије, Марка и Јована и апостола Павла, Верешчагин је насликао целу породицу, оца, матер, четири брата и две сестре. У откривеном неком дворишту, сместила се цела породица. У дну дворишта се види неки свод и под њим разастрто опрано рубље да се суши. Мало напред седи Марија, мати Христова на земљи, убрађена белим убрадачем и доји дете, поред ње стоји велика девојчица, засенила очи рукама и гледа на два мала брата, што се на сред дворишта ваљају, посред гомилице кокошака. Пред матером седи мања девојчица и пиљи јој у очи. Напред уз десни зид, из кога је овде и онде избило травље и џбуњевље, стоји прислоњен столарски радњи сто, и на њему ради неки седи старац, Јосиф, отац Христов и одрастан момчић, брат Христов. На левој страни слике сасвим напред уздигле се неке степенице; и на њима седи риђокоси младић, тек што га пробила реjава риђа брада, па се задубио у читање неког записа. То је веран лик Христов, као што га описује предање. Лик сам нема на себи ничега карактеристичнога, ни трага идеализације. И остали су ликови израђени сасвим реалистично, мушки су обучени у дуге беле кошуље, а типови су чисто семитски, чак ни зулови (бајцеси) не фале. Утисак целе слике сасма обичан, ма да је начин обраде тако разнолик од уобичајене шаблоне. Ову слику Верешчагин највише цени на целој изложби, особито са дивне поделе светлости на њој.

Још оригиналнија и необичнија је друга слика *„Ускрснуће Христово“*. Наишавши на прави гроб Христов, видео је Верешчагин, да су све слике о ускрснућу неистините, јер гроб није вертикално издубљен у стени но хоризонтално на њеном подножју.

Према томе, Христос никако се није могао дићи вертикално у вис, но је морао измилити хоризонтално, кроз уски отвор гропски. Па тако га је и насликао сликар. Са косе површине стене, омакла се надгробна плоча, а из гроба се полако извлачи, изможденo тело Христово, огрнуто покровом. Два војника, преплашена ненадном појавом, беже свак на своју страну. На овој слици је глава Христова јаснија, но опет сасвим обична без ичега карактеристичнога. Лице бледо, обрасло дугом замршеном риђом брадом и покривеном дугом риђом косом. Ни трага идеализације на њој, ни благости ни фанатизма, ни преображености — но израз чисто људски: слабости и бола. У први мах је утисак мало чудан, но при дужем посматрању постаје сасвим природан, и човек долази до убеђења, да друкчије није могло ни бити.

Осим ове две слике имају још четири, које се баве приликама из живота Христова. На слици *„Исус код Јована на Јордану“*, у голој песковитој пустињи, седе сасвим напред два човека. Риђи у бело обучени Христос, окренут леђима посматрачу, пригнуо главу па пажљиво слуша онога другога — Јована. Јован лицем пола окренут посматрачу, огрнут је руном, ноге му опаљене и голе више колена; глава му зарасла у црној дугој барусавој коси и бради. И лик јованов одговара потпуно историјској истини.

Слика *„Пророштво“* одликује се особито дивном природном сценеријом. На брежуљку седи Христос леђима окренут гледаоцу, наслонио главу на руку, па гледа у даљину а пред њиме пукло плаво језеро. . . . Чак у даљини се виде неке зграде.

Тако исто је дивна и природна сценерија на слици *„Исус у пустињи“*. Између два брежуљка стоји Исус, погнуте главе погружен у мисли. Руке скрстио на леђа, дуга несређена риђа коса му пала по белој кошуљи до појаса, па сакрила готово и цело лице. Под брежуљцима пукла пустиња, и чак на крај краја њена, под далеким планинама, провиђа се плаветнило, Мртвог мора.

Последња слика у том роду *„Исус на језеру Тиверијском“* приказује сцену како Христос са чамца учи скупљен народ . . . Она је јако заостала иза осталих и по композицији и по изради.

Све ове слике су израђене сасвим без икакве идеализације. Свугде је само човек. Па опет изгледа, као да нас баш та обичност у представи, још нєма зближује са оним мучеником за своју идеју. Ни најмање не губи његова узвишена личност . . . Гледајући његово ускрснуће у тако човечанској представи и сећајући се судбине његове науке, и нехотице се отму мисли и поглед падне и на ону велику слику *„Казна руских завереника“* . . . . Поређење човечнога прошлога са човечном садашњости, оживљује над, да ни једна жртва није принесена бадава, пре али после ће се идеја остварити, за коју се не жали мрети.

Остале слике представљају већином разне грађевине индијске и палестинске. Осим грдне научне вредности, што их имају са своје истинитости, многе су међу њима прави урнек вештине сликарске. Неке су међу њима тако израђене, да им, по признању стручних критичара, нема пара до данас. На првом месту стоји неоспорно *„Зид Соломонов“*. Зид је остатак из времена давидових и соломонових, подигнут је из великих мраморних плоча. Камење изветрило, окрунило се овде онде, а из пукотина му поизницало џбуневље и травље. На подножју му стоји и клечи народ израјиљски и плаче за некадањом славом својом. Речима се не да описати она природност и лепота, којом је кичица вештакова подражавала природу у строју и боји. Као друго ремек дело колористике је *„Велика Мошеја у фитепор Сикри.“* На релативно маленој слици изнео је сликар унутарњост мошеје, са таком прецизношћу њене орнаментике и њеног шаренила, да посматрачу стане памет пред таком техником.

На слици *„Капија ала-уд-дине у старом Делхи“* износи нам високи свод над неком капијом. Цела је зграда од црвеног мрамора, а пред њом стоје слуге, држећи оседлане коње и чекају своје господаре. Особито дивно су израђени на овој слици коњи са њиховим богатим шареним серсамима а и људски типови.

Особито је лепа и слика *„Прозор на гробу Селима Чисти.“* Цела је слика израђена белим бојама; под белом настрешницом седе неколици људи у белим хаљинама. Но особито дивно је израђена она фина оријентална орнаметика, перспектива је тако коректна, сен и збиља тако пластични, да човек за часак мора да посумња, еда ли не гледа пред собом заистинску зграду.

*

Неоспорно најлепше слике су сценерије из индијске природе. Три слике представљају *„Излазак сунца на Хималаји“* свака у другом фазису. Она љубичаста пара у долини, и ружичасто плаво просијавање голе стене кроз њу, бели лаки облаци, овде онде позлаћени првом зраком сунчевом, високо над облацима леднаци Еверста већ у велико осветљени сунцем, а над њима загасито плаво небо. Није могуће описати све ниансе боја, но човек само осећа да је *лепо, сувише лепо.*

Исто тако су лепе слике где представља Тац са разних страна. Тац је најлепша грађевина индијска. Сазидана од белог мрамора, искићена је од доле до горе орнаментима од драгог камена, зидали су је 17 год. 20.000 људи, бесплатно, а стала је опет зато 100 милиона франака. *„Тац вечером са баштенске стране“* тако је мила слика да се човек тешко раставља од ње. У дну слике се подигао бели Тац, беле мраморне степенице му купају се у језеру. Плаво ведро небо одсјајива се у језеру а на мирној површини језера се огледа потпуна чиста слика Таца. Око језера чак до Таца пружила се башта, пуна густог угасито зеленог дрвља и шипражја, овде онде изатканог шареним цвећем. Човек за часак помисли да заиста види слику из „Хиљаду и једне ноћи.“

Исто је тако лепа слика *„Тац са реке“* на којој чисто игра слика Тацова у таласићима речним.

Међу портретима, у којима је Верешчагин у опште велики вештак, има неколико, који се потпунце могу мерити са чувеним „старцем“ и „бабом“ Денеровим — у бечком Белведеру, и по финоћи израде чак до најмањих ситница и по верности и живости. Наиме то важи за портрета двојице старих Чивута и једног руског пустињака. Остали портрети представљају разне типове народне из Индије и Палестине, и имају велике етнографске вредности,

Још ми ваља да споменем две сличице, последње одјеке из руско-турског рата: *„Предстраже на Балкану“* и *„На мужевљем гробу на Шипци.“* Осим оне необичне лепоте у представи снега, која је само Верешчагиновој кичици својствена, ова друга сличица привлачи посматрача са своје садржине пуне осећаја. Пред снежном хумком пободен дрвен крст, и пред њиме стоји отмена женска склопљених руку и погнуте главе, мало даље од ње ливрејисан слуга — а около њих сами гробови покривени снегом.

У мало не заборавих, да споменем велику слику *„Кремљ са реке.“* Осим што нам пружа прилике да познамо шаренила кубета московских, ова слика баш није особита. Особито је перспектива не коректна.

* * *

Ево нас где прођосмо изложбу. Приказасмо је јадно речима, јер ако игде важи реч, да се слике морају видети, то она важи за Верешчагина.

Но ми мислимо, да смо ипак то требали да учинимо, ма и у овој непопутној форми, с тога, што је Верешчагин сликар необичан, сликар самосвојна нова правца; — што је Словен.

Самосвојан изгледа његов правац само ономе, ко није дубље познат са идејама и животом онога народа, из кога је Верешчагин поникао. Ко се пак иоле бавио са животом огромног руског народа, видеће, да слике Верешчагинове не провејава ништа друго но дух руског народа; оне су производ самог руског живота; деца оних истих идеја, којих и радови Тургењева, Успенског и Толстоја.

И у њима, као и у радовима споменутих књижевника, огледа се свуде не стварање начела новога, но представљање живота; не живота идеалисаног, но живота какав је у истини, са свима добрима и злима странама његовима. Сва тежња и Верешчагина и поменутих писаца грозничаво је управљена на то, да сасвим верно представе оно, што сами виде Па ипак се њихови радови грдно разликују од радова сличних писаца западних тиме, што они много боље много оштрије виде, тако, да често изгледа њихов предмет измишљен. Па као што књижевници са свога оштрог посматрања и најмањих и најскривенијих појава у животу посташе на далеко чувени у страном свету, тако исто и наш сликар. Ништа није за њега малено и незнатно. Све што види, бележи верно — наћи ће се када тада прилика да се употреби.

Но канда највише сродности показује Верешчагин са Тургењевим. Обојица су особито осетљиви наспрам друштвених појава и природе. Обојица радећи, овај на бојадисаним, онај на писаним сликама друштвеним, износе их без икакве личне своје учести. Цељ им је да представе истину читаоцу и гледаоцу, па нек овај сам на основу истиног познавања, ствара себи свој суд

И један и други скривају у својим радовима тенденцију. Но та тенденција није видљива, она се тек може нагађати — из самога градива. Живот је пун, разнолик, и за сваку своју цељ ћеш наћи у њему градива. Обојица узимају градиво из живота и износе нам га онако какво је у том случају.

У тој скривеној тенденцији лежи велики јаз, који дели Верешчагина од целог осталог сликарског света. Дочим сви сматрају, да је вештина сама себи цељ, и да треба да производи *само лепо* — дотле Верешчагинова руска душа одбацује тај принцип и држи се тога, да вештина као и свака друга грана људске створиље, треба и мора да служи као полуга за покретање друштва људског у напред. Према томе у његовим сликама и грозно и мило има места, *јер је таки живот*. Но грозно представља с тога што је потребито, да са верном представом грозног друштвеног стања побуди у гледаоцу гнушање и жељу да се оно поправи, измени.

По нашем убеђењу је Верешчагин погодио прави пут, којим вештина може из оквира „луксузних“ грана да пређе у круг корисних друштвених чињеница. Радећи као свака друга чињеница на поправци друштвеног стања, допринеће много више користи, но сада. О моћности њеној, као друштвеном покретању, не може нико посумњати, ко је имао прилике да види и сравни утисак, *бојадисан разлог*, Верешчагинов са разлозима писанима и најславнијих писаца. Једна слика Верешчагинова „*Турски лазарет*,“ и „*Пут од Плевне*“ више и јасније говори, но најдебље књижурине филантропа. Слика „*Енглези савлађују индијски устанак*“ и најзатуцанијем конзерватовцу и нехотице извлачи реч из уста: *нечовечно је*.

У сликама из природе цељ му је да постигне истину предмета. И у томе је зацело *највише напредовао* до данас и надмашио све дојакошње сликаре. Нигде се не служи вештачким средствима осталих сликара, да стафажом прикрије непотпуност своје преставе предмета. Он слика „Зору на Хималаји и вече на њему“ без икаквих вештачких дометака. Ту нема у вечерњем сумраку двоје заљубљених, или у јутарњем руменилу голог тела где излази из воде, ствари, које нам буде уобразиљу и одвлаче посматрање и опаску недостатака. Не, он их слика онако као што су — па опет како је то дивно. Само онај ко је читао „Бјежин луг“ Тургењева, видео слике „мора“ Руса Ајвазовскога и слике из природе Верешчагина, тај мора и нехотице рећи, само Словен је кадар да појми лепоту природе у најмањим њеним ситницама.

Не сумњамо, да ће се скорим Верешчагин бацити и на слике историјске — то судимо по покушајима „из живота Христова“ и да ће онда ућутати и последњи критикастерски приговори, да није вештак. Не сумњамо да ће бити и те слике — природе чисто словенске, крајна истина, живи живот, оно исто међу сликама историјским, што Толстојева „Војна и мир“ међу романима историјским.

Беч на Митров дан 1885. *μ.*

КЊИЖЕВНОСТ.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

ОРАО, велики илустровани календар за годину 1886, која је проста, има 365 дана. Уз сарадњу српских књижевника уређује Стеван В. Поповић. Година дванаеста. Цена 50 новчића или 1 динар. У Новом Саду, издање и штампа А. Пајевића 1885.

Више пута писано је већ, шта се иште од календара, који хоће да буде добар. Није и мени потребе о том говорити много. Календар треба да је књига народна у пуном смислу, јер календар је једина књига, која је непрестано у рукама. Другу

књигу прочитаћемо па спремити, тек ако приликом баш каквом потражимо ју по који пут. Календар виси по читаву годину у прозору нашег човека или стоји за иконом кућном, па чим седне газда, а и друго писмено чељаде, за сто, машиће се календара; потражиће можда што у њему, што мора, но превrнуће и на други лист, где баш не мора, па ће и ту прочитати по штогод; нек је мало, ал ипак ће читати.

Календар се према данашњим приликама преврће и чита највише. Кад је дакле тако, то треба да је у њему све без разлике онако. од чега ће читалац буди какве користи имати. Сваки ред у календару мора имати своје цељи, зато мора сваки и уредник и издавач ово увек на уму имати и према томе равнати се.

Од десетак година па овамо добијају читаоци српских календара сваке године по један два добра календара у руке своје. Ту је „Орао“, ту „Годишњак“, па био и „Српски Соко“. Истина излећу и разлазе се и други, силни. календари, но ти су мање-више слабије вредности.

„Орао“ се свагда одликовао садржином својом: и разноврсном и здравом.

У њему је било и забаве и поуке и поучне забаве и забавне поуке; па и других ствари, које се већ одомаћиле у календару српском.

Сваке године поздрављен је „Орао“, но и заслужио је.

Није ни ова, дванаеста година заостала иза преходница јој.

Календарски део, календарион, уредио је проф. А. Сандић. Сандић је већ изашао на глас као вешт уредник овог дела, па то и јесте. Не верујемо, да би ико боље знао то удесити. Пуно је ту свега. Да бо̀гме, да сад иде и Сандићу лакше, јер може увек оставити по гдешто и непромењено или из „Годишњака“ у „Орао“ пренети.

Други део „Орла“ грана се на народне задужбине, забаву, народно здравље, народну привреду, правне поуке, народну наставу, белешке и опис слика; на крају су вашари и многи огласи.

„Орао“ је скоро сваке године доносио животописе достојних народних добротвора, па и ево и ове; шта више донео је и слике народних добротвора мајор-Мише Анастасијевића и Атанасија Гереског. Зацело, да ова два врла човека заслужују вечна спомена у народу српском а све са својих великих дела милости.

„Црвоточина“ приповетка је из српског живота и то сеоског, ал је, рекли би, на брзу руку написана, па зато ће и бити јој онаки прек свршетак.

Из „народног здравља“ има два чланка: „алкохолизам“ од дра Ђорђа Натошевића и „правила за очување здравља“ од **. Име др. Натошевића не избива из календара; познат је др. Натошевић добро сваком са својих изврсних чланака, у којима већином напада на зла, која су већ јаког корена ухватила и у нашег народа. У овом седмом чланку набраја нам, „колико њих пиће алкохола с ума сведе“. Нека то бар колико-толико поплаши пијанце, па нека се окану пића. — Други чланак из народног здравља каже нам правила, којих се ваља држати, па да се здравље чува. Сведено је све под три броја но има и додатка. И овај чланак као и „алкохолизам“ треба прочитати ал примећујемо, да нас тачка друга у њему, у којој је говор о храни и храњењу, одводи у чисте вегетеријанце. Ако се многи и многи не слажу са вегетеријанством а још мање их се влада тако, ипак је вредно прочитати овај чланак.

Чланци „орлићева кошница“ од Јована Живановића, „о гајењу пиће“ (од ?) и „вртарске поуке“ од Б. спадају у народну привреду. Од ових је најбољи први чланак.

Добро је урађено, што је у календар уведен и закон о разрешењу граничарских задруга у Угарској.

Како је народна настава од најјачег утицаја на развитак народни, то се и у овом календару много на то пазило: има о томе пет чланака а можемо рећи и шест, ако „српску рађу на земаљској изложби у Будимпешти“ урачунамо овамо. Први је: кућа је први бранич народности“ од С. В. П. О чему се овде р справља, види се из овог завршетка: „српска је кућа само онда први и најјачи бранич српске народности наше, ако се у њојзи негује наш красни српски језик, ако се ори по њојзи српска песма и православно појање, ако се у кући живи по нашем лепом старинском, народном и црквенском обичају, ако се у кући с поносом спомиње српско име, ако се подржава и освежава успомена на наше славне претке причом, песмом и сликама, ако се кућа наша служи и реси српском народном рукотворином.“ Напослетку се С. В. П. обраћа српској мајци, српској љуби, јер она је први и најмоћнији борац за свој мили род. Чланак заслужује свакојако, да се прочита пажљиво. — „О дацијама или како се обогати“ чланак је, у ком се прича, како треба да ми бољи будемо па ће и време бити. како рад и штедња јесу једини путеви ка богаству. „Заради и заштеди.“ Чланак није оригиналан. — За управитеље месне школске добро је написан чланак: „Шта могу месни школски управитељи.“ Ту се набраја, шта све има да ради и на што да пази управитељ, па да се у школи покаже што већи и бољи успех.

„Орао“ је изнео овог пута два предлога у један мах. То су „оснујмо народно-црквену библиотеку и музеј српске митрополије и патријаршије“ и „оснујмо што пре „друштво св. Саве“, а цељ му да је, да се подижу српске православне народне школе где их је било па су престале, и да се подрже српске православне народне школе свуда, где год им прети опасност, да ће морати престати.“ Па још је један предлог, и тај је да задруге Српкиња слошки пораде, како да на светској изложби у Паризу 1889. године приреде у посебном павиљону своме колективну изложбу ремека српске женске народне рукотворине из Аустро-Угарске — спојену са продавницом тих производа. Да овоме предњачи, позива „врсну задругу Српкиња Новосаткиња.“

За сва три предлога навео је и разлоге своје. Кад их прочитамо, морамо их одобрити али зебемо за сваки предлог појединi; први и последњи имаће тешкоће међу нами самим, а други? . . . И баш ово је, по нашем мишљењу најозбиљнији а јесте у данашње доба од грдне нам потребе.

Да би са предлози на чисто били, препоручујемо их сваком, нек их проучи, па нека у повремени листови изађе са својим мислима.

Предлози ови заузимају важно место у „Орлу“.

У „српској рађи на земаљској изложби у Будим-Пешти“ одаје се хвала свима, који су прегли, да српске рукотворине осветлају себи образ на овој изложби и — предлаже оно за париску изложбу.

Напослетку примећујемо, да су у календару скоро сами радови од С. В. П. Чисто, да се запитамо. па зар нема у нас још кога поред др. Н. и С. В. П. да пише у те народне књиге.

Слика је доста.

Препоручујемо календар „Орао.“ С—

ЛИСТИЋИ.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Месец дана има, како је овде у Новом Саду почео да излази нов политички лист „**Браник**“, ком је уредник досадашњи уредник „Српског Кола“, Никола Јоксимовић а власник и издавалац Миша Димитријевић. Лист заступа правац српске народне слободоумне странке уз бечкеречки програм. „Браник“ је скупио око себе леп број наших припознатијих радника на политичком, економском, педагошком и књижевном пољу Са задовољством смо видели ту и стару, опробану шаљиву снагу нашу, Абукадема. Желимо „Бранику“ сваки напредак. I bonis avibus!

— У Панчеву је место „Наше горе листа“, који је престао, почео да излази „**Панчевац**“, лист за просветне и привредне цељи. Уредник му је Никола М. Косанић. Обећава се, да ће од нове године излазити чешће, и да ће му у програм ући и политика.

— У Самобору а под уредништвом Јосипа Милаковића излази од скора „Hrvatska Omladina“, лист забави и поуци, који је намењен хрватској омладини од 6 – 14 година. Лист ће излазити сваког првог у месецу на 16 страна у великој осмини. Доносиће изворне и преведене песме, приповетке, приче, глуме и дечије игре, поучне чланке сваке врсте, бисерје и т д. Међу сараденицима видимо много име млађих, опробаних хрватских књижевника. Други број донео је и слику хрватског песника, Августа Харамбашића. Цена је листу 3 фор. на годину, 1 фор. 50 нов. на по године а 75 нов. на четврт године. „Hrvatska Omladina“ хоће да пође правцем дечијих листова, као што га заступа „Невен“ чика-Јовин лист. Желимо том листу сваки напредак.

— Књижара Браће М. Поповића у Новом Саду удешава издања, у којима се поједини јунаци наших народних песама приказују у целини. Уредник тих издања је професор Александар Сандић. Најважније су збирке песама о Марку Краљевићу и Милошу Обилићу.

— Скорим ће угледати света Полаженик, божићни дар српској деци од браца-Радована. Препоручујемо ову књижицу свима пријатељима дечјим, јер се надамо, да ће деци бити и од забаве и од користи. Књига вреди 30 новч. а претплата и наруџбина шаље се на Buchdruckerei M. Dimitrijević, Neusatz.

— Руски научењак Башмаков скупио је многе бугарске народне песме; рукопис му је у руској академији, која намерава да изда ту збирку.

— Крашевски пише и у затвору. Довршио је два романа „Банита“ и „Бајбуза“ а под штампом се налази нов роман „На краљевом двору“.

Исправак. У прошлом броју поткрала се штампарска погрешка у приповетци „Успомена“. На стр. 1383. у 2. алинеји а 5. реду стоји: „запечаћено писмо“, а треба: „започето писмо“ — што се овим исправља.

Од администрације. Из Сентомаша примили смо у писму 2 фор., но не знамо ко шаље, јер нико ништа не пише.

Дужнике све молимо, да нам дуг пошљу; крајње је већ време. — Свима, који су нам наклоњени били и претплату купили, лепо захваљујемо овом приликом.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.